

תהלה ליעקב

תהלים

עם פירוש

עמנואל בן ארצי

מעלה אדומים תשע"ט

הקדמה

בס"ד

פירוש זה נכתב תוך כדי לימוד ספר תהילים כחלק מלימוד התנ"ך בעיון, ונבנה כפירוש קצר המתאים לקריאה תוך כדי אמירת תהילים. עם זאת, גם הלומד בעיון יוכל להפיק ממנו תועלת.

הפירוש בנוי על פשט הפסוקים ולא על המדרשים. דרך הפירוש היתה, בשלב ראשון להבין כל מילה בפסוק. הדבר אינו פשוט, כיוון שלשונו, ולפעמים גם לשון המשנה, משתמשות במילים מסוימות במובן שונה ממובן בתנ"ך¹, כפי שאומרת הגמרא: "לשון תורה לעצמה, לשון חכמים לעצמן"². בנוסף, יש מילים נרדפות, שהמשמעויות שלהן בתנ"ך שונות זו מזו במקצת, וצריך להבין למה בכל מקום נאמרה דווקא מילה זו ולא מקבילתה³. יתר על כן: פעמים רבות, התנ"ך משתמש במילה מסוימת בהשאלה, ומתכוון בה למשל או למליצה, וצריך להבין, על פי שאר הופעותיה בתנ"ך, מה כוונת המילה בהשאלה⁴. לכן פעמים רבות אנחנו קוראים פסוק ואיננו מצליחים להבין אותו, כיוון שאנחנו מבינים את המילים כמשמעותן בימינו ולא כמשמעותן בלשון התנ"ך, או שאיננו מבדילים בין המילים הנרדפות, או שאיננו מבינים את ההשאלות השונות. לכן ניסיתי לפרש כל מילה על פי מה שנראה ממקומות אחרים בתנ"ך שהיא מופיעה בהם⁵.

¹ לדוגמה, המילה "עירף" בלשונו מציינת מי שלא ישן מספיק, אבל בלשון התנ"ך היא מציינת כל חוסר כוח, בין חסר כוח מצד רעב, כמו בפסוק: "תנו נא פְּרוֹת לַחֵם לְעַם אֲשֶׁר בְּרָגְלֵי כִי עֵיפִים הֵם" (שופטים ח, ה), בין מצד צמא, כמו בפסוק: "לֹא שָׁתָה מַיִם וַיִּיעֶף" (ישעיהו מד, יב), בין מצד שלא ישן, כמו בפסוק: "וְהוּא נִרְדָּם וַיִּעֶף וַיָּמָת" (שופטים ד, כא), בין מצד ייאוש, כמו בפסוק: "כִּי עֵיפָה נַפְשִׁי הַלְרָגִים" (ירמיהו ד, לא), בין מצד מאמץ, כמו בפסוק: "וְלִבְהִמָּה נְשִׂאתִיכֶם עֲמוּסוֹת מִשָּׂא לְעֵיפָה" (ישעיהו מו, א).
² ע"ז נח ע"ב; חולין קלז ע"ב.

³ לדוגמה, למילים "בעבור", "למען", "עקב" ו"בגלל" יש לכאורה משמעות זהה. לאמיתו של דבר, פרוש "בעבור" ו"למען" הוא מטרה עתידית של המעשה, כש"בעבור" משמעותה תוצאה עקיפה שתנבע מהמעשה, כמו בפסוק "בְּרַךְ ה' אֵת גֵּית עֲבָד אָדָם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּעִבּוֹר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים" (שמואל ב' ו, יב), ו"למען" משמעותה תוצאה ישירה שתנבע ממנו, כמו בפסוק "מִלֹּא הֶעֱמַר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמַרְתָּ לְדַרְתִּיכֶם לְמַעַן יָרְאוּ אֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הָאֲכַלְתִּי אֲתֶכֶם בַּמִּדְבָּר" (שמות טז, לב); ואילו "עקב" ו"בגלל" פרושים תוצאה של מה שכבר היה, כש"עקב" משמעותה תוצאה עקיפה של סיבת המעשה, כמו בפסוק "וְהָיָה עֲקֵב תִּשְׁמָעוּן אֶת הַמְּשֻׁפָּטִים הָאֵלֶּה וּשְׁמַרְתֶּם וְעִשִּׂיתֶם אִתָּם וְשָׁמַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֵת הַבְּרִית וְאֵת הַחֹסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם" (דברים ז, יב), ו"בגלל" משמעותה תוצאה ישירה שלה, כמו בפסוק "כִּי תֹעֵבֶת ה' כָּל עֲשֵׂה אֱלֹה וּבְגַלְלַת הַתּוֹעֵבֶת הָאֵלֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפְּנֵיךָ" (דברי יח, יב). לכן "למען" ייטב לי בְּעִבּוֹרְךָ וְחִיתָה נַפְשִׁי בְּגַלְלֶךָ" (בראשית יב, יג) פרושו שהמטרה הישירה והמוצהרת מכך שתאמרי "אחותי את" לעתיד היא שייטיבו לי, ואת זה לא יעשו בשבילי אלא כי ירצו להיטיב לך בדרך עקיפה; וחוסן מזה לא יהרגו אותי, ונמצא שמה שתחיה נפשי יהיה תוצאה ישירה של דבריך לאחר שנאמרו.

⁴ לדוגמה, המילה "צל" מושאלת לדבר שאין בו ממש וחולף מהר כצל, כמו בפסוק: "וְטוֹב לֹא יְהִי לְרִשָּׁע וְלֹא יֵאָרֶיךָ יָמִים כְּצֶל" (קהלת ח, יג), או לדבר שמגן ונותן ומחסה כמו שהצל מגן מהשמש, כמו בפסוק: "לְעוֹז בְּמַעוֹז פְּרָעָה וְלַחֲסוֹת בְּצֶל מִצְרַיִם" (ישעיהו ל, ב).

⁵ במהלך הלימוד בניתי בהדרגה מילון לעברית תנ"כית. במילון זה פרשתי כל שורש או שם על פי מה שנראה מכל המקומות שהוא מופיע בתנ"ך (או ההופעות העיקריות, במקרה שיש הופעות רבות של המילה), וכן על פי דברי המפרשים. את המילון במלואו לא יכולתי להביא כאן, ובמקום זה פירשתי

לאחר פירוש המילים, ניסיתי להבין את משמעותו של כל פסוק בכללו, ואת הקשר בין אותו פסוק לשאר המזמור, ובמידת האפשר גם את הקשר בין המזמור הזה למזמורים שסביבו. לאחר מכן למדתי את דברי המפרשים: רש"י, אבן עזרא, רד"ק, מצודות ומלבי"ם, ונעזרתי בפירושיהם.

ברבים מהפסוקים ומהמזמורים עלו מספר פירושים אפשריים. כדי שהפירוש יהיה קצר דיו למסגרת זו, היה הכרח לבחור אחד מהם. פירושים נוספים, המתאימים למהלך, הובאו בהערות השוליים.

בסופו של דבר, הקו המנחה של פירוש זה הוא שיהיה אפשר לקרוא את ספר תהילים, כמו כשקוראים ליד חולה או ליד יולדת, ולהבין את הנאמר גם בלי להתעמק. אינני מתיימר כלל להכריע בין הפירושים השונים, ואינני רואה את עצמי בר הכי לכתוב פירוש לספר בתנ"ך. אבל כיון שהפירוש מועיל לי, חשבתי שייתכן שיועיל לאנשים נוספים.

הפירוש משולב בתוך הפסוק, באופן שהפירוש ממוקם לפני המילים של הפסוק⁶, כדי שהאומר את המילים ידע כבר את פירושו. כל המילים של המזמור משולבות בפירוש, כך שאפשר לקרוא מתוכו את הפרק, לחשוב על הפירוש, ולומר בפה את המילים של הפסוק. במקומות שצריך לשים לב לניקוד כי הוא משנה את המשמעות, כמו למשל ש' שמאלית או ימנית במקומות שנוטים להתבלבל ביניהן, האות מודגשת בצבע אפור.

בראש כל מזמור מובאת כותרת המפרטת את הנושא של המזמור, ולצידה המלצה לאיזו מטרה יש לומר את המזמור.

אשמח לקבל כל הערה, תוכנית או לשונית, פירוש מתאים יותר, או קושיה על מה שכתבתי, למייל i4477101@gmail.com.

הספר נקרא "תהלה ליעקב" לזכרו של סבא רבא של אשתי, חפציה מרים שתחי' (לבית כהנא), ר' יעקב בלום זצ"ל, ח' בסיון תרע"ג - י"ח במרחשוון תשנ"א. קונטרס לתיאורו, "לזכר עולם", מופיע בסוף הספר.

עמנואל בן ארצי

(בהערות השוליים) מילים נפוצות שעלולים לטעות בפרושן, לפחות במקומות הראשונים שהן מופיעות בתהילים. במקום הצורך הבאתי גם מספר דוגמאות. בסוף הספר מופיע מילון חלקי.
⁶ טקסט הפסוקים לקוח מתוכנת "תורת אמת", ועל כך נתונה תודתי.

ספר ראשון

יום
ראשון
א
לחודש

א אֲשֶׁר־יֵאָמֵר אִישׁ אֶשֶׁר | לא הִלַּךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים וּבְדַרְךְ חַטָּאִים לֹא עָמַד
וּבְמוֹשָׁב לְצִיִּים לֹא יָשָׁב: ב כִּי אִם בְּתוֹרַת יְהוָה חִפְצוֹ וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם
וְלַיְלָה: ג וְהָיָה כַּעֵץ שְׁתוּל עַל־פְּלִי מַיִם אֲשֶׁר פָּרְיוֹ | יִתֵּן בְּעֵתוֹ וְעָלְתוּ לָאֵ־
יָבוּל וְכָל אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ: ד לֹא־כֵן הָרְשָׁעִים כִּי אִם־כַּמֶּזֶץ אֲשֶׁר־תִּדְפְּנוּ רוּחַ:
ה עַל־כֵּן | לֹא־יִקְמוּ רְשָׁעִים בְּמִשְׁפַּט וְחַטָּאִים בְּעֵדַת צְדִיקִים: ו כִּי־יִדְרֹעַ יִהְיֶה
דַּרְךְ צְדִיקִים וְדַרְךְ רְשָׁעִים תֵּאָבֵד:

המזמור מלמדנו, כהקדמה לכל התפילות, שאם רוצה אדם שתשמע תפילתו, צריך ללכת בדרכי ה' ולהיות מכוון לרצון ה'. ובוזה יהיה מכוון לאמת, ויהיה לו קיום אמיתי לעולם הבא. ומתאים לאמרו להתחזק בעבודת ה'.

א האדם שיהיה לו טוב באמת¹ אֲשֶׁר־יֵאָמֵר הוא מי אֲשֶׁר לא מקבל עצות הרעות בעיני ה' גם במקרה חד פעמי² לא הִלַּךְ בְּעֵצַת רְשָׁעִים ואם כבר קיבל את עצתם יחזור מיד בתשובה, ולא ישאר בנתיב שאינו מכוון לאמת ויוביל למעשים רעים נוספים וּבְדַרְךְ חַטָּאִים לֹא עָמַד עד שעלול להשאר דרך קבע בנקודה הנמוכה הזו, עם אלו שיש להם גם הסברים למה נכון לחטוא³, ומשם כבר קשה לצאת וּבְמוֹשָׁב לְצִיִּים לֹא יָשָׁב⁴: ב וכיוון שאינו הולך איתם, יכול להפנות את כל רצונו המעשי לעשות רצון ה' כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' חִפְצוֹ עד שתהפוך התורה לצורת החשיבה האישית שלו, וממנה יבין⁵ מה נכון לעשות בכל מצב וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה

¹ פרוש המילה "אשרי" הוא טוב יציב וקיים, כי אשורים הם מה שהאדם מיוצב עליו, כגון רגליו, כמו בפסוק "וַיִּקָּם עַל סֵלַע רִגְלֵי פוֹגֵן אֲשֶׁר־י" (תהלים מ, ג), ומילת היחס "אשר" היא התכונה החשובה לענייננו בדבר, כלומר מה שהוא עומד עליו. וגם בלשוננו "מאושר" אינו נאמר על מי ששמח כרגע, אלא על מי ששמחתו יציבה וקבועה.

² "רשע" הוא מי שמורשע בדין, ובדרך כלל מדובר על דין שמים. "הליכה" מושאלת לבחירה לעשות מעשה מסוים מבין כמה אפשרויות.

כאן המשפט מקדים את המעשה "הלך" ל"עצת רשעים", ואילו במשפטים הבאים "דרך חטאים" בא לפני "עמד" ו"מושב לצים" בא לפני "ישב", כיון שהמעשה הראשון בחירי לגמרי ולכן הוא עיקר המשפט, אבל כיון שבחר לא נכון, הוא נגרר אחרי החטאים והלצים, והם הופכים להיות עיקר המשפט. ולכן בשלב הראשון מדובר רק ב"עצה", כי עדיין אין לרשעים שליטה עליו.

³ "לצים" אינו דוקא במשמעות של בדיחות, אלא מלשון "מליצה" ו"מליץ", כלומר זה ענין של דיבור. מהמקומות בתנ"ך שמופיעה מלה זו, נראה שהם אלו שיש להם הסברים ותרוצים ובונים אידיאולוגיות כדי להסביר את דרכם המוטעית.

⁴ פרוש נוסף: העיקר הוא לא ללכת בעצת הרשעים, שזה חטא ממש; אבל גם אין לעמוד, אף שאינו עושה כמותם, בדרך חטאים, כי האדם עלול לחשוב שכך דרך העולם, כיון שהוא רואה שכולם הולכים באותה דרך, והוא עלול להימשך אחריהם; וגם לא ישב ליד הלצים, אף בלי להשתתף עמם כלל, כי ישמע את דבריהם וסופם שייכנסו לליבו.

⁵ "הגה" פירושו להוציא. בכלל זה להוציא מילים בפה, ולהוציא רעיונות מהלב וכדומה. כאן משמעותו להוציא תובנות מהתורה.

יומם וְלַיְלָה⁶: ג ואז יהיה מחובר לשורשים עמוקים ונצחיים וְהָיָה כַּעַץ הַיוֹנְקִים מִשִּׁטוּתִיהָ הַשְּׁנוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה⁷ שְׁתוּל עַל-פְּלָגֵי מַיִם וּפְרֵי מַעְשָׂיו הָאֲמִיתִי יִהְיֶה לַעֲתִיד לְבֹא אֲשֶׁר פְּרִיּוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ אֲבָל גַּם צָרְכּוֹ הַחֹמֵרִים הַנִּצְרָכִים לַעֲשִׂיַת הַפְּרִי יִתְקַיְּמוּ בַעֲלֹמֹם וְעֲלֵהוּ לֹא-בֹבֵל וְכִיּוֹן שֶׁרְצוֹנוֹ מְכוּוֹן לְרִצּוֹן ה', יִצְלִיחוּ מַעֲשָׂיו⁸ וְכֹל אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ: ד אֲבָל הַרְשָׁעִים שֶׁהוֹלְכִים אַחַר עֲצַת יִצְרָם אֵינָם חֵלֶק מֵהוֹתִי מֵהַעֵץ לֹא-כֵן הָרְשָׁעִים אֲלָא שֶׁהֵם נִצְרָכִים לַפְּעֻמִּים כְּקַלִּיפָה לַפְּרִי, לְמַשֵּׁל כְּשֶׁצָּרִיךְ לֵיִסֵּר אֶת הַצְּדִיק כִּי אִם-כִּמְצָץ וְכִשְׂיִימוֹ אֶת תְּפִקְדָם צָרִיךְ דוֹקָא לְהַפְרִידָם מֵהַפְּרִי וְלִהְרַחֵק אוֹתָם מִמֶּנּוּ אֲשֶׁר-תִּדְּפָנוּ רוּחַ: ה וְלִכְּנֹן נִרְאָה לַפְּעֻמִּים בַּעֲלֹמֹם הַזֶּה צְדִיק וְרַע לוֹ וְרַשָּׁע וְטוֹב לוֹ. אֲבָל בּוֹמֵן הַמִּשְׁפָּט, בַּעֲלֹמֹם הַבֵּא, לֹא יִהְיֶה קִיּוֹם כִּלְל לַרְשָׁעִים עַל-כֵּן לֹא-יִקְמוּ רְשָׁעִים בְּמִשְׁפָּט וְלֹאֵלּוּ שִׁמְעוֹרְבִים מְטוֹב וְרַע יִהְיֶה קִיּוֹם אֲבָל לֹא בַמְּדֻרָגָת הַצְּדִיקִים⁹ וְחֻטְאִים בְּעֵדַת צְדִיקִים¹⁰: ו כִּי ה' מִשְׁגִּיחַ עַל הַדֶּרֶךְ הַנִּצְחִית שֶׁבָּה בַּחֲרוֹ הַצְּדִיקִים לְלַכֵּת וּמִמִּילָא מִשְׁגִּיחַ¹¹ עֲלֵיהֶם אִיתָהּ כִּי-יִדְּעֶה ה' דְּרָךְ צְדִיקִים אֲבָל הַרְשָׁעִים הוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ מִקְרִית וְחוֹמֵרִית לְפִי יִצְרָם וְאִין לֵה קִיּוֹם אֲמִיתִי וְגַם הַרְשָׁעִים אֵינָם מוֹשְׁגָחִים וְאוֹבְדִים אִיתָהּ וְדָרְךְ רְשָׁעִים תֵּאבֵד¹²:

ב לְמָה רָגַשׁוּ גּוֹיִם וְלֹאֲמִים יִהְנוּ-רִיק: ב יִתְנַצְּבוּ | מַלְכֵי-אֶרֶץ וְרוֹזְנִים נוֹסְדוּ-יַחַד עַל-יְהוָה וְעַל-מִשְׁיָחוֹ: ג נִנְתְּקָה אֶת-מוֹסְרוֹתֵינוּ וְנִשְׁלַכְהָ מִמֶּנּוּ עֲבַתִּימוּ: ד יוֹשֵׁב בַּשָּׁמַיִם יִשְׁחַק אֲדָנָי יִלְעַג-לָמוֹ: ה אֲזִ יִדְבַר אֱלֹהֵינוּ בְּאִפּוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ יִבְהַלְמוּ: ו וְאֲנִי נִסְכַּחְתִּי עַל-צִיּוֹן הַר-קְדְּשִׁי: ז אֲסַפְּרָה אֶל חֵק יְהוָה אֲמַר אֵלַי בְּנֵי אֶתָּה אֲנִי הַיּוֹם יִלְדְּתִיךָ: ח שְׁאַל מִמֶּנִּי וְאֶתְּנָה גּוֹיִם נַחֲלָתְךָ וְאֶחְזַתְךָ אֶפְסֵי-אֶרֶץ: ט תִּרְעַם בְּשֹׁבֵט בְּרִזָּל כִּכְלֵי יוֹצֵר תִּנְפְּצֵם: י וְעַתָּה מַלְכִים הַשְּׁכִילוּ הַנוֹסְדוּ שִׁפְטֵי אֶרֶץ: יא עֲבְדוּ אֶת-יְהוָה בִּירְאָה וְגִילוּ בְרַעְדָּה: יב נִשְׁקוּ-כֹר פֶּן-יֵאָנֶף | וְתֵאבְדוּ דְרָךְ כִּי-יִבְעַר כַּמַּעַט אִפּוֹ אֲשֶׁרִי כָּל-חוֹסֵי בּוֹ:

⁶ פרוש נוסף: "תורת ה'" היא הסודות שאי אפשר להגות בהם אבל הם החפץ האמיתי, וה"הגיון" הוא בתורה הנגלית.

פרוש נוסף: הרבה פעמים בתנ"ך, "יום" הוא משל לזמן ההצלחה המאיר לאדם, ו"חושך" - משל לזמן הצרות. גם בזמן שנראה לאדם שהוא מבין הכל ורואה הכל, עליו ליישר את דרכיו לפי התורה. ובוודאי כשאינו מבין מה ה' רוצה ממנו, ילך על פי התורה.

⁷ כל אדם לפי נשמתו, לפי שבטו ולפי דורו, ולכן יש פלגים שונים.

⁸ פרוש נוסף: בניו הם "מעשיו" בעולם, ויצליחו גם הם.

⁹ פרוש נוסף: זמן המשפט לעתיד לבוא הוא הזרייה והבירור. ו"הרשעים" שהם כמוץ יידחו אז לגמרי, ואילו "החטאים" שמעורבים משוב ורע, כי הם הולכים לפי תאוותיהם, צד החטא שבהם לא יעמוד בעדת הצדיקים אלא ייזרה ברוח, אבל הצד הטוב יעמוד.

¹⁰ פרוש נוסף לעניין כולו: ה' משגיח על הצדיק, ולכן הוא כעץ שתול על מים, שגם הצרות שבאות עליו מכוונות מאת ה' כדי שיתן פריו בעתיד כשיגיע זמנו, אבל גם הצדיק עצמו לא ימות, כדי שיוכל לעשות את תפקידו. לעומת זאת, הרשעים אינם מושגחים, אלא רוחות העולם דוחפות אותם פעם לכאן ופעם לכאן, וה' אינו מכוון את דרכם. וההבדל ביניהם יראה בזמן המשפט לעתיד לבוא, שהרשעים לא יקומו בו, כיון שאינם חלק מהפרי.

¹¹ ה' יודע הכל אלא שהוא בוחר שלא להשגיח על חלק מהדברים. לכן "ידיעת ה'" בדרך כלל פירושה ההשגחה.

¹² לכן לפעמים התפילה לא תיענה, כי צריך כאן דוקא ייסורים. אבל אם אדם הולך בדרך ה', הוא יודע שהוא מושגח, ושם לא נענתה תפילתו, הסיבה היא שכך טוב ונכון לו.

המזמור הזה הוא הצד המעשי של המזמור הקודם. ומסביר איך צריך האדם להתמודד עם מלחמת היצר, על ידי משל מהגויים¹³ שהיו כבושים תחת יד דוד ורצו לפרוק עולו¹⁴. **ומתאים לאמרו גם על התנגדות הגויים הכבושים תחת ידינו על פי פשוט, וגם על מלחמת היצר על פי הנמשל.**

א לא טוב הדבר שכוחות הגוף מתחברים ושמים את עצמם לעיקר¹⁵ למה רגשו גויים וההרגלים והמנהגים הרעים גורמים לחטוא גם בלי יצר הרע¹⁶ ולאמנים? הגו-ריק: ב והשכל המולך על הגוף נעמד למצוא אידיאולוגיה שתצדיק את רצון היצר ותיצבו מלכי-ארץ וכיון שהצדיק אותו כבר אין מוסר כליות, והרצון כולו פונה לרע¹⁷ ורוזנים נוסדו-יחד להלחם ברצון ה' וביצר הטוב שהמליך על הגוף על-ה' ועל-משיחו: ג ואומרים נמנע מהיצר הטוב לייסר אותנו¹⁸ ננתקה את-מוסרותינו ולא נהיה מחוברים עוד לעשיית רצון ה'¹⁹ ונשליכה ממנו עבתימו: ד אבל ה' בשמים והם על הארץ ואינו זקוק להם יושב בשמים ישחק ומצד שהוא אדונם יבוז להם ויראה להם כפופים לרצונו²⁰ אדני ילעג-למו: ה ולכן יכריח אותם להבין מה באמת רצונו מהם על ידי ייסורים אז נדבר אלימו באפו וכשיש לאדם איום על חייו או ייסורים קשים התרוצים נעלמים, וברור מה עיקר ומה טפל בחיים ובחירונו ובהלמו: ו ואילו אני, הצדיק, המלכתי על גופי את היצר הטוב בלבד ואני

¹³ כיון שהגויים הם משפחות האדמה ועוסקים בחומריות.

¹⁴ פרשתי שזה משל, כיון שאין טעם להוכיח את הגויים ולצפות שייכנסו מרצונם תחת יד ישראל. יש כאן כמה הקבלות למזמור הקודם, וגם אינו מתחיל ב"למנצח" או הקדמה אחרת, ולכן נראה שהוא המשך שלו, וכן אמרו חז"ל: "אשרי האיש ולמה רגשו גויים חדא פרשה היא" (ברכות ט ע"ב). נראה שיש מקומות בתהילים ששני מזמורים הם ענין אחד, כאשר הראשון הוא עיקרון מופשט והשני דרך הביצוע שלו למעשה; וכך גם כאן.

ופרשתי כאן רק את הנמשל.

¹⁵ "למה" פרושו שאלה רטורית שאומרת שנעשה כאן דבר שאינו ראוי ואינו טוב, כמו בפסוקים "למה רמיתני" (בראשית כט, כה), "למה הרעותם לי" (בראשית מג, ו), "למה תכה רעך" (שמות ב, יג). ואילו כשרוצים לשאול שאלה בלי הבעת דעה, שואלים "מדוע".

"רגש" היא מילה נדירה בתנ"ך, ומופיעה רק בתהילים. בספר דניאל היא מופיעה כמילה בארמית. ונראה שאין פרושה כמו בלשוננו, אלא התאגדות והתאספות. וכן פרשו רד"ק ומצודות.

¹⁶ "לאומים" הם התאגדויות של אנשים מצד הדת והמנהג. "הגה" פרושו להוציא, להעלות רעיונות או להוציא דברים בפה.

¹⁷ "רוזן" הוא מנהיג מצד המשפט. "נוסדו" מלשון "סוד", שפרושו בתנ"ך חיבור לקבוצה סגורה. אפשרות שנייה היא ש"נוסדו" מלשון "יסוד", כלומר, שעל זה הם מתבססים.

"הגויים" כנגד "עצת רשעים" שבמזמור הקודם, ה"לאומים" כנגד "דרך חטאים", "מלכי הארץ והרוזנים" כנגד "מושב לצים".

¹⁸ היצר הטוב מייסר את האדם באמצעות כל הכוחות האלו, באמצעות השכל ומוסר הכליות, ובאמצעות ההרגלים הטובים, וגם באמצעות כוחות הגוף, שהרבה חטאים פוגעים בו. ולכן אפשר גם לעבוד את ה' באמצעות כל אלו.

¹⁹ המשל כאן הוא לבהמה המושכת עגלה. "מוסרות" הן המושכות המייסרות את הבהמה ומכוונות אותה, "עבותות" הם חבלים עבים המחברים את העול אל העגלה.

²⁰ "יושב בשמים" כנגד "מלכי ארץ", "א-דני" כנגד "רוזנים", כי הוא שופטם. הפסוק בא לומר שבאמת, מצד עצמו ה' אינו צריך שנעשה את רצונו, אבל הוא מחייב אותנו לעשות את רצונו כיון שזה מה שטוב ונכון לנו ולעולם. וכן נאמר: "הַיְרָצָה ה' בְּאֵלֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נְחָלֵי שָׁמֶן הַתָּמָר בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי פְרִי בְטְנֵי חֲטָאת נִפְשֵׁי: הַגִּיד לָךְ אֲדָם מֵה טוֹב וּמֵה ה' דוֹרֵשׁ מִמֶּךָ פִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּנְעַ לָכֵת עִם אֱלֹהֶיךָ" (מיכה ו, ז-ח).

נִסְכָּתִי מִלְפִי כִּךְ שִׁיפּוֹךְ גַּם הַגּוֹף לְהִיּוֹת קוֹדֵשׁ²¹ עַל-צִיּוֹן הֵר-קִדְשֵׁי: זֹכִיּוֹן שֶׁאֵהֵגָה בְּחֻקֵי ה' שֶׁבְּתוֹרַתוֹ אֶסְפְּרָה אֶל חֻק יֵאמֶר לִי שֶׁאֵנִי בְּנוּ בְּעוֹלָם כִּיּוֹן שֶׁעוֹשָׂה רְצוֹנוֹ ה' אָמַר אֵלַי בְּנֵי אֲתָה וִיתֵן לִי תְכוּנָה חֲדָשָׁה לְעַבְדְּךָ אֲתוּ בְּלִבְּךָ שֶׁלֵּם אֲנִי הַיּוֹם יִלְדֶתִיךָ: זֹ וְאִז תּוֹכֵל לְהִתְפַּלֵּל אֵל ה' כִּבְּן הַמִּבְקֵשׁ מֵאֲבִיו שֶׁאֵל מִמֶּנִּי וִיתֵן לְךָ אֶת הַגּוֹף שֶׁיְהִיָּה בְשִׁלְטִיתְךָ וְאֲתָנָה גּוֹיִם נִחְלָתֶךָ וְכֵל צוֹרְכֵי הָעוֹלָם הַזֶּה לְשִׁימוּשְׁךָ וְאַחֲזִתֶּךָ אֶפְסִי-אֶרֶץ: ט וְאֶת הַיְצָרִים וְכוּחוֹת הַגּוֹף תֵּיִסֵּר בְּמִקוֹם שֶׁאֵינָם מֵתֵאִמָּיִם לְרִצּוֹן ה' ²², שֶׁלֹּא יִתְגַּבְּרוּ שׁוֹב תְּרֹעַם בְּשִׁבְט בְּרָזָל וְאֶת הַדְּעוּת הַמַּעוֹתוֹת שֶׁנִּלְווּ לְמַעֲשֵׂים הָרָעִים, שֶׁהֵם כְּלֵי שִׁיזָר הַיְצָר הָרָע, תִּשְׁבֹּר לְגַמְרֵי²³ כְּכֵלֵי יוֹצֵר תְּנַפְצֵם: י' וְאִם כֵּן הַשְּׂכָל וְהַרְצוֹן הַשּׁוֹלְטִים בְּאָדָם תְּבִינּוּ אֶת תְּפִקְדָּכֶם עַל יַדֵי הַתּוֹרָה וְעֵתָה מְלָכִים הַשְּׂפִילוּ וְקִבְלוּ אֶת מוֹסַר הַכְּלִיּוֹת כְּדֵי שֶׁתִּשְׁפְּטוּ נִכּוֹן מֵהַ לַעֲשׂוֹת הַנְּסֻרָה שֶׁפָּטִי אֶרֶץ: י"א וְתַעֲבְדוּ אֶת ה' מִיִּרְאָה בְּמֵה שְׁעוֹד אֵינְכֶם מִבְּיָנֵים עֲבָדוּ אֶת-ה' בְּיִרְאָה וְתִשְׁמְחוּ בְּעַבְדוֹתָי מֵאֲהָבָה בְּמֵה שֶׁהִבְנַתֶם, אֲבָל תוֹךְ זֵהִירוֹת שֶׁמֵּא לֹא הִבְנַתֶם נִכּוֹן וְגִילּוֹ בְּרַעְיָה: י"ב וְזֶה תִּתְחַבֵּר לְתַבּוּאָה הַנְּקִיָּה וְלֹא לְמוֹץ²⁴ נְשִׁקוּ-בֵר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכַּעַס ה' עַל הַנֶּפֶשׁ עִם הַגּוֹף²⁵ פֶּן-יִצְנַף וְתֵאָבֵד עִם דֶּרֶךְ הַרְשָׁעִים שֶׁהִלַּכְהוּ בָּהּ וְתִאָבְדוּ דְרָךְ שֶׁהָרִי כְּשִׂישׁ כַּעַס מֵאֵת ה', גַּם אִם מוֹעֵט, נִשְׂרָף הַמוֹץ מֵהֵר מֵאֹד כִּי-יִבְעַר כְּמַעֲט אֶפּוֹ וְרַק הַחוֹסִים בָּהּ נִשְׂאָרִים יִצִּיבִים גַּם בְּזַמְנִים כֵּאלוֹ²⁶ אֲשֶׁרֵי כָּל-חוֹסֵי בּוֹ:

ג' א מְזִמּוֹר לְדוֹךְ בְּכִרְחוֹ מִפְּנֵי | אֲבִשְׁלוֹם בְּנוֹ: ב יִהְיֶה מֵה-רַבּוֹ צָרֵי רַבִּים קָמִים עָלַי: ג רַבִּים אֲמָרִים לְנַפְשִׁי אֵין יִשׁוּעָתָה לֹא בְּאֱלֹהִים סֵלָה: ד וְאֲתָה יִהְיֶה מִנְּךָ בְּעַדֵי כְּבוֹדִי וּמְרִים רֵאשִׁי: ה קוֹלִי אֶל-יְהוָה אֶקְרָא וַיַּעֲנֵנִי מִהֵר קִדְשׁוֹ סֵלָה: ו אֲנִי שָׁכַבְתִּי וְאִישְׁנָה הִקְיַצְתִּי כִּי יִהְיֶה יִסְמְכֵנִי: ז לֹא-אִירָא מִרְבָּבוֹת עִם אֲשֶׁר סָבִיב שְׁתוֹ עָלַי: ח קוֹמָה יְהוָה | הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהֵי כִּי-הִכִּיתָ אֶת-כָּל-אֵיבֵי לִחֵי שְׁנֵי רַשָּׁעִים שִׁבְרָתָ: ט לִיהְוָה תִּישׁוּעָה עַל-עַמּוֹךְ בְּרַכְתֶּךָ סֵלָה:

דוד אומר שהוא בוטח בה' שיציל אותו גם בצרה מקיפה וכללית ביותר כמו מרד אבשלום. המזמור מנוסח כך שיתאים לכל אדם בצרתו, אבל יש בו רמזים רבים לסיפור של דוד עצמו²⁷. ומתאים לאמרו לכל צרה, ובמיוחד אם היא גדולה, ובמיוחד אם היא בגלל אויבים.

א מְזִמּוֹר²⁸ לְדוֹךְ בְּכִרְחוֹ מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם בְּנוֹ: ב אֲנִי פוֹנֵה אֵלֶיךָ ה' כִּי רַק בְּךָ תִּהְיֶה לִי יְשׁוּעָה ה' שֶׁכֵּן הִתְבַּרְרָ לִי שֶׁשׁוֹנֵאִי²⁹ רַבִּים מִמֵּה שֶׁחֲשַׁבְתִּי³⁰ מֵה-רַבּוֹ צָרֵי עַד שֶׁעֲכַשְׁוּ גַם רַבִּים מִמֵּה

²¹ "ציון" היא שילוב הקודש והחול שיש בירושלים - המלוכה והמקדש.
²² נראה ש"תרועם" בא גם מ"לרועע" וגם מ"רעיה", שנותן להם את צורכם האמיתי.
²³ פרוש נוסף: בשלב ראשון צריך לייסר את כוחות הגוף, אבל אחר כך מגיע שלב שנשבר היצר הרע, ואז האדם יכול להתנהג לפי נטיית ליבו.
²⁴ "נשק" משמעותו דברים שנפגשים. "בר" הוא תבואה נקיה ממוץ, שנזכר בפרק הקודם: "כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח".
²⁵ "אנף" פירושו כעס על מישוהו, שפוגע גם באחר, וכן בפסק "גם בי התאנף ה' בגללכם" (דברים א, לז).
²⁶ הדבר גם מועיל להם, כמו שנאמר: "כי הנה היום בא ביער פתגור וקיו כל ידים וכל עשה רשעה קש וקהט אתם היום הקבא ... ונרקה להם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה" (מלאכי ג, יט-כ).
²⁷ אפרט אותם בהערות.
²⁸ "מזמור" מלשון "זמורות", ופרושו שיר עם הרבה ענפים, שמפרט את הנושא על כל צדדיו.

שחשבתני קמים להלחם בי בפועל **רבים קמים עלי**: ג ויותר מזה גם רבים מהצדיקים אומרים שה' לא יושיע את נפשי הרוחנית, וזה באופן מהותי ותמיד³¹ כי אני רשע לדעתם³² **רבים אמרים לנפשי אין ישועתה**³³ **לו באלהים סלה**: ד אבל אני יודע שאתה ה' מגן עלי מהצרות שלא יפגעו בי **ואתה ה' מגן בעדי** ואני רוצה להיות מכובד בעיניך גם אם לא בעיניהם³⁴ **כבודי** ועוד תרים את ראשי שגם הם ידעו שאני צדיק **ומרים ראשי**: ה ואני לא מחפש ישועה אצל בני אדם אלא מבקש מה' ישועה **קולי אל-ה' אקרא** וה' כבר ענה לי מהגובה של הקודש היציב והתמיד ולא לפי התוכניות שלי כי גם הצרה היא חלק מהישועה³⁵ **ויענני מהר קדשו סלה**: ו וכל כך אני בוטח בו שמרשה לעצמי לשכב לישון בתוך הצרה³⁶ **אני שכבתי ואישנה** ויודע שאתעורר בזמן כי ה' יתמוך אותי שלא אפול³⁷ **הקיצותי כי ה' יסמכני**: ז ומזה אני לומד שלא לפחד כלל³⁸ אפילו מאלפי אנשים שמתקבצים יחד לעם אחד³⁹ **לא-אירא מרובות עם** ושמים⁴⁰ מצור ומלחמה סביבי **אשר סביב שתי עלי**: ח ולכן אתה ה' תעשה מעשה **קומה ה'** ותושיע אותי שהרי אני עובד אותך ואתה משגיח עלי⁴¹ **הושיעני אלהי** כי כל אויבי שהיו מעולם הכית אותם מכת בזיון על זה שהם אויבי⁴² **כי-הפית את-כל-אויבי לחי** ועל ידי המכה הזו שברת את יכולת הנשיכה שלהם מצד שהם רשעים וכך תעשה גם הפעם **שני רשעים שפרת**: ט וגם בצרה גדולה

²⁹ "צרי" מלשון "צרה", כלומר, אלו שרוצים להצר את המקום שלי.

³⁰ כי לכל מלך יש אויבים בממלכות השכנות, ויש גם כאלו בתוך ממלכתו שאינם מרוצים ממנו, כגון שבע בן בכרי. אבל זה שבנו ויועצו הקרוב ורוב ישראל קמו עליו, מגלה לדוד שיש לו הרבה יותר אויבים ממה שחשב, וכמעט אין לו במי לבטוח.

³¹ המילה "סלה" ייחודית כמעט רק לתהילים. פרושה הנראה ביותר הוא: "באופן מהותי ותמיד".

³² כיון שהם יודעים שמרד אבשלום בא לו כעונש על חטא בת שבע, שנאמר: "ועתה לא תסור קרב מבייתך עד עולם יעקב פי בוזתני ותקח את אשת אורייה החתי להיות לה לאשה: כה אמר ה' הנני מקים עליך רעה מבייתך (שמואל ב' יב, י-יא). וזו צרה כפולה, גם מצד שהם מבזים אותו ומצרים לו, וגם מצד שכיון שרבים אומרים כך, אולי הם צודקים.

³³ הת' במילה "ישועתה" נוספת, כלשון שירית, ופרושה כמו "ישועה".

³⁴ פרוש נוסף: "מגן בעדי" בעולם הזה, "כבודי ומרים ראשי" לעולם הבא.

³⁵ כיון שהיא מכפרת עליו.

³⁶ וכן במרד אבשלום, שהלך לישון מצד עצמו בערבות המדבר, ועל זה סמך אחיתופל בעצתו; ובכל זאת הוא ניצל, כי חושי שלח אליו שלא ילין את העם, ובזה סמך אותו ה' (שמואל ב' יז, א-כב).

³⁷ פרוש נוסף: כל לילה אני שוכב לישון ומפקיד את רוחי בידי ה', ואינני מפחד, אלא אני יודע שאקיץ כי ה' יתמוך בי, ומכאן אני לומד לא לפחד גם עכשיו, וה' יושיע אותי מהצרה.

³⁸ "יראה" אינה פחד רגשי אלא עשיית פעולות כדי למנוע נזק בעתיד. וגם את זה לא יצטרך.

³⁹ ולכן גם כשתבוא עצת חושי להביא עלי את כל ישראל, לא אירא מהם, כי אני יודע שה' יסמכני גם אז כמו עכשיו (עיין שמואל שם).

"עם" בתנ"ך אין פרושו כמו בלשוננו, אלא קיבוץ אנשים רבים. ו"עם" שבלשוננו נקרא בתנ"ך "גוי" או "לאום".

⁴⁰ "לשית" פרושו לשים. וכאן הוא בשתי משמעויות: לשים מצור, ולשים בענין המלחמה, כמו "הפרשים שות שתו השערה" (ישעיהו כב, ז).

⁴¹ המילה "אלוקי" בסמיכות אומרת שיש יחס בינו לביני, וזה יכול להיות משני צדדים: או שאני עובד אותך כאלו-ה', או שאתה משגיח עלי.

⁴² יש במפרשים דעה שזה רמז לאחיתופל שנחנק.

כזו לה' יש יכולת להושיע לה' הישועה והמטרה שלעם ישראל תהיה ברכה באופן מהותי ותמידי ולפי זה תהיה הישועה לא לפי טובת דוד עצמו⁴³ על-עמך ברכתך סלה:

ד לַמְנַצֵּחַ בְּנִינֹת מְזֻמֹּר לְדָוִד: ב בְּקִרְאֵי עֲנִי | אֱלֹהֵי צְדָקִי בְּצַר הִרְתַּבְתָּ לִּי חֲנֻנִי וְשָׁמַע תְּפִלָּתִי: ג בְּנִי אִישׁ עַד-מָה כְּבוֹדִי לְכַלְמָה תִּאְהָבִין רִיק תִּבְקְשׁוּ כֹזֵב סֵלָה: ד וְדַעוּ כִּי-הַפְלָה יְהוָה חֲסִיד לֹו יְהוָה וְשָׁמַע בְּקִרְאֵי אֱלֹהֵי: ה רְגֹזוּ וְאַל-תִּחַטְּאוּ אִמְרוּ בְּלִבְבְּכֶם עַל-מִשְׁכַּבְכֶּם וְדַמּוּ סֵלָה: ו זְבַחוּ זִבְחֵי-צֶדֶק וְבִטְחוּ אֶל-יְהוָה: ז רַבִּים אִמְרִים מִי-יִרְאֲנוּ טוֹב נִסָּה-עֲלֵינוּ אֹר פְּלִיךָ יְהוָה: ח נִתְתַּה שְׁמִתָּה בְּלִבִּי מַעַת דַּגְּנָם וְתִירוּשָׁם רַבּוּ: ט בְּשָׁלוֹם יִחַדְוּ אֲשַׁכְּבָה וְאִישָׁן כִּי-אַתָּה יְהוָה לְבָדָד לְכַטַּח תּוֹשִׁיבֵנִי:

המזמור הזה הוא על תפילת הלילה והמזמור הבא הוא על תפילת הבוקר⁴⁴, ובא לומר שעצם מה שאדם יכול להתפלל ולפרוק מליבו את כל דאגותיו שנאספו במהלך היום ולהתחבר אל ה' - זה עצמו פעולה חשובה של התפילה גם בלי שנעשתה בקשתו. ומתאים לאמרו כדי להסיר דאגות ולבטוח בה'.

א לַמְנַצֵּחַ בְּנִינֹת⁴⁵ מְזֻמֹּר לְדָוִד: ב כַּשֶּׁאֲנִי קוֹרֵא אֲלֶיךָ וְיֵשׁ לִי זְכוּיוֹת מִסְפִּיקוֹת הֲרֵי תַעֲנֵה לִּי כִּי אַתָּה מְשַׁיֵּחַ עֲלֵי לִפִּי מַה שְׁמַגִּיעַ לִּי⁴⁶ בְּקִרְאֵי עֲנִי אֱלֹהֵי צְדָקִי וְגַם כִּשְׁלֹא מַגִּיעַ לִּי עֵצָם מַה שְׁבִיכֹלְתִי לְהַתְּפַלֵּל מֵרַחִיב לִּי אֶת הַצָּרָה בְּצַר הִרְתַּבְתָּ לִּי וְעוֹד אֲפֹשֶׁר שֶׁאֲמַצֵּא חֵן בְּעֵינֶיךָ וְתִתֵּן לִּי מִתַּנַּת חֵינִם⁴⁷ לְשִׁמוּעַ תְּפִילָּתִי חֲנֻנִי וְשָׁמַע תְּפִלָּתִי: ג וְאַתָּם רֹבֵב בְּנֵי הָאָדָם בְּנֵי אִישׁ מַה עוֹד צָרִיךְ לְקֹרֵאת כְּדֵי שֶׁלֹא תֵרָאוּ בְּעֵצָם הַתְּפִילָּה, שֶׁהִיא כְּבוֹד בְּעֵינֵי, בּוֹשֶׁה עַל מַה שֶׁלֹא נַעֲשֶׂתָה הַבְּקָשָׁה עַד-מָה כְּבוֹדִי לְכַלְמָה שֶׁאַתָּם אוֹהֲבִים רַק תּוֹצֵאוֹת חוֹמְרִיּוֹת שֶׁלְעוֹמַת הַרוֹחֲנוּת הֵם רִיקוֹת תִּאְהָבִינוּ רִיק וְלֹכֵן מִחֲפָשִׁים יְשׁוּעָה בָּאָדָם אוּ בְּאֵלִילִים שֶׁמִּבְטִיחִים וְלֹא מִקִּיּוּמִים, בְּאֹפֶן מֵהוֹתִי תִבְקְשׁוּ כֹזֵב סֵלָה: ד אֵלֵא דַעוּ שֶׁה' מַעֲדִיף אֶת הַדְּבָק בּו מֵרְצוֹנוֹ⁴⁸

⁴³ אלא שטובת דוד כמלך היא טובת העם עצמו. אבל אם טוב יותר שאבשלום ימלוך, דוד מוכן לכך, כי העיקר הוא טובת העם. והוא רומז בקשה שגם כשישיע את דוד מאבשלום, לא ייפגעו רבים מהעם במלחמה. ⁴⁴ המיוחד בתפילת הלילה הוא שהאדם אינו מבקש מענה מידי, שהרי אינו פועל עכשיו אלא פורק את דאגותיו, וזה חשוב בפני עצמו, כי הדבר מקשר את האדם לה' ומכוון את הפתרונות שלו לפי האמת. והמיוחד בתפילת הבוקר הוא שקודם שיתחיל בפעולות היום, יישר את רצונו מול רצון ה'. ולשני המזמורים יש מבנה תוכני דומה.

⁴⁵ רוב פרקי תהילים פותחים במשפט פתיחה, שאינו חלק מהתפילה עצמה. למשל, במזמורים שהם על פי סדר האלפבית, משפט הפתיחה אינו חלק מהסדר. בדרך כלל, משפט הפתיחה מכיל את שם המחבר כמו "לדוד", ומילים נוספות כמו "למנצח", "על השמינית", "על הגיטית", "שיר", "מזמור" וכדו'. חלק מהמילים האלו לא ידוע לנו מה פרושן, ובאופן כללי נראה שמשפט הפתיחה קשור לדרך הנגינה או השירה של הפרק, כמו שכתוב בדברי הימים א' טו, יט-כא: "וְהַמְשִׁירִים הֵימָן אָסַף וְאִתָּן בְּמִצְלָתִים נְחֻשֶׁת לְהַשְׁמִיעַ... וּמַעֲשֵׂיהוּ וּבְנֵיהוּ בְּנִבְלִים עַל עֲלָמוֹת... וְעַבְדָּם אָדָם וְיַעֲזָאֵל וְעֲזֹנָהוּ בְּכִנְרוֹת עַל הַשְּׁמִינִית לְנֶצֶחַ". "עלמות", "השמינית", "לנצח" מזוכרים במשפטי הפתיחה. כיון שאיני יודע לפרש חלק משמעותי מהמילים במשפטים האלה, וכיון שנראה שאינם חלק מתוכן המזמור, לא פרשתי את המשפטים האלו, למעט מילים מסוימות שיכולתי לפרש.

⁴⁶ זה פרוש המילה "צדק": מה שנכון וצריך להיות, ומזה נגזר "צדיק", כלומר, להיות זכאי בדיון. ⁴⁷ "חנני" מלשון מציאת חן, כלומר, רצון להיטיב עם אדם שלא על פי המגיע לו אלא מצד שרוצים בו.

⁴⁸ "חסיד" מלשון "חסד", שעושה מה שאינו מחויב בו.

ומבדיל אותו⁴⁹ להיות שייך לו ודעו פי-הפלה ה' חסיד לו ולכן העיקר שה' ישמע אותי כשאני קורא אליו, ומשגיח בי גם אם בוחר לא לענות ה' ישמע בקראי אליו: ה' ולכן כשיש לכם חוסר שקט וחרדה מצרה, אל תפתרו בעצמכם את הבעיה אם זה כרוך בחטא⁵⁰ רגזו ואל-תחטאו אלא תתפללו על הצרה לה' ותלכו לישון בבטחון אמרו בלבבכם על-משפכם ובין אם יעשה בשבילכם ובין אם לא, אתם לא תעשו דבר אסור, באופן תמידי ודמו סלה: ו רק תעבדו את ה' בקרבנות ברצון אמיתי, ולא כדי להכריח אותו לעזור לכם⁵¹ זבח וזבחי-צדק ותבטחו בו שהוא יעשה הטוב בעיניו ובטחו אל-ה': ז והרי רבים בעולם מחפשים שיהיה להם טוב ואין להם ממי לקבל את רצונם רבים אמרים מי-יראנו טוב אבל אנחנו יודעים שהטוב האמיתי הוא שיראה עלינו⁵² האור, שמוקרן ממה ששם ה' נקרא עלינו ושהוא משגיח עלינו⁵³ נסה-עלינו אור פניך ה': ח וה' נתן בי תכונה שיש בי שמחה בעצם ההשגחה יותר ממה שהם שמחים בטובה החומרית שהם מחפשים נתתה שמחה בלבי מעת דגנם ותירושם רב: ט ולכן נפשי עם גופי אינם מצרים זה לזה וינחו יחד בשלום יחדו אשפכה ואישן כיון שאני יודע שאתה תושיב אותי דרך קבע לעולם הבא במדרגה שונה מכל המחפשים טובה חומרית ובצורה שלא יהיה לי כל רע בעולם הזה פי-אתה ה' לבדד לבטח תושיבני:

א למנצח אל-הנחילות מזמור לדוד: ב אמרי האזינה | יהנה בינה תגיגי: ג תקשיבה | לקול שועי מלכי ואלהי פי-אליה אתפלל: ד יהנה בקר תשמע קולי בקר אערך-לך ואצפה: ה פי | לא אל-חפץ רשע | אתה לא יגרד רע: ו לא-יתיצבו הוללים לנגד עיניך שנאת כל-פעלי און: ז תאבד דברי כוב איש-דמים ומרמה יתעב | יהנה: ח ואני בך חסדך אבוא ביתך אשתחנה אל-היכל-קדשך ביראתך: ט יהנה | נחני בצדקתך למען שוררי (הושר) תישר לפני דרכך: י פי אין בפיחו נכונה קרבם תנות קבר-פתוח גרונם לשונם יחליקו: יא האשימם | אלהים יפלו ממעצותיהם בך בשעיהם הדיחמו פי-מרו בך: יב וישמחו כל-חוסי בך לעולם ירגנו ותסד עלימו ויעלצו בך אהבי שמך: יג פי-אתה תברך צדיק יהנה כצנה רצון תעטרנו:

⁴⁹ "הפלה" פרושו הבדלה והעדפה של אחד על אחר, כמו "אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל" (שמות יא, ז).

⁵⁰ פרוש נוסף: קיו תמיד בחרדה לראות איפה אתם טועים, כדי שלא תחטאו, ולכן תעשו חשבון נפש לפני ההליכה לישון, ואז תחדלו מכל חטא.

⁵¹ שזה יסוד של עבודה זרה, להפעיל את הכוחות השונים על ידי קרבנות וכדומה, בלי להשתנות לטוב על ידי זה. ועל זה נאמר "למה לי רוב זבחים" (ישעיהו א, יא). אבל "זבחי צדק" הם לשם עבודת ה' וכדי להידיבק בו.

⁵² "נסה" מלשון "נס להתנוסס" (תהלים ס, ו), כלומר, דגל או מוט הנראה מרחוק.

⁵³ הנמשל של אור פני ה' הוא שכשה' את מכוון פניו אל האדם יש לזה שתי משמעויות. האחת היא השגחה על מעשיו, וזה נמשל בדרך כלל בראיה או ידיעה, וזה יכול להיות גם שלילי, אם האדם אינו זכאי. והשנייה היא עצם מה שהאדם מואר מה', שמעלתו גדולה כיון שה' מסתכל לכיוונו ושמנו נקרא עליו. וכן בברכת כהנים "יאר ה' פניו אליך" קודם ל"ישא ה' פניו אליך", כי על ידי זה "יחונך" ותמצא חן בעיניו כשישגיח עליך. וכן בברכת שים שלום: "כי באור פניך נתנו לנו תורת חיים ואהבת חסד".

המזמור הזה הוא על תפילת הבוקר, כשעוד אין על מה לבקש, אלא כוונתו ליישר את עצמו לפי רצון ה', כהכנה לפעולות היום. **ומתאים לאמרו לחזק את הרצון להתיישר לפי רצון ה'.**

א למנצח אל-הנחילות⁵⁴ **מזמור לדוד:** **ב** הטה אוזנך להקשיב למה שאני אומר **אמרי האזינה ה'** ויותר מזה תבין ממה שאני מוציא מפי מה באמת הצורך שלי ובמה צריך ליישר אותי⁵⁵ **בינה הגיגי:** **ג** ושמע את עצם מה שאני פונה אליך ורוצה למצוא חן בעיניך⁵⁶ **הקשיבה לקול שועי** בין מצד שאני מחוייב לעשות רצונך כי אתה המלך ובין מצד שאני רוצה לעבוד אותך שאתה אלוקי⁵⁷ **מלכי ואלהי** ולכן אני מעמיד את עצמי לדין לפני השגחתך⁵⁸ **כי-אלך אתפלל:** **ד** וכבר בבוקר תשמע את קולי, לא מפני צרה ה' **בקר תשמע קולי** אלא שבתחילת היום אבדוק את עצמי מול דרכך בעולם האם אני מקביל לה,⁵⁹ ואסתכל למרחוק לראות האם אני מתאים למטרתך **בקר אערך-לך ואצפה:** **ה** שהרי אתה לא רוצה שיהיה בעולם תכונת רשע **כי לא אל-חפץ רשע אתה** ודבר שאינו טוב לא יוכל לשכון אצלך גם באופן זמני **לא יגרד רע:** **ו** ואלו שמתנהגים ללא הגבלת השכל לא יוכלו להתקיים ולעמוד תחת השגחתך **לא-יתיצבו הוללים לנגד עיניך** ואתה מרחיק ממך כל מי שעושה מעשים רעים **שנאת כל-פעלי און**⁶⁰: **ז** ואי אפשר לעשות הצגות, כי אתה מאבד את דרכם של המבטיחים ואינם מקיימים **תאבד דברי קב** ובמיוחד מי שעושה רע כרצח ומראה עצמו כצדיק, ה' מרחיק ממנו בכח **איש-דמים ומרמה יתעב ה':** **ח** ולא שאני כבר מושלם, אבל בחסדך הגדול אפשרת לנו לבוא אל מקומך גם בלי להיות מושלם **ואני ברב חסדך אבוא ביתך** אבל לא אשכח שביתך הוא היכל קודש ואשתחוה לו ביראה ממה שאיני ראוי לזה⁶¹ **אשתחוה אל-היכל-קדשך ביראתך:** **ט** ובקשתי שתכוון אותי, כי אתה עושה את הישר והטוב ללמד בני אדם את רצונך ה' **נחני בצדקתך**⁶² ומנע ממני להכשל מבחינה חומרית בגלל שאני הולך בדרכך הרוחנית,⁶³ כדי שהמסתכלים בי ומחכים

⁵⁴ יתכן ש"נחילות" מלשון "נחלה", שמבקש מה' שינחיל לו רצון לעשות טוב. אבל באופן פשוט זה קשור לניגון ולדרך השירה.

⁵⁵ פרוש נוסף: כשיש לי כוח לבקש, האזינה; וכשאיני לי כוח, קבן את הגיון לבי.

⁵⁶ לא אמר "הקשיבה לשועתי", שפרושו לתוכן הבקשה, אלא "לקול שועתי", כלומר, לעצם העובדה שאני מבקש.

⁵⁷ שכן יש שני צדדים שונים שבהם ה' שומע תפילות. וכך אנחנו אומרים בברכת "שמע קולנו" בתחילה: "אב הרחמן שמע קולנו... כי א-ל שומע תפילות ותחנונים אתה", ובשלב שני: "ומלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו... כי אתה שומע תפילת כל פה".

⁵⁸ המילה "תפילה" באה מ"פילים", שפרושו דין, והיא מילה נדירה בתהילים. בדרך כלל, כשהיא מופיעה בתנ"ך במובן המקובל אצלנו, היא באה עם וידוי, כי התפילה היא בקשה להשגחה מה', ומי שמבקש שישגיחו עליו, נבדק האם הוא ראוי, ובוז הוא מעמיד עצמו בדין.

פרוש נוסף: הקשב למה שאני מבקש, לראות אם הוא מכוון נכון, כי אני צריך לכוון את בקשותי למה שאתה מלכי ואלוקי, ולזה אני מכוון בתפילתי; ואם לא כיוונתי לרצונך, הרי צריך לתקן את הבקשה.

⁵⁹ "לערוך" פרושו לסדר דבר מול דבר. "לצפות" נגזר מ"צופה" המסתכל למרחק.

⁶⁰ וכשאני עורך את עצמי למול מידותיך ומטרתך, אני מונע מעצמי מידות של רשע ותכונות של רע, ומכריח את עצמי לפעול על פי הגבלת השכל שלא להיות הולל, וממילא איני עושה רע; ולכן אני יכול להתייצב מולך.

⁶¹ אפשר לפרש ש"אבוא ביתך" לערוך לך, ו"אשתחוה אל היכל קודשך ביראתך" כנגד "אצפה".

⁶² פרוש נוסף: אני אבוא ביתך, לא במנחה, אלא במה שאימצתי לי את מידת "רוב חסדך", ואשתחוה במידת היראה ממך. וכן תכוון אותי בדרכי הצדק שלך.

⁶³ "דרך ישרה" בתנ"ך אין פירושו דרך שאינה פניות וסיבובים, אלא דרך שאינה בורות ומכשולים.

לנפילתי⁶⁴ לַמַּעַן שׁוֹרְרֵי יִרְאוּ שְׁדַרְכְּךָ מִשְׁתַּלְמַת גַּם בְּעוֹלָם הַזֶּה (הוֹשֵׁר) הַיֵּשֶׁר לִפְנֵי דָרְכְּךָ: **ה** י כי שוררי אלו מראים עצמם כצדיקים אבל לתפילתם אין בסיס⁶⁵ כִּי אֵין בְּפִיהוּ נִכְוֵנָה שהרי בתוכם הם רוצים רע קִרְבָּם הוֹת והדיבור שמוציאים מתוכם נועד להרוג אנשים עד שישווה לקבר קִבְר־פְּתוּחַ גְּרוֹנִם אלא שבשלב האחרון של לשונם מישירים את הדברים⁶⁶ שיראו דרך ישרה לְשׁוֹנִם יִחְלִיקוּן: **י** א ואתה השופט תגלה את אשמתם הַאֲשִׁמָּם אֱלֹהִים וממה שהתיעצו להפיל בקבר הפתוח אנשים ישרים, יפלו שם בעצמם יִפְלו מִמַּעַצְוֹתֵיהֶם וכיון שכבר פשעו הרבה בעבר, תדחוף אותם גם בעזר שלך לקבר שהכינו לעצמם בְּרַב פְּשָׁעֵיהֶם הַדִּיחְמוּ לא כדי להציל אותי אלא כיון שאינם מקבלים עליהם את רצונך כִּי-מְרוּ בְּךָ: **יב** ואז כל המוגנים אצלך ישמחו על נפילת הרשעים ויִשְׁמְחוּ כָל-חֹסֵי בְּךָ וגם כשצר להם ישבחו אותך כי בוטחים שאתה עושה את הטוב לְעוֹלָם יִרְנְנוּ ועוד שעל ידי הפלת הרשעים תגן עליהם מהם וְתִסַּף עֲלֵימוּ ושמחתם תכסה גם על הרגשת הרע שהיתה⁶⁷ כי אוהבים לראות את הופעתך בעולם שיצאה גם ממנו⁶⁸ ויִעֲלֶצוּ בְּךָ אֶהְבִּי שְׂמֵךְ: **יג** ושמחתם על השפע החומרי שיש לעושה רצונך⁶⁹ היא מצד שבא ממך⁷⁰ כִּי-אֶתָּה תִּבְרָךְ צְדִיק ה' ומה שאתה מגן עליו מכל הצדדים⁷¹ זה כמו כתר בשבילו⁷² כי מראה שאתה מרוצה ממנו⁷³ כִּצְנֵה רְצוֹן תַּעֲטֶרְנוּ:

ו **א** לַמְּנַצֵּחַ בְּנִינּוֹת עַל-הַשְּׁמִינִית מְזֻמּוֹר לְדָוִד: **ב** יִהְיֶה אֶל-בְּאַפְּךָ תּוֹכִיחֵנִי וְאֶל-בְּחַמְתְּךָ תִּסְרְנֵנִי: **ג** חַנְּנֵי יְהוָה כִּי אֲמַלֵּל אֲנִי רַפְּאֵנִי יְהוָה כִּי נִבְהַלְוּ עַצְמִי: **ד** וּנְפָשִׁי נִבְהַלְתָּ מְאֹד (ואת) וְאֶתָּה יְהוָה עַד-מָתַי: **ה** שׁוּבָה יְהוָה חֲלִצָה נַפְשִׁי הוֹשִׁיעֵנִי לַמַּעַן חֲסֶדְךָ: **ו** כִּי אֵין בַּמָּוֶת זְכָרְךָ בְּשֵׂאוֹל מִי יוֹדֶה-לָּךְ: **ז** יִגְעֵתִי | בְּאַנְחֹתִי אֲשַׁחֶה בְּכָל-לַיְלָה מִטְּתִי בְּדַמְעֹתַי עֲרִשִׁי אֲמַסֶּה: **ח** עָשָׂשָׁה מִכַּעַס עֵינַי עָתָקָה בְּכָל-צוּרָי: **ט** סוּרוּ מִמֶּנִּי כָל-פְּעֻלֵי אֹן כִּי-שָׁמַע יְהוָה קוֹל בְּכִי: **י** שָׁמַע יְהוָה תַּחֲנֻתִי יְהוָה תַּפְלְתִי יִקַּח: **יא** יִבְשׁוּ | וַיִּבְהַלְוּ מְאֹד כָּל-אִיבֵי יִשְׁבּוּ וַיִּבְשׁוּ רַבֵּעַ:

המזמור מדבר על פעולתם הטובה של הייסורים, ומבקש להימנע מהצד הרע שיכול להיות בהם. ומתאים לאמרו לכל מי שבאים עליו ייסורים.

א לַמְּנַצֵּחַ בְּנִינּוֹת עַל-הַשְּׁמִינִית מְזֻמּוֹר לְדָוִד: **ב** הַטּוֹב בְּיוֹתֵר שֶׁהַתּוֹכַחָה עַל מַעֲשֵׂי הָרָעִים לֹא תְבֹא עַל דֵּי כַעַס וַיִּסּוּרוּ ה' אֶל-בְּאַפְּךָ תּוֹכִיחֵנִי וגם כשבא על די ייסורים יהיה כעס

⁶⁴ "שוררי" מלשון ראה, ופרושו: אלו שמסתכלים בי לרעה.

⁶⁵ "נכונה" פרושו קיימת ויציבה, מלשון "הכיוור וכנו".

⁶⁶ "חלק" פרושו ללא בליטות, שדרכם אינה ישרה אבל הם מיישרים אותה למראית עין.

⁶⁷ "עליך" הוא שמחה שמכסה הכל בלי להשאיר מקום לרגשות אחרים.

⁶⁸ "שם ה'" הוא מה שה' מופיע בעולם, שאפשר להצביע עליו ולקרוא בשם.

⁶⁹ "צדיק" מלשון "צדק", שעושה את מה שצריך לעשות.

⁷⁰ סדר המילים במשפט מלמד שעיקר המשפט הוא המילה "אתה", לא המילה "תברך".

⁷¹ "צינה" היא מגן המקיף את האדם משלשה צדדים.

⁷² "עטרת" היא כתר, כשמדברים עליו מצד הפאר.

⁷³ "רצון" בתנ"ך מלשון עבד המרצה את אדוניו, ופרושו נחת רוח, ואין פרושו כמו "חשק" או "חפץ".

הפנים, כאב לבן, ולא כעס פנימי⁷⁴ וְאֵל-בְּחֻמֹתָי תִּיִסְרֵנִי: ג וכשבאו עלי ייסורים קשים אמצא חן בעיניך שתסיר אותם חֲנִי ה' כי כבר פעלו את פעולתם להביא אותי לידי מסכנות נפשית ולשבור את גאותי⁷⁵ פִּי אֲמַלֵּל אֲנִי ורפאני אתה, לא הרופא, מהנזקים של הייסורים כי הם כבר נוגעים אל עצמותי הפנימיות שעלול להיות נזק תמיד⁷⁶ רָפְאֵנִי ה' פִּי נִבְהָלוּ עֲצָמַי: ד ועוד יותר מזה שנפשי כבר חוששת לעצם החיים⁷⁷ וְנַפְשִׁי נִבְהָלָה מֵאֵד והרי הייסורים באים ממך לתקן אותי, אם כן צריך לעצור לפני המוות (ואת) וְאֵתָה ה' עַד-מָתַי: ה תשוב להגלות אלי שׁוֹבָה ה' והוצא את חיי מהצרה שהם בה חֲלָצָה נַפְשִׁי ותן לי ישועה גמורה מהייסורים, אף שמצד הדין הם מגיעים לי, אבל אין זו המטרה ששמת אותי בעולם הזה⁷⁸ הוֹשִׁיעֵנִי לְמַעַן זִכְרְךָ: ו כי מטרת הייסורים הראשונה שיזכור האדם את ה' תתבטל אם יגיע עד המות פִּי אֵין בְּמִוֶּת זִכְרְךָ⁷⁹ ומטרתם השניה שיתודה לה' על חטאו לא תתקיים אם לא יהיה בעולם הזה⁸⁰ בְּשָׂאוֹל מִי יוֹתֶה-לְךָ: ז וכיון שאני רואה שהייסורים לא סרו אני עמל להרגיש את צער הייסורים⁸¹ שאולי לא פעלו מספיק יִגְעֵתִי בְּאַנְחָתִי עד שמבחינת כמות הדמעות מיטתי שרויה בהם בכל לילה אֲשַׁחֶה בְּכָל-לַיְלָה⁸² מִסֻּתִי ומבחינת ההתמדה הדמעות שוחקות את מוטות המיטה בְּדַמְעָתִי עֲרֻשֵׁי אֲמִסָּה: ח ועיני נאכלת מרוב כעס על עצם הצרה והקושי⁸³ עֲשֻׂשָׁה מַפְעֵס עֵינַי ואיני כועס חלילה על ה' אלא מעביר את הכעס הזה על אויבי השמחים לאידי עֲתָקָה בְּכָל-צוּרְךָ: ט ואותם אויבים שעושים רע לכו ממני, כי לא תהיה צרה להצר לי בה סוּרוּ מִמֶּנִּי כָּל-פְּעֻלֵי אָוֶן כי אני יודע שה' שמע את בכיי,

⁷⁴ "חמה" היא כעס פנימי ו"אף" הוא התבטאות הכעס כלפי חוץ. פעולת הייסורים הבסיסית היא להוכיח את האדם על רעתו, בכך שהאדם ישים לב שמשוהו לא בסדר, וכיון שהוא רוצה להסיר את הייסורים, יבדוק את מעשיו, וגם מצד החומריות שלו, יצר הרע, ירגיש שצריך לשנות ולא טוב להמשיך כך.

פרוש נוסף: מבקש שהתוכחה לא תבוא מצד הכעס כעונש, אלא מצד הרחמים. ולמרות שיש חמה פנימית עליו, לא תתגלה באף אלא תנסה לתקן אותו; והייסורים עצמם לא יבואו אפילו מחמה, שאז הם קשים, אלא לפי מה שהאדם יכול לסבול.

⁷⁵ זו פעולתם השניה של הייסורים, לשבור את גאוות האדם ולהראות לו שיש צד שהוא פחות משאר בני אדם, ושהוא נזקק להם, ושאינו בו כח להציל את עצמו אלא הוא זקוק לישועת ה'.

⁷⁶ והחשש הוא שאלו אינם ייסורים של אהבה שבאו לתקן אותו, אלא עונש.

⁷⁷ שגם זו פעולת הייסורים, להזכיר לאדם שהוא חולף וזמני, ושחיינו עצמם אינם דבר בטוח, ובגלל הוא חושב מה הכין לו לעולם הבא ומה ישאיר לבניו, ומתמקד בדברים החשובים באמת.

⁷⁸ עצם חיינו הם חסד שניתן לנו כדי שנעבוד את ה' בעולם.

אילו היתה כוונתו לבקש שה' יוותר לו על העונש, היה מדבר על רחמים לא על חסד.

⁷⁹ כי על ידי כל מה שאמרנו, האדם זוכר את בוראו בהגיע ימי הרעה ומתוודה על חטאיו ומתקן אותם.

⁸⁰ פרוש נוסף: המטרה השניה של הייסורים היא שהאדם יודה לה' אחרי שיציל אותו מהצרה, וזה לא יתקיים בשאול.

פרוש נוסף: מטרת האדם בעולם הזה היא להזכיר את ה' על בריאתו ולקרוא בשם ה', ולהודות לו על טובותיו, ואת זה אנחנו עושים בברכות; ואם ימות, לא יהיה מי שיזכיר ויודה, כי שם אין אפשרות כזאת, לא בעולם הנשמות ששם ה' מוזכר ועומד, ולא בשאול, ששם אין דעה ואין "מי".

פרוש נוסף: אין מזכירים את שם ה' על הרעה, ולכן לא יהיה במוית תועלת להזכיר שמך, וכן אין אדם מודה על שהלך לשאול; אבל אם תציל אותי, אודה לך.

⁸¹ "אנחה" היא קול צער רצוני שמבטא את הקושי. "אנקה" היא קול לא רצוני. ו"יגיעה" היא מאמץ להשיג מטרה מסוימת. והלב יימשך אחרי פעולה זו, ויבכה ממש.

⁸² בלילה אדם מתייחד בכאבו, וביום יש לו עבודה לעשות, לתקן את עצמו. ובזה הלילה הוא הכנה ליום. עוד אפשר שבא לומר שלא צריך לבכות בפרהסיא, אלא בינו לבין עצמו.

⁸³ כעס הוא רגש שמופיע בנו כשאדם עושה לנו רעה בכוונה, וכשקורה לנו נזק שלא תכננו, גם אם אין אשם. אלא שאז יש נטייה טבעית למצוא אשם כל שהוא ולהעביר אליו את רגש הכעס, לפי חומרת הנזק ולא לפי כוונת האשם. לכן מעצם הצרה יש לי כעס, ואני מעביר אותו לאויבי כדי שלא יעבור להיות מול ה'.

ששערי דמעות לא ננעלו⁸⁴ **כי-שָׁמַע ה' קוֹל בְּכִי:** י ועל ידי הבכי שמע את מציאת החן שלי בעיניו ששבתו בתשובה **שָׁמַע ה' תְּחִנָּתִי** וכשיגיע הזמן יקח את תפילתי ממקומה⁸⁵ ויעשה בקשתי להפסיק את הייסורים **ה' תִּפְלְתִי יִקַּח:** יא ואז יתביישו אויבי ויחרדו כי כשיתשע אותי אולי הם יפגעו **וַיִּבְהֻלוּ מְאֹד כָּל-אֹיְבֵי וְיָשׁוּבוּ מִמָּה שֶׁחֲשַׁבוּ עָלַי וַיִּתִּיבֶשׁ**⁸⁶ מה שמניע אותם ברגע אחד, כיון שיראו שכל מה שחשבו שה' נגדי היה טעות ואלו היו ייסורים של אהבה **יָשְׁבוּ וַיִּבְשׁוּ רַגְעַ:**

א שָׁנִיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר-שָׁר לַיהוָה עַל-דְּבָרֵי-כּוֹשׁ בֶּן-יְמִינִי: ב יְהִנֵּה אֱלֹהֵי בְּךָ חֲסִיתִי הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל-רָדְפֵי וְהַצִּילֵנִי: ג פֶּן-יִטְרַף פְּאַרְיֵה נִפְשִׁי פֶּלֶק וְאֵין מַצִּיל: ד יְהִנֵּה אֱלֹהֵי אִם-עֲשִׂיתִי זֹאת אִם-יֵשׁ-עוֹל בְּכַפֵּי: ה אִם-גָּמַלְתִּי שׁוֹלְמֵי רַע וְאֶחְלָצָה צוֹרְרֵי רֵיקָם: ו יִרְדֹּף אוֹיֵב | נִפְשִׁי וַיִּשַׁג וַיִּרְמָס לְאַרְצֵי חַיִּי וַיִּכְבֹּדֵי | לְעַפְרַיִם יִשָּׁבֵן סֵלָה: ז קוֹמָה יְהוָה | בְּאַפָּה הַנְּשָׂא בַעֲבָרוֹת צוֹרְרֵי וְעוֹרֵה אֱלֹהֵי מִשְׁפַּט צְוִיָּת: ח וַעֲתָת לְאֲמִים תִּסּוּבְכֶךָ וְעָלִיָּה לְמָרוֹם שׁוֹבָה: ט יְהִנֵּה יָדִין עַמִּים שֹׁפְטֵי יְהוָה כְּצַדִּיק וְכַתְּמֵי עָלֵי: י וְגִמְרֵ-נָא רַע | רְשָׁעִים וַתִּכְנַנְּךָ צְדִיק וּבַחֲן לְבוֹת וּכְלִיוֹת אֱלֹהִים צְדִיק: יא מִגִּנֵּי עַל-אֱלֹהִים מוֹשִׁיעַ יִשְׂרָאֵל: יב אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צְדִיק וְאֵל זֶעַם בְּכָל-יוֹם: יג אִם-לֹא יָשׁוּב חֲרַבּוּ וַיִּטּוֹשׁ קִשְׁתּוֹ דָּרְדָר וַיִּכְוֶנֶה: יד וְלוֹ חֲכִין כְּלֵי-מָוֶת חֲצִיו לְדֹלְקִים יַפְעֵל: טו הִנֵּה יִחַבֵּל-אֹזֶן וְהָרָה עֵמֶל וַיִּגְדַּל שָׁקֵר: טז בּוֹר כְּרָה וַיִּחַפְּרֶהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יַפְעֵל: יז יָשׁוּב עֲמָלּוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְעַל קַדְקָדּוֹ חֲמָסוֹ יִגְרַד: יח אֲוֵרָה יְהִנֵּה כְּצַדִּיק וְאֲזַמְרָה שֵׁם-יְהוָה עַלְיוֹן:

דוד מדבר על כך שלא רצה להרוג את שאול, והשאיר לה' את ההצלה שלו ואת הנקמה בשאול, כך שהרע ששאול עושה יפגע בו עצמו ולא בדוד⁸⁷. **ומתאים לאמרו למי שלא רוצה להרע לאויבו כדי לא לחטוא, ובוטח בה' שילחם לו.**

א שיר על השאלה האם דוד טועה במעשיו **שָׁנִיוֹן לְדָוִד** ששר לשבח לה' **אֲשֶׁר-שָׁר לה' על** מה שדיבר עם שאול בן קיש מבנימין⁸⁸ **עַל-דְּבָרֵי-כּוֹשׁ בֶּן-יְמִינִי:** ב ה' המשגיח עלי, רק

⁸⁴ כי בקשה רגילה יש בה טענה נסתרת נגד רצון ה', כאילו לא כך היה צריך להיות; אבל בכי אומר שגם אם כך צריך להיות, איני יכול עוד, ואין בו התרסה אלא רק תחינה ולכן, בין השאר, "קרוב ה' לנשברי לב" (תהלים לד, יט).

⁸⁵ כי יש הרבה שלבים בין עצם מה שהתפילה עולה אל ה' לבין עשיית המבוקש בה, וכמו שאנחנו אומרים בתפלה: "יעלה ויבוא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר".

⁸⁶ "בושה" מלשון יובש.

⁸⁷ בדומה לזה עיין בפרושנו לפרקים קמ-קמב.

⁸⁸ לאחר שכרת את כנף מעילו ולאחר שלקח את צפחת המים. למשל: "דַע וְרָאָה כִּי אֵין בְּיָדִי רֶעֶה וּפְשַׁע וְלֹא חֲטָאתִי לָךְ וְאֵתָה צָדָה אֶת נִפְשִׁי לְקַחְתָּהּ: יִשְׁפֹּט ה' בֵּינִי וּבֵינֶךָ וְיִקְרַמְנֵי ה' מִפְּנֵי יָדַי לֹא תִהְיֶה בְּךָ: כְּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשַׁל הַקְּדָמְנֵי מְרַשְׁעִים יֵצֵא רִשְׁעֵי וַיִּדַּי לֹא תִהְיֶה בְּךָ", "חֵי ה' כִּי אִם ה' יִגְפָּנוּ או יוֹמוּ יָבוֹא וְמָת או בְּמִלְחָמָה יִרְדּוּ וְנִסְפָּה: חֲלִילָה לִי מִה' מִשְׁלַח יְדֵי בְּמִשְׁיַח ה'" (שמואל א' פרקים כד ו-כז). ועיין שם עוד.

כך אני בוטח ולא באדם ה' אֱלֹהֵי בְךָ חֲסִיתִי ולכן מנע מרודפי להשיג אותי, והצל אותי מהצרה כולה הוֹשִׁיעֵנִי מִכָּל-רֹדְפֵי וְהַצִּילֵנִי: ג' כי אם ישיג אותי שאול יהרגני, כאריה הטורף את הצאן שאינו צריך לפחד פֶּן-יִטְרֹף כְּאַרְיֵה נִפְשִׁי וגם מפרק את אברי הכבשה במקום. ובנמשל יפזר את אנשי וּפְרָק והרועה לא יכול להציל, ובנמשל כיון שהוא מלך אף אחד לא יציל אותי מידיו וְאִין מִצִּיל: ד' ואתה ה' אני עובד אותך ולכן מוסר לך את משפטי ה' אֱלֹהֵי אם אכן מרדתי במלכות כדברי שאול אִם-עֲשִׂיתִי זֹאת ואפילו לא מרדתי רק עשיתי דבר אחר שלא לפי הצדק אִם-יִש-עוֹל בְּכַפִּי: ה' או אפילו רק השבתי רעה למי ששילם לי רעה, ואני הרי לא הרגתי את שאול כשיכולתי אִם-גִּמְלַתִּי שוֹלְמִי רַע או אפילו חילצתי אותו מהצרה אבל לקחתי את ממונו⁸⁹ וְאַחֲלָצָה צוֹרְרֵי רִיקָם: ו' אז ימשיך שאול לרדוף, ולגרום לאחרים גם כן לרדוף את חיי⁹⁰ יִרְדֹּף אוֹיֵב נִפְשִׁי וישיג ויידרוך בעליונותו הרוחנית את חיי לארץ החומרית וְיִשָּׂג וְיִרְמַס לְאַרְץ חַיִּי ונפשי שהיא כבודי, תשכון גם כן בגיהנום באופן תמידי ולא תעלה לגן עדן וּכְבוֹדִי לְעַפְר לְעֵפֶן סֵלָה: ז' אבל כיון שלא עשיתי דבר מכל אלו תפעל אתה ה' בכעסך עליו קוֹמָה ה' בְּאַפְךָ ותתעלה בעיני העם כשתקח בגלוי⁹¹ צד שני מהמצרים לי הַנִּשְׂאָ בְּעֵבְרוֹת צוֹרְרֵי ותתחיל להפעיל את המשפט הראוי לי לפי רצונך שאהיה מלך וְעוֹרָה אֵלַי מִשְׁפַּט צוֹיֵת: ח' ואז ארכז סביבך את כל שבטי ישראל לקיבוץ אחד וְעֲזַת לְאַמִּים תִּסּוּבְכֶנָּה ויהיו בסיס בארץ להנהגתך מהשמים וְעֲלִיָּה לְמִרוֹם שׁוֹבָה: ט' ה' שישפוט את הקבוצות השונות⁹² בעם כאנשי שאול וכאנשי דוד ה' זָדִין עֲמִים הבא עלי משפט לפי מה שאני עושה את הנכון והישר וללא פניות לתועלת אישית⁹³ שִׁפְטֵנִי ה' כְּצַדִּיקִי וְכַתְּמִי עָלַי: י' והרע שעושה הרשע עצמו יחסל אותו וְגִמְרָ-נָא רַע וְרָשָׁעִים ואתה תבסס את הצדיק בארץ וְתִכְוֶנֶן צַדִּיק והרי אתה בודק את הרצון ואת המידות והיצרים⁹⁴ ויודע מי מאיתנו הצדיק ומי הרשע כי אתה שופט בצדק וְנַחַן לְבוֹת וּכְלִיּוֹת אֱלֹהִים צַדִּיק: י"א ולכן איני מגן על עצמי משאול אלא ה' יגן עלי מִגְּנֵי-עַל-אֱלֹהִים כיון שתכונתו להציל את מי שרצונו ישר עם רצון ה' מוֹשִׁיעַ שְׂרָיִ-לֵב: י"ב ולא צריך לחכות למשפט לעתיד לבוא, כי ה' משיג על הצדיק, ומביא בשבילו קללה⁹⁵ על הרשע בכל יום אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֶעַם בְּכָל-יּוֹם: י"ג והרי וודאי לי שאף שעשיתי לו טובה ישוב לרדוף אותי אִם-לֹא יָשׁוּב ישחזר את חרבו, יחבר את מיתר הקשת וייצב עליה חץ חָרְבוּ וְלִטּוֹשׁ קִשְׁתּוֹ דָּרָךְ וְיִכּוֹנְנָה: י"ד אבל באמת הוא מכין את הכלים האלו להרוג את

נראה שהסיבה שלא הזכיר בפרוש את שם שאול, היא כיון שקורא לו כאן "רשע", ואין זה כבוד למלך ישראל. ורש"י מפרש "ע"פ ועד קטן טז ע"ב): "מה כושי משונה בעורו אף שאול משונה במעשיו".

אפשר גם לפרש "על דברי" שאול - שאמר שהוא מורד במלכות. או ש"על דברי" פרושו על ענין שאול.

⁸⁹ פרוש נוסף: ואני לא עשיתי את זה, כי חילצתי את שאול מהצרה בלי שהיתה לו זכות לכך.

פרוש נוסף: מה שלקחתי את חליצתו כשכרתתי את כנף מעילו היה ללא תועלת.

פרוש נוסף למשפט כולו: אנשי דוד טענו שאסור היה לו לשלח את שאול, ושה' זימן לו אותו כדי שיהרגהו, כמו שנאמר בשמואל שם: "ויאמרו אנשי דוד אליו הֲנָה הַיּוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֱלֹהֵי הַנָּה אֲנִי נָתַן אֶת אֲיֹבָב בְּיָדְךָ וְעֲשִׂיתָ לוֹ כְּפֶאֱשֶׁר יִשֵּׁב בְּעֵינֶיךָ". ודוד אומר: אם עשיתי זאת כדבריהם, שאסור היה לשלח אותו ולכן יש עוול בכפי, במה שגמלתי טוב למי ששילם לי רעה, וחילצתי את צוררי בלי סיבה נכונה, ירדוף וישיג, כי ה' נתן לי הזדמנות להינצל ולא עשיתי, ולכן אני חב בנפשי.

⁹⁰ על הניקוד של המילה "ירדוף", עיין רד"ק.

⁹¹ "עברה" היא כעס, מצד מה שלוקח עֵבֶר אחר ממי שכועס עליו.

⁹² "עם" בתנ"ך פרושו קיבוץ אנשים רבים, ולא כמו בלשוננו.

⁹³ "תם" פרושו שלם, ובדרך כלל פרושו למי שהוא שלם בכוונתו לה'.

⁹⁴ הלב הוא משל לרצון ולרגשות שמגבירים את פעולתו, ובזה ה' בוחן מה מטרת האדם. הכליות הן משל ליצרים ולתכונות המוטבעות באדם, כיון שיש שתי כליות, כנגד יצר הטוב ויצר הרע, ובזה ה' בוחן איזה מהם מניע את האדם כרגע.

⁹⁵ "זעם" הוא כעס מצד שמביא קללה על מי שכועס עליו וממעיט אותו.

עצמו⁹⁶ וְלוֹ הַכִּיּוֹן כְּלֵי-מִוֹת וְחִיצֵיו יפגעו באנשיו הרדופים אחרי חֲצִיּוֹ לְדַלְקִים יַפְעַל: **ז** טו שהרי הוא זרע זרע של מעשה רע⁹⁷ הִנֵּה יַחְבֵּל-אֶוֹן וְזֶה גֹרֵם שֶׁהוּא מֵתֵאֱמָץ לְכִיוּן שֶׁלֹא יִתֵּן לוֹ אֶת הַתּוֹצְאוֹת שֶׁרֹצֵחַ⁹⁸ וְהָרָה עֵמֶל עַד שֶׁהַתּוֹצְאָה תִּהְיֶה נֶגְדוֹ וְהַפֶּךְ מִמָּה שֶׁחֲשַׁב וְיִלְד שֶׁקֹּר: טז שהוא פותח בור למלכודת בור כָּרָה וּמַעֲמִיק אוֹתוֹ וַיַּחְפְּרֶהוּ וּסוּפוֹ שֶׁהוּא עֲצָמוֹ נוֹפֵל וְנִשְׁחַת שֵׁם וַיַּפֵּל בְּשִׁחַת יַפְעַל: יז כִּךְ שִׁיְהִיָּה הוּא אִשֶׁם בְּמוֹתוֹ⁹⁹ עַל יְדֵי מַעֲשָׂיו, וְכֻלָּם שֶׁהַעֲמִיק לְחַפּוֹר כִּךְ מִכְתּוֹ קִשָּׁה יוֹתֵר¹⁰⁰ יָשׁוּב עִמְלוֹ בְּרֵאשׁוֹ וְמָה שֶׁעוֹשֶׂה נֶגְדֵי שֶׁלֹא כִּמְשַׁפֵּט יִגְרוֹם שֶׁמִּשְׁמֵמִים יִקְחוּ אֶת כְּתָרוֹ וְעַל קִדְקִדּוֹ חֲמָסוֹ יִרֹד: יח וְאֵינִי אֹדֵדָה אִזְ לֵה' שֶׁעֲשֶׂה דִינֵי לְפִי הַצַּדִּיק אֹדֵדָה ה' כִּצְדָקוֹ וְאִפְרַט שֶׁזֶה לְפִי מִבְּטוֹ הַעֲלִיּוֹן, שֶׁרֹצֵחַ לְהַבִּיא דֶּרֶךְ זֶה מֶלֶךְ לְעַמּוֹ וְלֹא רַק לְטוֹבֵתִי וְאַזְמִרָה שֵׁם-ה' עֲלִיּוֹן:

ח א לְמִנְצַח עַל-הַגִּתִּית מְזֻמּוֹר לְדָוִד: ב יְהִנֵּה אֲדִינֵנו מִה-אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּנְהַה הַזֹּדֶךְ עַל-הַשָּׁמַיִם: ג מִפִּי עוֹלָלִים | וַיִּנְקִים יִסְדֹּתַי עַז לְמַעַן צוֹרְרִיךָ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: ד כִּי-אֲרָאָה שְׁמֶיךָ מַעֲשֵׂי אֲצַבְעֶיךָ יִרְחַ וְכֹכָבִים אֲשֶׁר כּוֹנְנִתָּה: ה מִה-אֲנֹשׁ כִּי-תִזְכְּרֵנוּ וּבֶן-אָדָם כִּי תִפְקְדֵנוּ: ו וְתַחֲסֹרְהוּ מִעֵט מֵאֲלֹהִים וְכַבֹּד וְהַדָּר תַּעֲטֹרְהוּ: ז תִּמְשִׁילְהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ כָּל שֶׁתָּה תַחַת-רַגְלָיו: ח צַנְהָה וְאֲלָפִים כָּלָם וְנִם בְּהַמּוֹת שָׂרֵי: ט צַפּוֹר שָׁמַיִם וְדַגֵּי הַיָּם עֲבַר אֶרְחוֹת יָמִים: י יְהִנֵּה אֲדִינֵנו מִה-אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל-הָאָרֶץ:

המזמור מדבר על מעלת התפילה, איך יתכן שה' הגדול שומע למה שאדם קטן קורא בשמו. ומתאים לאמרו כשבח על עצם התפילה, וכשבח על גדולת האדם.

א לְמִנְצַח עַל-הַגִּתִּית מְזֻמּוֹר לְדָוִד: ב ה' שֶׁאֵתָּה אֲדוֹן לָנוּ גַם אִם לֹא נִרְצָה ה' אֲדִינֵנו מִה חֲשׁוֹב לָךְ כֹּל כִּךְ שִׁיקָרָה שִׁמְךָ בְּאֶרֶץ מִה-אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל-הָאָרֶץ הָרִי אֶת הַרְגַּשְׁתְּ כַבֹּד¹⁰¹ תִּתֵּן עַל הַמְּלָאכִים הַנִּכְבָּדִים שֶׁהֵם יִכִּירוּ אוֹתְךָ וְזֶה הַעִיקָר אֲשֶׁר תִּנְהַה הַזֹּדֶךְ עַל-הַשָּׁמַיִם: ג אֲבָל אֵתָּה נָתַתְּ אֶפִּילוֹ לְקַטְנִים יִכּוֹלֵת לְהַתְּפַלֵּל אֵלֶיךָ, וְאֶפִּילוֹ יוֹנְקִים שִׂוְדָעִים רַק לְדַקְלָם מִפִּי עוֹלָלִים וַיִּנְקִים תְּפִילָתָם נוֹתַנְתָּ אֶת בְּסִיס הַכַּח שֶׁלֹא יוֹכְלוּ אוֹיְבֶיךָ לְשַׁנּוֹת אֶת עַם יִשְׂרָאֵל¹⁰² יַסְדֹּתַי עַז לְמַעַן צוֹרְרִיךָ עַד שֶׁלְעֵתִיד לֹא יִהְיֶה לָנוּ כֻּלָּל אוֹיְבִים, אוֹ אֶפִּילוֹ מִי שִׁינְקוֹם עַל מָה שֶׁעֲשִׂינוּ לוֹ אֲנַחְנוּ לְהַשְׁבִּית אוֹיֵב וּמִתְנַקֵּם: ד וְכִשְׁאֵנִי מִסְתַּכֵּל עַל גְּדוּלַת הַשָּׁמַיִם

⁹⁶ וכן היה, ששאל נפל על חרבו.

⁹⁷ כמו בפסוק "שמה חבלה אמך שמה חבלה ילדתך" (שיר השירים ה, ה). ואפשר גם לומר ש"יחבל" הוא מלשון חבלים, שמושך על עצמו את האוון.

⁹⁸ "עמל" פרושו מאמץ שאינו מביא לתוצאה. מובן זה השתמר בלשוננו במילה "התעמלות".

⁹⁹ כמו "דמו בראשו", שהוא אשם במותו.

¹⁰⁰ וכל זה חזק כללי אצל הרשעים, כמו שאמר דוד לשאול את דברי משל הקדמוני "מרשעים יצא רשע" (שמואל א' כד, יג). וכן אמר כאן: יגמור נא רע רשעים. ולכן שינה לרשעים טובה לא רק לעולם אלא גם להם (סנהדרין ע"ב).

¹⁰¹ "הוד" הוא תחושת גדולה וכבוד שדבר משך על אחרים באופן שאי אפשר להסביר, ו"הדר" הוא כשאפשר להסביר מה גורם לתחושה זו ולפרט אותו, כגון קישוטים או ריבוי חיילים.

¹⁰² "עוז" פרושו חזק ויציב וקשה לשינוי.

וכל פרטיהם¹⁰³ שעשית לכל כוכב מסלולו וכדו' **כי-אֲרָאָה שָׁמַיךָ מַעֲשֵׂי אֲצַבְעֶיךָ** וכן הירח והכוכבים¹⁰⁴ שביססת בשמים **יָרַח וְכּוֹכְבִים אֲשֶׁר כּוֹנְנָתָה**: ה' הרי שאיני יודע, למול כל הגודל הזה, מה יש באדם חסר סיכוי, שודאי ימות,¹⁰⁵ שיהיה בקדמת המחשבה שלך¹⁰⁶ **מה-אָנוּשׁ כִּי-תִזְכְּרֶנּוּ** ובבני האדם, שצורכיהם חומריים, שתבדוק מה הם צריכים ותתן להם **וּבֶן-אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ**: ו' והתשובה היא ששמת בהם נשמה, צלם אלוקים, שיהיו גדולים מהמלאכים **וּתְחַסְּרֶהוּ מַעַט מַאֲלָהִים** והקפת אותם בשמך שנקרא עליהם ובכל פרטי התורה¹⁰⁷ **וְכְבוֹד וְהַדָּר וְהַתְּעַרְוֶהוּ**: ז' וכאלוקים נתת להם שלטון על ידי מעשי המצוות בכל העולם ומשפיעים על הכל **תַּמְשִׁילֶהוּ בְּמַעֲשֵׂי יָדֶיךָ** וכל בריה אחרת נמצאת תחת שלטונם¹⁰⁸ **כָּל שֶׁתָּה תַּחַת-רַגְלָיו**: ח' כל פרטי הצאן ובעלי החיים המאולפים **צִנְה וְאֶלְפִים כָּלֶם** וחיות הבר שהאדם צד וגם **בְּהֵמוֹת שָׂדֵי**: ט' ואפילו ציפור שקשה יותר לצודה **צְפוּר שָׁמַיִם** וגם הדגים שמוסתרים מהעין **וְדָגֵי הַיָּם** כי האדם למד להגיע גם אל מקומם שאינו טבעי לו **עַבְר אֲרָחוֹת יַמִּים**: י' ועל ידי שהאדם הזה מתפלל אליך ומקבל אדנותך ה' **אֲדַנִּינוּ** נהיה שמך שקורא בו בתפילתו, גדול, בכל העולם החומרי ששולט עליו **מה-אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל-הָאָרֶץ**:

טו' א' לְמַנְצַחַת עֲלָמוֹת לִבְנֵי מִזְמוֹר לְדָוִד: ב' אֲזַכְּרָה יְהוָה בְּכָל-לְבָבִי אֲסַפְּרָה כָּל-נִפְלְאוֹתֶיךָ: ג' אֲשַׁמְחָה וְאֶעֱלֶצָה בְּךָ אֲזַמְּרָה שְׁמֶךָ עֲלִיּוֹן: ד' בְּשׁוֹב-אוֹיְבֵי אַחֲוֶר יִכְשְׁלוּ וַיֵּאבְדוּ מִפְּנֶיךָ: ה' כִּי-עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי יִשְׁבֹּתָ לְכֹסֵף שׁוֹפֵט צָדִיק: ו' נְעַרְתָּ גֹיִם אֲבֹדֹת רָשָׁע שְׁמֵם מְחִיתָ לְעוֹלָם נָעַד: ז' הָאֱוִיב | תָּמוּ חַרְבוֹת לְנֶצַח וְעָרִים נִתְּשָׁת אֲבָד וְזָכַרְם הָמָּה: ח' וַיְהוֶה לְעוֹלָם יֵשֵׁב כּוֹנֵן לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹ: ט' וְהוּא יִשְׁפֹּט-תֵּבֵל בְּצָדִיק יִדִּין לְאֲמִים בְּמִישְׁרָיִם: י' וַיְהִי יְהוָה מִשְׁגֵּב לְדָד מִשְׁגֵּב לְעֵתוֹת בְּצָרָה: יא' וַיִּבְטְחוּ בְךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא-עֲזַבְתָּ דְרָשֶׁיךָ יְהוָה: יב' זָמְרוּ לַיהוָה יֵשֵׁב צִיּוֹן הַגִּידוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתֶיךָ: יג' כִּי-דִרְשׁ דָּמִים אוֹתָם זָכַר לֹא-שָׁכַח צַעֲקַת (עֲנִיִּים) עֲנִיִּים: יד' חֲנַנִּי יְהוָה רָאָה עֲנִי מִשְׁנְאֵי מְרוֹמָמֵי מִשְׁעָרֵי מִנֵּת: טו' לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל-תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעְרֵי בֵּת-צִיּוֹן אֲגִילָה בִישׁוּעֶתְךָ: טז' טָבַעוּ גֹיִם בְּשַׁחַת עָשׂוּ בְרֶשֶׁת-זֵו טָמְנוּ נִלְכְּדָה רַגְלָם: יז' גִּדְעָה | יְהוָה מִשְׁפָּט עָשָׂה בְּפַעַל בְּפִיו נִקְשׁ רָשָׁע הַגִּזּוֹן סָלָה: יח' יִשׁוּבוּ רָשָׁעִים לְשִׂאוֹלָה כָּל-גֹּיִם שְׁכַחֵי אֱלֹהִים: יט' כִּי לֹא לְנֶצַח יִשְׁכַּח אֲבִיּוֹן תִּקְנַת (עֲנִיִּים) עֲנִיִּים תֵּאבְדָה לְעַד:

¹⁰³ "מעשה אצבעותיך" ולא "מעשה ידיך", כי הכוונה לפרטים הקטנים שצריכים דיוק בעשייה.

¹⁰⁴ יתכן שנקט דוקא "ירח וכוכבים" כי ישראל נמשלו ללבנה ולכוכבים; או ש"שמך" הוא במהלך היום, ו"ירח וכוכבים" בלילה.

¹⁰⁵ "אנוש" הוא כינוי לבני אדם, מלשון מחלה "אנושה".

¹⁰⁶ "זכרון" אינו רק אי שיכחה אלא לחשוב על הדבר בפועל. למשל, "זכור את אשר עשה לך עמלק" מתקיים על ידי קריאה בפועל, ועל ידי זה "לא תשכח".

¹⁰⁷ פרוש נוסף: "כבוד" הוא נפשו האלוקית, כמו בפסוק "ישכן לארץ כבודי", ו"הדר" הוא גופו.

¹⁰⁸ פרוש נוסף: כיון שהאדם עושה את רצון ה', כל העולם הוא חומרי לעומתו, וכאילו הוא רק מתחת לרגליו, אבל משם ומעלה האדם נפרד ממנו.

פרוש נוסף: כל שאר הבריות הם הקדמה ליצירתו של האדם.

כ קומה יתנה אל-יעז אנז ישפטו גוזם על-פניך: כ שיתת יהנה | מורה להם ידעו גזים אנז תקמה סלה:

המזמור אומר שגם כשהעמים מתגברים עלינו, את הכל ה' עושה במשפט, וכשמגיע הזמן ה' מושיע את ישראל ששייכים לנצח, והעמים עם כל חזקם נופלים ומשמידים את עצמם ונשכחים לנצח¹⁰⁹. ומתאים לאמרו גם כהודאה על הצלה ונצחון על אויבי ה' שהתגברו בעבר על ישראל, וגם כבקשה לנצח אויבים כאלה.

א למנצח על-מות לבן¹¹⁰ מזמור לדוד: ב אתן תודה לה' לא רק על עצם הנצחון החומרי אלא גם על הופעת הקודש בעקבותיו אוֹדָה ה' בְּכָל-לְבָי וּלְכֵן אֲנַסֵּחַ אֶת כָּל צַדִּי הַמַּעֲשִׂים הַנִּסְתָּרִים וְהַנִּיִּסִּים שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה, גַּם בְּמֵה שֶׁבְעִינֵי אַנְשִׁים הוּא טַבְעִי אֲסַפְּרָה כָּל-נִפְלְאוֹתֶיךָ: ג אשמח מההצלה, והשמחה תכסה למפרע גם על הפחד והרע שהיה, כיון שדרכו הופעת דרכנו אֲשַׁמְחָה וְאֶעֱלֶצָה בְּךָ וְאֶפְרַט אֶת הַהֲתַגְלוֹת שֶׁנּוֹסַפָּה לְשִׁמְךָ בַּעֲלֹם אֲזַמְּרָה שְׁמֶךָ בְּמַבֵּט שֶׁל הַשָּׁמַיִם וְלֹא מִצַּד הַנִּצְחֹן הָאֶרְצִי עֲלִיּוֹן: ד וזה כאשר אויבי נסוגים בשוב-אויבי אַחֲרָי וְהֵרִי הֵם נּוֹפְלִים וְנִכְחָדִים, כִּי מַעֲכָשׂוּ אֶתָּה נִלְחַם בָּהֶם וְיִפְּלוּ וְיֵאבְדוּ מִפְּנֶיךָ: ה כי מה שניצחו עד עכשיו היה כדי לתת לי את עונשי במשפט כִּי-עֲשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי וְעַכְשָׁיו יֵשֶׁבֶת עַל כִּסֵּא הַמִּשְׁפָּט לְבַחֹן אֶת צַדִּיקְתִּי וְרֵאִיתָ שְׁאֵנִי רֵאוּי לְהוֹשִׁיעַ יֵשֶׁבֶת לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צְדִיק: ו ולכן עצרת¹¹¹ את הגויים מלהצליח עוד והאבדת את הרשעים גְּעַרְתָּ גוֹיִם אַבְדָּתָּ רָשָׁע כִּי אֵין בָּהֶם עֵינֵי נִצְחִי, וְלֹא יִהְיֶה עוֹד שָׁמַם לֹא בַּעֲלֹם הַזֶּה וְלֹא בַּעֲלֹם הַבָּא שְׁמֵם מַחִיתָ לְעוֹלָם וָעֶד: ז כך שהאויבים עצמם נגמרו, ועריהם נחרבו לתמיד, שלא כישאל ששבים לבסוף מהגלות האויב תָּמֹו חֲרִבוֹת לְנִצְחֹן וְכִיּוֹן שֶׁעֲקַרְתָּ אֶת הָעַרִים מִמְּקוֹמָם לֹא יוֹקְמוּ עוֹד בְּשָׁמַם גַּם בְּמִקוֹם אַחֵר וְעַרִים נִתְּשָׁתָּ¹¹² אַבְדָּ זַכְרָם הַמָּה: ח ולעומתם, שהם נשכחים, אתה קיים לעולם וה' לעולם יֵשֶׁב וְהוֹי לְעוֹלָם יֵשֶׁב וּמִלְכוּתְךָ בַּעֲלֹם מְבֹסֶסֶת עַל הַמִּשְׁפָּט כִּיּוֹן לְמִשְׁפָּט כִּסֵּאוֹ: ט שה' ישפט את העולם המיושב כולו על פי מה שצריך להיות והוא יִשְׁפֹּט-תֵּבֵל בְּצִדִּיק וְיִתֵּן לְכָל עַם אֶת הַמִּגְוִעַ לֹו עַל פִּי דֶרֶךְ הַיּוֹשֵׁר¹¹³ יְדִין לְאַמִּים בְּמִישְׁרִים: י וכיון שלא הכח קובע אלא המשפט הרי האדם השבור והמסכן יגביה עצמו אליך כשבוטח בך ויהי ה' מְשֻׁבָּ לְךָ גַּם בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁל הַצָּרָה, שְׁעוֹד אֵינְךָ מוֹשִׁיעַ בּוֹ, עַצְמְךָ הַבִּטְחוֹן בְּךָ מִגְּבִיָּה אוֹתוֹ מְשֻׁבָּ לְעֵתוֹת בְּצָרָה: יא כי עם ישראל שמכירים את דרכיך בעולם יבטחו בך תמיד וְיִבְטְחוּ בְּךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי אֶתָּה לֹא עוֹזֵב לְעוֹלָם אֶת אֱלֹהֵי שְׁמַחְפְּשִׁים אוֹתְךָ בַּעֲלֹם, לֹא לְצוֹרְכָם וְהַצִּלְתָּם, אֲלֵא מֵאֲהַבְתָּךְ¹¹⁴ כִּי לֹא-עֲזַבְתָּ דָרְשֵׁיךָ ה': יב ולכן

¹⁰⁹ המזמור בנוי באופן חלקי על פי א-ב, ויתכן שסוף המזמור הבא המחובר אליו גם הוא חלק מהסדר, להשלמת אותיות ק, ר, ש ו-ת.

¹¹⁰ "עלמות" הוא ענין של נגינה. יתכן שהוא רומז למשהו, אבל לא ברור לי מה הוא.

¹¹¹ "גערה" היא אמירה שעוצרת את האדם ומונעת אותו ממעשיו.

¹¹² "לנתוש" בתנ"ך פירושו לעקור, כמו בפסוק "ונטעתים ולא אתוש" (ירמיהו כד, ו). ו"עקירה" בתנ"ך משמעותה הוצאת דבר משימוש.

¹¹³ פרוש נוסף: תבל שערוכה מששת ימי בראשית מתנהלת לפי הכללים הקבועים, אבל מול הלאומים שיש להם בחירה, לפעמים יבטל ה' את ההנהגה הקבועה בשביל היושר והטוב.

¹¹⁴ "דרישה" היא חיפוש דבר שמקומו ידוע ורק לא ידוע מה הוא, או איפה הוא בדיוק. "בקשה" היא חיפוש דבר שמקומו אינו ידוע.

תפרטו את גדולת ה' על מה ששוכן דרך קבע בירושלים וישוב אליה¹¹⁵ זָמְרוּ לַה' יִשָּׁב צִיּוֹן ואתם, בני ישראל, פרסמו לעמים שאינם מכירים אותו את מעשיו הנובעים ממידותיו¹¹⁶ שאנחנו יודעים כבר מהעבר הַגִּידוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: יֵג שֶׁאֵמַנְם ה' לֹא מוֹשִׁיעַ תִּמְדֵּךְ אֶת עֵמּוּ מִיַּד אֲבָל נֹקֵם בְּמִי שֶׁהוֹרֵג אוֹתָם כִּי הֵם דָּבַר נֹצְחִי כִּי-דֹרֶשׁ דְּמַיִם אוֹתָם זָכָר וְשׁוֹמֵר אֶת צַעֲקָתָם אֲלָיו מֵצַד שֶׁהֵם אֵינָם חוֹשְׁבִים שֶׁמְגִיעַ לָהֶם אֲלֵא לִשְׁמֵ ה', וְעוֹשֶׂה כְּשֶׁמְגִיעַ הַזֶּמֶן¹¹⁷ לֹא-שָׁכַח צַעֲקָתָם (עֲנִיִּים) עֲנִיִּים: יֵד וְלֹכֵן תֵּן לִי מִתְּנַת חִינָם גַּם בַּעֲתִיד חֲנֻנִי¹¹⁸ ה' כִּאֲשֶׁר תִּשְׁגִּיחַ בְּמֵה שֶׁשׁוֹנְאֵי גּוֹרְמִים לִי מִסְכְּנוֹת וַיִּסּוּרוּם רָאָה עֲנִיִּי מִשְׁנְאֵי וְגַם אִם צָרִיךְ יִסּוּרוּם, הָרֵם אוֹתִי כִּשְׁאֲגִיעַ קְרוֹב לְמוֹת¹¹⁹ מְרוֹמְמֵי מִשְׁעָרֵי מוֹת: טוֹ וְזֶה לֹא בִשְׁבִילִי, אֲלֵא כְּדֵי שֶׁאֲנַסֵּךְ אֶת כָּל צַדִּי הַשְּׁבַח שֶׁלְךָ לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל-תְּהִלָּתֶיךָ וּבִשְׁעָרֵי יְרוּשָׁלַיִם, יַחַד עִם עַמָּה¹²⁰ שִׁינְצֵל, אֲשֶׁמַּח בִּישׁוּעָה הַחֲדָשָׁה בְּשִׁעָרֵי בַת-צִיּוֹן אֲגִילָה בִּישׁוּעָתֶךָ: טז וְהַגִּיִּים יֵעֲנֹשׁוּ עַל יַד מַעֲשֵׂיהֶם הָרַעִים עֲצָמָם שֶׁבְּגִלְלָם הֵם שִׁיכִים לְאֲדָמָה טָבְעוּ גוֹיִם בְּשַׁחַת עֲשׂוּ וְמֵה שֶׁנִּסּוּ לְלַכּוֹד אֶת יִשְׂרָאֵל יֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת סוֹפָם¹²¹ בְּרֶשֶׁת-זוֹ טָמְנוּ נִלְכְּדָה רְגָלָם: יז וְזִבְזָה עֲצָמוֹ הֵם תּוֹרְמִים לִידִיעַת ה' בְּעוֹלָם כִּשְׁרוֹאִים שֶׁעָשָׂה בָהֶם מִשְׁפַּט נוֹדַע ה' מִשְׁפַּט עֲשָׂה וְכִשְׁרוֹאִים מִיַּד כִּנְגַד מִיַּד שֶׁהֲרַשַׁע הִפִּיל עֲצָמוֹ בְּמוֹקֵשׁ מַעֲשָׂיו שֶׁלּוֹ בְּפַעַל כְּפִיו נִקְטַשׁ רָשָׁע וְזֶה כִּלְלֵךְ¹²² תִּמְדִּי וּמֵהוֹתִי בְּעוֹלָם גַּם אִם לֹא רָאִיתָ אֶת זֶה בְּדוֹרֶךְ הַגִּיּוֹן סֵלָה: יח וְלֹכֵן הָרַשְׁעִים שְׁבִים לְאֲדָמָה¹²³ שֶׁמִּמֶּנָּה לּוֹקְחוֹ וְאִין לָהֶם זִכְרוֹן לְעוֹלָם הַבָּא יִשׁוּבוּ רָשָׁעִים לְשִׂאֻלָּה וְזֶה קוֹרָה לְכָל הָעַמִּים שֶׁהֵם שׁוֹכְחִים אֶת ה' וְלֹכֵן נִשְׁכַּחִים עַל יַדוֹ כָּל-גוֹיִם שְׁכַחִי אֱלֹהִים: יט וְגַם אִם לֹא קוֹרָה מִיַּד כִּי יֵשׁ רָשַׁע מֵאֲרִיךְ בְּרַעְתּוֹ אֲבָל יִשְׂרָאֵל שֶׁאִין בָּהֶם כַּח לְהַצִּיל אֶת עֲצָמָם יִזְכְּרוּ עַל יַד ה' כִּי לֹא לִנְצַח יִשְׁכַּח אֲבִיוֹן וְה' שִׁיִּשְׂרָאֵל הַמְעוֹנִים¹²⁴ שׁוֹאֲפִים אֲלָיו לֹא יֵעֲלֵם מֵהֶם לְתִמְדֵי תִקְוָתָם (עֲנִיִּים) עֲנִיִּים תֵּאבֹד לְעַד: כ וְלֹכֵן מִבְּקֵשׁ שֶׁתְּקוּם ה' לְפַעוֹל כְּמוֹ שִׁיְהִיָּה לְעַתִּיד לְבוֹא קוֹמָה ה' וְלֹא יוֹכֵל אָדָם חֲסַר סִיכּוֹי לְחַשׁוֹב שִׁיכּוֹל לְהַחֲזִיק מִעַמֵּד מוֹל ה' אֶל-יַעֲזוּ אֲנֹשׁ וְזֹאת תִּשְׁגִּיחַ עַל הַגִּיִּים וּמִמִּילָא יִשְׁפֹּטוּ לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם וְלֹא תִסְתִּיר פְּנִיךָ מִמַּעֲשֵׂיהֶם לְהֵאֲרִיךְ לָהֶם יִשְׁפֹּטוּ גוֹיִם עַל-פְּנִיךָ: כא וְאֵלּוֹ שִׁישְׂאָרוֹ תִשִּׂים לָהֶם הוֹרָאָה מֵה יַעֲשׂוּ שִׂיתָה ה' מוֹרָה לָהֶם וְיִדְעוּ הָעַמִּים כּוֹלָם שֶׁהֵם רַק בְּנֵי אָדָם חֲסָרֵי סִיכּוֹי וּבְנֵי תַמּוֹתָה, בְּאוֹפֵן מֵהוֹתִי וְתִמְדִּי, וְאִין לָהֶם לְהִלְחֵם עִם ה' יַדְעוּ גוֹיִם אֲנֹשׁ הֵמָּה סֵלָה:

¹¹⁵ "ירושלים" היא שם העיר. "ציון" מציינת תכונה שמופיעה בעיר הזאת, שהקודש והחול משתלבים ומופיעים יחד, על ידי מקדש ומלוכה, שהחיבור ביניהם מהותי.
פרוש נוסף: אתם שיושבים בציון, זמרו לה' על כך שהציל אתכם.
¹¹⁶ כך מסביר המלבי"ם את המילה "עלילות", כיון שבדרך כלל, כשהיא מוזכרת בתנ"ך לגבי אדם, מדובר במעשה רע, ורק כלפי ה' היא מוזכרת לטוב.
¹¹⁷ פרוש נוסף: את הגויים ה' זוכר רק כי הוא "דורש דמים", אבל את עם ישראל הענווים הוא שומע תמיד.
¹¹⁸ השורש הוא "הנן", ונ' נוספת לשייכות: חנון את אני.
¹¹⁹ כי ה' מייסר את חסידיו פעמים רבות כדי ליישר את דרכם, ולא תמיד יציל אותם ממסכנות, אבל הוא אינו נותן להם למות בקלות, כמו שנאמר "יקר בעיני ה' המותה לחסידיו" (תהלים קטז, טו), וכן "רבות רעות צדיק ומכולם יצילנו ה'" (תהלים לד, כ).
¹²⁰ "בת ציון" היא דור מסויים שחי בציון ומהווה אותה בדור הזה. והשערים מצד המצור, לעומת "שערי מות" שהזכרו קודם.
¹²¹ פרוש נוסף: הגויים שייכים לאדמה ואינם מתרוממים אל ה' כישראל, ולכן פעולותיהם החומריות מטביעות אותם באדמה, ורשת ההרגלים הרעים שהתרגלו בהם לוכדת אותם שלא יוכלו לצאת מהשחת. כמוכן, בנוסף למשל הזה, אומר את עצם הדבר, כמו שפרט בפרק ז לגבי כל רשע, שהוא מפיל את עצמו בבור שחפר להשחית אחרים, והרשת ששם כדי שייכשלו ויפלו לשחת, מפילה אותו עצמו. וכן אומר כאן מיד.
¹²² "הגיון" מלשון "הגה" שהוא הוצאת דברים, בין בפה בין מהלב.
¹²³ "שאול" הוא בטן האדמה.
¹²⁴ "עני" אינו דוקא ענין כספי אלא מלשון עיני.

ר א לְמָה יִהְיֶה תַעֲמֹד בְּרַחֵק תַעֲלִים לַעֲתוֹת בְּצָרָה: ב בְּנֹאֲת רִשָׁע יִדְלַק עֵינָי
 וַתִּפְשְׁוּ | בְּמִזְמוֹת זֹו חָשְׁבוּ: ג כִּי-הִלֵּל רִשָׁע עַל-תַּאֲנוֹת נַפְשׁוֹ וּבְכַזֵּעַ בְּרֹדָּה נֶאֱמָר |
 יְהוָה: ד רִשָׁע כְּנֻבָה אָפוּ בַל-יִדְרֹשׁ אֵין אֱלֹהִים כָּל-מִזְמוֹתָיו: ה יִחִילוּ (דַּרְכוֹ)
 דְּרָכָיו | בְּכָל-עַת מְרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנְגִּדוֹ כָּל-צוֹרְרָיו יִפִּיחַ בָּהֶם: ו אָמַר בְּלִבּוֹ
 בַּל-אֶמְוֹט לְדָר וְדָר אֲשֶׁר לֹא-בָרַע: ז אֲלֶה פִּיהוּ מְלֵא וּמְרֻמוֹת וְתֵף תַּחַת לְשׁוֹנוֹ
 עֲמַל וְאָוֶן: ח יֵשֵׁב | בְּמֵאֲרֵב חֲצָרִים בְּמִסְתָּרִים יִהְיֶה נָקִי עֵינָיו לְחַלְכֵּה וּצְפֹנֹו:
 ט יֵאָרֵב בְּמִסְתָּר | כְּאֲרִיֶה בְּסִפֵּה יֵאָרֵב לַחֲטוּף עֵנִי יַחֲטֹף עֵנִי בְּמִשְׁכּוֹ בְּרִשְׁתּוֹ:
 י (וּדְכָה) יִדְכָה יִשָּׁח וְנָפַל בְּעֵצוֹמָיו (חֲלֻכָאִים) חֵיל כְּאִים: יא אָמַר בְּלִבּוֹ שָׁכַח
 אֵל הַסְּתִיר פָּנָיו בַּל-רָאָה לְנֻצַח: יב קוֹמָה יִהְיֶה אֵל נִשְׂא יִדָּף אֵל-תִּשְׁכַּח
 (עֲנִיִּים) עֲנִיִּים: יג עַל-מָה | נֶאֱמָר רִשָׁע | אֱלֹהִים אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרֹשׁ:
 יד רָאָתָה כִּי-אָתָה | עֲמַל וְכַעַס | תַּבִּיט לְתַת בְּיָדְךָ עֲלֶיךָ יַעֲזֹב חֲלֻכָה יְתוֹם
 אֲתָה | הִיִּית עוֹזֵר: טו שָׁבֵר זְרוּעַ רִשָׁע נִרְעַ תְּדַרוֹשׁ-רִשָׁעוֹ בַּל-תִּמְצָא: טז יִהְיֶה
 מְלֹךְ עוֹלָם וְעַד אֲבָדוּ גוֹיִם מְאֲרָצוֹ: יז תַּאֲנוֹת עֲנִיִּים שְׁמַעְתָּ יְהוָה תִּכְוִן לְפִם
 תִּקְשִׁיב אֲזַנְךָ: יח לְשִׁפְט יְתוֹם וְדָף בַּל-יִסְקִיף עוֹד לַעֲרֹץ אֲנֹושׁ מִן-הָאָרֶץ:

י
 ב
 לַחֲדָשׁ

המשך הפרק הקודם¹²⁵. כאן המזמור מקשה על מה שבמציאות לא רואים שה'
 מגן על העני ושהרשע נופל בבור שכרה, ומסביר שה' מאריך אפו ולבסוף ישיב
 את רעת הרשעים בראשם. ומתאים לאמרו כתפילה על רשעים שהשעה
 משחקת להם, או למי שמסתכל במציאות ומרגיש שה' אינו משגיח.

א זה נראה לא בסדר שאתה כאילו רחוק ולא רואה מה קורה למה ה' תַעֲמֹד בְּרַחֵק ובזמני
 צרה שצריך אותך כאילו בכונה לא מסתכל תַעֲלִים לַעֲתוֹת בְּצָרָה¹²⁶: ב וכיון שכך הרשע
 חושב שהוא העיקר בעולם ולכן רודף אחרי העני בְּנֹאֲת¹²⁷ רִשָׁע יִדְלַק עֵנִי וגם מצליח
 לתפוש אותו לפי מה שתכנן וַתִּפְשְׁוּ¹²⁸ בְּמִזְמוֹת זֹו חָשְׁבוּ: ג ועיקר הרעה לא בגלל גורל
 העני אלא כי הרשע משבח את עצמו על זה שמשגיח את תאוותיו כִּי-הִלֵּל רִשָׁע עַל-תַּאֲנוֹת
 נַפְשׁוֹ ועצם זה שרואה בהשגת הבצע ברכה היא מאיסת ה' וּבְכַזֵּעַ בְּרֹדָּה נֶאֱמָר ה': ד וגם
 כשמרשיע הרבה, עד שיש כעס גדול עליו בשמים, לא בודק מה דעת ה' עליו רִשָׁע כְּנֻבָה
 אָפוּ בַל-יִדְרֹשׁ¹²⁹ ובכל תכנוניו לעשות רע הוא יוצא מנקודת הנחה שאין אלוקים שופט
 בארץ אֵין אֱלֹהִים כָּל-מִזְמוֹתָיו: ה ומה שחל ומצליח במציאות הם דרכי הרשע¹³⁰ יִחִילו
 (דַּרְכוֹ) דְּרָכָיו וזה קורה כל הזמן בניגוד לטבע בְּכָל-עַת ומשפטיך אינם חלים אלא מבחינתו
 הם שייכים רק לשמים מְרוֹם מִשְׁפָּטֶיךָ מִנְגִּדוֹ¹³¹ ואפילו אויביו הטבעיים הוא מגרש כאילו

¹²⁵ יש הרבה הקבלות ביניהם, כמו שבמקומות רבים בתהילים יש זוג פרקים, כשהפרק הראשון מדבר על העקרון והפרק השני על ביצועו במציאות.
¹²⁶ מקביל ל"ויהי ה' משגב לך משגב לעתות בצרה" במזמור הקודם.
¹²⁷ "גאות רשע" כנגד "לא שכה צעקת עניים" במזמור הקודם.
¹²⁸ כנגד מה שנאמר במזמור הקודם "ברשת זו טמנו נלכדה רגלם".
¹²⁹ כנגד "לא עזבת דורשיך ה'" במזמור הקודם.
¹³⁰ פרוש נוסף: שדרכיו מלאות כח, מלשון "חיל".
¹³¹ כנגד "נודע ה' משפט עשה" במזמור הקודם.

בנשיפה, שהוא מצליח מעל לדרך הטבע¹³² **כָּל-צוּרְרָיו יִפִּיחַ בְּהֶם**: ו עד שהוא חושב שלא יתחיל ליפול לעולם **אָמַר בְּלִבּוֹ בַל-אֶמּוּט** וגם הדורות אחריו ימשיכו בדרכיו **לְדֹר וְדֹר** כיון שלא קורה להם דבר רע על זה **אֶשֶׁר לֹא-בָרַע**: ז והוא נשבע לשוא **אֵלֶּה פִּיהוּ מְלֵא** ומרמה אנשים ויש בתוכו מחשבות רעות תמיד **וּמְרֻמוֹת וְתֵף** וכל דיבור שלהם מוביל למעשים ללא תכלית טובה וכוונות רעות¹³³ **תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עֵמֶל וְאָנוּן**: ח והוא יושב בחוצות במארב **יֹשֵׁב בְּמֵאֲרֵב חֲצֵרִים** ובסתר מבני אדם יהרוג מי שזכאי בדין **בְּמִסְתָּרִים יִהְרַג נָקִי** ויחכה לראות מתי יוכל להזיק לחסר הישע¹³⁴ **עֵינָיו לְחֻלְכָּה יִצְפְּנוּ**: ט ולא שאורב מצד שמפחד, אלא כאריה שיש לו גבורה, אבל מסתתר כי רוצה להקל עליו את המלאכה **יֵאָרֵב בְּמִסְתָּר כְּאֲרִיָּה בְּסִכָּה** ומטרתו לגנוב את נפש המסכן **יֵאָרֵב לְחֻטּוֹף עָנִי** ודי לו במשיכת הרשת לחטוף אותו בקלות ממארבו **יִחְטֹף עָנִי בְּמִשְׁכּוֹ בְּרִשְׁתּוֹ**¹³⁵: י ועוד יתחכם לעשות את עצמו מוכה וכפוף מחוסר כח **(וּדְכָה) יִדְכָּה יִשָּׁח** ואז יפלו ברוב עוצמתו **וְנִפְל בְּעֲצוּמָיו (חֲלַכְאִים)** חסרי ישע רבים מאוד **חֵיל כְּאִים**: יא ומכל אלו אמר הרשע שה' שכח את הנדכאים **אָמַר בְּלִבּוֹ שִׁכַח אֱלֹ**¹³⁶ או שמסתיר פניו שלא להשגיח בהם בכונה **הַסְתִּיר פְּנָיו** או יותר מזה שאינו משגיח בעולם כלל **בַּל-רָאָה לְנִצָּח**¹³⁷: יב ולכן תקום לפעול ה' להוכיח לו שאתה משגיח **קוֹמֵה ה'**¹³⁸ והרם ירך עליו בכוחך, להראות שאינך מסתיר פניך ממעשיו **אֵל יִשָּׂא יָדָךְ** ותזכור את צרת העניים להושיעם שלא יאמר שכח אל **אֵל-תִּשְׁכַּח (עֲנִיִּים) עֲנִיִּים**¹³⁹: יג ואז יראה שלא היה על מה למאוס את אלוקים שאינו מושיע **עַל-מֵה נֶאֱזַר רִשְׁעֵ אֱלֹהִים** ושלא נכון היה לחשוב שלא תחפש את מעשיו **אָמַר בְּלִבּוֹ לֹא תִדְרֹשׁ**¹⁴⁰: יד אלא ראית כל מעשיו **רְאִתָּה** אלא שאתה מביט גם במעשים חסרי תוצאות טובות ובהכעסת הרשע ומאריך אפך **כִּי-אֲתָה עֵמֶל וְכַעַס תִּבְיֵט** על מנת שכשתמלא סאתו ינתן הרשע בידך¹⁴¹ **לְתַת בְּיָדְךָ** וחסר הישע יכול להשען עליך ולא לחפש ישועה במקום אחר **עֲלִיף יַעֲזֹב חֻלְכָּה** והיתום שאין לו מי שיעזור לו אתה תעזור לו **יְתוֹם אֲתָה הִיִּיתָ עוֹזֵר**: טו ואז תשבור את כוחו של הרשע **שֶׁבֶר זְרוּעֵ רִשְׁעֵ** וכל מעשה רע שעשה תחפש ותשפוט אותו עליו **וְרַע תִּדְרֹשׁ** עד שבעתיד לא יהיו עוד רשעים שימשיכו אותו כי עד ארבע דורות ה' מאריך אף ולא יותר **רִשְׁעוֹ בַל-תִּמְצָא**: טז וכשימלך ה' לעתיד לבוא על העולם כולו ה' **מִלֶּךְ עוֹלָם וָעֶד** אז לא יהיו עוד גויים שיאימו על ארצו¹⁴² **אֲבָדוּ גוֹיִם מְאֲרָצוֹ**¹⁴³: יז ורצון העניים שרוצים את רצונך שמעת תמיד ויתפלל אדם גם כשהרשע שולט **תִּאֲוֹת עֲנִיִּים**

¹³² פרוש נוסף: הכל מראה שהצלחתו היא מעל לטבע, שדרכיו מצליחות גם בעיתות רעות, וגם כשה' שופט את כל העולם הוא מורם מזה. ועוד אומר שמשפטי ה' הם פח ללכוד את אויביו, והוא רק מרוויח מהם.

¹³³ הדוגמאות כאן הן דוקא של רמאות ולא של חוזק יד, כדי לומר שהרשע מפקד מהחזק ומבני אדם, אבל לא מה'.

¹³⁴ המילה "הלכה" או "חלכאים" מופיעה בתנ"ך רק במזמור הזה, ולכן פרושה לא ברור לגמרי, וגם לא ברור למה חידש מילה מיוחדת. לדעת המלבי"ם פרושו החיל של ה', וה"כה" הוא פנייה לנוכח.

¹³⁵ כנגד "ברשת זו טמנו נלכדה רגלם" במזמור הקודם.

¹³⁶ כנגד "כל גויים שכחי אלקים" במזמור הקודם.

¹³⁷ כנגד "כי לא לנצח ישכח אביון" במזמור הקודם.

¹³⁸ כנגד "קומה ה' אל יעזו אנוש" במזמור הקודם.

¹³⁹ כנגד "לא שכח צעקת עניים" במזמור הקודם.

¹⁴⁰ כנגד "כי דורש דמים אותם זכר" במזמור הקודם.

¹⁴¹ פרוש נוסף: מה שחשב הרשע שאינך משגיח היה טעות, אלא ראית הכל, כי אתה מביט לעמל ולכעס של העני והמסכן, כי הענין לתת בידך את הגנתם עד שיוכל החלכה לעזוב הגנתו עליך ושתעזור ליתום.

¹⁴² פרוש נוסף: ה' מלך העולם כבר עכשיו, ומכוון אותו להגיע לעולם הבא, ולכן האביד את שבעת העמים מארצו כשמלאה סאתם, "דור רביעי ישובו הנה" (בראשית טו, טז).

¹⁴³ כנגד "גערת גויים אבדת רשע" במזמור הקודם.

שְׁמַעַתְּ ה' ועוד תבסס את ליבם לישר אותו על ידי הצרות תִּכְנֵן לִבָּם ושוב תקשיב אוזנך לבקשתם שתהיה ישרה ונכונה תִּקְשִׁיב אָזְנְךָ: יח ואז אפשר יהיה לשפוט את היתום והמסכן לִשְׁפֹט יְתוּס וְךָ וכיון שהצרות יגיעו לתכליתם לא יהיה עוד אדם פחות שטייל פחדו על הארץ בלי להתחשב במבט של השמים בל-יוסיף עוד לַעֲרַץ אָנוּשׁ מִן-הָאָרֶץ:

א לִמְנַצֵּחַ לְדָוִד בִּיהִנֶּה | חֲסִיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי (נודו) נְוִדֵי הַרְכָּם צְפוּר: ב פִּי הִנֵּה הַרְשָׁעִים יִדְרֹכֶיךָ קֶשֶׁת פּוֹנְנֵנו חֲצֵם עַל-יָתֵר לִירֹת בְּמוֹ-אֶפֶל לְיִשְׂרָאֵל: ג כִּי הַשְׁתּוֹת יִהְיֶה צְדִיק מִה-פֶּעַל: ד יְהִי | בְּהִיכַל קִדְשׁוֹ יִהְיֶה בְּשָׂמִים כְּסָאוֹ עֵינָיו יִחְזוּ עַפְעָפִיו יִבְחֲנוּ בְּנֵי אָדָם: ה יְהִי צְדִיק יִבְחֵן וְרָשָׁע וְאִתְּב חָמָס שְׁנֵאָה נַפְשׁוֹ: ו יִמָּטֵר עַל-רָשָׁעִים פְּחִים אֵשׁ וְנִפְרִית וְרוּחַ זִלְעָפוֹת מִנֵּת פּוֹסֵם: ז כִּי-צְדִיק יִהְיֶה צְדָקוֹת אֶהָב יִשָּׁר יִחְזוּ פְּנֵימוֹ:

המזמור מדבר על כך שה' מאריך אף לרשעים, כדי לבחון את הצדיק שעושה לשמה, ולהפיל את הרשע לגמרי כשתמלא סאתו. ומתאים לאמרו לחוק את הבטחון בזמנים של הסתר פנים.

א לִמְנַצֵּחַ לְדָוִד הרי אני בוטח בה' ולכן איך תחשבו שתקחו ממני את נפשי בה' חֲסִיתִי אֵיךְ תֹּאמְרוּ לְנַפְשִׁי ומה שנראה לכם שיש לכם בסיס חזק וגדול במציאות כהר, יתגלה שהוא כצפור נודדת בבא הזמן (נודו) נְוִדֵי הַרְכָּם צְפוּר: ב שהרי הרשעים מתכננים לקחת את נפש ישר הלב, ולצורך זה מכינים את כלי המלחמה כִּי הִנֵּה הַרְשָׁעִים יִדְרֹכֶיךָ קֶשֶׁת פּוֹנְנֵנו חֲצֵם עַל-יָתֵר כי חושבים שיש חושך וה' לא רואה את מעשיהם לִירֹת בְּמוֹ-אֶפֶל לְיִשְׂרָאֵל-לֵב: ג אבל זה לא יתכן, כי אם ההשגחה והידיעה, שהיא יסוד הצדק בעולם,¹⁴⁴ תהרס על דם כִּי הַשְׁתּוֹת יִהְיֶה צְדִיק יתברר שגם מעשי הטוב של הצדיק אינם כִּלּוּם צְדִיק מִה-פֶּעַל: ד אלא שיש מצבים שה' מופיע בגלוי בבית המקדש בתוך העם ה' בְּהִיכַל קִדְשׁוֹ ויש מצבים שכסאו מתגלה רק בשמים ולא כאן ה' בְּשָׂמִים כְּסָאוֹ כי יש מצב שעניו משגיחות על הכל בגלוי עֵינָיו יִחְזוּ ויש מצב שרוצה לנסות את הצדיקים והרשעים ולכן כאילו עוצם עיניו ורק מציץ דרך החרכים¹⁴⁶ עַפְעָפִיו יִבְחֲנוּ בְּנֵי אָדָם: ה אבל כלפי הצדיק, הרע שבא עליו הוא נסיון, ולכן יציל אותו ולבסוף ה' צְדִיק יִבְחֵן ואילו את הרשע ומעוות המשפט הוא רוצה להרחיק ממנו ולכן הרע שיבוא עליהם יאביד אותם וְרָשָׁע וְאִתְּב חָמָס שְׁנֵאָה נַפְשׁוֹ: ו וגם כשלא רואים, ה' שולח מהשמים על הרשעים מלכודות שיתפסו בהם בעתיד יִמָּטֵר עַל-רָשָׁעִים פְּחִים וכשיבואו לידי ביטוי יכלו אותם כאש וגופרית שהמטיר על סדום ועמורה אֵשׁ וְנִפְרִית וכלי הקיבול של מעשיהם¹⁴⁷ הולך ומתמלא ברוח כעס¹⁴⁸ מאת ה' עד שיתמלא

¹⁴⁴ "במו" - כלומר, בתוך הדבר עצמו. דוקא משום שהם חושבים שיש אופל, הם מרשים לעצמם לירות בתוכו.

¹⁴⁵ פרוש נוסף: "שתות" מלשון "שת", כלומר, שם. אם כל הטוב שכבר שמו בבנין הטוב בעבר ייהרס על ידם, אין ערך מצטבר לפעולות הצדיק; וכיון שאינו עושה בשביל ההווה אלא בשביל העתיד, אין שום ערך לפעולותיו.

¹⁴⁶ פרוש נוסף: אבל באמת ה' בהיכל המשפט, אלא שבשמים כסאו לפי מחשבת השמים, וגבהו דרכיו מדרכינו, והוא רואה הכל, וגם כשנראה לנו שאינו רואה, הוא מביט דרך עפעפיו ורואה את מעשי בני האדם.
¹⁴⁷ הדימוי של כוס הוא ככלי קיבול של מעשי האדם, שהולך ומתמלא עד שלבסוף ישתה את תוצאות מעשיו. לכן ה' אינו מייסר את הרשע, כי הוא רוצה שהרשע יצבור מספיק כעס כדי להשמיד אותו.

וישתו אותו ורוח זלעפות מנת פוסם: ז' ויש צורך לבחון את הצדיק כי ה' עושה לפי מה שנכון פי-צדיק ה' ולכן אוהב מעשים נכונים מסוג כזה שהם מכוונים בישרות מול פני ה' ולא לתועלת אישית צדקות אהב ישר יחזו פנימו ולכן צריך לבחון את הצדיק אם ממשיך גם כשאין לו תועלת¹⁴⁹:

כ לַמְנַצֵּחַ עַל-הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד: ב הוֹשִׁיעָה יְהוָה כִּי-גָמַר חֲסִיד כִּי-פָסוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם: ג שׁוֹא | יִדְבְּרוּ אִישׁ אֶת-רָעָהוּ שִׁפְתַי חֲלָקוֹת בְּלִב וּלְב יִדְבְּרוּ: ד יִכְרַת יְהוָה כָּל-שִׁפְתֵי חֲלָקוֹת לְשׁוֹן מִדְּבַרְתִּי נְדָלוֹת: ה אֲשֶׁר אָמְרוּ | לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר שִׁפְתֵינוּ אֲתֵנוּ מִי אֲדוֹן לָנוּ: ו מִשֶׁד עֲנִיִּים מֵאֲנַקַת אֲבִיוֹנִים עֲתָה אֲקוּם יֵאמֶר יְהוָה אֲשִׁית בְּנִשְׁע יַפִּית לֹ: ז אֲמָרוֹת יְהוָה אֲמָרוֹת טְהָרוֹת כֶּסֶף צְרוּף בַּעֲלִיל לְאָרֶץ מְזַקֵּק שִׁבְעָתִים: ח אֲתָה-יְהוָה תִּשְׁמְרֵם תִּצְרְנוּ | מִן-הַדְּדוֹר זֶה לְעוֹלָם: ט סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלְכֹּן כְּרָם זְלוֹת לִבְנֵי אָדָם:

דוד מדבר (כנראה בעקבות מרד אבשלום) על כך שמתגלה שכל הדור הם באמת רשעים, ורק הציגו את עצמם כצדיקים, ולכן לא ידע להתגונן מהם. והוא אומר שה' ישמור את האוחזים באמת בתורתו ואת המסכנים שהוא שומע את צעקתם. ומתאים לאמרו על רשעים שמראים עצמם כצדיקים.

א לַמְנַצֵּחַ עַל-הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד: ב אין ברירה אלא שתושיע עכשיו כי החסידים כמוני הולכים להגמר הוֹשִׁיעָה ה' כִּי-גָמַר חֲסִיד כִּי אין¹⁵⁰ בני אדם שאפשר לסמוך עליהם¹⁵¹ גם בין אוהבי פי-פסו אמונים מבני אדם: ג והם מדברים שקרים גם בינם לבין חבריהם שׁוֹא יִדְבְּרוּ אִישׁ אֶת-רָעָהוּ ורק כשמוציאים מפיהם, מישרים את המכשולים שבדבריהם שיראה דברים טובים שִׁפְתַי חֲלָקוֹת וגם אם נראה שמדברים מהלב יש להם עוד לב אחר¹⁵² בְּלִב וּלְב יִדְבְּרוּ: ד ולכן אבקש שה' ישמיד את כל המחליקים את הדברים בצורת הביטוי יִכְרַת ה' כָּל-שִׁפְתֵי חֲלָקוֹת ואת אלו שמדברים כביכול בדברים נשגבים אבל זה רק כדיבור ולא בלב לְשׁוֹן מִדְּבַרְתִּי נְדָלוֹת: ה שהם אמרו שדי לדבר בדברים נשגבים כאילו הם אנשים עליונים אֲשֶׁר אָמְרוּ לְלִשְׁנֵנוּ נִגְבִּיר והרי בידינו לשלוט על מה שאנחנו אומרים שִׁפְתֵינוּ אֲתֵנוּ ומי ידע

פרוש נוסף: גם הרשע נבחן, שכן אילו היה נענש מיד על מעשיו, היה חוזר בתשובה מצד התועלת, ולכן אינו מקבל את העונש מיד, כדי שיתרחק מהרע מצד עצמו ולא מתוך פחד מהעונש.

¹⁴⁸ הדימוי של רוח הוא ככוח מניע שאין רואים אותו ורואים רק את תוצאותיו. כמו שרוח מניעה עלים וכדומה, כך יש כח שיפעל כעס עליהם דרך המציאות, ונראה בעתיד את תוצאותיו.

"זלעפות" כנראה בא מלשון "זעף", שהוא כעס כללי, והל' נוספה כלשון שרית.

¹⁴⁹ ולכן הצדיק מיוסר הרבה פעמים, כי המטרה היא לבדוק אותו בכך.

פרוש נוסף: ה' אוהב את הצדקות, ולכן לבסוף הישרים יראו את התגלותו בעולם, ולא יוסיף להסתתר.

¹⁵⁰ "פסו" מלשון "אפס".

¹⁵¹ "אמונים" מושרש "אמן", כלומר דבר שאפשר לסמוך עליו, ולכן עמודי הבנין נקראים "אומנות". במשמעות זו גם "אומן": "כאשר ישא האומן את היונק" (במדבר יא, יב).

¹⁵² פרוש נוסף: "שפת חלקות" משמעותה שהיא נחלקת לשניים, וזה "לב ולב" - דבר אחד שאומרים ודבר אחר שמתכוונים אליו באמת.

יב מה אנחנו עושים באמת, ובזה כופרים בהשגחת ה' **מי אֲדוֹן לְנוּ:** ו אבל כיון שפעולתם האמיתית היא לקחת מהעניים **מִשָּׁד עֲנִיִּים** ולפגוע באביונים, וה' הרי שומע נאקתם **מֵאַנְקַת אֲבִיוֹנִים** לכן אקום להלחם בהם **עֵתָה אָקוּם** יאמר ה' כשיגיע הזמן **יֹאמֵר ה'** ואשים עצמי כמושיע לאביונים **אֲשִׁית בְּיָשַׁע** ואנשוף ברשע ויראו כולם שכל הטוב שהיה לו היה קליפה דקה **יִפִּית לּוֹ:** ז כי התורה היא דבר ה' בורא העולם **אֲמֵרוֹת ה'** ולכן היא טהורה ואי אפשר לזייף בה **אֲמֵרוֹת טְהוֹרוֹת** ככסף שמנוקה מסיגים **כְּסֵף צָרוּף** הנמצא מעל הארץ¹⁵³ כך שכולם רואים אם יש זיוף **בְּעֵלִיל לְאָרֶץ** ועבר בכור שבע פעמים **מִזְקַק שְׁבַעֲתַיִם:** ח ואתה שומר את אמרותיך מזיוף¹⁵⁴ **אֵת-ה' תִּשְׁמֵרָם** ויחד איתם תשמור גם אותנו המחזיקים בתורתך **תִּצְרָנוּ** מהדור השקרן הזה שלא יפגעו בנו כך שבית דוד ימשיך עד לעולם הבא **מִן-הַדּוֹר זֶה לְעוֹלָם:** ט ואף שסביבנו מתהלכים הרשעים **סָבִיב רְשָׁעִים יִתְהַלְכוּן** אנחנו נהיה מורמים אליך כמו התורה שמוזלזלת בעיני בני אדם **פָּרַם זִלוֹת לְבָנֵי אָדָם:**

ל * **לְמַנְצַח מְזֻמָּר לְדָרוֹד:** ב **עַד-אָנֹּה יִהְיֶה תִּשְׁכַּחְנִי נִצַּח עַד-אָנֹּה | תִּסְתַּר אֶת-פְּנֵיךָ מִמְּנִי:** ג **עַד-אָנֹּה אֲשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשִׁי יִגּוֹן בְּלִבִּי יוֹמָם עַד-אָנֹּה | יָרוּם אֵיבֵי עָלַי:** ד **הַבֵּיטָה עֲנִנִי יִהְיֶה אֱלֹהֵי הָאֵירָה עֵינֵי פֶן-אִישׁן הַמָּוֹת:** ה **פֶן-יֹאמֵר אֵיבֵי יִכְלְתִּיו צָרִי יִגְלוּ כִּי אָמוּט:** ו **וְאֲנִי | בְּחִסְדֶּךָ בְּטַחְתִּי יִגַּל לְבִי בִישׁוּעָתֶךָ אֲשִׁירָה לִיהוָה כִּי נִמְלַע עָלַי:**

המזמור מדבר על מצבים של הסתר פנים לזמן ארוך, ואף שהאדם מתפלל, אינו נושע, כיון שאינו יודע מה ה' רוצה שיתקן. **ומתאים לאמרו כשלא נושע זמן רב ולא יודע מה לתקן, וכן מהצד הלאומי, על התמשכות הגלות.**

א לְמַנְצַח מְזֻמָּר לְדָוִד: ב מה הדבר שאני צריך עוד לעשות¹⁵⁵ כדי שיפסיק הזמן הממושך שאינך משגיח עלי¹⁵⁶ **עַד-אָנֹּה ה' תִּשְׁכַּחְנִי נִצַּח** ומה אני צריך לעשות שאראה את הופעתך בעולם¹⁵⁷ **עַד-אָנֹּה תִּסְתַּר אֶת-פְּנֵיךָ מִמְּנִי:** ג ומה אני עוד צריך לעשות אחר שאני שם כל הזמן ברצוני רעיונות מה אתה רוצה שאתקן **עַד-אָנֹּה אֲשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשִׁי** אבל נשאר לי אותו צער קבוע כי זה לא פותר את הבעיה **יִגּוֹן בְּלִבִּי** וזה כל עוד יש לי אפשרות לתקן¹⁵⁸ **יוֹמָם** ומה עוד צריך לתקן כדי שאוביב לא יתגבר¹⁵⁹ עלי¹⁶⁰ **עַד-אָנֹּה אֵיבֵי יוֹרָם אֵיבֵי עָלַי:** ד וכנגד מה

¹⁵³ אפשר לפרש "בעליל" כשורש כפול של "על", כלומר בגלוי, וכך משתמשת המשנה במילה זו (ראש השנה כא ע"ב).

¹⁵⁴ פרוש נוסף: אמרות ה', שאמר לי שאהיה מלך, הם אמרות טהורות, וה' שומר אותן, וכך יהיה בוודאי, ולא יוכלו לי.

פרוש נוסף: שמור את החסידים, שכמעט נגמרו.

¹⁵⁵ "עד אנה" פרושו "עד לאן", כלומר מה עוד צריך לקרות, ולאיוזה מטרה זה מכון.

¹⁵⁶ אין שכחה אצל ה', אלא הכוונה היא שהוא כביכול שוכח, כיון שהאדם נתון כביכול ליד המקרה. והפכו בהמשך הוא "הבטה", שהוא ענין של השגחה.

¹⁵⁷ דייק בלשונו, כי ה' אינו מסתיר את האדם מפניו אלא מסתיר את פניו מהאדם, כי ה' רואה, אבל אנחנו לא רואים אותו במציאות.

¹⁵⁸ "יומם" פרושו זמן האור, כלומר כל זמן שעוד יש לי חיים ואור בעולם הזה ואני יכול לתקן. והפכו אחר כך: "אישן המות", כאשר המוות נמשלת ללילה.

¹⁵⁹ את הביטוי "יומם עלי" אפשר לפרש גם כ"יתגאה עלי" או כ"ירגיש צדיק יותר ממני".

ששכחתי השגח עלי **הביטה** וכנגד הסתר הפנים ענה לתפילתי **עניני** שהרי אתה אלוקי המשגיח עלי ובורא העולם שיכול לענות לכל ה' **אלהי** תן לי הבנה נכונה מה רצונך שאתקן **האירה עיני** מחשש שלא אספיק עד שאמות ולא אוכל לתקן עד¹⁶¹ **פן-איטן המנות:** ה' וגם אם לא אמות, יחשוב אויבי שהוא ניצח אותי ולא בא ממך, ויהיה חילול ה' **פן-יאמר איבי וקלתי** והמצרים לי ישמחו כשיגלו שהתחלתי ליפול, ואינם מבינים שלא אפול לגמרי, ויהיה חילול ה' בנתיים **צרי וגיילו כי אמוט:** ו' אבל אני לא עוזב את בטחוני שתציל אותי אף שאיני זכאי **ואני בחסדך בטחתי** ולכן עוד אשמח וודאי כשתבוא הישועה **יגל לבי בישועתך** ואשבח את ה' כי הישועה הזו אינה למעני אלא שאגיב לה¹⁶² ויתגדל שם ה' **אשירה לה' כי גמל עלי:**

ד' * **למנצח לדוד אמר נבל בלבו אין אלהים השחיתו התעיבו עליה אין עשה טוב:** ב' **יהנה משמים השקיף על בני-אדם לראות היש משכיל דרש את-אלהים:** ג' **הפל סר יחדו נאלחו אין עשה טוב אין גם-אחד:** ד' **הלא ידעו פל-פעלי און אכלי עמי אכלו לחם יהנה לא קראו:** ה' **שם | פחדו פחד כי-אלהים בדור צדיק:** ו' **עצת עני תבישו כי יהנה מחסהו:** ז' **מי יתן מציון ישועת ישראל בשוב יהנה שבות עמו יגל יעקב ישמח ישראל:**

המזמור מסביר איך רשעת הרשעים מביאה את הסתר הפנים מידה כנגד מידה, והה עצמו מחזק את רשעותם ומביא עליהם את העונש וגם מונע מהם להינצל ממנו; ולעומת זאת, כשיתגלה ה' על עמו, גם יינצלו מהעונש וגם יסורו הרשעים¹⁶³. **ומתאים לאמרו על הסתר פנים ועל הגלות בכללה.**

א למנצח לדוד האדם המרוקן מתוכן¹⁶⁴ חוטא כיון שאינו רואה את אלוקים בעולם וחושב שאין אלוקים **אמר נבל בלבו אין אלהים** וכתוצאה מזה הוא מקלקל את דרכו הטובה **השחיתו** והדעות האלו מביאות למעשים מאוסים בעיני ה'¹⁶⁵ **התעיבו עליה** עד שנראה שבדור הזה אין כלל צדיקים **אין עשה טוב:** ב' זה מביא הסתר פנים כי ה' רוצה להסתכל מרחוק מהשמים ה' **משמים השקיף על בני-אדם** ולבחון אם יש מי שמצליח להבין בכל

¹⁶⁰ פרוש נוסף: יש שני מיני עונש. האחד הוא שה' עוזב את האדם למקרה, וזהו "תשכחני נצח", ואז האדם יכול להצליח ונחשב לו יומם, על ידי שישים עצות של עולם הזה בנפשו; אבל יש לו יגון כל הזמן, כי הוא מרגיש שה' עוזב אותו. ויש מין עונש אחר, שה' משגיח עליו להעניש אותו, וזהו הסתר פנים; ואדם כזה אויבו מתרומם עליו יותר מדרך הטבע.

¹⁶¹ פרוש נוסף: הוא הולך ונחלש, ומבקש: האר עיני שאתחזק, כמי שמתעלף ורואה שחור, כדי שלא אתעלף, שאהיה כישן ואמות.

¹⁶² "לגמול" פרושו לעשות מעשה שראוי שתהיה לו תגובה, או להגיב על מעשה כזה. יש הרבה צרות שאדם רק מחכה שייגמרו, וכשהן נגמרות חזר מבחינתו המצב הרגיל, ואינו זוכר להודות. אבל ישועת ה' היא גמילה, ונועדה שנשבח עליה ונפרסם את שם ה', ולא נקבל אותה כמוכנת מאליה.

¹⁶³ המזמור הזה נכפל בשינויים קלים בפרק נג. שם מחיל את הענין המדובר כאן על דואג האדומי ועל שאול הרודף אותו.

¹⁶⁴ "נבל" הוא מי שמרוקן מתוכן טוב. מלשון זה בא "נבל יין", וכן כלי הנגינה "נבל", שכנראה יש לו תיבת תהודה, וכן "נבלה", שהיא גוף מרוקן מרוח חיים.

¹⁶⁵ "עלילה" היא מעשה הנובע ממידות מסוימות, וכשהמעשה בא על בני אדם, בדרך כלל הוא לרע.

זאת שה' נמצא במציאות **לְרֵאוֹת הַיָּשׁ מִשְׁכָּנִי** ושיש מי שמחפש קרבת אלוקים גם כשמסתיר פניו **דַּרְשׁ אֶת-אֱלֹהִים**: ג' וזה עצמו מביא שכולם¹⁶⁶ עוזבים את ה' כי נראה להם שבאמת אין אלוקים **הַפֶּל סָר** והרבים משפיעים על אחרים עד שכולם בהיותם יחד מרחיקים עצמם מה'¹⁶⁷ **יַחְדוֹ נֶאֱלָחוּ** עד שאין כלל בדור מי שעושה טוב **אֵין עֲשֵׂה-טוֹב** וגם המעט שנראה שעושים טוב זה מצד כוונתם לרווח איש¹⁶⁸ **אֵין גַּם-אֶחָד**: ד' (וזה מביא להסתר פנים גדול יותר שהם מוגלים מארצם) וצריכים כל אותם עושי רע לדעת מהנבואה **הֲלֹא יָדְעוּ כָל-פְּעֻלֵי אֲוֹן** שמה שהעמים אוכלים את עם ישראל בגלות כאילו הוא לחם¹⁶⁹ שזה הסתר פנים גדול מאוד **אֲכָלִי עַמִּי אֲכָלוּ לַחֵם** הוא מידה כנגד מידה ממה שעם ישראל לא קראו אל ה' **ה' לֹא קָרָאוּ**: ה' ולכן שם בגלות יפחדו מהעמים ויהיה להם צרות **שֵׁם פְּחָדוֹ פָּחַד** כי ה' מופיע להושיעם בדור צדיק¹⁷⁰ ולא בדור כזה שמסתיר בו פניו **כִּי-אֱלֹהִים בְּדוֹר צַדִּיק**: ו' ואינם יכולים להנצל כי יבשו את העצה היחידה למעונים כמותם **עַצַּת-עַנִּי תִבְיָשׁוּ** לפנות אל ה' שהוא המגן היחיד לעניים¹⁷¹ **כִּי ה' מַחְסֵהוּ**: ז' ולכן הם מתקשים להציל את עצמם. אבל עוד תבוא הישועה גם אם איננו יודעים איך **מִי יִתֵּן** ותבוא מהקדושה והופעת ה'¹⁷² **מִצִּיּוֹן יִשׁוּעַת יִשְׂרָאֵל** וכשיראו שה' משיב את עמו מהגלות שהוא הפך מהסתר פנים¹⁷³ **בְּשׁוֹב ה' שְׁבוּת עַמּוֹ** אז יגלו את ה' גם כל הפרטים¹⁷⁴ **יָגַל יַעֲקֹב** וכיוון שלא יהיו רשעים עוד ישמח העם כולו¹⁷⁵ **יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל**:

טו « מִזְמוֹר לְדָוִד יְהוָה מִי-יִגְדֹר בְּאֶהְלֶךָ מִי-יִשְׁכַּן בְּתֵר קְדֻשֶׁךָ: ב' הוֹלֵךְ תָּמִים וּפְעֵל צֶדֶק וְדַבַּר אֱמֶת בְּלִבָּבוֹ: ג' לֹא-רָגַל | עַל-לִשְׁנוֹ לֹא-עֲשֵׂה לְרַעְהוּ רַעְהָ וְחֲרָפָה לֹא-נִשְׂא עַל-קִרְבּוֹ: ד' נִבְוָה | בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת-יְרֵאֵי יְהוָה יַכְבֵּד נִשְׁבַּע לְהִרְעֵ וְלֹא יִמָּר: ה' כִּסְפּוֹ | לֹא-נָתַן בְּנִשְׁוֹ וְשִׁחַד עַל-נֶפְשׁוֹ לֹא לָקַח עֲשֵׂה-אֱלֹהֵי לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם:

המזמור אומר מי הקרוב אל ה' בעולם הזה, שה' יסמוך אותו כאן וישלם שכרו לעולם הבא. **ומתאים לאמרו להתחזק בקדושה אל מול החומריות.**

¹⁶⁶ המזמור הזה מתאר מצב בצורה כוללת, ולא בא לומר שכולם עד אחד ממש עוזבים.

¹⁶⁷ שורש "אלח" מופיע רק עוד פעם אחת בתנ"ך: "אף פי נתעב ונאלח איש שמה כמים עולה" (איוב טו, טז). ו"תועבה" הוא דבר מורחק וכנראה "אלח" מאותו ענין.

¹⁶⁸ פרוש נוסף: שהתהליך הביא למצב שממש אין עושה טוב אפילו לא אחד כשקודם עוד היו מעטים.

¹⁶⁹ פרוש נוסף: שאכלו את עם ישראל ולא הזיק להם שאפילו לא חסר להם לחם.

¹⁷⁰ פרוש נוסף: כי ה' צדיק בדינו וזה מה שמגיע לדור הזה.

¹⁷¹ פרוש נוסף: שם פחדו פחד כי ענין הגלות שיפחדו פן יושמדו ולכן ישובו אל ה' וה' עשה את זה כי הוא צדיק וגם בדור כזה פותח להם פתח לשוב בתשובה. ולכן תבוישו ממעשיכם שזו העצה היחידה שנותרה לכם בענייכם לשוב אל ה' שהוא מחסה העניים.

¹⁷² פרוש נוסף: אמנם אלוקים מושיע בדור צדיק והדור הזה כולו רשע ואין מי שיתן לו בזכותו ישועה אבל ה' יכול גם בדור שכולו חייב להביא את הישועה מציון למען ציון ולא מצד זכות האנשים.

¹⁷³ יתכן שיש כאן נבואה על הגלות כיון שנאמר על ידי דוד קודם הגלות, וכן נאלץ לומר במילא בנבואות אסף. אבל לא חייבים כי היה ברור כבר מזמן משה רבינו שתהיה גלות, וכן אומר בפרשת האזינו וסביבה.

¹⁷⁴ "יעקב" מציינ את הפרטים או דור מסויים ו"ישראל" את עצם העם וכוללותו.

¹⁷⁵ פרוש נוסף: הפרטים עלולים להתייאש מהגלות או בכל אופן לחשוב שלא תהיה הישועה בימיהם, ולכן גילו כי יהיה גילוי בישועה, אבל עם ישראל כולו יודע שתהיה ישועה, ואין זה גילוי חדש שבכילו, אבל השמחה תגיע רק אז כשיהיה בפועל.

א מְזִמּוֹר שֶׁאֵמְרוּ דָד לְדָוִד אֵתָהּ בּוֹרָא הָעוֹלָם וּמְנַהִיגוֹ ה' מִי הוּא זֶה שֶׁכְּבִיכּוֹל גַּר בְּעוֹלָם הַזֶּה הַזְמַנִּי¹⁷⁶ בְּאוֹהֵל הַקֹּדֶשׁ שֶׁלְךָ מִי-יְגִיֹר בְּאַהֲלֶיךָ וּמִי הוּא זֶה שִׁיּוּכֵל בְּעַקְבוֹת זֶה לִשְׁכּוֹן בְּאוֹפֵן קְבוּעַ בְּהַר הַיְצִיב וְהַחֹזֵק¹⁷⁷ שֶׁל קֹדֶשְׁךָ לְעֵתִיד לְבוֹא מִי-יִשְׁכֵּן בְּהַר קֹדֶשְׁךָ: בַּזֶּה מִי, שֶׁמִּבְחִינַת עֵשָׂה טוֹב, כָּל תְּנוּעוֹתָיו בְּעוֹלָם הֵם בְּשִׁלְמוֹת,¹⁷⁸ לֹא כוֹנוֹת זְרוֹת, עַל פִּי דֶרֶכְךָ הַלֹּחֵץ תַּמִּים וּבְעַקְבוֹת זֹאת כָּל מַעֲשָׂיו עַל פִּי הַדִּין וּפְעֵל צִדֵּק וְרִצּוֹנוֹ מִכוּון עַל פִּי הָאֵמֶת בְּשֵׁנֵי יִצְרוֹ¹⁷⁹ וְדַבֵּר אֶמֶת בְּלִבּוֹ: גַּם מִבְחִינַת סוֹר מֵרַע לֹא הִזִּיק לְאַחַר בְּעִקְפִּין עַל יְדֵי רִכִּילוֹת¹⁸⁰ לֹא-רָגַל עַל-לִשְׁנוֹ וְלֹא עֵשָׂה רַעַה בִּידֵיו לְמִי שֶׁאִיתוֹ¹⁸¹ לֹא-עֲשָׂה לְרַעְהוֹ רַעַה וְאִם רָאָה אָדָם הַקְּרוֹב לוֹ שֶׁעוֹשֶׂה רַעַה הוֹכִיחוֹ וּמָנְעוֹ וְלִכְן אֵינוֹ מִתְבַּיֵּשׁ מִקְרוֹבָיו וְחִרְפָּה לֹא-נִשְׂאָ עַל-קֶרְבּוֹ: דַּ מִּבְחִינַת הַיַּחֲסָ לְחוֹמְרִיּוֹת אֵינוֹ מִסְתַּנּוּר מִמֶּנָּה אֲלֵא מִי שֶׁמֵּאֹס וּמְרוֹחֵק עַל יְדֵי ה' גַּם בְּעֵינָיו הוּא מְבוֹזָה וְלֹא מִתְרַשֵּׁם מִכְבוֹדוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה נִבְזָה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְלֵעוֹמֶת זֹאת הוּא מְכַבֵּד אֶת מִי שִׁירָא מִה' שֶׁבְּעֵינָיו זֶה מִה שֶׁחָשׁוּב וְאֵת-יְרָאִי ה' יְכַבֵּד וּמִטּוֹבַת עֲצֻמוֹת הַחוֹמְרִית לֹא אֲכַפֵּת לוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע לְצַעַר עֲצֻמוֹתֵינוּ¹⁸² וְלֹא שִׁינָה אֶפִּילוֹ לְפָדוֹת בְּצַדִּיקָה נִשְׁבַּע לְהִרְעֹ וְלֹא יִמַּר: הַ וְלִכְן מִתְבַּטָּא הַיַּחֲסָ הַזֶּה גַּם בְּפוּעֵל שֶׁגַּם מִה שֶׁמוֹסְכֵם בְּעֵינֵי בְּנֵי אָדָם כְּצוּדֵק, כְּנִתְיַנֵּת הַלּוֹאָה בְּרִיבִית בְּהַסְכְּמָה, לֹא עֵשָׂה, כִּיוֵן שֶׁאֵינוֹ טוֹב בְּעֵינֵי ה' כִּסְפוֹ לֹא-נָתַן בְּנִשְׁךָ וְכֵן לֹא לָקַח תְּשׁוּלָם אֶפִּילוֹ כְּדִי לְזַכּוֹת מִי שֶׁבִּאֵמֶת זָכָא כִּיוֵן שֶׁאֵינוֹ טוֹב בְּעֵינֵי ה' וְשִׁחַד עַל-נֶקִי לֹא לָקַח וּמִי שֶׁעוֹשֶׂה אֶת כָּל אֱלֹהֵי לֹא יִתְמוּטֵט לְגַמְרִי, כִּי ה' יִסְמוֹךְ אוֹתוֹ גַּם אִם יִיסֵר אוֹתוֹ, לְעוֹלָם הַבָּא¹⁸³ יִהְיֶה זְקוּף עֲשָׂה-אֱלֹהֵי לֹא יִמוּט לְעוֹלָם:

טו « מִכְתָּם לְדָוִד שֶׁמְהַנִּי אֵל כִּי-חֲסִיתִי בְּךָ: בַּ אֲמַרְתָּ לְיִהוָה אֲדַנִּי אֲתָהּ טוֹבָתִי בַל-עָלִיךָ: גַּם לְקֹדוֹשִׁים אֲשֶׁר-בְּאַרְצֵי הַמָּה וְאֲדִירֵי כָּל-חַפְצֵי-בָּם: דַּ וְרַבּוֹ עֲצֻבוֹתָם אַחַר מְהָרוּ בַל-אֶסְפֶּךָ נִסְפִּיָּהֶם מִדָּם וּבַל-אֲשָׂא אֶת-שְׁמוֹתָם עַל-שִׁפְתָּי: הַ יִּהְיֶה מִנְתַּחֲלָקִי וְכֹסֵי אֲתָהּ תוֹמִיד גּוֹרְלִי: וַ חֲבָלִים נִפְלוּ-לִי בְּנַעֲמִים אַף-נִחַלַת שִׁפְרָה עָלַי: זַ אֲבָרְךָ אֶת-יִהוָה אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי אַף-לִילּוֹת יִסְרוּנִי כְּלִיֹּתִי: חַ שְׁוִיתִי יְהוָה לְנֶגְדִי תְמִיד כִּי מִיָּמִינִי בַל-אֶמוּט: ט לָכֵן | שְׁמַח לְבִי וַיִּגַּל כְּבוֹדִי אַף-בְּשָׂרִי יִשְׁכֵּן לְבִטְחִי: יַ כִּי | לֹא-תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשִׂאוֹל לֹא-תִתֵּן חֲסִידֶיךָ לְרִאוֹת שִׁחַת: יָא תוֹדִיעֵנִי אֶרַח חַיִּים שְׁבַע שְׁמֹחוֹת אֶת-פְּגִיךָ נַעֲמוֹת בִּימִינֶיךָ נִצַּח:

הַמְזִמּוֹר אֹמֵר שֶׁלֹּא יַעֲבֹד הָאָדָם אֶת ה' כְּדִי שִׁיעֵשָׂה רִצּוֹנוֹ וְתִתְקַבֵּל תְּפִילָתוֹ, אֲלֵא כְּדִי לְדַבּוֹק בְּה', מִה שֶׁמִּתְבַּטָּא בְּעִיקָר בְּטוֹבַת עוֹלָם הַבָּא, וְמִה שִׁיתֵן לוֹ ה' בְּעוֹלָם הַזֶּה - יִתֵּן. וּמִתַּיִם לֹאֵמְרוּ לִזְכוֹר שֶׁהַעִיקָר בְּעוֹלָם הוּא עֲבוֹדַת ה' וְלֹא הַטּוֹבָה הַחוֹמְרִית.

¹⁷⁶ "לגור" בא מלשון "גרות", כלומר מי שאינו בן מקומו.

¹⁷⁷ "הרים" הם משל לדברים שקיימים תמיד, יציבים וחזקים. כיון שלא נראה שמדובר כאן על המקדש ועל הר הבית ממש, צריך לומר שהם משל.

¹⁷⁸ "תמים" פירושו שלם

¹⁷⁹ "לב" פירושו רצון ורגש. "לבב" בא לציין שיש שני יצרים, שני כיווני רצון שהלב בנוי מהם.

¹⁸⁰ "רגל" מלשון לרגל, כלומר הולך אחר אחרים ובודק את מעשיהם, ו"על לשונו" פירושו שמלשין אחר כך ומסכסך בין אנשים. יש בתהילים הרבה על הנושא הזה.

¹⁸¹ "רע" אינו דוקא חבר אלא מי שיש לאדם קשר איתו מכל סיבה שהיא.

¹⁸² כך פרשו המפרשים, כיון שאי אפשר לפרשו שנשבע לעשות רע, שהרי מדובר בצדיק.

¹⁸³ במקומות רבים, "לעולם" פירושו לעולם הבא, ולא רק לזמן ארוך.

טז

א מִכְתָּם לְדוֹד תשמור אותי ה' לעולם הבא¹⁸⁴ **שְׁמַרְנִי אֵל** כי רק כך אני בוטח **פִּי-חֲסִיתִי** **בְּךָ**: **ב** ונפשי אמרה לך ה', שאתה אדון שלי, ואני עובדת אותך לא כדי לקבל שכר **אֲמַרְתָּ** [קוראים את שתי השמות בצורה זהה למרות הסמיכות] **לֵה' אֲדַנִּי אֲתָה** ולכן אינך מחויב לספק לי את טובותי בעולם הזה **טוֹבְתִי בַל-עֲלִיף**: **ג** אלא שאיפתי להידמות לאנשים שאף על פי שהם בארץ, הם קדושים **לְקֹדְשִׁים אֲשֶׁר-בְּאֶרֶץ הַמָּה** והם באמת גדולים מצד העולם הבא שזה התחומים שבהם כל רצוני המוביל למעשי **וְאֲדִירִי כַל-חֲפְצֵי-בָּם**: **ד** לעומתם, אלו שנותנים מוהר לאלהים אחרים כי רוצים להשיג טובה חומרית, רק מרבים את הצער שלהם כשלא נענים¹⁸⁵ **יִרְבוּ עֲצֹבוֹתָם אַחַר מְהָרוּ** ואני לא אנסך להם שזה כמו לשפוך דם **כַּל-אֲסִיף נִסְפִיָּהֶם מִדָּם** ואפילו לא אזכיר את שם העבודה זרה **וּבַל-אֲשָׂא אֶת-שְׁמוֹתָם עַל-שְׁפָתַי**: **ה** ה' הוא עצמו המנה שבחתי לי בחלוקה ה' **מִנְתַּחֲלָקִי** והוא ישקה אותי מה שירצה בין כוס טובה בין כוס פורענות¹⁸⁶ **וְכֹסִי** ואתה תומך בגורל המיועד לי לכוון אותו¹⁸⁷ **אֲתָה תוֹמִיץ גּוֹרְלִי**: **ו** כך שקבלתי חלקי בעולם הזה בדרך טובה **חֲבָלִים נָפְלוּ-לִי בְּנַעֲמִים** וגם הנחלה עצמה טובה בעיני כי היא רצון ה'¹⁸⁸ **אֶף-נִחַלְתָּ שְׁפָרָה עָלַי**: **ז** אבל אני מברך את ה' לא על הטובה החומרית אלא על שמכוון אותי על ידי הנבואה **אֲבָרַךְ אֶת-ה' אֲשֶׁר יַעֲצֵנִי** וגם בגלות¹⁸⁹ שאין נבואה, הנטיה הטבעית הנכונה שלי מכוונת אותי כי התורה הופכת להיות חלק ממני **אֶף-לִילוֹת יִסְרוּנִי כְלִיּוֹתַי**: **ח** ולכן בכל מעשי אני שם את ה' כאילו הוא נמצא מול עיני, לקבל על פי רצונו את החלטותי¹⁹⁰ **שׁוֹיִתִּי ה' לְנִגְדֵי תְמִיד** כיון שכל זמן שמעשי בעולם הולכים לפי רצונו לא אתחיל ליפול **פִּי מִיִּמְיָנִי בַל-אֲמוֹט**: **ט** ולכן רצוני שמח לעשות דבר ה' בעולם הזה **לִכֵּן שְׁמַח לִבִּי** ונפשי תשמח לעולם הבא כשתגלה את הצפון לה שם¹⁹¹ **וְיִגַּל כְּבוֹדִי** וגם הבשר ישמר בקבר לתחית המתים **אֶף-בְּשָׂרִי יִשְׁכַּן לְבָטָח**: **י** שהרי גם אם אצטרך להתייטר בגיהנום לא תעזוב אותי שם אלא תעלה אותי **פִּי לֹא-תַעֲזֹב נַפְשִׁי לְשָׂאוֹל** ומי שעושה רצונך יותר ממה שמחויב, כלל לא יראה פני גיהנום¹⁹² **לֹא-תִתֶּן חֲסִידְךָ לְרְאוֹת שְׁחַת**: **יא** ולכן בקשתי שתודיע לי מה הדרך הנכונה לחיות בעולם

¹⁸⁴ פרשתי שהשמירה היא לעולם הבא, כדי שיתאים לשאר המזמור.

¹⁸⁵ לכן האילים נקראים "עצבים". עוד אפשר לפרש שאלו שנותנים מוהר לאלהים אחרים, מרבים להם אילים.

¹⁸⁶ יש משלים רבים בתנ"ך על כוס שה' משקה לאדם או לעם.

פרוש נוסף לכוס: האדם ממלא במהלך חייו את חלקו השמור לו, וזהו כוסו.

¹⁸⁷ פרוש נוסף: "מנת חלקי" היא הנפש שנבראת כאלוקית, "כוסי" הוא כלי השפע שיצרתי בעולם הזה לפי מעשי, ו"גורלי" הוא מה שיתן לי ה' יותר ממעשי.

פרוש נוסף: "תומיך" משורש "מך" (ולא משורש "תמך"), כלומר ה' מנמיך את ידי לבחור את הגורל המתאים לי.

¹⁸⁸ הדרך לחלק נחלה לבנים היא להפיל גורל שתלוי במזל, ואז נותנים לכל אחד את חלקו המסומן בחבל, והוא שלו לעולם, שינחיל אותו לבניו. ה' תומך את הגורל שיצא לי הגורל הטוב, כלומר ה' בוחר לי את חלקי החומרי בעולם הזה, ובא בדרך נעימה, כלומר שלא צריך לטרוח הרבה אחריו או לעסוק בעבודה בזויה בשבילו. והנחלה עצמה מוצאת חן בעיני, כלומר שאינני מחפש לעצמו יותר עושר ממה שנתן לו ה'.

פרוש נוסף: מדובר על עם ישראל כולו, שה' כיוון אותנו לבחור בו לגורלנו, והפיל לנו את חבלי הארץ בנחת בכך שהוא נלחם לנו, והנחלה עצמה טובה בעינינו כיון ש"עיני ה' אלוךך בה" (דברים יא, יב).

¹⁸⁹ בדרך כלל, לילה הוא משל לגלות ולצרות.

¹⁹⁰ "שויתתי" בא משורש "שה", ועניינו השוואה. יש לו משמעות של "שימה", כמו בפסוק "שויתי עזר על גיבור" (תהלים פט, כ), כשיש בשימה ענין של שוויון, כי העזר מתאים לגיבור. וכן כאן: שמתא את ה' מול עיני כשהשויתי את גדולת ה' לשפלות הרצונות החומריות שלי, וע"י כך ברור לי מה נכון לעשות.

¹⁹¹ "גילה" היא שמחה על גילוי חדש.

¹⁹² פרוש נוסף: חסידיך לא ימותו קודם זמנו, דבר שהוא "השחתה".

הזה תודיעני ארח חיים ואשבע שמחה ממה שאני רואה הופעתך הגלויה בעולם הזה שבע שְׁמֹחוֹת אֶת-פְּנֵיךָ והטוב שתעשה לנו בגלוי¹⁹³ יהיה בעולם הבא נְעֻמוֹת בְּיַמֶיךָ נֶצַח:

דָּ | תַּפְלָה לְדָוִד שְׁמְעָה יְהוָה | צְדָק הַקְּשִׁיבָה רְנָתִי הַאֲזִינָה תַּפְלָתִי בְּלֹא שִׁפְתֵי מִרְמָה: ב מְלַפְנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא עֵינֶיךָ תַּחֲזִינָה מִיִּשְׂרָאֵל: ג בְּחִנְתָּ לְבִי | פְּקֻדָּת לִילָה צְרַפְתֵּנִי בַל-תִּמְצָא זְמַתִּי בַל-יַעֲבֹר-פִּי: ד לַפְעֻלֹת אָדָם בְּדַבַּר שִׁפְתֶיךָ אֲנִי שְׁמַרְתִּי אֲרָחוֹת פְּרִיץ: ה תִּמְדָּ אֲשָׁרִי בְּמַעֲגֻלוֹתֶיךָ בַל-נִמוּטִי פְעָמִי: ו אֲנִי-קָרָאתִיךָ כִּי-תַעֲנֵנִי אֶל הַט-אֲזַנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי: ז הַפְלָה חֲסִדֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים מִמַּתְקוֹמָמִים בְּיַמֶיךָ: ח שְׁמַרְנִי כְּאִישׁוֹן בַּת-עֵינַי בְּצַל כְּנָפֶיךָ תַּסְתִּירֵנִי: ט מִפְּנֵי רָשָׁעִים זֶו שְׁדוּנִי אִיבִי בְּנֶפֶשׁ יִקִּיפוּ עָלַי: י חֲלַבְמוֹ סָגְרוּ פִּימוֹ דַּבְּרוּ בְּגֵאוֹת: יא אֲשָׁרִינוּ עֲתָה (סַבְבוּנִי) סַבְבוּנוּ עֵינֵיהֶם יִשְׁתוּ לְנִטּוֹת בְּאָרְץ: יב דְּמִינוּ פְּאֲרִיָה יִכְסוּף לְטָרוֹף וְכִכְפִּיר יֵשֵׁב בְּמַסְתָּרִים: יג קוּמָה יְהוָה קְדָמָה בְּנִי הַכְרִיעֵהוּ פְלִטָה נִפְשִׁי מִרָשָׁע חֲרַבְךָ: יד מְמַתִּים יָדְךָ | יְהוָה מְמַתִּים מַחְלֵד חֲלָקָם בְּחַיִּים (וּצְפִינֶךָ) וְצַפּוֹנֶךָ תִּמְלֹא בְטָנָם יִשְׁבְּעוּ בָּנִים וְהִנִּיחוּ יִתְרָם לְעוֹלָלֵיהֶם: טו אֲנִי בְּצָדֶךָ אֶחְזֶה פְּנֵיךָ אֲשַׁבְּעָה בְּהִקְיָן תְּמוֹנָתְךָ:

המזמור אומר שהתפילה מתקבלת ממי שזכאי לכך, שאינו מבקש טובות חומריות אלא רק הצלה מהרשעים; הם יקבלו טובה חומרית בעולם הזה והוא יקבל טובה לעולם הבא. ומתאים לאמרו כדי ליישר דרכיו לפני התפילה.

א מזמור המדבר על עצם התפילה תַּפְלָה לְדָוִד אתה ה' תשמע את התפילה כשהיא נכונה ומתאימה שְׁמְעָה ה' צְדָק ולכן בין שתקבל את השבחים שלי ובין שתטה אוזן לבקשות שלי הַקְּשִׁיבָה רְנָתִי הַאֲזִינָה תַּפְלָתִי יהיה רק אם שפתי במדרגה שמגיע לי שתשמע אותי בְּלֹא שִׁפְתֵי מִרְמָה: ב שהרי כשאני מתפלל¹⁹⁴ אני מעמיד עצמי למשפט לפניך מְלַפְנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא ועיניך משגיחות ביושר ואי אפשר לרמות אותם עֵינֶיךָ תַּחֲזִינָה מִיִּשְׂרָאֵל: ג שבניגוד לשופט בשר ודם אתה בודק גם את רצונותי בְּחִנְתָּ לְבִי ובדקת את מעשי גם בלילה המוסתר מעין פְּקֻדָּת לִילָה וזקקת אותי עד שלא תמצא בי שום חטא¹⁹⁵ צְרַפְתֵּנִי בַל-תִּמְצָא וגם אם תכננתי לעשות דבר רע לא עשיתי אפילו לא פעולה קטנה כדיבור¹⁹⁶ זְמַתִּי בַל-יַעֲבֹר-פִּי: ד והפעולות שאני עושה כאדם נעשות רק לפי המצוות שאמרת לַפְעֻלֹת אָדָם בְּדַבַּר שִׁפְתֶיךָ ועשיתי סייגים שלא ללכת בדרכים שיגרמו לפריצת גדרות התורה אֲנִי שְׁמַרְתִּי אֲרָחוֹת פְּרִיץ: ה ועל ידי התורה תיצב את רגלי בדרכיך הקבועות¹⁹⁷ תִּמְדָּ אֲשָׁרִי בְּמַעֲגֻלוֹתֶיךָ

¹⁹³ "ימין ה'" היא פעולתו הגלויה, ו"שמאלו" (כלומר יד ה') היא פעולתו הנסתרת בדרך הטבע.

¹⁹⁴ "להתפלל" בא מלשון "פלילים" בבנין התפעל, כלומר, האדם מעמיד את עצמו לדין לפני ה', שכיון שהוא מבקש שינוי במציאות, בודקים האם הוא זכאי לזה; וכיון שהוא מבקש השגחה פרטית, ממילא כלולה בה גם השגחה על מעשיו הרעים.

¹⁹⁵ פרוש נוסף: זיקקת אותי על ידי צרות כדי שאתיישר על מה שחטאתי, עד שלא נמצא בי שום חטא.

¹⁹⁶ כי מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין לט ע"ב).

¹⁹⁷ "אשוריים" הם רגלי, כיון שהם הבסיס שעליו אני מתיצב. "מעגלות" הם דרכים קבועות שהולכים בהן שוב ושוב.

ובזכות זה לא התחלתי ליפול בחטא גם באופן חד פעמי¹⁹⁸ **בל-נמוטו פְעָמִי**: ו ואני התפללתי אליך רק כאשר הייתי ראוי שתענה לי **אָנִי-קְרָאתִיךָ כִּי-תַעֲנֵנִי אֵל** ולכן תשגיח לשמוע את תפילותי ותקבל אותם¹⁹⁹ **הֵט-אֲזַנְךָ לִי שְׁמַע אִמְרָתִי**: ו זאת חסדיך תבדיל לתת אותם רק לחוסים בך באמת **הַפְּלֵה חֲסִידֶיךָ מוֹשִׁיעַ חוֹסִים** ולא לאלו שמקימים עצמם נגד הופעתך הגלויה בעולם²⁰⁰ **מִמֵּתְקוֹמֵמִים בִּימִינְךָ**: ו ותשמור אותי שאהיה מושגח אצלך תמיד כי עיקר קיומי הוא ההשתקפות שלי בתוך עיניך המשגיחה עלי²⁰¹ **שְׁמַרְנִי פְּאִישׁוֹן בַּת-עֵין** ואז כיון שעיקרי רוחני ומרומם בכנפיך, אני מוסתר מצרות, כי לרשעים אין נגיעה שם²⁰² **בְּצַל כְּנָפֶיךָ תִּסְתִּירֵנִי**: ו ותשמרני מהרשעים שמנסים לשדוד ממני את קרבת אלוקים זו **מִפְּנֵי רָשָׁעִים זֶה שְׂדוּנִי** ואויבי בתחום הרוח שאין להם נגיעה שם אבל בכל מקום שאפנה מנסים להכשיל אותי בחטא **אִיבֵי בְּנָפֶשׁ יְקִיפוּ עָלַי**: ו והחומריות היתרה שלהם סוגרת את ליבם מה' **חֲלַבְמוֹ סָגְרוּ** ולכן הם מדברים בגאווה מולו ולא מקבלים מרותו **פִּימוֹ דְּבָרוֹ בְּגֵאוּת**: ו ואף שאין להם נגיעה לנפש יש להם נגיעה לרגלינו הנוגעות בחומריות וכיון שרואים שתמכת ויצבת אותם במעלותיך הם באים לחפש איפה אפשר להפילם **אֲשָׁרִינוּ עֵתָה (סבבוני) סְבַבּוֹנוּ** וכל מגמת פניהם להתחיל להפיל אותי מהשמים אל הארציות והחומריות **עֵינֵיהֶם יִשְׁתִּיתוּ לְנִטּוֹת בְּאֶרֶץ**: ו ואיני מבקש שתצילני מאלו שאני יכול להלחם בהם לבד, אלא מאלו שחזקים ממני, בין מצד כוחם כאריה, בין מצד עוצם רצונם לנצח אותי כאריה רעב מאוד **דְּמִינוּ פְּאִירֵיהֶ יְכַסּוּף לְטְרוּף** או שאיני יכול להתגונן כי הם נסתרים ממני **וְכַפְּיִר יֵשֵׁב בְּמִסְתָּרִים**: ו לכן עשה מעשה להושיעני **קוֹמֵה ה'** ותלחם אתה באויב הנסתר קודם שיתקוף ותחשוף את פניו **קְדָמָה פְּנִיו** ואת האויב החזק תנצח²⁰³ **הַכְרִיעֵהוּ** ובוזה תציל את חיי מהרשע על ידי חרבר החזקה **פְּלִטָה נִפְשִׁי מִרָשָׁע חֲרָבְךָ**: ו ותצילני ירך מהרשעים שבחיהם קרויים מתים²⁰⁴ **מִמֵּתִים יָדְךָ ה'** ותצילני מלהיות מהמתים האלו שהם שייכים לעולם החומרי בלבד²⁰⁵ **מִמֵּתִים מִחַלְדֵי** שכל חלקם מקבלים בחייהם **חֲלָקִים בְּחַיִּים (וצפינד) והטוב הצפון לצדיקים לעתיד לבוא אתה ממלא בו בטנם בעולם הזה וצְפִינְךָ תִּמְלֵא בְּטָנָם** והם לא ישבעו חומריות כלל כי בטן רשעים תחסר רק בנים יהיה להם די צורכם כי אין להם רצון בהמשכיות **יִשְׁבְּעוּ בְּנִים** וכל החומריות שתשאר אחריהם יקבלו

¹⁹⁸ "פעם" פרושו צעד בודד.

¹⁹⁹ כיון שמי שקורא אל ה' ואינו זכאי להיענות, לא טוב שה' ישיגה עליו לשמוע תפילתו, כדי שלא יצטרכו גם לדון אותו ולהעניש אותו.

²⁰⁰ פרוש נוסף: סגור מהמתקוממים את חסדיך בידך החזקה, כך שיראו בגלוי שאתה סוגר מהם את החסדים למרות תפילתם, כדי שיראו שאינם ראוים שתעשה בקשתם.

פרוש נוסף: אלו שקמים נגדי וטוענים שזה פעולה של ימינך באמצעותם, ושאתה רוצה שיקומו עלי, סגור מהם את החסדים, כדי שידעו שאינך איתם.

²⁰¹ "אישון" הוא איש קטן שנראה בתוך החלק השחור שבעין. "בת עין" הוא "אישון" בארמית. וכאן ששני הביטויים באים יחד, אפשר לפרש שזו המציאות המדומה שנוצרת בתוך העין, כלומר בת המציאות שבעין. אדם שומר על עינו היטב, וזה משמעותו של משל השמירה כאן.

²⁰² שני המשלים האלו מובאים כבר בשירת האזינו (דברים לב, י-א): "יִצְרָהוּ פְּאִישׁוֹן עֵינוֹ: פְּנֶשֶׁר יְעִיר קִנּוֹ עַל גּוֹזְלָיו יִרְחַף יִפְרֵשׁ כְּנָפָיו יִקְחֵהוּ יִשְׂאֵהוּ עַל אֶבְרָתוֹ".

²⁰³ הזכיר את האויב החזק בסוף כדי לכלול בו גם את האויב הנסתר, שאת שניהם צריך גם להכריע. וקודם הזכיר את האויב החזק ראשון, לומר שהנסתר הוא גם חזק וגם נסתר.

²⁰⁴ פרוש נוסף: הצל את נפשי מהרשע שאתה משתמש בו כחרבך בעולם באמצעות מעשיו הרעים, והצל אותי גם מ"מתים", רשעים הקרויים מתים, שהם "ידך" להעניש באמצעותם בעולם הזה.

²⁰⁵ נראה ש"חלד" פרושו הצד החומרי של העולם, צד העפר שבו (ומזה נגזר "חולד"). ואולי זה שיכולות להיות מהשורש "חלד".

בניהם שאולי ילכו בדרך טובים²⁰⁶ והניחו יתרם לעולליהם: טו אבל הרצון שלי בעולם הזה רק לראות את הופעתך הגלויה בזכות מעשי אני בצדק אחזה פניך וגם אני לא אשבע מזה די אלא רק אחר המות, שלאדם הרוחני הוא בעצם יקיצה מחלום, כי שם העיקר, אז אשבע שתמונת ה' אביט²⁰⁷ אשבעה בהקיץ תמונתך:

יח * למנצח | לעבד יהנה לרנוד אשר דבר | ליהנה את-דברי השירה הזאת
 ביום הציל-יהנה אותו מפף כל-איביו ומיד שאול: ב ויאמר ארחמך יהנה
 חזקי: ג יהנה | סלעי ומצודתי ומפלטי אלי צורי אחסה-בו מגני וקרן-ישעי
 משנבי: ד מהלל אקרא יהנה ומן-איבי אנשע: ה אפפוני חבלי-מות ונחלי
 בליעל יבעתוני: ו חבלי שאול סבבוני קדמוני מוקשי מות: ז בצר-לי | אקרא
 יהנה ואל-אלתי אנשע ישמע מהיכלו קולי ושועתי לפגיו | תבוא באזניו:
 ח ותנעש ותדעש | הארץ ומוסדי הרים ירנזו ויתנעשו כי-תרה לו: ט עלה עשן
 | באפו ואש-מפיו תאכל גחלים בערו ממנו: י גיט שמים יירד וערפל תחת
 רגליו: יא וירכב על-ברוב ועף יירא על-פני-רוח: יב ישת חשך | סתרו
 סביבותיו סבתו חשכת-מים עבי שחקים: יג מננה נגדו עביו עברו בדר ונחלי-
 אש: יד וירעם בשמים | יהנה ועליון ותן קלו בדר ונחלי-אש: טו וישלח חציו
 ופיצם וברקים רב ויהם: טז ויראו | אפיקי מים ויגלו מוסדות תבל
 מגערתך יהנה מנשמת רוח אפך: יז ישלח מפרום יקחני ומשני ממים רבים:
 יח יצילני מאיבי עז ומשנאי כי-אמצו ממני: יט יקדמוני ביום-אידי ויהי-יהנה
 למשען לי: כ ויוציאני למרחב ויחלצני כי חפץ בי: כא וימלני יהנה בצדקי
 כב ודי ישיב לי: כב כי-שמרתני דרכי יהנה ולא-רשעתי מאלהי: כג כי כל-
 משפטיו לנגדי וחקתיו לא-אסיר מני: כד ואתי תמים עמו ואשתמר מעוני:
 כה וישב-יהנה לי כצדקי כבד ודי לנגד עיניו: כו עם-חסיד תתחסד עם-גבר
 תמים תתמם: כז עם-גבר תתברר ועם-עקש תתפטר: כח כי-אתה עם-עני תושיע
 ועינים רמות תשפיל: כט כי-אתה תאיר גרי יהנה אלתי גיית חשפי: ל כי-בך
 ארץ גודד ובלאתי אדלג-שור: לא האל תמים דרכו אמרת-יהנה צרופה מגן
 הוא לכל | החסים בו: לב כי מי אלוה מבליעני יהנה ומי צור זולתי אלהינו:
 לג האל המאזני חיל ויתן תמים דרכי: לד משנה רגלי כאילות ועל כמתי
 ועמידני: לה מלמד ידי למלחמה ונחתה קשת-נחושתי ורועתי: לו ותתן-לי מגן

²⁰⁶ פרוש נוסף: הצל נפשי מרשע, שאף שהוא חרבך בעולם הזה להעניש באמצעותו, אני רוצה להיות מהמתים מידך ה' ולא ממנו, אלו שמתים מעצם מה שהם חזלים ויש בהם יסוד עפר, כלומר שמתים בבא עיתם. ועוד, שאזכה לקבל את חלקי הראוי לי בחיים, והטוב שאתה צופן לי בדורות הבאים תמלא בטני בילדים שימשיכו אותי באמצעות בית דוד, ואשבע בנים כפי הצורך לזה, ואניח את מה שישאר לי מהחומריות לבני, שגם להם לא יחסר; ואז בעולם הבא "אחזה פניך" וכו'.

²⁰⁷ פרוש נוסף: "בצדק אחזה פניך" בגן עדן, ו"אשבעה בהקיץ" - בהתעוררות המתים בתחיית המתים, אשבע את "תמונתך".

יח יִשְׁעָךָ וַיְמַנְּךָ תִּסְעֶנְנִי וְעֲנוּתְךָ תִּרְבֶּנִי: לז תִּרְתִּיב צַעְרֵי תַחְתִּי וְלֹא מְעֹדוֹ קִרְסֵלִי: לח אֲרִדְנוּךְ אוֹיְבֵי וְאֲשִׁיגֶם וְלֹא-אָשׁוּב עַד-כְּלוּתָם: לט אֲמַחֲצֶם וְלֹא-יִכְלוּ קוּם יִפְּלוּ תַחַת רַגְלִי: מ וַתֹּאזְנֵנִי חֵיל לְמַלְחָמָה תִּכְרִיעַ קַמִּי תַחְתִּי: מא וְאֵיבֵי נִתְתָּה לִי עֶרְפָּה וּמִשְׁנָאֵי אֲצַמִּיתָם: מב יִשְׁעֵנוּ וְאִין-מוֹשִׁיעַ עַל-יְהוָה וְלֹא עֲנָם: מג וְאֲשַׁחֲקֶם כַּעֲפָר עַל-פְּנֵי-רוּחַ כְּשֵׁיט חוּצוֹת אֲרִיקָם: מד תִּפְּלֹטְנִי מִרִיבֵי עַם תְּשִׁימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא-יְהַעֲתִי יַעֲבֹדוּנִי: מה לִשְׁמַע אֲזִן יִשְׁמְעֵנוּ לִי בְּנֵי-גִבֹר יִכְחֹשׁוּ-לִי: מו בְּנֵי-גִבֹר יִפְּלוּ וַיִּחְרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם: מז חֵי-יְהוָה וּבְרֹוֹךְ צוּרֵי יִירֹם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: מח הָאֵל הַנּוֹתֵן נִקְמוֹת לִי וַיִּדְבֹּר עֲמָיִם תַּחְתִּי: מט מִפְּלֹטֵי מְאִיבֵי אֶרֶץ מִז-קַמִּי תִרְוּמֵנִי מְאִישׁ חָמָס תַּצִּילֵנִי: נ עַל-כֵּן | אוֹדְךָ בְּגוֹיִם | יְהוָה וְלִשְׁמֶךָ אֲזַמְּרָה: נא (מגדל) מְגִדֵּל יִשׁוּעוֹת מְלָכֹוּ וְעֵשָׂה חֹסֵד | לְמַשִּׁיחוֹ לְדָוִד וְלִזְרַעוֹ עַד-עוֹלָם:

דוד מודה לה' על שהציל אותו מאויביו, ומפרט את דרכי ההופעה של ה' במציאות²⁰⁸. ומתאים לאמרו להודות על ישועה, ועל הכח שה' נותן לנו לעשות בעצמנו, ובמיוחד הכח הצבאי; וכן לבקש על נצחון במלחמה מול הגויים.

א למנצח לדוד מצד שהוא עושה רק את דבר ה' ובשביל ה', שזה הסיבה שהציל אותו לעבד ה' לְדוֹד שאמר את השירה הזו אחר שניצל מכל אויביו וכן משאלו שהיה אויב עיקרי אֲשֶׁר דָּבַר לֵה' אֶת-דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הַצִּיל-ה' אוֹתוֹ מִכַּף כָּל-אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׂאוֹל: ב ועל זה אמר שאני מבקש רחמים ממך שאתה תחזק אותי לפעול בעצמי וְיֹאמֶר אֲרַחֲמֶךָ ה' חֲזָקִי: ג (וה' מגן עלי בצורות שונות) ה' שהוא כסלע שאפשר להתחבא מאחוריו סִלְעִי וכמצודה שאפשר להתגונן בה מכל הכיוונים וּמַצוּדָתִי או לוקח אותי מהצרה למקום בטוח וּמִפְּלֹטֵי והוא כוחי וחזקי ולכן רק בו אני מסתתר מצרות אֵלֵי צוּרֵי אַחֲסָה-בו והוא מגן שהצרה כלל לא תבוא מִגְּנִי ועוזר לי לנגח ולנצח ולהושיע את עצמי וְקָרַן-יִשְׁעִי ובזה²⁰⁹ הוא מרים אותי למקום גבוה שבו ממילא אני מוגן²¹⁰ מִשְׁגָּבֵי: ד והעיקר להלל את ה' על ההצלה מְהִלָּל אֶקְרָא ה' וממילא באה גם תועלת אישית וּמִן-אֹיְבֵי אֲנִישֶׁ: ה (וכשאני יכול אני מציל את עצמי בכוחי אבל יש שהצרות רבות כל כך) שנוספו עלי עוד²¹¹ ועוד דברים המושכים אותי אל המות²¹² אֶפְּנֹנִי חֲבָלֵי-מוֹת וּמִנְשֵׁי עִם תְּכוֹנָה שֶׁל רוּעַ זוֹרְמִים אֵלֵי כְּנַחֲלִים וְנַחֲלֵי בְּלִיעַל עד שיש בי פחד ללא פתרון יִבְעַתּוּנִי: ו (ויש שהצרות נסתרות ממני ולכן לא יכול להילחם)

²⁰⁸ פרק זה מופיע בשינויים קלים בשמואל ב' פרק כב. חלק מהשינויים, במיוחד הקלים שבהם, נועדו להראות שזו אינה העתקה מקרית אלא נכתב שוב; וחלקם נובע מכך שהמזמור נכתב כאן כדי שיוכל כל אדם להתפלל את התפילה הזו על עצמו, והובא בספר שמואל כדי להראות שדוד כתב את ספר תהילים, וכדי להודות על ישועתו שלו.

²⁰⁹ במשל של קרן יש שני עניינים: האחד שהוא מנגח ומנצח, והשני שהוא מעל ראש החיה וכך הוא מגביה אותה.

²¹⁰ בפרק קמד נפרש רצף דומה באופן אחר.

²¹¹ "אפף" מלשון "אף" כלומר "גם", שהצרה באה עלי עוד ועוד.

²¹² כאן "חבלים" אינם מצד שמכשילים אותו כמו בפסוק הבא, והראיה, שבשמואל נאמר "אפפוני משברי מות".

שאני מוקף חבלים שיכשילו אותי ליפול לבור הקבר בכל כיון שאבחר **חֲבָלֵי שְׂאוֹל סָבְבוּנִי** וצפו את דרכי וכבר הכינו בה מכשולים נסתרים שימיתו אותי **קִדְמוּנֵי מוֹקְשֵׁי מוֹת**: ז' ואז שצר לי ואיני יודע איך לפתור את זה אקרא אל ה' בכל גודלו ורומו לעזרה **בְּצַר-לִי אֶקְרָא ה'** ואפנה אליו כי הוא אלקי המשגיח עלי **וְאֶל-אֱלֹהֵי אֲשׁוּעַ** והוא ישמע קולי מהשמים בכל גבהו ורומו מעניני החומריות **יִשְׁמַע מֵהִיכָלוֹ קוֹלִי** ולמרות זאת אינו רחוק אלא הפנייה שלי אליו תתקבל, ומיד כשקראתי יקשיב לי **וְשׁוֹעֲתִי לִפְנֵי תְבוּאָה בְּאֲזְנוֹי: ז'** והמשמעות של קריאתי לא נשארת בשמים אלא יוצרת בארץ מהומה וחוסר שקט **וּתְגַעַשׁ וּתְרַעַשׁ הָאָרֶץ** ולרוב גודלו מגיע עד יסודות הדברים הקבועים והתמידיים שיחרדו ממנוחתם **וּמוֹסְדֵי הַרִים יִרְגְּזוּ** ולמרות גבהו ה' כועס על אויבי כיון שאני משיחו ומזהה נגרם כל חוסר השקט **וּתְגַעַשׁוּ כִּי-חֲרָה לֹו: ט'** ולא רואים שהעונש בא ישר ממנו כי הכעס מעלה עשן המסתיר אותו (שכך דרכו תמיד) **עֲלָה עֶשֶׂן בְּאָפֹו** ובא עם אש אוכלת שבאה מציון פיו **וְאֵשׁ-מִפִּי תֹאכַל** והתוצאות של זה נשארות במציאות גם אחר כך **גְּחִלִים בְּעֵרוֹ מִמֶּנּוּ: י'** ומוריד את השמים אל הארץ לשפוט אותה לפי המבט של השמים **וַיֵּט שָׁמַיִם וַיִּרְדּוּ** וגם אז יש הסתרה שלא יראו את עמידתו בארץ ולא יבינו שאלו מעשיו **וְעָרְפַל תַּחַת רַגְלָיו: י"א** והופעתו יכולה להיות ישירה דרך המלאכים שמתגלה דרכם **וַיִּרְכַּב עַל-כְּרוּב וַיֵּעַף** ועובד גם בעקיפין דרך הכוחות שמניעים את בני האדם²¹³ **וַיָּדָא עַל-כְּנָפֵי-רוּחַ: י"ב** וגם כשה' לא מופיע אלא מסתיר עצמו בחושך הצרות **יֵשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ** מגן על הצדיקים שסביבו בסוכתו²¹⁴ **סִבִּיבוֹתָיו סִתְרוֹ** והמשל לזה מהעננים שמסתירים את השמים ובאמת נושאים בתוכם את הופעתו בעולם על ידי המים שמחיים הכל **חֹשֶׁכַת-מֵיִם** וגורמים לשמים להיות יותר קרובים לאדם²¹⁵ במה שמעבים אותם **עֲבִי שְׁחָקִים: י"ג** ויש שה' מופיע בהופעה גלויה יותר ויש אור חוזר ממנו על הארץ **מִנְגַּה נִגְדוּ** ואת מה שמסתיר אותו עוברים ברד הנופל משמים וגחלי אש בתוך הברד כביטוי לכעסו **עֲבִיו עֲבְרוּ בְּרֵד וְגִחְלֵי-אֵשׁ: י"ד** וזה ביטוי של קול ה' המרעים רעם בשמים **וַיִּיעַם בְּשָׁמַיִם ה'** ואף שקולו עליון מעל הארץ יתן גם בה את אמירתו **וְעֲלִינוּ יַתָּן קִלּוֹ** במה שיפגע באויבים על ידי ברד וגחלי אש. **בְּרֵד וְגִחְלֵי-אֵשׁ: ט"ו** ויש שנלחם ממש בארץ מרחוק כיורה חיצים וגורם לאויבים להתפזר מעלינו **וַיִּשְׁלַח חֲצִיּוֹ וַיִּפְצַע** או שרוב הופעת אורו כברק משבשת את הבנתם מה קורה ואינם יכולים להלחם טוב²¹⁶ **וַיִּבְרָקִים רָב וַיִּהַמֵּם:** ט"ז ופעולת ה' הזו מתגלה בגודלה בקריעת ים סוף שהמים זזו ונראתה האדמה שתחתם **וַיִּרְאוּ אֶפְיָקֵי מַיִם** ובזה נתגלה שעל עם ישראל מיוסדת הארץ כולה ולכן יסודות הארץ נחשפים **וַיִּגְלּוּ מוֹסְדוֹת תְּבַל** ממה שה' הסיג את הים לאחור בדברו²¹⁷ **מִגַּעְרַתְךָ ה'** ומרוח קדים חרישית ששלחת מאיתך²¹⁸ **מִנְשַׁמַּת רוּחַ אֶפְדִּי: י"ז** ושם שלח ידו העליונה ולקח אותי

²¹³ "רוח" הוא משל לכוח שמניע אדם או דבר אחר, ואיננו רואים את הכח אלא רק את תוצאותיו. וה"דאיה" פרושה שהאנשים שה' פועל על ידם לא יבינו למה הביא אותם לשם, רק באופן טבעי רוח ה' הניעה אותם לשם. אפשר לפרש גם להפך: רוחם של אנשים מביאה אותם לעשות מעשים שונים, לפי בחירתם, וה' מנצל אותה להוביל דרכה את רצונו, כאילו הוא משתמש בורמי הרוח כדי להגיע למטרתו.

²¹⁴ פרוש נוסף: החושך שמסתיר אותו הוא כמו הסוכות שעושים כשצרים על עיר. כך ה' מסתיר את עצמו ונראה שאינו מופיע במציאות, אבל באמת זה רק הכנה למלחמה.

²¹⁵ נראה ש"שחקים" בא משורש "שח", כיון שהשמים יורדים אלינו.

²¹⁶ כל אלו ממשכים את הדימוי של העננים, שחשכתו דומה לעננים, והופעתו דומה לברד היורד מהעננים, ולרעם הבא מלמעלה, ולברק שפוגע מלמעלה למטה.

²¹⁷ "גערה" היא אמירה שעוצרת את האדם ומרחיקה אותו לאחור, כמו שנאמר על קריעת ים סוף: "גֹעַר בָּיָם וַיִּבְשְׁהוּ וְכָל הַנְּהָרוֹת הִחְרִיב" (נחום א, ד), "וַיִּגְעַר בָּיָם סוּף וַיִּחְרַב וַיִּזְלִיכֶם בְּתַהוֹמוֹת מִמְדָּבָר" (תהלים קו, ט), "הוּ גַעְרַתִּי אֶחְרִיב יָם אֲשֵׁים נְהָרוֹת מִדְּבָר" (ישעיהו נ, ב).

²¹⁸ ענין נוסף: "מגערתך ה'" - צד של כעס על המצרים, "ומנשמת רוח אפק" - נתינת חיים לעם ישראל, שניהם בפעולה אחת.

אליו מתוך הים **יִשְׁלַח מַמְרוֹם יִקְחֵנִי** ובזה הציל אותי מהמים שלא אטבע **יִמְשְׁנִי**²¹⁹ **מִמַּיִם רְבִיִם**²²⁰: **יִחַ** ובזה עצמו הציל אותי מהמצרים שהיו חזקים ממני **יִצִּילֵנִי מֵאֵיבֵי עֵז** וממבקשי רעתי שכמעט והתגברו עלי ואין בי כח נגדם **וּמִשְׁנָאֵי כִּי-אֲמַצּוּ מִמֶּנִּי**: **יִט** והם הגיעו לקראתי ביום שנראה היה להם שמזלי מתהפך לרעה **יִקְדְּמוּנִי בֵּינָם-אֵיֲדִי** אבל אני נשענתי על ה' שמעל הכוחות הטבעיים²²¹ **וַיְהִי-ה' לְמִשְׁעֵן לִי**: **כ** והוציא אותי מחומות המים למרחב המדבר ומהצרה למרחב הישועה **וַיּוֹצִיאֵנִי לְמִרְחֵב וַחִילֹץ אוֹתִי** לא למעני אלא כיון שרצה שאהיה העם שלו **יִחַלְצֵנִי כִּי חָפֵץ בִּי**: **כא** וכך גם אצלי כאדם פרטי ה' ישיב לי לפי מעשי הנכונים **יִגְמְלֵנִי ה' כְּצַדִּיק** ולפי נקיון ידי המוחלט ממעשים רעים יתן לי **כָּבֵד יְדִי וְיָשִׁיב לִי**: **כב** וצדקתי זו באה ממה שנדמתי במעשי בעולם לדרכי ה' בורא העולם **כִּי-שִׁמְרֵתִי דְרָכֵי ה' וְלֹא עֲשִׂיתִי מַה שְּׂאָסַר עָלַי בַּמְצוּוֹתָיו וְלֹא-רָשַׁעְתִּי מֵאֲלֹהֵי**: **כג** כי בכל התלבטות שיש לי אני עושה לפי מה שאמר בתורה²²² **כִּי כָל-מִשְׁפָּטָיו לִנְגְדִי** וגם מה שאינו מובן לי²²³ איני משליך ממני אלא עושה **וְחִקְתִּיו לֹא-אֲסִיר מִנִּי**: **כד** ורק כך אני שלם איתו, כי לא עושה לפי שכלי **וְאֵהִי תָמִים עִמּוֹ** ובזה נשמר מהטעויות שהשתרשו בדעתי²²⁴ שאם הייתי הולך לפי שכלי האנושי הייתי נופל בהם **וְאֲשַׁתְּמַר מַעֲוֵנִי**: **כה** ולכן ה' משיב לי כעין מעשי מידה כנגד מידה²²⁵ **וְיָשִׁב-ה' לִי כְּצַדִּיק** ומשגיח מאוד²²⁶ על כל מעשי שיהיו נקיים, ולצדיק די במעשה קטן לא ישר שיקבל עונשו, מידה כנגד מידה, לעזור לו לתקנו²²⁷ **כָּבֵד יְדִי לִנְגְדֵי עֵינָיו**: **כו** ולכן למי שעושה יותר ממה שהוא צריך אתה נותן מעבר למה שמגיע לו **עַם-חֲסִיד תִּתְחַסֵּד** ולמי שהוא חזק ויכול²²⁸ ובכל זאת עושה בשלמות לשם ה' בלי כל רע אתה נותן כל צורכו בשלמות בלי ייסורים **עַם-גִּבּוֹר תָּמִים תִּתְמָם**: **כז** ועם מי שצריך לברור, שחלק ממעשיו טובים וחלק רעים, תברור לו לכוון אותו על ידי ייסורים **עַם-נֶבֶר תִּתְבַּרֵּר** ומי שאינו ישר רק מראה עצמו צדיק²²⁹ גם אתה תעקם אותו בעונש. כל אלו מידה כנגד מידה **וְעַם-עֲקֹשׁ תִּתְפַּתֵּל**: **כח** ואת כולם תישר על ידי זה למה שהם צריכים להיות. שעם ישראל המסכס שהיה צריך ישועה הושעת אותו **כִּי-אֲתָה עַם-עֲנִי תוֹשִׁיעַ** והמצרים שהתגאו הורדת עיניהם למטה להראות להם את האמת **וְעֵינַיִם רְמוֹת תִּשְׁפִּיל**: **כט** ולא שמעצמי אני צדיק אלא אתה נתת לי תורה שתאיר את דרכי בחשכת העולם **כִּי-אֲתָה תֵּאִיר נְרִי** וכיון שאתה

²¹⁹ כמובן, זה מזכיר את "כי מן המים משתיהו" (שמות ב, י).

²²⁰ כל הפרוט הזה נאמר בקיצור במזמור קמד: "ה' הט שְׁמִיךְ וְתִרְדַּע גַּע כְּהָרִים וְנִעְשָׂנוּ: כְּרוֹק כְּרוֹק וְתִפְצֵצֵם שְׁלַח חֲצִיד וְתִהְיֶם: שְׁלַח יְדִיד מַמְרוֹם כְּצִנִּי וְהִצִּילֵנִי מִמַּיִם רְבִיִם מִיַּד כְּנִי נֶכֶר".

²²¹ פרוש נוסף: הם ראו שמזלי מתהפך לרעה, ולכן קידמו ליום הזה, אבל באמת ה' רק רצה לגרום לי לשוב בתשובה, והיה משען לנפילה שלי.

²²² "משפט" הוא כשצריך לבחור בין כמה אפשרויות, והתורה אומרת שהמשפט במקרה זה וזה הוא לעשות כך וכך.

²²³ "חוק" הוא כלל של ה' שאינו מובן בשכל אנושי.

²²⁴ "עוון" הוא עיוות השכל שגורם לחטא להשתרש בגלל טעות. בדרך כלל הטעות נובעת מהשפעת היצר הרע על החשיבה.

²²⁵ דבר דומה נאמר כבר בפסוק כ"א, ולכן צריך לומר שכאן יש משמעות נוספת, מעבר לפשט.

²²⁶ "לנגד עיניו" - כלומר שמעשי מושגחים ונמצאים מול עיניו.

²²⁷ פרוש נוסף: רק כשאני נקי לגמרי מכל שמץ של עברה, אני יכול להיות מושגח, שאם לא כן, אני צריך להיענש, ולא אהיה מושגח.

²²⁸ "גבר" מלשון "גיבור", וכך כתוב בשמואל ב'. פרשנו שנקט כך כי אם אינו גיבור, אולי הוא עושה טוב רק כי אין לו כוח לעשות רע, והוא צריך ייסורים. אפשרות נוספת: רק גיבור יכול לכבוש את יצרו ובכך יהיה שלם לגמרי.

²²⁹ "עקש" הוא מי שהולך ברמאות, הפך התום והיושר. "פיתול" הוא הליכה בסיבובים, וכשצריך ללכת כך, היא מותרת. וכך הוא בפסוק "נפתולי אלוקים נפתלתי עם אחותי גם יכולתי" (בראשית ל, ח).

אלוקי שאני עושה רצונך תתן לי אור חוזר מהתורה²³⁰ להבין מה נכון גם בצרה הפרטית שלי ה' אֱלֹהֵי יְגִיָּה חֲשָׁפִי: ל (ומה שאני מצליח לראות מה נכון גם בצרה הפרטית שלי נובע ממה שאני עושה הכל למענך) כי בשביל הרצון שלך בעולם אני רץ להלחם עם חיילי²³¹ פִּי-בְךָ אֶרֶץ גְּדוּד וכיון ששמך נקרא עלי אני מתגבר בקלות על כל המכשולים וקופץ מעל חומות המצור²³² וּבִאלֹהֵי אֲדֹלָג-שׁוּר: לֹא ולא שאני יכול לנצל חלילה את ה' לצרכי אלא דרכו שלמה לכיון שהוא רוצה ולזה נותן כח²³³ הָאֵל תַּמִּים דְּרָפוּ ותורת ה' מזוקקת מכל ענין חומרי אֲמַרְתָּ-ה' צְרוּפָה ולכן ובשביל זה הוא מגן על אלו שבאים אליו להיות שלו²³⁴ מִגֵּן הוּא לְכָל הַחֲסִים בּוֹ: לֵב כי שאר הכוחות שאומות העולם מנסים לנצל לטובתם מקבלים את כחם רק מכוחו של ה' פִּי מִי אֱלֹהֵי מִבְּלַעְדֵי ה' וְאֵין לַעַם יִשְׂרָאֵל מִגֵּן אֲמִיתִי בעולם חוץ ממה שה' מגן על עמו²³⁵ וּמִי צוּר זִוְלָתִי אֱלֹהֵינוּ: לֵג ולכן ה' נותן לי את הכח וחוגר אותי בכח מלחמתי הָאֵל הַמְאָרְנִי חֵיל וגם עוזר לי לעבוד אותו בשלמות על פי דרכיו²³⁶ וַיִּתֵּן תַּמִּים דְּרָפִי: לָד נותן לי מהירות לא רגילה להגיע לקרב מִשְׁנֵה רַגְלֵי פְּאִילוֹת ונותן לי נקודת פתיחה גבוהה וטובה וְעַל בְּמַתִּי יַעֲמִידֵנִי: לָהּ והוא גם מאמן אותי להשתמש בנשק מְלִמֵד דְּדֵי לַמְלַחְמָה וגם נותן לי נשק טוב וְנִחְתָּה קֶשֶׁת-נְחוּשָׁה²³⁷ זְרוּעָתִי: לוֹ ונתת בידי את כח ההגנה על עצמי והיכולת להושיע את עצמי וְתַתֵּן-לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ ואתה תומך אותי בפעולה גלויה שלך כשאני תוקף וּיְמִינְךָ תִּסְעֶדְנִי אבל אינך מראה עצמך במלחמה אלא נותן לי הרבה חיילים שיראה טבעי וְעֲנֹתֶךָ תִּרְבֵּנִי: לָז נתת לי צעד יציב להתקדם מהר תִּרְחִיב צַעְדֵי תַחְתִּי ובלי שיפגע ביציבותי²³⁸ וְלֹא מַעֲדוֹ קָרְסְלִי: לָח ובזכות זה אוכל לרדוף את אויבי הבורחים ולהשיג אֶרְדּוֹף אוֹיְבֵי וְאֲשִׁיגֵם ואוכל גם לכלות את כל היחידים שהתפזרו וְלֹא-אֲשׁוּב עַד-כְּלוֹתֵם: לָט ומצד הכח שנתת לי אפגע בהם בצורה אנושה שלא יתקיימו עוד אֲמַחֲצֵם וְלֹא-יִכְלֹוּ קוּם ולכן ישארו מנוצחים ועבדים לי יִפְלוּ תַחַת רַגְלֵי: מַז ואתה נותן לי כח לא רק להשמיד את אויבך וְתַאֲרָנִי חֵיל לַמְלַחְמָה אלא גם אלו שקמים עלי מישראל, להלחם בי אישית, אַנְצַח תִּכְרִיעַ קַמִּי תַחְתִּי: מֵאָז ויברחו ממני כי גם אחר שכבר לא קמים מולי הם אויבים שלי וְאִיְבֵי נִתְּתָה לִי עֲרָף וגם אותם אשמיד כי הם שונאים שלי וּמִשְׁנָאֵי אֲצִמִיתֵם²³⁹: מֵב ואף שנלחמים בי ולא בה', יַעֲקוּ לַעֲזָרָה וְלֹא יִהְיֶה מִי שִׁיעֹזֵר להם כי ה' יְבוֹדֵד אוֹתָם יִשְׁוֹנוּ וְאֵינֻן-מוֹשִׁיעַ וגם שיקראו בפרוש אל ה' לא יענה להם כי אני משיחו עַל-ה' וְלֹא עֵנִם: מֵגֵז זהו כיון שהם חומריים ולכן נמשלים לעפר, ואפור אותם ואפור אותם ברוח ה' שְׁעֲלִי וְאֲשַׁחֲקֵם כְּעֹפֵר עַל-פְּנֵי-רוּחַ וכבוץ בזוי ומאוס ארוקן אותם החוצה ממני²⁴⁰ כְּטִיט חוּצוֹת אֶרֶץ קִיס: מֵזֵד אמנם איני רוצה להלחם בתוך עם ישראל אלא תוציא

²³⁰ "יגיה" מלשון "נוגה", שהוא החזר האור.

²³¹ פרוש נוסף: מכוּחך אני מרוצץ גדוד שלם של אויבי.

²³² "שור" הוא חומה בארמית.

²³³ "א-ל" הוא לשון כח, כמו בפסוק "יש לאל ידי לעשות עמכם רע" (בראשית לא, כט).

²³⁴ פרוש נוסף: "הא-ל תמים דרכו", שדרכו שלמה וכוללת הכל, וכל עניני העולם כלולים בה, ומצד שני, היא "צרופה" ונקיה מכל מטרה חומרית; וכתוצאה משני אלו, מי שמחובר אליה מוגן מכל רע שיש בעולם הזה, כי הוא עושה תמיד את הדבר הנכון ומחובר לאמת.

²³⁵ פרוש נוסף: אין הגנה אמיתית חוץ מההגנה ע"י ה', כי בכל שיטת הגנה אחרת, יש שיטת התקפה שמועילה מולה.

²³⁶ פרוש נוסף: נותן לי דרך נכונה להגיע למלחמה.

²³⁷ "נחתה" כמו הנחת בזרועותי. "נחושה" מלשון נחושת.

²³⁸ "קרסול" מלשון "קֶרֶס", כלומר נפל תחתיו. והכוונה למפרקי הרגל.

²³⁹ "צמת" פרושו אבד לגמרי, וכן מכירה "לצמיתות" פרושה שהנכס אובד לחלוטין מהמוכר.

²⁴⁰ פרוש נוסף: מצד עוצם הרוח שבי, אפור אותם כעפר, ומצד הרוח שיש בהם, ארוקן אותם ממנה כך שלא יהיו כטיט שאפשר לבנות ממנו בנין, אלא כטיט שמאוס בחוצות.

אותי ממריבות פנימיות²⁴¹ תִּפְלֹטְנִי מְרִיבֵי עַם ורק שאהיה מלך על עמים אחרים תִּשְׁמַנִּי לְרֹאשׁ גּוֹיִם ולא אצטרך לשעבד את עמי אלא עמים רחוקים שלא הכרתי עַם לֹא-יִדְעֵתִי יַעֲבֹדוּנִי: מִזָּה והעמים שירצו לקבל את מרות עם ישראל די יהיה במה שנאמר כדי שיעשו רצוננו לִשְׁמַע אֵזֶן וְשָׁמְעוּ לִי ואלו בהם שיתנכרו לי ולא יעשו את רצוני בְּנִי-נָכָר יִכְחָשׁוּ-לִי: מִזָּה יאבדו את כח החיים שלהם מעצם מה שמתנכרים אלינו בְּנִי-נָכָר יִבְלֹו ויקחו על עצמם את כבלי עם ישראל²⁴² לעבוד אותנו וְיִחַגְרוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם: מִזָּה ובזה רואים כולם שה' קיים במציאות חִי-ה' והופעתו בעולם גדלה עוד יותר מצד מה שמגן עלי וּבְרוּךְ צוּרֵי עַד שירום על כל כשיראו שהוא משגיח עלי ומושיע אותי לגמרי, זו המטרה ולא הישועה שלי וְיָרוּם אֱלֹהֵי יִשְׂעֵי: מִזָּה שה' מתגלה על ידי הכח שבו אנקום באויבי הָאֵל הַנּוֹתֵן נִקְמוֹת לִי²⁴³ ובשאר העמים אשלוט²⁴⁴ וְיִדְבֹר עַמִּים תַּחְתָּי: מִזָּה הוא מי שהציל אותי מאויבי גם לפני כן מִפְּלֹטֵי מְאִיבֵי ומה שאול שרצה לעשות לי שלא כדון, ה' רק מציל אותי ולא מרומם שלא יהיה חילול ה' בזה מֵאִישׁ חֵמֶס תְּצִילֵנִי: ג ועל כל אלו אתן לך תודה לפרסם גדולתך בכל הגויים שתחת²⁴⁵ עַל-כֵּן אֹדֶךָ בְּגוֹיִם ה' ואפרט את הופעתך בעולם לכל העמים שזה מטרת מה שהשלטת אותי עליהם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמְּרָה: נֵא (מגדל) שאתה מגדיל עוד ועוד את הישועות שאתה עושה למלך שלך בעולם מְגִדִיל יְשׁוּעוֹת מַלְכוֹ ונותן למשיחך שמגלה אותך בעולם יותר מהמגיע לו וְעֹשֶׂה חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ במה שהבטחת לי שנמלוך אני וזרעי עד עולם שלא תפסק המלוכה ממנו לְדוֹד וּלְזָרְעוֹ עַד-עוֹלָם:

יִצְחָק לְמַנְצַח מוֹזְמוֹר לְדָוִד: ב הַשְּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד-אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מְגִיד הַרְקִיעַ: ג יוֹם לַיּוֹם יִבְיַע אֱמֹר וְלַיְלָה לְלַיְלָה יַחְזֶה-דַּעַת: ד אֵין-אֱמֹר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמַע קוֹלָם: ה בְּכָל-הָאָרֶץ | ו יֵצֵא קוֹל וּבִקְצֵה תָּבֵל מְלִיחָה לְשִׁמְשׁ שָׁם-אֵהָל בָּהֶם: ו וְהוּא כֹהֵן יֵצֵא מִחֻפְתּוֹ יֵשִׁישׁ כְּנֹפֵר לְרוּץ אֶרֶץ: ז מִקְצֵה הַשְּׁמַיִם | מוֹצְאוֹ וְתִקּוּפָתוֹ עַל-קְצוֹתָם וְאֵין נִסְתָּר מִחֻפְתּוֹ: ח תִּזְכֶּרֶת יְהוָה תִּמְיָמָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ עֲדוֹת יְהוָה נֶאֱמָנָה מִחֻכְמַת פִּתִּי: ט פְּקוּדֵי יְהוָה יִשְׂרָיִם מְשֻׁמְחֵי-לֵב מַצְנֵת יְהוָה בְּרָה מְאִירַת עֵינָיִם: י יִרְאֵת יְהוָה | טְהוֹרָה עוֹמְדַת לְעַד מִשְׁפָּטֵי-יְהוָה אֲמַת צְדָקוֹ יַחֲדוּ: יא הַנְּחַמְדִּים מְזֶהֵב וּמִפְּזוֹ רַב וּמִתּוֹקִים מְדֻבָּשׁ וּנְפֹת צוֹפִים: יב גַּם-עֲבָדְךָ נִזְתֵר בָּהֶם בְּשִׁמְרֵם עֲקֹב רַב: יג שְׁגִיאוֹת מִי-יִבִּין מְנַסְתֵּרוֹת נִקְנִי: יד גַּם מוֹזְדִּים | טֵשֶׁךְ עֲבָדְךָ אֵל-יִמְשְׁלוּ-בִּי אֲזַ אִיתָם וְנִקְיִתִי מִפֶּשַׁע רַב: טו יְהִי לְרִצּוֹן | אֱמֹרֵי-פִי וְהִגִּינוּ לְבִי לְפָנֶיךָ יְהוָה צוּרֵי וְנֶאֱלֵי:

²⁴¹ בשמואל ב' כתוב בפרוש "מריבי עמי". וכך אכן עשה, שנוזהר מלהלחם עם שאול, עם איש בושת ועם אבשלום. יתכן שחשש שמאחר שגם הם מעם ישראל, תגבר זכותם על זכותו.

²⁴² "חרג" אינו מופיע בתנ"ך כשורש. ובשמואל ב' כתוב "ויחגרו", ויתכן שכאן זה שיכול אותיות. "מסגרותיהם" הם הכבלים שסוגרים אותם.

²⁴³ פרוש נוסף: נותן לי אויבים שאצטרך לנקום בהם, כדי שיהיו תחתי ואשלוט בהם.

²⁴⁴ "וידבר" הוא תרגום ארמית של לקיחת אנשים, להנהיג ולכוון אותם. פרוש נוסף: שיהרוג אותם, מלשון דָּבַר.

²⁴⁵ כי גם הגויים מבינים סוג כזה של גדולה, כשהם רואים שמי שהולך בדרכי ה' גם שולט יותר טוב בעולם הזה.

המזמור מדבר על כך שהעולם מתאים לתורה והתורה מתאימה לעולם, ולכן אפשר ללמוד על הקב"ה מהבריאה, ולכן התורה טובה לעושיה ואינה מזיקה להם. **ומתאים לאמרו להודות על התאמת התורה לעולם, או למי שמרגיש סתירה בין התורה לחיים.**

א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: ב מעשי הבריאה כפי שנראים בכוכבים שמש וירח²⁴⁶, מנסחים לבני האדם את גדולתו וכוחו של ה', **הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד-אֵל** ואת פעולתו בתוך העולם רואים בעננים ובגשם שמחיים הכל²⁴⁷ **וַיַּעֲשֶׂה יְיָ יוֹם מַגִּיד הַרְקִיעַ: ג** והתחלפות הימים תוציא²⁴⁸ מבני האדם דיבור על הבריאה **יוֹם לַיּוֹם יָבִיעַ אֱמֶר** ובלילות יוכלו ללמוד דעת²⁴⁹ מהכוכבים ומחזוריהם²⁵⁰ **וְלַיְלָה לְלַיְלָה יַחְוֶה-דָּעַת: ד** אף שבשמים עצמם אין אמירה או גם דיבור כללי **אֵין-אֱמֶר וְאֵין דְּבָרִים** ומה שמביעים אומר זה בלי שנשמע קולם רק בני האדם מביעים אותו מהסתכלותם בהם **בְּלִי נִשְׁמַע קוֹלָם: ה** והכללים המדודים שלהם²⁵¹ נכונים ונראים בכל מקום בארץ **בְּכָל-הָאָרֶץ יֵצֵא קוֹם** וזה גורם שבכל מקום ישוב דנים בהם ולומדים מהם על הבריאה **וּבִקְצֵה תֵּבֵל מְלִיָּהֶם** (ומביא את השמש כדוגמה לטוב ה' שנראה בבריאה) ששם לשמש מסתור בלילה כך שאפשר לישון ולאסוף כוחות **לְשֹׁמֵשׁ שָׁם-אֶהָל בְּהָם: ו** וכשהשמש יוצאת על הארץ מתקבלת בכבוד כחתן כי היא צורך העולם **וְהוּא כְּחַתָּן יֵצֵא מִחַפְּתוֹ** ובכל יום עושה את אותה דרך במהירות הנכונה²⁵² ואינו מתעצל **לְשֵׁשׁ כְּגִבּוֹר לְרוּץ אֲרָח: ז** והוא מקיף הכל כי יוצא במזרח והולך עד המערב **מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ** וההקפה השנתית הולכת פעם על קצה צפון ופעם על קצה דרום **וְתִקְוֹפְתוֹ עַל-קְצוֹתָם** כך שחום השמש מגיע לכל המקומות בארץ לחיותם **וְאֵין נִסְתָּר מִחַמְתּוֹ: ח** וכמו שהעולם מלמד על הקב"ה כך התורה, כיון שבאה מה', היא שלמה ומקיפה את כל צדדי החיים **תּוֹרַת ה' תְּמִימָה** ומחזירה את הנפש אל הגוף ולא מתנגדת לו²⁵³ **מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ** וספורי התורה²⁵⁴ **עֲדוּת ה'** אפשר לסמוך עליהם שאינם אגדות נֶאֱמָנָה ולא רק חכמים יכולים להבין אלא גם חסר מחשבה, שקל לפתותו, יחכים מהם **מִחֲפִימַת פְּתִי: ט** ואיסורי התורה שהופקדו עליהם מתאימים לנפש אדם ישר ולא סותרים את התחושה הטבעית **פְּקוּדֵי ה' יִשְׁרִים** וכיון שעשה אותם אדם ישמח כיון שיראה שאחר שהתגבר על יצרו הביאו לו רק טוב **מִשְׁמַחֵי-לֵב** וציווי ה' לעשות, נקיים מכל מטרה חומרית²⁵⁵ **מִצּוֹת ה' בְּרָה** ומראים לאדם את העולם כמו שהוא באמת בלי מסכי החומר **מְאִירַת עֵינָיִם: י** והפחד שביראת העונש או הרוממות אינו גורם למעשים טמאים כמו במולך וכדו' **יְרֵאת ה' טְהוֹרָה** ולכן לא תביא

²⁴⁶ שהם לא השתנו מאז הבריאה, ולכן רואים בהם את הבריאה.

²⁴⁷ אפשר היה לפרש "השמים מספרים כבוד א-ל" - אלו המלאכים שבשמים, ואת "מעשה ידיו" אפשר ללמוד מהרקיע עצמו. אבל פחות נראה לפרש כך, כי המזמור מדבר רק על עולם הטבע.

²⁴⁸ "יביע" מלשון "נביעה".

²⁴⁹ "יחווה" בא מארמית ופרושו להודיע.

²⁵⁰ פרוש נוסף: מתוך ההיסטוריה שבאה מיום ליום, אפשר לראות את מעשי ה' בעולם, וגם מהצרות שנמשלו ללילה, שהוא נסתר בהם, אפשר להוציא דעת אלוקים.

²⁵¹ נראה ש"קום" הוא מלשון קו המשקולת או קו המידה, כלומר, דברים מדודים ומתוכננים.

²⁵² "ישיש" שאינו מתעצל להשלים אותה. "כגיבור" - שאין דבר מעכבו. "לרוץ אורח" - כי הוא עושה דרך ארוכה מאוד בזמן קצר.

²⁵³ פרוש נוסף: מחזירה את הנפש למקומה בעולם הבא.

²⁵⁴ מה שהתורה מעידה לנו, בין הסיפורים על האבות ובין ספורי הניסים וכדומה.

²⁵⁵ "פקודים", כלומר מה שהאדם מופקד עליו, ו"מצות" - מה שה' ציוה אותו. נראה שכשהם באים יחד, ההבדל ביניהם הוא ש"פקודים" הם מצוות לא תעשה, ו"מצות" הן מצוות עשה.

"ברה" - כתבואה נקיה ללא מוץ, שנקראת "בר".

יט

את האדם לפרוק עול אלא תשאר תמיד **עומדת לעד** ודינים בין אדם לחבירו, אף שנועדו להטיל שלום, הם גם על פי האמת **משפטי-ה' אמת** וכשעושים הכל לפי המשפט רואים שהם נכונים כי מאזנים זה את זה²⁵⁶ **צדקו יחדו: יא** ולכן ראוי לרדוף²⁵⁷ אחרי כל עיני התורה מצד התועלת יותר מרדיפת הזהב **הנחמדים מזהב** ומצד שהיא מטרה חשובה לעצמה יותר מחשיבות של הרבה זהב **ומפז רב** והעושה אותם נעימים לו יותר מדבש²⁵⁸ **ומתוקים מדבש** ונותנים לו את כל סוגי הנעימות שיש בעולם **ונפת צופים: יב** וגם מי שלא רואה עוד את נעימות התורה שומר שלא יפגע שום פרט מפרטי התורה, מצד שהוא עבדך ועושה דברך **גם-עבדך נזהר בך** כי כל פרט מפרטי התורה גורר בעקבותיו שכר רב לעולם הבא ומציל מדברים רבים שאיננו יודעים לצפות²⁵⁹ **בשמרם עקב רב: יג** אבל איני יכול להזהר מטעויות שכליות שאיני מזהה, **שגיאות מי-גבין** ומדברים שנסתרים ממני לא תדון אותי **מנסתרות נקני: יד** וכן שמור עלי מחברת אלו שעושים רצון עצמם ולא רצון ה' שלא ישפיעו עלי **גם מזדים חשך עבדך** וגם לא ישלטו בי שאז לא אוכל לשמור תורתך כראוי **אל-ימשלו-בי** ואז אהיה תם²⁶⁰ ושלם בתורתך **אז איתם** כי השגיאות והחברה הרעה מביאים לידי מעשי מרידה רבים **ונקיתי מפשע רב: טו** ותשמור שלא רק מעשי אלא גם דברי יהיו לפי הרצוי בעיניך **יהיו לרצון אמרי-פי** וכן מה שיוצא מרצוני שגם הוא גלוי לפניך **והגיון לבי לפניך** שאתה מגן עלי גם מבחינה רוחנית ומושיע אותי מצרות רוחניות **ה' צורי וגאלי:**

כ * למנצח מזמור לדוד: ב **יענך יהנה ביום צרה** | **ישגבך שם** | **אלהי יעקב:**
 ג **ישלח עזרה מקדש ומציון וסעדה:** ד **וזכר כל-מנחתה ועולתה ידשנה סלה:**
 ה **יתן-לה כלבבה וכל-עצתה ימלא:** ו **נרננה** | **בישועתה ובשם-אלהינו נרגל**
 ז **ימלא יהנה כל-משאלותיה:** ח **עתה ידעתי כי הושיע** | **יהנה משיחו יענהו**
 ט **משמי קדשו בנברות ישע ימינו:** י **אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם-**
 יא **יהנה אלהינו נזכיר:** יב **המה פרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעדר:** יג **יהנה**
 יד **הושיעה המלך יעננו ביום-קראנו:**

מזמור זה אומר, בעקבות המזמור הקודם, שכיון שרצון מלך ישראל מיושר עם רצון ה', והמלך מחובר לקדושה, מובטח לו²⁶¹ שה' יעזור לו ולעמו במלחמה ובכל צדדי החיים, ומזה לומד העם כולו לבטוח בה' ולא בכוחו. **ומתאים לאמרו על מלך**

²⁵⁶ פרוש נוסף: בניגוד למשפטי בני אדם, אין סתירה ביניהם.

²⁵⁷ "נחמדים" כמו בפסוק "לא תחמוד".

²⁵⁸ "פז" הוא סוג של זהב. "צוף" הוא כנראה סוג של דבש. "נופת" הוא דבר מתוק, ואולי הוא בא מלשון פיתוי. אנשים רודפים אחרי זהב מצד התועלת שיש בו, אבל בעקבות זה מוצאים בו ערך עצמי, ולכן הם רודפים גם אחרי זהב רב שאין להם מה לעשות בכולו; וכן בתורה יש ערך עצמי לרדוף אחריו. כמו כן, אנשים נהנים ממתקויות הדבש, וכך התורה נעימה לחיים, אבל הם רוצים גם סוגי דבש שונים וטעמים שונים שיפתו אותם, וכך ימצאו גם בתורה סוגי נעימות חדשים, ולא תחסר כל בה.

²⁵⁹ "עקב" הוא דבר שבא בעקבות, כמו שכר. והוא גם משל לתוצאה שאינה ישירה, כמו דבר שהולך בעקבות דבר אחר. כאן פרשתי בשני המובנים.

²⁶⁰ פרשתי "איתם" כשילוב של המילים "אהיה תם", כיון שאין מילה כזאת בתנ"ך.

²⁶¹ נראה שזוה הבטחה, כיון שכל המזמור כתוב בלשון עתיד.

כשר; ולכל אדם פרטי שמבקש שה' יסייע לו בכל דבר, בין ישועה מצרה ובין הצלחה; וכדי לבטוח על ה' ולא על אמצעים חומריים.

א לַמְנַצֵּחַ מְזֻמֹּר לְדָוִד: ב (כיון שאתה, המלך, ישר עם רצון ה' כמובא במזמור הקודם) כשאינך יכול להושיע את עצמך יענה ה' לתפילתך ביום הצרה עצמו **יַעֲנֵךְ ה' בְּיוֹם צָרָה** ומה ששם ה' נקרא עליך בדור הזה יעלה אותך מהצרה **יִשְׁכַּבְּךָ שֵׁם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:** ג ויעזור לך להלחם או לפעול בעולם לפי מה שאתה מחובר לקודש **יִשְׁלַח-עֲזָרְךָ מִקֹּדֶשׁ** ועצם מה שאתה מולך בציון, שענינה לחבר קודש ומלוכה, יתן לך תמיכה במעשיך **וּמִצִּיּוֹן יִסְעֲדֶךָ:** ד וזה על ידי שהמנחות שהקרכת בציון נזכרות תמיד **יִזְכֹּר כָּל-מִנְחֹתֶיךָ** וכאילו דשן העולה שלך מונח על המזבח באופן תמידי **וְעוֹלֹתֶיךָ יִדְשָׁנָה סֵלָה:** ה וכיון ששני יצריך²⁶² מכוונים לרצון ה' יתן לך מה שאתה רוצה **יִתֵּן-לְךָ כָּלִבְבְּךָ** וכל דבר שאתה יועץ מה לעשות יכוון שרך אכן יהיה²⁶³ **וְכָל-עֲצָתְךָ יִמְלֵא:** ו וכשתנצח, אנו העם כולו, נשבח את ה' על ישועתך שהיא ישועתנו **נִרְנְנָה בִישׁוּעֹתֶיךָ** וגם התקבצותנו למלחמה²⁶⁴ תהיה סביב שם ה' שלו אנחנו עובדים **וּבְשֵׁם-אֱלֹהֵינוּ נִדְגַל** וגם כל דבר אישי שתבקש ממנו יתן לך כיון שרצונך מיושר **יִמְלֵא ה' כָּל-מִשְׁאָלוֹתֶיךָ:** ז ועכשיו כשנצחנו אני יודע שהישועה אינה מצד כחוננו הצבאי אלא כיון שמלכנו הוא משיח ה' ובאה מה' **עֲתָה יִדְעֵתִי כִי הוֹשִׁיעַ ה' מְשִׁיחוֹ** וענה לתפילתו מגובה שמו לפי רצון ה' **יַעֲנֵהוּ מְשִׁמֵי קִדְשׁוֹ** והושיעו בהופעה גלויה של מעשי ה' בעולם שהתגברו על הכל **בַּגְּבוּרֹת יִשַׁע יָמֵינוּ:** ח ולכן אף שהעמים שסביבנו בוטחים בכח צבאי, בין מצד מיגון כרכב בין מצד התקפה כסוסים **אֵלֶּה בָּרַכְבּ וְאֵלֶּה בְּסוּסִים** אנחנו רק נזכיר עצמנו לפני ה' בשמו שנקרא עלינו **וְאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם-ה' אֱלֹהֵינוּ נִזְכִּיר:** ט והם שעומדים עלינו יתקפלו²⁶⁵ ויפלו לגמרי **הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפְלוּ** ואנחנו, גם אם כבר נפלנו, נקום ונתקיים באופן מוחלט²⁶⁶ **וְאֲנַחְנוּ קָמְנוּ וְנִתְעוֹדַד:** י ולכן גם מכאן ולהבא אנחנו מבקשים מה' את הישועה ה' **הוֹשִׁיעָה** וה' שהוא מלכנו באמת, יענה לנו תמיד מיד כשנקרא אליו **הַמְלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְּיוֹם-קְרָאֵנוּ:**

כא « לַמְנַצֵּחַ מְזֻמֹּר לְדָוִד: ב יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ יִשְׁמַח-מְלִיךְ וּבִישׁוּעֹתֶיךָ מִדֶּ-יִגְיִל מְאֹד: ג תִּתְּנֵה לָנוּ נִתְּנָה לָנוּ וְאַרְשֵׁת שִׁפְתֵינוּ כָּל-מִנְעֵת סֵלָה: ד כִּי-תִקְדֶּמְנוּ בְּרַכּוֹת טוֹב תִּשִׁית לְרֵאשֵׁי עַטְרֹת פָּז: ה תִּיָּמִים | שְׁאֵל מִמֶּךָ נִתְּנָה לָנוּ אֶרֶץ יָמִים עוֹלָם וְעַד: ו גְּדוֹל כְּבוֹדוֹ בִישׁוּעֹתֶיךָ הוֹד וְהִדָּר תִּשְׁוֶה עָלָיו: ז כִּי-תִשְׁתַּחֲוּוּ בְּרַכּוֹת לְעַד תִּתְּחַדְּהוּ בְשִׁמְחָה אֶת-פָּנֶיךָ: ח כִּי-הִמְלִיךְ בְּטַח בֵּיתוֹהָ וּבְחֶסֶד עֲלִיוֹן כָּל-יְמוֹט: ט תִּמְצָא יָדְךָ לְכָל-אִיבֵיךָ יְמִינְךָ תִּמְצָא שְׁנֵאֵיךָ: י תִּשְׁתַּחֲוּוּ | כִּתְּנִיר אֵשׁ לְעַת פָּנֶיךָ יִהְיֶה בְּאֵפוֹ יִבְלַעַם וְתֹאכְלֵם אֵשׁ: יא בְּרִימּוֹ מֵאַרְצֵי הָאֲבָד וְנִרְעַם

²⁶² "לב" הוא רצון ורגש. "לבב" מציינ שיש בו שני צדדים, טוב ורע.

²⁶³ כי אדם מתייעץ כשאינו יודע מה נכון לעשות, ובדרך כלל זה תלוי בנתונים שאינם בידו; וה' ידאג שהתוצאה תהיה כפי מה שמתאים לעצה.

²⁶⁴ "דגל" הוא שורש נדיר בתנ"ך, וקרוב לוודאי שאינו במשמעותו בלשון ימינו, שהיא מצויינת בתנ"ך במלים "נס" ו"אות". נראה שפרושו התקבצות למחנה סביב ענין מאחד.

²⁶⁵ "לכרוע" פרושו לקפל את הברכיים, שהיא תחילת הנפילה.

²⁶⁶ "להתעודד" הוא שורש נדיר בתנ"ך. נראה שהוא שורש כפול של "עוד", במשמעות שנתקיים עוד ועוד.

ט

מִבְּנֵי אֲדָם: יב כִּי-נָטְו עֲלֶיךָ רַעַה חֲשָׁבוּ מְזֻמָּה בַל-יֻכְלוּ: יג כִּי תִשְׁתַּמּוּ שִׂכְם
בְּמִיתְרֵיךָ תִּכְוֶנְךָ עַל-פְּנֵיהֶם: יד רְיֻמָּה יִתְּנָה בְּעַדְךָ נְשִׁירָה וְנִזְמָרָה גְבוּרָתְךָ:

מזמור זה ממשיך את המזמור הקודם ואומר שכשהמלך עושה את הישר בעיני ה', זה טוב גם למלך, שמקבל מה' ברכות טוב, וטוב גם להופעת ה', שמופיע על ידו נגד אויבי ה', כי כבר לא צריך שייסרו את ישראל ואפשר להשמידם. ומתאים לאמרו נגד אויבי ה', וכברכה למלך כשר.

א לַמְנַצֵּחַ מְזֻמֹּר לְדָוִד: ב כִּשְׂאֲתָה נֹתֵן כַּח קְבוּעַ וְיִצִּיב לַמֶּלֶךְ יִשְׁמַח בְּאוֹפֶן תְּמִידֵי ה' בְּעַדְךָ
יִשְׁמַח-מֶלֶךְ וְכִשְׁצִרִיךָ יִסּוּרִים תִּהְיֶה לוֹ שִׁמְחָה שֶׁל גִּילּוֹי כִשְׁתּוֹשִׁיעַ אוֹתוֹ מֵהֶם וְבִישׁוּעַתְךָ
מֵה-יִגְלֵל מְאֹד: ג וּבְנוֹסֶף עַל הַיְשׁוּעָה נִתְּתָ לּוֹ כֹּל מֵה שְׁלִיבוֹ רוּצָה בְּיוֹתֵר תִּאָּזֹת לְבוֹ נְתַתָּה
לוֹ וּמֵה שֶׁנָּתַן רְשׁוֹת לְאֲשֵׁרִים²⁶⁷ לֹא עֲצַרְתָּ לִלְכַת נֶגְד דְּבָרָיו²⁶⁸ וְאֲרֻשֵׁת שִׁפְתָיו בַּל-מִנְעַתָּה
סָלָה: ד וְעוֹד קוֹדֵם שִׁבְקַשׁ תִּתֵּן לוֹ רֹב שִׁפְעָ שֶׁהִיָּה לּוֹ לְטוֹבָה²⁶⁹ כִּי-תִקְדָּמְנוּ בְּרֻכּוֹת טוֹב
וְתִתֵּן לוֹ כְּבוֹד מַלְכוּת תְּשִׁית לְרֵאשׁוֹ עֲטָרַת פָּז: ה דוֹד בִּקֵּשׁ מִמֶּךָ שְׁנוֹת חַיִּים לְעֲצֻמוֹ חַיִּים
שָׁאֵל מִמֶּךָ וְיוֹתֵר שֶׁבִקֵּשׁ נִתְּתָ לּוֹ גַם מַלְכוּהַ עוֹלָמִית לוֹ וְלִזְרַעוֹ נְתַתָּה לוֹ אֲרֻךְ יָמִים עוֹלָם
וְעוֹשָׂה אוֹתוֹ כִּאִילוֹ שׁוֹה לֶךְ²⁷⁰ בְּתַחוּשַׁת הַכְּבוֹד שֶׁמֶשֶׁרָה עַל אַחֲרִים בֵּין מוֹסְבֵרַת וּבֵין שְׂאִינָה
מוֹסְבֵרַת²⁷¹ הוֹד וְהָדָר תְּשׁוּהָ עֲלֵיו: ז וְהוֹדֵךְ וְהוֹדֵךְ יִהְיוּ עֲלֵיו לְדוֹרוֹת כִּשְׁתִּשִּׁים אֶת שְׁמוֹ
שִׁבְרָכוֹ בּוֹ²⁷² תְּמִיד כִּי-תִשְׁתַּיְתְּהוּ בְּרֻכּוֹת לְעַד וְתֵאָחַד אוֹתוֹ²⁷³ בְּשִׁמְחָתוֹ בְּךָ עִם הוֹפְעַתְךָ
הַגְּלוּיָהּ בְּעוֹלָם שְׁתּוֹפִיעַ דְּרָכּוֹ תִּחְדָּהוּ בְּשִׁמְחָה אֶת-פְּנֵיךָ: ח זֶה כִּיוֹן שֶׁאֵף שֶׁהוּא מֶלֶךְ הוּא
בוֹטַח רַק בְּךָ כִּי-הַמֶּלֶךְ בְּטַח בְּה' וְאֵתָה דוֹאֵג בְּחִסְדֶּךָ שֶׁלֹּא יִזוֹז מִלְּבַטּוֹחַ בְּךָ וְלֹא יִסּוֹר
מֵאַחֲרֶיךָ²⁷⁴ וּבַחֲסֵד עֲלֵיוֹן בַּל-יִמוּט: ט וְכִיוֹן שֶׁשִׁשׁ הוֹפְעַת ה' עַל הַמֶּלֶךְ יֵשׁ יְכוּלַת לְהַלְחֵם
בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע²⁷⁵ בְּאֵלוֹ שֶׁמִּתְנַגְּדִים טְכְנִית לֵה' שֶׁהֵם אוֹיְבֵי עִם יִשְׂרָאֵל תִּמְצָא יָדְךָ לְכָל-אֵיבֶיךָ
וְאֵלוֹ שֶׁמִּתְנַגְּדִים בְּדַעַתֵּם לְהוֹפְעַת ה' יִחְשׁוֹף אוֹתָם וְיִפְגְּעוּ דוֹקָא בְּהוֹפְעָה גְלוּיָהּ יְמִינְךָ תִּמְצָא
שְׁנֵאִיךָ: י שְׁבוּמָן שֶׁהִיָּה צִרִיךְ אוֹתָם²⁷⁶ הִשְׁתַּמְשַׁת בֵּהֶם כְּתַנּוֹר לִיִּסֵּר אֶת עִם יִשְׂרָאֵל
תְּשִׁיתָמוּ כְּתַנּוֹר אֵשׁ לְעַת פְּנֵיךָ אֲבָל בּוּמָן כַּעֲסֶךָ עֲלֵיהֶם תִּשְׁמִיד אוֹתָם, שֶׁהָאֵשׁ שֶׁלֵּהֶם עֲצָמָם
תֹּאכַל אוֹתָם ה' בָּאֵפוֹ יִבְלַעֵם וְתֹאכְלֵם אֵשׁ: יא וְגַם תּוֹצֵאוֹת מַעֲשֵׂיהֶם תִּשְׁמִיד כִּי הֵם

²⁶⁷ נראה ש"ארשת" הוא מלשון "רשיון", כמו בפסוק "כְּרִשְׁיוֹן כּוֹרֵשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עֲלֵיהֶם" (עזרא ג, ז), והוא שורש ארמי שפרושו לאפשר, לתת יכולת.

²⁶⁸ פרוש נוסף: מה שביקש בפיו ממך שתאפשר לו, לא עצרת אותו, כיון שרצונו מיושר.

²⁶⁹ כי יש שפע שגורם לאדם רעה, ובמיוחד אם השפע גורם לו לסור מאחרי ה'.

²⁷⁰ פרשתי "תשוה" - שיהיה כביכול שוה לך. ואפשר לפרש: תשים עליו לפי הראוי לו.

נראה שיש כאן הדרגה הולכת ועולה מצד החיבור שלו לה': כיון שכבודו בא מישועתך, גם ההוד וההדר הבאים בעקבותיה הם משום שהעם רואה אותו כנציגך.

²⁷¹ "הוד" הוא תחושה של גדולה וכבוד שדבר משרה על אחרים באופן לא מוסבר. "הדר" הוא כשאפשר להסביר איך נוצרת תחושה, למשל, על ידי ריבוי חייליו.

²⁷² כלומר, שיאמרו: תהיה כדוד.

²⁷³ פרשתי "תחדהו" מ"שורש" יחד". עוד אפשר לפרשו מלשון "חדה", שהיא שמחה בארמית.

²⁷⁴ כמו שאמר ה' לנתן שישגיח על מלכי בית דוד, ואם יהיה צורך, ייסר אותם כדי שלא יסורו ממנו.

²⁷⁵ "תמצא ידך" פרושו שיש לך יכולת. וכיון שמדובר כאן על ה', כי לשון נוכח במזמור זה הוא כלפי ה', ואין אצלו חוסר יכולת, צריך לפרש שכאשר אין מלך שהולך בדרכי ה', אי אפשר שה' ישמיד את האויבים, כי הם נחוצים כדי ליישר את המלך. ו"ידך" היא השמאל, כלומר הופעת ה' דרך הטבע בצורה נסתרת.

²⁷⁶ פרשתי "לעת פניך" - בזמן שהם מתאימים לכיוון שפניך מופנות אליי.

פועלים נגדך פְּרִימוֹ מֵאֶרֶץ תְּאֵבֵד ולא יהיה להם המשך גם בילדיהם להראות שתפקידם בעולם נגמר וְזָרְעָם מִבְּנֵי אָדָם: יב (שאף שפעלו לפי רצונך) הם הטו עצמם בכוונתם להרע כלפי ה' כִּי-נָטוּ עֲלֶיךָ רָעָה והם זממו להגיע לתוצאות אחרות מאלו שאתה רצית, אף שבסופו של דבר לא יכלו להגיע אליהם יהיו חייבים על כונתם חֲשַׁבּוּ מִזְמָה בַּל-יִוָּכְלוּ: יג כיון שאתה שמת אותם תומכים²⁷⁷ במיתר קשתך ונותנים את העוצמה הדרושה כִּי תִשְׁתַּמּוּ שָׂכָם בְּמִיתְרֶיךָ ויצבת את החץ בכיוון שהיו מופנות פניהם כדי לייסר את עם ישראל אבל לא לפי מזימתם²⁷⁸ תִּכְוֶנָה עַל-פְּנֵיהֶם: יד ומכל זה תצא רוממות ה' בעולם שזה המטרה רִימָה ה' בַּעֲזָךְ ואנחנו עם ישראל נפרסם ונשבח את גבורותיך המתגלות דרכנו נְשִׁירָה וְנִזְמְרָה גְבוּרָתְךָ:

כב * לְמַנְצַח עַל-אֵילַת הַשָּׁחַר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב אֵלֵי אֵלֵי לְמָה עֲזַבְתָּנִי רְחוֹק מִיִּשׁוּעָתִי דְבַרְי שְׁאֲנָתִי: ג אֵלֵהִי אֶקְרָא יוֹמָם וְלַיְלָה תַעֲנֶנָּה וְלֹא-דוֹמִינָה לִי: ד וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהַלּוֹת יִשְׂרָאֵל: ה בָּךְ בְּטַחְוִי אֲבַתִּינוּ בְּטַחְוִי וְתַפְלִטְמוֹ: ו אֵלֶיךָ זַעֲקוּ וְנִמְלָטוּ בָךְ בְּטַחְוִי וְלֹא-בוֹשׁוּ: ז וְאַנְכִי תוֹלַעַת וְלֹא-אִישׁ חֲרַפְתָּ אֹדָם וּבְזוּי עָם: ח כָּל-רָאִי יִלְעָגוּ לִי וּפְטִירוּ בְשִׁפָּה יִגִּיעוּ רֹאשׁ: ט גַּל אֶל-יְהוָה יִפְלִטְהוּ וְצִילָהוּ כִּי תִפֶּץ בּוֹ: י כִּי-אַתָּה גָּחִי מִבְּטָן מִבְּטִיחִי עַל-שְׂדֵי אֲמִי: יא עֲלֶיךָ הִשְׁלַכְתִּי מִרְחֹם מִבְּטָן אֲמִי אֵלֵי אֶתָּה: יב אֶל-תִּרְחַק מִמֶּנִּי כִּי-צָרָה קְרוּבָה כִּי-אֵין עֹזָר: יג סִבְבוּנִי פָרִים רַבִּים אֲבִירִי בָשָׁן כְּתֹרֵנִי: יד פָּצוּ עָלַי פִּיהֶם אֲרִיזָה טָרֵף וְשֹׁאֵן: טו כַּמִּים נִשְׁפַּכְתִּי וְהִתְפָּרְדוּ כָּל-עֲצָמוֹתַי הִנֵּה לְבִי כְּדוֹגֵג נִמְסַ בְּתוֹךְ מַעַי: טז רֶבֶשׁ כְּחֶרֶשׁ | כְּחִי וְלִשׁוֹנִי מִדְּבַק מְלַקְחִי וְלַעֲפָר-מִנּוֹת תִּשְׁפָּתֵנִי: יז כִּי סִבְבוּנִי כָּל־בָּיִם עֶרְת מַרְעִים הַקִּיפוּנִי כְּאִרֵי יָדַי וְרִגְלֵי: יח אֲסַפֵּר כָּל-עֲצָמוֹתַי הֵמָּה וְיָבִיטוּ יִרְאוּ-בִי: יט וְחִלְקוּ בְּגִדֵי לְהֵם וְעַל-לְבוּשֵׁי יַפְּיָלוּ גוֹרָל: כ וְאַתָּה יְהוָה אֶל-תִּרְחַק אֵילוֹתַי לְעִזְרָתִי חוֹשֶׁה: כא תִּצְיִלָה מִחֲרָב נַפְשִׁי מִיַּד-כָּל־ב יְחִידָתִי: כב הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אֲרִיזָה וּמִקִּרְנֵי רַמִּים עֲנִיתֵנִי: כג אֲסַפֵּרָה שְׁמֹךְ לְאִחִי בְּתוֹךְ קִתְּלֵ אֶתְלַלְךָ: כד יִרְאֵי יְהוָה | תִּלְלוּהוּ כָּל-זָרַע יַעֲקֹב כִּפְדוּהוּ וְגִירוּ מִמֶּנּוּ כָּל-זָרַע יִשְׂרָאֵל: כה כִּי לֹא-בָזָה וְלֹא שָׁקַץ עֲנוֹת עָנִי וְלֹא-הִסְתִּיר פְּנָיו מִמֶּנּוּ וּבִשְׂוֵעוֹ אֲלִיו שָׁמַע: כו מֵאֵתֶךָ תִּהְלָתִי בְּקִהְלֵ רֵב נְדָרֵי אֲשֶׁלֶם נִגַּד יִרְאִיו: כז יֹאכְלוּ עֲנוּיִם | וְיִשְׁפְּעוּ יְהַלְלוּ יְהוָה דְּרָשׁוּ יָחִי לְבַבְכֶם לְעַד: כח יִזְכְּרוּ | וְיִשְׁבוּ אֶל-יְהוָה כָּל-אֶפְסֵי-אֶרֶץ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְפָנֶיךָ כָּל-מִשְׁפָּחוֹת גּוֹיִם: כט כִּי לִיהוָה הַמְּלוֹכָה וּמִשָּׁל בְּגוֹיִם: ל אֲכָלוּ וְיִשְׁתַּחֲווּ | כָּל-דֹּשְׁנֵי אֶרֶץ לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל-יִוְרְדֵי עֶפְר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה: לא זָרַע יַעֲבְדֶנּוּ יִסְפָּר לְאֲדָנָי לְדוֹר: לב יָבֹאוּ וְיִגִּידוּ צְדָקָתוֹ לְעַם נוֹלָד כִּי עָשָׂה:

²⁷⁷ "שכם" - כמו בביטוי "להעמיס על השכם", ופרושו כאן: לשאת משא.

²⁷⁸ פרוש נוסף: אבל כיוונת את חיצידך הפוך מהכיוון שאליו מופנות פניהם, כי מטרך הפוכה. זאת אם נפרש "תכוונן" כמו "לכוון" בלשוננו, אבל לכאורה בלשון התנ"ך "לכוונן" פירושו לייצב.

כב

המזמור אומר שגם במצבים שנראה שהתפילה לא מתקבלת, ושהישועה רחוקה, אל יתייאש אדם מלהתפלל, כי הישועה יכולה לבוא מהר. **ומתאים לאמרו בצרה שנראית ללא פתרון, או למי שמתפלל הרבה זמן ולא נענה.**

א לְמַנְצָחַ על מה שהישועה שנמשלת לאור היום יכולה לבוא במהירות ובפתאומיות כאיילה **על-אֵילַת הַשֶּׁחַר מְזִמּוֹר לְדָוִד:** **ב** אתה כוחי שמושיע אותי, ובך אני בוטח גם כשלא מושיע אותי, כי לפעמים זה מה שאני צריך **אֵלֵי אֵלֵי** לא טוב הדבר²⁷⁹ שאתה משאיר אותי בצרתי ולא לוקח אותי ממנה **לְמָה עֲזַבְתָּנִי** עד שתפילתי, שאני צועק אליך, אינה מקרבת את ישועתי מהצרה²⁸⁰ **רְחוֹק מִיִּשְׁוּעָתִי דְבַרְי שְׁאֲגָתִי:** **ג** ובך אני בוטח לגמרי שאף שאני קורא אליך כל יום ויום ואינך עונה **אֱלֹהֵי אֶקְרָא יוֹמָם וְלַיְלָה תַעֲנֵה** בלילה כשכולם ישנים אני לא מפסיק גם כן להתפלל **וְלַיְלָה וְלֹא-דוֹמִיָּה לִי:** **ד** והרי אתה קדוש ואני הולך בדרכיך וראוי לישועה **וְאַתָּה קְדוֹשׁ** ואתה יושב בעולם דרך מה שישראל מהללים אותך על ישועתם, כיציאת מצרים, ולמה לא תושיע גם אותי שאהלל אותך **יֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יְשׁוּעָתֵךְ:** **ה** ואבותינו בטחו בך ולימדו אותנו לעשות כמותם **בְּדָ בְּטַחוּ אֲבֹתֵינוּ** וכיון שבטחו שמרת אותם מהצרות, שיהיו לך²⁸¹ **בְּטַחוּ וְתַפְלִטְמוּ:** **ו** וכיון שזעקתם מהקושי כוונה אליך הוצאת אותם ממקום הסכנה **אֶלֶיךָ זָעָקוּ וְנִמְלָטוּ** וכיון שבטחו בך שתושיעם לא היו צריכים להתבייש כי באמת הושעת אותם **בְּדָ בְּטַחוּ וְלֹא-בוֹשׁוּ:** **ז** ולעומת מה שלא בושו אני נחשב לאנשים כתולעת חסרת סיכוי ושאין בי כח כאיש **וְאֲנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא-אִישׁ** וכולם מקללים את מי שרוצים לקלל, שיהיה כמוני **חֲרַפְתָּ אֲדָם** וביזים לאנשים שאיתי²⁸² **וּבִזּוֹי עָם:** **ח** וכל מי שרואה אותי, אם הוא אויב שלי, צוחק עלי ש'ה' לא עוזר לי **כָּל-רֹאֵי יִלְעָגוּ לִי** ואם נחשב כחבר, מוציא בשפתיו ש'ה' לא רוצה בי ומשחרר עצמו מהצורך לעזור לי **יִפְטִירוּ בְּשִׁפְהָ** ומי שאוהב אותי, מראה בתנועת ראשו את התפעלותו ממה שאיני ראוי לעזרה **יָנִיעוּ רֹאשׁ:** **ט** והם כולם אומרים²⁸³ שאם הייתי באמת מתפלל אל ה' לגלות לו צרותי היה שומר אותי **לו גַּל אֶל-ה'** **יִפְלִטְהוּ** והיה מציל אותי מהצרה אם היה באמת רוצה בי **יַצִּילְהוּ כִּי חָפֵץ בּוֹ:** **י** (ולכאורה הם צודקים כי כשאתה רוצה אדם אתה מכין לו את הישועה מראש) כמו שהוצאת אותי מצרת הלידה **כִּי-אַתָּה גָּחִי**²⁸⁴ **מִבֶּטֶן** ומיד נתת לי בטחון שיהיה לי מה לאכול, שהכנת את זה מראש לכל אדם **מִבֶּטְרִיחִי עַל-שִׁדֵי אֲמִי:** **יא** וכבר מהלידה רק אתה יכול לעזור לי ואבי ואמי היו רק שליחים **עֲלֶיךָ הַשְּׁלַכְתָּי מִרְחֹם** ועוד קודם כשהייתי בבטן אתה הכח שיוצר אותי **מִבֶּטֶן אֲמִי אֵלֵי אֲתָה:** **יב** (ואם תאמר שתבוא הישועה רק יש עוד זמן) אל תהיה רחוק ממני **אֶל-תִּרְחַק מִמֶּנִּי** כיון שהצרה קרובה ותגיע קודם הישועה **כִּי-צָרָה קְרוּבָה** ואין לי עוזר חוץ ממך **כִּי-אֵין עוֹזֵר:** **יג** שהרי אני מוקף מכל צד באנשים בעלי כח ורבים ממני **סָבְבוּנִי פְּרִים רַבִּים** והם חזקים כפרים הגדלים בבשן ומקיפים מכל צד **אֲבִירֵי בָּשָׁן פְּתִירוּנִי:** **יד** וכבר פתחו עלי פה ועוד מעט בולעים **פָּצוּ עָלַי פִּיָּהֶם** והם כאריה, שיטרפו אותי ואחר

²⁷⁹ בדרך כלל, "למה" היא שאלה רטורית, שאומרת שהדבר אינו טוב, כמו בפסוק "למה תעשה כה לעבדיך" (שמות ה, טו); ואילו "מדוע" היא שאלה שמחכה לתשובה. אבל כשהכותב שואל את ה' "למה", אין כוונתו ש'ה' נוהג שלא כדיון, חלילה, בעיניו, אלא שהעובדה שהוא רחוק מה' אינה טובה.

²⁸⁰ פרוש נוסף: עצם מה שאתה רחוק ממני - על זה אני שואג.

²⁸¹ "פלט" פרושו שיישמר מהצרה ויישאר לך לפליטה.

פרוש נוסף: "בך בטחו", והיו להם שתי תועלות מכך: האחת - עצם הבטחון, והשנייה - שבאמת הצלת אותם.

²⁸² פרוש נוסף: אני נחשב חרפה בין בני אדם וכיון שכך עם ישראל כולו נחשב בזוי שאני מלכם.

²⁸³ פרשתי שהם אומרים את זה, ולא שזה כלל שדוד המלך אומר, כיון שזה בלשון נסתר ולא בגוף ראשון כמו שאר המזמור.

²⁸⁴ "להגיד" פרושו לצאת ממקום סגור.

כך ישאגו בשמחה על הצלחתם, ואינם חוששים שישמעו אותם **אַרְיֵה טָרַף וְשֹׁאֵג**: טו ולי אין כח מולם (שמה שאמור להיות אצלי מוצק נהיה נחל) כי אין לי עמידה אלא נשפך כמים **פְּמִים נִשְׁפָּכְתִּי** ועצמותי נפרדו זו מזו ואינן מעמידות אותי **וְהִתְפָּרְדּוּ כָל-עֲצָמוֹתַי** ולרצוני אין אומץ יותר אלא נמס וניתן להשפיע עליו בקלות **הֲיָה לְבִי כְּדוֹנָג נִמְס בְּתוֹךְ מַעֲי**:²⁸⁵ טז (ומה שאמור להיות נחלי התיבש) כי אין לי כח כחרס, שמתבישש ונשבר או מתפורר **יִבֶשׂ כַּחֲרָשׁ כְּחִי** וללשון כבר אין כח להתפלל אלא נצמדה ללסתות²⁸⁶ **וּלְשׁוֹנִי מִדְּבַק מְלֻקָּחִי** ואני כקדרת חרס שמתבשלת יותר מדי²⁸⁷ ומתיבשת ונשרפת עד שאחזור לעפר במיתה **וְלַעֲפֵר-מִוֶּת תִּשְׁפָּתְנִי**: יז (ומול מה ששמרת את אבותינו לעצמך) אני מוקף בכלבים עזי נפש שמכחים לקחת ממני נתחים **כִּי סָבְבוּנִי כְּלָבִים** ומוקף על ידי קבוצת עושי רע שמשלתים עלי ולא ירחמו **עֲדַת מְרַעִים הַקִּיפּוּנִי** והם כאריה לעומת כח ידי להלחם וכח רגלי לברוח מהם **כְּאַרְיֵי יָדִי וְרַגְלִי**: יח ובעוד אני בודק את הנזקים של עצמותי **אֲסַפֵּר כָּל-עֲצָמוֹתַי** גם הם מסתכלים בזה ורואים שהנפילה קרובה **הֲמָה יִבִּיטוּ יְרָאוּ-בִּי**: יט ולכן כבר מחלקים ביניהם את רכושי **חֲלֻקוּ בְּגֵדֵי לְהֵם** ומה שלא ניתן לחלוקה כבר מפילים גורל לדעת מי יזכה בו **וְעַל-לְבוּשֵׁי יְפִילוּ גוֹרָל**: כ אבל אני עדיין בוטח בך ומבקש שלא תהיה רחוק ממני **וְאַתָּה ה' אֵל-תִּרְחַק** אלא תהיה לי כאיילה שמופיעה מהר ותגיע לעזרתי בצורה מזוהרת **אֵילוֹתַי לַעֲזָרְתִּי חוֹשֶׁה**: כא ותציל חיי מהחרב **הַצִּילָה מִחֲרָב נַפְשִׁי** ונשמתי היחידה²⁸⁸ מהרוצים לקחת אותה לעצמם²⁸⁹ **מִיַּד-כָּלֵב חִידָתִי**: כב ותשמע שוועתי להצילני מתוך פי האריה החזק ממני **הוֹשִׁיעֵנִי מִפִּי אַרְיֵה** ומגאוות המרימים עצמם ומתגאים בקרניהם הגבוהות במה שתענה לתפילתי ויראו שלא עזבתני **וּמִקֶּרְנֵי רַמִּים עֲנִיתִנִּי**: כג ואז יתגדל שמך,, שאנסח את הופעתך החדשה לרוצים בטובתי²⁹⁰ **אֲסַפְּרָה שְׁמֶךָ לְאַחִי** ואשבח אותך בפרסום בתוך עם רב הנקהל לשמוע **בְּתוֹךְ קֶהֶל אֲהַלְלֶנְךָ**: כד ואז ישבחו אותך אלו שיראים רק ממך כמוני שיראו שדרכם נכונה **יְרָאֵי ה' הַלְלוּהוּ** וזה יגרום שהפרטים של עם ישראל יבינו שהעיקר בעולם²⁹¹ לשמוע בקול ה' **כָּל-זֶרַע יַעֲקֹב כְּבִדּוּהוּ** ויגיעו למצב שיהיו ייראי ה' כל עם ישראל לעתיד לבוא **וְגוֹרוּ מִמֶּנּוּ כָּל-זֶרַע יִשְׂרָאֵל**: כה כי יסתבר שמה שהמעונה לא נענה קודם אינו כי ה' מבזה אותו או מנסה להרחיקו ממנו **כִּי לֹא-בָזָה וְלֹא שִׁקַּץ עֲנֹת עֲנִי** וגם הסתר פנים שהיה לזמן מוגבל לא נמשך **וְלֹא-הִסְתִּיר פְּנֵי מִמֶּנּוּ** אלא כיון שפנה להתפלל אליו קבל תפילתו **וּבְשִׁוְעוֹ אֲלִיו שָׁמַע** רק היתה סיבה למה לא הושיע מיד: **כֹּו** והישועה שבאה ממך גורמת שאהלל אותך בפני אנשים רבים הנקהלים לשמוע **מֵאֲתָךְ תִּהְלֶתִי בְּקֶהֶל רַב** ואת הקרבנות שנדרתי בצרה אביא מול יראי ה' דוקא, שהם ראויים לזה **נְדָרֵי אֲשֶׁלֶם נָגַד יְרָאוּ**: כז ויאכלו מהקרבנות הענוים שיודעים שהעיקר זה השבח לה' וישבעו מהישועה גם בעולם הזה **יִאֲכַלוּ עֲנוּיִם וְיִשְׁבְּעוּ** וכל מחפשי ה' בעולם ישבחו אותו כי יגלו אותו בישועתי שאספר לכולם **יְהַלְלוּ ה' דְּרָשׁוּ** ועל ידי זה

²⁸⁵ "מע" בתנ"ך משמעותו החלל הפנימי, לאו דווקא אברי העיכול.

²⁸⁶ "מלקוחי" בא מלשון לקיחה, וכנראה הכוונה לשיניים שלוקחות את האוכל. נראה שהשתמש דוקא בלשון זו לומר: תפילותי אינן מצליחות להתרומם מעל הצרכים המידיים שאני צריך לקחת לעצמי, ואני כבר לא מצליח לכוון לרצון ה'.

²⁸⁷ "לשפות" פרושו להעמיד סיר בצורה יציבה.

²⁸⁸ פרוש נוסף: אחרי שכבר לקחו הכל, נשארה לי רק נפשי.

²⁸⁹ אפשר לפרש ש"עדת מרעים" הם אלו שרוצים לעשות אותי רָע, והם רוצים לקחת את נפשי להיות עמהם, ואני מבקש הצלה מזה.

²⁹⁰ "אספרה שמך לאחי" כנגד "אספר כל עצמותי", שככל שידע לפרט יותר את הצרה, כך הוא יודע לפרט יותר את הישועה ממנה.

²⁹¹ "כבוד" מלשון "כבד", ו"קלון" מלשון "קל". הקל צריך לזוז מפני רצונו של הכבד, ולא להזיז את הכבד מפני רצונו של הקל.

כב יכונו רצונם לרצון ה' ויתקיים רצונם תמיד²⁹² **יחי לבבכם לעד: כח** עד שיזכרו גם הגויים שבקצוות הארץ את ה' וישבו לעבודתו **יזכרו וישבו אל-ה' כל-אפסי-ארץ** ויקבלו אדנותו עליהם גם העמים והממלכות **וישתחו לפניך כל-משפחות גוים: כט** שידעו אז שהמלוכה אינה למלך בשר ודם או אלילים אלא לה' **פי לה' המלוכה** וגם מי שלא מקבל עליו מלכותו, ה' מושל בו בכח **ומשל בגוים: ל** (אבל ההבדל בין עם ישראל לבנים) שמה שמענין אותם בעולם זה לאכול ומשתחווים לה' רק כדי לקבל שפע חומרי שהם מדושנים בו ורק הארץ מעניינת אותם **אכלו וישתחו כל-דשני-ארץ** ואף משתחווים לפניו הם ימשיכו למות ולרדת ולשוב לעפר **לפניו יכרעו כל-יודי עפר** ולא תחיה נפשם לעולם הבא גם אז²⁹³ **ונפשו לא חיה: לא** אבל עם ישראל שעובד את ה' באמת נשמר ונספר להיות לה' גם בדור תחית המתים **רע יעבדנו יספר לאדני לדור: לב** ויקומו לעתיד לבוא ויגידו לדור שיוולד רק אז את כל צדקותיו שעשה להם במה שהקים לתחיה²⁹⁴ **יבאו ויגידו צדקתו לעם נולד פי עשה:**

כג * מזמור לדוד יהנה רעי לא אחסר: ב בנאות דשא ירביצני על-מי מנחות **ינהלני: ג נפשי ישובב ינחני במעגלי-צדק למען שמו: ד גם כי-אלך בגיא צלמות לא-אירא רע כי-אתה עמדי שבטך ומשענתך תמה ינחמני: ה תעריך לפני | שלחן נגד צרכי דשנת בשמן ראשי פוסי רינה: ו אך | טוב וחסד ירדפוני כל-ימי חיי ושבתתי בבית-יהנה לארך ימים:**

המזמור אומר שמי שבטוח בה' באמת, מבין שגם הרע נצרך, ושכל מה שעושה ה' הוא לטובה. **ומתאים לאמרו לחזק את הבטחון בה' בכל צרה שבאה על האדם.**

א מזמור לדוד אני ככבש וה' הוא הרועה ולכן אני סומך עליו לגמרי כי הרועה וודאי יודע את טובת הכבש יותר מהכבש עצמו **ה' רעי** וכיון שה' עוסק בצרכים שלי ודאי שלא יחסר לי מה שאני באמת צריך **לא אחסר: ב** שיתן לי לרבוץ במקום מתאים למרעה **בנאות דשא ירביצני** וידאג לכל מחסורי ליד מקומות שנח לשתות מהם²⁹⁵ **על-מי מנחות ינהלני: ג** וישלב נפשי אל גופי בכל מה שחסר לי²⁹⁶ **נפשי ישובב ויכוון אותי שדרכי החיים החוזרות תמיד**²⁹⁷ יהיו על פי מה שנכון כלומר התורה **ינחני במעגלי-צדק** ולא למעני אלא למען שמו שנקרא עלי והרועה הוא המטרה²⁹⁸ **למען שמו: ד** וכיון שכך גם אם אני הולך במקום עמוק שלא רואים את האופק ויש שם חושך של מות ואין אור ישועה **גם כי-אלך בגיא צלמות** לא אפחד שיש כאן דבר רע **לא-אירא רע** שהרי הרועה איתי ואם שם אותי שם זה

²⁹² הוא רומז כאן גם לתחיית המתים, כמו שיאמר בהמשך.

²⁹³ אפשר לפרש עוד שאותם גויים אינם מחיים את נפשם בעבודתם, כי היא מיועדת לטובה חומרית.

²⁹⁴ וזה מעין מה שהעני ניצל מצרתו, ומודה בפני רבים.

²⁹⁵ "מי מנוחות" - שאינם גועשים, ואפשר לשתותם בלי להסתכן.

²⁹⁶ "להשיב נפשי" פרושו שנפשו כמעט פורחת ממנו, ומחזיר אותה אליו.

אפשר לפרש עוד: שישלב נפשי אליו לעולם הבא.

פרוש נוסף: כשאני חוטא וטועה, ה' משיב את נפשי אליו על ידי הייסורים.

²⁹⁷ "מעגלות" הם דרכים שאדם הולך בהם שוב ושוב.

²⁹⁸ אפשר לפרש גם שאעשה אותם לשמו, ויש כאן שכר כפול: גם כי הדרכים צודקות מצד עצמן, וגם כי אני עושה לשמו.

הדבר הנכון **כי-אתה עמדי** והמקל שמכה אותי והמקל שאני נשען להתרפא מהמכות שניהם אותו מקל שלך וזה מנחם אותי שכיון שאתה מביא את הטוב, גם הרע שאתה מביא הוא לטובתי **שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתְּךָ הִמָּה יִנְחַמְנִי**: **ה** ועוד יגיע כל זה למטרה גבוהה יותר שלא רק לרעות תתן לי אלא שולחן מלא **תַּעֲרֹךְ לִפְנֵי שִׁלְחֹן** וכרועה תגן עלי מצרי שלא יוכלו להרע לי **וְנָגַד צַרְרִי** ותמשח אותי למלך **דְּשִׁנְתָּ בְּשֶׁמֶן רֵאשִׁי** ואקבל במנת חלקי²⁹⁹ לא רק מי מנוחות אלא כל צורכי **פֹּסֵי רוּגָה**: **ו** ומתברר, שבכל זמן החיים שנגזרו על האדם, לפי השנים שנתן לו ה', כל מה שבא עלי³⁰⁰ הוא טוב מצד האמת וגם הדין הוא חסד **אֵךְ טוֹב וְחֶסֶד יִרְדְּפוּנִי כָּל-יְמֵי חַיִּי** ואחר המות אשוב אל ה' לעולם שכולו ארוך³⁰¹ **וְשִׁבְתִּי בְּבֵית-ה' לְאָרְךָ יָמִים**:

כִּד * **לְדָוִד מְזֻמָּר לְיְהוָה הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תִּבְלֵ וְיֹשְׁבֵי בָהּ**: **ב** **כִּי-הוּא עַל-יָמִים יִסְדָּהּ וְעַל-נְהָרוֹת יִכּוֹנְנֶהּ**: **ג** **מִי-יַעֲלֶה בְּהַר-יְהוָה וּמִי-יָקוּם בְּמִקְוִים קָדְשׁוֹ**: **ד** **נְקִי כַפַּיִם וְכַר-לֵבָב אֲשֶׁר | לֹא-נִשְׂא לְשׂוֹא נַפְשִׁי וְלֹא נִשְׁפַּע לְמַרְמָה**: **ה** **יִשְׂא בְרַכָּה מֵאֵת יְהוָה וְצַדִּיקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ**: **ו** **זֶה דָּוִד (דְּרָשׁוּ) דִּרְשׁוּ מִבְּקֻשֵׁי פְּנִיךָ יַעֲקֹב סֵלָה**: **ז** **שְׂאוּ שְׁעָרִים | רְאשֵׁיכֶם וְהִנְשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹאוּ מִלֶּךְ הַכְּבוֹד**: **ח** **מִי זֶה מִלֶּךְ הַכְּבוֹד יְהוָה עֲזֹו וְנִבְּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מִלְחָמָה**: **ט** **שְׂאוּ שְׁעָרִים | רְאשֵׁיכֶם וְשְׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם וַיָּבֹאוּ מִלֶּךְ הַכְּבוֹד**: **י** **מִי הוּא זֶה מִלֶּךְ הַכְּבוֹד יְהוָה צְבָאוֹת הוּא מִלֶּךְ הַכְּבוֹד סֵלָה**:

המזמור אומר שהעולם כולו של ה' ונועד לגלות את מלכותו, ולכן מה שחשוב בעולם הוא לדבוק בה' ולא הגורל האישי שלנו, אף שגם הוא מושפע מזה (והתפילה נותנת לנו דבקות בה' גם אם לא נעשתה בקשתנו). **ומתאים לאמרו להמליך את ה' עלינו וליישר את דרכינו.**

א לְדָוִד מְזֻמָּר הארץ הפזיזת וכל הצומח והחי שייכים כבר עכשיו לה' **לה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ** וכן העולם המיושב וכל בני האדם אף שהם לא תמיד מכירים במלכותו **תִּבְלֵ וְיֹשְׁבֵי בָהּ**: **ב** שהרי הוא פינה את המים שתראה היבשה ויוכלו להתקיים **כי-הוא על-יָמִים יִסְדָּהּ** וגם ביסס את המשך החיים בארץ על ידי נהרות שיובילו מים לכל מקום שצריך³⁰² **וְעַל-נְהָרוֹת יִכּוֹנְנֶהּ**: **ג** ולכן מה שבאמת צריך לשאול זה מי יוכל להתקרב אל ה' להיות עליון יותר ויותר **מִי-יַעֲלֶה בְּהַר-ה'** ולהתקיים במדרגת הקדושה העליונה בעולם הזה³⁰³ **וּמִי-יָקוּם בְּמִקְוִים קָדְשׁוֹ**: **ד** (ולזה צריך תנאים בסיסיים שמראים שהמוסר חשוב לו יותר מהרווח

²⁹⁹ "כוס" הוא משל לכלי שאדם ממלא במעשיו, ומקבל את חלקו בעולם.

³⁰⁰ "ירדפוני" - הם מתאמצים לדבוק בי בכל מה שאפשר.

³⁰¹ פרוש נוסף: כל זה לא כדי שאהנה לעצמי אלא כדי שאוכל לשבת ימים ארוכים מלאי משמעות בבית ה' לעובדו שם.

פרוש נוסף: לא שאחרי שיהיה לי טוב אפסיק להתפלל ולחפש קרבת אלוקים, אלא גם אז אחפש קרבתו, רק שאוכל להיות בבית המקדש הבנוי למשך ימים רבים.

³⁰² כמוכן, גם על ידי הגשם, אלא שיושבי הנהרות מכירים פחות את ה' כי אינם נושאים עיניים לשמים לגשם, ובכל זאת גם הם מקבלים את חיותם על ידי שה' יסד להם נהרות.

³⁰³ ברור שאלו משלים להר הבית ובית המקדש.

כד

האישי) מי שאינו עושה רע בפועל נקי כפיים ורצונו לדבוק בה' מבורר מכל מטרה זרה שיכולה להיות מעורבת בזה.³⁰⁴ ובר-לבב שלא נשבע בשם ה', שהוא נפשו המחיה את העולם,³⁰⁵ לשוא אֲשֶׁר לא-נִשָּׂא לְשׂוֹא נַפְשִׁי וגם בלי שם ה' לא נשבע לשקר וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה: ה' ומתוך מה שעולה בהר ה' גם יקבל שפע חומרי שיבוא לו מדבקותו בה' והוא ירים אותו חזרה לה' יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה' ואלוקיו המשגיח עליו יושיע אותו מצרות כי זה מה שנכון וטוב וצדקה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעוֹ: ו' ובמדרגה הזו נמצאים בדורות שלנו עם ישראל בלבד שרוצים לדעת את ה' זֶה דִּוְר (דרשו) דְרָשׁוּ וְהַמְחַפְשִׁים בעולם.³⁰⁶ את הופעת ה' הגלויה באופן מהותי ותמידי הם רק כל הפרטים של עם ישראל מִבְּקָשֵׁי פְּנִיךָ יַעֲקֹב סֵלָה: ז' אבל לעתיד לבוא ירימו שערי עם ישראל עצמם לקבל את ה' במדרגה גבוהה יותר שְׂאוּ שְׁעָרִים רְאֲשֵׁיכֶם וגם אומות העולם יוכרחו על ידי ה' להתרומם ולקבלו וְהַנְּשָׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם ויבוא ה' למלוך על העולם כולו שכולם יכבדו אותו מצד שהוא שולט בכל וְיִבֹא מִלֶּךְ הַכְּבוֹד: ח' ואז ירצו גם הם לדעת מהי מלכות ה' מִי זֶה מִלֶּךְ הַכְּבוֹד וישיגו ממנו שאינו משתנה ויכול לעשות כל רצונו ויתגלה על העולם במלחמה ה' עֲזֹז וְגִבּוֹר ה' גִּבּוֹר מִלְחָמָה: ט' ואז יתעלו ישראל התעלות נוספת שְׂאוּ שְׁעָרִים רְאֲשֵׁיכֶם וגם האומות יתעלו עוד לקבל את ה' מרצונם וְשָׂאוּ פִתְחֵי עוֹלָם ויבוא ה' למלוך בעולם וכולם יכבדו אותו מצד גדולתו וְיִבֹא מִלֶּךְ הַכְּבוֹד: י' ואז ידרשו לדעת על עצמות המלכות מִי הוּא זֶה מִלֶּךְ הַכְּבוֹד וידעו שה' הוא המפעיל את כל העמים ופועל דרכם ולכן נתן להם קיום ה' צְבָאוֹת והוא מלך תמיד באופן מהותי רק עד עכשיו לא ידעו את זה הוּא מִלֶּךְ הַכְּבוֹד סֵלָה:

כֹּה א לְדָוִד אֱלֹהֵי יְהוָה נַפְשִׁי אֲשָׂא: ב אֱלֹהֵי בְּנֵי בְּטַחְתִּי אֶל-אֲבוֹשָׁה אֶל-יַעֲלֶצְוֹ אֵיבֵי לִי: ג גַּם כָּל-קִנְיֶיךָ לֹא יִבְשׁוּ יִבְשׁוּ הַבּוֹגְדִים רִיקָם: ד דְּרַבְרִיךָ יְהוָה הוֹדִיעֵנִי אֲרַחֲמֶיךָ לְמַדְּנִי: ה תִּדְרִיכֵנִי בְּאֲמֹתֶיךָ | וְלַמְדֵּנִי כִּי-אֵתָה אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי אוֹתָךְ קָוִיתִי כָּל-הַיּוֹם: ו זָכַר-רַחֲמֶיךָ יְהוָה וְחַסְדֶּיךָ כִּי מַעֲלָם הָמָּה: ז חַטָּאוֹת נַעֲוִירִי | וּפְשָׁעֵי אֶל-תִּזְכֹּר כַּחֲסִדְךָ זָכַר-לִי אֵתָה לְמַעַן טוֹבֶכָה יְהוָה: ח טוֹב-וַיִּשָּׁר יְהוָה עַל-כֵּן יוֹרָה חַטָּאִים בְּדֶרֶךְ: ט יִדְרֶךָ עֲנֻיִם בְּמִשְׁפַּט וְיִלְמַד עֲנֻיִם דְּרָכָו: י כָּל-אֲרַחֲוֹת יְהוָה חֶסֶד וְאֱמֶת לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֲדֹתָיו: יא לְמַעַן-שִׁמְךָ יְהוָה וְסִלַּחֲתָ לְעֹנֵי כִּי רַב-הוּא: יב מִי-זֶה הָאִישׁ יִרְאֵה יְהוָה וְיִרְנֹנוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר: יג נַפְשׁוֹ בְּטוֹב תִּלְוִן וְזִרְעוֹ יִירֶשׁ אֲרָץ: יד סוֹד יְהוָה לִירְאָיו וּבְרִיתוֹ לַהוֹדִיעִים: טו עֵינֵי תִמְיֵד אֶל-יְהוָה כִּי הוּא-יּוֹצִיא מִרְשֶׁת רְגְלֵי: טז פְּגַה-אֲלֵי וְחַנּוּנֵי כִּי-יַחֲיֵד וְעֵנִי אָנִי: יז צָרוֹת לִבִּי הִרְחִיבוּ מִמְּצוּקוֹתֵי הוֹצִיאָנִי: יח רָאָה עֲנֵנִי וְעַמְלֵי וְשָׂא לְכָל-חַטָּאוֹתַי: יט רָאָה-אוֹיְבֵי כִּי-רָבוּ וְשָׁנְאָתָה חָמָס שְׂנֹאֹנֵי: כ שְׁמֵרָה נַפְשִׁי

³⁰⁴ פרוש נוסף: מי ששני יצריו נקיים מכל פנייה זרה, ומכוונים רק לה'. "נקי כפיים" במעשים "ובר לבב" במידות. אלא שלפי פרוש זה לא מובן מה הרבותא שאינו "נשבע למרמה"?

³⁰⁵ בעמוס (ו, ח) מצאנו שה' נשבע בנפשו. וברור שהפסוק נוסח כך לומר גם שאדם שאינו כזה נושא בתוכו לשווא את הנפש שניתנה לו.

³⁰⁶ "לדרוש" פרושו לחפש דבר במקום שידוע שהוא נמצא בו, וכן דעת אלוקים - צריך אדם להעמיק בה אבל ידוע איפה לחפש. "לבקש" פרושו לחפש דבר שאין מקומו ידוע, וכן הופעת ה' בעולם ע"י המקרים - לא ידוע איפה ומתי יופיע.

וְהִצִּילָנִי אֶל-אֲבוֹשׁ כִּי-חֲסִיתִי בָּהּ: כֹּא תִם-וַיִּשָּׁר יִצְרָוֹנִי כִּי קוֹיָתִיד: כֹּב פְּרָה
אֱלֹהִים אֶת-יִשְׂרָאֵל מְכַל צָרוֹתָיו:

המזמור אומר³⁰⁷ שעיקר בקשת האדם מה' היא שילמד אותו את דרכיו, ובשביל זה צריך גם את הצרות וגם את הישועה מהן. **ומתאים לאמרו לבקש שה' יעזור לנו ליישר את דרכינו, ושיסלח לחטאינו, ושילמד אותנו לעשות את הטוב והישר בעיניו; וגם לבקש ישועה מהיסורים ומהאויבים.**

א לָדוּד רצוני בעולם להרים את נפשי שתהיה קרובה אליך **אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא: ב** ומה שאני מבקש ממך, המשגיח עלי, שלא אתבייש ממה שאני בוטח בך כי תושיע אותי, אינו מצד זכותי **אֱלֹהֵי בָּךְ בְּטַחְתִּי אֶל-אֲבוֹשָׁה** אלא כדי שאויבי לא ישמחו במפלתי וילמדו מזה שאתה לא משגיח **אֶל-יַעֲלֶצּוּ אֵיבֵי לִי: ג** וכך כל מי ששואף אליך כמוני לא יתבייש מעצם שאיפתו, כדי שילמדו אנשים להתקרב אליך על ידי שאתה מושיע **גַּם כָּל-קוֹיָךְ לֹא יִבְטְאוּ** ואלו שכאויבי בוגדים בברית עם ה' יבושו ממעשיהם כי לא תהיה להם אפילו תועלת חומרית בזה וכך לא ילמדו אחרים מהם **יִבְטְאוּ הַבּוֹגְדִים רִיקָם: ד** אבל עיקר בקשתי אינו הישועה, או שלא יהיו לי יסורים, אלא שתודיע לי מה הם דרכיך שאתה מתנהג בהם בעולם **דְּרָכֶיךָ ה' הוֹדִיעֵנִי** ותלמד אותי לעומק את הדרכים הפרטיות המתאימות לי³⁰⁸ **אֲרְחֹתֶיךָ לְמַדְנִי: ה** ותוביל אותי בדרך לפי אמתך בין אם מגיע לי יסורים או שכר **הְדְרִיכֵנִי בְּאֵמֶתְךָ** ועוד שעל ידי הצרות תלמד אותי שאתה משגיח עלי ומושיע אותי **וְלְמַדְנִי כִּי-אֵתָה אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי** וזה ילמד אותי לשאוף אליך גם בזמן הצלחתי **אוֹתְךָ קוֹיָתִי כָּל-הַיּוֹם: ו** אמנם לענין חטאי זכור את רחמך שאתה מרחם על החוטאים והם ממדרגתך ואינם ויתור **זְכֹר-רַחֲמֶיךָ ה' ואת מה שאתה נותן לאדם שלא על פי זכויותיו כי כל העולם בנוי על זה וגם האדם מאז שנולד מקבל שלא בזכות³⁰⁹ וְחֲסִדֶיךָ כִּי מַעֲלָם הִמָּה: ז** וכיון שתזכור את רחמך, יכריעו שלא תזכור את החטאים שחטאתי בעבר וכבר איני חוטא בהם וכן המרדים שמאז כיון שכבר אין צורך ביסורים **חֲטָאוֹת נַעֲוִי וּפְשָׁעֵי אֶל-תִּזְכֹּר** ואילו חסדיך יכריעו שמה שעשיתי שהוא כענין מידותיך כן תזכור אף שהיה בעבר **כְּחֲסִדֶיךָ זְכֹר-לִי-אֵתָה** כי המטרה בעולם היא מגמת הטוב, והחסדים שעשיתי מצטרפים אליה והחטאים אינם מצטרפים וכיון שכבר עברו אין צורך לזכור אותם **לְמַעַן טוֹבֵךָ ה': ח** אלא שה' גם טוב וגם ישר **טוֹב-וַיִּשָּׁר ה' לִכֵּן** מצד אחד לא מעניש את החוטאים מיד כיון שהוא טוב אבל מצד שני מייסר אותם אם עדיין מחזיקים בחטא, לכוון אותם לדרך התשובה כיון שהוא ישר **עַל-כֵּן יוֹרָה חֲטָאִים בְּדָרְךָ: ט** ויוביל אותם בדרך להיות עניים ולהבין שרצון ה' עיקר בעולם הזה על ידי המשפט שעושה בהם לכפר על חטאיהם **יְדָרְךָ עֲנִיִּים בְּמִשְׁפָּט** וכיון שמחפשים רק מה רצון ה'

³⁰⁷ המזמור הזה בנוי על פי א' ב' חסר מעט. אות ב' אינה במלה הראשונה בפסוק אלא בשניה ובשלישית; אותיות ה' ו-ו' נמצאות באותו פסוק; אין ק' ויש פעמיים ר'; והפסוק האחרון אינו בסדר הא' ב'. חוץ מזה יש במזמור 22 פסוקים, שהוא ענין לעצמו, כמו שיש בפרק אחרון של איכה.

נראה שהמזמור הוא המשך של המזמור הקודם, כי יש ביניהן כמה הקבלות, כמו "לא נשא לשוא נפשי" מול "אליך נפשי אשא"; "מי זה מלך הכבוד" מול "מי זה האיש ירא ה'".

³⁰⁸ "דרך" היא הדרך עצמה, כגון דרך בין שתי ערים, ואדם יכול ללכת בה או לא ללכת בה. "אורח" הוא הדרך שבחר אדם ללכת בה, בין דרך קבועה שלו או מקרית; ועל שם זה נקרא ההולך בדרך "אורח".

³⁰⁹ פרוש נוסף: חסדיך ורחמיך אינם כמו חטאי, שהם מקרה שקרה, אלא עליהם מיוסד העולם, ולכן אותם ראוי לזכור ואת חטאי לא ראוי לזכור.

כה בעולם ולא מה רצונם יכולים ללמוד את דרכו וללכת בה ולזכות לקרבת אלוקים³¹⁰ וילמד ענינים דרבו: י וגם כל דרך פרטית שה' מתנהג עם אדם גם אם נראית קשה זה חסד להשיבו למוטב ונעשית על פי האמת לכפר לו בעולם הזה כל-אֶרְחוֹת ה' חֶסֶד וְאֱמֶת וזה לאלו ששומרים על מצותיו וזוכרים מעשיו המפורטים בתורה (כי מהרשעים מעלים עיניו, ופושעים יכשלו בם) לְנֹצְרֵי בְרִיתוֹ וְעֵדָתָיו: יא וכל בקשתי מכוונת שאופיע את שמך שנקרא עלי ולא למעני לְמַעַן-שְׁמֶךָ ה' ולכן גם לעיוותים המחשבתיים שמקובעים בי תסלח שהם רבים ואיני מצליח להשתחרר מהם וְסִלַחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי-רַב הוּא: יב ומה שה' מחפש באדם³¹¹ זה רק אם הוא ירא מה' באמת מִי-זֶה הָאִישׁ יְרָא ה' וה' כבר יכוון אותו בדרך שה' רוצה³¹² יוֹרְנוּ בְּדֶרֶךְ יִבְחָר: יג ושכרו יהיה שנפשו אחר המות תהיה בטוב נִפְשׁוֹ בְּטוֹב תִּלְוִן וזרעו ימשיך את מעשיו בארץ וְזָרְעוֹ יִרְשׁ אֶרֶץ: יד ושכרם יהיה בחיבורם לה' לעתיד לבוא סוּד ה' לִירְאָיו ובעולם הזה יש להם לפעמים ייסורים כדי לכוון אותם לעשות את רצון ה'³¹³ וּבְרִיתוֹ לְהוֹדִיעֵם: טו והטוב שיוצא מהייסורים שאני מכוון עצמי תמיד אל ה' עֵינֵי תָמִיד אֶל-ה' כיון שרק הוא מציל אותי ממכשולים שלא ידעתי עליהם³¹⁴ כִּי הוּא-יּוֹצִיא מִרְשַׁת רְגְלִי: טז ומה שאין לי עזרה ושאני מעונה גורם שאשאף שה' ישגיח עלי ולמצוא חן בעיניו³¹⁵ פְּנֵה-אֵלַי וְחַנּוּנִי כִּי-חַיִּיד וְעֵנִי אֲנִי: יז והצרות החומריות מרחיבות את לבי שיכלול את רצון ה' ולהתפלל אליך צְרוֹת לִבִּי הִרְחִיבוּ ורק אחרי פעולתם הטובה תוציא אותי ממה שמציק לי בהם עדיין מִמַּצּוֹקוֹתַי הוֹצִיאֵנִי: יח ומה שאני מעונה ועמל בעולם הזה מכפר על חטאי שעשיתי³¹⁶ רָאֵה עֲנִי וְעֲמַלִּי וְשָׂא לְכָל-חַטָּאוֹתַי: יט ואז תשגיח לצד השני שאויבי חזקים ממני רָאֵה-אוֹיְבֵי כִּי-רַבּוּ ומה ששונאים אותי אינו לפי המשפט וְשִׁנְאַת חֲמַס שְׂנְאוֹנֵי³¹⁷: כ ותשמור את נפשי שתהיה לך ותצילני מהם שְׁמֹרָה נִפְשִׁי וְהַצִּילֵנִי וְלֹא אֲתַבִּישׁ בְּמַה שֶּׁבִטַחְתִּי בְךָ אֶל-אֲבוֹשׁ כִּי-חַסִּיתִי בְךָ³¹⁸: כא ומה שישמור אותי³¹⁹ מהם זה השלמות והיושר שיש בי תַּם-וְיֹשֶׁר יִצְרוֹנִי כִּי אֲנִי שוֹאֵף לְהַדְמוֹת אֵלֶיךָ כִּי קוֹיִתִּיךָ³²⁰:

³¹⁰ כי קרבת אלוקים תלויה במה שהאדם מבין שהוא חלק מה' ואינו דבר לעצמו, ולכן גאווה מונעת קרבת אלוקים.

פרוש נוסף: אחרי שכוון את החושים, הם כבר לא חושבים שהכל צריך להיות לפי דעתם, ולכן אפשר כבר ללמד אותם את דרך המשפט של חוקי התורה; ואחר כך יקבלו ענוה יותר גבוהה, להסתכל על כל דבר דרך עיני ה' ולא לפי דעתם, וילמדם את דרך ה' בעולם, שידמו לו ויהיו טובים.

הפסוקים האלו הם כנגד תחילת המזמור "דרכיך ה' הודיעני ארחותיך למדני הדרכיך באמתך".

³¹¹ פרשתי "מי זה" כשאלה שה' מחפש. אבל לא ברור הקשר בין משפט זה לשאר המזמור.

³¹² פרוש נוסף: ה' יעזור לו ויכוון אותו בדרך שהוא עצמו בחר.

³¹³ פרוש נוסף: מי שזוכה לזה הוא בחבורה אחת עם ה' והצדיקים, וה' כורת איתו ברית אישית להגן עליו.

פרוש נוסף: מה ש"נפשו בטוב תלוי" הוא "סוד ה' ליראיו", אבל מה ש"זרעו יירש ארץ" הוא ברית ידועה.

³¹⁴ פרוש נוסף: כי הוא יוציא את רגלי היצר, וגם כל ההמשך מדבר על אויבי הנפש.

³¹⁵ וכן מצד שה' קרוב לעניים ולמסכנים, ובזכות זה הוא קרוב אלי יותר ממה שמגיע לי.

³¹⁶ בעיניו והעמל יש כפרה מול החטא, כיוון שהחטא נובע מגאווה ומהעדפת התענוגים והחשקים על האמת, והעונו והעמל מלמדים את האדם שהעולם לא נברא לשם תענוג, והם ממעטים את הנאותיו ומקשים על חייו. לכן "בזעת אפיך תאכל לחם" (בראשית ג, יט) הוא תיקון לידיעת טוב ורע של חטא עץ הדעת.

³¹⁷ כנגד "אל יעלצו אויבי לי" שבתחילת המזמור.

³¹⁸ כנגד "בך בטחתי אל אבושה" שבתחילת המזמור.

³¹⁹ "יצרוני" מלשון "נוצר", כלומר שומר. אפשר לפרשו גם מלשון "יצירה": האויבים, שהם אנשי חמס, גורמים לי להפוך להיות תם וישר.

³²⁰ כנגד "אותך קיויתי כל היום" שבתחילת המזמור.

כב וכן בעם כולו תציל את עם ישראל מצרותיו אחר שיפעלו את פעולתם הטובה³²¹ **פדה** אלהים את-ישראל מכל צרותיו:

כג א לְדוֹד | שִׁפְטָנִי יְהוָה כִּי-אֲנִי בְּתַמִּי הִלַּכְתִּי וּבִיהִנָּה בְּטַחְתִּי לֹא אֶמְעַד:
 ב בַּחֲנֹנִי יְהוָה וְנִסְגִּי (צְרוּפָה) צָרְפָה כְּלִיּוֹתַי וְלִבִּי: ג כִּי-חֲסִדְךָ לִנְגִד עֵינַי
 וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּאַמְתְּךָ: ד לֹא-יִשְׁבְּתִי עִם-מְתֵי-שׂוֹא וְעַם נְעֻלְמִים לֹא אָבוֹא:
 ה שְׁנֵאתִי קַתֵּל מְרַעִים וְעַם-רְשָׁעִים לֹא אֲשֹׁב: ו אֶרְחֹץ בְּנִקְנוֹן כַּפֵּי וְאַסְבְּבָה אֶת-
 מִזְבַּחְךָ יְהוָה: ז לְשִׁמְעַע בְּקוֹל תוֹדָה וְלִסְפֹּר כָּל-נִפְלְאוֹתֶיךָ: ח יְהוָה אֱהַבְתִּי
 מְעוֹן בֵּיתְךָ וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ: ט אֶל-הַאֲסָף עִם-חַטָּאִים נַפְשִׁי וְעַם-אֲנָשֵׁי
 דְמִים חַיִּי: י אֲשֶׁר-בִּידְיָהֶם זְמָה וְיִמִּינָם מְלֹאָה שָׁחַד: יא וְאֲנִי בְּתַמִּי אֶלְדָּ פְדֵנִי
 וְחַנּוּנִי: יב רַגְלֵי עַמְדָּה בְּמִישׁוֹר בְּמִקְהָלִים אֶבְרָךְ יְהוָה:

המזמור מדבר על שתי מדרגות בעבודת ה': הצידקות הבסיסית, לעשות כל מה שמוטל עליו, אבל למען עצמו; והגבוהה יותר, שרוצה לדבוק בה' ולברכו. **מתאים** לאמרו להתחזק בעבודת ה' (אבל נראה שאל יכוון על עצמו כשאומר "שפטני ה', בחנני ונסני, צרפה כליותי ולבי").

א לְדוֹד אני מוכן לעמוד למשפט לפניך **שִׁפְטָנִי ה'** כי יודע שהליכתי בעולם עד עכשיו היתה בשלמות **כִּי-אֲנִי בְּתַמִּי הִלַּכְתִּי** ושרק כך אני בוטח ולא באדם ובה' **בְּטַחְתִּי** ולכן יודע שלא אתחיל אפילו ליפול בחטא **לֹא אֶמְעַד: ב** ואני מוכן שתבדוק אותי שאני באמת צדיק **בַּחֲנֹנִי ה'** ושתתן לי מקרים לראות איך אתנהג³²² **וְנִסְגִּי (צְרוּפָה)** ועל ידי זה תזכר את נטיותי הטבעיות ורצונותי.³²³ ותמצא שהם זכים בלי סיגים **צָרְפָה כְּלִיּוֹתַי וְלִבִּי: ג** כי אני זוכר תמיד שכל מה שיש לי זה חסד ולא בזכותי **כִּי-חֲסִדְךָ לִנְגִד עֵינַי** ולכן בכל דרכי בעולם מתנהג לפי מה שנכון בעיניך **וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּאַמְתְּךָ: ד** (ומונע מעצמי מה שיכשיל אותי) שלא נמצא בחברת אלו שמתים כבר בעולם הזה כי עוסקים בשקר **לֹא-יִשְׁבְּתִי עִם-מְתֵי-שׂוֹא** ולא אבוא לגיהנום עם אלו שאינך משגיח עליהם **וְעַם נְעֻלְמִים לֹא אָבוֹא: ה** ואני מרחיק ממני את ציבור עושי הרע **שְׁנֵאתִי קַתֵּל מְרַעִים** ולכן איני נמצא בפועל עם מי שאינו זכאי בדין **וְעַם-רְשָׁעִים לֹא אֲשֹׁב: ו** ואחר כל אלו אני כביכול טובל במה שלא עשיתי רע **אֶרְחֹץ בְּנִקְנוֹן כַּפֵּי** ועובד אותך בעבודת בית המקדש לזרוק את הדם סביב המזבח³²⁴ **וְאַסְבְּבָה אֶת-מִזְבַּחְךָ ה': ז** וזוכה להשמיע לרבים תודה על הטובות שנתת לי בזכות זה **לְשִׁמְעַע בְּקוֹל תוֹדָה** ולנסח להם את כל הניסים שעשית לי **וְלִסְפֹּר כָּל-נִפְלְאוֹתֶיךָ: ח** (אבל יש מדרגה גבוהה מזה) שאני רוצה לדבוק במקומך הקבוע הוא השמים **ה' אֱהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתְךָ** ובשביל זה להיות במקום בארץ שבו מופיעה באופן קבוע שכינתך³²⁵ **וּמְקוֹם מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ: ט** וכדי

³²¹ פרוש נוסף: למרות פעולת הייסורים הטובה, אני מבקש שתפדה את העם מצרותיו ולא יישאר עמהן.

³²² פרוש נוסף: בקח אותי לראות שאני באמת כמו שאני אמור להיות, "ונסני" לראות אם יש בי גם יותר מזה.

³²³ כליות הן משל לנטיות הטבעיות שבאדם וליצריו, ויש שתיים: אחת לטוב ואחת לרע. הלב הוא משל לרצון ולרגש, כיון שפעולתם מתבטאת בהפעלה מוגברת של הלב.

³²⁴ וזה כמו שנאמר במזמור כד: "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו נקי כפיים ובר לבב".

³²⁵ לא רק לטובב את המזבח, אלא גם להיכנס פנימה.

כו

שאוכל לדבוק בך לעתיד לבוא אני מבקש שנפשי לא תלך למקום החוטאים אל-תִּאֶסֶף
 עם-חַטָּאִים נַפְשִׁי וְשֵׁלָא אַמּוּת בַּעֲלֹם הַזֶּה כְּמוֹ הַרוּצְחִים³²⁶ וְעַם-אַנְשֵׁי דְמִים חַיִּי³²⁷:
 י (שאף שגם אני הורג את אויבי) הם רודפים אחרי תאוותיהם שהרי גם מנאפים בסתר
 אֲשֶׁר-בִּידֵיהֶם זְמָה וּבִגְלוּ³²⁸ לוקחים שוחד להרוג נקיים וימינם מְלָאָה שְׁחָד³²⁹: יֵאֻכּוּיֹן
 שאשאר בעולם הזה אוכל להמשיך ללכת בשלמותי (שאם אני הורג זה רק למענך) וְאַנִּי
 בְּתַמִּי אֶלֶךְ³³⁰ ולכן תפדה אותי מהמות ותתן לי חן שנפשי תזכה לעולם הבא פְּדִי וְחַנּוּנִי:
 יב ולכן אני יודע שלא אפול כי אני אצלך שזה מקום ישר רְגְלֵי עַמְדָה בְּמִישׁוֹר³³¹ ומטרת
 בעולם תהיה להקהיל את העם ולגלות את ה' בעולם³³² בְּמִקְהֵלִים אֲבָרֶךְ ה':

כז א לְדָוִד | יְהוָה | אֲרִי וַיִּשְׁעֵי מִמֶּנִּי אִירָא יְהוָה מְעוֹז-חַיִּי מִמֶּנִּי אֶפְחָד:
 ב בְּקֶרֶב עָלִי | מַרְעִים לְאֶכְלֵ אֶת-בְּשָׂרֵי צָרִי וְאֵיבֵי לִי הִמָּה כְּשָׂלוֹ וְנִפְלוֹ: ג אִם-
 תַּחֲנֶה עָלִי | מַחֲנֶה לֹא-יִירָא לִבִּי אִם-תִּקְוֶם עָלִי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטָח:
 ד אַחַת | שְׁאַלְתִּי מֵאֵת-יְהוָה אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ שְׁבֵתִי בְּבֵית-יְהוָה כֹּל-יָמֵי חַיִּי לַחַזוֹת
 בְּנַעַם-יְהוָה וּלְבַקֵּר בְּחֵיכְלוֹ: ה כִּי יִצְפְּנֵנִי | בְּסִכְחֵ בָּיִת וְרָעָה יִסְתַּרְנִי בְּסִתְרֵי
 אֶהְלֹו בְּצִוּר יְרוּמָמְנִי: ו וְעַתָּה יָרוּם רֵאשִׁי עַל אֵיבֵי סְבִיבוֹתַי וְאֲזַבְחָה בְּאֶהְלוֹ
 זִבְחֵי תְרוּעָה אֲשִׁירָה וְאֲזַמְרָה לִיהוָה: ז שְׁמַע-יְהוָה קוֹלִי אֶקְרָא וְחַנּוּנִי וְעַנּוּנִי:
 ח לֵךְ | אֲמַר לִבִּי בְּקִשׁוֹ כִּנֵּי אֶת-פְּנֵיךָ יְהוָה אֲבַקֵּשׁ: ט אֶל-תִּסְתַּר פְּנֵיךָ | מִמֶּנִּי
 אֶל-תִּט-בְּאֵף עֲבָדְךָ עֲזַרְתִּי הִיִּית אֶל-תִּטְשֵׁנִי וְאֶל-תַּעֲזֹבֵנִי אֱלֹהֵי יִשְׁעֵי: י כִּי-אֵבִי
 וְאִמִּי עֲזָבוּנִי וַיְהוָה יִאֶסְפֵנִי: יא הוֹרַנִי יְהוָה דָּרְכְךָ וְנַחֲנִי בְּאַרְח מִישׁוֹר לְמַעַן
 שׁוֹרְרָי: יב אֶל-תַּחֲנֵנִי בְּנַפֵּשׁ צָרִי כִּי קָמוּ-בִי עַד־שָׁקֵר וַיַּפַּח חָמָס: יג לֹלֵא
 הָאֲמַנְתִּי לְרֵאוֹת בְּטוֹב-יְהוָה בְּאַרְץ חַיִּים: יד קִנְה אֶל-יְהוָה חֲזַק וַיִּאֲמָן לְבָבְךָ
 יִקְנֶה אֶל-יְהוָה:

אפשר לפרש שמזמור זה מדבר על המצב שהיה בזמן דוד, שהיה מזבח בנפרד, בבמה הגדולה שבבגבעון, ו"מעון ביתך" בנפרד, באוהל שבו היה הארון, ו"מקום משכן כבודך" בנפרד, במקום שבו היה המשכן עצמו.³²⁶ התואר "דמים" נאמר תמיד בהקשר של הריגה.

פרוש נוסף בענין כולו: המזמור מדבר על מה שרצה דוד לבנות את בית המקדש. לכן הוא אומר שהוא נקי לגמרי וראוי לזה, ואומר "ואסובבה את מזבחך" כלומר אסובב אותו בעזרות, ו"אהבתי מעון ביתך" לבנות אותו, "מקום משכן כבודך" - שדוד מצא את מקום המקדש (זבחים נד ע"ב). "ועם אנשי דמים חיי" - כיון שה' אמר לו שלא יבנה את הבית, "כי דמים רבים שפכת ארצה לפני" (דברי הימים א' כב, ח), דוד אומר שהוא שפך אותם בצדק למען ה', ולכן חלקו לא יהיה עם רוצחים.

³²⁷ כנגד מה שלא ישב עם מתי שוא ועם רשעים, כאן דוד מבקש מה' שלא יאסוף אותו עמהם; ורוצחים מתים בדרך כלל קודם זמנם בידי אחרים, ודוד מבקש שלא ימות קודם זמנו אף שהוא איש מלחמות.

³²⁸ "ידיהם" - יד שמאל, ו"ימינם" - יד ימין. פרשתי את הנמשל כאן כעשייה בסתר או בגלוי.

פרוש נוסף: בסתר מנאפים, ובגלוי משחדים כביכול את הקב"ה במעשים שנראים טובים.

³²⁹ לעומת "נקיון כפי".

³³⁰ לעומת מה ש"אני בתומי הלכתי" בעבר, כאן הוא מבקש על העתיד.

³³¹ לעומת "לא אמעד" מכוח עצמי, כאן הוא אומר שלא יפול מכוח הסביבה.

³³² לעומת החצי הראשון של המזמור שבו הוא מודה לה' על מה שעשה לטובתו, כאן הוא מברך את ה' מצד עצמו.

המזמור אומר שהעיקר בעולם הוא לדבוק בה', וצריך אדם לבקש רק את זה, ולפחד רק שלא יצליח בזה; וכל השאר יבוא מעצמו לפי רצון ה'. **ומתאים לאמרו כדי לחזק עצמו בבטחון בה', במיוחד בעת צרה, וכדי לשאוף לקרבת אלוקים.**

א לְדוֹד ה' מאיר לי את הדרך הנכונה על ידי הייסורים שנצרכים ה' אורי מושיע אותי מאלו שאינם נצרכים ויִשְׁעֵי ולכן איני צריך כלל להתגונן בפני צרות ממי אִירָא וכל ענין חיי לדבוק בה' זה לא ניתן לשינוי מבחוץ³³³ ה' מְעוֹז-חַיִּי ולכן איני חושש כי אויבי לא יכולים לגעת בזה ממי אֶפְחָד: ב וידע שכשאנשים רעים ירצו לפגוע בצד החומרי שלי³³⁴ שזה בידם בְּקֶרֶב עָלֵי מְרַעִים לְאֶחָל אֶת-בְּשָׂרִי והם נלחמים בי בפועל וגם אידיאולוגית צָרִי וְאִיבִי לִי הרי שמעצמם יתחילו ליפול עד שיפלו לגמרי הִמָּה כְּשִׁלּוֹ וְנִפְלוּ: ג וגם מבחינה לאומית אם יבוא צבא זר לא אפחד ברגש אלא רק במעשים הנצרכים אֶם-תִּחְנָה עָלַי מִחְנָה לֹא-יִירָא לִבִּי וגם אם בפועל ילחמו אותי אני בוטח בקרבת אלוקים שבזכותה יהיה הדבר הנכון בין שאנצל בין שאתייסר אֶם-תִּקּוּם עָלַי מִלְחָמָה בְּזֹאת אֲנִי בּוֹטָח: ד ולכן רק דבר אחד אני מבקש מה' אַחַת שְׂאֵלְתִי מֵאֵת-ה' והוא רצוני, ולא הישועה שתבוא בזכותו³³⁵ אוֹתָהּ אֶבְקֹשׁ שאהיה במדרגת קרבת אלוקים כיושב אצל ה' כל ימי בעולם הזה ולא רק בעולם הבא שְׂבִתִּי בְּבֵית-ה' קָל-יָמֵי חַיִּי שאראה בכל דבר בעולם את טוב ה' במבט פנימי לְחַזוֹת בְּנַעַם-ה' וכשלא טוב אבחן את עצמי³³⁶ אל מול רוממותו וְלִבְקֹר בְּהִיכְלוֹ: ה ומעצם מה שאני נמצא אצל ה' ממילא כשיש צרה יסתיר אותי לגמרי כך שלא תבוא אלי כִּי יִצְפְּנִי בְּסִכְּהַ בְּיּוֹם רָעָה וגם כשבאה צרה לכיוני יסתיר אותי שלא תהיה עלי השגחה לרע³³⁷ וְסִתְּרֵנִי בְּסִתְּרֵי אֱהָלוֹ וגם אם ממש באה הצרה עלי יחזק אותי כצור ועל ידי הצרה ירומם אותי בעולם³³⁸ בְּצוֹר יְרוּמָמֵנִי: ו ולאור זאת רואים גם אויבי שסביבי שאני מצליח ונכנעים בפני וְעַתָּה יְרוּם רֵאשִׁי עַל אִיבֵי סְבִיבוֹתַי וגם זה לא בשבילי אלא שאתקרב על ידי זה עוד לה' וְאֶזְבְּחָה בְּאֱהָלוֹ זִבְחֵי תְרוּעָה ואודה לו לפרסם את שמו גם לאחרים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה לה': ז וכדי לזכות לזה צריך שתשמע את תפילתי שלא אפול ממדרגתי שְׁמַע-ה' קוֹלִי אֶקְרָא ואמצא חן בעיניך ותתן לי שאלתי וְחֲנִנִי וְעֲנִנִי: ח שרצוני הפנימי אומר לי בשליחותך (כיון שרצוני שזה לרצונך) שרצונך שנחפש בעולם הזה את הופעתך הגלויה לך אֲמַר לִבִּי בְּקִשׁוֹ פָּנָי ולכן כל מה שאני עושה בעולם מטרתו לראות את הופעתך הגלויה בו אֶת-פָּנֶיךָ ה' אֶבְקֹשׁ: ט ולכן מבקש שלא תסתיר אתה את הופעתך ממני לעזוב אותי ליד

³³³ "עוז" - דבר חזק שלא ניתן לשינוי בקלות. "מעוז" - מקום שבו מתגוננים על ידי העוז.

³³⁴ "בשר" משמעותו בדרך כלל - הצד החומרי לעומת הצד הרוחני.

³³⁵ פרוש נוסף: רק את זה אני מבקש מה', ורק את זה אני מחפש בעצמי.

³³⁶ "לבקר" בתנ"ך אין מובנו כמו בלשוננו, אלא כמו בפסוק "לא יבקר הכהן לשיער הצהוב" (ויקרא יג, לו), במשמעות של בדיקה וחיפוש. אפשר גם לפרשו מלשון "בוקר", כלומר שבכל בוקר כבר אהיה בהיכלו. אבל הניגוד בין "בית ה'" ל"היכלו" שהוא מקום של כבוד, מכון יותר לפרוש הראשון.

³³⁷ "לצפון" - מי שבכלל לא יודעים איפה הוא. "להסתיר" - מי שיודעים איפה הוא נמצא אבל אין רואים אותו.

³³⁸ יש כאן כמה מדרגות של בית ה': בית, היכל, סוכה, אוהל וצור. "בית" הוא מקום מגורים, וכוונתו שיהיה עם ה' כל הזמן. "היכל" הוא מקום המלך, ומולו דוד בודק את עצמו. "סוכה" היא בית קבוע אבל בנוי מחומרים ארעיים, ודי בזה להסתיר מהצרה. "אוהל" בנוי מחומרים ארעיים וגם אינו במקום קבוע, ודי בזה לענין ההשגחה. "צור" הוא מקום פתוח אבל חזק ומוגן. נראה שהפסוק הראשון עוסק במדרגה הרוחנית, ששם יש בית והיכל לפי רמת הקרבה; והפסוק השני עוסק במדרגה בעולם הזה, שבו ה' מופיע באופן ארעי, והמדרגות בו הם סוכה, אוהל וצור, לפי רמת ההופעה.

כז

המקרה **אל-תסתיר פניך ממני** ולא תטה אותי לצד אחר ממך בכעסך עלי³³⁹ **אל-תט-באף עבדך** שהרי אתה עוזר לי במעשי בעולם הזה ולכן אל תפסיק את עזרתך **עזרתי היית אל-תטשני** וכשיש לי צרה על תשאיר אותי בתוכה כי רק אתה המשגיח עלי ומושיע אותי³⁴⁰ **ואל-תעזבני אלהי ישעי**: י' שהרי אבי ואמי שהביאוני לעולם הזה מבחינה חומרית עזבו אותי בו במותם **כי-אבי ואמי עזבוני** וכשאני אמות יאסוף אותי ה' לעולם הבא ואם כן המטרה להיות מחובר אליו, לא לעולם הזה³⁴¹ **וה' יאספני**: י"א לכן כדי שלא תסתיר פניך תראה לי מה הדרך הנכונה בעולם הזה להגיע לעולם הבא **הורני ה' דרכך** ואף שיכול להיות על ידי יסורים, יהיה בצורה חלקה³⁴² כדי שגם המחכים לראות במפלת³⁴³ יראו שאני מצליח ויצטרפו אלי³⁴⁴ **ונחני בארח מישור למען שוררי**: י"ב ובוודאי שלא יהיה לצד השני שכיון שלא אראה את פניך, הנלחמים בי יצליחו לצרף אותי אליהם שתהיה נפשי כנפשם **אל-תתנני בנפש צרי** שהם טוענים שאין השגחה בעולם הזה **פי קמו-בי עדי-שקר** ועל ידי זה רוצים שגם אחרים ואני ביניהם נעשה שלא כמשפט³⁴⁵ **ויפח חמס**: י"ג והיו מצליחים בזה אם לא שאני סומך שאראה את הטוב של ה' גם בעולם הזה ולא רק לעתיד לבוא **ולא האמנתי לראות בטוב-ה' בארץ חיים**: י"ד ולכן העצה שתשאף אל ה' **קנה אל-ה'** ואם לא ראית את טובו אל תחשוב שאין השגחה, אלא התחזק באמונתך בו והוא יחזק עוד את רצונך³⁴⁶ **חזק ויאמץ לבך** ושאף שוב כי בסוף תראה בישותו³⁴⁷ **וקנה אל-ה'**:

כח * **לְדוֹד אֱלִיָּהּ יִהְיֶה | אֶקְרָא צוּרִי אֶל-תַּחֲרֹשׁ לִמְנִי פֶן-תַּחֲשֶׁה מִמְּנִי**
וְנִמְשַׁלְתִּי עִם-יְוֹרְדֵי בֹר: ב * **שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֱלִיָּהּ בְּנִשְׁאֵי יְרֵי אֶל-דְּבִיר**
קְדָשָׁה: ג * **אֶל-תִּמְשַׁכְּנֵי עִם-רְשָׁעִים וְעִם-פְּעֻלֵי אָוֶן דְּבַרֵי שְׁלוֹם עִם-רַעִיָּהֶם וְרַעְיָה**
בְּלִבָּבָם: ד * **תֵּן-לָהֶם כְּפַעְלָם וּכְרַע מַעַלְלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן לָהֶם הֶשֶׁב**

³³⁹ פרוש נוסף: ליבי מבקש שפני יהיו מול פניך, ולכן צריך שלא תסתיר פניך ולא תרחיק את פני לצד אחר, שהרי אם תעשה כן, פנינו לא יהיו מכוונים.

³⁴⁰ "לעזוב" - להשאיר דבר במקומו כמו שהוא. "לנטוש" - דבר שכבר היה ביד האדם, ועזיבתו משנה את מצבו.

³⁴¹ פרוש נוסף: אפילו במצב שאבי ואמי שמרחמים עלי כבר עזבו אותי, ה' אוסף אותי, כי הוא אבי יתומים, ואיך יעזוב אותי עכשיו?

³⁴² פרוש נוסף: "הורני ה' דרכך" במה שאיני יודע, ו"נחני באורח מישור" במה שאני יודע, עוזר לי שהיצר הרע ושאר מכשולים לא יפריעו לי לקיימו.

³⁴³ "שוררי" מלשון "שור", שהוא ראייה. ומדובר בדרך כלל על המחכים לראות במפלת.

³⁴⁴ וגם אם לא יצטרפו, לא יהיה חילול השם.

פרוש נוסף: לפעמים אדם יודע שדרכו אינה טובה בעיני ה', אבל אינו יודע מה הדרך הנכונה, כי המצב מסובך ואין בו הלכה ברורה; או שהוא יודע גם מה ה' רוצה שיהיה, אבל אינו יודע מה הדרך להשתנות ולהיות כזה, ובאלו הוא מבקש שה' יראה לו מה הדרך שבה רוצה שילך. אבל הדרך שה' רגיל להראות את זה היא על ידי יסורים, שיגרמו לאדם להבין שדרכו אינה טובה ולחפש את הדרך הטובה; ולכן הוא מבקש שה' ינחה אותו בדרכו זו בדרך ישרה, ללא בורות ויסורים, כדי שהמסתכלים עליו לא יאבדו את הרצון לדבוק בה', כשיראו שה' מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה.

³⁴⁵ פרשתי כך כדי שהפסוק יסתדר עם המזמור כולו, והמלים מושאלות. אבל פשט המילים הוא שקמו נגדי עדים להעיד בי שקר ולפזר עיוות דין כנגדי, כמו בפסוק "עַד אֲמוֹנִים לֹא יִכְנַב וְיִפִּיָּה קְרָבִים עַד שֶׁקֶר" (משלי יד, ה).

³⁴⁶ אפשר לפרש שיחזק את רצונך על ידי היסורים, ועוד לא הגיע הזמן שיענה לך.

³⁴⁷ פרוש נוסף: אף אם לא נענית, העיקר הוא התקוה אל ה', ותקוה זו מחזקת את לב האדם ומאמצת אותו אף כשאינו נענה, ולכן יקוה שוב אל ה'.

גְּמוּלָם לָהֶם: ה' כִּי לֹא יִבְיִנוּ אֶל-פְּעֻלַּת יְהוָה וְאֶל-מַעֲשֵׂה יָדָיו יִהְרָסוּם וְלֹא יִבְנֶם:
 ו בָּרוּךְ יְהוָה כִּי-שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָיו: ז יְהוָה | עֲזָו וּמִגְנִי בּוֹ בָּטַח לִבִּי וְנִעְזַרְתִּי
 ו יַעֲלֶז לִבִּי וּמְשִׁירֵי אֲהוּדָנוּ: ח יְהוָה עֲזוּ-לָמוּ וּמְעֹזוֹ יְשׁוּעוֹת מְשִׁיתוֹ הוּא:
 ט הוֹשִׁיעָה | אֶת-עַמּוֹךְ וּבְרַךְ אֶת-נַחֲלֹתֶיךָ וּרְעֵם וְנִשְׂאֵם עַד-הָעוֹלָם:

המזמור מדבר על כך שה' מציל מי שמחובר אל מעשיו, ושה' משיב למי שהולך נגד רצונו; והעיקר הוא החיבור לרצון ה' שמתגלה בישועה. **ומתאים לאמרו לבקש ישועה, ולהינצל מרשעים ומאויב לאומי.**

א לְדוֹד רק אליך אני קורא כשיש לי צרה **אֶלֶיךָ ה' אֶקְרָא** ואתה החוזק שלי לכן אל תאטום אוזניך שלא לשמוע תפילתי **צוּרֵי אֶל-תַּחֲרֹשׁ מִמֶּנִּי** שאם לא תעשה דבר לעזרתי יראה שאני כמו הרשעים שיוֹרְדִים לגהנום **פֶּן-תַּחֲשֶׂה מִמֶּנִּי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם-יּוֹרְדֵי בּוֹר:** ב לכן קבל את מה שאני מנסה למצוא חן בעיניך כשאני מבקש ישועה **שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֶלֶיךָ** לא בשביל עצם הישועה אלא כי אני מנסה לחבר את מעשי ידי לקודש המופיע בעולם³⁴⁸ **בְּנִשְׂאֵי יָדַי אֶל-דְּבִיר קִדְשֶׁךָ:** ג דוקא בשביל זה. אבל אינני מבקש שתתן לי זמן חיים בעולם הזה כמו שאתה מאריך אף לאלו שרצונם רע **אֶל-תִּמְשְׁכֵנִי עִם-רְשָׁעִים** וכמו שמאריך אף לעושי הרע בפועל **וְעִם-פְּעֻלֵי אֲנֹן** שהם גם כלפי חבריהם מעוניינים רק בטובת עצמם (זה הפוך ממני שגם כשמבקש טובת עצמי זה בשביל הקב"ה)³⁴⁹ **דְּבִרֵי שְׁלוֹם עִם-רַעֲיָהֶם וְרַעָה בְּלִבָּבָם:** ד ולא ימשכו ימיהם אלא תתן להם מידה כנגד מידה ממה שעשו **תֵּן-לָהֶם פְּעֻלָּם** וגם מה שלא הצליחו לעשות רע, כיון שהתכוונו לעשות רע תן על פי הכונה³⁵⁰ **וּכְרַע מַעַלְלֵיהֶם** ואם התכוונו במקרה לטוב ועשו רע תן לפי המעשה **כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם תֵּן לָהֶם** ובכל מקרה תן להם לפי התגובה הראויה לאנשים כמותם **הַשֵּׁב גְּמוּלָם לָהֶם:** ה כי הם לא מנסים להבין מה ה' רוצה לעשות בעולם ולהצטרף לזה³⁵¹ **כִּי לֹא יִבְיִנוּ אֶל-פְּעֻלַּת ה' ואפילו מה שרואים בפועל שעושה לא מצטרפים אליו³⁵² וְאֶל-מַעֲשֵׂה יָדָיו** ולכן כשיתיים תפקידם יהרוס אותם כיון שאינם מחוברים לעתיד **יְהָרָסוּם** ולא יסורים על מנת לבנות אותם אלא רק להרוס³⁵³ **וְלֹא יִבְנֶם:** ו ולעומת זאת כשה' שומע את בקשותי זה מוסיף הופעתו בעולם³⁵⁴ **בָּרוּךְ ה' כִּי-שָׁמַע קוֹל תַּחֲנוּנָיו:** ז כיון שה' מתגלה בעולם ככח ששומר עלי מפני שינוי, כי אני מחובר אליו שהוא אינו בר שינוי **ה' עֲזָו** ומגן עלי מצרות שכלל לא יבואו עלי **וּמִגְנֵי** ולכן רק בו אני בוטח **בּוֹ בָּטַח לִבִּי** ועוזר לי לפעול בעולם **וְנִעְזַרְתִּי** עד שרצוני שמח בזה כי רצוני שווה לרצונו **וַיַּעֲלֵז לִבִּי** ואפרסם שבחו על ידי שירי שמחה **וּמְשִׁירֵי אֲהוּדָנוּ:** ח זה לא בשבילי אלא כי ה' שומר על עמו מפני שינוי **ה' עֲזוּ-לָמוּ** ולכן הוא מגן על מלכו שיכול להתחזק בו בכל ישועה שצריך כיון שמוביל את העם **וּמְעוֹז יְשׁוּעוֹת מְשִׁיחוֹ הוּא:** ט ולכן עיקר בקשתי שתושיע את עם ישראל **הוֹשִׁיעָה אֶת-עַמּוֹךְ**

³⁴⁸ זה משל לתפילה לכיוון קודש הקדשים.

³⁴⁹ פרוש נוסף: גם אם הם מראים את עצמם כצדיקים כלפי הקב"ה, אין ליבם איתו. וזה משל.

³⁵⁰ "מעללים" - מעשים הנובעים ממידות הנפש.

³⁵¹ ולכן פעלם אינו מכונן, ותן להם כפעלם.

³⁵² ולכן תן להם כמעשה ידיהם, שאינם מכוונים. אפשר להסביר ש"פעולת ה'" היא מגמתו, ו"מעשה ידיו" הוא העולם כולו, שהם רואים בו טבע עיוור.

³⁵³ פרוש נוסף: ולא יבנם לעולם הבא.

³⁵⁴ פרוש נוסף: הוא מברך את ה' על כך ששמע קולו כשביקש שלא יהיה כמותם.

ותתן שפע לארץ ישראל וּבְרַךְ אֶת-נַחֲלַתָּךְ ותתן לעמך כל צורכם ותרומם אותם אליך³⁵⁵ עד **כת** שיהיו ראויים לעתיד לבוא וּרְעִים וְנִשְׂאִים עַד-הָעוֹלָם:

כ מְזֻמֹּר לְדָוִד הָבִי לַיהוָה בְּנֵי אֱלֹהִים הָבִי לַיהוָה כְּבוֹד וְעֹז: **ג** הָבִי לַיהוָה הַ כְּבוֹד שְׁמוֹ הַשִּׁתְּחֹנִי לַיהוָה בְּהַדְרַת-קִדְשׁ: **ד** קוֹל יְהוָה עַל-הַמַּיִם אֶל-הַכְּבוֹד הַרְעִים יְהוָה עַל-מַיִם רַבִּים: **ה** קוֹל-יְהוָה בְּפֶתַח קוֹל יְהוָה בְּהַדְרָה: **ו** קוֹל יְהוָה שֹׁבֵר אַרְזִים וַיִּשְׁבֵּר יְהוָה אֶת-אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: **ז** וַיִּרְקִיעֵם כְּמוֹ-עַגְל לְבָנוֹן וַיִּשְׂרִיץ כְּמוֹ בֶן-רְאֵמִים: **ח** קוֹל-יְהוָה חֹצֵב לְהַבּוֹת אֵשׁ: **ט** קוֹל יְהוָה יַחֲלִיל מִדְּבַר יַחֲלִיל יְהוָה מִדְּבַר קִדְשׁ: **י** קוֹל יְהוָה | יַחֲלִיל אֵילוֹת וַיַּחֲשֵׁף יַעֲרֹת וּבַהֲיַכְלוֹ פָּלוּ אָמַר כְּבוֹד: **יא** יְהוָה לַמַּבּוּל יֵשֵׁב וַיִּשָּׁב יְהוָה מִלֶּךְ לְעוֹלָם: **יב** יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ וַיִּתֵּן יְהוָה | יְבָרֶךְ אֶת-עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

המזמור אומר³⁵⁶ שה' מתגלה דרך איתני הטבע כשהם מייראים את האדם, והוא מתגלה בעולם בעניינים נוספים, ששיאים ישראל המקבלים מלכותו, ולכן ה' עושה בשביל ישראל את צורכם. **ומתאים לאמרו לחזק את האמונה בגדולת ה' ובכוחו.**

א מְזֻמֹּר לְדָוִד אתם כוחות הטבע³⁵⁷ תנו את כחכם לה' הָבִי לה' בְּנֵי אֱלֹהִים ותנו לו כבוד שידעו שהוא שולט בכם ועוז שיראו שרצונו גובר על כוחות הטבע הָבִי לה' כְּבוֹד וְעֹז: **ב** ועל ידי זה תתנו לו את הכבוד הבא מהופעתו³⁵⁸ דרככם הָבִי לה' כְּבוֹד שְׁמוֹ ותראו שהוא אדונכם ואתם חלק מהפרטים שנותנים בעולם את תחושת הקדושה³⁵⁹ הַשִּׁתְּחֹנִי לה' בְּהַדְרַת-קִדְשׁ: **ג** וציוי ה' מתגלה קודם לכל במים שמחיים את הכל ובאים על פי רצונו³⁶⁰ קוֹל ה' עַל-הַמַּיִם וברעמים אפשר להרגיש את כבודו וכוחו של ה' אֶל-הַכְּבוֹד הַרְעִים ומתגלה עוד יותר מזה כשיש תופעות של מים רבים שהורסים ומציפים ה' עַל-מַיִם רַבִּים: **ד** ומרגישים את ציוי ה' במיוחד כשמופיע כח טבע חזק קוֹל-ה' בְּפֶתַח ואז מבינים שכל איתני הטבע הם פרטים שמגלים את ציוי ה' שציוה על בריאתם, גם כשהם במנוחה קוֹל ה' בְּהַדְרָה: **ה** ומופיע ציוי ה' במוחש כשרוחות חזקות וכדו' שוברות עצים חזקים קוֹל ה' שֹׁבֵר אַרְזִים ועל ידם שובר גם את ארזי הלבנון החזקים במיוחד וַיִּשְׁבֵּר ה' אֶת-אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: **ו** ובמקרים של רעידות אדמה העצים רוקדים וַיִּרְקִיעֵם כְּמוֹ-עַגְל ואפילו הרים גבוהים וגדולים כלבנון והחרמון רוקדים אז לְבָנוֹן וַיִּשְׂרִיץ כְּמוֹ בֶן-רְאֵמִים: **ז** וכן מוציא מבטן

³⁵⁵ פרוש נוסף: רומם אותם על העמים שסביבם.

³⁵⁶ יש לפרק זה מבנה מסודר, כמו שאפרט בהערות שוליים בחצי השני של המזמור; ואיני יודע מה משמעותו של מבנה זה. את בחירת הדוגמאות בפרק זה אפשר לייחס למבנה האמור.

³⁵⁷ "אלים" הם המלאכים השולטים בכוחות הטבע, ו"בניהם" הם הכוחות עצמם, הנשלטים על ידי המלאכים. "אל" לשון "כח", כמו בפסוק "יש לאל ידי" (בראשית לא, כט). וכן נאמר "וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה' וַיָּבֹאוּ גַם הַשָּׁטָן בְּתַכְסֵּן לְהִתְיַצֵּב עַל ה'" (איוב א, 1). וכן: "פִּי מִי בִשְׁחַק יַעֲרֹךְ לֵה' יְדָמָה לֵה' בְּבָנֵי אֱלֹהִים" (תהלים פט, ז).

³⁵⁸ שם ה' הוא מה שניתן לראות אותו בעולם ולקרוא על זה את שמו.

³⁵⁹ "הדר" הוא הרושם שדבר עושה על אחרים, כשאפשר להסביר איך הוא עושה את הרושם.

³⁶⁰ כמו שנאמר "ורוח אלקים מרחפת על פני המים" (בראשית א, ב).

האדמה אש קול-ה' חצב להבות אש³⁶¹: ח ויוצר מדבר על ידי שנשרף היער קול ה' יחיל מדבר או לצד שני לוקח מדבר ויוצר בו חיים על ידי שמוציא מים מהסלע כמו במי מריבת קדש³⁶² יחיל ה' מדבר קדש: ט וכן מתגלה כשגורם ללידת האילות שקשה להם ללדת³⁶³ קול ה' יחולל אילות³⁶⁴ והופך אזויר יער למקומות ראויים למגורי אדם ויחשף יערות³⁶⁵ וכבודו מתגלה בשלמות בבית המקדש כשישראל מקבלים מלכותו ובהיכלו פלו אמר פבור³⁶⁶: י ומצד אחד נגלה שה' יושב על כסא המלכות במבול כששפט את כל העולם בכח גדול ה' למבול ישב³⁶⁷ ומצד שני הוא מלך עד עולם הבא גם בלי להופיע בכח כזה וישב ה' מלך לעולם³⁶⁸: יא כיון שנגלה על עמו ולכן יתן לעמו כח ככוחו שלא יוכלו לשנותו ה' עז לעמו יתן³⁶⁹ ומצד שני יתן להם שלום שלא ינסו בכלל לפגוע בהם ה' יברך את-עמו בשלום³⁷⁰:

ל מְזֻמֹּר שִׁיר-חֲנֻכַּת הַבַּיִת לְדָוִד: ב אַרְוֹמֶמֶן יִהְיֶה כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא-שָׁמַחַת אִיבֵי לִי: ג יִהְיֶה אֱלֹהֵי שׁוֹעֲתֵי אֱלִיָּה וְתִרְפְּאֵנִי: ד יִהְיֶה הַעֲלִית מִן-שָׁאוֹל נַפְשִׁי הַיִּיתָנִי (מִיִּוֶרְדֵי)-מִיִּרְדֵי-בֹר: ה זַמְרֵנו לִיהוָה חֲסִידָיו וְהוֹדֵנו לְזִכַּר קִדְשׁוֹ: ו כִּי רָגַע | בְּאֶפֶס חַיִּים בְּרִצּוֹנֵנוּ בְּעָרֵב יֵלֵין כִּכִּי וּלְבַקֵּר רִגְהָ: ז וְאֲנִי אֲמַרְתִּי בְשִׁלְוִי בַל-אֲמוֹט לְעוֹלָם: ח יִהְיֶה בְּרִצּוֹנְךָ הַעֲמַדְתָּה לְתַרְרִי עַז הַסִּתְרַת פְּנִיָּךְ הַיִּיתִי נִבְהַל: ט אֱלִיָּה יִהְיֶה אֶקְרָא וְאֶל-אֲדֹנָי אֶתְחַנֵּן: י מִחַ-בְּצַע בְּדַמִּי בְּרִדְתִּי אֶל-שַׁחַת הַיּוֹדֶךָ עֲפָר הַיְגִיד אֲמַתְּךָ: יא שָׁמַע-יִהְיֶה וְחַנְּנִי יִהְיֶה הִנֵּה-עֲזַר לִי: יב הַכֶּכֶת מִסְפְּדֵי לְמַחֹל לִי פִתַחַת שְׁקִי וְתִאֲזַרְנִי שְׁמַחַת: יג לְמַעַן | וְזַמְרֵךְ כְּבוֹד וְלֹא יִדָּם יִהְיֶה אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֲוֶדְךָ:

יום
שני

³⁶¹ אפשר לפרש את זה על הלוחות, שנאמר בהם "מימינו אש דת למו" (דברים לג, ב).

³⁶² זה כנגד "חוצב להבות אש", שכאן חצב מים מהסלע, ושם יש הרס וכאן - חיים.

³⁶³ כמו שנאמר "תְּדַעַת עַת לָדַת יַעֲלֵי קִלְע חֲלַל אֲזִלוֹת תִּשְׁמַר: תִּסְפָּר יִרְחִים תִּמְלָאָה וְיִדְעַת עַת לְדַתְנָה: תִּכְרַעְנָה יִלְדִיקוּ תִּפְלַחְנָה חֲבָלֵיכֶם תִּשְׁלַחְנָה". (איוב לט, א-ג).

³⁶⁴ זה כנגד "וירקידם כמו עגל לבנון ושריון כמו בן ראמים", כי "חולל" הוא גם מלשון "מחול". ושם יש הרס, וכאן - חיים.

³⁶⁵ זה כנגד "שובר ארזים", אלא ששם יש הרס, וכאן - חיים.

³⁶⁶ זה כנגד "ארזי הלבנון" שמהם נבנה בית המקדש, אלא ששם יש הרס, וכאן - חיים.

³⁶⁷ זה כנגד "קול ה' על המים", אלא ששם יש חיים, וכאן - הרס.

³⁶⁸ זה כנגד "השתחוו לה' בהדרת קודש", אלא ששם מדובר בכוחות הטבע, וכאן בישראל ואחר כך העולם כולו.

³⁶⁹ זה כנגד "הבו לה' כבוד ועוז", אלא ששם מדובר בכוחות הטבע, וכאן ה' נותן לישראל.

³⁷⁰ זה כנגד "הבו לה' בני אלים", שבמה שקוראים שם ה' על כוחות הטבע, מסתבר שכולם עובדים יחד למטרה אחת - שלום. ושם מדובר בכוחות הטבע וכאן בישראל.

אפשר לפרש את כל הפרק גם על יציאת מצרים והאירועים שלאחריה: "ה' על מים רבים" - קריעת ים סוף; "שובר ארזים" - מצרים, כמו בפסוק "כגובה ארזים גבהו" (עמוס ב, ט); "לבנון ושריון כמו בן ראמים" - מתן תורה, או התגובה של מלכי כנען לשמועה על יציאת מצרים; "חוצב להבות אש" - מתן תורה; "יחיל מדבר קדש" - הוצאת מים מהסלע; "אילות" - הן האומות כמו בפסוק "אילות השדה" (שיר השירים ב, ז); "יחשוף יערות" - בכיבוש ארץ ישראל, כמו היער בהר אפרים; "ובהיכלו" - בניית בית המקדש.

המזמור אומר שהצרות הן דבר מוכרח, כי כשיש לאדם כל טוב הוא מתגאה ושוכח את ה', וכשיש איום לקחת לו את הטוב שיש לו - הוא מבין שהכל מה', והוא מתפלל; וכשה' מושיע אותו, הוא זוכר להודות ולשבח את ה' על כל מה שיש לו³⁷¹. **ומתאים לאמרו על כל טובה שיש לאדם ובמיוחד כשהוא מקבל אותה לראשונה (בחנוכת בית או כל דבר דומה), כדי לזכור שהכל מה'.**

א מְזִמּוֹר שִׁיר על מה שאדם צריך לחשוב כשנכנס לבית חדש ומה שדומה לזה³⁷² **חֲנֻכַּת הַבַּיִת לַדּוֹד: ב** אשבח את רוממותך מעל מחשבת אנשים **אָרוֹמְמָךְ ה'** בזכות זה שעשית אותי דל³⁷³ וזה הזכיר לי אותך **כִּי דָלִיתִנִּי** ומצד שני הושעת אותי כך שאיבני לא יכול לשמוח על נפילתי³⁷⁴ **וְלֹא-שִׁמְחָתָ אִיבֵי לִי: ג** שהרי כשזכרתי שאתה המשגיח עלי ובקשתי ממך, תיקנת את הנזק והחזרת את המצב לקדמותו³⁷⁵ **ה' אֱלֹהֵי שְׁוֹעֵתִי אֱלֹהֵי וַתִּרְפָּאֵנִי: ד** ובה מנעת מנפשי לשקוע בחומריות ולרדת לגיהנום אחר המוות **ה' הַעֲלִיתָ מֵן-שָׂאוֹל נַפְשִׁי** וכיוון שכן גם הצלת אותי פיזית מלמות ולהקבר **חֲיִיתִנִּי (מִיּוֹרְדֵי)-מִיּוֹרְדֵי-בּוֹר: ה** ומה תלמדו, עובדי ה', שהעיקר לפרט את גדולתו **זָמְרוּ לַה' חֲסִידָיו** ותודו לו על מה שהקודש מזכיר את עצמו על ידי הייסורים **וְהוֹדוּ לְזָכֶר קִדְשׁוֹ: ו** כי כל כעסו רגע אחד לפי הדרוש שבנין מה יכול להיות **כִּי רָגַע בְּאָפּוֹ** ובאמת רצונו בכל זה לתת חיים **חַיִּים בְּרִצּוֹנוֹ** וכשמחשיכה הצרה לאדם, יישן בבכי ותפילה **בְּעָרֵב יָלִין בְּכִי** ומיד תזרח שמש הצלחתו וישבח לה' **וְלִבְקָרוֹ רָנָה: ז** ואין ברירה כי כשהייתי שלוי בלי ייסורים חשבתי שהציבות ממני, ושאי אפשר להפיל אותי³⁷⁶ **וְאֵנִי אֲמַרְתִּי בְּשִׁלּוֹי-בַל-אֲמוּט לְעוֹלָם: ח** אבל האמת שרק רצון ה' העמיד אותי יציב כהר בלי שיכולו לשנות ה' **בְּרִצּוֹנְךָ הַעֲמַדְתָּה לַהֲרָרִי עֲזֵ** ולכן די בהסתרת פנים כדי שלא אדע מה לעשות **הַסִּתְרָתְךָ פְּנֵיךָ הֵייתִי נִבְהַל: ט** ואז אקרא אליך שאזכור שהכל ממך, ולכן רק אתה יכול להושיע **אֱלֹהֵי ה' אֶקְרָא** ואזכור שאתה האדון והכל למענך, ולכן צריך למצוא חן בעיניך **וְאֶל-אֲדֹנָי אֶתְחַנֵּן: י** ואומר שלא תהיה תועלת אם אמות ואשתוק³⁷⁷ **מֵה-בְּצַע בְּדַמִּי** או שארד אל הקבר **בְּרִדְתִּי אֶל-שַׁחַת** שהרי חומר דומם לא יודה לך על טובותיך כמו שאני אודה אם תציל אותי **הַיּוֹדֵךְ עֲפָרִי** וגם אם עונש זה הוא אמת, ומגיע לו, לא יקרא שמך על המוות כמו שיראו את צדקתך אם תציל אותי **הַיְגִיד אֲמַתְךָ: יא** (וכיון שאני מתכוון להודות לך ולהגיד אמיתך) שמע תפילתי ואמצא חן בעיניך לתת לי בקשתי **שְׁמַע-ה' וְחַנּוּנִי** ותהיה בעזרתך להנצל מהצרה **ה' הֵיחָה-עֲזֹר לִי: יב** ולכן לא אחזור למצב שהייתי, ולא רק שהתבטל המספד, גם למדתי דבר חדש שהפך את זה לריקוד של שמחה **הַפְּקֵת**

³⁷¹ כמו שנאמר: "פֶּן תֹּאכַל וְשָׂבַעְתָּ וּבָתִּים טֹבִים תִּבְנֶה וְיִשְׁכַּבְתָּ... וְרַם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ... וְאָמַרְתָּ בְּלִבְבְּךָ כִּחֵי וְעַצְמִי יָדִי עָשָׂה לִי אֵת הַחֵיִל הַזֶּה: וְזָכַרְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנְתָּן לָךְ פֶּחַ לַעֲשׂוֹת חָיִל... וְהָיָה אִם שָׁכַחְתָּ תִשְׁפַּח אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ... הַעֲדֵתִי בְּכֶם הַיּוֹם כִּי אֶבֶד תֹּאבְדוּן" (דברים ח, יב ואילך).

³⁷² נראה שהזכיר דוקא את חנוכת הבית, כי זה הרכוש החשוב ביותר לאדם, שמרגיש שיש לו הכול, ושהוא מוגן - ושם הסכנה לשכחת ה'. ואם יזכור להודות כבר בהתחלה, ה' לא יצטרך לאיים לקחת את זה ממנו, אלא יזכור שהכל מה'.

³⁷³ פרוש נוסף: כמו "דלה דלה לנו" (שמות ב, יט), כלומר אני מרום את ה' על כך שהירים אותי מהצרה.

³⁷⁴ כמו שנאמר "בִּנְפֹל אוֹיְבֶךָ אֶל תִּשְׁמַח וּבְכַשְׁלוֹ אֶל יָגַל לְבָבְךָ: פֶּן יִרְאֶה ה' וְרַע בְּעֵינָיו וְהָשִׁיב מֵעֲלֵיו אָפּוֹ" (משלי כד, יז), משמע שהאויב שמח באמת רק בנפילה מוחלטת.

³⁷⁵ "רפואה" בתנ"ך נאמרת בכל הצלה, לאו דווקא ממחלה, כמו בפסוק "וירפא את מזבח ה' ההרוס" (מלכים א' יח, ל).

³⁷⁶ שכן אדם רגיל לחשוב שהמצב הנוכחי יתמיד, במיוחד אם נשאר כך זמן ממושך.

³⁷⁷ מלשון "וידום אהרן" (ויקרא י, ג). אפשר לפרש גם מלשון "דם" - אין תועלת בדמי, שאינו כדם הקרבנות.

מִסָּפְדֵי לְמַחֹל לִי ולא רק הורדת ממני בגדי התענית גם חגרת אותי בשמחה של מצוה ומטרה להודות לך **פִּתְחַת שְׁקִי וּתְאֹזְרֵי שְׂמֹחָה**: יג והמטרה שיזמרו בני אדם את עצם כבודך גם בלי שיצטרכו צרה לזה **לְמַעַן יִזְמְרֶךָ כְּבוֹד** ולא יפסיקו כי כל הזמן יש על מה לברך אותך **וְלֹא יִדָּם** ולכן אני מכיר שאתה ה' המשגיח עלי ואודה לך על כל מה שעשית עמדי עד עולם הבא³⁷⁸ **ה' אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אֲדֹתְךָ**:

לֹא א לְמַנְצַח מְזֻמּוֹר לְדָוֶד: ב בָּךְ יְהוָה חֲסִיתִי אֶל-אֲבוֹשָׁה לְעוֹלָם בְּצַדִּיקְתֶּךָ פִּלְטֵנִי: ג הִטָּה אֵלַי | אֲזַנְּךָ מִהֲרָה הֲצִילֵנִי הִיָּה לִי | לְצוֹר-מְעוֹז לְבֵית מְצוּדוֹת לְהוֹשִׁיעֵנִי: ד כִּי-סִלְעֵי וּמְצוּדֹתַי אֶתָּה וּלְמַעַן שְׁמֹךְ תִּנְחַנְחֵנִי וּתְנַחֵלֵנִי: ה תּוֹצִיאֵנִי מִרְשַׁת זֶן טָמְנוּ לִי כִּי-אֶתָּה מְעוֹזִי: ו בִּידְךָ אֲפָקִיד רֵיחֵי פְדִיתָה אוֹתִי יְהוָה אֵל אֲמַת: ז שְׁנֵאתִי הַשְּׂמֵרִים הַכְּלִי-שָׁוֵא וְאֲנִי אֵל-יְהוָה בְּטַחְתִּי: ח אֲגִילָה וְאֲשַׁמְחָה בְּחִסְדְּךָ אֲשֶׁר רָאִיתָ אֶת-עַנְיִי וְדַעַת בְּצָרוֹת נַפְשִׁי: ט וְלֹא הִסְתַּרְתִּי בֵּינִי-אוֹיֵב הַעֲמַדְתָּ בְּמִרְתָּב רִגְלִי: י חַנּוּנִי יְהוָה כִּי צָר-לִי עָשָׂה בְּכַעַס עֵינַי נַפְשִׁי וּבִטְנִי: יא כִּי כָלוּ בְּגִזָּן חַיִּי וּשְׁנוֹתַי בְּאַנְחָה כְּשֶׁל בַּעֲוֹנֵי כַחַי וְעַצְמִי עָשָׂשׁוּ: יב מִכָּל-צָרָתִי הִנֵּיתִי חֲרָפָה וְלִשְׁכַּנִּי | מֵאֵד וּפְחַד לְמִידְעֵי רֹאֵי בַחֲוִץ נִדְרוּ מִמֶּנִּי: יג נִשְׁכַּחְתִּי כְּמַת מִלֵּב הָיִיתִי כְּכָלִי אֲבָד: יד כִּי שָׁמַעְתִּי | דְּבַת רַבִּים מְגוֹר מִסָּבִיב בְּהוֹסֵסְךָ יַחַד עָלַי לְקַחַת נַפְשִׁי זְמַמוּ: טו וְאֲנִי | עָלִיךָ בְּטַחְתִּי יְהוָה אֲמַרְתִּי אֱלֹהֵי אֶתָּה: טז בִּידְךָ עֲתַתִּי הֲצִילֵנִי מִיַּד-אוֹיְבֵי וּמִרְדְּפֵי: יז הָאֵירָה פְּנִיךָ עַל-עַבְדְּךָ הוֹשִׁיעֵנִי בְּחִסְדְּךָ: יח יְהוָה אֶל-אֲבוֹשָׁה כִּי קָרַאתִיךָ וַיִּבְשׂוּ רִשְׁעִים יִדְמוּ לְשֹׂאֵל: יט תֵּאֱלָמְנָה שִׁפְתֵי שִׁקֵּר הַדְּבָרוֹת עַל-צַדִּיק עֲתָק בְּנֶאֱוָה וּבִזִּי: כ מָה רַב-טוֹבוֹךָ אֲשֶׁר-צִפְנָתָ לִירְאֶיךָ פְּעַלְתָּ לַחֲסִים בָּךְ נִגְדָה בְּנֵי אָדָם: כא תִּסְתִּירֵם | בְּסֵתֵר פְּנִיךָ מִרְכָּסֵי אִישׁ תִּצְפְּנֵם בְּסִפְּהָ מִרְיֵב לְשֹׁנוֹת: כב בְּרוּךְ יְהוָה כִּי הִפְלִיא חִסְדּוֹ לִי בַעֲיַר מְצוֹר: כג וְאֲנִי | אֲמַרְתִּי בְּחַפְזִי נִגְרַזְתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אֲכֹן שָׁמַעְתָּ קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוּעֵי אֱלִיךָ: כד אֶהְבֵּוּ אֶת-יְהוָה כָּל-חֲסִידָיו אֲמוֹנִים נִצְרָה יְהוָה וּמִשְׁלָם עַל-יָתֵר עֲשָׂה גֵאוּה: כה חֲזִקוּ וַיֵּאֱמָן לְבַבְכֶם כָּל-הַמְּיַחֲלִים לִיהוָה:

זהו משל ממה שהיה לדוד בקעילה³⁷⁹, שה' הציל אותו דוקא על ידי שהוציא אותו מהחומות, ומזה הוא לומד שלפעמים דוקא מה שנראה לאדם כרעה - הוא הצלתו, למשל, כשצריך להצילו על ידי יסורים מהיצר הרע. **ומתאים לאמרו כשאדם מרגיש שאינו מבין למה אינו נושע.**

³⁷⁸ כעין ברכות השחר שאנחנו מודים בהן על דברים שאנחנו רגילים להם, כגון יציבות הארץ על המים, והשבת הנשמה אל הגוף.

³⁷⁹ כמו שכתוב: "וישע דוד את יושבי קעילה... ויגד לשאול כי בא דוד קעילה ויאמר שאול נפר אתו אלהים בגדי כי נסגר לבוא בעיר דלמים וברית... ויאמר דוד הניסגרו בעלי קעילה אתי ואת אנשי בני שאול ויאמר ה' ניסגרו: ויגד דוד ויאנשו קשש מאות איש ויצאו מקעלה וימהלכו באשר וימהלכו וילשאול הגד כי נמלט דוד מקעילה ויחדל לצאת" (שמואל א' פרק כג).

לא

א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: בַּ אֲנִי שִׁיר לְךָ וּלְכֵן מוֹגֵן אֶצְלַךְ בְּךָ ה' חֲסִיתִי וְהַעִיקַר שְׁלֵא אֲתַבִּישׁ לְעוֹלָם הַבָּא אֶל-אֲבוֹשָׁה לְעוֹלָם אֲבָל כִּיּוֹן שְׂאתָה עוֹשָׂה הַטּוֹב וְהַיִּשֵׁר תִּשְׁמָר אֹתִי לְךָ גַם בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּצַדִּיקְתָּךְ פְּלִטָנִי: גַּ וְאֲנִי יוֹדַע שֶׁכִּבֵּר קוֹדֵם שְׂאֲנִי קוֹרָא תִּכְיֹן עֲצֻמְךָ לְקִרְיָאֵתִי הִטָּה אֵלַי אֲזַנְךָ וְהַיְשׁוּעָה תִּהְיֶה מוֹכֵנָה קוֹדֵם וּלְכֵן תִּצִּיל אֹתִי מִיַּד בֵּין אִם אֲנִי מִבֵּין אֵת הַיְשׁוּעָה וּבֵין אִם לֹא מִהֲרָה הֲצִילָנִי וְעַל יַדִּי זֶה תִּהְיֶה לְפַעֲמִים מִקּוֹם חֹזֵק לְהַתְּגוֹן בּוֹ שְׁלֵא יוֹכְלוּ לְשׁוֹנֵת אֹתִי הִיָּה לִי לְצוֹר-מְעוֹז וּלְפַעֲמִים דּוֹקָא לְמִקּוֹם שְׂאִפְשֵׁר לְצוֹד אֹתִי בּוֹ כִּדִּי לְהוֹשִׁיעַנִי עַל יַדִּי כִּךְ לְבֵית מִצְוֹדוֹת לְהוֹשִׁיעַנִי: דַּ כִּיּוֹן שְׂמַצַּד אֶחָד אֵתָה חוֹזְקִי וּמַצַּד שְׁנֵי אֲנִי סוֹגֵר אֶצְלַךְ כְּשִׁצְרִיךְ כִּי-סִלְעֵי וּמִצְוֹדוֹתֵי אֶתָה שֶׁהָרִי הַכֵּל בְּשִׁבִּיל לְגַלוֹת אֵת שְׂמַךְ בְּעוֹלָם וּלְצוֹרֵךְ זֶה גַם תִּכּוּן אֹתִי לְרַצוֹנְךָ וְגַם תִּתֵּן לִי כֵל צִרְכִּי וּלְמַעַן שְׂמַךְ תִּנְחַנִּי וְתִנְהַלְנִי: הַ וּלְכֵן אֵתָה מוֹצִיא אֹתִי מִהַמְּלֻכּוֹת שְׂשֵׁמוֹ לִי בְּקַעִילָה תּוֹצִיאֲנִי מִרְשָׁתִּי זֶה וְקָמְנוּ לִי כִּי אֵתָה בְּאֵמֶת הַחֹזֵק שְׁלִי וְיוֹדַע שְׁזוֹ מְלֻכּוֹת כִּי-אֶתָה מְעוֹזִי: וַ וְאֲנִי אֲיִנִּי מַחְלִיט מֵהַ לַעֲשׂוֹת אֲלֵא מִשְׂאִיר לְךָ לְכוּן אֹתִי וּלְהַנִּיעַ אֹתִי לְפִי רַצוֹנְךָ בְּיָדְךָ אֶפְקִיד רֹחִי וּמִמִּילָא אֵתָה מוֹצִיא אֹתִי מִהַצְרוֹת וּמִנִּיעַ אֹתִי לַעֲשׂוֹת אֵת הַדְּבַר הַנִּכּוֹן פְּדִיתָה אֹתִי ה' גַּם אִם לֹא נִרְאָה שְׁזֵה הַדְּבַר הַנִּכּוֹן כִּי אֵתָה פּוֹעֵל לְפִי הָאֵמֶת וּלֹא כְּאֲנִשִּׁי קַעִילָה אֶל אֵמֶת: זַ וְאֲנִי מִרְחִיק עֲצֻמִּי מֵאֲלוֹ שְׁבוֹטָחִים בְּחוֹמוֹת שְׁזֵה לֹא בְּאֵמֶת מִגֵּן, וּבְהַשְׂאֵלָה מֵאֲלוֹ שְׁבוֹטָחִים בְּשִׂאוֹל שִׁיגְמוֹל לָהֶם עַל הַסְּגָרֵתִי שְׂנֵאתִי הַשְּׂמֵרִים הַכְּלִי-שְׂאוֹ וְאֲנִי לְעוֹמֵתָם רַךְ בְּה' בּוֹטַח שִׁיִּצִּיל אֹתִי וְאֲנִי אֶל-ה' בְּטָחֵתִי: חַ וְעַל הַיְשׁוּעָה אֲגִיל שֶׁהִיא גִּילּוּי חֲדָשׁ וְעַל הַכִּיּוּן שְׁלִי בַדְרָךְ הַיִּשֵׁר אֲשִׁמַּח שְׁשִׁנְיָהֶם חֲסֵד וְלֹא דִין אֲגִילָה וְאֶשְׂמַחָה בְּחִסְדְּךָ שְׂרָאִית שְׂאֲיִנִּי יוֹכֵל לְהַבִּין שֶׁהַסְּגָרוֹת בְּקַעִילָה הִיא לְרַעֲתִי וּבַצַּד הַרוֹחֲנִי שְׂאִין בִּי מַעֲשִׂים טוֹבִים לְהַנְצִל מֵהַיִּצֵּר אֲשֶׁר רָאִית אֶת-עַנְיִי וְיַדַּעַת שְׁנַפְשִׁי צָרָה בְּדַעֲתָה וְחוֹשֶׁבֶת רַךְ עַל הַתְּגוֹנוֹת בְּחוֹמוֹת וּבַצַּד הַרוֹחֲנִי יַדַּעַת עַל עוֹוֹנוֹתֵי שְׂצִרְיִךְ לְהַטְהַר מֵהֶם יְדַעַת בְּצִרוֹת נַפְשִׁי: טַ וּלְכֵן לֹא אֶפְשַׁרְתָּ לִי לְהַסְגֵּר בְּעִיר חוֹמָה שְׂאִפּוֹל בְּיַדִּי שְׂאוֹל וּבַצַּד הַרוֹחֲנִי מִנְעַת מֵהַיִּצֵּר לְהַשְׁתַּלֵּט עָלַי וְלֹא הַסְּגָרְתָּנִי בְּיַד-אוֹיֵב זֶה דּוֹקָא עַל יַדִּי שֶׁהוֹצַאת אֹתִי לְשִׁטַּח הַפְּתוּחַ וּבַצַּד הַרוֹחֲנִי דּוֹקָא עַל יַדִּי הַצְרוֹת אֲנִי רְחוֹק מִלְּהַכְשֵׁל בְּחִטָּא הַעֲמֻדָּת בְּמִרְחָב רְגְלִי: יַ (אֲמַנֵּם כֹּל זֶה עַל הַצָּרָה הַקְּטָנָה שֶׁל קַעִילָה אֲבָל מִהַצָּרָה הַגְּדוּלָה שֶׁשְׂאוֹל רֹדֵף אֹתִי עוֹד לֹא נוֹשַׁעַתִּי) וּמִמֵּנָה אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֶיךָ שֶׁתִּצִּילֵנִי כִּי אֲנִי עַדִּין בְּצָרָה חֲנִנִּי ה' כִּי צָר-לִי כִּי מְרֹב זְמַן שֶׁל כַּעַס עַל אוֹיְבֵי כִּבֵּר נִרְקָבִים וְנֹאכְלִים עֵינֵי הַרוּאָה אֹתָם, נַפְשִׁי שְׂמוֹשְׁפַעַת מֵהַעִין זֶה מְגִיעַ עַד הַחוֹמְרִיּוֹת שֶׁל הַבְּטוֹן³⁸⁰ עֲשִׂשָׁה בְּכַעַס עֵינֵי נַפְשִׁי וּבִטְנִי: יַאֲ כִּי בְּנִתְיִים כֹּל עוֹד שְׂאוֹל רֹדֵף אֹתִי נִגְמָרִים חִיִּי בְּצַעַר תִּמְיִדִּי כִּי כָּלוּ בְּיָגוֹן חִיִּי וְשִׁנָּה אַחֲרֵי שָׁנָה לֹא מְגִיעָה לְתַכְלִית הַרְצוּיָה אֲלֵא נִגְמַרְתָּ בְּהַבְעַת צַעַר וְשִׁנּוּתֵי בְּאַנְחָה וְעוֹוֹנוֹתֵי מַכְרִיעִים שְׁלֵא יִהְיֶה לִּי כַח לְהַלְחֵם פְּשָׁל בְּעוֹנֵי כְּחִי זֶה מִשְׁפִּיעַ עַד הַבְּסִיס שֶׁל הַגּוֹף שֶׁגַם הַעֲצָמוֹת כִּבֵּר נֹאכְלוֹת וְעֲצָמֵי עֲשִׂשׁוֹ: יַבַּ וְאוֹיְבֵי הַרְבִּים גּוֹרְמִים שְׂאֵהִיָּה בּוֹזֵי עַד שְׂמַחְרָפִים בִּי אַחֲרִים מִכָּל-צָרְרֵי הִיָּתִי חֲרָפָה וְגַם אֲלוֹ שְׂאֲנִי שׁוֹכֵן אֶצְלָם כִּיִּפִּים מִלְּשִׁינִים עַלִּי מְרֹב שְׂאֲנִי מְכוֹבַד בְּעֵינֵיהֶם וְלִשְׁכְּנֵי מֵאֵד וְהַמַּכְרִים אֹתִי מִפְּחָדִים מִמָּה שְׂקוֹרָה לִּי וּפְחָד לְמִיָּדַעִי עַד שְׁבִין אֲלוֹ וּבֵין אֲלוֹ לֹא רוֹצִים לְהַרְאוֹת בְּחַבְרַתִּי רָאִי בְּחוֹץ נְדָדוֹ מִמְּנִי: יַגַּ וְאֲלוֹ שִׁיכּוֹלִים לְהַצִּיל אֹתִי מַצַּד קִרְבַּתָם אֲלֵי, מִבְּחִינַתָם כְּאִילוֹ כִּבֵּר מִתְנִי וְאִין לִי תִקּוּהָ וּלְכֵן לֹא עוֹזְרִים נְשַׁפְּחָתִי כְּמַת מִלֵּב וְאֲלוֹ שִׁיכּוֹלִים לְהַצִּיל מַצַּד שְׂאֲנִי מוֹעִיל לָהֶם, כְּאִילוֹ כִּבֵּר אֲבַדְתִּי וְהַתִּיאֲשׁוּ שִׁיְהִיָּה לָהֶם תּוֹעֵלַת בִּי בַעֲתִיד וְגַם הֵם לֹא מַצִּילִים הִיָּתִי כְּכִלֵּי אֲבָד: יַדַּ כִּיּוֹן שְׂגַם אֲנִי כְּמוֹתָם שְׂמַעֲתִי שְׂרַבִּים מְדַבְּרִים עַלִּי לְשִׂאוֹל כִּי שְׂמַעֲתִי דְבַת רְבִים עַד שְׂמַכֵּל כִּיּוֹן יֵשׁ לִי פְחָד שְׂגוֹרֵם לִי לְרַצוֹת לְלַכַּת מִשֵּׁם³⁸¹ מְגוֹר מְסָבִיב וְהֵם יוֹצְרִים יַחַד חֲבוּרָה³⁸² לְמַטְרָה אַחַת שְׂמַתְכַנְנִים לְהַרוֹג אֹתִי בְּהוֹסְדָם יַחַד עָלַי לְקַחַת נַפְשִׁי זְמָמוֹ: טַו וּלְמַרּוֹת כֹּל זֶה אֲנִי בּוֹטַח עֲלֶיךָ שְׂגַם

³⁸⁰ פסוק זה קשה, כי הצרוף "נפשי ובטני" נדיר מאוד. בדרך כלל "בטן" רומזת על ילדים, אבל יש גם שהיא רומזת על חומריות, כמו בפסוק "ובטן רשעים תחסר" (משלי יג, כה).

³⁸¹ גם זה משל מחומת קעילה, שבמקום להגן, הפכה לפחד מעצם העובדה שהיא מסובבת אותו.

מזה תציל אותי כמו מקעילה וְאֲנִי עֲלִיד בְּטַחְתִּי ה' כיון שאני יודע שאתה משגיח עלי אֲמַרְתִּי אֱלֹהֵי אֲתָהּ: טז ואתה מחליט מתי יהיה לי זמן רע ומתי זמן טוב ולא הם בְּיָדְךָ עֲתָתִי ולכן תציל אותי מהרוצים ברעתי כייפים ומהרודפים אחרי בפועל כשאול הַצִּילֵנִי מִיַּד-אוֹיְבֵי וּמִדָּפְנֵי: יז ומה שאתה משגיח עלי יגרום גם לי הארה להיות יותר טוב ונכון שאז לא יהיה צורך בצרות, אבל אני מבקש את זה כדי לעבדך לא בשביל הישועה הַאִירָה פְּנִידָה-עַל-עַבְדְּךָ וגם אז הישועה תהיה חסד ולא זכות שלי הוֹשִׁיעֵנִי בְּחֶסֶדְךָ: יח ואז לא אבוש עוד ממה שאני קורא לך כי תציל אותי ה' אֵל-אֲבוֹשָׁה פִּי קָרָאתִיךָ ולעומת זאת הרשעים יבושו שאתגבר עליהם ועוד שישתקו בבטן האדמה שלשם הם שייכים יִבְטְוּ רְשָׁעִים יָדְמוּ לְשָׂאוֹל³⁸³: יט ובזה ישתקו שפתי הרשעים שטוענים שאין השגחה תְּאַלְמְנָה שִׁפְתֵי שֹׁקֵר שֶׁעֲשִׂיו מְדַבְּרִים עַל צְדִיק דְּבָרִים שְׂרָאוּ לְהַסִּירִים מִתּוֹךְ שֶׁנִּרְאָה לָהֶם שֶׁהַחֹמְרוֹת שֶׁלָּהֶם הֵיא הַעֵיִקֵר וְשֶׁמְזַלְזֵלִים בְּרוּחַנִיּוֹת שֶׁלִּי הַדְּבָרוֹת-עַל-צְדִיק עֵתָּךְ בְּגִאָוָה וְבוֹז: כ והרי לעתיד לבוא מוסתר טוב רב לכל יראיך גם אם בעולם הזה לא רואים אותו ושנותיהם כלו באנחה מֵה רַב-טוֹבְךָ אֲשֶׁר-צִפְנָתָה לִירְאֵיךָ ועוד גם תציל את המסתתרים אצלך כשמקבלים עליהם אדונותך, מול בני האדם בעולם הזה המציקים להם פְּעֻלַת לְחַסִּים בְּךָ נִגְדָה בְּנֵי אֲדָם: כא ויש כאן שני סוגי הצלה: מה שאתה מסתיר מהם פניך זה מסתיר אותם מהיצר שנסתר בליבם³⁸⁴ ומונע אותם מלעשות רע תִּסְתִּירֵם בְּסִתְרוֹ פְּנִידָה מִרְכְּסֵי אִישׁ ובמקביל אתה מעלים אותם אצלך מההתנגדות שהמלשינים מעוררים עליהם וליזה די לך בסוכה ולא צריך חומה תִּצְפְּנֵם בְּסִכְּהָ מַרִּיב לְשָׁנוֹת: כב ועל זה אברך את ה' והופעתו שהתגברה בעולם בְּרוּךְ ה' שהראה לי שחסדו מופלא מהבנת בני אדם שהוציא אותי מהחומה דוקא כדי להציל אותי פִּי הַפְּלִיא חֶסֶדְךָ לִי בְּעֵיר מְצוּר: כג וכשמיחרתי בחוסר מחשבה מספיקה וחשבתי שזה לרעתי אמרתי שכנראה נגזרתי³⁸⁵ מהשגחתך וְאֲנִי אֲמַרְתִּי בְּחֶפְזִי³⁸⁶ נִגְרַזְתִּי מִנְּגִיד עֵינֶיךָ אבל באמת הסתבר שדוקא שמעת קול תחנוני וזו היתה הצלתי אֲכֵן שִׁמְעַת קוֹל תַּחֲנוּנֵי בְּשׁוֹעֵי אֱלֹהֶיךָ: כד ולכן תאהבו את ה' חסידיו על כל מה שנותן לכם אֶהְבֹּו אֶת-ה' כָּל-חֲסִידָיו כי את מה שאתם סומכים עליו שומר לכם לעולם הבא גם אם לא רואים את זה בעולם הזה ובזה גורם לכם להגדיל את האמונה בו ולזכות עוד אֶמְוִינִים נְצִר ה' ומה שיש לרשע זכות משלם לו כל יתרתו בעולם הזה ורק גורם לו בזה לחוש גאווה שהוא מצליח וליפול עוד יותר לעולם הבא וּמִשְׁלָם-עַל-יָתֵר עֲשֵׂה גִאָוָה: כה ולכן גם אם נראה לכם שלא נענית תפילתכם חזקו את ליבכם בבטחון בה', וה' יאמץ אותו שלא תחטאו ותמשיכו לצפות להבטחת ה' שתבוא חֲזָקוֹ וְיֶאֱמָץ לְבַבְכֶם כָּל-הַמִּיחַלְלִים לָהֶם³⁸⁷.

לָב * לְדָוִד מִשְׁכִּיל אֲשֶׁרֵי נִשְׁוִי-פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה: ב אֲשֶׁרֵי אָדָם לֹא יחֲשֵׁב יִהְיֶה לוֹ עֵז וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָה: ג פִּי-הַחֲרָשְׁתִּי בָּלוּ עֲצָמָי בְּשִׂאֲנֹתֵי כָּל-הַיּוֹם: ד פִּי | יוֹמָם וְלַיְלָה תִּכְבֵּד עָלַי יְיָךְ נִהַפְּךָ לְשִׁדְי בְּחַרְבְּנֵי קִיץ סֵלָה: ה חֲטָאֵתִי אֹדְיֶעֱךָ וְעוֹנֵי לֹא-כִסִּיתִי אֲמַרְתִּי אֹדְרָה עָלַי פֶּשַׁעֵי לִיהוָה וְאֲתָה נִשְׂאֵתָ עוֹן

³⁸² פרשתי "הווסדם" מלשון "סוד", כלומר חבורה סגורה. אבל אפשר גם מלשון "יסוד", כלומר שהחיבור שלהם נוסד על גבי, בכך שהתחברו כדי לקחת את נפשי.

³⁸³ יש כאן גם לשון נופל על לשון, עם שמו של שאול.

³⁸⁴ השורש "רכס" קשה כי אינו מופיע הרבה בתנ"ך. אולי זה דבר מכוסה, או דבר שקשור לדבר.

³⁸⁵ אפשר לפרש "נגזרתי" כשיכול אותיות של "נגזרתי" או מלשון "גרזן". המשמעות זהה.

³⁸⁶ אפשר גם לפרש על סלע המחלקות שנוצר מיד אחרי קעילה, ונאמר בו: "וַיְהִי דָוִד נִחְפָּז לְלָתֵת מִפְּנֵי שְׂאוֹל וְשְׂאוֹל וְאֲנָשָׁיו עֹטְרִים אֵל דָּוִד וְאֵל אֲנָשָׁיו לְחַפְשָׁם" (שמואל א' כג, כו).

³⁸⁷ זה כמו האמור במזמור כז: "קוה אל ה' חזק ויאמץ ליבך וקוה אל ה'".

חטאתי סלה: ^ו על-זאת יתפלל כל-חסיד | אליה לעת מצא רק לשטף מים
 רבים אליו לא יגיעו: ^ז אתה | סתר לי מצר תצרני רני פלט תסובבני סלה:
^ח אשכילך | ואורך בדרך-זו תלך איעצה עליך עיני: ^ט אל-תהיו | כסוס
 כפרד אין הבין במתג-נרסן עדני לבלום פל קרב אליה: ^י רבים מכאובים
 לרשע והבוטח ביהנה חסד יסובבנו: ^{יא} שמחו ביהנה וגילו צדיקים והרנינו
 כל-ישרי-לב:

המזמור מדבר על התועלת הבאה מהייסורים, שגורמים לאדם לתקן את חטאיו ושה' ימחל לו עליהם; ושזו הטובה האמיתית, ולא שיהיה בשלוח כל ימיו. **ומתאים לאמרו למי שיש לו יסורים.**

א לְדוֹד מְזוֹמֵר שְׁבֵא לַתּוֹת מִבֶּט אֲמִיתִי עַל הַמְצִיאוֹת מִשְׁכִּיל מִיוֹצֵב בְּעוֹלָם מִי שֶׁה' נוֹשֵׂא אֶת פִּשְׁעָיו שְׁבִמְזִיד לֹא־פָשַׁר לוֹ לַתְּקַנָּם, וְשִׁלָּא יִבְדִּילוּ בֵּינוּ לְבֵין ה' אֲשֶׁרֵי נְשׂוּי-פִשְׁעוֹ וְגַם מִסְתִּיר אֶת חֲטָאָיו שְׁעוֹשֵׂה מִתּוֹךְ הַרְגֵל וּמוֹבִילִים לַפִּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה: ^ב וּמִיוֹצֵב הָאָדָם שֶׁה' לֹא יִסְתַּכֵּל עַל עֵוִוֹת הַדַּעַת שְׁלוֹ, שְׁמוֹבִיל לַחֲטָאִים, כְּמַעֲשֵׂה אֲשֶׁרֵי אָדָם לֹא יִחְשֵׁב ה' לוֹ עֵוֹן וְעוֹד יוֹתֵר מִי שְׁמָה שְׁמַנִּיעַ אוֹתוֹ בְּעוֹלָם טוֹהוֹר לְגַמְרֵי שֶׁאֵין גַּם לֹא מְגִיעַ לַעֲוִוֹת מַחֲשַׁבְתִּי וְאֵין בְּרוּחוֹ רְמִיָּה: ^ג וְכִשְׁאֲנִי עוֹשֵׂה עֲצָמִי חֲרָשׁ שֶׁלֹּא לְשִׁמּוֹעַ אֶת קוֹל ה' הַקּוֹרֵא לִי לַתְּקַן אֶת אֱלוֹ אִזְּ בָּאִים עֲלֵי יִסּוּרִים שְׁשׁוֹחֲקִים אֶת עֲצָמוֹתַי הַפְּנִימִיּוֹת כִּי-הִחַרְשֵׁתִי בְּלוֹ עֲצָמֵי וּמוֹל הַשְּׁתִּיקָה אֲנִי צוֹעֵק כְּכַאֲבִי כֹל הַזְּמַן בְּשִׂאָגְתִּי כֹּל-הַיּוֹם: ^ד שְׁכִיּוֹן שֶׁאֲדָם לֹא מִתְּקַן אֶתֶּה מִקְשָׁה עֲלֵיו יוֹתֵר וּבְלִי הַפְּסִיקָה כְּדִי שִׁישִׁים לֵב לְשִׁנּוֹת כִּי יוֹמָם וְלַיְלָה תִּכְבַּד עָלַי יְיָ עַד שֶׁהַשּׁוֹמֵן הַפְּנִימִי כְּלוֹמֵר הַחוֹמְרִיּוֹת עֲצָמָה הַפְּכָה לְיוֹבֵשׁ מַחוּם הַשֶּׁמֶשׁ הַמְּכַה בֵּה בְּאוֹפֵן מוֹחֲלֵט וְתַמִּידִי נִהְפָּךְ לְשִׁדִּי בְּחֶרְבְּנִי קִיץ סֵלָה: ^ה וְכִדִּי לֹא לְהַגִּיעַ לִזֶּה אֲתוּוֹדֵה עַל חֲטָאֵי חֲטָאֵי אֲוִדִיעֶךָ וְגַם לֹא אֲסִתִּיר אֶת הָעֵוִוֹת הַמַּחֲשַׁבְתִּי שְׁגוֹרָם אוֹתָהּ³⁸⁸ וְעוֹנֵי לֹא-כְּסִיתִי כִּיּוֹן שִׁדְעַתִּי שֶׁאֲנִי צָרִיךְ לְהַתּוֹדוֹת עַל מָה שֶׁמֵּרַדְתִּי בֵּה³⁸⁹ אֲמַרְתִּי אוֹדָה עָלַי פִּשְׁעֵי לֵה' וְאֵתֶּה נוֹשֵׂא אֶת הָעֵוִוֹת וְהַחֲטָאִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּפוֹעַל בְּאוֹפֵן תַּמִּידִי שֶׁלֹּא יִפְרִיעוּ לְהַתְּקַרֵּב אֵלַיךְ וְאֵתֶּה נִשְׂאֵת עֵוֹן חֲטָאֵי סֵלָה: ^ו וְכִשְׁמוֹצֵא אֶת הַחֲסִיד עַת צָרָה כּוֹ יִתְפַּלֵּל אֵלַיךְ עַל זֶה שֶׁתִּמְחַל לוֹ וְתִכּוּן אוֹתוֹ לַתְּקַן וְלֹא דוֹקָא לְהַסְרֵת הַצָּרָה עַל-זֹאת יִתְפַּלֵּל כֹּל-חֲסִיד אֵלַיךְ לְעַת מְצָא רַק יִתְפַּלֵּל גַּם שֶׁלֹּא יִמוֹת מִקוֹשֵׁי הַצָּרָה, שֶׁהֵיִסּוּרִים כְּמוֹ מִיָּם מִיַּעוֹטָם יִפָּה וְרוֹבָם קִשָּׁה³⁹⁰ רַק לְשִׁטֹּף מִיָּם רְבִים אֵלָיו לֹא יִגִּיעוּ: ^ז וּבִאֲמַת אֶתֶּה מִסְתִּיר אוֹתִי מֵהַצָּרָה אֵתֶּה סִתֵּר לִי וְכִשְׁבֵּא עָלַי אוֹיֵב לְפָגוּעַ בִּי תִשְׁמֹר אוֹתִי לֶךְ מִצַּר תִּצְרֵנִי כִּי אֵתֶּה מִצִּיל מֵהַצָּרָה אֶת הַשֶּׁבַח שֶׁאֲשַׁבַח אוֹתְךָ רְנִי פִּלֵּט וְלִכֵּן תִּגַּן עָלַי בְּאוֹפֵן מוֹחֲלֵט וְתַמִּידִי מִכֹּל דְּבַר הַבֵּא עָלַי תְּסוּבְּבֵנִי סֵלָה: ^ח וְהֵ' אוֹמֵר לִי שֶׁאֲנִי אֲבִין לֶךְ אֶת מְצִיאוֹת הַיִּסּוּרִים בְּאֲמַת אֲשֶׁכִּילְךָ וְעַל יְדֵי זֶה אֲכוּן אוֹתְךָ בְּדֶרֶךְ הַנְּכֻנָּה לְלַכֵּת בֵּה וְאוֹרְךָ בְּדֶרֶךְ-זוֹ תִלְךָ וְאֲנִי מִשְׁגִּיחַ עֲלֶיךָ בְּמִיּוֹחַד לְיִסֵּר אוֹתְךָ כִּי זֶה עֲצָה טוֹבָה לֶךְ אִיעֲצָה עָלֶיךָ עֵינֵי: ^ט וְלִכֵּן אֵל תִּתְּנֶהוּ כְּסוֹס שֶׁאֲנִי מִבֵּין לְמָה מֵיִסּוּרִים אוֹתוֹ אֵל-תְּהִיו

³⁸⁸ שעל זה הרבה יותר קשה לאדם להודות, כי בצורת החשיבה תלויים עוד הרבה דברים שיצטרך לשנות חוץ מהחטא המסויים.

³⁸⁹ עוד אפשר לפרש, שאמרתי שאתן לך תודה שהיסורים שכבר סבלתי יכפרו על הפשעים שמרדתי בה', וחזן מזה אתה תשא את העונות והחטאים שאינם מרד גם בלי יסורים, כיון שהתוודיתי עליהם.

³⁹⁰ פרוש נוסף: כיון שהוא מתפלל שה' ימחל לו, הוא מקבל את היסורים בהדרגה, ולכן ניצל משטף מים רבים, ואילו הרשע אינו מקבל יסורים וחטאיו מצטברים והכל מגיע אליו בסופו של דבר בבת אחת להשמידו.

כָּסוּס כְּפָרֵד אֵין הִבִּין שבאמת המושכות שנועדו לכוון אותו הם קישוטים לו אבל כיון שאינו מבין, משמשים רק כדי לעצור אותו מלקרב אל הצדיק **בְּמִתַּג-וּרְסוֹן עֵדִיו לְבָלוֹם בַּל קָרַב אֱלֹהִים:** י כי כל דבר שאינו לפי תכנית הרשע מכאיב לו **רַבִּים מְכַאוּבִים לְרִשָּׁע** אבל מי ששם מבטחו בה' שעושה הטוב **וְהַבֹּטֵחַ בַּה'** בין אם מקבל טוב ובין אם רע יודע שזה חסד מכל כיון **חֶסֶד יוֹסֵבֶנּוּ:** יא ולכן הצדיקים ישמחו בקרבתם לה' ולא בטובה חומרית ואז גם גילו על ישועתם מהצרה **שִׁמְחוּ בַּה' וְגִילוּ צְדִיקִים** ובישועתם יגרמו לישרי הרצון לשבח את ה' כשיראו שנושעו הצדיקים **וְהִרְנִינוּ כָּל-יִשְׂרָאֵל-לֵב:**

לָג * רַנְּנוּ צְדִיקִים בִּיהוָה לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמָה תְהִלָּה: ב הוֹדוּ לַיהוָה בְּכָבוֹד בְּנִבְלָ עֲשׂוֹר זְמַרוּ-לוֹ: ג שִׁירוּ-לוֹ שִׁיר חֲדָשׁ הֵיטִיבוּ נֶגֶן בְּתַרוּעָה: ד כִּי-יִשָּׁר דְּבַר-יְהוָה וְכָל-מַעֲשָׂהוּ בְּאֱמוּנָה: ה אֲהַב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט חֶסֶד יְהוָה מִלְּאֵה הָאָרֶץ: ו בְּדָבַר יְהוָה שָׁמַיִם נִעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל-צְבָאָם: ז פִּנָּס כְּנֹד מִי הַיָּם נִתַּן בְּאֶצְרוֹת תְּהוֹמֹת: ח יִירָאוּ מִיְהוָה כָּל-הָאָרֶץ מִמֶּנּוּ יִגְוֹרוּ כָּל-יִשְׁבֵי תְבֵל: ט כִּי הוּא אֱמַר וַיְהִי הוּא-צִוָּה וַיַּעֲמֵד: י יְהוָה הַפִּיר עֲצַת-גּוֹיִם הִנְיָא מַחֲשָׁבוֹת עַמִּים: יא עֲצַת יְהוָה לְעוֹלָם תַּעֲמֵד מַחֲשָׁבוֹת לִבּוֹ לְדָר וְדָר: יב אֲשֶׁרֵי הִגִּיד אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֵי הָעָם | בָּחַר לְנַחֲלָה לּוֹ: יג מִשָּׁמַיִם הִבִּיט יְהוָה רְאָה אֶת-כָּל-בְּנֵי הָאָדָם: יד מִמְּכוֹן-שִׁבְתּוֹ הַשְׁגִּיחַ אֶל כָּל-יִשְׁבֵי הָאָרֶץ: טו הַיַּצֵּר יַחַד לִבָּם הַמְכִּיִן אֶל-כָּל-מַעֲשֵׂיהֶם: טז אֵין-הַמְלִיךְ נוֹשָׁע בְּרַב-חַיִל גְּבוּר לֹא-יִנְצֵל בְּרַב-כֹּחַ: יז שֶׁקֶר הַסּוֹס לְתַשׁוּעָה וּבְרַב חַיִּלוֹ לֹא יִמְלֹט: יח הִנֵּה עֵינֵי יְהוָה אֶל-יִרְאָיו לְמִינְחָלִים לְחַסְדּוֹ: יט לְהַצִּיל מִמָּוֶת נַפְשָׁם וּלְחַיּוֹתָם בְּרַעֲב: כ נִפְשָׁנוּ חֲפָתָה לַיהוָה עֲזָרְנוּ וּמִגִּנּוּנוּ הוּא: כא כִּי-בֹ יִשְׁמַח לְבַנּוּ כִּי בָשָׂם קִדְשׁוֹ בְּטַחְנוּ: כב יְהִי-חַסְדֶּךָ יְהוָה עָלֵינוּ כְּאֲשֶׁר יַחֲלֵנוּ לְךָ:

המזמור³⁹¹ אומר שהבטחון האמיתי בעולם הוא רק לבטוח בה' ולא בפתרונות ארציים, כי רק לה' יש יכולת באמת בעולם, ולכן העיקר הוא לדבוק בו. **ומתאים לאמרו לחזק את הבטחון ביכולת ה' להושיע, ולחזק את הרצון לדבוק בו.**

א אתם הצדיקים תשמחו על מה שאתם מחוברים לה' **רַנְּנוּ צְדִיקִים בַּה'** ומי שליבו ישר מתאים לו להלל את ה' על מעשיו³⁹² (והרשע לא יהלל כי הם לפעמים נגדו) **לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמָה תְהִלָּה:** ב וההודאה לו תהיה בשמחה **הוֹדוּ לַה' בְּכָבוֹד** ותפרטו שבחיו בכל מיני הניגון שאפשר **בְּנִבְלָ עֲשׂוֹר זְמַרוּ-לוֹ:** ג ותשירו לו על כל ישועה ונס פרטי כך שהוא שיר חדש בכל פעם **שִׁירוּ-לוֹ שִׁיר חֲדָשׁ** ותמשכו לזה גם לב אנשים אחרים עד שיריעו כולם להתגלות ה' **הוֹזוּ הֵיטִיבוּ נֶגֶן בְּתַרוּעָה:** ד ומה שתשירו לו זה (שמצד רצון ה' ומגמתו בעולם) כל מה שאמר ה' שיהיה בבריאה מוביל אל הטוב המוחלט **כִּי-יִשָּׁר דְּבַר-ה'** וכל מה שעושה

³⁹¹ המזמור אינו לפי סדר א' ב', אבל יש בו 22 פסוקים שזה ענין לעצמו, כמו שאמרנו במזמור כה.

³⁹² זה כנגד מה שנאמר בסוף המזמור הקודם "שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב".

לג

במהלך ההיסטוריה ניתן לסמוך עליו שמוביל לשם³⁹³ וְכָל-מַעֲשָׂהוּ בְּאֵמוּנָה: ה' ומבחינת המגמה ה' רוצה שיהיה הכל לפי מה שנכון ולפי מה שראוי לכל אחד אהב צדקה ומשפט אבל עד שיהיו ראויים, הכל נעשה בחסד ללא גבול וכל מה שקיים נעשה בחסד ורק יוכל להצדיק בהמשך את קיומו במשפט³⁹⁴ חֶסֶד ה' מְלֵאָה הָאָרֶץ: ו' (ומצד יכולת ה' להשפיע על העולם) באמירה אחת של ה' נבראו השמים³⁹⁵ בְּדַבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וְכָל-הַמְּלָאכִים והכוחות בעולם הולכים לפי הכיוון וההנעה שהוא נטע בהם שזה מעניק להם את חיותם וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָל-צְבָאָם: ז' ובארץ מצד עצמה לא יכלו להתקיים החיים אלא שקיבץ בבריאה את המים מעל היבשה אל הים נגד תכונתם להיות למעלה³⁹⁶ כִּנְסָ כִּנְסָ מִי הַיָּם וְחָלַק מהמים שם כמי תהום שלא יציפו את הארץ גם אחר כך, כמו שהיה במבול נִתַּן בְּאֲצִרוֹת תְּהוֹמוֹת: ח' ולכן כל הבריאה עושה דבר ה' ויראה להפך דברו יִירָאוּ מֵה' כָּל-הָאָרֶץ ובני האדם מתרחקים ממנו³⁹⁷ מִפְּחָדָם שֶׁלֹּא יִשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם וְלֹא יִפְגַּע בָּהֶם³⁹⁸ מִמָּוְנוֹ יְגוּרוּ כָּל-יֹשְׁבֵי תֵבֵל: ט' כי די היה בדברו לברוא הכל פי הוא אָמַר וַיְהִי וְרַק בְּגַלְל צִוּוּיֵי הָעוֹלָם מִמְּשִׁיךְ לַהֲתַקִּיִּים וְאִם כֵּן יֵשׁ לוֹ כַח לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שִּׁירְצָה הוּא-צְוָה וַיַּעֲמֵד: י' (ומצד יכולת ה' להשפיע על בני אדם) ה' מונע את ביצוע תכנוני העמים ה' הַפִּיר עֲצַת-גּוֹיִם וּמִשְׁנָה אֶת-עַצַּם הָרָצוֹן שֶׁל קְבוּצוֹת בְּנֵי אָדָם³⁹⁹ הִנְיָא מִחֲשָׁבוֹת עַמִּים: י"א ולעומתם מה שתכנן ה' מתקיים כל הזמן עד העולם הבא עֲצַת ה' לְעוֹלָם תַּעֲמֵד וְרָצוֹנוֹ הַמוֹסְתֵר מֵעֵינֵי אַנְשִׁים מִתְקַדֵּם בְּכָל דּוֹר לְפִי מַה שֶׁמִּתְכַּנֵּן לְאוֹתוֹ דּוֹר מִחֲשָׁבוֹת לְבוֹ לְדוֹר וְדוֹר: י"ב ולכן יציב באמת יהיה העם שבוחר ללכת בדרך ה' ולפי רצונו אֲשֶׁרֵי הַגּוֹי אֲשֶׁר-ה' אֶלְהִינּוּ שְׁהוּא גַם הָעַם שֶׁה' בָּחַר לְחַלְקוֹ בְּעוֹלָם וְלֹכֵן מִקֵּדָם אוֹתוֹ הָעַם בָּחַר לְנַחֲלָה לוֹ: י"ג (ומצד השגחת ה' על בני אדם) ה' הסתכל על הארץ ממדרגת השמים מִשָּׁמַיִם הִבִּיט ה' וְרָאָה כִּבְרַם מֵרָאֵשׁ אֶת כָּל-דּוֹרוֹת הָאָדָם מַה יִּהְיֶה עֵינֵיהֶם רָאָה אֶת-כָּל-בְּנֵי הָאָדָם: י"ד ומכסא מלכותו ששופט את העולם מסתכל בדקדוק מִמְּכוֹן-שִׁבְתּוֹ הַשָּׁמַיִם אֵל כָּל-הַגֵּרִים בְּאֶרֶץ בְּדוֹר מְסוּיִם לְכוּן אֶת-מַעֲשֵׂיהֶם אֵל כָּל-יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ: ט"ז והוא יצר את רצונם ויצריהם כולם כאחד ולכן יודע מה תהיה דרך מחשבתם הַיָּצַר יְחַד לְבָבָם וְיִוְדַע לְצַפּוֹת מַה יֵצֵא מִכָּל מַעֲשֵׂה שְׁעוֹשִׂים⁴⁰⁰ הַמְּבִינִן אֵל-כָּל-מַעֲשֵׂיָהֶם: ט"ז (ומכל אלו יוצא לנו) שכל לא ינצל בגלל שיש לו הרבה חיילים אם ה' לא רוצה בזה אֵין-הַמְּלַךְ נֹשֵׁעַ בְּרַב-חַיִל וְאָדָם פְּרִטִי לֹא יִנְצֵל מִצַּד שִׁישׁ לוֹ הַרְבֵּה כַח אִם ה' לא רוצה בזה גְּבוּרָה לֹא-יִנְצֵל בְּרַב-כֹּחַ: י"ז והבוטחים על סוסי אחרים⁴⁰¹ שִׁוְשִׁיעוּ אוֹתָם עַל-וֹלָיִם לְגַלּוֹת שְׂאֵי אֲפֶשֶׁר לְסַמּוֹךְ עַל הַמוֹשִׁיעִים שֶׁקֶר הַסּוּס לְתַשׁוּעָה וְאִפִּילוֹ אִם יִבּוֹאוּ הַלוֹשִׁיעִים בְּחִיל רַב אֲפֶשֶׁר שֶׁלֹּא יִצְלִיחוּ לְהַצִּיל אוֹתָם מֵהַצָּרָה כִּי הָאוֹיֵב חֹזֵק יוֹתֵר וּבְרַב חִילוֹ לֹא יִמְלֹט: י"ח ומה שבאמת עוזר זה השגחת ה' על מי שרוצים לעשות רצונו הִנֵּה עֵינֵי

³⁹³ פרוש נוסף: מה שה' ציוה אותנו לעשות הוא תמיד ישר, ובכל מה שה' עושה אפשר לסמוך עליו, גם אם הוא נותן לך יסורים, כמו שאמרנו בפסוק "שבטך ומשענתך המה ינחמוני" (כג, ד).

³⁹⁴ פרוש נוסף: ה' אוהב לעשות צדקה עם מי שאפשר, ולעשות משפט למי שצריך ייסורים, ושניהם הם חסד ה', כמו שאמרנו במזמור הקודם ש"הבוטח בה' חסד יסובבנו".

³⁹⁵ כי הארץ נבראה בהרבה אמירות.

³⁹⁶ פרוש נוסף: ה' כונס אותם על ידי נס כמו בקריעת ים סוף ובמעבר הירדן, שקמו המים נד אחד.

³⁹⁷ "מגור" הוא פחד שגורם לאדם להתרחק, מלשון גרירה וגירות.

³⁹⁸ חוץ מעם ישראל שדוקא מתקרבים אליו, אבל הגויים שאינם רוצים לקיים, מעדיפים להתרחק מתוך פחדם, ולא לקבל את התורה, שתגרום להשגחה עליהם.

³⁹⁹ נראה שהכוונה היא שה' משפיע רק על צורת השיבה של רבים, אבל אינו מתערב בבחירתו החופשית של יחיד.

⁴⁰⁰ פרוש נוסף: ה' יודע מה מניע את המעשים שבני האדם עושים, ושופט אותם על פי זה.

⁴⁰¹ אמר דוקא "סוס" כדי לרמוז למצרים, כמו שנאמר: "הוי הירדנים מצרים לעֲזָרָה על סוסים ישענו ויִקְטְחוּ על רֶכֶב פי רב ועל פֶּרָשִׁים פי עֲצָמוּ מֵאֵד" (ישעיהו לא, א).

ה' אֶל-יִרְאֵיוּ ומצפים שיתן להם בחסדו לא כי מגיע להם לְמִינְחִלִים לְחֶסְדוֹ: יט ולא שיתן להם כל רצונם, כי לפעמים הייסורים טובים, אלא שלא ימותו לְהַצִּיל מִמּוֹת נַפְשָׁם ולתת להם צרכי פרנסתם וּלְחִיּוֹתָם בְּרָעַב: כ ואנחנו ממתנינים להצלת נפשנו דוקא על ידי ה' נַפְשֵׁנו חֲפֵתָה לֵה' כי דוקא הוא העוזר לנו במעשי ידינו ומגן עלינו מפני צרות עֲזָרְנוּ וּמַגִּנְנוּ הוּא: כא כי רצוננו ישמח בחיבור אליו פִּי-בּוֹ יִשְׁמַח לִבְנוֹ כי אנחנו רוצים להיות שייכים להופעתו בעולם לפי מבט הקדושה לא לפי המטרות של העולם הזה פִּי בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ בְּטַחְנוּ: כב ולכן נבקש שיופיע עלינו החסד שלך לפי רצונך יְהִי-חֶסֶדְךָ ה' עֲלֵינוּ לפי המידה שבה אנחנו מצפים להופעתך עלינו פֶּאֶשֶׁר יַחֲלֵנוּ לָךְ:

לָדָּ א לְדָוָד בְּשִׁנּוֹתָו אֶת-טַעְמוֹ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיִּגְרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ: ב אֲבָרְכָה אֶת-יְהוָה בְּכָל-עֵת תִּמְדִּיר תְּהַלְתּוּ בְּפִי: ג בִּיהוָה תִּתְהַלֵּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ עֲנָנִים וַיִּשְׁמַחוּ: ד נִדְּלוּ לִיהוָה אֲתִי וַנְרוֹמְמָה שְׁמוֹ יְחֻדּוּ: ה דְּרִשְׁתִּי אֶת-יְהוָה וְעֲנֵנִי וּמְכַל-מְגִירוֹתַי הֲצִילֵנִי: ו הִבִּיטוּ אֵלָיו וַנְהַרְוּ וּפְנִיָהֶם אֶל-יְחֻפְרוּ: ז זֶה עֲנִי קָרָא וַיְהִינָה שְׁמֵעַ וּמְכַל-צָרוֹתָיו הוֹשִׁיעוּ: ח חָנָה מִלְּאֶד-יְהוָה סֹבִיב לִירְאֵיוּ וַיִּחַלְצֵם: ט טַעְמוֹ וַרְאוּ כִּי-טוֹב יְהוָה אֲשֶׁרֵי הַנְּבֵר יַחֲסֶה-בּוֹ: י יִרְאוּ אֶת-יְהוָה קָדְשׁוֹ כִּי-אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו: יא כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֵבוּ וְדָרְשׁוּ יְהוָה לֹא-יַחֲסְרוּ כָל-טוֹב: יב לְכוּ-בָנִים שְׁמְעוּ-לִי יִרְאֵת יְהוָה אֲלֻמְדָּכֶם: יג מִי-הָאִישׁ הַחֲפִיץ חַיִּים אֲהַב יָמִים לְרֵאוֹת טוֹב: יד נָצַר לְשׁוֹנֵךְ מָרַע וּשְׁפָתֶיךָ מִדְּבַר מָרְמָה: טו סוֹר מָרַע וַעֲשֵׂה-טוֹב בִּקְשׁ שְׁלוֹם וְרַדְּפֵהוּ: טז עֵינֵי יְהוָה אֶל-צַדִּיקִים וְאֲזִינוּ אֶל-שׁוֹעֲתָם: יז פְּנֵי יְהוָה בַּעֲשֵׂי רָע לְהַכְרִית מֵאֶרֶץ זָכְרָם: יח צַעֲקוּ וַיְהִינָה שְׁמֵעַ וּמְכַל-צָרוֹתָם הֲצִילָם: יט קָרֹב יְהוָה לְנֹשְׁבְרֵי-לֵב וְאֶת-דֹּכָאֵי-רוּחַ יוֹשִׁיעַ: כ רַבּוֹת רַעוֹת צַדִּיק וּמְכַלִּים יִצְּלֵנוּ יְהוָה: כא שִׁמְר כָּל-עֲצָמוֹתָיו אֶתֶת מְהִינָה לֹא נִשְׁבְּרָה: כב תִּמְוֹתֶת רַשָּׁע רַעַה וְשֹׁנְאֵי צַדִּיק יִאֲשָׁמוּ: כג פּוֹדֶה יְהוָה נַפְשׁ עֲבָדָיו וְלֹא יִאֲשָׁמוּ כָּל-הַחֲסִים בּוֹ:

דוד אומר⁴⁰² שלצדיקים יש כל צורכם גם בעולם הזה, ולפעמים הצרות עצמן הן חלק מצורכיהם, כדי ליישר אותם, וה' מציל אותם מכל צרה. ומתאים לאמרו לחזק את הבטחון בה', במיוחד כשיש צרות, ולחזק את הרצון לדבוק בו.

א לְדָוָד כַּשְׁנִיצַל מֵאֲכִישׁ מֶלֶךְ גַּת כַּשֶּׁהֲרָא עֲצָמוֹ טַעְמוֹ⁴⁰³ לִפְנֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיִּכַּל לֵלְכַת לְהַתְחַבֵּא מִפְּנֵי שְׂאוֹל⁴⁰⁴ וַיִּגְרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ: ב אֲגִדִּיל אֶת הוֹפְעַת ה' בְּעוֹלָם גַּם בְּעַת

⁴⁰² המזמור הזה בנוי על פי א' ב', חוץ מהפסוק הראשון שהוא הקדמה והפסוק האחרון. האותיות ה' ו-ו' נמצאות באותו פסוק. במזמור יש 23 פסוקים ולא 22.

⁴⁰³ 'טעם' מושאל במשמעות של הבנה פנימית של הדבר שפוגשים, כמו מי שטועם מאכל ויודע עליו יותר ממראהו.

⁴⁰⁴ המזמור אינו מדבר באופן ישיר על המקרה הזה. נראה שדוד אמר את המזמור אז, כי היה בצרה גדולה, בבריחה משאול, והיא צרה שנמשכה זמן רב. אבל מיד בתחילת בריחתו ארע המקרה עם אכיש (שנקרא כאן

לד

שטוב לי וגם בעת צרה כי היא ודאי נצרכת **אֶבְרָכָה אֶת-ה' בְּכָל-עַת** ובכל זמן אני עוסק בשבח שלו שהוא העיקר ולא מה קורה איתי **תְּמַיִד תִּהְלֶנּוּ בְּפִי**: ג' ומה שאני משבח את עצמי זה רק על מה שאני דבק בה' **בְּה' תִּהְלֶל**⁴⁰⁵ **נִפְשִׁי** והענוים שיודעים שההצלה האישית אינה העיקר אלא הדבקות ישמחו בה' **יִשְׁמְעוּ עֲנָוִים וְיִשְׁמְחוּ**: ד' ואתם הענוים תוסיפו על הסיפור שלי לספר על הניסים שעשה לכם להראות עד כמה הוא גדול **גָּדְלוֹ לַה' אֲתִי** ויחד נגיע להבנה כמה הופעתו בעולם נשגבת וגבוהה⁴⁰⁷ **וְיִרְוֹמָמָה שְׁמוֹ יִחְדּוּ**: ה' וכיון שחיפשתי את ה' בעולם וענה לי להתגלות אלי **דְּרָשְׁתִּי אֶת-ה' וְעָנְנִי** לכן הדברים שאני מתרחק מהם לא טובים גם בעיני ה' ומציל אותי מהם **וּמִכָּל-מַגּוּרֹתַי הֲצִילָנִי**: ו' וכך גם הענוים כיון שמסתכלים אל ה' מקבלים ממנו אור ומאירים בעצמם **הַבִּיטוּ אֵלָיו וְנִהְרוּ**⁴⁰⁸ וממילא אינם צריכים להסתיר פניהם מבושה בבוא הצרה כי ה' רוצה את הארת פניהם **וּפְנֵיהֶם אֵל-יִחְפְּרוּ**: ז' וכשהצדיק מעונה ומסכן אף אם הצרה נצרכת כיון שקורא אל ה' ומחפש אותו ה' שומע ומתחבר בזה אל ה'⁴⁰⁹ **זֶה עֲנִי קָרָא וְה' שָׁמַע** ובבא הזמן יציל אותו מכל צרותיו (גם משאול ולא רק מאכיש) **וּמִכָּל-צָרוֹתַי הוֹשִׁיעֵנִי**: ח' וכשהצרה נצרכת לא יושיע את יראיו עדיין אבל מלאכו מגן עליהם מסביב שלא יזקו באמת **חֲנֹה מִלְּאֶדְ-ה' סָבִיב לִירְאָיו** ויוציאם מהצרה כשיבוא הזמן⁴¹⁰ **וְיִחְלָצֶם**: ט' ועל די המקרה שלי כולם יוכלו להכיר את ה' בהכרה פנימית ולהבין שה' הוא הטוב האמיתי⁴¹¹ **טַעֲמוֹ**⁴¹² **וְרָאוּ כִּי-טוֹב ה'** וגם בעולם הזה יהיה יציב וחזק מי ששייך לה' ולכן מוסתר אצלו מצרות **אֲשֶׁר יִהְיֶה יִחְסֶה-בּוֹ**: י' ולכן עם ישראל שקדושים לה' תיראו אותו בפועל לשמור מצותיו **יִרְאוּ אֶת-ה' קִדְשֵׁיו** כי לא יחסר לכם דבר כיון שה' ימלא מחסורכם **כִּי-אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו**: י"א וגם כשאנשים חזקים ככפירים ידלדלו עד שירעבו ללחם **כְּפִירִים רָשׁוּ וְרָעֲבוּ** אלו שמחפשים את ה' בעולם לא יחסר להם כל דבר שהוא טוב באמת **וְדָרְשֵׁי ה' לֹא-יִחְסְרוּ כָּל-טוֹב**: י"ב ולכן קומו הבנים שעוד לא למדו ובואו ללמוד ממני **לְכוּ-בְנִים שְׁמְעוּ-לִי** שאלמד אתכם מה המשמעות של יראת ה' בעולם הזה **יְרֵאת ה' אֲלַמְּדֶכֶם**: י"ג שמי מכם שרוצה חיים בעולם הזה (ובאמת גם את החיים האמיתיים של הדבקות בה') **מִי-הָאִישׁ הִחְפֵּץ חַיִּים** ורוצה אריכות ימים (ובאמת גם רוצה ימים לעולם הבא) **אֲהַב יָמִים** לשמוח בטובה בחייו (ובאמת גם לזכות לראות בעולם את הטוב האמיתי) **לְרֵאוֹת טוֹב**: י"ד כך ינהג: אל תיצור סכסוכים בין אנשים אחרים על ידי סיפור לשון הרע **נֹצֵר לְשׁוֹנֵד מֵרַע** וביחס בינך לבין אנשים אחרים אל תנסה להרוויח על חשבונם שלא בצדק, ובזה תזכה בחיים כי לא יהיו לך אויבים **וּשְׂפָתַיִךְ**

אבימלך כשם מלכי פלשתים), ולימד אותו שה' איתו ומשגיח עליו ומציל אותו, ושיציל אותו גם מהצרה הגדולה מצד שאול. מזה לומד דוד על השגחת ה' על הצדיקים באופן כללי.

באופן יותר ישיר, דוד מדבר על המקרה במזמור נו: "באחוז אותו פלישתים בגת".

⁴⁰⁵ יתכן שזה משחק מלים על מה שנאמר אצל אכיש: "וַיִּשְׁנֶה אֶת טַעֲמוֹ בְּעֵינָיִם וַיִּתְהַלֵּל בִּיָּדָם" (שמואל א' כא, יד).

⁴⁰⁶ פרוש נוסף: למרות ששבח עצמי הוא גאוה, מכל מקום, הענווים ישמחו בשבח הזה, כי התכללות בה' היא הענוה האמיתית.

⁴⁰⁷ פרוש נוסף: מהנהגתו איתי תוכלו ללמוד שהוא גדול, לא רק למעלה אלא גם מגיע עד למטה לארץ, ונסכים יחד שהוא מרום מכל תפיסה ורעיון.

⁴⁰⁸ "נהרה" פרושה אור. מקור המלה בארמית, ולא משורש "נהר" בעברית.

⁴⁰⁹ כמו שמוכיח המקרה שלו, שכיון שקרא אל ה', ה' הושיע אותו מאכיש, ומכאן ילמד שהסיבה שלא הושיע אותו משאול אינה כי אינו שומע, אלא כי לא הגיע הזמן.

⁴¹⁰ פרוש נוסף: ה' קרוב לעניים ושומע את צעקתם, ולכן כשעני קורא ה' שומע ומצילו מצרותיו; אבל יראי ה' אינם צריכים אפילו לקרוא, כי מלאך ה' סביבם כל הזמן ומוציא אותם מהצרה גם בלי שיצעקו.

⁴¹¹ פרוש נוסף: "טעמו" - אהבת הערב; "וראו" - אהבת המועיל, "כי טוב ה'" הוא הטוב המוחלט.

⁴¹² כנגד "בשנותו את טעמו" שבתחילת המזמור.

מִדְבַר מְרָמָה: טו ותלך מהדרך הגורמת לך לעשות רע בעצמך **סור מִרַע** ועשה בפועל מעשים טובים ובוזה תאהב את ימיך למלא אותם בתוכן נכון **ועֲשֵׂה-טוֹב** ובינך לבין אנשים אחרים חפש להיות איתם בשלום **בְּקֶשׁ שְׁלוֹם** ותשלים גם בין אנשים אחרים שמסוכסכים ובוזה תראה את הטוב בעולם כי תראה בכל אדם את הטוב והעולם עצמו יהיה יותר טוב בזכותך **וְרַדְפָּהוּ:** טז ואז תראה שה' משגיח על הצדיק שלא יהיה לו רע אמיתי **עֵינֵי ה' אֵל-צְדִיקִים** וגם כשצריכים את הרע מקשיב לשמוע אם צועקים אליו ואינו מתעלם⁴¹³ **וְאֲזַנְיוֹ אֵל-שׁוֹעֲתִים:** יז ובעושי הרע אינו משגיח אבל פניו מכוונות נגדם **פְּנֵי ה' בַּעֲשֵׂי רַע** כך שבסופו של דבר אחר שיעשו מה שמשתמש בהם, לא ישאר להם זכר בעולם הזה, ולא ירצו ללכת בדרכם **לְהַכְרִית מֵאַרְץ זָכָרִים:** יח וכשמגיע השלב שבו פני ה' בעושי רע אז כשהצדיקים צועקים אל ה' הוא שומע, וגם מציל אותם מכל צרותם, גם אלו שהיו צריכים קודם **צַעֲקוּ וְה' שָׁמַע וּמְכַל-צָרוֹתֵם הַצִּילֵם:** יט ורצונם הנשבר של הצדיקים גורם להם קרבת ה' כי הם מבינים שהוא העיקר⁴¹⁴ **קְרוֹב ה' לְנִשְׁבְּרֵי-לֵב** ואלו שנשבר כח הנעתם ולא יכולים לעזור לעצמם הוא מציל **וְאֵת-דַּבְּאֵי-רוּחַ יוֹשִׁיעַ:** כ ואל תחשבו שחיי הצדיק קלים אלא יש לו רעות רבות לישר אותו ולכפר על עונותיו **רְבוֹת רְעוֹת צְדִיק** אבל אינם כדי להשמידו אלא ה' יציל אותו כשימלאו את תפקידם⁴¹⁵ **וּמְכַלֵּם יַצִּילֵנוּ ה':** כא וגם תוך כדי הצרה ה' שומר שהדברים המהותיים המעמידים את האדם לא יהרסו בכללם **שֹׁמֵר כָּל-עֲצָמוֹתָיו** ואפילו אחד מהדברים האלה לא ינוק באופן לא הפיך **אֶחָת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבְּרָה:** כב ובסופו של דבר הרשע גם ימות בעולם הזה מעצם הרעה שעשה **תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה**⁴¹⁶ וגם יאשם בדין לעולם הבא על מה ששנא את הצדיק והתרחק מדרכיו⁴¹⁷ **וְשִׁנְאֵי צְדִיק יֵאָשְׁמוּ:** כג ולעומת זאת למרות שיש לעובדי ה' צרות רבות מצילים ממות גם בעולם הזה **פּוֹדֶה ה' נַפְשׁ עַבְדָּיו** ובזכות הצרות שטיהרו אותם מהיצר הרע יהיו זכאים בדין גם לעולם הבא **וְלֹא יֵאָשְׁמוּ כָּל-הַחַסִּים בּוֹ:**

לָדָּה * לְדָרוֹד | רִיבָה יִהְיֶה אֶת-יְרִיבֵי לְחֵם אֶת-לְחֵמֵי: ב הַחֲזֹק מִגֵּן וְצַנְהָ זְקוּמָה
בְּעִזְרָתִי: ג וְהִרְק חַנּוּת וְסָגֵר לְקַבְּלָתָהּ רִדְפֵי אֲמַר לְנַפְשִׁי יִשְׁעֲתָךְ אֲנִי: ד יִבְשׁוּ
וְיִכְלְמוּ מִבְּקִשֵׁי נַפְשִׁי יִסְגּוּ אֶחָד וְיִחַפְּרוּ אֲחֻשְׁבִי רַעְתִּי: ה יִהְיוּ כְּמִן לִפְנֵי-רוּחַ
וּמִלֶּאֶף יִהְיֶה דוֹחָה: ו יִהְיֶה-דְרָכָם חֲשֵׁךְ וְחִלְקִלְקוֹת וּמִלֶּאֶף יִהְיֶה דְרָפָם: ז כִּי-
חֲנַם טָמְנוּ-לִי שַׁחַת רַשְׁתָּם חֲנָם חֲפְּרוּ לְנַפְשִׁי: ח תִּבּוֹאֵהוּ שׂוֹאֵה לֹא-יִדַע וְרַשְׁתּוֹ
אֲשֶׁר-טָמְנָה תִּלְכְּדוּ בְּשׂוֹאֵה יִפֹּל-בָּהּ: ט וְנַפְשִׁי תִּגְיַל בִּיהִוָּה תִּשִׁישׁ בִּישׁוּעָתוֹ: י כָּל

⁴¹³ פרוש נוסף: כיון שהם צועקים, אף שהם צריכים את הרע הזה, בכל זאת ה' מושיע אותם ממנו, כענין "חביבים עליך ייסורים? לא הם ולא שכרם" (ברכות ה ע"ב).

⁴¹⁴ אפשר לפרש את זה גם על מסכנים ועניים שאינם צדיקים, ובכל זאת ה' קרוב אליהם, כמו שאמר: "וְהִקָּה פִּי יִצְעַק אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי כִּי חָנּוּן אֲנִי" (שמות כב, כו), שכיון שהם נשברי לב ודכאי רוח, קל לשנות את ליבם ורוחם להיות עם ה', והם נוטים לעשות תשובה. לצד השני, אולי זו הסיבה שלפעמים צריך לעשות את הצדיק נשבר לב ודכא רוח על ידי הצרות, כדי שיהיה לו קל לחשוב מחדש ולתקן. וכן נאמר במזמור נא: "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה". ועיין בדוגמאות שאביא במזמור קמז, בפסוק "הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם".

⁴¹⁵ הוא מדגיש שמכולם יצילנו, כי הוא ניצל עכשיו מאכיש אבל צריך עוד להנצל משאול; והצלתו מאכיש מוכיחה שהוא צדיק ושהצרה של שאול לא נועדה להשמידו אלא לתקן אותו.

⁴¹⁶ פרוש נוסף: "רבות רעות צדיק" ואינן שוברות אותו, ולרשע די ב"רעה" אחת כדי ש"תמותת" אותו.

⁴¹⁷ פרוש נוסף: הרשע, שאינו מושגח, ימות בעולם הזה ע"י עצם הרעה שהוא עושה, ומצד מה שהוא מתנגד לצדיק, יתחייב בדין כי הצדיק מושגח.

עצמותי | תאמרנה יהוה מי כְמוֹךָ מְצִיל עֵינִי מִחַוְנָה מִמְּנוּ וְעֵינִי וְאֶבְיוֹן מִגְּזֹלוֹ: **לא**
 יִקְוֹמוּן עֲדָי חָמָס אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתִּי וְשָׁאֲלוּנִי: ^{יב} יִשְׁלַמוּנִי רָעָה תַּחַת טוֹבָה
 שְׂכֹל לְנַפְשִׁי: ^{יג} וְאֲנִי | בַּחֲלוֹתָם לְבוֹשֵׁי שֶׁקַּע עֲנִיתִי בְּצוּם נִפְשִׁי וְתַפְלְתִּי עַל-חִיקֵי
 הַשּׁוֹב: ^{יד} פָּרַע-פָּאֵחַ לִי הִתְהַלַּכְתִּי כְּאֶבֶל-אֵם קָרַר שִׁחוֹתִי: ^{טו} וּבְצַלְעֵי שִׁמְחוֹ
 וְנֹאֲסָפוּ עָלַי גִּבִּים וְלֹא יָדַעְתִּי קָרְעוּ וְלֹא-דָמוּ: ^{טז} בַּחֲנָפֵי לַעֲנִי מְעוֹג חָרַק
 עָלַי שְׂגִימוֹ: ^{יז} אֲדַנִּי כַּמָּה תִּרְאָה הַשִּׁיבָה נִפְשִׁי מִשְׂאִיָּהֶם מִכַּפִּירִים יְחִידָתִי:
^{יח} אֲוֹדָה בְּקִתְלֵ רֶב בַּעַם עֲצוּם אֶהְלֶלְךָ: ^{יט} אֶל-יִשְׁמַחוּ-לִי אֵיבֵי שֶׁקַּר שִׁנְאֵי הַנֶּסֶם
 יִקְרְצוּ-עֵינַי: ^כ כִּי לֹא שָׁלוֹם יִדְבְּרוּ וְעַל רַגְעֵי-אֶרֶץ דְּבָרֵי מִרְמוֹת יַחֲשֹׁבוּן:
^{כא} וַיִּרְחִיבוּ עָלַי פִּיָּהֶם אָמְרוּ הֵאֵחָ | הֵאֵחָ רָאִתָּה עֵינֵינוּ: ^{כב} רָאִיתָה יְהוָה אֶל-
 תַּחֲרַשׁ אֲדַנִּי אֶל-תִּרְחַק מִמֶּנִּי: ^{כג} הָעִירָה וְהַקִּיצָה לְמִשְׁפָּטֵי אֱלֹהֵי וְאֲדַנִּי לְרִיבֵי:
^{כד} שִׁפְטֵנִי כְּצַדִּיקָה יְהוָה אֱלֹהֵי וְאֶל-יִשְׁמַחוּ-לִי: ^{כה} אֶל-יֵאמְרוּ בְּלִבָּם הֵאֵחָ נִפְשָׁנוּ
 אֶל-יֵאמְרוּ בְּלַעֲנוּהוּ: ^{כו} וְגִבְשׁוּ וַיַּחֲפְרוּ | יַחֲדוּ שִׁמְחֵי רַעְתִּי יִלְבְּשׁוּ-בִשְׂתִּי וּכְלָמָה
 הַמְּנַדִּילִים עָלַי: ^{כז} יִרְנֹו וַיִּשְׁמַחוּ חֲפֻצֵי צִדְקֵי וַיֵּאמְרוּ תִמְיֵד וַיִּגְדַּל יְהוָה הַחֲפִיץ
 שָׁלוֹם עַבְדּוֹ: ^{כח} וְלִשְׁוֹנֵי תִהְיֶה צִדְקָה כָּל-הַיּוֹם תִּהְלֶתְךָ:

דוד מבקש שה' יציל אותו מאויביו, גם מאלו הרודפים אותו בפועל, גם מאלו
 המשתפים איתם פעולה ומראים עצמם כאוהבים, וגם מאלו שאינם רודפים אבל
 שמחים לנפילתו. **ומתאים לאמרו לבקש ישועה משונאיו ואויביו.**

א לְדוֹד הטוב ביותר שאתה תפתור את ניגודי האינטרסים שיש לי מול אויבי ריבה ה' את-
יְרִיבֵי ואם אין ברירה אלא להלחם תלחם אתה את מלחמתי **לַחֵם אֶת-לַחְמִי: ב** ואם צריך
 שאני אלחם אתה תגן עלי שלא אפגע ותעזור לי לנצח **הַחֵזֶק מִגֵּן וְצַנָּה**⁴¹⁸ **וְקוֹמָה בַּעֲזָרָתִי:**
ג ואם גם צריך שאברח מהם תוציא את חניתך ותסגור בפני אויבי את הדרך **וְהִרְקַת**
חֲנִית וְסָגַר לְקִרְאֵת רִדְפֵי ועל ידי כל אלו תאמר לנפשי שדבקה בך שאתה המושיע שלה
אָמַר לְנַפְשִׁי יִשְׁעֲתָךְ אֲנִי: ד וכשיראו שאתה מושיע אותה יתביישו אלו שרצו לקחתה **יִבְשׂוּ**
וַיִּקְלְמוּ מִבִּקְשֵׁי נַפְשִׁי וכשיראו שלא מצליחים להרע לי יפסיקו לנסות ויסתירו עצמם אלו
 שרוצים להרע לי **יִסְגּוּ אַחֹר וַיַּחֲפְרוּ חֲשָׁבֵי רַעְתִּי: ה** ואלו שאני נלחם בהם יפלו מפני כמוך
 הנדחף על ידי הרוח⁴¹⁹ והמלאך ידחוף אותם באופן מיוחד מצד שנלחמים בי **יִהְיוּ כַּמָּץ**
לְפָנַי-רוּחַ וּמִלֶּאֱךָ ה' דוֹחָה: ו ואלו שרודפים אחרי לא ימצאו את דרכם ויפלו בה וכמו שהם
 הרודפים אחרי ירדוף המלאך אחריהם להציל אותי⁴²⁰ **יִהְיֶה-דִרְכָּם חֲשָׁךְ וְחִלְקָלְקוֹת וּמִלֶּאֱךָ ה'**

⁴¹⁸ "מגן" - מכיוון אחד. "צינה" - משלשה כיוונים. אלו סוגי הגנה שונים.

⁴¹⁹ זה משל לרשעים שכבר נזכר במזמורים א ו-ב: "לא כן הרשעים כי אם כמוך אשר תדפנו רוח". שם
 פרשנו שהם כשומרים לפרי, שהוא הצדיק, וכשהם מסיימים את תפקידם, הם מופרדים ממנו ונדחים ואין
 להם חלק בזכויותיו.

⁴²⁰ פרוש נוסף: גם אם ירצו להינצל מהמלאך הרודף אותם, ולשוב בתשובה, לא ימצאו את דרך התשובה
 ויכשלו בה.

פרוש נוסף: יש כאן הדרגה. קודם כל יתביישו כשיראו שנלחמו נגד מי שה' רוצה בו, וזה יגרום שילכו
 לאחור מעצמם, ואז, כיון שכבר אין בהם צורך, כך שהם כמוך שנפרד מהתבואה, יידחו מהשגחת ה' לפי
 הרוח שמובילה אותם; אבל כיון שפגעו בי, תהיה גם השגחה מיוחדת להרחיק אותם ממני. אחר כך, כיון

רְדָפְסִים: ז' ויגלו שכל המאמץ לחפור בור ולהטמין רשתות ללכוד אותי היה ללא תועלת **כִּי-הִנֵּנִי טְמוּנָה לִי שְׁחַת רִשְׁתָּם** וזה כיון שחפרו את הבור ללכוד את חיי בלי שעשיתי להם דבר רע **הִנֵּנִי חֲפָרוֹ לְנַפְשִׁי:** ז' ויהיה מידה כנגד מידה שמול מה שניסה להפיל אותי בלי שאדע יבוא לו מקרה רע שלא ידע עליו מראש **תְּבוֹאָהוּ שׂוֹאֵה לֹא-יָדַע** ועוד שיפול וילכד ברשת שטמן לי עצמה והמקרה הרע רק יגרום לו ליפול בה **וְרִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר-טָמְנוּ תִלְכְּדוּ בְּשׂוֹאֵה יַפֵּל-בָּהּ:** ט' טוהגילוי המשמח יהיה שנפשי מחוברת לה' **וְנַפְשִׁי תִגִּיל בְּה'** וגם תשמח בהשלמת הישועה מהצרה⁴²¹ **תְּשִׁישׁ בִּישׁוּעָתוֹ:** י' וכיון ששמר כל עצמותי ולא נשברו ילמד מכל אחת מהן גדולת ה' **כָּל עֲצֻמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה** שאין כמוהו שמציל דווקא את החלש ודווקא כשאין בכוחו להציל את עצמו **ה' מִי כְמוֹךָ מְצִיל עֲנִי מִחֶזֶק מִמֶּנּוּ** ומציל לפי מי שמוסרי יותר שהוא גם מסכן וגם חסר אמצעים והשני גזל אותו בכח **וְעֲנִי וְאֲבִיוֹן מִגְּזֵלוֹ:** י"א (וסוג נוסף של אויבים שמנסים לעזור לאלו שרוצים לפגוע בי) שמעידים נגדי שלא כמשפט **יְקוּמוּן עֲדֵי חֲמִס** ומבקשים ממני להחזיר⁴²² מה שמעולם לא קיבלתי **אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתִּי יִשְׁאַלוּנִי:** י"ב ובמקום הטובות שעשיתי להם יתנו לי רעה עד שרוצים להרוג את קרובי **יִשְׁלַמוּנִי רְעָה תַחַת טוֹבָה שְׂכֹל לְנַפְשִׁי:** י"ג וכשהם חלו אני הייתי מתענה בשבילם **וְאֲנִי בְּחִלּוֹתַם לְבוֹשִׁי שֶׁקֶ וְצַם בְּשִׁבְלִים עֲנִיתִי בְּצוּם נַפְשִׁי** ומה שבקשתי עליהם חוזר עכשיו ופוגע בי⁴²³ **וּתְפַלְתִּי עַל-חִיקֵי תְשׁוּב:** י"ד והתנהלתי איתם בעולם כחברים ואחים **כְּרֵעַ-כָּאֵחַ לִי הִתְהַלַּקְתִּי** וכשצר להם הייתי מצטער כאדם המתאבל על אמו **כְּאֶבְל-אִם קָדַר שְׁחוֹתִי:** ט"ו וכשאני צולע, שלא נפלתי אבל הוכיתי **וּבְצַלְעֵי** הם שמחו על זה ונאספו לראות **שְׂמִחוּ וְנֶאֱסַפוּ** ולי הראו שמשתתפים בצערי כנכי רוח על המכה ולא ידעתי את כונתם האמיתית **נֶאֱסַפוּ עָלַי נְכִים וְלֹא יָדַעְתִּי** וקרעו בגדיהם עלי אבל לא דימו להצטער באמת⁴²⁴ **קָרְעוּ וְלֹא-דָמוּ:** ט"ז ובשביל להחזיק ידי הרודפים אותי כדי לבקש מהם רווח מועט⁴²⁵ **בְּחֶנְפִי לַעֲגִי מַעוּג** הם שואפים להרוג אותי⁴²⁶ **חֲרוֹק עָלַי שְׁנִימוּ:** י"ז ואני מקבל גזרתך אבל שואל כמה תשגיח במה שעושים לי ולא תעצור אותם **אֲדַנִּי כְּמָה תִּרְאֶה** ומבקש שתציל את חיי מהרעה שרוצים להביא עליה **הַשִּׁיבָה נַפְשִׁי מִשְׂאִיָּהֶם** ומהרשעים שרוצים להרוג אותי תציל את נשמת היחידה⁴²⁷ **מִכְּפִירִים יַחֲדָתִי:** י"ח ואז לא יהיו לי עוד אויבים ואוכל להודות על הצלתי בפני אנשים רבים שיקהלו בלי לפחד שיתפסו אותי **אוֹדֶךָ בְּקֶהֶל רֵב** ואקבץ לשם המון אנשים שהשבח שיעלה ממנו יהיה עוצמתו⁴²⁸ **בְּעַם עֲצוּם אֶהְלֶלְךָ:** י"ט (וסוג נוסף הם אויבי שלא מנסים לעשות לי רע אבל שמחים למפלתי) ולא ישמחו אותם שאויבים שלי שמצד האמת

שאינם מושגחים, "דרכם חושך וחלקקות" כדרך כל רשע, ש"דרך רשעים כאפילה לא ידעו במה יכשלו" (משלי ד, יט). אבל יש רשעים שמצליחים כיון שאינם מושגחים, ואותם ירדוף המלאך במיוחד, כדי שיראו שה' מביא רעה על מי שנלחם בו.

⁴²¹ "ששון" הוא שמחה בהשלמת הדבר.

⁴²² בדרך כלל "לשאול" בתנ"ך פרושו לבקש. מזה נגזרת המשמעות של השאלת חפץ.

⁴²³ פרוש נוסף: תפילתי היתה חוזרת ריקם, כי באמת הם רשעים, ולא ידעתי למה.

פרוש נוסף: אני מבקש שכל מה שהתפללתי עליהם בטעות יחזור עלי, שהתפילות יהיו מכוונות להצלתי.

⁴²⁴ פרוש נוסף: כשצלעתי, נאספו עלי ללעוג לי ועשו עצמם כנכים כאילו גם הם צולעים, ופתחו פיהם עלי כקורעים אותו מרוב שדיברו עלי, "ולא דמו" - לא שתקו, מלשון "וידום אהרן" (ויקרא י, ג).

⁴²⁵ "חנף" - מי שמחטיא אחר או גורם עונש לאחר בחטאו, בין השאר - החזקת ידי הרשע. "לעג" הוא צחוק של חרפה, או לשון לא מובנת כמו בפסוק "בלעגי שפה ובלשון אחרת" (ישעיהו כח, יא). "מעוג" כנראה נגזר מ"עוגה", שהיא לחם שנעשה בכלי או בבור באדמה. לכן פרשתי שבעצם הם רוצים עוגה, אבל אינם מבקשים במישרין אלא בלשון עקומה, על ידי שהם מחזקים את ידי הרודפים אותי, כגון שאול והזופים.

⁴²⁶ "לחרוק שיניים" מבטא רצון ותכנון לאכול אדם אחר, בלי יכולת לעשות כן.

⁴²⁷ או שאחרי שלקחו כבר כל מה שיש לי, נשארה לי רק נפשי, וגם אותה רוצים לקחת.

⁴²⁸ פרוש נוסף: שאז אהיה מלך על ישראל, ואוכל להלל אותך בפני כל העם, עם חזק וגדול.

לה

לא עשיתי להם דבר **אל-ישמחו-לי איבי שקר** והשוואים אותי בלי שפגעתי בהם יסמנו אחד לשני על רעתי **שנאי חנם יקרצו-עין: כ** כי אלו לא אוהבים מצב של שלום **פי לא שלום ידברו** וכשיש בארץ אנשים שנחים ורגועים יתכננו לדבר עליהם שקרים לסכסך אותם עם אחרים **ועל רגעי-ארץ דברי מרמות יחשבון: כא** ועלי מדברים יותר ממה שקרה באמת **וירחיבו עלי פיהם** ומבחינתם כבר שמחים כאילו ראו שנפלת לגמרי **אמרו האח האח ראתה עינינו: כב** ואתה ה' משגיח על כל זה ולכן תשיב להם גמולם **ראיתה ה' אל-תחַרש** וכיון שאני מקבל אדנותך תשאר קרוב להציל אותי שלא אפול באמת **אדני אל-תרחק ממני: כג** תעורר את כוחך והופעתך לשפוט אותי לפי המגיע לי שאני עובד אותך **העירה והקיצה למשפטי אלהי** וכיון שאתה אדון שלי תנהל את טענותי מולם **ואדני לריבי: כד** וכיון שהמשפט יהיה לפי הנכון והטוב שכך דרכך **שפטני כצדקך ה' אלהי** הם לא יוכלו עוד לשמוח לאידי **ואל-ישמחו-לי: כה** שלא יוכלו להמשיך לחשוב לעצמם שנפשמם היא רצון ה' כיון שהם נגדי ואני מסכך **אל-יאמרו בלבם האח נפשנו** ולא יוכלו לומר שבשבילם אתה מכה אותי להשמיד אותי מפניהם **אל-יאמרו בלעניהו: כו** והשמחים לרעתי בין השונאים ובין המלשינים ובין עושי הרעה בפועל יתיבשו וינסו לכסות עצמם כי לא תהיה עוד רעה **יבשו ויחפרו יחדו שמחי רעתי** ואלו שהגדילו עצמם על חשבוני יתגלו לעיני הכל בבשותם וירצו לכלות משם **ילבשו-בשת וכלמה המגדילים עלי: כז** ולעומתם ישבחו וישמחו אלו שרצו לראות שאני זכאי בדיון **ירנו וישמחו חפצי צדקי** וישבחו את ה' שהוא מתגדל במה שמציל את עבדו העובד אותו מכל פגע ומתגלה שגם ברעה רצה באמת את טובתו **ויאמרו תמיד יגדל ה' החפץ שלום עבדו: כח** ואני אספר את הדבר הנכון והטוב שעשית לי **ולשוני תהגה צדקך** ובכל זמן שהוא אהלל אותך גם בזמן שעוד רע **פל-היום תהלתך:**

לֹא * לְמַנְצָח | לְעַבְד־יְהוָה לְדוֹד: ב נֶאֱמַר-פֶּשַׁע לְרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי אֵין-פֶּחַד
 אֱלֹהִים לְנַגֵּד עֵינָיו: ג כִּי-תְחַלֵּיק אֱלֹהֵי בְּעֵינָיו לְמַצָּא עֲוֹנוֹ לְשֵׁנָא: ד דְּבַר־פִּיו
 אָנוּן וּמְרֻמָּה חֶדְל לְהַשְׁכִּיל לְהִיטִיב: ה אָנוּן | יחֲשֹׁב עַל-מִשְׁכָּבוֹ יתִּיצֵב עַל-דֶּרֶךְ
 לֹא-טוֹב דָּע לֹא ימָאס: ו יִהְיֶה בְּהַשְׁמִים חֲסִדָּךְ אֲמוּנַתְךָ עַד-שְׁחָקִים: ז צַדִּיקְתָּךְ
 | כְּתַרְרִי-אֵל מִשְׁפָּטֶךָ תִּתְּנֶם רַבָּה אֲדָם-וּבְהִמָּה תוֹשִׁיעַ יְהוָה: ח מִה-יִקָּר חֲסִדָּךְ
 אֱלֹהִים וּבְנֵי אָדָם בְּצַל כְּנָפֶיךָ יִחְסִיוּ: ט יִרְוִין מִדֶּשֶׁן בֵּיתְךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תִּשְׁקֶם:
 י כִּי-עָמְדָה מְקוֹר תַּיִם בְּאוֹרְךָ נִרְאָה-אֹר: יא מִשְׁדָּ חֲסִדָּךְ לִידְעֶיךָ וְצַדִּיקְתָּךְ
 לִישְׁרֵי-לֵב: יב אֵל-תְּבוֹאֵנִי רַגְלֵךְ נִצְוֶה וְיִד-רְשָׁעִים אֵל-תִּגְדְּנִי: יג שָׁם נִפְלוּ פְּעָלֵי
 אָנוּן דָּחוּ וְלֹא-יִכְלוּ קוּם:

המזמור מדבר על הדרך שבה היצר הרע גורם לאדם להרשיע, ושטעות היא ללכת אחריו, כי באמת שכר עולם הבא וקרבת אלוקים גדולים מכל טובה חומרית, וגם אותה יש לדבקים בה! **ומתאים לאמרו כדי להתגבר על היצר ולישר את דרכיו.**

א לְמַנְצַח לדוד שעושה רצון ה' ולא רצון עצמו⁴²⁹ **לְעַבְדְּהוּ לְדָוִד**: ב כר הם דברי היצר הרע לרשע כפי שאני מדמה אותם בליבי **נְאֻם-פֶּשַׁע לְרִשָׁע בְּקֶרֶב לְבִי** והבעיה מתחילה ממה שגם אם מפחד מה' שיעניש אותו לא זוכר את זה מול עיניו כשצב לעשות ולכן הנאום הזה יכול לשכנע אותו **אִין-פַּחַד אֱלֹהִים לְנַגֵּד עֵינָיו**: ג כי היצר מישר בעיניו את הדרך העקומה **כִּי-הִתְחַלֵּק אֱלֹוֵי בְּעֵינָיו** במטרה שלעתיד לבוא ימצא עונו במשפט וידחה מטוב ה' **לְמַצָּא עוֹנוֹ לְשָׂנֵא**: ד ודבריו בכונה רעה שרוצה רק טובת עצמו ולכן גם אין בהם אמת כי רק מנסה לאפשר על ידם את החטא **דְּבָרֵי-פִי אֲוֹן וּמִרְמָה** ובעקבותיהם הרשע מפסיק להבין נכון את המציאות ולכן גם מאבד את השאיפה לעשות טוב **חָדַל לְהַשְׁכִּיל לְהִיטִיב**: ה ומתחיל במה שכשיש לו זמן חושב לעשות מעשים רעים ורק חושב ולא עושה⁴³⁰ **אֲוֹן יִחְשָׁב עַל-מִשְׁכָּבוֹ** אמנם זה מעמיד אותו בתחילת דרך שמובילה למעשים לא טובים כי מטרתה אינה הטוב אלא האינטרס האישי **יִתְיַצֵּב עַל-דְּרָגָה לֹא-טוֹב** וזה יוביל שגם לא ירתע מלעשות רע בפועל למען מטרתו האנוכיות כי טוב ורע אינו מערכת השיקולים שלו **רַע לֹא יִמָּאֵס**: ו אבל זה מרמה כי חסד ה' שכל טוב העולם נובע ממנו⁴³¹ בא מהשמים לפי דעת עליון ה' **בְּהַשְׁמִים חֲסִדָּךְ** וגם במקומות שלא רואים את זה בפועל אפשר לסמוך על ה' שיגיע הזמן שהשמים יגיעו לארץ והחסד יבוא⁴³² **אֲמוֹנֶתְךָ עַד-שְׁחָקִים**: ז והנהגתך בעולם על פי הטוב והנכון גבוהה ויציבה ומשל לזה מה שהצלת את יושבי תיבת נח על הרי אררט הגבוהים בצדקתך **צִדְקָתְךָ כְּהַרֵּי-אֵל** והמשפט לרשעים נותן עונש שמוריד אותם לעמקי האדמה כמו שבמבול נפתחו כל מעיינות תהום רבה **מִשְׁפָּטָךָ תְּהוֹם רָבָה** ומי שראוי לזה כי הוא צדיק כנח או כי לא חטא כבהמות הושעת אז ותושיע בכל דור ודור⁴³³ **אֲדָם-וּבְהֵמָה תוֹשִׁיעַ ה'**: ח וחסדך אינו חומרי אלא חשוב הרבה יותר מזה **מֵה-יִקְרַח חֲסִדָּךְ אֱלֹהִים** עד שבני אדם חומריים יכולים להגיע להיות מוסתרים מצרות בכנפיך העליונות וזה יותר חשוב מעצם ההצלה **וּבְנֵי אָדָם בְּצַל כְּנָפֶיךָ יִחְסִיוּ**: ט ויותר מכל אוכל חומרי יקבלו סיפוקם מעבודת הקרבנות בבית המקדש בעולם הזה **יְרוֹנְן מִדְּשָׁן בֵּיתְךָ** ולעתיד לבוא ישתו מנהר היוצא מעדן ומזה אי אפשר לרוות אף פעם **וְנַחַל עֲדְנֶיךָ תִּשְׁקֶם**: י כי החיים יוצאים ממך ולכן אתה המטרה שלהם **כִּי-עַמְדָּה מְקוֹר חַיִּים** ובאור התורה שאתה מקרין עלינו⁴³⁴ נוכל לראות את העולם הזה כמו שהוא באמת⁴³⁵ **בְּאוֹרְךָ נִרְאָה-אוֹר**: יא וכיון שבשמים חסדך ימשך הטוב שאתה עושה בארץ לאלו שיודעים אותך שהם במדרגה הזו **מִשְׁךָ חֲסִדָּךְ לִיּוֹעֲיֶיךָ** וצדקתך שכהררי א-ל, הטוב והישר שאתה עושה בעולם הזה נמשך לאלו שליבם ישר עם רצונך **וְצִדְקָתְךָ לִישְׂרֵי-לֵב**: יב ולגובה הזה לא יכולה להגיע רגל הגאותנים לדרוך עלי כי

⁴²⁹ חשוב להדגיש את זה בתחילת המזמור הזה דוקא, מצד שהמזמור מדמה את נאום היצר הרע, ודוד צריך להבהיר שהוא עצמו לא חושב כך; או מצד שכיון שהוא עבד ה', הוא יכול ללמד אותנו את הדרך הנכונה; או מצד שכיון שהמזמור מדבר על היצר הרע מול השקר האמיתי, דוד מציין שהוא שייך לגמרי לצד השני וכבר בחר את דרכו.

⁴³⁰ "על משכבו" - שילבתי שני פרושים: מצד שאז יש לו זמן לחשוב, ומצד שאינו פועל אז.

⁴³¹ "חסד" הוא מה שנותנים לאדם לא לפי זכותו. כל העולם הוא חסד, כי כשאדם נולד, עדיין לא עשה שום דבר שיצדיק את זה; ועצם מה שהעולם קיים אינו מצד זכות כלשהיא שלנו.

⁴³² פרוש נוסף: מה שאפשר להסתמך עליך הוא בגובה עוד יותר גבוה מזה, ולכן אינו נראה מיד בארץ. הפרוש תלוי בשאלה אם "שחקים" גבוהים יותר מהשמים או נמוכים יותר.

⁴³³ פרוש נוסף: ה' מתעסק בחסד לבני אדם, ויורד עד להתעסק בחסד הנצרך לבהמות.

פרוש נוסף: ה' מושיע גם את הצד העליון של האדם, שנקרא "אדם", וגם את הצד החומרי התחתון שלו, שהוא כבהמה.

⁴³⁴ כמו שאומרים בתפילה: "כי באור פניך נתת לנו... תורת חיים".

⁴³⁵ פרוש נוסף: כי מקור החיים הוא אצלך, ולכן הנפש תישאר בעולם העליון אצלך, ובאור שהופעת עלינו, נראה אור לקבל שכר עולם הבא.

לו

אינם בגובה הזה כלל **אל-תבואני רגל גאווה** והרשע לא יכול להיזיז אותי מדבקותי בה' כי אינה בידו⁴³⁶ **ויד-רשעים אל-תנדיני**: יג וכשיגיעו לגובה הזה למשפט בפני ה' יתגלה שהרע שעשו מפיל אותם **שם נפלו פעלי און** וידחפו משם בכח לגיהנום **זחיו** ולא יוכלו לקום לתחית המתים⁴³⁷ **ולא-יכלו קום**:

לֹא אֶלְדוֹד | אֶל-תִּתְחַר בְּמַרְעִים אֶל-תִּקְנֵא בְעֵשִׂי עוֹלָה: בְּכִי כַחֲצִיר מִהַרְהָ יִמְלֹו וַיִּכְרַק דְּשָׂא יִבּוֹלֹן: ג בְּטַח בִּיהוָה וַעֲשֵׂה-טוֹב שְׁכֵן-אֶרֶץ וַרְעָה אֲמוֹנָה: ד וְהִתְעַנְּג עַל-יְהוָה וַיִּתֵּן-לֶךָ מִשְׁאֵלֹת לֶבֶךָ: ה גֹּזֵל עַל-יְהוָה דִּרְכָּךָ וּבִטַח עָלָיו וְהוּא יַעֲשֶׂה: ו וְהוֹצִיא כְּאוֹר צִדְקָךָ וּמִשְׁפָּטְךָ כַּצְּהָרִים: ז דוֹם | לִיהוָה וְהִתְחַלֵּל לוֹ אֶל-תִּתְחַר בְּמַצְלִיחַ דִּרְכּוֹ בְּאִישׁ עֲשֵׂה מְזֻמּוֹת: ח הֲרַף מֵאֶף וַעֲזַב חֲמָה אֶל-תִּתְחַר אֶךְ-לְהַרְעֶ: ט כִּי-מַרְעִים יִכְרַתוּן וְקוֹי יְהוָה תִּמְהַ יִּירְשׁוּ-אֶרֶץ י וְעוֹד מַעַט וְאִין רָשַׁע וְהִתְבּוֹנְנַת עַל-מְקוֹמוֹ וְאִינְנוּ: יא וַעֲנִיִּים יִירְשׁוּ-אֶרֶץ וְהִתְעַנְּנוּ עַל-רַב שְׁלוֹם: יב זִמְם רָשַׁע לְצַדִּיק וְחַרְק עָלָיו שְׁנָיו: יג אֲדַנִּי יִשְׁחַק-לוֹ כִּי-רָאָה כִּי-יָבֵא יוֹמוֹ: יד חֲרַב | פְּתַחוּ רַשְׁעִים וְדַרְכוֹ קִשְׁתֶּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֲבִיוֹן לְטִבּוֹחַ יִשְׂרָיִל דֶּרֶךְ: טו חֲרָבִם תִּבּוֹא בְלַבָּם וְקִשְׁתוֹתֶם תִּשְׁבַּרְנָה: טז טוֹב-מַעַט לְצַדִּיק מִהֶמוֹן רַשְׁעִים רַבִּים: יז כִּי זְרוּעוֹת רַשְׁעִים תִּשְׁבַּרְנָה וְסוּמְךָ צַדִּיקִים יְהוָה: יח יוֹרֵעַ יְהוָה יִמֵּי תְמִימִם וְנַחֲלָתֶם לְעוֹלָם תִּהְיֶה: יט לֹא-יִבְשׁוּ בְעֵת רַעָה וּבִימֵי רַעֲבוֹן יִשְׁבַּעוּ: כ כִּי רַשְׁעִים | יֵאָבְדוּ וְאִיבֵי יְהוָה פִּיקַר פְּרִים פְּלוֹ בַעֲשָׂן פְּלוֹ: כא לִנְהָ רַשַׁע וְלֹא יִשְׁלַם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן: כב כִּי מִבְּרַכּוֹי יִירְשׁוּ אֶרֶץ וּמְקַלְלוֹי יִכְרַתוּ: כג מִיְהוָה מִצְעָדֵי-גִבּוֹר כּוֹנְנֵי וְדַרְכּוֹ יַחְפֹּץ: כד כִּי-יִפֹּל לֹא-יִוָּטַל כִּי-יְהוָה סוּמְךָ יְדוֹ: כה גַּעַר | הִיִּיתִי גַם-זְקֵנָתִי וְלֹא-רָאִיתִי צַדִּיק נִעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ-לְחֵם: כו כָּל-הַיּוֹם חוֹנֵן וּמְלוֹה וְזָרְעוֹ לְבִרְכָּה: כז סוֹר מְרַע וַעֲשֵׂה-טוֹב וּשְׁכֵן לְעוֹלָם: כח כִּי יְהוָה | אֶהָב מִשְׁפָּט וְלֹא-יַעֲזֹב אֶת-חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמְרוּ וְזָרַע רַשְׁעִים נִכְרַת: כט צַדִּיקִים יִירְשׁוּ-אֶרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לְעַד עָלֶיהָ: ל כִּי-צַדִּיק יִהְיֶה חֲכָמָה וְלִשְׁנוֹ תִּדְבַּר מִשְׁפָּט: לא תוֹרַת אֱלֹהִי בְלִבּוֹ לֹא תִמְעַד אֲשֶׁרִיו: לב צוּפָה רַשַׁע לְצַדִּיק וּמִבְּקֶשׁ לְהַמִּיתוֹ: לג יְהוָה לֹא-יַעֲזֹבֵנוּ בִּידוֹ וְלֹא יִרְשִׁיעֵנוּ בְּהַשְׁפָּטוֹ: לד קוֹה אֶל-יְהוָה | וּשְׁמַר דִּרְכּוֹ וִירוֹמְמֶךָ לְרִשְׁתַּת אֶרֶץ בְּהַפְרַת רַשְׁעִים תִּרְאָה: לה רָאִיתִי רַשַׁע עָרִיץ וּמִתְעַרָּה כְּאֲזַרְחָ רַעֲנָן: לו וַיַּעֲבֹר וְהִנֵּה אִינְנוּ וְאֲבַקְשָׁהוּ וְלֹא נִמְצָא: לז שְׁמֵר-הֵם וּרְאָה יִשְׂרָאֵל כִּי-אַחֲרִית לְאִישׁ שְׁלוֹם: לח וּפְשָׁעִים נִשְׁמְדוּ וַיְחַדּוּ אַחֲרִית רַשְׁעִים נִכְרַתָּה: לט וְתִשׁוּעַת צַדִּיקִים מִיְהוָה מְעוֹזִם בְּעֵת צָרָה: מ וַיַּעֲזְרֵם יְהוָה וַיִּפְלְטֵם וַיִּפְלְטֵם מִרַשְׁעִים וַיּוֹשִׁיעֵם כִּי-חָסוּ בּוֹ:

⁴³⁶ פרוש נוסף: אני מבקש שלא יקרה לי שאתגאה ואטעה בעיון באלוקות, ולא יקרה לי שאעשה מעשי רשע שיזיזו אותי מהדבקות באלוקות.

⁴³⁷ פרוש נוסף: ואז כבר לא יוכלו לחזור בתשובה.

המזמור אומר⁴³⁸ שהטוב שמרוויחים הרשעים אינו טוב באמת, ורק הטוב שמקבלים הצדיקים הוא אמיתי; ושגם בעולם הזה, בסופו של דבר, הצדיקים מקבלים את כל צורכם והרשעים מושמדים, ושצריך להסתכל על זה ולבחור בדרך הטוב. **ומתאים לאמרו למי שרוצה ליישר את דרכיו ולחזק את המבט האמיתי על העולם, במיוחד אם הרצון לרווח מושך אותו לעשות דברים שאינם מוסריים.**

אֶל לְדוֹד אל תנסה להשיג כל מה שיש לעושי הרע **אֶל-תִּתְחַר בְּמַרְעִים** ואל תרצה את הטוב שיש למי שפועל רק לפי הרווח האישי שלו⁴³⁹ **אֶל-תִּקְנָא בְּעֵשִׂי עוֹלָה:** **ב** שאף שהם משיגים הרבה וגדלים לגובה כעשב שצומח אחר הגשם, כמוהו גם מהר יגיע זמנם להקצר אחר שעשו את תפקידם **כִּי כְחֲצִיר מְהֵרָה יִמְלֹו** ואף שהם רבים כמשטחי העשב הצומח בכל מקום, כי כך דרך רוב בני האדם, כמוהו במהרה יתרוקנו מחייהם **וְכִיִּרְק דְּשָׂא בְּבִלְוֹן:** **ג** ולעומתם בטח בה' שיתן לך מה שאתה באמת צריך **בְּטַח בַּה'** ותחפש לעשות מה שטוב באמת **וְעֵשֶׂה-טוֹב** ואז תשכון גם בעולם הזה **שְׂכֵן-אֶרֶץ** ותקבל צורך מידי הרועה שאתה סומך עליו שידוע מה צורךך⁴⁴⁰ **וְיַעַה אֲמוֹנָה:** **ד** ולא תחפש תענוג חומרי אלא תתענג מקרבת אלוקים **וְהִתְעַנַּג עַל-ה'** ואז כיון שרצונך יהיה ישר יתן לך גם רצונותיך החומריים **וְיִתֵּן-לְךָ מִשְׁאֲלֹת לִבְךָ:** **ה** ותעביר לה' את בחירת הדרך הנכונה ובה תלך **גּוֹל עַל-ה' דְּרַכְךָ** ואם בגלל זה חלק מצרכיך מנחים תבטח בה' שיטפל בהם והוא יעשה כל צורךך **וּבְטַח עָלָיו וְהוּא יַעֲשֶׂה:** **ו** והטוב האמיתי יהיה לך לעולם הבא שה' יגלה שם צדקתך כאור כי העולם הזה דומה לחושך **וְהוֹצִיא כְּאוֹר צְדָקָךָ** ומשפטך בעולם הבא יהיה מלא אור כצהריים וזה המטרה⁴⁴¹ **וּמִשְׁפָּטְךָ כְּצַהֲרִים:** **ז** וכשבא לידך מעשה לא מוסרי שרווח בצידו לא תעשה אותו, מצד שאתה דבק בה' **דוּם לֵה'** ותייחל לו שיתן לך בדרך היתר **וְהִתְחַלֵּל לוֹ** ואל תנסה להיות כרשע גם אם אתה רואה שהוא מצליח בעולם הזה והשעה משחקת לו **אֶל-תִּתְחַר בְּמַצְלִיחַ דְּרַכּוֹ** וגם כשרואה שה' מאפשר לו לעשות מה שזמם ואל תלמד מזה שה' רוצה את דרכו **בְּאִישׁ עֹשֶׂה מְזֻמוֹת:** **ח** ואם אתה כועס על אדם אל תעשה מעשה בעקבות זה **הֲרַף מֵאָף** וגם תשתדל לעזוב מליבך את הכעס הפנימי עליו כי מצד האמת אין ביכולתו להרע לך ורק ה' מחליט מה יהיה לך **וְעֵזֵב חֲמָה** שלא תגיע לנקמות שכל ענינה רק להרע אחד לשני **אֶל-תִּתְחַר אֶד-לְהָרַע:** **ט** כי לעולם הבא יכרתו עושי הרע **כִּי-מַרְעִים יִכְרְתוּן** ורק השואפים אל ה' ירשו את ארץ החיים **וְקוֹי ה' הִמָּה יִירְשׁוּ-אֶרֶץ:** **י** ובמבט ארוך רק מעט זמן יקח עד שהעולם הזה גם כן יתוקן ולא יהיו בו רשעים **וְעוֹד מַעֲט וְאִינוּ נִשְׁע** ואף

⁴³⁸ המזמור בנוי על פי א' ב', אבל יש בו 40 פסוקים. כל ענין מתחיל באות מאותיות ה-א' ב', ונמשך בדרך כלל שני פסוקים. העניינים הפותחים באותיות ד', כ', ק' הם בני פסוק אחד כל אחד, אבל מדובר בפסוקים ארוכים. האותיות ס' וע' נמצאות באותו פסוק: "סור מרע" - "עשה טוב", ואחריו באים שני פסוקים נוספים.

⁴³⁹ חשוב לומר את זה, כי הצדיק אינו מקבל מה' כל מה שהרשע משיג, אלא רק מה שהוא צריך באמת, ויש לרשע הרבה מותרות שהצדיק לא יקבל, כי אינם נצרכים באמת.

⁴⁴⁰ יתכן שאמר דוקא "ורעה" כיון שדימה את הרשעים לחציר, ואומר: אתה תאכל אותם, כי באמת הם נועדו לצורךך, וכל מטרת קיומם היא בהשפעתם עליך.

⁴⁴¹ פרוש נוסף לכל הפסוקים האחרונים: כל אלו הם יתרונות של חיי הצדיק על הרשע: שהוא עושה טוב, ושוכן ארץ ואינו צריך ללכת רחוק לבקש פרנסתו, ורועה ככבש שמאמין שתמיד יצמח עשב ואינו חושש לעתיד, ומתענג על ה' ולכן לא חסר לו תענוג אף פעם; "ויתן לך משאלות ליבך" - שאינו מבקש יותר ממה שה' נתן ולכן אינו מתאכזב; "גול על ה' דרכך" - שה' יכוון אותו בדרך הנכונה ואינו צריך להתלבט מה הדרך להרוויח, וה' יעשה שגם תצליח הדרך; ואינך צריך לעשות את מעשיך במחשך אלא "והוציא כאור צדקך"; וכיון שהוא עושה טוב, גם אינו מתיירא מהמשפט, ולכן "ומשפטך כצהריים".

לז

שהעולם הזה הוא מקומם לא ימצאו אז ב⁴⁴² **וְהַתְּבוֹנֶנֶת עַל-מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ:** יא ואלו שיודעים שה' הוא העיקר ימלאו את העולם הזה **וְעֲנִיִּים יִירְשׁוּ-אֶרֶץ** ולא יחסר להם דבר בלי שיצטרכו לפגוע באחרים כרשעים⁴⁴³ **וְהַתְּעַנְּנוּ עַל-רֵב שְׁלוֹם:** יב וגם כשהרשע אינו רק מרוויח לעצמו אלא מתכנן לפגוע בצדיק **זָמַם רָשָׁע לְצַדִּיק** ורוצה כבר לאכול אותו בפועל **וְחָרַק עֲלָיו שָׁנָיו:** יג ה' שהוא אדון הכל יצחק לתכנונו **אֲדֹנָי יִשְׁחַק-לוֹ** כי יודע שבזה עצמו מביא את סופו **כִּי-רָאָה כִּי-גָבַא יוֹמוֹ:** יד הרשעים שולפים את חרבם שעליה סומכים **חָרְבַּ פְּתָחוֹ רָשָׁעִים** ומכינים קשתם **וְדָרְכוּ קִשְׁתָּם** כדי להפיל ברשתם מי שחסר הגנה **לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן** ולהרוג ללא התנגדות את ההולכים בדרך הנכונה **לְטָבוֹחַ יִשְׂרָאֵל דָּרָךְ:** טו אבל החרב עצמה ששלפו תהרוג אותם **חֲרָבָם תְּבוֹא בְלָבָם** וגם אם צריך להאריך להם זמן, מה שניסו לפגוע בישרי דרך לא יצליח⁴⁴⁴ **וְקִשְׁתוֹתָם תִּשְׁבְּרָנָה:** טז ודי לצדיק בכח מועט **טוֹב-מַעַט לְצַדִּיק** לנצח רשעים רבים שמתקבצים יחד⁴⁴⁵ **מִהֵמוֹן רָשָׁעִים רַבִּים:** יז כיון שה' ישבור את יכולתם ומה משנה כמה הם **כִּי זְרוּעוֹת רָשָׁעִים תִּשְׁבְּרָנָה** ואת הצדיק הוא תומך ומה משנה כמה כוחו **וְסוּמְךָ צַדִּיקִים ה':** יח וה' לא לוקח את הצדיק קודם שיבוא זמנו ויודע כמה אמורים להיות ימי השלם להשלים לו אותם **יִדְעַה ה' יְמֵי תְּמִימָם** ומה שינחילו לבניהם אחריהם את דרך הטוב ימשך עד עולם הבא⁴⁴⁶ **וְנִחַלְתָּם לְעוֹלָם תְּהִיָּה:** יט וגם כשבאה רעה על כל העולם הם לא יפלו בה ולא יצטרכו להתביש מחוסר יכולתם להציל **לֹא-יִבְשׁוּ בְּעַת רָעָה** וגם כשיש רעב לכולם להם יהיה די שבעם **וּבִימֵי רָעָבוֹן יִשְׂבְּעוּ:**⁴⁴⁷ כ וכל זה כי סוף הרשעים לאבדון **כִּי רָשָׁעִים לֹא-יִבְדּוּ** ומה שיש כבוד וכח למי שנלחם בה' זה כמו הכבוד שעושים לצאן שמפטמים אותו **וְאֵיבֵי ה' כִּיקַר כְּרִים** שיכלה על המזבח בעשן ויהיה הכילוי ריח ניחוח לה'⁴⁴⁸ **כָּלוּ בְּעֶשֶׂן** ומה שישאר בעולם ילך לצדיקים כבשר הקרבן ולא ישאר להם **כָּלוּ:** כא כיון שדרך הרשע לחפש כל הזמן מה יכול להשיג לעצמו גם אם אינו שלו לכן תמיד לוקח ולא נותן **לֹא רָשָׁע וְלֹא יִשְׁלֵם** ואילו הצדיק מחפש מה יכול לעשות טוב במה שיש לו לכן תמיד נותן ולא לוקח **וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן:** כב ולכן כולם מברכים את הצדיקים לה' וירשו בפועל בעולם הזה כדי שיוכלו לעשות עוד טוב **כִּי מִבְּרַכְיֹו יִירְשׁוּ אֶרֶץ** וכולם מקללים את הרשעים לה' ויכרתו כי גם מה שיש להם אינו שלהם **וּמִקְלָלָיו יִכְרְתוּ:** כג וכיון שהאדם מכוון צעדיו לפי מה שה' אמר **מֵהַיּוֹם-הַזֶּה נִבְרָא פִּי וְנִבְרָא רֹאשׁ ה' רוצה את הדרך שהולך עליה **וְדָרְכוּ יַחְפָּץ:** כד** אז גם אם יפול כי מדי פעם צריך ייסורים **כִּי-יִפֹּל לֹא** יושלך לגמרי אלא ה' יציל אותו **לֹא-יִטָּל** כי ה' כביכול נותן לו יד מלמעלה וכיון שהוא מעוגן למעלה אינו נופל גם אם רגליו נכשלו **כִּי-ה' סוּמְךָ יָדוֹ:** כה ויכולתי לראות את זה

⁴⁴² פרוש נוסף: אף שעכשיו הרשע נראה לך יציב וקיים, הרי בתוך מעט זמן, ולכל היותר ארבע דורות, לא יהיה. וגם אם תתבונן על נכסיו וילדיו וכו', גם הם לא יהיו, כי אין קיום למה שאדם עושה למען עצמו בלבד. פרוש נוסף: אם תתבונן בדקדוק, גם עכשיו כשהוא במקומו, תראה שמצד האמת איננו, כי הצלחתו היא הצלחה מדומה.

⁴⁴³ פרוש נוסף: לצדיקים יש שלום רב כיון שהם לא מרעים לאחרים, וגם אם אחרים בוחרים להרע להם, ה' מציל אותם, ושוב יש להם שלום.

⁴⁴⁴ דורכים על הקשת ברגל כדי לעקם אותה ולהחבר את המיתר, ומהו עצמו היא יכולה להשבר.

⁴⁴⁵ פרוש נוסף: המעט שיש לצדיק גורם לו לעשות טוב יותר ממה שגורם המון הרכוש לרשעים, שמפיל אותם לאבדון.

פרוש נוסף: הצדיק שמח במעט שיש לו, יותר מששמחים הרשעים בהמון הרכוש שלהם, כי אינם שמחים בחלקם.

⁴⁴⁶ פרוש נוסף: ה' משגיח על מעשי ימי התמימים, ולכן תהיה להם נחלה לעולם הבא.

⁴⁴⁷ כמו שאמרנו במזמור לד: "כפירים רשו ורעבו ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב".

⁴⁴⁸ פרוש נוסף: הטוב שעושה להם ה' הוא כמו שמפטמים צאן, כי הוא גורם להם לכלות כיון שאינם חוזרים בתשובה.

במציאות מיד כבר כנער נער הייתי והעקרון לא השתנה גם עד שהייתי זקן גס-זקנתי שאין צדיק שה' עוזב אותו לגמרי ולא-ראיתי צדיק נעזב וגם אחר מותו לא עוזב את זרעו ההולכים בדרכו וזרעו מבקש-לחם: כו ולצדיק עצמו יש די לתת ולהלוות לאחרים תמיד כל-היום חינוג ומלוקה וגם לא מכלה בזה את חלק זרעו שגם להם יש ברכה⁴⁴⁹ וזרעו לברכה: כז ולכן לך מדרך המובילה לרע סור מרע ועשה טוב בפועל ועשה-טוב ואז דרכך זורעך ימשיכו בארץ עד עולם הבא וישכן לעולם: כח כי ה' עושה משפט אמת פי ה' אהב משפט ולכן לא יעזוב את אלו שעושים יותר ממה שחייבים בעולם הזה ולא-יעזב את-חסידיו וישמור שימשיכו את דרכם לעולם⁴⁵⁰ לעולם נשמרו וגם אם לא השמיד את הרשע עצמו ישמיד את זרעו שלא ימשיר⁴⁵¹ וזרע רשעים נכרת: כט והצדיקים ירשו את הארץ לדורותיהם אחריהם צדיקים יירשו-ארץ ולכן תמיד יהיו צדיקים בארץ וישכנו לעד עליה: ל והדרך להגיע לזה היא שהצדיק מוציא בפיו חכמה אלוקית פי-צדיק יהגה חכמה ולפי זה יודע לפרט⁴⁵² את הדבר הנכון לכל מקרה שבא לידו ולטונו תדבר משפט: לא וכיון שרצונו מיושר לפי תורת ה' שהוא עובד אותו תורת אלהיו בלבנו לכן רגליו ישארו יציבות בדרך הנכונה ולא יתחיל ליפול לא תמעד אשיריו: לב וכשהרשע מסתכל על הצדיק זה לא גורם לו לרצות להיות טוב אלא להשמיד אותו צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו: לג אבל ה' לא יתן לו לעשות את זה ה' לא-יעזבו בידו וכשיבוא למשפט עם הצדיק ידאג שיצא זכאי ולא ירשיענו בהשפטו: לד ולכן תשאף אל ה' קנה אל-ה' וזה על ידי שתשמור לעשות את דרכו ושמור דרכו ואם תזכה ירומם אותך לרשת את העולם הזה כבר בחיך וירוממד לרשת ארץ וכבר אתה תראה שנכרתים הרשעים מהעולם בהפרת רשעים תראה: לה וזה דבר שצריך להתבונן בו בעולם כי ראיתי בעולם רשע שמטיל אימתו ראיתי רשע עריץ ומתגלה בעולם כבן המקום טרי וחי ומתערה פאזרח רענן: לו ואז עובר זמנו ובלי ששמים לב הוא כבר לא כאן ויעבר והנה איננו ומי שעיניים לו יחפש אותו לראות מה בסופו ויראה שבאמת אין לו זכרון⁴⁵³ ואבקשהו ולא נמצא: לז ולעומת זאת, שמור להסתכל על השלם, מה יקרה איתו בעתיד שומר-תם וראה מה עושה הישר ומה עולה בגורלו ללמוד ממנו וראה ישר כי מי שחי בשלום עם בני אדם יש לו המשך שרוצים ללמוד ממנו⁴⁵⁴ פי-אחרית לאיש שלום: לח והפושעים שרוצים טובת עצמם ומזיקים לאחרים משמידים כך

⁴⁴⁹ פרוש נוסף: כיון שנתן משלו, יש לזרעו ברכה מה' או מאנשים שמברכים אותם.

פרוש נוסף: אם ראית צדיק נופל, לא יוטל לגמרי, אלא הוא התחיל ללכת בדרך לא טובה, ולכן ה' סמך את ידו על ידי הנפילה, שלא יסטה מהדרך. לכן, אף שלפעמים, כשאתה נער, נראה ש"צדיק נעזב", זה רק זמני ולא יימשך עד שתהיה זקן, שגם "זרעו יבקש לחם", כי גם אם הוא נהיה עני מרוב שחנן והלוה, לזרעו תהיה שוב ברכה.

⁴⁵⁰ פרוש נוסף: גם אם נראה שה' עזב את חסידי, זה זמני, ובאמת הם שמורים לעולם.

⁴⁵¹ רואים את העקרון הזה כמה פעמים במלכי ישראל הרשעים, שהמלך הרשע עצמו מת בזמנו, אבל השושלת נפסקת מיד כשמלך בנו. כך שושלת ירבעם בן נבט, שושלת בעשא ושושלת יהוא (אחרי כמה דורות, אצל זכריה).

⁴⁵² "פה" - ענין כללי של דיבור. "לשון" - פרטי הדיבור.

⁴⁵³ כי בזמן ששעתו של הרשע מצלחת, נראה לכול שכך יהיה לעולם, שיצליח תמיד ושדרכו נכונה. אבל מי שרוצה לראות את דרך ה' בעולם, שמאריך אף לרשעים, אבל רק עד ארבעה דורות, צריך להסתכל מה עלה בגורלם של הרשעים בדורות הקודמים, ואז יראה שהרשעה אינה ממשיכה לאורך זמן, ויבין שכך יהיה גם לרשעים של זמנו.

פרוש נוסף: הרשע "יעבור והנה איננו" בעולם הזה, "ואבקשהו" לעולם הבא "ולא נמצא".

⁴⁵⁴ כיון שגם רשעים היו רוצים שאחרים יהיו מוסריים, שזה טוב להם, ולכן אנשים לא לומדים מרשעים לדורות, כי הם הזיקו לסביבתם, ואדרבה, אנשים מנסים להיפטר מהרשעים, כדי שלא יזיקו להם; אבל מי שמוסרי - אנשים מחנכים ללכת בדרכו, כי זה טוב לכולם, ולכן זה ממשיך לדורות. ולכן אמר "אחרית לאיש שלום" ולא רק לצדיק, כי זה עקרון אנושי.

לז

אחד את השני **ופשעים נשמדו יחדו** וגם בעתיד לא ילכו בדרכם כי מעשיהם לא זכורים לטוב⁴⁵⁵ **אחרית ופשעים נכרתה: לט** וצדיקים ניצלים מהיצר הרע על ידי ה' **ותשועת צדיקים מה'** שהצרה גורמת להם לדבוק בו כי הוא מצילם ממנה **מעוזם בעת צרה: מ** ועורר להם במעשיהם בעולם **ויעזרם ה'** ומושיעם מהיצר הרע על ידי הצרה **ויפלטם** אבל לא נותן לרשע להרוג אותם **יפלטם מרשעים** וכיוון שמגיעים למדרגה ששייכים לגמרי אליו מושיע אותם מהצרה לגמרי **ויושעים פי-חסו בו:**

לח א מזמור לדוד להזכיר: ב יהוה אל-בקצפה תוכיחני ובחמתך תנסני: ג כי-הציף נחתו בי ותנתת עלי ידך: ד אין-מתם בבשרי מפני זעמך אין-שלום בעצמי מפני חטאתי: ה כי עונתי עברו ראשי כמשא כבד וכברו ממני: ו הבאישו נמקו חבורתי מפני אנלתי: ז נעניתי שחתי עד-מאד כל-היום קדר הלכתי: ח כי-בסלי מלאו נקלה ואין מתם בבשרי: ט נפונותי ונדביתי עד-מאד שאנתי מנהמת לבי: י אדני נדה כל-תאנתי ואנחתי ממך לא-נסתרה: יא לבי סחרחר עזבני כחי ואור-עיני גם-הם אין אתי: יב אהבי | ורעי מנגד ננעי יעמדו וקרובי מרחק עמדו: יג וינקשו | מבקשי נפשי ודרשי רעתי דברו הנות ומרמות כל-היום יהגו: יד ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח-פיו: טו ואהי כאיש אשר לא-שמע ואין בפיו תוכחות: טז כי-לך יהנה החלתי אתה תענה אדני אלתי: יז כי-אמרתי פן-ישמחו-לי במוט רגלי עלי הנדילו: יח כי-אני לצלע נכון ומכאובי ננדי תמיד: יט כי-עוני אגיד אדאג מחטאתי: כ ואיבי חיים עצמו ורבו שנאי שקר: כא ומשלמי רעה תחת טובה ישטונני תחת (רדופי)- רדפי-טוב: כב אל-תעזבני יהוה אלתי אל-תרחק ממני: כג חושש לעזרתי אדני תשועתי:

המזמור אומר שגם כשה' מייסר אותנו, איננו רוצים שירחק ממנו ולא ישגיח עלינו, אלא רוצים לתקן את סיבת הייסורים, ומצדיקים עלינו את הדין. **ומתאים לאמרו למי שיש לו ייסורים ומתקשה לתקן את חטאיו, או כדי להצדיק את הדין.**

א מזמור לדוד שרוצה להזכיר עצמו לפני ה' אף שבוה באים עליו יסורים **להזכיר: ב** בקשתי מה' אינה שיפסקו היסורים אלא רק שלא יהיו לתקן חטא של אחר⁴⁵⁶ **ה' אל-בקצפה תוכיחני** ולא יהיו מצד הכעס לכלות אותי⁴⁵⁷ אלא לתקן **ובחמתך תנסני: ג** כי עצם מה שחיצר פוגעים בי **פי-הציף נחתו בי** בזה נחה עלי ידך להשגיח עלי ואיני מבקש

⁴⁵⁵ פרוש נוסף: "שמור תום" בעולם הזה, ואז "תראה יושר" לעולם הבא, כי "לאיש שלום" יש "אחרית" לעולם הבא; אבל הרשעים "נשמדו יחד", נפשם וגופם, "ואחריתם נכרתה" מהעולם הבא.

⁴⁵⁶ "קצף" הוא כעס עקיף, כגון כעס שנגרם מחטא של אדם אחד, ופוגע גם באדם אחר, או שהחטא נגרם בטעות, כמו בפסוק "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף" (במדבר טז, כב), וכן "והיה אתם תמרדו היום בה' ומחר אל כל עדת ישראל יקצוף" (יהושע כב, יח), "ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם" (תהלים קו, לב).

⁴⁵⁷ "חמה" - כעס פנימי. "אף" - הופעה של כעס חיצוני.

שתסור **וְתִנְחַת עָלַי יְדִד**: ד ומה שאין מקום שלם בבשר שיכול להתרפא מפני הכעס שאתה פוגע בי **אִין-מְתֵם בְּבִשְׂרֵי מִפְנֵי זַעְמָךְ** זה מפני שאין שלמות פנימית אצלי בבסיס המעמיד אותי כי חטאותי יצרו את הפגיעה הזו.⁴⁵⁸ **אִין-שְׁלוֹם בַּעֲצָמַי מִפְנֵי חֲטָאתִי**: ה כי הטעויות המחשבתיות שלי גבהו יותר ממה שיש בי דעת לתקנם **כִּי עֲוֹנֹתַי עָבְרוּ רֵאשִׁי** והם מתרבים כל כך שהם כבר מרכזיים אצלי ולא מצליח להפטר מהם **כִּמְשָׂא כְּבֹד יִכְבְּדוּ מִמְּנִי**: ו והמכות שכבר קבלתי מה' מעלות ריח רע ומרקיבות את הבשר **הַבָּאִישׁוּ נִמְקוּ חֲבוּרָתַי** וזה מפני שלא החכמתי מספיק לתקן את הדרוש בעקבותיהם.⁴⁵⁹ **מִפְנֵי אֲוֵלָתִי**: ז וככל שעיוותתי יותר את דרך החשיבה כך ירדתי יותר כמעט עד כמה שאפשר.⁴⁶⁰ **נְעוּיָתַי שְׁחָתִי עַד-מָאֵד** ואף שיש יום, אני הלכתי בחשיכה כי לא רואה נכון מה צריך לתקן.⁴⁶¹ **כָּל-הַיּוֹם קָדַר הַלְכָתִי**: ח כיון שמפני כסילותי רצוני הטבעי נהיה בזוי, גם אברי הפנימיים מתקלקלים מהמכות **פִּי-כֶסְלִי מְלֹאוּ נִקְלָה** ואין בכל בשרי מקום אחד שלם שאני עושה בו את הטוב אלא הכל נגוע בעבירות ולכן גם מוכה **וְאִין מְתֵם בְּבִשְׂרֵי**: ט וכתוצאה מכל זה הפסקתי לעשות את מעשי.⁴⁶² **נְפֹגוּתִי** ונהייתי מסכן ושביר עד כמה שאפשר להיות בלי להשבר לגמרי.⁴⁶³ **וְנִדְפִיתִי עַד-מָאֵד** ואף שרצוני עושה הרבה רעש שלא אשים לזה לב.⁴⁶⁴ שאגתי בקול גדול להתגבר עליו **שְׁאֲגִיתִי מִנְהֵמַת לְבִי**: י שאתה אדון שלי ואתה רואה את כל תאוותי הרעות **אֲדַנִּי נְגַדְךָ כָּל-תְּאַוֹתַי** ומשגיח גם על הקושי שלי בעקבות הייסורים **וְאֲנַחְתִּי מִמָּד לֹא-נִסְתָּרָה**: יא ואילו רצוני מסתובב שוב ושוב וחוזר לסורו **לְבִי סִחְרָחַר** ואין בי כח לתקן כמו שצריך **עֲזָבֵנִי כַחִי** ואין בי מספיק תורה שתראה לי את הדרך הנכונה.⁴⁶⁵ **וְאוֹר-עֵינַי גַּם-הֵם אִין אֲתִי**: יב ואין מי שעוזר לי לצאת מהמצב כי אלו שאהבו אותי והיו איתי במגע כיון שרואים את מכותי מתרחקים כי חושבים שאני רשע **אֲהֲבִי וְרַעִי מִנְגַד נִגְעִי יַעֲמָדוּ** ולכן גם קרובי משפחתי, אף שאינם יכולים להנתק ממני, מתרחקים פיזית.⁴⁶⁶ **וְקִרְוָבִי מִרְחֹק עֲמָדוּ**: יג ואלו שרוצים להרגי חושבים שיש להם אפשרות ללכוד אותי בזה **וַיִּנְקְשׁוּ מִבִּקְשֵׁי נַפְשִׁי** והרוצים ברעתי מדברים דברי רעה **וְדִבְרֵי רַעִיתִי דָּבְרוּ הוֹת** ומדברים שקרים לומר שזה באשמתני ושה' עזב אותי.⁴⁶⁷ **וּמִרְמוֹת כָּל-הַיּוֹם יְהִגּוּ**: יד וכיון שהתנהגתי כמי שלא שומע את התוכחה של ה' **וְאֲנִי כְּחֹרֵשׁ לֹא אֶשְׁמַע** ולא הגייתי בתורה מספיק לתקן את עצמי **וְכֹאֲלֵם לֹא יִפְתַּח-פִּי**: טו לכן גם מולם נהייתי כמי שלא שומע דבריהם הרעים עלי **וְאֵהִי כֹאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-שָׁמַע** ואינו מוכיח אותם חזרה על מעשיהם **וְאִין בְּפִיו תּוֹכְחוֹת**: טז וזה מכמה סיבות: גם כי אין לי דבר איתם אלא שאיפתי אליך **כִּי-לֹךְ ה' הוֹחֵלְתִי** ואתה תענה להם כשיתגלה שאתה אדון שלי ומשגיח עלי **אֲתָה תַעֲנֶה אֲדֹנָי אֱלֹהֵי**: יז וכן שאמרתני

⁴⁵⁸ זאת לעומת מה שנאמר בצדיק "שומר כל עצמותיו אחת מהנה לא נשברה" (תהלים לד, כא), שהייסורים לצדיק אינם פוגעים בבסיס שאי אפשר לתקן אלא רק בבשר, ואילו חטא פוגע בגייעה בסיסית.

⁴⁵⁹ פרוש נוסף או נמשל: המעשים הרעים הורסים את האדם כלפי פנים, ועושים ריח רע כלפי חוץ.

⁴⁶⁰ אבל רק "עד מאוד" ולא מאוד ממש, כי הוא רוצה לשוב בתשובה.

⁴⁶¹ פרוש נוסף או נמשל: העוון מוריד את האדם לארץ ומנתק אותו מהשמים, ומחשיך לו את אור התורה, שלא יראה נכון את העולם.

⁴⁶² "לפוג" פרושו להפסיק לפעול.

⁴⁶³ "עד מאוד" ולא מאוד בכלל.

⁴⁶⁴ "נהם" - קול שעושה האריה לבלבל את הטרף, כדי שלא ידע מה לעשות.

⁴⁶⁵ אפשר לומר שאין לו כוח לתקן, כיון שהשתמש בכוחו למעשים רעים, וה' לוקח ממנו את כוחו; וכיון שלא למד מספיק תורה, גם היא עוזבת אותו.

⁴⁶⁶ פרוש נוסף או נמשל: כיון שאדם חטא ורוצה רק בטובת עצמו, ממילא אוהביו ורעיו מתרחקים ממנו, כי אינו טוב להם.

⁴⁶⁷ פרוש נוסף או נמשל: מבקשי נפשו יכולים ללכוד בחטאו, ודורשי רעתו יכולים לדבר על חטאיו שעשה באמת, וממילא גם מוסיפים דברים שלא עשה.

לח

שאם אוכיח אותם ישמחו יותר אם יבואו עלי עוד צרות **כי-אמרת** **פן-ישמחו-לי** שגם כשרגלי רק מתחילה ליפול הם יגדילו את הנפילה כאילו נפלת לגמרי **במוט רגלי עלי הגדילו**: יח זה כי אני מבוסס⁴⁶⁸ על צליעה מצד חטאי **כי-אני לצלע נכון** ויודע תמיד על מכותי וכאבי ושהם יוכלו להוכיח מהם שאני טועה **ומכאובי נגדי תמיד**: יט וכן מצד שאני לא מחפש להוריד את הלעג שלהם אלא אני מתוודה על עיוות המחשבה שלי **כי-עוני אניד ומפחד מתוצאות חטאי** ואת זה רוצה לתקן **אדאג מחטאתי**: כ וכנגד מה שחיקתי את היצר הרע עלי גם אויבי מקבלים חיים ועוצמה **ואיבי חיים עצמו** ומתרבים השונאים אותי אף שאינם צודקים **ורבו שניאי שקר**: כא ותחת מה ששילמתי לה' רעה תחת טובה גם הם כך **ומשלמי רעה תחת טובה** וינסו להכשיל אותי דוקא על מה שאני מחפש לעשות טוב **ישטנוני תחת (רדופי)-רדפי-טוב**: כב ולכן אני מבקש שלא תעזוב אותי שלא ליסר אותי **אל-תעזבני ה' אלהי שבכות זה** אשאר בקרבת אלוקים **אל-תרחק ממני**: כג ואז תמחר לעזור לי גם מצרותי **חוישה לעזרתי** שאדנותך עלי היא מה שיושיע אותי **אדני תשועתי**:

ל"ט א למנצח (לידיתון) לידותון מזמור לדוד: ב אמרתי אשמרה דרכי¹ מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעד רשע לנגדי: ג נאלמתי דומיה לחודש? החשיתי מטוב וכאבי נעפר: ד חם-לפי | בקרפי בהגיגי תבער-אש דברתי בלשוני: ה הודיעני יהוה | קצי ומדת ימי מה-היא אדעה מה-ההל אני: ו הגה טפחות | נתתה ימי וחלתי כאין נגדה אך כל-הכל כל-אדם נצב סלה: ז אך-בצלם | יתהלך-איש אך-הכל יהמיון יצבר ולא ידע מי-אספם: ח ועתה מה-קניתי אדני תוחלתי לך היא: ט מכל-פשעי הצילני חרפת נבל אל-תשימני: י נאלמתי לא אפתח-פי כי אפתח עשיתי: יא הסר מעלי ננעך מתנתך ידך אני קליתי: יב בתוכחות על-עון | יסרת איש ותמס כעש חמודו אך הכל כל-אדם סלה: יג שמעה-תפלתי | יהנה ושועתי | האזינה אל-דמעתי אל-תחרש כי גר אנכי עמד תושב ככל-אבותי: יד השע ממני ואבליגה בטרם אלה ואינני:

המזמור אומר שאף שהייסורים טובים לאדם, ומצד עצמו לא היה מתפלל להסרתם, אבל בכל זאת צריך להתפלל, כי התפילה עצמה היא דבר טוב, וכי צריך לבקש שלא ימות מהם ושיוכל לתקן. **ומתאים לאמרו לבקש אריכות ימים.**

א למנצח (לידיתון) לידותון⁴⁶⁹ מזמור לדוד: ב מחשבתי היתה שלא אתפלל על היסורים כדי לשמור שלא אחטא לדבר נגד ה' אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני וכן שלא אזכיר עונותי בזמן ששעת הרשע מצליחה ויהיה עלי קטרוג מולו אשמרה לפי מחסום בעד רשע לנגדי: ג ולכן עשיתי עצמי כאילם שלא לומר דבר נאלמתי דומיה ובה מנעתי מעצמי את הטוב של התפילה החשיתי מטוב וכאבי שלא פרקתי בתפילה הפך בעצמו לפגיעה

⁴⁶⁸ "נכון" מלשון "כן", שהוא בסיס.

⁴⁶⁹ ידותון אינו כתוב המזמור אלא דוד, אלא ייתכן שנתן אותו לידותון לאמרו.

עצמית⁴⁷⁰ **וְכֹאבֵי נַעֲפָר**: ד ואז ליבי עוצר בתוכו את הכאב וכביכול מתחמם **חֶסֶד-לְבִי בְקֶרְבִי** עד שיוצא ממנו אש אל דברי שמוכרח להתפלל **בְּהִיגְיִי תִבְעֶר-אֵשׁ** ועל כן בכל זאת התפללתי **דְּבַרְתִּי בְלִשׁוֹנִי**: ה שהרי אם ארצה שלא לבקש על הייסורים צריך לדעת שלא אמות מזה, לדעת מה הוא סופי **הוֹדִיעֵנִי ה' קֶצִי** ומה אני יכול להספיק לעשות בעולם הזה **וּמַדּוּת יָמֵי מַה-הִיא** ומה לא אוכל לתקן ולעשות **אֲדַעַה מַה-חֲדַל אֲנִי**: ו אבל אתה בכוונה נתת את זמן האדם טפחים טפחים שיועד רק על הזמן הקרוב **הִנֵּה טַפְחוֹת נִתְּתָה יָמֵי** והזמן שיש לי בעולם הזה⁴⁷¹ במילא אינו נחשב מולך **וְחֲלָדִי כִּאֲשֶׁר נִגְדָּד וְכֹל מַה שֶּׁאִיֶּה עוֹמֵד** בעולם הזה הוא הבל וחולף מתוך הזמן התמידי והמהותי⁴⁷² **אֲדָּךְ כָּל-הֶבֶל כָּל-אָדָם נֹצֵב סֶלָה**: ז וכל ענין האדם בעולם להיות בצלם אלוקים **אֲדָּךְ-בְּצִלְמֵם יִתְהַלֵּךְ-אִישׁ** אבל הם רובם מתעסקים רק בחולף והזמני ומלאים ממנו רעש ומהומה **אֲדָּךְ-הֶבֶל יִהְיֶימוּן** וזה אינו כלום כי גם מה שיאסוף לא ידע מי יקבל אחריו ולא יקח אותו אחרי מותו **יִצְבֹּר וְלֹא-יָדַע מִי-אֶסְפֶּם**: ח ולכן אין לי לקות לכסף או לטוב בעולם מהאדון **וְעֵתָה מַה-קְוִיתִי אֲדָּנִי** אלא לצפות להיות מחובר אליך לעולם הבא **תוֹחַלְתִּי לָךְ הִיא**: ט ולכן בקשתי שתציל אותי מהמרידות שלי גם אם על ידי יסורים **מִכָּל-פְּשָׁעֵי הַצִּילֵנִי** כדי שלעתיד לבוא לא אהיה בבושה של מי שמרוקן מטובה⁴⁷³ **חֲרַפְתָּ נָבֵל אֶל-תְּשִׁימֵנִי**: י ולענין הייסורים אני כאילם ולא אתפלל עליהם כי הם רצונך **נִלְמַתִּי לֹא אֶפְתַּח-פִּי כִּי אַתָּה עֲשִׂיתָ**: יא רק אתפלל שתסיר ממני את הייסורים שאתה נוגע בי על ידם **הִסֵּר מֵעָלַי נִגְעָךְ** כיון שנראה שמה שאתה גורר עלי את ידך מכלה אותי ולא אהיה עוד **מִתְגַּרֵּת יְדָךְ אֲנִי כְלִיתִי**: יב שאחר שכדי להוכיח אדם על עונו אתה מיסר אותו בגוף **בְּתוֹכְחוֹת עַל-עוֹן יִסְרְתָּ אִישׁ** ומכלה כרקב את רכושו שהוא חומד ללמדו שאינו כלום **וְתִמְסַס פֶּעֶשׂ חֲמוּדוֹ** הרי שמתגלה שהאדם כולו הבל מול הנצח ואפשר גם שימות **אֲדָּךְ הֶבֶל כָּל-אָדָם סֶלָה**: יג לכן על זאת קבל ה' את תפילתי **שְׁמַעַה-תְּפִלְתִּי ה'** והטה אוזן למה שאני פונה אליך שוב ושוב בתפילתי **וְשׁוּעָתִי הֲאִזְיִנָּה** ולכל הפחות אל דמעתי תקשיב ששערי דמעות לא ננעלו **אֶל-דְּמַעְתִּי אֶל-תְּחַרֵּשׁ** שהרי אני זמני בעולם הזה **כִּי גַר אֲנִי עַמְּךָ** ורק קבוע יותר, ממה שאני מחובר לעם ישראל דרך אבותי **תוֹשֵׁב כְּכָל-אֲבוֹתַי**: יד לכן פנה ממני **הַשֵּׁע מִמֶּנִּי** ואתחזק מול יצרי הרע **וְאֲבַלִּינָה** כדי שלא אלך מהעולם לפני שאתקן **בְּטָרִם אֲלֶךְ** ואינני גם לעולם הבא **וְאִינְנִי**:

כֹּל א לְמַנְצַח לְדָוִד מִזְמוֹר: ב קְנֵה קְנִיתִי יְהוָה נִיט אֵלַי וַיִּשְׁמַע שׁוּעָתִי: ג וַיַּעֲלֵנִי | מִבּוֹר שְׁאוֹן מְטִישׁ הַיָּנּוּן נִיָּקָם עַל-סִלְעֵי רִגְלֵי כּוֹנֵן אֲשֶׁרִי: ד וַיִּתֵּן בְּפִי | שִׁיר חֲדָשׁ תְּהַלֵּלָה לְאֱלֹהֵינוּ יִרְאוּ רַבִּים וַיִּירָאוּ וַיִּבְטְחוּ בִיהוָה: ה אֲשֶׁרִי הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר-שָׁם יְהוָה מִבְּטַחוֹ וְלֹא-פָנָה אֶל-רְהָבִים וְשָׁטִי כְזָב: ו רַבּוֹת עֲשִׂיתָ | אַתָּה | יְהוָה אֱלֹהֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמְחַשְׁבֹתֶיךָ אֱלֹהֵינוּ אֵין | עֲרֵךְ אֱלֹהֶיךָ אֲגִידָה וְאֲדַבְּרָה עֲצֻמוֹ מִסִּפְרֶךָ: ז זָבַח וּמִנְחָה | לֹא-חִפְצָתָ אֲזִנִּים פְּרִיֹת לִי עוֹלָה וְחִטָּאָה לֹא שְׂאֵלָתָ: ח אֲזִ אֲמַרְתִּי הִנֵּה-בָאתִי בְּמַגֵּלַת-סֹפֶר כְּתוּב עָלַי: ט לַעֲשׂוֹת-רְצוֹנֶךָ אֱלֹהֵי חֲפְצָתִי וְתוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מַעֲי: י בְּשֵׁרְתִי צָדֵק | בְּקָהֶל רֹב הִנֵּה שִׁפְתֵי לֹא אֶכְלָא יְהוָה אַתָּה יִדְבַּעַתָּ: יא צִדְקָתְךָ לֹא-כִסִּיתִי | בְּתוֹךְ לְבִי אֲמוֹנַתְךָ וְתִשְׁוַעְתְּךָ אֲמַרְתִּי

⁴⁷⁰ "עכר" - פגיעה עצמית, כמו בפסוקים "עכר אבי את הארץ" (שמואל א' יד, כט), "מה עכרתנו יעכרך ה'" (יהושע ז, כה), "האתה זה עוכר ישראל" (מלכים א' יח, יז).

⁴⁷¹ "חלד" הוא העולם הזמני.

⁴⁷² "סלה" פרושו: באופן תמידי ומהותי.

⁴⁷³ "נבל" הוא דבר מרוקן, וכן "נבל יין".

מ לא-בחדתי חסדך וְאִמְתִּיךָ לְקַהֵל רָב: יב אַתָּה יְהוָה לֹא-תִכְלֹא רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי
 חסדך וְאִמְתִּיךָ תִּמְיֵד וַיִּצְרוּנִי: יג כִּי אֶפְפוּ-עָלַי | רְעוֹת עַד-אֵין מִסֵּפֶר הַשִּׁינּוּנֵי
 עֹנֹתַי וְלֹא-יִכְלֹתַי לְרֹאוֹת עֲצָמוֹ מִשְׁעָרוֹת רֹאשֵׁי וְלִבִּי עֲזָבִנִי: יד רְצֵה יְהוָה
 לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֹזְרֵתִי חוֹשֶׁה: טו יִבְשׂוּ וַיִּחַפְּרוּ | יחַד מִבְּקִשֵׁי נַפְשִׁי לְסִפּוֹתֶיהָ
 יִסְגּוּ אַחֲזֹר וַיִּכְלְמוּ חֲפִצֵי רַעְתִּי: טז יִשְׁמוּ עַל-עַקֵּב בְּשֵׁתָם הָאֹמְרִים לִי הֵאָח |
 הֵאָח: יז יִשְׁשׂוּ וַיִּשְׁמְחוּ | כֶּדָּה כָּל-מִבְּקִשֵׁיךָ יִאֲמְרוּ תִּמְיֵד וַיִּגְדַּל יְהוָה אֱלֹהֵי
 הַשְׁוֹעֵתְךָ: יח וַאֲנִי | עֲנֵי וְאֶבְיוֹן אֲדַגֵּן יִחְשָׁב לִי עֹזְרֵתִי וּמִפְּלִטֵי אַתָּה אֱלֹהֵי אֵל-
 הָאָחֵר:

המזמור מודה על ישועה מצרה וגם על מה שהצרה עצמה הצילה את האדם, מלחטוא והשיבה אותו בתשובה. ומתאים לאמרו כתודה על ישועה מכל צרה, וכהודאה על הטוב שיצא מהצרה עצמה.

א לַמְנַצֵּחַ לְדוֹד מְזֻמּוֹר: ב אני מצידי שאפתי אל ה' כפי שילכתי קוה קויתי ה' וה' עזר לי
 שירד אלי וַיֵּט אֵלַי ולכן שמע בקשתי להצלה כיון ששבתי אליו וַיִּשְׁמַע שְׁוֹעֵתִי: ג והציל
 אותי מעומק הצרה שהיתה מכלה אותי⁴⁷⁴ וַיַּעֲלֵנִי מִבוֹר שְׁאוֹן ומחטאי ששיקע אותי ומנעו
 ממני להחליץ מהם מַטִּיט הַיָּוֶן ולא רק העלני מהבור גם העמיד אותי על סלע גבוה של
 הצלחה וַיִּקַּם עַל-סִלְעַ רִגְלִי ולא רק הצילני מהטיט גם חיזק את רגלי שיהיו יציבות שלא
 אחטא פִּוְנוֹ אֲשָׁרִי: ד ועל ידי זה נתן לי אפשרות לשבח אותו שבח על ישועה חדשה וַיִּתֵּן
 בְּפִי שִׁיר חֲדָשׁ שמזה ילמד העם כולו שאלוקינו משגיח עלינו גם בשאר מקרים תְּהִלָּה
 לְאֱלֹהֵינוּ ומזה ילמדו אנשים רבים יִרְאוּ רַבִּים וַיִּלְמְדוּ לִירֹא מֵה' לעשות מצותיו כדי להיות
 מושגחים וַיִּירְאוּ ולבטוח רק בו כי הוא המושיע באמת⁴⁷⁵ וַיִּבְטְחוּ בֵה': ה וילמדו שאף
 הגבר החזק יהיה יציב באמת כשסומך על ה' בעת צרה אֲשָׁרִי הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר-שָׁם ה' מִבְּטָחוֹ
 ולא פונה ממנו אל חוץ מדומה⁴⁷⁶ וְלֹא-פָנָה אֶל-רְהָבִים ואל אלילים שמסיטים את האדם
 מדרך ה' ולא מקיימים הבטחתם כשצריך וְשִׁטִּי כָזָב: ו (ואיך אפשר להודות לה') הרי
 מעשך איתי רבים כל כך שעל כל פרט בחיי צריך להודות על השגחתך רְבוֹת עֲשִׂיתָ אֶתָּה
 ה' אֱלֹהֵי ואתה עושה בשבילנו דברים מופלאים כניסים וניסים נסתרים וכן מתכנן מה
 לעשות בשבילנו נִפְלְאוֹתֶיךָ וּמַחְשְׁבוֹתֶיךָ אֵלֵינוּ אף שאין לנו שום השוואה אליך, שתעסוק
 בבריות שפלות כמונו אֵין עֲרֹךְ אֵלֶיךָ ולכן גם אם אעביר את המידע על מה שעשית, ואדבר
 בזה עוד ועוד, עדיין הם גדולים ורבי כח מכדי שיהיה אפשר לנסח אותם אֲגִידָה וְאֲדַבְּרָה
 עֲצָמוֹ מִסֵּפֶר: ז וכתודה על כל זה לא רצית שאקריב קרבנות⁴⁷⁷ זָבַח וּמִנְחָה לֹא-חִפְצָתָ אֵלֹא

⁴⁷⁴ נראה ש"שאוון" כאן מלשון "שוואה".

צרה משולה לבור מצד שהיא לוכדת את האדם, ומצד שהרשע יורד שאולה במותו. יש כאן משל של ירידה ושל חשיכה.

⁴⁷⁵ פרוש נוסף: כיון שיהיה שיר חדש על הנס ולא על הטבע הקבוע, יראו אותו רבים ולא רק החכמים שיכולים לראות את ה' גם בטבע, ו"ייראו" מה' כי יראו שיש שכר ועונש על ידי הנס, "ויבטחו בה" כי יראו שהטבע אינו העיקר אלא ה' מתגבר עליו.

⁴⁷⁶ בדרך כלל, "רהב" הוא משל למצרים, שעליהם סמכו מלכי ישראל אחר כך.

⁴⁷⁷ פרוש נוסף: גם עבודת ה' אינה מכוונת לטובתך, שהרי אינך צריך את הקרבנות, אלא היא לטובתנו.

שאקשיב לדברך⁴⁷⁸ אַזְנִים כְּרִיתִי לִי וגם מהאזניים האלה לא בקשת עולה שאין חיוב בה, או חטאת שהרי אתה מעדיף שאדם לא יחטא **עולה וְחֲטָאָה לֹא שְׂאֵלֶת:** אָ וּלְכֵן הֵעִיקֶר בְּהוֹדָאָה לומר כהצהרה שאני בא אל ה' על ידי ספר התורה ומקבל עלי לעשותו **אִז אֲמַרְתִּי הִנֵּה-בְּאֵתִי בְּמַגְלַת-סֵפֶר כְּתוּב עָלַי:** ט וְכִיוֹן שֶׁמִּקְבֵּל עָלַי אֶת הַתּוֹרָה נִהְיֶה לִי רְצוֹן מֵעֵשִׂי לַעֲשׂוֹת מִה שֶׁה' מִתְרַצֶּה בּו לַעֲשׂוֹת-רְצוֹנְךָ אֱלֹהִי כִּפְצַתִּי עַד שֶׁמִּגִּיעַ לְמִדְרַגָּה שֶׁהַתּוֹרָה טְבֻעֵית לִי וְתוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מַעֲי: י' וְהוֹדַעְתִּי אֶת הַטּוֹב וְהִיָּשֵׁר הַחֲדָשׁ שֶׁעֲשִׂיתָ בְּשִׂרְתִּי צִדִּיק בְּפָנַי אֲנָשִׁים רַבִּים שֶׁנִּקְהָלוּ לְשִׁמּוֹעַ בְּקִהְלֵךְ רַב כִּי לֹא אֲמַנַּע מְלוֹמֵר אֶת הַהוֹדָאָה לֵה' לְמִרוֹת שְׂאֵי אֲפֹשֶׁר לומר הכל הנה שפתי לא אכלא ואתה ה' יודע את כל הענין ואני רק אומר מה שיכול ה' אֲתָהּ יְדַעְתָּ: י"א וגם את העובדה שהצרה עצמה היתה טוב וישר לא הסתרתי מעצמי צִדְקַתְךָ לֹא-כִסִּיתִי בְּתוֹךְ לִבִּי ואמרתִי לכולם גם את מה שסמכתי עליך בזמן הצרה אף שלא נושעתי מִיד אֲמוֹנַתְךָ וגם את הישועה בסופו של דבר וְתִשׁוּעַתְךָ אֲמַרְתִּי וְלֹא הֵעֵלַמְתִּי גַם אֶת הַחֲסֵד שֶׁבִישׁוּעָה וְעַצֵּם הַקִּיּוּם, וגם את האמת שבעונש על מעשי לֹא-כִחַדְתִּי חֲסִדְךָ וְאֲמַתְךָ וְכֵן זֶה לְכָל הָאֲנָשִׁים הַרְבִּים שֶׁיִּלְמְדוּ מִזֶּה אִף שִׁישׁ בִּזְהָ בּוֹשָׁה לִי עַל מַעֲשֵׂי הָרַעִים לְקִהְלֵךְ רַב: י"ב ואומר להם שאתה מצידך אף פעם לא עוצר רחמך אֲתָהּ ה' לֹא-תִכְלָא רְחִמֶיךָ מִמֶּנִּי וּבֵינָם אִם עַל יְדֵי חֲסֵד וּבֵינָם אִם עַל יְדֵי אֱמֶת לְפִי מַעֲשֵׂי הָרַעִים, תְּמִיד תִּשְׁמָר אוֹתִי בֵּין מֵהַמּוֹת בֵּין מֵהַחֲטָא חֲסִדְךָ וְאֲמַתְךָ תְּמִיד יִצְרוּנִי: י"ג (וגם מהעונש והייסורים יוצא שבחו של ה') כִּי כִשְׁנוֹסְפוֹ עָלַי עוֹד וְעוֹד רַעוֹת⁴⁷⁹ כִּי אֶפְסוּ-עָלַי רַעוֹת עַד שֶׁהֵם הַמַּצֵּב הַרְגִיל וְאִין טַעַם לְמִנּוֹתֵן כָּל אַחַת לַעֲצַמָה עַד-אִין מִסְפָּר זֶה כִּיּוֹן שֶׁתּוֹצְאוֹת עִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁלִּי הִגִּיעוּ אֵלַי הַשִּׁיגוּנִי עֲוֹנֹתִי וְלֹא הִצְלַחְתִּי לְבַדִּי לְהַבִּין מִה הַדְרָךְ הַנִּכְוֵנָה לְצַאת מִזֶּה וְלֹא-יְכַלְתִּי לְרָאוֹת כִּיּוֹן שֶׁכִּיסוּ אֶת דַּעְתִּי טַעוּיּוֹת רַבּוֹת בְּצוֹרֵת הַחֲשִׁיבָה עֲצָמוֹ מִשְׁעֵרוֹת רֹאשִׁי⁴⁸⁰ וְכִבֵּר לֹא הִיָּה בִי רְצוֹן טוֹב לְתַקֵּן וְלִבִּי עֲזָבָנִי: י"ד לְמִרוֹת זֹאת יִתְרַצֶּה ה' בִּי אִז הִצִּילֵנִי מִחֲטָאֵי רִצָּה ה' לְהִצִּילֵנִי וגם בְּמַצֵּב זֶה יֵבֵא מֵהֵרָה לְעוֹזְרֵתִי ה' לְעֲזָרְתִּי חוֹשָׁה: טו וְאִז יִתְבַּיִשׁוּ לְמַפְרַע אֲלוֹ שֶׁרָצוּ לְהוֹסִיף אֶת נַפְשִׁי לְהִיּוֹת רַעָה כְּמוֹתָם וְיַחַד עִם זֶה יִנְסוּ לְהַעֲלִים עַצְמָם מִפְּחָד ה'⁴⁸¹ יִבְשׁוּ וְיִחַפְּרוּ יַחַד מִבְּקָשִׁי נַפְשִׁי לְסַפּוֹתָהּ וְהוֹרְצִים בְּרַעְתִּי מִצַּד עַצֵּם הָרַעָה יִחְזְרוּ בֵּהֶם מִנְּסִינּוֹתֵיהֶם כִּיּוֹן שִׁירָאוּ שֶׁה' אִיתִי וַיִּנְסוּ לֹשֵׁא לְהִרְאוֹת מִבּוֹשָׁתָם יִסְגּוּ אַחֲרוֹ וְיִכְלַמוּ חֲפְצֵי רַעְתִּי: טז וְכֵן אֲלוֹ שֶׁשִּׁמְחוּ בְּרַעְתִּי עַל כָּל צָרָה וְצָרָה שֶׁבָּאָה עָלַי יְהִי שׁוֹמְמִים כְּתוֹצָאָה מִבּוֹשָׁתָם כִּי יִתְגַּלֶּה שֶׁכֵּן הִכִּיּוֹן שֶׁלָּהֶם בְּחִיִּים אִינוּ נִכּוֹן יִשְׁמְנוּ עַל-עַקֵּב בְּשֵׁתֶם הָאֲמָרִים לִי הֵאֱחָה הָאֱחָה: יז וְלַעֲוֹמַתָּם תִּהְיֶה שִׁמְחָה גְדוֹלָה עַל הַשְּׁלֵמַת תְּהִלְתְּךָ הָרַעָה עַל יְדֵי יִשׁוּעָתִי, וְשִׁמְחָה עַל מֵה שֶׁמַּצְאוּ אוֹתְךָ בְּעוֹלָם אֲלוֹ שֶׁמִּחְפְּשִׁים אֶת הוֹפְעַתְךָ בְּעוֹלָם יִשִּׁישׁוּ וְיִשְׁמְחוּ בְּךָ כָּל-מִבְּקָשֶׁיךָ וגם הָאוֹהֲבִים דּוֹקָא אֶת הַתִּשׁוּעָה יֵאֱמָרוּ שֶׁבֵּאֵמַת ה' גְּדוֹל תְּמִיד גַּם בְּצָרָה, כִּי יִלְמְדוּ מִיִּשׁוּעָתִי שֶׁגַּם הַצָּרָה הִיָּתְרָה בְּהִשְׁגָּחָה יֵאֱמָרוּ תְּמִיד יִגְדֵּל ה' אֱהָבֵי תִּשְׁוֹעָתְךָ: יח וְלֹא שֶׁהִיָּיתִי זָכָאִי לִזְהָ אֲלֵא אֲנִי חָסֵר בְּמַעֲשִׂים וְרוֹצֵה יוֹתֵר מִמֵּה שִׁישׁ בִּידֵי זִכּוֹת וְאֲנִי עֲנִי וְאֲבִיוֹן אֲבָל אֲנִי עֶבֶד ה' וְלִכֵּן הוּא מַחֲשִׁיב לִי אֶת חֲזוֹרְתִי אֲלֵיוֹ אַחֵר הַיִּשׁוּעָה אֲדִנִּי יִחְשָׁב לִי כִּי ה' הוּא הַעוֹזֵר לִי מִיִּצְרֵי הָרַע עַל יְדֵי הַצָּרוֹת וְבוֹ אֲנִי בּוֹטָח שׁוֹשִׁיעַ אוֹתִי מֵהַצָּרוֹת עֲזָרְתִּי וּמִפְּלִטֵי אֲתָהּ וְרַק מִבְּקֵשׁ שֶׁלֹּא יִקַּח הַרְבֵּה זְמַן עַד שִׁישְׁגִּיחַ עָלַי וְיִוֹשִׁיעַ אוֹתִי אֱלֹהֵי אֵל-תְּאַחֵר:

⁴⁷⁸ וכן אומר שמואל לשאול "החפץ לה' בעלות ונזכחים לשמע בקול ה' הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים" (שמואל א' טו, כב).

⁴⁷⁹ "אפפו" הוא שורש כפול של "אף", ומשמעותו דבר שנוסף שוב ושוב.

⁴⁸⁰ כנגד "אגידה ואדברה עצמו מספר". וכיון שהם כל כך רבים, גם ה"רעות עד אין מספר".

⁴⁸¹ אפשר לפרש "לספוחה" גם מלשון סוף, כלומר רוצים לשים לנפשי סוף.

מא כִּי לִמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: בַּאֲשֶׁר יִמְשָׁכֵל אֶל-דָּל בְּיוֹם רָעָה יִמְלֻטְהוּ יְהוָה: ג יְהוָה | יִשְׁמְרֵהוּ וַיַּחֲיֵהוּ (יֵאשֶׁר) וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ וְאֶל-תִּתְנַהֵּוּ בְּנִפְשׁ אִיבֵיו: ד יְהוָה יִסְעַדְנֵנוּ עַל-עַרְשׁ דָּוִי כָּל-מִשְׁכָּבוֹ הִפְכָּת בְּחַלְיוֹ: ה אֲנִי-אָמַרְתִּי יְהוָה חֲנֻנִי רַפָּאָה נִפְשִׁי כִּי-חָטָאתִי לָךְ: ו אוֹיְבֵי יֵאמְרוּ רַע לִי מִתִּי יָמוֹת וְאָבַד שְׁמוֹ: ז וְאִם-בָּא לְרֵאוֹת | שׁוּא יִדְבַר לְבוֹ יִקְבֹּץ-אֶנּוֹן לוֹ יֵצֵא לַחוּץ וַיְדַבֵּר: ח יָחַד עָלַי יִתְלַחְשׁוּ כָּל-שֹׁנְאֵי עָלַי | יְחַשְׁבוּ רָעָה לִּי: ט דְּבַר-בְּלִיעַל יֵצוּק בּוֹ וְאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא-יִוְסִיף לְקוֹם: י גַּם-אִישׁ שְׁלוֹמִי | אֲשֶׁר-בְּטַחְתִּי בּוֹ אוֹכַל לַחְמִי הַגְּדִיל עָלַי עֵקֶב: יא וְאַתָּה יְהוָה חֲנֻנִי וְהַקִּימְנִי וְאֲשַׁלְּמָה לָּהֶם: יב בְּזִנְתָּ וַיְדַעְתִּי כִּי-חֲפָצָתָ בִּי כִּי לֹא-יָרִיעַ אִיבֵי עָלַי: יג וְאֲנִי בְּתַמִּי תִמְכַּתָּ בִּי וַתַּצִּיבְנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם: יד בְּרִיךְ יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם אָמֵן | וְאָמֵן:

המזמור מדבר על ההבנה האמיתית, שייסורים באים לתקן את האדם, מול ההבנה הנפוצה בהמון, שזה מראה שה' לא רוצה בו. **ומתאים לאמרו על חולי, ולמי שיש לו אויבים שמראים עצמם כאוהבים.**

א לִמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: ב יציב יהיה מי שמבין את המציאות של התמעטות ההצלחה מצד האמת **אֲשֶׁר יִמְשָׁכֵל אֶל-דָּל** ויודע שכשיבוא יום של רעה גמורה יציל אותו ה' מזה בזכות הייסורים **בְּיוֹם רָעָה יִמְלֻטְהוּ ה'**: ג ובאמת ה' שומר את נפשו ומחיה אותו גם ברעתו ה' **יִשְׁמְרֵהוּ וַיַּחֲיֵהוּ (יֵאשֶׁר)** ומצד שמסיר ממנו את היצר הרע יהיה יציב בארץ ולא יפול מהרה **וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ** ולכן גם לא יוכלו אויביו להתגבר עליו למלא תאוות נפשם כיון שהם רשעים לעומתו **וְאֶל-תִּתְנַהֵּוּ בְּנִפְשׁ אִיבֵיו:** ד וכשנפול לחולי של כאב וחולשה ה' תומך אותו ה' **יִסְעַדְנֵנוּ עַל-עַרְשׁ דָּוִי** ועל ידי החולי הופך את משכבו של המוות לחיים **כָּל-מִשְׁכָּבוֹ הִפְכָּת בְּחַלְיוֹ:** ה (ולכן כיון שאני משכיל את ענין הדלות, כשאני הייתי חולה) בקשתי שתחנן אותי ותרפא נפשי ממה שפגמו בה חטאי שזה העיקר שבשביל זה באה המחלה **אֲנִי-אָמַרְתִּי ה' חֲנֻנִי רַפָּאָה נִפְשִׁי כִּי-חָטָאתִי לָךְ:** ו אבל אויבי שלא השכילו ענין הדלות אמרו לעומתי שזה בא לרעתי **אוֹיְבֵי יֵאמְרוּ רַע לִי** והמטרה במחלתי שאמות ולא אזכר עוד בעולם ורק מחכים שזה יקרה **מִתִּי יָמוֹת וְאָבַד שְׁמוֹ:** ז ויש שהם באים לראות את מחלתי לשמוח בנפילתי **וְאִם-בָּא לְרֵאוֹת** ורק מדבר כאילו בא לבקר את החולה וכאילו מצטער **שׁוּא יִדְבַר** אבל בתוכו יאסוף את הרע שרואה אצלי אף שזה שקר⁴⁸² **לְבוֹ יִקְבֹּץ-אֶנּוֹן לוֹ** וכשיצא ממני ידבר בגלוי את הרעות שראה **יֵצֵא לַחוּץ וַיְדַבֵּר:** ח וכל שונאי יחד אינם מבינים את הענין ומדברים עלי בלחש שלא אשמע⁴⁸³ **יָחַד עָלַי יִתְלַחְשׁוּ כָּל-שֹׁנְאֵי** וחושבים ללמוד מכאן שיש בי רעה ולכן המחלה מגיעה לי **עָלַי יְחַשְׁבוּ רָעָה לִי:** ט ואומרים שתוכי כולו תכונה של רוע **דְּבַר-בְּלִיעַל יֵצוּק בּוֹ** ולכן כמו ששכב עכשיו במיטת חוליו כך לא יקום עוד אלא ימות **וְאֲשֶׁר שָׁכַב לֹא-יִוְסִיף לְקוֹם:** י וכיון שהסתכלותם חומרית בלבד לכן גם מי שהיה איתי בשלום **גַּם-אִישׁ שְׁלוֹמִי** ויכולתי לבטוח בו כל עוד הייתי חזק והיה לו משתלם **אֲשֶׁר-בְּטַחְתִּי בּוֹ** ואף שהוא אוכל אצלי שיש לו מה להרוויח ממני⁴⁸⁴ **אוֹכַל לַחְמִי** כיון שנראה לו שאין עוד את התועלות האלו בי, הרי הוא דורך עלי ומתגדל על ידי ביוני **הַגְּדִיל עָלַי עֵקֶב:** יא אבל אתה

⁴⁸² "און" - דבר רע ושקרי, כמו בפסוק "כִּי הִתְרַפִּים דָּבְרוּ אֶנּוֹן וְהַקּוֹסְמִים חָזוּ שִׁקְרָ" (זכריה י, ב).

⁴⁸³ פרוש נוסף: כל סוגי השונאים שלי, הגלויים והנסתרים, מאוחדים במחשבתם שהרעה מגיעה לי.

⁴⁸⁴ יתכן שהוא רומז בזה למפיושות, שהיה אוכל על שולחן המלך ובמרד אבשלום לא בא איתו.

ה' לא חושב כמוהם ואמצא חן בעיניך כשאשוב אליך ותקים אותי מחליי וְאֵתָהּ ה' חֲנִי וְהִקִּימֵנִי ואז אשלם להם כי התגלה שהם שונאים שלי⁴⁸⁵ וְאֲשַׁלְמָה לָהֶם: יֵב ואני יודע שאתה רוצה בי לא כשאין לי ייסורים כלל אלא כשאתה מציל אותי מהם בְּזֹאת יְדַעְתִּי כִּי-חֲפִצָּתָ בִּי ואויבי שחושב שנפלתי לא יוכל להריע בקול כשאמות לגמרי אלא יתהפך הענין לטובתי כִּי לֹא-יָרִיעַ אִיבֵי עָלַי⁴⁸⁶: יֵג כי כיון שאני הולך בשלמות אתה מחזיק אותי שלא אפול בחטא וְאֲנִי בְּתִמְי תִּמְכַּתְּ בִּי⁴⁸⁷ כדי שאעמוד לפניך לשרת אותך עד עולם הבא⁴⁸⁸ וְתִצִּיבֵנִי לְפָנֶיךָ לְעוֹלָם⁴⁸⁹: יֵד וכסיום ספר ראשון בתהילים מברך את ה' שהוא המשגיח על ישראל בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ומוביל אותם כמו שפרטנו גם בעולם הזה ועד העולם הבא מִהָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם ואנחנו סומכים⁴⁹⁰ גם על הובלתו אותנו בעולם הזה וגם על הובלתו אותנו בעולם הבא אָמֵן וְאָמֵן⁴⁹¹:

⁴⁸⁵ פרוש נוסף: "ואשלמה להם" טובה כמו קודם, למרות רעתם.

⁴⁸⁶ כנגד "אויבי יאמרו רע לי".

⁴⁸⁷ כנגד "מתי ימות".

⁴⁸⁸ פרוש נוסף: "בתומי תמכת בי" בעולם הזה, "ותציבני לפניך לעולם" בעולם הבא.

⁴⁸⁹ כנגד "ואבד שמו".

⁴⁹⁰ "אמן" פרוש: אני סומך על הדבר הזה, כמו בפסוקים "כאשר ישא האומן את היונק" (במדבר יא, יב), "האמונים עלי תולע" (איכה ד, ה).

⁴⁹¹ במעבר בין כל ספר לספר בתהילים נאמר ברוך ה', לעולם, אמן. וכל פעם בשילוב קצת שונה. כי כונת כל ספר תהילים לומר שמה שראוי לסמוך עליו בעולם הזה, זה לקרוא על כל המציאות את שם ה', ולדעת שהמטרה מכוונת לעולם הבא. וזה נכון תמיד ובכל מקרה שנפגוש.

ספר שני

מב **מזב** א למנצח משפיל לבני-קרחה: ב כאיל תערג על-אפיקי-מים בן נפשי תערג אליך אלהים: ג צמאה נפשי | לאלהים לאל חי מתי אבוא ואראה פני אלהים: ד היתה-לי דמעתו לחם יומם ולילה באמר אלי כל-היום איה אלהיך: ה אלה אזכרה | ואשפכה עלי | נפשי כי אעבר | בסוף ארדם עד-בית אלהים בקול-רנה ותודה תמון חונג: ו מה-תשתוחחי | נפשי ותהמי עלי הותילי לאלהים כי-עוד אודנו ישועות פניו: ז אלהי עלי נפשי תשתוחח על-כן אזכרך מארץ ירהן וחרמונים מחר מצער: ח תהום-אל-תהום קורא לקול צנורך כל-משפריך ונליך עלי עברו: ט יומם | יצאה יהנה | חסדו ובלילה (שירה) שירו עמי תפלה לאל חיי: י אומרה | לאל סלעי למה שכחתני למה-קדר אלה בלחץ אונב: יא ברצח | בעצמותי חרפוני צורכי באמרם אלי כל-היום איה אלהיך: יב מה-תשתוחחי | נפשי ומה-תהמי עלי הותילי לאלהים כי-עוד אודנו ישועת פני ואלהי:

המזמור מדבר על עם ישראל בגלות הצמא לקרבת אלוקים, ומקווה ומתפלל אל ה' שישב לראות את פניו.¹ ומתאים לאמרו לבקש קרבת אלוקים גם לאדם פרטי, וכן לבקש על אריכות הגלות; ולענין הגלות, מתאים לאמרו עם המזמור הבא.

א למנצח הבנה פנימית של המציאות **משפיל לבני-קרחה**? **ב** כמו שאתה גורם³ לחית הבר, האיל, להצטרך לחייו את נחלי המים⁴ **כאיל תערג על-אפיקי-מים** כך נפשי מעצמה צריכה לחייה את הקרבה אליך **בן נפשי תערג אליך אלהים**: **ג** ולכן כשחסר לי בית המקדש יש לנפשי צמא לקרבת אלוקים שלא מצליח להתממש **צמאה נפשי לאלהים** שהוא כח קיים באמת ולא כאילילים שעובדים הגויים שסביבי **לאל חי**⁵ וצמא ומחכה מתי אוכל לבוא לבית

¹ המזמור הזה והמזמור הבא מחוברים. אלא שהמזמור הזה מדבר רק על הצמא לה', ומתאים גם לאדם יחיד לאמרו, והמזמור הבא מדבר על הבקשה שה' יציל את העם מהגלות, ולכן הענין חולק לשני מזמורים.

² בני קורח הם משפחת לויים. כל מזמוריהם מדברים על הגאולה מהגלות מצד קרבת אלוקים שבה. קשה לדעת אם היו בזמן דוד והתנבאו על הגלות, כדי שיהיו לישראל בגלות תפילות להתפלל עליה, או שהיו בזמן גלות בית ראשון או אחריה. ויש ראיות לכאן ולכאן.

³ "תערוג" מלשון "ערוגה", כלומר לקבל את הדרוש לחייו כמו שהצמחים מקבלים בערוגה. איל הוא זכר, ולנקבה קוראים איילה או איילת, ולכן צריך לומר ש"תערוג" אינו לשון נקבה אלא פרושו: אתה, ה', תגרום לו לערוג. זה דומה ל"תערוג" של הנפש שבסמוך, שתערוג מעצמה, והיא לשון נקבה.

⁴ נראה שהזכיר "נחלי מים" ולא "מים" כיון שהאיל הזקוק למים מעדיף להיות בסביבת הנחלים. כך נפשי, שצריכה קרבת אלוקים, מעדיפה להיות בסביבת בית המקדש.

⁵ זה דימוי גם למים חיים.

המקדש להראות ולהיות מושגח מהמקום שה' מתגלה בו **מִתִּי אָבֹא וְאַרְאֶה פְּנֵי אֱלֹהִים**⁶:
ד ומה שעוד מקיים אותי כלחם אף שלא מרווה את הצמא היא דמעתי ששערי דמעות לא
 ננעלו ולכן אני בוכה גם ביום שמחרפים אותי וגם בלילה מצד עצמי **הִיְתָה-לִּי דְמַעְתִּי לְחֵם**
יוֹמָם וְלַיְלָה כשהגויים שסביבי אומרים לי כל זמן הצלחתם שאלוקינו עזב אותנו וזה גורם
 הרגשת ריחוק גדולה **בְּאָמְרוּ אֵלַי כָּל-הַיּוֹם אֵיךְ אֵלֶיךָ**: **ה** וכשאזכור את מועדי העליה
 לרגל תשפר כביכול נפשי מרוב בכי **אֵלֶּה אֲזַכְּרָה וְאֲשַׁפְּכָה עָלַי נַפְשִׁי** ומחכה שאוכל לעבור
 את המסך המבדיל ביני לבית אלוקים **כִּי אֶעְבֹּר בְּסֹף** ואגרום לכל העם לנדוד חזרה אל בית
 המקדש **אֲדַדִּים עַד-בֵּית אֱלֹהִים** בקול שבח והודאה על חזרתנו והמון אדם השמח בחגו כמו
 בעבר **בְּקוֹל-רִנָּה וְתוֹדָה הֵמוֹן חוֹגֵג**: **ו** אבל למה תרדי מטה מזה **מֵה-תִּשְׁתַּחֲוִי נַפְשִׁי** ומה
 תוציאי קול יגון המופנה רק כלפי פנים **וְתִהְיֶינִי עָלַי** הפני את ציפיתך כלפי ה' להתפלל אליו
הוֹחִילִי לְאֱלֹהִים כי אנחנו מובטחים שעוד יראנו ישועות כשיופיע אלינו בגלוי להושיענו ואז
 נזכה להודות לו עליהן **כִּי-עוֹד אֲוָדְנוּ יְשׁוּעוֹת פְּנִינוּ**: **ז** ואפנה אל אלוקי לומר לו שנפשי
 יורדת מאוד מריחוקה ממנו **אֱלֹהִי עָלַי נַפְשִׁי תִשְׁתַּחֲוֶה** וכיון שאינה יכולה בלעדיו זה גורם לה
 לזכור אותו מארץ הנהרות שמעבר לירדן **עַל-כֵּן אֲזַכְּרֶךָ מֵאֲרֶץ יַרְדֵּן** ולזכור את הרי החרמון
 מבבל הנמוכה כבקעה שהיא הר קטן לידו **וְחֶרְמוֹנִים מֵהַר מִצְעָר**: **ח** אמנם עכשיו אנחנו
 בבקעה ומעמקי מי הצרות והגלות באים אלינו אחד אחרי השני כקוראים אחד לשני **תְּהוֹם-**
אֶל-תְּהוֹם קוֹרָא ואנחנו יודעים שמצד האמת אתה גורם להם לבוא עלינו⁷ **לְקוֹל צְנוּרִיךָ** וכל
 גלי ים הגלות והשבר שגורמת עוברים עלינו לכלותנו אלא שאנחנו נשארים חיים בהם דרך
 נס כיונה במעי הדגה⁸ **כָּל-מִשְׁפְּרִיךָ וְגִלְיָד עָלַי עֲבָרוּ**: **ט** ובזמן הצלחתנו ה' נותן לנו את
 חסדיו **יוֹמָם יַצֵּה ה' חֶסֶדוֹ** ובזמן הגלות נשאר לנו השבח על החסדים ההם **וּבְלַיְלָה (שִׁירָה)**
שִׁירוּ עִמִּי ותפילה אליו על העתיד שישוב להגלות אלינו כי הוא מקור חיינו **תִּפְּלֶה לְאֵל חַיִּי**:
י ולכן אומר לה' שהוא הכח שבו אני בוטח **אֲמַרְהָ לְאֵל סִלְעִי** למה נראה כאילו עזבת אותנו
 חלילה **לְמָה שָׁכַחְתָּנִי** ולמה האויב יכול לצמצם את מרחב המחיה שלנו עד שנלך חשוכים
 כי אין עלינו אור אלוקים **לְמָה-קִדְרְ אֱלֹהִי בְּלַחַץ אוֹיֵב**: **יא** שמה שהצרים לנו לועגים לנו
 מבחינתנו זה לא סתם לעג אלא כאילו רוצחים את הבסיס שעליו אנחנו עומדים שהוא
 קרבת אלוקים **בְּרִצַּח בְּעֲצָמוֹתַי חֶרְפוֹנִי צוֹרְרִי** שהם מוכיחים מהצלחתם שעזבת אותנו
בְּאֲמַרְם אֵלַי כָּל-הַיּוֹם אֵיךְ אֵלֶיךָ: **יב** אבל גם על זה מה תרדי מהרגשת חוסר הקרבה
מֵה-תִּשְׁתַּחֲוִי נַפְשִׁי ולמה תבכי כלפי פנים **וּמֵה-תִּהְיֶינִי עָלַי** תתפללי ותצפי לאלוהים
הוֹחִילִי לְאֱלֹהִים שעוד יבוא הזמן שאוכל להודות לו על מה שהושיע מהחרפה הזו כי יראו
 כולם בפני שה' הוא אלוקי ואוכל לשאת פני אליהם **כִּי-עוֹד אֲוָדְנוּ יְשׁוּעוֹת פְּנֵי וְאֵלֶיךָ**:

בְּלָג * שְׁפֹטְנֵי אֱלֹהִים | וְרִיבָה רִיבֵי מַגְוִי לֹא-חֶסֶד מְאִיש-מֶרְמָה וְעוֹלָה
תִּפְּלֹטְנִי: **ב** כִּי-אֲתָה | אֱלֹהֵי מְעוֹדִי לְמָה זָנַחְתָּנִי לְמָה-קִדְרְ אֲתֵהֲלֶךְ בְּלַחַץ
אוֹיֵב: **ג** שְׁלַח-אוֹרְךָ וְאֲמַתְךָ תִּמְהַ יִּנְחֹנֵנִי יִבְיֹאוּנִי אֶל-הַר-קִדְשֶׁךָ וְאֶל-מִשְׁכַּנְתֶּיךָ:
ד וְאֲבֹאֶה | אֶל-מִזְבֵּחַ אֱלֹהִים אֶל-אֵל שְׁמַתְתָּ נִילִי וְאוֹדֶךָ בְּכִזּוֹר אֱלֹהִים אֱלֹהֵי:

⁶ וכן נאמר: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלהיך במקום אשר יבחר... ולא יראה את פני ה' ריקם" (דברים טז, טז).

⁷ "צינור" היא מילה קשה, ומופיעה רק כאן ואצל דוד ויבוס. אונקלוס מתרגם "את המזלגות" (שמות לח, ג): "ית צנוריתא".

⁸ יש פסוק מקביל בספר יונה (ב, ד-ה): "ותשליכני מצולה בלבב ימים ונהר יסכבני כל משפריך וגלדיך עלי עברו: ואני אמרתי נגרשתי מגד צינור אף אוסיר להביט אל היכל קדשך". כיון ששם המשל מפורש יותר, נראה שהוא נלקח משם לכאן ולא להפך. בליעת יונה בבטן הדג היא משל על עם ישראל, שנשאר קיים בגלות אף שזה נראה בלתי אפשרי.

ה מה-תשִׁתּוּחֵי | נִפְשִׁי וְמֵה-תִּהְיֶינִי עָלַי הוֹחֵלִי לְאֱלֹהִים כִּי-עוֹד אוֹדְנוּ יְשׁוּעַת מוֹג פְּנֵי וְאֱלֹהֵי:

כהמשך המזמור הקודם, זו בקשה שה' ישיע את עם ישראל מהגלות ויחזרו לקרבת אלוקים בבית המקדש. ומתאים לאמרו יחד עם המזמור הקודם, או לבדו, על אריכות הגלות, ועל הגאולה ממנה.

א ואני מבקש שלא ימשיך המצב שאמרנו במזמור הקודם אלא תשפוט אותי מצד עוונותי וריבה ריבי מצד האויב שִׁפְטֵנִי אֱלֹהִים וְרִיבָה רִיבִי להציל אותי מעם שכל מה שעושה לנו, לא בשבילך עושה, אף שהגלות היא רצונך, אלא למען עצמו מגוי לא-חסידי ותשמור אותי לך מהגויים שהם מרמים אותנו שעזבת אותנו והם שליחים שלך, ובאמת עושים הכל לפי הרווח האישי שלהם מַאִישׁ-מֶרְמָה וְעוֹלָה תִּפְלֹטֵנִי: ב שהרי אתה המשגיח עלינו ומקום המגן שלנו שלא ישנו אותנו כִּי-אֵתָה אֱלֹהֵי מְעוּזֵי וּאִם כֵּן למה אנחנו עוזבים לאורך זמן לְמָה זְנַחְתָּנִי והולכים באופן מתמיד בחושך ממך ובמקום צר שהאויב לא משאיר לנו כל צורכנו⁹ לְמָה-קִדְרָה אֶתְהַלֵּךְ בְּלַחַץ אוֹיֵב: ג ואם עוד לא תיקנו כל הדרוש שלח אור התורה והאמת שלך שכמוה צריך לעשות והם יכוונו אותנו במעשינו בעולם הזה שְׁלַח-אוֹרְךָ וְאֶמְתָּךְ הַמָּה יִנְחֹנֵנִי ועל ידי זה יביאו אותנו למדרגה הגבוהה של הקדושה ומשם אל מקום הקבע שלך בעולם הזה המתגלה בבית המקדש¹⁰ יִבְיֹאוּנִי אֶל-הַר-קֹדֶשְׁךָ וְאֶל-מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ: ד ונוכל לבוא ולעבוד אותך במזבח וְאֶבֹאֶה אֶל-מִזְבַּח אֱלֹהִים ששם מתגלה הכח שעליו אני שמח ומגלה אותו מחדש בגאולה אֶל-אֵל שְׂמַחַת גִּילִי ואודה לך בשמחה ושירים על שאתה המנהיג את העולם משגיח עלי כפי שיתגלה אז וְאוֹדְךָ בְּכֹנֹר אֱלֹהִים אֱלֹהֵי: ה ולכן אל תאבדי את התקוה לרדת למטה נפשי, מה-תשִׁתּוּחֵי נִפְשִׁי ואל תבכי אל עצמך וְמֵה-תִּהְיֶינִי עָלַי אלא תצפי לישועת אלוקים הוֹחֵלִי לְאֱלֹהִים כי את מובטחת שעוד תודי לו על הישועות שיעשה לנו שנראה פנינו אליו וישגיח עלינו¹¹ כִּי-עוֹד אוֹדְנוּ יְשׁוּעַת פְּנֵי וְאֱלֹהֵי:

כַּד * לְמִנְצֵחַ לְבִנֵי-קֶרַח מִשְׁכִּיל: ב אֱלֹהִים | בְּאֲזִינֵנוּ שְׁמַעְנוּ אֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ-
לָנוּ פֶּעַל פְּעֻלַת בְּיַמֵּיהֶם בְּיַמֵּי קָדְשׁ: ג אֵתָה | יְדֹךָ גוֹיִם הוֹרֵשֶׁת וְתַטְעֵם תָּרַע לְחַדוֹשׁ
לְאֲמִיִּם וְתַשְׁלַחֵם: ד כִּי לֹא בְּחַרְבָּם יִרְשׁוּ אֶרֶץ וְזִרְעוּם לֹא-הוֹשִׁיעָה לָמוֹ כִּי-
יִמְיִנָה וְזִרְעוּךָ וְאוֹר פְּנִיךָ כִּי רְצִיתָם: ה אֵתָה-הוּא מִלְכֵי אֱלֹהִים צְנִיָה יְשׁוּעוֹת
יַעֲקֹב: ו בְּךָ צִרְיָנוּ נִגְנָה בְּשִׁמְךָ נָבוֹס קָמִינוּ: ז כִּי לֹא בְקִשְׁתִּי אֶבְטַח וְחַרְבִּי לֹא
תוֹשִׁיעֵנִי: ח כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצִּרְיָנוּ וּמִשְׁנֹאֵינוּ הִבִּישוֹת: ט בְּאֱלֹהִים הִלַּלְנוּ כָּל-הַיּוֹם
וְשִׁמְךָ | לְעוֹלָם נוֹרָה סִלַּח: י אַךְ-זְנַחְתָּ וְתִכְלִימְנוּ וְלֹא-תִצָּא בְּצַבֹּאוֹתֵינוּ:
יא תִּשְׁיַבְנוּ אַחֲזֹר מִנִּי-צָר וּמִשְׁנֹאֵינוּ שָׁסוּ לָמוֹ: יב תִּתְּנֵנוּ כִּצָּאן מֵאֲכָל רִבְבוֹתָם
זְרִיתָנוּ: יג תִּמְכֹּר-עַמְּךָ בְּלֹא-הוֹן וְלֹא-רַבִּית בְּמִחִירֵיהֶם: יד תִּשְׁיַמְנוּ חֲרָפָה

⁹ בפרק הקודם אמר "שכחתי", וכאן "זנחתי", שמשמעותה שכחה לאורך זמן. שם אמר "אלך בלחץ אויב" וכאן "אתהלך", שמשמעותה הליכה קבועה.

¹⁰ פרוש נוסף: יביאו אותנו מהגלות להר הבית, אבל עדיין לא אל המקדש, כי הוא חרב, ואחר כך, יביאו אותנו גם אל המקדש.

¹¹ פרשתי ביטוי זה בשונה מפירושו במזמור הקודם, כדי להסביר למה הוא מופיע פעמיים.

לְשַׁכְּנֵנוּ לְעַג וְקָלָס לְסִבִּיבוֹתֵינוּ: ^{טו} תְּשִׁימֵנוּ מִשָּׁל בְּגוֹיִם מְנוּד-רֹאשׁ בְּלֵאָמִים:
^{טז} כָּל-הַיּוֹם כָּל־מִלְחָמֵי נַגְדֵי וּבִשְׁתׁ פָּנָי כִּסְתָנִי: ^{יז} מִקּוֹל מַחֲרָף וּמְנַדָּף מִפְּנֵי אוֹיֵב
 וּמִתְנַקֵּם: ^{יח} כָּל-זֹאת בְּאַתְנּוּ וְלֹא שְׁכַחְנוּךָ וְלֹא-שָׁקַרְנוּ בְּבְרִיתְךָ: ^{יט} לֹא-נִסּוּג
 אַחֲזֹר לִבֵּנוּ וְתַט אֲשֵׁרֵינוּ מִנִּי אֲרַחֲךָ: ^כ כִּי דָפִיתָנוּ בְּמִקְוֵם תַּנִּים וַתִּכַּס עֲלֵינוּ
 בְּצַלְמֹת: ^{כא} אִם-שָׁכַחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ וּנְפָרֵשׁ כְּפִינוּ לֵאלֹלֶזֶר: ^{כב} הֲלֹא אֱלֹהִים
 יִחַקֵּר-זֹאת כִּי-הוּא יָדַע תַּעֲלָמוֹת לֵב: ^{כג} כִּי-עָלִיד הִרְנָנוּ כָּל-הַיּוֹם נִחַשְׁבָנוּ כְּצֹאן
 טַבָּחָה: ^{כד} עֹרֶה | לָמָּה תִישָׁן | אֲדַנִּי הִקְיֵצָה אֶל-תַּזְנַח לְנִצַּח: ^{כה} לָמָּה-פָּגַדְךָ
 תַּסְתִּיר תַּשְׁכַּח עֲנֵינוּ וּלְחַצֵּנוּ: ^{כו} כִּי שָׁחָה לְעַפְר נִפְשָנוּ דְּבִקָּה לְאַרְץ בְּטַנְנוּ:
^{כז} קוֹמָה עֲזַרְתָּה לָנוּ וּפְדֵנוּ לְמַעַן חֲסִדְךָ:

המזמור אומר שאמונתנו בה' אינה תלויה בנסיים שאנחנו רואים, וגם בגלות, שאיננו רואים נסים, אנחנו זוכרים את הנסים מהעבר ובוטחים בו וממשיכים לעבדו. **ומתאים לאמרו על אריכות הגלות וצרותיה.**

א לַמְנַצֵּחַ לִבְנֵי-קֶרַח הבנה פנימית של המציאות **מִשְׁכִּיל**: **ב אֱלֹהִים** אף שלא ראינו בעינינו את הופעתך, סיפור גבורותיך עובר מדור לדור עד אלינו **בְּאַזְנֵינוּ שְׁמַעְנוּ** מאבותינו שראו בעיניהם את הנסים וניסחו את זה להעביר לדורותיהם אחריהם **אֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ-לָנוּ** על מעשיך הגלויים שראו בעיניהם אף שהיה לפני שנים רבות **פַּעַל פַּעַלְתָּ בְיַמֵּיהֶם בְּיַמֵּי קְדָם**: **ג שאתה** עצמך פעלת להזיז עמים מהארץ **אַתָּה יָדָד גוֹיִם הוֹרַשְׁתָּ** שיהיה מקום לנטוע את עם ישראל במקום המתאים לו **וְתַטְעֵם** ובחנת את העמים ונמצאו חייבים ולכן שלחת אותם מארצך הקדושה¹² **תָּרַע לְאֲמִים וַתִּשְׁלַחֵם**: **ד** ואף שנלחמו, לא כחם הצבאי ירש את הארץ **כִּי לֹא בַחֲרָבִים יָרְשׁוּ אֶרֶץ** ולא כוחם הפיזי הציל אותם **וְזָרוּעִם לֹא-הוֹשִׁיעָה לָמוּ** אלא הופעתך הגלויה **כִּי-יִמְיָדָךְ** שרואים שבה ממש **וְזָרוּעָךְ** וגם מה שהם פעלו, היה מכח מה שהם מאירים מאורך **וְאוֹר פָּנֶיךָ** כיון שהיית מרוצה בהם ולכן נגלית דרכם **כִּי רִצִּיתָם**: **ה** וגם היום אתה, המושיע אותם, אתה גם המולך עלי. וכוחך היום ככוחך אז **אַתָּה-הוּא מַלְכֵי אֱלֹהִים** לכן גם היום תצוה את המציאות שהדור שלנו¹³ ינצל מהגלות **צַוָּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב**: **ו** וגם עכשיו כיון שאנחנו כלולים כך נתעלה כך שיהיו לנו קרניים גבוהות לנגוח את המצרים לנו **בְּךָ צָרֵינוּ נִגַּח** ומצד מה ששמך נקרא עלינו נדרוך את הקמים עלינו אל תורך האדמה **בְּשִׁמְךָ נְבוֹס קַמֵּינוּ**: **ז** כי גם היום לא כלי המלחמה הפיזיים מצילים אותי אלא אתה **כִּי לֹא בְקִשְׁתִּי אֲבָטָח וְחַרְבִּי לֹא תוֹשִׁיעֵנִי**: **ח** וכמו שכשהצלת אותנו מהמצרים לנו אז **כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִצָּרֵינוּ** ושנאינו התביישו ונגמרו **וּמִשְׁנֵאֵינוּ הִבִּישוֹת**: **ט** ואז שבחנו את הופעתך כל זמן הצלחתנו **בְּאֱלֹהִים הִלְלָנוּ כָּל-הַיּוֹם** והשם שעשית לך אז נשבח אותו עד עולם ולמדנו מזה עליך לתמיד **וְשִׁמְךָ לְעוֹלָם נוֹדָה סֵלָה**: **י** כך גם כשעזבת אותנו לזמן ארוך וגרמת לנו בושה במלחמה **אֶף-זִנְחָתָ וַתְּכַלִּמֵנוּ** וגם לא עזרת לצבא שלנו לנצח בכוחו **וְלֹא-תִצָּא בְּצַבָאוֹתֵינוּ**: **יא** ועוד יותר שהשגחת עלינו לרע שאויבינו יצחו אותנו בשדה הקרב **תְּשִׁיבֵנוּ אַחֲזֹר מִנֵּי-צָר** וכל השונא אותנו יכל לבזוז את רכושנו כי נצחונם היה שלם

¹² המזמור מדבר דווקא על כיבוש הארץ ולא על ניסי יציאת מצרים, כי הוא בא לומר שכמו שכיבוש הארץ היה מידי ה', כך הגלות מהארץ והחזרה אליה באות מידי.

¹³ "יעקב" עניינו הפרטים של עם ישראל, או דור מסוים.

מד ומְשַׁנְאֵינוּ שְׂסוּ לָמוֹ: יב ויותר מזה שאפשרת להם להרוג אותנו או לשבות אותנו¹⁴ כצאן חסר הגנה תִּתְּנֵנוּ כְּצֹאן מֵאֶכָל והנשארים פוזרו בין הגויים בגלות וּבְגוֹיִם זְרִיתָנוּ: יג ויותר מזה שהלוקחים אותם אף שהם עמך לקחו אותם בלי להפסיד דבר ולא הענשת אותם תִּמְזַכֵּר-עִמָּךְ בְּלֵא-הוֹן וגם מחיר המלחמה עצמה לא היה גבוה¹⁵ וְלֹא-רַבִּית בְּמַחֲרִיהֶם: יד ולא ששם מתיחסים אלינו בכבוד כעמו של אלקים אלא הקרובים אלינו שרואים את מצבנו מקללים בנו כשרוצים לקלל אחרים מרוב בזיונינו תְּשִׁימֵנו חֲרָפָה לְשִׁכְנֵינוּ ואלו שבאים איתנו במגע צוחקים עלינו ומשתבחים במומינו לַעַג וְקִלְס לְסַבִּיבוֹתֵינוּ: טו וגם בעמים רחוקים שמעו על קלוננו ואנחנו משמשים שם משל לעם בזוי ומסכן תְּשִׁימֵנו מִשָּׁל בְּגוֹיִם וגם בעמים רחוקים מנידים ראשם לאות תמהון וצער על מצבנו מְנוּד-רֹאשׁ בְּלֵאמִים: טז ואי אפשר לשכוח את זה כי בכל זמן אנחנו רואים מולנו את בושנתנו כְּל-הַיּוֹם קְלָמְתִי נִגְדִי ואיננו יכולים להראות פנינו בגויים וּבִשְׂת פְּנֵי כְּסִתָּנִי: יז הבושה מולנו, כי כל הזמן שומעים את קול החרפה על מצבנו והגידוף על דתנו מִקּוֹל מְחַרְף וּמְגַדֵּף ולא יכולים להראות פנינו כי יש לנו אויבים המחפשים להרגנו ועושים עצמם כצריכים לנקום בנו¹⁶ מִפְּנֵי אוֹיֵב וּמִתְּנַקֵּם: יח ולמרות שכל זה בא עלינו מידך¹⁷ כְּל-זֹאת בְּאֵתָנוּ לא שכחנו שמך והופעתך שראינו בעבר וְלֹא שִׁכַּחְנוּךָ ולא עזבנו את קיום התורה והמצוות שהם חלקנו בברית וְלֹא-שָׁקַרְנוּ בְּבְרִיתְךָ: טט ואפילו רצוננו לא הלך לאחור מעבודתך לֹא-נִסּוּג אַחֲרֵי לִבְנוּ שזה היה מתחיל את יציאת רגלינו מדרכך¹⁸ וְתַט אֲשֶׁרֵינוּ מִנִּי אֶרְחֶךָ: כ שהרי גם כששברת אותנו בין האומות שמשולות כחיות שממה רוחנית פִּי זְדִיתָנוּ בְּמִקּוֹם תְּנִים וכביכול כיסית עלינו מפניך בחשכת המות שהם רוצים להרגנו על שאיננו עובדים לאליליהם¹⁹ וְתִכַּס עֲלֵינוּ בְּצִלְמוֹת: כא גם אז אם היינו שוכחים אותך אִם-שִׁכַּחְנוּ שֵׁם אֱלֹהֵינוּ או אפילו רק מתפללים לאלילים כלפי חוץ וְנִפְרַשׁ כְּפִינוּ לְאֵל זָר: כב הרי אתה היית יודע את זה הֲלֵא אֱלֹהִים יִחְקֶר-זֹאת שאתה יודע גם מה שבליבו של אדם ולא רק מעשיו פִּי-הוּא יוֹדֵעַ תְּעֲלָמוֹת לֵב: כג וגם מי שאינו יודע תעלומות לב יכול לראות שלא עזבנו אותך שהרי הורגים אותנו על מה שאנחנו מאמינים בך בכל זמן הגלות פִּי-עֲלִיךָ הִרְגָנוּ כְּל-הַיּוֹם וזה קל להם שאנחנו כצאן המיועד להריגה ובכל זאת אנחנו מתים ולא עוזבים את שמך נְחַשְׁבֵנוּ כְּצֹאן טְבָחָה: כד ואנחנו יודעים שאתה עדין שם כמו בעבר רק לא פועל ולכן בקשתנו שתתעורר להתחיל לפעול ולא תהיה כישן עוֹרָה לְמָה תִישָׁן אֲדֹנָי²⁰ ותעצור את הגלות²¹ ולא תשאר רחוק לזמן ארוך כל כך הֲקִיץָה אֵל-תִּזְנַח לְנַחַח: כה ולמה גם כשאנחנו בתוך הגלות ימשך הסתר הפנים לְמָה-פְּנִיךָ תִסְתֵּיר ולא תשים לב לעינוי שלנו ולהצרת המקום שמצרים לנו להצילנו לפחות מהם תִשְׁפַח עֵינָנו וְלַחְצָנוּ²²: כו ואם מצד

¹⁴ בהמשך נאמר "צאן טבחה", משמע ש"צאן מאכל" אינו דוקא להריגה אלא להנאה.

¹⁵ פרוש נוסף: מתייחסים אלינו כקנין כסף. ואילו נמכרנו בהרבה כסף, היו נזהרים עלינו מצד אהבת ממונם, אבל נמכרנו במעט כסף, ולכן אינם נזהרים עלינו.

¹⁶ פרוש נוסף: מפני אלו שרוצים לנקום בנו על הצלחתנו המקומית, כגון המן.

¹⁷ "באתנו" משמע שבאה מעצמה, מפני שאין זה כבוד לומר בפרוש שה' הביא אותה עלינו. ועוד, שה' הביא אותה עלינו בנסתר, ונראה כאילו באה מעצמה.

¹⁸ פרוש נוסף: רצוננו לא נסוג ממך אף שהטית את רגלינו מדרכך, כי בגויים קל יותר שלא לשמור מצוות, ובכל זאת אחזנו בדרכך.

¹⁹ פרוש נוסף: על ידי זה ששמת אותנו בין האומות, שהם כ"תנים", וכיסית עלינו מפניך במה שהם מכריחים אותנו לעבוד לאלהיהם, בזה "הטית אשורינו מני אורחך".

²⁰ נראה שהסיבה שנקט שם אדנות היא שהמשפט הזה נראה לא מכובד, ולכן הוא מדגיש שה' אדוננו.

²¹ "להתעורר" - להתחיל לפעול. "להקיץ" - לסיים את מצב השינה, מלשון "קץ".

²² כמו שנאמר "ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים... וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם" (שמות ג, ז; ט).

שנפשנו ירדה אל החומריות כנחש הוא יצר הרע **כי שָׁחָה לְעֶפֶר נַפְשֵׁנוּ** ואנחנו מחפשים רק שביעה חומרית ולא לצורך עבודת ה'²³ **דְּבַקָה לְאָרֶץ בְּטִנְנוּ: כִּז** אז קום ועזור לנו לחזור בתשובה אליך **קוּמָה עֲזֹרָתָה לָנוּ** ותוציאנו מהגלות מצד חסדך לא מצד זכויותינו **וּפְדֵנוּ לְמַעַן חֶסֶדְךָ:**

כִּזָּה * **לְמַנְצָח** על-ששנים **לְבִנְי-קָרַח מְשֻׁכִּיל שִׁיר יְדִידָת:** ב **רְחֵשׁ לְבִי | דְּבַר טוֹב אָמַר אָנִי מַעֲשֵׂי לְמַלְךְ לְשׁוֹנֵי עֵט | סוֹפֵר מְהִיר: ג יְפִיפִית מִבְּנֵי אֲדָם הַיּוֹצֵק חֵן בְּשִׁפְתוֹתֶיךָ עַל-כֵּן בְּרַכְּךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם: ד חֲגוּר-חַרְבֶּךָ עַל-יַתֶּךָ גִּבּוֹר הַיְהוָה וְהַדְרֶךְ: ה וְהַדְרֶךְ | צֵלַח רֶכֶב עַל-דְּבַר-אַמֶּת וְעֵנִיחַ-צָדֵק וְתוֹרָה נִזְרָאוֹת יְמִינֶךָ: ו חֲצִיף שְׁנוֹנִים עַמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְלוּ בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ: ז כִּסְאֶךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד שֶׁבֵט מִיֶּשֶׁר שֶׁבֵט מַלְכוּתֶךָ: ח אֶתְבַּת צָדֵק וְתִשְׁנֵא רֶשַׁע עַל-כֵּן | מְשַׁחֵךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ שְׁמֵן שִׁשׁוֹן מִחֲבֵרֶיךָ: ט מֵר-וּאֶהְלֹת קַצִּיעוֹת כָּל-בְּגֵדֶיךָ מִן-הַיְכָלִי שֵׁן מִנִּי שִׁמְחוּךָ: י בְּנֹת מַלְכִים בִּיקְרוֹתֶיךָ נִצְבָּה שֶׁגַל לְיְמִינֶךָ בְּכַתֵּם אוֹפִיר: יא שְׁמַעִי-בַת וְרֵאֵי וְהִטִּי אֲזִנֶּךָ וְשִׁכְחִי עֲמִיד וּבֵית אָבִיךָ: יב וַיִּתְאַוּ הַמֶּלֶךְ יִפְגֹּךְ כִּי-הוּא אֲרִנְךָ וְהִשְׁתַּחֲוִי-לוֹ: יג וּבַת-צֵר | בְּמַנְחָה פִּנְיֶךָ יִחַלוּ עֲשִׂירֵי עָם: יד כָּל-כְּבוֹדֶךָ בַּת-מֶלֶךְ פִּנְיָמָה מִמְשַׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁה: טו לְרַקְמוֹת תוֹבֵל לְמַלְךְ בַּתוֹלֹת אַחֲרֶיהָ רַעוּתֶיךָ מוֹבָאוֹת לָךְ: טז תוֹבֵלְנָה בְּשִׁמְחַת וְגִיל תְּבַאֲיָנָה בְּתִיכֵל מְלֶךְ: יז תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בְּנֶיךָ תִּשְׁתַּמּוּ לְשָׂרִים בְּכָל-הָאָרֶץ: יח אֲזִכִּירָה שְׁמֶךָ בְּכָל-יְדֵךְ וְדָר עַל-כֵּן עַמִּים יִהְיוּךָ לְעֵלָם וָעֶד:**

המזמור מדבר במשל על היחס בין עם ישראל לאומות העולם, ואיך לעתיד לבוא ישלוט עם ישראל ויתקן את כל העולם²⁴. **ומתאים לאמרו כשרוצים לתאר את גדולת עם ישראל לעתיד לבוא ושכל העולם יעבוד את ה'.**

א לְמַנְצָח על עם ישראל המשולים לשושנה מול שאר האומות המשולים לחוחים **על-ששנים לְבִנְי-קָרַח** הבנה פנימית המשבחת בשמחה את ה' על ידידותו עם ישראל²⁵ **מְשֻׁכִּיל שִׁיר יְדִידָת: ב** לבי אומר לי בשקט את הטוב שיהיה בעתיד ולכן נאמר במשל ולא בפרוש **רְחֵשׁ לְבִי דְּבַר טוֹב** ואני אומר אותו כדי שיהיה ברור שכל הכבוד שיהיה לעם ישראל זה כדי שנפעל בשביל ה' ולא למעננו **אָמַר אָנִי מַעֲשֵׂי לְמַלְךְ** ומשל זה נאמר כעט סופר זרז במלכתו ויש לדקדק בו ואינו רק לתפארת המליצה **לְשׁוֹנֵי עֵט סוֹפֵר מְהִיר: ג** עם ישראל נבחן באבות ויצא יפה וטוב²⁶ פעם אחר פעם יותר משאר עמים **יְפִיפִית מִבְּנֵי אֲדָם** ולכן

²³ פרוש נוסף: נפשנו התרחקה מקרבת אלוקים עד שהגיעה מהשמים "לעפר", ובעקבות זה "בטננו" מחפשת רק חומריות.

²⁴ לפרק זה יש פרושים רבים, והרוצה יעיין במפרשים. לפי הפרוש שכתבתי מסתדר הפרק כולו באופן המיטבי. לכאורה הוא מבוסס על שיר השירים, ויש הרבה הקבלות ביניהם.

²⁵ נראה ש"ידידות" באה מלשון "יד ויד", כלומר פעולה משותפת. וכך נקראו עם ישראל: "נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה" (ירמיהו יב, ז). ה' קרא לשלמה המלך "ידידיה", כי בזמנו התקיים המצב המוזכר כאן ברמה הגבוהה ביותר.

²⁶ "טוב" - כמו שצריך להיות. "יפה" - יותר ממה שצריך, כי מדרגת עם ישראל גבוהה משאר בני אדם.

מה

ניתנה לו התורה שדברה בפיו הוצק חן בְּשִׁפְתוֹתָיִךָ ולכן ה' ברך את עם ישראל שיוביל את העולם עד עולם הבא על-כֵּן בִּרְכֶךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם: ז והשלב הראשון בקשר עם האמות שתלחם בהם בחרב ובגבורת מלחמה חָגוּר-חֲרָבָךְ על-יָרֵךְ גְּבוּרָה וגבורתך תהיה הרושם הפנימי שאתה עושה עליהם והחרב תהיה הרושם החיצוני הוֹדֵךְ וְהִדְרֵךְ: ה והרושם החיצוני שתעשה עליהם במלחמה יצליח בידך וְהִדְרֵךְ צִלַח ותרכב במלחמתך בתנאי שאתה עושה את דברי התורה שהם גורמים להוֹדֵךְ הפנימי רַכֵּב על-יָד-בֶּר-אֶמֶת ולא בשביל עצמך אלא בשביל ה' וזה הדבר הנכון והישר לעולם וְעִנְיָה-צָדֵק ואז פעולתך הגלויה תראה לך ניסים נוראים שיצליחו את דרכך וְתוֹרֵךְ נוֹרָאוֹת יִמְיִנֶךָ: ו ואחר שתנצח את העמים שסביבך תפעל גם על העמים הרחוקים כחיצים חדים חֲצִיץ שְׁנוֹנִים ויפלו להיות כנועים לך עִמִּים תַּחְתֶּיךָ יִפְלוּ כיון שרצונם נגד רצון ה' ולכן תצליח בְּלֵב אוֹיְבֵי הַמֶּלֶךְ: ז ואז תשלוט בעמים כי על ידך ה' שופט את העמים בעולם הזה ובעולם הבא כִּסְאֶךָ אֱלֹהִים עוֹלָם וְעַד ותשפוט אותם בכח בשביל הישר והטוב שְׁבֵט מִיֶּשֶׁר ובזכות זה אתה מולך עליהם שְׁבֵט מַלְכוּתָךְ: ח וזה כיון שאתם כעם לא עושים דברים לטובת עצמכם אלא לפי הישר והטוב אֶהְבֶּת צָדֵק וְתִשְׁנֵא רִשְׁעָה ולכן שופט העולם שהוא המשגיח עליכם ביחוד בחר בכם לשלוט בעולם על-כֵּן מִשְׁחָךְ אֱלֹהִים אֱלֹהֶיךָ ויבוא זמן שהעמים עצמם ישמחו ויבינו שזו השלמתם, ויתחברו אליכם וימשחו אתכם עליהם שְׁמֹן שִׁשׁוֹן מִחֲבָרֶיךָ: ט ואז ישפיעו לבושיך כלומר צדדיך החיצוניים, עליהם בריך טוב של עשבי בשמים²⁷ מֵר-וְאֵהֳלוֹת קִצְיֹעוֹת כָּל-בְּגָדֶיךָ מהיכלי כסא המלוכה ששם הקשר שלהם איתך מִן-הַיְכָלִי שֶׁן משם ירצו העמים לשמח אתכם ולהקשר אליכם מִנֵּי שְׂמֹחוֹךָ: י וכשרונות כל עם ועם נותנות לכם חשיבות ומתווספים אליכם לעזור לכם בְּנוֹת מַלְכִים בִּיקְרוּתֶיךָ וחכמת העולם הזה מסייעת למעשיכם בעולם בחשיבות מיוחדת נִצְבָה שֶׁגַל לִימִינֶךָ בְּכַתֵּם אוֹפִיר: יא ולכן כל עם ועם שמעו את כבוד עם ישראל וראו את גדולתו²⁸ שְׂמֵעֵי-בַת וְרֵאִי ובואו לשמוע ממנו מה נכון לעשות וְהִטִּי אֶזְנֶךָ ועזבו את חילוקי הממלכות והאלילים וְשִׁכְחִי עַמֶּךָ וּבֵית אֲבִיךָ: יב ואז ירצה הקב"ה את כשרונכם המיוחד וְיִתְאוּ הַמֶּלֶךְ יִפְנֶךָ כיון שתכירו שנוצר לעשות בו את רצון ה' כִּי-הוּא אֲדֹנֶיךָ ותקבלו מצוותיו וְהִשְׁתַּחֲוִי-לוֹ: יג וכמו שסייעו צור לבנות את בית המקדש וּבַת-צֹר בְּמִנְחָה כך ירצו לסייע לעם ישראל כל עם ועם ביכולותיו פְּנִיךָ יַחֲלוּ עֲשִׂינִי עִם: יד אבל עם ישראל שבאותו דור²⁹ שהם בני המלך יש להם כבוד הרבה מעבר לכשרונות האלו כי נכנסים לפני ולפנים כָּל-כְּבוֹדָה בַּת-מֶלֶךְ פְּנִימָה ורשומים כולם במשבצות זהב שבאפוד הכהן הגדול מִמִּשְׁבְּצוֹת זָהָב לְבוּשָׁה: טו והם מובאים אל ה' מעבר לשער החצר ופתח אוהל מועד הרקומים לְרִקְמוֹת תוֹבֵל לְמֶלֶךְ והעמים שאינם עובדים לאלילים יבואו בעקבותינו לה' בְּתוֹלוֹת אַחֲרֵיהֶ שְׁעַל יְדֵי עַם יִשְׂרָאֵל גַּם שָׂאֵר הָעַמִּים יבואו לעבוד לה' רְעוּתֶיהָ מוֹבָאוֹת לָךְ: טז ואף שיובלו לשם יהיה ברצונם ולטובתם תוֹבֵלְנָה בְּשִׂמְחָת וְגִיל וגם הם יגיעו אל הקודש להיכל החיצוני של ה' תְּבַאֲנֶיהָ בְּהִיכַל מֶלֶךְ: יז ובני עם ישראל יהיו במדרגת האבות לקרוא בשם ה' תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יְהִי בְנֶיךָ ולכן יהיו שולטים על כל עמי הארץ שיבואו לשמוע מהם תְּשִׁיתֵמוּ לְשִׁרִים בְּכָל-הָאָרֶץ: יח וגם בדורות שלפני כל זה נזכיר שמך גם כשאין לנו כבוד כזה אֲזַכִּירָה שְׁמֶךָ בְּכָל-דֹּר וְדֹר ולכן גם נגיע לעתיד לבוא שהעמים כולם יודו לך ויקבלו מלכותך על-כֵּן עִמִּים יְהוֹדֶךָ לְעַלְמֵם וְעַד:

²⁷ "מר ואהלות" מוזכרים בשיר השירים כעשבי בשמים. "קציעות" הוא תרגום של "קידה".

²⁸ כמו שמלכת שבא שמעה את שמע שלמה ובאה לראות את גדולתו.

²⁹ לגבי אותו דור נקט לשון נקבה כמו "בת ציון" או "בת ירושלים", ובשאר המזמור עם ישראל בלשון זכר, כיון שמדבר על כללות העם.

כַּז * לְמַנְצַח לְבְנֵי-קָרַח עַל-עֲלָמוֹת שִׁיר: ^ב אֱלֹהִים לָנוּ מַחְסֵה וְעֵז עֲזָרָה
 בְּצָרוֹת נִמְצָא מָאֵד: ^ג עַל-כֵּן לֹא-נִירָא בְּהִמְיֹר אֲרָץ וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יָמִים:
 ד יְהִמּוּ יַחְמְרוּ מִיָּמִיו יִרְעֶשׂוּ-הָרִים בְּנִאֲוָתוֹ סֵלָה: ^ה נִהָר פְּלִגְיוֹ יִשְׁמַחוּ עִיר-
 אֱלֹהִים קָדֹשׁ מִשְׁפְּנֵי עֲלִיּוֹן: ^ו אֱלֹהִים בְּקַרְבָּה בַל-תִּמּוֹט יַעֲזְרֶה אֱלֹהִים לַפְּנוֹת
 בְּקָר: ^ז הָמוּ גוֹיִם מָטוּ מִמְּלָכוֹת נָתַן בְּקוֹלוֹ תִּמּוּג אֲרָץ: ^ח יְהִנֵּה צְבָאוֹת עִמָּנוּ
 מִשְׁגָּב-לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה: ^ט לְכוּ-חֲזוּ מִפְּעֻלוֹת יְהוָה אֲשֶׁר-שָׂם שְׁמוֹת בְּאֲרָץ:
 י מִשְׁפֵּיִת מִלְחָמוֹת עַד-קִצְהָ הָאָרֶץ קִשֶׁת יִשְׁבֵּר וְקַצֵּץ חֲנִית עֲנָלוֹת יִשְׂרָף בְּאֵשׁ:
 יא הֲרַפּוּ וְדַעוּ כִּי-אֲנֹכִי אֱלֹהִים אֲרוּם בְּגוֹיִם אֲרוּם בְּאֲרָץ: ^{יב} יְהִנֵּה צְבָאוֹת עִמָּנוּ
 מִשְׁגָּב-לָנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה:

המזמור מדבר על שינויי הסדר העולמי ומלחמת גוג ומגוג, שעל ידם ישלוט ה' בעולם, ושעם ישראל יבטח בה' והוא יעשה. **ומתאים לאמרו על פחד ממלחמות ומשינויים כלל עולמיים.**

א לְמַנְצַח לְבְנֵי-קָרַח עַל-עֲלָמוֹת שִׁיר: ב ה' הוא מקום המסתור שלנו מצרות ומגן עלינו שלא ישנו אותנו **אֱלֹהִים לָנוּ מַחְסֵה וְעֵז** ולכן גם כשיש צרות כלל עולמיות אנחנו נמצא בהם עצמם עזרה לנו והגנה מהם **עֲזָרָה בְּצָרוֹת נִמְצָא מָאֵד: ג** ולכן אין לנו מה לחשוש כלל כשמתחלפות הממלכות השולטות בארץ **עַל-כֵּן לֹא-נִירָא בְּהִמְיֹר אֲרָץ** וממלכות גדולות וציבות מתמוטטות בתוך הגלות המשולה למים רבים³⁰ **וּבְמוֹט הָרִים בְּלֵב יָמִים: ד** וישמיעו קול רעש גדול ויעשו מי הגלות גלים כערמות גבוהות³¹ **יְהִמּוּ יַחְמְרוּ מִיָּמִיו** והממלכות ייזוזו ולא ישקטו **יִרְעֶשׂוּ-הָרִים** וכל זה תוצאת העראיות שלהם מול מרכזיותו של ה' התמידית והמהותית שמתגלה עליהם **בְּנִאֲוָתוֹ סֵלָה: ה** ולעומת כל רעש המים הזה, יבואו המים בנחת לירושלים ויתחלקו לכל אחד מִיִּשְׂרָאֵל לפי צורכו **נִהָר פְּלִגְיוֹ יִשְׁמַחוּ עִיר-אֱלֹהִים** כיון ששם מתגלה הקדושה העליונה והיא מקום הקב"ה בארץ שהוא העיקר היציב בעולם **קָדֹשׁ מִשְׁפְּנֵי עֲלִיּוֹן: ו** וכיון שה' בקרבה כשכולם מתמוטטים היא לא תתמוטט **אֱלֹהִים בְּקַרְבָּה בַל-תִּמּוֹט** ואף שנראה שיש חושך גדול ומאימים עליה זה רק הקדמה לבוקר הצלחתה וכבר אז ה' עוזר לה **יַעֲזְרֶה אֱלֹהִים לַפְּנוֹת בְּקָר: ז** ואילו העמים ישמיעו קול גדול כגלי הים **הָמוּ גוֹיִם** והממלכות יתמוטטו כהרים **מָטוּ מִמְּלָכוֹת** כי ה' השמיע קולו עליהם **נָתַן בְּקוֹלוֹ** ולכן הארץ אינה מחזיקה מעמד **תִּמּוּג אֲרָץ³²: ח** אבל בכל זה ה' שהוא המניע את קבוצות האנשים בעולם הוא שוכן בנו ה' **צְבָאוֹת עִמָּנוּ** ולכן אנחנו גבוהים אצלו וניצלים מכל הרעש **מִשְׁגָּב-לָנוּ** שהוא המשגיח על ישראל בגלות במדרגת יעקב³³ באופן מהותי ותמידי **אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה: ט** אמנם אז כשהגויים יפנו מולנו בגוג ומגוג תוכלו לראות בראיה פנימית את פעולת ה' **לְכוּ-חֲזוּ מִפְּעֻלוֹת ה' שִׁישִׁים שִׁמְמָה בְּעוֹלָם כוֹלוֹ אֲשֶׁר-שָׂם שְׁמוֹת בְּאֲרָץ: י** ויעצור

³⁰ וכמו שכתוב למשל "הוי המון עמים רבים פְּהָמוֹת יָמִים נִהְמְיוֹן וְשָׂאוֹן לְאֵמִים פְּשָׂאוֹן מִים כְּפִירִים יִשְׂאוֹן" (ישעיהו יז, יב).

³¹ וכן נאמר בישעיהו (נז, כ): "וְהָרְשָׁעִים כַּסֵּם נִגְרָשׁ כִּי הִשְׁקֵט לֹא יִכָּל וַיִּגְרָשׁוּ מִיָּמִיו רָפֵשׁ וְטִיט".

"הוומר" הוא עֲרֵמָה, כמו בפסוק "וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם תְּמָרִם וְתִבְאֵשׁ הָאֲרָץ" (שמות ח, י).

³² יתכן ש"תמוג" בא לרמוז לצליל של גוג ומגוג.

³³ נראה ש"אלקי יעקב" כאן הוא כנגד "עם אלוקי אברהם" שבמזמור הבא, שעניינו מדרגת אברהם שקרא בשם ה' לעולם כולו, ואילו המזמור הזה עדיין במדרגת יעקב, שפעל בגלות ובצרות.

מיו את מלחמות הגויים בנו גם עד העמים הרחוקים **מִשְׁבִּית מִלְחָמוֹת עַד-קִצֵּה הָאָרֶץ** ויוציא משימוש את כלי מלחמתם שלא יוכלו להלחם בנו **קִשְׁת יִשְׁבֵר וְקַצֵּץ חֲנִית עֲגָלוֹת יִשְׁרֹף בְּאֵשׁ: יֵאָ וְאַתֶּם יְכוּלִים לַעֲזוֹב אֶת כְּלֵי הַמִּלְחָמָה וּלְסַמֵּךְ עַל ה' הַרְפוּ** ותלמדו מזה דעת אלוקים **וְדַעוּ כִּי-אֲנֹכִי אֱלֹהִים** שעל ידי שארים עצמי על הגויים הנלחמים בכם אתרומם על העולם כולו לשלוט בו **אֲרוּם בְּגוּיִם אֲרוּם בְּאֶרֶץ: יֵב** ואז יתגלה שה' מנהיג את הצבאות העולמיים לא רק להגן עלינו אלא לנצח אותם לגמרי **ה' צְבָאוֹת עִמָּנוּ** ובו אנחנו מתרוממים למדרגה גבוהה משאר העמים **מִשְׁגָּב-לָנוּ** והוא מתגלה בעולם כאלוקינו המציל אותנו מהצרות באופן תמידי **אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֵלָה:**

כִּזָּא א לְמַנְצַח | לְבִנֵי-קֶרַח מְזֻמֹּר: ב **כָּל-הָעַמִּים תִּקְעוּ-כֶּף הַרְיֵעוּ לְאֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה:** ג **כִּי-יְהִינָה עֲלֵינוֹ נֹרָא מְלֶךְ גְּדוֹל עַל-כָּל-הָאָרֶץ:** ד **יְדַבֵּר עַמִּים תַּחֲתֵינוּ וְלְאֲמִים תַּחַת רִגְלֵינוּ:** ה **יִבְחַר-לָנוּ אֶת-נַחֲלָתָנוּ אֶת נְאֻן יַעֲקֹב אֲשֶׁר-אָהַב סֵלָה:** ו **עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתִרְעוּעָה יְהוָה בְּקוֹל שׁוֹפָר:** ז **זָמְרוּ אֱלֹהִים זָמְרוּ זָמְרוּ לְמַלְכֵנוּ זָמְרוּ: ח כִּי מְלֶךְ כָּל-הָאָרֶץ אֱלֹהִים זָמְרוּ מִשְׁכִּיל: ט מְלֶךְ אֱלֹהִים עַל-גּוֹיִם אֱלֹהִים יִשָּׁב | עַל-כֶּסֶף קָדְשׁוֹ: י נְדִיבֵי עַמִּים | נֶאֱסָפוּ עִם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם כִּי לְאֱלֹהִים מְגַיֵּי אֶרֶץ מְאֹד נַעֲלָה:**

המזמור אומר כהמשך למזמור הקודם, שאחרי גוג ומגוג, יעבדו כל העמים את ה', אבל עדיין תהיה לעם ישראל מדרגה נפרדת. **ומתאים לאמרו לזכור את מגמת העולם ולאן יגיע לעתיד לבוא.**

א לְמַנְצַח לְבִנֵי-קֶרַח מְזֻמֹּר: ב כל קבוצות בני האדם יעזרו זה לזה לעבוד את ה' **כָּל-הָעַמִּים תִּקְעוּ-כֶּף**³⁴ וירימו קול גדול לה' השופט את הארץ וישבחו אותו על מעשיו³⁵ **הַרְיֵעוּ לְאֱלֹהִים בְּקוֹל רִנָּה:** ג ויאמרו שה' הוא גבוה מכל שאר הכוחות בעולם **כִּי-ה' עֲלֵינוֹ** וצריך לירא ממנו לעשות רצונו **נֹרָא** והוא המולך באמת על כל מה שיש בארץ ומקובל על כולם כמלך **מְלֶךְ גְּדוֹל עַל-כָּל-הָאָרֶץ: ד** ואמנם לנו יש יחס מיוחד כי יהרוג³⁶ את העמים שיתנגדו לשלטונו **יְדַבֵּר עַמִּים תַּחֲתֵינוּ** ואלו שיפריעו לנו לכבוש את ארצנו **וְלְאֲמִים תַּחַת רִגְלֵינוּ:** ה ויתן לנו חזרה את ארצנו **יִבְחַר-לָנוּ אֶת-נַחֲלָתָנוּ** ששם יתגלה גדולת עם ישראל כמדרגה בפני עצמו **אֶת נְאֻן יַעֲקֹב** שאותנו אוהב באופן תמידי ומהותי גם כשכל הגויים עובדים אותו **אֲשֶׁר-אָהַב סֵלָה:** ו ואלוקים כשופט הארץ, שזה השם שמכירים הגויים, מתעלה בעולם במה שהם מריעים לגדולתו **עֲלֵה אֱלֹהִים בְּתִרְעוּעָה** וה' בורא העולם, שזה השם שאנחנו מכירים, מתעלה בקול השופר שלנו שמקבץ אותנו סביב מלכותו³⁷ **ה' בְּקוֹל שׁוֹפָר: ז** ולכן כל הגויים תפרטו את גדולת אלוקים השופט וככל שתפרטו כך תבינו יותר דעת אלוקים ותוכלו לפרט עוד³⁸ **זָמְרוּ אֱלֹהִים זָמְרוּ** אבל גם תפרטו את גדולת ה' כמלך ישראל שעל ידי

³⁴ "תקיעת הכף" משמעותה שידי תהיה תמיד בעזרת ידך, ולכן היא משמשת במתן ערבות. כאן משמעותה היא שכולם ילכו יחד לעבוד את ה' ויעזרו זה לזה.

³⁵ פרוש נוסף: כל העמים יפסיקו להילחם ביניהם כי יסכימו כולם לקבל את ה' למלך ולא לאלוקים, ולכן כבר לא יהיו חילוקים לאומיים ודתיים.

³⁶ "ידבר" מלשון "דָּבַר", כלומר מגפה, וזה מה שיעשה בגוג ומגוג.

³⁷ תקיעה בשופר נועדה לקבץ את כל הציבור יחד, ולכן בהמלכה תקעו בשופר.

³⁸ "לזמר" מלשון "זמורות", שהן ענפים דקים שמתפרטים. לפי זה, "זמר" הוא שיר שבח שמפרט את כל הצדדים של הדבר.

שישראל קיבלו מלכותו מלך על העולם כולו וגם מזה תלמדו דעת אלוקים ותוכלו לפרט יותר **זמרו למלכנו זמרו:** **ז** ותזמרו על מה שה' מולך על כל בני העולם ותזמרו לו על מה שגרם לכם להבין את מציאותו בעולם **כי מלך כל-הארץ אלהים זמרו משפיל:** **ט** וה' מולך על העמים הנפרדים ביד חזקה **מלך אלהים על-גוים** ואז מולך על העולם כולו בכסא המשפט שקדוש ונבדל מעניני העולם הזה **אלהים ישב על-כסא קדשו:** **י** וחסידי אומות העולם שמתנדבים מדעתם **נדיבי עמים** יתאספו יחד אל עם ישראל לעבוד את ה' **נאספו** לא רק מצד הפחד כשאר הגויים אלא כמידת אברהם שקרא בשם ה' לעולם כולו **עם אלהי אברהם**³⁹ כי הם המגינים על ארצם מצרות⁴⁰ במה שהם שייכים לאלוקים באמת ולא רק מראה **כי לאלהים מגני-ארץ**⁴¹ ועל ידי זה נעלה עוד יותר שגם הגויים מכירים בעבודה מאהבה⁴² **מאד נעלה:**

בזח **א** שיר מזמור לבני-קרח: **ב** גדול יהנה ומהלל מאד בעיר אלהינו הר-קדשו: **ג** יפה נוף משוש כל-הארץ הר-ציון נרפתי צפון קרית מלך רב: **ד** אלהים בארמנותיה נודע למשגב: **ה** כי-הנה המלכים נוערו עברו יחדו: **ו** תמה ראו כן תמהו נבטלו נחפו: **ז** רעה אחרתם שם חיל פילולדה: **ח** ברות קדים תשבר אנות תרשיש: **ט** כאשר שמענו | כן ראינו בעיר-יהנה צבאות בעיר אלהינו אלהים יכוננה עד-עולם סלה: **י** דמינו אלהים חסדה בקרב היכלה: **יא** כשמך אלהים כן תהלתך על-קצוני-ארץ צדק מלאה מינה: **יב** ישמח | הר-ציון תגלנה בנות יהודה למען משפטך: **יג** סבו ציון ותקיפה ספרו מגדליה: **יד** שיתו לבכם | לחילה פסנו ארמנותיה למען תספרו לדור אחרון: **טו** כי זה | אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו על-מות:

המזמור אומר שה' מתגלה בעולם בירושלים דווקא, גם היום וגם לעתיד לבוא. **ומתאים לאמרו כשבח לירושלים.**

א שיר מזמור לבני-קרח: **ב** גם מה שיגדל ה' על כל העולם לעתיד לבוא ויהללו אותו כל העמים **גדול ה' ומהלל מאד** יהיה בירושלים עיר ה' שגם אז יהיה במיוחד אלוקינו **בעיר אלהינו** ושם תתגלה קדושתו לכל העולם **הר-קדשו:** **ג** שתונף בבת אחת לגובה לעיני כל העולם⁴³ **יפה נוף** וכל העולם ישמחו וימצאו בה את השלמתם **משוש כל-הארץ** וזו דוקא ירושלים שמחברת קודש ומלוכה⁴⁴ **הר-ציון** מירך המזבח צפונה מקום שחיטת קדשי

הכפל "זמרו אלוקים זמרו" אומר שיש כאן שתי מדרגות או שני זמנים שונים.

³⁹ כנגד "משגב לנו אלקי יעקב סלה" שבמזמור הקודם.

⁴⁰ כמו שנאמר בזכריה (יד, טז-יז): "והנה כל הנותר מפל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מדי שנה בשנה להשתתחות למלך ה' צבאות וְלַחַג אֶת תַּג הַסַּפּוֹת: וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יֵעָלֶה מֵאֵת מִשְׁפַּחַת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת וְלֹא יֵעָלֶימָם וְהָיָה הַגִּזְמִים".

⁴¹ כנגד "מגן אברהם" - "אנכי מגן לך שכרך הרבה מאוד" (בראשית טו, א).

⁴² פרוש נוסף: כי כוחות הטבע המגינים על הארץ, שהעמים היו עובדים אותם, שייכים כולם לאלוקים, והוא עוד "נעלה מאוד" מעליהם.

⁴³ עוד אפשר לפרש "נוף" מלשון "נפה", כלומר שהיא המחוז היפה והטוב.

⁴⁴ "ירושלים" - העיר עצמה. "ציון" - התכונה שמחברת את הקודש והמלוכה יחד.

מח

קודשים יִרְכְּתֵי צִפּוֹן ועד מקום המלוכה של מלך המשיח שישלוט בכל העולם קְרִיַת מְלֶךְ
רַב: ד ולכן גם בארמונות המלכים והנכבדים שבה יודע ה' לעולם כולו בגוג ומגוג, כמגן
 ומגביה אותה מעל הצרה כיון שהם מחוברים לקודש אֱלֹהִים בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ נִדְעָ לְמִשְׁגָּב:
 ה שהרי מלכי העולם התחברו יחד ועברו את הים⁴⁵ להלחם בישראל כִּי-הִנֵּה הַמְּלָכִים
 נִוְעָדוּ עִבְרוּ יַחְדָּו: ו והם ראו את כוחו של ה' ולא הבינו את מראה עיניהם⁴⁶ הִמָּה רָאוּ בֶן
 תְּמָהוּ ופחדו וניסו להגיב מהר נִבְהָלוּ אבל המהירות הזו לא הועילה להם נִחְפְּזוּ: ז עד
 שלא ידעו מה לעשות ורק רעדו מפחד רַעְדָה אַחְזָתָם שָׁם וכאב ופחד פנימי כיוולדת⁴⁷ חֵיל
 פִּיּוֹלָדָה: ח וברוח ה' הבאה מאיתך תשבר את אוניותיהם המביאות את הצבא⁴⁸ בְּרוּחַ
 קָדִים תִּשְׁבֵּר אֲנִיּוֹת תִּרְשִׁישׁ: ט וכמו ששמענו מאבותינו על הניסים שעשית לירושלים כן
 ראינו גם בגוג ומגוג פֶּאֶשֶׁר שְׁמַעְנוּ בֶן רָאִינוּ בירושלים שהיא עירו של ה' השולט בכל צבאות
 העולם שבאו למלחמה בְּעִיר-ה' צְבָאוֹת ומתגלה בה כאלוקי ישראל המשגיח עלינו בְּעִיר
 אֱלֹהֵינוּ ומבסס אותה להיות עירו עד עולם הבא אֱלֹהִים יִכְנֹנֶה עַד-עוֹלָם סְלָה: י ונדמה
 היה לנו שחסדך מופיע רק בתוך בית המקדש כאילו רק הוא מקומך דְּמִינוּ אֱלֹהִים חֶסֶדְךָ
 בְּקֶרֶב הַיְכָלְךָ: יא אבל אז יתגלה ששמך גדול על כל הארץ וכך יהללו אותך בכל מקום
 עד המקומות הרחוקים ביותר בארץ ולא רק בירושלים יכירו אותך כְּשִׁמְךָ אֱלֹהִים בֶּן תִּהְלָתְךָ
 עַל-קַצְוֵי-אֶרֶץ ולא רק חסד יתגלה אלא שהופעתך הגלויה תעשה את הנכון והישר במלואו
 צְדָק מְלֵאָה יְמִינְךָ: יב ועל זה תשמח ירושלים שתמיד מחברת את המלוכה והקודש יִשְׁמַח
 הַר-צִיּוֹן וישמחו בגילוי חדש ערי יהודה שלא בנויות על זה תמיד⁴⁹ תִּגְלָלְנָה בְּנוֹת יְהוּדָה
 כשיראו שכל משפטיך אמת לְמַעַן מִשְׁפָּטֶיךָ: יג לכן כבר היום קודם החורבן תלכו סביב
 ירושלים והקיפו אותה היקף שלם סָבּוּ צִיּוֹן וְהִקִּיפוּהָ וראו את כמות המגדלים וכבודם כי
 בירושלים גם לפרטי החול יש משמעות לקודש סִפְרוּ מַגְדָּלֶיהָ: יד ושימו לב מתחתית
 החומה הקטנה החיצונה⁵⁰ שִׁיתוּ לְבָבְכֶם לְחִילָה עד ראש הארמונות הגדולים פְּסֹגוּ אַרְמְנוֹתֶיהָ
 כדי שתוכלו לנסח את כבודה וגדלה לדורות שישבו מהגלות ויבנו אותה מחדש לְמַעַן
 תִּסְפְּרוּ לְדוֹר אַחֲרוֹן: טו כיון שאלוקים הוא אלוקינו כבר עכשיו ויהיה אלוקינו גם אחר
 שישלוט בכל העולם כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וְעַד והוא יוביל אותנו חזרה מהגלות
 בשירים ושמחה⁵¹ הוּא יִנְהַגְנוּ עַל-מוֹת:

כֹּחַ * לְמַנְצָח | לְבָנֵי-קֶרֶח מְזֻמָּר: ב שְׁמַעוּ-זֹאת כָּל-הָעַמִּים הָאֲזִינוּ כָּל-יִשְׂרָאֵל ט
 חֲלָד: ג גַּם-בְּנֵי אָדָם גַּם-בְּנֵי-אִישׁ יַחַד עֲשִׂיר וְאַבְיוֹן: ד הִי יִדְבֵּר חֲכָמוֹת וְהִגִּית לַחֹדֶשׁ
 לְבֵי תְבוּנוֹת: ה אֲטָה לְמִשְׁלַל אֲזִנִּי אֶפְתַּח בְּכַנּוֹר הַיְדֵדְתִּי: ו לְמָה אֵיךָ בִּימֵי רַע
 עֲנֵן עֲקָבִי יְסוּבְנִי: ז הַבְּשָׁחִים עַל-חֵילָם וּבְרָב עֲשָׂרָם יִתְהַלְלוּ: ח אַח לֹא-פָנְדָה

⁴⁵ פרשתי שעברו את הים כי מלכי גוג ומגוג בעיקרם מבני יפת, יוון וכו'. אבל עוד אפשר לפרש "עברו" מלשון כעס ועברה, שלקחו צד אחר מה' להילחם בו. ולפי זה צריך לפרש את "אניות תרשיש" כמשל ולא כפשוטו.

⁴⁶ כמו שנאמר: "ביום ההוא נאם ה' אֶפֶה כָּל סוֹס בְּתִמְהוֹן וְרָכְבוּ בְּשִׁנְעוֹן" (זכריה יב, ד).

⁴⁷ נראה שהסיבה שהמשיל דוקא לילודת, היא כי הכאב הזה מוליד בעולם דבר חדש, שהכול יעבדו את ה'.

⁴⁸ פרוש נוסף: ברוח ה' בלבד "תשבר" את צבאותיהם, המשולים כאוניות חזקות שבאו מרחוק.

⁴⁹ פרוש נוסף: ערי יהודה ישמחו על הצלתם מהגויים במלחמה.

⁵⁰ "חיל" הוא הצד החיצוני של החומה, כמו בפסוק "ויאבל חל וחומה יחדיו אומללו" (איכה ב, ח). כמובן, אפשר לפרשו מלשון חיל הצבא שעומדים על חומותיה.

⁵¹ "על מות" הוא שם כלי נגינה או צורת שירה, כמו שנאמר בדברי הימים א' (טו, כ): "וְזָכְרָהּ וְצִוְיָאֵל וְשִׁמְרָמוֹת וְיִחִיאֵל וְעִנִּי וְאַלְיָאָב וּמַעֲשֵׂיהֶוּ וּבְנֵיהֶוּ בְּנָבְלִים עַל צִלְמוֹת". עוד אפשר לפרש: הנהגה כעלמים צעירים, בקלות ובמהירות.

יִפְדֶּה אִישׁ לֹא-יִתֵּן לְאֱלֹהִים כְּפָרוֹ: ^ט וַיִּקַּר פְּדִיּוֹן נַפְשָׁם וַחֲרַל לְעוֹלָם: וַיַּחֲזִי-
עוֹד לְנֹצֵחַ לֹא יִרְאֶה הַשְּׁחֵת: ^י כִּי יִרְאֶה | חֲכָמִים יָמוּתוּ יַחַד כְּסִיל וּבְעַר
יֵאבְדוּ וְעֹזְבוֹ לְאַחֲרֵים חֵילָם: ^{יב} קָרַבְם בְּתִימוֹ | לְעוֹלָם מִשְׁכַּנְתֶּם לְדָר וְדָר
קָרְאוּ בְשִׁמוֹתֶם עָלַי אֲדָמוֹת: ^{יג} וְאֲדָם בִּיקָר בַּל-יִלִּין נִמְשָׁל כְּבִהְמוֹת נְדָמוֹ:
^{יד} זֶה דְרָכְם כְּסִל לָמוֹ וְאַחֲרֵיהֶם | בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֵלָה: ^{טו} כִּצְאֵן | לְשֹׁאֵל שְׂתוֹ
מִנֹּת אֲרַעַם וַיִּרְדּוּ בָם יִשְׂרָיִם | לְפָקֵר (וְצִירִם) וְצוֹרֶם לְבִלְוֹת שֹׁאֵל מִזְבֵּל לֹ:
^{טז} אֶךְ-אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד-שֹׁאֵל כִּי יִקְחֵנִי סֵלָה: ^{יז} אֶל-תִּירָא כִּי-יַעֲשֶׂר אִישׁ
כִּי-יִרְכָּה כְּבוֹד בֵּיתוֹ: ^{יח} כִּי לֹא בְּמוֹתוֹ יִקַּח הַכָּל לֹא-יִרְדּוּ אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ: ^{יט} כִּי-
נַפְשׁוֹ בְּתִיבוֹ יִבְרָךְ וַיִּוְדָךְ כִּי-תִשָּׁבֵב לָךְ: ^כ תִּבְוֹא עַד-דְּרוֹר אֲבוֹתָיו עַד-נֹצֵחַ לֹא
יִרְאוּ-אֹר: ^{כא} אֲדָם בִּיקָר וְלֹא יִבִּין נִמְשָׁל כְּבִהְמוֹת נְדָמוֹ:

יש כאן משל, שהוא דבר חכמה בפני עצמו, שלא יסמוך אדם על עושרו כי אין בכוחו להצילו מהמוות, והשיקוע בו מונע ממנו חיי עולם הבא, אלא יבטח בה'; והנמשל, שהעמים הבוטחים על כוחם יאבדו מהעולם, ורק עם ישראל ימשיך להתקיים כיון שהוא עושה את רצון ה'. **ומתאים לאמרו לכוון את עצמו להשקיע בעבודת ה' ולא באסיפת עושר; ומצד הנמשל, כשהעמים נראים חזקים יותר מעם ישראל, ונראה שישלטו בעולם לעולם, לזכור מה חשוב באמת ומה יהיה בסופם.**

א לַמְנַצֵּחַ לְבְּנֵי-קָרַח מְזִמּוֹר: ^ב מצד הנמשל תשמעו כל העמים כיון שמדבר עליכם **שְׁמַעוּ-זֹאת כָּל-הָעַמִּים** והטו און להקשיב כל בני העולם הזמני והחומרי **הָאֲזִינוּ כָּל-יִשְׂרָאֵל חֵלְד:** ^ג וגם בני האדם בכללם מצד הנמשל **גַּם-בְּנֵי אָדָם** וגם אנשים פרטיים מצד המשל **גַּם-בְּנֵי-אִישׁ** וחשוב המשל גם לעשיר שישים לב וגם לאביון שלא יירא **יַחַד עֹשִׁיר וְאֲבִיוֹן:** ^ד מה שאומר בגלוי הוא דבר חכמה לעצמו **פִּי יִדְבֹר חֲכָמוֹת** והנמשל היוצא מליבי בסתר צריך להבינו מתוך הדברים **וְהָגוֹת לְבִי תְבוּנוֹת:** ^ה ויתרון המשל שגורם להקשיב לו **אֶטָּה לְמַשָּׁל אֲזִנִּי** ועל ידי המשכות הלב אל המנגינה תפתר לאדם החידה המציקה לו **אֶפְתַּח בְּכַנּוּר חֵידָתִי:** ^ו שהיא למה אדם מפחד כשבאה רעה ובנמשל שעם מפחד כשבאה עליו רעה **לָמָּה אֵירָא בְיָמַי רָע** וזה כיון שהעוונות שבדרך כלל רק הולכות בעקבותי מסובבות אותי עכשיו כי לא עשיתי מעשי אמת אלא אספתי הון וכח שלא יועיל בצרה ⁵² **עוֹן עֲקָבִי יִסּוּבְנֵי:** ^ז שאנשים אלו חושבים שכח העושר שלהם יציל אותם בצרה ובנמשל העמים חושבים שכוחם הצבאי יציל אותם **הַבְּטָחִים עַל-חֵילָם** ומה שמענין אותם ורואים בו דבר ראוי לשבח זה עושר ובנמשל כבוד וגדולת העם **וּבִרְבַּע עֶשְׂרִים יִתְהַלְלוּ:** ^ח ולא עושים בכחם דברים טובים כי אפילו את אחיו לא יפדה מצרה בעושרו ושומר אותו לעצמו ובנמשל לא יצילו עם אחר מצרה בכחם הצבאי **אֵחַ לֹא-פָדָה יִפְדֶּה אִישׁ** ולא ישתמש בעושרו לעבודת אלוקים אפילו ככופר נפש לכפר על חטא ובנמשל לא ישתמשו בכחם הצבאי לנצח ממלכות חטאות **לֹא-יִתֵּן לְאֱלֹהִים כְּפָרוֹ:** ^ט ומזה יוצא שלא יוכלו לפדות את עצמם כי

⁵² פרוש נוסף: העוון מסובב אותי בסופי, שהוא "העקב", כלומר בעולם הבא.

פרוש נוסף: אין לי מה "לירא מימי רע", שהם המיתה, כי הנפש נשארת, אבל "אירא" ממה ש"עוון עקבי" ימנע ממני להגיע לעולם הבא.

מט

עוונותיהם כל כך גדולים ובנמשל שהעם הזה נהיה מיותר בעולם כי לא עושה שום דבר טוב **וַיִּקַּר פְּדִיּוֹן נַפְשָׁם** ולכן ימות גם לעולם הבא ובנמשל העם יורד מבמת ההיסטוריה⁵³ **וְחָדַל לְעוֹלָם**: י' והם מתנהגים כחושבים שיחיו לתמיד **וַיְחִי-עוֹד לְנֹצֵחַ** ולא יושחתו כלל בקבר⁵⁴ **לֹא יִרְאֶה הַשְּׁחִת**: י"א ואיך זה יתכן שהרי רואים בעיניהם שגם חכמים מתים לפחות בעולם הזה ובנמשל שגם אומות חזקות נגמרות לבסוף **כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יְמוֹתוֹ** וודאי ההולכים אחר יצרם ואלו שמאבדים את חכמתם אובדים גם מהעולם הבא ובנמשל שכמובן האומות החלשות נעלמות **יַחַד כְּסִיל וְנֶעַר יֵאָבְדוּ** וכולם משאירים את הונם לאחרים ובנמשל כל כח האומות האלו נבזז על ידי הכובשים אותם⁵⁵ **וְעָזְבוּ לְאַחֲרֵים חֵילָם**: י"ב אבל הם בקרבם מרגישים שבתיהם לא יפלו לעולם ויעברו מדור לדור גם לזרעם ובנמשל חושב העם הזה שארצו תשאר שלו והוא יגור בה לתמיד **קִרְבָּם בְּתִימּוֹ לְעוֹלָם מִשְׁפָּנְתָם לְדוֹר וָדוֹר** וחושבים שהם כבר הטביעו את שמם בארץ ולא ישכחו אותם לעולם **קָרְאוּ בְשֵׁמוֹתַם עָלַי אֲדַמּוֹת**: י"ג ושאדם השרוי בחשיבות לא ימות **וְאָדָם בִּיקָר בַּל-יָלִין** אמנם מצד האמת הוא כבהמה אוסף רק עיני חומריות וימות וידום כמותה שלא יזכה לעולם הבא **נִמְשַׁל כְּבַהֲמוֹת נְדָמוֹ**: י"ד ודרכם הזו היא גורמת להם אטימות שלא לראות את האמת **זֶה דְרָכָם כְּסָל לְמוֹ** ואלו שיהיו אחריהם יתרוצו בכל הרכוש שישאירו להם לאכול באופן תמיד⁵⁶ **וְאַחֲרֵיהֶם בְּפִיהֶם יִרְצוּ סֵלָה**: ט"ו ומצד האמת מפטמים אותם כצאן ההולך לשחיטה ששמים אותו לקבר **כַּצֹּאן לְשֵׂאוֹל שְׁתוּ** והמרעה הטוב שמקבלים הוא כדי שלא ישימו לב לשוב בתשובה וימותו גם לעולם הבא **מֵוַת יִרְעָם** וישלטו בחילם הישרים כשתגיע שעתם ובנמשל עם ישראל יקבל כל כחם בגאולה המשולה לבוקר **וַיִּרְדּוּ בָם יִשְׂרָיִם לְבַקֵּר (וּצִירִים)** ורק ה' המגן עליהם יוציא את הישרים מהשאוול להיות במקומו המוכן לצדיקים⁵⁷ ובנמשל עם ישראל לא ירד מבמת ההיסטוריה אלא יבלה את השאוול כיון שהוא שייך למקומו של ה' המגן עליהם **וְצִנְוֹרָם לְבָלוֹת שְׂאוֹל מִזְבֵּל לוֹ**: ט"ז ולא הכסף או הכח אלא רק אלוקים יפדה את הנפש מיד האפיסה בקבר **אֶף-אֱלֹהִים יִפְדֶּה נַפְשִׁי מִיַּד-שְׂאוֹל** כיון שיקח אותי אליו להיות במחיצתו **כִּי יִקְחֵנִי סֵלָה**: י"ז והמסקנה שלא תפחד מאיש שמעשיר או שיש לו השפעה רבה על ידי כבודו ובנמשל מעם שכוחו והשפעתו מתרבים **אֶל-תִּירָא כִּי-יַעֲשֶׂר אִישׁ כִּי-יִרְבֶּה כְבוֹד בֵּיתוֹ**: י"ח כי זה ענין זמני ובמותו לא יקח את כוחו אלא ירשו אותו אחרים **כִּי לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל** וכבודו לא ימשיך איתו ולא יזכר **לֹא-יִרְדּוּ אַחֲרָיו כְּבוֹדוֹ**: י"ט כי כל הברכה שעשה עשה לעצמו ותועיל לו רק בחיי עולם הזה **כִּי-נִפְשׁוּ בְּחַיָּיו יִבְרָךְ** אבל אתה יודוך גם אחרים ועוד תיטיב לך לעולם הבא **וַיִּוְדָךְ כִּי-תִיטֵיב לָךְ**: כ' וכשתסתכל בדורות אבותינו תראה שכמוהו אין להם השארות הנפש ובנמשל שתוכל כבר בזמן הצלחת האומה הזו להסתכל באומות הקודמות שהצליחו ולראות שלא נשאר מהם כלום ותלמד מהם על דורך⁵⁸ **תְּבוֹא עַד-דְּרוֹר אֲבוֹתָיו עַד-נֹצֵחַ לֹא יִרְאוּ-אוֹר**: כ"א אבל האדם השרוי בכבוד לא מבין את זה כי מסמא את עיניו **אָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין** ולכן פועל כבהמות וידום לעתיד לבוא כמותם **נִמְשַׁל כְּבַהֲמוֹת נְדָמוֹ**:

⁵³ פרוש נוסף: הרי כל איש פודה את אחיו ולפחות את נפשו, ואיך אלו לא חושבים לפדות עצמם, ואיך חדל הרעיון הזה אצל רוב בני האדם?

⁵⁴ פרוש נוסף: ועוד, שבפדיית הנפש יש יתרון, שיחיה בעולם הבא לנצח, ולא יישחת עם גופו.

⁵⁵ פרוש נוסף: היה צריך לראות שהחכמים מתים רק בגופם אבל "הכסיל והבער" מתים גופם ונפשם "יחד"; ולעומת זאת, לענין הרכוש אלו כאלו "עוזבים לאחריים חילם".

⁵⁶ פרוש נוסף: בניהם "אחריהם ירצו" גם הם במה ששמעו מ"פיהם", ויילכו בדרכם.

⁵⁷ "זבול" הוא מקום משכן קבוע.

⁵⁸ פרוש נוסף: נפשו, שברך לעצמו בחייו, תבוא אחרי מותו אל אבותיו, וכמוהם לא יראה חיי עולם הבא.

ב מְזֻמֹּר לְאֶסְף־אֵל | אֱלֹהִים יִהְיֶה דְבַר וַיִּקְרָא אֶרֶץ מִמְזֻרַח-שֶׁמֶשׁ עַד-מִבְּאוֹ:
 ב מִצִּיּוֹן מִכְּלַל-יְפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ: ג יָבֵא אֱלֹהֵינוּ וְאֵל-יִחְרַשׁ אֶשׁ-לְפָנָיו וְתֹאכַל
 וְסִבִּיבָיו נִשְׁעָרָה מְאֹד: ד יִקְרָא אֶל-הַשָּׁמַיִם מֵעַל וְאֵל-הָאָרֶץ לְדִין עִמּוֹ: ה אֶסְפוּ-
 לִי חֲסִידַי כִּרְתֵי בְרִיתִי עִלַי-זִבְחָה: ו וַיִּגִּידוּ שָׁמַיִם צְדָקוֹ כִּי-אֱלֹהִים | שֶׁפֶט הוּא
 סֵלָה: ז שְׁמֵעָה עִמִּי | וְאֲדַבְּרָה יִשְׂרָאֵל וְאֶעֱיֶדָה בְּיָד אֱלֹהִים אֱלֹהֵי אֲבוֹתַי: ח לֹא
 עַל-זִבְחֵיךָ אוֹכִיחֶךָ וְעוֹלֹתֶיךָ לִנְגִדֵי תִמְיֶד: ט לֹא-אֶקַח מִבֵּיתֶךָ פָּר מִמִּכְלֵלֹתֶיךָ
 עֲתוּדִים: י כִּי-לִי כָל-חֵיתוּ-יַעַר בַּהֲמוֹת בַּהֲרֵי-אֶלְפֵי: יא וַיְדַעְתִּי כָל-עוֹף הָרָיִם
 וְזִיו שָׁדַי עִמָּדִי: יב אִם-אֶרְעֵב לֹא-אֹמַר לָךְ כִּי-לִי תִכַּל וּמְלֹאָה: יג הָאוֹכֵל בְּשֶׁר
 אֲבִירִים וְדָם עֲתוּדִים אֲשַׁתֶּה: יד זִבְחָה לְאֱלֹהִים תוֹדָה וְשִׁלְמִם לְעֹלִיוֹן נִדְרֵיךָ:
 טו וַיִּקְרָאנִי בְּיוֹם צָרָה אֲחַלְצֶךָ וְתִכְבְּדֵנִי: טז וְלִרְשָׁע | אֹמַר אֱלֹהִים מַה-לָּךְ
 לְסַפֵּר חֲקֵי וּתְשֹׂא בְרִיתִי עִלַי-פִּיךָ: יז וְאַתָּה שִׁנְאַת מוֹסֵר וּתְשַׁלַּח דְּבַרְי אֲחֵרֵיךָ:
 יח אִם-רְאִיתָ גִּבּוֹר וּתְרַץ עִמּוֹ וְעִם מְנַאֲפִים חֲלַקְךָ: יט פִּיךָ שִׁלַּחְתָּ בְרַעְיָה וּלְשׁוֹנֶיךָ
 תִּצְמִיד מְרֻמָּה: כ תִּשָּׁב בְּאֲתֵיךָ תִּדְבַּר בְּבֶן-אִמֶּךָ תִּתֵּן-דִּבְרֵי: כא אֱלֹהֵי עֲשִׂיתָ |
 וְהִחַרְשְׁתִּי דְמִית הַיּוֹת-אֶהְיֶה כְמוֹךָ אוֹכִיחֶךָ וְאֶעֱרַכָּה לְעֵינֶיךָ: כב בִּינּוּ-נָא זֹאת
 שִׁכְתִּי אֱלֹהֵי פֶן-אֲסַרְפָּה וְאִין מִצִּיל: כג זִבְחָה תוֹדָה יִכְבְּדֵנִי וְשֵׁם הַרְדָּה אֶרְאֶנּוּ
 בְּנִשְׁעֵי אֱלֹהִים:

המזמור אומר שאין לה' צורך עצמי בקרבנות, כפי שחושבים הרשעים שהם יתנו לו קרבן והוא ישתוק על רעות אחרות שהם עושים, וכפי שחשבו על האלילים⁵⁹, אלא הקרבנות נועדו לעזור לאדם לשמור את התורה כולה. **ומתאים לאמרו ליישר את דעתו בעבודת ה'.**

א מְזֻמֹּר לְאֶסְף־אֵל⁶⁰ (אל תחשבו שה' הוא אחד הכוחות בעולם) אלא ה' הוא מעל הכוחות כולם ושולט בהם **אֵל אֱלֹהִים ה'** ובדברו נהיתה הארץ כולה **דְּבַר וַיִּקְרָא-אֶרֶץ** על כל קצוותיה **מִמְזֻרַח-שֶׁמֶשׁ עַד-מִבְּאוֹ: ב** (ואל תחשבו שאינו בכל העולם אלא בירושלים

⁵⁹ זו השקפת עבודה זרה, שהאלילים אינם רוצים שהאדם ישנה את דרכיו, אלא רוצים להרוויח דברים, וכביכול יש בכוחם לתת דברים אחרים, והאדם עושה איתם משא ומתן ומנסה להפעיל את כוחות העולם לטובתו. צורת חשיבה זו עלולה לגרום שאנשים יחשבו שהם מסודרים מול ה', ויעשו רעות רבות בחסות זה, עד שיגרום לחורבן בית המקדש, כמו שנאמר בירמיהו פרק ז: "הֲנָה אֲתֶם בְּטֹחִים לְכֶם עַל דְּבַרֵי הַשֶּׁקֶר לְבַלְתִּי הוֹעִיל: הֲגִבַּב רִצְוֹן וְנֶאֱפָה וְהִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר וְקִטֵּר לְבַעַל וְהִלָּךְ אֲחֵרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתֶּם: וְכֹאֲתֶם וְעַמְדַתְּם לְפָנַי בְּבֵית הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלָיו וְאֲמַרְתֶּם נִצַּלְנוּ לְמַעַן עֲשׂוֹת אֵת כָּל הַתּוֹעֲבוֹת הָאֵלֶּה: הַמְעַרְתָּ פְרָצִים הִנֵּה הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלָיו בְּעֵינֵיכֶם... וְעֲשִׂיתִי לְבַיִת אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלָיו אֲשֶׁר אֲתֶם בְּטֹחִים בּוֹ וְלִמְקוֹם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְכֶם וְלְאֲבוֹתֵיכֶם פְּאֶשֶׁר עֲשִׂיתִי לְשָׁלוֹ: וְהִשְׁלַכְתִּי אֲתֶכֶם מֵעַל פְּנֵי... כִּי לֹא דִבַּרְתִּי אֵת אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם (הוֹצִיא) הוֹצִיאִי אֹתֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל דְּבַרֵי עוֹלָה וְזִבְחָה: כִּי אִם אֵת הַדְּבָר הַזֶּה צִוִּיתִי אֹתְם לֵאמֹר שְׁמַעוּ בְּקוֹלִי וְהִיִּיתִי לְכֶם לְאֱלֹהִים וְאֲתֶם תִּהְיוּ לִי לְעַם וְהִלַּכְתֶּם בְּכָל הַדְּרָךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֲתֶכֶם לְמַעַן יִיטֵב לְכֶם". וכן מוזכר במזמור הבא: "כִּי לֹא תִחַפֵּץ זִבְחָה וְאֲתֶנָּה עוֹלָה לֹא תִרְצֶה: זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה לֵב נִשְׁפָּר וְנִדְבָה אֱלֹהִים לֹא תִבְהֶה".

⁶⁰ אסף היה בזמן דוד, ומוזכר פעמים רבות בדברי הימים, בעזרא ובנחמיה.

בלבד) אלא שציון כלולה כל מיני היופי שבעולם מלוכה ומקדש **מציון מכלל-יפי** ולכן שם הוא מופיע בגלוי **אלהים הופיע: ג** (ואף שהיום מאריך אף על רעותיכם) לעתיד לבוא יבוא המשגיח עלינו ולא ישתוק עוד **יבא אלהינו ואל-יחרש ויהיה עת משפט שדין את העולם באש אש-לפניו תאכל** ותהיה סערה גם במי שקרוב אליו כעם ישראל⁶¹ **וסביביו נשערה מאד: ד** ואז יקרא לשמים להעיד מה שבליבו של אדם **יקרא אל-השמים מעל** וידון את עם ישראל בארץ **ואל-הארץ לדין עמו: ה** ויאמר שידבקו בה' להיות לו, רק חסידיו שעל ידי הזבחים כרתו איתו ברית על כל התורה⁶² **אספו-לי חסידי פתיי בריתי עלי-זבח: ו** ואז יספרו השמים את הצדק שה' עושה בעולם **ויגידו שמים צדקו** שיתברר שה' שופט את העולם באופן מתמיד ומה ששותק היום רק מאריך אף **כי-אלהים טפט הוא סלה: ז** ולכן כבר היום שמעו עבדי ותכוונו את עצמכם **שמעה עמי ואלדברה** ואתם ישראל שקיבלתם תורה אעיד בכם על רעתכם **ישראל ואעידה בך** כיון שהופעתו בעולם דרככם ואני משגיח עליכם לכן גם שופט אתכם⁶³ **אלהים אלהיך אנכי: ח** והתוכחה לא על ענין הזבחים שאותו אתם דוקא עושים טוב **לא על-זבחיך אוכיחך** ומקריבים מולי את עולת התמיד **ועולתיך לנגדי תמיד: ט** (אלא שחושבים שאני צריך את זה) והרי אינני צריך דוקא את הפר שגדל בביתך **לא-אקח מביתך פר** ומהצאן שאתה מגדל לא אקח את הטובים ביותר **ממכלאתיך עתודים: י** שהרי אם הייתי צריך בהמות כל חיות הבר שלי בלי צד בעלות שלכם **כי-לי כל-חיתו-יער** ובהרים יש לי חיות גדולות⁶⁴ **לאלפים בהמות בהרי-אלף: יא** ואני גם יודע איפה הם ואפילו העופות שנסתרים בהרים **ידעתי כל-עוף הרים** וכל דבר שיש בשדה⁶⁵ שמו איתי **וזני שדי עמדי: יב** ולכן גם לו יצויר שהייתי זקוק לאוכל כמו שאתם מדמים לא הייתי אומר לכם להביא לי אותו **אם-ארעב לא-אמר לך** כי גם העולם המיושב וכל רכושו שלי והייתי יכול לקחת כרצוני **כי-לי תבל ומלאה: יג** ויותר מזה שהרי ידוע וודאי⁶⁶ שאיני צריך לאכול או לשתות **האוכל בשר אבירים ודם עתודים אשתה: יד** אלא אינני צריך שתתן לי זבחים כדי שאציל אותך רק אחרי ההצלה תודה לה' על ידי זבח **זבח לאלהים תודה** ומה שנדרת בעת צרה תשלם אבל לא בקשתי ממך שתנדוד **ושלם לעלין ודריך: טו** וכשיש לך צרה תקרא אלי ובזה די ולא צריך קרבנות **וקראני ביום צרה** ואציל אותך מהצרה ואז תכבדני לפרסם את הנס שזה העיקר בקרבן התודה **אחלצך ותכבדני: טז** אבל לרשע שאינו חושב כך אומר ה' **ולרשע אמר אלהים** מה אתה מנסה לנסח מחדש את המצות הבלתי מובנות כקרבנות **מה-לך לספר חקי** ואת מצות התורה אתה רק אומר בפוך אבל לא מקיים **ותשא בריתי עלי-פיד: יז** שהרי שנאת את תוכחת התורה לתקן את דרכיך **ואתה שנאת מוסר** ולכן אחרי שאתה אומר את דברי משליך אותם ולא עושה **ותשלך דברי אחרים: יח** שאתה הולך אחרי תאוותיך ומרצה את הגנב שיתן לך

⁶¹ פרוש נוסף: יש סביבו סערה, כך שרק חסידיו האמיתיים יוכלו להתקרב אליו.

⁶² זה משל לכריתת ברית בין אנשים, שנעשית על זבח, בהרבה מקרים, כמו בפסוק: "ועתה לכה נקרה ברית אגני ואתה וקהל לעד ביני ובינך: ... ויזבח יעקב זבח בקר ויקרא לאחיו לאכל לחם" (בראשית לא, מד; נד).

⁶³ "אלקים אלקיך אנכי" כנגד "א-ל אלקים ה'". אולי הכוונה היא, שבאופן בסיסי, ה' הוא א-ל אלוקים ואינו צריך מאיתנו כלום, אבל כיון שהופיע מציון, יש לו קישור לעם בעולם, ו"אלוקים אלוקיך אנכי", וזה מחייב אותנו לעובדו.

⁶⁴ אמנם יש מקומות ש"בהמות" הן החיות המבויתות לעומת "חיות" שהן חיות בר, אבל בדרך כלל "בהמות" הן בעלי חיים גדולים ו"חיות" הן כל השאר, וזה הפרוש כאן, כיון שמדובר בחיות בר.

⁶⁵ "זיו" היא מילה נדירה מאוד. קשה לומר שהוא מלשון "זו", כי אין שורש כזה בתנ"ך. נראה לפרש שהיא מלשון "זה" או "להזות", ואומר: ידוע לי כל דבר שאפשר להצביע עליו בשדה.

⁶⁶ זה סגנון של שאלה רטורית, והוא סגנון ייחודי, ומשמעותו שאי אפשר כלל לענות תשובה אחרת, ולכן אפשר לשאול בלי לחשוש מתשובה לא נכונה.

חלק בגנבה במקום להוכיח אותו **אם-ראית גנב ותריך עמו** ושם את החלק שהרווחת בניאוף **ועם מנאפים חלקך**: יט וגם מה שלא נותן לך רווח ישיר אתה עושה שאתה מדבר רעות על אחרים **פיד שלחת ברעה** וכל פרטי דיבורך צמודים לרמאות לסכסך בין אנשים **ולשונך תצמיד מרמה**: כ עד שתעזוב גם את המוסר הטבעי. שדרכך הקבועה לדבר גם על אחר לשון הרע **תשב באחיד תדבר** ואפילו בן אמך שלא יורש איתך תנסה להרחיק מעליך⁶⁷ **בבן-אמך תתן-דפי**: כא וכיון שעשית רעות כאלו והארכתי לך אף **אלה עשית והחרשתי** חשבת שאלוקים כמור שאינו מחפש מוסר אלא את טובתו הפרטית ורוצה קרבנות ולא מעשים טובים **דמית היות-אהיה כמוך** ולכן אוכיח אותך כאן ואראה לך את דרכי מול דרכך **אוכיחך ואערכה לעיניך**: כב ומציע שתבינו את התוכחה הזו כבר עכשיו כי הקרבנות שאתם מביאים בצורה הזו גורמת לכם לשכוח את ה' מצד האמת **בינו-נא זאת שכחי אלוה שאם לא כן כשיבוא זמנכם תמותו ואין מי שיציל אתכם לעולם הבא**⁶⁸ **פן-אטרף ואין מציל**: כג ואילו מי שזובח קרבן תודה כדי לפרסם את גדולתי **זבח תודה יכבדנני** ושם לפניו את דרך ה' ללכת בה **ושם דרך הוא יראה לעתיד את תשועת ה'** שיושיע אותו **אראנו בישע אלהים**:

כא א למנצח מזמור לדוד: ב **בבוא-אליו נתן הנביא פאשר-בא אל-בת-שבע**: ג **חנני אלהים פחסדהך קרב רחמיהך מחה פשעי**: ד **(הרבה) הרב פבסני מעוני ומחטאתי טהרני**: ה **כי-פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד**: ו **לך לבדה | חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בך ברה תזכה בשפטך**: ז **הן-בענון חוללתי ובחטא יחמתני אמי**: ח **הן-אמת הפצת בטחות ויבסתם חכמה תודיעני**: ט **תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין**: י **תשמיעני ששון ושמחה תגלנה עצמות דכית**: יא **הסתר פניך מחטאי וכל-עונתי מחה**: יב **לב טהור ברא-לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי**: יג **אל-תשליכני מלפניך ורוח קדשך אל-תקח ממני**: יד **השיבה לי ששון ישעה ורוח נדיבה תסמכני**: טו **אלמדה פשעים דרכיך וחטאים אליך ישובו**: טז **תצילני מדמים | אלהים אלהי תשועתי תרגן לשוני צדקתך**: יז **אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך**: יח **כי | לא-תחפץ זבח ואתנה עולה לא תרצה**: יט **זבחי אלהים רוח נשברה לב-נשבר ונדכה אלהים לא תבזה**: כ **היטיבה ברצונה את-ציון תבנה חומות ירושלים**: כא **אז תחפץ זבחי-צדק עולה וכליל אז יעלו על-מזבחתך פרים**:

יום
שלישי

דוד מבקש שה' יקבל את תשובתו וינקהו מהחטא. **ומתאים לאמרו למי שחטא ורוצה לחזור בתשובה ושה' יקבל את תשובתו.**

א למנצח מזמור לדוד: ב **כאשר נתן בא והודיעו שמעשה בת שבע היה חטא ושיהיו לו ייסורים על זה**⁶⁹ **בבוא-אליו נתן הנביא פאשר-בא אל-בת-שבע**: ג **אמצא חן בעיניך כמו**

⁶⁷ נראה ש"דופי" מלשון "הדף".

⁶⁸ כמוכן, "אטרופ" הוא משל מהקרבנות, כפי שהם חשבו שה' כביכול צריך בשר.

⁶⁹ כמו שכתוב שם "ועתה לא תסור קרב מביתך עד עולם עקב פי בותני ותקח את אשת אורייה החתי להיות לך לאשה: כה אמר ה' הנני מקים עליך רעה מביתך... ויאמר דוד אל נתן חטאתי לה' ויאמר נתן אל דוד גם

נא

שהיה חסדך איתי עד עכשיו, שאמרת שאני זורעי נמלוך לעולם **הַנְּנִי אֱלֹהִים כְּחֶסֶדְךָ** וכיון שרצונך בי תנקה את מה שמרדתי בך במידת רחמיך **כְּלָב רַחֲמֶיךָ מִחַה פְּשָׁעֵי: ד** ולכן אינני מבקש שלא תייסר אותי אלא אדרבה תכבס אותי בייסורים ככל הדרוש מעיוות המחשבה המבדיל אותי ממך **(הרבה) הָרַב כְּבָסֵנִי מֵעוֹנֵי וּתְטַהֵר אוֹתִי מִטּוֹמְאֹת הַחַטָּא שֶׁכָּבַר עִשְׂתִּי וּמַחְטָאֵי טְהַרְנִי: ה** כי אני יודע עכשיו ומודה שמרדתי ברצונך **כִּי-פְשָׁעֵי אֲנִי אָדַע** ורואה כל הזמן את החטא שיצרת בפועל בעולם ורוצה לתקנו **וְחֶטְאֵי נַגְדֵי תַמִּיד: ו** שמצד המרד רק לך חטאתי כי כלפי בני אדם יש לי הסברים אבל מולך אין לי פתחון פה **לָךְ לְבַדְךָ חֶטְאֵי** והמעשה שעשיתי אינו טוב בעיניך, כמו שחשבתי, ואני יודע עכשיו שהיה רע **וְהִרַע בְּעֵינֶיךָ עִשְׂתִּי** ואז כשתייסר אותי תקיים בצדק את דברך הטוב שדיברת אלי **לִמְעַן תִּצְדַּק בְּדַבְרֶךָ** ויחד עם זה תוכל לזכות אותי בדין כיון שהייסורים יכפרו על החטא⁷⁰ **תִּזְכָּה בְּשִׁפְטֶךָ: ז** (והמחילה על החטא מוכרחת כיון שהחטא מוכרח) כי כבר מראשית היצירה נוצרתי בעיוות מחשבה שיצירת האדם מונעת מתאוה ולא ממחשבה על גדולת המעשה **הַן-בְּעוֹן חוֹלַלְתִּי** ורצון אמי במעשה החטיא את המטרה שאם היתה חושבת על צער ההריון אולי לא היתה רוצה בו **וּבְחֶטְאֵי יַחְמַתְנִי אָמֵי: ח** וכך צריך להיות שיהיה החטא מוכרח כי אתה רוצה אמת כל כך גדולה שאנשים לא יכולים להבינה ולכן היא מטויחת ונראית להם בדרכים אחרות כתאוות ההולדה **הַן-אָמַת הִפְצַת בְּטַחֹת וְיֵשׁ בַּדְּבָרִים שֶׁנִּרְאִים סְתוּמִים בְּעֵינֵי אֲנָשִׁים, חֲכָמָה עֵמוּקָה שֶׁה' מַגְלֵל, וְבָהֶם תוֹדִיעַ לִי אֵת חֲכַמְתְּךָ כְּשֶׁאֵרָאָה מֵהַ מִתְּגַלְּגֵל עַל יַדֵּי הַחַטָּא⁷² וּבִסְתֵמָה תוֹדִיעֵנִי: ט** ומצד טומאת עיוות המחשבה שמרחיקה אותי ממך תחזיר אותי לדרך הישר, כטהרת טמא מת ומצורע, על ידי העונה ושפלות המחשבה המשולה לאזוב **תְּחַטָּאֵנִי בְּאִזּוֹב וְאֶטְהַר** ומצד המעשה הרע בפועל המלכלך את העולם תנקה אותי בייסורים ויצא רצון ה' דווקא מתוך המעשה הרע שיתברר למפרע כטוב⁷³ **תְּכַבְּסֵנִי וּמִשְׁלַל אֲלֵבִינִי: י** וכמו שהשמעת אותי עכשיו שיבואו לי ייסורים, תשמיע לי אז שמחה שנשלם התהליך ונרפא עוונתי **תְּשִׁמְעֵנִי שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה** ואז ישמחו בגילוי חדש על ישועתם גם מוסדי הגוף ששברת בייסורים **תְּגַלְּנָה עֲצָמוֹת דְּפִית: יא** וכדי שנגיע לזה אל תסתכל בחטא עצמו לתת לי כפי המגיע לי עליו שאז אמות **הַסִּתֵּר פְּנֵיךָ מִחֶטְאֵי אֲלָא יִסַּר אוֹתִי לְנִקּוֹת מִמֶּנִּי אֵת עִוּוֹתַי הַמַּחֲשָׁבָה וְכָל-עוֹנֹתַי מַחָה: יב** ועל ידי הייסורים תיצור לי רצון נקי אליך **לֵב טְהוֹר בְּרָא-לִי אֱלֹהִים** ותחזיר לי⁷⁴ את כיון ההנעה שהיה לי קודם שהיה יציב ומבוסס והחטא הסית אותי ממנו **וְרוּחַ נְכוֹן חִדַּשׁ בְּקִרְבִּי: יג** והעיקר שלא תרחיק אותי מקרבת אלוקים להתיאש ממני **אֶל-תִּשְׁלִיכֵנִי מִלְּפָנֶיךָ** ואל תקח ממני את ההנעה שלך הנובעת מהקודש, במקום להעניש אותי **וְרוּחַ קִדְשְׁךָ אֶל-תִּקַּח מִמֶּנִּי: יד** ואחר שאטהר תחזיר לי גם את השמחה בהשלמת התהליך כשתושיע אותי **הַשִּׁיבָה לִי**

ה' העביר חטאתך לא תמות: אָפְסֵס כִּי נֶאֱזַץ נֶאֱצַתְךָ אֵת אֵיבֵי ה' בְּדַבְרֶךָ הַזֶּה גַם הֵבֵן הַיְלֹוֹד לָךְ מוֹת יָמוֹת" (שמואל ב' יב).

⁷⁰ פרוש נוסף: המטרה היא שתזכה אותי במשפט, אבל כדי שזה יהיה צודק, צריך ייסורים לפני כן לכפר על החטא, ואז יהיה דין צדק, כי יש בו ייסורים, ומצד שני יצא זכאי במשפט בכללו.

⁷¹ פרוש נוסף על הענין כולו: כיון ש"בעוון חוללתי", משמע שמציאות החטא מוכרחת, ואם כן איך אפשר להעניש רשעים? התשובה היא, שגם מציאות התשובה מוכרחת, ש"הרב כבסני מעוונתי", והרשע אינו נענש על מה שחטא אלא על שחטא ולא שב. ולכן "יצדק ה' בדברו", שמצווה לעשות כך ולא כך, ויזכה במה שהוא עושה משפט, כיון שהרשע היה יכול לשוב ולא שב.

⁷² כיון שצריך היה שדוקא בנה של בת שבע יבנה את המקדש.

⁷³ זה המשל לשלג, שהוא קר וממית, אבל לאחר זמן, כשהוא נמס, מתגלה שהוא באמת מים חיים. וכן אמר במזמור קמז: "הנותן שלג כצמר כפור כאפר יפזר: משליך קרחו כפתים לפני קרתו מי יעמוד: ישלח דברו וימסם ישב רווחו יזלו מים".

⁷⁴ "חדש" בכל מקום בתנ"ך משמעותו דבר שהיה ישן ועושים אותו שוב.

שָׁשׁוֹן יִשְׁעָדָךְ ועל ידי זה תתמוך אותי בכח המניע אותי לעשות בעולם יותר ממה שאני מחויב, שאני יכול להוסיף בעבודתך דוקא כיון שחזרת בתשובה ורוח נְדִיבָה תִסְמְכֵנִי: טו שאוכל ללמד את דרכי התשובה למורדים בך אֶלְמֶדָה פְּשָׁעִים דְּרָכֶיךָ ואז יוכלו לשוב אליך כמוני גם חטאים אחרים וְחַטָּאִים אֶלֶיךָ יָשׁוּבוּ: טז ובמהלך הייסורים הצל אותי מהצורך לשפוך דמים במרד אבשלום כדי להציל את עצמי כדי שתהיה תשועתי לבסוף שלמה ותהיה על דרך⁷⁵ הַצִּילֵנִי מִדְּמַיִם אֱלֹהִים אֱלֹהֵי תְשׁוּעָתִי ואז אוכל לשבח אותך על האמת שעשית בעצם הייסורים שיתגלו לבסוף כטובה תִרְגַּן לְשׁוֹנֵי צַדִּיקְתָּךְ: יז וכשתושיע אותי אז תפתח את יכולת ההודאה שלי שרוצה להודות כבר עכשיו⁷⁶ אֲדַנְיָ שְׁפָתַי תִּפְתַּח וּפִי יֹאמֶר מֵעַצְמוֹ את תהילתך גם על הצרה וגם על הישועה וּפִי יִגִּיד תְהִלָּתְךָ: יח כי אין ביכולתי לכפר על חטא מזיד בקרבנות שאם היית רוצה הייתי נותן פי לא-תִחַפֵּץ זָבַח וְאֶתְנָה וגם קרבן עולה לא מרצה אותך על מזיד עולה לא תִרְצָה: יט אלא הזבח הרצוי לך הוא שאשבור את ההנעה השלילית שאפסיק לחטוא כמו שמפורט במזמור הקודם זָבַחִי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה ושישבר רצוני לרע⁷⁷ וידכא בייסורים לב-נִשְׁבָּר וְנִדְכָה וזה רצוי לך ולא תרחיק ממך את החוזר אליך כך אֱלֹהִים לא תִבְזֶה: כ וסוף שישוב גם החטא הזה למטרתו המקורית ללדת את שלמה ותרצה בו להקים בציון את בית המקדש כמו שהבטחת לי הִיטִיבָה בְּרִצּוֹנְךָ אֶת-צִיּוֹן ותושיע אותנו מכל אויבינו מסביב תִּבְנֶה חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַם: כא ואז גם תרצה מאיתנו את עבודת הקרבנות, שלמים שיוקרבו לפי האמת והנכון ולא למילוי תאוה אֶת תִּחְפָּץ זָבַחִי-צִדִּיק ועוד יותר עולות שיעלו כליל על המזבח עולה וְכָלִיל ואז יעלה שלמה על מזבחך פרים רבים ומהחטא המתוקן תצא עבודת ה'⁷⁸ אֶת יַעֲלֵנוּ-עַל-מִזְבְּחֶךָ פְּרִים:

כב * לְמִנְצַחַת מִשְׁכִּיל לְדָוִד: ב בְּבֹא | דוֹאֵג הָאֲדוֹמִי וַיִּגְדֵּל לְשָׂאוֹל וַיֹּאמֶר לוֹ
בֵּא דָוִד אֶל-בֵּית אַחִימֵלֵךְ: ג מֵה-תִּתְהַלֵּל בְּרַעְיָה הַגִּבּוֹר חֶסֶד אֵל כָּל-הַיּוֹם:
ד הוֹוֹת תִּחְשַׁב לְשׁוֹנֶךָ כְּתֵעַר מְלֻטָּשׁ עֲשֵׂה רַמְיָה: ה אֶתְבַּתְּ רַע מִטּוֹב שִׁקָּר |
ו מַדְבֵּר צִדִּיק סֵלָה: ז אֶתְבַּתְּ כָּל-דְּבָרֵי-בָלַע לְשׁוֹן מִרְמָה: ח גַּם-אֵל־יִתְצַבֵּךְ לְנִצְחָה
יִחַתֵּךְ וַיִּסְחַתֵּךְ מֵאֵהֶל וְשָׂרְשָׁף מֵאֲרִיץ חַיִּים סֵלָה: ט וַיִּרְאֵנוּ צַדִּיקִים וַיִּירָאוּ וַעֲלָיו
יִשְׁחַקוּ: י הִגַּה הַגִּבּוֹר לֹא יֵשִׁים אֱלֹהִים מְעוֹזוֹ וַיִּבְטַח בְּרַב עֲשָׂרוֹ יַעֲזוּ בְהַנְתּוֹ:
י ואֲנִי | כְּזֹנִית רַעֲנָן בְּבֵית אֱלֹהִים בְּטַחְתִּי בְּחֶסֶד-אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד: יא אוֹדֶךָ
לְעוֹלָם כִּי עֲשִׂיתָ וְאֶקְוֶה שְׂמֵךְ כִּי-טוֹב נִגְדֵךְ חֲסִידֶיךָ:

דוד אומר כמה רע דיבור לשון הרע, ומביא את הדוגמה של דואג האדומי⁷⁹.
ומתאים לאמרו על בעלי לשון הרע שפוגעים באנשים.

⁷⁵ פרוש נוסף: "הצילני" שלא לחייב אותי על דמי אוריה, אף שמצד עצם הדין "לארץ לא יכופר דם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו" (במדבר לה, לג).

⁷⁶ פרוש נוסף: כשתסלח לי, תפתח בזה את פי, שהרי כל עוד אני חוטא, אין לי רשות לשבח אותך.

⁷⁷ ועיקר מה שהאדם עושה הוא לשבור את רצונו הרע, וממילא ה' בורא בו לב טהור ומחדש בקרבו רוח נכון.

⁷⁸ פרוש נוסף: "כי לא תחפוץ זבח ואתנה" כיון שהמשכן חרב, ואין חטאות ואשמות של יחיד קרבות בבמה, אבל גם אז יש דרך להתקרב אל ה': "זבחי אלקים רוח נשברה". אבל "כשתיטיב ברצונך את ציון", לבנות את המקדש, "אז תחפוץ" שנקריב גם "זבחי צדק".

⁷⁹ הסיפור נמצא בשמואל א' פרק כב, ותחילתו בפרק כא.

נב **א** לַמְנַצֵּחַ הַבְּנֵה פְּנִימִית שֶׁל הַמְצִיאוֹת מְשַׁכֵּיל לְדָוִד: **ב** בְּבֹא דוֹאֵג הַאֲדָמִי וְהַלְשִׁין לְשֹׁאֵל עַל דָּוִד וְאַחִימֶלֶךְ וַיִּגְדֵּל לְשֹׁאֵל וְעוֹד שֶׁאִמְרָ לּוֹ דְבָרִים לֹא מְדוּיָקִים שֶׁמֵּהֵם מִשְׁמַע שֶׁאַחִימֶלֶךְ יָדַע שְׂדוּד בּוֹרַח מִשֹּׁאֵל וַיֹּאמְרוּ לוֹ⁸⁰ **בָּא דָוִד אֶל-בֵּית אַחִימֶלֶךְ:** **ג** מָה אַתָּה מִשְׁבַּח עֲצֻמְךָ בְּפָנַי שֹׁאֵל עַל יְדֵי עֲשִׂיית רְעָה, וְאִם חֲשַׁשְׁתָּ שִׁיהְרוּג אוֹתָךְ גַּם כֵּן הָרִי אֶתָּה גִּיבוֹר מֵה-תִּתְהַלֵּל בְּרְעָה הַגְּבוֹר וְאִם עֲדִיין חוֹשֵׁשׁ תִּסְמוּךְ עַל ה' שְׁעוֹשָׂה חֶסֶד תָּמִיד וְלֹא תַעֲשֶׂה רְעָה⁸¹ **חָסֵד אֶל כָּל-הַיּוֹם:** **ד** וְגֵרַמְתָּ לְדַבְרִיךְ לְהַחֲשֹׁב דְּבַר רַע הַיּוֹת תִּחְשַׁב לְשׁוֹנֶךָ עַד שֶׁנְּהוּי כִּסְכִּין חֲדָה וְעֲשִׂית עַל יָדָם דְּבָרִים שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִים לְהַעֲשׂוֹת⁸² **כִּתְעַר מִלְטָשׁ עֲשֵׂה רְמִיָּה:** **ה** וַיּוֹצֵא שֶׁאַתָּה אוֹהֵב אֶת הָרַע עֲצֻמוֹ מֵעֵצֶם מֵהַ שֶׁהוּא רַע שֶׁהָרִי יִכּוֹל לְשִׁתּוֹק וְלֹא הֵיית מִפְּסִיד כְּמַעַט כְּלוּם **אֶהְבֵּת רַע מְטוֹב** וּמַעֲדִיף בְּאוֹפֵן מֵהוֹתִי לְדַבֵּר שֶׁקֵּר שֶׁהָרִי גַם אִם כִּבֵּר דִּיבַרְתָּ, יִכּוֹל לֹמַר אֶת הָאֵמֶת שֶׁאַחִימֶלֶךְ לֹא יָדַע דְּבַר שֶׁקֵּר וּוְדָאֵי שֶׁאִינְךָ רֹצֵחַ שִׁיעֲשֶׂה הַדִּין הָאֵמִיתִי שֶׁאִין צְרִיךְ לֹא רַק לֹמַר אֵמֶת אֲלֵא לְשִׁתּוֹק לְגַמְרִי כִּי שֹׁאֵל יִפְגַע בָּהֶם מִחֲשֵׁדוֹ גַּם אִם תֹּאמַר אֶת כָּל הָאֵמֶת מִדְּבַר צֶדֶק סָלָה: **ו** וְעוֹד שֶׁאֶהְבַּת כָּל עֵינִי שֶׁל הַשְּׂמֵדָה וְהָרַס כִּי גַם נִהְרָגוּ כָּל עֵיר הַכְּהֻנִּים⁸³ **אֶהְבֵּת כָּל-דְּבָרֵי-בָלַע** וְאִפִּילוֹ מוֹכֵן לְשֶׁקֶר בְּשִׁבִּיל זֶה לְשׁוֹן מְרָמָה: **ז** וְכִנְגַד חוֹזֵקֶךָ, ה' שֶׁהוּא בְּעַל הַכַּח יִשְׁבּוֹר אוֹתָךְ כְּמוֹ שֶׁמִּנְתָּצִים אֲבָן חֲזִיקָה שֶׁלֹּא מִתְּאַחֶה עוֹד וְלֹא יִהְיֶה לְךָ קִיּוּם לְעוֹלָם הַבָּא גַם-אֵל יִתְצַדֵּךְ לְנִצָּח וְיַחֲתֶה אוֹתָךְ כְּדָשֵׁן מֵהַמְּזַבַּח וַיּוֹצֵא אוֹתָךְ מֵאוֹהֵל מוֹעֵד בְּאוֹפֵן מֵהוֹתִי⁸⁴ **יִחַתְּךָ וְיִסְחָף מֵאֶהֱלֵךְ** עַד שִׁיעֲקוֹר אוֹתָךְ וְאֵת זֶרַעַךְ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה⁸⁵ גַּם כֵּן וְשֶׁרֶשֶׁף מֵאַרְצֵי חַיִּים סָלָה: **ח** וְכִשְׂרִירוֹ צְדִיקִים אֶת גּוֹדֵל נְפִילְתְּךָ יִירָאוּ מֵה' כִּי יִרְאוּ שֶׁאִין לְסַמּוֹךְ עַל זֶרַעַךְ בְּשֶׁר וְיִירָאוּ צְדִיקִים וְיִירָאוּ וַיִּחַקּוּ עֲלֶיךָ שֶׁחֲשַׁבְתָּ שֶׁאַתָּה צְדִיק וַיִּחַקּוּ בִּזְהָרָה אֶת עֲמִידָתָם וְעָלְיוֹ יִשְׁחָקוּ: **ט** וַיֹּאמְרוּ שֶׁהִנֵּה אַתָּה עִם כָּל גְּבוֹרְתְּךָ לֹא שָׁמַת מִבְּטַחְךָ בֵּה' אֲלֵא בְּבִשְׂרֹךְ וְדָם, בְּשֹׁאֵל הִנֵּה הַגְּבֵר לֹא יִשִּׁים אֱלֹהִים מְעוֹדוֹ וְרַק בְּטַחַת בְּכִסְפֶּךָ וְהִשְׁפַּעְתְּךָ וַיִּבְטַח בְּרַב עֲשָׂרוֹ וְזִמְזָה יָצָא שֶׁהִתְבַּצַּרְתָּ בְּרַעְתְּךָ בְּלִי לְהַשְׁתַּנּוֹת עַד שֶׁכִּילְתָה אוֹתָךְ⁸⁶ **יַעַז בְּהֻתּוֹ:** **י** וְלַעֲוֹמֶת זֹאת אֲנִי, אֵיךְ שֶׁאִינִי יִכּוֹל לְהִיּוֹת פִּיזִית בְּמִשְׁכַּן כְּמוֹךָ, בְּאֵמֶת אֲנִי שֶׁתּוֹל בְּמִשְׁכַּן וְיוֹנֵק מִמֶּנּוּ תָּמִיד וּמְשׁוֹל לִזִּית מִצַּד שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה הַיִּצּוֹק עַל רֹאשִׁי וְאֲנִי כְּזִית רַעַנָן בְּבֵית אֱלֹהִים וְאֲנִי מִפְּחַד מִמֶּךָ כִּי בּוֹטַח בְּחֶסֶד ה' שִׁיתִּקִּיִּים לִי לְעוֹלָם בְּטַחַתִּי בְּחֶסֶד-אֱלֹהִים עוֹלָם וָעֶד: **יא** וְאוֹדָה לֵה' עַל כָּל הַטּוֹב שֶׁכִּבֵּר עֲשֵׂה אִתִּי אוֹדֶךָ לְעוֹלָם כִּי עֲשִׂיתָ וְאִשְׁאָף לְהוֹפַעְתְּךָ הַגְּלוּיָה שֶׁהִיא הַטּוֹב הָאֵמִיתִי כְּשֶׁתּוֹשִׁיעַ אוֹתִי לְגַמְרִי כִּי מִטַּרְתָּ הַכָּל אֵינָה יְשׁוּעָתִי אֲלֵא הוֹפַעְתָּ שִׁמְךָ, אֲבָל לֹא אֶעֱשֶׂה רְעָה כְּדוֹאֵג לְהַצִּיל אֶת עֲצֻמִּי וְאֶקְוֶה שֶׁמֶד כִּי-טוֹב וְאֵהִיּוֹ מוֹל חֲסִידְךָ לֹא מוֹל אֲנָשִׁים כְּשֹׁאֵל שִׁיכּוֹלִים לְגָרוּם לִי לַעֲשׂוֹת רְעָה⁸⁷ **וַיִּגְדֵּל חֲסִידְךָ:**

⁸⁰ האתנחתא נמצאת במקום לא הגיוני, לכאורה. זה המקום להעיר שבתהילים בכלל, לא תמיד האתנחתא מפסיקה במקום שהיינו מצפים, למשל בפסוקים "וַיִּלֵּם אֱלֹהִים חָץ פִּתְאֹם הָיוּ מְכוּתִים", "לְמָה תִּשְׁיֶבֶךָ דָּד וַיִּמְנַנֶּךָ מִקְּרָב חִיָּקֶךָ כָּלֵה". ונראה שהשימוש שלה שונה מעט מבשאר התנ"ך, ואולי הוא קשור להטעמת הנגינה ולא רק לתוכן. המלבי"ם, למשל, מפרש בתהילים לא פעם בצורה שאינה מתחשבת במיקום האתנחתא.

⁸¹ פרוש נוסף: מה אתה מתהלל בגבורתך כשהיא דבר רע? ככל שאתה גיבור יותר, הרעה גדולה יותר, ומה שבח יש בזה? הרי ה' הוא הגיבור ביותר, ועושה עם גבורתו חסדים תמיד, וזה עיקר הגבורה.

⁸² פרוש נוסף: לשונך היתה כתער שהוא כל כך חד, עד שאדם מנסה לחתוך מעט, והתער מרמה אותו וחותר הרבה יותר; וכן ניסית למצוא חן בעיני שאול, והרגת את כל עיר הכהנים.

⁸³ הראיה שהוא אוהב את הרע: הוא ראה שעבדי שאול סרבו לפגוע בכהנים, ושואל לא עשה להם דבר, ובכל זאת דואג פגע בהם בעצמו, ועוד הגדיל להכות את כל העיר.

⁸⁴ הוא מזכיר דוקא את אוהל מועד, כי שם היה דואג כשראה את המעשה, והוא מראה עצמו כצדיק.

⁸⁵ "ארץ חיים" בתנ"ך הוא כינוי לעולם הזה.

⁸⁶ "יעוז בהוותו" - אפשר לפרש שהוא מתבצר ברעתו ואינו משתנה ממנה, כיון שהוא חושב שרק הכוח הפיזי משנה; או שמה שבטח בו הוא מה שהביא עליו את רעתו. כאן פרשתו כשני הפרושים.

בַּג אֶלְמִנְצַח עַל-מַחְלַת מִשְׁפִּיל לְדוֹד: ב אָמַר נָבֵל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים הַשְּׁחִיתוֹ
 וְהִתְעִיבו עָוֹל אֵין עֲשֵׂה-טוֹב: ג אֱלֹהִים מִשְׁמִיִם הַשְּׁקִיף עַל-בְּנֵי אָדָם לְרֹאוֹת הַיָּשׁ
 מִשְׁפִּיל דְרִשׁ אֶת-אֱלֹהִים: ד כָּלוּ סָג יַחְדוֹ נֶאֱלָחוּ אֵין עֲשֵׂה-טוֹב אֵין גַּם-אֶחָד:
 ה הָלֹא יָדְעוּ פְעֻלֵי אֹון אֶכְלֵי עַמִּי אֶכְלוּ לַחֵם אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ: ו שָׁם | פְּחָדוּ-
 פָּחַד לֹא-הָיָה פָּחַד כִּי-אֱלֹהִים פָּזַר עֲצָמוֹת חֲנֹךְ הִבְשֵׁתָה כִּי-אֱלֹהִים מְאָסָם:
 ז מִי יִתֵּן מִצִּיּוֹן יִשְׁעוֹת יִשְׂרָאֵל בְּשׁוּב אֱלֹהִים שְׁבוֹת עִמּוֹ יִגַּל יַעֲקֹב יִשְׁמַח
 יִשְׂרָאֵל:

דוד קורא על דואג האדומי ועל דורו שרדפו אותו את מה שאמר במזמור יד על דורות של רשעים⁸⁸. **ומתאים לאמרו כשלא רואים את השגחת ה'.**

אֶלְמִנְצַח עַל-מַחְלַת הבנה פנימית של המציאות **מִשְׁפִּיל לְדוֹד**: ב האדם המרוקן מתוכן טוב כדואג אמר לעצמו שכנראה אין אלוקים כלל כיון שלא מעניש אותו **אָמַר נָבֵל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹהִים** ולכן הוא ודורו קלקלו את דרכם הטובה עד שעושים מעשים לא לפי הצדק אלא רק לפי הרווח האישי **הַשְּׁחִיתוֹ וְהִתְעִיבו עָוֹל** עד שנראה שאין צדיקים כלל בדור הזה **אֵין עֲשֵׂה-טוֹב**: ג ובאמת ה' לא מופיע כי מסתכל מרחוק מהשמים לבחון את התנהגות בני האדם **אֱלֹהִים מִשְׁמִיִם הַשְּׁקִיף עַל-בְּנֵי אָדָם** כדי לראות אם גם כשלא רואים אותו במציאות יש מי שמבין את המציאות לעומק שה' נמצא בה **לְרֹאוֹת הַיָּשׁ מִשְׁפִּיל** ורק צריך לחפש אותו כדי לראותו **דְרִשׁ אֶת-אֱלֹהִים**: ד אבל כולם אף שנראים צדיקים, כדואג שנעצר בבית ה', זה כסגיים שצריך להבדיל מהזהב ואינם צדיקים באמת **כָּלוּ סָג** וכיון שהם רבים משפיעים אחד על השני להתרחק מה⁸⁹ **יַחְדוֹ נֶאֱלָחוּ** עד שנראה שאין בדור כלל מי שיעשה טוב מצד שהוא טוב **אֵין עֲשֵׂה-טוֹב** וגם מי שנראה שעושה טוב זה מצד כוונה לרווח אישי⁹⁰ **אֵין גַּם-אֶחָד**: ה והאם לא ידעו עושי הרע האלו **הָלֹא יָדְעוּ פְעֻלֵי אֹון** שמה שהפלישתים ושאר הפוגעים בעם אוכלים את עם ישראל כאילו הוא לחמם **אֶכְלֵי עַמִּי אֶכְלוּ לַחֵם** זה כיון שהם לא קוראים אל אלוקים שיצילים **אֱלֹהִים לֹא קָרָאוּ**: ו והצדיקים כמוני פחדו בדור הזה פחד גדול⁹¹ **שָׁם פְּחָדוּ-פָּחַד** אבל באמת אין להם צורך לפחד אף שה' כביכול מסתיר פניו **לֹא-הָיָה פָּחַד** כי אלוקים פיזר את היסוד המעמיד של מחנה שאול החונה עלי⁹² **כִּי-אֱלֹהִים פָּזַר**

⁸⁷ פרוש נוסף: גם ההודאה וגם התקווה הן מול "חסידיך", כי הרשעים לא יראו טוב בהודאה שלי לה', כיון שבעיניהם אולי זה רע, והתקווה רק תביא אותם לכפור יותר.

⁸⁸ המזמור הזה הוא כמעט מילה במילה כמו מזמור יד. להשלמת ההבנה עיין בפרוש שם.

⁸⁹ שורש "אלה" מופיע רק עוד פעם אחת בתנ"ך: "אף כי נתעב ונאלח איש שמה כמים עולה" (איוב טו, טז). "תועבה" הוא דבר מורחק, וכנראה "אלה" הוא מאותו ענין.

⁹⁰ אולי כוונתו היא שכיון שהם רודפים אותו והרגו את כהני נוב, לא נשאר מי ש"עושה טוב" בארץ.

⁹¹ רק הפסוק הזה שונה באופן מהותי ממזמור יד (חוץ מהעובדה ששם הכל בשם הויה וכאן בשם אלוקים). הסיבה לשינוי היא ששם אמר שהבישו את עצת העני שה' מחסהו, והם לא מתפללים, אבל הרי דוד עצמו, שהוא העני במקרה הזה, מתפלל.

⁹² כמו שנאמר שם: "ויאמר שאול לעבדיו הנצבים עליו שמעו נא בני ימיני גם ללככם יתן בן ישי שדות וכרמים ללככם וישים שרי אֶלְפִים ושרי מאות: כי קשרתם לַכֶּסֶף עָלַי וְאֵין גִּלְהָ אֶת אֲזַנִּי בְּכֶרֶת בְּנֵי עַם בֶּן יִשִׁי וְאֵין חֲלָה מִמֶּם עָלַי וְגִלְהָ אֶת אֲזַנִּי כִּי הָקִים בְּנֵי אֶת עַבְדֵי עָלַי לְאַרְבַּ פִּיּוֹם הַהֵזֶה: וְעַן דֹּאֵג הָאֲדָמִי וְהוּא נָצַב עַל עַבְדֵי שָׂאוֹל וַיֹּאמֶר רְאִיתִי אֶת בֶּן יִשִׁי בֶּן אֵל אֲחִימֵלֵךְ בֶּן אַחֲטוֹב" (שמואל א' פרק כב).

נ **עצמות חנך** ויתבישו ממני כשאנצל מהם וזה כיון שה' מאס אותו מהיות מלך⁹³ **הבטתה כי- אלהים מאסם:** ז ואף שאיני יודע איך תבוא הישועה שלי אבל תבוא ממה שאני הולך לבנות את ציון ובית המקדש **מי יתן מציון ישעות ישראל** ואז כשישיב אלוקים אותי מבריחתי⁹⁴ **בשוב אלהים שבות עמו** ישמחו בגילוי חדש כל פרטי העם שאמלוך עליהם ועל די זה יתגלה ה' במציאות **יגל יעקב** ועם ישראל כולו ישמח בגילוי ה' בעולם כשיהיה להם מלך המתאים לרצון ה' **ישמח ישראל:**

בד * **למנצח בנגינת משכיל לדוד:** ב **בבוא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד מסתתר עמנו:** ג **אלהים בשמך הושיעני ובגבורתך תדייני:** ד **אלהים שמע תפילתי האזינה לאמרי-פי:** ה **כי זרים קמו עלי ועריצים בקשו נפשי לא שמו אלהים לנגדם סלה:** ו **הנה אלהים עזר לי אדני בסמכי נפשי:** ז **(ישוב) ישיב הרע לשררי באמתך הצמיחם:** ח **בגדבה אזבחה-לך אודה שמך יהנה כי- טוב:** ט **כי מפל-צרה הצילני ובאיבי ראתה עיני:**

דוד אומר שחוץ ממה שה' יציל אותו מהצרה הכללית, גם יעניש את אלו שמלשינים עליו ועוזרים לאויביו להילחם בו. **ומתאים לאמרו על מי שיש לו אויבים שמנסים לסבב לו רעה, ולא במישרין.**

א למנצח בנגינת הבנה פנימית של המציאות משכיל לדוד: ב **בבוא הזיפים ויאמרו לשאול הלא דוד מסתתר עמנו:** ג **כשתופיע בגלוי עלי אז תושיע אותי לגמרי משאול אלהים בשמך הושיעני** ועוד תראה גבורתך לדון את הדין שיש לי עם הזיפים **ובגבורתך תדייני:** ד **תשמע את עצם תפילתי לגבי הצרה הגדולה של שאול אלהים שמע תפילתי וגם תטה און לאמירות הפרטיות כלפי הזיפים התומכים בצרה הזו האזינה לאמרי-פי:** ה **כי אין מי שיעזור לי שהרי הזיפים זרים לי ולא היה לי דין ודברים איתם ובכל זאת פוגעים בי**⁹⁷ **כי זרים קמו עלי** ושאל מטיל פחדו על כולם שלא יעזרו לי כי יפגע בהם כמו בנוב עיר הכהנים **ועריצים בקשו נפשי** ובאופן מהותי אינם מתחשבים בטוב בעיניך אלא הולכים נגד רצונך **לא שמו אלהים לנגדם סלה:** ו **אבל הרי ה' עוזר לי מהצרה של שאול הנה אלהים עזר לי** וכיון שהוא אדוני ואני עבדו עוזר גם לתומכים אותי **אדני בסמכי נפשי:** ז **(ישוב) ולכן מי שמתנגד לי ומסתכל לראות בנפילתי יתן לו חזרה את רעתו בראשו ישיב הרע לשררי** וכשתגלה את קיום הבטחתך שאמלוך תאביד אותם⁹⁸ **באמתך הצמיחם:** ח **ואז אף שזה קיום הבטחה אזבח זבחי תודה בהתנדבות ולא מצד החובה בגדבה אזבחה-לך להודות**

⁹³ כמו שנאמר: "ויאמר ה' אל שמואל עד מתי אתה מתאבל אל שאול ואני מאסתיו ממלך על ישראל מלא קרנך שמון ולך אשלקה אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בגבניו לי מלך" (שמואל א' טז, א).

⁹⁴ פרוש נוסף: כשאלוקים יתן לעם ישראל ישיבה טובה בארצם על ידי שאלחם את מלחמותיהם.

⁹⁵ נראה שהסיבה שנאמר "משכיל" בכל הפרקים העוסקים בדואג ובזיפים, היא שהם לא האויב עצמו, ורק מסייעים לאויב, ולכן צריך יותר דיוק והבנה כדי לדעת מה להתפלל עליהם.

⁹⁶ הסיפור כתוב בשמואל א' פרק כג.

⁹⁷ שהרי לא הלשינו על דוד בגלל דבר שעשה להם, אלא כדי למצוא חן בעיני שאול.

⁹⁸ פרוש נוסף: "שוררי" מסתכלים עלי (מלשון "שור") כדי לראות את הנהגת ה' בעולם, וחושבים שלא וישיע אותי מהם, ולכן על ידי שתאביד אותם, תתגלה "אמיתך", שאתה אכן עוזר לי, ואתה רק מסתיר את פניך לזמן מוגבל.

להופעתך המתגלה עלי ולספר לכולם את טובך **אודה שמך ה' פי-טוב:** ט שאז אוכל לומר שגם הצילני מעצם הצרות של שאול ושאר אויבי **פי מפל-צרה הצילני** וגם שכל המצטרפים אליו ואויבים לי ראיתי במפלתם ולא יצאו נקיים⁹⁹ **ובאיבי ראתה עיני:**

בַּה א למנצח בנגינת משכיל לדוד: ב האזינה אלהים תפילתי ואל-תתעלם מתחנותי: ג הקשיבה לי וענני אריד בשיתי ואהימה: ד מקול אויב מפני עקת רשע כי-ימיטו עלי און ובאף ישטמוני: ה לבי יחיל בקרבי ואימות מות נפלו עלי: ו יראה ורעד יבא בי ותכפני פלצות: ז ואמר מי-יתן לי אבר פיונה אעופה ואשכנה: ח הנה ארחיק נדד אלן במדבר סלה: ט אחישה מפלט לי מרות סעה מסער: י בלע אדני פלג לשונם כי-ראיתי חמס וריב בעיר: יא יומם ולילה יסובבה על-חומתי ואון ועמל בקרבה: יב הנות בקרבה ולא-ימיש מרחבה תד ומרמה: יג כי לא-אויב יחרפני ואשא לא-משנאי עלי הגדיל ואסתר ממנו: יד ואתה אנוש בערבי אלופי ומידעי: טו אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך בקנש: טז (ישימות) ישי מות | עלימו ירדו שאול חיים כי-רעות במגונם בקרבם: יז אני אל-אלהים אקרא ויהנה יושיעני: יח ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי: יט פדה בשלום נפשי מקרב לי כי-ברבים היו עמדי: כ ישמע | אל | ויענם וישב קדם סלה אשר אין חליפות למו ולא יראו אלהים: כא שלח ירדו בשלמיו חלל בריתו: כב חלקו | מחמאת פיו וקרב לבו רבו דבריו משמן ותמה פתחות: כג השלך על-יהוה | יהבד והוא יכלכלך לא-יתן לעולם מוט לצדיק: כד ואתה אלהים | תורדם | לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא-יחצו מיהם ואני אבטח-בך:

דוד אומר שהצדיק יכול לבטוח בה', ואילו הרשעים, כגון דואג והזיפים, המנסים לפגוע בו, למעשה פוגעים זה בזה ומביאים על עצמם את סופם. **ומתאים לאמרו למי שיש לו אויבים, וכן להתרחק מחברה רעה.**

א למנצח בנגינת הבנה פנימית של המציאות משכיל לדוד: ב הטה אוזנך לעצם מה שאני מתפלל לפניך ולא כאלו שלא מושגחים והם מסורים למזל **האזינה אלהים תפילתי** ואל תעלים השגחתך בכונה ממני כדי לא לראות את חטאי כי אני מנסה למצוא חן בעיניך **ואל-תתעלם מתחנותי:** ג והקשב לפנים של מה שאני צריך גם אם לא יודע לבטא את זה **הקשיבה לי** ותתן לי בקשתי אף אם יש סיבות חיצוניות שלא לעשותה¹⁰⁰ **וענני** וכיון שמאזין לפנימיות דברי ארד לתהומות הצער במה שאני מדבר עליו תמיד גם אם זה לא יהיה מדויק

⁹⁹ הצרה עצמה אינה בעיה, כי צריך יסורים, והעיקר הוא שדוד נושע ממנה ושהוא ראה במפלת אויביו ולא להפך, וזה מוכיח שה' רוצה בו ולא בהם.

¹⁰⁰ פרוש נוסף: "האזינה אלוקים תפילתי", מלשון "פלילים", שאני דן את עצמי לפניך, אבל יחד עם זה "אל תתעלם מתחנותי", שאני מנסה למצוא חן בעיניך כך שהמשפט יטה לכיוון החיובי. "הקשיבה לי" - גם בזמן שעוד צריך את הייסורים ואי אפשר לענות לבקשתי, הקשב לי, כדי שאוכל להרגיש קרבת אלוקים בתפילתי, ויש לי על מי לבטוח, שזה חצי נחמה, "וענני" כשיתאפשר שתושיע אותי.

נה

אָרִיד בְּשִׁיחֵי ואפילו רק אוציא קול ללא מילים מצערי אתה תבין **וְאֵהִימָה**: ד' כי אין לי ישוב הדעת לנסח תפילתי מקול השונאים אותי שמלשינים לשאול **מִקּוֹל אוֹיֵב** ומפני הלחץ ששאלו לוחץ אותי כשאני נמצא לפניו ואיני יכול להשאר במקומי **מִפְּנֵי עֲקֵת רָשָׁע** כי שונאי כזיפים דואג מפילים עלי אשמות שוא שאני עושה דברים רעים **כִּי-יִמְיִטוּ עָלַי אָוֹן** ולכן שאול ואנשיו יכולים להוציא את שנאתם הצפונה בליבם בכעס גלוי **וּבִאֵף יִשְׁטְמוּנִי**: ה' וליבי כואב וחושש בתוכי מה תהיה תוצאת ההלשנות **לְבִי יַחִיל בְּקִרְבִּי** ומבחוץ באים אל ליבי כל הזמן פחדים כלליים ממה שמחפשים אותי להרגי **וְאֵימוֹת מוֹת נִפְלוּ עָלַי**: ו' ואני ירא גם מאלו שבתוך המחנה שלי אולי הם מלשינים ורועד כי אין לי פתרון לזה **יִרְאֶה וְרַעַד יָבֵא בִּי** ומהאנשים שבחוץ מכל כיון מכסה אותי פחד ורעדה שרוצים לתקוף אותי **וְתִכְסֵּנִי פְלִצוֹת**: ז' ולכן תקותי היתה אם היה לי כנפיים כשל יונה שיכולה להנצל בהם מהמבול¹⁰¹ **וְאָמַר מִי-יִתֶּן-לִי אֶבֶר כִּיֹּנֶה** ואז אעוף רק כשבא האיום עצמו ובשאר הזמן אשכון בטח **אֶעֱנֹפָה וְאֶשְׁכְּנָה**: ח' אבל כיון שאין לי כנפיים אני נאלץ להרחיק ולנדוד מפני שאול כמו שניצלו מדור הפלגה **הִנֵּה אֲרַחֵיק נִדָּד** וגם שם למצוא תמיד מקום ללילה במדבר שאין בו אנשים שילשינו עלי **אֲלֵינּוּ בְּמִדְבַר סֵלָה**: ט' ובזכות זה אני ממחרת לתת לעצמי הצלה מהצרה שתבוא בהמשך גם עליהם **אֲחִישָׁה מִפְּלֹט לִי** שתהיה ביניהם רוח שתסיע אותם אחד מהשני ובעקבות זה סערה חזקה גם בתוך עצמם **מְרוּחַ סַעָה מִסַּעַר**: י' כיון שה' אדונם גורם להם להעלם כדור המבול **בַּעַל אֲדָנִי** וגורם להם פרוד כדור הפלגה **פִּלְגוּ לְשׁוֹנִים** כי בתוך העיר שלהם עצמם אין משפט ולכן מתרבה הריב **כִּי-רָאִיתִי חֲמַס וְרִיב בְּעִיר**: י"א ואף שיש שומרים הסובבים על החומות ביום ובלילה זה לא יעזור להגן עליה **יוֹמָם וְלַיְלָה יְסוּבְּבָהּ עַל-חוֹמֹתֶיהָ** כי המעשה הרע והעשוקים הטורחים לחינם נמצאים כבר בתוכה¹⁰² **וְאָוֹן וְעִמָּל בְּקִרְבָּהּ**: י"ב ודברים רעים קורים בה בפועל **הַוֹת בְּקִרְבָּהּ** ולא יזוז ממנה כל הזמן מחשבות רעות שבלבו של אדם, ורמאות זה כלפי זה **וְלֹא-יִמְיֵשׁ מִרְחֻבָּהּ תֵּן וּמְרָמָה**: י"ג ואני יודע שיפגעו זה בזה כי הרי דואג שפוגע עכשיו בי לא היה אויב שלי וכך יעשה גם לשאר אוהביו, ואם היה אויב היה קל יותר לשאת את הביזיונות ממנו¹⁰³ **כִּי לֹא-אוֹיֵב יִרְפְּנִי וְאִשָּׂא, וְאִם הָיָה שׁוֹנֵא יִדְוַע שְׁלִי** ומנסה להתגדל על חשבוני הייתי יכול להסתר ממנו ולא היה יכול להלשין עלי¹⁰⁴ **לֹא-מִשְׁנָאֵי עָלַי הַגִּדִיל וְאֶסְתֵּר מִמֶּנּוּ**: י"ד אבל אתה אדם פשוט כמוני שלא היתה לך סיבה לקנא בי **וְאַתָּה אֲנוּשׁ כְּעַרְפִּי** ואני רגיל בכך ויודע מה שבלבך שלא היית שונא שלי **אֶלּוֹפִי וּמִיִּדְעִי**: ט"ו והחיבור שלנו יחד היה לנו מתוק ולכן גם הוא לא סיבה שתצרה להפר את החברות **אֲשֶׁר יַחְדּוּ נִמְתִּיק סוּד** וגם לא נראה שניגוד האינטרסים גרם לשנאה כי היה מבוסס על עבודת אלוקים לא על אינטרס אישי **בְּבֵית אֱלֹהִים נִהְלַף בְּרָגֶשׁ**¹⁰⁵: ט"ז וזה לא מחלוקת בין צדיקים אלא אני יודע שהמות ישכיה אותם מהעולם כי אין מי שירצה לזוכם (ישים אותם) **יִשְׂי מוֹת עֲלֵימּוֹ** וחיייהם ירדו עמיהם לקבר ולא יזכו לעולם הבא **יִרְדּוּ שְׂאוֹל חַיִּים**¹⁰⁶ כי גם בתוך מקומת מגוריהם בעולם הזה עושים רעות זה לזה, ולעולם הבא הרעות בקרבם ולא נשמה טהורה **כִּי-רַעוֹת בְּמַגְוָרִים בְּקִרְבָּם**: י"ז אבל אני לעומתם לא בוטח בבשר ודם אלא גם כשה' שופט אותי אני קורא רק אליו **אֲנִי אֶל-אֱלֹהִים אֶקְרָא** ויודע שיבוא זמן שיתגלה אלי במידת הרחמים להושיע אותי **וְהִ' יוֹשִׁיעֵנִי**: י"ח ואני מצפה לו

¹⁰¹ הזכיר את היונה דוקא, כמו שאחר כך מזכיר את דור הפלגה. וה"פלצות" מכסה אותו כמי המבול.

¹⁰² פרוש נוסף: "חמס וריב" "יסובבה על חומותיה", והם הקו הסובב, "ואוון ועמל" הם הנקודה המרכזית.

¹⁰³ כי בזיון מאוהב גרוע מבזיון משונא, בגלל תחושת הבגידה, וגם כיון שלא ידוע למה הוא מחרף, ואפשר להשוב שזו האמת.

¹⁰⁴ דוד לא הסתתר מפני דואג כשברח אל אחימלך, כיון שלא ידע שילשין עליו.

¹⁰⁵ "רגש" בתנ"ך פרושו דברים המתחברים יחד, ולא כמו בלשוננו. "סוד" - חיבור לחבורה סגורה.

¹⁰⁶ זה רמז לעדת קורה, שאויבי חולקים על רצון ה' כמותם.

תמיד שבכל זמן ביום אני חוזר שוב ושוב על אותו ענין¹⁰⁷ ואפילו הומה ולא משמיע מילים מדויקות **עָרַב וּבִקֵּר וְצָהָרִים אֲשִׁיחָה וְאַהֲמָה** וה' שומע קולי תמיד גם אם לא עונה עדיין מסיבה כל שהיא **וַיִּשְׁמַע קוֹלִי: יט** אבל כבר עכשיו פדה את נפשי מהצרה הגדולה שלא אהיה בשלום עם עצמי ואנשי ואז הקרב נמצא בתוכי **פָּדָה בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקָּרֵב-לִי** זה כי אני עוזר לרבים וצורך הרבים איתי ולכן גם הם מתפללים בשבילי **כִּי-בְרָבִים הָיוּ עֲמָדַי: כ** ועוד ישמע ה' את תפילת הרבים ויענה להם **יִשְׁמַע אֶל וַיַּעֲנֵם** ויושיב אותי לקדמותי באופן מתמיד ומהותי **וַיִּשָׁב קָדְמִי סֵלָה** כי לשאול לא יהיה מחליף על כסאו **אֲשֶׁר אֵין חֲלִיפוֹת לְמוֹ** כיון שלא ירא מה' לעשות את דברו במלחמה עם עמלק¹⁰⁸ **וְלֹא יֵרָאוּ אֱלֹהִים: כא** וכמו ששלח ידיו להרוג אותי שהייתי בשלום איתו כך יעשה לשאר מי שבשלום איתו **שָׁלַח יָדָיו בְּשָׁלְמוֹ** וחילל את הברית שכרת לי¹⁰⁹ שלא יהרגני וכך יעשה לשאר מי שבברית איתו **חָלַל בְּרִיתוֹ: כב** וגם דואג המתחנף אליו דבריו חלקים יותר מחמאה שלא רואים עליהם את הבורות שבהם **חָלְקוּ מַחְמָאוֹת פִּיּוֹ** אבל בליבו יש קרב גם כלפי שאול **וַיִּקְרַב-לְבוֹ**¹¹⁰ ודבריו נראים רכים יותר משמן מצד החנופה **רַכּוֹ דְּבָרָיו מִשְׁמֵן** אבל הם פתח של בור והרכות גורמת שיפלו בלי לשים לב **וְהִמָּה פִתְחוֹת: כג** לכן אל תסמוך על בני אדם כאלו אלא כל מה שאתה צריך שיתנו לך¹¹¹ השלך בקשתך אל ה' **הַשְׁלֵךְ עַל-ה' יִהְיֶה וְהוּא יִתֵּן לָךְ** כל צורךך שוב ושוב¹¹² **וְהוּא יִכְלָלְךָ** כיון שאף שמיסר את הצדיק לא יתן לו לפול לגמרי **לֹא-יָתֵן לְעוֹלָם מוֹט לְצַדִּיק: כד** ואתה אלוקים השופט תשפוט אותם ותורידם לגיהנום שישחית אותם **וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרֵדֵם לְבָאֵר שַׁחַת** כיון שאנשי דמים כשאול, ומרמה כדואג, לא יגיעו אפילו לחצי החיים המגיעים להם כי פעם הם פוגעים באחר ופעם אחר פוגע בהם **אֲנָשִׁי דְמַיִם וּמְרָמָה לֹא-יִחַצּוּ יְמֵיהֶם** אבל אני אבטח רק בך ואתה תושיעני לתת לי כל ימי **וְאַנִּי אֲבַטַח-בְּךָ:**

כִּי אֲלֹמֵנוּצָח | עַל-יוֹנֵת אֲלֵם רַחֲקִים לְדָוֵד מִכְתָּם בְּאַחֲזוֹ אֲתוֹ פְּלִשְׁתִּים בְּנֵת:
ב חֲנִנִי אֱלֹהִים כִּי-שָׁאֲפְנִי אֲגוֹשׁ כָּל-הַיּוֹם לַחֵם יִלְחַצְנִי: ג שָׁאֲפּוֹ שׁוֹרְרֵי כָל-הַיּוֹם
כִּי-רַבִּים לַחֲמִים לִי מְרוֹם: ד יוֹם אֵירָא אֲנִי אֵלֶיךָ אֲבַטַח: ה בְּאֱלֹהִים אֲהַלֵּל
דְּבָרָיו בְּאֱלֹהִים בְּטַחְתִּי לֹא אֵירָא מִה-יַעֲשֶׂה בְּשֶׁר לִי: ו כָּל-הַיּוֹם דְּבָרֵי יַעֲצֹבוּ
עָלַי כָּל-מַחֲשַׁבְתָּם לְרַע: ז יִגְוֹרוּ | (יִצְפִּינוּ) יִצְפֹּנוּ הִמָּה עַקְבֵי יִשְׁמְרוּ כְּאֲשֶׁר
קִנּוּ נַפְשִׁי: ח עַל-אֲנֹן פִּלְט־לְמוֹ בְּאַף עַמִּים | הוֹרֵד אֱלֹהִים: ט נְדִי סִפְרָתָה אֲתָה
שִׁימָה דְמַעֲתִי בְּנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסִפְרָתְךָ: י אֲזוֹ יָשׁוּבוּ אוֹיְבֵי אַחֲזוֹר בְּיוֹם אֲקָרָא זֶה-
יְדַעְתִּי כִּי-אֱלֹהִים לִי: יא בְּאֱלֹהִים אֲהַלֵּל דְּבָר בִּיהִנּוּה אֲהַלֵּל דְּבָר: יב בְּאֱלֹהִים
בְּטַחְתִּי לֹא אֵירָא מִה-יַעֲשֶׂה אֲדָם לִי: יג עָלַי אֱלֹהִים נְדַרְיָךְ אֲשַׁלֵּם תּוֹדַת לָךְ:
יד כִּי הִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת הֲלֹא רַגְלֵי מוֹדְחֵי לְהַתְּהַלֵּךְ לְפָנַי אֱלֹהִים בְּאוֹר
הַחַיִּים:

¹⁰⁷ "לשוה" פרושו להתעסק בדבר שמעסיק את האדם, ולכן הוא מדבר בו כל הזמן.

¹⁰⁸ כמו שאומר לו שמואל "יַעַן מָאַסְתָּ אֶת דְּבַר ה' וַיִּמְאַסְךָ מִמְּלָךְ" (שמואל א' טו, כג).

¹⁰⁹ כמו שנאמר "וַיִּשְׁמַע שְׁאוֹל בְּקוֹל הַזִּנְתָן וַיִּשְׁבַּע שְׁאוֹל חַי ה' אִם יוֹמַת" (שמואל א' יט, ו).

¹¹⁰ כנגד "פדה בשלום נפשי מקרב לי".

¹¹¹ "יהב" בא מארמית, ופרושו לתת.

¹¹² "לכלכל" הוא שורש כפול של "כל".

נד דוד אומר שעיקר הפחד בצרה הוא החשש שה' עזב אותו, ומי שדבק בה' יש לו העיקר; והוא מבקש הצלה מעצם הצרה כדי שיוכל לעבוד את ה' בעולם הזה. ומתאים לאמרו למי שיש לו אויבים, וכדי להבין מה חשוב באמת.

א לִמְנַצֵּחַ על מה שהוא בורח כיונה¹¹³ אבל לא יכול לדבר בידי הפלישתים על-ינות אֶלֶם ורחוק מערי ישראל כי בורח משאול רְחִיקִים לְדוּד מִכְתָּם תוֹךְ כְּדִי שֶׁאֲחֹזוּ אוֹתוֹ קוֹדֵם שְׁנִיצַל¹¹⁴ וכיון שאוחזים אותו אין לו איך לברוח בְּאַחֲזוּ אוֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים בְּגַת: ב עיקר פחדי שאינני מוצא חן בעיניך ולכן מבקש על זה חֲנִינִי אֱלֹהִים כי רואה ששאול מקווה לבלוע אותי כִּי-שָׂאֲפֵנִי אָנוּשׁ ובמקביל כל הזמן יש לי צרות מאחרים כמו לוחמי הפלישתים שנראה כל הזמן¹¹⁶ המסתכלים עלי לראות במפלתי שָׂאֲפוּ שׁוֹרְרֵי כָּל-הַיּוֹם לְחַם יִלְחָצֵנִי: ג זה מה שמקווים רבים בארץ יש גם במרום רבים הלוחמים בי¹¹⁷ כִּי-רַבִּים לְחַמִּים לִי מְרוֹם: ד אבל דוקא ביום שבו אני מפחד אני בוטח בך שאתה עושה את הטוב, ודבק בך שזה עיקר צורכי בעולם יוֹם אֵינָא אֲנִי אֶלֶיךָ אֶבְטַח: ה וגם כשבא עלי משפט ואיני מבין את מה שה' מוביל גם אז אהלל את רצון ה' שהוא העיקר בְּאֱלֹהִים אֶהְלֵל דְּבָרוֹ ואומר שכיון שאני דבק באלוקים אין לי סיבה לפחד¹¹⁸, בְּאֱלֹהִים בְּטַחְתִּי לֹא אֵינָא כי לא יכול אדם לעשות לי דבר מהותי כי אינו יכול לפגוע בדבקות הזו שהיא העיקר אלא רק בבשר מֵה-יַעֲשֶׂה בְּשָׂרִי לִי: ו ועדיין הם גורמים לי כל היום לעצבות שגורמת לתפילה במימד נוסף שמבקש גם על ההצלה כִּל-הַיּוֹם דְּבָרֵי יַעֲצִבוּ וזה כיון שכל מחשבות שאול מושקעות איך להרע לי עָלֵי כָּל-מַחְשַׁבְתָּם לָרָע: ז עד שהוא מוכן לגור ולארום לי במקומות שאני נמצא בהם יְגוּרוּ (יִצְפִּינוּ) יִצְפּוּנוּ ושומר כל הזמן את עקבותי לדעת איפה אני הַמָּה עֲקֵבֵי יִשְׁמְרוּ כי כל תקוותו להשיג את נפשו כְּאֶשֶׁר קוּוּ נַפְשִׁי: ח ועל הרע שהם עושים שאינו על פי דרך הישר הַצֵּל אוֹתִי מֵהֶם עַל-אֵין פֶּלֶט-לָמוֹ¹¹⁹ ובכעסך על הפלישתים השפל גם אותם וינצחו¹²⁰ בְּאֵף עַמִּים הוֹרֵד אֱלֹהִים: ט ואני יודע שאינך מואס בי אלא כל נדודי עכשיו אתה סופר כי יש להם איזה ענין כנדודי ישראל שמדבר שנספרו בפרשת מסעי נְדִי סַפְרָתָה ולכן גם את דמעוטי על הקושי והלחץ תשמור אצלך שהם מצטרפים ותספור אותם לקצר לי את הייסורים לפי מידת הצער אֲתָה שִׁימָה דְמַעְתִּי בְּנֹאדֶךָ הֲלֹא בְּסַפְרָתָךְ: י ואז כשאהיה ראוי אויבי יברחו ממני וגם אז אקרא אליך ולא בכוחי ועוצם ידי אֲזִי יִשׁוּבוּ אוֹיְבֵי אַחֲוֵי בָּיִם אֶקְרָא ומההצלות הקטנות שבדרך כמו כאן עם הפלישתים אני יודע שאלוקים איתי ודואג לי ולכן יודע שגם מהצרה הגדולה אנצל¹²¹ זֶה-יִדְעַתִּי כִּי-אֱלֹהִים לִי: יא ואז כמו שהללתי את דברך

¹¹³ כמו שאמר במזמור הקודם "מי יתן לי אבר כיונה".

¹¹⁴ ברור שלא אמר את כל זה אז, אלא אמר אז רק את העיקר, וניסחו בצורה מדויקת לאחר מכן.

¹¹⁵ וכבר ציינו (במזמור לד, שמדבר גם הוא על המקרה הזה) שזו היתה הפעם הראשונה שברח משאול, והעובדה שמיד אחר כך באה עליו צרה נוספת מעלה חשש שה' כבר אינו רוצה בו.

¹¹⁶ עוד אפשר לפרש "שאפו" מלשון שאיפת אוויר, שעל זה מושתתת נשימתם.

¹¹⁷ פרוש נוסף: "שוררי שאפו" להגיע אלי "כל היום", אבל לא יכלו, כי יש "רבים שנלחמים" לטובתי "במרום".

¹¹⁸ פרוש נוסף: כיון שה' הבטיח לי שאהיה מלך, אינני מפחד, כי אני יודע שההבטחה תתקיים.

¹¹⁹ פרוש נוסף: האם "על האוון" שהם עושים ראוי "שתפלט" אותם מצרותיהם? אלא "באף עמים הורד אלוקים".

¹²⁰ באופן פשוט, הסיבה שהוא אומר את זה באותו משפט היא כי צריך הצלה גם משאול וגם מהפלישתים האוחזים אותו. עוד אפשר לפרש, שהוא מבקש שמה שיינצל משאול לא יהיה על ידי כך שהפלישתים יתגברו, כמו שקרה לבסוף.

¹²¹ פרוש נוסף: כיון שאני דבק בה', אני יודע שהוא גם יציל אותי בסופו של דבר פיזית.

במדרגה הלא מובנת באלהים אהלל דבר כר תגיע המדרגה המובנת במידת הרחמים ואהלל שוב את דברך החדש¹²² בה' אהלל דבר: יב ואומר שכוין שבטחתי בכ אלוקים לא היתה לי סיבה לירא כי אתה תציל אותי מהצרה באלהים בטחתי לא אינא ומה יכול אדם לעשות לי אפילו גופנית¹²³ כיון שאלוקים איתי מה-יעשה אדם לי: יג ומבחינת הדבקות בה' יצא מזה קרבת אלוקים במה שאביא את נדרי שנדרתי לך בעת צרה עלי אלהים נדריך וגם מבחינת ההצלה הפיזית יצא כבוד ה' במה שאשלם תודות ואפרסם את הנס אשלם תודות לך: יד כי מה שהצלת את חיי בעולם הזה כי הצלת נפשי ממות וגם את רגלי שלא ידחו מדרכך לעולם הבא הלא רגלי מדחי¹²⁴ זה כדי שאעבוד אותך ואעשה רצונך לראות את אורך העליון בעולם הזה¹²⁵ להתהלך לפני אלהים באור החיים:

כז * למנצח אל-תשחת לדוד מכתם בכרחו מפני-שאל במערה: ב חנני אלהים | חנני כי בך חסיה נפשי ובצל-כנפיה אחסה עד יעבר היות: ג אקרא לאלהים עליון לאל לאל גמר עלי: ד ישלח משמים | ויושיעני חרף שאפי סלה ישלח אלהים חסדו ואמתו: ה נפשי | בתוך לבאם אשכבה לחטים בני-אדם שניהם חנית וחצים ולשונם חרב חדה: ו רומה על-השמים אלהים על כל-הארץ כבודך: ז רשת | הכינו לפעמי כפר נפשי כרו לפני שיחה נפלו בתוכה סלה: ח נכון לבי אלהים נכון לבי אשירה ואמרה: ט עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר: י אודך בעמים | אדני אמרה בלאמים: יא כי-גדל עד-שמים חסדך ועד-שחקים אמתך: יב רומה על-שמים אלהים על כל-הארץ כבודך:

דוד¹²⁶ אומר שיתנהג לפי רצון ה' העליון גם אם זה לא ההגיון הפשוט, כמו שלא הרג את שאול במערה כיון שהוא משיח ה'; וה' יפתור את הבעיות בעולם הזה גם לא ברור איך הוא עושה זאת¹²⁷. ומתאים לאמרו כדי שלא יחטא לה' במאמצי להציל את עצמו.

א למנצח אתה ה' תדאג שלא אלך לאבדון אל-תשחת לדוד מכתם כשברח מלפגוע בשאול ולא תקף אותו במערה בכרחו מפני-שאל במערה: ב מטרתני בעולם למצוא חן בעיניך ולכן לא אהרוג את שאול חנני אלהים ואתה תן לי מתנת חיים ודאג ששאל לא יהרוג אותי חנני כי חיי מסתתרים אצלך שאתה תגן עליהם כי בך חסיה נפשי ואני מסתתר בצל כנפך העליונות לפי המבט שלך ולכן לא אהרוג אותו ובצל-כנפיה אחסה עד שיעבור המקרה הרע הבא עלי ועד שיעבור הנסיון שמושך אותי לעשות רע עד יעבר היות¹²⁸: ג ואני קורא

¹²² פרוש נוסף: "אהלל" שוב את דברך הראשון, שעכשיו יהיה מובן.

¹²³ כנגד מה שאמר קודם "מה יעשה בשר לי".

¹²⁴ פרוש נוסף: "הצלת את נפשי ממות" ע"י הפלישתים, ואת "רגלי מדחי" - מלנדוד לעד ע"י שאול.

¹²⁵ פרוש נוסף: הצלת גם את "רגלי" מלהדחות מחוץ לגבול ישראל, כדי שאוכל "להתהלך לפניך" בארץ ישראל, לאור "באור החיים" של הקירבה אליך בחיים.

¹²⁶ חלק מהפסוקים במזמור הזה חוזרים שוב בפרק קח.

¹²⁷ המזמור הבא משלים את העניין, שדוד מבקש שה' ינקום בשאול גם אם הוא עצמו לא ינקום.

¹²⁸ זה נמשל ממה שדוד חוסה במערה עד ששאל יעבור.

לה' לפי מידתו העליונה אף שאינה מובנת לבני אדם **אָקְרָא לְאֱלֹהִים עֲלִיוֹן** ויודע שכוחו פועל במציאות וימלא את החסרון שאני לא עושה מצד המוסר **לְאֵל גִּמְרֵי עֲלִי**: ז ויודע שדוקא מהגובה של השמים ישלח מלאכיו וישיע אותי **יִשְׁלַח מִשְׁמַיִם וְיִוְשְׁעֵנִי** כיון ששאלו הרוצה לבלוע אותי מחרף את רצון ה' במעשיו באופן מתמיד **חָרַף שְׂאֵפֵי סֵלָה** ולכן ה' ישלח את חסדו דווקא אלי ובדרך שלא תסתור את האמת **יִשְׁלַח אֱלֹהִים חֲסִדוֹ וְאָמַתּוּ**: ה ונפשי נשאתר ביציבותה אף שכל אנשי השוכבים סביבי אינם כמוני והם כאריות שרוצים שאהרוג את שאול **נִפְשִׁי בְּתוֹךְ לְבָאֵם אֲשֶׁכְּבָה** ורוצים לשורפו מצד קרבתם אליו¹²⁹ **לְהָטִים** ויש להם שיניים כלומר כלי מלחמה להרגו בעצמם **בְּנֵי-אָדָם שְׁנִינָהִם חֲנִית וְחַצִּים** ולשונם שמנסים לשכנע אותי להרגו היא חרב חדה¹³⁰ **וְלִשְׁוֹנָם חֶרֶב חֲדָה**: ו אבל אתה מסתכל על הדברים בגובה של השמים ולא של הארץ ולכן לא רוצה שאעשה את המעשה הזה **וְיָמָה עַל-הַשְּׁמַיִם אֱלֹהִים** וכבודך מופיע גם על הארץ אף שעוד לא מתגלה ממש להצילני משאול אבל מציל אותי מכל צרה באופן מקומי **עַל כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ**: ז שאם הכינו רשת שתלכוד אותי מלמעלה במקום שרגלי רגילות ללכת **רְשֵׁת הַכִּינוֹ לִפְעָמַי** ה' גרם לנפשי להתכופף ולא להפגע ובנמשל נתן לי ענוה ולא מרדתי בשאול **כִּפְפֵי נִפְשִׁי** ואם חפרו בדרכי בור נפלו בו הם באופן מתמיד ומהותי ולא אני שרשעתם פוגעת בהם **כְּרוֹ לִפְנֵי שִׂיחָה נִפְלוּ בְּתוֹכָהּ סֵלָה**: ח ואני רצוני מיוצב עם רצון ה' אף כשהוא נסתר **נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים** ויהיה יציב אותו רצון כשה' יצילני ואז אשיר ואפרט את גדולת ה' **נִכּוֹן לִבִּי אֲשִׁירָה וְאֹמְרָה**: ט וה' יעיר את כבודי כמלך שיתחיל לפעול **עוֹדָה כְּבוֹדִי** ויחד עם זה יעיר את תשבחותי בשמחה על הנבל והכינור **עוֹדָה הַנָּבֶל וְכִנּוֹר** ועל ידי מה שאני משבח כבר עכשיו אני מעורר את אור הצלחתי שיבוא **אֲעִירָה שִׁחַר**: י וכשאמלוך לא אשכח את המבט הזה ואתן לך תודה בעמים רבים לפרסם שמך שאף שאני מלך אתה אדון שלי **אוֹדֶךָ בְּעַמִּים אֲדֹנָי** ואפרט גדולתך בכל הדתות **אֲזַמְרֶךָ בְּלְאֻמִּים**: יא כי יתגלה שחסדך להציל אותי אינו בגובה שלנו אלא מגיע מהארץ ועד השמים להיות לפי המבט הנכון **כִּי-גִדַּל עַד-שְׁמַיִם חֲסִדְךָ** והאמת מגיעה מהשמים עד הארץ שמה שקורה בארץ הוא האמת של השמים¹³¹ **וְעַד-שְׁחַקִּים אֲמַתְּךָ**: יב ולכן אתה ה' מתרומם על השמים דרך מה שעל כל הארץ מופיע כבודך במלואו **וְיָמָה עַל-שְׁמַיִם אֱלֹהִים עַל כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ**:

בַּח * **לְמוֹנְצָח אֵל-תִּשְׁחַח לְדָוִד מִכְתָּם**: ב **הָאֲמֹנִם אֲלֵם צָדֵק תְּדַבְּרוּן מִיִּשְׂרָאֵל**
הַתְּשַׁפְּטוּ בְּנֵי אָדָם: ג **אֶף-בְּלֵב עוֹלֹת תִּפְעֲלוּן בְּאָרֶץ חֲמָס יְדִיכֶם תִּפְלְסוּן**: ד **זְרוּ**
רְשָׁעִים מִרְחֹם תִּעֲוּ מִבְּטֵן דִּבְרֵי כֹזֵב: ה **חֲמַת-לָמוּ כְּדָמוֹת חֲמַת-נַחֲשׁ כְּמוֹ-פִתָּן**
חֲרַשׁ יֵאָטֵם אֲזָנוֹ: ו **אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחְשִׁים חוֹבֵר חֲבָרִים מִחֻמָּם**:
ז אֱלֹהִים תִּרְסֵם שְׁנִימוּ בְּפִימוּ מִלְּתַעוֹת כְּפִירִים נִתֵּץ | יְהוָה: ח **יִמְאָסוּ כְּמוֹ-מַיִם**
יִתְהַלְכוּ-לָמוּ יְדִרְךָ (חֲצוּ) חֲצִיו כְּמוֹ יִתְמַלְלוּ: ט **כְּמוֹ שִׁבְלוֹל תִּמְסֵם יִהְלֶךְ גִּפְלֵל**
אֲשֶׁת בַּל-חַזוֹ שָׁמֵשׁ: י **בְּטָרִם יִבְיִנוּ סִירְתִּיכֶם אֲטֹד כְּמוֹ-חַי כְּמוֹ-חֲרוֹן יִשְׁעֵרְנוּ**:

¹²⁹ פרוש נוסף: יש להם חמת נחש, כלומר ארס ששורף את הגוף, וזאת על ידי מה שהם מנסים לשכנע אותי ב"לשונם", שהיא "חרב חדה".

¹³⁰ להרחבת היחס של דוד לאנשיו, עיין מזמור קמא.

פרוש נוסף: כל כך אני בוטח בך, שאני מוכן לשכב במערה אחת יחד עם שאול שהוא כאריה כלפיי, והוא כל כך קרוב שהוא יכול לשרוף אותי בחומו; והוא ואנשיו בני אדם, ולכן "שיניהם" הם "חנית וחצים" ולא שיניים כשל אריה; ולשון המלשינים עלי היא "חרב חדה" לגרום לשאול להרגני.

¹³¹ פרוש נוסף: "אזמר" ש"חסדך" ו"אמיתך" באים בצורה גבוהה, ולכן לא תמיד מובן הדרך שבה הם באים, ולכן צריך לשבח ולפרסם את זה, כדי שאנשים לא יתייאשו.

יִשְׁמַח צְדִיק כִּי-חֲזָה נֶקֶם פְּעָמָיו יִרְחֹץ בְּרַם הַרְשָׁע: יב וַיֹּאמֶר אֲדָם אֶךְ-פְּרִי לְצַדִּיק אֶךְ יִשְׁ-אֱלֹהִים שְׂפָטִים בְּאָרֶץ:

המזמור אומר שבכך ששאלו אינו שומע בקול ה' שמאס בו ובחר בדוד, הוא גורם לעצמו שיושמד אחרי שיעשה על כורחו את רצון ה'¹³². ומתאים לאמרו ליישר את דרכיו שלא ירשיע, ושלא ייבהל מהרשעים שדרכם מצליחה.

א לַמְנַצֵּחַ אַתָּה ה' תְּדַאג שְׂלָא אַלְך לַאבְדוֹן אֶל-תְּשַׁחַת לְדוֹד מִכְתָּם: ב האם יתכן שאתה שאלו תדבר בשם המלכות לקבוע מהו הצדק בצורה שאי אפשר לערער אחריה האמנם אֶלֶם צָדֵק תְּדַבְּרוּן ותשפוט כמלך את בני האדם ביותר מִיִּשְׂרָאֵל תְּשַׁפֹּטוּ בְּנֵי אָדָם: ג ויחד עם זה כוונתך הפנימית לפי הרווח האישי ונגד הצדק אף-בְּלֵב עוֹלֹת תִּפְעֲלוּן ובפועל בארץ פעולתכם קובעת מה ישר ומה מִיִּשְׂרָאֵל¹³³ לפי עיוות המשפט שאתם עושים בְּאָרֶץ חֲמָס יִדְיֶכֶם תִּפְלְסוּן: ד ואיך חוזר בתשובה ולכן נראה שהרשע מקבל את תכונתו כבר מהרחם שמרחיקה אותו מה' להשאיר חומרי כמו בלידתו זָרוּ וְשָׁעִים מִרְחָם וכבר מהבטן הוא מאבד את דרכו כיון שתכונתו שלא לקיים דיבורו ולכן אי אפשר גם לתקן אותו תַּעֲנוּ מִבֶּטֶן דְּבָרֵי קֶזֶב: ה ובשני אלו דומה לנחש הוא יצר הרע¹³⁴ כיון שיש לרשעים ארס כמו של נחש להזיק ולכן צריך לעצור אותו חֲמַת-לְמוּ פְּחֵמוֹת חֲמַת-נְחָשׁ וכמו שהנחש אינו שומע כך הם לא שומעים בקול הנביאים כחרשים כְּמוֹ-פֶתֶן חֲרָשׁ וגם כשה' מראה להם במציאות שצריכים לחזור בתשובה אוטמים אזנם בכוונה שלא לשמוע וְאִטָּם אֲזִנוֹ: ו וכך שאלו לא שומע לקול שמואל שאמר לו שה' מאסו ממלך ורוצה בדוד אֲשֶׁר לֹא-יִשְׁמַע לְקוֹל מְלַחְשִׁים וגם כשמתחברים דברים במציאות בחכמה ורואה שה' מגן על דוד לא שב בתשובה חוֹבֵר חֲבָרִים¹³⁵ מִחֶפֶץ: ז (וכיון שאינו שב ועוזב את דוד אין ברירה אלא לפגוע בו¹³⁶) ולכן גם בזמן שהמדרגה אינה מובנת ועוד הוא רודף אחרי תהרוס את שיניו שכשנושך לא יוכל להזיק אֱלֹהִים הֲרָס-שְׁנִימוּ בְּפִימוּ וכשתבוא המדרגה המובנת שתושיע אותי אז תנתן את בית המלוכה שלו¹³⁷ ולא יהיה לו יותר איך לנשוך מִלְתַּעוֹת כְּפִירִים נִתַּץ ה': ח וכשיסיים את תפקידו לרחוץ פעמי הצדיק ימאס ויושלך כמו מים שהלכו בהם¹³⁸ וְיִמָּאֶסוּ כְּמוֹ-מֵיִם יִתְהַלְכוּ-לְמוּ ולכן כבר עכשיו כשרוצה לירות בי חיצים יהיו כאילו נגדע הקצה החד שלהם ואינם יכולים להזיק יִדְרֹךְ (חצו) חֲצִיו כְּמוֹ יִתְמַלְלוּ: ט ועצם הליכתו בדרכו זו תגמור אותו כמו שבלול שהולך על די הפרשת מים עד שנגמר¹³⁹ כְּמוֹ שְׂבִלּוֹל תִּמָּס יִהְיֶה ולאחר מעשה יהיה כמו נפל של אשה שלא ראה אור שמש וכך לא יזכר¹⁴⁰ נָפַל אִשָּׁת בַּל-חַזוּ שְׂמֵשׁ:

¹³² זה המשך המזמור הקודם, לומר שאף שדוד אינו פוגע בשאלו במערה, ה' יפגע בו.

¹³³ "תפלסון" מלשון "פלס", שהוא כלי שבאמצעותו יודעים מה ישר.

¹³⁴ פרוש נוסף: המשיל אותו לנחש כיון שמלך מזיק על ידי ציוויי בפיו, כמו הנחש.

¹³⁵ מלשון "חובר חבר", כלומר שיש לו דרך להשפיע על הנחש בתחום, אבל הוא לא שומע לו.

¹³⁶ כי אילו היה שומע בקול שמואל, או שהיה מבין מהמציאות שה' רוצה בדוד ונותן למלכות להתחלף באופן טבעי, היה יכול להמשיך לחיות בטוב.

¹³⁷ "נתיצה" היא פעולה באבנים.

¹³⁸ לשונם של שלושת הפסוקים הבאים היא מסובכת ביותר. נראה שהסיבה לכך היא, שדוד מדבר שלא בכבוד אל מלך ישראל, ולכן הוא רוצה שלא יהיה מובן בקלות. מאותה סיבה הוא משתמש כאן בדימויים רבים, ואומר 'כמו' חמש פעמים.

¹³⁹ "תמס" מלשון "נמס", וזה לשון נופל על לשון עם "ימאסו כמו מים יתהלכו למו".

¹⁴⁰ כנגד "זורו רשעים מרחם".

נח

י עד שלפני שיבינו בני הרשעים, שהם קוצים קטנים כסירה, איך להיות אטד¹⁴¹, שהוא קוץ גדול בטרם יבינו סילתיכם אטד ייעקר האטד בסערה כנעקר בכוח אדם חי ובכעס גדול¹⁴².
 כְּמוֹ-חַי כְּמוֹ-חַרוֹן יִשְׁעָרְנוּ: יא וישמח הצדיק ביסוריו כיון שרואה בעיני רוחו הפנימיות את הנקם שעוד יבוא וישמח צדיק בִּי-חֲזָה נָקָם ויתגלה שכל כוחו של הרשע היה כדי לזכר את דרכו של הצדיק בייסורים וכיון שהתהלך בהם הצדיק ונמאסו סיים הרשע את תפקידו פְּעַמָּיו יִרְחַץ בְּדָם הַרְשָׁע: יב ואז ילמד מזה כל אדם את ההבדל, שבני הרשע לא ילכו בדרכו כי יעקר אבל לצדיק יהיה פרי למעשיו אחריו ויאמר אָדָם אֶךְ-פְּרִי לְצַדִּיק וילמדו מזה שה' משגיח ושופט רק לפעמים מאריך אף לרשע כי יש צורך ביסורים אֶךְ יִשְׁ-אַלְהִים שְׁפִטִים בְּאָרֶץ¹⁴³.

בַּטַּי * לְמַנְצַח אֶל-תִּשְׁחַת לְדוֹר מִכֶּתֶם בְּשִׁלַּח שְׁאוֹל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת-הַכִּפֹּת לַהַמִּיתוֹ: ב הַצִּילֵנִי מֵאִיְבֵי | אֱלֹהֵי מִמְתְּקוֹמִי תִשְׁגְּבֵנִי: ג הַצִּילֵנִי מִפְּעַלֵי אֹן וּמֵאֲנָשֵׁי דָמִים הוֹשִׁיעֵנִי: ד כִּי הִנֵּה אָרְבּוּ לְנַפְשֵׁי יְגוּרוֹ עָלַי עֲזִים לֹא-פִשְׁעֵי וְלֹא-חַטָּאתַי יִתְּוֶה: ה בְּלֵי-עוֹן יְרוּצוֹן וַיִּכְוֶנֶנִי עוֹרֶה לְקִרְאתִי וּרְאָה: ו וְאַתָּה יִתְּוֶה-אַלְהִים | צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַקִּיצָה לְפָקֶד כָּל-הַגּוֹיִם אֶל-תַּחַן כָּל-בְּגֵדֵי אֹן סִלָּה: ז וַיִּשׁוּבוּ לְעָרְב יִהְיוּ כְּפֶלֶב וַיִּסּוּבְבוּ עִיר: ח הִנֵּה | יִבְיָעוֹן בְּפִיהֶם חֲרָבוֹת בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם כִּי-מִי שָׁמַע: ט וְאַתָּה יִתְּוֶה תִשְׁחַק-לָמוֹ תִלְעַג לְכָל-גּוֹיִם: י עֲזוּ אֱלֹהֵי אֲשֶׁמְרָה כִּי-אַלְהִים מִשְׁגְּבֵי: יא אֱלֹהֵי (חסדרו) חֲסִדֵי יִקְדְּמֵנִי אֱלֹהִים יִרְאֵנִי בְּשִׁרְרֵי: יב אֶל-תִּהְרַגְם | פֶּן-יִשְׁכַּחוּ עַמִּי הַנִּיעַמּוּ בְּחִילָה וְהוֹרִידֵמוּ מִגִּבְּוֹ אֲדָנִי: יג חֲטָאת-פִּימוּ דְבַר-שִׁפְתֵימוּ וַיִּלְכְּדוּ בְּגֹאוֹנָם וּמֵאֲלֶה וּמִכְפָּשׁ יִסְפְּרוּ: יד כָּלָה בְּחִמָּה כָּלָה וְאֵינָמוּ וַיִּדְעוּ כִּי-אַלְהִים מִשְׁלַל בְּיַעֲקֹב לְאַפְסֵי הָאָרֶץ סִלָּה: טו וַיִּשׁוּבוּ לְעָרְב יִהְיוּ כְּפֶלֶב וַיִּסּוּבְבוּ עִיר: טז הַמָּוֶה (ינועוון) יִנְיָעוֹן לְאַכֵּל אִם-לֹא יִשְׁבְּעוּ וַיִּלְיֵנוּ: יז וְאֵנִי | אֲשִׁיר עֲזָה וְאֶרְנֵן לְבַקֵּר חֲסִדָּה כִּי-הִנֵּית מִשְׁגֵּב לִי וּמְנוֹס בְּנוֹם צַר-לִי: יח עֲזִי אֱלֹהֵי אֲזַמְרָה כִּי-אַלְהִים מִשְׁגְּבֵי אֱלֹהֵי חֲסִדֵי:

דוד מבקש שה' יציל אותו משאול אבל בלי שעם ישראל ייפגע מזה במלחמתו עם הגויים, מפני שעיקר הענין הוא הצלחת עם ישראל ולא הצלתו האישית¹⁴⁴.
 ומתאים לאמרו נגד אויב מישראל, שלא יהיה חילול השם בנפילתו.

¹⁴¹ אולי "אטד" רומז למשל יותם על מלכותו של אבימלך (שופטים ט, יד-טו).

יש ענין שהרשע ייענש בזמן מספיק קרוב, כדי שיוכלו ללמוד מעונשו את דרך ה'. וזה הטעם שה' "פוקד עוון אבות על בנים על שלשים ועל ריבעים" ולא יותר.

¹⁴² פרוש נוסף: תבוא עליכם פורענות בבת אחת וקודם זמנכם. עוד לפני שהסיר שאתם מתבשלים בו ורגיש את חום האטד הדולק תחתיו, והבשר עדיין חי, בבת אחת יחרה ויישרף ויירוק בסערה. אבל העדפתי את הפרוש שבטקסט, כיון שהוא מדבר על בני הרשע, כנגד "אך פרי לצדיק".

¹⁴³ כנגד "מישרים תשפטו בני אדם".

¹⁴⁴ כיון שדוד היה אז שר הצבא, והמקרה הזה היה מיד אחרי שניצח במלחמה עם הפלישתים, שזה גרם לכעסו של שאול, ובשלב הזה דוד עוד לא החליט לברוח, וחשב להישאר שר הצבא. המקרה הזה מתואר בשמואל א' פרק יט.

קשה להסביר בפרק הזה את הקשר בין ההצלה משאול לפגיעה בגויים, ויש כמה הסברים במפרשים.

א לַמְנַצֵּחַ אֶתְּהָ ה' תְּדַאֵג שְׁלֵא אֶלְךָ לֹאבְדוֹן אֶל-תִּשְׁחַת לְדוֹד מִכְתָּם בְּשִׁלַּח שְׂאוֹל וַיִּשְׁמְרוּ אֶת-הַבַּיִת לְהַמִּיתוֹ: ב תְּצִיל אוֹתִי מֵהַאִיבָה שֶׁל שְׂאוֹל שֶׁמְטִיל בִּי אֶת הַחֲנִית כִּי אֶתְּהָ מִשְׁגִּיחַ עָלַי הַצִּילֵנִי מֵאִיבֵי אֱלֹהֵי וּמִמַּתְקוֹמֵי תִשְׁבְּנֵי: ג שֶׁהוּא אֵינוֹ צָדִיק כְּמוֹנֵי אֵלָּא עוֹשֶׂה רַע הַצִּילֵנִי מִפְּעֻלֵי אֹן וְאֵינוֹ רַק מֵאִיִּים אֵלָּא רוּצָה לְהַרְגֵנִי מִמֶּשׁ¹⁴⁵ וּמֵאֲנָשֵׁי דְמִים הוֹשִׁיעֵנִי: ד שֶׁהֵנָּה עֹכְשֵׁי הֵם אוֹרְבִים לִי מִחוּץ לְבַיִת לְהַרְגֵנִי כִּי הֵנָּה אֶרְבּוּ לְנַפְשִׁי וּבָאִים לְגוֹר לִידִי וְלַעֲקוֹב אַחֲרַי וְקוֹשָׁה לְשִׁנּוֹתָם לְשִׁכְנַע שְׁלֵא יִרְדְּפוּ אַחֲרַי וְגוֹרוּ עָלַי עֲזִים וְכֹל זֶה בְּלִי שְׁמֵרְדָתִי וְגַם בְּטַעוֹת לֹא חֲטָאתִי לְשִׂאוֹל¹⁴⁶ לֹא-פִשְׁעֵי וְלֹא-חֲטָאתִי ה': ה וְאֶפִּילוּ בְּלִי שֵׁשׁ בִּי עִוּוֹת מִחֲשַׁבְתִּי בִּיחָס לְשִׂאוֹל הֵם רָצִים וּמִתְבַּסְסִים סְבִיבֵי בְּמֵרֵץ לְפִגּוֹעַ בִּי בְּלִי-עוֹן יְרוּצוֹן וְיִפְוֹנוּ וְלֹכֵן צָרִיךְ שֶׁתְּקוּם עֹכְשֵׁי לְפַעוֹל לְטוֹבָתִי וְתִשְׁגִּיחַ עָלַי לְהַצִּיל אוֹתִי עוֹרָה לְקִרְאָתִי וְרָאָה: ו וְלֹא לְמַעַנִי אֵלָּא אֶתְּהָ ה' הַפּוֹעֵל עַל עַם יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ כָּל צְבָאוֹת הַגּוֹיִים וּמִשְׁגִּיחַ עַל עַם יִשְׂרָאֵל לְהַצִּיל אוֹתָם מֵהֵם בְּסוּף הַתְּהַלִּיךְ וְאֶתְּהָ ה'-אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מֵהַ שֶׁתְּפַעֵל לְטוֹבָתִי יִסִּיִם אֶת הַסֹּתֵר הַפְּנִים שֶׁהַגּוֹיִים מִנְצַחִים אֶת יִשְׂרָאֵל כָּל יְמֵי הַשּׁוֹפְטִים בְּמֵה שֶׁאֲלַחֵם בְּפִלִישְׁתִּים הַקִּיְצָה לְפִקְדֵי כָּל-הַגּוֹיִם וְיַחַד עִם זֶה אֵל תִּתֵּן חֲנִינָה תְּמִידִית לְשִׂאוֹל הַבּוֹגֵד בִּי לַעֲשׂוֹת לִי רַע אֶל-תִּחַן כָּל-בְּגֵדֵי אֹן סָלָה: ז שֶׁהֵנָּה אַחַר שֶׁלֹּא הַצִּלִּיחַ לְהַרְגֵנִי בַּחֲנִית שֶׁבַע בְּעֵרֵב יִשְׁבּוּ לְעֵרֵב וְכִכְלָב הַנּוֹבַח כִּךְ צִיּוּה לְהַרְגֵנִי יִהְיֶה כְּכָלֵב וְאֲנִשְׁיוּ מִסּוֹבְבִים אֶת הַבַּיִת שֶׁלֹּא אוֹכַל לְבָרוּחַ וְכֹל זֶה כְּכָלֵב הַדּוֹאֵג לְטוֹבַת עַצְמוֹ לֹא לְטוֹבַת הָעִיר וְיִסּוֹבְבוּ עִיר: ח וְפוֹי שֶׁל שְׂאוֹל נּוֹבַע כָּל הַזְּמַן דְּבָרִים רַעִים עָלַי הֵנָּה יְבִיעוֹן בְּפִיָּהֵם הוּא אוֹמֵר בְּפוֹי לְאֲנִשְׁיוּ לְהַמִּית אוֹתִי¹⁴⁷ חֲרִבּוֹת בְּשִׁפְתוֹתֵיהֶם וּמִבְּחִינָתוֹ אֶתְּהָ לֹא שׁוֹמֵעַ וְאִין מִשְׁגִּיחַ עָלָיו¹⁴⁸ כִּי-מִי שְׁמַע: ט וְלֹכֵן אֶתְּהָ גַם תִּצְחַק לְמַאֲמְצֵיהֶם לְהַרוֹג אוֹתִי וְאֶתְּהָ ה' תִּשְׁחַק-לָמוֹ וְיַחַד עִם זֶה תִּצְחַק בְּבוֹ עַל הַפִּלִישְׁתִּים וְאִיבֵי עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁנְּפִילַת שְׂאוֹל לֹא תַעֲלֶה אוֹתָם אֵלָּא אֲמַשִּׁיךְ לְנֹצַח אוֹתָם תִּלְעַג לְכָל-גּוֹיִם: י וְמֵה שֶׁקִּשְׁהָ לְשִׁנּוֹת אֶת שְׂאוֹל לֹא אַעֲשֶׂה דְבַר בְּעַצְמִי לְשִׁנּוֹת אֶת זֶה אֵלָּא אֲשַׁמּוֹר לָךְ אֶת הַדְּבַר עֲזוּ אֱלֹהֵי אֲשַׁמְרָה כִּי אֶתְּהָ מַעֲלָה אוֹתִי לְהַגֵּן עָלַי מֵהַצְּרוֹת וְאֶתְּהָ תִּטְפֵּל בְּזֶה כִּי-אֱלֹהִים מְשֻׁבְּנֵי: יא וְכִיּוֹן שֶׁאֶתְּהָ מִשְׁגִּיחַ עָלַי לַעֲשׂוֹת לִי חֲסָדִים לֹא לְפִי זְכוּתִי אֶתְּהָ תִּקְדֵם אֶת הַצָּרָה לְתֵת לֵה פִתְרוֹן עוֹד לְפָנַי שֶׁמִּתְרַחֶשֶׁת אֱלֹהֵי (חֲסָדוֹ) חֲסָדֵי יִקְדְּמֵנִי וְעוֹד תִּרְאֶה לִי אֶת נְפִילַת הַמִּסְתַּכְלִים עָלַי לְרַעָה לְרֵאוֹת אִם אֶתְּהָ מִשְׁגִּיחַ עָלָי¹⁴⁹ אֱלֹהִים יִרְאֵנִי בְּשִׁרְי: יב וְאֵל תִּהְרוֹג אֶת שְׂאוֹל וְאֲנִשְׁיוּ אֶל-תִּהְרָגֶם שְׁעַם יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁכַּחוּ אֶת הַלְקַח כִּיּוֹן שֶׁהִמַּת מִשְׁתַּכַּח מֵהַלֵּב פֶּן-יִשְׁכַּחוּ עַמִּי אֵלָּא תִּנְיַע אוֹתָם מִמְּקוֹמָם בְּכוּחַ הַנִּיעָמָה בְּחִילָךְ וְהוֹרֵד אוֹתָם מִגְּדוּלְתָם ה' שֶׁאֶתְּהָ אֲדוֹן שְׁלִי וּמִגֵּן עָלַי וְהוֹרִידְמוּ מִגִּנְנוּ אֲדָרְנִי: יג שֶׁהָרִי כִּנְגַד חֲטָאתָם שֶׁהִיתָה בְּפִיהֶם לּוֹמֵר לְהַרוֹג אוֹתִי יִהְיֶה מִדָּה כִּנְגַד מִדָּה חֲטָאת-פִּימוֹ דְּבַר-שְׁפָתַימוּ וְגֵאוֹתָם תִּלְכוּד אוֹתָם וְיַפְלוּ מִגְּדוּלְתָם וְיִלְכְּדוּ בְּגֵאוֹנָם וְזֶה כִּנְגַד מֵה שֶׁאֲמָרוּ יִסְפְּרוּ לְכוֹלֵם עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לִי שְׂאוֹל וְשִׁכַּחַשׁ בְּהַ עַל זֶה נִעֲנַשׁ וְכִךְ יִלְמְדוּ הֵעַם אֶת הַלְקַח¹⁵⁰ וּמֵאֲלָה וּמִכַּחַשׁ יִסְפְּרוּ: יד וְאֵילוֹ אֶת הַגּוֹיִים הַמְצִיָּקִים לְיִשְׂרָאֵל תִּכְלֶה לְגַמְרֵי בְּכַעַס גְּדוֹל שֶׁלֹּא כְּמוֹ כִּלְפֵי שְׂאוֹל כָּלֵה בְּחֵמָה עַד שֶׁיִּכְלוּ לְגַמְרֵי וְלֹא יִהְיוּ בְּמִצִּיאוֹת וְגַם לֹא יִזְכְּרוּ כָּלֵה וְאֵינָמוּ וְיַדְעוּ עַם יִשְׂרָאֵל וְכֹל שֶׁאֵר הַגּוֹיִים וְיַדְעוּ שֶׁה' שׁוֹלֵט דֶּרֶךְ עַם יִשְׂרָאֵל

¹⁴⁵ פְּרוּשׁ נוֹסֵף: תּוֹשִׁיעַ אוֹתִי מֵהַצְּרוֹךְ לְהִילַחֵם עִם "אֲנִשֵׁי דְמִים", שֶׁגַם לֹא אֶהְרוֹג וְגַם לֹא אֶהְרָג.

¹⁴⁶ פְּרוּשׁ נוֹסֵף: "לֹא חֲטָאתִי לֵה", שִׁיגִיעַ לִי מִשְׁמִים שֶׁאֲמוֹת.

¹⁴⁷ כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁמַר בְּתַחֲלִילַת הַפֶּרֶק בְּשִׁמּוּאֵל א': "וַיִּדְבֵּר שְׂאוֹל אֶל יוֹנָתָן בְּנֵוֹ אֶל כָּל עֲבָדָיו לְהַמִּית אֶת דָּוִד".

¹⁴⁸ פְּרוּשׁ נוֹסֵף: הֵם מוֹצִיאִים בְּפִיהֶם דְּבַרֵי שְׁלוֹם אֵלַי שֶׁאֲצַא אֵלֵיהֶם, אֲבָל בְּאִמַּת כּוֹוֹנָתָם הִיא לְהַרוֹג אוֹתִי, וְהֵם חוֹשְׁבִים שֶׁאִין יוֹדֵעַ; אֲבָל "אֶתְּהָ תִּשְׁחַק לָמוֹ", וְהוֹדַעַת לִי אֶת זֶה עַל יְדֵי מִיכָל.

¹⁴⁹ פְּרוּשׁ נוֹסֵף: הֵם מְנַסִּים לְתַפּוֹס אוֹתִי בְּלִי שֶׁאֲבִין, אֲבָל אֶתְּהָ "תִּקְדֵם" אוֹתָם לְהוֹדִיעֵנִי, וְהֵם חוֹשְׁבִים לְאֶרֶב לִי בְּלִי שֶׁאֶרְאֶה, אֲבָל אֶתְּהָ "תִּרְאֶה" לִי אוֹתָם.

¹⁵⁰ פְּרוּשׁ נוֹסֵף: מֵהַקְּלָלָה שֶׁתְּבָאוּ עֲלֵיהֶם וְמֵה "כַּחַשׁ" שֶׁיִּשְׁכַּחַשׁ בְּשֵׁרָם, "יִסְפְּרוּ" הַאֲנִשִּׁים זֶה לְזֶה עַל חֲטָאֵם כְּשִׁירְאוֹ אוֹתָם. בְּדוּמָה לְזֶה בְּמִזְמוֹר קָט: "וְנוֹעַ יְנוֹעוּ בְּנוֹי וְשִׁאלוּ וְדַרְשׁוּ מִחֲרַבּוֹתֵיהֶם". וְעֵינַן שֶׁם כָּלֵה הַמְזְמוֹר.

נט

עבדיו בכל הגויים עד קצות הארץ באופן תמידי **כי-אלהים משל בייעקב לאפסי הארץ סלה: טו** ואילו שאול ואנשיו ישבו בערוב הצלחתם **וישובו לערב** ויבקשו אוכל שעל ידי זה יראו את מפתם **יהמו ככלב** ויטובבו בעיר שעל ידי זה יתפרסם דבר נפילתם וחטאם **ויסובבו עיר: טז** רק שהפעם ילכו ממקום למקום לבקש אוכל **המה (ינועון) יניעון לאכל** וגם אם לא, ישיגו לפחות מקום לישון בו **אם-לא ישבעו וילינו: יז** ואני לעומתם אשמח ואשיר על מה שאתה לא ניתן לשינוי ודברך מתקיים **ואני אשיר עזך** ובבוקר הצלחתי אשבח את החסד שעשית איתי לפרסם אותו בישראל **וארנן לבקר חסדך** על מה שהגנת עלי בצרתי מפני שאול **כי-היית משגב לי** וביום שניסה להרגני יכולתי לנוס אליך **ומנוס ביום צר-לי: יח** והעוז שיהיה לי אז לא אראה בו כחי ועוצם ידי כעוזו של שאול אלא אפרט שהוא בא ממך **עזי אליך אומרה** כי רק אתה מעלה אותי לגדולה **כי-אלהים משגבי** בהשגחתך עלי ובחסד ולא לפי צדקותי **אלהי חסדי:**

יא
לחודש

טז א למנצח על-שושן עדות מכתם לדנד ללמד: ב בהצולו | את ארם נהרים ואת-ארם צובה וישב יואב ויך את-אדום בגיא-מלח שנים עשר אלף: ג אלהים זנחתנו פרצתנו אנפת השוכב לנו: ד הרעשתה ארץ פצמתה רפה שבכיה כי-מטה: ה הראיתה עמך קשה השקינתנו גן תרעלה: ו נתתה ליראיך גס להתנוסס מפני קשט סלה: ז למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך (ועננו) וענני: ח אלהים | דבר בקדשו אעלזה אחלקה שכם ועמק סבות אמרד: ט לי גלעד | ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחקקי: י מואב | סיר רחצי על-אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרעעי: יא מי יבלני עיר מצור מי נתני עד-אדום: יב הלא-אתה אלתים זנחתנו ולא-תצא אלהים בצבאותינו: יג הבה-לנו עזרת מצר ושוא תשועת אדם: יד באלהים נעשה-חיל והוא יבוס צרינו:

המזמור¹⁵¹ אומר שגם כשה' מייסר את ישראל ומגביר את העמים עליהם, זה לטובתם, בדיוק כמו שאחר כך הוא מושיע אותם ומגביר אותם על הגויים. **ומתאים לאמרו כשיש הסתר פנים ונראה שאובי עם ישראל מנצחים אותם.**

א למנצח על עם ישראל המשולים לשושנה מול שאר האומות המשולים לחוחים **על-שושן** עדות לדורות שידעו מה שהיה **עדות מכתם לדוד** ללמד את כל הדורות את דרכי ה' **ללמד: ב** כשגרם מריבה¹⁵² עם ארם דמשק וארם צובה **בהצולו את ארם נהרים ואת-ארם צובה** וכששב משם עוד הכה יואב שר הצבא את אדום (שמראה שה' נתן לישראל הצלחה יותר מגדר הרגיל) **וישב יואב ויך את-אדום בגיא-מלח שנים עשר אלף: ג** הרי אתה אלוקים הוא זה שעזבת אותנו לזמן ארוך כל ימי השופטים **אלהים זנחתנו** ופרצת גדרותינו בפני העמים **פרצתנו** וכעסך הכללי על העם פגע בכלם¹⁵³ **אנפת** עד שהוצאת אותנו מחלק

¹⁵¹ חלק מהפסוקים במזמור הזה חוזרים שוב בפרק קח.

¹⁵² "הצותו" מלשון "ניצים". הרחבת הענין עיין שמואל ב' פרק ח. להתאמת המסופר כאן עם הפסוקים שם, עיין רש"י ורד"ק כאן.

¹⁵³ "אנף" פרושו כעס על אחד שפוגע גם באחר או בכלל, וכן: "גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם" (דברים א, לו).

מהארץ שצריך לשוב אליה **תשוב לבנו**: ז וארץ ישראל רעשה מפני האויבים ופיה נפתח כלומר פרצו את הגבולות **הרעשיתה ארץ פצמתה** ולא חזרת ומתאחה אלא מתרופפים השבטים זה מזה וזה כיון שהתמוטטו במעשיהם משמירת התורה **רפה שבריה כי-מטה**: ה ונתתם ביד האויב כדי שיחזרו בהם על ידי הייסורים שיראו שלא טוב לעזוב את ה' **הראיתה עמך קשה** ונתת להם את עונשם על עונותיהם לפי כלי הקיבול שהכינו **השקיתנו יין תרעלה**: ו עד שעם ישראל ירא ממך ואז נתת לו את המלוכה להתחבר יחד סביב הדגל של המלך¹⁵⁴ **נתתה ליראיך נס להתנוסס** כדי לקיים את דברי האמת שלך¹⁵⁵ לתת לעם את הארץ באופן מהותי ותמידי **מפני קשט סלה**: ז וכדי שעם ישראל הפועלים איתך בעולם יצאו מהצרה **למען יחלצון ידידיך**¹⁵⁶ פעלת בגלוי בעולם וענית לתפילתי כיון שאני המלך שנושעים על ידו **הושיעה ימינך (ועננו) וענני**: ח וכיון שה' דבר על ידי נביאו שאמלוך שמחתי שמחה המכסה גם על הרע שהיה **אלהים דבר בקדשו אעלזה** וחברתי את עם ישראל כולו, שכם שבה נחלק אבימלך לקבוע מלכות לעצמו תהיה לי לחלק **אחלקה שכם** וסוכות שסרבו לקבל את מלכות גדעון אמדוד להיות שלי **ועמק סכות אמדד**: ט וכן גלעד ומנשה שמופרדים על ידי הירדן, וגלעד היו פועלים לעצמם כל ימי השופטים **לי גלעד ולי מנשה** וגם אפרים שהוא ראש לבני רחל ומשם היה יהושע שומרים עלי ומצטרפים אלי¹⁵⁷ **ואפרים מעוז ראשי** וחוקי המלוכה יוצאים מיהודה לכולם¹⁵⁸ **יהודה מחקקי**: י וכיון שכולם התאחדו מואב ישמשו אותי כסיר לרחוץ בו **מואב סיר רחצי** ואת אדום אנצח בקלות כמשליך עליהם נעל בלבד **על-אדום אשליך נעלי** ועל ידי גם מעמדה של פלשת יתרופק¹⁵⁹ **עלי פלשת התרעעי**: יא ומי הוא זה שהוביל אותי לכבוש את ערי המצור האלו **מי יבלני עיר מצור** ומי עוד הוסיף לכוון אותי לאדום לפגוע גם בהם בקלות **מי נחני עד-אדום**: יב הרי אתה אלוקים שעד עכשיו עזבת אותנו **ולא-אתה אלהים זנחתנו** ואתה יוצא עכשיו בצבאינו שעד עכשיו לא יצאת בהם **ולא-תצא אלהים בצבאותינו**: יג ולכן רק ממך נבקש עזרה מהצרים אותנו **הבה-לנו עזרת מצר** ולא נסמוך על תשועת אדם גם כשאינך מושיע, כי זה בכונה **ושוא תשועת אדם**: יד ועכשיו נאסוף כח ושלל בשם ה' **באלהים נעשה-חיל** והוא עוד ירמוס את אויבינו עד האדמה ונכניע אותם לגמרי **והוא נבוט צרינו**:

סא * למנצח | על-נגינת לךוד: ב שמעיה אלהים רנתי הקשיבה תפלתתי: ג מקצה הארץ | אליך אקרא בעענך לבי בצור-ירום ממני תנחני: ד פי-היית מחסה לי מגדל-עז מפני אויב: ה אנורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפידך

¹⁵⁴ "נס" הוא מוט או דגל שמרימים, והכול מתקבצים סביבו.

¹⁵⁵ "קושט" הוא תרגום של "אמת", "צדק" ו"יושר".

¹⁵⁶ הוא קורא להם "ידידיך" כי הם פועלים איתך "יד ביד", ולכן "ימינך מושיעה" באמצעות ימינם.

¹⁵⁷ פרוש נוסף: זו נבואה על התחלוקת הממלכה על ידי ירבעם בן נבט מאפרים, שהתבצעה בשכם; וירבעם בנה את פנואל שליד סוכות כעיר מלוכה כדי לשלוט משם על גלעד ומנשה. דוד אומר שתחתיו יהיו גם הם מאוחדים.

¹⁵⁸ ראוי לציין שהמקומות האלו הם המסלול שעשה יעקב כשחזר מחרן: הוא בא מארם נהריים, ועבר בחצי המנשה עד הגלעד, שם השיג אותו לבן, משם הלך לסוכות ובנה לו בית ולמקנהו סוכות, משם הלך לשכם, שם היה מעשה דינה, משם לבית אל שבאפרים ומשם לדרך אפרתה ביהודה, שם מתה רחל.

צריך לציין עוד ש"יהודה מחוקקי" מזכיר את ברכת יעקב ליהודה: "לא יסור שִׁבְט מִיְהוּדָה וּמְחַקְק מִבְּיַן רַגְלָיו עַד כִּי יָבֵא שִׁילּוֹ וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים" (בראשית מט, י).

¹⁵⁹ אולי "סיר רחצי" רומז לים המלח שנמצא תחת מואב. "אשליך נעלי" - כמו שנאמר: "מי זה בא מאדום תמוזי בגדים מבצרה... פינה דרכתי לבדי ומעמים אין איש אתי ואֶדְרָכְם בַּסָּפִי וְאֶרְמַסֶּם בַּמִּתִּי" (ישעיהו סג, א-ג). "פלשת" רק "מתרועעת" ואינה מושמדת בגלל שבועת אברהם ויצחק לאבימלך.

סִלְהָ: ו כִּי-אַתָּה אֱלֹהִים שָׁמַעְתָּ לְנִדְרֵי נְתַתְּ יְרֵשֶׁת יִרְאֵי שְׁמֶךָ: ז יָמִים עַל-יָמֵי-
מֶלֶךְ תּוֹסִיף שְׁנוֹתָיו כְּמוֹ-דֶר וְדָר: ח יֵשֶׁב עוֹלָם לְפָנֵי אֱלֹהִים חֶסֶד וְאֱמֶת מִן
יִנְצְרֶהוּ: ט בְּן אֲזַמְרָה שְׁמֶךָ לְעַד לְשִׁלְמֵי נְדָרֵי יוֹם | יוֹם:

דוד אומר שהתועלת העיקרית במה שבאות עליו צרות היא להעלות אותו למדרגה שלא היה מגיע אליה בלעדיהן, עד שיגיע לרמה שעבודת ה' שלו, בין במלכות, בין במקדש, ובין בזמירות התהילים, נמשכת לנצח. ומתאים לאמרו כדי לזכור שהעיקר בחיים הוא קרבת אלוקים, ושהצרות מביאות אותנו לכך.

א לְמַנְצַחַת עַל הַמַּנְגִּינוֹת שְׁדוּד נִיגַן לֵה' עַל-נְגִינַת לְדוּד: ב הַעִיֵּקֶר שֶׁתִּשְׁמַע אֶת שְׁבַחֵי שֹׁאנֵי מִשְׁבַּח בִּסְפָר תֵּהִלִּים שְׁמַעְהָ אֱלֹהִים רְנָתִי וְתִשְׁמַע אֶת תְּפִילוֹתַי שֶׁתִּקְנֵתִי בּוֹ כְּדֵי שִׁתְּפַלְּלוּ הַקְּשִׁיבָה תִּפְלֵתִי: ג וְאֵנִי הֵייתִי בַקְּצָה הָאָרֶץ הַחוּמְרִית רַחוּק מִמֶּךָ אֲבָל כִּיֹּן שִׁמְשַׁם קְרֵאתִי אֲלֶיךָ מִקְּצָה הָאָרֶץ אֲלֶיךָ אֶקְרָא כִּיֹּן שִׁמְחַמַּת הַצָּרוֹת נִסְתֵּר מִמֶּנִּי רְצוּנִי בְּעֵטֶף לְבָבִי אִז כִּיֹּונֹת אוֹתִי עַל יָדֶם לְהִתְרוֹמֵם מִמְּדֻרְגָתִי וְלִהְיִיעַ לְמִקּוֹם מִבְּטָחִים בְּצוּר-יָרוֹם מִמֶּנִּי תִנְחַנֵּי: ד כִּי אַתָּה הֵייתִי הַמַּחְסָה שְׁלִי בְכָל גְּבוּהַךְ כִּי-הֵייתִי מַחְסָה לִי וְהִתְבַּצַּרְתִּי בְּגוּבָה שְׁלֶךְ מִפְּנֵי אוֹיְבֵי מַגְדֵּל-עַז מִפְּנֵי אוֹיְבֵי: ה עַד שֶׁהִגַּעְתִּי לְמַעְלָה שֶׁאֵהִיָּה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם כִּיֹּן שִׁיוֹקֵם עַל יְדֵי בְנֵי אֲגוּרָה בְּאֶהְלֶךְ עוֹלָמִים וְאֵהִיָּה נִסְתֵּר בְּכַנְפֵיךְ הַעֲלִיֹונֹת בְּעוֹלָם הַבָּא בְּאוֹפֶן תְּמִידִי אַחֲסָה בְּסִתְרוֹ כְּנִפְיֶךָ סִלְהָ: ו כִּיֹּן שֶׁאַתָּה שָׁמַעְתָּ לְנִדְרֵי שְׁנִדְרֵתִי לְבִנּוֹת לָךְ אֶת הַמִּקְדָּשׁ כִּי-אַתָּה אֱלֹהִים שָׁמַעְתָּ לְנִדְרֵי וְלִכֹּן נָתַתְּ לִי יְרוּשָׁה אֶת הַמַּלְכוּת שֶׁגַּם בְּנֵי יִהְיוּ יִרְאֵי שִׁמְךָ¹⁶⁰ נְתַתְּ יְרֵשֶׁת יִרְאֵי שְׁמֶךָ: ז וְעַל יְדֵי זֶה תּוֹסִיף יְמֵי מֶלֶךְ עַל יְמֵי מֶלֶךְ לְמַלְכוּת אַחַת אֲרוּכָה יָמִים עַל-יָמֵי-מֶלֶךְ תּוֹסִיף וְשְׁנוֹתַי יִמְשַׁכוּ כְּמוֹ שְׁנוֹת הַדּוֹרוֹת כִּי בְכוֹלֵם יִמְלֹכוּ בְנֵי שְׁנוֹתַי כְּמוֹ-דֶר וְדָר: ח וְעַל יְדֵי זֶה יֵשֶׁב לְעוֹלָם הַמֶּלֶךְ מִבְּנֵי לְפָנֶיךָ לְעִשׂוֹת רְצוֹנְךָ יֵשֶׁב עוֹלָם לְפָנֵי אֱלֹהִים כִּיֹּן שֶׁאַתָּה מִזְמַן¹⁶¹ חֶסֶדךָ שִׁימְלוֹךְ, וְיַחַד עִם זֶה אֲמִיתְךָ שִׁיְהִיָּה רְאוּי לְזֶה, וְיִשְׁמְרוּהוּ מִהָאוֹיְבִים וְיִשְׁמְרוּהוּ מִהַחֲטָא שֶׁאִם יַחֲטָא יַעֲבֹשׁ עַל יְדֵי הָאוֹיְבִים עַד שִׁיִּשׁוּב¹⁶² חֶסֶד וְאֱמֶת מִן יִנְצְרֶהוּ: ט וְכִמוֹ שֶׁהַמַּלְכוּת תִּמְשַׁךְ לְעַד כֹּן זְמִירוֹתַי שֶׁזְּמַרְתִּי לָךְ יִמְשַׁכוּ עַד עוֹלָם הַבָּא בְּן אֲזַמְרָה שְׁמֶךָ לְעַד וְנִדְרֵי וְיִקְרְבוּ לָךְ כָּל יוֹם בְּעוֹלַת הַתְּמִיד לְשִׁלְמֵי נְדָרֵי יוֹם יוֹם:

סב * לְמַנְצַחַת עַל-יְדוּוֹתָיו מִזְמוֹר לְדָוִד: ב אֶךְ אֶל-אֱלֹהִים דְּוִמְיָה נִפְשִׁי מִמְּנוֹ יִשׁוּעָתִי: ג אֶךְ-הֵיָה צוּרִי וְיִשׁוּעָתִי מִשְׁנֵבִי לֹא-אֶמוּט רַבָּה: ד עַד-אֲנָה | תְּהוֹתָתוֹ עַל אִישׁ תִּרְצָחוּ כְּלַכֶּם כְּקִיר נָטוּי נְדָר תִּדְחִיָּה: ה אֶךְ מִשְׁאֲתוֹ | יַעֲצוּ לְהִדְיָתִי יִרְצוּ כְּזָב בְּפִיו יִבְרָכוּ וְיִבְקָרְבֵם יְקַלְלוּ-סִלְהָ: ו אֶךְ לְאֱלֹהִים דְּוִמְיָה נִפְשִׁי כִי-מִמְּנוֹ תִקְנֵתִי: ז אֶךְ-הֵיָה צוּרִי וְיִשׁוּעָתִי מִשְׁנֵבִי לֹא אֶמוּט: ח עַל-אֱלֹהִים יִשְׁעֵי וְכַבֹּדִי צוּר-עֲזִי מַחְסֵי בְּאֱלֹהִים: ט בְּטָחוּ בּוֹ בְּכָל-עֵת | עִם שְׁפָכוּ לְפָנָיו לְבַבְכֶם אֱלֹהִים מַחְסָה-לְנַפְשֵׁי סִלְהָ: י אֶךְ | הִבֵּל בְּנֵי-אָדָם כְּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמֵאֲזָנָיִם

¹⁶⁰ פרוש נוסף: נתת לי את המלוכה ירושה כל זמן שהיו בני "יראי שמך", שאז תבטא בפועל.

¹⁶¹ "מן" בארמית פרושו לזמן. עוד אפשר לפרש "למנות", שגם הוא מאותו שורש בארמית.

¹⁶² כמו שנאמר: "הוא יבנה בית לשמי ויבנה את כסא ממלכתו עד עולם: אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר בהעזותו והכחיתו בשבט אנשים ויבנגעו בני אדם: וחסדי לא יסור ממנו פאשר הסרת מעם שאול אשר הסרת מלפניו" (שמואל ב' ז).

לַעֲלוֹת הָיְהִי מִהַבֵּל יָחַד: יא אֶל-תִּבְשְׁתֶּהוּ בְעֶשֶׂק וּבְנִגְזָל אֶל-תִּהְבְּלוּ תִּיל | כִּי-
יָנִיב אֶל-תִּשְׁיִתוּ לָב: יב אַחַת | דְּבָר אֱלֹהִים שְׁתִּים-זו שְׁמַעְתִּי כִּי עָז לְאֱלֹהִים:
יג וּלְךָ-אֲדַנִּי חֶסֶד כִּי-אַתָּה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ:

המזמור אומר שצריך לבטוח בה' ולא לפעול לפי ההגיון החומרי אם זה לא מוסרי; וכשבטוחים בדברים חומריים בלבד, מגיעים גם למעשים לא מוסריים. **ומתאים לאמרו כדי לבטוח בה' ולא לפעול בכח עצמו במקום שזה לא מוסרי, גם אם אין לו פתרון אחר.**

א לִמְנַצַּח עַל-יְדוּתָן מְזֻמּוֹר לְדָוִד: ב רק אל אלוקים מופנים עיני לעשות רצונו אַךְ אֶל-
אֱלֹהִים ולכן נפשי דוממת ולא פועלת בניגוד לרצונו¹⁶³ דוּמְיָה נַפְשִׁי והוא יושיע אותי במה
שצריך כשאיני יכול מִמֶּנּוּ יִשׁוּעָתִי: ג ורק הוא המגן עלי מצרות ומושיע כשכבר באות עלי
אַךְ-הוא צוּרִי וְיִשׁוּעָתִי ומרים אותי מהצרה האמיתית שלא אמוט לגהינום שהוא תהום רבה
מִשְׁגָּבִי לֹא-אָמוּט רַבָּה: ד ואתם שלא בוטחים בה' עד איפה תהיו מוכנים ללכת נגד
המוסר להציל את עצמכם או להרוויח עַד-אֲנִי שתחשבו גם לעשות רעה¹⁶⁴ לאנשים
תְּהוֹתָנוּ עַל אִישׁ עד כדי שתגיעו לרצוח¹⁶⁵ תְּרַצְחוּ וכולכם נמצאים בעולם כקיר שיכול
ליפול כל רגע על מי שסביבו אם זה יהיה לכם פתאום שווה כְּלַכְּם פְּקִיר נְטוּי וכלפי אלו
שבויכוח אתכם אתם נופלים עליהם בכוונה ופורצים גדרות עולם גֹּדֵר הַדְּחֹאָה: ה והסיבה
שחשבו להתרחק מה' היא מצד שנושא עוון ולא ראו את העונש לרשעים אַךְ מִשְׁאֲתוֹ יַעֲצו
לְהַדִּיחַ והם עובדים את ה' כדי לרצות אותו כי מניחים שמה שאומר שיקרה לעושי רצונו
ועוברי רצונו זה כזב ולא יקרה ויברכו אותו בפיהם כדי להתחנף¹⁶⁶ יִרְצוּ כְּזָב בְּפִיו יִבְרְכוּ
ובתוכם הם מקללים באופן מהותי ותמידי את מצוות ה' ורצונו שלא רואים בו דבר חשוב¹⁶⁷
וּבְקִרְבָּם יִקְלְלוּ-סֵלָה: ו אבל בניגוד אליהם אני רק לאלוקים מדמה את נפשי שתהיה
דומה לדרכיו אַךְ לְאֱלֹהִים דוּמִי נַפְשִׁי כי ממנו באה שאיפתי והוא מה שאני רוצה להשיג
בעולם כִּי-מִמֶּנּוּ תִקְוָתִי: ז ועל ידי זה הוא גם מגן עלי ומושיע אותי ואיני בוטח בבשר ודם
אַךְ-הוא צוּרִי וְיִשׁוּעָתִי ומעלה אותי אליו שלא אפול מעבודתו מִשְׁגָּבִי לֹא אָמוּט: ח והוא
גם הנותן לי כח להושיע אחרים ואת כבודי כמלך ואיני צריך להשיגם בדרכים לא מוסריות
עַל-אֱלֹהִים יִשְׁעִי וּכְבוֹדִי והוא החוזק שלי שלא ישנו אותי ממה שאני חוסה בו ושייך אליו
צוּר-עֲזָי מְחַסֵּי בְּאֱלֹהִים: ט ולכן גם אתם עם ישראל תבטחו בו בין בעת טובה בין בעת
רעה בְּטַחוּ בּוּ בְּכָל-עֵת עִם וגם בעת צרה שאינו מושיע תשפכו לפניו בתפילה את כל
צרותיכם המעיקות על רצונותיכם ורגשיכם שִׁפְכוּ-לִפְנָיו לְבַבְכֶם כי אלוקים הוא השומר ומגן
על העם כולו באופן תמידי ולפעמים דוקא על ידי הצרות והתפילה אֱלֹהִים מְחַסֵּה-לְנוּ
סֵלָה: י וגם אם לא תושעו הרי חיי האדם בעולם הזה הם הבל לעומת העולם הבא אַךְ
הַבֵּל בְּנֵי-אָדָם והבעיה שחלק מבני האדם לא עושים את תפקידם ומכזבים באפשרות
התיקון שלהם כְּזָב בְּנֵי אִישׁ וכדי לעלות מההבל של עולמם צריך לבדוק אותם במאזניים

¹⁶³ פרוש נוסף: נפשי תהיה שקטה ולא תרעש לחפש פתרונות.

¹⁶⁴ "תהותתו" מלשון "הוות".

¹⁶⁵ במילה "תרצחו" יש שתי מסורות קריאה כמו שמביא המנחת שי. לפי קריאה אחת, פירושו שתצחו אתם אחרים; ולפי השנייה, הוא מקלל אותם שיירצחו. וכך פרש הרד"ק.

¹⁶⁶ המילה "בפיו" מוסבת גם על "כזב" וגם על "יברכו", ולכן נאמר "בפיו" ולא "בפיהם".

¹⁶⁷ "לקלל" מלשון "קל", הפך הכבוד, שבא מלשון "כבד". כלומר שלדעתם, רצונו צריך לזוז מפני רצונם.

סב

של ה' לראות את מעשיהם הטובים מול הרעים¹⁶⁸ **בְּמַאֲזֵנִים לַעֲלוֹת הַמָּה מִהֶבֶל יַחַד:** יֵאָ וּלְכֹן אֵל תִּרְגִּישׁוּ בִטְחוֹן בַּדָּבָר שֶׁלִּקְחַתֶּם בִּמְרַמָּה מֵאַחֲרֵי כִי לַעֲלוֹם הֵבֵא זֶה פּוֹגַע בְּכֶם **אֵל-תִּבְטְחוּ בְעֵשֶׂק** וְאֵל תִּגְזְלוּ שׁוֹזָה יִהְיֶה פִּיכֹךְ אֲתֶכֶם לְהַבִּיל וְחֹסְרֵי מִשְׁמְעוֹת לַעֲלוֹם הֵבֵא וּבְגִזְלֵי **אֵל-תִּהְבְּלוּ** וְגַם אִם תִּרְאוּ שֶׁרְכּוֹשׁוּ שֶׁל הַגּוֹזֵל מִנִּיב פִּירוֹת וּמִצְלִיחַ בַּעֲלוֹם הַזֶּה **חֵיל כֵּי-יִנּוּב** אֵל תְּשִׁימוּ שֵׁם אֶת רִצּוֹנְכֶם כִּי לַעֲלוֹם הֵבֵא זֶה יִפִּיל אוֹתוֹ וְשֵׁם אֵין בְּחֵיל הַזֶּה מִמֶּשׁ אֵלֶּא רַק חֹטָא **אֵל-תְּשִׁיתוּ לֵב:** יֵב וְלֹא שְׁמִי שֶׁרְצוּהָ רַק אֶת הַעֲלוֹם הַזֶּה לֹא צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת רִצּוֹן ה', כִּי ה' לֹא תֵלֵה אֶת קִיּוֹם הַמִּצְוּוֹת בְּשֹׂכֵר אֵלֶּא צִיּוּהָ דָבָר אֶחָד וְצִיּוּי מֶלֶךְ מַחִיִּיב גַּם בְּלִי שֹׂכֵר **אַחַת דָּבָר אֱלֹהִים** אֲמַנָּם אֲנַחְנוּ שֶׁמַּעֲנֵנוּ מִזֶּה דָבָר נּוֹסֵף שִׁישׁ שֹׂכֵר וְעוֹנֵשׁ **שְׁתִּים-זו שְׁמַעְתִּי** כִּי לֵה' יֵשׁ כַּח לְצוּוֹת שִׁיטְרָכּוּ לַעֲשׂוֹת כֹּךְ גַּם בְּלִי שִׁישְׁלֵם **כִּי עוֹז לְאֱלֹהִים:** יֵג וְמָה שֶׁאַתָּה אֲדוֹן וּבִכַל זֹאת מִשְׁלֵם לַעֲבָדֶיךָ לִפִּי מַעֲשִׂיהֶם זֶה חֹסֵד וְלֹא מִצַּד הַחֹבֵבָה¹⁶⁹ **וְלֹךְ-אֲדִנִּי חֹסֵד כֵּי-אַתָּה תְּשַׁלֵּם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ:**

סג * מִזְמוֹר לְדָוִד בְּהִיּוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה: ב אֱלֹהִים | אֵלֵי אַתָּה אֲשַׁחֲרֶךָ צְמֵאָה לָךְ | נַפְשִׁי כְּמָה לָךְ בְּשָׂרֵי בְּאֶרֶץ-צִיָּה וְעֵינַי בְּלִי-מַיִם: ג בֵּן בְּקִדְשׁ חֲזִיתִיךָ לְרֵאוֹת עֵזֶךָ וּכְבוֹדֶךָ: ד כִּי-טוֹב חֹסְדֶךָ מִחַיִּים שִׁפְתֵי יִשְׁבְּחוּנֶךָ: ה בֵּן אֲבִרְכֶךָ בְּחַיִּי בְּשִׁמְךָ אֲשָׂא כַפִּי: ו כְּמוֹ חֶלֶב וְדָשֵׁן תִּשְׁבַּע נַפְשִׁי וְשִׁפְתֵי רִנְנוֹת יִתְלַל-פִּי: ז אִם-זְכַרְתִּיךָ עַל-יְצוּעֵי בְּאֲשֻׁמְרוֹת אֶתְגַּהֵב-בְּךָ: ח כִּי-הִנֵּית עֲזָרְתָה לִּי וּבְצֵל כְּנַפֶּיךָ אֶרְגֵּן: ט דְּבַקָּה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ בִּי תִמְכָּה וּמִינֶךָ: י וְהִמָּה לְשׁוֹאָה יִבְקֶשׁוּ נַפְשִׁי יָבֹאוּ בְּתַחֲתִיּוֹת הָאָרֶץ: יא יִגִּיהֶוּ עַל-יְדֵי-חֶרֶב מְנַת שְׁעָלִים יִהְיוּ: יב וְהִמְלִךְ יִשְׁמַח בְּאֱלֹהִים יִתְהַלֵּל כָּל-הַנִּשְׁבַּע בּוֹ כִּי יִסְכַּר פִּי דוֹבְרֵי-שִׁקְרָה:

המזמור אומר שעיקר השאיפה בחיים היא רק הדבקות בה', וכל שאר צורכי החיים נצרכים רק בשביל זה. **ומתאים לאמרו כדי לזכור שהעיקר אינו ההצלה אלא הדבקות בה'.**

א מִזְמוֹר לְדָוִד שֶׁלֶקַח מִשַׁל מָמָה שֶׁהוּא בַּמִּדְבָּר לֹלֵא מַיִם¹⁷⁰ **בְּהִיּוֹתוֹ בְּמִדְבַּר יְהוּדָה:** ב גַּם כְּשֶׁאַתָּה שׁוֹפֵט אוֹתִי, אַתָּה כּוֹחֵי **אֱלֹהִים אֵלֵי אַתָּה** וְאֲחַפֵּשׂ אוֹתְךָ גַּם כְּשִׁישׁ רַק מַעַט אוֹר בְּתַחֲלִיל הַבּוֹקֵר **אֲשַׁחֲרֶךָ** כִּי נַפְשִׁי צְמָאָה לְקִרְבַּת אֱלֹהִים וְלֹא לַמַּיִם **צְמֵאָה לָךְ נַפְשִׁי** וְכִמּוֹה¹⁷¹ מוֹשַׁפֵּעַ גַּם בְּשָׂרֵי הַחֹמְרֵי לַחֶפֶשׁ אֶת קִרְבַּתְךָ **כְּמָה לָךְ בְּשָׂרֵי** אֲפִילוֹ שֶׁאֵין בְּמִקּוֹם מִדְבָּר וְחוֹסֵר כַּח מַחוֹסֵר מַיִם¹⁷² עֵדִיין חוֹשֵׁב עַל קִרְבַּת אֱלֹהִים יוֹתֵר מֵעַל הַמַּיִם **בְּאֶרֶץ-צִיָּה וְעֵינַי בְּלִי-מַיִם:** ג וּבִאוֹתָה מִיָּדָה גַּם כְּשֶׁאֵין נִמְצָא בְּקוֹדֶשׁ וְרוּאָה אוֹתְךָ שֵׁם בְּרֵאִיָּה פְּנִימִית

¹⁶⁸ פרוש נוסף: אין ממש בהצלחתם, ואם תשים אותם במאזניים האמיתיות מול ההבל, הם יעלו, כי ההבל יהיה יותר כבד מהם.

¹⁶⁹ פרוש נוסף: "שמעתי שתיים", גם עונש - "כי עוז לאלקים", וגם שחר - "כי לך חסד".

¹⁷⁰ אולי הסיבה שהזכיר דוקא את יהודה היא לומר שאינו מדבר מצד הסכנה, כי הוא נמצא בין אוהביו ואנשי שבטן; או לומר שהוא רחוק מהקודש במיוחד, כי הוא מחוץ לגבולות הארץ, דרומה מגבול יהודה.

¹⁷¹ "כמה" מופיע בתנ"ך רק כאן. ופרשתי מלשון "כמו".

¹⁷² "עייף" בתנ"ך משמעותו חסר כוח, אם זה מחמת רעב או צמא, או משום שלא ישן, או מתוך ייאוש או מאמץ. ראה דוגמאות בהערה בהקדמה.

גם כן צמא לך להתקרב עוד¹⁷³ **כִּן בְּקֹדֶשׁ חֲזִיתֶיךָ** ורוצה לראות את הקביעות שלך וכבודך המתגלה בעולם לדבוק בך עוד ועוד **לְרֵאוֹת עֵזְדְךָ וּכְבוֹדְךָ**: ד כי טוב לי מה שיש לי חסד ממך יותר מהחיים עצמם **כִּי-טוֹב חֶסֶדְךָ מִחַיִּים** שמטרת החיים ששפתי ישבחו אותך על חסדיך והחיים הם רק אמצעי¹⁷⁴ **שְׁפִתַי יִשְׁבְּחוּנֶךָ**: ה ובדרך הזו כל מטרת חיי לברך אותך על טובך בזמן ההצלחה **כִּן אֲבָרְכֶךָ בְּחַיֵּי** ולהגדיל הופעתך כשאני מתפלל אליך בזמן הצרה **בְּשִׂמְךָ אֶשָּׂא כָּפִי**: ו ומעצם היכולת לפנות אליך ולהתקרב אליך תשבע נפשי כמו ממאכלים שמנים ומשובחים **כְּמוֹ חֶלֶב וְדָשֵׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי** ועל עצם היכולת לשבח אותך בשפתי אהלל אותך **וּשְׁפִתַי רִנְנוֹת יְהוָה-פִּי**: ז עד כדי שאני זוכר אותך גם בשנתי **אִם-זְכַרְתִּיךָ עַל-יְצוּעֵי וְעוֹזֵב אֶת מִיטְתִּי וְקָם לְהִגּוֹת בְּךָ** גם באמצע הלילה **בְּאִשְׁמֹרוֹת אֶהְיֶה-בְּךָ**: ח כי מה שאתה היית העזרה שלי בעולם **כִּי-הֵייתָ עֲזָרְתָה לִּי** גורם שאני משבח אותך על שהייתי אצלך בסתר כנפיר העליונות **וּבְצַל כְּנָפֶיךָ אֲרֹנֶנּוּ**: ט ומזה נמשך שנפשי שואפת רק אליך **דְּבַקָה נַפְשִׁי אַחֲרֶיךָ** וכיון שכן הופעתך הגלויה תומכת בי שלא אפול כי אני עושה את רצונך¹⁷⁵ **בִּי תִמְכָּה יְמִינְךָ**: י אבל הרודפים אחרי אינם כן ואינם שואפים אליך כלל אלא שאיפתם להשמיד את נפשי **וְהִמָּה לְשׂוֹאֵה יְבַקְשׁוּ נַפְשִׁי** ובאים מצד התחתית של העולם החומרי **יְבֹאוּ בְּתַחֲתִיּוֹת הָאָרֶץ**: יא ולכן זה גם לא יצליח להם, ועל ידי חרבם ששלפו שלא בצדק גוררים את שאול עצמו מכסאו **יִגִּיְהוּ עַל-יְדֵי-חָרֵב** עד שיחרבו ויהיו בתיהם מקום לשועלים. זו התועלת שתצמח מהם בעולם הזה **מִנֵּת שְׁעָלִים יְהִיו**: יב ואילו אני כשאמלוך אשמח בה', לא במלכות עצמה **וְהַמֶּלֶךְ יִשְׂמַח בְּאַלְהֵים** ובעקבות הצלתי ישבח את ה' כל מי שבאמת סומך עליו¹⁷⁶ **תִּתְהַלַּל כָּל-הַנְּשָׁבַע בּוֹ** ופיהם של המשקרים לומר שה' לא משגיח יעצר, כי יראו כולם את טעותם **כִּי יִסְכַּר פִּי דוֹבְרֵי-שְׁקֵר**:

סד * לְמַנְצֶחַת מְזֻמּוֹר לְדָוִד: ב שְׁמַע-אֱלֹהִים קוֹלִי בְּשִׁיחֵי מִפְתַּח אוֹזְבִּי תִצַּר חַיִּי: ג תִּסְתִּירֵנִי מִסּוּד מְרַעִים מְרַגְשֵׁת פְּעָלֵי אֲנֹן: ד אֲשֶׁר שָׁנְנִי כַחֲרֵב לְשׁוֹנֵם דְּרָכֹו חֲצִים דְּבַר מָר: ה לִירֹת בְּמִסְתָּרִים תָּם פְּתָאִם יִרְהוּ וְלֹא יִירָאוּ: ו יִחְזְקוּ-לָמוּ | דְּבַר רַע יִסְפְּרוּ לְטָמוֹן מוֹקְשִׁים אֲמָרוּ מִי יִרְאֶה-לָמוּ: ז יִחְפְּשׂוּ-עוֹלֹת תִּמְנוּ תִּפְשׁ מִחֶפֶשׁ וְקָרַב אִישׁ וְלֵב עִמָּק: ח נִירָם אֱלֹהִים חֵן פְּתָאוֹם הָיוּ מִכּוֹתָם: ט וַיִּכְשִׁילוּהוּ עֲלִימוֹ לְשׁוֹנֵם יִתְנַדְּרוּ כָּל-רְאֵה בָם: י וַיִּירָאוּ כָּל-אֲדָם וַיִּגִּידוּ פְּעַל אֱלֹהִים וּמַעֲשָׂהוּ הַשְּׁבִילוֹ: יא יִשְׂמַח צְדִיק בִּיהִוָה וְתָסָה בּוֹ וַיִּתְהַלְלוּ כָּל-יִשְׂרָאֵל-לֵב:

המזמור מבקש שה' יציל את האדם מהרשעים המראים עצמם כצדיקים, שאינו יודע להיזהר מהם, שאינם מחפשים קרבת אלוקים באמת, אלא כמסווה לעשיית

¹⁷³ פרוש נוסף: אני חושב על קרבת אלוקים, לא רק כשאני בארץ ציה וחושב שאתה תפתור לי את הבעיות, אלא גם בהיותי "בקודש - חזיתך".

¹⁷⁴ פרוש נוסף: מה ש"שפתי ישבחו" אותך הוא ש"טוב חסדך מחיים".

¹⁷⁵ פרוש נוסף: העובדה שאני זוכר אותך בזמן הלילה והצרה, מצד רצוני שתעזור לי ותסתיר אותי "בצל כנפידך", גורמת שבהמשך "תדבק נפשי בך" גם כשימינך תומכת בי ואני מצליח. אבל פרוש זה פחות נראה, כי יצועים ואשמורות אינם משל לצרה, בדרך כלל.

¹⁷⁶ "כל הנשבע בו" יכול להתפרש גם על ה' וגם על המלך. נראה שנקט לשון דו-משמעית בכוונה, כי מי שנשבע בשם מלך צדיק בעצם נשבע בשם ה', שהמלך עושה את דברו. וכן יהיה פרוש הפסוק "בי יכתירו צדיקים כי תגמול עלי" (לקמן קמב, ח).

רע, ושה' ישיב להם כדרכם. ומתאים לאמרו למי שיש לו אויבים לא ידועים **סד** הנראים כצדיקים.

א למנצח מזמור לדוד: **ב** שמע את עומק בקשתי במה שאני מדבר עליו תמיד, כי לא יודע לבקש בקשה מבוררת שְׁמַע-אֱלֹהִים קולי בְּשִׁיחִי ושמור את חיי מהפחד שיש לי מאויב לא ידוע, שאין איך להתגונן ממנו **מפחד אויב תצר חיי**: **ג** ותסתיר אותי מעושי הרע, הנאספים לחבורה סגורה, שלא יחשבו עלי **תסתירני מסוד מרעים** ומהתאגדות העושים דברים שלא לפי הישר¹⁷⁷ **מרגשת פעלי און**: **ד** שלשון הרע שמספרים חד כחרב כי הם הורגים על ידו **אשר שגנו כחרב לשונם** ופועלים מרחוק כיורים חיצים במטרה לעשות דבר רע **דרכו חצם דבר מר**: **ה** ורוצים לירות במי שאין בו מחשבות זדון, ולא חושד בהם, בסתר שלא ידע מזה **לירות במסתרים תם** ירו בו בלי הכנה מוקדמת ולכן לא יפחדו שיתגלו **פתאם ירהו ולא ייראו**: **ו** ובחבורתם מחזקים אחד את השני לעשות דברים רעים **יחזקו-למו דבר רע** ויסבירו אחד לשני איך להחביא מלכדות **יספרו לטמון מוקשים** ועל שניהם אמרו מי יראה, שלא יראו את המלכדות ולא יראה ה' שעושים רע **אמרו מי יראה-למו**: **ז** ומראים עצמם כמחפשים להעלות עולות **יחפשו-עולות** וכאנשים תמים ומצד האמת מחפשים לעשות עוולות עד שיגמרו את כולנו **תמנו**¹⁷⁸ שהחיפוש שלהם הוא תחפושת **חפש מחפש** וחושבים שאיש לא יוכל לחפש מה בקרבם באמת ומה בעומק רצונם **וקרב איש ולב עמק**: **ח** וכנגד מה שהם יורים בתם פתאום כך יעשה להם ה' מידה כנגד מידה שיוכו בלי הכנה מוקדמת, כשהם בהצלחתם, ובלי יסורים מקדימים שיגרמו להם אולי לחזור בתשובה **וירם אלהים חץ פתאום היו מכותם**: **ט** וכנגד מה ששגנו לשונם כחרב, היא עצמה תכשיל אותם **ויכשילוהו עלימו לשונם** עד שהרואים את מפתחם יתנדדו מרוב הפתעה על גודל מפתחם **יתנדדו כל-ראה בם**: **י** ואז כולם יפחדו מה' **וייראו כל-אדם** ויאמרו את מעשיו שרואים שעשה במקרה הזה **ויגידו פעל אלהים** ויבינו את דרכו גם במקרים אחרים, ושמאריך אף אבל משגיח ורואה הכל **ומעשהו השפילו**: **יא** ואז ישמח הצדיק בעצם קרבת אלוקים שבו **ישמח צדיק בה'** ובמה שהציל אותו מאלו שאי אפשר היה להתגונן מהם **וחסה בו ויהללו את עצמם ישרי הלב על ישרות רצונם** שהיא העיקר וטובה גם בעולם הזה **ויתהללו כל-ישרי-לב**:

סד **א** למנצח מזמור לדוד שיר: **ב** לך דמיה תהלה אלהים בציון ולך ישלם נדר: **ג** שמע תפלה עדיך כל-בשר יבאו: **ד** דברי עונת גברו מני פשעינו אתה תכפרם: **ה** אשרי | תבחר ותקרב ישכן חצריך גשבעה בטוב ביתך קדש היכלך: **ו** נזראות | בצדק תעננו אלהי ישענו מבטח כל-קצוי-ארץ וגם רחקים: **ז** מכין הרים פלחו נאזר בגבורה: **ח** משבית | שאון גמים שאון גליהם ותמון לאמים: **ט** וייראו | ישביו קצות מאותתך מוצאי-בקר וערב תרגין: **י** פקדת הארץ | ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים תכין דגנם פי-כן תכינה: **יא** תלמיה ריה נחת גדידיה ברביבים תמננה צמחה תברך: **יב** עטרת שנת טובתך ומעגליך ירעפון דשן: **יג** ירעפו נאות מדבר

¹⁷⁷ "סוד" - חבורה סגורה. "רגש" - התאגדות, שלא כמו בלשוננו.

¹⁷⁸ רש"י גורס "טמנו חפש מחופש", כלומר שהם מחביאים את רשעתם בליבם.

וְנִיל גְבַעוֹת תַּחֲנֻנָּה: יֵד לְבָשֵׁי כְרִים | הַצֵּאן וְעַמְקִים יַעֲטֹפוּ-בָר יִתְרוֹעְעוּ אַף-
יִשְׁירוּ:

המזמור אומר שכל מה שעושה ה', גם בגלות, הוא מהלך אחד שכשנבין אותו נשבח על כולו, ואין בו דבר שלא כהוגן; ומביא לזה משל מהצמחת התבואה על ידי הגשם¹⁷⁹. ומתאים לאמרו לשבח את ה' על הגאולה השלמה, ולהבין שהגלות נצרכת ואינה תקלה; ועל פי הפשט, להודות על גשמים ותבואה.

א לִמְנַצֵּחַ מְזֻמֹּר לְדָוִד שִׁיר: ב כשאתה שופט את ישראל, במדרגת ציון, גם השתיקה היא שבח לך, כיון שגם הצרות והגלות הם לצורך, אלא שאיננו יודעים לשבח עליהם לך דמיה תהלה אלהים בציון אמנם כשנבוא לעתיד לבוא לשלם את נדרינו שנדרנו בצרה, אז נדע להודות גם על הטוב שיצא מהגלות עצמה¹⁸⁰ ולך ישלם-נדר: ג שכשיתגלה ששמעת את תפילתנו שִׁמַע תִּפְלֵה לא רק אנחנו נודה לך, אלא כל החיים יבואו להתפלל אליך ולהתקרב אליך עֲדִיךָ כָּל-בְּשָׂר יִבְאוּ¹⁸¹: ד וגם מה שאנחנו סובלים בדרך לשם נצרך, כי אתה רצית שנחזור בתשובה בעצמנו, אבל כשעיוותי המחשבה של הדור גברו על יכולתנו לשוב בעצמנו דְּבָרֵי עֲוֹנוֹת גָּבְרוּ מִנִּי לא נותרה ברירה אלא לכפר על ידי היסורים על פשעינו, במקומנו פִּשְׁעֵינוּ אַתָּה תִּכְפֹּרם: ה וכשתבחר את הדור שישוב לארץ, ותקרב אותו אליך, לא ישוב להיות כמו קודם אלא יהיה יציב ומוכן אֲשֶׁרִי תִבְחַר וְתִקְרַב שידע שהוא לא סתם גר בארץ, אלא שוכן בחצרות ה' ומופיע אותך בהם יִשְׁכֵן חֲצֵרֶיךָ ואת הטובה החומרית שלו מקבל מבית המקדש נִשְׁבְּעָה בְּטוֹב בֵּיתְךָ ועל ידי זה יהיה הדור ההוא קדוש לך ושואף אל היכל קדשך קִדֵּשׁ הַיְכָלְךָ: ו וכיון שיהיה הדור במדרגה הזו, תענה לתפילתנו, שומע תפילה, במעשים מיראים שתעשה לנו, ויהיו בצדק נוֹרְאוֹת בְּצִדְקַת תַּעֲנִנוּ שהרי אתה המשגיח עלינו ומושיע אותנו אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וּבְךָ בִטְחוּ כל ישראל, גם בהיותם בגלות, בקצות הארץ הרחוקים ובקצות הים מְבֹטָח כָּל-קַצְוֵי-אֶרֶץ וְיָם רְחֻקִים: ז ובאמת כל הגלות היתה הופעתך, כי אתה בראת את הממלכות הגדולות הנמשלות להרים מְכִיֵן הָרִים בְּכַחוֹ וחגרת עצמך בגבורה לפעול דרכם על עם ישראל נֶאֱזָר בְּגִבוֹרָה: ח ולכן כשיבוא הזמן, תשקוּט¹⁸² את רעש ים הגלות ויעלה שבחך ממנו מִשְׁבִּיחַ שְׁאוֹן יָמִים וכן את רעש הצרות¹⁸³

¹⁷⁹ קשה מאוד לפרש מה הענין הכללי של המזמור. יש במפרשים כמה כיוונים. עיקר הבעיה הוא מה הקשר בין חלקו הראשון, עד פסוק ט, שמדבר על עם ישראל, לבין חלקו השני, שמדבר על נתינת הגשם וגידול התבואה. כתבתי כאן לפי ההבנה שצמיחת התבואה היא משל.

כיוון נוסף אפשרי הוא, שדוד משבח את ה' על הופעתו בעולם, לפי הסדר, מהשבח שהוא גלוי רק למעטים ועד השבח שהוא מובן לכול. מדרגת הופעת ה' בבית המקדש מובנת רק למקריבים לו, והופעת ה' בתפילה מובנת רק למתפללים, אבל לעתיד לבוא הכול יבינו אותה. הכפרה על הפשעים מובנת לשבים בתשובה, הבחירה בעם ישראל מובנת רק לעם ישראל כשהוא יושב על אדמתו, והגאולה מובנת לעם ישראל בלבד, אבל גם כשהוא בגלות; ואילו את שליטת ה' בעולם מבין כל מי שיודע שה' לא רק ברא את העולם אלא גם מנהיג אותו, והשבח שעולה מהמאורות מובן לכל מי שיודע שה' ברא את העולם. שבח ה' על הגשם ידוע לכל בני האדם, אבל לא לחיות, שאינן רואות את הקשר לתבואה, ואילו שבח ה' על התבואה ידוע גם לחיות, ובמובן מסוים גם לקרקע עצמה.

¹⁸⁰ הנדר עצמו הוא דוגמה לכך: אדם נודר מתוך צרתו, ונמצא שהצרה יצרה עבודת אלוקים.

¹⁸¹ כיום, הופעה זו מובנת רק למתפללים אליך.

¹⁸² "שבח" הוא כנראה ענין של השקטה, כמו בפסוק "אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם" (תהלים פט, י). המילה "שבח" במשמעות של הלל באה מארמית, ונמצאת גם במובן הזה בספרי דוד ושלמה. דוד משתמש כאן במילה "שבח" במובן השקטה, וגם כדי לומר ששבחו של ה' ניכר באמצעות הגלים.

ט הבאות עלינו בתוך ים הגלות **שָׁאוֹן גְּלִיָּהֶם** ואת המיית העמים השולטים בנו **וְהַמּוֹן לְאֲמִים**: **ט** ואז ייראו גם הגויים שיושבים בקצות הארץ מהאותות שתעשה בהם, ועל כן עדיך כל בשר יבואו **וַיִּירָאוּ יִשְׁבֵי קְצוֹת מְאוֹתֶיךָ** וכיון שתצא שמש הצלחתנו בבוקר, נרנן גם על שקיעתה בערב כי נבין שהכל מהלך אחד **מוֹצָאֵי-בֹקֶר וְעֶרֶב תִּרְנִין**: **י** שהוא נמשל למה שכשהארץ צריכה תבואה, ה' נותן גשם ומשקה אותה אף שלא רואים שמזה תצא התבואה, ובנמשל פקד על ארץ ישראל את חטאי העם ועל ידי זה גרם להם להשתוקק אליו **פְּקֻדַת הָאָרֶץ וְהַטְּשָׁקָה** ומעשיר אותה ברוב מי תהום לפי צורכה, ובנמשל שהעשיר את ישראל בטוב רב ששיגו בגלות **רַבַּת תַּעֲשְׂרָנָה** שיצאו בפלגים ונהרות שיתגלה בהם ה' גם בקיץ, ובנמשל שכל ים הגלות הוא זרם שמתפלג מה' להשקות אותנו בגלות **פָּלַג אֱלֹהִים מְלֵא מִים** ועל ידי הגשם יוצר את הבסיס לצמיחת האוכל, ובנמשל על ידי המים מכין את התבואה שתצמח מאיתנו¹⁸⁴ **תִּכְיֶן דְּגַנִּים** שעל זה מבוסס כל מעגל החיים המתחיל בגשם, ובנמשל כי לצורך זה הכנת את הגלות עצמה גם אם אנחנו לא מבינים את זה **כִּי-כֵן תִּכְיֶנָּה**: **יא** ולצורך הכנת הדגן עושה הגשם כמה פעולות, שממלא מים את תלמי המחרשה, ובנמשל, לזה צריך שיחרשו על גבינו שיכנסו בנו מי הגלות¹⁸⁵ **תִּלְמִיָּה רְוָה** ואחר שיורד מספיק זמן, מפיל את החלק הבולט של החרישה¹⁸⁶ לכסות את הזרעים, ובנמשל שעל ידי מי הגלות הוריד ה' את גאותנו שגרמה לחטאים **נַחַת גְּדוֹדֶיךָ** ותוריד רבבות טיפות מים עד שלא תחזיק מעמד בפניהם ויחדרו לעומק הקרקע, ובנמשל המון המעשים הטובים שיעשה עם ישראל בגלות יצטרפו עד שתהיה זכות מספיקה להמיס אותה **בְּרִיבִים תִּמְוַגְּנָה** ועל ידי כל אלו יתברכו הצמחים, ובנמשל עם ישראל יצמח שם למדרגה חדשה אף שעוד לא יראו את התועלת שבזה **צְמִיחָה תִּבְרַךְ**: **יב** וכשיש שנה שאתה נותן בה טובה, אתה מפאר אותה בהיקף של צמחים על כולה, ובנמשל עד שתבוא שנה שבה תביא את הגאולה, ואותה תעטר בכתר, שיכירו כולם את טובה **עֲטֹרַת שֵׁנַת טוֹבְתֶךָ** והחזרה של חורף וקיץ, שהם הדרכים החוזרות של העולם, ישפיעו רוב שפע של שומן, ובנמשל אמנם כדי להגיע לטובה של הקיץ צריך גם את החורף ורק משניהם יוצאת הטובה, וכך בגאולה יברכו למפרע גם על הגלות **וּמַעֲגָלֶיךָ יִרְעֲפוּ דָשָׁן**: **יג** עד שאפילו המקומות הטובים שבמדבר יתמלאו צמחים, ובנמשל שאז ארץ ישראל שהיתה חרבה כמדבר, תשוב להיות נאוה לעם ישראל לשכון בה **יִרְעֲפוּ נְאוֹת מִדְבָר** והגבעות כביכול ישמחו מרוב צמחים שיהיו סביבם, ובנמשל שהעם ישוב להיות עם גדול כגבעות, וישמח על הגילוי החדש של הגאולה וישוב לפעול בעולם¹⁸⁷ **וְגִיל גְּבֻעוֹת תִּחְגְּרֶנָּה**: **יד** והצאן שאוכל את העשב יתמלא שומן סביבו, ובנמשל רק אז יכירו כולם בטובת התהליך כולו כשיראו את השומן שיצטבר **לְבָשׁוּ כְרִים הַצֹּאן** והעמקים יתמלאו תבואה שזורעים בעמקים, ובנמשל כשיראו את הטוב שיצא מתהליך הזריעה בגלות **וַעֲמֻקִּים יַעֲטֹבוּ-בָר** ואפילו החיות יריעו וישירו לה' על הופעתו, ובנמשל אז כבר לא תהיה דומיה תהילה אלא יריעו כולם לה' וישירו לו כי יראו את הטוב שיצא מהתהליך כולו **יִתְרַעְעוּ אֶף-יִשִּׁירוּ**:

¹⁸³ כדברי יונה (ב, ד): "כל משבריך וגליך עלי עברו".

¹⁸⁴ משל זה מופיע גם בפרקים א ו-ב: "אשר פרייו יתן בעיתו... לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח", "נשקו בר פן יאנף", וכן בפרק קכו: "הַזְרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ: הַלֹּחֵף יִלֵּךְ וּבִכָּה נִשְׂא מִשְׁדֵּ הַזֶּרַע בֹּא יְבֹא בְרִנָּה נִשְׂא אֶלְמֵתוֹ". ועיין בפרושונו בפרקים ה"ל.

¹⁸⁵ ועיין מזמור קכט: "על גבי חרשו חורשים האריכו למעניתם".

¹⁸⁶ "גדודיה" משורש "גדד", שמשמעותו חיתוך, כמו בפסוק "לא תתגודדו" (דברים יד, א). מזה נגזר גם "גדוד", שהוא חלק מהצבא.

¹⁸⁷ "לחגור" מופיע לפעמים במשמעות של הזדרזות לפעולה, כמו בפסוק "חַגֵר מִתְקַדֵּךְ וְזָחַף פֶּה הַשְּׂמֹן הַזֶּה בְּיָדְךָ וְלֶךְ רִמַת גְּלָעַד" (מלכים ב' ט, א).

יב יב
 לַחֲדוּשׁ יב
 סו * לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מְזֻמֹּר הֲרִיעוּ לְאֱלֹהִים כָּל-הָאָרֶץ: ב זָמְרוּ כְבוֹד-שְׁמוֹ שִׁימוּ
 כְּבוֹד תְּהִלָּתוֹ: ג אָמְרוּ לְאֱלֹהִים מַה-נּוֹרָא מַעֲשֵׂיךָ בָּרַב עֲזָדָךָ יִכְחָשׁוּ לָךְ אִיבִידָה:
 ד כָּל-הָאָרֶץ | יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ וַיִּזְמְרוּ-לָךְ וַיִּזְמְרוּ שְׁמִיךָ סֵלָה: ה לָכֵן וַיֵּרְאוּ מַפְעָלוֹת
 אֱלֹהִים נּוֹרָא עֲלֵיָהָ עַל-בְּנֵי אָדָם: ו הִפְךָ יָם | לִיבֹשָׁה בְּנֶהָר יַעֲבְרוּ בְּרִגְלֵ שָׁם
 נִשְׁמָחָה-בּוֹ: ז מִשָּׁל בְּגִבּוֹרָתוֹ | עוֹלָם עֵינָיו בְּנוֹגִים תַּצְפִּינָה הַסּוֹדָרִים | אֵל-
 (יְרִימוּ) יְרֹמוּ לָמוֹ סֵלָה: ח בָּרְכוּ עַמִּים | אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁמִיעוּ קוֹל תְּהִלָּתוֹ:
 ט הַשָּׁם נִפְשָׁנוּ בְּחַיִּים וְלֹא-נָתַן לְמוֹט רִגְלָנוּ: י כִּי-בַחֲנֻתָנוּ אֱלֹהִים צָרַפְתָּנוּ
 כְּצָרָף-כֶּסֶף: יא תִּבְאֲתָנוּ בְּמִצְוֵיךָ שְׁמֵת מוֹעֲקָה בְּמַתְנִינֵנוּ: יב הִרְכַּבְתָּ אֲנוֹשׁ
 לְרֵאשֵׁנוּ בְּאֵנוּ-בְּאֵשׁ וּבְמַיִם וַתּוֹצִיאֵנוּ לָרְוּיָה: יג אָבּוֹא בֵּיתְךָ בְּעוֹלוֹת אֲשַׁלֵּם לָךְ
 נְדָרַי: יד אֲשֶׁר-פָּצוּ שְׁפָתַי וּדְבַר-פִּי בְּצַד-לִי: טו עֲלוֹת מַתִּים אֲעֲלֶה-לָךְ עִם-
 קְטָרֵת אֵילִים אֲעֲשֶׂה בְּקָר עִם-עֲתוּדִים סֵלָה: טז לָכֵן-שָׁמְעוּ וְאֶסְפְּרָה כָּל-יִרְאֵי
 אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי: יז אֱלֹוֵי פִי-קִרְאתִי וְרוֹמֵם תַּחַת לְשׁוֹנֵי: יח אָנֹן אִם-
 רָאִיתִי בְּלִבִּי לֹא יִשְׁמַע | אֲדַנִּי: יט אֲכֹן שָׁמַע אֱלֹהִים הַקָּשִׁיב בְּקוֹל תְּפִלָּתִי:
 כ בָּרוּךְ אֱלֹהִים אֲשֶׁר לֹא-הִסִּיר תְּפִלָּתִי וַחֲסִדוֹ מֵאֵתִי:

המזמור מדבר על כך שלעתיד לבוא כל העמים ישבחו את ה', ועם ישראל ידע אז לשבח ולהודות גם על הצרות שעשה לנו.¹⁸⁸ ומתאים לאמרו כשבח לה' ששולט בכל העולם, וגם לבטוח שכל הצרות שיש עכשיו נצרכות; וסופו מתאים גם להודאה על נס פרטי.

א לַמְנַצֵּחַ שִׁיר מְזֻמֹּר לעתיד לבוא כל הארץ תכיר את גדולת ה' ותשבח אותו בקול גדול הֲרִיעוּ לְאֱלֹהִים כָּל-הָאָרֶץ: ב ותפרטו את הכבוד של הופעתו שאתם רואים בעולם זָמְרוּ כְבוֹד-שְׁמוֹ ותשימו את מה שאתם מהללים אותו, ככבוד שלכם. שבכבודו אתם מתכבדים שִׁימוּ כְבוֹד תְּהִלָּתוֹ: ג ותאמרו לאלקים שמעשיו גורמים שיראו ממנו אָמְרוּ לְאֱלֹהִים מַה-נּוֹרָא מַעֲשֵׂיךָ וכל כך אי אפשר לשנותו שמתגלה למפרע שגם אויביו שמשו למטרתו וכחשו למעשה למה שהם אויביו בָּרַב עֲזָדָךָ יִכְחָשׁוּ לָךְ אִיבִידָה: ד ואז כל הארץ יקבלו את מלכות ה' עליהם כָּל-הָאָרֶץ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ וַיִּזְמְרוּ-לָךְ וַיִּזְמְרוּ שְׁמִיךָ סֵלָה: ה ויפרטו גם לכל הדורות הבאים שידעו לקרוא בשמך על מה שרואים בעולם וַיִּזְמְרוּ שְׁמִיךָ סֵלָה: ו ואז ילכו באופן אקטיבי¹⁸⁹ ויסתכלו גם על מה שעשה ה' בעבר לָכֵן וַיֵּרְאוּ מַפְעָלוֹת אֱלֹהִים וילמדו שעשה מעשים מיראים לבני אדם הנובעים ממידותיו¹⁹⁰ ואפשר ללמוד מהם למפרע עליו נּוֹרָא עֲלֵיָהָ עַל-בְּנֵי אָדָם: ז על מה שקרע את ים סוף הִפְךָ יָם לִיבֹשָׁה וחצה לבני ישראל את הירדן בְּנֶהָר יַעֲבְרוּ בְּרִגְלֵ שָׁם ומטרת כל זה היה לטובתינו לתת לנו את הארץ שָׁם נִשְׁמָחָה-בּוֹ: ז וילמדו שכבר עכשיו הוא מנהיג את העולם בכח¹⁹¹ לפי רצונו מִשָּׁל בְּגִבּוֹרָתוֹ עוֹלָם

¹⁸⁸ קשה לחבר את חלקו הראשון של מזמור זה, עד פסוק יג, עם חלקו השני. הסבר שונה ומעניין נמצא במלבי"ם.

¹⁸⁹ "הליכה" מושאלת כאן למעשה אקטיבי.

¹⁹⁰ "עלילות" הן מעשים הנובעים מהמידות.

¹⁹¹ "מלך" - לפי המלכת המונהגים. "מושל" - שולט בכח גם נגד רצון המונהגים.

ומשגיה גם על הגויים לפי הצורך **עֵינָיו בְּגוֹיִם תִּצְפִּינָה** שהסרים מהדרך לא יוכלו להתרומם על אחרים באופן תמידי אלא רק לפי מה שמאריך להם אף¹⁹² **הַסּוֹרְרִים אֶל- (יְרִימו) יְרוּמו לְמוֹ סֵלָה: ז** ואז תברכו כל העמים את ה' שהשגיה על עם ישראל **בְּרָכוּ עַמִּים אֱלֹהֵינוּ** ותאמרו בקול את שבחיו על מה שעשה לישראל אף שזה היה נגדכם **וְהַשְׁמִיעוּ קוֹל תְּהִלָּתוֹ: ט** שלמרות כל הצרות שעברו עלינו שם כל הזמן את נפשנו בצד החיים ושמר עלינו **הַשֵּׁם נִפְשָׁנוּ בְּחַיִּים** ולא נתן לנו להכשל ולפול כלל¹⁹³ **וְלֹא-נָתַן לְמוֹט רַגְלָנוּ: י** (אבל עם ישראל ידע להודות על יותר מזה) שנדע שגם הצרות היו לצורך כיון שבדקת אם יש בנו חטאים **פִּי-בְּחִנְתָּנוּ אֱלֹהִים** וכיון שהיו, זיקקת אותנו מהם כמו שמזקקים כסף מהסיגים **צְרַפְתָּנוּ כַּצָּר-קֶסֶף: יא** שלפעמים היה די להכניס אותנו בצרה ללא מוצא ואז נסיר את הסיגים **הַבִּאתָנוּ בְּמַצוֹדָה** ולפעמים יותר מזה שהגבלת את כח מותנינו שלא נצליח להלחם¹⁹⁴ **שְׁמֵת מוֹעֵקָה בְּמַתְּנֵינוּ: יב** ולפעמים יותר מזה היה צריך שאדם, למרות שחסר סיכוי מולך, ישלוט בנו **הַרְפַּבְתָּ אֲנוֹשׁ לְרֹאשׁוֹ** ולפעמים יותר מזה שנבוא באש ההריגה ובמי הגלות כמו שצורפים כסף באש ומחזקים אותו במים **בְּאֵנוּ-בְּאֵשׁ וּבַמַּיִם** והוצאת אותנו מכל הצרות האלו עם יתרונות שלא היו לנו קודם, שקיבלנו מזה את צורכנו האמיתי **וְתוֹצִיאָנוּ לְרוּחָה: יג** ולכן עם ישראל בייחוד ידע לבוא למקדש עם עולות על זה **אָבּוֹא בֵּיתְךָ בְּעוֹלוֹת** ולהביא את נדרינו, שידע להשיג קרבת אלוקים מכל הצרות שהיו **אֲשֶׁלֶם לְךָ נְדָרַי: יד** שנדרנו לך בזמנים הקשים וזה הופך אותם עצמם לחלק מקרבת אלוקים **אֲשֶׁר-פָּצוּ שְׁפָתַי וְדַבַּר-פִּי בְּצַר-לִי: טו** ואעלה אותם לך כעבודת אלוקים שנמחים העולות על המזבח בשבילך **עֲלוֹת מִחִים אֲעֹלֶה-לְךָ** ועשן האילים עולה אליך לריח ניחוח **עִם-קִטְוֹת אֵילִים** וגם אביא זבחים כדי שיבואו אנשים לשמוע את השבחים כענין קרבן תודה **אֲעֹשֶׂה בְּקָר עִם-עֲתוּדִים** וכל זה אביא באופן תמידי שתמיד אודה לך על הטובות האלו **סֵלָה: טז** ואז יעשו יראי האלוקים באמת, מכל העמים מעשה ויבואו לשמוע מה שאנסח **לְכוּ-שְׁמַעוּ וְאֶסְפְּרָה כָּל-יִרְאֵי אֱלֹהִים** וללמוד את הטובה שעשה עם נפש עם ישראל על ידי הצרות, שזה רק יראי אלוקים יכולים להבין **אֲשֶׁר עָשָׂה לְנַפְשִׁי: יז** שכל הדורות קראתי אל ה' בפי **אֱלֹהֵי פִי-קִרְאתִי** וכפועל יוצא של התפילה זה גרם שהתרוממתי למעלה גדולה יותר **וְרוּמִם תַּחַת לְשׁוֹנַי: יח** וגם לענין קבלת התפילה, אם חשבתי בליבי מחשבה רעה שה' אדוננו¹⁹⁵ לא ישמע את התפילות והוא נעלה מכדי להשגיה ולכן לא עונה **אֲנֹן אִם-רְאִיתִי בְּלִבִּי לֹא יִשְׁמַע אֲדֹנָי: יט** גיליתי שבניגוד למה שחשבתי שמע תמיד וקיבל את התפילה בזמן המתאים **אֲכֹן שְׁמַע אֱלֹהִים הַקְּשִׁיב בְּקוֹל תַּפְלִיתִי: כ** ועל זה נברך את ה' בפני כל יראי האלוקים **בְּרוּךְ אֱלֹהִים** על עצם מה שאיפשר לנו להתפלל שזה מעלה בפני עצמה **אֲשֶׁר לֹא-הִסִּיר תַּפְלִיתִי** וגם נתן לנו חסדו להושיע אותנו בסופו של דבר **וְחִסְדוֹ מֵאֵתִי:**

סז * **לְמַנְצָח בְּנִינֹת מְזֻמּוֹר שִׁיר: ב** **אֱלֹהִים יַחַנְנוּ וַיְבָרְכֵנוּ יְאָר פָּנָיו אֶתְנוּ סֵלָה:**
ג **לְרַעַת בְּאֶרֶץ בְּרַפְּךָ בְּכָל-גְּוִיִּם יִשְׁוֹעַתְךָ: ד** **יְוֹדֶה עַמִּים | אֱלֹהִים יְוֹדֶה עַמִּים כְּלָם: ה** **יִשְׁמְחוּ וַיְרַנְּנוּ לְאֵמִים כִּי-תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשׂוֹר וּלְאֵמִים | בְּאֶרֶץ תְּנַחֵם**

¹⁹² פרוש נוסף: את כל זה ילמדו העמים ממה שיראו את קריעת ים סוף, שמראה שה' מושל גם בים, ומשגיה גם על המצרים, וכיון שסרו מרצונו, לא נתן להם שלטון תמידי, אלא הטביע אותם אחרי 210 שנים.

¹⁹³ פרוש נוסף: על ידי הצרות, ה' שם את נפשנו בחיים האמיתיים, ולכן גם לא נתן לרגלנו ליפול, בניגוד לשאר העמים. וזה מסביר למה, למרות שקרע לנו את הים, נתן לנו גם ייסורים.

¹⁹⁴ "מועקה" פרושה הגבלה כמו בפסוק "ועשית מעקה לגגך" (דברים כב, ח).

"מותן" משמשת משל לכוה והזדרזות, מפני שמי שרץ מהר חוגר בכח את מותניו, וגם משל לכוה צבאי, מפני שחוגרים את החרב במתניים.

¹⁹⁵ דוד מדגיש שה' אדון שלנו, כיון שדבריו היו כעין חוצפה כלפי שמיא.

סְלָה: ו יוֹדוּךָ עַמִּים | אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלֵם: ז אֲרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ יִבְרְכֵנוּ
אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: ח יִבְרְכֵנוּ אֱלֹהִים וַיִּירָאוּ אֹתוֹ כָּל-אֶפְסֵי-אָרֶץ:

מזמור זה ממשיך את ענין המזמור הקודם, ואומר שלעתיד לבוא כל העמים יודו לה' גם על מה שעשה לישראל וגם על מה שיעשה להם. **ומתאים לאמרו לזכור את המטרה שכל העולם יעבוד את ה'.**

א למנצח בנגינת מזמור שיר: ב תחילת הופעת ה' על העולם במה שיתן לעם ישראל חן מיוחד בעיניו על ידי ששייב אותנו בתשובה, ויתן לנו מתנת חנים¹⁹⁶ ויציל אותנו מהגלות **אֱלֹהִים יְחַנְנוּ** ואז יברך אותנו בריבוי טובה **וַיְבָרְכֵנוּ** ומה שפונה אלינו ישפיע עלינו אור שנהיה מוארים מאורו וכל העולם יראה עלינו את אור ה' באופן מהותי ותמיד¹⁹⁷ **יָאֵר פְּנֵינוּ אֶתְנוּ סְלָה:** ג שאנחנו נדע על ידי האור הזה להבין את מה שאתה עושה בארץ וגם את הצרות והגלות **לְדַעַת בְּאָרֶץ דְּרָכָךָ** והעמים יראו דרך האור המופיע עלינו את ה', כשמושיע אותנו שאת זה גם הם יכולים להבין **בְּכָל-גּוֹיִם יְשׁוּעָתָךְ:** ד ואז יודו לך קבוצי בני אדם רבים על ישועתם של ישראל כשיבינו דרכה שאתה אלוקים באמת ולא האלילים **יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים** עד שיודו לך כל בני האדם ויעבדו רק אותך **יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלֵם:** ה ועוד ישמחו וישבחו אותך העמים המאורגנים מבחינה דתית על מה שתעשה להם לעתיד לבוא **יְשַׁמְחוּ וַיְרַנְּנוּ לְאַמִּים** כי המשפט של הקיבוצים החוטאים יהיה ישר לפי המגיע להם **כִּי-תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל** ועל ידו תכוון את העמים עצמם איך נכון להתנהג בארץ ושיעבדוך באופן תמידי, ומטרתו לתקנם לא לנקום **וּלְאַמִּים בְּאָרֶץ תִּנְחַם סְלָה:** ו ולכן גם על המשפט שלהם יודו לך. קודם כל אלו שירצו במלכותך **יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים** ואחרי שתבער את הרשעים יודו לך עליו כולם **יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלֵם:** ז כיון שבעקבות עבודתך תתן להם הארץ את יבולה וברכת העמים תהיה בתחום החומר¹⁹⁸ **אָרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ** אבל אותנו יברך ה' ברכה מיוחדת כי גם אז יהיה אלוקינו בייחוד **יִבְרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ:** ח ומה שיברך אותנו ה' **יִבְרְכֵנוּ אֱלֹהִים** יוסיף לו ייראה בכל קצות הארץ שיראו מה עושה לעובדיו **וַיִּירָאוּ אֹתוֹ כָּל-אֶפְסֵי-אָרֶץ:**

סח « למנצח לדוד מזמור שיר: ב יקום אֱלֹהִים יְפֹצוּ אוֹיְבָיו וַיִּנּוּסוּ מִשְׁנֵאָיו
מִפְּנֵיו: ג כְּהַדָּף עֶשֶׂן תִּהְדָּף כְּהַמָּס דֹּוֹנָה מִפְּנֵי-אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי אֱלֹהִים:
ד וְצַדִּיקִים יִשְׁמְחוּ יַעֲלִצוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים וַיִּשְׂשׂוּ בְשִׂמְחָה: ה שִׁירוּ | לְאֱלֹהִים
זִמְרוּ שְׁמוֹ סִלּוּ לְרֵכֶב בְּעֶרְבוֹת בְּיַהּ שְׁמוֹ וְעֲלִזוּ לִפְנֵינוּ: ו אָבִי יִתּוּמִים וְדֹגֵן
אֱלֻמִּנּוֹת אֱלֹהִים בְּמַעוֹן קִדְשׁוֹ: ז אֱלֹהִים | מְוֹשִׁיב יְחִידִים | בְּיַתֵּה מוֹצִיא
אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת אֵךְ סוֹרְרִים שְׁכֵנוֹ צְחִיקָה: ח אֱלֹהִים בְּצִאתָךְ לִפְנֵי עַמְּךָ

¹⁹⁶ חן ומתנת חנים הם אותו ענין, מפני ש"חנינה" פרושה נתינה לאדם לא לפי זכותו אלא מתוך רצון בטובתו, ומציאת חן היא מה שמרגישים כלפי אדם שרוצים בטובתו ולא מצד החובה. לכן כשאדם מוצא חן, חוננים אותו. ולכן אפשר לפרש "יחננו" שיגרום לנו למצוא חן בעיניו, או שיתחסס אלינו כמוצאים חן לפנים משורת הדין, או שיתן לנו מתנת חנים; וייתכן שהתכוון לשלשתם.

¹⁹⁷ הפסוק הזה רומז לשני הפסוקים הראשונים של ברכת כהנים: "יְבָרְכֶךָ ה' וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר ה' פְּנֵינוּ אֵלֶיךָ וַיִּחַנְךָ".

¹⁹⁸ כמו שנאמר "וַיִּהְיֶה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפַּחַת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם לְהַשְׁפִּיטוֹת לְמִלְחָה ה' צְבָאוֹת וְלֹא עֲלִיָּהֶם יִהְיֶה הַגָּשָׁם" (זכריה יד, יז).

סח

בַּצַּעֲדָהּ בִּישִׁמּוֹן סִלְהָ: ט אֲרִיץ רַעֲשָׁה | אֶף-שָׁמַיִם נִטְפוּ מִפְּנֵי אֱלֹהִים זֶה סִינֵי
 מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: י גַּשְׁם גְּדֻבוֹת תִּנְיָף אֱלֹהִים נִחְלַתְהָ וְנִלְאָה אֶתְהָ
 כּוֹנְנָתָה: יא חִזְתָּהּ יָשְׁבוּ-בָּהּ תִּכְוֵן בְּטוֹבֶתָהּ לְעֵנֵי אֱלֹהִים: יב אֲדַנִּי יִתֵּן-אֶמֶר
 הַמְּבַשְׂרוֹת צָבָא רָב: יג מַלְכֵי צָבָאוֹת יִדְרוֹן יִדְרוֹן וַיְנַת בֵּית תַּחֲלֵק שְׁלָל:
 יד אִם-תִּשְׁכַּחוּ בֵּין שְׂפָתַיִם כְּנָפֵי יוֹנָה נִחְפָּה בַּכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירְקָק חֲרוּץ:
 טו בְּפָרֶשׁ שְׂדֵי מַלְכִים בַּהּ תִּשְׁלַג בְּצַלְמוֹן: טז הֵר-אֱלֹהִים הֵר-בֶּשֶׁן הֵר גְּבַנְנִים
 הֵר-בֶּשֶׁן: יז לָמָּה | תִּרְצְדוּן הָרִים וּגְבַנְנִים הֵהָר חֲמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ אֶף-יְהוָה
 יִשְׁכֵן לְנִצָּח: יח רָכַב אֱלֹהִים רַבְתַּיִם אֶלְפֵי שֵׁנָאן אֲדַנִּי כִּם סִינֵי בַּקֶּדֶשׁ: יט עֲלִית
 לְמָרוֹם | שְׁבִית שְׁבִי לְקַחַת מִתְּנוֹת בְּאָדָם וְאֶף סוֹרְרִים לְשִׁכֵן | זֶה אֱלֹהִים:
 כ בְּרוּךְ אֲדַנִּי יוֹם | יוֹם יַעֲמַס-לָנוּ הָאֵל יִשׁוּעָתָנוּ סִלְהָ: כא הָאֵל | לָנוּ אֵל
 לְמוֹשָׁעוֹת וְלִיהוָה אֲדַנִּי לְמוֹת תּוֹצְאוֹת: כב אֶף-אֱלֹהִים יִמְחֵץ רֹאשׁ אֹיְבֵי קֶדְקֶד
 שַׁעַר מִתְחַלֵּף בְּאֲשָׁמוֹ: כג אֶמֶר אֲדַנִּי מִבֶּשֶׁן אֲשִׁיב אֲשִׁיב מִמְצָלוֹת יוֹם: כד לְמַעַן
 | תִּמְחֵץ רִגְלָהּ בְּרָם לְשׁוֹן כְּלָבִיָּה מְאִיְבִים מְנַהֵ: כה רָאוּ הַלִּיכּוֹתֶיהָ אֱלֹהִים
 הַלִּיכּוֹת אֵלֵי מַלְכֵי בַּקֶּדֶשׁ: כו קִדְמוּ שָׂרִים אַחַר נְנָגִים בַּתּוֹךְ עֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת:
 כז בְּמִקְהֵלוֹת בְּרָכוּ אֱלֹהִים יְהוָה מִמְקוֹר יִשְׂרָאֵל: כח שֵׁם בְּנִימֹן | צַעִיר רִדְם
 שָׂרֵי יְהוּדָה רִגְמָתָם שָׂרֵי זְבִלוֹן שָׂרֵי נַפְתָּלִי: כט צִנְהָ אֱלֹהֵיהָ עֲוֹהָ אֱלֹהִים
 אֹז פַּעֲלָתָ לָנוּ: ל מהִיכְלָהּ עַל-יְרוּשָׁלַם לָהּ יוֹבִילוּ מַלְכִים שִׂי: לא גַּעַר חִיַּת קִנְהָ
 עֲדַת אֲבִירִים | בַּעֲגֹלֵי עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרִצֵי-כֶסֶף בְּזָר עַמִּים קַרְבּוֹת יַחְפְּצוּ:
 לב יֵאָתִיו חֲשָׁמַיִם מִנֵּי מִצְרַיִם כּוֹשׁ תְּרִיץ יָדָיו לְאֱלֹהִים: לג מִמְלָכוֹת הָאָרֶץ
 שִׁירוּ לְאֱלֹהִים זְמִירוֹ אֲדַנִּי סִלְהָ: לד לָרַכַב בְּשִׁמְיָ שְׁמֵי-קֶדֶם הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ קוֹל
 עוֹ: לה תָּנוּ עוֹ לְאֱלֹהִים עַל-יִשְׂרָאֵל גִּאֲוָתוֹ וְעוֹ בְּשִׁחְקִים: לו גִּוְרָא אֱלֹהִים
 מִמְקַדְּשֵׁיהָ אֵל יִשְׂרָאֵל הוּא נָתַן | עוֹ וְתַעֲצָמוֹת לְעַם בְּרוּךְ אֱלֹהִים:

המזמור¹⁹⁹ מדבר על הופעת ה' הגלויה בעולם על ידי עם ישראל במשך כל הדורות ולעתיד לבוא. ומתאים לאמרו נגד הגויים שמציקים לישראל, וכשבח לה' על מעשיו בהיסטוריה.

א לַמְּנַצֵּחַ לְדוֹד מְזִמּוֹר שִׁיר: ב לעתיד לבוא ה' יקום להתגלות בעולם ואז הרוצים לעכב יתפזרו ולא יוכלו להלחם יקום אֱלֹהִים יִפְצוּ אֹיְבָיו ואלו שלא רוצים במלכותו יברחו להתרחק ממנו ויִנְוְסוּ מִשְׁנְאָיו מִפְּנֵי²⁰⁰: ג שכשיתגלה ה', חלק מהרשעה תעלם ויתברר

¹⁹⁹ מזמור זה קשה מאוד. לשונו מסובכת והקשר בין פסוק לפסוק לא תמיד ברור, ולכן יש עליו מדרשים רבים. נראה שהוא מבוסס על פסוקים אחדים בשירת דבורה, כמו שנפרט בהערות. ניתן לפרש אותו גם על נפילת סנהריב בשערי ירושלים.

²⁰⁰ פסוק זה מיוסד על "ויהי בנסע הארן ויאמר משה קומה ה' ויפצו אויביו ויגסו משנאייה מפניה" (במדבר י, לה). שירת דבורה מתחילה: "ה' בצאתה משעיר בצעדה משדה אדום", וזה היה כשיצאו מצרים, כמבואר

שמעולם לא היתה רוק נראה היה שקיימת כמו העשן **פְּהַנְדִּף עֶשֶׁן תַּנְדִּף** וחלקה אמנם היתה אבל אין לה עמידה מפני ה' ²⁰¹ **כְּהַמַּס דוֹנֵג מִפְּנֵי-אֵשׁ יֹאבְדוּ רְשָׁעִים מִפְּנֵי אֱלֹהִים:** **ד** והצדיקים ישמחו בגילוי ה' ולא יזנקו ²⁰² **וְצַדִּיקִים יִשְׂמְחוּ** ושמחתם תכסה גם על כל מה שהיה רע בעבר ²⁰³ **יַעֲלֶזוּ לִפְנֵי אֱלֹהִים** וישמחו בטוב שיצא מכל התהליך יחד ²⁰⁴ **וְיִשְׂשׂוּ בְשִׂמְחָה:** **ה** ולכן כבר היום שירו לאלקים אף שעוד לא מתגלה לגמרי **שִׁירוּ לְאֱלֹהִים** ותפרטו את מה שמתגלה כבר בעולם ואפשר לקרוא לו בשם **זְמֵרוּ שְׂמוֹ** ועל ידי זה תסללו את הדרך לה', כי הצדיקים הם מרכבה לשכינה, והוא מגיע מהמדבר לארץ הנושבת כדי שכל העולם יעבוד אותו ²⁰⁵ **סֵלוֹ לְרֹכֵב בְּעַרְבוֹת** שעכשיו שמו חסר אבל על ידכם הוא רוכב עד שיהיה שמו מלא **בְּיַהּ שְׂמוֹ** ושמחתכם תכסה על כל הקשיים שיש עכשיו, כי כבר עכשיו אתם פוגשים את ה' באמצעותם. ²⁰⁶ **וְעֲלֶזוּ לִפְנֵינוּ:** **ו** וכבר עכשיו מתגלה בעולם במה שהוא מרחם על המסכנים וקרוב אליהם. וכאב ליתומים שאין להם אב **אֲבִי יְתוּמִים** ורב את ריב האלמנות שאין להם מי שיגן עליהם. ²⁰⁷ **וְדִיֵּן אֱלֻמִּנוֹת** אבל עוד לא מתגלה במלואו בארץ אלא הוא נסתר במקום קדשו בשמים ²⁰⁸ **אֱלֹהִים בְּמַעוֹן קָדְשׁוֹ:** **ז** וגם בצרות יש לו תכניות ארוכות, ששם את ישראל במצרים להפוך את היחידים לבית ישראל שיהיו עם **אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בְּיַתֵּהּ** וכשהגיע הזמן הטוב והנכון הוציא אותם מבית אסורים **מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשְׁרוֹת** אבל אלו שסרו מאחריו נשארו במדבר ללא מים כי התורה היא המים באמת ²⁰⁹ **אֵךְ סוֹרְרִים שְׂכָנוּ צַחִיחָה:** **ח** וזה התגלה כשאתה יצאת ממצרים לפני עם ישראל **אֱלֹהִים בְּצִאתְךָ לִפְנֵי עַמֶּךָ** והלכת איתם במדבר שאין בו חיים באופן מהותי **בְּצִעְדְּךָ בִישִׁימוֹן סֵלָה:** ²¹⁰ **ט** אז כל מלכי הארץ הזדעזעו ממה ששמעו וכן ההר עצמו הזדעזע **אֲרָץ רָעֵשָׁה** והשמים נתנו גשם לחיות את ארץ ישראל וכן ירדו למטה אל הר סיני לתת תורה **אֶף-שְׁמַיִם נָטְפוּ** כיון שה' מתקרב לארץ ויפוצו אויביו **מִפְּנֵי אֱלֹהִים** ובא מסיני שנתן שם תורה **זֶה סִינִי** כלומר מפני האלוקים שהתגלה בעולם כאלוקי ישראל **מִפְּנֵי אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:**

בשירה, והכוונה כשיצאו מהר סיני ללכת לארץ ישראל דרך קדש ברנע, כמו שנאמר: "אחד עֶשֶׂר יוֹם מְחֹרֵב דְּרָךְ הַר שְׁעִיר עַד קָדֵשׁ בְּרִנֵּעַ" (דברים א, ב). ואז נאמר הפסוק "ויהי בנסוע הארון".

²⁰¹ נראה שזהו משל מעמוד הענן ועמוד האש.

²⁰² זה סוף שירת דבורה: "כֵּן יֹאבְדוּ כָּל אוֹיְבֵיךָ ה' וְאֶהְיֶה כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בְּגִבְרַתוֹ", שבין מה שיאבדו אויבך ובין אוהביו, יהיו כצאת השמש בגבורתו, כמו שנאמר: "כִּי הִנֵּה הַיּוֹם כָּאֵ בְעֵר פְּתִנּוֹר וְהָיוּ כָּל יְדֵימִים וְכָל עֲשָׂה רְשָׁעָה קִשׁ וְלִהְטֵה אֹתָם הַיּוֹם הַזֶּה... וְנִרְחַה לְכֶם יְרֵאֵי שְׁמֵי שָׁמַשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ" (מלאכי ג, יט-כ).

²⁰³ "עליך" הוא שמחה שמכסה הכל בלי להשאיר מקום לרגשות אחרים.

²⁰⁴ "יששון" הוא שמחה בהשלמת הדבר.

²⁰⁵ וכן נאמר: "קול קורא במדבר פנו דרך ה' ישרו בערבה מסילה לאלוקינו" (ישעיהו מ, ג). גם "רוכב בערבות" הוא משל מ"ויהי בנסוע", שהרי הארון בא מערבות המדבר לארץ ישראל לכבוש אותה.

²⁰⁶ "עלזו" דומה ל"עליך".

²⁰⁷ פרוש נוסף: "יתומים" הם ישראל, כמו שנאמר "יתומים היינו ואין אב" (איכה ה, ג), וירושלים היא "האלמנה", כמו שנאמר: "העיר רבתי עם היתה כאלמנה" (איכה א, א).

²⁰⁸ "מעון קדשו" אינו בית המקדש אלא השמים, כמו שנאמר: "הַשְּׁקִיפָה מִמַּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן הַשָּׁמַיִם" (דברים כו, טו), "ה' מִמְּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמַּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ" (ירמיהו כה, ל), "וּתְבוֹאֵהוּ תִפְלָתָם לְמַעוֹן קָדְשׁוֹ לְשָׁמַיִם" (דברי הימים ב' ל, כז).

²⁰⁹ פרוש נוסף: המצרים הם ה"סוררים", ונשארו בארץ ריקה.

פרוש נוסף: ה' הושיב את עם ישראל בירושלים מאימת סנחריב, והוציאם מהמצור בזמן הנכון, וסנחריב מת ושכן בארץ ללא חיים.

²¹⁰ הפסוק הזה והפסוק הבא מבוססים על שירת דבורה, ובהמשך המזמור מבאר אותם. שם כתוב: "ה' בְּצִאתְךָ מִשְׁעִיר בְּצִעְדְּךָ מִשְׁזֵה אָדוֹם אֲרָץ רָעֵשָׁה גַם שְׁמַיִם נָטְפוּ גַם עֵבִים נָטְפוּ מִיָּם: הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי ה' זֶה סִינִי מִפְּנֵי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל".

סח

י ופרוש ראשון של "גם שמים נטפו" שה' יתן גשם לפי חסדו בארץ²¹¹ **גֶשֶׁם נְדָבוֹת** ועל דיו תרים את ארץ ישראל למעלה מבחינה מוסרית²¹² **תִּנְיִף אֱלֹהִים נְחִלְתֶּךָ** והארץ העיפה מחוסר מים ביססת שתהיה מוכנה לחיים על ידי הגשם²¹³ **וְנִלְאָה אַתָּה כּוֹנֵנְתָּה**: **יָא** והכנת את צורכי החיים לעמך היושב בה **חֵיתֶךָ יִשְׁבוּ-בָהּ** והכנת את כל הטוב עוד קודם שנכנסו לארץ, בטובך עם עם ישראל העניי שיהיה לו כל צורכו מיד כשיכנס²¹⁴ **תִּכְיִן בְּטוֹבְתֶךָ לְעֵנֵי אֱלֹהִים**: **יב** ופרוש ראשון של "ארץ רעשה" שה' אדון העולם נתן את דברו במצרים ובסיני **אֲדַנִּי יִתְּנוּ-אִמְרוּ** שהודיע את כוונתו לכל צבאות הגויים שבארץ שיבהלו **הַמְּבַשְׂרוֹת צָבָא רָב**: **יג** ולכן כל מלכי הצבאות נדדו או שגרמנו להם לנדוד **מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדְדוּן יִדְדוּן** ועם ישראל שלו נאה להיות בביתו של ה' חילקו את שללם **וַיִּנּוֹת בֵּית תַּחֲלֵק שָׁלָל**²¹⁵: **יד** אמנם אם תתיחסו לנחלה כמקום לשכב במנוחה²¹⁶ **אִם-תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שַׁפְתֵיכֶם** אז תגלו שלחסות בצל כנפי ה' זה אמנם מכוסה בכסף חשוב **כְּנָפֵי יוֹנָה נִחְפָּה בְּכֶסֶף** אבל יש גם שימוש נוסף לכנפיים המכוסים זהב עם חריצים שיכול לדוש אתכם²¹⁷ **וְאִבְרוֹתֶיהָ בִּירְקֶקָה חֲרוּץ**: **טו** וכשה' יפרוש את הכנפיים במובן הזה עליכם, דרך המלכים שיתקפו אתכם **כְּפֶרֶשׁ שְׂדֵי מַלְכִים בָּהּ** אז יתכבסו חטאיכם כשלג במה שתהיו בצל המות **תִּשְׁלַג בְּצַלְמוֹן**: **טז** ופרוש "זה סיני" שההר שבחר אלוקים הוא דשן כבשן שהוא מקום מרעה כי הוא הנותן חיות לעם **הר-אֱלֹהִים הר-בָּשָׁן** ופרוש שני של "ארץ רעשה" שהוא נול מפני ה' כמים והתמצק חזרה כגבינה²¹⁸ **הַר גְּבֻנִים הר-בָּשָׁן**: **יז** ולמה תרקדו הממלכות הגדולות המשולות כהרים²¹⁹ **לְמַה תִּרְצְדוּן הָרִים גְּבֻנִים** כלפי עם ישראל שהם ההר שה' בחר לשכון בו **הַהַר חֲמַד אֱלֹהִים לְשִׁבְתּוֹ** והרי ה' ישכון בהם לנצח ולא תוכלו להם **אף-ה' יִשְׁכֵן לְנֶצַח**: **יח** ופרוש שני של "אף שמים נטפו" שלה' יש רכב מלאכים עשרות אלפים **רָכַב אֱלֹהִים רַבְתִּים**²²⁰ ואלפי מלאכים שונים וחדים **אֲלָפֵי שְׁנָאָן** וה' אדוננו התגלה בתוכם **אֲדַנִּי בָם** והוריד על הר

²¹¹ כמו שמוסיפה דבורה בשירה "אף עבים נטפו מים".

²¹² כמו שנאמר: "כי הארץ אשר אתה בא שפמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגון הנרק: והארץ אשר אתם עברים שפמה לרשתה ארץ הרים ויבקעת למטר השמים תשפמה מים: ארץ אשר ה' אלהיך דרש אתה תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים יא, י-יב).

²¹³ אפשר לפרש את כל הפרק על סנחריב, שהיה שם ענין מיוחד עם הגשם והתבואה, כמו שנאמר: "וזה לך האות אכול השנה ספיח ובשנה השנית סחיש ובשנה השלישית זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכלו פרינם" (מלכים ב' יט, כט).

²¹⁴ פרוש נוסף: גם הכנת אוכל לעניים על ידי הגשם, כי בארץ ישראל מחויבים במתנות עניים.

²¹⁵ כנראה, זה בנוי על מלחמת סיסרא, ש"מלכי הצבאות נדדו" שם, ויעל, שהיתה "נות הבית", גרמה ש"יחלקו שלל", כנגד מה שאמרו לאם סיסרא: "הלא ימצאו יחלקו שלל".

²¹⁶ "שפתים" הוא מקום מבוסס ויציב, כמו מקום שפיתת קדירה. גם הביטוי הזה נלקח משירת דבורה: "למה ישבת בין המשפתיים למשע שרקות עדרים לפלגות ראונו גדולים חקרי לב".

²¹⁷ "חרוץ" הוא כינוי לזהב כמו בפסוק "טוב פריי מחרוץ ומפז ותבואתי מכסף נבחר" (משלי ה, יט). יש לו גם משמעות של חריצים, כמו בפסוק "הנה שמתוך למורג חרוץ חדש בעל פיפיות תדוש הרים ותדוק וגבעות כמוץ תשים" (ישעיהו מא, טו). ונראה שכאן משמש בשני המובנים. "ירקרק" - כי צבע זהב דומה לירוק, ואולי בא לרמוז שיהיו כירק שנידוש במורג. הדימוי מזכיר את המשל במזמורים א' ו-ב' של הפרדת הרשעים מהצדיקים כהפרדת מוץ מהתבואה הנקיה.

²¹⁸ כמו שנאמר בשירה: "הרים נזלו מפני ה' זה סיני".

פרוש נוסף: בעל גובה.

²¹⁹ שורש "רצד" אינו מופיע עוד בתנ"ך. רוב המפרשים אומרים ש"תרצדון" הוא כמו "תרקדון", וזה כמו בפסוק "ההרים תרקדו כאלים גבעות כבני צאן: מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלוהי יעקב" (תהלים קיד, ו-ז). ויש אומרים שזה שילוב של "רץ" ו"צד", או "רצו דין".

²²⁰ כנגד "ויצעקו בני ישראל אל יקוק כי משע מאות רבב ברזל לו" שבשירת דבורה.

סיני את הקודש **סיני בקדש**: יט שאתה משה עלית למרום **עליית למרום** וקבלת את הלוחות כשובה אותם²²¹ **שְׁבִית שְׁבִי** וקיבלת מתנה את התורה להורידה לבני אדם **לקחת מתנות באדם** וגם את י"ג מידות שמאפשרים גם לסרים מהדרך לשוב ולשכון אצל ה' כאלוקיהם **ואף סוררים לשכן יְהוָה אֱלֹהִים**: כ ועל זה נברך את אדוננו שרואים את ניסיו כל יום **ברוך אֲדֹנָי יוֹם יוֹם** על שנשא את עוונינו **יעמס-לנו** והוא הכח המושיע אותנו מכל צרה גם היום ולתמיד **האל ישועתנו סלה**: כא ובעולם הזה הוא לנו כח מושיע **האל לנו אל למושעות** ולעולם הבא מביא אותנו המות עד ה' אדוננו להיות אצלו²²² [קרי – ולא לקים אד-ני] **וְהוֹ אֲדֹנָי לְמוֹת תוֹצְאוֹת**: כב ולעתיד לבוא ימחץ את הראש של אויביו שנהנים מהשלוה היום²²³ **אֲד-אֱלֹהִים יִמְחָץ רֹאשׁ אֹיְבָיו** כיוון שראשם הוא עשוי שהוא איש שעיר **קדקדו שער** שמתהלך בעולם באשמותיו שלא התכפרו, כמו אצל עם ישראל, כי הוא בשלוה²²⁴ **מתהלך באשמינו**: כג ועל זה אמר אדוננו שאתכם אשיב להיות לי כיון שקיבלתם את התורה בהר סיני המשול לבשן **אמר אֲדֹנָי מִבְּשׁוֹן אֲשִׁיב** ולכן גם אשיב אתכם אלי מקרקעית ים סוף אף שהמצרים טבעו שם ומה בין אלו לאלו **אשיב ממצלות ים**: כד כדי שתוכל להטביע שם את המצרים ורגלך כמו מוחצת אותם²²⁵ **למען תמחץ רגלך בדם** והכלבים שלא חרצו לשונם לבני ישראל ילוקו את דמם של אויבך **לשון פלביד מאיבים מנחו**: כה ואילו עם ישראל ראו על שפת הים את הליכותך בעולם איך להתנהג²²⁶ **ראו הליכותיך אֱלֹהִים** שהם צורת ההתנהגות עם הכח המגן עלינו שהוא מלכנו המצוה אותנו להתנהג כך שנהיה קדושים כמוהו **הליכות אלי מלפי בקדש**: כו ולכן שרו לך על הים את שבחך **קדמו שרים** ומזה בא שגם ניגנו ושמחו בך **אחר נגנים** והנשים שרו יחד עם התופים בשירת מרים **בתוך עלמות תופפות**: כז וברכו את אלוקים בהקהלות עם רב **במקהלות ברכו אֱלֹהִים** שה' מופיע בעולם עוד ועוד מהמקור הנובע שהוא עם ישראל הנובעים לו שבחים **ה' ממקורו ישואל**: כח ומאז ה' מתגלה דרך מעשינו כי בארץ ישראל שאול שבא מהשבט הצעיר, בנימין, רדה בעמים **שם בננו צעירי רדם** ודוד שהיה שר לשאול מיהודה רגם את גלית באבן **שרי יהודה רגמתם** וכן כבר פעלו שרי זבולון ונפתלי כשנלחמו עם סיסרא²²⁷ **שרי זבלון שרי נפתלי**: כט כיון שה' מינה לכם עוז מיוחד לעשות בעצמכם **צוה אֱלֹהֵיך עזך** ובאמת זה העוז שה' מתגלה דרכו **עוזה אֱלֹהִים** כי את היכולת הזו אתה ה' עשית דרכנו **זו פעלת לנו**: ל ומהיכל בית המקדש יוקרן הקודש על ירושלים כולה שהיא עירך **מהיכלך על-ירושלם** ולכן לעתיד לבוא יבואו לשם מלכים לתת לך קרבנות **לך יובילו מלכים שני**: לא ובימי חזקיהו שיהיה כעין גוג ומגוג תרחיק את מצרים שלא יעזרו לו²²⁸ **גער חית קנה** ותרחיק גם את אשור הבאים עם סנחריב שהם כפרים חזקים **עדת אבירים** ומחוזקים בעמים נוספים הבאים איתם **פגגלי עמים** וחזקיהו שניסה להתרצות בפני

²²¹ גם לשון זו לקוחה משירת דבורה: "קום בָּרַק וְשָׁבָה שְׁכִינָךְ בֵּן אֲבִינֵעָם".

פרוש נוסף: למרות שלמלאכים יש "רכב רבותיים", משה שבה את התורה מביניהם.

²²² פרוש נוסף: לנו הוא מושיע, ולאויבינו הוא מביא מוות.

²²³ גם זה לקוח משירת דבורה: "וְהִלַּמָּה סִיסְרָא מִמְּקָה רֹאשׁוֹ וּמִחֲצָה וְחִלְפָה רָגְלוֹ".

²²⁴ וזה כנראה משל משעיר המשתלח שלוקח עליו את העוונות.

²²⁵ כמו שנאמר: "מִי זֶה בָּא מֵאֲדוֹם חֲמוֹץ בְּגָדִים מִבְּצֻרָה... מְדוּעַ אָדָם לְלִבְיֹשֶׁף וּבְגָדֵיךָ פְּדִיךָ בְּגָת: פִּוְרָה דְרַכְתִּי לְבָדִי וּמַעֲמִים אִין אִישׁ אִישׁ אִישׁ וְאֲדַרְכֶּם בְּאִפִּי וְאֲרַמְסֶם בְּחַמְתִּי וְיֹז נִצְתֶם עַל בְּגָדֵי וְקַל מִלְּבוּשֵׁי אֲנָאֲלִתִּי" (ישעיהו סג, א). ויש מפרשים ש"תמחץ" הוא "תחמץ" בסיכול אותיות, ועניינו כמו "חמוץ בגדים".

²²⁶ פרוש נוסף: "ראו הליכותיך", שרגלך מוחצת בדם את הרשעים.

²²⁷ כמו שנאמר בשירת דבורה: "זָבְלוֹן עִם חֲרָף נִפְשׁוּ לְמוֹת וְנִפְתְּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה". פסוק זה מקביל לרשימת השבטים שנזכרו בשירת דבורה.

²²⁸ כמו שאומר לו שם רבשקה: "עַתָּה הִנֵּה בְּטַחְתָּ לָךְ עַל מִשְׁעַנְתְּ הַקְּנָה הַרְצִיץ הַזֶּה עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִסְמְדוּ אִישׁ עֲלוֹ וַיָּבֹא בְּכַפּוֹ וַיִּקְרָב בֶּן פְּרָעָה מִלֶּךְ מִצְרַיִם לְכָל הַבְּטָחִים עֲלָיו" (מלכים ב' יח, כא).

סח

סנחריב על ידי שליחים שיתנו לו כסף²²⁹ **מִתְרַפֵּס בְּרָצִי-כֶסֶף** יבזח²³⁰ את העמים שרצו להלחם בו **בְּזֶר עַמִּים קְרֻבוֹת יַחְפְּצוּ: לֵב** ואז יבוא לעבוד את ה' מהגויים שיראו את כוחו מול סנחריב כמצרים וכוש²³¹ **יִאֲתָיו חֲשָׁמַיִם**²³² **מִנִּי מִצְרַיִם** ויתרצו במעשה ידיהם לה'²³³ **פֹּשֵׁ תְרִיץ יָדָיו לְאֱלֹהִים:** **לֵג** ולעתיד לבוא כל ממלכות הארץ ישירו לה' על גדולתו **מִמְּלֻכוֹת הָאָרֶץ שִׁירוּ לְאֱלֹהִים** ויפרטו את אדנותו עליהם באופן תמידי **זְמִרוּ אֲדָנִי סֵלָה:** **לֵד** שיתגלה שהוא רוכב תמיד בשמי השמים ומשם מנהיג את הארץ **לְרֹכֵב בְּשָׁמַי שָׁמַי-** **קָדָם**²³⁴ וקולו וציוויו נותנים את הכח לעם ישראל לפעול בשליחותו **הֵן יִתֵּן בְּקוֹלוֹ קוֹל עֵז:** **לֵה** ולכן עם ישראל תנו מעשיכם לה' שיפעל דרככם **תִּנּוּ עֵז לְאֱלֹהִים** כי על ידי ישראל הוא מגביה עצמו בעולם **עַל-יִשְׂרָאֵל גְּאֻתוֹ** ועל ידם מתגלה כוחו בשמים המתקרבים אל הארץ **וְעֵזוּ בְּשַׁחֲקִים:** **לוֹ** ואלקים נורא בכל הארץ ממה שנקרא שמו על מקדשי ישראל **נֹרָא אֱלֹהִים מִמְּקוֹדְשֵׁיךָ**²³⁵ ונקרא בעולם א-ל ישראל **אֵל יִשְׂרָאֵל** והוא הנותן לנו כח שלא יוכלו לשנות אותנו ועוצמה שנוכל להתחזק בו **הוּא נֹתֵן עֵז וְתַעֲצֻמוֹת לְעַם** ועל כל אלו נברך את ה' **בְּרוּךְ אֱלֹהִים:**

סח א לְמִנְצֵחַ עַל-שׁוֹשְׁבֵי לְדָוָד: ב הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כִּי בָאוּ מִיָּם עַד-נִפְשִׁי: יג
 ט טִבְעֵתִי | בִּינֵן מְצוּלָה וְאֵין מַעֲמָד בְּאֲתִי בְּמַעֲמֵי-מַיִם וְשִׁבְלַת שְׁטַפְתָּנִי: לחודש
 ד יִנְעַתִי בְּקִרְאִי נִחַר גְּרוֹנִי כָּלוּ עֵינַי מִיַּחַל לְאֱלֹהֵי: ה רַבּוֹ | מִשְׁעָרוֹת רֵאשִׁי
 ו שִׁנְאִי חָנָם עֲצָמוֹ מִצְמִיתִי אִיבִי שֶׁקֶר אֲשֶׁר לֹא-גִזְלֵתִי אֲז אָשִׁיב: ו אֱלֹהִים אֲתָה
 ז יִדְעַת לְאֹהֲלֵתִי וְאֲשֻׁמוֹתַי מִמָּוֶה לֹא-נִכְחַדּוּ: ז אֶל-בְּשׁוֹ בִי | קוֹיָךְ אֲדָנִי יִהְיֶה
 ח צְבָאוֹת אֵל-יִכְלָמוּ בִי מִבְּקִשְׁיֶךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ח כִּי-עָלִיךָ נִשְׁאֲתִי חֲרָפָה כִּסְתָה
 ט כְּלִמָּה פָּנָי: ט מוֹזֵר הִנִּיתִי לְאֲחֵי וְנִכְרִי לְבְנֵי אִמִּי: י כִּי-קִנְאַת בֵּיתְךָ אֶכְלָתִנִּי
 יא וְחֲרָפוֹת חוֹרְפִיךָ נָפְלוּ עָלַי: יא וְאֲבִיכָה בְּצוּם נַפְשִׁי וְתָהִי לְחֲרָפוֹת לִי: יב וְאֲהַנֶּה
 יג לְבוֹשֵׁי שֶׁק וְאֶהִי לָהֶם לְמַשָּׁל: יג יִשְׁחֲוּ בִי יִשְׁבִּי שְׁעַר וְנִגְנִינֹת שׁוֹתֵי שֶׁכָּר:
 יד וְאֲנִי תִפְלָתִי-לָךְ | יְהוָה עַת רְצוֹן אֱלֹהִים בְּרֶב-חֲסִדְיֶךָ עֲנֵנִי בְּאֵמֶת יִשְׁעֶךָ:

²²⁹ כמו שנאמר: "וישלח חזקיהו מלך יהודה אל מלך אשור לכישה לאמר קטאתי שוב מצלי את אשר תתן עלי אשור וישם מלך אשור על חזקיהו מלך יהודה שלש מאות פפר כסף ושלשים פפר זהב: ויתן חזקיהו את כל הכסף הנמצא בית ה' ובאצרות בית המלך" (מלכים ב' יח, יד-טו).

²³⁰ שורש "בזח" מופיע בתנ"ך רק עוד פעם אחת: "ועשה אשר לא עשו אבותי ואבות אבותי בזה ושלל ורכוש להם יבזור" (דניאל יא, כד). ונראה שהוא מלשון ביזה.

²³¹ כי סנחריב לקח אותם בשבי, והם ראו מה שעשה ה' בירושלים, ועבדו אותו, כמו שנאמר בישעיהו (כ, ד): "פן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות פוש נערים וזקנים ערום ונחף", ועוד נאמר: "פה אמר ה' יגיע מצרים וסחר פוש וסבאים אנשי מדה עליו ועברו וקה יהיו אתריו ילכו בזקים ועברו ואליו ישתחוו אליו יתפללו אף בך אל ואין עוד אפס אלהים" (ישעיהו מה, יד). "ביום ההוא יהיו חמש ערים בארץ מצרים מדרגות שפת פנען ונשבעות לה' צבאות... ביום ההוא יקנה מזבח לה' בתוף ארץ מצרים ומצבה אצל גבולה לה'... ביום ההוא תהיה מסלה ממצרים אשורה ובא אשור במצרים ומצרים באשור ועבדו מצרים את אשור: ביום ההוא יקנה ישראל שלישיה למצרים ולאשור ברכה ברכה הארץ" (שם יט, יח-כד).

²³² זו הפעם היחידה שמילה זו מופיעה בתנ"ך, ולא מספיק ברור מה פירושה. ועיין בהערה הבאה.

²³³ פרוש נוסף: ישלחו שליחים, שהם כ"ידיהם". ויתכן שגם "חשמנים" הם סוג של שליחים.

²³⁴ כנגד "לרוכב בערבות".

²³⁵ דוד אומר "מקדשיך" לשון רבים, כיון שהיו משכן ומקדש; או ההיכל, הדביר וקודש הקודשים; או המקדש בארץ וכנגדו המקדש בשמים.

טו הִצִּילֵנִי מִטִּיט וְאֶל-אֶטְבַּעַה אֲנַצֵּלָה מִשְׁנָאִי וּמִמַּעַמְקֵי-מַיִם: טז אֶל-תִּשְׁטַפְּנִי |
 שְׂבֻלַת מַיִם וְאֶל-תִּבְלַעְנִי מִצִּוּלָה וְאֶל-תִּאָטֶר-עָלַי בְּאֵר פֵּיהָ: יז עֲנֵנִי יְהוָה כִּי-
 טוֹב חֶסֶדְךָ כָּרֵב רַחֲמֶיךָ פָּנָה אֵלָי: יח וְאֶל-תִּסְתַּר פְּנֶיךָ מֵעַבְרֶךָ כִּי-צָר לִי מִזֶּהר
 עֲנֵנִי: יט קָרְבָה אֶל-נַפְשִׁי וְאֵלֶּה לְמַעַן אִיבִי פִּדְנִי: כ אֵתָה יָדַעַת חַרְפְּתִי וּבִשְׂתִי
 וּכְלָמְתִי נִגְדַדְךָ כָּל-צוּרְרָי: כא חֲרָפָה | שְׂבָרָה לְבִי וְאֲנוּשָׁה וְאֶקְוֶה לְנוֹד וְאֶזֶן
 וְלִמְנַחֲמִים וְלֹא מִצָּאתִי: כב וַיִּתְּנֵנִי בְּכַרוּתִי רֹאשׁ וְלִצְמָאִי וְשָׁקוּנִי חֶמְצָן: כג יְהִי-
 שְׁלַחֲנָם לִפְנֵיהֶם לִפְחָ וּלְשִׁלּוּמִים לְמוֹקֶשׁ: כד תַּחֲשַׁכְנָה עֵינֵיהֶם מִרְאוֹת וּמִתְנִיָּהֶם
 תִּמְיֵד הַמְּעַד: כה שִׁפְךָ-עָלֵיהֶם זַעֲמָךְ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יִשְׁיָגֵם: כו תַּהִי-טִירְתָּם נִשְׁמָה
 בְּאֶהְלִיָּהֶם אֶל-יְהִי יֵשֵׁב: כז כִּי-אֵתָה אֲשֶׁר-הִכִּיתָ רִדְפוֹ וְאֶל-מִכְאוֹב תִּלְלֶיךָ
 יִסְפְּרוּ: כח תִּנְהַ-עֵזֶן עַל-עֵוֹנָם וְאֶל-יָבֹאוּ בְּצַדִּיקְתֶּךָ: כט יִמְחוּ מִסִּפְּרֵי חַיִּים וְעַם
 צַדִּיקִים אֶל-יִכְתְּבוּ: ל וְאֲנִי עֲנִי וְכוֹאֵב יִשׁוּעַתֶּךָ אֶל-הַיָּם תִּשְׁנַבְּנִי: לא אֶהְלֵלָה שֵׁם-
 אֱלֹהִים בְּשִׁיר וְאֲנַדְלֵנוּ בַתּוֹדָה: לב וַתִּיטֵב לִיהוָה מִשׁוֹר פֶּר מִקְרָן מִפְּרִיס:
 לג רְאוּ עֲנֵנִים יִשְׁמְחוּ דִרְשׁוּ אֱלֹהִים וַיְחִי לְבַבְכֶם: לד כִּי-שָׁמַע אֶל-אֲבִיוֹנִים יְהוָה
 וְאֵת-אֲסִירָיו לֹא בָּזָה: לה יִתְלַלְוֶהוּ שָׁמַיִם וְאָרֶץ יָמִים וְכָל-רֶמֶשׂ בָּם: לו כִּי
 אֱלֹהִים | וַיִּשְׁעֵ צִיּוֹן וַיִּבְנֶה עֲרֵי יְהוּדָה וַיִּשְׁבּוּ שָׁם וַיִּרְשׁוּהָ: לז וַזְרַע עֲבָדָיו
 יִנְחָלוּהָ וְאֶהְבִּי שְׁמוֹ וַיִּשְׁכְּנוּ-בָּהּ:

זו תפילה על צרות הגלות בלשון של אדם יחיד. ומתאים לאמרו על צרות
 הגלות ולקוות לגאולה; ומתאים גם לאמרו על אויבים של אדם פרטי, ואז
 יכוון למשמעות הפשוטה של המזמור.

א למנצח על עם ישראל המשולים לשושנה מול שאר האומות המשולים לחוחים על-
 שושנים לְדוֹד: ב הצל אותנו מהגלות המשולה למים הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהִים כי היא כבר נוגעת
 עד הנפש בין מצד החיים עצמם ובין מצד שאנחנו לומדים מהגויים כִּי בָאוּ מִים עַד-נֶפֶשׁ:
 ג שאנחנו טובעים בטיט²³⁶ עוד ועוד כי לומדים ממעשיהם הרעים של הגויים שסביבנו
 טְבַעְתִּי בֵּינוֹ וּבַחֲשַׁכְתִּי הַמַּעֲמָקִים מצד שאיננו רואים את השגחת ה' עלינו²³⁷ מִצִּוּלָה ואין לנו
 דבר יציב להאחז בו שלא לסור מאחרי ה' וְאֶזֶן מִמְּעַד ואנחנו במעמקי הצרות שאין איך
 לנשום שם בְּאֵתִי בְּמַעַמְקֵי-מַיִם וּזְרָמֵי הַיָּם עוד מפזרים אותנו ופוגעים בנו גם בתוך הגלות
 וְשֻׁבֵלַת שִׁטְפְּתֵנִי: ד והתעייפנו מרוב מאמץ לקרוא אל ה' כי איננו נענים יִגְעַתִּי בְּקִרְאִי עַד
 שהגרן משמיע רק נחרה נַחַר גְּרוֹנִי והעניינים כבר נגמרות כביכול כִּלְוֵ עֵינֵי מִרְבּוֹב צִיפִּיָּה לַה'
 שיגאלנו שלא מתממשת²³⁸ מִיַּחַל לְאֱלֹהֵי: ה ויש בגלות שונאים רבים לנו ושונאים אותנו
 ללא סיבה כי לא עשינו להם דבר רְבוּ מִשְׁעָרוֹת רֹאשֵׁי שְׂנְאֵי חֲנָם והרוצים להשמידנו
 מקבלים עצמה וכח עֲצָמוֹ מִצְּמִיתִי וגם הם נלחמים בנו ללא סיבה אִיבִי שִׁקָּר וּמַחֲיִיבִים
 אותנו לתת את כספנו בעלילת שקר כאילו גזלנו אֲשֶׁר לֹא-גִזַּלְתִּי אֶזְ אֲשִׁיב: ו ואמנם אנחנו

²³⁶ כמו שנאמר "ויצילני מבוֹר מִטִּיט הַיָּם" (תהלים מ, ג).

²³⁷ "מצולה" מלשון "צל", שהמים כל כך עמוקים עד שאור השמש אינו מגיע אליהם.

²³⁸ פרוש נוסף: "ניחר גרוני" - שנשאר רק חור במקומו, כי מרוב שקראתי ולא נענית, הפסקתי לקרוא, "ועיני כלו" וכבר אינן מייחלות, כיון שמה שציפּוּ לוֹ לא בא גם אחרי כל כך הרבה זמן.

ט

בגלות באשמתנו וה' ידעת את טפשותינו **אֱלֹהִים אֶתָּה יַדְעַתְּ לְאוֹלָתַי** והחטאים שעשינו בפועל עוד לא התכפרו ונעלמו **וְאִשְׁמוֹתַי מִמֶּנּוּ לֹא-נִכְחָדוּ**: ז אבל יש בתוכנו המקווים לראות את אדנותך על צבאות העולם ואם לא תושיע הם מתביישים שנראה שאינך אדון להם **אֵל-יִבְשׁוּ בִי קוֹיָךְ** |קרי' - 'אד-ני אלקים| **אֲדֹנָי ה' צְבָאוֹת** ואלו שמחפשים לראות שאתה משגיח על עם ישראל לא יצטרכו להסתיר עצמם מבושה שאינך מושיע **אֵל-יִכְלְמוּ בִי מִבְּקִשְׁיֶךָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל**: ח כי על מה שאנחנו שייכים לך מחרפים אותנו **כִּי-עֲלִיד נִשְׁאַתִּי חֲרָפָה** ואנחנו מסתירים פנינו מצד ששמך נקרא עלינו **כִּסְתָה כְּלָמָה פְּנֵי**: ט ואנחנו שומרים לך אמונים ולא מתנהגים כמו העמים שסביבנו²³⁹ **מִזֹּר הֵייתִי לְאֶחָי** ולא מנסים למצוא אחוה והכרה אצל העמים שקרובים אלינו כישמעאל ועשיו **וְנִכְרִי לְבְנֵי אֲמִי**: י ועצם צרת הגלות באה לנו ממה שקנאו בנו שביתך שוכן בתוכנו והחריבו אותנו והגלו אותנו **כִּי-קָנְאֵת בֵּיתְךָ אֶכְלָתַנִּי** ואלו שרוצים לקלל אותך מקללים אותנו וצרתנו ובושתנו הם חילול ה' **וְחָרְפוֹת חוֹרְפֶיךָ נָפְלוּ עָלַי**: יא ואנחנו לא עוזבים בגלל זה את עבודתך ואדרבה בוכים מעומק הנפש על בית המקדש בצום **וְאֶבְכָּה בְּצוּם נִפְשִׁי** ועוד מגדילים בזה את בושתנו שאיננו נענים **וְתָהִי לְחָרְפוֹתַי**: יב ומצערים עצמנו על החורבן ולשוב אליך **וְאֶתְנָה לְבוֹשֵׁי שֶׁקַּב** ובזה אנחנו משמשים משל לעם בזוי ומסכן שעזבו אלוקיו **וְאֶהִי לְהֵם לְמִשְׁלַל**: יג עד שמדברים בי תמיד מהשופטים היושבים בשער העיר **יִשְׁחָו בִּי יִשְׁבִּי שְׁעַר** ועד השירים ששרים השיכורים²⁴⁰ **וְגִינּוֹת שׁוֹתֵי שֶׁכָּר** ויש בזה חילול ה' תמידי: יד אבל אני יודע שתמיד כשאני מתפלל אליך אתה רוצה בי **וְאֲנִי תְּפַלְתִּי-לָךְ ה' עַת רְצוֹן** וגם בתוך הצרה יש לך חסדים רבים **אֱלֹהִים בְּרַב-חַסְדֶּיךָ** ואתה עונה לי במה שמציל אותי בתוך הגלות שלא נעלם בה. שאף שלא מושיע מהגלות עצמה גם זו ישועה מצד האמת האלוקית **עֲנֵנִי בְּאֱמַת יְשׁוּעָה**: טו שמציל אותי מהשקיעה במעשי הגויים שלא אהיה כמוהם לגמרי **הַצִּילֵנִי מִטִּיט וְאֵל-אֶטְבְּעָה** ומציל אותי מהשונאים אותי שלא יכלו אותנו כשצרת הגלות גדולה מדי **אֲנַצְלָה מִשְׁנָאֵי וּמִמַּעֲמָקֵי-מִים**: טז ודואג שלא נתפזר מדי בגלות עד שנעלם **אֵל-תִּשְׁטַפְנֵי שְׂבִלַת מִים** ולא אבלע בגלות מצד שלא תהיה עלי השגחה כלל **וְאֵל-תִּבְלַעֲנִי מְצוּלָה** ולא נשאר לנצח בגלות כחלק מהעמים **וְאֵל-תִּאֶטֶר**²⁴¹ **-עָלַי בְּאֵר פִּיהַ**: יז ועוד יגיע עת רצון שתענה לנו לגמרי בחסד שיראה לנו את טובך **עֲנֵנִי ה' כִּי-טוֹב חַסְדֶּיךָ** ולמרות חטאינו תרחם עלינו ותפנה להשגיח עלינו **כִּבְר רַחֲמֶיךָ פִּנְהָ אֵלַי**: יח ותפסיק את הסתר הפנים של הגלות **וְאֵל-תִּסְתֵּר פְּנֵיךָ** כיון שאנחנו עבדיך ולא חוטאים **מִעֲבָדְךָ** וכי הצרות קשות לנו **כִּי-צָר-לִי** ולכן מהר להצילנו ולא תחכה עד הקץ **מָהֵר עֲנֵנִי**: יט ותקרב את נפשנו אליך שזה גאולתה ובזכות זה תגאל אותנו **קִרְבָּה אֵל-נִפְשִׁי וְגָלָה** ובגלל הקשיים שעושים לנו אויבינו תקצר את זמן הגלות²⁴² **לְמַעַן אֵיבֵי פְדֵנִי**: כ וכיון שאתה יודע את גודל מה שמחרפים אותנו והבושה שיש לנו ושאיננו יכולים לשאת פנינו, ויש חשש שנרצה להסיר מעלינו ולהתבולל בעמים **אֶתָּה יַדְעַתְּ חָרְפְּתִי וּבְשָׁתִי וּכְלָמְתִּי** לכן אתה דואג שיצרו לי והמצרים לי נמצאים תמיד מולך ובהשגחתך **נִגְדָּךְ כָּל-צוּרְרֵי**: כא כיון שמה שמחרפים אותי כל כך הרבה כבר שבר את רצוני עד שנראה שאין לי תקווה להגאל עוד **חָרְפָּה שְׂבִרָה לְבִי וְאֶנוּשָׁה** ומעצמי אולי הייתי מתבולל ורק קיויתי שיהיו עמים שישתתפו בצערי ואין כאלו **וְאֶקְוֶה לָנוּד וְאֶן או שינחמו**

²³⁹ "מזור" מלשון "זר", היינו מי שמחוץ לכלל.

²⁴⁰ פרוש נוסף: יש עם שהוא נראה בזוי אבל באמת אינו בזוי, ויש עם שהוא בזוי מצד משפטו אבל הוא נראה מכובד, ואנחנו בזויים בעיניהם גם מצד המשפט של "ישבי שער", וגם מהצד הנתפס בחושים כשהם יוצאים מגדר השכל, אצל "שותי השכר".

²⁴¹ "תאטר" מלשון "איטר", היינו מוגבל, כלומר שהאבן על פי הבאר תגביל את יציאתנו משם.

²⁴² פרוש נוסף: אף שהם לועגים לנו שתפילתנו אינה נענית, אנחנו יודעים שכל עת שנתפלל אליך היא עת רצון, ורואים שאתה שומר עלינו בגלות; אבל למען אויבי שאינם יודעים את זה ולועגים לנו, פדה אותנו ממש, כדי שיראו שתפילתנו נענית.

אותי לתת לי ענין אחר להתעסק בו ולא מצאתי אצלם דבר ששווה לקרבת אלוקים
וּלְמַנְחָמִים וְלֹא מְצַאֲתִי: כִּב (והם עושים בשליחותך להפך) שלהבריאי אותי לחם כאבל
נתנו לי אוכל מר **וַיִּתְּנוּ בְּבִרְוֵי רֹאשׁ** ולמה שאני צמא להיות כמוהם השקו אותי חומץ
שמצמיא יותר **וְלִצְמָאִי יִשְׁקֹנֵי חֲמֶץ: כג** (אבל למרות שעושים בזה שליחותך לא יחשב
להם לזכות) אלא כמו שמאכילים אותי ראש כך מה שיש להם רוב אוכל יהיה המלכודת
שלהם **יְהִי-שְׁלַחְנִים לַפְּנֵיהֶם לֶפֶח** וכמו שהם מתנהגים איתנו כביכול בשלום ומברים אותנו
באבלותנו גם אנשי שלומם יפילו אותם למלכודת **וְלִשְׁלֹמִים לְמוֹקֵשׁ: כד** וכמו שעני
ישראל חשכות במצולה כך עיניהם יחשכו מרוב צרות שלא יראו להם פתרון **תַּחֲשֻׁכְנָה**
עֵינֵיהֶם מִרְאוֹת ומול מה שחכ ישראל כשל כך תכשיל כוחם שבמתניהם שלא יצליחו
להציל את עצמם **וּמִתְנִיָּהִם תְּמִיד הַמַּעַד: כה** וגם עליהם תשפוך כל כמות הכעס
והקללה²⁴³ שיש לך עליהם **שֶׁפֶךְ-עֲלֵיהֶם זַעֲמָךְ** והכעס שיש לך עליהם וכרגע לא מגיע
אליהם כי אתה רוצה שישעבדו את ישראל, יגיע אליהם ויפגע בהם כמו שכעסך פגע
בישראל **וְחֲרוֹן אַפֶּךָ יִשְׁיָגֶם: כו** וכמו שהחריבו את ירושלים, גם מקומות מבצריהם יהיו
שוממים **תְּהִי-טִירְתֶּם נִשְׁמָה** וכמו שהגלו אותנו מהארץ גם בערי הפרוות שלהם לא ישבו
בְּאֶהְלֵיהֶם אֵל-יְהִי יוֹשֵׁב: כז כי אתה רצית להכות אותנו בצורה מדודה לחנכנו והם רדפו
אחרינו לעשות יותר מזה **כִּי-אֶתְּהָ אֲשֶׁר-הִפִּיתָ רִדְפוּ** והפלת לנו חללים להכאיבנו והם
מספרים את זה כאילו זה נצחון שלהם **וְאֵל-מִכְאוֹב חֲלָלִיךָ יִסְפְּרוּ: כח** ולכן על עונם
שפגעו בישראל כרצונך תוסיף עון על מה שעשו יותר מזה **תְּנֶה-עוֹן עַל-עוֹנִים** ולכן גם לגבי
מה שרצית שיעשו לא יחשב להם צדקות כי עשו בכוונה רעה **וְאֵל-יִבְאוּ בְּצִדְקָתְךָ: כט** ולא
יחשב להם זכות לעולם הבא כי עשו את זה מצד הסתכלות של העולם הזה **יִמְחוּ מִסַּפְרִי**
חַיִּים וגם בעולם הזה לא יחשבו להם את זה לדורות כצדקות, אף שהיה רצונך, כי כוונתם
עשתה אותם רשעים **וְעַם צְדִיקִים אֵל-יִכְתְּבוּ: ל** ואני עכשיו מעונה וכואב מהצרות אבל
אינם מהותיות לי כמותם **וְאֵנִי עֲנִי וְכוֹאֵב** ולכן עוד תבוא לי ישועה ממך ותעלה אותי מהצרה
למעמד גבוה **יְשׁוּעַתְךָ אֱלֹהִים תִּשְׁגְּבֵנִי: לא** ואני, שלא כעמים, אדע ליחס את הצלחתי
לה', ולא לכחי ועוצם ידי, ואשבח אותנו בשמחה **אֶהְלֵלָה שֵׁם-אֱלֹהִים בְּשִׁיר** ואגדיל את שמו
בעולם על ידי שאודה לו בפרסום **וְאֶגְדְּלֵנוּ בְּתוֹדָה: לב** וזה יהיה עבודת ה' טובה יותר
מהקרבת הקרבן הגדול ביותר **וְתִיטֵב לֵה' מִשׁוֹר פֶּר** שיהיה בישועה הזו גם גובה והרמת קרן
לישראל וגם שלטון על העמים ברמיסת הרגל²⁴⁴ אבל העיקר יהיה ההודאה ופרסום שם ה'
מִקְרוֹן מִפְּרִיס: לג ובזה ישמחו העניים כי העיקר אינו גאוות ישראל על אחרים אלא הופעת
שם ה' **רְאוּ עוֹנִים יִשְׁמְחוּ** ולכן המחפשים את ה' יהיה רצונם כיון שיתגלה ולא יהיה עוד
במצולה **דְּרָשִׁי אֱלֹהִים וַיְחִי לְבַבְכֶם: לד** כי אף שהיינו אביונים במצוות בטיט הגלות שמע
אל תפילתנו **כִּי-שָׁמַע אֵל-אֲבִיוֹנִים ה'** ואת האסירים במעמקי מים לא בזה להשאירם שם
וְאֶת-אֲסִירָיו לֹא בָּה: לה ויהללו אותו השמים שרואים כל הזמן את הנהגתו ומתוך כך גם
הארץ שתראה אותה בגאולה **יְהַלְלוּהוּ שָׁמַיִם וָאָרֶץ** וכל עמי הגלות וכל הגויים ילמדו גם הם
להכיר את ה' **יָמִים וְכָל-רֵמֶשׂ בָּם: לו** כי לא נהיה עוד במעמקי מים אלא ה' יושיע את ציון
כִּי אֱלֹהִים יוֹשִׁיעַ צִיּוֹן ולא תפזר אותנו השיבולת בין העמים אלא נהיה סביב ירושלים בערי
יהודה **וַיְבַנֶּה עָרֵי יְהוּדָה** ושם נשב כמקומנו ונשלט בהם כממלכה **וַיִּשְׁבּוּ שֵׁם וַיְרִשׁוּהָ:**
לז ולא נבוסס עוד בטיט אלא נעבוד את ה' ולכן נקבל אותה לנחלה לעולם **וְזָרַע עֲבָדָיו**

²⁴³ "זעם" הוא קללה ופגיעה בעקבות הכעס, כמו בפסוק "לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל" (במדבר כג, ז).

²⁴⁴ כמו שנאמר: "קומי ודושי בת ציון כי קרנך אשים ברגל ופרסמך אשים נחושיה ונדקות עמים רבים" (מיכה ד, יג).

ט **יְנַחֲלוּהָ** ולא תהיה עוד מצולה אלא נראה את ה' כשמקומו הקבוע יהיה בארץ²⁴⁵ **וְאֶהְיֶינָהּ שְׁמוֹ יִשְׁכְּנוּ-בָהּ:**

כָּזֶה לְמַנְצַח לְדָוִד לְהַזְכִּיר: בְּ אֱלֹהִים לְהַצִּילֵנִי יְהוָה לְעֲזָרְתִּי חוֹשֶׁה: ג יִבְשׂוּ וַיִּחַפְּרוּ מִבְּקֵשֵׁי נַפְשִׁי יִסְגּוּ אַחֲזֹר וַיִּכְלְמוּ חֲפֹצֵי רַעְתִּי: ד יָשׁוּבוּ עַל-עַקֵּב בְּשִׁתָּם הָאֲמָרִים הָאֵחָ | הָאֵחָ: ה יִשְׁשׂוּ וַיִּשְׁמְחוּ | וּבְךָ כָּל-מִבְּקָשֶׁיךָ וַיֹּאמְרוּ תִמְיֵד וַיִּגְדַּל אֱלֹהִים אֶהְיֶינָהּ יִשׁוּעָתְךָ: ו נֶאֱנִי | ז עֲנֵי וְאֶבְיוֹן אֱלֹהִים חוֹשֶׁה-לִּי עֲזָרִי וּמַפְלִטִי אֲתָה יְהוָה אֵל-הַתְּאֵחָר:

המזמור בא להודות, כהשלמה לפרק הקודם, גם על הישועה מהגלות וגם על הגלות עצמה שהשיבה אותנו בתשובה²⁴⁶. **ומתאים לאמרו להודות על הגאולה וגם על הטובה שנבעה מהגלות.**

א לְמַנְצַח לְדָוִד להזכיר את עם ישראל לפני ה' **לְהַזְכִּיר: ב** על ידי המשפט ה' מציל אותנו מהחטא והיצר **אֱלֹהִים לְהַצִּילֵנִי** ואחרי זה יכולה מידת הרחמים למהר את עזרתנו לצאת מהגלות ה' **לְעֲזָרְתִּי חוֹשֶׁה: ג** ואז יתביישו למפרע אלו שרצו את נפשנו להיות רעה כמותם ויחד עם זה ינסו להעלים עצמם מפחד ה' **יִבְשׂוּ וַיִּחַפְּרוּ מִבְּקֵשֵׁי נַפְשִׁי** והרוצים ברעתנו יחזרו בהם מנסיונותיהם כיון שיראו שה' איתנו ואי אפשר להרע לנו עוד וינסו שלא להראות שלא יפגעו **יִסְגּוּ אַחֲזֹר וַיִּכְלְמוּ חֲפֹצֵי רַעְתִּי: ד** וכל אלו ששמחו ברעתי על כל צרה וצרה שבאה עלי ישובו על עקבותיהם לאחור מבושתם כשיראו שהצרות נועדו רק לתקן אותנו וגם כל מה שהיה עד עכשיו לא היה מקום לשמוח בו **יָשׁוּבוּ עַל-עַקֵּב בְּשִׁתָּם הָאֲמָרִים הָאֵחָ הָאֵחָ:** **ה** ואלו שמחפשים לראות את ה' בעולם ישמחו בהצלה וישמחו על השלמת התהליך של הצרה, כיון שה' יתגלה בישועתנו אחר שהיה מוסתר **יִשְׁשׂוּ וַיִּשְׁמְחוּ בְךָ כָּל-מִבְּקָשֶׁיךָ** ואלו שחיפשו רק את הישועה ממש, ילמדו מכאן שתמיד גדול ה' גם בזמן הצרה כי מהגאולה ילמדו שגם הגלות היתה נצרכת **וַיֹּאמְרוּ תִמְיֵד וַיִּגְדַּל אֱלֹהִים אֶהְיֶינָהּ יִשׁוּעָתְךָ: ו** ולא שהיינו זכאים לזה אלא אנחנו חסרים במעשים ורוצים יותר ממה שיש בידנו זכויות **נֶאֱנִי עֲנֵי וְאֶבְיוֹן** אבל המשפט מביא לנו את הישועה **אֱלֹהִים חוֹשֶׁה-לִּי** ואתה עוזר לנו כנגד היצר הרע **עֲזָרִי** ומוציא אותנו מהגלות **וּמַפְלִטִי אֲתָה** ולכן הגאולה במידת הרחמים לא תתאחר אלא תבוא מהר קודם זמנה ה' **אֵל-הַתְּאֵחָר:**

זכֶּה בְךָ-יְהוָה חֲסִיתִי אֵל-אֲבוֹשָׁה לְעוֹלָם: ב בְּצַדִּיקְתְּךָ תַּצִּילֵנִי וְתַפְלִטֵנִי הַטָּה-אֵלַי אֲזַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי: ג הִיָּה לִּי | לְצֹר מְעוֹן לְבֹא תִמְיֵד צְנוּיָתְךָ לְהוֹשִׁיעֵנִי כִּי-

²⁴⁵ פרוש נוסף: דוד רומז לבית שני, שאז בנו בעיקר את "ציון" ואת "ערי יהודה" ולא את כל הארץ, ואלו ששבו היו "אוהבי שמו", כי השאר נותרו בגלות.

²⁴⁶ מזמור זה הוא כמעט העתק של סוף מזמור מ, כאשר תחילת מזמור מ קשורה קשר ברור למזמור הקודם. למשל: "וַיִּצְלַנִּי מִבּוֹר שְׁאוֹן מִטֵּיט הַיָּו" - "טְבַעְתִּי בִּיּוֹן מְצוּלָה וְאִין מְעַמֵּד", "זָבַח וּמִנְחָה לֹא תִפְצְתָּ אֲזַנִּים כְּרִית לִי עוֹלָה וְחֶטְאָה לֹא שְׁאֵלָת" - "וְתִיטֵב לֵה' מִשׁוֹר פֶּר מְקָרוֹן מִפְּרִיס", "עֲצָמוֹ מִשְׁעָרוֹת רֹאשִׁי וְלִבִּי עֲזָבְנִי" - "רְבוּ מִשְׁעָרוֹת רֹאשִׁי שְׁנָאִי חֲנָם עֲצָמוֹ מִצְמִיתִי אֲזִיבִי שְׁקָר". מזמור מ בא להודות גם על הישועה וגם על עצם הצרה שמרחיקה אותנו מהחטא ומקרבת אותנו לתשובה. לכן מובא כאן סוף המזמור ההוא, לומר שאנחנו מודים לה' גם על הגלות עצמה בגלל הטוב שיצא ממנה.

סְלַעִי וּמְצוֹדֹתַי אֶתָּה: ד אֱלֹהֵי פִלְטָנִי מִיַּד רָשָׁע מִכַּף מַעֲנַל וְחוֹמֵץ: ה כִּי-אֶתָּה תִקְנֵתִי אֲדַנְיָ יְהוָה מִבְּטַחִי מִנְעוּרַי: ו עָלֶיךָ | נִסְמְכֹתַי מִבְּטָן מִמַּעַי אָמִי אֶתָּה גֹזֵי בְךָ תִהְלָתִי תִמִּיד: ז כְּמוֹפֶת תִּיַּתִּי לְרַבִּים וְאֶתָּה מִחֲסֵי-עֵז: ח יִמְלֵא בִּי תִהְלָתְךָ כָּל-הַיּוֹם תִּפְאֶרְתֶּךָ: ט אֶל-תִּשְׁלִיכֵנִי לְעֵת זְקֵנָה כְּכֹלֹת כְּחֵי אֶל-תַּעֲזֹבֵנִי: י כִּי-אָמְרוּ אוֹיְבֵי לִי וְשֹׁמְרֵי נַפְשִׁי נִוְעֲצוּ יַחְדָּו: יא לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוּ רַדְפוּ וְתִפְשׁוּהוּ כִּי-אֵין מִצִּיל: יב אֱלֹהִים אֶל-תִּרְחַק מִמֶּנִּי אֱלֹהֵי לְעֹזְרֹתִי (חִישָׁה) חוֹשָׁה: יג יִבְשׁוּ יִכְלְוּ שִׁטְנֵי נַפְשִׁי יַעֲטוּ חֲרָפָה וּכְלָמָה מִבְּקִשֵׁי רַעְתִּי: יד וְאֲנִי תִמִּיד אֵיחָל וְהוֹסַפְתִּי עַל-כָּל-תִּהְלָתְךָ: טו פִּי | יִסְפֹּר צְדָקָתְךָ כָּל-הַיּוֹם תִּשׁוּעָתְךָ כִּי לֹא יִדְעֵתִי סִפְרוֹת: טז אָבוֹא בְּגִבְרוֹת אֲדַנְיָ יְהוָה אֲזַכִּיר צְדָקָתְךָ לְבִדְךָ: יז אֱלֹהִים לְמִדְתֵּנִי מִנְעוּרַי וְעַד-הַיּוֹם אֲגִיד נִפְלְאוֹתֶיךָ: יח וְגַם עַד-זְקֵנָה | וְשִׁיבָה אֱלֹהִים אֶל-תַּעֲזֹבֵנִי עַד-אֲגִיד זְרוּעֶךָ לְדוֹר לְכָל-יָבוֹא גְבוּרָתְךָ: יט וְצְדָקָתְךָ אֱלֹהִים עַד-מָרוֹם אֲשֶׁר-עָשִׂיתָ גְדֻלוֹת אֱלֹהִים מִי כְמוֹד: כ אֲשֶׁר (הִרְאִיתָנִי) הִרְאִיתָנִי | צְרוֹת רַבּוֹת וְרַעוֹת תִּשׁוּב (תַּחֲיִינוּ) תַּחֲיִינוּ וּמִתְהַמּוֹת הָאָרֶץ תִּשׁוּב תַּעֲלֵנִי: כא תָּרַב | גְּדֻלָּתִי וְתִסָּב תִּנְחַמְנִי: כב גַּם-אֲנִי | אוֹדֶךָ בְּכָל-יָגְבַל אֶמְתֶּךָ אֱלֹהֵי אֲזַמְרָה לְךָ בְּכַנּוֹר קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: כג תִּרְנְנָה שִׁפְתֵי כִּי אֲזַמְרָה-לְךָ וְנַפְשִׁי אֲשֶׁר פָּרִיתִי: כד גַּם-לְשׁוֹנִי כָּל-הַיּוֹם תִּהְנֶנָּה צְדָקָתְךָ כִּי-בִשׁוּ כִּי-חִפְרוּ מִבְּקִשֵׁי רַעְתִּי:

המזמור²⁴⁷ אומר שעיקר הישועה היא כדי שנודה לה' ונפרסם את שמו, ולכן אף שבגלות איננו ראויים להינצל, מבקש שה' יציל אותנו ואז נוכל להודות לו. ומתאים לאמרו לבקש ישועה מהגלות; ועל פי המשמעות הפשוטה של המילים, מתאים להודאה על הצלה פרטית, וגם למי שחושש מזקנה.

א אנחנו שייכים לך ולכן מוגנים אצלך²⁴⁸ בָּךְ-ה' חֲסִיתִי והעיקר שלא נתייש לעולם הבא אֶל-אֲבוֹשָׁה לְעוֹלָם: ב אבל כיון שאתה עושה הטוב והישר תשמור אותנו לך גם בעולם הזה ותוציא אותנו מהגלות בְּצְדָקָתְךָ תִּצִּילֵנִי וְתַפְלֹטֵנִי ואנחנו יודעים שכבר קודם שקראנו תכין עצמך לקריאתנו והישועה תהיה מוכנה קודם, כיון שהצרה באה להועיל לנו הַטָּה-אֲלֵי אֲזַנְךָ וְהוֹשִׁיעֵנִי: ג ועל ידי זה תהיה לפעמים מקום חזק להתגונן בו, ומקומנו הקבוע בהיותנו בארץ, ולבוא אליו לקרבת אלוקים בבית המקדש הִיָּה לִי לְצוּר מְעוֹן לְבוֹא וגם

²⁴⁷ את המזמור הזה פשוט יותר לפרש כדברי דוד על עצמו. אבל נראה יותר לפרשו על כל עם ישראל, מכמה סיבות: א) המזמור אינו מתחיל ב'מזמור' וכדומה, ובדרך כלל זה אומר שהוא המשכו של המזמור הקודם, שפרשו על כל ישראל. ב) עניינו דומה מאוד לשני המזמורים הקודמים, שהיו על כל עם ישראל. ג) כל המזמורים שבסוף הספר השני מדברים על עם ישראל ועל הישועה מהגלות (על זה אפשר לענות, שכיון שדוד הוא מלך ישראל והוא רוצה לדבר על שלמה בנו במזמור הבא, הוא מזכיר כאן את ישועותיו, שהן חלק מישועת הכלל). ד) קשה להבין בדרך הפשט מדוע דוד חושש שה' ישליך אותו לעת זקנה, וכי זקנה היא דבר רע בעיניו? ולכן יותר נוח לפרש שהכוונה לעם ישראל.

²⁴⁸ פסוקים א-ג לקוחים בשינויים מסוימים מפסוקים ב-ג של מזמור לא. שם מדובר על כך שלפעמים דוקא מה שנראה לאדם כרעה הוא הצלתו, כגון כשצריך להצילו על ידי יסורים מהיצר הרע, וכן כאן מדובר על כך שהגלות עצמה מצילה שלנו מחטאינו.

עצ

כשאיננו בארץ ואתה לא מגן עלינו גם אז ציוית את הצרות לבוא עלינו כדי להושיענו מהחטא **תַּמִּיד צְוִית לְהוֹשִׁיעֵנִי** כיון שמצד אחד אתה חוזקנו ומצד שני מקום שאפשר לצוד אותנו בו כדי להושיענו על ידי כך **כִּי-סִלְעֵי וּמְצוֹדֹתַי אֵתָהּ**: ד ומבקשים שבסופו של דבר תציל אותנו גם מהרשעים הפוגעים בנו **אֱלֹהֵי פִלְטָנֵי מִיַּד רָשָׁע** וממה ששולטים בנו עמים שעושים רק לפי הרווח שלהם ולא לפי האמת ומעוותים משפט²⁴⁹ **מִכֶּפֶץ מַעְגַל וְחוֹמָץ**: ה כי גם כשאיננו רואים אותך, אליך אנחנו מקווים שאתה האדון שלנו **כִּי-אֵתָהּ תִּקְוִיתִי** [קרי אד-ני אלוקים] **אֲדַנִּי ה'** ובך אנחנו בוטחים עוד מהזמן שהיינו בארצנו קודם שחטאנו²⁵⁰ **מִבְּטַחִי מִנְּעוּרַי**: ו וכבר כשנוצרנו במצרים נשענו עליך בצרתנו **עֲלִיךָ נִסְמַכְתִּי מִבְּטָן** ואתה הוצאת אותנו משם²⁵¹ **מִמַּעֲי אֲמִי אֵתָהּ גּוֹזִי** ומאז אנחנו מהללים אותך תמיד על זה וזוכרים את יציאת מצרים **בְּךָ תִּהְלֶתֶי תַּמִּיד**: ז ומניסי יציאת מצרים היינו, עם ישראל, מופת לכל העמים על השגחתך ומציאותך **כְּמוֹפֶת הַיֵּיתִי לְרַבִּים** וגם היום אתה מחסה לנו שלא נשתנה ונמשיך להיות עמך **וְאֵתָהּ מַחֲסֵי-עַז**: ח ולכן בכל מה שנאמר אנחנו מהללים אותך, גם על הטובה וגם על הרעה **יִמְלֵא פִי תִּהְלֶתֶךָ** ויודעים לשים לב לטובות שאתה עושה לנו כל יום ומוסיפים את זה על הניסים הגדולים **כָּל-הַיּוֹם תִּפְאָרְתֶּךָ**: ט ולכן מבקשים שלא תרחיק אותנו כשהתרגלנו בעבירות ונגדשה הסאה **אֶל-תִּשְׁלִיכֵנִי לַעַת זְקִנָה** ולא תשאיר אותנו בגלות כשעזב אותנו כוח צדקתנו שהיינו מוגנים על ידו **כְּכֹלֹת כְּחֵי אֶל-תַּעֲזָבֵנִי**²⁵²: י כי זה מה שחשבו אויבינו שרוצים להשמידנו **כִּי-אָמְרוּ אוֹיְבֵי לִי** והמנסים לקחת את נפשנו לצד שלהם להיות כמותם הסכימו כך מצד חכמתם **וְשִׁמְרֵי נִפְשֵׁי נוֹעֲצוּ יַחְדָּו**: יא שנראה שה' עזב אותנו לגמרי בגלות **לֵאמֹר אֱלֹהִים עֲזָבוּ** ולכן אפשר לרדוף אותנו בגופנו ולתפוס אותנו בנפשותינו שנהיה כמותם **רָצְפוּ וְתִפְשׁוּהוּ** כי ה' לא יציל אותנו לא מזה ולא מזה **כִּי-אֵין מִצִּיל**: יב אבל אנחנו לא חושבים כך ומבקשים שלא תרחק נפשנו מקרבת אלוקים **אֱלֹהִים אֶל-תִּרְחַק מִמֶּנִּי** ותשגיח עלינו ותמהר לעזור לנו מהם לפני הקץ **אֱלֹהֵי לַעֲזָרְתִּי (חִישָׁה) חוֹשֶׁה**: יג ויראו המנסים להכשיל את נפשנו²⁵³ שטעו ויבושו וממילא לא יהיו יותר כי אי אפשר להטות את נפשנו ממך **יְבֹשׁוּ יִכְלוּ שְׁטָנֵי נַפְשֵׁי וְאוּלו שְׂרוּצִים** להרע לנו יחורפו על ידי הכל מצד מה שיקרה להם וירצו להעלם ושלא יראו אותם עוד כשיראו את כבודנו **יַעֲטוּ חֲרָפָה וְכִלְמָה מִבִּקְשֵׁי רַעֲתֵי**: יד וגם כשתושיע אותנו נמשיך לצפות לך ולא נסתפק במה שטוב לנו **וְאֵנִי תַּמִּיד אֶחָל** ונוסיף לספר גם את הטובות שתעשה לנו אז **וְהוֹסַפְתִּי עַל-כָּל-תִּהְלֶתֶךָ**: טו ובפינו ננסח שעשית איתנו גם בגלות את האמת והנכון **כִּי יִסְפֹּר צְדָקְתֶּךָ** ושגם אז כל יום הושעת אותנו מצרות רבות שלא באו עלינו **כָּל-הַיּוֹם תִּשְׁנַעְתֶּךָ** ואיננו יודעים לספור אותם כי אין איך לדעת כל מה שנמנע ממנו **כִּי לֹא יָדַעְתִּי סִפְרוֹת**: טז וגם כשנתנהג בעולם בגבורתנו וננצח בכוחנו לא נשכח שאתה אדוננו הנותן לנו כח לעשות חיל **אֲבֹא בְּגִבּוֹרֹת** [קרי אד-ני אלוקים] **אֲדַנִּי ה'** ונזכיר רק את צדקתך שעשית במה שנתת לנו כח ולא נתפאר בכוחנו **אֲזַכִּיר צְדָקְתֶּךָ לְבָדָד**: יז ומה שלימדת אותנו את השגחתך כשהיינו בסדר ועשית לנו ניסים בארץ **אֱלֹהִים לִמְזֻתֵנִי מִנְּעוּרַי** לא נשכח מאיתנו וגם בגלות אנחנו

²⁴⁹ פרשתי "הומיץ" כ"חומס", כמו בפסוק "דָּרְשׁוּ מִשְׁפָּט אֲשֶׁרוֹ תִּמְוֶץ שִׁפְטוֹ יְתוֹם רִיבּוֹ אֶלְמָנָה" (ישעיהו א, יז). אפשר לפרשו גם כ"מוהץ" בסיכול אותיות.

²⁵⁰ פרשתי במזמור הזה את הנעורים כזמן שיש לנו כוח לעבוד את ה', ואת הזקנה כזמן שתשש כוחנו לעבוד את ה' והורגלנו בעבירות.

²⁵¹ "גוזי" מלשון גזיזה.

²⁵² אם נרצה לפרש לפי הפשט, שמדובר על דוד עצמו, צריך להסביר את ענין הילדות והזקנה כך: הרשעים מודדים את העולם לפי הכוח, ודוד בא לומר שה' אינו מושיע את האדם לפי הכח הפיזי אלא לפי מה שטוב ונכון, וכמו שהושעת אותי בלידה, כשלא היה לי כוח מעצמי כלל, כך תושיע אותי בימי הזקנה, כשאין לי כח להושיע את עצמי, ומזה יראו הכול שה' אינו מודד אדם לפי כוחו.

²⁵³ "שטן" - מכשול, כח מתנגד.

מספרים את הניסים ההם ועד-הנה אגיד נפלאותיך: יח ולכן גם כשהעם מגיע להזדקן בעבירות וכוחו נלקח ממנו וגם עד-זקנה ושיבה אל תעזוב אותנו ונשאר עמך אלהים אל-תעזבני עד שתגיע הגאולה ונוכל לספר את הניסים החדשים שראינו שבאים ממך²⁵⁴ לדורות הבאים כמו שקיבלנו מהדורות הקודמים את הניסים שלהם עד-אגיד זרועך לדור ולכל מי שיבוא אחרינו את הגבורות שתעשה לנו לכל-יבוא גבורתך: יט ועוד נספר שגם הגלות עצמה היתה בצדק ולפי האמת והנכון לפי המבט של השמים שהם המטרה וצדקתך אלהים עד-מרום שעשית לנו תהליכים גדולים שלא רק נושע אלא גם נהיה ראויים לזה אשר-עשית גדלות ובוזה מי כמוך שמעניש ומציל יחד שזה מראה שהעונש היה לטובתנו כמו התשועה²⁵⁵ אלהים מי כמוך: כ שהראית לנו הרבה צרות ורעות שיאימו עלינו שנראה כאילו באות לפגוע בנו לגמרי אשר (הראיתנו) הראיתני צרות רבות ורעות ועל ידי זה תשיב אותנו בתשובה ותחייה אותנו לעולם הבא תשוב (תחיינו) תחיניני וגם מהגלות תעלה אותנו חזרה למעמדנו ומתהמות הארץ תשוב תעלני: כא ותרבה כבודנו וכוחנו יותר ממה שהיה תרב גדלתי ובוזה תתהפך המגמה ותנחם אותנו גם על הרעות שהיו ותשב תנחמני: כב ואנחנו מול זה נודה לך בניגון שמביע את הכונה המלאה שלא ניתנה להאמר גם-אני אוך בכלי-נבל על האמת שעשית לנו במה ששמת אותנו בגלות להצילנו מהחטא אמתך אלהי ונפרט בניגון של שמחה אומרה לך בכנור את מה שיצא מהצרות שאתה מקדש את ישראל להיות לך קדוש ישראל: כג ומה שנוכל להביע במילים זה שבח לך על מה שאפשר לפרט, שזה גדולתך וישועתך תרננה שפתי פי אומרה-לך ועל עצם מה שהצלת את נפשותנו מהגלות ונפשי אשר פדית: כד ונפרט לעומק את המשמעות של זה לכל יום ויום גם-לשוני כל-היום שנוציא בפינו עד כמה כל מעשיך לפי האמת והנכון תהנה צדקתך עד שלא רק שהצלת אותנו אלא גם נענשו הרוצים ברעתנו ולא השיגו דבר והכל התנהל לפי הצדק פי-בשו כי-הפרו מבקשי רעתי:

עב « לשלמה | אלהים משפטך למלך תן וצדקתך לבן-מלך: ב ירין עמך בצדק ועניך במשפט: ג ישאו הרים שלום לעם ויבעות בצדקה: ד ישפט | עני-עם וישע לבני אביו וידבא עושק: ה יראוך עם-שמש ולפני ירת דור דורים: ו ירד כמטר על-גו כרביבים זרניך ארץ: ז יפרח-בימיו צדיק ורב שלום עד-בלי ירת: ח וירד מים עד-ים ומנהר עד-אפסי-ארץ: ט לפניך יקרעו צינים ואיביו עפר ילחכו: י מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו מלכי שבא וסבא אשר יקריבו: יא וישתחוו-לו כל-מלכים כל-גוים ועבדוהו: יב פי-יציל אביון משוע ועני ואין-עזר לו: יג יחס על-הל ואביון ונפשות אביונים וישע: יד מתוך ומחמס ינאל נפשם וייקר דמם בעיניו: טו ויחי ויתן-לו מזתב שבא ויתפלל בערו תמיד כל-היום יברכנהו: טז יהי פסת-בר | בארץ בראש הרים ירעש כל-בנון פרו ויצאו מעיר כעשב הארץ: יז יהי שמו לעולם לפני-שמש (נין) ינון שמו ויתברכו בו כל-גוים ואשרוהו: יח ברוך | יהנה אלהים אלהי ישראל עשה נפלאות לברו: יט וברוך | שם כבודו לעולם וימלא כבודו את-כל הארץ אמן | ואמן: כ כלו תפלות דוד בן-ישי:

יד
לחודש

²⁵⁴ "זרוע" של ה' משמעותו מעשה שרואים שהוא בא מה'.

²⁵⁵ וכן אנחנו אומרים בתפילה "מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה".

עב דוד מתפלל על מלכות שלמה שיהיה מעין מלך המשיח אחרי גוג ומגוג, וישלוט בכל העולם מצד צדקותו לא מצד כוחו, ועל ידי זה יתברך שם ה' בכל העולם. **ומתאים לאמרו להתפלל שמלכות ישראל תלך בדרך ה' ושיהיו ישראל אור לגויים.**

א תפילת דוד על שלמה בנו²⁵⁶ **לְשֵׁלְמָה** ה' נתן את יכולת המשפט האמיתית שלך לשלמה כשיהיה מלך ותפקידו לשפוט **אֱלֹהִים מְשַׁפֵּטֶיךָ לְמִלְךָ תָּן** ואת המלכות תן לו לפי הנכון והישר שהבטחת לי שבני ימלוך אחרי²⁵⁷ **וְצִדְקָתְךָ לְבֶן-מִלְךָ: ב** ולא בשביל עצמו אלא כדי שידון את עם ישראל על פי האמת והישר **וְדִין עֲמֹךָ בְּצִדְקָה** וגם את העניים שאין להם כח להגן על עצמם, כפי המשפט. ולא יתן שיפגעו בהם וגם לא יטה את משפטם לטובתם **וְעֲנִיֶיךָ בְּמִשְׁפָּט: ג** וה' ישלים את מעשיו במה שימלאו ההרים תבואה שתביא שלום בין הבריות **יִשְׂאוּ הָרִים שְׁלוֹם לְעַם** והגבעות יכוסו תבואה כשיתן ה' לעמו את הטוב והישר²⁵⁸ **וְגִבְעוֹת בְּצִדְקָה: ד** וגם כשיהיה לבריות כל צורכם ימשיך לשפוט את העניים בינם לבין עצמם **יִשְׁפֹּט עֲנִי-עַם** ויושיע את בני האביון שאין להם מי שיעזור להם לא מצד אביהם ולא מצד כוחם **יִוְשִׁיעַ לְבְנֵי אֲבִיוֹן** וישבור את מי שלוקח לאחרים במרמה **וְיִדְכֵּא עוֹשֵׂק: ה** וחכמת שלמה תהיה כשמש שתאיר לכולם ותגרום לכולם לירא מה' **יִירָאוּךָ עַם-שְׁמִשׁ** ותועבר על ידי מקבלי החכמה שהם כירח לדורות רבים הלאה²⁵⁹ **וְלִפְנֵי יְרַח זֹהר דְּוָרִים: ו** ומה' יבוא שפע רוח הקודש לעם המוכן לקבלה שירד כגשם על ירק גזוז שמקבל את המים ישירות **יִרֹד כְּמָטָר עַל-גָּז** וכרבבות טיפות גשם שמרוות את הארץ²⁶⁰ להצמיח צדיקים **כְּרִבְבִים זְרוֹיֵף אֲרָץ: ז** ולכן בימי שלמה יפרחו הצדיקים שהעולם יתאים להם **יִפְרַח-בְּיָמָיו צְדִיק** ומההליכה בדרכי ה' יצא שיהיה לעם שלום רב עם כל העולם כי לא יצטרכו צרות. עד שלא תהיה חשכת צרות כלל בימיו ולא יצטרכו לאור הירח **וְרֵב שְׁלוֹם עַד-בְּלִי יָרַח: ח** ולכן יהיה לו שלטון שישלוט ללא מצרים מים סוף עד ים פלישתים **וְיָרֵךְ מֵיַם עַד-יָם** וממדבר עד הנהר **וּמִנְהַר עַד-אֶפְסַי-אֲרָץ: ט** ויכנעו בפניו ציי אוניות **לִפְנָיו יִכְרְעוּ צֵיִם** והמתנגדים לו יכרעו לפניו על כרחם עד שילחכו את העפר **וְאֲיָבִינוּ עִפְרָ יִלְחָכוּ: י** ויהיה לו עושר שגם המלכים הרחוקים שמעבר לים ישמעו עליו ויביאו מנחה שוב ושוב **מִלְכֵי תַרְשִׁישׁ וְאֵיִים מִנְחָה יִשִּׁיבוּ** ומלכי הארצות הרחוקות בקצות הארץ יבואו עם מתנות **מִלְכֵי שָׁבָא וְסָבָא אֲשֶׁפֶר יִקְרִיבוּ: יא** ויהיה לו כבוד כי כל מלכי הארץ יכירו בעליונותו ויכבדו אותו **וְיִשְׁתַּחֲוּוּ-לוֹ כָּל-מְלָכִים** וכל העמים יהיו לכן עבדיו **כָּל-גּוֹיִם יַעֲבֹדוּהוּ: יב** (ולא מצד שיפעיל נגדם כח) אלא מצד מעלתו המוסרית. (שיזכה לשלטון) מצד שלא יתעסק בצרכיו אלא בצרכי העניים לשמוע צעקתם **כִּי-יִצִיל אֲבִיוֹן מִשֹּׁעַ** ולעזור למעונים שאין מי שיעזור להם ולכן טוב שהוא ישלוט **וְעֲנִי וְאֵין-עֹזֵר לוֹ: יג** (ויזכה לכבוד) כי מכבד את כולם ורואה תועלת במסכנים והעניים ולא משא כי מהצד הרחוני והמוסרי הם אפילו מועילים יותר

²⁵⁶ אי אפשר לומר ששלמה אמרו, שהרי בסוף המזמור נאמר "כלו תפילות דוד בן ישי".

²⁵⁷ פרוש נוסף: את העונש והמשפט שצריך לעשות לי, תן לי עצמי, ואת הצדקה שמגיעה לי, תן לבני שימלוך אחרי.

²⁵⁸ פרוש נוסף: המשפט יתן לעם ישראל "שלום" שיהיה כ"הרים", שהם דברים קיימים ויציבים תמיד, ו"בצדקה" שעושים לפי האמת והישר, יבוא להם שלום כ"גבעות", כי המשפט הוא יסוד השלום בין אדם לאדם, והצדקה נוספת עליו.

²⁵⁹ פרוש נוסף: כשתבוא "שמש" הצלחתם, ידעו לירא מה' שהוא הנותן להם הצלחה, ואור ההצלחה הזאת תספיק להם ל"דורות" רבים הלאה, גם בצרות, שמה שילמדו ממנה יחזור אליהם כ"ירח" המחזיר את השמש ומאיר את החשכה.

²⁶⁰ "זרויף" אינו מופיע עוד בתנ"ך. המפרשים אומרים שזו נטייה.

מהעשירים יחס על-דל ואֶבְיֹון ויקרו בעיניו נפשותם ללמדם מוסר ולהצילם מהחטא וּנְפֹשׁוֹת אֶבְיֹוֹנִים יוֹשִׁיעַ: יד (ויזכה לעושר) כי הוא יודע מה חשוב באמת בעולם שהוא מציל אותם מהמחשבה הרעה שבלב האדם ומעשית דבר שלא כמשפט שזה עיקר הצרה בחיים מִתּוֹךְ וּמִחֲמַס יִגָּאֵל נַפְשָׁם ושעצם חייהם יקרים לו לא מצד התועלת שיפיק מהם²⁶¹ וַיִּיקַר דָּמָם בְּעֵינָיו: טו ולכן ידאג שהעני יחיה ועוד יתן לו מהעושר שבא אליו שמבחינתו הוא רק כלי להועיל לאחרים ויחי ויִתֵּן-לוֹ מִזֶּהָב שָׁבָא ולכן העני יתפלל תמיד בעד שלמה שיצליח ויִתְפַּלֵּל בְּעֵדוֹ תָּמִיד ועל כל מה שיש לו יברך אותו כַּל-הַיּוֹם בְּרַכְנָהוּ: טז ותבואתו הרוחנית תתפשט בארץ שכולם יבואו לקבלה²⁶² יְהִי פֶסֶת-בַּר בְּאַרְץ עַד שבראש כל הדברים היציבים וקבועים בארץ ישמעו כולם את שמע בית המקדש שמארחי הלבנון שהוא פרי מעשיו בְּרֵאשִׁי הָרִים יִרְעַשׂ כְּלָבָנוֹן פְּרִיוֹ וזה ישפיע גם על כל מי שיגדל בערי ישראל שיגדל על פי התורה שילמד ממנו ולאור המקדש²⁶³ וַיִּצְצוּ מַעִיר כְּעֶשֶׂב הָאָרֶץ: יז וזכר שמו וגדולתו יהיו עד העולם הבא יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם ולפני שתבוא שמש הצלחתם של ישראל בימות המשיח לַפְּנֵי-שְׁמֵשׁ (ינין) יבוא הצאצא שלו הנקרא על שם בית דוד יָנוֹן²⁶⁴ שְׁמוֹ ויהיה ברכה לישראל כשלמה ויִתְבָּרְכוּ בוֹ וכל העמים יודו שבו ראוי לדבוק והוא היציב וקיים כַּל-גּוֹיִם יִאֲשְׁרוּהוּ: יח ואנחנו נברך על זה את ה' שהוא הפועל בעולם ומשגיח על ישראל בְּרוּךְ ה' אֱלֹהִים אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שכל הצלחת ישראל בימי שלמה ובימי המשיח שהיא דבר מופלא באה ודאי ממנו שרק הוא עושה את הנפלאות עֲשֵׂה נִפְלְאוֹת לְבָדוֹ: יט וכבודו המתגלה בעולם יהיה מבורך עד עולם הבא וּבְרוּךְ שֵׁם כְּבוֹדוֹ לְעוֹלָם שאז כל העולם יכיר בכבוד ה' וַיִּמְלֵא כְבוֹדוֹ אֶת-כָּל הָאָרֶץ ואנחנו סומכים גם על מה שה' הוא אלוקי ישראל ועושה לנו נפלאות אֲמֵן וגם על מה שימלא לעתיד כבודו את כל הארץ וַאֲמֵן²⁶⁵: כ וזו תפילתו האחרונה של דוד כשהמליך את שלמה תחתיו בסוף ימיו כְּלוֹ תִפְלוֹת דָּוִד בְּ-יְשִׁי:

²⁶¹ פרוש נוסף: הוא יגאל אותם ממחשבות רעות שמפנים אליהם ומנסיונות ל"חמוס" אותם ולהרגם.

²⁶² "פיסת" מלשון "פשה", כלומר מתפשט וגדל. "בר" - תבואה נקייה בלי מוץ.

²⁶³ פרוש נוסף: יהיה שפע רב של תבואה, עד שיזרע אדם "פיסת" יד של תבואה באדמה הגרועה ש"בראש ההרים", ויצמחו פירות ועצים מרעישים כארזי ה"לבנון"; וכיון שתהיה טובה רבה, יהיו גם אנשים רבים בערים, והטובה תספיק להם.

²⁶⁴ "ינון" מלשון "נין", כלומר צאצא. "נין" בתנ"ך אין משמעותו דווקא הדור הרביעי.

²⁶⁵ במעבר בין כל ספר לספר בתהילים נאמר ברוך ה', לעולם, אמן. וכל פעם בשילוב קצת שונה. כי כונת כל ספר תהילים לומר שמה שראוי לסמוך עליו בעולם הזה, זה לקרוא על כל המציאות את שם ה', ולדעת שהמטרה מכוננת לעולם הבא. וזה נכון תמיד ובכל מקרה שנפגוש.

ספר שלישי

עג
יום
רביעי

עג א מזמור לאסף אך טוב לישראל אלהים לבקרי לבב: ב ואני כמעט (נטוי) נטיו רגלי כאין (שפכה) שפכו אשרי: ג כי-קנאתי בהוללים שלום רשעים אראה: ד כי אין חרצבות למוותם ובריא אולם: ה בעמל אנוש אינמו ועם-אדם לא ינגעו: ו לכן ענקתמו באוה ועטף-שית חמס למו: ז יצא מתלב עינמו עברו משכיות לבב: ח ימיקו | וידברו ברע עשק ממרום ידברו: ט שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ: י לכן | (ישיב) ישוב עמו ה' ומי מלא ומצו למו: יא ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון: יב הנה-אלה רשעים ושלוי עולם השגו-חיל: יג אך-ריק זכיתי לבכי וארחץ בנקניון כפי: יד ואהי נגוע כל-היום ותוכחתי לבקרים: טו אם-אמרתי אספרה כמו הנה דור בניך בנדתי: טז ואחשבה לרעת זאת עמל (היא) הוא בעיני: יז עד-אבוא אל-מקדשי-אל אבינה לאחריהם: יח אך בחלקות תשית למו הפלתם למשואות: יט איד הנו לשמה כרנע ספו תמו מן-בלקות: כ כחלום מהקיץ אדני בעיר | צלמם תבזה: כא כי יתחמץ לבכי וכליותי אשתונן: כב ואני-בער ולא ארע בהמות הניתי עמד: כג ואני תמיד עמד אחזת ביד-ימיני: כד בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני: כה מי-לי בשמים ועמד לא-תפצתי בארץ: כו פלה שארי ולבכי צור-לבכי וחלקי אלהים לעולם: כז כי-הנה רחקיך יאברו הצמתה כל-זונה ממך: כח ואני | קרבת אלהים לי-טוב שתי | באדני יהנה מחסי לספר כל-מלאכותיך:

המזמור מציב את שאלת "רשע וטוב לו, צדיק ורע לו", ועונה, שהעיקר הוא קרבת אלוקים, ושלום הרשעים הוא רק זמני ולמראית עין¹. **וטוב לאמרו להתחזק בהתמקדות בקרבת אלוקים על פני החומריות, וכדי לא להתרגש מרשעים שמצליחים בעולם הזה.**

א מזמור לאסף קודם השאלה כבר מציב את המסקנה שהדבר הטוב היחיד לעם ישראל כולו וכן למנוקי הלב שבאנשים הפרטיים הוא קרבת אלוקים אך טוב לישראל אלהים לברי לבב: ב אבל אני השואל היה חסר רק מעט עד שיטו רגלי מדרך ה' ואני כמעט (נטוי) נטיו רגלי ומעט זמן שהוא כאין עד שרגלי המיוצבות על התורה ועבודת ה' ישפכו למקום הנמוך והטבעי של הרע כאין (שפכה) שפכו אשרי: ג כי רציתי את הטובה החומרית שיש לאלו שמתנהגים ללא הגבלת השכל כי-קנאתי בהוללים ולא ראיתי שקורה להם איזה דבר רע בגלל הרעות שעושים² שלום רשעים אראה: ד כי לא ראיתי קשר מיוחד³ ביניהם לבין

¹ נראה שהשאלה היא גם באדם פרטי לעומת רשעים, וגם בעם ישראל כולו לעומת אומות העולם.
² "הולל" אינו בהכרח רשע, כי הוא חושב על עצמו, לא להרע; אבל מי שחושב רק על עצמו צריך לקחת בחשבון שזה עלול להתנגש עם המוסר, ואז יהיה גם רשע.

המות ואינם מתים יותר מהר מהצדיקים **כי אין חרצבות למוותם** וכוחם חזק וגדול⁴ **ובריא אולם: ה** ואינם צריכים להקשות על חייהם בעבודה המתמדה של בני האנוש חסרי התקוה⁵ **בעמל אנוש אינמו** וכשבאים על שאר בני אדם מחלות עליהם לא באים⁶ **ועם-אדם לא ינגעו: ו** לכן הם מתנהגים כגבוהים משאר אדם מחמת גאותם **לכן ענקתמו גאווה** ומה שלקחו שלא כמשפט מונח עליהם ומגדיל את נפחם **יעטפו-שית חמס למו: ז** ועיניהם הטובעות בשומן אינן מסתפקות ברוב הטובה שיש להם אלא יוצאות לתור ולחפש מה עוד לקחת **יצא מחלב עינמו** וליבם יוצא מהשומן המסוכך עליו⁷ לחמוד עוד ועוד **עברו משפיות לכב: ח** ועודף הבשר מרקיב את נפשם עד שיש להם אידיאולוגיה של רע **זמיקו וידברו ברע** וטוענים שמה שהם עושקים זה רצון ה' כי עוזר להם למעלה מהרגיל **עשק ממרום ידברו: ט** והם שמים את דבריהם בשמים לדבר בענינים עליונים אבל באמת הם מודדים את השמים לפי אמות המידה החומריות של הארץ **שיתו בשמים פיהם ולשונם תהלף בארץ:** י וזה כל כך גרוע כי בגלל דעותיהם והצלחתם ישוב עמו של ה' למקומם להיות כמותם **לכן (ישלב) ישוב עמו ה'לם** ויסחטו להם מתוך ראייתם כוס מלאה מי תרעלה של דעות רעות באלוקות⁸ **ומי מלא ימצו למו: יא** ואמרו, מתוך הדעות הרעות האלו, שאיך בכלל יכול ה' להשיג על הפרטים **ואמרו איכה ידע-אל ואולי בכלל אין כונה ודעת למעלה והכל עובד מכאנית ויש דעה בעליון: יב** וגם הצדיק מקשה שאלו הרי ודאי רשעים ועושים נגד רצון ה' **הנה-אלה רשעים** ויחד עם זה הם שלווים תמיד **ושלוי עולם** וכוחם רק עולה למעלה **השגו-חיל:** יג ואם כן אין תועלת חומרית לי במה שזיככתי את רצוני **אך-ריק זפיתי לכבי** וכתוצאה מזה לא עשיתי מעשים רעים שכתוצאה מזה אני טהור מכל טומאה **וארחץ בנקיון פפי: יד** שהרי באים עלי כל הזמן נגעים **ואהי נגוע כל-היום** וה' מוכיח אותי כבר בבוקר עוד קודם שהספקתי לחטוא⁹ **ותוכחתי לבקרים: טו** ואם חשבתי לנסח עד כמה אני נגוע **אם-אמרתי אספרה כמו** הייתי גורם לדורות עם ישראל לעזוב את ה' מפחד, כי הייסורים באים בהדרגה עם היכולת להבין את תועלתם¹⁰ **הנה דור בניך בגדתי: טז** וחשבתי לנסות להבין את דרך ה' בזה **ואחשבה לדעת זאת** כי היה נראה לי שמביא לתוצאות שונות ממה שה' רוצה שיקרה¹¹ **עמל (היא) הוא בעיני: יז** עד שבאתי בדעתי אל נקודת הקודש שהיא תכלית מעשי הצדיק **עד-אבוא אל-מקדשי-אל** ועד שהתבוננתי באחרית הרשעים אחר ששעתם המצלחת עוברת, ובאחריתם בעולם הבא **אבינה לאחרייתם: יח** ואז מסתבר ששמת אותם בהצלחה גדולה שהיא דרך חלקקה שגורמת שלא ישובו בתשובה **אך**

³ "הרצובות" מופיע בתנ"ך רק עוד פעם אחת: "הלוא זה צום אֶכְתְּרוּ פֶתַח חֲרָצְבוֹת רִשְׁע הַתֵּר אֲגִדּוֹת מוֹטָה וְשִׁלַּח רְצוּצִים חֲפְשִׁים וְכָל מוֹטָה תִּנְתְּקוּ" (ישעיהו נח, ו). ונראה שזה ענין של קשר.

⁴ "אולם" מלשון "איל", היינו כח, כמו בפסוק "יש לאל ידי לעשות עמכם רע" (בראשית לא, כט). "בריא" - גדול ושמן.

⁵ כיון שהם עושקים וגם מצליחים מעל לגדר הרגיל. "בזעת אפיך תאכל לחם" נועד ליישר את האדם, ורשעים אלו אינם בעמל אנוש כיון שה' מונע מהם לשוב בתשובה.

⁶ כי גם הנגעים נועדו להשיב את האדם אל ה', כמו שנאמר: "אָנִי אֶהְיֶה לּוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה לִי לְבֵן אֲשֶׁר בְּהִעָזוֹתוֹ וְהִכְתִּיתִי בְשֵׁבֶט אֲנָשִׁים וּבִגְנָעֵי בְנֵי אָדָם" (שמואל ב' ז, יד).

⁷ "משכית" מלשון סוכך, כמו בפסוק "אֲשֶׁר זָקְנִי בֵּית יִשְׂרָאֵל עֲשִׂים בְּחִשְׁוֶן אִישׁ בְּחֻרֵי מִשְׁפִּיתוֹ" (יהזקאל ח, יב).

⁸ פרוש נוסף: עם ישראל ישוב לעבוד ע"ז כמותם, ומהחומריות הזאת יקבל מה' כוס מלאה חרון אף.

⁹ כמו שראינו שכדי ליישר את הצדיק, ה' אינו נותן לו ליפול אפילו מעט.

¹⁰ פרוש נוסף: "אך ריק" וכו' הם דברי העם, ואם "אספר" כל מה שאמר העם, יראה ה' דור" הזה כבוגדים.

¹¹ פרוש נוסף: "אם אמרתי אספרה כמו" - אם הייתי אומר לאחרים את החקירה הזאת, אולי הייתי גורם להם לבגוד; ולחשוב עליה בעצמי היה עמל ורע בעיני, לדון בעיקרי האמונה; ולכן לא היה לי דרך לפשוט את הספק עד שהבנתי את נקודת הקודש שבה התשובה.

עג

בְּחֻלְקוֹת תְּשִׁית לָמוֹ ומפילה אותם בסופו של דבר לשואה הַפְּלִתָם לְמִשְׁוֹאוֹת: יט שְׁמוֹל הַצְּלַחְתָּם הַמְהִירָה נָהִיֹּו שִׁמְמָה בְּרַגַע אֶחָד אֵיךְ הָיָה לְשִׁמְמָה כְּרַגַע וְהִגִּיעַ סוֹפָם וּנְגַמְרוּ בַּבְּהִלָּה סָפוֹ תָמוּ מִן-בְּלָהוֹת: כ וְכֹל הַכַּח וְהַעוֹשֶׁר שֶׁאִסְפוּ מִתְּבַרְר בְּעוֹלָם הַבַּא שֶׁאֵין בּוֹ כְּלוּם כְּמוֹ מִי שֶׁחָלַם שִׁישׁ לוֹ עוֹשֶׁר וְהַתְּעוֹרֵר כְּחֹלֶם מִהִקְיָץ עַד כִּדִּי כֶּךָ שֶׁתְּדַאֵג שֶׁגַם בְּעִיר מְגוּרִיהֶם יִבְזּוּ אֶת פְּסָלֵי זְכוֹרֹנָם וְלֹא יִרְצוּ לְלַכֵּת בְּדַרְכָּם¹² וְיִרְאוּ עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁאַתָּה אֲדוֹן גַּם לָהֶם אֲדֹנָי בְּעִיר צְלָמָס תִּבְזֶה: כא וגם כאשר עוד החמיץ ותפח יצרי הרע בשאלה הזו כי יתחמץ לבבי והמוסר הטבעי שנה בדבר שוב ושוב וכליותי אשתונן: כב והתבערה חכמתי בעיסוק בשאלה הזו כל עוד לא מצאתי לה תשובה ואני-בער ולא אדע והתהלכותי עם ה' היתה כבהמה שהייתי מרוכז בחומריות בהמות הייתי עמך: כג כל הזמן הזה לא עזבתי אותך כלל להיות רשע במעשה, אף שעוד לא הבנתי ואני תמיד עמך וראיתי את תמיכתך בי, שאתה מצליח את דרכי גם בתוך הייסורים¹³ אַחֲזַת בְּיָדִי-יְמִינִי: כד וכיוונת אותי ללכת בעצת התורה בעולם הזה שגם בו היא נכונה יותר בַּעֲצַתְךָ תִּנְחַנִּי ואחר העולם הזה תקח אותי בכבוד גדול להיות אצלך ואחר כבוד תקחני: כה ואני עובד בשמים אף מלאך או כוכב לנצל אותם לצרכי כעובדי ע"ז, רק אותך מי-לי בשמים וכיון שיש לי קרבת אלוקים אין לי עוד שום רצון אחר בארץ גם אם יש לי ייסורים ותוכחות ועמך לא-תפצתי בארץ: כו וגם כשיכלה בשרי¹⁴ ורצונותי פלה שארי ולבבי מה שרציתי את רצונך יהיה נצחי צור-לבבי ויש לי חלק בך לתמיד גם לעולם הבא וחלקי אלהים לעולם: כז כי המתרחקים ממך בעולם הזה מאבדים בזה את עצמם לעולם הבא פִּי-הִנֵּה רִחֲקִידָא יֵאָבְדוּ וגם בעולם הזה אתה מאבד כל מי שעובד ע"ז שהופך את הקדושה לענין של תועלת חומרית הַצְּמַתָּה כָּל-זוּנָה מִמֶּנּוּ: כח ולי יש את הטוב המוחלט שהוא קרבת האלוקים והיא השכר שאני מחפש ואני קרבת אלהים לי-טוב ועוד ששמתי את מחסי מהצרות באדון שלי שהוא ה' כך שיש לי הצלה גם בעולם הזה כדי שאוכל לעשות את שליחותי שתי [קרי 'באד-ני אלוקים] באדוני ה' מְחַסֵּי ומה שחשוב לי לנסח זה את השליחויות שאתה מטיל עלינו בעולם שהם מטרטנו בעולם הזה ולא מה שנורויח מזה לְסַפֵּר כָּל-מַלְאָכוֹתֶיךָ:

עֲדָא « מִשְׁפִּיל לְאֶסְרָה לְמָה אֱלֹהִים זִנְחַתָּ לְנִצָּח יַעֲשֶׂן אֶפְרָיִם בְּצִאֵן מְרַעֲתָךְ: ב זְכַר עֲדַתְךָ | קְנִייתָ קְדָם גְּאֻלַּתְךָ שֶׁבֵט נִחַלְתָּךְ תִּר-צִיּוֹן זֶה | שְׁכֹנֶת בּוֹ: ג הַרְיִמָה פְּעֻמֶיךָ לְמִשְׁאוֹת נִצָּח כָּל-הַרַע אוֹיֵב בְּקֶדְשְׁךָ: ד שְׁאֲנוּ צְרָרִיד בְּקֶרֶב מוֹעֲדֶךָ שְׁמוֹ אוֹתָתָם אֹתוֹת: ה יוֹדַע כְּמִבְרֵא לְמַעְלָה בְּסִבְבָּ-עֵץ קֶרֶדְמוֹת: ו (ועת) וְעַתָּה פִּתּוּחִיהָ יִחַד בְּכִשְׁוִיל וְכִילְפַת יִהְלִמוּן: ז שְׁלַחְנוּ בְּאֵשׁ מִקֶּדְשְׁךָ לְאַרְצָךְ חֲלָלוּ מִשְׁכַּן-שְׁמֶךָ: ח אֲמַרְנוּ בְּלִבָּם נִינָם יִחַד שָׂרְפוּ כָל-מוֹעֲדֵי-אֵל בְּאַרְצָךְ: ט אוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ אֵין-עוֹד נִבְיָא וְלֹא-אֹתָנוּ יָדַע עַד-מָה: י עַד-מָתַי אֱלֹהִים יִחַרְרַף צָר יִנְאָץ אוֹיֵב שְׁמֶךָ לְנִצָּח: יא לְמָה תָּשִׁיב יָדֶךָ וְיִמְנָה מִקֶּרֶב (חוקך)

¹² כי ה' תולה לרשעים רק עד ארבע דורות, שהוא משך חיי האדם (בערך), והרשעה אינה מחזיקה בעולם יותר מזה.

¹³ שבכך רואים שהם ייסורים של אהבה, כמו שנאמר: "וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעַב... לְמַעַן הוֹדִיעֶךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדוֹ יִחְיֶה הָאָדָם... שְׁמֵלְתָךְ לֹא בְלִמָּה מְעֻלִיד וְרִגְלֶךָ לֹא בְצָקָה זֶה אֲרַבְעִים שָׁנָה: וַיִּדְעַתָּ עִם לְבָבְךָ כִּי כֹאשֶׁר יִיָּסֵר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ מִסְרָךְ" (דברים ח, ג-ה).

¹⁴ "שאר" הוא בשר, כמו בפסוקים "גוזלי עורם מעליהם ושארם מעל עצמותם ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו" (מיכה ג, ב), "הגם לחם יוכל תת אם יכין שאר לעמו" (תהלים עח, כ), "וימטר עליהם כעפר שאר וכחול ימים עוף כנף" (שם, כז).

חִיקָה כְּלָה: יב ואלהים מלְכֵי מִקְדָּם פִּעַל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: יג אֶתְּהַ
 פּוֹרְרֵת בְּעֵזְבֶּךָ ים שְׁבַרְתָּ רֵאשֵׁי תַנְיִינִים עַל-הַמַּיִם: יד אֶתְּהַ רִצְצַתָּ רֵאשֵׁי לְוִיתָן
 תִּתְּנֶנּוּ מֵאֵכֶל לָעָם לְצִיָּים: טו אֶתְּהַ בְּקַעַת מַעַן וְנִחַל אֶתְּהַ הַזּוֹבֶשֶׁת נִהְרֹת אִיתָן:
 טז לָךְ יוֹם אַף-לָךְ לִי לִילָה אֶתְּהַ הַכִּינּוֹת מְאֹר וְשָׁמֶשׁ: יז אֶתְּהַ הַצְּבֹת כָּל-גְּבוּלוֹת
 אָרֶץ קִיץ וְחֶרֶף אֶתְּהַ יִצְרָתָם: יח זְכַר-זֹאת אוֹיֵב חֶרֶף | יְהוָה וְעַם נָכֹל נֶאֱצִי
 שָׁמָּה: יט אֶל-תִּתֵּן לַחַיִּת נֶפֶשׁ תּוֹרֶךָ חַיִּת עֲנִיָּה אֶל-תִּשְׁכַּח לְנִצָּח: כ תִּבְטַ
 לְבָרִית כִּי מְלֹאוּ מַחֲשַׁבֵי-אָרֶץ נְאוֹת חָמָס: כא אֶל-יֵשֶׁב הָךְ נִכְלָם עָנִי וְאֲבוֹיוֹן
 יִתְלַל שָׁמָּה: כב קוֹמְהָ אֱלֹהִים רִיבָה רִיבָה זְכַר חֶרְפָּתְךָ מִנִּי-נָכֹל כָּל-הַיּוֹם:
 כג אֶל-תִּשְׁכַּח קוֹל צְרָרֶיךָ שָׁאוֹן קָמִיד עֲלֶה תָמִיד:

זו תפילה על אריכות הגלות, ובקשה שה' יתגלה אחרי שהוא מסתיר את פניו כל
 כך הרבה זמן, וינקום באויבינו¹⁵. **ומתאים לאמרו על אריכות הגלות ועל
 הרעות שאומות העולם עושות לישראל.**

א הבנה פנימית של המציאות **משפיל לאֶסֶף** על מה הכעס הגדול כל כך שעזבת אותנו
 לזמן כל כך ארוך **למה אֱלֹהִים זְנַחְתָּ לְנִצָּח** ועדיין כעסך קיים עלינו אף שאנחנו צאנך ודרכך
 לדאוג למחסורנו **יַעֲשֶׂן אַפְךָ בְּצִאֹן מְרֵעִיתְךָ: ב** אלא בקשתנו שתזכור את האבות שפעלו
 יחד בעבודתך¹⁶ ולכן קנית אותם להיות לך לעם **זְכַר עֲדִיתְךָ קִנִּיתָ קָדָם** והענף שלקחת לך
 ממצרים להיות שלך בעולם **גִּאֲלֶתָ שֶׁבֶט נִחַלְתְּךָ** ושילוב המלוכה והמקדש שבחרת להשכין
 בירושלים כמקומך בעולם **הַר-צִיּוֹן זֶה שְׁכֵנֶת בּוֹ: ג** וכיון שתזכור את אלו, הרם כביכול את
 רגליך לפעול ולתקן **הַרְיִמָה פְּעַמֶיךָ** את החורבות והשואה שנמשכת כל כך הרבה זמן
למשאות נִצָּח ולתקן את כל הרע שעשה אויבך בתוך הקודש¹⁷ **כָּל-הַרַע אוֹיֵב בְּקֶדֶשׁ:**
ד שהם היו צרים לך ושאגו כמנצחים אותך בתוך בית המקדש, הוא אוהל מועד¹⁸ **שָׁאוֹן**
צְרָרֶיךָ בְּקֶרֶב מוֹעֵדְךָ וטענו שהסימנים שלהם הם סימני אמת ומתקיימים, כי האלילים שלהם
 נתנו בידם את ישראל¹⁹ **שָׁמוּ אוֹתָתָם אֹתוֹת: ה** שבזמן שבנו את המקדש היה כל אחד
 מישראל שמביא עץ למקדש מתכוון להביאו תרומה אליך **יָתֵעַ כְּמִבְּיָא לְמַעַלָה** כבר משעה

¹⁵ אסף חי בזמן דוד כמו שמפורש בדברי הימים, ובכל זאת הוא כותב על הגלות בפרוט. נראה שהוא מדבר
 על גלות בית שני, שהרי הוא מזכיר גם את אבדן הנבואה וגם גלות ארוכה מאוד. עצם העובדה שתהיה גלות
 היתה ידועה גם בלי נבואה מיוחדת, כיון שהיא כתובה בפרוש בפרשות וילך והאזינו, ונראה שחוץ מזה יש
 כאן נבואות שקיבל אסף, שהיה נביא, כמו שכתוב בדברי הימים: "וַיִּבְדֹּל דָּוִד וְיִשְׂרָיִל הַצֶּבֶא לְעִבְדָה לְבְנֵי אֶסֶף
 וְהִימָן וַיְדוּתוֹן הַנְּבִאִים בְּכַנּוֹת בְּנִבְלִים וּבְמַצְלָתִים" (דברי הימים א' כה, א). ראוי לציין שאף שהיה ידוע
 בנבואה גם שתהיה גאולה, אינו מדבר עליה כאן, כי המזמור נאמר כדי שיוכלו להתפלל בזמן הגלות על
 צרתם, ולא נאמר כהודעה מה יהיה בעתיד.

יש במזמור הזה כמה פסוקים קשים במיוחד. כנראה הם מסתירים בהם רמזים. כרגיל יש עליהם גם מדרשים
 בחז"ל, וכך הוא ברוב מזמורי אסף.

¹⁶ "עדה" - קבוצת אנשים שכולם עושים אותו הדבר, גם אם אינם נמצאים יחד. "קהל" - אנשים שנקהלו
 יחד גם אם אינם בדעה אחת.

¹⁷ פרוש נוסף: קום לפעול "שואה" שתקיים ל"נצח" לאויבך, כנקמה על כל הרע שעשו בבית המקדש.

¹⁸ פרוש נוסף: בית המקדש נקרא "מועד" כי ישראל עלו לשם במועדים.

¹⁹ פרוש נוסף: אף שזה היה "מועד" שלך להחריב את בית המקדש, הם "שאגו" כאילו זה החלטה שלהם
 וכאילו ה"אותות" שלהם גרמו לזה.

עד

שקוצץ את העצים **בְּסֶבֶךְ-עֵץ קָרְדוּמוֹת**: ו (ועת) ולעומת זאת עכשיו האויבים יחד שוברים את פיתוחי העץ של קירות המקדש בקרדומים ולא קורה להם דבר²⁰ **וְעַתָּה פְּתוּחִיהָ יַחַד בְּכַשִּׁיל וְכִילְפַת יְהֻלְמוֹן**: ז עד שיכלו גם להצית את המקדש באש²¹ **שְׁלַחוּ בְּאֵשׁ מִקֶּדֶשׁ שָׂדֶה וְחִלְלוּ אֶת הַמִּקוֹם שְׁשׁוֹכְנֵת בּו הוּפַעַתְךָ בְּעוֹלָם כִּאִילו הוּא מִקוֹם אֶרֶצִי וּפְשׁוּט לְאַרְצֵךְ חֲלָלוּ מִשְׁפָּן-שְׁמֶךָ**: ח והם חשבו וכן חושבים צאצאיהם **אָמְרוּ בְּלִבָּם יִנָּם יַחַד שִׁשְׂרוּ אֶת כָּל הוּפַעוֹת הַקֹּדֶשׁ שֶׁל ה' בָּאֶרֶץ וְאִין אוֹתוֹ כִּאִין יוֹתֵר**²² **שְׂרָפוּ כָּל-מוֹעֲדֵי-אֵל בְּאֶרֶץ**: ט ולעומת אותותם שהיו אותות אנחנו לא ראינו אות לטובה מתי תגמר הגלות **אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ וּפְסֻקָה הַנְּבוּאָה וְלִכֵּן גַּם דְּרַכָּה לֹא נָדַע מִתִּי תִגְמַר הַגְּלוּת אִין-עוֹד נִבְיָא וּמִמִּילָא אִין אֲצִלְנוּ אָף אַחַד שִׁידַע לַחֲשֵׁב אֶת הַקֵּץ וְלֹא-אֶתְּנוּ יָדַע עַד-מָה**: י ולכן רק נשאר לשאול מה עוד צריך לקרות כדי שהצוררים לא יוכלו לקלל את עם ישראל **עַד-מִתֵּי אֱלֹהִים יַחְרֹף צָר וְהָאוֹיֵב שִׁלְנוּ לֹא יִתְיַחֵס לְהוּפַעַתְךָ בְּעוֹלָם כַּמְבוּזָה וְחִסְרֵת עֶרֶךְ יִנְאָץ אוֹיֵב שְׁמֶךָ לְנֶצַח**: יא ולמה יד שמאלך שהיא הצד הטבעי שב לאחור מלעזור לנו ופועל לטובת האויבים **לְמָה תִּשְׁיֵב יָדְךָ** והגיע הזמן שגם הימין שהיא צד הנס שבדרך כלל אינו פועל כנמצא בחיקו של ה'²³ תוציא מחיקך לשוב ולהשתמש בה **וַיִּמְיֶנְךָ מִקְּרִב (חֻקְךָ) חִיקְךָ כֹּלָה**: יב שהרי אתה מולך עלינו מאז שנוצרנו וראוי שתציל את עמך **וְאֱלֹהִים מִלְּפִי מִקְּדָם וְרָאִינוּ שְׂאֵתָה עוֹשָׂה יְשׁוּעָה גַּם בָּאֶרֶץ וְלֹא רַק בְּשָׁמַיִם פֹּעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקִרְבֵּי הָאֶרֶץ**: יג שהרי אתה חצית את ים סוף בכחך שאינך משתנה והוא שינה את טבעו למולך **אֶתָּה פּוֹרְרֵת בְּעֵזְךָ יָם וּשְׁבַרְתָּ אֶת רִאשֵׁי הַמַּצְרַיִם הַנִּמְשָׁלִים לַתְּנִין הַגְּדוֹל**²⁴ בעזרת מי הים **שִׁבְרֵתָּ רִאשֵׁי תִּנְיָנִים עַל-הַמַּיִם**: יד וריסקת את מלכיהם ושריהם **אֶתָּה רִצַּצְתָּ רִאשֵׁי לוֹיִתָּן וְאֵת רִכּוּשָׁם וּבִזַּת הַיָּם נָתַתְּ לַמֶּאֱכָל לְעַמְךָ שֶׁעֲבָרוּ אֶת הַיָּם כִּצִי אוֹנוֹיֹת**²⁵ **תִּתְּנֵנוּ מֵאֲכָל לֶעָם לְצִיִּים**²⁶: טו וראינו שבקעת להם את הסלע והוצאת להם מים **אֶתָּה בְּקַעַת מַעַיִן וְנָחַל וַיִּבְשַׁת אֶת הַיַּרְדֵּן שִׁיּוּכְלוּ לְעַבּוֹר אֶתָּה הוֹבִשְׁתָּ נְהִירוֹת אֵיתָן**: טז אתה עושה את זמן ההצלחה ואתה גם עושה את הגלות והצרות **לָךְ יוֹם אָף-לָךְ לְיָלָה וְאֵתָּה הַכַּנַּת לָנוּ אֵת שֶׁמֶשׁ הַתּוֹרָה שֶׁתֵּאִיר לָנוּ אֵת הָעוֹלָם, וְאֵת הַיָּרֵחַ הַמַּחְזִיר לָנוּ אֵת אוֹרָה בַּחֲשֻׁכָת בְּגוֹלוֹתֵנוּ**²⁷ **אֶתָּה הַכִּינּוֹת מְאוֹר וְשֶׁמֶשׁ**: יז אתה סידרת את גבולות ארץ ישראל שתהיה שלנו **אֶתָּה הַצִּבְּתָּ כָּל-גְּבוּלוֹת אֶרֶץ וַיִּצַּרְתָּ אֵת**

²⁰ פרוש נוסף: אילו ה"קרדומות" היו "מסתבכים בעץ", היו יודעים שהם כאילו מכים אצל ה' "למעלה", אבל כיון שיכלו להכות את "פיתוחיה", משמע שה' עזב את המקדש.

פרוש נוסף: הם ידעו שזה כאילו הם מכים אצל ה' "למעלה", כיון שראו שהעץ בולע את קרדומותיהם ובכל זאת לא מנע מהם להכות.

²¹ "שילחו באש" הוא ביטוי נפוץ בתנ"ך, ומשמעותו שהאש שורפת לא רק במקום שמציתים אותה אלא גם הלאה, כאילו ב"שליחות" של המצית.

²² פרוש נוסף: גם צאצאיהם שהחריבו את המקדש השני, חשבו ששרפו את כל בתי המקדש ולא יהיו עוד.

²³ זה משל ממה שה' אמר למשה שיביא ידו בחיקו, מפני שאינו רוצה לפעול.

²⁴ כמו שנאמר: "הִנְנִי עֹלֵיךָ פְּרָעָה מִלְּפָנֶיךָ מִצְרַיִם הַתְּנַיִם הַגְּדוֹל הַרְבִּיץ בְּתוֹךְ יַאֲרִיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יַאֲרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִי" (יחזקאל כט, ג).

²⁵ פרוש נוסף: ריסקת את שבעת עמי כנען ונתת את ארצם "מאכל" לעמך שבא ממדבר "ציה".

²⁶ פרוש נוסף לענין כולו: המים הם משל לגלות, והוא אומר: אתה "בעוזך" יכול לפורר את ים הגלות שלא יהיה עוד, ולשבר את "ראשי התנינים שבו", כלומר אומות העולם, על המים שלהם עצמם; ואתה יכול לרוצץ את ראשי לויִתן, שהם האומות הגדולות המולכות בכיפה, עד ש"תתננו מאכל לעם לציים", שהם עם ישראל שניצלים על פני המים כצי אוניות, ויוכלו לאכול את אויביהם הגדולים.

²⁷ אולי יותר מדויק לפרש כך: "לך יום" - העולם הבא, "אף לך לילה" - העולם הזה שנמשל ללילה, "אתה הכינות" להאיר בחשכה, "מאור" - את ישראל שנמשלו לירח ומחזירים את אור שבעת הימים שהם מקבלים מהתורה, "ושמש" - לעתיד לבוא, שאור הלבנה יהיה כאור החמה ואור החמה שבעת הימים. ולכן נזכר "מאור" לפני "שמש".

הקיץ והחורף כדי שנלמד לעבוד אותך דרך הגשם והתבואה²⁸ **קִיץ וְחֹרֶף אֵתָהּ יִצְרְתָם:** יח וצריך שיזכור את כל זה גם האויב²⁹ שמקלל אותך ואומר שאינך יכול להושיע **זָכַר-זֹאת אוֹיֵב חֹרֶף ה'** ועם מרוקן מכל טוב המבזים את הופעתך בעולם שאינך מופיע **וְעַם נָבֵל נֶאֱצוּ שְׂמָד:** יט ואל תתן לאומות המשולים לחיה את נפש ישראל שמשולים לציפור תור שלך³⁰ **אֶל-תִּתֵּן לַחַיִּת נֶפֶשׁ תּוֹרְךָ** ואל תתעלם מצורכי החיים³¹ של ישראל החסרים לזמן ארוך מדי **חַיִּת עֲנִיִּיךָ אֶל-תִּשְׁכַּח לְנֶצַח:** כ וגם אם אין לנו זכות עשה בזכות הברית איתנו **הַבֵּט לְבַרִּית** כי כל המקומות החשוכים מהשגחתך הפכו למקומות נאותים שיצמח בהם חוסר צדק ולא נוכל לעמוד בזה **כִּי מֵלֵאָו מַחְשָׁפֵי-אֶרֶץ נְאוֹת חֶמְס:** כא ועוד שלא יצטרך העם המדוכא בייסורים לשוב בבושה מתפילתו שלא נענית כל כך הרבה זמן **אֶל-יִשָּׁב דָּךְ נִכְלָם** וכשתגאל אותנו אז המעונים והחסרים ישבחו אותך ויגדל קידוש ה' בזה **עֲנִי וְאֲבִיוֹן יִהְלֵלוּ שְׂמָד:** כב ועוד שתקום לפעול כי הריב הוא ריב שלך **קוֹמָה אֱלֹהִים רִיבָה רִיבָךְ** כי הרי אין מי שיכול לקלל את ה', ובטח שלא אדם מרוקן מכל טוב. אבל אלו מקללים אותך כל הזמן כל עוד אינך מתגלה **זָכַר חֲרָפְתְּךָ מִנִּי-נָבֵל כָּל-הַיּוֹם:** כג ואל תשכח את קולות האויבים שלך ששאגו בקרב מועדך כשהחריבו את המקדש **אֶל-תִּשְׁכַּח קוֹל צְרִיזְךָ** שהרעש שהקמים עליך משמיעים בעולם ממשיך לעלות אליך באופן רצוף כל עוד אינך משיב להם, שהם עדיין מרעים לישראל **שְׂאוֹן קִמְיֶךָ עֲלֵה תְּמִיד:**

לְעֵדָה * **לְמִנְצַח אֶל-תִּשְׁחַת מִזְמוֹר לְאֶסְפָּר שִׁיר:** ב **הַחֲרִינוּ לָךְ | אֱלֹהִים הַחֲרִינוּ וְקָרֹב שְׂמָד סִפְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ:** ג **כִּי אֶקַּח מוֹעֵד אֲנִי מִיִּשְׂרָאֵל אֲשַׁפֵּט:** ד **נְמִנִים אֶרְצֵן וְכָל-יִשְׁבֵּיָהּ אֲנִכִּי תִכְנֹתֶי עֲמוּנֶיהָ סִלְה:** ה **אֲמַרְתִּי לְהוֹלִלִים אֶל-תִּהְלֹו וְלָרְשָׁעִים אֶל-תִּרְיֹמוּ קָרְן:** ו **אֶל-תִּרְיֹמוּ לְמַרְוֹם קָרְנֵכֶם תִּדְבְּרוּ כִּצְנָאָר עָתֵק:** ז **כִּי לֹא מִמוּצָא וּמִמְעַרְבִּי וְלֹא מִמְדְּבַר הָרִים:** ח **כִּי-אֱלֹהִים שִׁפֵּט זֶה יִשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים:** ט **כִּי כּוֹס בִּיד-יְהוָה וַיִּגַּן חֲמַר | מִלֵּא מִסֶּדֶךָ וַיִּגַּר מִזֶּה אֶף-שְׂמֶרֶיךָ יִמְצֹו יִשְׁתּוּ כָּל רִשְׁעֵי-אֶרֶץ:** י **וְאֲנִי אֲנִיד לְעֵלָם אֲזַמְרָה לְאַלְהֵי יַעֲקֹב:** יא **וְכָל-קִרְנֵי רִשְׁעִים אֲנִידֵעַ תִּרְוַמְנָה קִרְנוֹת צִדִּיק:**

מזמור זה משלים את המזמורים הקודמים, ואומר שהעולם מתנהל על פי המשפט, והרשעים רק משמשים כלי ביד ה', ולבסוף יקבלו את עונשם, ואז ישראל יתרוממו, כשיגיע זמנם. **ומתאים לאמרו שלא לדאוג מהצלחת הרשעים, וכסיום למזמור הקודם, שלא יישאר בקושיה על ה'.**

²⁸ פרוש נוסף: החלק השני של המזמור מדבר על פעולת הטבע ולא על פעולת הנס, ומדבר על חלוקת היום והלילה כפשוטה, שמאור הירח והכוכבים הוא בלילה והשמש ביום; "גבולות הארץ" - מה שמגביל אותה, כמו יום ולילה, קיץ וחורף.

²⁹ העדפתי לפרש שהאויב יזכור, ולא בקשה שה' יזכור מה שעשה האויב, כי בפסוק כב כבר יש בקשה שה' יזכור, ואין צורך לבקש פעמיים.

³⁰ פרוש נוסף: אל תתן את ישראל, שקיבלו את התורה ("תורך"), לאלו שיש להם רק קומת האדם שהיה לנפש חיה - "חית נפש".

³¹ "חית" משמעותה גם צורכי החיים, כמו בפסוקים "חַיִּת יָדָךְ מִצָּאת עַל פֶּן לֹא תָלִית" (ישעיהו נו, י), "וְזִמְמָתוֹ חַיִּתוֹ לָחֵם וְנִפְשׁוֹ מֵאֲכָל תִּצְוָה" (איוב לג, כ), "הַתְּצִיד לְלִבֵּי טָרֶף וְחַיִּת כְּפִירִים תִּמְלֵא" (איוב לח, ט). ויש כאן לשון נופל על לשון, ולכן אמר "לחית נפש תורך" ולא "לחיה נפש תורך".

ע **א לַמְנַצֵּחַ** אתה ה' תדאג שעם ישראל לא ילך לאבדון אלא יהיה משפט לבסוף **אל-תִּשְׁחַת מְזִמּוֹר לְאַסְף שִׁיר**: **ב** הודינו לך על כל הטובות שעשית איתנו בעבר **הוֹדִינוּ לְךָ אֱלֹהִים** והודינו גם על מה שאתה מציל אותנו מהחטא על ידי הגלות **הוֹדִינוּ** ויודעים שקרובה התגלותך אלינו מיד כשיבוא זמנה **וְקִרְוֵב שְׁמֶךָ** כי כך למדנו מנפלאותיך שהיו בעבר **סִפְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ**: **ג** וכשאתכל על זמן הגאולה במבט ארוך³² **כִּי אֶקַּח מוֹעֵד** אז אשפוט את הנהגת ה' בצורה ישרה באמת ואראה שהיא נכונה **אֲנִי מִישְׁרִים אֶשְׁפֹּט**: **ד** הארץ החומרית וכל העמים היושבים עליה נגמרים מאליהם כדרך החומר ולכן הרשעים יגמרו גם כן **נִמְגִים אֶרֶץ וְכָל-יֹשְׁבֵיהָ** אבל אני מדדתי³³ את העמודים הנצחיים שלה שהם התורה האמת והשלום וכדו' שעליהם עם ישראל מבוסס ולכן אנחנו נצחיים **אֲנִי תִכְנִיתִי עֲמוּדֶיךָ סֵלָה**: **ה** ולכן הצעתי לאלו שמתנהגים ללא הגבלת השכל שלא יעשו כך **אֲמַרְתִּי לְהוֹלְלִים אֶל-תְּהַלְּוּ** ולרשעים שלא יתגאו וינסו להתגדל על אחרים אלא ילכו בדרך התורה³⁴ **וְלִרְשָׁעִים אֶל-תְּרִימוּ קַרְנֶךָ**: **ו** וודאי שלא תנסו להתגדל על הקב"ה **אל-תְּרִימוּ לַמְרוֹם קַרְנֶכֶם** ותדברו דברים שאינם בגובה שלכם כאילו הרמתם והעברתם את צווארכם מהמקום שאמור להיות בו אל מה שאינכם מבינים בו דבר **תִּדְבְּרוּ בְּצוֹאֵר עֵתְךָ**: **ז** שאתם אומרים בטעות ששפלות האדם וגבהו נקבעים על ידי המערכה לפי תנועת השמש ממוצאה או ממערבה ולא על ידי ה' וממילא אין בהם ענין מוסרי **כִּי לֹא מִמוּצָא וּמִמְעַרְבַּב** או שהארץ הפקר כמדבר שאז ממילא כמו ההרים יש מהם גבוהים ויש מהם נמוכים ואין כאן כוונה **וְלֹא מִמְדַּבֵּר הָרִים**: **ח** אלא ה' שופט את בני האדם ולכן צריך לפעמים אחד להיות מושפל ואחר להתרומם עליו להענישו **כִּי-אֱלֹהִים שֹׁפֵט זֶה וְשֹׁפֵל זֶה הָרִים**: **ט** והרשעים שעולים למעלה משמשים כוס תרעלה ביד ה' להשקות בה את החייבים, כמו עם ישראל למשל **כִּי כוֹס בְּיַד-ה'** ומלאה יין חומריות שנותן להם הצלחה לשעתם **וַיִּין חָמַר** אבל ענינו להשפך על החייבים **מִלֵּא מִסָּךְ** והולך מהם בהדרגה עד שיגמרו להשקות ואז תגמר הצלחתם **וַיִּגַּר מְזֶה** וישאר להם רק השמרים בקרקעית לשתות בעצמם את תוצאות רעתם עד סופם **אֶךָ-שְׁמֵרֶיךָ יִמְצֹו שְׁתוּ כָל רְשָׁעֵי-אֶרֶץ**: **י** אבל עם ישראל יגיד שבח ה' לעולם כי הצרות מאפשרות לו להשאר נצחי **וְאֲנִי אֲגִיד לְעֵלָם** וגם בכל דור פרטי נוכל לשבח לאלוקינו המשגיח עלינו תמיד **אֲזַמְרָה לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב**: **יא** וכל רשע שמתרומם עלינו בסופו של דבר קרניו נגדעות שהרי מרים קרניו למרום, ואנחנו עוד קיימים **וְכָל-קַרְנֵי רְשָׁעִים אֲגַדְעֶה** עד שלעתיד לבוא יתרוממו קרנות הצדיקים לשלוט בעולם **תְּרוֹמְמֵנָה קַרְנוֹת צְדִיק**:

לְךָ **א** לַמְנַצֵּחַ בְּנִינָת מְזִמּוֹר לְאַסְף שִׁיר: **ב** נוֹדַע בִּיהוֹדָה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל
ג וְיִהִי בְשָׁלֶם סִכּוֹ וּמְעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן: **ד** שְׁמָה שִׁבְרֵי רִשְׁפֵי-קִשְׁת מִגֹּן
ה וְחָרֵב וּמְלַחְמָה סֵלָה: **ו** נֶאֱוָר אֶתְּהָ אֲדִיר מְהֵרָר־יִטְרַף: **ז** אֶשְׁתוּלְלוּ | אֲבִירֵי

³² את הפסוקים האלו אפשר להסביר כדברי אסף או כדברי ה'. בחרתי לפרש שהם דברי אסף, כדי שלשון מדבר תהיה של אסף בכל המזמור, ולא שפעם לשון מדבר היא אסף ופעם הקב"ה. בהערות אביא את הפירוש שהם דברי ה'.

³³ "תכנתי" מלשון "תכן", שהוא מדידה, כמו בפסוק "מי מִדְּבַר בְּשִׁעְלוֹ מִים וְשָׁמַיִם בְּגֵרַת תִּפְן וְכָל בְּשָׁלֵשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ וְשָׁקֵל בְּפֶלֶס הָרִים וּגְבָעוֹת בְּמֵאזְזִים" (ישעיהו מ, יב).

³⁴ אם אלו דברי הקב"ה, הפרוש הוא כך: יש זמן קבוע שבו אשפוט את העולם. לפני כן אכן נראה כאילו העולם מתנהג לפי הרשעה, אבל כשיגיע הזמן, אשפוט את כל העמים לפי היושר. וגם כשנראה שהארץ וכל יושביה מתמוטטים מרשעת הרשעים, באמת כבר מדדתי את "עמודיה" שתעמוד ויהיה לה קיום לפי המשפט. "ואמרתי" בתורה גם "להוללים" "ולרשעים" שיתנהגו לפי האמת, ובחירתם הרעה הביאה אותם לזה. ובסיום המזמור ה' אומר: "ואני אגיד לעולם" כדברי עם ישראל, ואת "כל קרני רשעים אגדע" כדברי ה'.

³⁵ זה כנגד מה שאמר לפני שני מזמורים "כִּי קָנַאתִי בְּהוֹלְלִים וְשָׁלוֹם רְשָׁעִים אֶרְאֶה".

לִב נָמוּ שְׁנַתֶּם וְלֹא-מִצָּאוּ כָל-אֲנָשֵׁי-תֵּיִל יְדִיהֶם: ז מִגְעַרְתֶּךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב נִרְדָּם
 וְרָכַב וָסוּס: ח אֲתָה | נִרְאָה אֲתָה וּמִי-יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאִז אֶפְרָיִם: ט מְשֻׁמִּים הַשְּׁמַעֲתָ
 דִּין אֶרֶץ יִרְאָה וְשִׁקְטָה: י בְּקוּם-לְמִשְׁפַּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל-עַנְיֵי-אֶרֶץ סֶלָה:
 יא כִּי-חֲמַת אָדָם תִּנְדָּךְ שְׁאֲרִית חֲמַת תַּחְגֹּר: יב נִדְרֹו וְשִׁלְמוּ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
 כָּל-סִבְיָבוּ יוֹבִילוּ שֵׁי לְמוֹרָא: יג יִבְצֹר רוּחַ נְיִידִים נִרְאָה לְמַלְכֵי-אֶרֶץ:

זו הודאה על התגלות ה' אצל סנחריב וחזקיהו³⁶. ומתאים לאמרו לזכור את גדולת ה' ואת כוחו מול האומות.

א לְמַנְצַח בְּנִינָת מְזֻמּוֹר לְאַסֹּף שִׁיר: ב על ידי הנס ראו היושבים ביהודה שעוד היו על אדמתם את התגלות ה' נודע ביהודה אלהים ושאר עם ישראל שכבר היו בגלות התגדל שמו בעיניהם כששמעו על הנס בִּישָׂרָאֵל גְּדוֹל שְׁמוֹ: ג ועל ידי זה היה בירושלים³⁷ סוכת הגנתו של ה' וַיְהִי בְשָׁלֶם סִכּוֹ כִּיּוֹן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ נִמְצָא בְצִיּוֹן וּמַעוֹנָתוֹ בְּצִיּוֹן: ד ולכן כשבאו עליה למלחמה שבר את ברק חצי הקשת שְׁמָה שְׁבִיר וְשִׁפֵּי-קִשָׁת ואת מגיני וחרבות האויב, עד שנשברה המלחמה כולה באופן תמידי ומהותי מִגֹּן וְחָרָב וּמִלְחָמָה סֶלָה: ה ועל ידי זה נהיה ה' מקור אור לעולם³⁸ ויכלו לראותו נִאֹר אֲתָה וראו שהוא גדול וחזק מהאומות הגדולות שבאו לטרוף את ישראל אֲדִיר מִהָרִי-טָרֵף: ו וכל חזקי הרצון שאי אפשר לשכנעם שלא להלחם גרמו בזה לעצמם להיות שלל אֲשֶׁתוֹלְלוּ אֲבִירֵי לִב וּמֹתוּ בִּשְׁנַתֶּם נָמוּ שְׁנַתֶּם עד שלא יכלו כל צבא סנחריב להפעיל את כוחם וְלֹא-מִצָּאוּ כָל-אֲנָשֵׁי-חֵיִל יְדִיהֶם: ז ולא היה צריך לזה מעשה אלא די היה באמירה של ה' המגן על הדור הזה שתעצור אותם מִגְעַרְתֶּךָ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב והאנשים כאילו נרדמו וממילא גם בטלה היכולת להפעיל רכב או סוס נִרְדָּם וְרָכַב וָסוּס: ח ואתה אחר שעשית את כל זה אֲתָה גרמת בזה שייראו ממך כולם נִרְאָה אֲתָה שידעו שגם אם יכל אדם לעמוד ברשעו זה רק כיון שעוד הארכת לו אף אבל מאז שהתגלה האף לא יוכל לעמוד וּמִי-יַעֲמֹד לְפָנֶיךָ מֵאִז אֶפְרָיִם: ט וכיון שהגיע הזמן שהשמעת את דין סנחריב ולא הארכת לו עוד מְשֻׁמִּים הַשְּׁמַעֲתָ דִּין כָּל הָעוֹלָם שירא ממנו עד עכשיו שקט אֶרֶץ יִרְאָה וְשִׁקְטָה: י כיון שה' שופט הארץ קם לעשות משפט בְּקוּם-לְמִשְׁפַּט אֱלֹהִים ומטרתו באמת להושיע באופן תמידי את ישראל, שאינם מחזיקים טובה לעצמם, וממילא ניצל כל העולם לְהוֹשִׁיעַ כָּל-עַנְיֵי-אֶרֶץ סֶלָה: יא והכעס הפנימי שיש לך על סנחריב יגרום שיודו לך כל העולם כִּי-חֲמַת אָדָם תִּנְדָּךְ כי מה שנשאר מהחמה עליו אחר שעשה את תפקידו להגלות את השבטים, חגרת כדי להלחם בו שְׁאֲרִית חֲמַת תַּחְגֹּר: יב ולכן לא רק עם ישראל אלא כל מי שסביבם ככוש ומצרים תעבדו את ה' נִדְרֹו וְשִׁלְמוּ לַה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל-סִבְיָבוּ וּתְבִיאוּ מִתְנַת לַה' שִׁמְמֵנו אֲתֵם יִרְאִים³⁹ יוֹבִילוּ שֵׁי לְמוֹרָא: יג כיון

³⁶ זו הדרך הפשוטה ביותר לפרש את המזמור. לכאורה באותו אופן אפשר לפרש הכל על גוג ומגוג. הגמרא בסנהדרין (צד ע"א) אומרת: "ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג", וכיון שהמזמור נכתב קודם לכן, יתכן שבעצם הוא מדבר על התגלות ה' באחרית הימים, אלא שמבחינתנו עוד אפשר שזה יהיה סנחריב וחזקיהו, ומבחינתנו זה גוג ומגוג.

³⁷ "שלם" - לשון שלום ושלמות.

³⁸ המילה "נאור" אינה מופיעה עוד בתנ"ך. פרשנו שהיא מהשורש "אור", עם נ' של נפעל.

³⁹ כמו שאמרנו במזמור סח על הפסוקים "מהיכלך על ירושלים לך יובילו מלכים שי... יאתיו חשמנים מני מצרים כוש תריץ ידיו לאלקים".

שמנע ועצר⁴⁰ את רוחו של סנחריב ואנשיו שהיו מולכים על הארץ **יבצר רוח נגידיים** ולכן ריאים ממנו כל מלכי העולם **נורא למלכי-ארץ:**

עו **עָרָא** * **לְמַנְצַח עַל-**(ידיתון) **יְדוּתוֹן לְאַסְף מְזִמּוֹר:** ב קולי אל-אלהים **וְאַצְעָקָה** **קוּלִי אֶל-אֱלֹהִים וְהֶאֱזִין אֵלַי:** ג **בְּיָוֶם צָרָתִי אֲדַגֵּי דְרָשְׁתִּי יְדִי | לְלִילָה נְגָרָה וְלֹא תִפּוּג מֵאַנְהָה הַנְּחָם נַפְשִׁי:** ד **אֲזַכְּרָה אֱלֹהִים וְאַהֲמִיָּה אֲשִׁיחָה | וְתִתְעַטֵּף רוּחִי סִלָּה:** ה **אֲחֻזֶּת שְׁמֵרוֹת עֵינַי נִפְעַמְתִּי וְלֹא אֲדַבֵּר:** ו **חֲשַׁבְתִּי יָמִים מִקֶּדֶם שְׁנוֹת עוֹלָמִים:** ז **אֲזַכְּרָה נִינְתִּי בְּלִילָה עִם-לִבִּי אֲשִׁיחָה וַיִּחַפֵּשׂ רוּחִי:** ח **הִלְעוֹלָמִים יִזְנַח | אֲדַגֵּי וְלֹא-יִסִּיף לְרַצּוֹת עוֹד:** ט **הָאֶפֶס לִנְצַח חֲסָדוֹ גָּמַר אֲמַר לְדָר וְדָר:** י **הִשְׁכַּח חַנּוּת אֵל אִם-קִפְצָן בְּאֵף רַחֲמָיו סִלָּה:** יא **וְאָמַר חֲלוּתִי הִיא שְׁנוֹת יָמַי עֲלוּן:** יב **(אזכיר) אֲזַכּוֹר מַעַלְלֵי-יְהוָה כִּי-אֲזַכְּרָה מִקֶּדֶם פְּלֹאֶף:** יג **וְהִגִּיתִי בְּכָל-פְּעִלָּה וּבַעֲלִילוֹתַי וְאֲשִׁיחָה:** יד **אֱלֹהִים בְּקִדְשׁ דְּרַכְּךָ מִי-אֵל גְּדוֹל בְּאֱלֹהִים:** טו **אַתָּה הָאֵל עֲשֵׂה פְּלֹא הוֹדַעְתָּ בְּעַמִּים עֲזָרָה:** טז **נִצַּלְתָּ בְּזִרְעֵךָ עַמְּךָ בְּנֵי-יַעֲקֹב וַיִּסְרַף סִלָּה:** יז **רָאוּךָ מַיִם | אֱלֹהִים רָאוּךָ מַיִם יִחִילוּ אֵף יִרְגְּזוּ תַהֲמוֹת:** יח **זָרְמוּ מַיִם | עֲבוֹת קוֹל נִתְּנוּ שַׁחֲקִים אֶף-חֲצִצְיָד וְתַהֲלִכוּ:** יט **קוֹל רַעֲמָךָ | בְּגִלְגֹּל הָאֵירוֹ בְּרָקִים תִּבְלֵךְ וְתַרְעֵשׂ הָאָרֶץ:** כ **בַּיָּם דְּרַכְּךָ (וּשְׁבִילֶךָ) וּשְׁבִילֶךָ בְּמַיִם רַבִּים וְעַקְבוֹתַיֶךָ לֹא נִדְּעוּ:** כא **נְחִיתָ כַּצֶּאֱן עַמְּךָ בְּיַד-מִשָּׁה וְאַהֲרֹן:**

המזמור מדבר על צרת הגלות, שנראה שה' אינו שומע לתפילתנו ואינו משגיח, כאילו נטש אותנו; והפתרון הוא לזכור את התגלותו אלינו בדורות הקודמים, ולהאמין שכך יעשה גם לנו. **ומתאים לאמרו על אריכות הגלות, במיוחד כשלא נראה שהתפילות נשמעות; ואפשר לאמרו גם על צרה פרטית, כשנראה שה' אינו שומע את התפילות עליה.**

א לְמַנְצַח עַל-(ידיתון) **יְדוּתוֹן לְאַסְף מְזִמּוֹר:** ב אני נושא תפילתי אל ה' ואיני נענה עד שאני צועק מקשיי **קוּלִי אֶל-אֱלֹהִים וְאַצְעָקָה** אבל עוד יבוא זמן שאקרא אל ה' ויטה אוזנו לתפילתי⁴¹ **קוּלִי אֶל-אֱלֹהִים וְהֶאֱזִין אֵלַי:** ג וכשיש לי צרה אני מחפש את ה' שהוא האדון שלי שיושיע⁴² **בְּיָוֶם צָרָתִי אֲדַגֵּי דְרָשְׁתִּי** וכוחי להציל את עצמי על ידי התפילה בחשכת הגלות נגרר ממני ואזל⁴³ **יְדִי לְלִילָה נְגָרָה** אבל לא אפסיק לגמרי מלהתפלל ולקוות **וְלֹא תִפּוּג** כי נפשי מסרבת לחשוב שה' באמת עזב אותה **מֵאַנְהָה הַנְּחָם נַפְשִׁי:** ד ולכן אזכור את הופעת ה' אלינו בעבר ואוציא אליו קול אף שכבר לא מילים ברורות כי מרגיש שאין מענה

⁴⁰ נראה שהשורש "בצר" משמעותו מניעה ועצירה, ולכן חומה "בצורה" מונעת כניסה, "בצורת" מנועה מגשם, ו"בצירת" ענבים מונעת את המשך התפתחותם.

⁴¹ פרוש נוסף: כאשר אצעק, ה' יאזין לקולי כי הוא שומע צעקה, כמו שנאמר: "וַיִּשְׁמְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֵבֶרָה וַיִּזְעַקוּ וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֵבֶרָה: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם" (שמות ב, כג).

⁴² פרוש נוסף: דוקא בזמן "צרותי" אני נזכר לחפש את ה' שהוא "אדון" שלי, אבל כשטוב, לפעמים שוכחים אותו.

⁴³ פרוש נוסף: ידי נוזלת ממכתה דם וליחה ואינה מפסיקה.

לתפילה **אֶזְכְּרָה אֱלֹהִים וְאֶהְמֶיָהּ** ובוזה אתעסק כל הזמן **אֲשִׁיחָהּ** אבל הכח המניע אותי לזה נסתר מעיני כבר באופן מהותי **וְתַעֲטֹף רוּחִי סֵלָה**: **ה'** ואתה פועל שלא אראה אותך כסוגר את עיני **אֲחֻזֶת שְׁמֹרוֹת עֵינַי** ואני חוזר אל זה פעם אחר פעם ולא עוזב את הענין **נִפְעַמְתִּי** אבל כבר לא אדבר אפילו תפילה כי הולך ומתייאש **וְלֹא אֲדַבֵּר**: **ו'** וכיון שאינך נראה כאן אני מנסה לחזור במחשבתי לימים שבהם נגלית אלינו בעבר לתלות תקותי בהם **חֲשַׁבְתִּי יָמִים מְקֻדָּם** וכל שנות ההיסטוריה כפי שכתוב בתנ"ך **שָׁנוֹת עוֹלָמִים**: **ז'** ואזכור בחשכת הגלות את שמחתי שהיתה לי להודות לך אז **אֶזְכְּרָה נְגִינְתִי בְלִילָה** ואדבר כל הזמן עם רצוני שימשיך לקוות אל ה' **עַם-לִבְבִי אֲשִׁיחָהּ** ואף שרוחי התעטפה ממני יחפש אותה **וַיִּחְפֹּשׂ רוּחִי**: **ח'** ואשאל היתכן שה' עזב אותנו, עבדיו, גם עד עולם הבא **הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח אֲדֹנָי** ולא יחזור להתרצות לנו והרי הוא ארך אפיים **וְלֹא-יִסִּיף לְרַצוֹת עוֹד**: **ט'** וגם אם איננו ראויים מצד עצמנו האם לא יעשה לנו מצד החסד והרי הוא רב חסד **הָאֶפֶס לִנְצַח חֲסִדוֹ** והאם מה שאמר והבטיח לנו שנהיה עמו נגמר בדורות הקודמים ולא יהיה לדורות הבאים והלא מידתו אמת **גִּמְרָ אִמְרָ לְדֹר וָדֹר**: **י'** האם שכח את חנינותו? והלא הוא א-ל חנון **הַשֹּׁכֵחַ חַנוּת אֵל** והאם כעסו העלים והסתיר את רחמיו? והלא הוא רחום **אִם-קִפְצָ בָאֵף רַחֲמָיו סֵלָה**: **יא'** ולכן אמרתי שלא עזב אותנו, אלא כל זה המחלה שלי שעוד לא תיקנתי אותה **וְאִמְרָ חֲלוּתִי הִיא** והיא משנה את פעולת ה' הגלויה בעולם שלא תופיע **שָׁנוֹת יְמִינוּ עֲלֵינוּ**: **יב'** ולכן אזכור את פעולת ה' הנובעות ממידותיו כי ישוב להתגלות אלינו **(אֲזַכִּיר) אֶזְכּוֹר מַעֲלָלֵי-יְהוָה** וזה על ידי שאזכור את הניסים שעשית לנו בעבר **כִּי-אֶזְכְּרָה מְקֻדָּם פְּלִאָה**: **יג'** וגם שנזכיר את מעשיך שבראת את העולם שזה אפשר להוציא ממה שרואים סביבנו **וְהִגִּיתִי בְּכָל-פְּעֻלָּתְךָ** ונדבר כל הזמן במעשים שאתה ממשיך להנהיג אותו בדרך הטבע גם בגלות **וּבַעֲלִילוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָהּ**: **יד'** ובאמת דרכך כל הזמן לפי המבט של הקודש גם כשמתנהג לפי הטבע **אֱלֹהִים בְּקִדְשׁ דְּרָכֶךָ** ואין כח גדול כמוך שמנהיג את כל כוחות העולם בטבע אל מטרת הקודש **מִי-אֵל גָּדוֹל כְּאֱלֹהִים**: **טו'** אבל מופיע גם דרך הניסים ומשנה את הטבע **אֲתָהּ הָאֵל עֹשֶׂה פְלִאָה** כדי שבני האדם יוכלו ללמוד עליך ושאתה העיקר בעולם הזה והטבע משתנה מולך ולא אתה מולו **הוֹדַעְתָּ בְּעַמִּים עֲדָה**: **טז'** ולכן גאלת את עמך בצורה שיראו שבאה מידך **גְּאֻלְתָּ בְּזֵרוּעַ עַמְּךָ** אף שהם בני יעקב וההולך במידתו יוסף שמידתם היתה לפעול בדרך הטבע⁴⁴ **בְּנֵי-יַעֲקֹב וַיֹּסֵף סֵלָה**: **יז'** וכמו שפעלת אז בדרך הנס על המים כך תפעל על הגלות הנמשלת למים⁴⁵, שאז כיון שרק נגלית אל המים נהיו חולים במכת דם עד למעמקים **רְאוּךָ מַיִם אֱלֹהִים רְאוּךָ מַיִם יַחִילוּ אֵף יִרְגְּזוּ תְהַמּוֹת**: **יח'** ושפכת מים בצורה מעובה של ברד **זָרְמוּ מַיִם עֲבוֹת** והשמים התגלו יותר כשנתנו קולם ברעם על הארץ **קוֹל נִתְּנוּ שְׁחֻקִים** וגם אבנים⁴⁶ הורדת מהשמים לפגוע במצרים **אֵף-חֲצִצִּיף יִתְהַלְכוּ**: **יט'** ועל הים כבר הופעת יותר שקול הרעם שלך השפיע על גלגלי מרכבות פרעה⁴⁷ **קוֹל רַעַמְךָ בְּגִלְגֹל** וברקיקך האירו את העולם על ידי עמוד האש⁴⁸ **הָאִירוּ בְּרֻקִים תִּבְּל** וזה האיר אותך לכל הגויים ששמעו את זה ופחדו מפני שמעך **יִגְזָה וְתַרְעֵשׂ הָאָרֶץ**: **כ'** ויותר מזה שעברת עם עמך בים **בְּיָם דְּרָכֶךָ (וּשְׁבִילֶיךָ)** ופתחת להם שביל שיעלם אחר כך עם המצרים בתוך המים הרבים של הים **וּשְׁבִילְךָ בְּמַיִם רַבִּים** ואחר ששב הים לאיתנו לא נודע

⁴⁴ אסף מזכיר במזמורים הקרובים כמה פעמים את בני רחל בייחוד, ונראה שכונתו למידתם לפעול בדרך הטבע.

⁴⁵ פרשתי כך כיון שלא נזכרו כאן כל הניסים של יציאת מצרים אלא רק אלו הקשורים למים.

⁴⁶ "חצץ" הם דברים חצויים, כגון אבנים קטנות.

⁴⁷ שנאמר "ויסר את אופן מרכבותיו וינהגו בכבדות" (שמות יד, כה).

⁴⁸ כמו שנאמר "ויאר את הלילה" (שמות יד, כ).

עז

שעברת בו ושב לטבעו וְעִקְבוֹתַיִךְ לֹא נִדְעוּ: כֹּא וּמִשֶׁם כִּיּוֹנֵת אֶת עַמְךָ אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּידֵי מִשָּׁה וְאֶהְרֹן שְׁלִיחֶיךָ⁴⁹ נְחִיתָ כִּצְאוֹן עִמָּךְ בְּיַד-מִשָּׁה וְאֶהְרֹן:

עַתָּה * מִשְׁפִּיל לְאַסְף הַאֲזִינָה עִמִּי תוֹרַתִּי הֵטוּ אֲזַנְכֶם לְאֹמְרֵי-פִי: ב אֲפַתְחָה
בְּמִשְׁלַל פִּי אֲבִיעָה חִדּוֹת מִנִּי-קִדְּם: ג אֲשֶׁר שָׁמְעֵנוּ וְנִדְעָם וְאֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ-לָנוּ:
ד לֹא נִכְחַד | מִבְּנֵיהֶם לְדוֹר אַחֲרוֹן מִסִּפְרֵים תְּהִלּוֹת יְהוָה וְעִזּוֹנוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
אֲשֶׁר עָשָׂה: ה וַיִּקָּם עֲדוֹת | בְּיַעֲקֹב וְתוֹרָה שֶׁם בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוָּה אֶת-אֲבוֹתֵינוּ
לְהוֹדִיעֵם לְבְנֵיהֶם: ו לְמַעַן יֵדְעוּ | דוֹר אַחֲרוֹן בְּנִים יוֹלְדוּ וְקָמוּ וַיִּסְפְּרוּ
לְבְנֵיהֶם: ז וַיִּשְׁמְעוּ בְּאֱלֹהִים פְּסָלָם וְלֹא יִשְׁפָּחוּ מַעַלְלֵי-אֵל וּמִצְוֹתָיו וַיִּנְצְרוּ:
ח וְלֹא יִהְיוּ | כַּאֲבוֹתָם דוֹר סוֹהַר וּמִרְהָ דוֹר לֹא-הִכִּין לָבוֹ וְלֹא-נֶאֱמָנָה אֶת-אֵל
רוּחוֹ: ט בְּנֵי-אֲפֹרִים נוֹשְׁקֵי רוּמֵי-קֶשֶׁת הִפְכוּ בְּיָוֶם קָרְבִּי: י לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית
אֱלֹהִים וּבְתוֹרָתוֹ מֵאֲנוּ לְלַכֵּת: יא וַיִּשְׁפָּחוּ עַל-לוֹתָיו וְנִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הִרְאָם:
יב נִגְדוּ אֲבוֹתָם עָשָׂה פְּלֵא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׂדֵה-צֹעַן: יג בָּקַע יָם וַיַּעֲבִירֵם וַיִּצַּב-
מַיִם כְּמוֹ-גֵד: יד וַיִּנְתֶּם בְּעֵינַי יוֹמָם וְכָל-הַלַּיְלָה בְּאוֹר אֵשׁ: טו יִבְקַע צָרִים
בַּמִּדְבָּר וַיִּשְׁקַ בְּתַהֲמוֹת רַבָּה: טז וַיּוֹצֵא נוֹזְלִים מִסְּלַע וַיּוֹרֵד כַּנְּהַרְוֹת מַיִם:
יז וַיּוֹסִיפוּ עוֹד לַחֲטֹא-לוֹ לְמַרְוֹת עֲלִיּוֹן בְּצִיָּה: יח וַיִּנְסוּ-אֵל בַּלְבָּבָם לְשֹׂאֵל-אֶכֶל
לְנַפְשָׁם: יט וַיִּדְבְּרוּ בְּאֱלֹהִים אָמְרוּ הַיּוֹכֵל אֵל לַעֲרֹךְ שְׁלֹחַן בַּמִּדְבָּר: כ הֵן
הִפָּה-צֹר | וַיִּזְבּוּ מַיִם וַנְחָלִים יִשְׁטְפוּ הַגֶּם-לֶחֶם וַיִּכַּל תַּת אִם-יָכִין שֹׂאֵר לְעַמּוֹ:
כא לָכֵן | שָׁמַע יְהוָה וַיִּתְעַבֵּר וְאֵשׁ נִשְׁקָה בְּיַעֲקֹב וּגַם-אֵף עָלָה בְּיִשְׂרָאֵל: כב כִּי
לֹא הֶאֱמִינוּ בְּאֱלֹהִים וְלֹא כִטְחוּ בִישׁוּעָתוֹ: כג וַיִּצְוּ שְׁחַקִּים מִמֶּעַל וַדְּלַתִּי שָׁמַיִם
פָּתַח: כד וַיִּמְטֵר עֲלֵיהֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיִּדְבֹּן-שָׁמַיִם נִתַּן לָמוֹ: כה לֶחֶם אֲבִירִים אָכַל
אִישׁ צִידָה שְׁלַח לֶחֶם לְשִׁבְעָה: כו וַסַּע קָדִים בְּשָׁמַיִם וַיִּנְהַג בְּעֵינָי תִּימָן: כז וַיִּמְטֵר
עֲלֵיהֶם כַּעֲפָר שֹׂאֵר וְכַחֲלוֹ לַמַּיִם עוֹף כַּנֶּף: כח וַיַּפֵּל בְּקֶרֶב מַחְנֵהוּ סָבִיב
לְמִשְׁכַּנְתּוֹ: כט וַיֵּאכְלוּ וַיִּשְׁבְּעוּ מְאֹד וְתִאֲוָתָם יָבֵא לָהֶם: ל לֹא-זָרוּ מִתִּאֲוָתָם עוֹד
אֶכְלָם בְּפִיהֶם: לא וְאֵף אֱלֹהִים | עָלָה בָהֶם וַיִּהְרַג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם וּבַחֲזוֹרֵי יִשְׂרָאֵל
הִכְרִיעַ: לב בְּכָל-זֶאת חֲטָאוּ עוֹד וְלֹא-הֶאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו: לג וַיִּכַּל-בְּהֶבֶל יְמֵיהֶם
וַשְׁנוֹתָם בְּבִהְלָה: לד אִם-הִרְגָם וּדְרָשׁוּהוּ וְשָׁבוּ וְשָׁחֲרוּ-אֵל: לה וַיִּזְכְּרוּ כִּי-אֱלֹהִים
צוּרָם וְאֵל עֲלִיּוֹן גֹּאֲלָם: לו וַיִּפְתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּבְלִשׁוֹנָם יִכְזְבוּ-לוֹ: לז וְלָבָם לֹא-
נִכְזוּ עִמּוֹ וְלֹא נֶאֱמְנוּ בְּבְרִיתוֹ: לח וְהוּא רַחוּם | יִכְפֹּר עוֹן וְלֹא-יִשְׁחִית וְהִרְבָּה
לְהַשִּׁיב אָפּוֹ וְלֹא-יַעִיר כָּל-חַמְתּוֹ: לט וַיִּזְכֹּר כִּי-בֶשֶׁר הֵמָּה רִוַח הוֹלֵךְ וְלֹא יָשׁוּב:

⁴⁹ ובנמשל: "ראוך מים יחילו" - כיון שתתגלה על הגלות, תחיל ותלד את עם ישראל, גם אלו שנעלמו בחשכת המעמקים של הגלות; ומי הגלות "יזרמו" מפניך כשישמעו את קולך, ותילחם בעמים המחזיקים את עם ישראל על ידי חיציך ואבני ברד; וכיון שתופיע בקולך, תאיר הארץ ויראו אותך בעולם וכל העולם יפחד ממך, עד שתפתח דרך בים הגלות ותוביל את העם דרכה, ותביא אותם ביד המשיח אל ארץ ישראל.

מ בָּמָה יִמְרוּהוּ בַמִּדְבָּר יַעֲצִיבוּהוּ בִישִׁימוֹן: מא וַיָּשׁוּבוּ וַיִּנְסוּ אֶל וַקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל
 הַתּוֹ: מב לֹא-זָכְרוּ אֶת-יְיָ יוֹם אֲשֶׁר-פָּדָם מִנִּי-צָר: מג אֲשֶׁר-שָׂם בַּמִּצְרַיִם אֶת־וְתוֹ
 וּמִוִּפְתָּיו בַּשָּׂדֶה-צֹעֵן: מד וַיִּהְיֶה לָדָם יֵאֲרִיחֵם וַיִּנְזְלֵיהֶם בַּל-יִשְׁתַּיִן: מה יִשְׁלַח
 בָּהֶם עֶרֶב וַיֹּאכְלֵם וּצְפָרְדֵּעַ וּתְשַׁחֲיֵתָם: מו וַיִּתֵּן לַחֲסִיל יְבוּלָם וַיַּגִּיעַם לְאַרְבֶּה:
 מז יִהְיֶה בַבָּרָד גַּפְנֵם וְשִׁקְמוֹתֵם בַּחֲנָמַל: מח וַיִּסְגֵּר לַבָּרָד בְּעֵרָם וּמִקְנֵיהֶם
 לְרֹשָׁפִים: מט יִשְׁלַח-בָּם | חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וּצְרָה מְשַׁלַּחַת מִלְּאֲכֵי רָעִים:
 נ וַיִּפְלֹס נְתִיב לְאִפּוֹ לֹא-חֲשָׂה מִמֵּנָת נַפְשָׁם וַחֲיֵתָם לְדַבַּר הַסְּגִיר: נא וַיִּהְיֶה כָּל-
 בְּכוֹר בַּמִּצְרַיִם רֵאשִׁית אוֹנִים בְּאֶתְלֵי-חָם: נב וַיִּסַּע כְּצֹאן עֲמוֹ וַיִּנְהַגֵם כְּעֹדֵר
 בַּמִּדְבָּר: נג וַיִּנְחֵם לִבְטַח וְלֹא פָחַדוּ וְאֶת-אוֹיְבֵיהֶם כִּסְּהָ הַיָּם: נד וַיָּבִיֵאם אֶל-
 גְּבֹול קְדָשׁוֹ הַר-זֶה קִנְיָתָהּ יִמִּינוּ: נה וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיהֶם | גּוֹזִים וַיִּפְּיֵלֵם בַּחֲבַל נַחֲלָה
 וַיִּשְׁכַּן בְּאֶתְלֵיהֶם שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: נו וַיִּנְסוּ וַיִּמְרוּ אֶת-אֱלֹהֵים עֲלִיזוֹן וְעֹדוֹתָיו לֹא
 שָׁמְרוּ: נז וַיִּסְגּוּ וַיִּבְגְּדוּ כְּאֲבוֹתָם נְהַפְכוּ כְּקִשְׁתֵּי רַמְיָהּ: נח וַיִּכְעִסוּהוּ בַּבְּמוֹתָם
 וּבִפְסִילֵיהֶם יִקְנִיאוּהוּ: נט שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבֵּר וַיִּמְאָס מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל: ס וַיִּשְׁטַשׁ
 מִשְׁכַּן שְׁלוֹ אֶהֱלֵ שָׁכֵן בְּאֶדָם: סא וַיִּתֵּן לְשִׁבְי עִזוֹ וּתְפָאֲרָתוֹ בִּיד-צָר: סב וַיִּסְגֵּר
 לַחֲרֵב עֲמוֹ וּבְנַחֲלָתוֹ הִתְעַבֵּר: סג בַּחֲוָרָיו אֶכְלָה-אֵשׁ וּבַתּוֹלָתָיו לֹא הוֹלְלוּ:
 סד כִּהְנִי בַחֲרֵב נִפְלוּ וְאֶלְמֵנְתָיו לֹא תִבְכִּינָה: סה וַיִּקַּץ כִּישׁוֹן | אֲדַנִּי כִּגְבוּר
 מִתְרוֹגֵן מִיָּין: סו וַיִּדְ-צָרָיו אֶחָזַר חֲרַפְתָּ עוֹלָם נָתַן לְמוֹ: סז וַיִּמְאָס בְּאֶהֱלֵ יוֹסֵף
 וּבְשִׁבְטֵי אֶפְרַיִם לֹא בָחַר: סח וַיִּבְחַר אֶת-שִׁבְטֵי יְהוּדָה אֶת-הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אֶהְיֶה:
 סט וַיִּבֶן כְּמוֹ-רָמִים מִקְדָּשׁוֹ כְּאֶרֶץ יִסְדָּה לְעוֹלָם: ע וַיִּבְחַר בְּרֹד עֲבָדוֹ וַיִּקְחָהּ
 מִמְּכֻלָּאת צֹאן: עא מֵאֲחַר עֲלוֹת הָבִיֵאֵז לְרַעוֹת בְּיַעֲקֹב עֲמוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל נַחֲלָתוֹ:
 עב וַיִּרְעַם כְּתָם לְכָבוֹ וּבַתְּבוֹנוֹת כִּפְּיוֹ יִגְחֵם:

המזמור מראה את מה שצריכים ישראל ללמוד מסיפור ניסי יציאת מצרים על השגחת ה' וכוחו, ומה קורה כשאינם לומדים את זה⁵⁰. ומתאים לאמרו לזכרון ניסי יציאת מצרים, למשל בפסח, וכדי לזכור שלא לנסות את ה'.

א הבנה פנימית של המציאות משפיל לאסוף תשמעו עם ישראל את הסיפורים המובאים בתורת ה' שאני אומר לכם האזינה עמי תורתך ותנסו להבין גם את המשמעות שאני אומר לכם בזה הטו אֲזַנְכֶם לְאֶמְרֵי-פִי: ב ואפתח לכם הבנות נוספות על ידי משלים אֶפְתָּחָה בְּמִשַׁל פִּי ואוציא עוד ידע בחידות שצריכות פתרון⁵¹ אֲבִיעָה חִידוֹת מִנִּי-קִדְּם: ג שאנחנו קיבלנו אותם מהתורה והם חלק מהידע הבסיסי שלנו אֲשֶׁר שָׁמַעְנוּ וַנִּדְעֵם וסיפרו לנו אותם

⁵⁰ יתכן שזה המשכו של המזמור הקודם שאמר בו: "אזכור מעללי י-ה כי אזכרה מקדם פלאך והגיתי בכל פעלך ובעלילותיך אשיחה".

⁵¹ פרוש נוסף: ה"משל" גורם שירצו להקשיב, וה"חידות" מכריחות להתעמק בכתוב.

ענ

אבות אבותינו שראו אותם בעצמם⁵² וְאֲבוֹתֵינוּ סִפְרוּ-לָנוּ: ד ואנחנו לא נעלים מלספר את זה לבני בניהם⁵³ לֹא נִכְחַד מִבְּנֵיהֶם ויסופר כך עד לדור האחרון לְדוֹר אַחֲרוֹן שבכל הדורות מספרים את שבחי ה' שהם עיקר הבריאה מִסִּפְרֵים תְּהִלּוֹת ה' ושיכול לעשות כל מה שברצונו וְעִזְזוֹ ואת ניסיו שעשה בפועל לאבותינו וכך יכול לעשות גם לנו וּנְפַלְאוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה: ה ולצורך זה ה' שם בתורה את כל העדות על מה שהיה כדי שכל הדורות ילמדו את זה וְיִקְּם עֲדוֹת בְּעֵינֶיבָב ובזכות זה יקיימו את התורה שעם ישראל צריך לקיים וְתוֹרַה שֶׁסִּבְּרָאֵל ואת כל אלו ציוה את אבותינו שראו את הניסים וקיבלו את התורה להעבירם לבנים שלהם אֲשֶׁר צִוָּה אֶת-אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדִיעֵם לְבְנֵיהֶם: ו ובזה יעבירו את ידיעת גדולת ה' עד סוף הדורות לְמַעַן יִדְעוּ דוֹר אַחֲרוֹן כי גם הבנים שילדו להם יקומו לעשות מעשה בתורם ולספר לבנים שלהם בְּנֵים יוֹלְדוּ יִקְמוּ ויִסְפְּרוּ לְבְנֵיהֶם: ז ועל ידי זה כל הדורות ישימו את מבטחם⁵⁴ בה' ולא בכח זרועם וְיִשְׁמְחוּ בְּאֱלֹהִים כִּסְלֵם ויזכרו את מעשי ה' הנובעים ממידותיו כמו שיש שכר ועונש וְלֹא יִשְׁכַּחוּ מַעַלְלֵי-אֵל ולכן ישמרו מצוותיו כדי להיות ראויים לשמירתו ושלא יעניש אותם וּמִצְוֹתָיו יִנְצְרוּ: ח ולכן לא יהיו הדורות הבאים כמו דורות השופטים וְלֹא יִהְיוּ כְּאֲבוֹתָם שסרו מאחרי ה' לעבוד אלהים אחרים ומרדו במצוותיו דוֹר סוֹרֵר וּמָרָה וזה כיון שליבו לא היה מבוסס בעבודת ה' עדיין דוֹר לֹא-הִכִּין לְבוֹ ומה שמניע אותו לא היה ניתן לסמוך עליו בעבודת ה'⁵⁵ וְלֹא-נֶאֱמַנָה אֶת-אֵל רוּחוֹ: ט וזה כשנקראו ישראל בני אפרים כיון ששם שכן המשכן מאז שיהושע משבט אפרים מלך עליהם והלכו בדרך בני רחל⁵⁶ בְּנֵי-אֶפְרַיִם שהיו חמושים בנשק⁵⁷ וסמכו על יכולתם לירות חיצים ולא על הקב"ה נוֹשְׁקֵי רוּמֵי-קִשְׁת׃ ובקרב שבו נשבה הארון הפכו את פניהם ונסו⁵⁸ הִפְּכוּ בָּיִם קָרְב׃ י כיוון שלא שמרו את הברית שלא לעבוד עבודה זרה לֹא שָׁמְרוּ בְּרִית אֱלֹהִים ולא רצו ללכת בדרך שסוללת התורה וּבְתוֹרַתוֹ מֵאֲנוּ לְלַכֵּת: יא וזה על ידי שמצד האמת לא הציבו לנגד עיניהם⁵⁹ את דרכי ה' לפי מידותיו וְיִשְׁכַּחוּ עֲלִילוֹתָיו ואת הניסים שהראה לעם ישראל שיכול לתת להם כל צורכם וּנְפַלְאוֹתָיו אֲשֶׁר הָרְאִים: יב שהרי מול אבות אבותיהם עשה

⁵² פרוש נוסף: ספורי התורה הם "משל" שצופן בתוכו מוסר השכל. הם כתובים לפעמים ב"חידות" שצריך להתעמק להבינם, אבל "שמענו ונדעם", כי אפשר להבין את מוסר ההשכל בקלות ואינו מוסתר מההמון, ו"אבותינו ספרו לנו" שגם המשל אינו המצאה אלא כך היה באמת.

⁵³ פרוש נוסף: אחינו, שהם בניהם של אבותינו, שמסיבה כל שהיא לא זכו לקבל מאבותיהם, אנחנו נשלים להם את הסיפור כדי שיספרו גם הם לבניהם עד "דור אחרון".

⁵⁴ נראה ש"כסל" הוא מלשון כיסוי, כלומר שמתכסה בה'. בדרך כלל "כסל" מקביל ל"מבטח".

⁵⁵ פרוש נוסף: לא יהיו כדור המדבר, שהיה סורר ומורה כיון שלא הורגל מילדותו בכוחו של ה' וראה אותו רק בבגרותו. אבל מההמשך נראה יותר לומר שמדובר על דורות השופטים, אלא אם נאמר ש"לא יהיו כאבותם" הם דור המדבר, ובני אפרים היו כדור המדבר, ולכן בא להם כל זה.

⁵⁶ כי דרך בני רחל, ויוסף בפרט, להתנהג לפי דרכי הטבע כמו הגויים, ולהצליח בהן, ולא לסמוך על הנס. אבל כיון שכן, הם חייבים להיות צדיקים לגמרי, כי רק צורת החשיבה מבדילה אותם מהגויים. ואילו בני לאה, ויהודה בפרט, סומכים על הנס ופועלים בצורה שונה מהגויים, ולכן גם כשהם חוטאים, יש לזה תיקון פשוט. ולכן במקומות שצריך מנהיג שינהיג את עם ישראל בדרך טבעית, לוקחים מנהיג מבני רחל, כגון יהושע אחר מות משה, ושואל כשבקשו מלך ככל הגויים, וירבעם כשהתפלגו משבט יהודה. ועל כן נקראת מדרגה זו "אפרים". אבל אי אפשר שתימשך מלכות זו לנצח, כי היא תלויה בצדקות פרטיות, מה שאין כן בשבט יהודה, שאם המלך חוטא, ה' משיבו למוטב.

⁵⁷ כמו "נִשְׁקֵי קִשְׁת׃ מִיְמֵינִים וּמִשְׁמָאלִים בְּאֲבָנִים וּבְחִצִּים בְּקִשְׁת׃ מִחֵי שְׂאוֹל מִבְּנֵימִן" (דברי הימים א' יב, ב), "וּמִן בְּנֵימִן גְּבוֹר חַיִּל אֶלְיָדָע וְעָמָו נִשְׁקֵי קִשְׁת׃ וּמִגֵּן מֵאֲתִים אֶלְף" (דברי הימים ב' יז, יז).

⁵⁸ כמפורט בהמשך המזמור.

⁵⁹ אין לפרש ששכחו ממש, שהרי לא נשכחו ניסי יציאת מצרים מעם ישראל, כמו שאומר גדעון, שאביו היה עובד עבודה זרה, למלאך: "וְאֵיךָ כָּל נְפַלְאוֹתָיו אֲשֶׁר סִפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאִמֵּר הֲלֹא מִמְצָרִים הֶעֱלָנוּ ה'". אלא שלא שמו את הנסים מול עיניהם, לפעול על פיהם.

ניסים נגד אבותם עשה פלא כשהיו בארץ מצרים ובסביבתה בארץ מצרים שדה-צען: יג שקרע בשבילם את ים סוף והעבירם בחרבה בקע ים ויעבירם ואת המים העמיד כעמוד בניגוד לטבעם ויצב-מים כמו-נד: יד וכיוון אותם בדרכם על ידי עמוד הענן וינחם בענן יומם וגם בלילה שיוכלו ללכת יומם ולילה ושיהיה להם אור על ידי עמוד האש וכל-הלילה באור אש: טו וביקע אבנים גם בחורב וגם בקדש וביקע צרים במדבר והשקה את העם הצמא מים רבים כמי תהום וישק פתהמות רבה: טז ובוה הראה להם כוחו שהוציא נזל מסלע מוצק ויוצא נוזלים מסלע והיה מים רבים כנהרות⁶⁰ ויורד פנהרות מים: יז ולמרות כל הניסים שראו רצו לבחון אותו בדברים נוספים שזה היה חטא מצד האמונה בה' ויסיפו עוד לחטא-לו ולא שמעו בקולו⁶¹ אף שהוא עליון ואף שהיו במדבר וצריכים שיושיע אותם למרות עליון בציה: יח וכוונתם היתה לנסות את ה' לראות מה יכול ומה לא וינסו-אל בלבבם אף שבפיהם רק בקשו אוכל לחיות את עצמם לשאל-אכל לנפשם: יט אבל בזה דברו כנגד אדון כל הכוחות ויודרו באלהים שראו בו כח מסוים בלבד ורצו לבדוק אם יכול גם לתת אוכל במדבר אמרו היוכל אל לערף שלחן במדבר: כ שהרי עד עכשיו ראו שהוא משפיע על המים ויכול להוציא מים מסלע די הצורך הן הפה-צור ויזובו מים וינחלים וישטפו אבל האם יכול גם לתת להם לחם הגם-לחם יוכל תת ויותר מזה אם יסכים לתת להם גם בשר שאינם חייבים כדי לחיות אם-יכין שאר לעמו: כא וכיון שזו היתה כונתם ושמע ה' אותה, כעס והציב אותם בצד שמולו כאויבים לכן שמע ה' ויתעבר ויסיק אש בפרטים החוטאים בתבערה⁶² ואש נשקה ביעקב והיתה מגפה כללית בעם בקברות התאוה וגם-אף עלה בישוף-אל: כב כי לא למדו מהניסים להאמין שה' קיים ומשגיח עליהם וחשבו שמה שמוציא אותם ממצרים פי לא האמינו באלהים ולא למדו מהם שרוצה ויכול להצילם כדי לשים בו את מבטחם ולא לפחד ולא בטחו בישועתו: כג ולכן מצד הנסיון שניסו, ציזה את השמים שיתנו את לחמם שיראו שזה בא ממנו ויצו שחקים ממעל וילמדו שתמיד הלחם בא בציוויו על ידי הגשם⁶³ ודלתי שמים פתח: כד והוריד להם את המן וימטר עליהם מן לאכל שהוא אוכל שבא על ידי נס ודגן-שמים נתן למנו: כה ואכלו כל אחד לפי צורכו לחם המחזק אותם שיראו שה' דואג לכל צורכם⁶⁴ לחם אבירים אכל איש ושלח להם די צורכם לשבוע אבל לא לשמור⁶⁵ כדי שידעו שהם צריכים לסמוך עליו צידה שלח להם לטבע: כו ועוד הסיע רוח חזקה⁶⁶ יסע קדים בשמים והוביל את השליו למדבר וינהג בעזו תימן: כז והוריד להם בשר כעפר שרומז לחומריותם וימטר עליהם כעפר שאר ודוקא עופות ולא

⁶⁰ פרוש נוסף: "ביקע צורים במדבר" - כמו שכתוב "הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב" (שמות יז, 1), "ויוצא נוזלים מסלע" - כמו שכתוב בקדש "המן הסלע הזה נוציא לכם מים" (במדבר כ, י).

⁶¹ "למרות" כמו "להמרות".

⁶² סדר הסיפור שונה מבתורה, והוא מסודר לפי העקרון. המתאווים נזכרו כאן כי הם דיברו נגד המן, ולכן מבחינת החטא הם עניין אחד עם עצם בקשת המן.

⁶³ כמו שנאמר: "ויאכלך את המן אשר לא ידעת... למען הודיעך פי לא על הלחם לבדו יתיה האדם פי על כל מוצא פי ה' יתיה האדם" (דברים ח, ג).

⁶⁴ פרוש נוסף: "אבירים" הם המלאכים, ובני ישראל אכלו "לחם" שנראה כאוכל של מלאכים, כדי שייבנו שעליהם להתקדש מהחומר ולהתעלות להיות כמלאכים.

⁶⁵ "צידה" הוא מה ששומרים לדרך. אבל ה' נתן להם רק כדי שביעתם, ולכן אי אפשר היה לשמור את המן מיום ליום.

⁶⁶ "קדים" הוא צד מזרח. אבל בדרך כלל "רוח קדים" משמעותו רוח חזקה או חמה, ולא דווקא רוח מזרחית. כאן, שנאמר גם "תימן", אי אפשר לפרש ש"קדים" מציין את הכיוון. "תימן" בדרך כלל הוא צד דרום, וכיון שה' הביא את השליו מהים, יתכן שהביא אותם מהים התיכון לכיוון דרום. אבל אפשר לפרש ש"תימן" כאן מכוון לארץ אדום, שלידה היו בזמן קברות התאוה. ויתכן שבא לרמוז שהרוח המניעה אותם צריכה להיות רוח ה', וענין התאוה שייך לעשיו לא ליעקב.

בהמות לרמוז להם שישראל שנמשלו לחול הים צריכים להיות מרוממים ויחול ימים עוף
כָּנָף: כַּח ונפל בתוך המחנה לצדיקים שהיה להם די בזה ו**יַפֵּל בְּקֶרֶב מַחְנֵהוּ** וסביב למחנה
 למי שרצה לאסוף הרבה **סָבִיב לְמִשְׁפָּנְתָיו: כַּט** ואכלו ושבעו יותר מכדי צורכם מצד התאווה
וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׂבְּעוּ מֵאֵד להראות להם שה' יכול לתת גם תאוות ואם כן מה שמונע אותם מהם
 זה לטובתם ו**תִּאֲוָתָם יָבֵא לָהֶם: ל** ועוד לא נמאס עליהם הבשר⁶⁷ **לֹא-זָרוּ מִתִּאֲוָתָם** ועודנו
 הבשר בין שיניהם **עוֹד אֲכָלָם בְּפִיהֶם: לָא** ועלה עשן באפו מרוב כעס ו**אָף אֱלֹהִים עָלֶיהָ**
בָּהֶם והרג את אלו שרצו להשמין ו**יַהֲרֹג בְּמִשְׁמַנֵּיהֶם** והפיל את צעירי ישראל שחטאו
 בתאוותם ו**יַחְזִיר יִשְׂרָאֵל הַכְּרִיעַ: לָב** ולמרות כל הדברים האלו המשיכו לחטוא במרגלים
בְּכָל-זֹאת חֲטָאוּ-עוֹד ולא האמינו שיוכל לנצח את עמי כנען **וְלֹא-הָאֱמִינוּ בְּנִפְלְאוֹתָיו:**
לָג וכילה ימיהם ללא מטרה שהרי רק בניהם יכנסו לארץ ו**יַכַּל-בַּהֲבֵל יָמֵיהֶם** וקיצר את
 שנותם שימהרו למות ויוכלו בניהם להכנס מהרה ו**יִשְׁנֹתָם בְּבִהְלָה: לָד** והכלל הוא שכשה'
 הורג בהם אז הם מחפשים אותו **אִם-הֲרָגְסָ וַדָּרְשׁוּהוּ** ושבים אליו ומחפשים לראות אותו
 בתוך החושך⁶⁸ **וְשָׁבוּ וְשִׁחֲרוּ-אֵל: לָה** ואז הם זוכרים שאלוקים הוא המגן עליהם ואם רוצים
 להנצל מהצרה צריך לפנות אליו ו**יִזְכְּרוּ כִּי-אֱלֹהִים צוּרָם** ושרק ה' שהוא כח עליון גואל
 אותם מצרותם כי אינם כמשפחות האדמה ו**אֵל עֲלִיּוֹן גֹּאֲלָם: לו** אבל גם אז לא שבו
 בתשובה אמיתית אלא רק אמרו את המילים הנכונות ו**יִפְתָּחוּ בְּפִיהֶם** ולא היתה כוונתם
 לשוב אליו באמת אלא רק להסיר את הצרה על ידי הבטחות שלא יקוימו ו**בַּלְשׁוֹנָם יִכְזָבוּ-**
לו: לז' כי עדיין רצונם לא היה מבוסס לפי רצון ה' ו**לִבָּם לֹא-נִכְוֶן עִמּוֹ** ואי אפשר היה לסמוך
 עליהם שישמרו את הברית גם הלאה ו**לֹא נֶאֱמַנּוּ בְּבְרִיתוֹ:**⁶⁹ **לָח** אבל למרות זאת ה' מרחם
 עליהם ו**הוא רַחוּם** ומכסה⁷⁰ על עוונם אף שהוא עדיין קיים ו**יִכַּפֵּר עוֹן** ולא משחית את עם
 ישראל על חטאיהם כיון שחזרו לפחות למראית עין ו**לֹא-יִשְׁחִית** ומשקיט את הכעס בכל
 פעם אף שחוטאים שוב ושוב ו**הֲרִבָּה לְהַשִּׁיב אָפּוֹ** וכשמעניש אינו מעניש על כל החטאים
 יחד שאז לא היתה להם תקומה ו**לֹא-יַעִיר כָּל-חַמְתּוֹ: לט** וזו דרכו כי זוכר שהם חוטאים
 מצד שהם שייכים אל העפר ויש בהם יצר הרע ולכן יש מקום לסלוח ו**יִזְכְּר כִּי-בִשְׁר הַמָּה**
 וכן שאם יקח מהם את רוחם לא יוכלו לשוב עוד ולכן יש מקום להאריך אף שיוכלו לשוב⁷¹
רוח הוֹלֵךְ וְלֹא יִשׁוּב:⁷² **מ** והרבה מאוד פעלו נגד ציווי ה' אף שהיו במדבר וזקוקים לו **כַּמָּה**
יִמְרוּהוּ בַּמִּדְבָּר והלכו נגד רצונו אף שהם במקום שממה ו**יַעֲצִיבוּהוּ בִישִׁימוֹן: מ** ושוב ושוב
 ניסו ובחנו את כוחו של ה' שמראה שהם תופשים את אלוקים ככח שאפשר לנצל לטובתם
וַיִּשְׁבוּ וַיִּנְסוּ אֵל וניסו לסמן את גבולותיו אבל באמת הוא קדוש המקדש את ישראל
 למעלה עליונה ולא לעניני עולם הזה ו**קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל הַתּוֹ: מָב** ובוזה הראו שאינם מחזיקים
 בזכרון את כוחו ולכן מנסים שוב במה שכבר ראו **לֹא-זָכְרוּ אֶת-יְדּוֹ** ביום שהציל אותם
 מהמצרים שזה מוכיח שיכול להצילם גם מעמי כנען **יוֹם אֲשֶׁר-פָּדַם מִנִּי-צָר: מָג** ואת כל
 הסימנים המעידים על כוחו שעשה במצרים **אֲשֶׁר-שָׂם בְּמִצְרַיִם אֶתוֹתָיו** והניסים המראים
 את גדולתו שעשה בסביבתה ו**מוֹפְתָיו בְּשָׂדֵה-צֹעַן: מָד** (שמבחינת יכולתו להשפיע על
 סביבת החיים שלהם) הפך את הנהרות עצמם לדם ו**יַהֲפֹךְ לְדָם יַאֲרִיחֶם** וגם נזולים אחרים

⁶⁷ כמו שנאמר שם "עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא" (במדבר יא, כ).

⁶⁸ "לשחר" מלשון "שחר", שהוא מלשון "שחור", כלומר תחילת האור. "לשחר" פרושו לחפש במאמץ, גם באור מועט.

⁶⁹ וזה כנגד "דור לא הכין ליבו ולא נאמנה את א-ל רוחו".

⁷⁰ "כפרה" אינה מחיקה מלאה כמו סליחה, אלא כיסוי החטא, כמו בפסוק "וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר" (בראשית ו, יד).

⁷¹ פרוש נוסף: החטא בא מצד שהם חומרניים, ויצרם הרע שמחטיאם עכשיו הולך מהם "ולא ישוב" לעתיד לבוא.

⁷² זה כנגד ה"בשר" של השליו וה"רוח" שהביאה אותו אליהם.

שהיו להם לא יכלו לשתות⁷³ וּנְזְלִיהֶם בַּל-יִשְׁתִּיּוּ: מִזֶּה וּשְׁלַח אֶת הָעֶרֶב שֶׁאֲכָלְכֶם בְּכָל מִצְרַיִם יִשְׁלַח בָּהֶם עֲרָב וַיֹּאכְלֶם וְהִצְפַּרְדַּע שֶׁהִשְׁחִיתָה אֶת אוֹכְלֶם⁷⁴ וְצַפְרָדַע וְתִשְׁחִיתֶם: מִזֶּה (ומצד יכולתו להשפיע על האוכל שלהם) נָתַן אֶת הַתְּבוּאָה לָאֶרֶב שֶׁיִּחְסַל אוֹתָהּ וַיִּתֵּן לְחִסְיָל יְבוּלִם וְמָה שֶׁבִשְׂדֵה שֶׁעֲבָדוּ עֲלֵיו לָאֶרֶב⁷⁵ וַיִּגְיַעַם לְאֶרְבָּה: מִזֶּה וְהַעֲצִים שֶׁשִּׂרְדוּ אֶת הָאֶרֶב נָתַן לְבֵרֶד לְהָרוֹס אֶת הַגִּפְנִים הַרְכּוֹת יִהְיֶה בְּבִרְז גִּפְנִים וְאֲבָנִים כְּבִדּוֹת הָרְסוּ אֶת הָעֲצִים הַגְּדוּלִים⁷⁶ וְשִׁקְמוֹתֶם בְּחִנְמֵל: מִזֶּה וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא הִכְנִיסוּ אֶת הַצֶּאֱן לְבֵית גֶּרְמוּ לוֹ לְהֵאָבֵד מֵהֶם בְּבֵרֶד וַיִּסְגְּרוּ לְבִרְז בְּעֵינֵם וְכֹלל הַמִּקְנָה עַל יַד הָאֵשׁ הַמִּתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבֵּרֶד⁷⁷ וּמִקְנֵיהֶם לְרִשְׁפִּים: מִזֶּה וְקוֹדֵם שֶׁהֵרַג אוֹתָם שִׁלַּח בָּהֶם אֶת כַּעֲסוֹ יִשְׁלַח-בָּם חֲרוֹן אַפּוֹ וְלִקַּח מֵהֶם צַד אַחֵר כְּאוֹיְבִים, וְגַרְם לָהֶם קִלְלָה וּמִיַּעוֹט וְהִצַּר לָהֶם אֶת הַמֵּרְחָב עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה כֹּל אֵלּוּ כְּדִי שִׁישׁוּב וּבִתְשׁוּבָה וְלֹא יִהְרָגוּ וְאֵלּוּ עָשָׂה עַל יַד מִלְּאֲכִיו שֶׁהִרְעוּ לָהֶם אֲבָל הַמוֹת עֲצָמוּ "אֲנִי וְלֹא שְׁלִיחִי"⁷⁸ מִשְׁלַחַת מִלְּאֲכִי רְעִים: מִזֶּה (ומצד יכולתו להשפיע על החיים שלהם) אַחֵר שֶׁשָּׁקַל בְּפִלְס אֶת מַעֲשֵׂיהֶם הוֹבִיל אֶת כַּעֲסוֹ בְּדֶרֶךְ הַמוֹכְנָה לְמִי שֶׁלֹּא שָׁב בְּתִשׁוּבָה יְפִלְס נִתִּיב לְאַפּוֹ וְלֹא מָנַע עוֹד אֶת נַפְשָׁם מִמוֹת כִּיּוֹן שֶׁלֹּא שָׁב לֹא-חֲשָׂד מִמּוֹת נַפְשָׁם וְקוֹדֵם לְכֹל הֵרַג אֶת הַבְּהֵמוֹת שֶׁמָּזָה יִלְמְדוּ שִׁיכּוֹל לְהָרוֹג גַּם אוֹתָם וְחִיתָם לְדָבָר הַסְּגִיר: מִזֶּה וְאֵז הִכָּה בְּמִצְרַיִם אֶת כָּל הַבְּכוֹרוֹת וַיִּזַּךְ כָּל-בְּכוֹר בְּמִצְרַיִם כִּיּוֹן שֶׁהֶם הָרֵאשִׁית שֶׁהִיא צְרִיכָה לְהִיּוֹת לָהּ וְהֵם אוֹהֲלֵי חָם אֲבִי כִנְעָן הַמְּקוֹלָל עַל מָה שֶׁעָשָׂה בְּאוֹהֵל הַפָּךְ מִיִּשְׂרָאֵל⁷⁹ רֵאשִׁית אוֹנִים בְּאֶהְלֵי-חָם⁸⁰: מִזֶּה וְלִמְרוֹת כָּל נְסִיווֹתֵיהֶם לִקַּח אוֹתָם מִמִּצְרַיִם וְדָאָג לְכֹל צְרִיכֵיהֶם כִּצְאֵן וַיִּשְׁעַע בְּצִאֵן עֲמוֹ וְכִיּוֹן אֶת דְּרָכָם בְּהִיּוֹתָם בְּמִדְבַר וַיִּנְהַגֵם פְּעָדוֹ בְּמִדְבָר: מִזֶּה וְהֵגֵן עֲלֵיהֶם שֶׁמִּחִיּוֹת רַעוֹת וְלֹא הָיוּ צְרִיכִים גַּם לְפַחַד כִּי מָנַע אֶת הַצָּרוֹת מֵרֹאשׁ וַיִּנְחֵם לְבָטָח וְלֹא פָחַדוּ וְהַמִּצְרַיִם שֶׁשִּׁיעֲבָדוּ אוֹתָם טִבְעוּ בֵּים וְאֶת-אוֹיְבֵיהֶם פָּסָה הַיָּם: מִזֶּה וְהִבִּיא אוֹתָם אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא הַגְּבוּל הַמְּקוּדָשׁ לוֹ בְּעוֹלָם וְאִינָה סֵתֵם אֶרֶץ חוֹמֵרִית⁸¹ וַיִּבְיֵאֵם אֶל-גְּבוּל קְדֻשׁוֹ וְהָהָר שֶׁה' מִתְּגַלֵּה בּוֹ יוֹתֵר מִבְּבַקְעָה⁸² חֵר-זָה שֶׁקָּנָה בְּמַלְחָמָה נִיסִית מַעֲמִי כִנְעָן קָנְתָה יְמִינוֹ: מִזֶּה וְגֵרַשׁ אֶת עַמִּי כִנְעָן מִפְּנֵי עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא עַמּוֹ וַיִּגְרַשׁ מִפְּנֵיהֶם גּוֹיִם וְחִילַק לָהֶם אֶת אֶרְצָם שֶׁתְּהִיָּה לְנַחֲלָה לְבָנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם וַיְפִילֵם בְּחֶבֶל נַחֲלָה וְנָתַן אֶת בְּתֵי הַגּוֹיִים

⁷³ הָיוּ צְרִיכִים לְלַמּוֹד מִזֶּה, גַּם בְּלִי לְנִסּוֹת אֶת ה', שֶׁכִּמוֹ שֶׁהוּא יִכּוֹל לְהַפְּוֹךְ מִיָּם לְבִלְתִּי נִיתָנִים לְשִׁתִּיָּה, הוּא יִכּוֹל לְתַת מִיָּם מֵהַסֵּלַע, וְגַם בְּמִדְבָר.

⁷⁴ יִתְכַן שֶׁהִצְפַּרְדַּע פָּגַעָה בָּהֶם בְּדֶרֶךְ כְּלִשְׁהִי, אוֹלֵי כְּדַבְרֵי הַמְּדַרְשׁ שֶׁנִּכְנַסָּה לְתוֹךְ מַעֲיָהֶם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וּבִכְהָ וּבַעֲמֹךְ וּבְכָל עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצַּפְרָדַעִים" (שְׁמוֹת ז, ט).

הָיוּ צְרִיכִים לְלַמּוֹד מִזֶּה שֶׁכִּמוֹ שֶׁה' יִכּוֹל לְשַׁלּוֹחַ חַיּוֹת רַעוֹת, הוּא יִכּוֹל גַּם לְהִגֵּן מִפְּנֵיהֶם בְּמִדְבָר.

⁷⁵ הָיוּ צְרִיכִים לְלַמּוֹד מִזֶּה שֶׁה' יִכּוֹל לְתַת אוֹכֵל גַּם בְּלִי לְהִתִּיַּעַב בּוֹ וּבְלִי לְאִסּוֹף יוֹבֵל.

⁷⁶ "שִׁקְמִים" הֵם עֲצִים הַמְּשֻׁמְשָׁים לְבִנְיָה. "חִנְמֵל" אִינוֹ מוֹפִיעַ עוֹד בְּתַנ"ךְ, וְלִפִּי עֲנִינִי נִרְאָה שֶׁהוּא בְּרֵד כְּבֵד.

⁷⁷ הָיוּ צְרִיכִים לְלַמּוֹד מִזֶּה שֶׁה' יִכּוֹל לְתַת בֶּשֶׂר כְּמוֹ שֶׁהוּא יִכּוֹל לְקַחַת אוֹתוֹ.

⁷⁸ הָיוּ צְרִיכִים לְלַמּוֹד מִזֶּה שֶׁה' מַכָּה אֶת הָאָדָם כְּדִי לְהַשִּׁיבּוֹ בְּתִשׁוּבָה וְלֹא כְּדִי לְהַמִּיתוֹ, וְרַק כְּשֶׁאֵין בְּרִירָה וְאִינוֹ שָׁב, ה' מְמִית אוֹתוֹ.

⁷⁹ הָיוּ צְרִיכִים לְלַמּוֹד מִזֶּה שֶׁהֶם בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ שֶׁל ה', וְשֶׁהוּא יִכּוֹל לְהִצִּילֵם מִמוֹת בְּמַלְחָמָה עַל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

⁸⁰ לֹא נִזְכְּרוּ כִּאֵן מְכוֹת כִּינִים, שְׁחִין, וְחוּשֶׁךְ. אוֹלֵי טַעַם הַדָּבָר הוּא שֶׁמְכוֹת אֵלֶּה הִגִּיעוּ בְּלִי הַתְּרָאָה, בְּתוֹר הַשְּׁלִישִׁית בְּכָל שְׁלִישִׁיָּהּ, וְהָיוּ רַק מוֹפֵת וְלֹא אוֹת; אוֹ מִפְּנֵי שֶׁבְּשִׁלְשָׁתָם הַנּוֹק הִיָּה בְּגוֹף וְלֹא מִצַּד הַסְּבִיבָה אוֹ הַנֶּפֶשׁ, וְעַל זֶה לֹא נִיָּסוּ יִשְׂרָאֵל אֶת ה', וְרַק רָאוּ שֶׁ"שְׁמַלְתְּךָ לֹא בִלְתָה מַעֲלִיךְ וְרִגְלְךָ לֹא בְּצַקָּה", וְלִכֵּן אֵין סִיבָה לְהַזְכִּיר לָהֶם אֶת הַמְּכוֹת הָאֵלּוּ.

⁸¹ כִּנְגַד "וְקוֹדֵשׁ יִשְׂרָאֵל הַתּוֹר".

⁸² וְאִילוֹ דוֹר הַפְּלָגָה הִלְכוּ לְבַקְעָה, וְסוּדוֹם הִיתָה בְּעַמְקָה (בְּעוֹד שֶׁאֲבָרְהָם הִיָּה בְּהָר), וְכֵן מִצְרַיִם הִיא עַמְקָה. וּבְגַלְל זֶה טַעַם הָאֶרְמִיָּים וְאֶמְרוּ: "אֶלֶהֵי הָרִים אֶלֶהֵיָּהֶם עַל פֶּן תִּזְקֶנּוּ מִמֶּנּוּ וְאוֹלָם נִלְחַם אִתָּם בְּמִישׁוֹר אִם לֹא נִלְחַם מֵמָה... כֹּה אָמַר ה' יְצַן אֶשְׁרֵךְ אֶמְרוּ אֶרְם אֶלֶהֵי הָרִים ה' וְלֹא אֶלֶהֵי עַמְקִים הוּא וְנִתְמִי אֶת כָּל הַקְּמוֹן הַגְּדוּל הַזֶּה בְּיָדְךָ" (מְלָכִים א' כ).

ע

לישראל שיגורו בהם⁸³ וַיִּשְׁכֹּן בְּאֶהְלֵיהֶם שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: נו ולמרות כל הטובה הזו המשיכו לנסות את ה' ולא לשמוע בקולו אף שהוא שופט ועליון עליהם וַיִּנְסוּ וַיִּמְרוּ אֶת-אֱלֹהִים עֲלֵיוֹן ואת כל המשמעויות של סיפורי הניסים לא למדו וְעַדוֹתָיו לֹא שָׁמְרוּ: נו וחזרו מכל מה שכבר למדו ובגדו בברית כדור המדבר וַיִּסְגּוּ וַיִּבְגְּדוּ בְּאֲבוֹתָם עד שבמקום לפעול בדרך ה' הלכו כנגד ה' כמו קשת שמנסה לירות אל אויביו ומתהפכת ויורה אל הצבא שלו⁸⁴ נִהְפְּכוּ כְּקֶשֶׁת רְמִיָּה: נו ועשו במות לע"ז אף שידעו שזה נגד רצונו וַיִּכְעִסוּהוּ בְּבְמוֹתָם ואת העבודה שהיו צריכים לעבוד אותו הפנו לפסילים שאין בהם ממש וּבְפִסִּילֵיהֶם יִקְיֵאוּהוּ: נו וה' שמע את מחשבתם הפנימית בזה וכעס ולקח מהם צד נגדי שָׁמַע אֱלֹהִים וַיִּתְעַבֵּר והרחיק את ישראל מקרבתו במידה הגדולה וַיִּמָּאֵס מֵאֵד בְּיִשְׂרָאֵל: ס על ידי שעזב את המשכן בשילה כשנוצחו במלחמה וַיִּטֹּשׁ מִשְׁכַּן שְׁלוֹ שֶׁהוּא האוהל שבו שכן בתוך בני האדם⁸⁵ אֶהְלֵ שֹׁכֵן בְּאֶדָם: סא ונתן את ארון הברית שמראה על כוחו של ה' לשבי הפלישתים כאילו אין לו עוד כח וַיִּתֵּן לְשָׁבִי עֵזוֹ והארון שמפאר את הופעתו בישראל ביד המצרים לישראל שיתפארו בו הם וְתַפְאֵרְתוֹ בְּיַד-צָר: סב ואת ישראל עצמם נתן לחרב הפלישתים וַיִּסְגְּרוּ לְחָרֵב עִמּוֹ והשתלטו וכבשו את ארץ ישראל לשלוט בה וּבְנַחֲלָתוֹ הִתְעַבֵּר: סג ואש חמת ה' בערה ואכלה את בחורי ישראל במלחמה בַּחוּרָיו אֶכְלָה-אֲשׁ וּלְכֹן גַּם הַבְּתוּלוֹת לֹא שׁוּבְחוֹ כִּי לֹא הִיָּה מִי שִׁיתַחֲתֵן אִיתָן וּבְתוּלָתָיו לֹא הוֹלְלוּ: סד ובני עלי מתו במלחמה כְּהִנְיֹו בַּחֲרָב נָפְלוּ ואלמנת פינחס מתה גם היא ולא יכלה לבכות עליו⁸⁶ וְאֶלְמְנָתָיו לֹא תִבְכְּיָנָה: סה אלא שלא נמשך המצב הזה וה' התעורר על אויביו כאילו עד עכשיו רק ישן אבל באמת הוא האדון ולא ניצחו אותו וַיִּקְצֹץ כְּיָשׁוֹן אֶדְנִי וכגבור שהיין מרדים אותו אבל מצד שני גורם לו להראות יותר את גבורתו ושישבחו אותו כְּגִבּוֹר מִתְרוֹנֵן מִיָּוִן: סו והכה את הפלישתים שישוגו לאחור⁸⁷ וַיִּדְ-צָרָיו אַחֹרֹו והשאיר את חרפתם לעולם על ידי צלמי טחוריהם ועכבריהם שנתנו לו חֲרֻפַּת עוֹלָם נִתַּן לְמוֹ: סז אבל הרחיק את אוהל מועד מבני רחל משילה וַיִּמָּאֵס בְּאֶהְלֵ יוֹסֵף ולא בחר בהנהגתם ולא שיהיה בחלקם המקום אשר יבחר ה' וּבְשֹׁבֵט אֶפְרַיִם לֹא בָחַר: סח אלא בחר להנהגה את שבט יהודה וַיִּבְחַר אֶת-שֹׁבֵט יְהוּדָה ולמקום משכנו הקבוע את הר ציון המשלב מקדש ומלכות שאותו רצה אֶת-הַר צִיּוֹן אֲשֶׁר אָהַב: סט ובנה את המקדש בגובה הרוחני של השמים וַיִּבְנוּ כְּמוֹ-רְמִים מִקְדָּשׁוֹ ושהיה הוא הבסיס הנצחי של הארץ כְּאֶרֶץ סֻדָּה לְעוֹלָם: ע ובחר להנהגה בידו וזרעו כיוון שעבד אותו באמת וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ ולקח אותו מרעיית הצאן שהוא אדם פשוט ועניו וַיִּקְחָהוּ מִמְּכַלְאֵת צֹאן: עא ולקחו מהטיפול בכבשים המניקות מאַחַר עֲלוֹת הַבֵּיאוֹ שֶׁכֶךְ יִנְהִיג אֶת הַדּוֹר לִפְי צורכם ומחסורם לְרַעוֹת בְּעֵקֶב עִמּוֹ ואת ארץ ישראל לפי צורכה מול האויבים וּבְיִשְׂרָאֵל נַחֲלָתוֹ: עב וידע מצד שלימות רצונו שהרועה האמיתי של עם ישראל הוא ה'⁸⁸ וַיִּרְעַם כְּתָם

⁸³ פרוש נוסף: הוא שיכן את ישראל לבטח בבתיהם, כדי שלא יצטרכו לנדוד.

⁸⁴ כנגד מה שאמר קודם "בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב" - במקום שיגן עליהם ביום קרב, הפך את פניו להיות נגדם.

⁸⁵ חשוב לאסוף לדבר על חורבן משכן שילה במיוחד, כי אם ימשיכו לא לשמור את המשמעות של כל זה, יחרב גם המקדש, כמו שהוא מתנבא כמה פעמים.

⁸⁶ סיפור המלחמה ההיא מופיע בשמואל א' פרק ד'.

פרוש נוסף: אלמנות המלחמה היא לא יבכו, כי רוב הנשים תהיינה אלמנות ולא יהיה למי לבכות; או משום שהצער הלאומי יהיה כל כך מקיף וכללי שלא יהיה מי שינחם. נראה שזו גם כוונת יחזקאל (כד): "כִּן אֶדָם הִנְנִי לְקֶחַת מִמֶּךָ אֶת מִתְמַד עֵינַיִךְ בְּמַגְפָּה וְלֹא תִסְפַּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלֹא תִבּוֹא דְמַעַתְךָ... לֹא תִסְפְּדוּ וְלֹא תִבְכוּ וְנִמְקַתֶּם בְּעוֹנֵיכֶם וְנִהְיֶתֶם אִישׁ אֶל אֶחָיו".

⁸⁷ יש כאן רמז לטחורים, שהם מכת "אחור".

⁸⁸ וכן נאמר בפסוק נב: "ויסע צאן עמו וינהגם כעדר במדבר".

לְכַבּוּ וּבִזְכוּת זֶה יִתֵּן לּוֹ ה' הַבְּנֵה נִכְוֵנָה בְּעוֹלָם הַמַּעֲשִׂי לְכוּן אוֹתָם לַמַּעֲשֵׂה הַנִּכּוּן⁸⁹ וּבְתַבּוּנוֹת
כַּפְּיוֹ יִנְחָם:

עֲרַץ * מִזְמוֹר לְאַסָּף אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם | בְּנִחְלָתְךָ טַמְאוּ אֶת-הַיִּכָּל קִדְשְׁךָ שְׁמוֹ
אֶת-יְרוּשָׁלַם לְעֵינַיִם: ב נִתְּנוּ אֶת-נִבְלַת עַבְדֶּיךָ מֵאֹכֵל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם בְּשֵׁר
חֲסִידֶיךָ לְחֵיתוֹ-אֶרֶץ: ג שִׁפְכוּ דָמָם | כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִין קוֹבֵר:
ד הִינֵינוּ חֲרָפָה לְשִׁכְנֵינוּ לַעַג וְקָלָס לְסְבִיבוֹתֵינוּ: ה עַד-מָה יִהְיֶה תִּאֲנָף לְנִצָּח
תִּבְעַר כְּמוֹ-אֵשׁ קִנְאֲתְךָ: ו שִׁפְךָ חֲמָתְךָ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּךָ וְעַל מַמְלְכוֹת
אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: ז כִּי אָכַל אֶת-יַעֲקֹב וְאֶת-נְוֵהוּ הַשָּׁמוֹ: ח אֶל-תִּזְכֵּר-לָנוּ
עֲוֹנוֹת רַאשֵׁינִים מִהַר יִקְדְּמוֹנוּ רַחֲמֶיךָ כִּי דָלוּנוּ מְאֹד: ט עֲזָרְנוּ | אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ עַל-
דְּבַר כְּבוֹד-שִׁמְךָ וְהִצִּילְנוּ וּכְפַר עַל-חַטָּאתֵינוּ לְמַעַן שְׁמֶךָ: י לָמָּה | יֹאמְרוּ
הַגּוֹיִם אֵיךָ אֱלֹהֵיהֶם יִנְדַע (בְּגֵיִים) בְּגוֹיִם לְעֵינֵינוּ נִקְמַת דָּם-עַבְדֶּיךָ הַשְּׁפוּדִים:
יא תִּבְוֵא לְפָנֶיךָ אֲנָקַת אֶסִיר כְּגִדֵּל זְרוּעֶךָ הוֹתֵר בְּנֵי תְמוֹתָה: יב וְהִשָּׁב לְשִׁכְנֵינוּ
שִׁבְעָתַיִם אֶל-חִיקָם חֲרָפְתָם אֲשֶׁר חֲרָפְךָ אֲדַנִּי: יג וְאֲנַחְנוּ עִמָּךָ | וְצֹאן מִרְעִיתְךָ
נִזְרָה לָךְ לְעוֹלָם לְדָר וְדָר נִסְפָּר תְּהַלֵּתְךָ:

טו
לחודש

זו בקשה שה' יגאל אותנו מהגלות בגלל חילול השם שיש בה, וינקום באויבינו על
מה שחיללו את שמו, וממילא אנחנו נינצל. **ומתאים לאמרו להתפלל על
הגאולה, במיוחד על חילול השם שיש כשישראל מנוצחים, וכן על חורבן
הבית וירושלים.**

א **מִזְמוֹר לְאַסָּף** אלקים השופט את הארץ הרי הגויים שכבשו את ארץ ישראל כבשו את
הנחלה שלך **אֱלֹהִים בָּאוּ גוֹיִם בְּנִחְלָתְךָ** וטמאו את בית המקדש שקדושתך התגלתה בו
בעולם **טַמְאוּ אֶת-הַיִּכָּל קִדְשְׁךָ** והחריבו אותו ואת ירושלים כולה **שְׁמוֹ אֶת-יְרוּשָׁלַם לְעֵינַיִם**⁹⁰:
ב והרוגי עם ישראל הם עבדיך והשאירו הגויים את גופם הריק מרוח חיים לעופות השמים
נִתְּנוּ אֶת-נִבְלַת עַבְדֶּיךָ מֵאֹכֵל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם ואת הצדיקים שעושים יותר ממה שמחויבים הרגו
ונתנו את בשרם לחיות⁹¹ **בְּשֵׁר חֲסִידֶיךָ לְחֵיתוֹ-אֶרֶץ: ג** ולא נתבע מהם דם הנרצחים ונחשב
להם כאילו שפכו מים **שִׁפְכוּ דָמָם כַּמַּיִם סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם** באזור ירושלים עירך וערי יהודה **סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם**
ואפילו לא קברו אותם ועל ידי זה היו למאכל לחיות⁹² **וְאִין קוֹבֵר: ד** וגם הדורות שאחר כך
נענשו כבר במה שהגויים שאנחנו שוכנים בתוכם מקללים בנו מרוב בזיונינו **הִינֵינוּ חֲרָפָה**

⁸⁹ פרוש נוסף: בכך שהוא יודע לשאת את כפיו אל ה' בתפילה, יוכל לכוון אותם לדרך האמת.

⁹⁰ ברור שהמזמור הזה נאמר בנבואה, כי אסף חי זמן קצר אחרי בניין הבית, ולא ראה את החורבן. הנבואה מיועדת לדורות הגלות שאחרי החורבן, שיהיה להם מזמור להתפלל בו.

⁹¹ יתכן ש"עבדיך" דוקא ל"עופות השמים" ו"חסידיך" דוקא ל"חיות הארץ", כיון שעבדי ה' עושים את רצונו כאן בארץ, והגויים העלו אותם להיות רק בשמים, ואילו החסידים שייכים לשמים גם בהיותם בארץ, והגויים העבירו אותם להיות חלק מהארץ.

⁹² פרוש נוסף: "ואין קובר", ולכן הם מושלכים לעיניך, ואתה שותק על מותם. העובדה שהגויים לא קברו אותם אינה נחשבת להם חטא, שהרי מה שיקברו ישראל לעתיד לבוא את הרוגי גוג הוא יוצא דופן, ולכן יעשה להם שם בגויים (יחזקאל לט, ג).

לְשִׁכְנֵינוּ וגם שאר האומות שסביבנו מבזים אותנו וקוראים לנו שם של בזיון לַעַג וְקָלָס עַט לְקִיבוּתֵינוּ: ה' ואם כן מה עוד צריך לקרות שהכעס שבא עלינו כתוצאה מחטאי הדורות הקודמים לא ימשך זמן כל כך ארוך עַד-מָה ה' תִּאָּנֵף לְנִצַּח ולמה עדיין הכעס על מה שעבדו אבותינו עבודה זרה ממשיך לבעור ולפגוע גם בנו למרות כל מה שכבר סבלו⁹³ תִּבְעַר כְּמוֹ-אֵשׁ קִנְאֶתְךָ: ו' אלא את הכעס הכמוס שיש לך על הגויים שפוך במלואו ובבת אחת על העמים שבניגוד לישראל כלל אינם מכירים אותך שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא-יִדְעוּךָ ועל מלכויות שבניגוד לישראל אינם רואים אותך בעולם כלל ואינם מפרסמים את שמך וְעַל מַמְלְכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: ז' כי לא רק שאינם יודעים אותך גם אכלו להנאת עצמם את הדורות האלו של עם ישראל שכן יודעים אותך כִּי אֶכַל אֶת-יַעֲקֹב ואת ארצם של ישראל שהיתה הממלכה שקוראת בשמך עשו שממה וְאֶת-נְוֵהוּ הַשָּׁמַיִם⁹⁴: ח' ואף שעוד לא התכפר עוון הדורות הראשונים אל תפעל על פיו אֶל-תִּזְכֶּר-לָנוּ עֲוֹנוֹת רֵאשִׁינִים אלא מהר את הקץ קודם זמנו מצד מידת הרחמים מֵהַר יִקְדָּמוּנִי רַחֲמֶיךָ כִּי אֵין לָנוּ כַּח לְכַפֵּר עַל עֲוֹנוֹתֵנוּ⁹⁵ כִּי דָלוּנוּ מְאֹד: ט' ולכן תעזור לנו לתקן את חטאינו על מנת שתושיע אותנו עֲזָרוּנוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּדִי שְׁנֻשׁוּב לַתּוֹת אֶת הַכְּבוֹד לְהוֹפְעֶתְךָ בְּעוֹלָם וְלֹא נִעְבַּד לְזוֹלַתְךָ עַל-דָּבָר כְּבוֹד-שִׁמְךָ והצל אותנו מהגלות וכסה על החטאים שלא הצלחנו לתקן וְהִצִּילָנוּ וְכִפֵּר עַל-חַטֹּאתֵינוּ כְּדִי שְׁשִׁמְךָ יִשׁוּב לְהוֹפִיעַ בְּעוֹלָם לְמַעַן שִׁמְךָ: י' ולמה ימשך חילול ה' שהגויים אומרים שאיננו נושעים כי אלוקינו לא יכול להושיע לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אִיִּה אֱלֹהֵיהֶם ועל ידי גאולתנו יתקדש שמך בכל העמים יִתְדַע (בגויים) בְּגוֹיִם וְנִזְכָּר אֲנַחְנוּ לְרֵאוֹת אֶת זֶה לְעֵינֵינוּ שאתה נוקם על מה ששפכו אז את דם עבדיך נִקְמַת דָּם-עַבְדֶּיךָ הַשְּׂפִיף: י"א ולא רק תנקום בהם אלא גם תשמע את קול הצער שלנו האסירים בגלות תִּבּוֹא לְפָנֶיךָ אֲנִקְתָּ אֲסִירִי ותגדל זרועך הנוקמת גם להושיע אותנו מהגלות. שיוותרו מאיתנו, כי שם ממיתים אותנו כל הזמן כְּגֹדֶל רֹעַךָ הוֹתֵר בְּנֵי תְמוֹתָה: י"ב ולגויים שאנחנו בתוכם בגלות תתן נקמה גדולה פי שבע ממה שחרפו אותנו כי כגודל קדושת הקב"ה שמקיפה הכל, כך חומרת בזיונו וְהִשָּׁב לְשִׁכְנֵינוּ שְׂבַעֲתִים אֶל-חִיקֶם על מה שחרפו אותנו שבאמת חרפו אותך בזה שאתה אדוננו חֲרַפְתָּם אֲשֶׁר חֲרַפְתָּ אֲדֹנָי: י"ג ויתגלה שאנחנו עמך ואתה דואג לכל מחסורנו כצאן וְאֲנַחְנוּ עִמָּךָ וְצֹאן מִרְעִיתֶךָ וגם אחרי הישועה נשתמש בה להגדיל את שמך ולהודות לך לפי המבט של עולם הבא נוֹדֶה לָךְ לְעוֹלָם ונעביר מדור לדור את שבחך שיתגלו בגאולה⁹⁶ לְדֹר וָדֹר נִסְפֵר תְּהִלָּתֶךָ:

כ' לְמַנְצַח אֶל-שְׁשָׁנִים עָרוֹת לְאַסְפֵי מִזְמוֹר: ב' רִיעָה יִשְׂרָאֵל | הַאֲזִינָה נְהַג כְּצֹאן יוֹסֵף יֵשֵׁב הַכְּרוֹבִים הוֹפִיעָה: ג' לְפָנֶי אֲפָרִים | וּבְנִימָן וּמְנַשֶּׁה עוֹרְרָה אֶת-נְבוֹרֶתְךָ וּלְכָה לִישַׁעֲתָה לָנוּ: ד' אֱלֹהִים הַשִּׁיבֵנוּ וְהֵאָר פְּנֵיךָ וְנוֹשָׁעָה: ה' יִהְיֶה אֱלֹהִים צְבָאוֹת עַד-מֵתִי עֲשֵׂנָת בְּתַפְלַת עַמָּךְ: ו' הֵאֲכִלְתֶּם לָחֶם דְּמִעָה וְתִשְׁקְמוּ

⁹³ פרוש נוסף: אל "תאנף לנצח", אלא "תבער כמו אש קנאתך" לשמך המוחלט על ידי הגויים.

⁹⁴ שני הפסוקים האלו מופיעים גם בירמיהו י, כה: "שִׁפְךָ חֲמַתְךָ עַל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יִדְעוּךָ וְעַל מִשְׁפְּחוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ כִּי אֶכְלוּ אֶת יַעֲקֹב וְאֶכְלָהוּ וְיִכְלָהוּ וְאֶת נְוֵהוּ הַשָּׁמַיִם". באותו פרק יש עוד פסוקים מתהילים.

נראה שיש כאן משל לצאן, שעם ישראל הוא הצאן וה' הוא הרועה, כמו שנאמר בסוף המזמור "ואנחנו עמך וצאן מרעיתך". ולכן אמר "אכל את יעקב" ככבשה, ו"נוהו השמו" - השמו את מקום המרעה שלו.

⁹⁵ פרוש נוסף: כי העם הולך ומידלדל ונגמר בגלות.

⁹⁶ פרוש נוסף: יש כאן סיבות רבות לבקשה שניצל: א) כדי שלא יהיה חילול השם במה שאומרים הגויים. ב) כדי שיהיה קידוש השם בכך שתנקום את דם עבדיך. ג) ראוי שתשמע את תפילת האסיר שסובל בגלות. ד) בגלל החרפה שמבזים אותך בעולם. ה) בגלל ההודאה שנודה לך ונספר לעולם כולו את תהלתך.

בְּדַמְעוֹת שְׁלִישׁ: ז תְּשִׁימֵנוּ מְדוּן לְשִׁכְנֵנוּ וְאִי־בִינוּ יִלְעָנוּ-לָמוֹ: ח אֱלֹהִים צְבָאוֹת
הִשִּׁיבֵנוּ וְהָאֵר פְּנֵיךָ וְנוֹשְׁעָה: ט גִּפְּן מִמְצָרִים תִּסְרַע תִּגְרַשׁ גּוֹזִים וְתִטְעֶה: י פְּנֵית
לְפָנֶיהָ וְתִשְׁרַשׁ שְׂרָשִׁיהָ וְתַמְלֵא-אָרֶץ: יא כִּסּוּ הַרְיִם צִלָּהּ וְעַנְפֵיהָ אֲרֻזֵי-אֵל:
יב תִּשְׁלַח קַצִּירָהּ עַד-גַּם וְאֶל-נְהַר וְיִנְקוּתֶיהָ: יג לָמָּה פָּרַצְתָּ גְדֵרֶיהָ וְאֲרוֹתָ כָּל-
עֲבָרֵי הַרְדֵּף: יד יִכְרַסְמֶנָּה חֲזִיר מִיַּעַר וְזִיז שְׂרָי יִרְעֶנָּה: טו אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוֹב-
נָא הִבֵּט מִשָּׁמַיִם וּרְאֵה וּפְקֹד גִּפְּן זֹאת: טז וְכִנְהָ אֲשֶׁר-נִטְעָה יְמִינְךָ וְעַל-בֶּן
אֲמֻצָּתָה לְךָ: יז שְׂרָפָה כְּאֵשׁ פְּסוּחָה מִנְעֶרֶת פְּנֵיךָ יֵאבְדוּ: יח תְּהִי-יְרֵךְ עַל-אִישׁ
יְמִינְךָ עַל-בֶּן-אָדָם אֲמֻצָּת לְךָ: יט וְלֹא-נָסוּג מִמְּךָ תִּחְיֵנוּ וּבִשְׁמוֹךְ נִקְרָא: כ יִהְיֶה
אֱלֹהִים צְבָאוֹת הִשִּׁיבֵנוּ הָאֵר פְּנֵיךָ וְנוֹשְׁעָה:

זו בקשה על הגאולה, גם מצד שה' דואג לצרכי הפרטים בעם ישראל, וגם מצד
שעם ישראל כולו סבל מספיק, וגם כיון שצריך להשיב את עם ישראל לארץ כדי
להופיע את מגמת ה' בעולם (ויתכן שהמזמור הזה נועד להתפלל על גלות עשרת
השבטים דווקא⁹⁷). **ומתאים לאמרו להתפלל על הגאולה.**

א לַמְנַצֵּחַ על ישראל שנמשלו לשושנה מול אומות העולם שנמשלו לחוחים **אֶל-שִׁשְׁנִים**
מבוסס על סיפור יציאת מצרים **עֲדוֹת לְאֶסְף מְזֻמּוֹר: ב** ה' אתה דואג למחסור של כל פרטי
עם ישראל לכן תשמע את בקשתנו **רַעִה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה** ומוביל את עם ישראל כולו
במדרגת הגלות הנקראת על שם בני רחל אל מקומם⁹⁸ **נְהַג פְּצָאן יוֹסֵף** וכן מצד שאתה
מופיע בעולם דרך עם ישראל ולכן צריך לגאול אותם כדי שתופיע בעולם **יֵשֵׁב הַכְּרוּבִים**⁹⁹
הוֹפִיעָה: ג (שמבחינת הדאגה לעם ישראל) גם לפני עם ישראל שפועלים בדרך הטבע
כבני רחל תעיר את גבורתך הניסית¹⁰⁰ **לְפָנֵי אֶפְרַיִם וּבְנֵימֵן וּמְנַשֶּׁה**¹⁰¹ **עוֹרְרָה אֶת-גְּבוּרַתְךָ**
ותפעל לפי השלבים המביאים את הישועה מהגלות¹⁰² **וּלְכָה לִישְׁעָתָה לָנוּ: ד** ולכן גם
במדרגת המשפט הפשוט השב אותנו לעבודתך **אֱלֹהִים הִשִּׁיבֵנוּ** ואז תפנה אלינו וזה יאיר
אותנו לתת לנו ברכה וננצל מהגלות **וְהָאֵר פְּנֵיךָ וְנוֹשְׁעָה: ה** (ומבחינת מה שאתה מנהל
את העמים בעולם) אמנם מגמתך מתגלה דרך המשפט ודרך פעולות העמים **ה' אֱלֹהִים
צְבָאוֹת** אבל מה עוד צריך שיקרה כדי שלא יפסיק עשן כעסך בעד התפילות של עמך
שמצטברות וצריך שיפעלו **עַד-מֵתִי עֲשֵׂנָת בַּתְּפִלַּת עַמֶּךָ: ו** והרי הם בוכים אליך תמיד כי זה

⁹⁷ שהרי חורבן המקדש אינו מוזכר בו, ולעומת זאת מוזכרים בו בני יוסף כמה פעמים.

⁹⁸ כנגד מה שאמר במזמורים האחרונים שעם ישראל הם כצאן, כגון בפסוקים "נחית כצאן עמך", "לרעות
ביעקב עמו", "ואנחנו עמך וצאן מרעיתך".

פרוש נוסף: מדובר בגלות ממלכת ישראל, שנקראת על שם אפרים.

⁹⁹ כנגד מה שאמר על הארון במזמור עח: "ויתן לשבי עוזה ותפארתו ביד צר".

¹⁰⁰ פרוש נוסף: הוא מזכיר את בני רחל כי מדובר בעשרת השבטים שנקראו על שם אפרים.

¹⁰¹ יתכן שהטעם לסדר זה הוא שיהושע היה מלך מאפרים, ושאלו היה מלך מבנימין, ומנשה לא היה מלך
ממש, אלא רק אבימלך בשכם.

¹⁰² פרוש נוסף: על פי המסורה, "לכה" כאן משמעו "לך", כמו בפסוקים "ולכה אפוא מה אעשה בני"
(בראשת כז, לז), "ולכה אין בשורה מוצאת" (שמואל ב' יח, כב), "שמלה לכה קצין תהיה לנו" (ישעיהו ג,
ו), ואם כן הפרוש הוא: הושיע אותנו למען שמך.

לחם חוקם¹⁰³ ושערי דמעות לא ננעלו הַאֲכַלְתֶּם לֶחֶם דְּמָעָה והדמעות שהם בוכים על כוס הייסורים שאתה משקה אותם הרי אתה מודד אותם בכלי מדידה וכשיתמלא תגאל אותם¹⁰⁴ וּתְשַׁקְמוּ בְּדָמְעוֹת שְׁלִישׁ¹⁰⁵: ז והעמים שסביב עם ישראל בגלות מציקים לו ורבים איתו תְּשִׁימוּ מְדוֹן לְשִׁכְנֵינוּ ואלו שאויבים שלנו באמת לועגים לך¹⁰⁶ וְאֵיבֵינוּ יִלְעָגוּ-לָמוֹ: ז ולכן מצד המשפט של כל קבוצות העמים השב את העם אליך אֱלֹהִים צְבָאוֹת הַשִּׁבְנוּ ותפנה אלינו ותאיר את העם כולו ונצל מהגלות וְהָאָרֶץ פְּנִידָ וְנוֹשְׁעָה: ט (ומצד המטרה להופיע את ה' בעולם) מראש לצורך זה לקחת את עם ישראל שנמשל לגפן¹⁰⁷ ממצרים גֶּפֶן מִמִּצְרַיִם תְּסִיעַ וגרשת מפניו את עמי כנען ונטעת אותו בארץ המתאימה לגדל אותו תִּגְרֹשׁ גוֹיִם וְתַטְעָה: י וגם את הגויים שסביב הארץ נתת בידם שיהיה להם מקום סביבם פְּנִיתָ לְפָנֶיהָ והיא שלחה שורשים להאחו בארץ ומילאה אותה בבני אדם וּתְשַׁרְשׁ שְׁרָשֵׁיהָ וְתִמְלֵא-אֶרֶץ: יא ובצילה חוסים כל הדברים הגדולים והקבועים שבעולם פְּסוּ הַרִים צִלָּה והצל הזה נובע מהמרכז שהוא בית המקדש העשוי בארזים וְעֹנֶפֶיהָ אֶרֶץ-אֵל: יב ושורשיה הקצרים יותר שלחה עד הים הגדול תְּשַׁלַּח קְצִירָה עַד-יָם והשורשים הארוכים יותר עד נהר פרת וְאֶל-נְהַר יוֹנְקוֹתֶיהָ: יג אלא שאז פרצת בפני האומות את גדרותיך המגינות עליה לְמַה פָּרַצְתָּ גְדִירָה וממילא כל מי שעבר עליה כסנחריב ופרעה נכה גרמו לה מארה¹⁰⁸ וְאֶרְוֵה כָּל-עַבְרֵי דָרְךָ: יד עד שנבוכדנצר עקר את שורשיה¹⁰⁹ כְּכֹסְמֵנָה חֲזִיר מִיַּעַר וממילא כל החיות הקטנות שזזות בשדה שהם שאר האומות בזו אותנו וְזִזוּ שְׂדֵי יִרְעָנָה: טו ואתה הנהגת את כל צבאות הגויים האלו כדי לשפוט אותנו ועכשיו שוב אלינו אֱלֹהִים צְבָאוֹת שׁוֹב-נָא והשגח עלינו מהשמים ולא יהיה עוד הסתר פנים הַבֵּט מַשְׁמִימִים וְרֵאֵה ותושיע את עם ישראל שבגלות וּפְקֹד גֶּפֶן זֹאת: טז ואת ארץ ישראל שהיא המקום המוכן לה שנטעת אותה שם בניסים וְכִנָּה אֲשֶׁר-נְטַעָה יְמִינָךָ ועל עם ישראל שהם הבן שנתת לו חוזה מיוחד¹¹⁰ מִבֵּין כָּל הָאוֹמוֹת לַעֲבֹד אוֹתְךָ וְעַל-בֶּן אֲמִצְתָּה לָךְ: יז ועכשיו גפן זו שרופה באש וענפיה זמורים¹¹¹ שְׂרָפָה בְּאֵשׁ כְּסוּחָה ואם תמשיך לתת בהם פניך לרעה להרחיקם, יאבדו לגמרי מַגְעֶרֶת פְּנִידָ לְאֲבָדוֹ: יח תופיע רוחך להניע אותנו בעולם שנגלה אותך בו¹¹² תְּהִי-יָדְךָ עַל-אִישׁ יְמִינָךָ שמכל בני האדם נתת לנו כח מיוחד לגלות אותך עַל-בֶּן-אָדָם

¹⁰³ כמו שאמר במזמור מב: "הִיְתָה לִי דְמָעָתִי לְחֶם יוֹמָם וְלִילָה בְּאֶמֶר אֵלֵי כָּל הַיּוֹם אֵיךָ אֶלְהִידָךְ".

¹⁰⁴ "שליש" הוא כלי מדידה, כמו בפסוק: "מִי מִדְּ בְשֵׁעֶלּוֹ מֵיִם וְשָׁמַיִם בְּבִרַת תִּפְנוּ וְכָל בְּשֵׁלֶשׁ עֶפֶר הָאֶרֶץ" (ישעיהו מ, יב). כעין מה שנאמר כאן, אמר במזמור נו: "שִׁימָה דְמָעָתִי בְּנֶאֱדָךְ הֲלֵא בְּסִפְרָתְךָ".

¹⁰⁵ כנגד מה שאמר במזמור עח שהאכילם את המן והשקה אותם מהסלע.

¹⁰⁶ "למו" אינו "לנו" אלא "להם". כאן נקט לשון זו כלשון יפה כלפי ה': במקום לומר "ילעגו לך", הוא אומר כאילו ילעגו לעצמם.

נראה שהצרות המנויות כאן הן כנגד "ה' אלוקים צב-אות": התפילה ש"עשנת" בה היא אל ה', ואלקים שהוא השופט האכילנו "לחם דמעה", ומצד שהוא שולט בצבאות העולם, שם אותנו "מדון לשכנינו".

¹⁰⁷ נראה שעם ישראל נמשל לגפן לומר שהוא יכול לתת פרי משובח במיוחד, כמו יין, אלא שצריך לזה עבודה ותהליך ארוך, ואינו פרי טבעי ומיידי.

¹⁰⁸ אין לפרש "ארוה" מלשון "אורה תאנים", כי אין זו לשון תנ"כית, אלא היא מלשון "ארור", כלומר לקחו את טובה.

¹⁰⁹ לשון "כרסום" אינו מופיע עוד בתנ"ך. הנזק הייחודי שחזיר בר עושה לגפנים הוא עקירת השורשים, וכיון שזה מתאים למזמור כולו, פרשתי כך.

פרוש נוסף: אם נאמר שמדובר רק בעשרת השבטים, החזיר הוא סנחריב.

¹¹⁰ "אמצת" מלשון "אומץ". אין לפרשו מלשון אימוץ ילד, שהרי אין זה מונח תנ"כי.

¹¹¹ "לכסה" בארמית פרושו לימור. זה לא רחוק כל כך מפרושו בימינו, אבל יותר מתאים כאן.

¹¹² "תהי ידך" הוא ביטוי נדיר. אולי הוא כמו בפסוקים "הִנֵּתָה עָלַי יָד ה' וַיּוֹצֵאֲנִי בְרוּחַ ה' וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבְּקָעָה" (יחזקאל לז, א), "כִּי אֲמַרְנוּ לְמַלְךָ לְאֹמֶר יָד אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מִבְּקָשָׁיו לְטוֹבָה וְעַל זָפוֹ עַל כָּל עֲזָבָיו" (עזרא ה, כב).

אמצת לך: יט ואנחנו לא הולכים אחור מלהיות עמך **ולא-נסוג ממך** ולכן החייה אותנו גם לעתיד, ונוכל לקרוא בשמך בעולם, שזו המטרה **תחינו ובשמך נקרא:** כ לכן, מצד המגמה שבה אתה שופט את כל צבאות העולם, השב אותנו בתשובה אליך **ה' אלהים צבאות השיבנו** ופנה אלינו והאר אותנו כדי שנגלה אותך וניצל מהגלות **האר פניך ונושעה:**

פא א למנצח | על-הגתית לאסף: ב הרנינו לאלהים עוזנו הריעו לאלהי יעקב: ג שאו-זמרה ותנו-תף פנור נעים עם-נבל: ד תקעו בחדש שופר בפסח ליום חגנו: ה פי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב: ו עדות | ביהוסף שמו בצאתו על-ארץ מצרים שפת לא-ידעתי אשמע: ז הסירותי מסבל שכמו כפיו מדיד תעברנה: ח בצרה קראת ואחלצך אענה בסתר רעם אבחנוך על-מי מריבה סלה: ט שמע עמי ואעידה בך ישראל אם-תשמע-לי: י לא-יהנה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נגר: יא אנכי | יהנה אלהיך המעלה מארץ מצרים הרחב-פיה ואמלאהו: יב ולא-שמע עמי לקולי ישראל לא-אבה לי: יג ואשלחנהו בשרירות לבם ילכו במועצותיהם: יד לו עמי שמע לי ישראל בדרכי יהלכו: טו במעט אויביהם אכניע ועל צריהם אשיב ידי: טז משנאי יהנה יכחשו-לו ויהי עתם לעולם: יז ויאכילהו מתלב חטה ומצור דבש אשביעה:

מזמור זה הוא תשובה למזמורים הקודמים¹¹³: ה' מסביר שאריכות הגלות היא במשפט, שהוא ענין חשוב בעולם, ושפט אותם על שעבדו עבודה זרה; ואומר שמיד כשישובו, יגאל אותם, והדבר תלוי בהם. **ומתאים לאמרו בימי הדין ובמיוחד בראש השנה.**

א למנצח על-הגתית לאסף: ב תנו שבח לה' השופט את העמים ומציל אותנו מהגלות **הרנינו לאלהים עוזנו** ותריעו בקול שופר להתקבץ סביב ה' השופט אותנו שלכן שם אותנו בגלות **הריעו לאלהי יעקב:** ג ושאו למעלה פרוט של טובותיו **שאו-זמרה** ותנעו ככלי נגינה לומר שההתקבצות סביב ה' והמשפט טובים לנו¹¹⁴ **ותנו-תף פנור נעים עם-נבל:** ד ובראש חודש תשרי תתקעו בשופר בראש השנה¹¹⁵ **תקעו בחדש שופר** בכסא הדין¹¹⁶: המוצב אז שלנו עצם המשפט הוא חג **בפסח ליום חגנו:** ה כי זה חוק קבוע לעם ישראל לתקוע בשופר **פי חק לישראל הוא** כיון שה' שופט את כל הפרטים ביום הזה **משפט לאלהי יעקב:** ו ואת הגאולה שם לעדות לדורות בעם ישראל, הנוהג על פי דרכי העולם בגלות,

¹¹³ השאלות שנשאלו בהם: "עד מתי עשנת בתפילת עמך", "עד מה ה' תאנף לנצח תבער כמו אש קנאתך", "האפס לנצח חסדו גמר אומר לדור ודור".

¹¹⁴ תקיעת השופר היא קצת כמו נגינה, ולא רק להתאספות ולחרדה.

¹¹⁵ ענין ראש השנה נזכר כאן כדי להראות שהמשפט טוב לנו, ואנחנו שמחים בו, וכך גם המשפט על שעבדו עבודה זרה.

¹¹⁶ "כסא" נכתב לפעמים בתנ"ך "כסה", כמו בפסוקים "שש מעלות לפסה וראש עגל לפסה מאתרי" (מלכים א', י"ט), "מאחז פני כסה פרושו עליו עננו" (איוב כו, ט).

פא

שנקרא על שם יוסף **עדות ביהוסף שמו** כשיצא ה' על ארץ מצרים להכות בהם¹¹⁷ **בצאתו על-ארץ מצרים** שאז היינו בגלות ושמענו סביבנו את שפתם של המצרים **שפת לא-ידעתי אשמע**: ז והסרתי מהם את משא הלבנים שסבלו על שכמם **הסירותי מסבל שכמו וכפות רגליו לא היו צריכות עוד לדרוך בדוד התבן ללבון לבנים פפיו מדוד תעברנה**: ח ואז למדת שכיון שאתה קורא לי בצרתך אני מציל אותך **בצרה קראת ואחלצך** אבל התשובה לזעקתכם היתה בגובה הרבה יותר גבוה מהישועה עצמה כי הבאתי אותך להר סיני ששם נגליתי בקולות ועשן המסתיר אותי **אענך בסתר רעם** ובחנתי אותך בכל נסיונות המדבר כמי מריבה וכדומה אם תשמע למצוותי באופן תמיד¹¹⁸ **אבחנך על-מי מריבה סלה**: ט ואמרת לי לך ששמעו את מצותי ותהיו עמי ואעיד מה יהיה לכם אם תשמעו בקולי **שמע עמי ואעידה בך ישאל אם-תשמע-לי**: י לא יהיה לך אפילו בביתך פסל שצריך להוציאו החוצה **לא-יהיה בך אל זר** ולא תעבוד לאלהי נכר הארץ גם אם לא בביתך **ולא תשתחוה לאל נכר**: יא אלא אני ה' הוא אלוקיך **אנכי ה' אלהיך** שהעליתי אתכם מארץ מצרים¹¹⁹ **המעלך מארץ מצרים** שאם תעשו כך, כל מה שתרחיבו פיכם לבקש, אמלא אותו לפי כלי הקיבול שלכם **הרחב-פיה ואמלאהו**: יב אלא שעמי לא רצה לשמוע לעצתי **ולא-שמע עמי לקולי** ועם ישראל לא הסכים לקבל עליו את המצוות שלא לעבוד עבודה זרה **וישראל לא-אבה לי**: יג ולכן שלחתי אותם בגלות כיון שהלכו לפי מה שלבם ראה¹²⁰ **ואשליחהו בשרירות לבם** וכיון שזה מה שיעץ להם ליבם, להיות כעמי הארצות, ילכו לשם להיות ביניהם **ילכו במועצותיהם**: יד אבל גם עכשיו בגלות אם עמי ישמע לי לקבל עליו את עצתי **לו עמי שמע לי** וילכו בדרכי מצוותי **ישאל בך כפי יחלכו**: טו בזמן מועט אכניע את הנלחמים בהם **כמעט אויביהם אכניע** ואשיב את ידי הקשה מעליהם אל המצרים להם **ועל צריהם אשיב ידי**: טז ואז יהיה רווח לשונאי ה' **משנאי ה' יכחשו-לו** וזמן השילום שלהם יהיה לעולם הבא¹²¹ **ויהי עתם לעולם**: יז ואת עם ישראל יאכיל ה' כל צורכו בעולם הזה **ויאכילהו מחלב חטה** ויתן לו גם את כל מנעמי העולם¹²² **ומצור דבש אשביעך**:

כב « מזמור לאסף אלהים נצב בעדת-אל בקרב אלהים ישפט: ב עד-מתי תשפטו-עול ופני רשעים תשאו-סלה: ג שפטו-הל ויתום עני ורש הצדיקו: ד פלטו-הל ואביון מיד רשעים הצילו: ה לא ידעו | ולא יבינו בחשכה יתהלכו ימושו כל-מוסדי ארץ: ו אני-אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם: ז אכן פאדם תמותון וכאחד השרים תפלו: ח קומה אלהים שפטה הארץ כי-אתה תנהל בכל-הגוים:

¹¹⁷ כמובן, מליצה זו לקוחה מהפסוק "ויצא יוסף על ארץ מצרים" (בראשית מא, מה).

¹¹⁸ פרוש נוסף: בכל הדורות יש גם ייסורים בתור בחינה, ולא רק בתור עונש.

¹¹⁹ אלו שתי הדברות הראשונות "אנכי" ו"לא יהיה לך".

¹²⁰ "שרירות" מלשון "שור" ו"שוררי", שהם ענין של ראייה. אין זה במובן "שריר" שבלשוננו.

¹²¹ פרוש נוסף: שונאי ה' מכחישים את קיומו, והוא אינו נפרע מהם מיד, כדי שתהיה להם בחירה חופשית, אלא משפטם יהיה לעולם הבא.

¹²² על פי שירת האזינו: "ירכבהו על כמתי ארץ ויאכל תנובת עדי וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור: קמאת בקר וחלב צאן עם חלב פרים ואילים בני קשן ועתודים עם חלב פליות חטה ודם ענב תלמה קמר". הקשר הוא ששירת האזינו מדברת על הגלות, ומה שה' הזהיר בשירה אכן קרה, ולכן אל תתפלאו על אריכות הגלות, אלא שובו בתשובה ואז תהיו זכאים במשפט.

המזמור אומר שבגלל עיוות המשפט, העם יוצא לגלות¹²³. ומתאים לאמרו על המשפט שעושים בני אדם, ובמיוחד על עיוות משפט.

א מזמור לאסף העדה המתקבצת לשפוט שייכת לה' ואלוקים עומד בתוכה אלהים נצב בעדת-אל ושופט דרך רוח הקודש שבשופטיים, שלכן הם נקראים 'אלהים'¹²⁴ בקרב אלהים ישפט: ב ואם כן כמה אפשר להאריך לכם שתשפטו לפי רווח אישי ולא לפי הצדק¹²⁵ עד-מתית תשפטו-עול ובאופן תמידי נותנים עדיפות לרשעים שמשחדים אתכם ופני רשעים תשאו-סלה: ג ובאמת תפקידכם לחפש את חסרי האמצעים שלא באים כלל למשפט ולעשות להם משפט מול עושקיהם שזה תיקון החברה שפטו-דל ויתום ולשפוט בצדק גם את אלו שלא יכולים לתת שוחד עני ורש הצדיקו: ד ואלו וגם אלו להציל בפועל מצרתם פלטו-דל ואביון ומיד הרשעים שעכשו אתם נושאים להם פנים, על ידי שוטרים שיכופו את קיום הדין מיד רשעים הצילו: ה אבל הם לא ידעו את משפט התורה לא ידעו ולא ינסו להבין את דברי בעלי הדינים לדעת מתוכם מה נכון ולא יבינו וגם אם כן, יתהלכו בחשכה כי השוחד יעוור פקחים¹²⁶ בחשכה יתהלכו והארץ תגלה כיון שיסוד הארץ הוא המשפט¹²⁷ והם מוטטו אותו ימוטו כל-מוסדי ארץ: ו אני קראתי לשופטים 'אלהים' שהם כמוני אני-אמיתי אלהים אתם ועל ידי זה כל עם ישראל יהיו בני ויתנהגו לפי המבט העליון ובני עליון כלכם: ז אבל בניגוד למה שאמרתי לא רק שאינכם אלהים אלא תמותו במלחמה כמו שאר בני אדם שימותו בה אכן כאדם תמותו ולא רק שאינכם בני עליון אלא תפלו ממעמדם כמו שאר שרי הממלכה שיפלו בנפילתה וכאחד השרים תפלו: ח ולא נותר לנו אלא להתפלל אל ה' שיקום וישפוט את משפטנו מיד הגויים קומה אלהים שפטה הארץ כי אתה לקחת אותנו לך לנחלה מכל הגויים¹²⁸ כי-אתה תנחל בכל-הגוים:

יז לחודש פלג א שיר מזמור לאסף: ב אלהים אל-דמי-לך אל-תחרש ואל-תשקט אל: ג כי-הנה אויביך יהמיון ומשנאיך נשאו ראש: ד על-עמך יערימו סוד ויתעצו על-צפוניך: ה אמרו לנו ונכחיהם מגוי ולא-יזכר שם-ישראל עוד: ו כי נועצו לב-יחדו עליך ברית יכרתו: ז אהלי אדום וישמעאלים מואב והנררים: ח גבל ועמוז ועמלק פלשת עם-ישבי צור: ט גם-אשור נלח עמם היו זרוע לבני-לוט סלה: י עשה-להם כמדון פסיסרא כיבין בנחל קישון: יא נשמדו בעין-דאר היו דמן לאדמה: יב שיתמו גדיבמו פערב וכזאב וכזבא וכצלמזע כל-נסיכמו: יג אשר אמרו נירשה לנו את נאות אלהים: יד אלהי שיתמו כנלגל כקש לפני-ריוח: טו כאש תבער-יער וכלהבה תלהט הררים: טז כן תרדפם בסערך

¹²³ כמו שצועקים הנביאים - עיין למשל ישעיהו א, ישעיהו נט, ירמיהו ה, ירמיהו כב, עמוס ה, מיכה ג.

¹²⁴ כמו בפסוק: "עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח).

פרוש נוסף: ה' שופט גם את תוכם של הדיינים, לבחון את כוונותיהם.

¹²⁵ וכיון שאי אפשר להאריך לכם עוד, תגלו ולא תשפטו יותר.

¹²⁶ פרוש נוסף: אבל הם "לא ידעו" מה המשפט האמיתי, ו"לא יבינו" שזה יגרום להם גלות, ולכן "יתהלכו בחשכת" ארץ העמים והצרות.

¹²⁷ כמו שנאמר "מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כט, ד).

¹²⁸ נראה שהמזמור רומז קצת לדור המבול ולדור הפלגה, שזו היתה הבעיה שלהם: "כי מלאה הארץ חמס" (בראשית ו, יג), והחוטאים היו "בני האלהים". ולכן הוא אומר כאן "ימוטו כל מוסדי ארץ" כנגד המבול, ו"אתה תנחל בכל הגוים" כנגד הפלגה, שאז ה' הנחיל לכל גוי את ארצו, ולקח מתוכם את אברהם להיות לו.

וְכִסּוּפְתָהּ תִּבְהַלְמֶם: יז מִלֵּא פְנֵיהֶם קָלוֹן וַיִּבְקְשׂוּ שְׁמֹנֶה יְהוָה: יח יִבְשׂוּ וַיִּבְהַלְלוּ
עַד-עַד וַיִּחַפְּרוּ וַיֵּאבְדוּ: יט וַיִּדְעוּ כִּי-אַתָּה שְׁמֹנֶה יְהוָה לְבַדְּךָ עֲלֵיוֹן עַל-כָּל-
הָאָרֶץ:

זו בקשה שה' יילחם בגויים מצד שהם אויביו ומתנגדים לרצונו בעולם, עד שייכנעו בפני ה'. ומתאים לאמרו נגד הגויים המציקים לישראל, ובשעת מלחמה בהם.

א שיר מזמור לאסף: ב בקשתנו שיגיע כבר הזמן שלא תנהג עוד כאילו אתה דומם ואינך עושה דבר **אלהים אל-דמי-לך** וגם לא כמי שיכול לעשות אבל לא שומע חרפתו **אל-תִּחַרֵּשׁ** ולא כמי ששומע אבל בוחר לשבת בשקט **ואל-תִּשְׁקֹט אל**: ג שהרי אויביך משמיעים קול המון נגדך **כי-הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִהְיֶינּוּ** והשונאים את דרכך הרימו ראשם בגאווה להלחם בך **וּמִשְׁנֵאֶיךָ נִשְׂאוּ רֹאשׁ: ד** דרך מה שיתקבצו לחבורה סגורה למצוא דרכי ערמה להתגבר על ישראל שהם עמך **על-עמך עֲרִימוּ סוּד** ומחפשים עצה לנצח את ישראל שצפונים ומוגנים אצלך **וַיִּתְעַצּוּ עַל-צְפוּנֶיךָ: ה** וכוונתם להשמיד את עם ישראל מלהיות עם **אֲמָרוּ לָכֵן וַנִּכְחִידֶם מִגּוֹי** וגם על הפרטים שישארו לא יקרא עוד שם ישראל **וְלֹא-יִזְכָּר שֵׁם-יִשְׂרָאֵל עוֹד**¹²⁹: ו ובאמת העצה הכמוסה בליבם כולם יחד **כִּי נִוְעָצוּ לָב יַחְדָּו** זה נגד הופעתך בעולם ובשביל להעלימה כורתים ביניהם ברית **עֲלֶיךָ בְרִית יִכְרְתוּ: ז** שכוללת את כל שכני ארץ ישראל, וישבי המדבר שבדרום: אדום, וישמעאל המפוזרים שם **אֲהֲלֵי אֲדוּם וַיִּשְׁמְעֵאלִים** ויושבי המדבר שבמזרח: מואב וההגיראים¹³⁰ **מוֹאָב וְהַגְּרִיס: ח** ויושבי צפון מזרח הארץ: גבל הסמוכה ללבנון¹³¹ ועמון, ועמלק המפוזרים שם **גָּבֵל וְעַמּוֹן וְעַמְלָק** ויושבי הים במערב: הפלשתים והצורים **פְּלִשְׁתִּים עַם-יִשְׂבֵי צוּר: ט** וגם מהרחוקים מהארץ נוסף עליהם אשור **גַּם-אַשׁוּר נִלְוֶה עִמָּם** שיגלה אותנו באופן קבוע ובוזה יעזור למואב ועמון שישבו בערינו¹³² **הֵיוּ זְרוּעֵי לִבְנֵי-לוּט סֵלֶה: י** ולכן השמד את צבאותיהם על ידי נס שבתוך הטבע כצבא מדין בידי גדעון **עֲשֵׂה-לָהֶם כְּמִדְיָן** או בדרך ניסית לגמרי כצבא יבין ושר צבאו סיסרא שנשמדו על ידי נחל קישון¹³³ **כְּסִיסְרָא כְּנִבִין בְּנַחַל קִישׁוֹן: יא** שנשמדו לגמרי באזור עין דאר¹³⁴ ולא קמו עוד כממלכה **נִשְׁמְדוּ בְּעֵין-דָּאר** והיו מפוזרים על פני האדמה כדברים שאין בהם צורך **הֵיוּ דָמֹן לְאַדְמָה: יב** ושים את הגדולים שבהם¹³⁵ כשרי מדין

¹²⁹ נראה שיש כאן דבר כנגד דבר: "אל דמי לך", שהרי כיון שאתה דומם הם "יהמיון ונושאים ראש"; "אל תחרש" מלשמוע את "סודם שיערימו על עמך ויתיעצו על צפונך"; "ואל תשקוט" מלהושיע ממה שרוצים "להכחידנו מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד".

¹³⁰ כמו שנאמר: "ובימי שאול עשו מלחמה עם ההגראים ויפלו בגדם וישבו בפתחיהם על כל פני מזרח לגלעד" (דברי הימים א' ה, י).

¹³¹ כמו שנאמר: "והארץ הגבלי וכל הלבנון מזרח השמש" (יהושע יג, ה).

¹³² כמו שנאמר למשל: "לבני עמון פה אמר ה' הבנים אין לישראל אם יורש אין לו מדוע ירש מלכם את גד ועמו בערי ישב" (ירמיהו מט, א).

¹³³ כמו שנאמר: "מן שמים נלקמו הכוכבים ממסלותם נלקמו עם סיסרא: נחל קישון גרפם נחל קדומים נחל קישון תדריך נפשי עז" (שופטים ה, כ-כא).

¹³⁴ לא ידוע על מלחמה באזור עין דאר. יתכן שהוא ליד נחל קישון.

¹³⁵ בתנ"ך, לפעמים "נדיב" הוא במשמעות של גדול ולא רק מי שמתנדב, כגון "מקום מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב עם נדיבים נכסא כבוד ונחלם" (שמואל א' ב, ח), "שפך בוז על נדיבים ונתעם פתהו לא דרך: וישגב אביון מעוני" (תהלים קז, מ).

פרוש נוסף: הרוג גם את הטובים שבהם, כיון שהם מניעים את עמם נגד ישראל "כעורב וכזאב".

עורב וזאב שמתו שיתמו נדיבמו פערב וכזאב ואת מלכיהם שנסכו עליהם בשמן שים כזב וצלמונע מלכי מדין שהרג גדעון וכזבח וכצלמונע כל-נסיכמו: יג על מה שחשבו לרשת לעצמם את ארץ ישראל שהיא המקום הנאות לאלקים לא להם אשור אמרו נירשה לנו את נאות אלהים: יד ולכן אתה המשגיח עלינו תרחיק אותם מאיתנו כגלגל קש שמתגלגל בקלות ברוח אלהי שיתמו כגלגל פקש לפני-רוח: טו ומי שרב כעצי היער או כבד ויציב כהרים תשרוף ותשמד¹³⁶ כאש תבער-יער וכלהבה תלהט הרים: טז כך תרדוף אחרי הראשונים בסערת רוחך להרחיקם פן תרדפם בסערך וסופתך תלבה את האש ותשמד את האחרונים מהרה ובסופתך תבהלם: יז והנותרים תהיה הופעתם בעולם מלאה בוושה על מה שעשו וידעו שהם קלים לעומתך מלא פניהם קלון ואז יחפשו גם הם את הופעתך בעולם ויבקשו שמוך ה': יח ואלו שלא ישוּבו אליך יתביישו ויפחדו מנקמתך לעולם יבטו ויבהלו עדי-עז ועלימו את עצמם ולא יהיו עוד ויחפרו ויאבדו: יט והנותרים ידעו שאתה הוא שמתגלה בשם ה' הגדול בעולם ויזעו פי-אתה שמוך ה' והאליילים אינם שותפים לך לבדך ומבטך עליון לפי השמים אבל שולט גם על כל מה שיש בארץ עליון על-כל-הארץ:

פד א למנצח על-הגתית לבני-קרח מזמור: ב מה-ידידות משפנותיך יהנה צבאות: ג נכספה וגם-פלתה | נפשי לחצרות יהנה לפני ובשרי ירננו אל אל-קיי: ד גם-צפור | מצאה בית ודרור | קן לה אשר-שתה אפרחיה את-מזבחתיך יהנה צבאות מלפי ואלהי: ה אשרי יושבי ביתך עוד ותללוך סלה: ו אשרי אדם עז-לו בך מסלות בלבבם: ז עברי | בעמק הבקא מעין ישיתוהו גם-ברכות יעטה מורה: ח ילכו מתיל אל-חיל יראה אל-אלהים בציון: ט יהנה אלהים צבאות שמעה תפלתי האזינה אלהי יעקב סלה: י מגנני ראה אלהים והבט פני משיחך: יא כי טוב-יום בחצריך מאלף בחרתי הסתופף בבית אלהי מדור באהלי-רשע: יב כי שמש | ומגן יהנה אלהים תן וכבוד ותן יהנה לא ימנע-טוב להלקים בתמים: יג יהנה צבאות אשרי אדם בטח בך:

המזמור אומר שהעיקר הוא קרבת אלוקים, והיא הדבר שחסר לנו בגלות, ובזכותה ובשבילה נצא מהגלות. ומתאים לאמרו ליישר את המבט, לזכור שקרבת אלוקים היא העיקר בעולם הזה; וכן כדי לבקש על הגאולה.

א למנצח על-הגתית לבני-קרח¹³⁷ מזמור: ב עד כמה רוצה נפשי להיות קרובה לבית המקדש מה-ידידות משפנותיך שכל הצבאות בעולם שלך ולכן עיקר השאיפה אליך¹³⁸ ה' צבאות: ג נפשי משתוקקת ולא מגיעה למימוש כי היא בגלות עד שכביכול נגמרת נכספה וגם-פלתה נפשי לפעול בעולם מצד הקודש כך שכל העולם נהיה הצד החיצוני של בית

¹³⁶ פרוש נוסף: חמתך "תבער" בהם בעוצמה רבה כמו אש ששורפת "יער" שלם, וכמו "להבה" שמלוהטת על ידי הרוח שיש בהרים, ולא כקש שנשרף מהר ובחום מועט.

¹³⁷ בני קורח הם משפחת לויים. כל מזמוריהם מדברים על הגאולה מהגלות מצד קרבת אלוקים שבה. קשה לדעת אם היו בזמן דוד והתנבאו על הגלות, כדי שיהיו לישראל בגלות תפילות להתפלל עליה, או שהיו בזמן גלות בית ראשון או אחריה. ויש ראיות לכאן ולכאן.

¹³⁸ יתכן שנאמר כאן "צב-אות" כיון שרוב בני האדם "מתיידידים" עם דברים כמו כח, כסף, ממשלה, וכבוד, אבל כל אלו הם "צבאות" שלך, ולכן העיקר שראוי לאדם לחמוד הוא להיות קרוב אליך.

פד

המקדש לְחֻצוֹת ה' שלא רק רצוני ורגשותי אלא אפילו הבשר עצמו משבחים את ה' בכל מה שהם עושים שהוא א-ל המופיע בחיים לְבִי וּבְשָׁרִי יִרְנְנוּ אֶל אֱלֹהֵי: ז והיום בית המקדש חרב עד שציפורים מקננות במזבח, אבל בנמשל עם ישראל עוד ישוב מהגלות כמו הציפור וימצא אותך בבית המקדש גַם-צִפּוֹר מִצֵּאָה בַּיִת וגם בגלות הוא חופשי באופן פנימי ומוצא לו משכן עראי של קרבת אלוקים בבתי כנסיות ומדרשות וְדִרּוֹר קֵן לָהּ עד ששימו בזכות זה את הדורות הבאים לעבוד אותך ממש בבית המקדש אֲשֶׁר-שָׁתָה אֶפְרַחֶיהָ אֶת-מִזְבְּחוֹתֶיךָ שגם כשאתה משאיר אותנו בידי צבאות הגויים אנחנו חופשיים ורק אתה מלכנו ולך נעבוד ולא להם ולא להיהם¹³⁹ ה' צְבָאוֹת מֶלְכִי וְאַלְהֵי: ז ויציבים בעולם יהיו הדורות שישבו בביתך ממש כציפור אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ והם עוד ישבחו אותך באופן תמידי כשזה יקרה¹⁴⁰ עוֹד יִהְלֹךְ סֶלָה: ו אבל גם עכשיו מיוצב בעולם האדם הצדיק שלא ניתן לשנותו מלדבוק בך כדור אֲשֶׁרִי אֲדָם עוֹד-לוּ בְךָ שיש להם דרכים מוכנות בליבם לעבוד אותך גם אם לא יוכלו להגיע למקדש בפועל מִסְלוֹת בְּלִבָּם: ז והם הולכים באופן זמני בגלות, שבבל היא כעמק של בכי עֲבָרִי בְּעֵמֶק הַבְּכָא אבל מדמעותם יוציאו מעין של קרבת אלוקים מְעִין יִשְׁתַּחֲוּ עַד שיבוא הגשם הראשון של הגאולה ויעטוף את האדמה בברכות שתצמיח כל מה שנזרע בעם ישראל בזמן הגלות¹⁴¹ גַם-בְּרִכּוֹת יַעֲטָה מוֹרָה: ז ויתאספו חיל אנשים גדול יותר ויותר יִלְכּוּ מִחֵיל אֶל-חֵיל ויבואו להראות את פני ה' בבית המקדש¹⁴² יִרְאָה אֶל-אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן: ט ותשמע תפילתנו לשוב לציון על אף המשפט המגיע לנו והנהגת צבאות הגויים השולטים בנו ה' אֱלֹהִים צְבָאוֹת שְׁמַעָה תִּפְלְתִי והטה אוזןך לתפילתנו בכל דור ודור באופן תמידי כי תפילה לקרבת אלוקים מכוונת לרצונך הַאֲזִינָה אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סֶלָה: י ומצד המשפט השגח עלינו להגן עלינו מהגויים והצרות בגלות מִגִּנְנוּ רְאָה אֱלֹהִים ותוביל תהליך שמגמתו להביא את המשיח וְהִבֵּט פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: יא ואנחנו כל כך מבקשים את הגאולה כי טוב לנו אפילו יום אחד בעבודתך בעולם בשמך פִּי טוֹב-יוֹם בְּחֻצְרֶיךָ יותר מאלף ימים שלא בעבודתך¹⁴³ מֵאֲלָף ואני מעדיף להיות בעולם הזה על סף הדלת של בית אלוקי שהוא קבוע לעולם הבא בְּחֻצְרֵי הַסְּתוֹפִים בְּבֵית אֱלֹהֵי מַלְגוֹר באופן קבוע אצל הרשעים שחיהם כאוהל עראי שאחר מותם לא נשאר ממנו כלום מִדּוֹר בְּאֶהְלֵי-רְשָׁע: יב כי ה' הוא שמש כלפי האומות ש"ליהט אותם היום הבא" ואהלי הרשע שלהם לא מגינים מפניו אבל מגן על ישראל המסתופפים בביתו¹⁴⁴ פִּי שְׁמֵשׁ וּמִגֵּן ה' אֱלֹהִים ולעולם הבא ששם ביתו קבוע יתן לנו חן בעיניו וכבוד חֵן וְכִבוֹד יִתֵּן ה' וגם בעולם הזה לא ימנע את הטוב אם אפשר לתת, בתנאי שהולכים בשלמות ואין מנסים להשיג בזה רווח חומרי¹⁴⁵ לֹא יִמְנַע-טוֹב לְהִלְכֵם

¹³⁹ לכן בוודאי נחזור, כי מקומנו בגלות נשאר לא הגיוני ולא בא לידי איזון, כמו ציפור דרור שאי אפשר לתרבת אותה ולכלוא אותה.

¹⁴⁰ פרוש נוסף: כיון שכל כך "נכספה וכלתה נפשנו" עד שכאילו גם עכשיו אנחנו "יושבים בביתך", ברור שגם נגיע לזה, ו"עוד נהלל" אותך.

¹⁴¹ פרוש נוסף: "מורה" התורה לעם ילבש את ברכותיהם, שבזכות זה תבוא הגאולה.

פרוש נוסף: כשיעברו בגלות לצאת ממנה, ה' ינהל אותם על מבועי מים, כמו שנאמר בנבואות, ויורה להם את הדרך לארץ, ויברכו אותו על כך.

¹⁴² פרוש נוסף: יאספו כח יותר ויותר בתהליכי הגאולה, עד שיגיעו לשלב שיוכלו להקים את בית המקדש.

¹⁴³ פרוש נוסף: אנחנו מוכנים לקבל ייסורים ולקצר משנותינו אלף ימים של גלות, כדי לזכות ליום אחד "בחצריך".

¹⁴⁴ פרוש נוסף: כי ה' יהיה "שמש" הצלחתנו כשתבוא המגמה הסופית, וגם בנתיים בזמן המשפט, אלקים "מגן" עלינו מצרות, כמו שאמרנו "מגיננו ראה אלקים".

¹⁴⁵ פרוש נוסף: יש שלוש אפשרויות שהגאולה תבוא קודם זמנה: א) מצד "שמש", שייסורים יקצרו את זמן הגלות, ועל ידם ה' "מגן" עלינו. ב) בתור "חן וכבוד", כלומר חנינה. ג) שנהיה זכאים ש"הולכים בתמים".

בתמים: יג ולכן גם בגלות בין צבאות העולם העיקר לבטוח בר והבוטח בר יציב באמת
ה' צבאות אשרי אדם בטח בד'

פה * למנצח | לבני-קרח מזמור: ב רצית יהונה ארצה שבת (שבות) שבת
יעקב: ג נשאת עון עמך כסית כל-חטאתם סלה: ד אספת כל-עברתך השיבות
מחרון אפך: ה שובנו אליהי ישענו והפר כעסך עמנו: ו הלעולם תאנה-בנו
תמשך אפך לדר נדר: ז הלא-אתה תשוב תחינו ועמך ישמחו-בך: ח הראנו
יהנה חסדך וישעך תתן-לנו: ט אשמעה מה-ידבר האל | יהנה פי | ידבר
שלוש אל-עמו ואל-חסידי ואל-ישובו לכסלה: י אד | קרוב ליראיו ישעו
לשכן כבוד בארצנו: יא חסד-ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו: יב אמת מארץ
תצמח וצדק משמים נשקף: יג גם-יהנה יתן הטוב וארצנו תתן ויבילה: יד צדק
לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו:

המזמור שואל למה שיבת ציון בבית שני לא תהיה הגאולה הכללית, וישבו כל
הגלויות¹⁴⁶? ועונה שלשם כך צריך את זכות ישראל, שתהיה בסיס הגאולה, ועל
גבי זה יבוא השפע מאת ה'. **ומתאים לאמרו לבקש על הגאולה.**

א למנצח לבני-קרח מזמור: ב הרי כבר התרצית לארץ ישראל להשיבה לדינו רצית ה'
ארצה והחזרת את הדור שנשבה לבבל שבת (שבות) שבת יעקב: ג ואם כן כבר נשאת
עליך את עיוות המחשבה שלהם אף שלא שבו לגמרי נשאת עון עמך והסתרת את חטאיהם
שעשו בפועל, באופן תמידי ומהותי, אף שלא התכפרו לגמרי כסית כל-חטאתם סלה:
ד וכבר הפסקת להיות בצד השני מאיתנו אלא אתה פועל לטובתנו אספת כל-עברתך וכבר
חזרת בר מכעסך עלינו השיבות מחרון אפך: ה אם כן למה לא תשיב את כל הגלויות
ותביא לנו את הישועה המוחלטת שובנו אליהי ישענו ותבטל את מצב הכעס הקבוע שיש
במה שרוב ישראל בגלות והפר כעסך עמנו: ו שהרי לא תעניש אותנו עד עולם הלעולם
תאנה-בנו ולא ימשך כעסך בכל הדורות תמשך אפך לדר נדר: ז שהרי הבטחת שתחזור
לחיות את העם ואם כן לא יהיה לעולם הלא-אתה תשוב תחינו ויהיה דור שבו ישמחו עמך
בישועה ועמך ישמחו-בך: ח אם כן הראה כבר לנו, בדור הזה, חסד גמור הראנו ה' חסדך
ותתן כבר לנו את הגאולה השלמה וישעך תתן-לנו: ט ועל שאלתי אקשיב לשמוע מה
יענה ה' שיש בו הרי כח הציל אשמעה מה-ידבר האל ה' ותשובתו שהוא יצווה את השלום
המוחלט לעמו כשיהיו עמו חסידי ויעבדוהו יותר מחובתם כי ירצו לעבדו פי ידבר שלום
אל-עמו ואל-חסידי שאז כששיב אותם לארץ לא יחזרו להרשע כיון שידעו שזה נגד
רצון ה' ואל-ישובו לכסלה: י ואם כן קרובה הגאולה אלא שצריך שנירא מפניו אד קרוב
ליראיו ישעו ואז נשכון חזרה בארץ בכבוד כיון שהגאולה תגיע לנו מצד מעשינו לשכן כבוד
בארצנו: יא ובזה יפגש החסד שיעשה ה' בגאולה יותר מכדי זכותנו, עם האמת שהגאולה
תגיע לנו חסד-ואמת נפגשו ואז יוכל הדבר הנכון והטוב להיות השלום. כי כל עוד איננו

¹⁴⁶ ומדוע חזרו אז רק חלק מהגולים מיהודה לבבל, ואילו עשרת השבטים לא חזרו מגלותם שנמשכה עוד
זמן רב קודם?

פה

ראויים, נכון שלא יהיה לנו טוב כדי שנשוב בתשובה **צדק ושלום נשקו**¹⁴⁷: **יב** ואמת צריכה דווקא להתחיל בעבודתנו מהארץ **אמת מארץ תצמח** והצדק משקיף עליה מרחוק לפי ההגיון של השמים לראות מתי ראוי שיבוא השלום ו**צדק משמים נשקף**: **יג** ואז כיון שהתחלנו להצמיח את האמת יתן ה' לנו את הרצון הטוב כנמשל מגשם **גם-ה' יתן הטוב** ואז אנחנו ניתן אמת גדולה יותר ונתקרב אליו יותר כשיעזור לנו לעבדו ו**ארצנו נתן יבולה**: **יד** וכיון שהצדק ילך לפני ה' בדרך הגאולה בזכות מעשינו **צדק לפניו יהלך** יצא ה' להתחיל אותה ו**ישם לדרך פעמיו**:

פז * **תפלה לדרך הטהרה-יהנה אונת ענני פי-עני ואבניו אני**: ב **שמרה נפשי פי-חסיד אני הושע עבדך אתה אלהי תבונת אליך**: ג **תנני אדני פי אליך אקרא כל-היום**: ד **שמח נפש עבדך פי אליך אדני נפשי אשא**: ה **פי-אתה אדני טוב וסלח ורב-חסד לכל-קראיך**: ו **האנינה יהנה תפילתי והקשיבה בקול תחנונותי**: ז **ביום צרתי אקראך פי תענני**: ח **אין-כמוך באלהים | אדני ואין כמעשיך**: ט **כל-גוים | אשר עשית יבואו | וישתחוו לפניך אדני וכבדו לשמך**: י **פי-גדול אתה ועשה נפלאות אתה אלהים לבדך**: יא **הורני יהנה | דרכך אהלך באמתך יחד לבבי ליראה שמך**: יב **אודך | אדני אלהי בכל-לבבי ואכבדה שמך לעולם**: יג **פי-חסדך גדול עלי והצלת נפשי משאול תחתיה**: יד **אלהים | זדים קמו-עלי וענת עריצים בקשו נפשי ולא שמנה לנגדם**: טו **ואתה אדני אל-רחום וחנון ארך אפים ורב-חסד ואמת**: טז **פנה אלי וחנני תנה-ענה לעבדך והושיעה לבן-אמתך**: יז **עשה-עמי אות לטובה ויראו שגאי יבשו פי-אתה יהנה עזרתי ונחמתני**:

כהמשך למזמור הקודם, יש כאן תפילה בלשון של אדם יחיד, בבקשת כמה רמות של גאולה, לפי המדרגה שעם ישראל נמצא בה¹⁴⁸. **ומתאים לאמרו לבקש על הגאולה; ומצד הלשון הפשוטה, מתאים לבקש על כל צרה ולישר את דרכיו להיות עובד ה'.**

א תפלה לדרך גם קודם שתיקנו מה שדרוש לתקן, תרצה להקשיב לתפילתנו ולענות לנו, בין לפי בקשתנו ובין אם בדרך אחרת **טהרה-ה' אונת ענני** כיוון שאתה שומע אל אביונים

¹⁴⁷ אמר "נשקו" ולא רק "נפגשו", כי "חסד ואמת" הם הפכים, בדרך כלל, ולכן צריך להתאמץ שיפגשו, אבל ה"צדק" עניינו ה"שלום" המוחלט, וכיון שהם קרובים אלא שנאלצו להתרחק, מתאימה בהם "נשיקה", שמשמעותה בתנ"ך היא קירבה.

¹⁴⁸ מזמור זה קשה: הוא המזמור היחיד של דוד בספר שלישי, ונמצא באמצע מזמורי בני קורח ובאמצע ענין. גם לא מובן מה הקשר בין חלקיו השונים. נראה שהוא מדבר על עם ישראל כולו במשל. יש הרבה דמיון בענין בינו לבין המזמור הקודם, ויש גם דמיון במילים, כמו "ועמך ישמחו בך" - "שמח נפש עבדך"; "הראנו ה' חסדך", "חסד ואמת נפגשו" - "כי חסדך גדול עלי", "ורב חסד לכל קוראיך", "ורב חסד ואמת"; "אל עמו ואל חסידיו" - "כי חסיד אני"; "אך קרוב ליראיו ישעו" - "הושע עבדך", "יחד לבבי ליראה שמך"; "לשכון כבוד בארצנו" - "ואכבדה שמך לעולם"; "חסד ואמת נפגשו", "אמת מארץ תצמח" - "אהלך באמתך".

ואנחנו מעונים וחסרי יכולת להציל את עצמנו **כי-עני ואָביוֹן אָני**: ב ויותר מעצם השמיעה, כשנהיה זכאים, גם תשמור את חיינו בגלות **שְׁמֵרָה נִפְשֵׁי** כשנעשה יותר מהמוטל עלינו שלכן אתה רוצה בקיומנו **כי-חֲסִיד אָני** ויותר מזה שגם תגאל אותנו מהגלות כשנעבד אותך **הוֹשַׁע עֲבָדְךָ** שהרי אתה משגיח עלינו ואנחנו בוטחים רק בך שתגאל אותנו ולא יהיה אז עוד מה שיעכב **אֶתְּהָ אֱלֹהֵי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךָ**: ג ויותר מזה שאז נמצא חן בעיניך **חֲנִי אֲדֹנָי**¹⁴⁹ כי בכל מה שבא עלינו אנחנו קוראים אליך, גם בזמן הצלחתנו, ולכן שמים לב כל הזמן להתאים לרצונך **כִּי אֵלֶיךָ אֶקְרָא כָּל-הַיּוֹם**: ד ולכן תתן לנו כל משאלותינו ותשמח אותנו **שְׂמַח נִפְשׁ עֲבָדְךָ** כי אנחנו מרימים את כל חיינו אליך לעבוד אותך בכל מה שיש לנו **כִּי אֵלֶיךָ אֲדֹנָי נִפְשֵׁי אֲשָׂא**: ה כי כך מידותיך שאתה רוצה להביא אותנו אל הטוב ושנהיה טובים **כי-אֶתְּהָ אֲדֹנָי טוֹב** וכיון שנעבד אותך סולח לעוונותינו וגואל אותנו **וְסָלַח** ונותן חסדים רבים גם לפני שאנחנו זכאים **וְרַב-חֶסֶד** מעצם מה שאנחנו קוראים אליך בצרותנו **לְכָל-קְרָאֶיךָ**: ו וכיון שכן הטה אוזן גם עכשיו, שאיננו זכאים עדיין, לתפילתנו **הַאֲזִינָה ה' תִּפְלְתִי** ושמע לעומק את מה שאנחנו מנסים למצוא חן בעיניך ולעשות רצונך **וְהִקְשִׁיבָה בְּקוֹל תַּחֲנוּנֹתַי**: ז וכיון שמוצאת אותנו צרה נקרא אליך **בְּיוֹם צָרָתִי אֶקְרָא** כי אנחנו יודעים שתענה לנו בין אם לטוב בין אם לא לפי מה שנכון לנו **כִּי תִעַנֵּנִי**: ח ואני יודע שמה שלא גאלת אותנו עדיין אינו מחוסר יכולת כי אין מי שיכול להתגבר עליך **אֵין-כְּמוֹךָ בְּאֱלֹהִים אֲדֹנָי** ואין דבר שאינך יכול לעשות ועוד תעשה לנו נפלאות **וְאֵין כְּמַעֲשֶׂיךָ**: ט עד שלעתיד לבוא כל הגויים ששולטים בנו עכשיו **כָּל-גּוֹיִם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ** יבואו לעבוד אותך בירושלים ויעבדו אותך ויכבדו כל מה שאתה מופיע עליו **יְבוֹאוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְפָנֶיךָ אֲדֹנָי וַיִּכְבְּדוּ לְשִׁמְךָ**: י כי אתה שולט בכל הכוחות כולם **כי-גְּדוֹל אֶתְּהָ** ועושה גם דברים שלא יכולים כוחות הטבע לעשות **וְעָשָׂה נִפְלְאוֹת** וידעו מזה כל הגויים שרק אתה אלוקים והכוחות שעבדו עד היום הם רק עבדיך **אֶתְּהָ אֱלֹהִים לְבַדְּךָ**: יא וכיון שאנחנו בטוחים אם כן בישועתך בעתיד כל בקשתנו שתעזור לנו לדעת מה דרכך האמיתית בעולם שנהיה ראויים לגאולה **הוֹרֵנִי ה' דְּרָכְךָ** ואז נלך מרצוננו בעולם לפי האמת שלך **אֶהְלֵךְ בְּאַמְתְּךָ** ואז תעזור לנו עוד יותר לעשות את שני יצרינו לאחד¹⁵⁰ שלא נרצה לעבור על רצונך **יַחַד לְבָבִי לַיְיָאֵהָ שְׁמֵךְ**: יב ואז נהיה ראויים לגאולה ושני יצרינו יודו לך עליה כי תהיה טובה לנו גם חומרית וגם רוחנית **אוֹדֶךָ אֲדֹנָי אֱלֹהֵי כָּל-לְבָבִי** ונוכל להוסיף כבוד לשמך בעולם עד עולם הבא שבו יכבדו את שמך גם הגויים **וְאֶכְבְּדָה שְׁמֵךָ לְעוֹלָם**: יג כי כיון שנהיה מכוונים לרצונך תעשה לנו חסד עוד יותר מזכותנו **כי-חֶסֶדְךָ גְּדוֹל עָלַי** ותציל את חיינו מהגלות ששם אנחנו כביכול בקבר **וְהַצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְׂאוֹל תַּחְתִּיָּה**: יד אמנם גם קודם שאנחנו זכאים לגאולה אנחנו צריכים שתושיע אותנו בתוך הגלות, כי הגויים שלא רוצים לעשות רצונך, בניגוד אלינו, קמו להלחם בנו **אֱלֹהִים זְדִים קְמוּ-עָלַי** ועמים רבים מטילי פחד פועלים יחד להשמיד אותנו **וְעַדַּת עֲרִיצִים בִּקְשׁוּ נַפְשִׁי** ולא מנסים לעשות בזה שליחותך לייסר אותנו אלא רצון עצמם **וְלֹא שְׂמוֹךְ לְנַגְדָם**: טו ואף שלא סיימנו את תיקון חטאינו ועדיין איננו שלמים בעבודתך, הרי דרכך היא י"ג מידות רחמים **וְאֶתְּהָ אֲדֹנָי** שאתה מרחם למרות שלא מגיע לנו **אֶל-רַחוּם** ונותן מתנת חיים **וְחַנוּן** ומחכה עם כעסך שנוכל לשוב **אֶרְךָ אַפִּים** ועושה חסדים רבים החל מעצם החיים ועד הגאולה **וְרַב-חֶסֶד** ודואג שכל זה יהיה בסופו של תהליך גם אמת שנהיה זכאים לזה **וְאָמַת**: טז לכן גם עכשיו תפנה להשגיח עלינו ותתן לנו מתנת חיים **פְּנֵה אֵלַי וְחַנֵּנִי** עזור לנו שלא ישנו אותנו מלהיות עבדיך ולהתקדם בעבודתך עד שנהיה ראויים **תְּנֵה-עֲזֶדְךָ לְעַבְדְּךָ** ואף שעוד איננו לגמרי עובדים אותך, הצל אותנו מהם כיון

¹⁴⁹ במזמור זה מופיע הרבה שם אדנות. נראה שבכל מקום שהאדם מקבל עלינו את אדנות ה' ופועל כעבדו נזכר שם אדנות, ובמקומות שעדיין אינו מספיק עובד ה', נזכר בשם הויה.

¹⁵⁰ בתנ"ך, "לייחד" אינו במשמעות של "מיוחד", אלא במשמעות של שני דברים שנהיים לאחד. "ללב" הם שני היצרים, ולכן ה-ב' כפולה.

פּוּ שאנחנו ילידי ביתך¹⁵¹ והושיעה לְבֶן-אִמְתֶּךָ: יִז ואף שעוד אינך גואל אותנו לגמרי תעשה לנו סימן שאתה רוצה בנו עֲשֵׂה-עִמִּי אוֹת לְטוֹבָה ויראו אויבינו שאתה משיגח עלינו ויתביישו ממה שרודפים אותנו ויִרְאוּ שְׂנְאֵי ויבִּשּׂוּ כי אתה ה' בורא העולם תעזור לנו מצרותינו כִּי-אֵתָה ה' עֲזָרְתָנִי ותנחם אותנו בזה על הריחוק שלנו ממך ונחמֶתְנִי:

פָּאָ א לְבֶנִי-קָרַח מְזֻמּוֹר שִׁיר יְסוֹדְתּוֹ בְּהַרְרֵי-קָדְשׁ: ב אֵתָה יְהוָה שְׁעָרֵי צִיּוֹן מְפֹל מִשְׁפָּנוֹת יַעֲקֹב: ג נִכְבְּדוֹת מְדַבֵּר בְּךָ עִיר הָאֱלֹהִים סֵלָה: ד אֲזַכִּיר | רַהֵב וּבָבֶל לְיַדְעֵי הַנְּהָ פִלְשֶׁת וְצוֹר עִם-כּוֹשׁ זֶה יֶלֶד-שָׁם: ה וְלִצִּיּוֹן | יֶאֱמַר אִישׁ וְאִישׁ יֶלֶד-בְּהָ וְהוּא יְכַנְנֶה עֲלֵיוֹן: ו יְהוָה יִסְפֹּר בְּכֹתוֹב עִמָּם זֶה יֶלֶד-שָׁם סֵלָה: ז וְשָׂרִים כְּחֻלְלִים כָּל-מַעֲנֵי בְּךָ:

המזמור אומר שקיומו של עם ישראל בגלות אינו מוכיח שאין לו צורך מהותי בציון, אלא כל אדם מישראל, גם בגלות, שייך לציון, וכאילו נולד בה¹⁵². ומתאים לאמרו על הקשר של כל יהודי לארץ ישראל ובמיוחד לירושלים.

א לְבֶנִי-קָרַח מְזֻמּוֹר שִׁיר יִסְדּוֹ שֶׁל עִם יִשְׂרָאֵל נִמְצָא בְּהַרֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם¹⁵³ יְסוֹדְתּוֹ בְּהַרְרֵי-קָדְשׁ: ב ה' אוהב את המשפט, הנעשה רק בשערי העיר של ירושלים המחברת מקדש וממלכה אֵתָה ה' שְׁעָרֵי צִיּוֹן יותר מכל בתי הכנסת והמדרש שבגלות שאינם לבדם החיבור של העם אליו¹⁵⁴ מְפֹל מִשְׁפָּנוֹת יַעֲקֹב: ג וגם עכשיו שהעם בגלות הוא מדבר על ירושלים דברים מכובדים שהיא עירו של אלוקים גם עכשיו באופן מהותי ותמידי למרות שחרבה נִכְבְּדוֹת מְדַבֵּר בְּךָ עִיר הָאֱלֹהִים סֵלָה: ד וכשה' יעלה את זכרון הגלויות להשיבם לבית שני, שגלו יהודה לבבל ושארית הפליטה למצרים, ויחפש שם את יודעיו מעם ישראל אֲזַכִּיר רַהֵב וּבָבֶל לְיַדְעֵי וכן בגלויות הסמוכות אליהם בין בצור הסמוכה לבבל ובין בפלשת וכוש הסמוכות למצרים הַנְּהָ פִלְשֶׁת וְצוֹר עִם-כּוֹשׁ יאמר על הנוולדים שם שאלו מצד האמת נולדו בירושלים אף שפזיות נולדו בגלות¹⁵⁵ זֶה יֶלֶד-שָׁם: ה וכל איש מהם יאמר לו שהוא שייך לציון וְלִצִּיּוֹן יֶאֱמַר אִישׁ וכל אחד מהם מצד האמת נולד כחלק מענינה וְאִישׁ יֶלֶד-בְּהָ וכל אחד מהם במעשיו הטובים עוזר לבנות את ירושלים של מעלה עד שיוכלו להכנס גם בירושלים של מטה¹⁵⁶ וְהוּא יְכַנְנֶה עֲלֵיוֹן: ו וכשה' יכתוב על ספר את הכתובים מישראל שמפזרים בעמים בגלות עשרת השבטים שלא ישכחו לעתיד לבוא ה' יִסְפֹּר בְּכֹתוֹב עִמָּם

¹⁵¹ כי עבד ייתכן שאינו עושה רצון האדון, אבל כיון שנולד מאמתו והוא יליד בית, הוא חלק מהמשפחה ונגאל גם בלי זכות.

¹⁵² המזמור כתוב בלשון מסובכת ותחביר מסובך, וכנראה הוא כתוב כך בכוונה. למרות זאת, רוב המפרשים הולכים באותו כיוון.

¹⁵³ פרוש נוסף: יסודו של עם ישראל בהר סיני ובהר ציון, וכל יהודי מושתת על שני אלו. אבל לא חייבים לפרש כך, כי "הררי ציון" הוא ביטוי שכבר קיים בתהילים.

¹⁵⁴ פרוש נוסף: ה' אוהב את שערי העיר ירושלים, שדרכם יבואו אליה ישראל מכל המקומות שהם גרים בהם.

¹⁵⁵ פרוש נוסף: בבל ומצרים הם ממלכות גדולות, ולכן אלו שגרים בממלכות הסמוכות, כגון פלשת, צור וכוש, אומרים שהם נולדו במצרים או בבבל, אף שלא נולדו שם ממש, מצד חשיבותם וקירבתם. וכן ישראלי שנולד בגלות ייאמר עליו שנולד בירושלים מצד חשיבותה, מפני שהגלות טפלה אליה.

¹⁵⁶ פרוש נוסף: בכל הממלכות אין ענין באנשים הפרטיים, אלא רק בעם כולו כגון כוש ובבל, אבל לציון כל איש ואיש חשוב, ולכל אחד יש תפקיד לכונן אותה למעלה.

גם כן יאמר עליהם שנולדו בציון וכך יהיה באופן מהותי ותמידי גם אלפי שנים אחר שעזבו אותה¹⁵⁷ **זֶה יֵלֵד-שָׁם סְלָה:** ז ובין השרים לשבח לה' על שיבתם לציון ובין אלו שציון הרה בגלות¹⁵⁸ **וְשָׂרִים כְּחֻלָּיִם** כולם נובעים מציון שהיא מעיין נפשות ישראל **כָּל-מַעֲנֵי בְּךָ:**

פַּח א שִׁיר מִזְמוֹר לִבְנֵי קִרַח לְמִנְצַחַת עַל-מַחֲלַת לְעִנּוֹת מְשָׁפִיל לְהִימָן
 הַאֲזַרְחִי: ב יִהְיֶה אֱלֹהֵי יְשׁוּעָתִי יוֹם-צַעֲקָתִי בְּלִילָה נִגְדָּךְ: ג תָּבוֹא לִפְנֵיךְ
 תִּפְלְתִי הַטָּה-אֲזַנְךָ לְרִנָּתִי: ד כִּי-שָׁבַעְתָּ בְּרַעוֹת נַפְשִׁי וַחֲזִי לְשֹׁאֵל הַגִּיעֵנוּ:
 ה נַחֲשִׁבְתִּי עִם-יְנֻרְדֵי בּוֹר הָיִיתִי כְּגִבֹר אֵין-אֵיִל: ו בַּמַּתִּים חָפְשִׁי כְּמוֹ חֲלָלִים |
 שְׁכַבְי קָבֵר אֲשֶׁר לֹא זָכַרְתֶּם עוֹד וְהִמָּה מִיַּדְךָ נִגְזְרוּ: ז שִׁתַּנִּי בְּבוֹר תַּחֲתֵיּוֹת
 בְּמַחֲשָׁבִים בְּמִצְלוֹת: ח עָלִי סְמִכַת חַמְתָּךְ וְכָל-מִשְׁבְּרֵיךְ עֵינֵי סְלָה: ט הִרְתַּקְתָּ
 מִיַּדְעִי מִמֶּנִּי שִׁתַּנִּי תוֹעֵבוֹת לָמוֹ כָּלֵא וְלֹא אֲצֵא: י עֵינֵי דָאָבָה מִנִּי עָנִי קָרֵאתִיךְ
 יִהְיֶה בְּכָל-יּוֹם שִׁטְחָתִי אֲלֵיךְ כִּפִּי: יא הִלַּמְתִּים תַּעֲשֶׂה-פֶּלֶא אִם-רָפְאִים יִקְוִמוּ |
 יוֹדֵיךְ סְלָה: יב הִסְפַּר בְּקִבְר חֲסִדְךָ אֲמוֹנֵתְךָ בְּאֲבֹדוֹן: יג הִינְנֵנִי בַחֲשֹׁךְ פֶּלֶאךָ
 וְצִדְקָתְךָ בְּאֶרֶץ נִשְׁיָה: יד נֶאֱנִי | אֲלֵיךְ יִהְיֶה שְׁנֵעֵתִי וּבִכְפָּר תִּפְלְתִי תִקְדְּמֶךָ:
 טו לָמָּה יִהְיֶה תִזְנַח נַפְשִׁי תִסְתִּיר פְּנֵיךְ מִמֶּנִּי: טז עָנִי אֲנִי וְגִנַּע מִנְעַר נִשְׁאֲתִי אֲמִיךָ
 אָפוּנָה: יז עָלִי עֲבָרוּ חַרְוֹנֵיךָ בְּעוֹתֵיךָ צְמִתוֹתַי: יח סִבּוּנִי בְּמִים כָּל-הַיּוֹם הַקִּיפוּ
 עָלַי יָחַד: יט הִרְתַּקְתָּ מִמֶּנִּי אֶתֵּב נָרַע מִיַּדְעִי מַחֲשָׁךְ:

המחבר מתפלל שה' יוציא אותנו מהגלות, ומדבר על האומה בלשון יחיד; ומפרט את קושי הגלות והסתר הפנים, ונשאר בבקשה ללא תשובה. **ומתאים לאמרו לצעוק על קשיי הגלות; ולפי פשט הלשון, מתאים גם לצעוק על צרת אדם יחיד, במיוחד אם הוא מפחד ממות.**

¹⁵⁷ פרוש נוסף: כשה' יכתוב את העמים לגזור את דינם לעתיד לבוא, הוא יוציא מהם את ישראל הבלועים בהם, שכבר נשכח שהם יהודים, ויאמר גם עליהם שיוולדו בציון.

¹⁵⁸ משחק מלים על 'שירים ומחולות'. אבל כאן "חוללים" אינו מחוללים אלא כמו "היחל ארץ ביום אָחַד אם יִזְלַד גוֹי פֶּעַם אַחַת כִּי חָלָה גַם יִלְדָה צִיּוֹן אֶת בְּנֵיהָ" (ישעיהו סו, ח), שמדבר על השיבה מן הגלות של אלו שלא נולדו בארץ. וכמו שנאמר: "עוד יאמרו באַזְנֵיךָ בְּנֵי שְׁפִלְיָךְ צַר לִי הַמָּקוֹם גִּשָׁה לִי וְאֲשָׁכֶה: וְאִמְרַת בְּלִבְבְּךָ מִי יִלְד לִי אֶת אֵלֶּה וְאֲנִי שְׂכוּלָה וְגִלְמוּדָה גְּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדְל הוּ אֲנִי נִשְׁאֲרָתִי לְבַדִּי אֵלֶּה אֵיפֶה הֵם: כֹּה אִמַּר אֲדֹנָי ה' הִנֵּה אֲשָׂא אֶל גּוֹיִם יְדֵי וְאֶל עַמִּים אַרְיִים נָסִי וְהִבִּיאֵנוּ בְּנֵיךָ בַחֲצוֹן וּבְנִיחָךְ עַל כְּתָף תִּנְשָׂאנָה" (ישעיהו מט, כ-כב).

פח

א שיר מזמור לבני קרח למנצח על-מחלת לענות¹⁵⁹ משפיל להימן האזרחי¹⁶⁰: ב ה' שאני יודע שאתה משגיח עלי ואתה תושיע אותי מהגלות ה' אלהי ישועתי אני צועק כל יום אליך על הגלות יום-צעקתי וגם בכל לילה תפילתי נמצאת מולך בלילה נגדך: ג ולכן תשמע את תפילתנו ולא תמנע מהתפילות לעלות אליך¹⁶¹ תבוא לפניך תפלתתי ותרצה להקשיב לשבח שאנחנו משבחים אותך ולקבלו הטה-אזנד לרנתי: ד כי קבלנו בגלות רעות רבות ככל שאפשר לסבול וכבר ראוי שיתכפר החטא¹⁶² כי-שבעה ברעות נפשי ועצם חיי האומה יורדים לקבר כי הגלות מטה אותנו להיות כעמים ולכן צריך להצילנו ממנה¹⁶³ וחיילי לשאול הגיעו: ה ואף שעם ישראל לא מת ממש אבל הוא כאילו מת כי אין עם ללא ארץ נחשבת עם-יורדי בור ואין לנו יותר כח לפעול כעם במציאות הייתי פגבר אין-איל: ו ואני בין אומות העולם שאין להם קרבת אלוקים אליך וחופשי מהמצוות שמקומם העיקרי בארץ ישראל במתים חפשי ולכן אנחנו כמו אומות העולם שסביבנו שחלולות ללא תוכן קדושה כמו חללים ונמצאים בארצותיהם החומריות שכבי קבר שאינך משגיח עליהם אָשֶׁר לֹא זְכַרְתָּם עוֹד ואינך פועל בעולם דרכם וכך נראה שגם אנחנו וְהִמָּה מִיָּד נִגְזְרוּ: ז (ואין לנו איך לפתור את זה בעצמנו) כי שמת אותנו בבור עמוק שאין לנו איך לעלות ממנו שְׁתַּנִּי בְּבוֹר תַּחְתִּיתוֹת ובחשכת הגלות ואיננו רואים את הדרך החוצה בְּמַחְשָׁבִים ובמצולות הים שאין לנו איך לנשום ולהתקיים שם בַּמַּצְלוֹת: ח ועוד שכעסך נשען עלינו מלמעלה שלא נוכל לעלות עָלֵי סִמְכָה חֲמַתְךָ ועל ידי גלי ים הגלות אתה מענה אותנו באופן תמידי ומהותי וְכַל-מִשְׁבְּרִיךְ עֵינֶיךָ סֶלָה: ט ואם היינו פונים לעמים שהיו בברית איתנו בעבר שיצילו אותנו כבר הרחקת אותם מאיתנו הֲרַחֲקֵת מִיָּדַעִי מִמֶּנִּי עד ששמת אותנו מתועבים בעיניהם ולא רוצים לעזור שְׁתַּנִּי תוֹעֲבוֹת לָמוֹ וכתוצאה מכל אלו אנחנו כלואים בגלות ואין לנו איך לחזור לארצנו כֵּלָא וְלֹא אֲצֵא: י ומרוב עיני בגלות עיני מצטערת ובוכה ושערי דמעות הרי לא ננעלו עֵינֵי זָאֲבָה מִנֵּי עֵנִי ובכל יום ויום אני מתפלל אליך שתציל אותי קְרָאתִיךָ ה' בְּכַל-יוֹם ופורש אליך ידי להראות שהם נקיות וכבר עזבתי את החטאים שהביאו אותי לגלות שְׁטַחְתִּי אֶלֶיךָ כִּפִּי: יא (וגם מצד גילוי שמך בעולם) האם תחכה עד שנמות לגמרי ואז תעשה לנו נס להצילנו הַלְּמַתִּים תַּעֲשֶׂה-פֶּלֶא או שתרפא אותנו מהמות ואז נקום ממנו ונודה לך לעתיד לבוא באופן תמידי (ורומו לתחית המתים) אִם-רָפְאִים יְקוֹמוּ יוֹדֵיךָ סֶלָה: יב האם אפשר לספר את חסדך בהיותנו בגלות שהיא כקבר והרי אין בזה חסד לספר כמו שיהיה כשתחזיר אותנו לארץ הַיְסָפֵר בְּקִבְרֵ חֲסִידֶךָ והאם אפשר שנאבד ונספר מה שסמכנו עליך הרי אנחנו סומכים עליך שתציל אותנו מהאבדון אֲמֹנֶתְךָ בְּאֲבָדוֹן: יג ואי אפשר להראות את ניסוך בגלות שלא רואים אותך שם הַיְיָדַע בְּחֹשֶׁךְ פֶּלֶאךָ ואת האמת והטוב שאתה עושה אי אפשר להראות בארץ ששוכחים אותך בה וְצִדְקַתְךָ בְּאֶרֶץ נִשְׁיָה: יד אבל אנחנו לא שוכחים אותך בארץ נשיה ומתפללים אליך לא לאלילים וְאֲנִי אֶלֶיךָ ה' שְׁוֹעֵתִי ובכל בוקר

¹⁵⁹ יתכן שבא לדבר ולהשכיל על מחלת הגלות והעיניו שבה. או ש"לענות" פרושו לצעוק על הצרה, כי במזמור הזה יש רק צעקה בלי פתרון.

¹⁶⁰ לזרח בן יהודה היו בנים בשם הימן ואיתן (דברי הימים א' ב, ו), והיה מקום לומר שאלו הימן האזרחי המוזכר כאן ואיתן האזרחי המוזכר במזמור הבא. אבל אי אפשר לומר כך, כי המזמור הבא מדבר בפרוש על דוד המלך. ולכן נראה שהם הימן ואיתן המשוררים שהיו בזמן דוד יחד עם אסף, ו"האזרחי" אינו שם משפחה. ואולי נקראו על שם בני זרח. והימן המוזכר בדברי הימים (א' ו, יח) הוא מבני קורח, ולכן נאמר כאן גם "שיר מזמור לבני קורח", ואילו איתן המוזכר שם (א' טו, יז) הוא מבני מררי, ולכן במזמור הבא לא מוזכר "בני קורח".

¹⁶¹ כמו שנאמר "סכותה בענן לך מעבור תפילה" (איכה ג, מד).

¹⁶² פרוש נוסף: מרוב רעות כבר אין לנו רצון לאכול, וכאילו השביעו אותנו.

¹⁶³ פרוש נוסף: הגענו לסבל כל כך גדול בגלות שאנחנו כמעט מתים, ולכאורה אי אפשר לרדת עוד, ולמה תחכה עוד מלהצילנו?

קודם שאנחנו עושים כל דבר אחר אנחנו פונים אליך שאתה חשוב בעינינו יותר מכל עניני החומריות ו**בבקר תפלתי תקדמני**: טו ולמה אם כן תשאיר אותנו בגלות זמן ארוך כל כך **למה ה' תזנח נפשי ותסתיר את פניך שלא להשגיח ושלא נראה אותך תסתיר פניך ממני**: טז והרי כבר סבלנו די לכפר על עונותינו כי אנחנו מעונים **עני אני** וגופנו הלאומי מת עוד קודם שנולדנו וכלל לא היתה לנו הזדמנות לחטוא **וגוע מזער** ואת אימתך נשאנו בכל מקום שנפנה אליו **נשאתי אמיך אפונה**: יז וכעסך אף שהיה על הדורות הקודמים עלי עברו תוצאותיו **עלי עברו חרוניך** והפחד מפני מה שעוד יקרה לי מאביד אותי מהעולם **בעותיך צמתותני**: יח והצרות מסובבות אותי מכל כיון כמים ובכל זמן **סבוני כמים כל-היום** ובאות עלי בו זמנית בלי שאוכל להתאושש **הקיפו עלי יחד**: יט ואיננו נהיים כמו הגויים גם בגלות כי מנעת מהגויים לאהוב אותנו או שיהיה להם קשר איתנו **הרחקת ממני אהב ורע** ואלו שידענו בעבר כבר נשכח הקשר איתם **בשכחה מידעי מחשך**:

פט * **משפיל לאיתן האזרחי**: ב **חסדי יהנה עולם אשירה לדר ודר** | **אודיע** **אמונתך בפי**: ג **כי-אמרתי עולם חסד יבנה שמים** | **תכן אמונתך בהם**: ד **ברתי ברית לבחירי נשבעתי לדר עבדי**: ה **עד-עולם אכין זרעך ובנתי לדר-דרור כסאך סלה**: ו **ויודו שמים פלאך יהנה אף-אמונתך בקהל קדשים**: ז **כי מי בשחק יערך ליהנה ידמה ליהנה בבני אלים**: ח **אל גערץ בסוד-קדשים רבה ונורא על-כל-סביביו**: ט **יהנה** | **אלתי צבאות מי-כמוך חסין** | יא **יה אמונתך סביבותיך**: יב **אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם**: יג **אתה דבאת כחלל רהב בזרוע עזך פורת אויבך**: יד **לך שמים אף-לך ארץ תבל ומלאה אתה יסדתם**: יה **צפון וימין אתה בראתם תבור וחרמון בשמך ורגנו**: יז **לך זרוע עם-גבורה תעז ידך תרום ויננה**: יח **צדק ומשפט מכון כסאך חסד ואמת יקדמו פניך**: יט **אשתי העם יודעי תרועה יהנה באור-פניך ותלכון**: כ **בשמך יגילון כל-היום ובצדקתך ירומו**: כא **כי-תפארת עזמו אתה וברצנך (תרום) קרגנו**: כב **כי ליהנה מנגנו ולקדוש ישראל מלכנו**: כג **אז דברת-בחזון לחסידך ותאמר שנית עזר על-גבור תרימותי בתור מעם**: כד **מצאתי הדר עבדי בשמן קדשי משחתיו**: כה **אשר ידתי תפון עמו אף-זרועי תאמצנו**: כו **לא-ישא אויב בו וכן-עולה לא יעננו**: כז **וכתותי מפניו צריו ומשנאיו אגור**: כח **ואמונתו וחסדי עמו ובשמי תרום קרגו**: כט **ושמתי בים ידו ובנהרות ימינו**: לו **הוא יקראני אבי אתה אלי וצור ישועתי**: לח **אף-אני בכור אתנהו עליון למלכי-ארץ**: לט **לעולם (אשמור)-אשמר-לו חסדי ובריתי נאמנת לו**: לו **ושמתי לעד זרעו וכסאו בימי שמים**: לא **אם-יעזבו בניו תורתו ובמשפטי לא ילכון**: לב **אם-חקתי יחללו ומצותי לא ישמרו**: לג **ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם**: לד **וחסדי לא-אפיר מעמו ולא-אשקר באמונתו**: לה **לא-אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה**: לו **אחת נשבעתי בקדשי אם-לדר אכזב**: לז **זרעו לעולם יהיה וכסאו כשמש נגדי**: לח **בירח יפון עולם ועד בשחק נאמן סלה**: לט **ואתה זנחת ותמאס התעברת עם-משיחך**: מ **גארתה ברית עבדך חללת לארץ נזרו**: מא **פרצת כל-גדרתיו שמת מבצרו מחתה**: מב **שסוהו כל-**

פ עֲבָרֵי דָרְךָ הִנֵּה חֲרַפָּה לְשֹׁכְנָיו: ^{מג} הַרְימוֹת יָמִין צָרְרוּ הַשְּׁמַחַת כָּל-אוֹיְבָיו: ^{מד} אַף-תִּשָּׁיב צִוּר חֲרָבוֹ וְלֹא תִקְיַמְתּוּ בְּמִלְחָמָה: ^{מה} הַשְּׁבֵת מִטְּהָרוּ וְכִסְאוֹ לְאַרְץ מִנְּהַרְתָּה: ^{מו} הַקְצַרְתָּ יָמֵי עֲלוֹמָיו הַעֲטִיף עָלָיו בּוֹשֶׁה סֶלָה: ^{מז} עַד-מָה יִהְיֶה תִסָּתֵר לְנֶצַח תִּבְעַר כְּמוֹ-אֵשׁ חֲמָתְךָ: ^{מח} זָכַר-אֲנִי מַה-חָלָד עַל-מַה-שָּׁוֵא בְּרֵאת כָּל-בְּנֵי-אָדָם: ^{מט} מִי גִבֹר יִחְיֶה וְלֹא יִרְאֶה-מוֹת יִמְלֹט נַפְשׁוֹ מִיַּד-שָׂאוֹל סֶלָה: ^נ אֵיךָ | חֲסִדֶיךָ הֲרֹאשָׁנִים | אֲדַנִּי נִשְׁבַּעְתָּ לְדָוִד בְּאַמוּנָתְךָ: ^{נא} זָכַר אֲדַנִּי חֲרַפְתָּ עֲבָרֶיךָ שְׂאֵתִי כְּחִיקִי כָּל-רַבִּים עִמָּי: ^{נב} אֲשֶׁר חֲרַפּוּ אוֹיְבֶיךָ | יִהְיֶה אֲשֶׁר חֲרַפּוּ עַקְבוֹת מְשִׁיחֶךָ: ^{נג} בְּרִיךְ יְהוָה לְעוֹלָם אָמֵן | וְאָמֵן:

המזמור מדבר על כך שמלכות בית דוד נוצחה, וזמן רב כל כך אין לנו מלכות, שזה כמעט סותר את הברית שכרת ה' לדוד; וכהקדמה לכל זה, הוא מפרט את הברית עם בית דוד. **ומתאים לאמרו להתפלל על המשיח ושתשוב מלכות בית דוד.**

א הבנה פנימית של המציאות של **מִשְׁכִּיל לְאֵיתוֹ הָאֲזָרְחִי**¹⁶⁴: **ב** חסד ה' שעשה לנו בזמן שהיינו על אדמתנו הוא עקרוני, לא רק מצד ההנאה שלנו, ולכן נשיר לשבח את ה' עליו עד עולם הבא גם בימי הגלות **חֲסִדֵי ה' עוֹלָם אֲשִׁירָה** ונודיע לכל הדורות את הבטחת ה' לדוד שעליה אפשר לסמוך שתתקיים כשנגאל **לְדָר וְדָר אוֹדִיעַ אֲמוּנָתְךָ בְּפִי**: **ג** כי בעוד אנחנו חשבנו שהעולם יבנה בחסד גמור לפי רצון ה' **כִּי-אֲמַרְתִּי עוֹלָם חֲסִדְךָ יִבְנֶה** אתה הכנת בסיס למלכות על ידי הבטחה בשמים שעליה אפשר לסמוך כל הדורות **שָׁמַיִם תִּכַּן אֲמוּנָתְךָ בְּהֵם**: **ד** וההבטחה היא שאני ה' כרתתי ברית למלך שבחרתי **כְּרַתִּי בְרִית לְמֶלֶךְ שֶׁבַחְתִּי כְּרַתִּי בְרִית לְבָחִירִי** ונשבעתי את הברית הזו לדוד שהוא עבדי, והוא זרעו יהיו מלכים לעולם **נִשְׁבַּעְתִּי לְדָוִד עַבְדִּי**: **ה** שאמרתי לו שזרעך יהיה מוכנים להיות מלכים עד עולם הבא **עַד-עוֹלָם אֲכִין זְרַעְךָ** ובכל הדורות שיהיה הדבר אפשרי בהיסטוריה יהיה לך כסא מלוכה¹⁶⁵ **וּבִנְיַתִּי לְדָר-וְדָוִד כִּסְאָךָ סֶלָה**: **ו** וכשתבוא ההבטחה הזו יידו השמים עצמם שנושאים את ההבטחה על הפלא שתעשה שבא מהגובה של השמים **וְיִוְדוּ שָׁמַיִם פְּלִאָתְךָ ה'** ומה שאפשר לסמוך על הבטחתך יודו כל התקבצות המלאכים יחד שכולם יהיו אחראים לקיים את ההבטחה הזו **אֶף-אֲמוּנָתְךָ בְּקֶהֱל קְדוֹשִׁים**: **ז** שהשמים יודו כי אין במלאכים מי שישווה בכוחו לה' לעשות פלאים אלא יכולים לעשות רק כפי שליחותם בתחום שהופקדו עליו **כִּי מִי בִשְׁחַק יַעֲרֹךְ לֵה'** ואין כח בכוחות הטבע שהם ממונים עליהם שאפילו ידמה לה', שהם כל אחד יכול לפעול רק כפי טבעו **יִדְמֶה לֵה' בְּבִנֵי אֱלִים**: **ח** אבל ה' שולט בכל התקבצות המלאכים הרבים יחד ופועל להביא את הבטחתו דרך כל הכוחות שבעולם **אֶל נַעֲרָךְ בְּסוּד-קְדוֹשִׁים רַבָּה** וכל כוחות הטבע יראים ממנו ועושים את דברו גם אם הוא הפוך מתכונתם **וְנוֹרָא עַל-כָּל-סִבְיָנוּ**: **ט** כי אתה ה' ששולט בכל צבאות העולם ה' **אֱלֹהֵי צְבָאוֹת** אין כח כמוך, שאתה אוסף ואוצר¹⁶⁶ אצלך את כל הכוחות יחד **מִי-כְמוֹךָ חֲסִין יְה'** וכל הכוחות שסביבך מחויבים לקיים את

¹⁶⁴ עיין בהערה במזמור הקודם, מי היה איתן.

¹⁶⁵ פרוש נוסף: אסובב סיבות בכל הדורות שכסא הממלכה יהיה בידך.

¹⁶⁶ שורש 'חסן' פירושו מה שנאסף ונשמר כמו בפסוק: "וְנִתְמַתְּ אֵת כָּל חֶסֶן הָעֵינָר הַזֶּאת וְאֵת כָּל יְגִיעָה וְאֵת כָּל יְקָרָה וְאֵת כָּל אוֹצְרוֹת מַלְכֵי יְהוּדָה אֲתָן בְּיַד אֲיָבִיקָם וּבְיָזוּם וּלְקַחוּם וְהִבִּיאוּם בְּקֶהֱל" (ירמיהו כ, ה). ואם האוצרות האלו נותנים לו כוח, זה גם ביטוי לכוח ועמידות, כמו בפסוק "אֲשֶׁר גִּבְּהוּ אֲרָזִים גְּבָהוּ וְחֶסֶן הוּא כְּאֵלוֹנִים" (עמוס ב, ט).

הבטחתך וְאֶמְנִיָּךְ סְבִיבוֹתֶיךָ: י' וכמו שראינו שאתה שולט בהפכים שגם הרמת את הים ביציאת מצרים שיוכלו ישראל לעבור אֶתְּהָ מוֹשֵׁל בְּגָאוֹת הַיָּם וגם להפך שכשגליו הגיעו למעלה השקטת אותם¹⁶⁷ לשוב על המצרים בְּשׂוֹא גִלְיוֹ אֶתְּהָ תִשְׁבַּחַם: י"א ובזה שברת את המצרים שנקראים רהב עד שמתו אֶתְּהָ דָבָאֵת כְּחֻלְל רְהַב ומה שפירת את האויב שלך היה בצורה שרואים שבאה ממך ושאי אפשר להלחם בך¹⁶⁸ בַּזְרוּעַ עֲזָד פְּזָרְתָּ אוֹיְבֶיךָ: י"ב וגם מצד כוחות הטבע אתה שולט בכוחות שבשמים לְךָ שְׁמַיִם וכשצריך פועל בעצמך בניסים גם ישירות בארץ אֶף-לְךָ אֶרֶץ וגם העולם המיושב וכל האנשים שיש להם בחירה חופשית וכביכול מעשיהם אינם בשליטתך, אתה יסדת את הכללים שעל פיהם יפעלו תָּבֵל וּמְלָאָה אֶתְּהָ יִסְדָּתָם: י"ג אתה בראת את המרחב צָפוֹן וְיָמִין¹⁶⁹ אֶתְּהָ בְּרֵאתָם וגם גבהי ההרים גורמים שישבחו אותך ויזכירו שמך אחר שבהם רואים את גודל הבריאה שבראת¹⁷⁰ תְּבוֹר וְחֶרְמוֹן בְּשִׁמְךָ יִרְנְנוּ: י"ד ודרך הטבע והנס אתה פועל ישירות בעולם לְךָ זְרוּעַ ומשנה על ידי זה כל מה שתצצה עַם-גְבוּרָה והטבע שהוא נמשל לידך השמאלית לא משתנה ופועל בכיוון שרצית תמיד תֵּעָז לְךָ וכשצריך שתתרום בעיני הבריות אתה פועל בדרך הנס הגלוי שנקרא ימין תְּרוּם יְמִינְךָ: ט"ו (ובכל הכוחות האלו אתה פועל בעולם לפי מטרותיך) שהבסיס של מלכותך בעולם הוא עשית האמת והנכון ושיחד עם זה יבוא לפי המשפט המגיע לכל אחד צָדֵק וּמִשְׁפָּט מִכּוֹן כִּסְאֶךָ ובכל מקום שפניך והשגחתך מופנות אליו מתגלה חסד שאתה עושה שלא לפי זכות הנבראים ויחד עם זה הוא מגיע להיות אמת לבסוף חֶסֶד וְאֱמֶת יְקַדְּמוּ כְּפִיךָ: ט"ז ולכן מיוצבים בעולם יהיו עם ישראל שיודעים לקבל עליהם את משפטך בקול שופר אֲשֶׁרֵי הָעַם יוֹדְעֵי תְרוּעָה והולכים בעולם באור תורתך¹⁷¹ שהיא האמת ה' בְּאוֹר-כְּפִיךָ יִתְלַכּוּ: י"ז ולכן תמיד ישמחו על כל גילוי שלך שהם רואים את החסד שתתן להם בכל דבר בעולם בְּשִׁמְךָ יְגִילוּ כָּל-הַיּוֹם וכשיגיע זמן התרוממותם בעולם יקבלו את הצדק המגיע להם במשפט וּבְצַדִּיקְתֶּךָ יְרוּמוּ: י"ח כי העוז של ישראל שאי אפשר לשנות אותם, הפאר והפרוט שלו נמצא בך כיון שתפקידם לעבוד אותך כִּי-תִפְאָרְתָּ עֲזָמוּ אֶתְּהָ וכשתתצרה בנו גם תרים אותנו למעלה עליונה על שאר העמים וּבְרִצְנֶךָ (תרים) תְּרוּם קְרַנְנוּ: י"ט כי מה שאנחנו מוגנים בעולם זה כדי שנופיע את שם ה' כִּי ה' מְגַנְנוּ וגם המלך שלנו מגלה את קדושת ישראל ששייכים לה' ואינו כמלכי האומות וְלִקְדוּשׁ יִשְׂרָאֵל מְלִכְנוּ¹⁷²: וכשהגיע בעבר השלב שבו רצית בנו והרמת קרננו אז אמרת בנבואה לנביאיך שמואל ונתן אֵז דְּבַרְתָּ-בְּחֻזֹן לְחֹסֵיךָ ששמתי את מה שאני עוזר לישראל על שכם מי שזה מתאים לו שהוא גיבור גם בפני עצמו וְתֹאמַר שְׂוִיתִי עֲזָר-עַל-גְבוּרַתִּי והרמתי מי שבחרתי מתוך העם הַרְיָמוּתִי בְּחוּר מַעַם: כ"א ומצאתי בעם מי שעובד אותי באמת שהוא דוד מְצַאתִי דָוִד עֲבָדִי ולכן ימשח למלך בשמן הקודש ולא כמלכי האומות שמלכותם חול בְּשִׁמְךָ קִדְּשֵׁי מִשְׁחָתֵינוּ: כ"ב ויהיה לו עזר טבעי שאבסס אותו על ידו אֲשֶׁר יָדִי תִכּוֹן עִמּוֹ ופעולה ישירה ממני תאפשר לו למצות את כל כוחו אֶף-זְרוּעֵי תֹאמְצִנּוּ: כ"ג ולכן לא יוכל האויב לעשות שואה אפילו

¹⁶⁷ כבר אמרנו על הפסוק "משביח שאון ימים שאון לאומים" (לעיל סה, ח) שהמילה "שבח" במובן של תהילה וטוב מגיעה מארמית, ואילו בעברית פרושה השקטה. מן הסתם גם רומז כאן שיש בזה שבח של ה'.

¹⁶⁸ פרוש נוסף: הוספת בזרועך לפזר אותם החוצה מהים כדי שיקחו ישראל את הביזה, ויראו את אויביהם מתים.

¹⁶⁹ "ימין" בכמה מקומות בתנ"ך פירושו דרום. לכאורה זה מצד המבט של בית המקדש, שמסתכל ממערב למזרח, ולכן דרום נהיה ימין.

¹⁷⁰ פרוש נוסף: "לך שמים אף לך ארץ" בהנהגת הטבע, וכנגד מה שבהנהגת הנס נתן כדוגמה את הים שה' מושל בגליו, כך גם כאן "תבל ומלואה אתה יסדתם" על הים, וכן נאמר "כי הוא על ימים יסדה". וכשם שבים שרנו לך, כך גם כאן, תבור וחרמון מרגנים בשמך באופן תמיד.

¹⁷¹ כמו שאנחנו אומרים בתפילה: "כי באור פניך נתת לנו... תורת חיים".

¹⁷² מקביל למה שאמר במזמור פד: "מְגַנְנוּ רְאָה אֱלֹהִים וְהִבֵּט פְּנֵי מִשְׁיָחֶךָ".

פ

נקודתית בארצו לא-ישא אויב בו ומי שפועל על פי הרווח האישי שלו ולא בשליחות ה' לא יוכל אפילו לצער אותו¹⁷³ ובן-עולה לא יעננו: כד והמצרים לו בפועל ישברו מפניו וכתותי מפניו צריו והשונאים שלו אף שאינם פועלים נגדו יהיו קרובים לנפילה ומשנאיו אגוף: כה ומה שמאפשר לו את התגברותו זה ההבטחה שלי שיהיה מלך והחסד שאני נותן לו כח למעלה מזכויותיו ואמנותי וחסדי עמו וכל מה שהוא מתרומם בעולם זה במה ששמי נקרא עליו ואני מתרומם בעולם על ידי זה ובשמי תרום קרנו: כו ולכן ידו החלשה יכולה לשלוט בים שקרוב אליו למשל בפלישתים¹⁷⁴ ושמתי ביס ידו וימינו החזקה תשלוט בנהרות הנילוס והפרת ובעמים שלידם ובנהרות מינו: כז והוא לא יתכחש שאני מקור כוחו אלא יקרא לי אבי מצד שיצרת אותי בתכונתי ומצד החסד שאתה נותן לי הוא יקראני אבי אתה ואתה המשגיח עלי ובך החוזק שמושע אותי אלי וצור ישועתי: כח וגם אני לא אתיחס אליו כבן סתם אלא כבכור עם עדיפות אף-אני בכור אתנהו ויהיה מעל כל מלכי הארץ¹⁷⁵ עליון למלכי-ארץ: כט וחסד המלכות אשמור לו גם לבניו עד עולם הבא לעולם (אשמור)-אשמר-לו חסדי ועל זה כרתתי לו ברית שאפשר להסמך עליה ובריתי נאמנת לו: ל ולכן יהיה זרעו קיים עד עולם כדי שיהיו מלכים ושמתי לעד זרעו וכסא מלכותו כל ימי השמים כיון שההבטחה שמורה לו שם וכסאו פימי שמים¹⁷⁶: לא אמנם יש לבניו בחירה חופשית, ומה יהיה אם יעזבו את התורה לגמרי אם-יעזבו בניו תורתני או לא יעזבו רק לא ישפטו את העם לפי משפטי התורה שזה תפקיד המלך ובמשפטי לא ילכו: לב או גם זה לא, אבל לא יקפידו על המצות שאין להם טעם ידוע אם-חקתי יחללו או גם זה לא, אבל לא ידאגו לשמור על העם שיקיים את המצוות¹⁷⁷ ומצותי לא ישמרו: לג אז על המרידה החיצונית אביא עליו מקל חיצוני שיכה אותו ופקדתי בשבט פשעם ועל עיוות המחשבה הפנימי אביא מחלות פנימיות להשיבו בתשובה¹⁷⁸ ובנגעים עונם: לד ואת החסד שכרתתי איתו ברית לא אפר אף שהפר ברית תורתני וחסדי לא-אפיר מעמו ומה שאמרתי ניתן לסמוך עליו ולא יהיה שקר אף שעל המלך לא ניתן היה לסמוך במשפטי ולא-אשקר באמנותי: לה והברית שכרתתי איתו איני מחלל לרוקן אותה מתוכנה אף שהוא חילל את חוקתי לא-אחלל בריתי ומה שיצא מפי ה' לא ישתנה לעולם אף שהמלך לא שמר את מצוותי שהם מוצא פי ומוצא שפתי לא אשנה: לו ויש רק שבועה אחת ללא תנאים אחת נשבעתי בקדשי שהיא שלא אשקר בהבטחתי לדוד¹⁷⁹ אם-לדוד אכזב: לז אלא זרעו יהיה קיים עד עולם הבא זרעו לעולם יהיה ובזמן הצלחת ישראל יהיה כסא המלוכה שלו לעיני ה' וכסאו כשמש נגדי¹⁸⁰: לח וגם בזמן הגלות יהיה לו שלטון לפעמים¹⁸¹ כירח המתמלא וחסר¹⁸² כירח כוון עולם וגם כשאין לזה שום ביטוי מעשי ה' עד נאמן בשמים שכך יהיה גם בעתיד ועד בשחק נאמן סלה: לט ועכשיו כשנוצח ונפלה הממלכה נראה כאילו קרוב להפרת הברית שעזבת את

¹⁷³ אבל כמו שנראה בהמשך, מי שפועל בשליחות ה' יוכל לצער אותו כשהיה צורך.

¹⁷⁴ נתן דוגמה של ים, כי כוח ה', שהדגמנו על ידי הים, עובר דרך דוד, ולכן גם כוחו מתבטא בים.

¹⁷⁵ זה התקיים במלואו בימי שלמה.

¹⁷⁶ זה כנגד מה שאמר בתחילת המזמור "עד עולם אכין זרעך ובניתי לדור ודור כסאך סלה".

¹⁷⁷ כמו שהיה אצל רוב מלכי יהודה, שלא הסירו את הבמות אף שלא חטאו בעצמם.

¹⁷⁸ כמו שה' אמר לנתן לומר לדוד: "אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן אשר פהעונו והכחתיו בשבט אנשים ובנגעי בני אדם" (שמואל ב' ז, יד).

¹⁷⁹ זה לשון השבועה, שהרי בהרבה מקומות בתנ"ך, שבועות מתחילות במילה 'אם'.

¹⁸⁰ זה כנגד מה שאמר "ושמתי לעד זרעו וכסאו כימי שמים". לא יהיה רק כימי שמים, אלא גם מאיר כשמש.

¹⁸¹ כמו ריש גלותא שהיה מבית דוד, וזרובבל שעלה לייסד את הבית השני, והיה מבית דוד.

¹⁸² פרוש נוסף: כסאו כמו זרעו קיים תמיד אצל ה', כמו שהשמש מאירה תמיד, אבל בעולם יש שהוא מתגלה יותר ויש פחות, כמו הירח המקבל את האור מהשמש, לפעמים יותר ולפעמים פחות.

קיום הברית לימן רב והרחקת את המלכות ממך ואתה זנחת ותמאס ושמת את המלך מבית דוד בצד השני ממך כאויב התעברת עם-משיחך: גל ושמת מארה בברית איתו נארתה ברית עבדך עד שקדושת שמן קדשך שמשחת אותו חיללת כאילו זה סתם משיחה חללת לארץ נזרו¹⁸³: גלא וזה על ידי שפרצת את ההגנות של ארצו פרצת כל-גדרתי וגם בתוכה מבצרו נפלו תחת שלטון האויב שמת מבצרו מחתה: גלב ועוד שבזו אותו כל העמים העוברים דרכו ששהו כל-עברי דרך¹⁸⁴ והעמים השכנים אליו חרפו אותו על שממת ארצו היה חרפה לשכניו: גלג ועוד שעזרת לצרו להתגבר עליו בכחם הרימות ימין צרו ועל ידי זה כל הרוצים ברעתו שמחו שנתת להם כל רצונם השמחת כל-אויביו¹⁸⁵: גלז ואת חרבו המגינה עליו השבת לאחור שלא יצליח¹⁸⁶ אף-תשיב צור חרבו ולא סייעת לו להצליח לעמוד במלחמה ולא הקימתו במלחמה: גלה ואת זריחת שמשו¹⁸⁷ הפסקת השבת מטהרו וכסאו שהיה כשמש נגרר לארץ שאין לו מלוכה יותר וכסאו לארץ מגרתה¹⁸⁸: גלו יומי נעוריו שבהם מלך בפועל היו קצרים לעומת ימי הגלות הארוכים הקצרת ימי עלומי ומה שיש לו באופן תמידי זה רק את הבושה על חסרון המלוכה העטית עליו בושה סלה: גלז ומה עוד צריך לקרות כדי שלא תסתיר עצמך מאיתנו זמן כל כך ארוך עד-מה ה' תסתיר לנצח וכעסך עלינו בוער ומכלה אותנו כאש תבער כמו-אש חמתך: גלז ואנחנו זוכרים מה מטרת העולם הזמני ואם ישראל לא יכולים להוביל אותה זכר-אני מה-חלז אז יוצא שכל בני האדם נבראו לשווא שאינם חוזרים אליך על-מה-שואו בראת כל-בני-אדם: גלז וכמו שאין אדם שחי ולא מגיע למות כך נראה שעם ישראל בגלות הולך ונגמר וצריך להצילו קודם שימות מי נגרר יחיה ולא יראה-מות שהוא בארצות העמים ואיך יציל את נפשו באופן תמידי מלהיות כמותם¹⁸⁹ ימלט נפשו מיד-שאל סלה: ג ואיפה אם כן החסדים שעשית בעבר לדוד איה חסדיך הראשנים אדני¹⁹⁰ ואיפה מה שנשבעת לדוד ועליך הרי אפשר לסמוך נשבעת לדוד באמונתך: גא ואם מצד שלא הצטערנו מספיק בגלות תזכור את מה שמחרפים אותנו על מה שאנחנו עובדים אותך זכר אדני חרפת עבדיך ואנחנו נושאים אצלנו את החרפה הזו שבאה מעמים רבים ואיננו משיבים להם אותה¹⁹¹ שאתי בחיקי כל-רבים עמים: גב שאלו שמחרפים אותנו הם באמת אויבים שלך ומחללים שמך אשך חרפו אויבך ה' ומחרפים עוד יותר על מה שפעמי המשיח מתעכבים ולא בא אשך חרפו עקבות משיחך: גג ולמרות כל זה אנחנו מברכים אותך כל הזמן עד העולם הבא ברוך ה' לעולם ואנחנו

¹⁸³ "נארת ברית עבדך" כנגד "ובריתי נאמנת לו", "חללת לארץ נזרו" כנגד "בשמך קדשי משחתי".

¹⁸⁴ כמו שאמר אסף במזמור פ: "למה פרצת גדריה וארוה כל עוברי דרך".

¹⁸⁵ "הרמות ימין צרו" כנגד "אשר ידי תכון עמו", או כנגד "ושמתי בים ידו ובנהרות ימינו". "השמחת כל אויביו" כנגד "לא ישיא אויב בו" וכו'.

¹⁸⁶ רומז שכל זה קרה לו כיוון ששם את מבטחו בחרבו ולא בה'. וזה כנגד "א-לי וצור ישועתי".

¹⁸⁷ פרשתי 'טהר' לפי פרושה בארמית, שהוא צהריים, כנגד מה שאמר "וכסאו כשמש נגדי".

פרוש נוסף: השבת את בית המקדש, שהיה המקום הטהור שהוא בנה.

¹⁸⁸ כנגד "וכסאו כשמש נגדי". אולי זה גם רמז לסיבה להפסקת המלוכה, שלא התייחס לכסאו כדבר שמימי אלא ככסא ארצי, ולכן היה צריך למגר אותו.

¹⁸⁹ פרוש נוסף: אפשר להפסיק את הגלות, כי כבר השיגה את מטרתה, שנזכור מה ייעוד העולם הזמני ושלא לשוא בראת את כל בני האדם, ונזכור שכל בני האדם מתים לבסוף, ולכן תפקידם בעולם הוא להציל את נפשם מהגהנום.

¹⁹⁰ הזכיר שם אדנות, כיון שזה כעין חוצפה לשאול שאלה כזאת, שאומרת שה' כביכול אינו עושה לנו חסדים. לכן הוא מדגיש שה' הוא האדון שלנו.

¹⁹¹ פרוש נוסף: שהם מחרפים אותנו למרות שאנחנו נושאים אותם בחיקנו, "כאשר ישא האומן את היונק", שהרי כל השפע שלהם עובר דרכנו, כמו שנאמר "ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך" (בראשית כח, ד), וכן נאמר "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" (דברים לב, ח).

סומכים על מה שתביא לנו את המשיח כמו שהבטחת **אָמֵן** וסומכים גם על מה שנברך **פֶּט** אותך תמיד גם קודם שהוא בא¹⁹² **אָמֵן**:

¹⁹² במעבר בין כל ספר לספר בתהילים נאמר ברוך ה', לעולם, אמן. וכל פעם בשילוב קצת שונה. כי כונת כל ספר תהילים לומר שמה שראוי לסמוך עליו בעולם הזה, זה לקרוא על כל המציאות את שם ה', ולדעת שהמטרה מכוונת לעולם הבא. וזה נכון תמיד ובכל מקרה שנפגוש.

ספר רביעי

יום
חמישי
יט
לחודש

צַי תִּפְלֶה לְמֹשֶׁה אִישׁ-הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מַעֲוֹן אֶתָּה הָיִיתָ לָנוּ בְּדָר וָדָר: ב בְּטָרָם | הָרִים יִלְדוּ וְתַחֲלֹל אֶרֶץ וְתִבְלַל וּמַעֲוֹלָם עַד-עוֹלָם אֶתָּה אֵל: ג תִּשָּׁב אֲנוֹשׁ עַד-דָּבָא וְתֹאמַר שׁוּבוּ בְנֵי-אָדָם: ד כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוּל כִּי יַעֲבֹר וְאִשְׁמוּרָה בְלִילָה: ה זָרְמַתָּם שָׁנָה יִהְיוּ בְּפִקְרָה כְּחֻצִיר וְחֻלְף: ו בְּפִקְרָה יִצְיִן וְחֻלְף לְעָרֵב יְמוּלֵל וַיִּבֶשׁ: ז כִּי-כָלִינוּ בְּאִפְּךָ וּבְחֻמַּתְךָ נִבְהַלְנוּ: ח (שֶׁת) שֶׁתָּה עֹנֵתִינוּ לְנִגְהָךָ עֲלֵמָנוּ לְמֹאזֵר פְּנִיךָ: ט כִּי כָל-יָמֵינוּ פָּנוּ בְּעִבְרַתְךָ כְּלֵינוּ שְׁנֵינוּ כְּמוֹ-הֶגְהָ: י יְמֵי-שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שִׁבְעִים שָׁנָה וְאֵם בְּנִבּוּלָת | שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרַהֲבָם עָמַל וְאָוֶן כִּי-גַז חָיֵשׁ וְנִעְפָּה: יא מִי-יִוְדַע עַז אִפְּךָ וְכִירְאֶתְךָ עִבְרַתְךָ: יב לְמִנּוֹת יָמֵינוּ כֵּן הַיּוֹדַע וְנָבֵא לְבָב חֻכְמָה: יג שׁוֹבֵה יְהוָה עַד-מִתִּי וְהִנָּחֵם עַל-עִבְרֶיךָ: יד שִׁבְעֵנוּ בְּפִקְרָה חֲסִדְךָ וְנִרְנְנָה וְנִשְׁמַחָה בְּכָל-יָמֵינוּ: טו שְׁמַחְנוּ כִּימּוֹת עֲנִיתָנוּ שְׁנוֹת רְאִינוּ רַעָה: טז יִרְאֶה אֶל-עִבְרֶיךָ פִּעְלָךָ וְחִדְרֶיךָ עַל-בְּנֵיהֶם: יז וַיְהִי | גָּעַם אֲדֹנָי אֵל הַיָּנוּ עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ כּוֹנְנָה:

משה מתפלל בשם דור המדבר על קוצר ימיהם, ושלא יזכו לראות בטובה; ומציב בזה שאלה כללית: למה סתם אדם אינו זוכה לראות את הגאולה בימיו בעולם הזה? ועשרת המזמורים הבאים עונים בהדרגה לשאלה זו. **ומתאים לאמרו להתפלל שלא ימות בקיצור שנים, ולכן מתאים גם לחולה, וגם להתפלל שיזכה לראות את הגאולה בימיו.**

א תִּפְלֶה לְמֹשֶׁה אִישׁ-הָאֱלֹהִים¹ אֲנַחְנוּ יוֹדְעִים שֶׁאַתָּה אֲדוֹנָנוּ² וְאַתָּה הַמְּקוֹם הַקְּבוּעַ שֶׁלְנוּ בְּעוֹלָם שֶׁאֵלֵינוּ אֲנַחְנוּ חוֹזִים בְּכָל דּוֹרוֹת הַהִיסְטוֹרִיָה אֲדֹנָי מַעֲוֹן אֶתָּה הָיִיתָ לָנוּ בְּדָר וָדָר: ב וְאַתָּה הַיִּיתָ הַדָּבָר הַקְּבוּעַ בְּעוֹלָם עוֹד לִפְנֵי שֶׁנּוֹצְרָה הָאָרֶץ בְּטָרָם הָרִים יִלְדוּ וְכִשְׂרָק יִצְרָת אֶת הַתְּנָאִים³ לְהַתְּפַחְחוֹת הָעוֹלָם הַמִּיּוֹשֵׁב וְתַחֲלֹל אֶרֶץ וְתִבְלַל וּמַבְרִיאַת הָעוֹלָם וְעַד סוֹף עוֹלָם הַבָּא רַק אֶתָּה הַחֵסֶה הָאֲמִיתִי שֶׁבוּ קִיִּים הַכֹּל וּמַעֲוֹלָם עַד-עוֹלָם אֶתָּה אֵל: ג וְלִכֵּן אֶתָּה מַחְזִיר אֶת הָאָדָם חֹסֵר הַסִּיכּוֹי מִצַּד חוֹמְרֵיּוֹתוֹ לְהִיּוֹת שְׁבוּר וּמְדוּכָא כִּי עֵצָם חֵי הָעוֹלָם הַזֶּה לֹא נִחְשָׁבִים בְּעֵינֶיךָ תִּשָּׁב אֲנוֹשׁ עַד-דָּבָא וְתֹאמַר לָהֶם עַל יְדֵי הַיִּיסוּרִים לְשׁוּב אֵלֶיךָ שֶׁאַתָּה מְקוֹר הַכֹּל וּבִזָּה יִמְלָאוּ אֶת מִטְרַתָּם כְּבֵנֵי אָדָם⁴ וְתֹאמַר שׁוּבוּ בְנֵי-אָדָם: ד כִּי יְמֵי הָאָדָם

¹ "איש האלוקים" פרושו נביא. אולי הוזכר כאן במיוחד לומר שאף שהוא מתפלל על דור המדבר מצד שלא היו מדויקים בעבודת ה', הוא אינו כמותם.

² יתכן שאמר שם אדנות כהקדמה לכל המזמור, לומר שבאמת מטרתנו לעבוד אותך ולא לטובת עצמנו. ולכן אמר "מעון אתה היית לנו", שהעיקר הוא להיות קשור אליך, בין מצד הישארות הנפש בין מצד קרבת אלוקים בעולם הזה, וכל השאלה היא רק להוסיף על זה גם את חיי העולם הזה.

³ "תחולל" מלשון "ואל שרה תחוללכם" (ישעיהו נא, ב), כלומר הריון.

⁴ פרוש נוסף: כיון שאתה המעון, אתה שובר את גוף בני האדם כשמגיע זמנם, ומשיב את נשמותיהם אליך.

אינם נחשבים בעיניך, כי מצד אורכם הרי גם אלף שנים נגמרים לבסוף ואינם נצחיים⁵ **כִּי אֵלֶּף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבֹר** ומצד המעשה בעולם הזה הוא כלילה לעומת העולם הבא ומתעסק בענינים לא נצחיים **וְאִשְׁמוּרָה בְּלִילָה**: **ה** שמצד אורכם הרי הם זורמים מהעתיד אל העבר, וכמה שיהיו ארוכים, הם נגמרים לבסוף⁶ **זְרַמְתָּם** ומצד מעשיהם הם כשינה, שבה אדם מתעסק בדברים ללא משמעות אמיתית כמו חלום **שָׁנָה יְהִי וְלֹכֵן כְּשִׁיבֹא הַבּוֹקֵר** של עולם הבא לעומת האשמורה, יתגלה שכל חיי האדם היו כעשב הצומח לרוב אחר הגשם אבל גם חולף מהר **בְּבֹקֵר כְּחֻצֵי יַחְלֹף**: **ו** וגם חיינו בעולם הזה רק כאשמורה אחת חלקית, שבבוקר הצלחתו הוא צומח וכבר הוא מתחיל לעבור מהעולם **בְּבֹקֵר יִצִּיץ וְיַחְלֹף** וכשחשכה הצלחתו ובזקנה הוא מתנתק ומתייבש גם בעולם הזה ואין קיום להצלחתו **לְעָרֵב יְמוֹלֵל וְיָבֵשׁ**: **ז** זה מצד כעסך הגלוי עלינו המכלה אותנו בדור המדבר **כִּי-כְלִינֹי בְּאֶפְסָךָ** וכעסך הפנימי כשעוד לא מתגלה בפועל מבהיל אותנו ואיננו מוצאים מה לעשות ולהנצל⁷ **וּבְחֻמְתְּךָ נִבְהַלְנוּ**: **ח** (שת) זה כיון שאתה מעמיד את העיוות המחשבתית שלנו הקטנים למולך בורא העולם ואם כן הוא מאוד חמור **שָׁתָה עֲוֹנֹתֵינוּ לִנְגֻדְךָ** ואת מה שנעלם עוד מאיתנו אור פניך, כיון שאנחנו צעירים בעולם, אתה מדקדק בו⁸ **עֲלַמְנוּ לְמֵאוֹר פְּנִיךָ**: **ט** ולמדנו שאתה כל כך מדקדק בעוונותינו כי כיון ששמת אותנו בצד שנגדך, כל ימי חיינו פונים בבת אחת לכיוון אחר. כמו דור המדבר שפנה מללכת לארץ להסתובב במדבר **כִּי כָל-יָמֵינוּ פָּנוּ בְּעֵבְרֶתְךָ** ובמילים אחדות שאמרו המרגלים יצא שקיצרנו את שנותינו שיהיו רק ארבעים שנה וכילינו חלק מהם **כְּלִינֹי שְׁנֵינוּ כְּמוֹ-הַגֶּהֱ**: **י** זה שאלה כי הרי גם כך כל שנותינו בעולם הזה הם שבעים **יְמֵי-שְׁנוֹתֵינוּ בְּהֵם שְׁבַעִים שָׁנָה** ואם התגבר האדם על המחלות אז שמונים **וְאִם בְּגִבּוֹרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה** וכל כחם המדומה⁹ התעסקות במעשים שאין להם משמעות לעולם הבא¹⁰ ומעשים הרעים בעיניך **וְרַהֲבָם עֲמַל וְאָוֶן** כי נחתכים מאיתנו במהירות מכדי שנוכל להבין את האמת **כִּי-גַז חֵישׁ** ואנחנו עייפים וחסרי כח מכדי לעמוד על ענין המציאות¹¹ **וְנִעְפָּה**: **יא** ולכן מי מאיתנו ידע מראש קודם החטא שאי אפשר לשנות את הגזרה שבאה בכעסך **מִי-יִדְעֵעַ עוֹ אֶפְסָךָ** וכמו שלא יודעים מספיק לירא ממך כך לא יודעים גם על מה אתה כועס וכמה **וּכְיָרְאֶתְךָ עֲבָרְתְּךָ**: **יב** ואם כן לפי מנין ימינו

⁵ וכן אמר לאדם הראשון "כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (בראשית ב, יז), והי כמעט אלף שנים. וכן שאמר במזמור פד: "כי טוב יום בחצריך מאלף".

⁶ וכיון שכן, מבהינת המשמעות הנצחית קיימת רק התוצאה הסופית, ולא משנה כמה זמן לקח להגיע אליה. ואם תהיה הגאולה בעיתה או אחישנה, במשמעות הנצחית יש גאולה, וזה משנה רק לבני האדם שחיים בנתיים.

⁷ פרוש נוסף: "כלינו באפך" במדבר בכל פעם שהבאת עלינו מגפה וכדומה, ונבהלנו מחמתך האצורה עלינו למשך ארבעים שנה, להמית אותנו במהלכם.

⁸ אפשר לפרש "עלומינו" מלשון "עלם", כלומר אדם צעיר, ואפשר לפרש מלשון מה שנעלם. "מאור פניך" - במובנו הרגיל, הברכה והתורה שנובעים ממה שפניך מופנת אלינו; או שאתה מחפש אחרי מה שעלום ומאיר את המקומות האלו לראות את עוונותינו. בפירוש כאן שילבתי את שני הפירושים.

⁹ פרוש המילה 'רהב' בתנ"ך קשה. אפשר לומר שפרושו חוזק מדומה, כמו בפסוק: "וּמִצְרַיִם הִקְלֵל וְרִיק יַעֲזֹרוּ לְכֹן קְרָאתִי לְזֹאת רַהֲבָהּ שִׁבְתָּ" (ישעיהו ל, ז). לכן בדרך כלל הוא כינוי למצרים.

¹⁰ "עמל" הוא מעשה שאין לו תוצאה כלל, וכן נאמר בהגדה של פסח "ואת עמלנו אלו הבנים" כיון שזרקו אותם ליאור, וכן השתמר בלשוננו במושג "התעמלות"; או מעשה שכל תוצאתו הוא בעולם הזה ואין לו תוצאה לעולם הבא, שלא כמו מצוות, שיש להן תוצאה בעולם הבא.

¹¹ פרוש נוסף: כוחם המדומה הוא התעסקות במעשים שלא נראה את פירותיהם ובצער וקושי שקורה לאדם, כי החיים נחתכים מאיתנו מהר, והרבה תהליכים לא יבואו לידי גמר בימי חיינו, וכי כוהנו תשש ובאות עלינו צרות, וכיון שכן מה נחשבים החיים האלה בעיניך לקצר גם אותם?

המועטים כך תודיע לנו מהר את גדולתך ויראתך¹² **למנות ימינו בן הודע** ואז נביא אנחנו גם מצינו את כל חכמת ליבנו לעסוק בזה ולא נחטא **ונבא לבב חכמה**: יג ולכן שוב ה' מגזרתך **שובה ה'** שעד מתי תייסר אותנו על מה שלא החכמנו מספיק **עד-מתי** ותוותר לדור המדבר, שגם הם עבדך, על הגזרה **והנחם על-עבדיך**: יד ואז בבוקר הגאולה תתן לנו כל צורכנו בחסדך **שבענו בבקר חסדך** ואז נשבח ונשמח גם על כל מה שהיה בימי הרעה כשנראה בעינינו לאיזה טובה הביאו הייסורים¹³ **ונרננה ונשמחה בכל-ימינו**: טו ותכלית העולם הזה תהיה שנשמח כמו שהיינו מעונים, שימי העיניו רק יובילו לימי השמחה **שמחנו כימות עניתנו** ולפחות מול מספר השנים שראינו בהם רעה **שנות ראינו רעה**: טז כך יראו דור המדבר העובדים אותך את פעלך, שאתה מכניס את העם לארץ, גם אם לא יהיו הנלחמים בפועל וכמו שבקש משה לעבור גם הוא **יראה אל-עבדיך פעלך** ויזכו לראות את הופעת ה' על בניהם הנלחמים וכובשים את הארץ **והדרך על-בניהם**: יז ואז יהיה הטוב של ה' במה שהוא אלוקינו עלינו ולא כעסו¹⁴ **ויהי נעם אדני אלהינו עלינו** וזמכה שמעשה ידינו בעולם הזה יבסס את חלקנו לעולם הבא ולא יהיה רק שינה **ומעשה ידינו כוננה עלינו** וזמכה לפעול עם ה' שמעשה ידינו יבסס את הופעתו בעולם הזה **ומעשה ידינו כוננהו**:

צא א ישב בסתר עליון בצל שדי יתלונן: ב אמר ליהנה מחסי ומצודתי אלהי אבטח-בו: ג כי הוא יצילך מפח יקוש מדבר הנות: ד באבדתו | יסד לך ותחת-כנפיו תחסה צנה וסחקה אמתו: ה לא-תירא מפחד לילה מחץ יעוף יומם: ו מדבר באפל והלך מקטב ישוד צהרים: ז יפל מצדה | אלף ורבבה מימינה אליך לא יגש: ח רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה: ט כי-אתה יהנה מחסי עליון שמת מעונה: י לא-תאנה אליך רעה ונגע לא-יקרב באהלך: יא כי מלאכיו יצוה-לך לשמרך בכל-דרכיך: יב על-כפים ישאונה פן-תגף באבן רגלך: יג על-שחל ופתן תדרך תרמס כפיר ותגין: יד כי כי חשק ואפלטו אשנבהו כי-ידע שמי: טו יקר אני | ואענהו עמו-אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו: טז ארץ ימים אשביעהו ואראהו בישועתי:

המזמור אומר שה' מגן על הצדיק גם בעולם הזה בהשגחה פרטית מכל רע, וגם הסתר הפנים נועד בהשגחה פרטית להציל אותו מהחטא. **ומתאים לאמרו לשמירה מכל פגע.**

א מי שיושב אצל ה' נסתר בעליוניותו מכל פגע **ישב בסתר עליון** וגם כשסתיר פניו ממנו שם ילון בלא פחד כי על ידי זה משיב אותו מהחטא **בצל שדי יתלונן**¹⁵: ב ותאמר לה' שרק

¹² פרוש נוסף: הודע לנו מה מנין ימינו מראש, ואז נדע את זמננו וניתן אל ליבנו ללמוד בזמן הזה את חכמתך. ודומה לזה אומר במזמור לט: "הודיעני ה' קצוי ומדת ימי מה היא אדעה מה חדל אני: הנה טפחות נתתה ימי ותלדי כאין נגדה אד כל הבל כל אדם נצב סלה".

¹³ פרוש נוסף: למד אותנו את דרכך וחסדך כבר מראשית יצירתנו, ואז נעבוד אותך בשמחה כל ימי חיינו.

¹⁴ פרוש נוסף: יהיה נועם ה' עלינו בשכר העולם הבא, שיבוא על ידי מעשה ידינו בעולם הזה.

¹⁵ נראה שאמר "יתלונן" לרמוז לתלונות דור המדבר שבאו במקומות האלו, שה' הסתיר פניו מהם כדי להנכחם.

צא

הוא מחסה לך מכל צרה, והוא מצודה לצוד אותך כשצריך לייסר אותך¹⁶ אמר לה' מחסי ומצודתי¹⁷ ובין בזה ובין בזה אתה בוטח שבא בהשגחה ושיזה הדבר הטוב והנכון אלהי אבטח-בו: ג כי על ידי היסורים יציל אותך מהפח ששם לך היצר הרע כי הוא יצילך מפח יקוש ועל ידי זה מהמוות שבא בעקבות המעשים הרעים שהיית עושה¹⁸ מדבר הוות: ד ועל ידי חוזק כנפו יסתיר פניו ממך וייסר אותך באברתו יסדך לך ועל ידי זה תחסה תחת כנפיו העליונות ולא בחוזק היד החומרית¹⁹ ותחת-כנפיו תחסה ואז תראה שמעשה ה' אמת כי מגן גם מהפגעים כצינה וגם ממה שבא על האדם מעצמו כמגן המקיף מכל הכיוונים צנה וסחרה אמתו: ה ובזכות זה לא תפחד כלל ממה שאי אפשר להתגונן ממנו, כמו סכנה לא ידועה, כי תבטח בה' שיצילך לא-תירא מפחד לילה ולא מחץ שערף ואינך רואה כשיורים עליך ולא יכול להתגונן, כי גם ממנו יצילך ה' מחץ יעוף יומם: ו וכן לא ממגפה שהולכת בלי שאפשר לראות איך עוברת, כי ה' מגן עליך מדבר באפל יהלך או ממחלות²⁰ ששודדות את כולם לעין הכל בגלוי מקטב ישו צהרים: ז כי גם כשהפגעים יפגעו בכולם סביבך יפל מצדך אלף ולפעמים דוקא ייפגעו רבים כדי להציל אותך מהם²¹ ורבבה מימינך בכל מקרה בך לא יפגע אליך לא יגש: ח ורק תסתכל בעיניך שידועות לראות את מעשה ה' בעולם רק בעיניך תביט ותראה איך על ידי זה ה' משלם לרשעים על רוע מעשיהם ושלמת רשעים תראה: ט ומצד שתאמר לה' שהוא המחסה שלך מכל צרה ובו אתה בוטח כי-אתה ה' מחסי בזה אתה שם את עליונותו להיות מקום הקבע שלך בעולם עליון שמת מעונך²²: י ולכן כל רעה שהיא לא תזדמן אליך לא-תאנה אליך רעה ומחלות לא יקרבו כלל אל הבית שלך ונגע לא-יקרב באהלך: יא כי ה' ימנה את מלאכיו עליך פי מלאכיו יצנה-לך שכל כוחות העולם ישמרו אותך בכל אשר תלך מכל מה שאתה אפילו לא יודע שיכל לקרות לשמך בכל-דרכיך: יב ותהיה לך השגחה פרטית בכל צעד כאילו נושאים אותך בידיהם שאפילו מכשול קטן לא יפריע לך על-כפיים ישאונך פן-תגף באבן רגלך: יג וגם אם תדרוך על אריה קטן שהוא אויב או על נחש שהוא היצר הרע לא יוכלו להזיק לך על-שחל ופתן תדרוך ואם תפגוש אריה גדול שכבר נלחם בך או נחש גדול שתוקף אותך תרמוס אותם ותנצח אותם תרמס כפיר ותנין: יד כיון שהבוטח בה' רוצה להתקרב אליו לכן אשמור אותו מהצרה פי בי חשק ואפלטוהו וארומם אותו בעולם כיון שהוא קורא בשם ה' בעולם על מה שרואה אשגבהו פי-ידע שמי: טו ולכן כשיקרא אותי בצרתו אענה לו תמיד כי הוא מושגח לגמרי יקראני ואענהו וגם כשצריך להביא עליו צרה אינו הסתר פנים באמת אלא אני איתו שם עמו-אנכי בצרה ואחר שתעשה את פעולתה אוציא אותו ממנה ואתן לו כבוד לעולם הבא אחלצהו ואכבדהו: טז ויקבל אריכות ימים כל צורכו בעולם הזה אך ימים אשביעהו ויזכה לראות בגאולה ואראהו בישועתי²³.

¹⁶ וכך פרשנו במזמור לא: "היה לי לצור מעוז לבית מצודות להושיעני".

¹⁷ יש כאן כמה מעברים בין לשון מדבר ללשון נוכח. ניסיתי לסדר אותם, אבל יש עוד מה להתבונן בזה.

¹⁸ פרוש נוסף: "מפח יקוש" - פגעים שעל ידי בני אדם, ו"מדבר הוות" - פגעים טבעיים.

"הוות" או "הוה" פירושו דבר רע. זו לשון שירית שמופיעה בכתובים בלבד. נראה ש'הו' נגזר מ"הוה".

¹⁹ פרוש נוסף: "באברתו יסד לך" - שכלל לא יראו אותך ולא יחשבו להרע לך, ואם כבר רוצים להרע לך, "תחת כנפיו תחסה". מקביל ל"סתר עליון" ו"צל ש-ד-י".

²⁰ פרוש המילה "קטב" אינו כל כך ברור. כאן הקבלתי אותו ל"דבר". אבל המפרשים מעלים אפשרות שהוא שם של שד או מזיק.

²¹ ולכן זה שייך לימים, כי ה' בא לעזרתך.

²² כנגד "מעון אתה היית לנו בדור ודור" שאמר בתחילת המזמור הקודם.

²³ וזה תשובה לשאלה של המזמור הקודם.

צב * מזמור שיר ליום השבת: ב טוב להרות ליהוה ולומר לשמך עליון: ג להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות: ד עלי-עשור ועלי-נבל עלי הגיון בכנור: ה כי שמחתי יהוה בפעלך במעשי ידיך ארנן: ו מה-גדלו מעשיך יהוה מאד עמקו מחשבתך: ז איש-בער לא ידע וכסיל לא-יבין את-זאת: ח בפרח רשעים | כמו עשב ויציו כל-פעלי און להשמדם עדי-עד: ט ואתה מרום לעלם יהוה: י כי תנה איביך | יהוה כי-תנה איביך יאבדו ותפרדו כל-פעלי און: יא ותרים כראים קרני בלתי בשמן רענן: יב ותבט עיני בשורי בקמים עלי מרעים תשמענה אזני: יג צדיק בתמר יפרח כארז בלבנון ישנה: יד שתולים בבית יהוה בחצרות אלתינו יפריחו: טו עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו: טז להגיד כי-ישר יהוה צורי ולא-(עלחה) עולתה בו:

המזמור אומר שמעשי ה' בעולם כולם ישרים, אלא שצריך מבט עמוק להבינם; וסוף הרשעים להישמד גם בעולם הזה, והצדיקים יזכו לטובה גם בעולם הזה. **ומתאים לאמרו כשרואים רשעים מצליחים בעולם, וכדי לא להיות כמותם, ולהתחזק בעבודת ה'!**

א מזמור שיר בהסתכלות רוחנית על העולם הזה לפי המטרה ולא דרך החומריות של ששת ימי המעשה **ליום השבת**: ב טוב לאדם בחייו שתמיד יודה לה' טוב להדות לה' וידע לפרט בעולם את שם ה' שרואה בו, כשידע שהוא עליון ואינו פועל בהגיון החומרי²⁴ ולומר לשמך עליון: ג בין אם להגיד בפרוש בזמן ההצלחה שהיא באה ממך ובחסד להגיד בבקר חסדך ובין אם להאמין ולבטוח בה' בזמן הצרה ואמונתך בלילות²⁵: ד ובבטחון בה' יש גם שמחה אנושית פשוטה, שנפרט את שם ה' בכל מיני הניגון שאפשר עלי-עשור ועלי-נבל ונלווה את ההבנה שלנו במעשיו בכינור עלי הגיון בכנור: ה כי התוצאה הסופית של מעשיך בעולם משמחת את הצדיקים כי שמחתי ה' בפעלך ולכן גם אשבח אותך על כל המעשים שאתה עושה ומובילים לשם גם אם הם עצמם לא משמחים²⁶ במעשי ידיך ארנן: ו כי מעשיך בעולם גדולים מאוד וכדי להבינם צריך להסתכל בהם מראש ועד סוף מה-גדלו מעשיך ה' וכוונותיך יורדות גם למקומות מאוד עמוקים לפעול דרכם²⁷ מאד עמקו מחשבתך: ז ולכן מי שאינו מספיק חכם לא ידע בכלל לחפש בזה את מעשי ה' איש-בער לא ידע ומי שתאוותיו מטות את מחשבתו לא יוכל להבין את מעשי ה' כיון שיצרו מטה אותו להבין את ההבנה הפשוטה יותר. וצריך לזה גם חכמה וגם נקיות הרצון וכסיל לא-יבין את-זאת: ח שמה שהרשעים מתרבים במהירות הוא כמו ירק רב הצומח אחר הגשם שהוא קצר מעד בפרח רשעים כמו עשב ויחד איתם צומחים גם עושי הרע בפועל ויציו כל-פעלי און²⁸ זה לא כדי שהם ישלטו אלא שבהמשך ישמדו ולא ילכו בדרכם גם בדורות

²⁴ כמו שאמר במזמור הקודם "יושב בסתר עליון", "עליון שמת מעונך".

²⁵ כנגד מה שאמר במזמור צ: "שבענו בבוקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו".

²⁶ פרוש נוסף: אשבח אותך באמצעות מעשי ידיך, כמו שאנחנו לוקחים פרי ומשבחים באמצעותו את "בורא פרי העץ", או רואים הרים גבוהים ומשבחים את "עושה מעשה בראשית" שאנחנו רואים בהם.

²⁷ פרוש נוסף: כוונותיך מוסתרות מאוד, כך שצריך להעמיק הרבה כדי להבינם.

²⁸ כנגד מה שאמר "בבוקר כחציר יחלוף, בבוקר יציץ וחלוף לערב ימולל ויבש".

הבאים²⁹ **לְהַשְׁמֵדֵם עַד־עַד**: ט כי דרך פעולתך מרוממת מכל עניני ההצלחה החומרית **וְאַתָּה מְרוֹם** ומכוונת לעולם הבא **לְעֵלָם ה'**: י שאז יבוא זמן שיתגלה שהרשעים הם אויביך ולכן יאבדו מהעולם **כִּי הִנֵּה אֵיבֶיךָ ה'** וכבר עכשיו מה שהם אויביך גורם שאובדים מהעולם על ידי עצמם³⁰ **כִּי הִנֵּה אֵיבֶיךָ יֹאבְדוּ** כי מחפשים טובת עצמם ומגיע זמן שסותרת את טובת רשע אחר ועושי הרע מתפרדים ופוגעים אחד בשני³¹ **יִתְפָּרְדוּ כָל-פְּעָלֵי אָוֶן**: יא ואז תרומם אותי עליהם בגובה עליון³² **וַתֵּרֶם כְּרָאִים קָרְנֵי** וגם זקנותי כשכוחי נשחק תהיה טריה וחייה כיון שאני עוסק בנושאי הקודש **בְּלִתֵּי בְּשָׂמוֹן רַעְוֹן**³³: יב ואראה בנפילתם של אלו שהסתכלו עלי לראות מתי אפול **וַתִּבֹּט עֵינַי בְּשׂוּרֵי** ואלו שקמים ממש להלחם בי ולהרע לי אשמע על נפילתם בעודם רחוקים ממני **בְּקָמִים עָלֵי מְרַעִים תִּשְׁמַעְנָה אָזְנֵי**: יג והצדיק לא פורח כעשב רב כמו הרשעים אלא בגזע אחד כתמר וממנו יוצאים הענפים לצדדים של חצרות ה'³⁴ **צְדִיק כְּתֹמֵר יִפְרַח** ויגיע לגובה רב מהארציות כי קשור לבית המקדש הבנוי מארזים **כְּאֵרֶז בְּלִבְנוֹן**³⁵ **יִשְׁגָּה**: יד שהיסוד שלו יונק מבית המקדש **שְׂתוּלִים בְּבֵית ה'** ומשם יכול לפעול גם בצדדי החומר החיצוניים כי מבחינתו כולם סביב הקודש **בְּחִצְרוֹת אֱלֹהֵינוּ יִפְרִיחוּ**: טו וגם בזקנותם יתנו פרי כיון שעיסוקם בחכמה רק משתבח עם הגיל³⁶ **עוֹד יִנְבוֹן בְּשִׂיבָה** ויהיו מלאי טוב וחיים גם בזקנותם שלא כרשעים שמתייבשים כשחומריותם

²⁹ פרוש נוסף: מה שהם מצליחים, הוא משום שה' נותן להם את שכרם בעולם הזה כדי שיושמדו לגמרי לעולם הבא, כמו שנאמר: "וּמְשַׁלֵּם לְשִׁנְאָיו אֵל פְּנֵיו לְהַאֲבִידוֹ לֹא יֵאָחֵר לְשִׁנְאָו אֵל פְּנֵיו יִשְׁלֵם לוֹ" (דברים ז, י).

פרוש נוסף: "רשעים" הם החוטאים בין אדם למקום, וכיון שיש רשעים, צצים ביניהם ממילא גם "פועלי און" בין אדם לחבירו, וזה יגרום שישמידו זה את זה, כמו שאומר בהמשך המזמור: "כי הנה אויביך יאבדו יתפרדו כל פועלי און".

³⁰ פרוש נוסף: הנה אלו שהתגלה כבר שהם אויביך בעבר, כמו מצרים, אבדו כבר, וכך גם אויביך דעכשיו יאבדו בעתיד.

³¹ ועל זה נאמר "לְתַאֲנָה בְּקֹשֶׁת נִפְרָד" (משלי יח, א). ועל הפסוק "לֹא תֹאמְרוּן קֹשֶׁר לְכָל אֲשֶׁר יֹאמֵר הָעָם הִנֵּה קֹשֶׁר" (ישעיהו ח, יב), אמרו חז"ל "קשר רשעים אינו מן המנין" (סנהדרין כו ע"א).

³² כי קרני ראם גבוהות מסתם קרניים, ולכן אמר בלעם: "אֵל מוֹצִיאֵ אוֹ מִמְצָרִים כְּתוֹעֶפֶת רָאֵם לוֹ" (במדבר כד, ח), ובברכת יוסף: "בְּכֹדֹר שׁוּרוֹ הִדָּר לוֹ וְקִרְנֵי רָאֵם קִרְנֵי בָהֶם עֲמִים יִנְגַח וְהִדּוֹ אֶפְסֵי אֶרֶץ" (בראשית לג, יז).

³³ כמו שאומר בסוף המזמור: "עוֹד יִנְבוֹן בְּשִׂיבָה דְשָׁנִים וְרַעֲנָנִים יִהְיוּ".

³⁴ כלומר, שיש לו מרכז אחד של עבודת ה', שכל החשבון מתחיל ממנו, ורק משם מתפרטים מעשים שונים לפי הצורך, בניגוד לרשעים שכל אחד מחפש את טובת עצמו והיא שונה מטובת חברו, ולכל אחד מקור נפרד כמו עשב.

³⁵ ארז הוא עץ שיכול להגיע לגובה רב, וכך גם הצדיק, מצד עיסוקו בדברים גבוהים. והארז יגיע למלוא גבהו דווקא כשהוא שתול בלבנון, שהוא המקום המתאים לגידולו, וכן הצדיק יגיע למלוא גבהו דווקא כשהוא שתול בבית ה'. וכמשל הזה אמר בלעם "בְּאֶרְזִים עָלֵי מִיִּם" (במדבר כד, ו).

פרוש נוסף: הצלחת הרשעים גורמת לרבים להיות כמותם, כמו עשב, כי זה הצלחה מהירה ומפתה, אלא שזה גורם שיוצאים גם עושי רע מכל סוג, שפוגעים בחברה ומנצלים אותה להצלחתם. אבל כשהצדיק פורח, אינו גורם לאחרים להיות כמותו, כי זה עבודה רבה, אבל הוא מגיע לגבהים גדולים כמו ארז, ואינו קצר מועד, אלא יהיה משמעותי לדורות.

פרוש נוסף: כתמר מצד הפירות, שבניו יהיו כמותו, וכארז מצד המשמעות הנצחית לעולם הבא. ושניהם גבוהים.

³⁶ לכן אמר "שיבה" ולא "זקנה", כי בא לדבר על רוב ימים ולא על היחלשות הכוח. הבדל זה עולה מהפסוק "וּתְפָאֲרָת בְּחִוְרֵימָם פָּחַם וְהָדָר זָקֵנִים שִׁיבָה" (משלי כ, כט).

נחלשת³⁷ דְּשִׁנִּים וְרַעְנָנִים יְהִיוּ³⁸: טז וכל המזמור הזה מודיע שמעשה ה' הוא דרך ישרה ונכונה להגיד כי-יִשְׁרָה ה' והוא המגן עלינו צוּרֵי וְאִינוּ עוֹשֶׂה שׁוּם דָּבָר שְׂלֵא עַל פִּי הַצַּדִּיק וְלֹא- (עלתה) עֹלְתָהּ בִּוְרָא³⁹:

צַבֵּל * יְהִנֶּה מְלִךְ גְּאוֹת לְבַשׁ לְבַשׁ יְהִנֶּה עַז הַתְּאֲזָר אֶף-תִּכּוֹן תִּבְלָל בַּל-תִּמּוּט:
 ב נִכּוֹן כְּסֵאֲךָ מֵאֵז מְעוֹלָם אָתָּה: ג נִשְׂאוּ נְהָרוֹת | יְהִנֶּה נִשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם יִשְׂאוּ
 נְהָרוֹת דְּכָנִים: ד מְקַלּוֹת | מִיָּם רַבִּים אֲדִירִים מְשֻׁבְּרֵי-יָם אֲדִיר בְּמָרוֹם יְהִנֶּה:
 ה עֲדִיתִךָ | נֶאֱמַנְנִי מְאֹד לְבֵיתְךָ נֶאֱוָה-קֹדֶשׁ יְהִנֶּה לְאַרְךָ יָמִים:

המזמור אומר שגם מעשי הרשעים הם חלק מהתכנית של ה', וכך גם עונשם, וה' מוביל את כל מהלך העולם. ומתאים לאמרו להמליך את ה' עלינו, ועל מלכותו על הכל באחרית הימים.

א כשהראה ה' את מלכותו כבר בעבר ה' מְלִךְ אז כלפי חוץ לבש התגאות על הרשעים אף שמבפנים הוא מנהל גם אותם גְּאוֹת לְבַשׁ ולבש עז שהעולם משתנה מפניו ולא להפך לְבַשׁ ה' עַז וחגר אותו כגיבור לפעול דרך העולם הַתְּאֲזָר ולכן העולם המיושב יהיה מבוסס לעתיד כי יגיע לשם בזכות מעשיו אֶף-תִּכּוֹן תִּבְלָל ומצד שני לא יתמוטט ממעשי הרשעים כי ה' נלחם בהם כשצריך בַּל-תִּמּוּט: ב וכסא מלכותך שיתגלה לעתיד לבוא מוכן כבר מבריאת העולם נִכּוֹן כְּסֵאֲךָ מֵאֵז ולא רק בעולם הבא גם בעולם הזה אתה הוא הפועל מְעוֹלָם אָתָּה: ג והגויים הכובשים את ישראל כמצרים ובבל שנמשלו לנהרות נשאו את ישראל לגלות ובאמת פעלת אתה דרכם נִשְׂאוּ נְהָרוֹת ה' אמנם הם הרימו קולם בגאווה כאילו הם פועלים נגדך נִשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם ולכן גם ישאו עונשם במה שישרבו יִשְׂאוּ נְהָרוֹת דְּכָנִים: ד ולעתיד לבוא ככל שקולות המים של גוג ומגוג יותר רבים שמורכב מעמים רבים מְקַלּוֹת מִיָּם רַבִּים כך יהיה אדיר שברם אֲדִירִים מְשֻׁבְּרֵי-יָם⁴⁰ וכך יהיה אדיר ה' ברוממותו כשיראו את שברם אֲדִיר בְּמָרוֹם ה'⁴¹: ה ונאמנות עלינו עדותיך שהעדת ביד הנביאים עֲדִיתִךָ נֶאֱמַנְנִי מְאֹד שלבית המקדש יהיה נאה הקודש גם בעתיד כשתשוב לבנותו לְבֵיתְךָ נֶאֱוָה-קֹדֶשׁ ויתגלה אז שרק ה' קיים לאורך ימים ולא הרשעה שכלה כחציר⁴² ה' לְאַרְךָ יָמִים:

³⁷ אפשר להסביר את זה גם בצורה חומרית פשוטה, כיון שהרשעים עוסקים בחומריות, ולכן הזקנה רעה להם, כי החומריות נחלשת; ואילו הצדיקים עוסקים ברוחניות, שרק משתבחת עם השנים, שכן הם מחכימים יותר, וכן ככל שהם מזקינים, היצר הרע נחלש. ובנוסף, הרשעים דואגים לעצמם בלבד, ולכן כשמגיעים ימי הזקנה, אין מי שידאג להם, ואילו הצדיקים גם נצרכים לרבים דוקא בעת זקנותם ולכן יש להם כל צורכם, וגם דאגו לילדיהם, וילדיהם דואגים להם.

³⁸ וזה כנגד "בבוקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש" שפרשנו על הזקנה. פרוש נוסף: הרשעים ישמדו בעולם הזה ועדי עד לעולם הבא, והצדיקים ינובון בשיבה בעולם הזה ודשנים ורעננים יהיו לעולם הבא שכה חיותם ישאר נצחי ולא יתייבשו כעשב.

³⁹ וכמו שאמר בהאינו: "הצור תמים פָּעְלוּ כִּי כָל דְּרָכָיו מְשֻׁפָּט אֶל אֲמוֹנָה וְאֵין עֹל צְדִיק וְיִשְׁרָה ה'".

⁴⁰ והנהרות והים הם גם משל מקריעת ים סוף והירדן.

⁴¹ וכמו שאמר במזמור הקודם "ואתה מרום לעולם ה'".

⁴² פרוש נוסף: מקולות מים רבים - יותר מקול הרשעה של הגויים הרבים בגלות שנמשלה למים יהיה גדול חזק שברם כשתגאל אותנו. ועל ידי זה יתגלה שבאמת גם בגלות וגם בגאולה אתה גדול במחשבתך

עג

צַד א אל-נקמות יהוה אל נקמות הופיע: ב הנשא שפט הארץ השב גמול על-
 גאים: ג עד-מתי רשעים | יהוה עד-מתי רשעים יעלזו: ד יביעו ידברו עתק
 יתאמרו כל-פעלי און: ה עמך יהוה ידכאו ונחלתך יענו: ו אלמנה וגר יתרגו
 ויתומים ירצחו: ז ויאמרו לא יראה-יה ולא-יבין אלהי יעקב: ח בינו בערים
 בעם וכסילים מתי תשפילו: ט הנטע און הלא ישמע אם-יצר עין הלא יביט:
 י תיסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת: יא יהוה ידע מחשבות אדם פי-
 המה הבל: יב אשרי | הגבר אשר-תנסנו יה ומתורתך תלמדנו: יג להשקיש
 לו מימי רע עד יכרה לרשע שחת: יד פי | לא-יטש יהוה עמו ונחלתו לא
 יעזב: טו פי-עד-צדק ישוב משפט ואחריו כל-ישרי לב: טז מי-יקום לי עם-
 מרעים מי-יתנצב לי עם-פעלי און: יז לולי יהוה עזרתה לי כמעט | שכנה
 דומה נפשי: יח אם-אמרתי מטה רגלי חסדך יהוה יסעדני: יט ברב שרעפי
 בקרבי תנחומיך ישעשעו נפשי: כ היחברך כסא הנות יצר עמל עלי-חק:
 כא יגודו על-נפש צדיק ודם נקי ירשעו: כב ויהי יהוה לי למשגב ואלהי לצור
 מחסי: כג וישב עליהם | את-אונם וברעתם יצמיתם יצמיתם יהוה אל-הינו:

המחבר שואל מדוע הרשעים מצליחים, דבר שגורם לאנשים לחשוב שעזב ה' את הארץ? ועונה שהצדיקים צריכים את הייסורים מידי הרשעים כדי לשוב בתשובה, וגם תוך כדי הייסורים ה' משגיח עליהם, ולבסוף יעניש את הרשעים. **ומתאים לאמרו כשרואים רשעים מצליחים, ולמי שיש לו יסורים.**

א הרי תכונתך להתגדל על ידי הנקמה ברשעים **אל-נקמות ה'** ואם כן הופיע כבר עכשו בנקמתך מהם ולמה תאריך להם אף **אל נקמות הופיע:** **ב** ובזה תתרומם על כל הארץ כשיראו שאתה שופט אותה **הנשא שפט הארץ** ותשיב למתגאים ומתגדלים עליך את מה שמגיע להם **השב גמול על-גאים:** **ג** ומה עוד צריך לקרות שלא יהיו רשעים בעולם **עד-מתי רשעים ה'** ובודאי שלא ישמחו שמחה שלמה ויצליחו בכל עניניהם **עד-מתי רשעים יעלזו:** **ד** שהם מוציאים מזה דעות מוטעות לגבי ההשגחה ומדברים דברים שראוי להסירם **יביעו ידברו עתק** ויגרמו לעצמם כל מי שרוצה לעשות רע לאמר את הדעות האלו ולהרשיע⁴³ **יתאמרו כל-פעלי און:** **ה** שהגויים עושים רע במה ששוברים את עמך **עמך ה'** **ידכאו** ומונעים מהם להיות בארץ ישראל שזה עינוי לה **ונחלתך יענו:** **ו** וכיון שהם מצליחים חושבים אנשים שעזבת את הארץ ומרשיעים גם בצד הפרטי והורגים כשמזדמן להם מי שאין לו כח להגן על עצמו **אלמנה וגר יתרגו** ומי שאין לו מי שיתבע את דמו רוצחים בכוונה תחילה **ויתומים ירצחו:** **ז** ודברי העתק שמדברים הם שה' לא משגיח כלל בארץ לראות את מעשיהם **ויאמרו לא יראה-יה** ואלוקי ישראל לא מבין את מעשי בני ישראל ולא הגלה אותם בכוונה וממילא אינו מגן עליהם מפנינו **ולא-יבין אלהי יעקב:** **ח** אבל אתם צריכים

המורמת. ולכן הדברים היחידים הקבועים שאפשר לסמוך עליהם כדי להבין מה יהיה הם הניסים שהיו בעבר שהעדת לנו עליהם בתורה, ושהקדושה עוד תופיע בעתיד בבית המקדש ששם מתאים לה לשכון, ונדע שה' פועל לאורך כל ההיסטוריה כדבר אחד.

⁴³ פרשתי 'יתאמרו' כהתפעל של 'אמר' ואפשר לפרשו גם כ'אמר' שהוא ראש העץ שיתגדלו פועלי האון ממה שהציצו כעשב להיות גבוהים וחזקים כעץ.

להבין, הטפשים שבעם ישראל,⁴⁴ כדי שתשובו בתשובה **בינו בערים בעם** וההולכים אחר יצרם ובגלל זה מחזיקים דעות כוזבות, מתי תבינו את פנימיות המציאות ו**כסילים מתי תשפילו: ט** שבצד הפרטי, ה' שיצר את אפשרות השמיעה לא ישמע את צעקת היתומים והאלמנות? **הנטע און הלא ישמע** או שה' שיצר את אפשרות הראיה לא ישגיח על הארץ לראות מה קורה בה?⁴⁵ **אם יצור עין הלא יביט: י** ובצד הלאומי, וכי ה' שמייסר את עם ישראל על חטאיו, ויסר בעבר את סדום והמצרים ועמי כנען, לא יוכיח בהמשך את שאר הגויים על מעשיהם? **היסר גויים הלא יוכיח** והרי כוונתו ללמד את בני האדם לדעת אותו ואיך ישאיר מצב שמשכיח אותו **המלמד אדם דעת: יא** ואף שה' יודע מחשבותיכם שעזב את הארץ **ה' ידע מחשבות אדם** לא בגלל זה יפסיק את השימוש ברשעים כי המחשבות האלו אין בהם ממש⁴⁶ **כי-המה הבל: יב** ואת הרשעים צריך, כי יציב יהיה בעולם האדם שה' מייסר אותו על ידי הרשעים להעביר ממנו את מחשבות ההבל הטבעיות **אשרי הגבר אשר-תיסרנו יי** וכיון שהוא מבין שהם טעות יכול ללמדו את תורתו שהיא האמת⁴⁷ **ומתורתך תלמדנו: יג** ועל ידי זה ישקיט לו מרעת ימי הרעה האמיתיים בגהינום **להשקיט לו מימי רע** וכל הזמן הזה נחפרת לרשע המלכודת של הגהינום שיפול בה לבסוף **עז יכרה לך ששע שחת: יד** ובצד הלאומי ה' לא יעזוב את עמו אחר שבחר בו **כי לא-יטש ה' עמו** ולא ישאיר את ארצו במצבה בלי לגאלה משממונה⁴⁸ **ונחלתו לא יעזב: טו** כי המשפט של ה' יבוא שוב ושוב עד שיהיו האנשים ראויים בצדק לגאולה **כי-עז-צדק ישוב משפט ואחרי שיגיע המשפט לתכליתו יהיו כולם בעלי רצון ישר מעיקרו**⁴⁹ **ואחרינו כל-ישרי-לב: טז** (ואני יודע שה' לא עזב את הארץ) כי מצד עצמי איך הייתי יכול לפעול כעם ה' בתוך כל אידיאולוגיות הרע **מי-יקום לי עם-מרעים** ואיך יכולתי להשאר עומד מול כל עושי הרע שנלחמים בי **מי-יתניצב לי עם-פעלי און: יז** אלא שבזה אני רואה את עזרת ה' גם בתוך הגלות **לולי ה' עזרתה לי** שבלי עזרתו במעט זמן היה עם ישראל יורד לשאול **כמעט שכנה דומה נפשי: יח** וגם כשכבר חשבתי שאני נופל בידם **אם-אמרת מטה רגלי מגיע חסד ה' ותומך אותי שלא אפול חסדך ה' יסעדני: יט** ולכן גם כשיש לי מחשבות רבות על השגחת ה' **ברב שרעפי בקרבי העזרות האלו שמנחמות אותי מזיזות את מחשבותי**⁵⁰ חזרה אליך לדעת שאתה כן משגיח⁵¹ **תנחומיך ישעשעו נפשי: כ** ולכן אני יודע שאי אפשר

⁴⁴ כי אין לנו ענין שהגויים יבינו את ענין ההשגחה, והם רק כלי ביד ה' אבל כיון שמהם לומדים גם רשעי ישראל להרשיע, צריך שהם יבינו את האמת.

⁴⁵ והקדים את השמיעה לראיה כי באמת ה' מסתיר פניו לא פעם וכביכול אינו רואה אבל "אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו" (שמות כב, כב), ואז משגיח. וכן אומר בסדום: "יעקת סדם ועמרה פי רבה וחסאתם פי כבדה מאד: ארדה נא וארא הן צעקתה הבה אלי עשו פלה" (בראשית יח, כ-כא). וכן בשיעבוד מצרים: "ויאנחו בני ישראל מן העבדה ויזעקו ומעל שועתם אל האלהים... וירא אלהים את בני ישראל" (שמות ב, כג-כה).

⁴⁶ פרוש נוסף: היסר גויים הלא יוכיח שהרי על ידי מה שמייסר אותם מלמד לבני אדם דעת שהרי הוא יודע שמחשבות אדם הטבעיות הבל וכדי להוציא מהם מייסר את האדם ומלמדו את תורתו.

⁴⁷ פרוש נוסף: שמייסרו וגורם לו על ידי זה ללמוד תורתו וזה ייסורים של אהבה. כי אם היסורים לא מובילים אותו ללמוד את התורה אינם להיטיב לו, וכמו שאמרו חז"ל: "אלו הם יסורין של אהבה כל שאין בהן בטול תורה שנאמר 'אשרי הגבר אשר תיסרנו י-ה ומתורתך תלמדנו'" (ברכות ה ע"א).

⁴⁸ "לעזוב" פרושו להשאיר את הדבר כמו שהוא, ו"לנטוש" זה אחר שדבר היה בידך לשנות את מצבו ולעזוב אותו.

⁴⁹ פרוש נוסף: ואחר שיעשה המשפט יהיו כולם ישרי לב כי יראו שיש משפט ולא יחטאו.

⁵⁰ "לשעשע" אינו בדיוק כמו בלשוננו אלא שורש כפול של "שוע" שפרושו לפנות כלומר פונה שוב ושוב.

⁵¹ פרוש נוסף לענין כולו: מי יקום להיות לה' עם מרעים שאם לא היה ה' מייסר אותנו מי היה יכול שלא להיות רע כמותם, ומי היה יכול להמשיך להתייצב כשכולם סביבו עושי רע אם לא מצד שה' עזרתה לי על ידי היסורים ולכן לא שכנה נפשי בגהנום כמותם. וגם כשנראה היה לי שרגלי מטה להיות כמותם מגיע חסד

צד

להציג כחבר לשיטת משפטך את משפט הרשעים **הַיְחַבְּרֵךְ כְּסָא הוּוֹת** שאינו עושה טוב אלא משתמש בחוק כדי לגרום לאחרים לעבוד למענו **יִצֹר עֲמַל עַל־י-חֶק: כָּא** ולכן בשם המשפט עושים את הפכו שהם משתמשים בכח הרבים⁵² כדי להשתלט על הצדיק **יְגוּדוּ עַל-נַפְשׁ צְדִיק** וממיתים מי שאינו חייב **וְדָם נָקִי יִרְשִׁיעוּ: כִּב** אבל ה' ששופט בצדק מרים אותי מעל הרשעים שאדבק בו ולא אהיה כמותם **וַיְהִי ה' לִי לְמִשְׁגָּב** וכיון שמשגיח עלי מגן שלא יפגעו בי **וְאֱלֹהֵי לְצוּר מַחְסִי: כִּג** ובסופו של דבר ישיב להם את כל רעתם **וַיִּשָּׁב עֲלֵיהֶם אֶת-אוֹנֵם** ויאבדים על ידי רעתם עצמה **וַיִּבְרָעֵתֶם יִצְמִיתֶם** אבל לא רק מצד הטבע שהרשעים משמידים את עצמם, אלא מצד שהוא משגיח עלינו יקח את נקמתנו מהם **יִצְמִיתֶם ה' אֱלֹהֵינוּ:**

צֶה * לְכוּ נִרְנְנָה לִיהוָה נִרְיַעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ: ב נִקְדְּמָה פָּנֵינוּ בְּתוֹדָה בְּזִמְרוֹת נִרְיַע לֹ: ג כִּי אֵל גָּדוֹל יְהוָה וּמִלֶּךְ גָּדוֹל עַל-כָּל-אֱלֹהִים: ד אֲשֶׁר בִּידוֹ מַחְקְרֵי-אֲרֶץ וְתוֹעֲפוֹת הַרִים לֹ: ה אֲשֶׁר-לֹ הַיָּם וְהוּא עֲשָׂהוּ וַיִּבְשֹׁת יַדָּיו יַצְרוּ: ו בְּאוֹ נִשְׁתַּחֲוֶה וְנִכְרַעַה נִבְרָכָה לְפָנֵי-יְהוָה עֲשֵׂנוּ: ז כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ וְאַנְחָנוּ עִם מַרְעִיתוֹ וַיִּצְאֵן יָדוֹ הַיּוֹם אִם-בִּקְלוֹ תִשְׁמָעוּ: ח אֶל-תִּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כַּמְרִיבָה כְּיוֹם מִפְּהַ בַּמִּדְבָּר: ט אֲשֶׁר נִסּוּנֵי אֲבוֹתֵיכֶם בְּחַנּוּנֵי נֶם-רָאוּ פְעָלֵי: י אַרְבָּעִים שָׁנָה | אֶקְוֶה בְּדוֹר וְאֹמַר עִם תַּעֲרִי לִבְבִּי הֵם וְהֵם לֹא-יִדְעוּ דְרָכָי: יא אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי אִם-יִבְאוּן אֶל-מְנוּחָתִי:

המזמור אומר שמטרתנו בעולם היא לשבח את ה', בין על מה שהוא עושה בעולם כולו, בין על מה שהוא עושה לעם ישראל; ומה שדור המדבר לא זכו באופן פרטי, הוא כיון שלא ראו את שבח ה' במציאות⁵³. **ומתאים לאמרו לשבח את ה' על גדולתו, ולקבל עלינו עולו, ולזכור שהגורל הפרטי של כל דור תלוי כמה הוא מכון עם רצון ה'.**

א קומו ונעשה את מטרתנו בעולם לשבח את ה' על מעשיו כמנהיג העולם **לְכוּ נִרְנְנָה לֵה'** ולהתקבץ סביבו לעבודתו על מה שעושה לישראל ביחוד, שהוא המגן ומושיע אותנו **נִרְיַעָה לְצוּר יִשְׁעֵנוּ: ב** ומה מתחייב שנעבוד אותו כיון שנגלה אלינו, להודות לו על כל מה שעשה **נִקְדְּמָה פָּנֵינוּ בְּתוֹדָה** ולפרט לכל העולם את גדולתו שיקבלו גם הם את מלכותו **בְּזִמְרוֹת נִרְיַע לֹ: ג** כי ה' הוא הכח המניע כל מה שיש בעולם הזה, מהחומר הכי קטן ועד עולם המלאכים **כִּי אֵל גָּדוֹל ה'** ושולט על כל כוחות הטבע והמלאכים המנהיגים אותם ואין לעבוד לאחר זולתו **וּמִלֶּךְ גָּדוֹל עַל-כָּל-אֱלֹהִים: ד** ולא רק מנהיג אלא גם יודע כל מה שקורה, ומשגיח ויודע את כל מחשבות בני אדם ומעשיהם עד סופם **אֲשֶׁר בְּיָדוֹ מַחְקְרֵי-אֲרֶץ**

ה' בצורת הייסורים ותומך אותי שלא אפול. וגם כשמחשבותי גורמות לי להרשיע מגיעים הייסורים שגורמים לי להתנחם על מחשבותי הרעות וישיבו את נפשי שוב ושוב אליך לראות שאין לחבר בין משפטך לבין כסא הוות של משפט הרשעים.

⁵² "יגודו" מלשון "גדוד".

⁵³ מהפרק שלנו ועד פרק ק (ועד בכלל) הם ענין אחד כתשובה לשאלת משה במזמור צ' על מה שלא ראו דור המדבר באולה, ומפרט בהם את סוגי השבח שצריך לשבח את ה' במציאות, שזו מטרתנו בעולם ולא מה שנראה בטובה או לא.

והתרוממות הממלכות הגדולות לשמים⁵⁴ באה ממנו ולפי מטרותיו ותועפות הרים לו: **ה** והוא ברא את כל עמי הגלות הנמשלים לים, והוא המוציא אותנו אליה **אֲשֶׁר-לוֹ הַיָּם וְהוּא עֲשָׂהוּ** והוא יוצר את ארץ ישראל שתקבל אותנו חזרה כשנהיה ראויים **וַיַּבְשֵׁת יְדֵיו יַצְרוּ:** ולכן התאספו כל עם ישראל ונקבל עלינו מלכותו, כיון שהוא שולט בכל **בְּאוֹ נִשְׁתַּחֲוֶה** ונכנע לפניו כיון שידוע מה שבליבנו ושופט אותנו **וְנִכְרַעַהּ** ונלך בפועל רק בדרכי ה' שעשה את העולם כולו ודרכיו הם הנכונות ועל ידי זה תבוא עלינו הברכה⁵⁵ **נִבְרָכָה לְפָנֵי-ה' עֲשֵׂנוּ:** **ז** כי הוא המשגיח עלינו כעם בפרטות **כִּי הוּא אֱלֹהֵינוּ** ונותן לנו כל צורכנו כצאן וכשצריך לייסר אותנו לטובתנו נוחתת עלינו יד הרועה **וְאֲנַחְנוּ עִם מְרַעֲיָתוֹ וְצֹאן יָדוֹ** ואם נשמע בקולו תבוא הגאולה כבר היום ומזכה כבר בדורנו לכל הטובה⁵⁶ **הַיּוֹם אִם-בְּקֹלוֹ תִשְׁמָעוּ:** **ח** ולכן כדור פרטי שיכול ליכות כבר היום לגאולה, אל תקשו את רצונכם כמו דור המדבר שלא שיבחו את ה' על גדולתו אלא חשבו שהמים שלהם הם העיקר **אֶל-תִּקְשׁוּ לִבְבְּכֶם כְּמַרִּיבָה** ואל תנסו אותו כיון שכבר ראיתם גדולתו **כְּיוֹם מִסַּח בַּמִּדְבָּר:** **ט** שאף שראו גדולת ה' ניסו אותו בדברים נוספים במקום להלל אותו **אֲשֶׁר נִסּוּנִי אֲבוֹתֵיכֶם** ובחנו אותו לראות שאכן יכול לעשות שוב מה שכבר ידעו שיכול⁵⁷ **בְּחִנּוּנֵי וְאִף שֶׁהִיא שְׁלֵא כַּהוֹגֵן רָאוּ שׁוֹב וְשׁוֹב אֶת גּוֹדֵל כְּחִי וּבְכֹל זֹאת לֹא עָשׂוּ אֶת תַּפְקִידֵם גַּם-רָאוּ כְּעָלִי:** **י** ולכן במקום שיכנסו לארץ היום אם היו שומעים בקולי, התקוטטתי ורבתי איתם ארבעים שנה **אֲרַבְעִים שָׁנָה אֶקוּט בְּדוֹר** וראיתי שרצונם תועה מעלי ולא רוצים לעשות את מטרותם בעולם **וְאָמַר עִם תַּעֲלֵי לִבְבְּ הַם** ולכן לא למדו את דרכי בעולם למרות שראו פעלי, ולא עסקו בשבח ה' **וְהֵם לֹא-יִדְעוּ דְרָכָי:** **יא** שזה מה שגרם שנשבתי להם, כיון שלא היה עוד סיכוי שיעשו את תפקידם **אֲשֶׁר-נִשְׁבַּעְתִּי בְּאִפִּי** שישארו בגלות ולא יראו את הארץ כיון שלא יוכלו לקיים את מטרותם **בַּה אִם-יִבְאוּ אֶל-מְנוּחָתִי:**

צַו א שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ שִׁירוּ לַיהוָה כָּל-הָאָרֶץ: ב שִׁירוּ לַיהוָה בְּרָכוּ שְׁמוֹ בְּשָׂרוֹ מִיּוֹם-לְיוֹם וְשׁוּעָתוֹ: ג סִפְּרוּ בְּגוֹיִם כְּבוֹדוֹ בְּכָל-הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: ד כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד נוֹרָא הוּא עַל-כָּל-אֱלֹהִים: ה כִּי | כָּל-אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים וַיְהִי שָׁמַיִם עָשָׂה: ו הוֹדוּ-וְהִדָּר לְפָנָיו עַו וְתִפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: ז הָבּוּ לַיהוָה מִשְׁפָּחוֹת עַמִּים הָבּוּ לַיהוָה כְּבוֹד וְעִזֹּ: ח הָבּוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ-מִנְחָה וּבָאוּ לְחִצְרוֹתָיו: ט הִשְׁתַּחֲוּוּ לַיהוָה בְּהַדְרַת-קֹדֶשׁ חִילוֹ מִפְּנֵי כָּל-הָאָרֶץ: י אָמְרוּ בְּגוֹיִם | יְהוָה מִלֶּךְ אֶרֶץ-תִּפְּוֹן תָּבֵל כָּל-תְּמוֹט יָדָיו עַמִּים בְּמִישְׁרָיִם: יא יִשְׁמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ יִרְעֶם הַיָּם וּמְלֵאֵו: יב יַעֲלֵז שָׂדֵי וְכָל-

⁵⁴ 'תועפות' משורש 'עוף' ופרושו תוצאת התעופה, כי ה' העיף אותם כביכול לשמים ומזה בא הגובה שלהם על כל שאר בני אדם.

⁵⁵ "השתחוויה" מלשון "שחה" כלומר כיפוף הגב והוא ביטוי לכבוד לומר שאתה מעלי, "נכרעה" זה קיפול הכרעיים והוא ביטוי לכניעה וכמו שאויב מנוצח כורע ונופל, ו"נברכה" היא ירידה על הברכיים שבא לומר שאני לא הולך לפי רצוני אלא לפי רצונך והוא ביטוי של עבדות. ורמוזה בו גם המילה 'ברכה'.

⁵⁶ "הוא אלוקינו" כנגד "אשר בידו מחקרי ארץ" כי הוא משגיח, "אנחנו עם מרעיתו וצאן ידו" כנגד "א-ל גדול ה' ומלך גדול על כל אלהים" שהוא המנהיג, "היום אם בקולו תשמעו" כנגד "אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו" שהוא הבורא את הגלות והוא הגואל ממנה. והסדר אינו זהה כדי להקדים את התארים של ה' לתארים שלנו.

⁵⁷ "נסיון" זה לבדוק מה התכונות הלא ידועות של דבר, ו"בחינה" לראות האם דבר אכן כמו שידוע שהוא.

אֲשֶׁר-בּוֹ אֶזְרְנוּ כָּל-עַצֵּי-יַעַר: יג לִפְנֵי יְהוָה | כִּי בָא כִּי בָא לְשֹׁפֵט הָאָרֶץ יצ
 יִשְׁפֹּט-תִּבְלָבְל בְּצַדִּיק וְעַמִּים בְּאִמּוֹנָתוֹ:

המזמור מפרט את השבח לה' על הנהגתו את העולם כולו, שיבוא לה' לעתיד לבוא מכל העמים, שגם להם יש חלק במדרגה זו. ומתאים לאמרו על כך שכל העמים יעבדו לעתיד לבוא את ה', ועל כך שמלכות ה' לעתיד לבוא תתקן את כל העולם.

א שבחו את ה' על הנהגתו את העולם, שבח שלא נשמע עוד, כי היום האנשים לא מכירים שה' מנהיג את העולם שיריו לה' שירי הַדָּש ואת השיר הזה ישירו גם כל אומות העולם בעתיד⁵⁸ שיריו לה' כָּל-הָאָרֶץ: ב ועם ישראל כבר היום מקדם את המדרגה הזו במה שמשבח את ה' על הנהגתו שיריו לה' ומרבה גילוי הופעתו בעולם דרך מה שקורא בשמו על כל המציאות בָּרְכוּ שְׁמוֹ והתקדמות גאולת ישראל נותנת לעולם כל יום בשורה חדשה על ההתקדמות אל תכליתו שתבוא על ידי ישראל וגאולתם בְּשִׁירֵי מִיּוֹם-לְיוֹם וְשׁוֹעֲתוֹ: ג שאתם ישראל תנסחו כבוד ה' שבבריאיה כך שגם הגויים יוכלו להבין אותו סִפְרוּ בְּגוֹיִם כְּבוֹדוֹ ותפרסמו בכל קבוצות בני האדם את הניסים שעושה רק לנו כָּבֵל-הָעַמִּים נִפְלְאוֹתָיו: ד ותספרו להם שה' גדול ומעשיו הולכים דרך כל הטבע מרום השמים ועד הארץ כִּי גָדוֹל ה' ולכן שבחו מופיע בכל דבר שבעולם וּמְהֵלל מְאֹד וגם כל כוחות העולם עושים את דברו ומשתנים מפניו כשגוזר עליהם נוֹרָא הוּא עַל-כָּל-אֱלֹהִים: ה וידעו שכל הכוחות שהם עובדים להם אינם המקבלים את ההחלטות ואין ממש בעבודתם כִּי כָּל-אֱלֹהֵי הָעַמִּים אֱלִילִים אלא המלאכים שבשמים שולטים בהם ואותם עשה ה' ושולט דרכם בכל העולם ולכן ראוי לעבוד רק לו וְה' שְׁמִים עֲשֵׂה: ו וכל כוחות העולם הם רק רושם חיצוני שלו והמלאכים רושם כבודו שאינו מוסבר, שמשרתים לפניו אבל אינם אלוהות לעצמם הוֹד-וְהָדָר לִפְנָיו ואת הופעתו שאינה בת שינוי והמרה לעבודת אלילים ואת הפרוט של שמו, רואים רק במקדשו ששם מופיע בעולם בשמו עֹז וְתַפְאֶרֶת בְּמִקְדָּשׁוֹ: ז ולכן תנו את עצמכם לה' מרצונכם וכיון שיהיה מלככם יתגלה שכל חילוקי העמים הם רק כחילוקי המשפחות הָבוּ לה' מִשְׁפָּחוֹת עַמִּים ועל ידי זה תתנו לה' מרצונכם בעולם כבוד לעבדו, ועז לדעת שאינכם מנסים להשיג ממנו את רצונכם על ידי עבודתו, אלא אתם משתנים להיות עובדיו הָבוּ לה' כְּבוֹד וְעֹז: ח וכיון שתקראו את שם ה' על כל מה שיש במציאות תתנו לו מזה חלק, לכבדו הָבוּ לה' כְּבוֹד שְׁמוֹ על ידי שתקחו מנחה ותבואו לחצרות המקדש שאומרות שכל העולם בהנהגתו שְׁאוּ-מִנְחָה וּבָאוּ לְחִצְרוֹתָיו: ט ושם תשתחוו לקבל את מלכות ה' כי שם מופיע הרושם החיצוני של הופעת ה' על האדם בקדושתו ולא שרוצה קרבנות חומריים הַשְׁתַּחֲוּ לה' בְּהַדְרַת-קִדְשׁ ובעקבות זה תפחדו⁵⁹ כל בני האדם מפני ה' לעשות את רצונו חִילוּ מִפְּנֵי כָּל-הָאָרֶץ: י והבאים יספרו בכל הגויים שה' מלך על הארץ אֲמַרוּ בְּגוֹיִם ה' מֶלֶךְ והמלוכה הזו מעמידה את העולם כולו על מכונו ומונעת את התמוטטותו על ידי הרשעים⁶⁰ אֶף-תִּכּוֹן תִּבְלָבְל-בְּל-תַמוּט ועל ידי זה ינהל את סכסוכי העמים שיתנהלו בדרך היושר יָדִין עַמִּים בְּמִשְׁפָּרִים: יא ובהופעתו זו שמחים השמים שרואים אותה כל הזמן יִשְׂמְחוּ הַשְּׁמַיִם והארץ תשמח בגילוי חדש כשה' יתגלה בעולם וְתִגַּל הָאָרֶץ והגלות המשולה לים והעמים שבה ישמיעו בעצם קיומם את קול ה' יִרְעַם הַיָּם וּמְלֵאוּ:

⁵⁸ פרוש נוסף: השיר הזה עולה מכל דבר בארץ, שכל דבר שרואים בטבע רואים בו את הופעת ה'.

⁵⁹ משתמש במילה 'חילו' לומר יש כאן לידה של ענין חדש בעמים.

⁶⁰ כמו שהסברנו במזמור צג: "לבש ה' עז התאזר אף תכון תבל כל תמוט".

יב וגם הרשעים שנמשלו לעשב ימצאו את תיקונם⁶¹ יעלו שדי וכל-אשר-בו והצדיקים שנמשלו לתמר וארז ישבחו אז את ה'⁶² אז ירננו כל-עצי-יער: יג וישבחו את ה' על עצם מה שנגלה אל כל הארץ לפני ה' כי בא וגם על מה שישפוט אותם ישבחו כי בא לשפט הארץ כי שופט את עולם בני האדם כפי שצריך להיות ישפט-תבל בצדק ואת כל קבוצות בני האדם, כי זה מטרת העולם שכולם יעבדו את ה' ולזה בראו ועמים באמונתו:

כ
לחודש

צא * יהנה מלך תגל הארץ ישמחו אים רבים: ב ענו וערפל סביבו צדק ומשפט מכון כסאו: ג אש לפניו תגל ותלהט סביב צריו: ד האירו ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ: ה הרים פדונג נמסו מלפני יהוה מלפני אדון כל-הארץ: ו הגידו השמים צדקו וראו כל-העמים כבודו: ז יבשו | כל-עבדי פסל המתהללים באלילים השתחוו-לו כל-אלהים: ח שמעה ותשמח | ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיה יהוה: ט כי-אתה יהוה עליון על-כל-הארץ מאד נעלית על-כל-אלהים: י אהבי יהוה שנאו רע שמר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם: יא אור זרע לצדיק ולישרי-לב שמחה: יב שמחו צדיקים ביהוה והודו לזכר קדשו:

המזמור מפרט את השבח לה' על הנהגתו את העולם כולו במשפט, כפי שישראל ישבחו לו בעתיד. ומתאים לאמרו על משפט ה' שיעשה ברשעים לעתיד לבוא, ועל מה שנובע מזה, שנשנא את הרע ונדע שה' מציל מהרשעים.

א וכשה' ימלוך על העולם לגמרי, אחר שיעשה דין ברשעים ה' מלך אז תשמח הארץ כולה על הגילוי החדש של אלוקותו תגל הארץ והשמחה תגיע גם לכל הפרטים וגם עד מקומות הישוב הקטנים והרחוקים וזו המטרה ישמחו אים רבים: ב אבל בתחילת התהליך ה' עוד אינו נראה בכבודו לכולם והוא כמוסתר בענן שרואים את מקומו אבל לא מה הוא, ובערפל שכלל לא רואים איפה הוא ענו וערפל סביבו והבסיס לכסא מלכותו הוא הנכון והישר וכדי להגיע לשם צריך את המשפט צדק ומשפט מכון כסאו: ג ולכן לפני הופעתו הולכת אש אש לפניו תגל ושורפת את המתנגדים לו והנלווים אליהם⁶³ ותלהט סביב צריו: ד ובה מאיר מדי פעם לכל העולם המיושב שיראו אותו לרגע האירו ברקיו תבל והם רואים ומפחדים⁶⁴ מפני ה' ומשפטו ראתה ותחל הארץ: ה וממלכות גדולות ויציבות כהרים ישפכו לפני ה' כיון שנלחמו בעמו הרים פדונג נמסו מלפני ה' וכדי שידעו שה' שולט בכל הארץ ומנהל אותה לפי רצונו מלפני אדון כל-הארץ: ו ובשלב הזה הארץ עוד מפחדת ורק השמים יודעים לומר את הטוב והישר שבזה הגידו השמים צדקו אבל כל העמים רואים את

⁶¹ כמו שאמר במזמורים הקודמים (צב ו-צד): "בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און", וכן "עד מתי רשעים יעלוזו".

⁶² כמו שאמר "צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה".

⁶³ "ותלהט סביב צריו" כנגד "ענו וערפל סביבו".

פרוש נוסף: לפני הופעתו על העולם תלהט אש: "כי הנה היום בא בער פתנור והיו כל ידים וכל עשה רשעה קש ולהט אתם היום הבא" (מלאכי ג, ט). וזה עצמו הוא "אור זרוע לצדיק", שנאמר בהמשך, כי "וירקה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה".

⁶⁴ וכמו שאמרנו ב"חילו מפניו כל הארץ", רומז שנולדת כאן מדרגה חדשה בארץ.

צז

המשפט שעושה ה' ברשעים ומבינים שהוא העיקר בעולם וראו כל-העמים כבודו: ז ולכן יתביישו כל עובדי הפסלים שאין בהם ממש יבשו כל-עבדי פסל שהם גרמו לעצמם להלל את כוחות הטבע כאילו הם גרמו להצלחתם⁶⁵ המתהללים באילילים כי יראו שכל כוחות הטבע והמלאכים המנהיגים אותם עושים את רצון ה' בלבד השתחוו-לו כל-אלהים: ז אבל ישראל היושבים בציון ישמעו על המשפט ברשעים וישמחו שמעה ותשמח ציון ולא רק ציון שזה ענינה אלא גם הערים שסביבותיה יגלו מה שלא הבינו עד עכשיו ותגלנה בנות יהודה וישמחו על עצם גילוי ה' שעושה משפטו ברשעים לא רק מצד הישועה שתהיה להם מהם למען משפטיהם: ט כי במשפט שלעתידי יראו עקרון שנכון תמיד, שדרכך העליונה שולטת בכל הארץ פי-אתה ה' עליון על-כל-הארץ ואתה מעל כל הכוחות שבעולם הזה ולכן נעלה מהם מאוד כי לא רק יכול לעשות כל מה שברצונך אלא גם מוביל מהלך שפועל דרך כל הכוחות ומאחד אותם לתיקון העולם מאד נעלית על-כל-אלהים: י ולכן גם היום שעוד לא מתגלה המשפט, מי שאוהב את ה' ורוצה ללכת בדרכיו שונא ומתרחק מהרע אהבי ה' שגאו רע ולומד מהמשפט העתידי שגם היום ה' שומר על חיי חסידיו גם אם מייסר אותם על ידי הרשעים שמר נפשות חסידיו ומצילם מהם לאחר שעשו הרשעים את תפקידם מידי רשעים נצילים: יא והאור, שבו יראו את ה' בעולם, זרוע לצדיקים על ידי מעשיהם ויצמח להם לעתיד לבוא⁶⁶ אור זרע לצדיק ואז גם תצמח השמחה לכל ישר לב כשיראו שהכל מסתדר לפי האמת והישר ולישרי-לב שמחה: יב ולכן כבר עכשיו שמחו הצדיקים על עצם מה שאתם דבקים בה' שבזה אין שינוי לעתיד לבוא שמחו צדיקים בה' ותודו לו גם על היסורים כיון שהם מזכירים את קדושתו שהיא העיקר בעולם⁶⁷ והודו לזכר קדשו:

צח « מְזֹמֹר שִׁירוֹ לַיהוָה | שִׁיר חֲדָשׁ כִּי-נִפְלְאוֹת עָשָׂה הוֹשִׁיעָה-לוֹ יְמִינוֹ וְזָרַע קִדְשׁוֹ: ב הוֹדִיעַ יְהוָה יְשׁוּעָתוֹ לְעֵינֵי תְּגוּמֹת גִּלְיָה צְדָקָתוֹ: ג זָכַר חֲסִדוֹ | וְאִמּוֹנָתוֹ לְבַיִת יִשְׂרָאֵל רְאוּ כָל-אֲפָסֵי-אֲרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: ד הִרְיֵעוּ לַיהוָה כָּל-הָאָרֶץ פִּצְחוּ וְרִנְנוּ וְזָמְרוּ: ה זָמְרוּ לַיהוָה בְּכִנּוֹר בְּכִנּוֹר וְקוֹל זְמֵרָה: ו בְּחִצְצָרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הִרְיֵעוּ לִפְנֵי | הַמֶּלֶךְ יְהוָה: ז יִרְעַם תְּהִים וּמְלֹאֵי תִבְלַ וַיִּשְׂבִּי בָהּ: ח נְהַרְוֹת יִמְחָאוּ-כָּף יְחַד הַרִים יְרַנְּנוּ: ט לִפְנֵי-יְהוָה כִּי בָא לְשֹׁפֵט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט-תִּבְלַ בְּצַדֵּק וְעַמִּים בְּמִישָׁרִים:

המזמור מפרט את השבח לה' על הנהגתו את ישראל, כפי שהעמים כולם ישבחו בזמן הגאולה. ומתאים לאמרו כשבח על הגאולה, ועל הקשר שבין גאולת עם ישראל להתקבצות כל העמים לעבוד את ה'.

⁶⁵ פרוש נוסף: אמר "מתהללים" בהתפעל כי מי שמהלל את האליל באמת מהלל את עצמו על שהצליח לרתום לטבתו כח מכוחות הטבע.

⁶⁶ וכמו שנאמר במזמור קכו: "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו".

⁶⁷ כך פרשנו בפרק ל: "זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו".

פרוש נוסף: ואמנם לא רואים את קדושתו כמו שתגלה לעתיד לבוא אבל יודו לו כיון שזוכרים את המדרגה הזו מהניסים שהיו בעבר.

א **מְזִמּוֹר** בזמן הגאולה יבוא לה' שבח שלא נשמע עוד עד אז **שִׁירוֹ לַה' שִׁיר הַדָּשׁ** כי עשה לישראל ניסים **כִּי-נִפְלְאוֹת עָשָׂה** והושיע את עם ישראל בהופעה גלויה שלו שרואים שבאה ממדרגת הקדושה **הוֹשִׁיעָה-לוֹ מִיַּד וְזִרְעֵךָ קִדְשׁוֹ**⁶⁸: ב וה' הודיע מראש ביד הנביאים שיושיע את ישראל **הַדְּוִיעַ ה' יְשׁוּעָתוֹ** והראה את צדקתו שמקיים להם הבטחתו, לעיני כל העמים שלא יצטרכו ישראל לספר להם אלא יראו בעצמם **לְעֵינֵי הַגּוֹיִם גְּלָה צְדָקָתוֹ**: ג במה שזכר להם את החסד שנשבע להם ואת מה שהם סמכו עליו כל דורות הגלות⁶⁹ **זָכַר חֲסִדוֹ וְאַמּוֹנָתוֹ לְבֵית יִשְׂרָאֵל** ולכן ראו עד קצות הארץ את הישועה שה' עושה לעם ישראל שמשגיח עליהם **רְאוּ כָל-אַפְסֵי-אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ**: ד ואף שבמזמור הקודם הארץ פחדה, על הניסים של עם ישראל היא תשמח. ולכן יריעו כל הארץ לקבל את ה' למלך עליהם **הֲרִיעוּ לַה' כָּל-הָאָרֶץ** ועל זה יפתחו פיהם וישבחו ויפרטו את גדולת ה' **פָּצְחוּ וְרָנְנוּ וְזָמְרוּ**: ה וכיון שיקבלו את עולו ויתעורר הרגש לעבוד את ה' לפי הניסים שראו בעיניהם, השבח יהיה בשמחה על ידי כלי נגינה מעל מה שאפשר להביע במילים **זָמְרוּ לַה' בְּכִנּוֹר** וכיון שישבחו כך יתעלו לדעת לפרט את השבח הזה גם במילים יחד עם הנגינה **בְּכִנּוֹר וְקוֹל זְמִירָה**: ו ועל ידי תקיעה בחצוצרות ושופר יתקבצו סביב ה' לקבל מלכותו עליהם **בְּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר הֲרִיעוּ לַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ ה'**: ז זה יקיר את כל עמי הגלות המשולים לים **יַרְעֵם הַיָּם וּמְלֹאוּ** ואת כל העולם המיושב **תִּבֵּל וְיִשְׁבִּי בָהּ**: ח והעמים היושבים על הנהרות יביעו שמחתם⁷⁰ **נְהָרוֹת יִמְחָאוּ-כִּף** וכל הממלכות הגדולות יתקבצו יחד לשבח את ה' מלכם **יַחַד הָרִים יִרְנְנוּ**: ט ואף שעצם התגלות ה' הוא על העולם תהיה משפט לשאר העמים **לַפְּנֵי-ה' כִּי בָא לְשַׁפֵּט הָאָרֶץ** הרי ישפוט את העולם המיושב לפי המתאים לו ולא כנקמה **יְשַׁפֵּט-תִּבֵּל בְּצַדֵּק** וינהל על ידו את העמים בדרך הישרה והטובה **וְעַמִּים בְּמִישְׁרֵיהֶם**⁷¹:

צַט * יְהוָה מֶלֶךְ יִרְנְנוּ עַמִּים יִשָּׁב כְּרוֹבִים תִּנּוֹט הָאָרֶץ: ב יְהוָה בְּצִיּוֹן גְּדוֹל וְרָם הוּא עַל-כָּל-הָעַמִּים: ג יוֹדוּ שְׁמֹךְ גְּדוֹל וְנוֹרָא קְדוֹשׁ הוּא: ד וְעַז מֶלֶךְ מְשַׁפֵּט אֱהָב אֶתְּךָ כּוֹנֵנֵת מִישְׁרֵים מְשַׁפֵּט וְצַדִּיקָה בְּיַעֲקֹב | אֶתְּךָ עֲשִׂית: ה רֹמְמֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לְהֵדָם רְנְלֵיו קְדוֹשׁ הוּא: ו מְשִׁיחַ וְאַהֲרֹן | בְּכִהְנִינוּ וְשִׁמּוּאֵל בְּקִרְאֵי שְׁמוֹ קָרְאִים אֶל-יְהוָה וְהוּא יַעֲנֵם: ז בְּעַמּוּד עָנָן יַדְבֵּר אֲלֵיהֶם שְׁמָרוּ עֲדוֹתָיו וְחַק נִתַּן-לָמוֹ: ח יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְּךָ עֲנִיתָם אֶל גְּשַׁח הַיִּתֵּת לָהֶם וְנָקָם עַל-עֲלִילוֹתָם: ט רֹמְמֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לְהֵדָר קְדָשׁוֹ כִּי-קְדוֹשׁ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

המזמור מפרט את השבח לה' על הנהגתו את ישראל כפי שישראל צריכים לשבח כבר היום. **ומתאים לאמרו על קדושת עם ישראל ומעלתם לעומת שאר האומות, וכדי לזכור שגם העונשים שישראל מקבלים יותר משאר אומות נובעים ממעלתם.**

⁶⁸ כמו שנאמר על הגאולה: "ואביט ואין עזר ואשתומם ואין סומך ותושע לי זרעי ותמתי היא סמכתני" (ישעיהו סג, ה).

⁶⁹ פרוש נוסף: זכר את החסד שישראל עשו כל הדורות כמו שנאמר "נוצר חסד לאלפים" ואת אמונתו על הברית שכרת להם ומשני אלו יחד הביא להם את הישועה.

⁷⁰ מדגיש את הנהרות לבדם או מצד שהם הממלכות שהיינו אצלם בגלות, מצרים, אשור ובבל, או מצד שהעמים היושבים על הנהרות רחוקים מדעת אלוקים כיון שאינם זקוקים לגשם, ואפילו הם יקבלו מלכותו.

⁷¹ וכן נאמר במזמור ט: "והוא ישפט תבל בצדק וידיו לאמים במישרים".

א כבר היום ה' מולך אלא שמולך רק על ישראל ה' מְלֶךְךָ ולכן העמים רוגזים ביניהם ותבל לא מבוססת עדיין יְרֻגְזוּ עַמִּים וכיון שאינו מתגלה עוד על כל הארץ בגלוי אלא מצמצם מקומו אל בין הכרובים יִשָּׁב כְּרוּבִים תטה הארץ ליפול כי אין משפט שייצב אותה תְּנוּט הָאָרֶץ⁷². **ב** ורק בציון עירו מתגלה גדולת ה' ה' בְּצִיּוֹן גְּדוֹל אַבְל מִשָּׂאֵר הָעַמִּים הוּא רַם ואינו משגיח עליהם וְרַם הוּא עַל-כָּל-הָעַמִּים: **ג** ועם ישראל הם שמודים להופעתך בעולם יוֹדוּ שְׁמֶךָ ויודעים שאתה מופיע מהשמים ועד כל פרטי הארץ גְּדוֹל ומעורר יראה ופחד לעשות רצונך וְנוֹרָא ושאתה קדוש ונבדל מהנהגת העולם הזה וצריך לעבדך בדרכים קדושות קְדוּשַׁת הוּא: **ד** ומה שמלכותך אינה בת שינוי על ידי העולם מתגלה דרך אהבת המשפט כעין מה שיהיה לעתיד לבוא וְעַז מְלֶךְךָ מִשְׁפָּט אָהֵב שבישראל נתת את בסיס המשפט מראש על ידי התורה שיתנהגו על פיה ביושר אֲתָה כּוֹנֵנֶת מִיִּשְׂרָאֵל ובניגוד לשאר האומות שפסת אותם ועל ידי זה נתת להם את הטוב והישר לעולם הבא⁷³ מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בְּיַעֲקֹב אֲתָה עֹשִׂית: **ה** ולכן תרוממו בדעתכם את ה' המשגיח עלינו רּוֹמְמוּ ה' אֱלֹהֵינוּ ותשתחוּ לו בבית המקדש שהוא בסיס הופעתו בעולם התחתון כולו⁷⁴ וְהִשְׁתַּחֲוּ לַהֲדָם רְגְלָיו ותדבקו בדרכיו שהוא קדוש ונבדל מדרכי העולם הזה קְדוּשַׁת הוּא: **ו** וכיון שמתגלה בישראל, יש לנו אנשי קודש כמשה ואהרן שקבלו את סדר עבודתו בעולם הזה⁷⁵ מִשָּׁה וְאַהֲרֹן בְּלִהְיוֹתוֹ וכשמואל שקרא בשמו ופרסם אותו בישראל כשהיו בשפלות עבודה זרה וְשָׂמוּאֵל בְּקִרְאֵי שְׁמוֹ שהקשר שלהם אל ה' מתגלה כבר היום בעולם הזה במה שיכולים לקרוא אל ה' קְרָאִים אֶל-ה' והוא עונה להם ומנבא אותם וְהוּא יַעֲנֵם: **ז** וציוה אותם מצוות דרך עמוד ענן שעמד פתח האוהל, שרואים כל העם בדיוק איפה הוא, ומורה את הדרך, ולא רק ענן וערפל סביבו בְּעַמּוּד עָנָן יִדְבַר אֲלֵיהֶם והם ראו את כל הניסים כשהופיע בעולם בגלוי, ושמרו אותם להעבירם לדורות הבאים שְׁמְרוּ עֲדֹתַי וקבלו ממנו את מצוותי וְחַק נְתַן-לְמוֹ: **ח** וכיון שה' בורא העולם הוא המשגיח עלינו אישית ה' אֱלֹהֵינוּ לכן מצד אחד ענית להם לכל קריאתם אֲתָה עֲנִיתָם ונשאת את עוונות הדורות וכמו בדור המדבר⁷⁶ אֵל נִשְׂא הַיִּיתָ לָהֶם ומצד שני כשחטאו יותר מדי נקמת על מעשיהם הרעים במה שנשאו במדבר שהמשפט גם הוא צד של קדושתם כין שראו את קדושתך ולא יראו ממך וְנִקְם עַל-עֲלִילוֹתָם: **ט** ולכן דעו שה' המשגיח עלינו מרומם מאוד מעל הארץ רּוֹמְמוּ ה' אֱלֹהֵינוּ והשתחוּ לו לעבדו בבית המקדש ששם מופיע וְהִשְׁתַּחֲוּ לַהֲרִ קְדָשׁוֹ כי קדושתו מתגלה בעולם דוקא במה שאנחנו עובדים אותו ואנחנו צריכים להיות קדושים כדרכו כִּי-קְדוּשַׁת ה' אֱלֹהֵינוּ:

ק) מְזֻמָּר לְתוֹרָה הִרְיעוּ לְיַהֲוָה כָּל-הָאָרֶץ: **ב** עֲבַדְוּ אֶת-יְהוָה בְּשִׂמְחָה בְּאוֹ לְפָנָיו בְּרִנָּה: **ג** דְּעוּ כִּי-יְהוָה הוּא אֱלֹהִים הוּא-עֲשֵׂנוּ (ולא) וְלוֹ אֲנַחְנוּ עֲמֹ וְצֹאן

⁷² כנגד "אמרו בגוים ה' מלך אף תכון תבל בל תמוט" שבמזמור צו.

⁷³ פרוש נוסף: נתת להם בתורה כללים איך לעשות משפט וצדקה בעצמם.

⁷⁴ כמו שאומר: "השמים פסאי והארץ הדם רגלי אי זה בית אשר תבנו לי ואי זה מקום מגונתי" (ישעיהו סו, א). ואומר "אני עם לבבי לבנות בית מגונה לארון ברית ה' ולהדם רגלי אלהינו והכיננתי לבנות" (דברי הימים א' כח, ב).

⁷⁵ כי גם משה היה כהן בשבעת ימי המילואים.

⁷⁶ ואולי כמו שאמר: "על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך", וכן: "ויבמדבר אשר ראית אשר נשאף ה' אלקיך פאשר ישא איש את בנו בכל הדרך אשר הלכתם עד באכם עד המקום הזה" (דברים א, לא).

מְרַעֲתוֹ: ה' בָּאוּ שְׁעָרָיו | בְּתוֹרָה חֲצַרְתִּיו בְּתַהֲלָה הוֹדוּ-לוֹ בְּרָכּוֹ שְׁמוֹ: ה' כִּי-טוֹב יִהְיֶה לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ יַעַד-דָּר-וְדָר אֲמוֹנָתוֹ:

המזמור אומר שכל מה שיש לאדם הוא חסד מאת ה' והוא צריך להודות עליו, ולכן המטרה אינה השכר שנקבל אלא עצם עבודת ה'⁷⁷. **ומתאים לאמרו כהודאה על כל טובה, וכן ליישר את מבטו של מי שמרגיש תרעומת כלפי הקב"ה.**

א מְזִמּוֹר להודות לה' על כל דבר⁷⁸ **לְתוֹרָה** שמטרת ההודאה שכל בני האדם יקבלו עליהם מלכותו ויעבדו אותו⁷⁹ **הָרִיעוּ לַה' כָּל-הָאָרֶץ**: ב ולכן עבדו את ה', לא על מנת לקבל שכר, אלא בשמחה על קרבת אלוקים שבעצם העבודה שהיא העיקר **עֲבַדוּ אֶת-ה' בְּשִׂמְחָה** וכשאתם באים להראות לפניו יהיה בשבח על הזכות לבוא לפני אלוקים לא כדי להשיג רווח **בָּאוּ לְפָנָיו בְּרִנָּה**: ג ותשכילו לשים לב שה' בורא העולם הוא המנהיג אותו ולכן כל מה שקורה מתאים לרצונו **דְּעוּ כִּי-ה' הוּא אֱלֹהִים** והוא עשה אותנו בחסד **הוּא-עֲשָׂנוּ (ולא)** ולא למעננו אלא בשבילו אנחנו קיימים לעשות רצונו **וְלוֹ אֲנַחְנוּ** ומנהיג אותנו להיות עמו בעולם **עִמּוֹ** ולכן דואג לכל מחסורנו⁸⁰ **וְצִאָן מְרַעֲתוֹ**: ד ולכן כל פעם שאתם באים אליו, יהיה בהודאה על חלקכם גם אם באתם לבקש על צרות **בָּאוּ שְׁעָרָיו בְּתוֹרָה** ובכל פעם שאתם יוצאים ממנו אל העולם שאז מתגלה לכם שכולו חצרות ה', יהיה במטרה להלל ולשבח את שמו ולא לדאוג לעצמכם⁸¹ **חֲצַרְתִּיו בְּתַהֲלָה** וזה תעשו על ידי שתודו לו כלפי פנים ותרבו הופעתו בעולם לקרוא בשם ה' כלפי חוץ **הוֹדוּ-לוֹ בְּרָכּוֹ שְׁמוֹ**: ה כי תדעו שכל מה שעושה ה' הוא הטוב המוחלט **כִּי-טוֹב ה'** וכל מה שיש מבריאת העולם ועד עולם הבא

⁷⁷ וזו בעצם התשובה הסופית לשאלת משה למה לא יזכו גם להכנס לארץ.

⁷⁸ פרוש נוסף: על קרבן תודה. וזה אותו עקרון, כי מטרת קרבן תודה היא ההודאה והדרך אותה דרך. ולכן זמנו רק יום ולילה שלא כשאר שלמים, ובאים איתו ארבעים לחמי תודה כדי שירבו אנשים שיבואו לאכול ותתפרסם התשועה.

⁷⁹ כמו שאמר "הריעו לה' כל הארץ פצחו ורננו וזמרו".

וצריך להוסיף כאן הקדמה, שהחידוש של ההודאה על ישועה אומר שלא חייבים לאדם כלום בעולם. כי אם האדם הוא המרכז ו"תפקיד" ה' לדאוג שיהיה לו טוב, אז בכל פעם שהוא בסכנה זה לא בסדר, וכשנושע ממנה לא צריך להודות כי בסך הכל המצב חזר להיות בסדר, וזה כביכול "חובתו" של הקב"ה להשיב את המצב לקדמותו. וזו הדעה שגורמת להתרעם על ה' כשיש צרות. אבל המבט השני, כפי שמפורט כאן בפרק, אומר שה' לא חייב לאדם כלום, וכל מה שיש לו החל מעצם חייו וכלה בבריאותו ורכושו הכל חסד גמור. ולכן צריך להודות על כל מה שיש לנו. ואם אדם בסכנה אין כל חובה להציל אותו, וכיון שה' הציל אותו בא ומודה ברוב עם לה' ועל ידי זה מפרסם שזה חסד גמור. וממילא מי שכלל לא היה בסכנה זה רק יותר חסד. ואם הכל חסד צריך אדם לשאול את עצמו למה נתן לו ה' את החסד הזה ולעבוד את ה'. ועיין בפרושנו למזמור ל' שמדבר על זה.

⁸⁰ וכמו שאמר במזמור זה: "כי הוא אלוקינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם בקולו תשמעו".

פרוש נוסף: דעו שאנחנו חייבים בעבודת ה' גם מצד שהוא בורא העולם ה' והכל שלו וגם מצד שהוא אלוקים שופט ומעניש ונותן שכר, וגם מצד שהוא עשנו וכבר קיבלנו בזה את השכר על העבודה, ובין מצד שלו אנחנו שאנחנו עבדיו שלקח אותנו מבית עבדים, ובין מצד שכרתנו איתו ברית לעבדו ובזה אנחנו עמו, ובין מצד שדואג לכל מחסורנו שאנחנו צאן מרעיתו.

⁸¹ פרוש נוסף: השער להכנס אל עבודת ה' וקרבת אלוקים זה להודות לו, והדרך להפוך את העולם כולו להיות חצרות ה' זה על ידי פרסום שבחו.

הכל זה חסד גמור לעולם חסדו ובכל הדורות אנחנו נושאים גם את הבטחתו שעליה אפשר לסמוך שסוף דבר תבוא הטובה השלמה וזוכה גם לה⁸² ועד-זר וזר אמונתו⁸³:

קא א לְדוֹד מְזֻמֹּר חֶסֶד-וּמִשְׁפָּט אֲשִׁירָה לָךְ יְהִנֶּה אֲזַמְרָה: ב אֲשַׁכִּילָה |
בְּדַרְךְ תָּמִים מְתֵי תְבוּא אֱלֹי אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם-לִבְכִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי: ג לֹא-אִשִּׁית |
לְגַגְד עֵינַי דְּבַר-בְּלִיעַל עֲשֵׂה-סָטִים שְׁנֵאתִי לֹא יִדְבֶק בִּי: ד לִבְב עֲקֹשׁ יִסּוֹר
מִמְנֵי רָע לֹא אֲדַע: ה (מלושני) מְלִשְׁנֵי בִסְתֵר | רַעֲהוּ אוֹתוֹ אֲצַמִּית גְּבוּה-עֵינִים
וּרְתַב לִבְב אוֹתוֹ לֹא אוֹכַל: ו עֵינֵי | בְּנֵאמְנֵי-אֶרֶץ לְשֶׁבֶת עֲפָרֵי הַלֵּךְ בְּדַרְךְ
תָּמִים הוּא יִשְׁרָתְנִי: ז לֹא-יֵשֵׁב | בְּקֶרֶב בֵּיתִי עֲשֵׂה רְמִיָה דְבַר שְׁקָרִים לֹא-יִכּוֹן
לְגַגְד עֵינַי: ח לְבִקְרִים אֲצַמִּית כָּל-רְשָׁעֵי-אֶרֶץ לְהַכְרִית מְעִיר-יְהוֹזָה כָּל-פְּעֻלֵי
אֶרֶץ:

דוד אומר שהוא דבק במטרות ה' בעולם, וכמלך הוא מדמה את עצמו לה', ללכת בדרכיו על ידי שהוא מרחיק ממנו כמלך מי שיש לו תכונות שה' שונא⁸⁴. ומתאים לאמרו לדבוק בדרכי ה' וליישר את תכונותיו לפי רצון ה'.

א לְדוֹד מְזֻמֹּר אשבח את ה' גם על החסד שעושה איתי וגם כששופט אותי חסד-ומשפט אֲשִׁירָה כי מטרתי בעולם לפרט את גדולת ה' והמשפט מכוון אותי לזה⁸⁵ לָךְ ה' אֲזַמְרָה: ב שעל ידו אבין בהבנה פנימית מהי דרך השלמים אֲשַׁכִּילָה בְּדַרְךְ תָּמִים ואצפה לסייעתא דשמיא שעל ידה תבוא הדרך הזו אלי אחר שהתאמצתי לבוא אליה⁸⁶ מְתֵי תְבוּא אֱלֹי ולכן גם דרך ביתי הפרטי אפעל לפי שלמות רצוני לעשות רצונך⁸⁷ אֶתְהַלֵּךְ בְּתָם-לִבְבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי: ג ולכן דבר שאמר אדם שיש בו תכונת רע לא אשים כלל מול עיני שלא אתפתה לו

⁸² פרוש נוסף: טוב ה' ומה שלא משלם שכר האדם מיד כיוון ששומר חסדו לעולם הבא שהוא "נוצר חסד לאלפים" ובכל הדורות אמונתו שבסוף יתן לנו את החסד שצברנו ואז יהיה בזכות.

⁸³ פרוש נוסף למזמור כולו: אם נפרש שמדבר על קרבן תודה יוסבר הענין על גבי מה שאמרנו כך: הריעו לה' כל הארץ על ידי שתבואו לאכול מקרבן התודה ולהתקבץ סביב ה', ותעבדו את ה' בשמחה כי הקרבן הוא עבודה שמחה שאוכלים ונהנים ועל ידי הרננה המצורפת לאכילה זו תבואו לפניו שמושך את לבכם לעבודתו. וזה ילמד אתכם שכמו הקרבן שאדם מגדל אותו כדי להביאו לה' כך כל מה שאדם קיים בעולם הזה ומקבל מרעייתו הכל כדי להיות לה'. ולכן קרבן התודה יביא אתכם בשערי עבודת ה' והשבח שתאמרו לה' יביא אתכם לחצרותיו ונודה לו שה' טוב ועבודתו נעימה והכל חסדו ומה שיש לאדם צרה ישמור לדור ודור את אמונתו בה' שיציל אותו ממנה כמו שעשה עכשיו.

⁸⁴ ולכן נראה שהמזמור נאמר בכפל לשון שאפשר את רובו לקרוא גם כדברי דוד וגם כדברי ה' ואת הפרוש הנוסף של כל משפט שמתו בהערות כדי שאפשר יהיה לקרוא ברצף.

⁸⁵ וכן השיר שלי לה' הוא החסד והמשפט שאני עושה שבהם אני נדמה לו ומזמר לו על שלימד אותי אותם.

⁸⁶ וכן אשכיל להבין על ידי דרכי השלמה שהולכת לפי רצונך בלבד מתי על ידה תבוא אתה ה' אלי לפעול דרכי.

⁸⁷ וכן אדמה לך שמעשי אנשי בית המלכות יתאימו לרצוני כמו שאתה מקרב מי שמתאים לרצונך שאלו אותם תכונות.

פרוש נוסף: דרך התמים היא שכל עבודתו לשם ה' ללא פניה אחרת ודוד משכיל להבין האם דרכו שלמה לגמרי שאז תבוא היא אליו שזה סימן שטבועה בו לגמרי והסימן לזה שיתהלך בדרך הזו גם בקרב ביתו שאין לו שם תקוה שיחניפו לו או ישבחו אותו על זה.

כי מן הסתם אינו מכוון לא-אֲשִׁית לָנֶגֶד עֵינַי דְּבַר-בְּלִיעַל ואני מרחיק ממני שלא לעשות כל דבר שגורם לסטות מדרך התמימות עֲשֵׂה-סִטִּים שְׁנֵאתִי ולכן לא יתחברו אלי דברים כאלו כתכונה גם אם נפלתי בהם באופן חד פעמי⁸⁸ לא יִדְבַק בִּי: ז ועל ידי זה תכונת עיקום הדרך לפי התאוות של הלב תסור ממני בסיעתא דשמיא לִבְבַּ עֲקֵשׁ יִסּוּר מִמְּנִי ולכן לא אתחבר כלל אל הרע כי לבבי מראש תמים וישר⁸⁹ רַע לֹא אֲדַע: ה (מלושני) ובאנשי ביתי מי שמדבר אלי על רעהו בסתר כדי למצוא חן בעיני על חשבון חברו, שזה מצוי בחצרות מלוכה כדואג אצל שאול, אשמיד אותו ולא את מי שדיבר עליו כי האדם הזה בעתיד ידבר גם עלי ויעורר מרידות⁹⁰ מִלְּשָׁנִי בַּסֵּתֶר רַעְהוּ אוֹתוֹ אֲצַמִּית ומי שמתגאה וחושב שהוא העיקר, ורצונו רחב לרצות להשיג כל מה שרואה, שבאופן טבעי יש כאלו בחצר המלך, לא אוכל לשבת איתו כי אינו מכוון איתי ואי אפשר יהיה להכיל כל צרכו⁹¹ גְּבַהּ-עֵינַיִם וְרַחֵב לִבְבַּ אוֹתוֹ לא אוכל: ו ואני מחפש את אלו שנאמנים במדינה שהם ישבו ממש איתי באותה מטרה כי הם נאמנים⁹² עֵינַי בְּנֵאֲמָנֵי-אֶרֶץ לְשִׁבַת עַמְדֵי ומי שהולך גם הוא בדרך שלמה לפי רצוני ישרת אותי כי יעשה רצוני נכון⁹³ הֲלֹךְ בְּדֶרֶךְ תַּמִּים הוּא יִשְׁרְתֵנִי: ז ומי שרק מראה עצמו כאילו עושה רצוני ארחיק מביתי לגמרי כי הוא לא רוצה את רצוני אלא את טובת עצמו ורצוני לא מתבצע באמת⁹⁴ לא-יִשָּׁב בְּקִרְבִּי עֲשֵׂה רְמִיָה ומי שאי אפשר לסמוך על מילתו לא יוכל להתיצב מולי כי אבחן אותו כדי שלא ינסה לשקר גם לי⁹⁵ דְּבַר שִׁקְרִים לֹא-יִכּוֹן לָנֶגֶד עֵינַי: ח וגם בממלכה כולה מיד בבוקר אשמיד את הרשעים שבארצי שלא יוכלו להתפתח⁹⁶ לְבָקְרִים אֲצַמִּית כִּל-רְשָׁעֵי-אֶרֶץ כִּיֹּן שֶׁהֲרַשְׁעִים סוֹפֵם שֶׁגַם פּוֹעֲלִים רַע בְּעוֹלָם וכיון שיושמדו מיד כשמתחילים לא יהיו כלל עושי רע בעיר המלוכה ועל ידי זה היא גם תהיה עירו של ה' בעולם לְהַכְרִית מַעִיר-ה' כִּל-פְּעֻלֵי אָנוּ:

קב * תִּפְלָה לְעֵינַי כִּי-יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְהוָה יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ: ב יְהוָה שִׁמְעָה תִּפְלָתִי וְשׁוֹעֲתִי אֲלֵיךָ תִּבְּוֹא: ג אֶל-הַסֵּתֶר פְּנִיךָ | מִמְּנֵי בְּיָוִם צָר לִי תִּשָּׂה-אֵלַי אֲזַנְּךָ בְּיָוִם אֲקַרְא מִתֵּר עֲנִי: ד כִּי-כָלוּ בְּעֵשֶׂן יָמַי וְעֲצָמוֹתַי כְּמוֹ-קֶד נִחְרוּ: ה הַיּוֹכֵה-כְּעֹשֵׁב וַיִּבֶשׂ לִבִּי כִּי-שָׁכַחְתִּי מֵאֲכָל לֶחֱמִי: ו מִקּוֹל אֲנַחְתִּי דְּבִקְהָ עֲצָמֵי לְבַשְׁרִי:

⁸⁸ וכן אומר ה' שדבר שיש בו תכונת רוע לא יושגח על ידי שמי שעושה מעשים הסוטים מדרך הישר ה' מרחיק ולא יוכל לדבוק בו.

⁸⁹ וכן אומר ה' שלב שמעקם דרכיו, באופן טבעי סר מה' ומי שהוא רע ה' לא משגיח עליו והולך בחשכה. פרוש נוסף: באנשי ביתי מי שלבבו עקש הפך תכונת התום ואינו מכוון עם מטרתי אלא מעקם את מטרותי כדי להשיג את מטרות עצמו אסיר אותו ממני כי אני רוצה שיהיו מכוונים עם תמימות דרכי, וכיון שאעשה כך לא אדע רע כי אנשי ביתי יעזרו לי ולא יחזרו תחתי. ומכאן מפרט את התכונות שיסיר מאנשי ביתו. ומובן שכך גם דרכו של ה' בעולם.

⁹⁰ וכן הקב"ה משמיד מי שמדבר על רעהו בסתר כי מראה שכל עוד הוא לא ניוזק מזה אין לו בעיה לעשות רע בעולם.

⁹¹ וכן גם בעבודת ה' לא יוכל אדם כזה לעבוד בשביל ה' כי כל הזמן מחפש את כבודו ומילוי תאוותיו.

⁹² וכן ה' מחפש את הנאמנים שיעשו מצוותיו לפי רצונו.

⁹³ וכן מי שיעשה רצון ה' זה מי שמכוון עם רצונו והולך בדרך שלמה ותמימה כדוד עצמו.

⁹⁴ וכן אצל ה' מי שעושה את המצוות רק כלפי חוץ אינו יושב באמת בבית ה' אלא משתמש במצוות כדבר חומרי.

⁹⁵ וכן אצל ה' מי שמדבר שקר לא יוכל להתיצב מול עיני ה' שידועות את האמת תמיד אלא רק מול אנשים שלא יודעים שמשקר.

⁹⁶ וכן אצל ה' מיד כשזורחת שמש ההצלחה לצדיקים מושמדים הרשעים מהארץ.

פרוש נוסף: "לבקרים" מלשון "ביקורת", שאבדוק את ממלכתי לטהר אותה מהרשעים.

קב

ז דְּמִיתִי לְקֶאֱת מְדַבֵּר הָיִיתִי כְּכֹס חֲרָבוֹת: ^ה שְׁקַדְתִּי וְאַהֲיָה כְּצַפּוֹר בּוֹדֵד עַל-
 גִּנֵּי: ^ט כָּל-הַיּוֹם חֲרַפּוֹנִי אוֹיְבֵי מְהוֹלְלֵי בִי נִשְׁבְּעוּ: ^ו כִּי-אֶפֶר כְּלָחֶם אֶכְלֹתִי
 וְשִׁקְנִי בְּכִי מִסִּכְתֵּי: ^ז מִפְּנֵי-זַעֲמֹד וְקִצְפָּה כִּי נִשְׁאַתְנִי וְתִשְׁלִיכֵנִי: ^ח יָמֵי כְּצֹל
 נִטְוִי וְאֲנִי כְּעֵשֶׂב אֵיבֶשׁ: ^ט וְאַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תִּשָּׁב וְזִכְרֶךָ לְדָר וָדָר: ^י אַתָּה
 תִּקְוֶם תִּרְחֶם צִיּוֹן כִּי-עֵת לְחִנּוּתָהּ כִּי-בָא מוֹעֵד: ^{יא} כִּי-רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת-אֲבִינֶיהָ
 וְאַתָּה-עֲפָרָהּ יַחְנְנֵה: ^{יב} וַיִּירָאוּ גוֹיִם אֶת-שֵׁם יְהוָה וְכָל-מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת-כְּבוֹדֶךָ:
^{יג} כִּי-בָנָה יְהוָה צִיּוֹן נִרְאָה בְּכָבוֹד: ^{יד} פָּנָה אֶל-תְּפִלַּת הָעֲרֵעַר וְלֹא-בָזָה אֶת-
 תְּפִלָּתָם: ^{טו} תִּכְתָּב זֹאת לְדוֹר אַחֲרָיו וְעַם נִבְרָא יִתְּלֶל-יָהּ: ^{טז} כִּי-הִשְׁקִיף מִמְרוֹם
 קִדְשׁוֹ יְהוָה מִשָּׁמַיִם | אֶל-אֶרֶץ הַבְּיֹט: ^{יז} לְשִׁמְעַ אֲנֶקֶת אֲסִיר לְפִתַּח בְּנֵי תְמוֹתָהּ:
^{יח} לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם יְהוָה וְתִהְלֹתוּ בִירוּשָׁלַם: ^{יט} בְּהִקְבֹּץ עַמִּים יַחְדָּו וּמַמְלָכוֹת
 לְעִבֵד אֶת-יְהוָה: ^כ עֲנֵה בְּדַרְךָ (כַּחוֹ) כַּחֲזִי קֶצֶר יָמֵי: ^{כא} אֲמַר אֲלֵי אֶל-תַּעֲלֵנִי
 בְּחֲצֵי יָמֵי בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ: ^{כב} לְפָנַי הָאָרֶץ יִסְדֵת וּמַעֲשֵׂה יְדֶיךָ שָׁמַיִם:
^{כג} הִקְמֵה | יֵאבְדוּ וְאַתָּה תַעֲמֹד וְכָלֶם כְּבִנְיָד יִבְלוּ כָּל-בּוֹשׁ תַּחֲלִיפָם וַיִּחַלְפוּ:
^{כד} וְאַתָּה-הוּא וְשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמוּ: ^{כה} בְּנֵי-עֲבָדֶיךָ יִשְׁכּוּנוּ וְזָרְעֶם לְפָנֶיךָ יִכּוּן:

המחבר מתאר את צרות הגלות ואת גודל הגאולה, ומבקש על דורו של המתפלל
 שיזכו לראות את הגאולה ולא יכלו ימיהם לריק⁹⁷. **ומתאים לאמרו על צרות
 הגלות ובקשה לגאולה בימיו, וכן כדי להזכיר את הגאולה העתידה;
 ואפשר גם שמי שארכו עליו צרותיו יאמר אותו על צרותיו הפרטיות.**

א תְּפִלָּה שנושא עם ישראל המעונה כאשר נפשו מתעטפת ונכסה ממנו הקץ **לְעֵנִי כִי-יַעֲטֹף**
 ושופך לפני ה' את כל צערו שבו הוא עוסק תמיד⁹⁸ **וּלְפָנַי ה' יִשְׁפָּךְ שִׁיחוֹ: ב** שמע את
 תפילתי מצד קרבת אלוקים שאתה שומע אותי גם אם לא עונה ה' **שְׁמַעֵה תְּפִלָּתִי** וכשאני
 זועק לעזרה, תהיה אתה עזרתי ולא אחרים **וְשִׁיעֵתִי אֵלֶיךָ תְּבוֹא: ג** שלא יהיה הסתר פנים
 ממני **אֶל-תִּסְתֵר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי** שהוא מה שקשה לי בימי הצרות שבאות עלי **בְּיוֹם צָר לִי** ותרצה
 לשמוע את קריאתי אליך מיד ביום שאקרא ולא רק כשיבוא זמן הגאולה **הִטָּה-אֵלַי אֲזַנְךָ**
בְּיוֹם אֶקְרָא וענה לי לגאול אותי כבר בדורי ולא רק 'בעיתה' **מִהָרַע עֲנֵנִי: ד** כי בנתיים
 שאנחנו בגלות נגמרים ימינו בלי לשמש לתכלית טובה **כִּי-כָלוּ בְעֵשׂוֹן יָמֵי** ומנהיגי וחכמי
 הדור המעמידים אותנו הולכים ופוחתים מאש הגלות שבוערת בעיקר בהם ואין מי שינהיג
 אותנו⁹⁹ **וְעֲצֻמוֹתַי כְּמוֹקֵד נְחֹרִי: ה** ורצוני ורגשותי בעבודת אלוקים יבשו כי היינו רשעים
 שמשולים לעשב והוכינו עד שיבש הצד הלאומי **הוֹפָה-כְּעֵשֶׂב וַיִּבֶשׁ לִבִּי** כי כבר שחחנו את
 עבודת הקרבנות ורחקנו מקרבת אלוקים **כִּי-שָׁכַחְתִּי מֵאֲכָל לֶחֶמִי: ו** ומרוב שהצרות

⁹⁷ ובזה הוא דומה מאוד לשאלת משה במזמור צ, ונראה שזו הסיבה שהובא כאן, והמזמורים שאחריו יענו על השאלה.

⁹⁸ כי מצד החכמה אין מקום לתפילה כזו כי ידוע שלא כל דור יזכה לגאולה, רק כשמתעטפת נפשו שופך את מר ליבו גם אם ההגיון הקר יודע לענות עליה.

⁹⁹ ואולי דוקא בהם בוערת אש המוקד כיון שהגלות היתה בגלל שלא כיוונו את העם לדרך טובה. ויתכן שכל זה משל על המזבח כאילו אנחנו הקרבן.

מקיפות את כל העם וגדולות **מקול אַנְחָתִי** הפכו המנהיגים להיות כחלק מהעם וגם הם לא מוצאים תקוה **דְּבָקָה עֲצָמִי לְבָשָׁרִי**: ז' והיינו כציפור במדבר כי הקיאה אותנו הארץ והיתה דומה למדבר בשממתה **דְּמִיתִי לְקֵאֵת מִדְּבָר** והיינו כציפור הגרה בחורבות כי שתינו את כוס התרעלה של מעשינו ונחרבה ארצנו **הִיִּיתִי כְּכֹס חֲרָבוֹת**: ח' ובכל זאת התאמצתי להיות בודד משאר העמים ולא להתערב בהם **שִׁקְרָתִי וְאֶהְיֶה כְּצַפּוֹר בּוֹדֵד** ודאגנו להיות גבוהים מהם כפי היכולת ולעסוק בדברים נשגבים, גם אם לא יכולים ממש לעוף **עַל-גַּג**: ט' ועל מה שאנחנו נבדלים מהם, מחרפים אותנו אויבינו על חורבננו שנשאר לעיניהם עד עכשיו **כֹּל-הַיּוֹם חֲרָפוּנִי אוֹיְבֵי** והחושבים שאנחנו עושים מעשי שגעון במה שאנחנו מתעסקים בדברים נשגבים, נשבעים בנו, שיהיה להם כמונו אם לא יקיימו שבועתם **מִהוֹלְלֵי בֵּי נִשְׁבָּעוּ**: י' כי עבודת אלוקים שלי עוסקת בחורבן, ואנחנו תמיד זוכרים אותו ולכן אויבינו מחרפים אותנו **כִּי-אֶפְרַיִם כָּלְחָם אֶכְלָתִי**¹⁰⁰ ושתית היין והשמחה שלנו תמיד מעורבת בתחינה על העתיד לגאולה ולכן חושבים שאנחנו משוגעים **וְשִׁקְוִי בְּכִכִּי מִסִּכְתִּי**: י"א מפני הקללה שחלה בנו ממך ומפני שבה מצד הכעס על אבותינו ולא עלינו ואולי בא זמנה להגמר **מִפְּנֵי-זַעֲמָךְ וְקִצְפָּךְ** כי בעבר הרמת אותנו לגובה רב שאלינו אנחנו רוצים לחזור ולכן קשה יותר המכה כשהשלת אותנו **כִּי נִשְׁאֲתָנִי וְתִשְׁלִיכֵנִי**: י"ב ואנחנו, בדור מסויים, ימינו נוטים כצל בערב שהולך ונגמר מהר ואיננו רואים בגאולה **יְמֵי כָצַל נָטוּי**¹⁰¹ וממילא נישב מהרה כעשב שנראה ירוק רק לשעתו¹⁰² **וְאֵינִי פֹעֵשֵׁב אֵיבֹשׁ**: י"ג אבל אתה בורא העולם וישב בשמים מעולם ועד עולם ואין לך בעיה עם אריכות הגלות **וְאֵתָה ה' לְעוֹלָם תִּשָּׁב** וגם בדורות שאינך נראה בגלוי זוכרים אותך עם ישראל ואינך נשכח מהם באריכותה¹⁰³ **וְזִכְרְךָ לְדֹר וָדֹר**: י"ד ואתה עוד תקום ותגאל את ציון עירך למרות חטאי העם **אֵתָה תְקוּם תְּרַחֵם צִיּוֹן** בין מצד שיבוא זמן שעם ישראל ימצאו חן בעיניך **כִּי-עַתָּה לְחַנְּנָה** בין מצד שבא המועד שקבעת מראש **כִּי-בָא מוֹעֵד**: ט"ו והרחמים יתבטאו בכך שעם ישראל שיעבוד את ה' יתרו לבקשת האבנים ויבנו אותם **כִּי-רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת-אֲבֹנֶיהָ** ויתנו חן לעפר הבתים לבנותם בעצמם¹⁰⁴ **וְאֵת-עַפְרָה יְחַנְּנִי**: ט"ז ואז תבוא עוד מדרגה שיפחדו כל הגויים מהופעת ה' בעולם **וְיִירָאוּ גוֹיִם אֶת-שֵׁם ה'** ואפילו המלכים יפחדו מכבוד ה' ולא יחשבו שכבודם גדול יותר **וְכָל-מַלְכֵי הָאָרֶץ אֶת-כְּבוֹדְךָ**: י"ז וזה כיון שלא רק עבדיך יבנו אלא ה' יבנה את ציון להיות עיר המקדש והמלוכה **כִּי-בָנָה ה' צִיּוֹן** ובזה ייראה בכבודו לכל העולם¹⁰⁵ **נִרְאָה בְּכַבְדּוֹ**: י"ח ואם כן עוד יפנה ה' לתפילת עם ישראל הבודד במדבר העמים **פָּנָה אֶל-תְּפִלַּת הָעֲרֵעַר** ולא תקל בעיניו תפילתם מלענות לה בגלל מיעוט מעשיהם **וְלֹא-בָזָה אֶת-תְּפִלָּתָם**: י"ט אלא שלא עכשיו, רק בדור אחרון של הגלות ואליו נכתוב את זה שיהיה בימינו **תִּכְתָּב זֹאת לְדֹר אַחֲרָיו** והעם שיברא אז בעם ישראל יוכל להלל את ה' על הגאולה **וְעַם נִבְרָא יִהְלַל-יָהּ**: כ' על מה שלמרות שהוא רם וקדוש השקיף אל יושבי הארץ הרחוקה מהשמים להשגיח על ישראל **כִּי-הִשְׁקִיף מִמְרוֹם קִדְשׁוֹ ה'** ופעל דרך השמים על הארץ **מִשְׁמַיִם אֶל-**

¹⁰⁰ כנגד "כי שכחתי מאכול לחמי".

¹⁰¹ ובמזמור קמ"ד על "אדם להבל דמה ימיו כצל עובר" כתבנו: ניתן להסביר שכמו שהצל הוא תופעת לוואי של תנועת השמש, כך חיי אדם מסוים הם רק 'תופעת לוואי' של הזמן העובר על העולם עד שייגיע למטרתו, וכיון שעובר זמן רב וכיון שנגזרה מיתה על האדם, נוצרים בני אדם רבים, אבל מצד המבט הכולל אין בהם ממש ודי היה באדם אחד.

¹⁰² כנגד מה שאמר במזמור צ': "בבוקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש".

¹⁰³ פרוש נוסף: כיון שאתה תשב לעולם וזכרך לדור ודור וודאי לנו שתהיה הגאולה גם אם לא בימינו.

¹⁰⁴ פרוש נוסף: באה העת כיון שעבדיך ירצו אותך על חטאם שמונע מהאבנים להבנות וימצאו חן בעיניך כדי לשוב ולחיות את האבנים מערמות העפר. אפשר לפרש גם עפרה על אדמת ארץ ישראל מצד שישוּבו אליה ויזרעו בה, אבל בדרך כלל לא נאמר עפר כשרוצים לדבר על אדמה לזריעה או ארץ.

¹⁰⁵ פרוש נוסף: כל עוד לא בנה את ציון יש חילול ה' על החורבן וכיון שבנה נראה שוב בכבודו.

קב אֶרֶץ הַבַּיִט: כֹּה וּשְׁמַע אֶת קוֹל הַצֶּעַר וְהַקוֹשִׁי שֶׁל עַמּוֹ הַאֲסוּר בְּגִלּוֹת לְשִׁמְעַת אֲנִי אֲסִיר וְשִׁחַרְרֵם אוֹתָם מֵאֲסוּרֵיהֶם קוֹדֵם שִׁימוֹת¹⁰⁶ לְפִתּוֹחַ בְּנֵי תְמוּנָה: כֹּה וַיְהִי מִזֶּה קִדּוּשׁ ה' גְּדוֹל שִׁסְפְרוּ אֶת גְּדוֹלַת הוֹפַעְתּוֹ עֲלֵיהֶם בְּצִיּוֹן עִיר קִדְשׁוֹ לְסַפֵּר בְּצִיּוֹן שֵׁם ה' וַיִּשְׁבְּחוּ אוֹתוֹ עַל הַגְּאוּלָּה בְּרַחֲבֵי הָעִיר וְתִהְיֶה לָנוּ בִירוּשָׁלַם: כֹּה לְעֵינֵי כָל הָעַמִּים שִׁיתְקַבְצוּ אֵלֵיהֶם בְּהַקְבֵּץ עַמִּים יִחַדּוּ וְכָל הָאֲרָצוֹת לְעַבְדוֹ יִחַד אִיתָם אֶת ה' וּמִמְלָכוֹת לְעַבְדוֹ אֶת-ה': כֹּה אֲמַנֵם עַד אֲזַנְחוּ מֵעוֹנִים בְּדֶרֶךְ לִשְׁמֹעַ וּכְחוֹנֵנוּ מִתְמַעֵט עִנְיָנוּ בְּדֶרֶךְ (כַּחוֹ) כַּחֲסִי וַיִּמֵּי חֵינּוּ מִתְקַצְרִים וַאֲיַנְנוּ זֹכִים כְּדוֹר פְּרִטִי לְגְאוּלָּה קִצְרֵי יָמֵינוּ¹⁰⁷: כֹּה וְלֹכֵן נִבְקַשׁ מֵה' הַמְשַׁגִּיחַ גַּם עֲלֵינוּ שֶׁלֹּא יִקַּח אוֹתָנוּ קוֹדֵם זְמַנְנוּ אוֹלֵי מִזְכֵּה לְגְאוּלָּה בִימֵינוּ אֲמַר אֱלֹהֵי-אֵל-תְּעַלְנֵנוּ בְּחַצֵּי יָמֵינוּ שֶׁהָרִי אֶת־שְׁנוֹתֶיךָ בְּכָל הַדּוֹרוֹת וַיִּכְלַח לָנוּ מֵהֶם עוֹד בְּדוֹר דּוֹרִים שְׁנוֹתֶיךָ: כֹּה שֶׁאֵתָּה בְּסִסְתָּ אֶת הָאֶרֶץ כֹּה מֵהִבְרִיאה לְפָנֵינוּ הָאֶרֶץ יִסְדַּת וְעִשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם לְפִי תְכוֹנַתְּ כִּי אֲזַנְנוּ מֵעֲשֵׂה יְדִידֵי שָׁמַיִם: כֹּה וְגַם כִּשְׁהַשָּׁמַיִם וְהָאֶרֶץ יִכְלוּ אֶתָּה תִמְשִׁיךְ לְהִיּוֹת קִיּוּם הַמָּה יִאֲבִדוּ וְאַתָּה תִעֲמֹד וְגַם הָאֶרֶץ וְגַם הַשָּׁמַיִם מֵתְבַלִּים כְּדַבַּר חוֹמְרֵי וְכָלֵם פְּגָדָה יִבְלוּ וְאֲזַנְנוּ מֵהַלִּפְסָם בְּאֲחֵרִים וְהֵם יֵעֲבְרוּ מֵהָעוֹלָם¹⁰⁸ כִּי הֵם כּוֹלֵם לְבוֹשִׁים שִׁמְרָאִים אוֹתָךְ וְאִפְשֶׁר לְהִרְאוֹת אוֹתָךְ בְּעוֹד דְּרָכִים כְּלָבוֹשׁ תְּחַלִּיפֵם וְיִחַלְפוּ: כֹּה וְאַתָּה נִשְׁאֵר לֵלֵא שִׁנּוּי בְּכָל הַזְּמַנִּים הָאֵלּוּ וְאַתָּה-הוּא וַאֲיִן קִצְבָה לְשְׁנוֹתֶיךָ שֶׁאֵינְךָ מוֹגְבֵל בְּזִמְנָן וְשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמוּ: כֹּה וְאַנְחֵנוּ יִכְלוּם לְהִתְנַחֵם בְּכֶךְ שֶׁאֲנַחְנוּ מוֹבְטָחִים שֶׁצִּאֲצֵאֵנוּ יִגְאֵלוּ וְיִשְׁכְּנוּ בְּאֶרֶץ בְּנֵי-עַבְדֶּיךָ יִשְׁכְּנוּ¹⁰⁹ וְאוֹלוּ שִׁיִּצְאוּ מִמֶּנּוּ יִעַמְדוּ לְעַבְדוֹ אוֹתָךְ לְעִתִּיד לְבוֹא בְּאֶרֶץ וְלֹא יִגְלוּ עוֹד¹¹⁰ וְזֶרַע לְפָנֶיךָ יִכּוֹן:

קָלָה אֶל-לְדוֹר | בְּרַכֵּי נַפְשֵׁי אֶת-יְהוָה וְכָל-קְרָבֵי אֶת-שֵׁם קִדְשׁוֹ: בְּרַכֵּי נַפְשֵׁי אֶת-יְהוָה וְאֵל-תִּשְׁכְּחֵי כָל-גְּמוּלָיו: גִּתְּסַלַח לְכָל-עוֹנֵכֵי הַרְפָּא לְכָל-תְּחַלְאֵיכֵי: זֶה הַגּוֹאֵל מִשְׁחַת חַיִּיכֵי הַמַּעֲטָרֵי חֶסֶד וְרַחֲמִים: הַמְשַׁבֵּיעַ בְּטוֹב עֲדִידֶךָ הַתְּחַדֵּשׁ כְּנֶשֶׁר נְעוּרֵיכֵי: וְעִשֵׂה צְדָקוֹת יְהוָה וּמִשְׁפָּטִים לְכָל-עֲשׂוֹקִים: זֶה יוֹדִיעַ דְּרָכֵינוּ לְמִשְׁחָה לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל עֲלֵילוֹתֵינוּ: חֶרְתוּם וְחַנּוּן יְהוָה אֲרָךְ אֲפִים וְרַב-חֶסֶד: ט לֹא-לִנְצַח יִרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר: י לֹא כְחַטָּאֵינוּ עֲשֵׂה לָנוּ וְלֹא כְעוֹנֵתֵינוּ גָּמַל עָלֵינוּ: יא כִּי כִנְבֵה שָׁמַיִם עַל-הָאֶרֶץ גָּבַר חֶסְדוֹ עַל-יִרְאוּ: יב כְּרַחֵק מִזְרַח מִמַּעַרְב הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת-פְּשַׁעֵינוּ: יג כְּרַחֵם אָב עַל-בָּנִים רַחֵם יְהוָה עַל-יִרְאוּ: יד כִּי-הוּא יָדַע יִצְרָנוּ וְכֹר כִּי-עָפַר אֲנַחְנוּ: טו אֲנֹשׁ כְּחַצִּיר יָמֵינוּ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כֵּן יִצִּיץ: טז כִּי רִיחַ עֲבָרָה-בּוֹ וְאֵינְנוּ וְלֹא-יִכִּירָנוּ עוֹד מִקוֹמּוֹ: יז וְחֶסֶד יְהוָה | מַעוֹלָם וְעַד-עוֹלָם עַל-יִרְאוּ וְצְדָקָתוֹ לְבִנֵּי בָנִים: יח לְשִׁמְרֵי בְרִיתוֹ וְלִזְכָּרֵי פְקָדוֹ לְעֲשׂוֹתָם: יט יְהוָה בְּשָׁמַיִם הִכִּין כִּסְאוֹ וּמִלְכוּתוֹ בְּכָל

¹⁰⁶ ואולי יש כאן גם רמז לתחית המתים.

¹⁰⁷ ורומז בזה לדור המדבר שעונו בדרך במדבר והתקצרו ימיהם כשלא זכו להכנס לארץ.

¹⁰⁸ כמו שנאמר: "כי שמים נעשו נמלחו והארץ פגגה תבלה וישביה כמו כן מותונו וישועתי לעולם תהיה" (ישעיהו נא, ו). וכן: "כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עשה עמדים לפני נאם ה' כן יעמד זרעכם ושמכם" (ישעיהו סו, כב).

¹⁰⁹ מקביל ל"יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם" שבמזמור צ'.

¹¹⁰ פרוש נוסף: אפשר לפרש כאן להפך, שבא לבקש שלא יהיו ייסורים. ואומר שכיון שענה בדרך בגלות את כוחי הייסורים מקצרים את ימי הגלות כמו שהיה בגלות מצרים, ועל זה מבקש אל תעלה אותי למעלה על ידי שתחצה את ימי. שלך אין משנה כמה זמן יקח עד הגאולה ולנו אלו כל ימינו שפונים בעברתך, ולכן לנו תתן חיים טובים ובני עבדיך ישכנו ולא אנחנו עצמנו. וכמו שאמרנו מציב את זה כשאלה רגשית ולא שזו באמת שאיפתנו.

מְשַׁלָּה: כ בָּרְכוּ יְהוָה מְלֹאכֵינוּ גִבְרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ לְשִׁמְעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ: קג
 כא בָּרְכוּ יְהוָה כָּל-צְבָאֵי מְשָׁרְתָיו עֲשֵׂי רְצוֹנוֹ: כב בָּרְכוּ יְהוָה | כָּל-מַעֲשָׂיו
 בְּכָל-מְקוֹמוֹת מְשַׁלְּתוֹ בְּרָכִי נַפְשִׁי אֶת-יְהוָה:

המזמור¹¹¹ אומר שהעיקר בעולם הזה אינו הטובה החומרית הזמנית, אלא לברך את ה', שהוא ענין נצחי; וכשהנפש מתרחקת ממטרתה, ה' מציל אותה על ידי עונש בעולם הזה וסולח לה, כדי לתת לה טוב בעולם הבא, ולכן זה עצמו חסד. ומתאים לאמרו לבקש שה' יסלח לחטאינו, או להודות על הסליחה, ולזכור שמטרתנו לברך את ה'; ולפי פשוטו, מתאים גם להודות על הצלה ממחלה.

א לְדוֹד עֵיקַר מִטְרַת חַיִּי לְהוֹסִיף גִּלּוּי ה' בְּעוֹלָם בְּרָכִי נַפְשִׁי אֶת-ה' וגם ליבי וכליותי מצטרפים לגלות את הופעתו וקדושתו גם על חיי הבשר וְכָל-קְרִבֵי אֶת-שֵׁם קָדְשׁוֹ: ב ועוד אברך את ה' על הטוב שעושה איתי בְּרָכִי נַפְשִׁי אֶת-ה' ולא אשכח את החוב¹¹² שיש לי להודות לו על שמציל אותי מהחטא וְאֵל-תִּשְׁכַּחֵי כָּל-גְּמוּלוֹי: ג על עצם מה שה' מוחק את כל העיוותים המחשבתיים שיש לנפש, המרחיקים אותה ממנו הַסִּלַּח לְכָל-עוֹנְכֵי וְעַל יְדֵי זֶה רּוֹפֵא אֶת כָּל מַחְלוֹת הַנֶּפֶשׁ הֲרִפֵּא לְכָל-תַּחֲלָאִיכִי: ד ומציל את חיי העולם הבא מלדת לגהינום הַגּוֹאֵל מִשַׁחַת תַּיִכִּי וְנוֹתֵן לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא עֵטְרַת שֵׁל טוֹב יוֹתֵר מִהַמְגִיעַ לָךְ, וְרַחֲמִים, שֶׁלֹּא לְדוֹן אֶת הָרַע בְּעוֹלָם הַבָּא כִּיּוֹן שְׂנִידוֹן כָּבֵד בְּעוֹלָם הַזֶּה הַמַּעֲטָרֵי חֶסֶד וְרַחֲמִים: ה והקישוט שקנית לך במעשיך הטובים בעולם הזה נותן לו כל שכרו בטוב עולם הבא¹¹³ הַמַּשְׁבִּיעַ בְּטוֹב עֲדִיךָ וּבְתַחֲתֵי הַמַּתִּים יַחֲדָשׁ אוֹתְךָ שׁוֹב בְּמַדְרַגָּה גְבוּהָה כְּנֹשֵׁר תַּתְּחַדֵּשׁ כְּנֹשֵׁר נְעוּרֵיכִי¹¹⁴: ו וכשמיסר את האדם עושה בזה את הטוב והנכון לדון על החטא בעולם הזה הזמני עֲשֵׂה צְדָקוֹת ה' וַיַּחֲדָשׁ עִם זֶה אֶת הַמִּשְׁפָּט הַרְאוּי לְנֶפֶשׁ שֶׁהֵצֵר רֹצֵה לְקַחַת מִמֶּנָּה אֶת טוֹבָתָה לְעוֹלָם הַבָּא¹¹⁵ וּמִשְׁפָּטִים לְכָל-עֲשׂוּקִים: ז והודיע את י"ג מידות רחמים למשה יוֹדִיעַ דְּרָכֵינוּ לְמֹשֶׁה והראה אותם בפועל לבני ישראל במדבר כשיסר אותם

¹¹¹ יש במזמור 22 פסוקים כמנין אותיות הא"ב שזה ענין בפני עצמו.

¹¹² "גמול" הוא מעשה שראויה לו תגובה, או תגובה למעשה כזה. למשל: "לוי ישטמנו יוסף והשיב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אתו" (בראשית נ, ט), "צדיק אֵתָה מִמֶּנִּי כִי אֵתָה גְּמַלְתִּי הַטּוֹבָה וְאֲנִי גְּמַלְתִּיךָ הָרָעָה" (שמואל א' כד, יז), "גמלני ה' פְּצַדְקָתִי כִּבֵּר נְדִי יְשִׁיב לִי" (שמואל ב' כב, כא).

¹¹³ פרוש נוסף: משביע את הנפש בתורה ומצוות וכמו "וַיִּתְנַצְּלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵימָה חוֹרֵב" (שמות לג, ו).

¹¹⁴ אפשר לפרש את כל זה על הצד הגופני של הצלה ממחלה שה' סולח לכל עוונתי ולכן רופא למחלות של האדם וגואל אותו בזה מהשחת שלא ימות ומעטר אותו חסד להמשיך לחיותו ורחמים שלא לקחת ממנו כל חובו ומשביע את האדם בטובה ומחדש נעוריו שיחזור למצב שלפני המחלה. וזה מה שיברכו כל קרבי על שם קדשו שהצילם ממוות. אמנם זה פחות מתאים להמשך המזמור ואולי זה רק משל לחולי הנפש שדיברנו עליו.

¹¹⁵ את כל זה אפשר להסביר גם כמדבר בלשון יחיד על האומה כולה ואומר שתברך נפש העם את ה' וכל צדידיה החומריים את שם ה' המופיע עליה ותברך אותה גם על הגלות והצרות, ולא תשכח את כל הטובות שעושה לה בעצם הגלות ובגאולה. שהוא סולח לעוונות העם שבגללם יצאנו לגלות ואז רופא לכל מחלות העם, וגואל אותנו מהגלות המשולה לשחת, ומעטר אותנו חסד בגאולה ורחמים להציל מהגלות למרות החטאים, ונותן לנו כל צורכנו בשובנו לארץ, ומחדש אותנו שם כימי נעורינו בעליה ממצרים שנשא אותנו על כנפי נשרים. ועושה ה' צדקות ואת המשפט הראוי לכל עשוקי הגלות.

קג

על חטאיהם¹¹⁶ **לְבַנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו**: **ז** שה' מרחם על הנפש החוטאת שלא להעניש אותה כפי קלקולה **רְחוּם** וכששבה אליו נותן לה חן להצילה **וְחַנוּן ה'** ונותן לה זמן לשוב בתשובה ואינו מעניש מיד **אֶרְךְ אַפִּים** וגם בזמן שעוד לא שבה ממשיך לקיים אותה ולתת לה כל צורכה **וְרַב-חֶסֶד**: **ט** ומה שהוא רב חסד מתבטא בכך שאת העונש על החטא אינו עושה נצחי אלא רק בעולם החולף **לֹא-לְנֶצַח רִיב** ואינו שומר לנו אותו לעולם הבא אלא משלם אותו בעולם הזה **וְלֹא לְעוֹלָם יְטוּר**¹¹⁷: **י** ואף שהחטא מרחיק אותנו ממנו לא התרחק גם הוא אלא להפך קרב אותנו על ידי היסורים **לֹא כְחֻטְאֵינוּ עֲשֵׂה לָנוּ** ואף שהעונות פוגמים בעצם הנפש לא התיחס אליהם כך אלא העניש בצורה חיצונית כי באים מצד החומר **וְלֹא כְעוֹנֵתֵינוּ גָמַל עֲלֵינוּ**¹¹⁸: **יא** ולעומת זאת השכר על מעשינו הארציים אינו כאן אלא נצחי בגובה השמים **כִּי כִגְבַה שָׁמַיִם עַל-הָאָרֶץ** ולכן הוא נותן הרבה יותר ממה שעשו יראיו **גְּבוֹר חֶסְדוֹ עַל-יְרֵאָיו**: **יב** וכיון שמרדנו בו לא הורידנו ממדרגתנו אלא הרחיקנו מגורמי החטא במה שהוציאנו לגלות בעולם הזה מזרחה מארצנו **כְּרַחֵק מִזְרַח מִמְעַרְב הַיָּחִיק מִמֶּנּוּ אֶת-פְּשָׁעֵינוּ**: **יג** זה כיון שעונשו לעם ישראל נועד לתקן אותנו ובא מצד רחמי האב על הבן¹¹⁹ **כְּרַחֵם אָב עַל-בְּנָיִם רַחֵם ה' עַל-יְרֵאָיו**: **יד** וכל המידות האלו אמת¹²⁰ כי ראוי לרחם ולחנן כיון שה' ידע שיצרנו הרע מסית אותנו ולא חטאנו מרצון מלא **כִּי-הוּא יָדַע יִצְרָנוּ** וזכור לנו בשעת החטא שאנחנו חומרניים ובה נמשכים אל החטא מצד עצם יצירתנו¹²¹ **זְכוּר כִּי-עָפַר אֲנַחְנוּ**: **טו** וראוי להאריך לנו אף כי האדם חסר תקוה וכל ימיו כעשב זמני **אֲנוֹשׁ כְּחֻצִיר יָמָיו** ורק נראה קיים בעולם ורב כח אבל מהרה כלה ואם לא יאריך לו מתי יתקן **כְּצִיץ הַשָּׂדֶה כִּן יִצְיץ**: **טז** וה' רב חסד מצד שאם היה נותן שכר בעולם הזה הזמני הרי רק רוח ה' עוברת דרך האדם וכשיוצאת ממנו מיד אינו קיים עוד **כִּי רוּחַ עֲבָרָה-בוּ וְאֵינָנוּ** וכשמת אין לו אפילו זכר בעולם ומה התועלת בשכר הזה¹²² **וְלֹא-יִכְרְנוּ עוֹד מִקוֹמוֹ**: **יז** ואילו ה' נותן לנו שכר גם בעולם הזה ועד העולם הבא הנצחי **וְחֶסֶד ה' מְעוֹלָם וְעַד-עוֹלָם עַל-יְרֵאָיו** ועוד שומר את החסד לבני בנינו שמשיב להם זכות כל הדורות בגאולה השלמה שאינה לפי כחם וזכותם¹²³ **וְצַדִּיקְתוֹ לְבַנֵי בְנָיִם**: **יח** אמנם כל זה לא לרשעים, שאובדים לעולם הבא, אלא לאלו שמחזיקים בברית עם ה' **לְשֹׁמְרֵי בְרִיתוֹ** וזוכרים כל הזמן מה שפקד אותנו לעשות

¹¹⁶ פרוש נוסף: אף שלבני ישראל נראים י"ג מידות כמעשים הנובעים ממידות והתפעלות ולכן מרחם וחנון אבל למשה הודיע שהם דרכים קבועות על פי החכמה האלוקית.

¹¹⁷ ואולי זה כנגד "פקד עון אבות על בנים ועל בנים על שלשים ועל רבעים" (שמות לד, ז), ולא יותר.

¹¹⁸ ואולי זה כנגד "נשא עון נפשע וחסדך" והפשע מוזכר אחר כך "כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו" שזה כולל את "ונקה לא ינקה" כיון שהיה על ידי גלות.

¹¹⁹ פרוש נוסף לענין: כיון שה' רחום וחנון ארך אפים ורב חסד לכן גם לענין הגלות לא לנצח יריב איתנו בגלות אלא ישיבנו לארץ ולא לעולם יטור לשמור לנו את זכרון חטאינו אלא היסורים יכפרו עליהם, ולא כיון שאנחנו זכאים כי לא כחטאינו עשה לנו ומגיע לנו יותר מהגלות ואף שחלק מעוונותינו עדיין עמנו לא גמל לנו כמוהם אלא שכל ענין הגלות הוא חסד שבא מדעת עליון שכגובה שמים על הארץ מתגבר בחסדו על יראיו להשיבם אליו ולכן הגלה אותנו כדי להרחיק ממנו את פשעינו וסופו של דבר שירחם עלינו כרחם אב על בנים וישיבנו גם אם לא כיפרנו על הכל.

¹²⁰ כמו שנאמר: "אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת" (שמות לד, ז).

¹²¹ "יצר" מלשון "צירה" שהוא עשיה של דבר שלא היה קודם. ואולי הכונה שהאדם יוצר רעיונות ותפיסות עולם שאינם קיימים באמת כדי להצדיק את נטיתו לחטא. וכן "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" (בראשית ו, ה).

פרוש נוסף: הוא ידע יצרנו שמגיע אותנו לחטוא וזכור כי עפר אנחנו ולכן כבדים ולא עושים את המצוות.

¹²² פרוש נוסף: כחציר ימיו שרק עוברת בו רוח חמה ומיבשת אותו וכצייץ השדה כן יצייץ שיוצא מהשדה אבל כיון שעבר זמנו לא ניתן לראות על השדה שצמח שם דבר.

¹²³ כמו שנאמר "אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת: נצר חסד לאלפים".

וּלְזָכְרֵי פִקְדֵי בַמִּטְרָה לְקִיּוּם אֶת הַמִּצְוֹת בְּפֹעַל לַעֲשׂוֹתֶם¹²⁴: יִטָּ וּתְפִקִּיד הָעוֹלָם כּוֹלוֹ, הַזֶּה וְהַבֵּא, לְהוֹסִיף הוֹפַעַת ה' בְּעוֹלָם כִּיּוֹן שְׁבַסִּיס כִּסָּא הַמְּלוּכָה שֶׁל ה' בְּשָׂמִים ה' בְּשָׂמִים הַכִּיּוֹן פִּקְדָּאוֹ וּמִשָּׁם תְּכֹנֶת מַלְכוּתוֹ שׁוֹלֵטת¹²⁵ בְּכָל הַיֵּשׁ וְלִכְן כּוֹלוֹ צָרִיךְ לַגְלוֹת אֶת ה' וְלַהֲמַלִּיכוֹ עֲלֵיהֶם וּמַלְכוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה: כֹּה וּמַגְלִים אֶת ה' בְּעוֹלָם כָּל מַלְאָכָיו בְּרָכוֹ ה' מַלְאָכָיו הַשׁוֹלְטִים בְּכָל כּוֹחוֹת הַטִּבְעִי וּפּוֹעֲלִים לְפִי מָה שֶׁטִּבְעֵה בְּהֶם גְּבִרֵי כַח עֲשֵׂי דְבָרוֹ וְשׁוֹמְעִים לְכָל מָה שֶׁמִּצְוָה עֲלֵיהֶם גַּם לְשׁוֹנוֹת אֶת תְּפִקִּידִם וְלַעֲשׂוֹת נִסִּים¹²⁶ לְשִׁמּוֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ: כֹּה וּמַגְלִים אֶת ה' גַּם כָּל צְבָאוֹת הַשָּׁמַיִם וּבְעֲלֵי הַחַיִּים וּצְבָאוֹת הַמַּמְלָכוֹת בְּרָכוֹ ה' כָּל-צְבָאָיו שֶׁכָּל אֱלוֹהֵי כְרַחֵם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ וּמוֹבִיל דְרָכָם אֶת הַתְּהַלִּיכִים שְׂרוּצָה מִשְׁרָתָיו עֲשֵׂי רְצוֹנוֹ: כֹּה וּמַגְלִים אֶת ה' גַּם כָּל הַדְּבָרִים שֶׁעֲשָׂה בְּעוֹלָם גַּם הַדּוֹמִים וְהַצּוֹמֵחַ בְּרָכוֹ ה' כָּל-מַעֲשָׂיו שֶׁהֵם כּוֹלֵם קִיּוּמִים תַּחַת שְׁלִיטְתוֹ בְּכָל-מְקוֹמוֹת מִמְשַׁלְתּוֹ וּבַהֲתַאֲמָה לְכוֹלֵם תְּבַרֵּךְ נִפְשֵׁי אֶת ה' כִּיּוֹן שֶׁהִיא מַעֲשָׂה שְׁלוֹ וְתַחַת מַמְשַׁלְתּוֹ, וְהִיא חֹלֵק מִצְבָּאָיו וְעוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁמִּנְסָה לְהַדְמוֹת לְמַלְאָכִים לְהִיּוֹת גְּבוּרַת כַּח לַעֲשׂוֹת דְּבָרוֹ וְלַשְׁמוֹעַ בְּקוֹל דְּבָרוֹ בְּרָכִי נִפְשֵׁי אֶת-ה':

קֹדֶד * בְּרָכִי נִפְשֵׁי אֶת-יְהוָה יְהוָה אֱלֹהֵי גְדֻלַּת מְאֹד הוֹד וְהַדָּר לְבִשְׁתָּ: ב עֲטָה-
 אֹזֶר כְּשֶׁלֶמָה נוֹטָה שְׁמִים כְּרוּיָעָה: ג הַמְּקַרָּה בְּמִים עֲלִיּוֹתָיו הַשָּׁם-עָבִים רְכוּבוֹ
 הַמְּהַלֵּךְ עַל-כַּנְפֵי-רוּחַ: ד עֲשֵׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת מִשְׁרָתָיו אֵשׁ לְהֵט: ה יִסֹּד-אֶרֶץ
 עַל-מְכוּנֵיהָ בַל-תִּמְוֹט עוֹלָם וְעֵד: ו תְּהוֹם כְּלָבוֹשׁ כְּפִיתוֹ עַל-הָרִים יַעֲמְדוּ-מִים:
 ז מִן-גַּעְרַתְךָ יְנוֹסִין מִן-קוֹל רַעְמֶךָ יַחְפְּזוּן: ח יַעֲלוּ הָרִים יַרְדֵּי בְּקַעֲוֹת אֶל-מְקוֹמָם
 זֶה | יִסְדֹּת לָהֶם: ט גְּבוּל-שְׁמֵת בַּל-יַעֲבְרוּן בַּל-יִשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאֶרֶץ:
 י הַמְשַׁלַּח מַעֲנִיִּים בְּנַחֲלִים בֵּין הָרִים יִתְלַכּוּן: יא יִשְׁקוּ כָּל-חַיֹּת שְׂרָי יִשְׁבְּרוּ
 בְּרָאִים צְמָאִם: יב עֲלֵיהֶם עוֹף-הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוּן מִבֵּין עֲפָאִים וְהִנּוּ-קוֹל: יג מִשְׁקָה
 הָרִים מִעֲלִיּוֹתָיו מִפְרֵי מַעֲשֵׂיךָ תִּשְׁבַּע הָאֶרֶץ: יד מִצְמִיחַ חֲצִיר | לְבַהֲמָה וְעֵשֶׂב
 לְעִבְרַת הָאֲדָם לְהוֹצִיא לָחֶם מִן-הָאֶרֶץ: טו וַיִּנֶן | יִשְׁמַח לְבַב-אֲנוֹשׁ לְהַצְתִּיל
 פָּנָיִם מִשְׁמֵן וְלָחֶם לְבַב-אֲנוֹשׁ יִסְעֵד: טז יִשְׁבְּעוּ עֲצֵי יְהוָה אֲרָזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נִטְעוּ:
 יז אֲשֶׁר-שָׁם צִפְרִים יִקְנְנוּ חֲסִידָה בְּרוּשִׁים בֵּיתָה: יח הָרִים הַגְּבוּהִים לִיעֲלִים
 סֹלְעִים מִחֶסֶה לְשֹׁפְנִים: יט עֲשֵׂה יָרַח לְמוֹעֲדִים שְׁמֵשׁ יָדַע מְבוֹאוֹ: כ תִּשְׁתַּח-חֲשָׁף
 וַיְהִי לַיִלָּה בּוֹ-תִרְמָשׁ כָּל-חַיֹּת-יָעַר: כא הַכְּפִירִים שְׂאֲנִים לְטָרֵף וּלְבַקֵּשׁ מֵאֵל
 אֲכָלָם: כב תִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ וְאֶסְפּוֹן וְאֶל-מַעוֹנֹתָם יִרְבְּצוּן: כג יִצְאֵ אָדָם לְפַעֲלוֹ
 וְלַעֲבֹדְתוֹ עַד-עָרֵב: כד מָה-רָבּוֹ מַעֲשֵׂיךָ | יְהוָה כָּלֵם בְּחָכְמָה עֲשֵׂיתָ מְלָאָה
 הָאֶרֶץ קִנְיָנְךָ: כה זֶה | תִּגַּם גְּדוֹל וְרַחֵב יָדֶיךָ שָׁם-רָמַשׁ וְאִין מִסְפָּר חַיֹּת קִטְנוֹת
 עִם-גְּדֻלוֹת: כו שָׁם אֲנִיּוֹת יִתְלַכּוּן לְוִיתָן זֶה-יִצְרַת לְשַׁחֵק-בוֹ: כז כָּלֵם אֱלֹהֵיךָ

נא
לחודש

¹²⁴ וכן נאמר: "האל הנצמון שמר הכרית והחסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף דור: ומשלם לשנאיו אל פניו להאבידו לא יאחר לשנאו אל פניו ישלם לו" (דברים ז, ט-י).
¹²⁵ "מלוכה" היא כשהעם מקבל עליו את המלך ולכן צריך המלכה אבל "ממשלה" היא שליטה מצד הכה גם ללא רצון המוהנהגים. וכן "תמשילוהו במעשי ידיו כל שמה תחת רגליו" (תהלים ח, ז), "לכו ונלכה הגלגל ונקדש שם המלוכה: וילכו כל העם הגלגל וימלכו שם את שאול" (שמואל א' יא, יד-טו). וכן אומרים אחי יוסף: "המלך תמלך עלינו אם משול תמשל בנו" (בראשית לו, ח).
¹²⁶ פרוש נוסף: אין עושים דברו לשם קבלת שכר אלא כל מטרםם לשמוע בקול דברו מצד עצם השמיעה.

קד: יִשְׁבְּרוּן לְתַת אֶכְלָם בְּעֵתוֹ: כה תִּתֶן לָהֶם יִלְקֹטוּן תִּפְתַּח יְרֵךְ יִשְׁבְּעוּן טוֹב: כט תִּסְתִּיר פְּנֵיךָ יִבְהַלּוּן תִּסְרַף רוּחָם יִגְנוּעוּן וְאֶל-עַפְרָם יִשְׁוֹבוּן: ל תִּשְׁלַח רוּחְךָ יִבְרָאוּן וְתַחֲדָשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: לא יְהִי כְבוֹד יְהוָה לְעוֹלָם יִשְׁמַח יְהוָה בְּמַעֲשָׂיו: לב תִּמְבִּיט לְאָרֶץ וְתִרְעַד וְגַע בְּהַרִים וַיַּעֲשֶׂנוּ: לג אֲשִׁירָה לַיהוָה בְּחַיֵּי אֲזַמְּרָה לְאֵלֹהֵי בְּעוֹרֵי: לד יַעֲרַב עֲלָיו שִׁיחֵי אֲזַכֵּי אֲשַׁמַּח בֵּיתוֹה: לה יִתְמוּ חַטָּאִים | מן-הָאָרֶץ וּרְשָׁעִים | עוֹד אֵינֶם בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת-יְהוָה הַלְלוּיָהּ:

זהו המשך המזמור הקודם - ברכה לה' על הנהגתו את העולם בדרך הטבע ועל הבריאה¹²⁷. **ומתאים לאמרו לשבח את ה' על עולם הטבע ועל הבריאה.**

א וזו הברכה שתברך נפשי את ה' כמו שאמרנו במזמור הקודם **בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת-ה' שאתה ה' בורא העולם ומנהיגו שמשגיח עלי ושאני עובד אותך ולכן יודע לשבח אותך גם כשאתה נסתור ה' אֱלֹהֵי אֵינך רק בשמים אלא מעשיך הולכים מרום השמים ועד תחתית הארץ ובזה הם גדולים גְּדוּלָתָּ מְאֹד והרגשת רשם גדולתך הבלתי מוסברת והמוסברת על ידי כל הפרטים שבעולם הם לבוש לך להתגלות על ידם בעולם¹²⁸ הוֹד וְהָדָר לְבָשָׁתָּ: ב (ומצד בריאת השמים) אתה נראה בעולם על ידי אור שבעת הימים המגלה אותך דרך התורה **עֵטָה-אוֹר כְּשִׁלְמָה** ומסתיר עצמך מהעולם על ידי רקיע השמים **נוֹטָה שָׁמַיִם כְּפִרְיָעָה: ג** ומגלה עצמך בעולם דרך המים שהעננים הם כתקרה תחתונה בין הבית לעליה **הַמְקַרָה בְּמַיִם עֲלִיּוֹתָיו** ועל ידם עצמם מסתיר את עצמך בענן וערפל. ומופיע על ידי העננים כששולח את המים או מונע אותם¹²⁹ **הַשֶּׁם-עֲבִים רְכוּבוֹ** ופועל בעולם דרך הרוח וההנעה שאתה שולח לדברים¹³⁰ **הַמְהַלֵּךְ-עַל-כְּנָפֵי-רוּחַ: ד** ורוחות העולם הם שליחיו לזה להביא את העננים למקום שרוצה ולהרחיקם מהמקום שרוצה **עֵשָׂה מְלֹאכֵינוּ רוּחוֹת** ומשרתיו להעלות את העננים בחורף או למנוע אותם בקיץ הם השמש והחום שפועלים תמיד **מְשַׁרְתָּיו אֵשׁ לְהֵט: ה** (ובבריאת הארץ) ביסס אותה על תכונות שיקימו אותה **יָסַד-אָרֶץ עַל-מְכוּנֶיהָ** והם ממשיכות לפעול כל ימי הארץ¹³¹ **בַּל-תְּמוּט עוֹלָם וְעַד: ו** שבזמן הבריאה היתה כל היבשה תהום שהמים מכסים אותם¹³² **תְּהוֹם כְּלָבוּשׁ כְּסִיתוֹ** והתכונה הזו קיימת גם אחר שנבראו ההרים ונקוו המים שבזמן המבול כיסו המים גם את ראשי ההרים **עַל-****

¹²⁷ המזמור מסודר בערך לפי ימי הבריאה אבל לא בדיוק ומסדר את האור, הרקיע, הים והיבשה, לפי סדרם, ואז עובר לדבר על מחזור המים ודרך זה מזכיר גם את בני האדם גם את החיות וגם את העופות, וחוזר לבריאת הצומח, המאורות ודגי הים. כלומר הכניס את רוב יום חמישי ואת יום שישי באמצע יום שלישי.
¹²⁸ פרוש נוסף: במה שבראת את העולם גדלת מאוד כי עכשיו יכולים להכיר אותך גם הברואים שאתה נסתר באופן טבעי מעיניהם, ולבשת סביבך הוד והדר שכל פרטי העולם יופיעו אותך.
פרוש נוסף: מה שמונע היום מכל העולם להכיר אותך זה שגדלת מאוד מיכולת השגתם, ועוד שכל הפרטים של העולם שהם הודך והדרך מסתירים אותך מעיניהם כלבוש.
¹²⁹ כמו שנאמר "ורוח אלקים מרחפת על פני המים" (בראשית א, ב), כלומר שעל ידם ה' מופיע בעולם וכפי שיפורט בהמשך המזמור.

¹³⁰ וכן כתוב במזמור יח: "וַיִּרְפַּב עַל כְּרוֹב וַיַּעַף וַיָּדָא עַל כְּנָפֵי רוּחַ".
¹³¹ כמו שנאמר: "עד כל ימי הארץ זרע וקציר וקר וחרם וקיץ וקיץ ויום וליילה לא ישבתו" (בראשית ח, כב). פרוש נוסף: קודם לבריאה החומרית ביסס את הארץ על מה שיקיים אותה באמת שזו התורה והדברים שהעולם עומד עליהם ולכן לא תמוט גם לעולם הבא.

¹³² כי המים הם היסוד האלוקי ולכן כמו ש"הוד והדר לבשת" כך "תהום כלבוש כיסיתו".

הַרִים יַעֲמְדוּ-מִים: ז' וכיון שציוית בבריאה שיקוו המים נסו ונכנסו לים בלבד **מִן-גַּעְרַתְךָ יִנְיִסוּן** וכך ממשיך גם היום שכשירד גשם שמלווה בקול רעם הם ממהרים דרך ערוצי הנחלים לשוב אל הים ולא נשארים לכסות את היבשה **מִן-קוֹל רַעֲמְךָ יִחַפְזוּן:** ז' ובבריאה כדי לקבץ אותם עלו ההרים וירדו הבקעות¹³³ **יַעֲלוּ הָרִים יִרְדוּ בְקַעוֹת** שעל ידי זה נוצרו הימים **אֶל-מְקוֹם זֶה יִסְדַּתְּ לָהֶם:** ט' וגם היום אין הים חוזר ומציף את העולם כיון ששמת לו את החול גבול¹³⁴ **גְּבוּל-שְׁמַת בַּל-יַעֲבְרוּן בַּל-יִשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ:** י' ומה שהמים נמצאים במקום אחד אינו מונע מהחיים על היבשה את המים שהם צריכים כי יצר מעינות שזורמים בנחלים ומביאים מים למרחקים **הַמְשַׁלַּח מַעֲיָנִים בְּנַחְלִים** ומשקים גם את כל הצומח שבין ההרים ובגאיות **בֵּין הָרִים יִהְלֹכוּן:** י"א ועל ידם נותן כל צורכם לחיות השדה **יִשְׁקוּ כָּל-חַיְתוֹ שָׂדֵי** וגם חיות המדבר שצמאות בדרך כלל יש להם מדי פעם מעין לרוות את צמאונם **יִשְׁבְּרוּ פְּרָאִים צְמָאִם:** י"ב וגם העופות ישכנו ליד המים **עַלֵיהֶם עוֹף-הַשָּׁמַיִם יִשְׁבּוּן** וממקומות הקינון ישמעו קולם¹³⁵ **מִבֵּין עֲפָאִים יִתְנוּ-קוֹל:** י"ג ואת ההרים עצמם שלא זורמים בהם מי הנחלים משקה מהמים הבאים מהעננים מעליהם **מִשְׁקֵה הָרִים מַעֲלֵיתָיו** ועל ידי שמשקה את כל העולם מתחיל את מחזור החיים במה שמצמיח את הצמחים עד שכל מי שאוכל בארץ אוכל את תוצאת מחזור המים **מִפְּרֵי מַעֲשֵׂיךָ תִּשְׁבַּע הָאָרֶץ:** י"ד שעל ידו מצמיח את העשב החדש כל שנה שאותו אוכלות החיות הצמחוניות **מִצְמִיחַ הַצִּיר לִבְהֵמָה** ויחד איתם גם דגנים שהאדם אוכל, ועוד עוזרים לו מצד שצריך לאכול לחם בזעת אפיו לתקן את החטא **וְעֵשֶׂב לַעֲבֹדַת הָאָדָם לְהוֹצִיא לָחֶם מִן-הָאָרֶץ:** ט"ו וגם מותרות החיים נותן כך ה' לאדם, שמגדל לו גפנים שיינם ישמח את לבבו חסר הסיכוי¹³⁶ **וַיֵּן יִשְׂמַח לִבְבִּי-אֲנוּשׁ** ושמן לסוך שנראות פניו כשמח **לְהַצְהִיל פְּנִים מִשְׁמֵן** והלחם עצמו לא רק מזין גם תומך ומחזק את רצונו וכוחו¹³⁷ **וְלָחֶם לִבְבִּי-אֲנוּשׁ יִסְעֵד:** ט"ז וחוף מהצמחת העשב ועצי הפרי גם העצים שהאדם לא מטפל בהם אלא רק ה', יקבלו צורכם מהגשם **יִשְׁבְּעוּ עֲצֵי ה' וגם הארזים הגדולים שבלבנון מקבלים מהגשם כל צורכם אֲרָזֵי לְבָנוֹן אֲשֶׁר נָטַע:** י"ז ועוד על ידי זה יצר מקומות קינון לצפורים **אֲשֶׁר-שָׁם צִפְרִים יִקְנְנוּ** וכן לעופות הנוודים¹³⁸ **חֲסִידָה בְּרוּשִׁים בֵּיתָה:** י"ח וכן הצוקים שברא שגבוהים על סביבתם הם מקום מגורים ליעלים שלא יצודו אותם **הָרִים הַגְּבוּהִים לַיַּעֲלִים** ולשפנים ברא מחסה דוקא בין הסלעים מצד קטנם כך שלכל חיה סידר את מקום ההגנה שלה **סִלְעִים מַחְסֵה לְשֹׁפְנִים:** י"ט ובמאורות

¹³³ פרוש נוסף: אם מדבר על המים נצטרך לומר שיעלו אל ההרים על ידי העננים וירדו שם ומשם אל הבקעות עד שיזרמו לים שיסדת להם.

¹³⁴ כמו שנאמר "אֲשֶׁר שְׁמַתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חֶק עוֹלָם וְלֹא יַעֲבְרֶנָּהוּ וַיִּתְגַּעְשׂוּ וְלֹא יוּכְלוּ וְהָמוּ גְלִיו וְלֹא יַעֲבְרֶנָּהוּ" (ירמיהו ה, כב).

פרוש נוסף: הגבול הוא ההבטחה לנח שלא יהיה עוד מבל.

¹³⁵ "עפא" אינו מופיע עוד בתנ"ך. והמפרשים אומרים שזה כמו "עפיה שפיר" בדניאל שפרושו ענפים. ואפשר גם לומר שבא מ'עופא' (וכך נקרא גם כאן כי תחת ה'ע' יש חטף קמץ גדול) שהוא עופות בארמית והכונה לקיני הציפורים. ומזכיר את קול הציפורים אולי כיון שזה מזכיר לנו את קול ה' כי בא מלמעלה וכך אמר גם קודם "מקול רעמך יחפזון".

¹³⁶ אולי כמו שנאמר: "תנו שֶׁכֶר לְאוֹבֵד וַיֵּן לְמָרִי נֶפֶשׁ: יִשְׁתֶּה וַיִּשְׂפַח רִישׁוֹ וַעֲמָלוֹ לֹא יִזְכֶּר עוֹד" (משלי לא, ו-ז). ולכן אמר דווקא "אנוש" ולא "אדם".

¹³⁷ פרשתי על החיזוק ולא על האכילה כי כבר הזכיר "להוציא לחם מן הארץ", ואם הכונה כאן לאכילה לא מובן למה הזכירו אחרי היין והשמן.

¹³⁸ ונראה לי שהזכיר במיוחד את החסידה והברושים ובפסוק הקודם את הארזים אף שלא הוסיף בזה לכאורה כלום, כדי לרמוז שהארזים והברושים הם בית המקדש שבנוי מהם. ואומר שעם ישראל הנמשל לציפור יגור שם וישוב לשם מהגלות וכמו שאמרנו במזמור פד: "גם צפור מְצַאָה בֵּית וַרְרוֹר קִן לָהּ אֲשֶׁר שְׁמָה אֶפְרָחֶיהָ אֶת מִזְבְּחֹתֶיהָ". והחסידים ישבו דרך קבע בחצרות ה'.

קד

שנבראו יש יתרונות נוספים חוץ מעצם האור במה שעל פי הירח יודעים את החודשים עֶשֶׂה יָרַח לְמוֹעֲדִים ועל פי השמש השוקעת תמיד במערב יודעים את הכיוונים שֶׁמֶשׁ יֹדֵעַ מְבוֹאוֹ: כִּי וְיֵשׁ תּוֹעֵלַת בַּחוּשׁךְ וְלֹא רַק בְּאֹר כִּי כִּיּוֹן שֶׁהַבְּדִיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחוּשׁךְ נּוֹצֵר זְמַן שְׁבוּ יְכוּלוֹת לַפְעוּל חַיּוֹת אַחֲרוֹת תְּשֶׁת-חֶשֶׂךְ וְיֵהִי לְיִלָּה וְחַיּוֹת הַיַּעַר יְכוּלוֹם לַפְעוּל בּוּ בּוֹזְמָן שֶׁאֲחֲרוֹת יִשְׁנוֹת בּוּ-תִרְמֵשׁ כָּל-חַיְתוֹ-יַעַר: כֹּא וְאִי שׁוֹאֲגִים הָאֲרִיּוֹת וּבִזָּה הֵם כְּמוֹ כָּל הַבְּרִיאָה שֶׁעַם כָּל גְּבוּרָתָם מִבְּקָשִׁים מֵה' שִׁימָן לָהֶם טֶרֶף¹³⁹ הַכְּפִירִים טְאָגִים לְטָרֶף וּלְבָקֵשׁ מֵאֵל אֶכְלָם: כִּבּ וְכִשְׁזוֹרַחַת הַשֶּׁמֶשׁ חוֹזְרִים לְמֵאוֹרוֹתֵיהֶם וְלֹא מֵאִמִּים עַל חַיּוֹת אַחֲרוֹת שֶׁפְּעִילוֹת אִז תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ יִאֲסֹפֶן וְאֶל-מַעוֹנָתָם יִרְבֹּצוּן: כִּג וְאִי יְכוּל הָאָדָם לְצַאת לַהֲשִׁיג אֶת מֵה שְׁצָרִיךְ יִצָּא אֲדָם לַפְעָלוֹ וְלַעֲצָם הַמְּלָאכָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לַעֲסוֹק בָּהּ, מִצַּד "בְּזַעַת אִפְךָ תֹאכַל לֶחֶם", כִּל יוֹמוֹ וְלַעֲבֹדְתוֹ עֲדִי-עָרֵב: וְיְכוּלוֹם לַחְלוֹק אֲזוֹר אֶחָד עִם חַיּוֹת הַטֶּרֶף בְּלִי לַהֲכַחֵד זֶה אֶת זֶה כִּד וְלֹא שִׁישְׁנָם מַעֲטִים כֹּאֵלָה אֲלֵא מְכַל מֵה שְׁבֵרָא ה' בְּרָא פֶרְטִים רַבִּים וְסוּגִים רַבִּים מֵאֹד מֵה-רְבוּ מַעֲשֵׂיךָ ה' וְלִמְרוֹת זֹאת כָּל פֶּרֶט עֲשׂוּי בַּחֲמָה וְגַם קִיבּוּצָם יֶחָד כֶּךָ שֶׁלֹּא יִכְחִידוּ אֶחָד אֶת הַשְּׁנִי וְתִהְיֶה מַחִיה לְכוֹלָם כָּלָם בַּחֲמָה עֲשִׂיתָ עַד שֶׁבְכַל מְקוֹם שֶׁתְּבִיט בָּאָרֶץ תִּרְאֶה אֶת מַעֲשֵׂי ה' הַמִּיּוֹחֲדִים לוֹ וּמַגְלִים אוֹתוֹ¹⁴⁰ מְלֵאָה הָאָרֶץ קִנְיָנָךְ: כִּה וְלִמְשַׁל הַיָּם עַל אֶף שֶׁהוּא גְדוֹל בְּעַמְקוֹ וְרַחֵב בְּשִׁטְחוֹ¹⁴¹ זֶה הַיָּם גְּדוֹל וְרַחֵב יָדָיִם כּוֹלוֹ מְלֵא חַיּוֹת רַבּוֹת מֵאֹד שֶׁ-רְמֵשׁ וְאִין מְסַפֵּר וְשֶׁלֹּא כְּמוֹ בִּיבִשָּׁה, בַּיָּם נִמְצְאוֹת הַקֶּטְנוֹת עִם הַגְּדוֹלוֹת הַטּוֹרְפוֹת אוֹתָן וְאִינָן כְּלוֹת מִצַּד שֶׁמִּתְרַבּוֹת כָּל כֶּךָ הַרְבֵּה חַיּוֹת קְטָנוֹת עִם-גְּדוֹלוֹת: כּוּ וְגַם בְּנֵי הָאָדָם יְכוּלוֹם לַהֲשִׁיג לַהֲשִׁיג בּוּ כִשְׁטַח מַחִיה שֶׁשֶׁ אֲנִיּוֹת יִהְלָכוּן וְשֵׁם יִצְרַת גַּם בְּעַלֵי חַיִּים גְּדוֹלִים בְּמִיּוֹחֵד שֶׁרַק ה' יְכוּל לְשַׁלוֹט בָּהֶם¹⁴² לְוִיתָן זֶה-יִצְרַת לְשַׁחַק-בוּ: כִּז וְכָל בְּעַלֵי חַיִּים מִהַקְטָן וְעַד הַגְּדוֹל מְצַפִּים וּמְקוּיִם אֵלֶיךָ כָּלָם אֵלֶיךָ יִשְׁבְּרוּן שֶׁתֵּת לָהֶם אֶת הָאוֹכַל שְׁצָרִיכִים וְיִהְיֶה בְּכָל זְמַן שְׁצָרִיכִים אוֹתוֹ לְפִי טַבְעָם שֶׁאֵם לֹא, יְמוֹתוֹ בְּרַעַב וְאִינָם יְכוּלוֹם לַחֲכוֹת לְתֵת אֶכְלָם בְּעַתּוֹ: כִּח וְיֵשׁ זְמַן שֶׁאֲתָה מְזַמֵּן לָהֶם אֶת אוֹכְלָם אֲבָל עַדִּין צָרִיכִים לְצַאת לְאֲסוֹף וְלַהֲשִׁיג תֵּת לָהֶם יִלְקֹטוּן וְיֵשׁ שֶׁתִּפְתַּח יָדְךָ לְתֵת שֶׁפַע וְיִשְׁבַּעוּ טוֹב רַב בְּלִי קוֹשֵׁי תִפְתַּח יָדְךָ יִשְׁבַּעוּן טוֹב: כִּט וְכִשְׁמַגִּיעַ זְמַן שֶׁל הַסֵּתֶר פְּנִים וְחִסֵּר לָהֶם צוּרְכָם נְבַהֲלִים וּמַחֲפָשִׁים וְלֹא מוֹצֵאִים מֵה לַעֲשׂוֹת תִּסְתִּיר פְּנֵיךָ יִבְהַלְטוּן וּמַגִּיעַ זְמַן שֶׁתֵּת סוֹף לְרוּחַ הַחַיִּים שֶׁלָּהֶם וְאִז הַגּוֹף מֵת תִּסָּף רוּחָם יִגְוַעוּן¹⁴³ וְשָׁבִים לְהַיּוֹת עֶפְרָה וְלַהֲשִׁיבָתָךְ בְּתַהֲלִיךְ הַחַיִּים וְאֶל-עַפְרָם יִשְׁוּבוּן: ל וְאִז תִּשְׁלַח שׁוֹב רוּחַ חַיִּים מִמֶּךָ וְיִבְרָאוּ אַחֲרָיִם תַּחְתָּם תִּשְׁלַח רוּחְךָ יִבְרָאוּ

¹³⁹ כמו שנאמר "הַתְּצִיד לְלִבֵּיא טֶרֶף וְחַיֵּי כְּפִירִים תְּמַלֵּא: כִּי יִשְׁחֹו בְּמַעוֹנָתוֹ יִשְׁבוּ בְּסִפָּה לְמוֹ אָרֵב" (איוב לח, לט).

¹⁴⁰ נראה שזה פרוש המילה קנין ביחס לה' כמו בפסוקים "עַד יַעֲבֹר עִם זֶה קְנִיַתָּה" (שמות טו, טז), "זְכַר עֲדָתְךָ קְנִיַתָּה קָדָם גְּאֻלְתָּ שֶׁבָּט בְּחֶלְמֶךָ" (תהלים עד, ב), "וַיִּבְיֵאֵם אֵל גְּבוּל קִדְשׁוֹ הַר זֶה קְנִיַתָּה יְמִינוֹ" (תהלים עח, נד), "ה' קִנְיֵי רֵאשִׁית דָּרְכּוֹ קָדָם מְפַעְלֵיו מֵאָז" (משלי ח, כב).

¹⁴¹ ואולי "רַחֵב יְדֵיִים" כּוֹנְנוֹת כְּמוֹ שֶׁאֲדָם פּוֹרֵשׁ יָדָיו וּמוֹסִיף לוֹ רוּחַב כֶּךָ הַיָּם מְחוּבֵר לְעוֹד יָמִים וְנִהְרֹת שֶׁגַם הֵם חֲלֵק מִמֶּנּוּ.

¹⁴² ואולי רומז ללוייתן המתואר באיוב: "תִּמְשֹׁךְ לְוִיתָן בְּחִפָּה וּבְחֶבֶל תִּשְׁקִיעַ לְשָׁנוֹ: ... הַתְּשַׁחֵק בּוּ בְּצַפּוֹר וְתִקְשְׁרֵנּוּ לְנִצְרוֹתֶיךָ" (איוב מ, כה-כט).

יתכן ש"שם רמש ואין מספר" מול "מה רבו מעשיך ה'", "שם אוניות יהלכון" מול "כולם בחכמה עשית" שנתן חכמה לאדם לשוט בים, "לוייתן זה יצרת לשחק בו" מול "מלאה הארץ קניינך" שהוא כביכול ממלא את כל הארץ.

פרוש נוסף: הלוייתן הוא שמשחק בים כי שולט בו שהקטנות נאכלות על ידי הגדולות והוא הכי גדול וגם הוא אליך ישבר לקבל את אוכלו.

¹⁴³ לא אמר שימותו אלא דוקא יגועון וכן תוסף רוחם מצד סוף ולא מצד שיאסוף אותה כי מדבר על חיות בעיקר ו"מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה ורוח בהמה הירדת היא למטה לארץ" (קהלת ג, כא), ומות הוא הפרדות הגוף מהנשמה, האספות היא מה שקורה לנשמה וגועה לגוף.

והחיים על פני האדמה מתחדשים כל הזמן¹⁴⁴ וּתְחַדֵּשׁ פְּנֵי אֲדָמָה: לא ומטרת כל העולם אינה בשביל היצורים אלא לגלות את כבוד ה' לעולם הבא יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם ואז ישמח ה' במעשיו כולם, שכולם יגלו אותו וְשִׂמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו: לב שהוא משגיח על הארץ והיא נעה מפחדו הַמְבִיט לָאָרֶץ וְתִרְעַד ויוד אל הארץ בהר סיני שעשן כולו לתת לנו תורה יַגַע בְּהָרִים וְיַעֲשֶׂנוּ: לג ולכן מה שעם ישראל עושה כבר עכשיו עם החיים שקיבל זה לשבח את ה' ולגלות כבודו אֲשִׁירָה לַה' בְּחַיֵּי וכל זמן שנותן לי עוד בעולם הזה או בניו ורכוש שמוסיף לי, אפרט על ידם עוד את הופעתו אֲזַמְרָה לֵאלֹהֵי בְעוֹדֵי: לד וכיון שאני עוסק תמיד באלוקות זה ישמח את ה' מצד שמתחבר אליו, וישמח במעשיו וְעָרַב עֲלָיו שִׂיחִי וגם אני בחיי אשמח בקרבת אלוקים שהשגתי ולא צריך שכר על זה אֲנִכִּי אֲשִׂמַח בְּה': לה ולעתיד לבוא לא יטעו עוד במטרת הארץ וְתַמּוּ חֲטָאִים מִן-הָאָרֶץ וממילא לא יהיו עוד שיעשו מעשי רשע¹⁴⁵ וְרָשָׁעִים עוֹד אֵינִם ואז תברך נפשי את ה' כמו עכשיו בְּרַכִּי נַפְשִׁי אֶת-ה' אבל גם כל שאר הבריאה תהלל אותו בתגובה הַלְלוּנָה:

קָדָה א הוֹדִי לַיהוָה קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּ-לוֹ זְמֵרוּ-לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל-נַפְלְאוֹתָיו: ג הִתְהַלְלוּ בְשֵׁם קְדָשׁוֹ וְשִׂמַח לֵב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דַּרְשׁוּ יְהוָה וַעֲזוּ בַקְשׁוֹ פִּנּוּ תַמִּיד: ה זְכְרוּ נַפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר-עָשָׂה מִפְתּוֹ וּמִשְׁפְּטֵי-פִיו: ו זַרַע אֲבָרְתָם עֲבָדוּ בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל-הָאָרֶץ מִשְׁפְּטָיו: ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צְנֹחַ לְאַלְפֵי דוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת-אֲבָרְתָם וּשְׁבוּעָתוֹ לִישָׁחֵק: י וַיַּעֲמִידָהּ לְיַעֲקֹב לְחֶק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶת-אֶרֶץ-בְּנֵשֵׁן חֹבֵל נַחֲלַתְכֶם: יב בְּהַיּוֹתָם מִתִּי מִסְפָּר כְּמַעַט וְגָרִים בָּה: יג וַיִּתְהַלְכוּ מִנּוּי אֶל-גּוֹי מִמְּמַלְכָה אֶל-עַם אַחֵר: יד לֹא-הֵנִיחַ אֲדָם לְעַשְׂקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מַלְכִים: טו אֶל-תִּנְעוּ בְּמִשְׁיַחִי וְלִנְבִיאֵי אֵל-תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רָעַב עַל-הָאָרֶץ כָּל-מִטְהַ-לְחֵם שָׁבַר: יז שְׁלַח לַפְּנִיָהם אִישׁ לְעַבְדְּ נִמְכָר יוֹסֵף: יח עָנּוּ בַכְּבֵל (רַגְלִיו) רַגְלוֹ בְּרִזָּל בָּאָה נַפְשׁוֹ: יט עַד-עַתָּה בָּא-דְבָרוֹ אֲמַרְתָּ יְהוָה צָרַפְתָּהוּ: כ שְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּתִּירָהוּ מִזֶּשֶׁל עַמִּים וַיַּפְתַּחְהוּ: כא שְׁמוֹ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ וּמִשְׁלַל בְּכָל-קַנְיָנוֹ: כב לְאַסֵּר שָׁרְיוֹ בְּנַפְשׁוֹ וּזְקָנָיו יַחֲפֹם: כג וַיָּבֹא יִשְׂרָאֵל מִצְרָיִם וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ-חָם: כד וַיַּפֵּר אֶת-עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמָהוּ מִצְרָיו: כה הִפְדָּ לָבָם לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַכֵּל בְּעַבְדָיו: כו שְׁלַח מֹשֶׁה עַבְדוֹ אֶתְרוֹן אֲשֶׁר בָּחַר-בוֹ: כז שְׁמוֹ-בָם דְּבַרְי אֲתוֹתָיו וּמִפְתִּים בְּאֶרֶץ חָם: כח שְׁלַח חֹשֶׁה וַיַּחֲשֶׁה וְלֹא-מָרוּ אֶת-(דַּבְרֵיו) דְּבָרוֹ: כט הִפְדָּ אֶת-מִימֵיהֶם לָדָם וְזָמַת אֶת-דַּגְתָּם: ל שָׁרַץ אֲרָצָם צִפְרֻדָּעִים בְּחֻדְרֵי מַלְכֵיהֶם: לא אָמַר וַיָּבֹא עָרַב כְּנִיָּים בְּכָל-גְּבוּלָם: לב נָתַן גְּשֵׁמֵיהֶם בְּרַד אֵשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיַּגֵּד גְּפָנָם וְתַאֲנָתָם וַיִּשְׁפָּר עַץ גְּבוּלָם: לד אָמַר וַיָּבֹא אֲרַבָּה וַיִּלַּק וַאֲזַן מִסְפָּר: לה וַיֵּאכַל כָּל-עֵשֶׂב בְּאֲרָצָם

¹⁴⁴ פרוש נוסף: תסתיר פניך שלא יהיה מזון כלל יבהלון ואז תאסף רוחם ויגועון ברעב וישובו לעפר ואז תשלח רוח טובה להחיות את האדמה ויבראון חיות חדשות כשיהיה שוב אוכל ותחדש פני אדמה בצמחים חדשים.

¹⁴⁵ פרוש נוסף: החוטאים יגמרו מהארץ וכיון שיראו שנעשה בהם דין לא יקומו רשעים חדשים.

ק וַיֹּאכַל פְּרִי אֲדָמָתָם: לו וַיִּגְדּוּ כָּל-בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם רֵאשִׁית לְכָל-אוֹנֵם: לו וַיִּזְצִיאוּם בְּכֶסֶף וַיִּזְהַב וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שְׁמֵחַ מִצְרַיִם בְּצִאתָם כִּי-נָפַל פַּחַדְם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ עֲנָן לְמִסְדָּו וְאֵשׁ לְהָאִיר לַיְלָה: מ שָׁאֵל וַיִּבֵּא שְׁלוֹ וְלַחֵם שְׁמִיּוֹם יִשְׁבִּיעֵם: מא פָּתַח צִוּר וַיִּזְנוּבוּ מַיִם הָלְכוּ בְּצִוּוֹת נֶהָר: מב כִּי-זָכַר אֶת-דְּבַר קָדְשׁוֹ אֶת-אַבְרָהָם עֲבָדָיו: מג וַיִּזְצֵא עִמּוֹ בְּשִׁשּׁוֹן בְּרִנָּה אֶת-בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרֻצּוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל לְאֲמִים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבֹר | יִשְׁמְרוּ חֻקֵּי וְתוֹרֹתָיו וַיִּזְצִרוּ הַלְלוּהָ:

המזמור¹⁴⁶ אומר שגם הרעות והגלות וגם הניסים הגדולים שעושה ה' כולם חלק מהתכנית האלוקית שמטרתה קיום ההבטחה לאבות, ולגרום לנו לעבוד את ה'; ונדע שכמו שהיה בגלות מצרים, כך יהיה גם בגלות זו. **ומתאים לאמרו, במיוחד לפני פסח, להודות על הבחירה בישראל, ועל הניסים שעשה לנו ה'.**

א חשוב לומר ולהזכיר את ניסי ה' שעשה לנו כדי להודות לו עליהם ולא לקבל אותם כמובנים מאליהם **הודו לה'** ולהודיע שה' הוא שעשה אותם ולפרסם את שמו בעם **קראו בשמו** עד שנגיע למצב שיתפרסם שמו בכל העמים על ידי מעשיו שמהם ילמדו את מידותיו **הודיעו בעמים עלילותיו**: **ב** ולא רק מזכיר אותם, אלא נשיר בשמחה עליהם **שירו-לו** ונפרט אותם לעסוק בכל פרט **זמרו-לו** ועל ידי זה נשים לב לדבר תמיד בכל הניסים, גם הנסתרים שעושה לנו גם היום **שיחו בכל-נפלאותיו**: **ג** ואז נהלל את עצמנו על מה ששם קדשו של ה' נקרא עלינו, שבזכות זה עושה לנו ניסים, ולא על כח צבאי או כדו' **התהללו בשם קדשו** ואז ישמחו המבקשים את ה' כיון שיראו שבזה מהללים, וידעו שיש שכר טוב, וימשיכו לבקשו **ישמח לב מבקשי ה'**: **ד** וזה יגרום שנחפש תמיד את ה' בכל דבר כדי לחסות בעוזו, שהוא אינו בר שינוי, וכך מי שחוסה בו **דרשו ה' ועזו** ולכן נחפש להגיע למצב שמראה לנו את השגחתו ושנהיה ראויים לה **בקשו פניו תמיד**: **ה** ובשביל כל המטרות האלו מזכור את עצם הניסים שעשה **זכרו נפלאותיו אשר-עשה** ועל ידי זה מזכור את מה שהם מעידים עליו, כגדולת ה' וכוחו **מפתיו** ונעשה את המצות שציוה אותנו **ומשפטיו-ביו**: **ו** שיש בנו את תכונות אברהם לקרוא בשם ה' לכל העמים **זרע אברהם עבדו** ועוד שאנחנו בני יעקב שבחר בנו להיות עמו מתוך כל העמים **בני יעקב בחיריו**: **ז** ולכן ה' הוא המשגיח עלינו בייחוד ואנחנו עובדים אותו בייחוד **הוא ה' אלהינו** במטרה שמצוותיו יתפשטו בכל העולם¹⁴⁷ **בכל-הארץ משפטיו**: **ח** והוא זוכר תמיד את בריתו איתנו עד עולם **הבא זכר לעולם בריתו** ואת השכר הטוב שציוה לתת לנו כשתהיה לנו זכות מספיקה שנאספת מכל הדורות¹⁴⁸ **דבר צוה לאלף דור**: **ט** שאת הברית הזו כרת עם אברהם **אשר פרת את-אברהם**

¹⁴⁶ תחילת המזמור הזה מופיעה בשינויים קלים גם בדברי הימים א' פרק טז, יחד עם עוד מקורות מתהילים משולבים יחד. והוא מה שאנחנו אומרים בתפילה.

¹⁴⁷ פרוש נוסף: רק לנו הוא אלוקים אבל כל הארץ רואים את מעשיו ואת מה ששופט את הגויים.

¹⁴⁸ כמו שנאמר: "שמר הברית והקסד לאהביו ולשמרי מצותיו לאלף דור" (דברים ז, ט).

אמנם בדברי הימים נאמר "זכרו לעולם בריתו" ולא "זכר לעולם בריתו" כמו אצלנו. ואפשר לפרש שהכונה שנזכור אנהנו את התורה שהיא חלקנו בברית שציוה אותנו לקיים בכל הדורות שעל ידי זה תבוא זכות כל הדורות בגאולה.

וכיון שכפל אותה ליצחק¹⁴⁹ הפכה לשבועה ושבועתו לישחק: וליעקב כבר היתה חקוקה ולא ניתנת לשינוי ויעמידה ליעקב לחק ולעם ישראל היא ברית שתעמוד עד עולם הבא ולא תשתנה לישראל ברית עולם: י' א' שיתן לאברהם את ארץ כנען לאמר לך אתן את-ארץ-כנען כדי שתהיה נחלה לכל עם ישראל¹⁵⁰ חבל נחלתכם: י"ב ואת זה הבטיח להם כשעוד היו מעטים שאפשר להמיתם בקלות בהיותם מתי מספר ולא ישבו בה ישיבת קבע, אלא מעט זמן גרו כאן ומעט זמן כאן כמעט ונָגְרִים בָּהּ: י"ג ונאלצו ללכת מעם לעם ויתהלכו מגוי אל-גוי בין אם היו ממלכות מסודרות כמצרים וגרר, ובין אם היו סתם עמים מממלכה אל-עם אחר: י"ד בכל אלו אף שיסר אותם, לא נתן לאדם לקחת מהם את רכושם, כלבן הארמי לא-הניח אדם לעשקם ואת המלכים שהרעו להם הוכיח על מה שעשו להם, כפרעה ויוכח עליהם מלכים: ט"ו שגם אם אתם מלכים, האבות הם אלו שאני ממליך על העולם אל-תגועו במשיחי ואתם אדם אבל האבות הם נביאים ויש להם יחס מיוחד¹⁵¹ ולנביאי אל-תרעו: ט"ז והצרות גם הם חלק מהתהליך, כי ה' הביא בכוונה את הרעב לארץ בזמן יוסף ויקרא רעב על-הארץ ודאג שיהיה מספיק חזק, כך שאי אפשר יהיה להנצל אם לא דרך מצרים כל-מטה-לחם שָׁבַר: י"ז ואף שהמטרה היתה להוריד את כל ישראל למצרים, שלח את יוסף להכין להם את הדרך שֶׁלַח לַפְנֵיהֶם אִישׁ ויהיה דרך צרה שנמכר לעבד לעבד נמכר יוסף: י"ח וצרות רבות באו עליו, שקשרו אותו בכבלים שמצעים את הרגל הקשורה בהם ענו בַּכָּבֶל (רגליו) רָגְלוּ וחיוו נכלאו בכלא ברזל כמו שיהיה לעם ישראל אחריו בְּרָזֶל בָּאָה נִפְשׁוֹ: י"ט וכל עוד לא הגיע הזמן שצריך שידבר בפני פרעה עַד-עַתָּה בָּא-דְּבָרוֹ הִיּוּ בְּכֹלָא בדבר ה', כדי לצרפו ולזככו מכל הסיגים, וכך יהיה לעם ישראל אחריו אַמְרַת ה' צְרַפְתָּהּ: כ' ואז הוציאו משם, כיון שהגיע הזמן, בכבוד גדול שהמלך עצמו שחרר אותו מכבליו שֶׁלַח מֶלֶךְ וַיִּתִּירָהּ וּמִי שִׁישׁ לוֹ שְׁלִיטָה בעמים רבים פתח אותו מהברזל של בית האסורים מִשָּׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהָ: כ"א ולא עוד אלא מינה אותו לצוות על אנשי ביתו שְׁמוּ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ ולשלוט בכל רכושו וּמִשָּׁל בְּכָל-קְנִיָּנוּ: כ"ב וששרי מצרים כולה יצטרכו לפעול לפי דברו לְאִסֹּר שְׁרָיו בְּנִפְשׁוֹ וחכמיו ויועציו ילמדו מיוסף וזוה שולט גם בעצותיהם. וכענין הזה יקרה גם לישראל באחרית הימים וַיִּקְנִי וְחָפְסָ: כ"ג וכיון שהכין להם יוסף את הדרך, בא עם ישראל למצרים לקיים את ברית בין הבתרים וַיִּבֵּא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם וכל הדורות ההם היו גרים בארץ לא להם¹⁵² וַיַּעֲקֹב גַּר בְּאֶרֶץ-מִצְרַיִם: כ"ד ושם הפרה ה' את עמו שיגדלו בכמות וּפָר אֶת-עַמּוֹ מְאֹד ועל ידי זה גדל כוחם הנובע ממספרם יותר ממצרים וַיַּעֲצֵמָהּ מִצְרַיִם: כ"ה ועל ידי זה הפך ה' את לב המצרים לשנוא את ישראל, כדי לקיים "ועינו אותם" הַפֶּד לְבָסִם לְשֵׁנָא עִמּוֹ ולהתחכם להם כדי להרע לעבדי ה', שעל ידי זה יעניש אותם ויתגדל שמו בעולם¹⁵³ לְהַתְנַכֵּל בְּעַבְדָיו: כ"ו ואז שלח להוציא את עבדיו, את משה, שהיה עבד ה' באופן מוחלט שֶׁלַח מֹשֶׁה עַבְדוֹ¹⁵⁴ ולהוציא את העם שבחר בו הוסיף

¹⁴⁹ איני יודע למה נאמר כאן "ישחק" ולא "יצחק", ויש עוד שני מקומות כאלו בתנ"ך. ובפסוק המקביל אלינו בדברי הימים כתוב "יצחק".

¹⁵⁰ פרוש נוסף: שהיא הנחלה המתאימה לישראל כיון שהיא הארץ הקדושה ומתאימה לנבואה וקרבת אלוקים.

¹⁵¹ ויתכן שכל מה שהביא בפסוקים האחרונים רוצה לומר שכדוגמת מה שעבר עליהם היא הגלות שלנו, וכמוהם לא יתן לפגוע בנו לגמרי אף שמייסר אותנו על ידי עצם הגלות.

¹⁵² פרוש נוסף: ומבין האבות יעקב היה זה שבא לגור בארץ של עם פחות כיון שמידתו היא עבודת ה' בגלות.

¹⁵³ פרוש נוסף: נהפך ליבם מצד עצמם לשנוא את עמו ולהתנכל לעבדיו. ושני הפרושים אפשריים בפסוק כדי שלא תהיה שאלה על הבחירה החופשית מצד אחד, אם ה' הוא הגורם להם לשנוא, ומצד שני הקריאה הפשוטה שגם את זה ה' גרם, שזה מה שרוצה לומר לענין הפרק שלנו.

¹⁵⁴ מקביל ל"שלח לפנייהם איש".

קה

לעזרתו את אהרון שבחר בו ובזרעו בחירה נוספת לדורות אהרן אשר בחר בו: כז והם אמרו בשם ה' מה עומד לקרות ובוזה הפכו את המכות לאותות שמו-בם דברי¹⁵⁵ אתותיו ועשו בפועל ניסים מחוץ לגדר הטבע¹⁵⁶ בארץ עצמה להראות שהארץ נידונת עם העם¹⁵⁷ ומפיתים בארץ חס: כזה ושלח את שליחיו, כמו אפילו החושך שגם הוא שליח, שהחשיך להם את ארצם שלח חשך ויחשך וכל כוחות הטבע עשו את דברו, אף שהיה הפוך מתכונתם. ובוזה הראה שאי אפשר להתנגד לדבר ה' ולא-מרו את-(דבריו) דברו: כט (והתחיל במזמור שלנו במה שרק מטריד ועבר למה שאיים יותר על נפשם) כי קודם כל רק את המים הפך לדם והדגה מתה ועדיין יש מה לאכול הפך את-מימיהם לדם וימת את-דגתם: ל ויותר מזה מלאה הארץ צפרדעים שזה רק מטריד שרץ ארצם צפרדעים אבל היה כבר גם בחדרי המלכים ויותר מציק בחדרי מלכיהם: לא ויותר מזה הביא חיות רעות וכינים שקרובים כבר יותר לגוף עצמו ומאיימים מעט אמר ויבא ערב פנים בכל-גבולם¹⁵⁸: לב ויותר מזה שהגשם, שבא תמיד מאלוקים, הפך לברד נתן גשמייהם ברד ועוד הוסיף לחבר בוזה אש ומים שזה מעל הטבע אש להבות בארצם: לג ועל ידי זה פגע ממש במזון שלהם ויך גפנים ותאנתם וגם בשאר עצים הנצרכים להם¹⁵⁹ וישפר עץ גבולם: לד ויותר מזה שציוה ובא עליהם הארבה אמר ויבא ארבה והיה בכמות גדולה במיוחד וילק ואין מספר: לה ואכל את כל גידולי הארץ, בין הצמחים הרכים והעלים, בין הפירות, עד שלא נשאר להם כלל מה לאכול ולא לבהמות ויאכל כל-עשב בארצם ויאכל פרי אדמתם: לו ואחר הכל פגע בנפשות, שהכה את כל הבכורות בארץ מצרים ויך כל-בכור בארצם ללמדם שהבסיס לכל כחם נלקח מהם ראשית לכל-אונם: לז והוציאם כמו יוסף ברכוש גדול ויוציאם בקסף וזהב והוציאם כולם, שלא נשארו מהשבטים במצרים והתבוללו בהם, וכך יהיה גם בעתיד ואין בשבטיו נושיל: לח וגם המצרים שמחו בוזה, כי יציאת ישראל לגאולה טובה לעולם כולו. ואצל מצרים נרמז במה שפחדו מהם ורצו שיצאו שמח מצרים בצאתם כי-נפל פחדם עליהם: לט והגן עליהם על ידי ענני הכבוד פרש ענן למסך ובעמוד אש האיר לילותיהם לעזור להם בדרכם¹⁶⁰ ואש להאיר לילה: מ וכשבקש העם שליו הביא להם אף שלא היו צריכים שאל ויבא שולו ומעצמו נתן להם מן לשובע כיון שבאמת היו צריכים אותו ולחם שמים ישביעם: מא ונתן להם מים דרך נס מתוך הסלע פתח צור ויזובו מים שהיה כל כך הרבה שזרם נהר במדבר ציה¹⁶¹ הלכו בציות נהר: מב וכל זה לא מצד זכותם אלא כי הגיע זמן לזכור את בריתו הבאה מקדושתו כי-זכר את-דבר קדשו שכתר עם אברהם עבדו וכך יזכור אותה גם לנו לעתיד את-אברהם עבדו: מג ולכן הוציא

¹⁵⁵ מקביל ל"עד בא עת דברו".

¹⁵⁶ "אות" - סימן מוסכם. "מופת" - דבר המוכיח מצד עצמו. ולכן נאמר: "וְקִשְׁרָתָם אִתָּם לְאוֹת עַל יְדָכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפוֹת בֵּין עֵינֵיכֶם" (דברים יא, יח). "וְהָיָה יִחְזָקְאֵל לְכֶם לְמוֹפֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה תַעֲשׂוּ" (יחזקאל כד, כד).

¹⁵⁷ ואולי לכן לא הזכיר כאן את מכות דבר ושחין שלא פגעו בארץ אלא רק בנפשות. ומכת בכורות הזכיר כיון שיצאו על ידה.

¹⁵⁸ יתכן שהביא פשוט את המכות כסדרן. רק את חושך אמר ראשונה כי בא לומר שכוחות הטבע לא מרו את דברו והשמש היא הכה הגדול מביניהם, וערוב הועבר בין צפרדע לכינים כי הוא מענינם, או מצד ששתי המכות שאחריו שיהד הם שלישיית מכות לא הזכרו ולכן העביר אותו ממקומו לגמרי לצרפו לשלישייה אחרת.

¹⁵⁹ כמו שאמר במזמור עח: "ויהרוג בברד גפנם ושקמותם בהנמל".

¹⁶⁰ פרוש נוסף: היה הענן מסך בינם למצרים כשחננו על הים והאיר את הלילה כמו שנאמר "וַיֹּסַע עַמּוּד הָעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם וַיָּבֵא בֵּין מִתְּנֵהוּ מִצְרַיִם וּבֵין מִתְּנֵהוּ יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֵר אֶת הַלַּיְלָה" (שמות יד, יט-כ).

¹⁶¹ ויש כאן לשון נופל על לשון, שכביכול היה נהר גדול כל כך שהולכים בו ציי אוניות.

את עמו בשמחה שבהשלמת התהליך של הגלות ויוצא עמו בששון ובדרך שיוכלו לשבח עליה אותו על שהם העם שבחר בו ברנה את-בחיריו: מז ונתן להם את ארצות שבעת עממים כיון שבחר בהם ויתן להם ארצות גוים וירשו את כל מה שיגעו בו העמים, שדויתיהם ובתייהם ועמל לאמים יירשו: מה במטרה שעל ידי זה ישמרו את המצוות שחקק להם¹⁶² בעבור ישמרו חקיו וישמרו גם לדורות הבאים את כל הוראותיו ותורתיו ויצרו ועל זה הללו כולכם את ה' הללויה:

קו ה' הללויה | הודו ליהנה פי-טוב פי לעולם חסדו: ב מי ימלל גבורות יהוה ושמיע כל-תהלתו: ג אשרי שמרי משפט עשה צדקה בכל-עת: ד זכרני יהוה ברצון עמו פקדני בישועתך: ה לראות | בטובת בחיריך לשמח בשמחת גויה להתהלל עם-נחלתך: ו חטאנו עם-אבותינו העוינו הרשענו: ז אבותינו במצרים | לא-השכילו נפלאותיך לא זכרו את-רב חסדיך וימרו עליהם בים-סוף: ח ויושיעם למען שמו להודיע את-גבורתו: ט ויגער בים-סוף ויחרב ויוליכם בתהמות כמדבר: י ויושיעם מיד שונא וינאלם מיד אויב: יא ויכסו-מים צריהם אחד מהם לא נותר: יב ויאמינו בדבריך וישירו תהלתו: יג מהרו שכחו מעשיו לא-חפו לעצתו: יד ויתאוו תאנה במדבר וינסו-אל בישמון: טו ויתן להם שאלתם וישלח רצון בנפשם: טז ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש יהוה: יז תפתח-ארץ ותבלע דתן ותכס על-עדת אבירם: יח ותבער-אש בעדתם להכה תלהט רשעים: יט יעשו-עגל בחרב וישתחוו למסכה: כ וימירו את-כבודם בתבנית שור אכל עשב: כא שכחו אל מושיעם עשה גדלות במצרים: כב נפלאות בארץ חם נראות על-ים-סוף: כג ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית: כד וימאסו בארץ חמדה לא-האמינו לדברו: כה וירגנו באהליהם לא שמעו בקול יהוה: כו וישא ידו להם להפיל אותם במדבר: כז ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות: כח ויצמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: כט ויכעסו במעלליהם ותפרץ-בם מגפה: ל ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה: לא ותחשב לו לצדקה לדר נדר עד-עולם: לב ויקציפו על-מי מריבה וירע למשה בעבורם: לג כי-המרו את-רוחו ויבטא בשפתיו: לד לא-השמידו את-העמים אשר אמר יהוה להם: לה ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם: לו ויעבדו את-עצביהם ויהיו להם למוקש: לו ויזבחו את-בניהם ואת-בנותיהם לשדים: לח וישפכו דם נקי דם-בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כגען ותחנף הארץ בדמים: לט ויטמאו במעשיהם ויזנו במעלליהם: מ ויחר-אף יהוה בעמו ויתעב את-נחלתו: מא ויתנם ביד-גוים וימשלו בהם שנאיהם: מב וילחצום אויביהם

¹⁶² ואפשר לומר שלא רק נתינת הארץ היתה בעבור ישמרו חוקיו אלא גם הירידה למצרים ומכות מצרים היו בשביל זה.

קו

וַיִּכְנְעוּ תַּחַת יָרְגָם: מִגַּ פְּעָמַיִם רַבּוֹת וַיִּצְלְלִם וַהֲמָה יִמְרוּ בַעֲצָתָם וַיִּמְכְּרוּ בְּעוֹנָם: מִד וַיִּרְא בַצָּר לָהֶם בְּשִׁמְעוֹ אֶת-רִנָּתָם: מִה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחָםם כָּרַב (חסדו) חֲסָדָיו: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמַיִם לִפְנֵי כָּל-שׁוֹבֵיָהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנוּ | יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ מִן-הַגּוֹיִם לְהָדוֹת לְשֵׁם קְדֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֶתְךָ: מח בְּרוּךְ-יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן-הָעוֹלָם | וְעַד הָעוֹלָם וְאָמֵן כָּל-הַיּוֹם אָמֵן הַלְלוּיָהּ:

המזמור אומר שעיקר הסיבה שלא ראו דור המדבר ודורות הגלות את הגאולה, היא שחטאנו למרות כל ניסי ה' שראינו; כהמשך למזמור הקודם שפרט את ניסי ה', כאן מפורטים חטאי העם. ומתאים לאמרו להצדיק את דין הגלות עלינו ולהודות בחטאינו.

א ולא רק על הטובה שאמרנו במזמור הקודם נהלל את ה', גם על העונשים שקיבלנו הללו כולם את ה' הַלְלוּיָהּ ותתנו הודאה לה' הַדְּוֵי לַה' כי הוא הטוב המוחלט וגם העונשים הם חלק מהטוב פִּי-טוֹב כי חסדו מכוון לזכותנו לעולם הבא, ולזה לפעמים צריך להעניש בעולם הזה מצד החסד¹⁶³ פִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ: ב ולכן מי יכול לומר את כל גבורות ה', שמתגבר עלינו גם כשאנחנו חוטאים מִי זְמַל גְּבוּרוֹת ה' ולא יאמרו את כל תהילתו, כי על הרע לא נזכר שמו¹⁶⁴ וְשִׁמְעָה כָּל-תְּהִלָּתוֹ: ג ועם ישראל יהיו יציבים כשישמרו את משפטי ה', ויהיו ראויים למשפט טוב אֲשֶׁר יִשְׁמְרֵי מִשְׁפָּט אבל כל מה שה' עושה, גם בעת שאנחנו חוטאים, זה הטוב והנכון¹⁶⁵ עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל-עֵת: ד (ובכל זאת, ולמרות שנאמר בהמשך המזמור שאנחנו אשמים במה שאיננו רואים בגאולה, מבקש) שתזכור גם אותי כשתתרחק לעמך לגאלם זְכַרְנִי ה' בְּרִצּוֹן עַמְּךָ וגם אני אפקד עמהם בישועה על ידי שתהיה בימי פְּקֻדֵי בִּישׁוּעָתְךָ: ה שאזכה לראות את הטובה של עמך הנבחר לְרֵאוֹת בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ שזה כולל גם לשמוח עם כל השבטים בטובתם הגשמית לְשִׂמְחָה בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ וגם לזכות להלל עם כל ישראל את זכותנו על מעלתם הרוחנית במה שהם נחלה שלך מכל העמים לְהַתְהַלֵּל עִם-נַחֲלָתְךָ: ו אבל מה שאיננו זוכים לזה, כיון שכמו אבותינו שחטאו ולכן נענשו, גם אנחנו חוטאים ונענשים¹⁶⁶ חָטְאוּנוּ עִם-אֲבוֹתֵינוּ ועיוותנו את דרך המחשבה שלנו הָעוֹיֵנוּ עד שהגענו למעשי רשעה מכוונת הַרְשָׁעוֹנוּ: ז שאבותינו חטאו כשיצאו ממצרים אֲבוֹתֵינוּ בְּמַצְרַיִם וכיון שלא עסקו בהבנת משמעות הניסים שכבר ראו בעשרת המכות לֹא-הִשְׁכִּילוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ ולא שמו בקדמת המחשבה¹⁶⁷ את החסדים שכבר עשית איתם, להוציא אותם ממצרים,

¹⁶³ וכך פרשנו במזמור קיח ובמזמור קלו, ששם עיקר הפסוק הזה.

¹⁶⁴ פרוש נוסף: אי אפשר להגדיר כלל את כח גבורות ה', ואי אפשר להשמיע את כל תהילתו, שהיא רבה בכל פרט בעולם, אבל אפשר להודות לה' ולומר שהוא טוב ושחסדו לעולם, שזו אמירה כוללת הכל.

¹⁶⁵ פרוש נוסף: "עושה" כמו "עושי", כלומר יהיה טוב לישראל כשישמרו על המשפט ויחד עם זה יעשו תמיד צדקה, לעשות לפי הטוב והנכון לפני משורת הדין.

פרוש נוסף: אשרי מי ששומר לראות את משפטי ה' ומבין את נכונותם, שהוא רואה שה' עושה צדקה תמיד, גם כשהוא מעניש.

¹⁶⁶ פרוש נוסף: אבותינו חטאו, ולכן גלו, אבל גם אנחנו לא נגאלים, כי אנחנו אוהזים את מעשי אבותינו בדינו.

¹⁶⁷ "לזכור" אין פרושו לא לשכוח, אלא פרושו שהדבר הופך להיות משמעותי לעכשיו, שמחזיקים את הדבר במחשבה. ולכן שייך זכרון אצל ה' אף שאין שכחה לפני כסא כבודו. ולכן אין כפילות במה שנאמר אצל יוסף "ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחו" (בראשית מ, כג), כי הפרוש הוא שכיון שלא זכר שר המשקים

ולקיימם שם כל הגלות, שמאלו היו צריכים להבין שתציל אותם גם על הים **לא זָכְרוּ אֶת-**
לֵב חֶסְדֶיךָ ולכן התלוננו על ה'168 אף שלא היה להם מוצא חוץ מלבטוח בו לפני קריעת הים
וַיִּמְרוּ עַל-יָם בַּיָּם-סוּף: **ז** ובכל זאת הצילים, לא למענם, אלא לפרסם שמו **וַיִּוְשִׁיעֵם לְמַעַן**
שְׁמוֹ ולהראות עד כמה גדולה גבורתו שיכול לבקוע את הים **לְהוֹדִיעַ אֶת-גְּבוּרָתוֹ:**
ט ובאמירתו החזיר את הים לאחור עד שנהייתה יבשה בתוכו **וַיַּעַר בַּיָּם-סוּף וַיַּחְרַב** והוליר
את העם, אף שלא היה זכאי, בתוך תהומות הים כאילו יש שם מדבר **וַיִּוְלִיכֵם בְּתַהֲמוֹת**
פְּמִדְבָּר: **י** ועל ידי הריגת המצרים הציל אותם משונאיהם שרצו להרגם **וַיִּוְשִׁיעֵם מִיַּד שׁוֹנֵא**
וגאלם בזה באופן סופי מאויביהם ששיעבדו אותם **וַיַּגְאֵלֵם מִיַּד אוֹיֵב:** **יא** וזה על ידי שכיסו
המים שנפתחו להם את הנלחמים בהם **וַיִּכְסּוּ-מַיִם צְרִיחָם** ולא נותר אחד מהרודפים
אחריהם **אֲחֻז מֵהֶם לֹא נֹתָר:** **יב** וכיון שראו את גדולתו זו, האמינו לו לכל מה שיאמר
להם **וַיִּאֱמִינוּ בְּדַבְּרֵי וְהִלִּילוּ אוֹתוֹ** בשירת הים, שכך צריכים היו לעשות תמיד כשעשה
להם ניסים **וַיִּשְׁירוּ תְהִלָּתוֹ:** **יג** אבל מעט זמן אחר כך כבר התנהגו כאילו אינם זוכרים את
משמעות המעשים ההם **מִהֵרָו שָׁכַחוּ מַעֲשָׂיו** וכיון שלא ידעו מה יאכלו, לא חיכו לשמוע מה
רצון ה' בזה, אלא התלוננו על עניני האוכל **לֹא-חֶפְזוֹ לַעֲצָתוֹ:** **יד** ומצד אחד רצו תאוות אף
שהיו במדבר ללא יכולת לממשן **וַיִּתְאוּ תַאֲוָה בְּמִדְבָּר** ומצד שני ניסו את ה' אם יש לו כח
לתת אוכל במקום שומם **וַיִּנְסּוּ-אֵל בִּישִׁמוֹן:** **טו** ונתן להם רצונם גם במן וגם בשליו170
וַיִּתֵּן לָהֶם שְׂאֵלָתָם אבל כיון שחטאו פגע בנפשות המתאוים ומתו, לא מרוון גופני אלא
מחוסר אמונתם **וַיִּשְׁלַח רִזּוֹן בְּנַפְשָׁם:** **טז** ובעדת קורח קנאו, ורצו את הכבוד שהיה למשה
כמנהיג המחנה **וַיִּקְנְאוּ לְמֹשֶׁה בְּמַחְנֵה וְאֵת הַקְּדוּשָׁה שֶׁהִיָּתָה בְּיַד אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לְאַהֲרֹן קְדוּשָׁ**
ה': **יז** ועונשם היה שפתחה הארץ את פיה ובלעה אותם **תַּפְתַּח-אֲרֶץ וַתַּבְלַע דָּתָן וְאֵת**
מִשְׁפַּחֹתֵיהֶם ומשפחת קורח171 וכסתה עליהם **וַתִּכַּס עַל-עֲדַת אֲבִינָם:** **יח** ובמאתיים
וחמישים מקטירי הקטורת בערה האש **וַתַּבְעַר-אֵשׁ בְּעֵדְתָם** ושרפה אותם, שלא היו צדיקים
באמת ולא רצו קרבת אלוקים, אלא היו רשעים וחלקו על הכהונה **לְהַבִּיהַ תְּלַהֲטִי**172 **רְשָׁעִים:**
יט וחטא כללי יותר היה שעשו בהר סיני עגל173 **יַעֲשׂוּ-עֵגֶל בְּחָרָב** והשתחוו לו174 **וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ**

את יוסף, לכן "וישכחהו". וזה גם ההסבר למצוות זכירת עמלק: אנהנו מצווים לזכור את עמלק **באמירה,**
כדי שלא נבוא לשכוח.

168 כמו שנאמר שם: "וַיִּאֱמְרוּ אֵל מֹשֶׁה הַמִּבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתֵּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר מִזֶּה עֲשִׂיתָ לָנוּ
לְהוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם: הֲלֹא זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר הֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ
עֲבַד אֶת מִצְרַיִם מִמֶּתְנוּ בְּמִדְבָּר" (שמות יד, יא-יב).

169 שנאמר "וַיִּאֱמִינוּ בֵּה" ובמשה עבדו".

170 אף שהמן היה קודם מתן תורה והמתאוים היו הרבה אחרי כן, הכל היה נסיון אחד, כמו שמפורט
במתאוים שעיקר התלונה היתה נגד המן, ולכן מזכיר אותם כאן כדבר אחד.

171 אינו מזכיר כאן את קורח בפרוש, מפני שלא הוזכר בפרוש עונשו, לא בבלוועים ולא בשרופים, או מפני
כבודם של הלויים בני קורח.

172 יתכן שאמר דוקא "תלהט", כי אש הקטורת שרפה אותם, והקטורת יכולה להביא תועלת ויכולה להביא
עונש, ובכך היא כמו החמה לעתיד לבוא, שצדיקים מתרפאים בה והרשעים נידונים בה עצמה, שנאמר בה
"וּלְיַהֲטֵה אוֹתָם הַיּוֹם הַבֹּא" (מלאכי ג, יט; ע"ז ד ע"א).

173 סדר החטאים המובא כאן אינו הסדר שבחומש ונראה שהביא את חטאי דור המדבר לפי חומרת העונש.
קודם כל ים סוף שלא נענשו כלל, ואחר כך המן והמתאוים שהמתאוים עצמם נענשו, ואחר כך קורח
שאמנם לא נענשו כולם אבל היה עונש ניסי וחמור, ואחר כך העגל שרצה להשמיד את כולם אף שלא עשה
לבסוף, ואחר כך המרגלים שנגזר ממש על כולם שלא יכנסו לארץ. ואחר כך חטאי דור הבנים. וגם הם לא
לפי הסדר, אלא קודם בעל פנור ואחר כך מי מריבה אולי מצד שמי מריבה גרם עונש אפילו למשה ששקול
כנגד כל העם.

174 נראה שאמר "חורב" ו"מסכה" להקטין את חומרת החטא. כי "חורב" לא מזכיר מיידית את מעמד הר
סיני, ו"מסכה" הוא פסל שרק רומז לכה עליון שנמצא מאחוריו ולא עובדים אותו ממש.

קו

לְמַסְכָּה: כ והגיעו לפחיתות כזו שהחליפו את ה' שהוא כבודם וימירו את-כבודם בחפץ דומם הנראה כמו שור שאפילו מאכלו פחות **בְּתַבְנִית שׁוֹר אֵכֵל עֵשֶׂב:** כא ובזה הראו שממש שכחו את ה', שהושיעם בכוחו ממצרים, ואיך יהיה עגל **שְׁכַחוּ אֶל מוֹשִׁיעֵם** שעשה במצרים את כל עשרת המכות הגדולות והראה שיכול לפעול על כל הארץ יחד **עֲשֵׂה גְדֹלוֹת בְּמִצְרַיִם:** כב והיו המכות מעל לכח הטבע **נִפְלְאוֹת בְּאַרְצָךָ חַס** ומייראים מאוד כקריעת הים, שמי יכול לעשות כדברים האלה **נִוְרָאוֹת עַל-יַם-סוּף:** כג ולכן גזר שיכלו כולם **וַיֹּאמֶר לְהִשְׁמִידֶם** אלא שמה שבו בחר להמשיך את עם ישראל¹⁷⁵, עמד ומנע את הפרצה בהגנתם **לֹאִי מִשֵּׁה בְחִירוֹ עִמָּד בְּפָרְךָ לִפְנֵי וְהַשִּׁיב כְּעִסּוֹ** שלא ישחית אותם לגמרי **לְהִשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהִשְׁחִית:** כד ואחר כל זה, במרגלים, לא רצו את ארץ ישראל והוציאו דיבתה, על אף שראוי לחמוד אותה **וַיִּמְאַסּוּ בְּאַרְצָךָ חַמְדָּה** ולא האמינו לדבר ה' שיגן עליהם ויתן להם אותה **לֹא-הִיאֲמִינוּ לְדַבְרוֹ:** כה ועוררו את רגשות הפחד על עצמם, בתוך ביתם **וַיִּרְגְּזוּ בְּאַהֲלֵיהֶם** ולכן לא שמעו בקול ה' שאמר להם להכנס לארץ ולכבשה **לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל ה':** כו ולכן נשבע להם שאותו הדור יפול במדבר ולא יזכה להכנס לארץ **וַיִּשְׂא יְדוֹ לְהֵם לְהַפִּיל אוֹתָם בְּמִדְבָּר:** כז ושגם זרעם אחריהם יגלו מארצם לבין הגויים ולשאר ארצות¹⁷⁶ **וְלֹאֲהַפִּיל זְרַעֲם בְּגוֹיִם וְלִזְרוֹתֵם בְּאַרְצוֹת:** כח ואחריהם דור הבנים התחברו לנשות מדין שעבדו לבעל פעור **וַיִּצְמְדוּ לְבַעַל פְּעוֹר** ומזה נגרר שאכלו מזבחי עבודה זרה שהם אלילים מתיים **וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים:** כט עד שנבע מזה שעבדו ממש עבודה זרה והכעיסו את ה' **וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם** ולכן מתו מהם במגפה **וַתִּפְרָץ-בָּם מִגַּפָּה:** ל ופנחס עמד לעשות מעשה, ודן את הדין כשהבין שבסיס הכעס על ההתחברות לנשותיהם **וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיַּפְלֵל**¹⁷⁷ ובזה עצר את המגפה **וַתַּעֲצֵר הַמִּגַּפָּה:** לא ואף שלא היה דינו על פי המשפט הרגיל, היה המעשה הנכון, כי גרמו על ידי זה לעבודה זרה **וַתַּחֲשֹׁב לוֹ לְצַדִּיקָה** ולכן זכה לכהונה גדולה לכל הדורות ולעולם הבא¹⁷⁸ **לְדֹר וָדֹר עַד-עוֹלָם:** לב ובמי מריבה גרמו לכעס עקיף על משה על ידי חטאם **וַיִּקְצִיפוּ עַל-מִי מְרִיבָה** ונענש משה בסיבתם¹⁷⁹ **וַיִּרַע לְמִשֵּׁה בַעֲבוּרָם:** לג כי מרדו ברוח המניעה אותו **פִּי-הִמְרוּ אֶת-רוּחוֹ** ולכן דיבר בשפתיו שלא כהוגן ואמר שמעו נא המורים¹⁸⁰ **וַיִּבְטֹא בְשִׁפְתָיו:** לד ועוד הוסיפו לחטוא כשנכנסו לארץ ולא השמידו את כל העמים כפי שצויה אותם ה' **לֹא-הִשְׁמִידוּ אֶת-הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר ה' לָהֶם:** לה זה גרם שגרו ביניהם ולמדו מהם את דרכיהם **וַתַּעֲרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם:** לו ועבדו את אליליהם אף שמעציבים את האדם ולא עוזרים לו **וַיַּעֲבְדוּ אֶת-עַצְבֵיהֶם** ועל ידי זה היו העמים שהשאירו למכשול לעם **וַיְהִיו לָהֶם לְמוֹקֵשׁ:** לז עד שהגיעו לכל התועבות. שבמקום לעבוד לה' עבדו לשדים שאין בהם ממש, ובמקום להקריב קרבנות זבחו את בניהם ובנותיהם למולך **וַיִּזְבְּחוּ אֶת-בְּנֵיהֶם וְאֶת-בְּנוֹתֵיהֶם לְשָׂדִים:** לח ובזה כבר התרגלו

¹⁷⁵ פרוש נוסף: משה שבו בחר להושיע את עם ישראל הושיע אותם גם מהצרה הזו.

¹⁷⁶ איני יודע מה הקשר בין חטא המרגלים לגזרת הגלות. ובחז"ל יש קשר, שאולי נלמד מכאן, אבל בפשט הפסוקים אין קשר כזה. ויש עוד פסוק דומה ביחזקאל כ: "גם אני נשאתי את ידי להם בַּמִּדְבָּר לְהַפִּיץ אֹתָם בְּגוֹיִם וּלְזָרוֹת אוֹתָם בְּאַרְצוֹת", אלא שמהפרק שם משמע שזה לא היה בגלל חטא המרגלים ודוקא נגזרה הגזרה בדור הבנים.

¹⁷⁷ כנגד "לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו".

¹⁷⁸ כמו שמשמע ביחזקאל מד, טו, שגם לעתיד לבוא בני צדוק שהם מבני פנחס יהיו הכהנים.

¹⁷⁹ 'למען' - סיבה ישירה. 'בעבור' - סיבה עקיפה. למשל "לא אסר לקלל עוד את האדמה בעבור האדם" (בראשית ה, כא), "מלא העמר ממנו למשמרת לדתיכם למען יראו את הלקח אשר האכלתי אתכם במדבר" (שמות טז, לב). ובדברים (ג, כו) אומר להם משה על מי מריבה "וַיִּתְעַבְרָה ה' בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי" לומר להם שלא החטא שלו הוא הסיבה, והם רק גרמו לחטא, אלא רק הם הסיבה.

¹⁸⁰ ואף שהחטא היה בהכאה, כאן בא לומר מה חלקם של ישראל בחטא והוא היה במה שגרמו לו לקרוא להם 'המורים'.

גם לרצח להרוג מי שלא חייב מיתה **וַיִּשְׁפְּכוּ דַם נְקִי** והסירו מהם אפילו את הרגשות טבעיים במה שזבחו דוקא את בניהם ובנותיהם **דַם-בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם** ואפילו לא לאלקיהם אלא לאלילי עם אחר **אֲשֶׁר זָבְחוּ לְעַצְבֵי כְנָעַן** ומכאן כבר שפכו דם נקי הרבה מאוד עד שהחטא פגע גם באדמה¹⁸¹ **וַתַּחַנֵּף הָאָרֶץ בְּדַמִּים: לֹטָא** ואת עצמם טמאו מקדושתם על ידי המעשים האלו **וַיִּטְמְאוּ בְּמַעֲשֵׂיהֶם** וגרמו לעצמם לסור מאחרי ה' אל האלילים **וַיִּזְנוּ בְּמַעֲלָלֵיהֶם: מָלַךְ** ולכן כעס ה' עליהם **וַיַּחַר-אַף ה' בְּעַמּוֹ** והרחיק אותם מארץ ישראל שהיא נחלת ה'¹⁸² **וַיִּתְעַב אֶת-נַחֲלָתוֹ: מָלַךְ** עד שנצחו אותם הגויים **וַיִּתְּנֶם בְּיַד-גּוֹיִם** ושלטו בהם בשנאה ולא לטובתם **וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׂנְאֵיהֶם: מָלַךְ** וצמצמו את מרחב המחיה שלהם במלחמתם איתם **וַיִּלְחָצוּם אוֹיְבֵיהֶם** עד שכיון שלא שבו מכל אלו, נכנעו לגמרי ואבדה המלכות מישראל **וַיִּכְנָעוּ תַּחַת יָדָם: מָלַךְ** ואף שבכל התהליך הזה הצילם פעמים רבות, בימי השופטים והמלכים **פְּעָמִים רַבּוֹת יִצִּילֶם** אבל דעתם היתה שלא לקבל את עול ה' גם אחר כך **וְהָמָּה יִמְרוּ בַעֲצָתָם** ולכן כתוצאה מהעיוות המחשבתי שלהם ירדו פעם אחר פעם למרות שהצילים **וַיִּמְכּוּ בַעֲוֹנָם: מָלַךְ** ובכל זאת גם בגלות ראה את צרתם **וַיִּרְא בְּצַר לָהֶם** ושמע את שבחם ותפילתם שנושאים לו **בְּשִׁמְעוֹ אֶת-רִנָּתָם: מָלַךְ** וזכר להם את הברית שכרת איתם בהר סיני¹⁸³ **וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ** ולמרות שלא היו זכאים ויתר על קושי הגלות **וַיִּנְחָם קִרְבָּב (חַסְדוֹ) חֲסָדָיו: מָלַךְ** ואף שעוד לא הושיעם לגמרי, גרם לעמים השובים אותם לרחם עליהם ולהקל את עולם¹⁸⁴ **וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל-שׁוֹבֵיהֶם: מָלַךְ** ולכן אנחנו מוסיפים להתפלל שתושיע אותנו גם הפעם שהרי אנחנו עובדים אותך ואתה משיגה עלינו **הוֹשִׁיעֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ** ותאסוף את כל הגלויות שמפוזרים בעמים **וְקַבְּצֵנוּ מִן-הַגּוֹיִם** לא בשבילנו אלא שנוודה לך ונפרסם הופעתך הקדושה בעולם **לְהַדוֹת לְשֵׁם קְדֹשְׁךָ** ונשבח את עצמנו בעיני כל עמי הארץ כי אנחנו נהיה המפרסמים את שבחך בעולם¹⁸⁵ **לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלֹתֶיךָ: מָלַךְ** ונוסיף את הופעתך בעולם שאתה המשיגה על ישראל ומופיע דרכם בעולם **בְּרוּךְ-ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל** גם היום ועד עולם הבא **מִן-הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם** וכל עם ישראל שבגלות ששומעים את הבקשה הזו אומרים שעל זה ראוי לסמוך¹⁸⁶ ויהללו גם הם אותך **וְאָמַר כָּל-הָעַם אֲמֵן הַלְלוּיָהּ:**

¹⁸¹ ומדגיש דוקא את הרציחה כגורם להרחקתם מהאדמה כי כך נאמר בערי המקלט: "ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה כי הדם הוא יחניף את הארץ ולא ארץ לא יכפר לדם אשר שפדה בה כי אם בדם שפכו" (במדבר לה, לג).

¹⁸² פרוש נוסף: הרחיק ממנו את עם ישראל, שהוא נחלתו בעולם מבין הגויים. וכשמדובר על נחלת ה' זה בדרך כלל עם ישראל כמו "ונשפטי עמם שם על עמי ונחלתי ישראל אשר פזרו בגוים ואת ארצי חלקו" (יואל ד, ב), אבל לפעמים הכונה לארץ ישראל כמו "אלהים באו גוים בנתלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלם לעינים" (תהלים עט, א), ולפעמים אפשר לפרש כך ואפשר כך כמו אצלנו.

¹⁸³ פרוש נוסף: זכר את בריתו עם האבות כי ברית אבות לא תמה.

¹⁸⁴ ויתכן שרומז כאן למה שקיבלו מהפרסים רשות לבנות את בית שני והיתה גאולה חלקית.

¹⁸⁵ וזה לא מצד זכותנו אלא כמו שאמר בקריעת ים סוף בתחילת המזמור "ויושיעם למען שמו להודיע את גבורתו".

¹⁸⁶ במעבר בין כל ספר לספר בתהילים נאמר ברוך ה', לעולם, אמן. וכל פעם בשילוב קצת שונה. כי כונת כל ספר תהילים לומר שמה שראוי לסמוך עליו בעולם הזה, זה לקרוא על כל המציאות את שם ה', ולדעת שהמטרה מכוונת לעולם הבא. וזה נכון תמיד ובכל מקרה שנפגוש.

ספר חמישי

קז א הָיוּ לִיהוָה כִּי-טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֹאֲלֵי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם
מִיַּד-צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קְבָצָם מִמִּזְרַח וּמִמְעַרְב מִצְפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַמִּדְבָּר
בִּישִׁימוֹן הֲרָף עִיר מוֹשֵׁב לֹא מִצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם-צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו
וּנִצְעְקוּ אֶל-יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וְצִילָם: ז וַיִּדְרִיכֶם בְּהֲרָף יִשְׂרָאֵל
לְלַכַּת אֶל-עִיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לִיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם: ט כִּי-הִשְׁבִּיעַ
נַפְשׁ שְׂקָה וּנְפֶשׁ רַעֲבָה מִלֹּא-טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֲשָׁד וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרוֹזל:
יא כִּי-הִמְרוּ אִמְרֵי-אֵל וַעֲצַת עֲלִיּוֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בְּעַמָּל לְבָם כְּשָׁלוּ וְאִין עֲזָר:
יג וַיִּזְעְקוּ אֶל-יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יד וַיִּצְיֵאֵם מִחֲשָׁד וְצִלְמוֹת
וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם וַנִּתְקַן: טו יוֹדוּ לִיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם: טז כִּי-שָׁבַר
דְּלִתוֹת נַחֲשֵׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזל גִּדְעוּ: יז אֲוִלִים מִדְּרָף פִּשְׁעָם וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ:
יח כָּל-אֶכָּל תִּתְעַב נַפְשָׁם וַיִּגְיַעו עַד-שַׁעֲרֵי מוֹת: יט וַיִּזְעְקוּ אֶל-יְהוָה בְּצָר לָהֶם
מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: כ יִשְׁלַח דָּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ
לִיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו
בְּרִנָּה: כג יוֹרְדֵי הַיָּם בְּאִנְיוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כד הִקְמָה רְאוּ מַעֲשֵׂי
יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצְוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוּמָם גְּלִיו: כו יַעֲלוּ
שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרַעַה תִּתְמוּנָה: כז יִתְוַגּוּ וַיִּנְוְעוּ כְּשִׁבּוֹר וְכָל-חֲכָמָתָם
תִּתְבַּלַּע: כח וַיִּצְעְקוּ אֶל-יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה
לְדַמְמָה וַיִּחֲשׂוּ גְלִיָּהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי-יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנְחָם אֶל-מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ
לִיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לְבָנֵי אָדָם: לב וַיִּרְמְמוּהוּ בַקְּהֶל-עַם וּבְמוֹשֵׁב זְקֵנִים
יִתְלַוּהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמַדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאֻן: לד אֲרֵץ פְּרִי לְמִלְחָה
מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מְדָבָר לְאֵנֶם-מַיִם וְאֲרֵץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיִּוֹשֵׁב
שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֲנוּ עִיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כְרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרִי
תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֶם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבְהִמְתָּם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעִטוּ וַיִּשְׁחוּ מֵעֲצָר
רַעַה וַיִּגְוּ: מ שִׁפְדוּ בְּזוּ עַל-גְּדִיבִים וַיִּתְעַם בְּתַחוּ לֹא-דְרָף: מא וַיִּשְׁגְּבּ אֲבִינוֹן
מֵעֲוֵי נַיִשָׁם כְּצֹאן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יֹשְׁרִים וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל-עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ:
מג מִי-חָקָם וַיִּשְׁמַר-אֱלֹהֵי וַיִּתְבַּוְּנוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

המזמור מדבר על הצורך להודות לה' כשהוא מציל אדם מרעה, ומביא כדוגמה את הולכי המדבר, האסירים, החולים ויורדי הים; הם משמשים גם משל על מה

שידודו לה' כשיציל את ישראל מהגלות¹. ומתאים לאמרו על כל צרה שניצל ממנה, ובמיוחד אם הוא אחד מהארבעה, וכן על גאולת עם ישראל.

א תנו הודאה מפורשת לה' גם על הישועה וגם על הצרה **הזו לה'** כי כל מעשיו טוב והוא הטוב המוחלט **פי-טוב** וחסדו מכוון לזכותנו לעולם הבא ולכן צריך לפעמים בעולם הזה ליסר אותנו ורק אז להצילנו² **פי לעולם חסדו**: **ב** ואת זה יאמרו בעתיד עם ישראל בדור שיגאל על ידי ה' **יאמרו גאולי ה'** כיון שהציל אותם שלא להיות משועבדים למי שמצר להם **אָשׁוּר גָּאֵלִים מִיַּד-צָר: ג** וגם מכל הארצות שנפוצו שם חזר וקיבץ אותם לארץ ישראל **וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם** שהתפזרו במזרח ובמערב ובצפון ובאיי הים (אבל בדרום ארץ ישראל אין מקום ישוב אלא ים סוף) **מִמְזָרְחָ וּמִמְעֲרָב מִצְפּוֹן וּמִיָּם: ד** וכן יברכו אותו כבר עכשיו אלו שלא מצאו את דרכם במדבר **תָּעוּ בַּמִּדְבָּר שֵׁאִין בּו דְרָכִים מְסוּדָרוֹת כִּיּוֹן שֶׁהוּא שִׁמְמָה בִּישִׁימוֹן דָּרָךְ** ולא מצאו גם מקום אחר שיוכלו לקבל בו צורכם³ **עִיר מוֹשֵׁב לֹא מִצְאוּ: ה** וחסר להם אוכל ומים **רָעִיבִים גַּם-צִמְאִים** עד שקרובים להתעלף או למות מהמחסור **נִפְשָׁם בְּהֵם תִּתְעַטֵּף: ו** וכיון שקוראים אל ה' מתוך הצרה **וַיִּצְעֲקוּ אֶל-ה' בְּצָר לָהֶם** מציל אותם מהיעוני והקושי שבמחסור⁴ **מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז** וגם יכוון אותם בדרך ללא בורות שמובילה אל מקום שיש בו כל צורכם⁵ **וַיִּדְרִיכֵם בְּדָרָךְ יִשְׁרָה לְלֶכֶת אֶל-עִיר מוֹשֵׁב: ח** והם כבר היום מודים לה' על החסד שעשה איתם להצילם **יָדוּ ה' חֲסִדוֹ וַיִּפְרְסֵמוּ לִבְנֵי אָדָם** אחרים את הניסים שעשה איתם **וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט** על מה שמצא להם דרכים במדבר, לתת לנפש המשתוקקת להגיע למקום מושב, את רצונה **כִּי-הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה** ובזה השלים את חסרונו בכל הצריך לה⁶ **וְנֶפֶשׁ רָעֵבָה מְלֵא-טוֹב: י** ואחריהם האסירים שיושבים בחשכת הבור ובצל הפחד מהמות **יִשְׁבִּי חֲשֵׁךְ וְצַלְמוֹת שֶׁהֵם אֲסוּרִים** בעיני ועל ידי ברזל המונע מהם ללכת⁷ **אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרָזֶל: יא** שבא להם כעונש מאת ה' על מה שלא קבלו עליהם לעשות את מצוותיו **כִּי-הִמְרוּ אֶמְרֵי-אֵל** ואת מה שיעץ להם ה' לעשות בעולם הרחיקו ומאסו⁸ **וַעֲצַת עֲלִינוּ נֶאֱצוּ: יב** ולכן הכניע את גאות ליבם על ידי עמל הכלא

¹ קשה לומר שמדבר רק על הגלות כיון שקשה להסביר לפי זה חלק מהמשפטים במהלך המזמור. לעומת זאת אי אפשר לומר שבא לדבר על ארבעה שצריכים יהודות ולא על הגלות כיון שאז אין הסבר לפסוקים הראשונים והאחרונים. את הנמשל כתבתי בהערות.

² וזה נכון גם בארבעה שצריכים יהודות. ולכן ההודאה באה על הצלה מצרה ולא מי שהוא בריא בלי להיות חולה, או חופשי בלי להאסר, כי חלק מהענין זה יהודות במובלע גם על הצרה שמצילה מדרך פשעם ועונותיהם.

³ ובנמשל זו הגאולה הראשונה שהלכו במדבר שאין בו דרך ידועה ואין בו ערים לקבל מהם צורכם. ובא להראות שיש גלות גם בלי חטא

⁴ ובנמשל סיפק להם כל צורכם במדבר.

השתדלתי לפרש בכל אחד מהארבעה "ממצוקותיהם יצילם" כדבר בפני עצמו חוץ מהישועה שמפורטת אחר כך, אבל אין חובה לומר כך ואפשר ש"ממצוקותיהם יצילם" הוא כותרת למה שבא אחריו.

⁵ ובנמשל הובילם והדריכם במדבר, בדרך לא יכשלו בה, אל ארץ ישראל.

⁶ ומצד הנמשל במדבר גם נתן להם תשוקותיהם כמו בשליו וגם לרעבונם נתן להם מן שהוא טוב.

⁷ ובנמשל זו הגלות האחרונה שבאה בעקבות החטא, שהעם יושבים בה בחושך כי לא רואים את ה' ובצל המות מרדיפות הגויים. או שהעם עלול למות שם ולהעלים. ואסורים שם שאינם יכולים לשוב לארצם, והם בעניות ועיניו וסגורים כמו על ידי ברזל.

⁸ פרוש נוסף: רוב הדברים עליהם כולאים בני אדם אסורים גם על פי התורה למשל גניבה או רצח ולכן עצם מה שנכלאו זה כי המרו אמרי אל-ל.

⁹ מה שתולה את האסירים והחולים בחטאם, ואינו תולה את הולכי המדבר ויורדי הים בחטאם, נראה מצד שאדם שהולך במדבר או בים הכניס את עצמו לסכנה, ולא צריך חטא כדי להסביר למה הגיע למצב הזה,

קז שעובדים ללא תוצאה, ומראה להם שרק אמרי א-ל מביאים לדבר שיש בו תוצאה ויִכְנַע בְּעַמְל לָבָם ואף ששמו אותם בכלא על ענינים אחרים, כשכשלו בדבר שעליו הענישו אותם לא עזר להם להנצל, ונפלו כדי שיתיסרו שם, והראה להם שמי שמנאץ עצת עליון, ה' לא עוזר לו¹⁰ **כְּשִׁלּוּ וְאִין עֶזְר**: יג ואז מתוך הצרה יצעקו על כרחם אל ה' **וַיִּזְעָקוּ אֶל-ה' בְּצַר לָהֶם** ויוציא אותם מהעיניו והקושי של הכלא גם אם הם עדיין בתוכו **מִמַּצְקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם**: יד וגם יוציאם מהבור ומסכנת המות **יוֹצִיאֵם מִחַשְׁךָ וְצַלְמוֹת** וישחרר אותם לגמרי¹¹ **וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק**: טו וגם הם יודו לה' על החסד שעשה איתם בזה **יִדּוּ לַה' חֲסִדּוֹ** ויספרו את הניסים שעשה להם, לאנשים אחרים, לפרסם את הנס **וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם**: טז כי שבר את הדלתות החזקות שמנעו מהם לצאת החוצה **כִּי-שֹׁבַר דְּלֹתוֹת נְחֹשֶׁת** וחתך את המנעולים שמנעו מהדלתות להפתח¹² **וּבְרִיחֵי בְרָזֶל גִּדְעָה**: יז ואחריהם החולים, שה' הביא עליהם את המחלה בהדרגה כדי שישוּבוּ מדרך הפשע שלהם, והם היו אוילים ולא חזרו עד שכבדה המחלה **אֲוִלִים מִדְּרָךְ פְּשָׁעִם** והעיניו מהמחלה מצד האמת בא מעוונותיהם, והוא מה שטבעי להם באמת, ולא צריך גזרה מיוחדת **וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ**: יח עד שמגיעים למצב שמעצמם אינם רוצים לאכול שמראה להם שעוונותיהם מרחיקים מהם את המצוות שהם חיייהם **כָּל-אֲכָל תִּתְעַב נַפְשָׁם** ועל ידי זה יגיעו כמעט עד מות שאז גם הם יזעקו¹³ **וַיִּגְעֻעוּ עַד-שַׁעֲרֵי מוֹת**: יט ואז יצעקו מקושי המחלה **וַיִּזְעָקוּ אֶל-ה' בְּצַר לָהֶם** ויציל אותם מהעיניו והקושי של המחלה, גם לפני הרפואה השלמה **מִמַּצְקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם**: כ וישלח את ציוויו למלאך וירפאו מהמחלה¹⁴ **יִשְׁלַח דָּבָרוֹ וַיִּרְפְּאֵם** ולא ימותו בשחת שכרו לעצמם¹⁵ **וַיְמַלֵּט מִשְׁחִיתוֹתָם**: כא ויודו לה' על החסד שעשה איתם גם בעצם המחלה שהשיב אותם

אבל אסירים וחולים לא בחרו במצב הזה מרצונם, ואם כן צריך הסבר למה הביא אותם ה' עליהם. ומסיבה זו גם נאמר באסירים וחולים "ויזעקו" כיון שאינם פונים אל ה' מרצונם אלא מרוב הקושי נוצרת אצלם צעקה, אבל ביורדי הים והולכי מדבריות נאמר "ויצעקו" כי בוחרים לקרוא אל ה' וסומכים שיענה להם כי אין בהם חטא.

¹⁰ ובנמשל על הגלות - כיון שעם ישראל לא קיבל עליו את מצות ה', ומאס בעצת ה' לשוב בתשובה כדי שישארו על אדמתם, לכן כדי להכניע את ליבם גרם להם עמל שלא יהיה להם בו תועלת, וכשלו בפני אויביהם ולא עזר להם.

¹¹ ובנמשל יציל ה' את ישראל בגלות עצמה מהמציקים להם, ויוציאם מהחושך במה שיראו אותו גם בגלות כשמושיע אותם, ולא יפחדו עוד מהמות, והיה חופשיים מעול האומות.

¹² רוב האסירים יוצאים לחופשי בלי לשבור דלת או בריח, אבל נראה שיש שני סוגי שיחרור, או שעצם הדלתות אינן עוד, למשל אם התחלף השלטון וכבר לא כולא אנשים כאלו, או שפותחים בפני האדם את הדלתות ולא נועלים אותו יותר, למשל אם משחררים אותו.

ובנמשל לא העמים ישחררו אותנו אלא ה' ישבור את דלתות הגלות, ויעלנו לארץ בגאולה שלמה. או בגאולה חלקית כמו בבית שני, ישארו דלתות העמים שלמות אבל המנעולים יפתחו ויתירו לנו לעלות.

עוד אפשר לומר שדלתות הנחושת הם העמים השולטים בעולם שמונעים מאיתנו לעלות, אבל העמים האלו מתחלפים מדי פעם, אמנם יש בריחי ברזל שמחברים אומה לאומה כך שגם במעבר ביניהם לא יתירו לנו לעלות. ולכן בשביל לפתוח דלתות נחושת צריך להחליף את השולטים בעולם אבל גם לגדע את הבריחים המחברים ביניהם.

¹³ ובנמשל השפעת הגלות על החוטאים, מצד שהגלות באה בעוונותיהם והם הגורמים אותה. וכיון שתיעבו את האוכל של התורה ועבודת אלוקים, לכן הגיעה נפשם עד שערי המות, כי הם פוגעים בעצמם על ידי זה. ולכן צריך שיהיה צר להם עד שיוצקו וישוּבו אל ה'.

¹⁴ כי כיון שהמחלה טבעית להם שמעונותיהם יתענו, צריך לשלוח דברו כדי להצילם ולשנות את המצב הזה.

¹⁵ ובנמשל ישלח להם את דברו על ידי הנביאים שישוּבו בתשובה, ועל ידי זה ירפאם מעוונותיהם, וימלט אותם עצמם על ידי היסורים ממה שהשחיתו דרכם.

בתשובה **יודו לה' חסדו** ויפרסמו את הניסים שעשה להם¹⁶ **וּנְפְלְאוֹתָיו לְבְנֵי אָדָם: כֵּב וְכִיּוֹן** שאין כאן דבר חדש שיבואו אנשים לשמוע, יודו לה' דרך הקרבת תודה **וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה** ויספרו לכל מי שבא לסעודת הקרבן, את מעשי ה', לשבח אותו עליהם¹⁷ **וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרָנָה: כֵּג** ואחריהם המלחים השטים בים דרך קבע **וַיִּרְדֵּי הָיִם**¹⁸ **בְּאֲנִיּוֹת** שעבודתם תמיד בסכנה כיון שהם בתוך מים עמוקים¹⁹ **עֲשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם רַבִּים: כֵּד** וחוף מהסכנה המתמדת, גם רואים את מעשי הבריא הגדולים, שאנשים רגילים לא רואים **הֵמָּה רְאוּ מַעֲשֵׂי ה'** ואת הדברים המופלאים שאנשים לא יודעים על קיומם²⁰ **שֵׁשׁ בַּיָּם**²¹ **וּנְפְלְאוֹתָיו בְּמַצּוֹלָה: כֵּה** ועוד קורה שהם בצרה ממשית, כי ה' מצוה ומעמיד את הגלים על ידי רוח חזקה²² **וַיֵּאמְרוּ וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעָרָה** והם מתרוממים למעלה²³ **וַתְּרוֹמֵם גְּלִיּוֹ: כֵּו** ועל ידי זה עולים המלחים כביכול לשמים בשיא הגל, ויורדים כביכול לתהומות הים בחלקו הנמוך **וַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת** ומפחד הרעה שיכולה לבוא עליהם לא מחזיקה נפשם מעמד²⁴ **נִפְשָׁם בְּרָעָה תִּתְמוֹנְגּוּ: כֵּז** והם מסתובבים ונעים מצד לצד כהליוך השיכור **יַחְגּוּ וַיִּנְעוּ פְּשָׁוֵר** ולכן לא מצליחים להוציא לפועל גם את מה שיודעים לעשות²⁵ **וְכָל-חֲכָמֹתֶם תִּתְבַּלְעַ: כֵּח** ולכן צועקים אל ה' מתוך הצרה **וַיַּצְעֲקוּ אֶל-ה'** **בְּצַר לָהֶם** והוא מוציאם מהמצוקה של הטילטול **וּמַצּוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם**²⁶: **כֵּט** וכמו שהעמיד רוח סערה כך מקים

¹⁶ וכאן וביורדי הים לא מפורט הנס, כיון שלא צריך נס מיוחד בשביל זה, ודרך מיוחדת שיש מה לספר אותה, אלא החולה מבריא והסערה שוככת. רק צריך לספר שנעשה להם הנס הזה ולא מתו.

¹⁷ ומצד הנמשל כיון שהבעיה היתה ההתרחקות מה', תהיה ההודאה על ידי שישובו להקריב קרבנות.

¹⁸ נקראים "יורדי הים" כיון שהים נמוך מהיבשה.

¹⁹ ובנמשל השפעת הגלות על הצדיקים, שיוורדים גם הם בגלות שנמשלה לים, ועושים מלאכת ה' גם שם בתוך המים הרבים.

²⁰ "פלא" הוא דבר נסתר כמו "היפלא מה' דבר" (בראשית יח, יד), "כי יפלא ממך דבר למשפט" (דברים יז, ח), "שלושה המה נפלאו ממני וארבעה לא ידעתים" (משלי ל, יח). וניסים נקראים נפלאות כיון שלא מובן איך קרו.

²¹ ובנמשל הצדיקים מצליחים לראות גם בתוך חשכת הגלות את מעשי ה' שעושה על ידה, ואת הניסים שעושה גם שם לעם ישראל אף שהם ניסים נסתרים.

²² פרשתי לפי המובן הפשוט של הממילה "עמד" אבל יש לה כמה השאלות שיכולות לשמש כאן, למשל לעשות פעולה כמו "ועמדו זרים ורעו צאנכם" (ישעיהו סא, ה), "רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר" (אסתר ד, יד), וכן כאן שה' הפעיל את רוח הסערה. או למשל למלא תפקיד כמו "עד עמוד כהן לאורים ותומים" (נחמיה ז, סה), "ומנערי העמדת על השערים" (נחמיה יג, ט). וכן כאן שה' שולח את הרוח למלא תפקיד.

²³ ובנמשל גם בתוך הגלות יש צרות גדולות יותר מהרגיל וכמו שאמר יונה "כל משכריך וגליך עלי עברו". ורוח סערה עוברת בעמים והם מתרוממים לבלע את ישראל.

²⁴ ובנמשל חלק מהעם יהרגו על קידוש ה' ויעלו לשמים, וחלקם יתבוללו וירדו לתהומות הגלות, ונפש העם כולו כביכול נגמרת בגלות.

פרוש נוסף: יש זמן שיעלו ישראל כביכול לשמים בגלות, בעשרם וכבודם, ויש שירדו לתהומות, והנפילה מגובה גדול למטה קשה יותר מאם לא היו עולים קודם, וכמו שנאמר במזמור קב: "כי נשאתני ותשליכני".

²⁵ ובנמשל יסובבו העם והצדיקים מעיר לעיר, וינועו ויגורשו בין הארצות, ומהטילטול והפרוד תעלם חכמת החכמים, ויהיו העם כאילו אין להם רועה.

²⁶ נראה שבמדבר אמר "ממצוקותיהם יצילם", כיון שאם ימשיכו במצבם ברעב ובצמא ימותו, וצריך לשנות את המצב כדי להצילם מהמות. באסירים ובחולים אמר "ממצוקותיהם יושיעם" כי 'ישועה' בא מ'שוועה' ומ'שעה' שפרושו לפנות אל הדבר. כלומר שאדם משווע וקורא לעזרה שיפנה אליו ה', ואז ה' פונה אליו ומושיעו מצרתו, והם עיקר צרתם שהם רחוקים מה' וחוטאים, ולכן עיקר ההצלה במה שפנו אליו, ולכן הושיעם. וביורדי הים נאמר "ממצוקותיהם יוציאם" כי אין בהם חטא וגם אינם בסכנת חיים, שאם ימשך

קז אותה להיות שקטה²⁷ **יָקָם סְעָרָה לְדַמְמָה** וכיון ששככה הרוח יורדים גם הגלים²⁸ **וַיִּחַשּׁוּ גְלִיָּהֶם: ל'** והם שמחים על עצם שתיקת הגלים שמצילה אותם מסכנת טביעה **וַיִּשְׁמְחוּ כִּי- יִשְׁתַּקּוּ** ועוד עוזר להם להגיע ליבשה במקום שרצו²⁹ **וַיִּנְחַס אֶל-מַחֲוֵה חֲפָצָם: לֹא** ועל זה ידדו לה' על החסד שעשה איתם **יִדְדוּ לַה' חֲסִדוֹ** ויספרו את הניסים שעשה להם, לבני אדם **וַנִּפְלְאוּתָיו לְבְנֵי אָדָם: לֵב** וכיון שהם יודעים את כל נפלאות ה' במצולה, ירוממו אותו, בפני אנשים שיקהלו לשמוע, יותר ממה שידעו קודם **וַיִּרְמְמוּהוּ בְּקֵהל-עַם** ובפני הזקנים שידעו את גדולת ה', ישבחו אותו על המקרה הפרטי³⁰ **וַבְּמוֹשֵׁב זְקִינִים יִהְלְלוּהוּ: לֵג** (וכמו הצרות, וההצלה מהם, שיש היום לארבעת אלו, כך לעם ישראל בצרת הגלות) שכמו שעשה בעבר לסדום ועמורה ששם את ככר הירדן להיות מדבר **יִשָּׁם נְהָרוֹת לְמַדְבָּר** וים המלח הפך להיות לא ראוי לשתייה³¹ **וּמַצְאֵי מַיִם לְצַמְאוֹן: לִד'** וארץ שכולה משקה הפכה למקום מלח **אָרְצָה פְּרִי לְמַלְחָה** מרוב שגדלה רעתם את פני ה' **מִרְעַת יִשְׁבִּי בַּה** (וכך עשה גם לישראל ש"כסדום היינו"³² וכך יעשה לעתיד לבוא לגויים שהרעו לישראל³³ שחיים בארצות הנהרות): **לֵד'** ומול זה ישים את ארץ ישראל שהיתה כמדבר להיות כאגם **יִשָּׁם מַדְבָּר לְאֵגֶם- מַיִם** ומארץ שהיתה ללא אדם יצאו מהמקדש מים חיים להשקות את ים הערבה³⁴ **וְאָרְצָה צִיָּה לְמַצְאֵי מַיִם: לֹא** ויושיב בה שוב את ישראל שרעבים לטובו **וַיּוֹשֵׁב שָׁם רְעֻבִים** ויבנו מחדש את ירושלים לשבת בה **וַיּוֹכַנְנוּ עִיר מוֹשֵׁב³⁵: לֹא** ותתן להם ארץ ישראל את פירותיה אחר שהיתה שממה לאויבינו ולא נתנה פירותיה גם אם זרעו **וַיִּזְרְעוּ שְׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ פְרִי תְבוּאָה: לֵח'** ויתן להם שפע ויוכלו לרבות לעם גדול **וַיַּבְרְכֶם וַיַּרְבּוּ מְאֹד** וגם הצאן, אף שלא ירבה בדרך ניסית, יגן עליו שלא ימעט³⁶ **וּבְהֶמְתָּם לֹא יִמְעִיט: לט'** ואילו הגויים

המצב ימותו, אלא שכל עוד הם בתוך הסערה יתכן שתשבר הספינה ואז ימותו, ולכן צריך להוציאם ממצב הסערה, ובזה לא יהיו בסכנה עוד.

²⁷ גם לשורש "קום" יש השאלה שפרושה להתחיל לפעול כמו "ויקם וילך", "קום צא מן הארץ הזאת" (בראשית לא, יג), וכן כאן, כמו שהסערה עצמה היא מצב שה' יוצר, כך גם השקט הוא מצב שה' יוצר, אף שהוא המצב הרגיל.

²⁸ ובנמשל יוציאם ממצוקות הרעה והטלטול, וישקיט את רוח העמים שלא יסערו על עם ישראל, ויוכלו לשבת לבטח גם אם הם עדיין בגלות.

²⁹ ובנמשל אף שמצד ישראל כביכול די להם במה שיש להם שקט בגלות, ה' גם יכוון אותם ללכת אל ארץ ישראל לשוב מהגלות.

מחזו כנראה מלשון "מחזה" כלומר המקום שראו בעיני רוחם.

³⁰ ובנמשל גם לצדיקים, אף שראו את יד ה' גם בגלות, תהיה ההודאה על הגאולה דבר חדש וילמדו על גדולת ה' יותר ממה שיכלו ללמוד בלי הגאולה. ולכן יוכלו לרומם את ה' בעיני העם וגם לשבח אותו במושב הזקנים עצמם.

³¹ פרוש נוסף: אף שיש מוצא מים נשאר הצמאון כי אינם ראויים לשתייה כמי מרה ומי יריחו אצל אלישע.

³² וכן נאמר: "גְּפָרִית וְמֶלַח שֶׁרְפָה כָּל אֶרְצָה לֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יִעֲלֶה בָּהּ כָּל עֵשֶׂב כַּמְהַפְכַת סֹדֶם וְעַמֲרָה אֲדָמָה וְצִבּוּיִם אֲשֶׁר הִפֵּךְ ה' בְּאֶפְסוֹ וּבְחֶמְתוֹ" (דברים כט, כב).

³³ כמו שנאמר למשל: "הִנֵּה אֶחָרִית גּוֹיִם מִדְּבַר צִיָּה וְעַרְבָה" (ירמיהו ג, יב).

³⁴ עיין יחזקאל מז; יואל ד.

פרוש נוסף: בדרכם מהגלות יפתח להם מעיינות במדבר כמו שנאמר למשל: "אֶפְתַּח עַל שְׁפִיִּים נְהָרוֹת וּבְתוֹךְ בְּקֻעוֹת מַעַיְנוֹת אֲשִׁים מִדְּבַר לְאֵגֶם מַיִם וְאָרְצָה צִיָּה לְמוֹצְאֵי מַיִם" (ישעיהו מא, יח), "בְּכִכֵּי יִבְאוּ וּבְתַתְּנוּנֵי אֹבִילִם אֹבִילֵכֶם אֶל נַחְלֵי מַיִם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל יִשְׂרָאֵל" (ירמיהו לא, ח).

³⁵ כנגד "עיר מושב לא מצאו רעבים גם צמאים" שבתחילת המזמור.

פרוש נוסף: זה הסבר הנמשל של הולכי המדבר, וישם מדבר לאגם מים כשהעלה את ישראל ממצרים ובקע להם את הסלע להוציא להם מים, ויושב שם רעבים ויכונונו עיר מושב כשנכנסו לארץ.

³⁶ כמו שנאמר "לֹא יִהְיֶה בָּךְ עֶקֶר וְעֶקְרָה וּבְהֶמְתָּם" (דברים ז, יד), וזה הפך הקללה שנאמר בה "וְהִשְׁלַחְתִּי בְכֶם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה וְשָׂפְלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָה אֶת בְּהֶמְתָּכֶם" (ויקרא כו, כב).

המשעבדים אותנו ימעטו ויכופפו ראשם וימעטו וישחו כיון שיהיו כלאים ברעה שתבוא להם, ובצער המתמיד על גדולתם של ישראל³⁷ מעצֵר רעה ויגון: **ג** ואף שעשו רצון ה' במה ששיעבדו את ישראל, וירצו לטעון שעשו מחובה, שופך עליהם ה' בוז על מעשיהם, כי לא כיוונו לשמו ועשו מנדבת ליבם **שפך בוז על-נדיבים** ואף שפעל דרכם, התעה אותם על ידי זה בשממה, והסתבר שדרכם לא מובילה למקום כל שהוא **ויתעם בנהו לא-דִרְךָ**: **ג** **מא** ולעומתם יעלה את ישראל לכבוד גדול דוקא כיון שהיו מעונים **וישגב אבינו מעוני** וירבה שבטי ישראל כצאן אדם³⁸ **וישם כצאן משפחות: ג** ובזו יראו הישרים שבישראל וישמחו, כי העולם יתנהג גם הוא לפי הישרות **יראו ישרים וישמחו** וכל העושים לפי תועלתם האישית יסתתרו פיהם כי לא יוכלו לומר עוד דבר והאידיאולוגיה המעוותת שלהם תפול **ובל-עולה קפצה פיה: ג** **מג** אמנם מי שהוא חכם ישמור את הידע הזה כבר עכשיו, כשרואה את ארבעת אלו שצריכים להודות, גם לזמנים שלא רואה בהם נס **מי-חכם וישמר-אלה** ויוכל להסתכל היטב ולהבין את עומק הדבר, שכך הם חסדי ה' כבר היום ובכל דבר³⁹ **ויתבוננו חסדי ה':**

קח * שיר מזמור לדוד: **ב** נכון לפני אלהים אשירה ואזמרה אף-כבודי: **ג** עורה הנבל וכנור אעירה שחר: **ד** אודך בעמים | יהנה ואזמרה בלאמים: **ה** כפי-נדול מעל-שמים חסדה ועד-שחקים אמתך: **ו** רומה על-שמים אלהים ועל-כל-הארץ כבודך: **ז** למען יתלצו ידירך הושיעה ימינו וענני: **ח** אלהים | דבר בקדשו אעלה אחלקה שכם ועמק סכות אמהד: **ט** לי גלעד | לי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחקקי: **י** מואב | סיר רחצי על-אדום: **יא** אשליך נעלי עלי-פלשת אטרועע: **יב** מי יבלני עיר מבצר מי נתני עד-אדום: **יג** הלא אלהים זנחתנו ולא-תצא אלהים בצבאתינו: **יד** הבה-לנו עזרת מצר ושוא תשועת אדם: **יז** באלהים נעשה-חיל והוא יבוס צרינו:

נג
לחודש

המזמור⁴⁰ אומר שה' פועל בדרכים עמוקות גם באמצעות הצרות, כמו שאמרנו במזמור הקודם לגבי הגלות, ושעל זה עצמו צריך להודות; ושה' עוד יגאל אותנו

³⁷ פרוש נוסף: כיון שנכנסו לארץ, נתן להם ה' שפע חומרי ובעקבות זאת עשו רעה ולכן יצאו לגלות ומעטו ושחו, והוא הנמשל של האסירים.

³⁸ וכן היה גם בגלות מצרים "וכאשר יענו אותן כן ירבה וכן יפרוץ" (שמות א, יב).

פרוש נוסף: כל הקטע האחרון הוא הסבר הנמשל ולכן אומר כנגד ים הגלות ישם נהרות למדבר כשיושיע אותנו, וכנגד הולכי המדבר בגלות אומר ישם מדבר לאגם מים, וכנגד האסורים בגלות אומר וימעטו וישחו מעוצר רעה שהגויים שעצרו אותנו בגלות ימעטו, וכנגד החולי בגלות אומר וישגב אבינו מעוני כלומר מעניויו.

³⁹ פרוש נוסף: מי שחכם ישמור גם היום את מצוות ה' ואז לעתיד לבוא יזכה להתבונן ולראות את חסדי ה' כשיגאל את עמו.

⁴⁰ יש כאן חיבור של סופי מזמורים נז ו-ס: מזמור נז "בברחו מפני שאול במערה", ומזמור ס "בהצותו את ארם נהרים ואת ארם צובה". ומובאים כאן סופי המזמורים בלבד, בשינויי לשון קלים כמו תמיד כשיש העתקה בתנ"ך, ולכאורה כדי לומר שזו אינה סתם העתקה אלא נכתב בכוונה פעם נוספת, והפרוש צריך להיות בהתאם מכוון לכאן ולא בדיוק הפרוש שהיה שם. וצריך להעיר שיש כאן את אותו מספר פסוקים כמו במזמור ס' ורק תחילתו מוחלפת בסוף מזמור נז.

אפשר לייצן בפרוש למזמורים ההם כדי להבין את ההקשר המקורי.

קח וישוב מלך מבית דוד, וגם זה מתוך אותה תכנית עמוקה. ומתאים לאמרו כשמרגישים הסתר פנים ולא מבינים את רצון ה', וכדי להיות בטוחים בגאולה.

א שיר מזמור לדוד: ב רצוני מיוצב עם רצון ה' גם כשהוא נסתר ושופט אותנו נכון לבי אלהים וגם אז אשר ואשבח את ה' ואפרט את דרכיו אשירה ואזמרה וגם הכבוד עוד יבוא וגם עליו נשיר ונשבח אף-כבודי: ג ועל ידי שנעורר את הנבל והכינור לשיר לה' עורה הנבל וכנור יתעורר גם שחר גאולתנו והשבח שלנו הוא האור הראשון בדרך לגאולה אעירה שחר: ד וכשנגאל נודה לך ה' על גאולתנו בכל העמים, שכולם יראו את גדולתך אוֹדך בעמים ה' ונפרט את מעשיך בכל הדתות ואזמרה בלאמים: ה שחסדך שעשית איתנו בעצם הגלות הוא גדול, שבא עד הארץ ממחשבה עמוקה בגובה שמעל השמים, ולכן לא מבינים בארץ את החסד כי עכשיו עוד לא נראה בה כלל פי-גדול מעל-שמים חסדך ועוד נראה בגאולה את האמת שבזה כשיגיע התהליך מהשמים אל הארץ ועד-שחקים אמתך: ו ולכן בקשתנו שתתרום ה' על השמים עצמם לשלוט בהם, כדי להניע את התהליכים שיובילו לגאולה רומה על-שמים אלהים ומשם יופיע כבודך גם על כל הארץ לעתיד לבוא ועל כל-הארץ כבודך: ז וכדי שעם ישראל הפועלים איתך יד ביד יושעו מהגלות למען חלצון ידיך תראה לנו ישועה בניסים גלויים, ותענה לי, המלך שיעמוד מבית דוד הושיעה מינך וענני: ח וכאשר יבוא הזמן שתצווה ממבט קדשך שנגאל ונצח, נשמח שמחה שתכסה גם על כל הרע שהיה אלהים דבר בקדשו אעלזה וישלוט מלך המשיח מבית דוד בכל ישראל: טכם שבה נחלק אבימלך לקבוע מלכות לעצמו תהיה לו לחלק אחלקה שכם וסוכות שסרבו לקבל את מלכות גדעון ימדוד להיות שלו ועמק סכות אמדך: י וכן גלעד ומנשה שמופרדים על ידי הירדן, וגלעד היו פועלים לעצמם כל ימי השופטים לי גלעד לי מנשה וגם אפרים שהוא ראש לבני רחל ומשם היה יהושע, שומרים עליו ומצטרפים אליו ואפרים מעוז ראשי וחוקי המלוכה יוצאים מיהודה לכולם יהודה מחקקי: יא ואז יצח גם את כל הגויים שסביבו. מואב ישמשו אותו כסיר לרחוץ בו מואב סיר רחצי ואת אדום יצח בקלות כמשליך עליהם נעל בלבד על-אדום אשליך נעלי ועל ידיו גם מעמדה של פלשת יתרופף עלי-פלשת אתרועע: יב ומי הוא זה שיוביל אותו לכבוש את הערים המבוצרות האלו מי יבליני עיר מבצר ומי יכוון אותו לאדום לפגוע גם בהם בקלות מי נחני עד-אדום: יג הרי אתה אלוקים מצד אותו תהליך שעד עכשיו עזבת אותנו בגלות הלא-אלהים זנחתנו ולא יצאת איתנו למלחמה ונפלנו בפני הגויים ולא-תצא אלהים בצבאתינו: יד ולכן רק ממך נבקש עזרה מהצרים אותנו הבה-לנו עזרת מצר ולא נסמוך על תשועת אדם גם כשאניך מושיע כי זה בכונה ושווא תשועת אדם: יו ומצד בטחוננו הזה בה' עוד נאסוף כח ושלל בשם ה' באלהים נעשה-חיל והוא ירמוס את אויבינו עד האדמה ויכניע אותם לגמרי והוא יבוס צרינו:

קט * למנצח לדוד מזמור אלהי תהלתי אל-תחרש: ב כי פי רשע ופי-מרמה עלי פתחו דברו אתי לשון שקר: ג ודברי שנאה סבביני ויילחמוני תנם: ד תחת-אהבתי ישטנוני ואני תפלתי: ה וישימו עלי רעה תחת טובה וישנאה תחת אהבתי: ו הפקד עליו רשע ושטן יעמד על-ימינו: ז בהשפטו יצא רשע ותפלתו תהנה לחטאה: ח יהיו-ימיו מעטים פקדתו יקח אחר: ט יהיו-בניו יתומים ואשתו אלמנה: י ונוע ינועו בניו ושאלו ודרשו מחרבותיהם: יא יבקש גושה לכל-אשר-לו ויבזו זרים יגיעו: יב אל-יהי-לו מושך חסד ואל-יהי חונן ליתומי: יג יהי-אחריתו להכרית בידו אחר ימח שמם: יד יבקר | עין אבתיו

אֶל-יְהוָה וְחַטָּאת אָמוֹ אֶל-תִּמְחָח: ^{טו} יִהְיֶה נִגְד־יְהוָה תָּמִיד וַיִּכְרַת מֵאֶרֶץ זִכְרָם: ^{טז} יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ-עַנִּי וְאֶבְיוֹן וַנִּכְאֹה לִלְבָב לְמוֹתָת: ^{יז} וַיֵּאָתֶב קָלְלָה וַתְּבוֹאֶהוּ וְלֹא-חֲפִץ בְּבִרְכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: ^{יח} וַיִּלְבַּשׁ קָלְלָה כַּמְדוֹ וַתִּבֹּא כַמִּים בְּקַרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בְּעַצְמוֹתָיו: ^{יט} תָּהִי-לוֹ כְּבִגְד יַעֲטָה וְלִמְזַח תָּמִיד יַחְנֶנָּה: ^כ זֹאת פְּעֻלַת שְׂטָנִי מֵאֵת יְהוָה וְהִדְבָרִים רָעַע-עַל-נַפְשִׁי: ^{כא} וְאֵתָה | יְהוָה אֲדַנִּי עֲשֵׂה-אֵתִי לְמַעַן שְׁמֹךְ כִּי-טוֹב חֶסֶדְךָ הִצִּילָנִי: ^{כב} כִּי-עַנִּי וְאֶבְיוֹן אֲזַכִּי וְלִפִּי חָלָל בְּקַרְבִּי: ^{כג} כַּצֹּל-כְּנִטוֹתוֹ נִהְלַכְתִּי וְנִנְעַרְתִּי כְּאַרְבֶּה: ^{כד} בְּרַפִּי כְּשָׁלוֹ מִצֹּחַם וּבְשָׂרֵי כַחַשׁ מִשְׁמֹן: ^{כה} וְאֲנִי | הִנֵּיתִי חֲרָפָה לָהֶם וְרֵאִוִּנִי וַיִּנְעוּן רֵאשִׁים: ^{כו} עֲזַרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשִׁיעֵנִי כִּחֶסֶדְךָ: ^{כז} וַיִּדְעוּ כִּי-יִרְדֶּךָ זֹאת אֵתָה יְהוָה עֲשִׂיתָה: ^{כח} יִקְלְלוּ-הַמָּוֶה וְאֵתָה תִּבְרָךְ קָמוּ | וַיִּכְשׁוּ וַעֲבַדְךָ יִשְׁמָח: ^{כט} וְלִבְשׁוֹ שׂוֹטְנֵי כְלָמָה וַיַּעֲטוּ כַמְעִיל בְּשִׁתָּם: ^ל אֲזֹרָה יְהוָה מֵאֵד בְּפִי וּבִתְאוּד רַבִּים אֶהְלֶנּוּ: ^{לא} כִּי-יַעֲמֹד לִימִן אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטֵי נַפְשׁוֹ:

דוד מבקש שה' יפגע באויביו⁴¹ כדי שיראו הכול שמעשיהם היו נגד רצון ה' ושה' חפץ בו; והמזמור הבא משלים את תשובת ה' לדוד. **ומתאים לאמרו מול אויבים המתנגדים לרצון ה' (אבל רק אם הם רשעים מוחלטים, כי המזמור אומר עליהם דברים קשים מאוד).**

אֶל לְמַנְצַח לְדוֹד מְזֻמּוֹר אתה המשגיח עלי, ואני יודע שאותך אשבח על הצלתי בעתיד **אֱלֹהֵי תְהַלְתִּי** לכן אל תשתוק מול המעשים שעושים לי אויבי, כך שלא רואים העם שאתה משגיח עלי **אֶל-תִּחְרָשׁ: ב** כי שאלו פתח עלי פה לבלוע אותי ברשע **כִּי פִי רָשָׁע** ואחרים כדואג מדברים עלי שקרים לשאול **וּפִי-מִרְמָה עָלִי פִתְחוּ** וכשהם מדברים איתי מראים עצמם כאוהבים שלא אדע את כוונותיהם **דַּבְּרוּ אֵתִי לְשׁוֹן שְׁקָר: ג** וגרמו גם לכל סביבותי לשנוא אותי כמו הזיפים **וְדַבְרֵי שְׁנָאָה סָבְבוּנִי** אבל כל מלחמתם בי ללא שעשיתי להם דבר רע **וַיִּלְחַמוּנִי חֲנָם: ד** שהרי אני אהבתי אותם והם מחזירים לי במה שמנסים להכשיל אותי **תַּחַת-אֶהְבְּתִי יִשְׁטָנוּנִי** ואני לעומתם התפללתי עליהם שיהיה להם טוב⁴² **וְאֲנִי תִפְלָה: ה** ואת הרעה שהם מנסים לגרום לי, מחזירים לי במקום הטובה שעשיתי להם **וַיִּשְׁימוּ עָלִי רָעָה תַּחַת טוֹבָה** וגורמים לסביבותי לשנוא אותי, במקום האהבה שגרמתי שיאהבו אותם⁴³ **וְשְׁנָאָה תַּחַת אֶהְבְּתִי: ו** ולכן, כדי שיראו שעשה דבר רשע, ישלוט בו אדם רשע **הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע** וכדי שיראו שמכשילים אותי שלא בצדק, כוחו ופעולתו הגלויה תכשיל אותי⁴⁴ **וְשָׁטָן יַעֲמַד עַל-יְמִינִי: ז** ובמשפטו לפניך יצא רשע בדינו, ולא יכפרו לו זכויותיו **בְּהִשְׁפָּטוּ**

⁴¹ המזמור מסתדר יפה אם נאמר שאויביו אלו שאול, דואג והזיפים ושכמותם, וכשמדבר בלשון יחיד במזמור כוונתו לשאול. ואת הרמזים שבמזמור נביא בהערות.

⁴² כמו שאמר במזמור לה: "וַיִּשְׁלַמוּנִי רָעָה תַּחַת טוֹבָה שְׁכֹל לְנַפְשִׁי: וְאֲנִי בְּחִלּוֹתָם לְבוֹשֵׁי שֶׁק עֲנִיתִי בְצוּם נַפְשִׁי וְתִפְלָתִי עַל חֵיקִי תְשׁוּב".

⁴³ פרוש נוסף: שמים עלי רעה במקום הטובה שהם אמורים לעשות לי בחזרה, ושונאים אותי במקום לאהוב אותי כפי שהגיוני שיעשו.

⁴⁴ וכמו שקרה לשאול ששלטו בו הפלישתים שהיו רשעים וכשניסה להלחם איתם נכשל על ידי ה' עד שמת על ידי עצמו.

קט

יֵצֵא רָשָׁע וּלְכֹן לֹא תִתְקַבֵּל תְּפִילָתוֹ וּתְחַטִּיא אֶת מִטְרָתָהּ⁴⁵ וּתְפַלְתּוֹ תִּהְיֶה לְחֻטָּאָה: הַ וּלְכֹן יִהְיוּ יָמֵי חַיָּו קְצָרִים יְהִיוּ-יָמָיו מְעַטִּים וּרְכוּשׁוֹ הַמוֹפְקֵד בִּידָיו יַעֲבֹר לְאָדָם אַחֵר⁴⁶ פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט (וְכַדִּי שִׁישִׁימוּ לָב כּוֹלָם שֶׁהִיא רִשְׁעָה כִּשְׁהַתְּנַגֵּד אֵלַי, וּמִמִּילָא יַדְעוּ שְׁאֲנִי צַדִּיק) יִשְׁאֵר רוּשָׁם מִיתָתוֹ בַּעֲוֹלָם עַל יְדֵי בְנֵי הַיְתוּמִים יְהִיוּ-בְּנֵי יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ הַאֲלֻמָּנָה שֶׁלֹּא יִקְוָמוּ מִמְצַבָּם⁴⁷ וְאִשְׁתּוֹ אֲלֻמָּנָה: י וַיּוֹנְעוּ מִמְקוֹם לְמִקוֹם לְבַקֵּשׁ אוֹכֵל וּמְחַסֵּה וַיּוֹנְעוּ בְּנֵי יוֹנְעוּ וְעַל יְדֵי זֶה יִגְרְמוּ לְאֲנָשִׁים לְשֹׂאוֹל עַל מְצַבָּם, וְלַחֲפֹשׁ לָמָּה בָּא עֲלֵיהֶם חוֹרֵבֵן כּוֹזֵה, וַיִּתְפַּרְסֵם עוֹנְשׁוֹ⁴⁸ וְשֹׂאֵלוֹ וְדָרְשׁוּ מִחֻבְרוֹתֵיהֶם: יא וַיִּתְגַּלְהַ שֵׁשׁ לָהֶם עוֹד מוֹקְשִׁים שֶׁנִּשְׁאָרוּ אַחֲרָיו בְּהַלּוֹאוֹת, וְהַנּוֹשָׁה יִקַּח כָּל מָה שֵׁשׁ לוֹ יִנְקֹשׁ נִוְשָׁה לְכָל-אֲשֶׁר-לוֹ וּמָה שֶׁלֹּא יִקַּח הוּא, יַבְזֹז בְּכַח אֲנָשִׁים זָרִים, כִּי שִׁירָאוּ שִׁגְם בְּרִכּוּשׁוֹ ה' פּוֹגַע⁴⁹ וַיִּבְזֹזוּ זָרִים וַיִּנְעוּ: יב וְלֹא יִהְיֶה מִי שֶׁהוּא עֹשֶׂה לוֹ חֶסֶד בַּעֲבַר וּלְכֹן מוֹשֵׁךְ אֶת הַחֶסֶד הַזֶּה לִיתוּמוֹי אֶל-יְהִי-לוֹ מִשְׁךְ חֶסֶד וְאִפִּילוֹ לֹא יִחַנְנוּ אוֹתָם בְּמִתְנַת חִינָם⁵⁰ וְאֶל-יְהִי חוֹנֵן לִיתוּמוֹי: יג וְסוֹפּוֹ שִׁיכַרְתָּ זָרְעוֹ מִהָעוֹלָם לְגַמְרֵי יְהִי-אַחֲרֵיתוֹ לְהַקְרִית וְאִף שְׁבִדוֹרוֹ צָרִיךְ שִׁישְׁאֵר זָרְעוֹ, וִירָאוּ עַל יְדֵי מְצַבָּם שֶׁהִיא רִשְׁעָה, אֲבָל בְּדוֹרוֹת אַחֲרָיִם לֹא יִשְׁאֵר שְׁמוֹ בַּעֲוֹלָם⁵¹ בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם: יד וְאִמְנָם בְּהַכְרַתְתָּ זָרְעוֹ גַּם זָכַר אֲבוֹתָיו נִכְרַת, וְכַדִּי שִׁיְהִי צוֹדֵק, יִזְכּוֹר ה' לְאֲבוֹתָיו אֶת עוֹנוֹתֵיהֶם וַיִּזְכֹּר עוֹן אֲבֹתָיו אֶל-ה' וְאִמּוֹ שֶׁנִּכְרַת עַל יְדוֹ בַּעֲוֹלָם, לֹא תִנְקֶה חֻטְאָתָהּ, כַּדִּי שִׁיִּגְעַע גַּם לָהּ הָעוֹנֵשׁ הַזֶּה⁵² וְחֻטְאָתָה אִמּוֹ אֶל-תִּמַּח: טו וְגַם חֻטְאֵיהֶם יִשְׁאָרוּ לְפָנָיו ה' וַיַּחֲכוּ לְפָרְעוֹנָם יְהִיוּ נִגְזֵי-ה' תְּמִיד וּלְכֹן בְּהַכְרַתְתָּ זָכְרוֹ מִהָאָרֶץ יִכְרַת גַּם זָכְרָם, וַיְהִי הַמִּשְׁפָּט אִמְתָּ וַיִּכְרַת מֵאָרֶץ זָכְרָם: טז וְמָה שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ חֶסֶד לִיתוּמוֹי, כִּנְגִיד מָה שֶׁהוּא לֹא עֹשֶׂה חֶסֶד אִתִּי יַעֲשֶׂה אֲשֶׁר לֹא זָכַר

⁴⁵ וְזֶה קָרָה קוֹדֵם כָּל כְּשֶׁנִּלְחַם בְּעַמְלֵךְ, שִׁיִּצֵּא רִשְׁעָה בְּמִשְׁפָּטוֹ עַל שֶׁלֹּא הִרְגָה אֶת אֲגַג וְלֹא הִחְרִים אֶת הַצָּאן, וּלְכֹן גָּזַר עֲלָיו ה' שֶׁתִּקְרַע הַמַּמְלָכָה מִמֶּנּוּ. וְתִפְּלִתוֹ שֶׁם, בְּגִלְגַל, לֹא הִיָּתָה רְצוּיָה לְפָנָיו ה', וּלְכֹן לֹא רָצָה שְׁמוּאֵל לְלַכֵּת אִתּוֹ, כִּמוֹ שֶׁנִּאֲמַר: "וַיֹּאמֶר שְׁאוּל אֶל שְׁמוּאֵל... וַעֲתָה שָׂא נָא אֶת חֻטְאֵי וְשׁוֹב עִמָּי וְאֶשְׁתַּחֲוֶה לָּהּ: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל שְׁאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ... קִרְעֵה ה' אֶת מְמַלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיָד הַיּוֹם וְנִתְּנָה לְרַעַף הַטּוֹב מִמֶּךָ" (שְׁמוּאֵל א' טו). וְעוֹד, שְׁכִיּוֹן שֶׁלֹּא הִצְלִיחַ לְקַבֵּל מַעֲנָה מֵה', בְּמַלְחָמָה עִם הַפְּלִישְׁתִּים, הִלֵּךְ לְבַעֲלַת הָאוֹב שֶׁזֶה חֻטְאֵי מִמֶּשׁ. וְהִרְשַׁעָה בְּמִשְׁפָּטוֹ, כִּיּוֹן שֶׁה' סָר מֵעֲלָיו, וְכִמוֹ שֶׁנִּאֲמַר שֶׁם: "וַיֹּאמֶר שְׁאוּל צַר לִי מֵאֵד וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּי וְאֵלֹהִים סָר מֵעֲלָי וְלֹא עֲנָנִי עוֹד גַּם בְּיַד הַנְּבִיאִים גַּם בְּחַלְמוֹת וְאֶקְרָאָה לָּךְ לְהוֹדִיעֵנִי מָה אֲעֲשֶׂה: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל וְלָמָּה תִּשְׁאַלְנִי הוֹי סָר מֵעַלְיָד יְהִי עֲרָךְ" (שְׁמוּאֵל א' כח).

⁴⁶ וְאִצֵּל שְׁאוּל לֹא רָק יָמֵי חַיָּו הָיוּ מוֹעֲטִים גַּם יָמֵי מַלְכוּתוֹ, וּפְקוּדָתוֹ שֶׁהוֹפְקֵד עַל מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל לָקַח אַחֵר כְּלוּמֵר דוּד.

⁴⁷ וְזֶה הַתְּקִיּוּם בְּנִכְדֵי שְׁאוּל וּבְרַצְפָּה בַת אִיהָ.

⁴⁸ וְזֶה אוֹלֵי הַיָּה עַל יְדֵי מַפְיֻבֹּשֶׁת שֶׁהִיא נִכְה וְנֹאֲלֵץ לֹאֲכֹל אֲצֵל דוּד.

⁴⁹ וְאוֹלֵי דוּד הוּא הַנּוֹשָׁה שֶׁלָּקַח אֶת מִיכָל שְׂאֵרֵשׁ בְּמֵאֲתִיּוּם עֲרֻלוֹת פְּלִישְׁתִּים וְנִשְׁאָרוּ כַּחוּב. וְזָרִים אוֹלֵי הַם הַפְּלִישְׁתִּים.

⁵⁰ וְזֶה הַתְּקִיּוּם בְּגַבְעוֹנִים שֶׁהִרְגוּ מִצְאָצָאֵי שְׁאוּל כִּיּוֹן שֶׁלֹּא עֹשֶׂה אִתָּם חֶסֶד אִלֵּא הִרְגָם וְלֹא הִסְכִּימוּ לוֹוֹתֵר (שְׁמוּאֵל ב' כא). וְאִפְשֶׁר לְפָרֵשׁ אֶת מוֹשֵׁךְ חֶסֶד גַּם עַל אֲבִנֵר שֶׁהִיא שֶׁר צָבָאוּ אֲבָל עוֹר לְהַעֲבִיר אֶת הַמְּלוּכָה מֵאִישׁ בּוֹשֵׁת בֶּן שְׁאוּל לְדוּד.

⁵¹ וְזֶה הַתְּקִיּוּם גַּם בְּנִכְדֵי שְׁאוּל שֶׁנִּהְרְגוּ עַל יְדֵי הַגְּבַעוֹנִים וְגַם שֶׁלְּמִיכָל בַת שְׁאוּל לֹא הָיָה יָלֵד. חוּץ מִזֶּה לֹא נִזְכַּר שְׁמוֹ עַל הַמְּלוּכָה כִּי עֲבָרָה לְבֵית דוּד לְעוֹלָם.

⁵² וְאוֹלֵי זֶה כִּנְגִיד "לְבוֹשֶׁת וּלְבוֹשֶׁת עֲרוּוֹת אִמְךָ" (שְׁמוּאֵל א' כ, ל). וְאִמֵר אִמּוֹ וְלֹא אִמּוֹתָיו כִּיּוֹן שֶׁהָאֲבוֹת הַם בֵּית אֲבִי אֶחָד, וְשֶׁם כּוֹלָם נִזְכַּר עֲלָיו וְנִמְחָה אִתּוֹ, אֲבָל הָאֲמָהוֹת מִצְטַרְפוֹת לְבֵית הָאֲבִי, וְלְכֹן שְׁמָם נִזְכַּר רַק עַל הַבֵּן שֶׁלָּהֶם וְלֹא עַל בְּנֵי בְּנֵיהֶם.

פְּרוּשׁ נוֹסֵף: כַּדִּי לְהַגְדִּיל אֶת עוֹנְשׁוֹ יִזְכַּר עוֹן אֲבוֹתָיו עַד אַרְבַּעַה דוֹרוֹת, שֶׁנִּפְקֵד עַל הַבְּנִים כְּשֶׁאֲחוּזִים מַעֲשֶׂה אֲבוֹתֵיהֶם, וְחֻטְאָתָה אִמּוֹ, שֶׁבְּמַעֲשֶׂה יִצִּירָתוֹ לֹא כִּיוּנָה לִיצִירָה אִלֵּא לְהַנְאִה, וְכִמוֹ שֶׁנִּאֲמַר "הֵן בַּעוֹן חוֹלְלָתִי וּבְחַטָּא יַחְמַנִי אִמִּי", וְסַתֵּם כִּךְ נִמְחָה הַחֻטָּא הַזֶּה, כִּיּוֹן שֶׁהִלֵּד מִכְפָּר עֲלָיו בְּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, אֲבָל כִּאֵן טוֹב כְּבִיכּוֹל שֶׁלֹּא נִבְרָא, וְלֹא נִמְחַתָּה חֻטְאָתָה עַל יְדוֹ.

עוֹן אֲבוֹתָיו אִפְשֶׁר לְפָרֵשׁ גַּם עַל עוֹן שְׁבֵט בְּנִימִין בְּפִילְגֵשׁ בְּגַבְעָה.

עֲשׂוֹת חֶסֶד וכיון שרדף, ולא הניח לאדם מעונה וחסר אמצעים שלא מסכן אותו, לכן ירדפו אחריו, ויהיו בניו עניים **וַיִּרְדֹּף אִישׁ-עַנִּי וְאָבִיוֹן** ומי שלבבו מוכה מצרותיו ולא מנסה להלחם בו, רצה להמית, וכך יהיה לזרעו **וְנִכְאָה לֵבָב לְמוֹתָת: יז** וכך פועל ה', שמי שאוהב לקלל אחרים באה עליו הקללה **וַיִּאָּהֵב קַלְלָה וַתְּבוֹאֶהוּ** ומי שלא רוצה לברך אחרים, הברכה מתרחקת ממנו כמו שהתרחק ממנה⁵³ **וְלֹא-חֶפֶץ בְּבִרְכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח** והוא חשב שהקללה תהיה לבושה עליו כמידתו, לפי רצונו, ומבחוץ כלפי אחרים **וַיִּלְבֹּשׁ קַלְלָה כַּמְדוֹ** אבל משם חדרה לתוך קרבו כמים שהאדם שותה **וַתְּבֹא כַּמִּים בְּקַרְבּוֹ** ולתוך עצמותיו הפנימיות כשמן שאדם סך⁵⁴ **וַיִּכְשְׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו: יט** וכיון שלבש אותה עליו, לא תסור ממנו הקללה, ותקיף אותו כבגד, ולא כמידתו **תְּהִי-לוֹ כְּבָגֵד יַעֲטָה** ולא תזוח ממנו כשירצה להסירה, כי חגורה עליו⁵⁵ **וְלִמְזַח תְּמִיד יִחְגָּרָה: כ** וכל מה שאמרנו תהיה תוצאת המעשים של המנסים להכשילי, שיתן להם ה' כיון שרוצה בהצלחתי **זֹאת פְּעֻלַת שְׂטָנִי מֵאֵת ה' וְכֵן** של אלו שמדברים בפני שאול רע עלי, ורוצים לגרום שימית אותי, שגם הם חלק מאותה פעולה **וְהַדְּבָרִים רַע עַל-נַפְשִׁי: כא** ואתה ה' שאני עבדך לא תעשה לי כמו שתעשה להם **וְאִתָּה קָרִי – אֱלֹקִים אֲד-נִי** ה' **אֲדַנִּי** אלא כיון ששמך נקרא עלי תציל אותי למענך, שיראו שטוב לאלו שהולכים בדרכך **עֲשֵׂה-אֵתִי לְמַעַן שְׁמִיךָ** ומצד שחסדך טוב למי שאתה נותן לו חסד, תציל אותי, גם אם לא צריך את זה למען שמך **כִּי-טוֹב חֶסְדְּךָ הַצִּילֵנִי: כב** וכיון שאני מעונה וחסר אמצעים, ואתה שומע אל אביונים **כִּי-עַנִּי וְאָבִיוֹן אֲנִי** וכיון שאין לי רצון אחר חוץ מרצונך **וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי⁵⁶: כג** אבל להם זה נראה שאין בי ממש, כצל שהולך ואיננו, חזמני הולך ומתקצר כיון ששקיעתי קרבה **כַּצֶּל-כְּנִטוֹתַי הַחֲלַכְתִּי** וכיון שאני הולך לפי רצונך, אני מנוער ממקום למקום כמו ארבה הנישא עם הרוח **נִנְעַרְתִּי כַּאֲרָבָה: כד** ורואים שאין בי כח לעמוד מרוב צום ותפילה **בְּרַפִּי כְּשִׁלּוֹ מַצּוֹם** ואין בי כבר בשר מעניות, וחושבים שאני הולך ונגמר **וּבִשְׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמֶן: כה** ולכן הם מקללים בי כשרוצים לקלל אחרים **וְאֵנִי הִיִּיתִי חֲרִפָּה לָהֶם** וגם אחרים שרואים אותי מנידים בראשם על גודל מסכנותי **יִרְאוּנִי וַיִּנְעוּן רֹאשָׁם: כו** ולכן צריך שתעזור לי להחלץ מהמצב הזה, כי אתה משגיח עלי **עֲזָרְנִי ה' אֱלֹהֵי וְתוֹשִׁיעַ** אותי לגמרי מצד החסד, כי לזה כבר אין לי זכות **הוֹשִׁיעֵנִי כַּחֲסִדְּךָ: כז** ואז ידעו גם הם שאתה פועל דרכי **וַיִּזְעוּ כִּי-יִזְדֶּךָ זֹאת** ומכאן שגם את כל הצרות אתה עשית לצורכי **אֵתָה ה' עֲשִׂיתָה: כח** ומה שהם מקללים אותי אתה תברך מולם **יְקַלְלוּ-הַמָּה וְאֵתָה תְּבָרַךְ** וכשיקומו להלחם בי יכשלו ויתביישו **קִמּוֹ וַיִּבְשׂוּ** ואני שעובד אותך באמת אשמח על הופעתך **וְעִבְדְּךָ יִשְׂמַח: כט** ואז המנסים להכשיל אותי ינסו להעלים עצמם, כי יבינו שטעו עד עכשיו בכל דרכם **וַיִּלְבֹּשׂוּ שׂוֹטְנֵי כְלָמָה** והבושה כלפי אחרים תכסה אותם תמיד⁵⁷ **וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשָׂתָם: ל** ואילו אני אודה לה' על ישועתו **בַּפְּרוֹשׁ אֹדָה ה' מֵאֵד בְּפִי** ואשבח אותו בקהל גדול לפרסם את ישועתו **וּבְתוֹךְ רַבִּים אֶהְלֵלְנוּ: לא** כי יעזור לפעולתי

⁵³ פרוש נוסף: כיון שאני עבד ה' ברכותי וקללותי מתקיימות. והוא אהב שאקלל אותו, ולא חשש לעשות לי רע, ולכן באות עליו הקללות. ולא רצה שאברך אותו, ולא עשה לי טובה, ולכן רחקה ממנו ברכתי, וגם בפועל לא באה לו.

⁵⁴ ורומז למדי שאול כמו "וַיִּלְבֹּשׁ שְׂאוֹל אֶת דָּוִד מִדָּוִד וְנָתַן קוֹבֵעַ נְחֹשֶׁת עַל רֹאשׁוֹ וַיִּלְבֹּשׂ אֹתוֹ שָׂרִיוֹן" (שמואל א' יז, לח) ולשמן המשחה שנמשך בו.

⁵⁵ ואולי בא להזכיר ברמז את בעלת האוב ששם כתוב "אִישׁ זָקֵן עֵלְיָהּ וְהוּא עֹשֶׂה מְעִיל וַיִּדַע שְׂאוֹל כִּי שְׂמוּאֵל הוּא" (שמואל א' כח, יד).

ולחגור זה בדרך כלל להזדרז לפעול כי אז חוגרים בחזוק את המתניים, ומה שהוא מזדרז לפעול רע בעולם יחזק את הקללה אליו.

⁵⁶ כנגד "וירדוף איש עני ואביון ונכאה לבב למותת".

⁵⁷ וזה כנגד מה ש"וילבש קללה כמדו... תהי לו כבגד יעטה". וכן אולי רומז למעיל שלבש שאול ודוד כרת את כנפו.

קט

הגלויה בעולם, כיון שאני עני ומסכן וחושבים שזה כיון שה' לא רוצה בי **כי-יעמוד לימין אֲבִיוֹן** וכיון שיראו שעוזר לי, יציל אותי מהשופטים את נפשי וטוענים שחטאתי וה' לא רוצה בי **להושיע משפטי נפשו**⁵⁸:

קָרָה א לְדָוִד מְזֻמָּר נֶאֱמַר יְהוָה | לְאֹדְנִי שָׁב לְיַמִּינִי עַד-אֲשִׁית אִיבִיךָ הַדָּם לְרַגְלֶיךָ: ב מִטָּה-עֲזִיךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רִדְהָ בְּקָרְבַּי אִיבִיךָ: ג עֲמֹנֶה נְדַבַּת בְּיָוִם חֵילֶיךָ בְּהַרְרֵי-קָדְשׁ מִרְחֹם מְשַׁחַר לְךָ טַל יִלְדְּתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנְחֵם אֶתְּהָ-כְתֵן לְעוֹלָם עַל-דִּבְרֹתַי מִלְּפִי-צָדֵק: ה אֹדְנִי עַל-יָמִינֶיךָ מִחֵץ בְּיוֹם-אֲפֹ מַלְכִים: ו יָרִין בְּגוֹיִם מְלֹא גְוִיּוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל-אֲרֶץ רַבָּה: ז מִנְחַל בְּדָרְךָ יִשְׁתָּה עַל-פְּנֵי יָרִים רֹאשׁ:

זו תשובת ה' לדוד על המזמור הקודם: הוא אומר לו שה' פועל באמצעותו, ולכן ינצח את כל אויביו. **ומתאים לאמרו על המשיח, או על מלך כשר מבית דוד.**

א לְדָוִד מְזֻמָּר אומר בשם ה' **נֶאֱמַר ה'** לדוד, שהוא האדון של עם ישראל, שמייצג אותי **לאֹדְנִי** כסא מלכותך יהיה עם פעולתי הגלויה בעולם⁵⁹ **שָׁב לְיַמִּינִי** עד שתנצח את אויביך ותדרוך עליהם, להתרומם על ידם, כי מלחמותיך הם מלחמות ה' **עַד-אֲשִׁית אִיבִיךָ הַדָּם לְרַגְלֶיךָ**: **ב** והמטה שתשלוט על ידו בהם, שיהיה חזק מהם ולא יוכלו לשנותו **מִטָּה-עֲזִיךָ** יהיה בשם ה', ויבוא מציין המחברת מלוכה ומקדש **יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן** ועל ידו תשלוט בהם שלטון מלא לטובת ישראל⁶⁰ **רִדְהָ בְּקָרְבַּי אִיבִיךָ**: **ג** ובעמך לא תצטרך לשלוט בכח. שביום שתצטרך חיל אנשים למלחמה או כסף לבנות את המקדש, יבוא העם מנדבת ליבו בלי שתצטרך להכריחם **עֲמֹנֶה נְדַבַּת בְּיָוִם חֵילֶיךָ** כיון שרואים עליך את תחושת הכבוד של הקודש **בְּהַרְרֵי-קָדְשׁ** שבא לך כבר מרחם כיון שנוצרת להיות מלך **מִרְחֹם** ומאז שהתחלת להיות מלך **מְשַׁחַר לְךָ** והושם עליך שמן המשחה, שהוא כטל שיוֹרֵד עליך בפועל מה שיש בך מלידתך⁶¹ **טַל יִלְדְּתֶיךָ**: **ד** ולכן נשבע לך ה', ולא ישוב בו גם אם יחטאו בניך **נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנְחֵם** שאתה זורעך תכהנו לעולם כמלכים **אֶתְּהָ-כְתֵן לְעוֹלָם** ותוביל את דברי בעולם **עַל-דִּבְרֹתַי** שתהיה המלך שלי בו ותוביל בו את הצדק⁶² **מִלְּפִי-צָדֵק**: **ה** ומול מה שאתה אדוני ויושב לימיני, ה' שהוא אדונך יפעל בעולם דרך פעולתך העיקרית **אֹדְנִי עַל-יָמִינֶיךָ** ודרכך יפגע באופן מוחלט במלכי הגויים כשתמלא סאתם **מִחֵץ בְּיָוִם-אֲפֹ מַלְכִים**: **ו** עד שבגוג ומגוג⁶³ ידון את הגויים כולם, וימלא את גיא המון גוג בהרוגים **יָרִין בְּגוֹיִם מְלֹא גְוִיּוֹת** וימחץ את המלך המולך על ארצות גדולות **מִחֵץ רֹאשׁ עַל-אֲרֶץ רַבָּה**: **ז** שכיון שבאו בצבא רב עד שצריכים נחל לשתות ממנו⁶⁴ **מִנְחַל בְּדָרְךָ יִשְׁתָּה** חשבו להרים ראש להתגדל ולמרוד כנגד ה' **עַל-פְּנֵי יָרִים רֹאשׁ**:

⁵⁸ כנגד "ושטן יעמוד על ימינו בהשפטו יצא רשע".

⁵⁹ פרוש נוסף: המתן לשאול שהוא בן ימיני עד שיגיע הזמן שיהיו גם אנשי שאול תחת שליטתך.

⁶⁰ "לרדות" פרושו לשלוט לטובת עצמך לא כמלך השולט בעם לטובתם.

⁶¹ פרוש נוסף: יורד ממך אל ילדיך שימשיכו אותך.

⁶² והשתמש במילים "כהן" ו"מלכי-צדק" כהשאלה ממלכי צדק מלך שלם שהיה כהן לא-ל עליון.

⁶³ פרוש נוסף: אצל סנחריב שהיה כעין גוג ומגוג שנוצח דרך חזקיה מבית דוד.

⁶⁴ וכך אומר סנחריב: "אני קרתי ושתיתי מים זרים ואֶתְּרַב בְּכַף פְּעָמַי פֶּלַי אֲרִי מְצוֹר" (מלכים ב' יט, כד).

קריא ^א תְּלִלְיָהּ | אוֹדָה יְהוָה בְּכָל-לֵבב בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעֵדָה: ^ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל-חַפְצֵיהֶם: ^ג הוֹד-וְהִדָּר פָּעֵלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לְעַד: ^ד זָכַר עֲשֵׂה לְנַפְלָאֲתָיו חֲנוּן וְרַחֲמוֹם יְהוָה: ^ה טָרַף נֶתַן לִירָאִיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ^ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ^ז מַעֲשֵׂי יְדָיו אֲמַת וּמִשְׁפָּט נְאֻמִּים כָּל-פְּקוּדָיו: ^ח סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמַת יִישָׂר: ^ט פְּדוּת | שְׁלַח לְעַמּוֹ צְוָה-לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: ^י רְאִישֵׁי חֲכָמָה | יִרְאֵת יְהוָה שְׂכָל טוֹב לְכָל-עֲשִׂיהֶם תְּהַלְּתוּ עֲמֶדֶת לְעַד:

המזמור אומר⁶⁵ שאף שמעשי ה' גדולים ומכוונים לעתיד, אפשר להבינם כבר עכשיו על ידי התורה ולהתנהג על פיהם. **ומתאים לאמרו על גדולת ה' כפי שהיא מתגלה בעולם ובתורה, ועל מה שדרכי ה' מתאימות לעולם הזה ומכוונות לעולם הבא.**

א הללו כולם אתי את ה' **הַלְלוּהָ** ואתן תודה לה' בשני יצרי, כי טוב גם לנפש וגם לגוף **אוֹדָה ה' בְּכָל-לֵבב** ויש שבח שאפשר לומר רק בחבורה סגורה, של אנשים המיושרים לפי רצון ה' **בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל** ויש מה שאפשר כבר לפרסם בכל עדת ישראל⁶⁶ **וְעֵדָה: ב** כי מעשי ה' גדולים, והביטוי שלהם בארץ בא מהגובה של השמים, ולכן קשה לעמוד על כוונתם **גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי ה'** אבל מי שחפץ באמת יכול לחפש אחיהם ולהבינם **דְּרוּשִׁים לְכָל-חַפְצֵיהֶם: ג** ופעלו כאן בעולם נותן תחושה של רוממות ה', ושפע פרטים שמראים את גדולת ה' **הוֹד-וְהִדָּר פָּעֵלוֹ** והם כולם מתחברים למגמה טובה ונכונה, אבל כדי לראותה צריך להבין את הכוונה הארוכה, שהולכת עד עולם הבא, כי בעולם הזה היא נסתרת **וְצִדְקָתוֹ עֲמֶדֶת לְעַד: ד** ובכל זאת, כדי שנדע את צדקתו כבר עכשיו, עשה זכר לדבר, על ידי הניסים שעושה כבר היום **זָכַר עֲשֵׂה לְנַפְלָאֲתָיו** כי עם ישראל מצא חן בעיניו, וכי מרחם על בריותיו שלא ימותו בחטאם כשלא ידעו את כונתו **חֲנוּן וְרַחֲמוֹם ה': ה** ולכן עצם נתינת האוכל ליראי ה' מלא בניסים נסתרים **טָרַף נֶתַן לִירָאִיו** ומזה נדע שגם את בריתו לגאול אותם לגמרי, שומר עד עולם הבא כשיגיע זמנה, ולא התבטלה **יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו** והראה לעם ישראל בלבד את הכח שיש במעשיו שעושה בשבילם **כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ** כשנתן להם את ארץ ישראל וכבש אותה לפני⁶⁷ **לְתֵת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז** וכל מה שעושה ה' גם היום הוא לפי הנכון והישר וגם לפי המשפט הראוי לכל אחד, שלסדר את שניהם יחד זה חשבון מסובך⁶⁸ **מַעֲשֵׂי יְדָיו אֲמַת וּמִשְׁפָּט** אבל הרוצה להתנהג לפי משפטיו, ילך לפי המצוות שפקד אותנו לעשות, שעליהם אפשר לסמוך **נְאֻמִּים כָּל-פְּקוּדָיו: ח** והם

⁶⁵ המזמור מחובר למזמור הבא שמדבר על שבחו של הצדיק המתנהג לפי התורה. ושניהם בני עשר פסוקים שזה מספר שאומר אחדות של פרטים רבים. ושני המזמורים לפי סדר הא' ב' שמעיד גם הוא על שלמות כשבכל פסוק יש שתי אותיות, ובשני הפסוקים האחרונים שלש אותיות בכל אחד.

⁶⁶ פרוש נוסף: בחבורת הישרים נשבח את ה' כי הם יודעים מה נכון לשבח אותו והעדה יקשיבו להם ויקבלו.

⁶⁷ פרוש נוסף: מה שאמר לעמו בתורה את בריאת העולם וכח מעשה בראשית היה כדי שידעו שבידו לתת להם נחלת גוים כי הארץ כולה שלו.

⁶⁸ פרוש נוסף: טרף נתן ליראיו בביזת הים, כיון שיזכור לעולם ברית בין הבתרים שאמר ו"ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" (בראשית טו, יד). ולכן גם הראה לעמו כח מעשיו, לתת להם נחלת הגוים, שעל זה נכרתה הברית. אבל היה גם לפי האמת של ההבטחה, וגם לפי משפט העמים כשמלאה סאתם, שנאמר "דור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עוון האמורי עד הנה".

עצמם נשענים על העתיד לעולם הבא ומכוונים אליו **סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם** אבל גם בעולם הזה המצוות הם לפי הטוב והנכון, ובנויות ביושר ובהתאמה לעולם **עֲשׂוּם בְּאֵמֶת וְיִשָּׁר**: **ט** ולכן כבר בעולם הזה פודה את עמו מצרות **פְּדוּת שְׁלַח לְעָמוֹ** ובריתו איתם מכוונת לעולם הבא **צוּה-לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ** כך ששמו הנקרא עליהם קדוש ומכוון לעולם הבא, ונורא על ידם כבר כאן בעולם הזה **קְדוּשׁ וְנִרְאָ שְׁמוֹ**: **י** ולכן קודם לכל החכמות למד את יראת ה' שהיא המובילה בדרך הנכונה **רְאֵשִׁית חֲכָמָה יְרֵאת ה'** ונותנת הבנה נכונה של המציאות, כך שעושי המצוות ילכו בדרך הטובה **שְׁכַל טוֹב לְכָל-עֲשִׂיהֶם** ושבח הצדיק עושה המצוות יעמוד לו לעולם הבא גם כן⁶⁹ **תְּהַלְתוּ עִמְדַת לְעַד**:

קִיב * תְּלַלְוִיָּה | אֲשֶׁר־יֵאִשׁ יִרְא אֶת-יְהוָה בְּמִצְוֹתָיו חֲפִץ מְאֹד: ב גְּבוּר בְּאֶרֶץ יְהִיָּה זְרַעוֹ דוֹר יִשְׁרִים יִבְרָךְ: ג הוֹן-וְעֵשֶׂר בְּבֵיתוֹ וְצַדִּיקָתוֹ עִמְדַת לְעַד: ד זָרַח בְּחֻשָּׁף אֹר לְיִשְׁרִים חֲנוּן וְרַחֲמִים וְצַדִּיק: ה טוֹב-אִישׁ חוֹנֵן וּמְלִיָּה יִכְלָל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט: ו כִּי-לְעוֹלָם לֹא-יִמּוּט לְזָכֹר עוֹלָם יְהִיָּה צַדִּיק: ז מִשְׁמוּעָה רָעָה לֹא יִירָא נִכּוֹן לְבֹו בְּטַח בֵּיתוֹה: ח סְמוּךְ לְבֹו לֹא יִירָא עַד אֲשֶׁר-יִרְאָה בְּצַרְיוֹ: ט פְּזָר | נָתַן לְאֲבוֹנִים צַדִּיקָתוֹ עִמְדַת לְעַד קָרְנוֹ תָרוּם בְּכָבוֹד: י רָשָׁע יִרְאָה | וְכַעַס שְׁנֵי יַחַךְ וְנִמְסָ תְּאוֹת רְשָׁעִים תֵּאבֵד:

המזמור ממשיך את המזמור הקודם, ואומר את שבחי הצדיק, שהוא גם יציב בעולם הזה וגם זוכה לעולם הבא. **ומתאים לאמרו לחזק את רצונו לעשות רצון ה', ובמיוחד לנתינת צדקה.**

א תשבחו את ה' כולם יחד איתי **תְּלַלְוִיָּה** ונאמר, שיציב יהיה בארץ מי שירא יראת הרוממות, כמו שאמרנו בסוף המזמור הקודם **אֲשֶׁר־יֵאִשׁ יִרְא אֶת-ה'** שזה גורם שירצה מאוד לעשות את מצוותיו⁷⁰ **בְּמִצְוֹתָיו חֲפִץ מְאֹד**: **ב** וגם זרעו אחריו יצליחו לפעול בארץ, כי עושים רצון ה', והצדיק יהיה נצחי על ידם **גְּבוּר בְּאֶרֶץ יְהִיָּה זְרַעוֹ** וכיון שכל דורותיו הולכים בכיוון אחד ישר, ה' יברך אותם לפעול דרכם **דוֹר יִשְׁרִים יִבְרָךְ**: **ג** ולכן גם בעולם הזה יהיה ברשותו רכוש, וכח הנובע מעשירותו, לפעול על ידם את רצון ה' **הוֹן-וְעֵשֶׂר בְּבֵיתוֹ** וזה לא על חשבון שכרו לעולם הבא⁷¹ **וְצַדִּיקָתוֹ עִמְדַת לְעַד**⁷²: **ד** ובחשכת העולם הזה זרח לישירים אור התורה, שמראה להם את הדרך הנכונה, אף שאינה לפי ההגיון של העולם הזה **זָרַח בְּחֻשָּׁף אֹר לְיִשְׁרִים** ובזכות האור הזה, הצדיק יהיה חנון לתת לאחרים מתנת חינם, ורחום לרחם על המסכנים, שבוה מתדמה לה' במידותיו, ועל ידי זה יצדק בדינו⁷³ **חֲנוּן וְרַחֲמִים וְצַדִּיק**⁷⁴:

⁶⁹ פרוש נוסף: קודם שתלמד את חכמות העולם תלמד יראת ה' ואז כשתלמד את החכמות יהיו מיושרות ולא יטו אותך מהיראה. ולעושה לפי שניהם, יראת ה' והחכמה, יש הבנה טובה במציאות ותהילתו עד עולם הבא. ⁷⁰ כנגד "דרושים לכל חפציהם".

פרוש נוסף: ירא את ה' מלעבור על מצות לא תעשה ובמצוות עשה חפץ מאוד.

⁷¹ פרוש נוסף: יש לו הון ועושר אבל זה לא גורם לו להתרכז בעצמו אלא עושה איתם צדקה שתעמוד לעד.

⁷² כנגד "וצדקתו עומדת לעד" במזמור הקודם.

⁷³ פרוש נוסף: כשיש לצדיק חשכה של צרות, זורח לו שם אור, שיודע שזה לטובתו. או מצד שה' חנון ורוצה להרבות שכרו, או מצד שה' רחום ומכפר לו כך על עוונותיו, או מצד שה' צדיק ונותן לו כפי המגיע לו, לשלם לו עונו בעולם הזה.

⁷⁴ כנגד "חנון ורחום ה'" שבמזמור הקודם.

ה טוב יהיה לאיש שנותן מתנת חינם לאחרים, ועל ידי זה מלוה לה' כביכול את כספו טוב-
איש חונן ומלוה כי במשפטו לעתיד לבוא יוכל להביא כל צורכו בדבריו, ושם יפרע לו
יכלכל דבריו במשפט: ו כי ה' ישמור שלא יתמוטט כלכלית גם בעולם הזה **פי-לעולם לא-
 ימוט** וזכרו יהיה עד עולם הבא בשכר⁷⁵ **לזכר עולם יהיה צדיק: ז** ועוד שיוכל לבטוח בה',
 שגם כשיש שמועה שקרה דבר רע אינו מפחד **משמועה רעה לא יירא** ורצונו מבוסס לעשות
 רצון ה', ולכן יכול לבטוח בו שהשמועה אינה נכונה **נכון לבו בטח בה': ח** וגם אם יש צרה
 בפועל, רצונו סמוך על ה', לדעת שעוד יציל אותו, אלא שצריך יסורים עכשיו, ולכן לא
 יפחד מהצרות **סמוך לבו לא יירא** ועוד יגיע זמן שיראה את נפילת המצרים לו **עד אשר-
 יראה בצריו: ט** והוא נותן לעניים את כספו לכל הכיונים, לא רק למי שממשפחתו **פזר נתן
 לאביונים** ולכן זכות המעשים שלו עומדת לו לעולם הבא **צדקתו עמדת לעד**⁷⁶ ואז יראו
 כולם את כבודו, ויתרומם על הרשעים וינגח אותם **קרנו תרום כבוד: י** והרשע יראה
 בכבודו ויכעס, שלו אין כבוד כזה **רשע יראה ויכעס** וירצה לבלוע את הצדיק **שניו יחלק**
 אבל מזה עצמו יעלם כי הוא מתנגד לרצון ה', ובעולם הבא אין ערך לשיני הרשע וליתרונות
 שלו **ונמס** וכל מה שהרשעים מתאווים לו בעולם הזה, הם דברים שאין להם קיום ארוך,
 ולא ישאר לו לכן כלום לעולם הבא **תאות רשעים תאבד:**

קריג * תללויה | תללו עבדי יתנה תללו את-שם יתנה: ב יהי שם יתנה
 מברך מעתה ועד-עולם: ג ממזרח-שמש עד-מבואו מהלל שם יתנה: ד רם
 על-כל-גוים | יתנה על השמים כבודו: ה מי פיתנה אליהנו המנבית לשת:
 ו המשיפילי לראות בשמים ובארץ: ז מקימי מעפר דל מאשפת ירים אביון:
 ח להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו: ט מושיבי | עקרת תפית אם-תפנים
 שמתה תללויה:

כד
 לחודש

זו קריאה לשבח את ה' כהקדמה להלל כולו, ושבח על מה שה' משגיח ופועל
 במציאות ואינו רק בשמים. **ומתאים לאמרו כשבח לה' וכדי לזכור שה'
 משגיח.**

א שבחו כולם את ה' **תללויה** דווקא ישראל שעובדים את ה' **תללו עבדי ה'** תוכלו לשבח
 כבר היום את הופעת ה' בעולם **תללו את-שם ה': ב** ועל דינו תתרבה הופעת ה' בעולם
יהי שם ה' מברך כבר עכשיו, ועד עולם הבא שאז יכירו בה גם הגויים **מעתה ועד-עולם:
 ג** ובאמת כל הבריאה ממזרח ועד מערב, והשמש עצמה, גורמים שבח בעצם קיומם לה'

⁷⁵ פרוש נוסף: טוב להיות אדם שחונן את העני, ומלוה לו כסף ולא נותן לו בצדקה, כי אז נותן לעני כל
 צורכו, בדין ולא בחסד, שהרי יחזיר לו ואינו מתבייש. ולכן גם לא ימוט לעולם מנכסיו, כי הרי מחזירים לו
 את ההלוואה, וגם יהיה זכרו כצדיק לעולם, ויהיה לו גם את הזכות לעולם הבא. אבל מי שפזר נתן לאביונים,
 מעלתו יותר גדולה, שקרנו תרום בכבוד לעולם הבא, אבל בעולם הזה אינו בטוח כל כך.

פרוש נוסף: טוב מי שכלפי העניים חונן בחינם או מלוה, אבל לעצמו מכלכל את דברי עצמו לפי המשפט
 הצריך לו ולא יותר, וכך גם לא ימוט כי שומר על כספו, וגם יש לו זכויות לעולם הבא.

פרוש נוסף: לעולם הבא לא ימוט, וגם בעולם הזה יזכרו את הצדיק, כי היה טוב לכולם ורוצים לזכרו. אבל
 הרשע רע לסובביו, ולא רוצים לזכרו.

⁷⁶ כנגד "וצדקתו עומדת לעד" במזמור הקודם.

קיג

שברא אותם⁷⁷ **מִמְזֶרְחָ-שָׁמֶשׁ עַד-מְבוֹאוֹ מְהֵלֵל שֵׁם ה'**: ד אבל ה' מעל כל הגויים, ואינו משגיח עליהם בייחוד, ואינו פועל לעזרתם בעולם **רַם עַל-כָּל-גּוֹיִם ה'** ולכן בעיניהם כבוד ה' נמצא רק על השמים ולא על הארץ, כי אינו פועל בה⁷⁸ **עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:** ה ואמנם אין בכל אלהיהם מי שיעשה כה', שהוא גם ה' בורא העולם הגבוה, וגם אלוקינו שמשגיח על עם ישראל בייחוד ופועל איתנו בעולם **מִי כֹה' אֱלֹהֵינוּ** ששכסא מלכותו גבוה מעל גבוה **הַמְגַבִּיהִי⁷⁹ לְשָׁבֹת:** ו ומצד שני משגיח גם בשפלים **הַמְשִׁפִּילִי לְרָאוֹת** במלאכים שתחתיו להנהיג על ידם, כדעת הגויים **בְּשָׁמַיִם** אבל גם בארץ עצמה, בבני האדם ובכל צרכי העולם, לראות את מעשיהם וצורכיהם⁸⁰ **וּבְאַרְצָ:** ז וגם פועל בארץ ממש בניסים נסתרים שמקים את חסר האמצעים ממצבו שבעפר **מִקִּימִי מַעֲפֵר דָּל** וממקום שמשליכים דברים שאין בהם צורך, ירים את העני להיות מרומם **מְאַשְׁפֵּת יְרִים אֲבִיוֹן:** ח ומושיב אותו עם המכובדים **לְהוֹשִׁיבֵי עַם-נְדִיבִים** שיוכל לתת גם הוא מנדבת ליבו לעם ישראל **עַם נְדִיבֵי עַמּוֹ:** ט וכך מושיב את ארץ ישראל שהיא כאשה עקרה, לשוב להיות הבית של עם ישראל **מוֹשִׁיבֵי עֲקֵרֹת הַבָּיִת⁸¹** והופך אותה לאם לבניה ששבים אליה⁸² ותשמח בהם **אִם-הַבְּנִים שְׁמַחָה** ועל כל זה שבחו את ה' **הַלְלוּיָהּ:**

קִיד * **בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בֵּית יַעֲקֹב מַעַם לְעֵז:** ב הַיְתָה יְהוּדָה לְקָדְשׁוֹ יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו: ג הַיָּם רָאָה נִיגַס הַיַּרְדֵּן יִסַּב לְאַחֲוֹר: ד הַהָרִים רָקְדוּ

⁷⁷ פרוש נוסף: גם הגויים שבכל העולם משבחים את ה', אבל לא את הופעתו בעולם, כי כמו שאומר בפסוק הבא, לדעתם אינו פועל בעולם, אלא מצד שהוא אלוקי האלוהים. ובמה שהם עובדים לכוחות הטבע, קצת עובדים לו, וכמו שהוסיף בענין הזה מלאכי (א, יא): "כִּי מִמְזֶרְחָ שָׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ גְדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם וּבְכָל מְקוֹם מְקַטֵּר מַגֵּשׁ לְשָׁמַי וּמְנַחֵה טְהוֹרָה כִּי גְדוֹל שְׁמִי בְּגוֹיִם אֲמַר ה' צְבָאוֹת".

⁷⁸ פרוש נוסף: על השמים כבודו על כוחות השמים שהעמים עובדים אותם כי לדעתם מסר את כבודו והנהגתו שתהיה בידם.

⁷⁹ למילים "מגביהי" ו"משפילי" נוספה י' וכוונתם "מגביה" ו"משפיל" כי מדבר על הקב"ה לא עלינו. וכן במזמור הבא "ההפכי הצור אגם מים", וכן "ורצון שוכני סנה" (דברים לג, טז), "כִּי תִצְבֹּקְךָ לָךְ פֹּה קִבְרֵךְ חֲצִבִי מְרוֹם קִבְרוֹ חֲקָקִי בְּסֻלַּע מִשְׁכָּן לֹ" (ישעיהו כב, טז). עוד אפשר לומר שזה שם של תכונה כלומר ה' שתכונתו להגביה לשבת וכן "לְמַוְאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיָמִין מִשְׁפַּחַת הַיְמִינִי" (במדבר כו, יב). אמנם יתכן שיש כאן גם רמז אל דוד עצמו ולכן מוסיף י' שיאמר גם כאילו מגביה אותי ומשפיל אותי, וכוונתו שה' הגביהו לשבת על כסא המלוכה ולהבין בשמים את התורה והשפילו לראות בארץ את צרכי עמו.

⁸⁰ פרוש נוסף: "המגביהי לשבת" - "בשמים" ו"המשפילי לראות" - "בארץ" כלומר ה' הוא מגביהי לשבת ומשפילי לראות כך שנמצא גם בשמים וגם בארץ.

⁸¹ שלשת הפסוקים האחרונים בפרק לקוחים עקרונית משירת חנה, שמדברת על פעולת ה' בעולם בניסים נסתרים. ושם נאמר: "שְׁבַעִים בְּלָחֶם נִשְׁכְּרוּ וְרַעֲבִים חֲדָלוּ עַד עֲקֵרָה יִלְדָה שְׁבַעָה וּרְבַת בָּנִים אֲמַלְלָה: ה' מִמִּית וּמְחַיֶּה מוֹרֵד שְׂאוֹל וְעַל: ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר מִשְׁפִּיל אֶף מְרוֹמָם: מְקִים מַעֲפֵר דָּל מְאַשְׁפֵּת יְרִים אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיב עַם נְדִיבִים וְכַסֵּא כְבוֹד וְנַחֲלָם כִּי לֹה' מִצְּקוֹ אֲרָץ וְנִשְׁתַּעַלְיָהֶם תִּבְל" (שמואל א' ב). ונראה ששוב מוסיף י': "מקימי", "להושיבי", כדי לרמוז לעצמו שה' הרים את דוד מדלותו כרועה צאן להיות מלך על ישראל לשבת עם נדיבי עמו.

⁸² ומובן שזה משל מחנה שהיתה עקרה וילדה. וכך נקראה ארץ ישראל, כמו שנאמר: "רַנִּי עֲקֵרָה לֹא יִלְדָה פִּצְחִי רַנָּה וְצִחִלָּה לֹא תִלְדָה כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמְמָה מְבַנִּי בְּעוֹלָה" (ישעיהו נד, א). וכן נאמר: "עוֹד יֵאמְרוּ בְּאֲזֻנָּךְ בְּנֵי שְׂפִלְיָךְ צַר לִי הַמְקוֹם גִּשְׁה לִי וְאֲשַׁבְּה: וְאֲמַרְתָּ בְּלִבְבְּךָ מִי יִלְדֵ לִי אֵת אֵלֶּה וְאֲנִי שְׂכוּלָה וְגַלְמוּדָה גְּלָה וְסוּרָה וְאֵלֶּה מִי גִדְל הֵן אֲנִי נִשְׁאֲרָתִי לְבִדִי אֵלֶּה אֵיפֹה הֵם: פֹּה אֲמַר אֲדַנִּי ה' הִנֵּה אֲשָׂא אֵל גּוֹיִם יָדִי וְאֵל עַמִּים אֲרִים נָסִי וְהִבִּיאוּ בְּנִיךָ בְּחֻצֵּן וּבְגַתִּיךָ עַל כַּתֵּף תִּנְשָׂאנָה" (ישעיהו מט, כ-כב).

ואם רומז למשל על עצמו, אומר שהיה כעקרה כי היה מלך בלי עם, והושיבו להיות מלך על כל שבטי ישראל ששמחים ממלכותו.

כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כִּבְנֵי-צֹאן: ה מה-לֶךְ הַיָּם כִּי תִגּוֹס הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר: ו הַהָרִים תִּרְקְנֵי כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כִּבְנֵי-צֹאן: ז מִלְפָּנַי אָדוֹן חוּלֵי אֶרֶץ מְלִפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח הַהֶפְכִי הַצֹּיֵר אֲגַם-מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ-מַיִם:

זהו שבח לה' על התגלותו בעולם בניסים גלויים שמראים את אדנותו על העולם. ומתאים לאמרו על יציאת מצרים, ועל כוח ה' לשנות גם את הבריאה עצמה.

א ויותר ממה שאמרנו במזמור הקודם, התגלה כשיצא עם ישראל ממצרים בְּצִאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וכל הפרטים, שנשארו שם בית אחד, ולא שינו את שפתם, יצאו מעם שדובר שפה אחרת, כי לא התערבו בהם בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לַעֲזֵ: ב אז הפכה עדת ישראל, הנקראים על שם יהודה מהצד של בני לאה שסומך על הנס,⁸³ להופעת הקודש של ה' בעולם הַיְתָה יְהוָה לְקִדְשׁוֹ וישראל נהיו העם שמשל בו להיות לו לעבדים יִשְׂרָאֵל מִמְשָׁלוֹתָיו: ג וכיון שראה זאת הים, ברח מפניהם לשני הצדדים הַיָּם רָאָה וַיִּנֶּס והירדן חזר לאחריו נגד כיון הזרימה, לעמוד נד אחד הַיַּרְדֵּן יֹסֵב לְאַחֹר: ד וכל הדברים הקבועים והיציבים שבעולם זו ממקומם, והתערערו מול ישראל⁸⁴ הַהָרִים רָקְדוּ כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כִּבְנֵי-צֹאן: ה ועל ידי זה מופיע ה' בעולם. כי אף שלא רואים את ה' ממש, אבל רואים שהים נס, וזה מעורר תמיהה מי כל כך גדול שהים נס מפניו מה-לֶךְ הַיָּם כִּי תִגּוֹס וכן שהירדן ישוב לאחריו וודאי לא מפני ישראל מצד עצמם, כי הים לא נס מבני אדם הַיַּרְדֵּן תִּסָּב לְאַחֹר: ו והשאלה מתחזקת כשרואים את כל הדברים הקבועים והיציבים מתערערים הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאֵילִים גְּבֻעוֹת כִּבְנֵי-צֹאן: ז וזוהו מבינים שה' מופיע, שהוא אדון לכל הבריאה כי יצר אותה מִלְפָּנַי אָדוֹן חוּלֵי אֶרֶץ ושב ומופיע בתוך העולם כאלוקי כל הפרטים של עם ישראל, ושמנו נקרא עליהם ולכן זיזים מפניהם מִלְפָּנַי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: ח ובידו לשנות את כל הבריאה גם להפכה⁸⁵ כמו שהפך אבן למים רבים הַהֶפְכִי הַצֹּיֵר אֲגַם-מַיִם וסלע קשה במיוחד שינביע עוד ועוד מים חֲלָמִישׁ לְמַעֲיָנוּ-מַיִם:⁸⁶

קָטָו « לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא לָנוּ כִּי-לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד עַל-חֲסִדֶּךָ עַל-אַמְתֶּךָ: ב לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵי־הָיָה אֱלֹהֵיהֶם: ג וְאֵלֵהֵינוּ בְּשִׁמּוֹתֵינוּ כָּל אֲשֶׁר-חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצִיבֵיהֶם כִּסֵּף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם: ה פֶּה-לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינֵיהֶם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אֲזַנְיָם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף לָהֶם וְלֹא יִרְיִחוּ: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יִמְשֹׁנוּ

⁸³ עיין מה שכתבנו במזמור עז פסוק ט, בהערה על "בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב".

⁸⁴ יכול להיות גם משל לאומות שגם הם נקראים לפעמים הרים. וכמובן שזה נשען על מה שהר סיני זו שנאמר "ויחרד כל ההר מאוד" (שמות יט, יח). והרים הם דברים גבוהים באופן מוחלט ולכן כאילים גדולים וגבעות גבוהות מסביבתם גם אם לא באופן מוחלט ולכן הם כבני צאן קטנים יותר.

נראה גם שאמר "אילים" ו"בני צאן" כי כל הדברים הפכו להיות כלי לשימוש של ה' על ידי הופעת ישראל כעמו בעולם ולכן הם כקרבנות.

⁸⁵ מול מה שאמר במזמור הקודם "מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו" שעושה בנס נסתר דבר להפכו.

⁸⁶ "ההפכי" י נוספת, ואפשר שרומז לעם ישראל שהפך עם קשה עורף שיהיו מלאים מים של תורה. 'למענינו' ו' נוספת ואפשר שרומז שהמעין אינו סתם מעין אלא נובע מאת ה' ואולי רומז ללוחות שהיו מאבן ומהם באה אלינו התורה.

קטו רְגִלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ לֹא-יִהְיוּ בְגָרוֹנָם: הַ כְּמוֹתֵם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר-בִּטַח בָּהֶם: ט וְיִשְׂרָאֵל בִּטַח בֵּיתוֹהָ עֶזְרָם וּמִגִּנָּם הוּא: י בֵּית אֶהְרֹן בִּטְחוֹ בֵּיתוֹהָ עֶזְרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוֹ בֵּיתוֹהָ עֶזְרָם וּמִגִּנָּם הוּא: יב יְהוָה זָכְרָנוּ יִבְרַךְ יִבְרַךְ אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְרַךְ אֶת-בֵּית אֶהְרֹן: יג יִבְרַךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטָנִים עִם-הַגְּדֹלִים: יד יִסַף יְהוָה עֲלֵיכֶם וְעַל-בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה לַעֲשׂוֹת שְׁמוֹת וְאָרֶץ: טז הַשְּׁמַיִם שְׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לַבְּנֵי-אָדָם: יז לֹא תִמְתִּים יִהְלְלוּ-יָהּ וְלֹא כָל-יִרְרֵי דוֹמָה: יח וְאֶנְחֵנוּ | נִבְרַךְ יְהוָה מִעַתָּה וְעַד-עוֹלָם הַקְּלוֹנִיָּה:

המזמור אומר שכל רצוננו ועצם חיינו מוקדשים להופיע בעולם את שם ה'; ומה שאנחנו מבקשים ישועה אינו בשבילנו, אלא כדי שהכול יראו שה' פועל בעולם, ושאינו כמו האלילים. **ומתאים לאמרו לחזק את הרצון לעבוד את ה' לשמו, ולא לרווח אישי, ולבקש גאולה למען ה'.**

א לא בשבילנו היו כל הניסים ביציאת מצרים שהזכרנו במזמור הקודם **לא לנו ה'** ולא בשבילנו אנחנו מבקשים את הגאולה מצרותינו הנוכחיות **לא לנו** אלא כדי שיהיה כבוד בעולם להופעתך **פי-לשמך תן כבוד** כשיראו את החסד שאתה עושה עם עמך ואת מה שאתה מקיים הבטחתך⁸⁷ **על-חסדך על-אמתך**: ב שכל עוד אינך מושיע יש בזויו לשמך, שהגויים אומרים שאם היית קיים היית מושיע אותנו כבר⁸⁸ **למה יאמרו הגוים איה-נא אלהיהם**: ג ולמה יאמרו כך, הרי אלוקינו המשגיח עלינו מקומו בשמים, ולכן אינם רואים אותו בעיניהם **ואלהינו בשמים** וכשירצה להושיע הרי יכול לעשות גם בארץ כל מה שבוחר לעשותו, ואז יראו את מעשיו **כל אשר-הפץ עשה**: ד אמנם הם משווים אותו בזה לאלילים, המעציבים את עובדיהם כשלא עונים להם. שהם אינם בשמים אלא עשויים מחומרים ארציים, ובידי בני אדם ארציים, וניתן לראותם **עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם**: ה אבל אינם יכולים לעשות חפצם, שהרי בניגוד לה' שברא את העולם ושולט בו במאמרו, להם יש פיו, ואפילו מה שבני אדם עושים בפיהם אינם יכולים לעשות **פה-להם ולא ידברו** ובניגוד לה' המשגיח ורואה כל מה שבארץ, יש להם עיניים פיזיות, ואפילו לראות כבני אדם אינם יכולים **עינים להם ולא יראו**: ו ובניגוד לה' השומע תפילה וזקקה, יש להם אוזניים פיזיות, ואפילו לשמוע כבני אדם אינם יכולים **אזנים להם ולא ישמעו** ובניגוד לה' המריח ריח ניחוח ומתרצה לעמו, יש להם אף פיזי, ואפילו להריח כבני אדם אינם יכולים **אף להם ולא**

⁸⁷ פרוש נוסף: בין על חסדך בגאולה יהיה כבוד לשמך ובין על האמת שעשית בגלות יהיה כבוד לשמך. וזה כיון שלא לנו היה העונש אלא לשמך ולא לנו תהיה הגאולה אלא לשמך.

פרוש נוסף: על חסדך במה שנתת לנו חיים וכל צורכנו, והחסד הזה יהיה אמת במה שנגלה שמך בחיינו ונפעל בהם למענך ויתגלה שהיה החסד הזה אמת ומגיע לנו לפי מעשינו.

פרוש נוסף: לא לנו כלומר לא בשבילנו תהיה הגאולה אלא כי לשמך, ולא לנו כלומר לא בכשרון מעשינו ובזכותינו תהיה הגאולה אלא על חסדך על אמתך מצד החסד ומצד שתקיים הבטחתך.

⁸⁸ בדומה לדברי משה אחרי חטא העגל: "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם לקרֹג אתם בקרים וקללתם מעל פני האדמה" (שמות לב, יב), ואחרי חטא המרגלים: "ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר: מבלתי יכלת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישיחם במדבר" (במדבר ד, טו-טז), וכן נאמר עוד "למה יאמרו בעמים איה אלהיהם" (יואל ב, יז). "למה יאמרו הגוים איה אלהיהם ינדע בַּגּוֹיִם לַעֲיִנֵינוּ נִקְמַת דֵם עֲבָדֶיךָ הַשְּׁפוּדָה" (תהילים עט, י).

יְרִיחוֹן: ז' ובניגוד לה' הפועל בידו בעולם, יש להם ידיים פיזיות, ואינם יכולים אפילו למשש, שזה חוש פחות שאין אפילו משל שלו אצל ה' **יְדֵיהֶם וְלֹא יְמִישׁוֹן** ובניגוד לה' שהארץ הדום רגליו ומופיע במציאות, יש להם רגליים פיזיות, ואפילו ללכת ממקום למקום כבני אדם לא יכולים **רְגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלְכוּ** ולא רק את הצד העליון של הדיבור אין אצלם, אפילו להוציא הגה כל שהוא אינם יכולים, אף שיש להם גרון. ואין אצל ה' אפילו משל כזה **לֹא-יִהְיוּ בְּרִנּוֹס:** ז' וכשימותו הגויים שעשו אותם, יהיו כמוהם, שיהיה להם את כל האברים אבל לא יעשו את תפקידם, ואין להם השארות הנפש, ולא יקומו לעולם הבא **כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם** וזה כיון שבטחו בהבל, ולכן יהיו כמותו⁸⁹ **כָּל אֲשֶׁר-בָּטַח בָּהֶם:** ט' אבל עם ישראל גם כשאינם רואים את השגחת ה', כמו בגלות, בטחו בו ולא באילולים **יִשְׁרָאֵל בָּטַח בַּה'** והוא באמת עוזר להם במעשיהם גם בדורות הגלות, ומגן עליהם מצרות שלא יבואו עליהם **עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא:** י' ומשפחת הכהנים שהתקדשו יותר מהעם ונוטים יותר לקדושה יבטחו בה' עוד יותר **בֵּית אֶהֱרֹן בָּטְחוּ בַה'** ויש להם עזרה מיוחדת במעשיהם לפי קדושתם, והגנה מיוחדת מצרות כי ה' רוצה בקיומם **עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא:** י"א והצדיקים יראי ה' בפועל יבטחו בה' עוד יותר, שההשגחה עליהם קרובה יותר **יְרֵאֵי ה' בָּטְחוּ בַה'** ויש להם עזרה גדולה עוד יותר למעשיהם, והגנה גדולה עוד יותר לחייהם **עֲזָרָם וּמִגְנָם הוּא:** י"ב וכשיזכור ה' את עם ישראל להצילם מהגלות, יברך אותם להופיע דרכם ה' **זְכָרְנוּ יְבָרֵךְ** וכשישבו על אדמתם עוד יוסיף להם ברכה במעשיהם. וקודם כל את עם ישראל המתנהג כולו כמשפחה אחת בכיוון אחד **יְבָרֵךְ אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל** וברכה גדולה מזו למשפחת הכהנים⁹⁰ **יְבָרֵךְ אֶת-בֵּית אֶהֱרֹן:** י"ג וברכה נוספת ליראי ה' עצמם **יְבָרֵךְ יְרֵאֵי ה' וְלֹא רַק** להם אלא מכוחם גם לקטנים אף שאינם יראי ה' עדיין⁹¹ **הַקְטָנִים עִם-הַגְּדֹלִים:** י"ד ויוסף ה', שיהיו יותר ויותר אנשים יראי ה' **יֹסֵף ה' עֲלֵיכֶם** וגם אתכם עצמכם ואת ישראל והכהנים ירבה, בין בשנות חיים בין בבנים שירבו אתכם בעולם⁹² **עֲלֵיכֶם וְעַל-בְּנֵיכֶם:** ט"ו ודרך כל ריבוי יראי ה' והכהנים וישראל יופיע שם ה' בעולם יותר ויותר **בְּרוּכִים אַתֶּם לַה'** וילמדו כולם שהוא עושה השמים ושולט בכל, ועושה הארץ ומנהיג אותה **עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:** ט"ז וידעו שהשמים וגם מה שמעל השמים הם לה', והוא שולט בהם לגמרי **הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה'** ואת הארץ נתן לבני האדם בעלי בחירה חופשית, ולכן כדי להופיע בה צריך שעם ישראל יגלה אותו **וְהָאָרֶץ יָתַן לְבְנֵי-אָדָם:** י"ז אמנם מי שמת לא ישבח את ה' אחר מותו, בעולם הזה **לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ-יָהּ** והיוורדים לגיהנום לא ישבחוהו בעולם הבא, כמו הגויים שיהיו כאליליהם **וְלֹא כָל-יִרְדֵי דוֹמָה:** י"ח אבל כיון שעל דינו מתגלה שם ה' בעולם וְאַנְחֵנוּ נְבָרֵךְ יָהּ אנחנו מקבילים ימי חיים וריבוי עם, גם בעולם הזה, לברכו **מַעֲתָה** וגם לעולם הבא, שנקום בתחית המתים **וְעַד-עוֹלָם** ולכן שבחו את ה' **הַלְלוּיָהּ:**

קִטְז' א' אֶהֱבֵתִי כִּי-יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת-קוֹלִי תַחֲנוּנָי: ב' כִּי-הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבִימֵי אֶקְרָא: ג' אֶפְפוּנֵי | חֲבֵלֵי-מִוֹת וּמִצָּרֵי שְׁאוֹל מִצְּאוּנֵי צָרָה וַיִּגְוֹן אֶמְצָא: ד' וּבִשְׁם-יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה | יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי: ה' תַּחֲנוּן יְהוָה וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מִרְחָם:

⁸⁹ פרוש נוסף: כך יהיו עושיהם גם אם לא עבדו אותם ועובדיהם גם אם לא עשו אותם וכמו "לא תעשה לך פסל וכל תמונה... לא תשתחוו להם ולא תעבדם" (שמות כ, ד-ה).

⁹⁰ כי ככל שבוטח יותר כך ברכתו גדולה יותר. וזה הפך מה ש"כמוהם יהיו עושיהם כל אשר בוטח בהם", כל אשר בוטח בה' יקבל ממנו כח וברכה.

⁹¹ כי בניגוד לבית ישראל ובית אהרון שהקטנים כלולים בהם, יראי ה' הם אנשים מסוימים ואין הכרח שבניהם גם כן יהיו יראי ה', אבל בכל זאת מברך את כל ביתם.

⁹² פרוש נוסף: יוסף ה' עליכם כמוכם בדור הזה, ועליכם ועל בניכם לרבות את הדורות שאחריכם באנשים כאלו.

קטז

ו שִׁמְר פְּתָאִים יְהוָה דְּלוֹתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבֵי נַפְשֵׁי לְמִנּוּחֵיכִי כִּי-יְהוָה גָּמַל עָלַיְכִי: ח כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת-עֵינַי מִן-דְּמָעָה אֶת-רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֲתַחֲלֶדֶךָ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּזִי כָּל-הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה-אָשִׁיב לַיהוָה כָּל-תַּגְּמוּלוֹהֵי עָלַי: יג כּוֹס-יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׂם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדָה-נָּא לְכָל-עַמּוֹ: טו יִקַּר בְּעֵינַי יְהוָה הַפְּוֹתָהּ לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי-אֲנִי עֲבַדְךָ אֲנִי עֲבַדְךָ בֶּן-אֲמַתְךָ פִּתְחַת לְמוֹסְרֵי: יז לָךְ-אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹרָה וּבִשְׂם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נְגִדָה-נָּא לְכָל-עַמּוֹ: יט בַּחֲצָרוֹת | בֵּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הִלְלוּנָהּ:

המזמור אומר שאף שה' עושה את הישועה למען שמו, גם אנחנו מרוויחים ממנה והישועה טובה גם לנו, וחובה עלינו להודות לו עליה, ובזה יגדל שמו עוד יותר. **ומתאים לאמרו להתפלל על כל צרה, וכדי להודות על ישועה.**

א חוץ ממה שה' מושיע אותנו למענו, כמו שנאמר במזמור הקודם, גם אהבתי מצד עצמי שה' שומע את תפילותי ואת מה שאני מנסה למצוא חן בעיניו **אֶהְבֵּתִי כִּי-יִשְׁמַע ה' אֶת-קוֹלִי תְחַנּוּנֵי**: ב ומקשיב לשמוע את תפילותינו, ומעונין בהם **כִּי-הִטָּה אֲזַנּוֹ לִי** ואקרא לו לישועה כבר בימי חיי **וּבְיָמַי אֶקְרָא**: ג כי נוספו עלי עוד ועוד צרות המושכות אותי אל המות **אֶפְכַּנִּי חֲבָלֵי-מָוֶת** והמקום הצר המוביל לגהינום מצד עוונותי, מוצא אותי בחטאי **וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מִצְאוּנִי** ולכן מוצאים אותי צרות מצד עצמן, וצער תמידי על חטאי, ורצה לתקנם **צָרָה וְגִוּוֹן אֶמְצָא**: ד ואינו משלים עם הדבר, וגם לא פונה אל האלילים, אלא קורא אל ה' שיופיע עלי, שזו עצמו מפרסם שמו בעולם **וּבִשְׂם-ה' אֶקְרָא** ומבקש שה' יוציא את חיי מהסכנה ומהחטא **אָנָּה**⁹³ **ה' מַלְטָה נַפְשִׁי**: ה כי ה' נותן מתנת חיים ויציל אותי, ומצד שני עושה הכל לפי האמת והנכון ויש בי חטאים **חַנוּן ה' וְצַדִּיק** אלא שאלקיני המשגיח עלינו מרחם על החוטאים, לכפר על חטאיהם ביסורים, ומציל בלי לפגוע בצדק **וְאֵלֵהֵינוּ מִרְחָם**: ו ולכן מי שמתפתה בקלות לחטוא מחוסר מחשבה מספקת ולא במרד, ה' שומר אותו מהחטא **שִׁמְר** [קוראים כמו 'פתיים' כי הא' נחה] **פְּתָאִים ה'** במה שעושה אותי מסכן וחסר, וכשאני חוזר בתשובה מושיע אותי מהצרה עצמה **דְּלוֹתֵי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ**⁹⁴: ז ולכן יכולה הנפש לשוב למקומה הרגוע **שׁוּבֵי נַפְשֵׁי לְמִנּוּחֵיכִי**⁹⁵ כי ה' נתן לך כל צורךך כך שראוי להשיב לו על זה **כִּי-ה' גָּמַל עָלַיְכִי**: ח כי גם הוצאת את חיי מהמות **כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת** וגם מנעת את צערי שאיני צריך לבכות עוד **אֶת-עֵינַי מִן-דְּמָעָה** וגם הצלת את רגלי מלמעוד וליפול בחטא ולהתרחק מה' **אֶת-רַגְלִי מִדָּחִי**: ט ובזכות כל אלו היהיה הליכתי בעולם לפני ה' ולמענו **אֲתַחֲלֶדֶךָ לִפְנֵי ה'** גם כאן בעולם הזה **בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים**: י אמנם כאשר אדבר ואבקש מה' להצילני, אני סומך ויודע שאין בי מעשים שיצדיקו את זה **הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עֲנִיתִי מְאֹד**: יא ולכן חשבת, כשלא עיינתי בדבר עד הסוף, שאין תועלת לה' בבני אדם,

⁹³ 'אנה' כמו 'אנא' כלומר בקשה, וכתוב כך כמה פעמים בתנ"ך, ואפשר לומר שכתב כך לרמוז ששואל את ה' לאן לפנות ומה נכון לעשות כדי לצאת מהצרה. וכן אחר כך "אנה ה' כי אני עבדך" שואל מה רצון ה' ממנו ולאן לפנות.

⁹⁴ אולי שילב שם ה' במילה יושיע לומר שאף שה' מביא גם את הצרה, הדלות מיוחסת אלי בלבד והישועה לה'.

⁹⁵ יתכן שהוסיף י' בסוף המילים המדברות אל הנפש, לומר שמנוחת הנפש מהעוונות, היא גם מנוחתו עצמו מהצרות, וה' גמל על הנפש שהוציא אותה מהחטא, ובזה גם גמל עלי שהציל אותי מהרעה.

והם לא יכולים להשיב לו על מה שנתן להם **אָנִי אֲמַרְתִּי בְחַפְזִי כָּל-הָאָדָם לְזָב:** יב ואם כן מה אוכל להשיב לה' **מֶה-אֲשִׁיב לַה'** על חסדיו המכחים לתגובה מתאימה, בין על ההצלה מהחטא על ידי היסורים, ובין על ההצלה מהצרה **כָּל-תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי:** יג אלא ארים לה' את מנת חלקי בעולם שמלאה בהצלות **כּוֹס-יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא** ואקרא עליה בשם ה', לפרסם שהוא עשה לי את כל אלו **וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא:** יד ובזה אתן לו את מה שהתחייבתי בעת צרתי **נְדָרֵי לַה' אֲשַׁלֵּם** ויהיה מול כל עם ה', שילמדו מזה לעבוד את ה' **נְגִדָה-נָא לְכָל-עַמּוֹ:** טו וידעו שאף שה' מייסר את הצדיקים, נדיר שה' ירצה במותם אלא בתיקונם **יִקָּר בְּעֵינֵי ה' הַמְּוֹתָה לְחַסִּידָיו:** טז ועל גבי זה אוסיף ואבקש גם שאראה בגאולה השלמה **אֲנִי ה' גַּם כִּי־וְעַתָּה עוֹבֵד אוֹתְךָ וּמִפְרָסֶם שִׁמְךָ בְּעוֹלָם כִּי-אֲנִי עַבְדְּךָ** ולא רק מעצמי אלא כך כל העם, ונולדתי לעם שהם עבדיך **אֲנִי-עַבְדְּךָ בְּן-אֲמִתְךָ** ולכן תשחרר אותנו מכבלי הגלות **פַּתְחַתְּ לְמוֹסְרֵי:** יז ואז לא רק אודה, אלא אוכל לזבוח תודה בבית המקדש שיבנה **לְךָ-אֲזַבַּח זֶבַח תְּנוּחָה** ולקרוז בשם ה' על הגאולה כולה, שיהיה פרסום שם ה' גדול הרבה יותר **וּבְשֵׁם ה' אֶקְרָא:** יח ואתן לו שם את נדרי הקרבנות שנדרתי **נְדָרֵי לַה' אֲשַׁלֵּם** ויהיה גם כן מול כל עם ישראל עבדיו **נְגִדָה-נָא לְכָל-עַמּוֹ:** יט ומכה להקריב בחצר בית המקדש **בְּחִצְרוֹת בֵּית ה' וְלֹא-כָלוּ בַתּוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלַיִם** ועל כל זה שבחו את ה' **הַלְלוּהָ:**

קִיֵּץ * הַלְלוּ אֶת-יְהוָה כָּל-גּוֹיִם שִׁבְחֻהוּ כָּל-הָאֲמִים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאֲמַת-יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּהָ:

המזמור אומר שלעתיד לבוא גם הגויים יוכלו לשבח את ה' על מה שעשה לישראל באמצעותם⁹⁹. **ומתאים לאמרו לזכור שכל מעשי ה' אמת, וכן למי שרוצה לומר פרק תהילים בזמן קצר.**

א לעתיד לבוא ישבחו את ה' כל העמים **הַלְלוּ אֶת-ה' כָּל-גּוֹיִם** ויותר מהם ישבחו אותו כל בעלי הדתות¹⁰⁰ שמבינים בזה יותר **שִׁבְחוּהוּ כָּל-הָאֲמִים:** ב כי יראו שגם מה שהתגבר עלינו בגלות שנעשתה על ידם, היה חסד **כִּי גָבַר עָלֵינוּ חֲסִדּוֹ** וכיון שמסתכלים במבט של עד עולם הבא רואים שהיה הכל אמת וישר **וְאֲמַת-ה' לְעוֹלָם** ועל זה שבחו את ה' **הַלְלוּהָ:**

קִיֵּץ * הוֹדִי לַיהוָה כִּי-טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמֶר-נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ג יֹאמְרוּ-נָא בֵּית-אֶתְרָן כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ד יֹאמְרוּ-נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ה מִן-הַמִּצָּר קָרָאתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְתַּב יְהוָה: ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מִה-יַעֲשֶׂה לִי אֲדָם: ז יְהוָה לִי בְּעִזְרִי וְאֲנִי אֲרָאָה בְּשֵׁנָאִי: ח טוֹב לְחַסוֹת בֵּיתְהוָה מִבְּטָח בְּאֲדָם: ט טוֹב לְחַסוֹת בֵּיתְהוָה מִבְּטָח בְּנְדִיבִים: י כָּל-גּוֹיִם סִבְבּוֹנֵי בְּשֵׁם

⁹⁶ יתכן שאמר "תגמולוהי" ולא "תגמוליו" שלא ישמע כאילו לה' יש צורך בזה אלא לי יש חובה לגמול לה'.

⁹⁷ וכמו שאמרנו במזמור פו: "תנה עוזך לעבדך והושיעה לבן אמתך".

⁹⁸ פרוש נוסף: אינני צריך מוסרות וכבלים כעבד רגיל כדי לעבוד אותך אלא אני עובד אותך מצד רצוני כי אני עבדך, וגם מצד שייכותי לעם ישראל שהם עבדיך.

⁹⁹ וכיון שזה ענין בפני עצמו חילק אותו להיות מזמור לעצמו.

¹⁰⁰ פרשנו "אומים" כמו "לאומים", אבל לא ברור שזה אותו מושג. ו"אומה" מופיע מעט מאוד בתנ"ך, ויתכן שפרושו שבט, משפחה חלקית מתוך העם. ובא לומר שלא רק העם בכללו ישבח אלא גם כל המשפחות והשבטים שבו ידעו לשבח על זה.

ק יְהוָה כִּי אָמַיְלָם: יא סִבּוּנִי נִם-סִבּוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אָמַיְלָם: יב סִבּוּנִי כְּדַבּוּרִים
 דַּעֲכּוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אָמַיְלָם: יג דַּחַח דַּחִיתַנִּי לְנַפֵּל וַיְהִינִי עֲזָרְנִי:
 יד עֵנִי וּזְמַרְתָּ יְהוָה וַיְהִי-לִי לְיִשׁוּעָה: טו קוֹל | רָנָה וַיִּשׁוּעָה בְּאֶהְלִי צַדִּיקִים יָמִין
 יְהוָה עָשָׂה חֵיל: טז יָמִין יְהוָה רֹמְמָה יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל: יז לֹא אָמוֹת כִּי-
 אֲהַיָּה וְאֶסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: יח יִסָּר יִסְרָנִי יְהוָה וְלִפְנוֹת לֹא נִתְנַנֵּי: יט פִּתְחוּ-לִי שַׁעֲרֵי-
 צַדִּק אָבִא-בָּם אוֹרְהָ יְהוָה: כ זֶה-הַשַּׁעַר לִיהוָה צַדִּיקִים יָבֹאוּ בּוֹ: כא אוֹרְךָ כִּי
 עֲנִיתַנִּי וַתְּהִי-לִי לְיִשׁוּעָה: כב אֲבֵן מֵאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנֵּה: כג מֵאֵת יְהוָה
 הִיִּתָּה זֹאת הִיא נִפְלְאוֹת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה-הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נְגִילָה וְנִשְׂמַחָה בּוֹ:
 כה אֲנִי יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנִי יְהוָה הַצְּלִיחָה נָא: כו בְּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה
 בְּרַכְנוֹכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל | יְהוָה וַיֵּאָר לָנוּ אֶסְרוּ-חַג בַּעֲבָתִים עַד-קְרָנוֹת
 הַמְּזַבַּח: כח אֵלֵי אֲתָה וְאוֹרְךָ אֵלֵּי אֶרֶוֹמְמֶךָ: כט הוֹדִי לִיהוָה כִּי-טוֹב כִּי לְעוֹלָם
 חֲסִדּוֹ:

המזמור אומר שהשבח שנשבח את ה' על מעשיו הוא גם על הצרה עצמה, שמצילה את האדם מהחטא ומביאה אותו למדרגה גבוהה, וגם על הישועה ממנה; והשבח הזה מביא אותנו לעבוד את ה' באמת. **ומתאים לאמרו לחזק את הבטחון בה' שכל מה שהוא עושה הוא לטובה, ולהודות לו על הרעה ועל הטובה.**

א שבחו את ה' גם על הצרות **הודו לה'** כי הוא הטוב המוחלט וכך הם כל מעשיו **כי-טוב**
 ולכן חסדו מכוון לזכותנו לעולם הבא ולפעמים צריך להעניש בשביל זה בעולם הזה **כי**
לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: **ב** ויאמר בגאולה עם ישראל את השבח הזה **יאמר-נא ישְׂרָאֵל** כי יכירו
 שחסדו, גם בגלות, היה מכוון לזכותנו לעולם הבא **כי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:** **ג** ויותר מהם יאמרו
 את זה הכהנים המקודשים **יאמרו-נא בית-אֶהְרֹן** שיכירו שחסדו היה מכוון לעולם הבא
 והכל נובע מחסדו **כי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:** **ד** ויותר מכולם יכירו את זה הצדיקים היראים מה'
יאמרו-נא יְרָאֵי ה' שידעו לראות שחסד ה' היה מכוון לעולם הבא, כי ככל שמובדל האדם
 מהחומריות, יכול להכיר את חסד ה' בעינים יותר בהירות¹⁰¹ **כי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ:** **ה** ויאמרו,
 שאני קראתי לה' מתוך מבט צר, שרואה בצרה בעיה ובישועה פתרון **מן-הַמַּצַּר קְרָאתִי יְהוָה**
 אבל ה' ענה לי לא כפי קצרות דעתי, אלא לפי רוחב דעתו, שגם הצרה וגם הישועה
 מהצרה הם חלק מאותו תהליך **עֲנִנִי בַמְּרֻחָב יְהוָה:** **ו** וכיון שאני יודע שה' עושה את שניהם
 לטובתי, לא אפחד גם מהצרה עצמה **ה' לי לא אִירָא** כיון שלא יכול אדם לפגוע בי מרצונו,
 אלא רק אם ה' רוצה לפעול דרכו¹⁰² **מה-יַעֲשֶׂה לִי אֲדָם:** **ז** וה' מופיע דרך מי שעוזר לי,
 וגם דרך שונאי שעוזרים לי לחזור בתשובה **ה' לי בַּעֲזָרִי** עד שגם אזכה לראות בנפילת אויבי
 כשאתקן מה שצריך **וְאֵנִי אִירָא בְּשָׂאֵי:** **ח** ולכן טוב לשים מבטחי בה', מאשר לבטוח
 באדם שיציל אותי בעת צרה, כי יוכל להציל רק אם ה' ירצה וזה לא תלוי בו **טוב לחסות**

¹⁰¹ פרוש נוסף: לעתיד לבוא יאמר ישראל שלעולם חסד ה' שישובו לארצם, ובית אהרון יודו על החסד שתשוב העבודה לבית המקדש, ויראי ה' יודו על החסד שיוכלו לעסוק בעבודת ה' בלי פחד וטרדות.

¹⁰² פרוש נוסף: וכיון שיש לי קרבת אלוקים לא יכול אדם לעשות לי דבר משמעותי כי בה לא יכול לגעת. וכמו שאמרנו במזמור נו: "באלקים בטחתי לא אירא מה יעשה בשר לי".

בה' מבטח באדם: טוב להיות בהגנת ה' יותר מהבטחון בנדיב שרוצה בטובתי, כיון שהוא רק מנסה להציל, אבל ה' עוזר לי גם על ידי הצרה עצמה¹⁰³ טוב לחסות בה' מבטח בנדיבים: ומה שכל העמים סובבים אותי להלחם בי פל-גוים סבבוני הוא רצון ה' המופיע דרכם, כדי שאהיה אומלל מהם ואחזור בי מהחטא בשם ה' פי אמילס: לא ומה שהם סובבים אותי להלחם בי שוב ושוב ולא מרפים סבבני גם-סבבוני גם הוא רצון ה' ושליחותו, כדי שאפנה אליו במילתי עליהם ואתפלל אליו בשם ה' פי אמילס: יב והם סובבים כדבורים, שמעו יצא מתוק סבבני כדבורים ונראים כשריפת קוצים גדולה ומבהילה, אבל נגמרת מהר, ומכלה אותם עצמם דעכו פאש קוצים כי זה רצון ה' המופיע דרכי שאכרית אותם¹⁰⁴ בשם ה' פי אמילס: יג וכל זה כי היצר דוחף אתי להפילני כל הזמן דחה דחיתני לנפל וה' עוזר לי להנצל ממנו וה' עזרני: יד ובזה שומר עלי ה' שלא אשתנה עזי וגורם שאשיר ואפרט את גדולתי בעולם וזמרת יה וכיון ששבחתי אותו וישע אותי לגמרי גם מהצרה ויהי-לי לישועה¹⁰⁵: טו ולכן בבתי הצדיקים מופיע קודם כל קול השבח לה', ואחר כך בעקבותיו קול הישועה שמציל אותם קול רנה וישועה באהלי צדיקים שאז ה' פועל בעולם בניסים בכח גדול, כפועל על ידי חיל רב ימין ה' עשה חיל: טז ובזה מתרוממת הופעת ה' לעיני כל ימין ה' רוממה ופעולת ה' מתפרסמת ואוספת אליו בזה חיל אנשים גדול שיצטרפו אליו ימין ה' עשה חיל: יז ולכן אני יודע שלמרות הצרה לא אמות בעולם הזה לא אמות אלא אחיה גם לעולם הבא וגם בעולם הזה פי אחיה כדי לספר את מעשי ה' שיצילני לכולם ויאספר מעשי יה: יח שה' יסר אותי בכונה¹⁰⁶ לתקן אותי יסר יסרני יה כדי שלא אצטרך למות בחטאי¹⁰⁷ ולמות לא נתנני: יט אלא שהאדם צריך שיעזרו לו להבין את דרך ה' הזו, ולפתוח לו בזה את השערים, לראות שכל מה שעושה ה' בעולם, גם ביסורים, זה אמת ונכון פתחו-לי שיערי-צדק וכיון שאכנס בהם מרצוני, אודה לה' על הכל אבא-בם אודה יה: כ וזו הדרך להגיע לה' בעולם הזה זה-השער לה' אבל רק צדיקים יוכלו להכנס בשער הזה, ולהצדיק עליהם גם את דין הצרה צדיקים נבאו בו: כא וכיון שאני בא בשערים האלו, אודה לך גם על מה שעניית אותי אוךך פי ענייתני וגם שהושעת אותי, גם מהצרה, וגם מהחטא דרך היסורים ותהי-לי לישועה: כב ועל ידי זה יתברר שמה שמאסתי והרחקתי את הייסורים, וחשבתי שהם אינם בונים אותי אכן מאסו הבונים גיליתי שהיא האבן המחזיקה את כל הבנין¹⁰⁸ היתה לראש פנה: כג וגם הצרה

¹⁰³ פרוש נוסף: טוב לחסות בה' מבטוח באדם שאולי לא ירצה לעזור בשעת הצורך כי האדם פועל לפי הרצונות שלו ולא למעני, טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים שגם אם רוצים אולי לא יוכלו לעזור אבל ה' רוצה ויכול.

¹⁰⁴ קשה לפרש בכל שלוש הפעמים 'אמילם' לשון כריתה כמו 'ימול בשר ערלתו', אף שזה הפרוש הפשוט, כי עיקר המזמור מדבר על מעשי ה' ולא על מעשינו. לכן פרשתי שיש כאן לשון נופל על לשון ומשתמש באותה מילה גם למשמעות "אומלל" וגם למשמעות "מילה" חוץ מהמשמעות הפשוטה.

¹⁰⁵ הפסוק הזה מופיע גם בשירת הים: "אשירה לה' פי גאה גאה סוס ורכבו רמה בים: עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו", וגם בישעיהו יב, שענינו דומה למזמור שלנו: "אוךך ה' פי אנפת פי ישב אפך ויתנחמני: הנה אל ישועתי אבטח ולא אפחד פי עזי וזמרת יה ה' ויהי לי לישועה".

¹⁰⁶ כפל מילה כמו 'יסר יסרני' שמופיע הרבה בתנ"ך, הכונה דווקא כך ושולל אפשרות אחרת וכמו "שאל שאל האיש לנו ולמולדתינו" דווקא שאל ולא אמרנו לו מעצמנו, "הידוע נדע כי יאמר הורידו את אחיכם" דווקא לא ידענו שאפילו לא חשבנו שזה יכול לקרות. וכאן דווקא יסר אותי כי זו הדרך לתקן את חטאי ושלא אלך למות מחוסר שימת לב לדרכי.

¹⁰⁷ פרוש נוסף: אני יודע שלא אמות אלא דוקא אחיה כיון שיש תכלית לחיי לספר מעשי ה', ולא אמות כיון שיסר יסרני וכיפר עלי ביסורים ואין צורך שאמות.

¹⁰⁸ נראה שכשבונים בית מאבנים, בלי חומר שמחבר ביניהן, אלא רק עם כח הכובד כמו שהיה בעבר, צריך לפינה אבנים גדולות במיוחד ומסותתות היטב כיון שאין עליהן לחץ משני כיונים מנוגדים, ואם לא יהיו יציבות, יפלו, ועמקן כל הבנין, וראש הפינה, כלומר האבן העליונה בפינה, אינה לחוצה גם מלמעלה, ולכן

היתה מה' מאת ה' היתה זאת אמנם לא הבנו את זה בזמן הצרה, והיה מכוסה מעינינו היא נפלאות בעינינו: כד עד שיבוא היום שה' ברא במיוחד כדי להושיע אותנו זה-היום עשה ה' ואז נגלה את ישועתנו, ונשמח עליה, ועל ה' המתגלה אלינו בה נגילה ונשמחה בו: כה ולכן איננו רוצים להשאיר בצרה, אלא נבקש מה' שיושיע אותנו ממנה אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא ושיצליח בידינו את מעשינו שעושים לשמו אָנָּה ה' הצליחה נָּא: כו וכיון שבא אדם בשערים האלו, יש לו ברכה מיוחדת, כיון שרואה את הפועת ה' בכל מה שקורה בעולם¹⁰⁹ ברוך הַבָּא בְּשֵׁם ה' וזוה מברכים אותו כל הצדיקים שכבר נמצאים בבית ה', שלשם נכנסים בשערי הצדק, והם חבורה אחת הפועלת יחד בעולם בְּרִכְנוּכָם מִבֵּית ה': כז ואומרים שה' הוא הכח הפועל בעולם בכל אֵל ה' והאיר לנו, על ידי התורה ושערי הצדק, לראות אותו בעולם ויָאֵר לָנוּ ואת מה שאנחנו חוגגים ושמחים בעולם הזה בישועתנו, נחבר בחבלים עבים אל פסגת עבודת ה' של החלק העליון של המזבח, שיעזור לנו לשמוח ברצון ה' עד מסירות נפש, כעקדת יצחק¹¹⁰ אָסְרוּ-חַג בְּעֵבְתֵימִי עַד-קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח ועל מה שאתה הכח השולט בחיי אודה לך גם על הרעה וגם על הטובה אֵלֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ אבל כיון שאני עובד אותך, אשתמש בזה לרומם את שמך בעולם, ולא לצורך עצמי¹¹¹ אֵלֵהִי אַרְוֹמְמֶךָ: כט וכיון שכן נדע להודות לה' כבר היום, שהוא הטוב המוחלט, וגם על הרעה נודה לו הוֹדוּ לַה' כִּי-טוֹב כִּי חֲסָדוֹ מִכוֹחַ לִזְכוֹת אֵת הָעוֹלָם כּוֹלוֹ לְעוֹלָם הַבָּא, ואנחנו שליחיו לעשות את זה בעולם כִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ:

קִיֹּץ * אֲשֶׁר־יִמְיִי-דְרָךְ הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁר־יִנְצְרִי עֲלֵתִי בְּכָל-כַּח לֵב יְדַרְשׁוּהוּ: ג אֵף לֹא-פָעַלְוּ עוֹלָה בְּדַרְכָּיו הֶלְכִנוּ: ד אֲתָהּ צִוִּיתָה פִּקְדֵיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחֲלִי יִכְנֹו דְרָכֵי לְשֹׁמֵר חֲקִיךָ: ו אֲז לֹא-אֲבוֹשׁ בְּהִבִּטִי אֶל-כָּל-מִצְוֹתֶיךָ: ז אֹדֶךָ בְּיִשָּׁר לִבִּי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶי צִדְקָךָ: ח אֶת-חֲקִיךָ אֲשֹׁמֵר אֶל-תַּעֲזֹבֵנִי עַד-מָאֵד: ט בַּמָּה יִזְכֶּה-נַעַר אֶת-אֲרֻחוֹ לְשֹׁמֵר כְּדַבְּרֶךָ: י בְּכָל-לִבִּי דַרְשִׁיתִךָ אֶל-תִּשְׁנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צִפְנִיתִי אֲמַרְתֶּךָ לְמַעַן לֹא אֲחַטָּא לָךְ: יב בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמַדְרֵי חֲקִיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרֵתִי כָּל מִשְׁפָּטֵי-פִיךָ: יד בְּדַרְכֶּךָ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי כְּעַל כָּל-הוֹן: טו בְּפִקְדֵיךָ אֲשִׁיחָה וְאֲבִיטָה אֲרַחֲתֶיךָ: טז בְּחֻקֶיךָ אֲשַׁתְּעֶשֶׂע לֹא אֲשַׁפַּח דְּבָרֶךָ: יז גָּמַל עַל-עַבְדֶּךָ אֲחִיהָ וְאֲשַׁמְרָה דְּבָרֶךָ: יח גַּל-עֵינֵי וְאֲבִיטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתֶךָ: יט גַּר אֲנִכִּי בְּאֶרֶץ אֶל-תִּסְתֵּר

צריכה להיות גדולה וישרה במיוחד כדי שלא תתחיל הנפילה. ואם כן, אולי מאסו אותה הבונים בגלל כבדה, אבל דוקא הלהץ שהיא יוצרת מחזיק את כל האבנים שרצו בהם. ויתכן שזה מדוקדק במה שאמר שמאסו אותה הבונים בשלב הבניה שאז צריך להרים את כבדה אבל אחר שהיתה כבר אז היתה לראש פינה כי לאחר מעשה כשכבר אין את הקושי להעלותה כולם מסכימים שהיא האבן הנכונה.

¹⁰⁹ פרוש נוסף: יש ברכה מיוחדת למי שבא בשערים האלו כיון שבא בעולם לקרוא בו בשם ה'.

¹¹⁰ יש כאן לכאורה משל, ש"חג" הוא קרבן החג שמביאים, כמו שנאמר "ולא ילין חלב חגי עד בוקר", וכביכול תקשרו אותו עד שיובא דמו לקרנות המזבח. אמנם אינו כפשוטו, כי לא קושרים את הקרבן, אבל בעקידת יצחק כן קשרו אותו על ראש המזבח. וכן כל אדם צריך במדרגה העליונה לחשוב על עצמו, אלא שאמרו את זה ברמז כי לא כל אדם במדרגה לרצות את זה, כמו את מה שאמרנו עד עכשיו ש"למות לא נתנני".

¹¹¹ נראה שיש כאן הדרגה. "א-ל-ה" ויאר לנו" שה' הוא הכח הפועל במציאות ומאיר לנו אותה לראות אותו בתוכה, "א-ל-ה אתה ואודך" וכיון שראינו אותו במציאות הוא הכח הפועל דרכנו ועל זה נודה לו" ואחר כך "א-ל-הי ארוממך" כיון שכן מקבל עלי לעבדו ולרומם שמו בעולם.

מִמְנֵי מִצְוֹתֶיךָ: כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל-מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל-עֵת: כא גְּעַרְתָּ זָדִים
אֲרוּרִים הַשְּׂנִים מִמִּצְוֹתֶיךָ: כב גַּל מַעְלֵי חֲרָפָה וְכוּז פִּי עֲדַתְךָ נִצְרָתִי: כג גַּם
יִשְׁבוּ שָׂרִים בִּי נִדְבְּרוּ עִבְדֶּךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם-עֲדַתְךָ שַׁעֲשְׁעֵי אֲנָשִׁי עֲצָתִי:
כה דְּבַקָּה לְעַפְר נִפְשִׁי חֲיִנִי כַדְבָּרְךָ: כו דְּרַכֵּי סִפְרָתִי וְתַעֲנֵנִי לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
כז דְּרַךְ-פְּקוּדֶיךָ הִבִּינֵנִי וְאֲשִׁיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה לְיִמֵּנִי
כַדְבָּרְךָ: כט דְּרַךְ-שֹׁקֵר הִסֵּר מִמְּנֵי וְתוֹרַתְךָ חֲנֻנִי: ל דְּרַךְ-אֲמוּנָה בַחֲרָתִי
מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי בְעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל-תִּבְשִׁינִי: לב דְּרַךְ-מִצְוֹתֶיךָ אֲרוּץ
כִּי תִרְחִיב לִבִּי: לג הוֹרַנִי יְהוָה דְּרַךְ חֲקִיךָ וְאַצְרַנָּה עֵקֶב: לד הִבִּינֵנִי וְאַצְרַח
תוֹרַתְךָ וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל-לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנִתִיב מִצְוֹתֶיךָ כִּי-כוּ חֲפָצָתִי: לו הִט-
לִּבִּי אֶל-עֲדוֹתֶיךָ וְאֶל אֶל-בְּצַע: לו העֲבֵר עֵינֵי מִרְאוֹת שְׂוֹא בַדְרָכְךָ חֲיִנִי:
לח הִקֵּם לְעִבְדֶּךָ אִמְרָתְךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ: לט העֲבֵר חֲרָפָתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי כִּי
מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים: מ הִנֵּה תֵּאֱבָתִי לִפְקוּדֶיךָ בְּצַדִּיקְתֶּךָ חֲנֻנִי: מא וַיִּבְאֵנִי חֲסִדְךָ
יְהוָה וְתִשׁוּעָתְךָ כְּאִמְרָתְךָ: מב וְאַעֲנֶה חֲרָפִי דָבָר כִּי-בִטְחֹתִי בַדְבָרְךָ: מג וְאֶל-
תִּצְלַל מִפִּי דָבָר-אֱמֶת עַד-מָאֵד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ יִחְלָתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ תָּמִיד
לְעוֹלָם וָעֶד: מה וְאַתְּהִלְכָה בְּרַחֲבָה כִּי פִקְדֶיךָ דִּרְשָׁתִי: מו וְאַדְבַּרְהָה בְּעֲדַתְךָ
נִגְדַל מַלְכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ: מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשְׂאֵא-כִפִּי אֶל-
מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשִׁיחָה בַחֲקִיךָ: מט זָכַר-דָּבָר לְעִבְדֶּךָ עַל אֲשֶׁר
יִחְלָתֵנִי: נ זֹאת נִחְמַתִּי בְעֵנֵי כִּי אִמְרָתְךָ חֲנֻנִי: נא זָדִים הִלִּיצְנִי עַד-מָאֵד
מִתּוֹרַתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מְעוֹלָם | יְהוָה וְאַתְּנַחֵם: נג זְלַעֲפָה
אַחֲזַתֵּנִי מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרַתְךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹ-לֵי חֲקִיךָ בְּבֵית מְגוּרֵי: נה זָכַרְתִּי
בְּלִילָה שִׁמְךָ יְהוָה וְאַשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ: נו זֹאת הֵיטָה-לִּי כִּי פִקְדֶיךָ נִצְרָתִי:
נז חֲלָקִי יְהוָה אִמְרָתִי לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ: נח חֲלִיתִי פִּנְיָךָ בְּכָל-לֵב חֲנֻנִי כְּאִמְרָתְךָ:
נט חֲשַׁבְתִּי דְרַכֵּי וְאַשִׁיבָה רַגְלִי אֶל-עֲדַתְךָ: ס חֲשַׁתִּי וְלֹא תִתְמַהֲמַהֲתִי לְשֹׁמֵר
מִצְוֹתֶיךָ: סא חֲבַלִּי רְשָׁעִים עוֹדֵנִי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: סב חֲצוֹת-לִילָה אֶקוּם
לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטֵי צַדִּיקְךָ: סג חֲבַר אָנִי לְכָל-אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֵרֵי
פְּקוּדֶיךָ: סד חֲסִדְךָ יְהוָה מְלֹאָה תֵּאֲרֹץ חֲקִיךָ לְמַדְנִי: סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם-עִבְדֶּךָ
יְהוָה כַדְבָּרְךָ: סו טוֹב טַעַם וְרַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ הֵאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֲעִנֶה
אֲנִי שִׁגְגָה וְעִתָּה אִמְרָתְךָ שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב-אַתָּה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ: סט טָפְלוּ
עָלַי שֹׁקֵר זָדִים אֲנִי בְּכָל-לֵב | אֲצַר פְּקוּדֶיךָ: ע טָבַשׁ כַּחֲלָב לִבִּים אָנִי תוֹרַתְךָ
שַׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב-לִי כִּי-עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמַד חֲקִיךָ: עב טוֹב-לִי תוֹרַת-פִּיךָ
מֵאֲלֹפֵי זָהָב וְנָכְסָף: עג יִרְיָךָ עֲשׂוֹנִי וַיְכוּנְנוּנִי הִבִּינֵנִי וְאַלְמַדָּה מִצְוֹתֶיךָ:
עד יִרְאוּךָ וִירְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ כִּי לַדְבָרְךָ יִחְלָתִי: עה וְרַעַתִּי יְהוָה כִּי-צַדִּיק מִשְׁפָּטֶיךָ
וְאַמוּנָה עֲנִיתֵנִי: עו יְהִי-נָא חֲסִדְךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאִמְרָתְךָ לְעִבְדֶּךָ: עז יִבְאוּנִי רַחֲמֶיךָ
וְאַחִיחָה כִּי-תוֹרַתְךָ שַׁעֲשַׁעֵנִי: עח יִבְשׂוּ זָדִים כִּי-שֹׁקֵר עוֹתוֹנִי אָנִי אֲשִׁיחַ בְּפִקְדוֹתֶיךָ:
עט יִשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ (וִידְעוּ) וְיִדְעוּ עֲדַתְךָ: פ יְהִי-לִבִּי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא

ק"ט

אבוש: פא כַּלְתָּה לַתְּשׁוּעָתְךָ נַפְשִׁי לְדַבְרֶךָ יַחְלָתִי: פב כָּלוּ עֵינֵי לְאַמְרֶתְךָ
לְאמֹר מָתִי תִנְחַמְנִי: פג כִּי-הָיִיתִי כְּנֹאד בְּקִיטּוֹר חֲקִיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: פד כַּמֶּה יָמֵי-
עַבְדְּךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרַדְפִי מִשְׁפָּט: פה כְּרוּ-לִי זָדִים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא כְתוּבָתְךָ:
פו כֹּל-מִצְוֹתֶיךָ אֲמוּנָה שָׁקֵר רַדְפֹּנִי עֲזָרְנִי: פז כַּמַּעַט כָּלוּנִי בְּאַרְצָךָ וְאָנֹכִי לֹא-
עֲזַבְתִּי פְקוּדֶיךָ: פח כַּחֲסִדְךָ חִנֵּי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ: פט לְעוֹלָם יְהוָה דַּבְּרֶךָ
נֶצֶב בְּשָׁמַיִם: צ לְדָר וָדָר אֲמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד: צא לְמוֹשֶׁפֶטֶיךָ עֲמָדוֹ
הַיּוֹם כִּי הִפֵּל עֲבָדֶיךָ: צב לוֹלֵי תוֹרָתְךָ שַׁעֲשַׁעֵי אֹז אֲבָדְתִי בְּעֵגְוִי: צג לְעוֹלָם
לֹא-אֲשַׁכַּח פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִיַּיתִנִּי: צד לָךְ-אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי פְקוּדֶיךָ דְרָשְׁתִּי:
צה לִי קִנּוּי רְשָׁעִים לְאַבְדֵנִי עֲדֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֵן: צו לְכֹל תִּכְלָה רְאִיתִי קֶץ רַחֲמֶה
מִצְוֹתֶיךָ מֵאָד: צז מִה-אֶהְבֵּתִי תוֹרָתְךָ כֹּל-הַיּוֹם תִּיא שִׁיחֹתִי: צח מֵאִיבֵי תַחֲכַמְנִי
מִצְוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא-לִּי: צט מִכֹּל-מִלְמַדֵי הַשִּׁבְלֹתִי כִּי עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי:
ק מִזְכָּרִים אֲתַבּוֹנֵן כִּי פְקוּדֶיךָ נִצְרָתִי: קא מִכֹּל-אֶרֶח רַע כָּלֹאֲתִי רִנְוִי לְמַעַן
אֲשַׁמֵּר דַּבְּרֶךָ: קב מִמֹּשֶׁפֶטֶיךָ לֹא-סָרְתִי כִּי-אֶתָּה הוֹרַתִּנִּי: קג מִה-נִמְלָצוּ לְחַפֵּי
אֲמֶרְתְּךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי: קד מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֵן עַל-כֵּן שָׁנֵאתִי | כֹּל-אֶרֶח שָׁקֵר:
קה גֵּר-לְרִנְוִי דַּבְּרֶךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי: קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֵי צְדָקָה:
קז נַעֲנִיתִי עַד-מֵאֹד יְהוָה חֲנִנִי כַּדַּבְּרֶךָ: קח גִּדְּבוֹת פִּי רַצְה-נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ
לְמַדְנִי: קט נַפְשִׁי בִּכְפִי תִמִּיד וְתוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רְשָׁעִים פֶּח לִי
וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תַעֲיִתִי: קיא נִתְּלֵתִי עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם כִּי-שִׁשׁוֹן לִפִּי הִמָּה: קיב נִטִּיתִי
לְבִי לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ לְעוֹלָם עֲקָב: קיג סַעֲפִים שָׁנֵאתִי וְתוֹרָתְךָ אֶהְבֵּתִי: קיד סִתְרִי
וּמִנֵּי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ יַחְלָתִי: קטו סוּרוּ-מִמֵּנִי מֵרַעִים וְאַצְרָה מִצְוֹת אֱלֹהֵי:
קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמֶרְתְּךָ וְאַחֲרָה וְאֵל-תְּבִישְׁנִי מִשְׁבְּרִי: קיז סַעֲרֵנִי וְאוֹשַׁעַה וְאַשְׁעָה
בְּחֲקִיךָ תִמִּיד: קיח סְלִית כֹּל-שׁוֹנִים מִחֲקִיךָ כִּי-שָׁקֵר תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשִּׁבְתָּ
כֹּל-רֶשְׁעֵי-אֶרֶץ לְכֹן אֶהְבֵּתִי עֲדֹתֶיךָ: קכ סִמֵּר מִפְּחָדְךָ בְּשָׁרֵי וּמִמֹּשֶׁפֶטֶיךָ יִרְאַתִּי:
קכא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצָדֵק בֵּל-תַּנִּיחֵנִי לְעֲשָׂקִי: קכב עָרַב עַבְדְּךָ לְטוֹב אֵל-יַעֲשָׁקֵנִי
זָדִים: קכג עֵינֵי כָלוּ לִישׁוּעָתְךָ וּלְאַמְרַת צְדָקָה: קכד עֲשֶׂה עִם-עַבְדְּךָ כַּחֲסִדְךָ
וְחֲקִיךָ לְמַדְנִי: קכה עַבְדְּךָ-אֲנִי הִבִּינֵנִי וְאַדְעָה עֲדֹתֶיךָ: קכו עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה
הִפְּרוּ תוֹרָתְךָ: קכז עַל-כֵּן אֶהְבֵּתִי מִצְוֹתֶיךָ מִזֶּהָב וּמַפָּז: קכח עַל-כֵּן | כֹּל-פְּקוּדֵי
כֹּל יִשְׂרָאֵל כֹּל-אֶרֶח שָׁקֵר שָׁנֵאתִי: קכט פְּלֹאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל-כֵּן נִצְרַתֶם נַפְשֵׁי:
קל פֶּתַח דַּבְּרֶיךָ יָאִיר מִבּוֹן פְּתִיִּים: קלא פִּי-פַעֲרָתִי וְאַשְׁאַפָּה כִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יֶאֱבֹתִי:
קלב פְּנֵה-אֵלַי וְחַנּוּנִי כַּמִּשְׁפָּט לְאַהֲבֵי שִׁמְךָ: קלג פֶּעַמֵי הֶכֵן בְּאֲמֶרְתְּךָ וְאֵל-תִּשְׁלַט-
כִּי כֹל-אָנוּן: קלד פָּדַנִי מֵעֶשֶׂק אֲדָם וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פְּנִיךָ הָאֵר בְּעַבְדְּךָ
וְלִמְדֵנִי אֶת-חֲקִיךָ: קלו פִּלְגֵי-מִים יִרְדוּ עֵינֵי עַל לֹא-שָׁמְרוּ תוֹרָתְךָ: קלז צְדִיק
אֶתָּה יְהוָה וְיִשְׂרָאֵל מִשְׁפָּטֶיךָ: קלח צְוִיתָ צְדָק עֲדֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מֵאֹד: קלט צְמַתְתִּנִּי
קנֵאתִי כִּי-שָׁכַחוּ דַּבְּרֶיךָ צָרִי: קמ צְרוּפָה אֲמֶרְתְּךָ מֵאֹד וְעַבְדְּךָ אֶהְבָּה:
קמא צָעִיר אֲנִכִּי וְנִבְיָה פְּקוּדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קמב צְדָקָתְךָ צְדָק לְעוֹלָם וְתוֹרָתְךָ

אָמַת: קמג צר-ומצוק מצאוני מצותיה שעשעני: קמד צדק עדותיה לעולם הביני
 ואחיה: קמה קראתי בכל-לב ענני יהוה חקיה אצרה: קמו קראתיך הושיעני
 ואשמרה עדותיה: קמז קתמתי בנשף ואשועה (לדבריה) לדברך יחלתי:
 קמח קדמו עיני אשמרות לשית באמרתך: קמט קולי שמעה כחסדה יהוה
 כמשפטך חניני: קנ גרבו רדפי זמה מתורתך רחוק: קנא קרוב אתה יהוה וכל-
 מצותיה אמת: קנב קדם ידעתי מעדותך פי לעולם יסדתם: קנג ראה-עני
 וחלצני פי-תורתך לא שכחתי: קנד ריבה ריבי וגאלני לאמרתך חניני:
 קנה רחוק מרשעים ישועה פי-חקיה לא דרשו: קנו רחמיה רבים | יהוה
 כמשפטך חניני: קנז רבים רדפי וצרי מעדותיה לא נטיתי: קנח ראיתי בגדים
 ואתקוטטה אשר אמרתך לא שמרו: קנט ראה פי-פקודיה אהבתי יהוה כחסדה
 חניני: קס ראש-דברך אמת ולעולם כל-משפט צדקה: קסא שרים רדפוני חנם
 (ומדבריה) ומדברך פתח לבי: קסב שש אנכי על-אמרתך כמוצא שלל רב:
 קסג שקר שנאתי ואתעבה תורתך אהבתי: קסד שבע ביום הללתיך על משפטי
 צדקה: קסה שלום רב לאהבי תורתך ואין-למו מכשול: קסו שברתי לישועתך
 יהוה ומצותיה עשיתי: קסז שמרה נפשי עדותיה ואהבם מאד: קסח שמרתי
 פקודיה ועדותך פי כל-דרכי נגדה: קסט תקרב רנתי לפניך יהוה כדברך
 הביני: קע תבוא תחנתי לפניך כאמרתך תצילני: קעא תפענה שפתי תהלה פי
 תלמדי חקיה: קעב תען לשוני אמרתך פי כל-מצותיה צדק: קעג תחי-ידך
 לעזרני פי פקודיה בחרתי: קעד תאבתי לישועתך יהוה ותורתך שעשעני:
 קעה תחי-נפשי ותהללך ומשפטך יעזרני: קעו תעיתי כשה אבד בקש עבדך פי
 מצותיה לא שכחתי:

המזמור מדבר¹¹² על התורה מצדדים שונים. ומתאים לאמרו לכל דבר שצריך
 צורך אותיות שונות, וכן כשרוצים לבקש, להתפלל ולהודות על התורה, או
 להתחזק בקיום המצוות.

¹¹² המזמור בנוי על פי סדר הא' ב', כשלכל אות יש שמונה פסוקים. כולו מדבר על התורה, אולי משום
 שהתורה ניתנה בעשרים ושתיים אותיות והמזמור כנגדה. וכיון שכל אות עומדת בפני עצמה ואין כאן מהלך
 אחד רציף בכל המזמור, נראה שהוא אמור לשמש לבנייה של מילים על פי האותיות כמו שאנחנו משתמשים
 בו כיום. ובכל פסוק מופיע אחד מהכינויים הבאים לתורה: "תורה", "עדות", "דרך ה'", "פקודי ה'",
 "חוקים", "מצוות", "משפט", "דבר ה'", "אמרת ה'". פסוקים מ"ט, צ', קכ"ב יוצאים מן הכלל הזה, ויתכן
 ש"טוב" ו"אמונה" גם הם כינויים לתורה, ו"זכור דבר לעבדך" כמו "דבר ה'". ופרושם הכללי: "תורה" -
 כלל סדר העשיה של דבר מסויים כמו "תורת העולה", והתורה כולה היא כלל סדר העשיה של הנהגת האדם
 בעולם. "מצוות" - ציוויים מעשיים. "משפט" - מקרה שבו צריך לברור בין כמה אפשרויות, והתורה
 מגדירה מה האפשרות הנכונה בכל מקרה. וכשה' עושה דין גם כן נקרא משפט. "חוק" - כללים שה' חקק
 וקבע במציאות, ואף שכל התורה כך, אנחנו רואים את זה בעיקר במצוות שאיננו מבינים את טעמם אלא רק
 את מה שה' קבע בזה כלל. "עדות" - מצוות וסיפורים שנועדו שנוכרו את הניסים, ושאר ענינים, שצריך
 להעיד עליהם. "פקודים" - מה שה' הפקיד אותנו עליו שיהיה תחת אחריותנו, ובכלל זה מצוות דרבנן

קִיט

אֵל הַדֶּרֶךְ לְהַגִּיעַ לְשִׁמְרַת כָּל הַתּוֹרָה וְלִהְיֶה שְׂמֵחַ ה'

א יציבים יהיו בעולם אותם ששלמים בדרך ה' והולכים רק בה¹¹³ אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי-דֶרֶךְ
 שהולכים בה על פי התורה שהורה לנו ה' איך להתנהג בכל דבר הַהֲלָכִים בְּתוֹרַת ה'¹¹⁴:
 ב וכדי להגיע למדרגה הזו, בשלב הראשון, יציבים יהיו אלו ששומרים בליבם את סיפורי
 התורה על ההשגחה והניסים אֲשֶׁרִי נִצְרִי עֲדָתִי שהם יחפשו את ה' בעולם בכל רצונם, כי
 רוצים שיצילם מצרותיהם¹¹⁵ בְּכָל-לֵב יִדְרֹשׁוּהוּ: וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן אֵינָם עוֹשִׂים מַעֲשֵׂיהֶם לְפִי הַרְוּחַ
 הַאִישִׁי, אלא לפי הבנתם מה רצון ה' אֶף לֹא-פָעֵלוּ עוֹלָה כִּי מִנְסִים לִלְכַת בְּדַרְכֵי ה' כִּי
 להיות ראויים להשגחתו עליהם¹¹⁶ בְּדֶרֶךְ הַלְכוֹ: וְאִמְנָם אֶתְּהָ צִוִּית בְּתוֹרָה אֶת כָּל
 המצוות, שנהיה מופקדים על עשייתם, ולא נלך רק לפי מה שנראה לנו נכון ומובן לנו אֶתְּהָ
 צִוִּיתָהּ פְּקֻדָּיךָ וְלָכֵן הֵם צָרִיכִים לְשִׁמּוֹר עַל כָּל הַמְצְוֹת וְאֵת הַסִּיּוּגִים הַמְרַחֲקִים מֵהַעֲבֵרָה¹¹⁷
 לְשִׁמּוֹר מְאֹד: ה ולכן אייחל ואקווה שדרכי חיי יהיו מבוססים כרצונך אֶחָלִי יִכְנֹן דְּרָכֵי שְׂאֵז
 יהיו מתאימים גם לשמירת המצוות שאין להם טעם ידוע, כיון שאחרת קשה לשמור עליהם
 לְשִׁמּוֹר חֻקֶּיךָ: וְשֶׁרָק אֵז אֶקִּיִּים אֶת כָּל הַמְצְוֹת כּוֹלֵךְ וְלֹא אֶתְבִּיֵּשׁ אֵז לֹא-אֲבוֹשׁ כְּשֶׁאֲבַחֵר
 להסתכל על כלל המצוות, שכוללות גם כאלו בלי טעם ידוע¹¹⁸ בְּהִבְטִי אֶל-כָּל-מְצֻוֹתֶיךָ:
 וְכִיּוֹן שֶׁדַּרְכֵי נִכְוֹנֹת אֲזַכֶּה לְרַצּוֹן יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁנֵי יִצְרִי וְאוֹכֵל לְהוֹדוֹת אוֹדֶךָ בִּישׁוֹר לְכָב כְּשֶׁאֲלַמַּד
 את המשפטים, שאתה מכוון מה לעשות בכל מצב, שהם צודקים ונכונים¹¹⁹ בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶי
 צְדָקָךָ: ה וכיון שכן אשמור גם את החוקים כמו כל התורה ואהיה מההולכים בתורת ה' אֶת-

שתפקידנו לתקן. "דרך ה'" - מה שה' לא ציוה בפרוש אלא כך הדרך הכללית שרוצה שנתנהג בה, כמו
 מידות, הנהגות וסידור החיים. "דבר ה'" - עצם מה שה' דיבר איתנו. "אמרת ה'" - התוכן של מה שה' אמר
 לנו.

¹¹³ פרוש נוסף: יציבים יהיו אלו שהולכים בתורה רק למען ה' בשלמות ולא למען התועלת, שהם ילכו בה
 תמיד גם אם לא רואים את התועלת.

¹¹⁴ מזכיר את תחילת מזמור א': "אשרי האיש... כי אם בתורת ה' חפצו".

¹¹⁵ פרוש נוסף: כיון שאמונתם מבוססת על עדות ה' ולא על חקירה שכלית יחפשוהו בכל ליבם ואין להם את
 הספק שבא תמיד עם החקירה השכלית שאז ליבו אינו שלם.

¹¹⁶ פרוש נוסף: "אף לא פעלו עולה" מצוות לא תעשה, "בדרכיו הלכו" מצוות עשה.

פרוש נוסף: ראו בספורי התורה מה קורה למי שפועל עוולה ולהפך מה קורה למי שהולך בדרכי ה' ולכן
 עשו כך.

עד כאן אינה פניה אל ה' כמו שאר פסוקי מזמור קי"ט, אלא אמירה עקרונית ולא משתנה. ומכאן מתחיל
 לבקש ולפנות אל ה'. וכן הוא גם בכל ספר תהילים שמזמור א' "אשרי האיש" אינו פניה אל ה' אלא אמירה
 עקרונית.

¹¹⁷ פרוש נוסף: אתה הפקדת אותנו לתקן מצוות דרבנן וסייגים כדי לשמור מאוד את המצוות וזו הדרך
 המובילה שיכונן דרכי לשמור חוקיך.

¹¹⁸ פרוש נוסף: דווקא אם דרכי חיי מתאימות לשמירת התורה והמצוות אז יוכל לשמור את כל הפרטים
 הרבים שלהם כי כולם מתאימים לו אבל אם לא מתאימות למצוות אז אי אפשר שיצליח לשמור על הכל, ואז
 או שידאג שלא לשים לב לכל הפרטים, כמו שעושים רוב האנשים שמתקשים בשמירת התורה, ויהיה שוגג,
 או ישישים לב לכל הפרטים ויתבייש כי אינו מצליח לעמוד בהם. אבל מי שדרכי חיי מכוונות לשמירת
 התורה, כמו למשל שחי בין יהודים ובהכרה ששומרת שבת והורגל בזה מנעוריו, אז יוכל להסתכל בכל
 הפרטים ולא להתבייש.

¹¹⁹ כי מי שלבבו אינו ישר, היצר הרע מטה את צורת החשיבה שלו ומשפטי ה' נראים לו תמוהים.

חֲקִידָא אֲשֶׁמֶר ולכן לא תעזוב אותי מלשמור עלי, ולהשגיח עלי גם בדברים שבדרך כלל לא מושגחים בהם, ואהיה יציב בעולםם¹²⁰ **אַל-תַּעֲזֹבֵנִי עַד-מָאֵד:**

ב הדרך לזכות לתורה

מה יעשה אדם מתחילת דרכו בתורה, כדי לזכך את דרכו הפרטית שתתאים לדרכי ה' **בְּמָה יִזְכֶּה-נַעַר אֶת-אָרְחוֹ** ובכך ישמור אותה שתתאים למה שאמרת שצריך לעשות¹²¹ **לְשֹׁמֵר דְּרָבְרָךְ:** במה שאני מחפש אותך בכל רצוני, לראות שלא טעיתי באיזה דבר **בְּכָל-לְבִי דְרִשְׁתִּיךָ** ולכן מעצמי לא אטעה מחוסר דעת, רק צריך שלא תביא אותי לידי טעות¹²² **אַל-תִּשְׁגֵּנִי מִמְצֻתֶיךָ:** יא ובעומק רצוני שמתי, כדבר שאינו נתון לוויכוח, את הרצון לעשות מה שאתה אומר בין אם אני מבין ובין אם לא **בְּלִבִּי צַפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ** שעל ידי זה לא אטעה ללכת אחרי קוצר דעתי, ויהיה רצוני מיושר עם רצונך **לְמַעַן לֹא אֲחַטָּא-לְךָ:** יב וכיון שאתה מופיע בעולם עוד ועוד¹²³ **בְּרוּךְ אַתָּה ה'** תלמד אותי ברוח הקודש את רצונך, גם בחוקים שאין אדם מבין את טעמם מעצמו **לְמַדְנִי חֲקִידָא:** יג וכיון שנתת את התורה בפיר, אני נדמה לך ומוציא את דברי התורה בשפתי **בְּשִׁפְתֵי סַפְרֹתִי** ובמיוחד בחלק המשפט, שצריך לנסח אותו לגבי כל מקרה פרטי, ולהורות את הדין לאחרים **כָּל מִשְׁפָּטֵי-כִּיֶּיךָ:** יד ושמחתי במה שאני הולך בדרך המובילה למעשים הגדולים שספרת לנו עליהם בתורה והם השלמות האמיתית שלי [במזמור זה, בכל מקום שהמילה עדות כתובה ב-ו', קוראים את ה-ו' כעיצור. כגון 'עדוות'] **בְּדָרְךָ עֲדוּתֶיךָ שְׁשִׁיתִי** באותה מידה שאדם שמח על כל הרכוש והכסף שיכול לרצות, ולכן הדברים האלו לא יטו אותי מהדרך **פַּעַל כָּל-הַנוֹן:** טו ואדבר תמיד לתקן מצוות דרבנן שהפקדת אותנו עליהם **בְּפִקְדֵיךָ אֲשִׁיחָה** ואבין לעומק את הדרכים המסוימות, שאתה רוצה שנלך בהם בכל דור ומצב, ולפי זה אתקן אותם¹²⁴ **וְאֶבְיֹטָה אֶרְחֹתֶיךָ:** טז ובמצוות שאיני יודע את טעמם אפנה אליהם שוב ושוב לחזור עליהם **בְּחֻקֶיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע** כדי שלא ישכחו ממני מחמת שטעמם אינו מובן לי¹²⁵ **לֹא אֲשַׁכַּח דְּבָרְךָ:**

ג מה צריך שה' יעשה בשבילי כדי שיוכל לשמור את התורה

¹²⁰ ואמר "עד מאוד" ולא מאוד בכלל, כי לפעמים ה' מראה עצמו כעוזב את הצדיק כדי ליישר אותו אלא שזה לטובתו.

¹²¹ פרוש נוסף: יזכה את אורחו שתהיה בכיוון חיובי כלומר 'עשה' ולשמור כדברך שלא יגיע למצב שלילי כלומר 'לא תעשה'.

פרוש נוסף: רמז לדין חינוך, שבמה יזכה נער לפני שחייב במצות את דרכו שהולך בה עד שזיקוק? בכך שכבר אז ישמור לעשות כמו דברך למחוייבים.

¹²² פרוש נוסף: כבר הפשתי אותך בכל רצוני כמו שאמר "בכל לב ידרשוהו" אלא שצריך שתעזור לי שלא לסמוך על שכלי מרוב הדרישה ולשגות במצוות לבטל איזה מצוה.

¹²³ כאן מתאים גם לפרש "ברוך" כמקור הברכות, ולא מדובר בהטיה של פעול אלא במקור, וכמו שחייבים לומר ב"ג מידות רחמים "א-ל רחום וחנון" שלא יתכן לומר שמרחמים עליו וחוננים אותו אלא הוא מקור הרחמים והחנינה.

¹²⁴ פרוש נוסף: אני מדבר תמיד במצוות המעשיות שהפקדת אותנו עליהם לעשותן ודרכן לומד מהן דרכיך שרצית שנלך בהן בעולם.

¹²⁵ ואם כן יש לנו כאן כמה דרכים לזכות לתורה על ידם: חשבון נפש לבדוק שאינו שוגה, יישור הרצון לפי רצון ה', רוח הקודש הבאה בעקבותיהם כי לא הכל אפשר שנדע מעצמנו, הוצאה בפה, שמחה בתורה, ישור הדרכים על פי מצות דרבנן, שינון.

קִיט

יִּהְיֶה קוֹדֵם לְכָל צָרִיךְ שֶׁתֵּתֶן לִי מִתְּנַת חַיִּים, אֶת הַחַיִּים עִצְמָם, שֶׁהֵם מִתְּנָה שֶׁמְחַיֶּיבֶת תְּגוּבָה גְּמֹל עַל-עֲבֹדְךָ אַחֲיָהּ וְאִזּוֹ אֲשַׁמּוֹר דְּבָרְךָ כִּתְּגוּבָה, וְיִהְיֶה לִי חַיִּים לְשִׁמּוֹר בֵּהֶם אֶת דְּבָרְךָ וְאֲשַׁמְרָה דְּבָרְךָ: יִי וְגִלָּה אֶת עֵינַי, שְׂאוּכַל לְרֹאוֹת אֶת הַדְּבָרִים הַנִּסְתָּרִים שֶׁבְּתוֹרָה, שְׂאִין אָדָם מִבֵּין אוֹתָם מֵעִצְמוֹ גַּל-עֵינַי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ: יִי וְמוֹעֵט יָמֵי בָּאָרֶץ וְלֹא אוֹכַל לִבְדִּי לְהַבִּין אֶת כָּל הַמִּצְוֹת וְדַרְכֵי ה' גַּר אֲנִכִּי בָּאָרֶץ וְלֹכֵן תֵּן לִי אֶת הַכֹּלִים לְדַעַת מֵהַ מִצְוֹת. לְמַשֵּׁל שִׁחַנְכּוֹ אוֹתִי בְּנִעוּרֵי וְשֶׁאֲגַדֵּל בֵּין יְהוּדִים¹²⁶ אֶל-תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצְוֹתֶיךָ: כֹּ וְתִשְׁבֵּר אֶת קְלִיפוֹת הַנֶּפֶשׁ¹²⁷ שֶׁלֹּא תִתְּאוּוּ לְחוֹמְרוֹת גְּרִסָּה נִפְשֵׁי לְתַאֲבָה אֲלֵא תִתְּאוּוּ אֶל הַמִּשְׁפָּט שֶׁאֲתָה עוֹשֶׂה בְּעוֹלָם, גַּם בְּזִמְן שֶׁזֶה קִשָּׁה לֵה מִבְּחִינָה חוֹמְרִית אֶל-מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל-עֵת: כֹּ וְהִרְחַקְתָּ וְעִצְרָת אֶת אֱלוֹ שְׁהוֹלְכִים לְפִי טוֹבֶת עִצְמָם, בְּמֵה שְׁנַתָּת בֵּהֶם קִלְלָה לְבִסוּף גְּעָרָת זְדִים אֲרוּרִים כִּיּוֹן שֶׁלֹּא אֲכַפֵּת לָהֶם לְטַעוֹת¹²⁸ וְלֹא לְלַכֵּת בְּמִצְוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה רֵאִיתִי אֶת סוֹפֵם וְיָדַעְתִּי לְהַזְהֵר מִדְּרָכָם הַשְּׂגִיִּים מִמִּצְוֹתֶיךָ: כֹּ וְכִיּוֹן שֶׁקִּלְלַת אוֹתָם לְבִסוּף, הוֹרַדְתָּ מִמֶּנִּי אֶת הַחֲרָפָה וְהַבּוֹז שֶׁהִפְגִּינוּ כִּלְפֵי גַל מַעֲלֵי הַרְפָּה וְבוֹזוּ עַל מֵה שֶׁרָאוּ שְׂאֵנִי שׁוֹמֵר בְּלִיבִי אֶת סְפוּרֵי הַתּוֹרָה וּמִתְּנַהֵג לְפִי דְרָכָם, וְעַכְשֵׁיו רֹאִים שֶׁצַּדִּיקִי וְאֲתָה מְשַׁלֵּם לְרַשְׁעִים כְּרַשְׁעָתָם כִּי עֲדֹתֶיךָ נִצְרָתִי: כֹּ אֲמַנֵּם גַּם כְּשֶׁעוֹד לֹא הִרְחַקְתָּ אוֹתָם, לֹא הִתְבַּיִשְׁתִּי בְּשִׁמִּירַת הַתּוֹרָה, וְגַם אִם מִדְּבָרִים עַלֵי שְׂרִים חֲשׁוּבִים בְּאוֹפֵן קְבוּעַ לְלַעוֹג לִי גַם יִשְׁבּוּ שְׂרִים בִּי נִדְבָרוּ אֲמַשִּׁיךְ לְדַבֵּר תְּמִיד בְּתוֹרָה, וְגַם בְּחֶלֶק הַחוֹקִים שְׂאִין לָהֶם טַעַם מוֹבּוֹ, אִף שֶׁעַל זֶה צוֹחֲקִים יוֹתֵר מֵהַכֵּל עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בְּחֻקֶיךָ: כֹּ וְגַם בְּעִנְיַי הַמְּדִינִיּוֹת לֹא נוֹהֵג כְּשִׂרִים הָאֵל, אֲלֵא חוֹזֵר שׁוֹב וְשׁוֹב לְסִיפּוּרֵי הַתּוֹרָה גַּם-עֲדֹתֶיךָ שֶׁעֲשִׂי כִּי עַל פִּיהֶם אֲנִי יוֹדַע אִיךָ נִכּוֹן לְהִתְנַהֵג בְּעוֹלָם אֲנִשִּׁי עֲצָתִי:

ד

הַתְּהִלִּיךְ שֶׁהָאֵדָם עוֹבֵר מֵהִיוֹתוֹ חוֹמְרִי עַד שֶׁדַּבֵּק בְּמִצְוֹת ה'¹²⁹

כֹּ בְּאוֹפֵן טַבְעִי נִפְשֵׁי קְשׁוּרָה לְחוֹמְרוֹת כִּבְר מִלִּידְתָּהּ דְּבָקָה לְעַפְרֵי נִפְשֵׁי אֲבַל אֲתָה תֵּתֶן לָהּ חַיִּים לְמִרוֹת זֹאת, מִצַּד דְּבָרְךָ שֶׁבּוֹ נִבְרָאָה, גַּם בְּלִי זְכוּת, עַד שֶׁתִּלְמַד לְדַבּוֹק בְּךָ חֲיִנִּי בְּדְבָרְךָ: כֹּ וְכִיּוֹן שְׂאֵנִי רוֹצֵה לְהַשְׁתַּנּוֹת, מִתּוֹדָה עַל דְּרָכֵי הַרְעִים וּמוֹדַע אֲלֵיהֶם, וְאֲתָה מַעֲנֶה אוֹתִי בִּיסוּרִים לְעוֹזֵר לִי לְעוֹזֵב אוֹתָם¹³⁰ דְּרָכֵי סִפְרָתִי וְתַעֲנֵנִי וְעַל יְדֵי זֶה גּוֹרֵם לִי לְשִׁים לֵב שִׁשׁ בְּתוֹרָה דְּרָכֵי חַיִּים אַחֲרוֹת, אִף שְׂאִינֵן בְּנוֹיוֹת עַל הַהִגְיוֹן הַחוֹמְרִי הַפְּשׁוּט לְמִדְּנֵי חֻקֶיךָ: כֹּ וְאִזּוֹ אֲתָה עוֹזֵר לִי לְהַבִּין אֶת דְּרָךְ הַמַּעֲשִׂים שֶׁעֲלֵיהֶם אֲנַחֲנוּ מוֹפְקָדִים, שֶׁזֶה עֵינֵן פְּשׁוּט יַחֲסִית דְּרָךְ-פְּקוּדֶיךָ הַבִּינֵנִי וְטַעַם הַמִּצְוֹת שֶׁמוֹפְלָא וְנַעֲלָם מֵהַבְּנֵתִי, אֲדַבֵּר בּוֹ תְּמִיד לְנִסּוֹת לְהַבִּין אוֹתוֹ¹³¹ וְאֲשִׁיחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כֹּ וְאִזּוֹ רֹאֵה נִפְשֵׁי כִּמֵּה הִיא רְחוּקָה מִדְּרָכֶיךָ, וּמוֹרִידָה דְּמַעוֹת מִצַּעֲרָה¹³² דְּלִפְנֵי נִפְשֵׁי מִתְּנֶה וְלְמִרוֹת שְׁעוֹד לֹא הִגַּעְתִּי לְמִטְרָה, תֵּתֶן לִי אֲרַכָּה, וְתִמְשִׁיךְ לְקִיִּים אוֹתִי בְּמִצְאוֹת כִּמוֹ שֶׁאֲמַרְתָּ בִּי"ג מִיְדוֹת רַחֲמִים קְיָמִנִי בְּדְבָרְךָ: כֹּ וְאֲתָה

¹²⁶ פְּרוּשׁ נוֹסֵף: אֲנִי גַר כִּאֵן וְעִיקָר מִקוּמֵי בְּעוֹלָם הָבָא וְלֹכֵן צָרִיךְ שֶׁאֲדַע אֶת הַמִּצְוֹת שֶׁעַל יְדֵן אֲגִיעַ לְשֵׁם.

¹²⁷ "גֵּרִם" הוּא שׁוֹרֵשׁ מֵאוֹד נְדִיר בְּתנ"ךְ. וְפִרְשֵׁתִי כִּמוֹ "גֵּרֵשׁ כְּרַמְל" כְּלוֹמֵר שֶׁהוּא שְׁבוּר לְחִתְכוּת, אוֹ מְפוֹרָק מִקְלִיפְתּוֹ.

¹²⁸ "לְשִׁגוֹת" פְּרוּשׁוֹ לְטַעוֹת, בִּידְעָה שְׂאוּלִי אֲנִי טוֹעָה עַכְשֵׁיו, וְ"לְשִׁגוֹג" פְּרוּשׁוֹ טַעוֹת בְּאוֹפֵן מְלֵא, שֶׁעַל זֶה מוֹרָה כְּפִילַת הָאוֹת בְּשׁוֹרֵשׁ, כְּלוֹמֵר שֶׁכֵּלֵל לֹא יוֹדַע שְׂאוּלִי טוֹעָה.

¹²⁹ וּמְבוֹסֵס עַל הַמִּילָה "דִּרְךְ".

¹³⁰ פְּרוּשׁ נוֹסֵף: וְעֵנִית לִי לְקַבֵּל אוֹתִי בְּתִשׁוּבָה.

¹³¹ כְּעֵנִין נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע שֶׁאֵת הַמִּצְוֹת הַמַּעֲשִׂיּוֹת קֵל יַחֲסִית לְהַבִּין אִיךָ לְבַצֵּעַ, וּבְטַעֲמֵיהֶם אֲפֻשֵׁר לְעַסּוֹק וּלְנִסּוֹת לְהַבִּין יוֹתֵר.

¹³² כִּי הַשְּׁכַל יִכּוֹל לְהַבִּין מֵהָר אֶת דְּרָךְ הַמִּצְוֹת אֲבַל לְנַפְשׁ לּוֹקֵחַ זִמְן לְהַשְׁתַּנּוֹת וְלֹכֵן נּוֹצֵרֶת מִרִירוֹת מֵהַפְּרֵשׁ בֵּין יָדַעַת הַשְּׁכַל לְמוֹכְנוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְלֹכֵן גַּם צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ שִׁיקִיִּים אוֹתוֹ כִּי קוֹדֵם הִיָּה שׁוֹגֵג וְעַכְשֵׁיו כְּשֶׁהַבִּין יִכּוֹל לְהִיוֹת מְזִיד, אֲלֵא שֶׁהוּא בְּכִיּוֹן שֶׁל הַתְּקַדְמוֹת.

תעזור לי מצידך, בין להרחיק ממני לגמרי את דרכי השקר של העולם, גם על ידי יסורים **דָּרָךְ-שֶׁקֶר הַסּוֹר מִמֶּנִּי** ובין שתתן לי הבנה בתורתך, במתנת חינוך על ידי רוח הקודש¹³³ **וְתוֹרַתְךָ חֲנֻנִי**: לוואני בוחר ללכת בדרך, המבוססת על מה שאני סומך על ה', שעושה את הדבר הטוב והנכון **דָּרָךְ-אֱמוּנָה בְּחַרְתִּי** והתייחסתי למשפט שאתה עושה בי, כדבר הראוי לי והשווה למעשי¹³⁴ **מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיִּתִי**: לא אמנם כיון שכבר איני דבק בעפר אלא בדרכיך שלימדת אותנו בתורה **דְּבַקְתִּי בְעֲדוֹתֶיךָ** לכן אל תבייש אותי כשאצטרך ישועה ועזרה, שגם אותי תושיע כמו שלימדת אותנו בספורי התורה, והיסורים יהיו רק לפי המידה הדרושה ה' **אֶל-תְּבִישָׁנִי**: לוואז אוכל לרוץ בקלות ומהירות בדרך המצוות **דָּרָךְ-מִצְוֹתֶיךָ אֲרוּץ** כי תעזור לי, שרצוני יהיה רחב מהרגיל באדם החומרי, ויהיה לפי רצונך, ולכן המצוות יתאימו לי **כִּי תִרְחִיב לִבִּי**:

ה הדרך שיעזור ה' לאדם לרצות את דרך התורה ברצון פנימי¹³⁵.

ל: קודם לכל הראה לי את דרך התורה אף שעדיין אינה מובנת לי **הוֹרֵנִי ה' דָּרָךְ חֲקִיךָ** ואשמור אותה בשביל השכר אף שאינני מבין¹³⁶ **וְאֶצְרְנָה עֵקֶב**: לוואז תעזור לי גם להבין את התורה **הַבִּינֵנִי** ואשים לב תמיד, איך צריך להתנהג בכל מצב חדש, שלא אשכח מה רצון התורה בו מחוסר הבנה **וְאֶצְרְנָה תוֹרַתְךָ** ומה שבא לידי לקיים¹³⁷ אעשה בכל רצוני כיון שנובע מהבנה **וְאֶשְׁמְרָנָה בְּכָל-לֵב**: לווכיון שאבין, תראה לי שהדרך הקבועה של עשיית המצוות **הַדְרִיכֵנִי בְּנִתִּיב מִצְוֹתֶיךָ** היא הדבר שחפשתי ברצוני המעשי והם הדרך להתקרב אליך¹³⁸ **כִּי-בֹו חֲפָצְתִּי**: לווכדי שלא אסור ממנה תעזור לרצוני לחשוק בספורי התורה והבטחותיה **הַט-לִבִּי אֶל-עֲדוֹתֶיךָ** ותגביל את נטיתה אל הרווח שאפשר לקבל בעולם הזה **וְאֶל-בָּצַע**: לווכיון שיטה ליבי לתורה, גם עיני לא יסתכלו ויתורו אחרי דברים שאין בהם אמת, בעולם השקר החומרי, ולא יטעו בהם **הַעֲבֵר עֵינֵי מִרְאוֹת שֹׁאָא** וכל חיי יהיו מוקדשים לדרכי ה' לפי רצוני **בְּדְרָכְךָ חֲנִינִי**: לוותקים לי לעולם הבא את השכר שאמרת שתתן **הַקָּס לְעֲבָדְךָ אֱמַרְתָּךָ** שנובע מהיראה אליך **אֲשֶׁר לִינְרְאָתְךָ**: לוואת חרפת המעשים הרעים שעשיתי, תעביר בעולם הזה, גם אם על ידי יסורים **הַעֲבֵר חֲרַפְתִּי** כי אני מפחד מתוצאתם בעולם הבא **וְיִגְרַתִּי** וזה כיון שהמשפט שאתה עושה בי הוא לטובת¹³⁹ **כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים**: לווכיון שאחר כל אלו, אני מתאוה לעשות את מה שאני מופקד עליו בעולם הַנֶּה **תֵּאבְּתִי לִפְקֻדֶיךָ** תחייה אותי גם בעולם הזה, מצד האמת והנכון, ולא רק בחסד, כי אני פועל בו בשבילך **בְּצִדְקָתְךָ חֲנִינִי**:

¹³³ פרוש נוסף: כיון שתסיר ממני דרך שקר אהיה זכאי לקבל רוח הקודש.

¹³⁴ פרוש נוסף: בחרתי מול דרך השקר בדרך שאתה ציוית ואני מאמין בך שזו הדרך הנכונה אף שלא מבין הכל, ושייויתי משפטיך כאילו הם מתאימים לי כבר ועשיתי אותם מרצון.

¹³⁵ ומבוסס על ה' של הפעיל, כלומר איך ה' יפעיל אותי כדי שאשמור את התורה.

¹³⁶ ויעקב' רומז לשכר כמו שאמר במזמור יט: "הַנְּחַמְדִּים מְזַהֵב וּמְפַזֵּב רַב וּמְתוּקִים מְדַבֵּשׁ וְנִפְתַּח צוּפִים: גַּם עֲבָדְךָ נִזְהָר בְּקֶהֱם בְּשִׁמְרָם עֲקֵב רַב". וכן "וְהִיָּה עֲקֵב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה... וְאֶהְבֶּךָ וּבְרָכְךָ וְהִרְבֶּךָ" (דברים ז, יב).

¹³⁷ "לשמור" פרושו להגן על דבר קיים שלא ינזק, ו"לנצור" זה לשמור דבר עד שתהיה התפתחות בו.

¹³⁸ פרוש נוסף: אני חפץ ללכת בדרך הקבועה של המצוות אבל צריך עזרה שהדרך הפרטית שלי תתאים לזה ולזה צריך הכוונה שלך כי הבא ליטרה מסייעין אותו.

¹³⁹ פרוש נוסף: כין שאני הולך בדרכיך תעביר את חרפת העוונות הישנים שעשיתי בלי יסורים, כי אני מפחד מהיסורים שיהיו, שהרי המשפט שלך נועד לעשות אותנו טובים יותר ולא לנקמה, ואני כבר טוב יותר גם בלי היסורים.

קִיט

הַקִּשְׁר הַפְּנִימִי לַתּוֹרָה שֶׁנוֹצֵר בְּעַקְבוֹת הַיְשׁוּעָה¹⁴⁰

מֵאֵל וְאַחַר שֶׁאֵהִיָּה מֵתְאוּוֹה לַמְצוּוֹתֶיךָ, יִבּוֹאוּ לִי הַחֲסִדִים שֶׁלְךָ בְּעוֹלָם הַזֶּה וַיִּבְאַנִּי חֶסֶדְךָ ה' שְׁתוֹשִׁיעַ אוֹתִי מִכָּל צָרָה, כְּמוֹ שֶׁאִמְרַת שֶׁתְּצִיל אֶת יִרְאִיךָ תִּשְׁוִעַתְךָ כְּאִמְרַתְךָ: מִיָּד וְלִכְן כִּבְר בְּזִמְנָן הַצָּרָה אוֹכֵל לַעֲנוֹת לְמִי שֶׁמְחַרֵּף אוֹתִי וְאֶעֱנֶה חֶרְפִּי דְבָר כִּי אֲנִי יוֹדֵעַ כִּבְר בְּזִמְנָן הַצָּרָה, שֶׁדְּבַרְךָ הַטוֹב יִבּוֹא בְּסוֹפוֹ שֶׁל דְּבַר **כִּי-בְטַחְתִּי בְּדְבָרְךָ**: מִיָּד וְכֹל מֵה שֶׁאוֹמֵר לוֹ אֲכֵן יִקְרָה, כִּי לֹא תִצְטָרַךְ לִמְנוּעַ מִמֶּנִּי מִלְּדַעַת אֶת הָאִמְתּוֹ וְאֶל-תִּצְלַל מִפִּי דְבַר-אֱמֶת עַד-מֵאֵד כִּיּוֹן שֶׁאֲנִי שׂוֹאֵף בְּכָל זֶה לְהִתְקִיּוּמוֹת מִשְׁפָּטֶיךָ בְּעוֹלָם, לֹא לִמְעַן עֲצָמִי¹⁴¹ **כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ יִחְלַתִּי**: מִיָּד וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן אֲשַׁמּוֹר אֶת הַתּוֹרָה בְּכָל עֵת, וְגַם בְּזִמְנִים קִשְׁיִים, כִּי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא חַיִּי גַם בְּעוֹלָם הַזֶּה וְאֶשְׁמְרָה תּוֹרַתְךָ תְּמִיד בְּדֶרֶךְ שֶׁתֵּתָאִים לְעוֹלָם הַבָּא, כִּי אֲנִי מִחְפֵּשׁ אֶת רְצוֹנְךָ בְּעוֹלָם לְעוֹלָם וְעַד: מִיָּד וְלֹא אֲצִטְרַךְ צְרוֹת אֲלֵא אוֹכֵל לִלְכַת בְּרַחְבוֹת¹⁴² וְאֶתְהַלְכָה בְּרַחְבָּהּ כִּי אֲנִי מִחְפֵּשׁ כָּל הַזִּמְנָן מֵה אֲנִי מוֹפְקֵד עֲלָיו, גַּם בְּלִי צְרוֹת¹⁴³ **כִּי פִקְדֶיךָ דְרִשְׁתִּי**: מִיָּד וְכִיּוֹן שֶׁאַתָּה מְצִיל אוֹתִי, אֲדַבֵּר מוֹל מַלְכֵי הָאוֹמוֹת, בְּסִיפּוֹרֵי הַתּוֹרָה וּבְדַרְכֵי ה' וְנִסִּיּוֹ בְּעוֹלָם וְאֶדְבָּרָה בְּעֵדֶיךָ נִגְדַּת מַלְכִּים וְכִשְׁאֲצִטְרַךְ לִנְסֵל אֶתְבִּישׁ מֵהֶם, כִּי תְצִיל אוֹתִי כְּפִי עֲדוּתֶיךָ, כִּי אֲנִי מֵתְאִים לְרַצוֹנְךָ וְלֹא אֲבוֹשׁ: מִיָּד וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן אוֹהֵב אֶת הַמְצוּוֹת בְּאוֹפֵן פְּנִימִי, כִּי הֵם טוֹבוֹת לִי, וְאֶתְעַסֵּק בְּהֵם כָּל הַזִּמְנָן וְאֶשְׁתַּעֲשַׂע בְּמִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מִיָּד וְגַם תְּפִילוֹתַי אֲלֶיךָ לֹא יִהְיוּ עַל עֲנִינִים חוֹמְרִים, אֲלֵא שֶׁתְּעוֹזֵר לִי בְּקִיּוֹם הַמְצוּוֹת, שֶׁהֵם מֵה שֶׁאֲנִי אוֹהֵב בְּעוֹלָם¹⁴⁴ וְאֶשֶׂא-כְּפִי אֶל-מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאֲדַבֵּר כָּל הַזִּמְנָן בְּמִצְוֹת שֶׁאֲנִי מִבִּין עֲדִיין, לְנִסּוֹת לְהִבְנִים, וְלַעֲשׂוֹתָם כְּמוֹ שֶׁצִּירִיךָ וְאֶשְׁיַחָה בְּחֻקֶיךָ:

שְׁמִירַת יִשְׂרָאֵל אֶת הַתּוֹרָה גַּם בְּצְרוֹת וּבְגִלוֹת¹⁴⁵

מִיָּד תִּזְכּוֹר לַעֲמֵ יִשְׂרָאֵל שֶׁעוֹבֵד אוֹתְךָ אֶת הַדְּבַר שֶׁהִבְטַחְתָּ לָנוּ לְגוֹאֲלָנוּ **זְכַר-דְּבַר לְעַבְדְּךָ** שֶׁאֲלִיו אֲנַחְנוּ מִיִּחְלִים וּמְצִפִּים כָּל הַזִּמְנָן, בְּגִלוֹת וּבְצְרוֹת **עַל אֲשֶׁר יִחְלַתֵּנִי**: וְעַכְשָׁיו, שֶׁאֲנַחְנוּ מְעוֹנִים בְּגִלוֹת, אֲנַחְנוּ מֵתְנַחֲמִים לְדַעַת שֶׁהִגְלוֹת לֹא בָּאָה לְהַשְׁמִידֵנוּ אֲלֵא לְתַקְנֵנוּ זֹאת נְחֻמְתִּי בְּעִנְיִי כִּיּוֹן שֶׁרוֹאִים שֶׁאַתָּה מַחִיָּה אוֹתָנוּ בְּגִלוֹת, בְּנֵס, עַל יְדֵי אֲמִירַתְךָ שֶׁנִּמְשֵׁךְ לְהִתְקִיּוּם, וּמִזֶּה מִבִּינִים שֶׁגַם הַגְלוֹת עֲצָמָה לְטוֹבוֹתָנוּ **כִּי אִמְרַתְךָ חִיַּתֵּנִי**: מִיָּד וְלִכְן אֶף שֶׁהִגּוּיִים, שֶׁעוֹשִׂים רְצוֹן עֲצָמִים וְלֹא רְצוֹנְךָ, נִיסוּ לְגָרוֹם לִי לְהִיּוֹת כְּמוֹהֶם, מִצַּד הַהִגּוּיִן שֶׁנִּרְאָה שֶׁה' לֹא רוֹצֵה בְּנוֹ **זֵדִים הִלְיָצִנִי עַד-מֵאֵד**¹⁴⁶ בְּכָל זֹאת הַתְּחוּקָנוּ וְלֹא זִנְנוּ מִתּוֹרַתְךָ מִתּוֹרַתְךָ לֹא נְטִיטִי: מִיָּד וְזַכְרָנוּ כָּל הַזִּמְנָן אֶת הַמְשַׁפֵּט, שֶׁעֲשִׂיתָ לְבִסּוּף בְּרַשְׁעִים, בְּכָל הָאוֹמוֹת שֶׁכִּבְר עָבְרוּ מֵהָעוֹלָם זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מְעוֹלָם ה' וְהִתְנַחֲמָנוּ שֶׁכֵּךְ יִהְיֶה גַם לְגוֹיִים הָאֵלּוּ, וְאֲנַחְנוּ נִצְלָ

¹⁴⁰ וּמְבוֹסֵס עַל ו' הַחִיבוֹר.

¹⁴¹ כִּי מִי שֶׁמְחַפֵּשׁ טוֹבַת עֲצָמוֹ צִירִיךָ לְפַעֲמִים לְהַסְתִּיר מִמֶּנּוּ אֶת הָאִמְתּוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ בְּצוֹרָה לֹא נִכּוֹנָה, אֲבָל מִי שֶׁמְחַפֵּשׁ רַק אֶת רְצוֹן ה' יִכּוֹל לְדַעַת אֶת כָּל דַּרְכֵי ה' כְּפִי שֶׁהֵם. אֲמַנֵּם גַּם הוּא רַק עַד מְאוּד, וְלֹא מְאוּד בְּכֹלל, כִּי יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁצִּירִיךָ שִׁיחִיו נִסְתָּרִים מִכּוֹלָם.

¹⁴² "רַחְבוֹת" הִיא הַהֶפֶךְ מִצָּרָה, וְכֵן "מִן הַמְצַר קִרְאִיתִי-י-ה עֲנִי בְּמַרְחָב י-ה".

¹⁴³ פְּרוֹשׁ נוֹסֵף: אֲנִי חוֹשֵׁשׁ לְיִפּוֹל וּלְטֵעוֹת בְּדַבְרֵי תּוֹרָה כִּי אֲנִי כְּהוֹלֵךְ בְּמִקּוֹם רַחֵב שֶׁאֵי אֲפֹשֵׁר לְיִפּוֹל בּוֹ כִּיּוֹן שֶׁדְּרַשְׁתִּי סִיגִים וְתַקְנוֹת חֲכָמִים שֶׁעֲלִיהֶם אֲנַחְנוּ מוֹפְקִדִים שֶׁהֵם שׂוֹמְרִים אוֹתָנוּ מִלְּקָרֵב אֶל הַחֲטָא.

¹⁴⁴ פְּרוֹשׁ נוֹסֵף: מֵה שֶׁשְׂמוּכִיָּה שֶׁאֲנִי אוֹהֵב אֶת הַמְצוּוֹת שֶׁכִּאֲשֶׁר יֵשׁ מְנִיעָה וְאֲנִי יִכּוֹל לְקִיּוּם מְצוּוֹה, לֹא שֶׁמֵה שֶׁנִּפְטַרְתִּי, אֲלֵא מִתְּפִלָּה שֶׁאֲזַכֶּה לְקִיּוּמָהּ.

¹⁴⁵ מְבוֹסֵס עַל הַמִּילָה 'זְכַר'.

¹⁴⁶ נִרְאָה שֶׁאוֹמֵר "עַד מְאוּד" וְלֹא מְאוּד, לוֹמֵר שֶׁלֹּא נִבְטַח שֶׁאֵי אֲפֹשֵׁר לְהַסִּית אוֹתָנוּ כָּלל, אֲלֵא שֶׁנִּיסוּ הַרְבֵּה וְלֹא הַצְלִיחוּ, אֲבָל יִתְכַן שֶׁאֵם הֵיוּ מְנַסִּים יוֹתֵר הֵיוּ מְצִלִּיחִים וְצִירִיךָ לְהַזְהֵר.

וְאֶתְנַחֵם: ¹⁴⁷ וכל כך חשוב לנו לשמור על התורה, עד שכל כעסנו בגלות וצערנו, ¹⁴⁷ לא מהגלות עצמה, אלא מאלו שעזבו את תורתך והרשיעו **זְלַעְפָּה אֶחְזַתְנִי מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרָתְךָ:** ¹⁴⁸ וגם כל השמחה שיש לנו במקום גרותינו בין האומות, לא ביין ושכר, אלא בחוקיך אף שאינם מובנים **זְמֵרוֹת הָיוּ-לִי חֻקֶיךָ בְּבֵית מְגוּרֵי:** ¹⁴⁹ ולכן גם בלילה של הגלות, שאיננו רואים אותך, זכרנו את הופעתך בעולם שהיתה בעבר **זְכַרְתִּי בַלַּיְלָה שְׁמֶךָ ה'** והמשכנו לשמור את התורה, עד שתופיע עלינו שוב **וְאֶשְׁמְרָה תוֹרָתְךָ:** ¹⁵⁰ ואת כל זה הצלחתי לעשות **זֹאת הִיְתָה-לִי כִּיּוֹן שִׁשְׁמַרְנוּ מִצְוֹת חֲכָמִים שֶׁהוֹפְקִדְנוּ עֲלֵיהֶם,** שהכינו אותנו לגלות ¹⁴⁸ **כִּי פִקְדֶיךָ נִצְרָתִי:**

ח דבקות בתורה, ושהיא מה שמעניין אותנו בעולם

¹⁵¹ אמרתי לעצמי שחלקי בעולם הזה, אינו כסף או זהב, אלא הדבקות בה' **חֻלְקִי ה' אֲמַרְתִּי** ולכן מה שאעשה בעולם, זה לשמור את מה שאמרת לנו **לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ:** ¹⁵² וכיון שאתה חלקי, כל רצוני פועל ומצפה שתפנה אלי ותרצה בי **חֲלִיתִי פְּנֶיךָ בְּכָל-לֵב** ולכן אמצא חן בעיניך, ותרצה בי, כמו שאמרת לנו **חֲנִנִי פִּאֲמַרְתְּךָ:** ¹⁵³ וחשבתי על כל דרך שאני הולך בה מה יהיה סופה ולאן מובילה **חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי** ובכל דבר אני מכוון עצמי ללכת בדרך שלך, שלימדת אותנו בתורה לאן היא מובילה **וְאֶשְׁיבָה רְגְלִי אֶל-עֲדוֹתֶיךָ:** ¹⁴⁹ ואני ממהר לעשות את המצוות, ולא מתעכב גם במהלך הביצוע, מרוב חשקי בהם ¹⁴⁹ **חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהְמַהֲתִי לְשֹׁמֵר מִצְוֹתֶיךָ:** ¹⁵⁰ ואף שהרשעים מנסים להוסיף אותי אליהם ¹⁵⁰ בחבליים עבים **חֲבָלֵי רְשָׁעִים עֲדוֹנֵי** לא הרשתי לעצמי לשכוח את התורה ולהטרוף אליהם **תוֹרָתְךָ לֹא שְׁכַחְתִּי:** ¹⁵¹ וכבר באמצע הלילה, כיון שישנתי מעט, אקום לשבח את ה' ולהודות לו **חֲצוֹת-לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ** על עצם המשפטים שהם צודקים ונכונים **עַל מִשְׁפָּטֵי צְדָקָךָ:** ¹⁵² ואני מתחבר ורוצה בחברת אלו שיראים ממך **חֲבֵר אֲנִי לְכָל-אֲשֶׁר יִרְאוּךָ** ולא לו שעושים מה שהפקדת אותנו לעשותו גם אם פחות יראים ¹⁵¹ **וְלִשְׁמָרֵי פִקְדוֹתֶיךָ:** ¹⁵² ואתה נותן חסד בכל מה שבארץ, מעצם החיים ועד הפרנסה **חֲסִדְךָ ה' מְלֵאָה הָאָרֶץ** אבל מכל זה אני מבקש חסד, שתלמד אותי את המצוות שאיני יודע את טעמם ¹⁵² **חֻקֶיךָ לְמַדְנִי:**

ט הדרך לקבל את הטוב שיש בתורה ¹⁵³

¹⁵³ עצם נתינת התורה היא דבר טוב, שלכן נתת אותה למי שעובד אותך **טוֹב עֲשִׂיתָ עִם-עַבְדְּךָ** אלא שאיננו מרגישים את זה מהתחלה, רק יודעים שאתה אמרת לנו שהיא טובה

¹⁴⁷ 'זלעפה' לכאורה נגזר מ'זעף' שהוא מצב של כעס כללי ולא מול מקרה מסוים.

¹⁴⁸ כמו תקנות אנשי כנסת הגדולה כתפילה וברכות וקידושים והבדלות וקריאה בתורה, ותפילה במנין וכדו' שעזרו לישראל מאוד בגלות לשמור על התורה.

¹⁴⁹ פרוש נוסף: מיהרתי לעשות את המצוות מרוב חשקי, וגם מי שלא במדרגה הזו, על כל פנים לא התמהמתי מלעשותן, שזה מראה על זולזול.

¹⁵⁰ נראה ש"עודוני" מלשון "עוד".

¹⁵¹ נראה שזה כנגד "חבלי רשעים עודוני" בוחר את חברת הצדיקים שהם ימשכו אותו לעשות כמעשיהם.

¹⁵² פרוש נוסף: כיון שכל מה שיש בארץ נובע מחסדך, בקשתי שתלמד אותי את חוקיך שעל פיהם אדע איך להתנהג עם כל מה שבארץ.

¹⁵³ מבוסס על המילה 'טוב', שני הפסוקים הראשונים מדברים על התורה שהיא טובה, באמצע פסוק שה' הוא טוב, ושני הפסוקים האחרונים על הטוב של האדם.

לנו¹⁵⁴ ה' **כְּדַבְּרְךָ**: ^{סו} ואתה תלמד אותי להבחין, בטוב שיש בהכרה הפנימית של התורה¹⁵⁵ **קִיט** ובידיעתה **טוב טעם ודעת למדני** כי אני סומך על המצוות לעשותן, ומתוך כך לומד להכיר את טובך¹⁵⁶ **כִּי בְּמִצְוֹתֶיךָ הָאֲמֵנֹתִי**: ^{סז} וגם היסורים טובים לי, כי לפני שעוניתי הייתי טועה ולא ידעתי **טָרָם אֶעֱנֶה אֲנִי שִׁגְג** וכיון שיסרת אותי, שמתי לב, ושמרתי את מצוותיך כמו שצריך (ואם כן הרע גם הוא חלק מהטוב) **וְעַתָּה אֲמַרְתָּךְ שְׁמַרְתִּי**: ^{סח} וכיון שאתה הטוב המוחלט ומידתך להיטיב **טוב-אתה ומטיב** תלמד אותי גם את מה שאי אפשר להבינו בהבנה אנושית רגילה **למדני חֲקִיךָ**: ^{סח} ולכן גם כשאלו שעושים רצון עצמם מנסים לחבר אותי¹⁵⁷ לדעות השקריות שלהם **טָפְלוּ עָלַי שֶׁקֶר זָדִים** לא יוכלו, כי כל רצוני רק בשמירה על מה שהפקדת אותי עליו **אֲנִי בְּכַל-לֵב אֶצַּר פִּקּוּדֶיךָ**: ^ע וגם מצד תכונתם, החומריות והתאוות מכסות את רצונם, ומונעות מהם להבין את האמת¹⁵⁸ **טָפַשׁ כְּחֶלֶב לֶפֶס** אבל אני חוזר שוב ושוב, ומיישר את רצוני ויחסי לחומריות, לפי התורה **אֲנִי תוֹרַתְךָ שֶׁעֲשִׂיתִי**: ^{עא} וזוהי נהיה לי עצמי טוב, גם ביסורים **טוב-לי כי-ענייתי** שמה שעניית אותי גרם שאלמד לעשות גם מה שאין לי בו הבנה, כיון שזה הטוב האמיתי **למען אֶלְמַד חֲקִיךָ**: ^{עב} עד שאני יודע שטובה לי התורה שבאה מפיו, שבו נבראו שמים וארץ **טוב-לי תוֹרַת-פִּיךָ** מכל כסף וזהב שאפשר להשיג בעולם הזה, שהם רק טובה חומרית זמנית¹⁵⁹ **מֵאֲלֵפֵי זָהָב וְכֶסֶף**:

י טובת היסורים שמכוונים את האדם לתורה

^{עג} כיון שידי ה' עשו את האדם מבריאיתו, וביסוסו את כל צרכו כאן בעולם **יָדִיךָ עֲשׂוּנִי וְיִכְוֶנּוּנִי** ממילא גם נתת לי יכולת להבין, ומקרים שיביאו אותי להבנה, ולידיעה של המצוות, גם בלי צורך ביסורים **הַבִּינִי וְאֶלְמַדָּה מִצְוֹתֶיךָ**: ^{עד} ואז היו רואים אותי יראי ה' ושמחים **יְרֵאֶיךָ יְרֵאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ** כי יראו שאני מצפה לעשות את דברך ואין לי רצון אחר **כִּי לְדַבְּרְךָ יִחְלָתִי**: ^{עה} אלא שכיון שחטאתי, ולא הספיקה לי הדרך הזו, אני יודע שהמשפט שעשית בי, כעונש על מעשי, צודק ונכון **יְדַעְתִּי ה' כִּי-צָדֵק מִשְׁפָּטֶיךָ** והעיניו זהו נאמן, וניתן לסמוך עליו שיביא אותי חזרה אליך, ואינו לנקמה **וְאֲמוּנָה עֲנִיתָנִי**: ^{עו} וגם תוך כדי שאני מעונה, אתה עושה לי חסדים, שמראים לי שאתה איתי ואין הכונה להשמיד אותי אלא לתקן **יְהִי-נָא חֲסִדְךָ לְנַחְמֵנִי** כמו שאמרת למי שעובד אותך שתהיה איתו גם בצרתו¹⁶⁰ **כְּאֲמַרְתָּךְ לְעַבְדְּךָ**: ^{עז} וכשגיע הזמן שתרחרם עלי מצרתי, תצילני ואחיה, שהרי יקר בעיניך המותה לחסדיך **יְבִאוּנִי רַחֲמֶיךָ וְאֶחְיָה** כי אני חוזר שוב ושוב לתורה ללמוד ממנה מה לתקן, ואפשר להסיר ממני את היסורים **כִּי-תוֹרַתְךָ שֶׁעֲשִׂיתִי**: ^{עה} ואז יתבישו אלו שעושים רצון

¹⁵⁴ פרוש נוסף: הטוב הבסיסי שעשית איתנו הוא במה שכרתת איתנו ברית בדברך, ועל ידי הברית אנחנו עבדיך שזה מה שטוב לנו, ונתינת התורה יכולה לבוא רק בעקבות זה.

¹⁵⁵ "טעם" הוא השאלה של הבנה של פנימיות הדבר כמי שטועם אותו ויודע גם את טעמו חוץ מנתונו החיצוניים וכמו "בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשוהו וילך" (תהלים לד, א).

¹⁵⁶ פרוש נוסף: כיון שאני סומך על זה שיש למצות טעם טוב, ועושה אותן אף שעוד לא מרגיש את טובן, לכן ראוי שתלמד אותי את טוב טעמם וטוב הדעת שבהן.

¹⁵⁷ "טפל" הוא שורש מאוד נדיר ונראה שפרושו להוסיף דבר או לחבר אותו.

¹⁵⁸ "טפש" הוא שורש בארמית ומשמעותו דומה לשימוש שלנו בו.

¹⁵⁹ פרוש נוסף: טוב לי שעוניתי ללמוד את התורה כיון שהיא טובה לי מכל כסף וזהב, ואנשים הרי מענים את עצמם כדי לקנות כסף וזהב, מרצונם.

¹⁶⁰ ויתכן שהכוונה כמו שאמרת למשה ואמר לנו בספר דברים (ח, ג-ה): "וַיַּעֲבֹד וַיִּרְעֶבְךָ ... שְׁמַלְתָּךְ לֹא בָלְתָה מְעִלְיָךְ וְרָגְלְךָ לֹא בָצְקָה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה: וַיִּדְעָתָ עִם לִבְבְּךָ כִּי פֹאשֶׁר יִסַּר אִישׁ אֶת בְּנוֹ ה' אֱלֹהֶיךָ מִיִּסְרָךְ". או אם מדבר על דוד עצמו, כמו שאמר לו: "אֲנִי אֶהְיֶה לּוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה לִּי לְבֵן אֲשֶׁר בְּהַעֲזוֹתוֹ וְהִכְתִּמּוּ בְּשִׁבְטֵ אֲנָשִׁים וּבְגַנְעֵי בְנֵי אֲדָם: וְחֲסָדֶי לֹא יִסּוּר מִמֶּנִּי" (שמואל ב' ז, יד).

עצמם ולא רצונך, שטענו בשקר שגם אני כמוהם, מעוות דרכי, ולכן באות עלי הצרות **יבשו זדים** **כי-שקר עותוני** כי אני תמיד עסקתי רק במה שהפקדת אותנו לעשות בעולם **אני אשיח בפקודיך**: ^{טז} וגם יראי ה' שפרשו ממני, כיון שחשבו שאני חוטא, ישובו להתחבר איתי כשיראו שאתה רוצה בי **ישבו לי יראיך (וידעו)** וכך היודעים את דרכך בעולם, כמו שסיפרת לנו בתורה, ויודעים שיש יסורים כדי להעלות את האדם ולא כעונש **יודעי עדתיך**: ^{טז} ואחר כל זאת אזכה שרצוני יהיה שלם, לעשות כל מצותיך, גם שאינם מובנות, וגם היצר הרע ירצה במצות כי יפחד מהעונש¹⁶¹ **יהי-לבי תמים בחקיך** כי המטרה האמיתית אינה טובת העולם הזה, אלא שלא אבוש לעולם הבא ולכן כדאי לסבול גם יסורים בעולם הזה **למען לא אבוש**:

ב שמירת התורה בגלות¹⁶²

^{טז} נפשי כביכול נגמרת מרוב ציפייה שתגאל אותנו, שאינה מתממשת **פלתה לתשועתך נפשי** כי אני מצפה להתקיימות דברך על הגאולה¹⁶³ **לדברך יחלתי**: ^{טז} וגם עיני כביכול נגמרות מלהסתכל ולחפש אות לרצונך בנו, כמו שאמרת **כלו עיני לאמרתך** ומחפש לראות מתי תתן לי סימן שינחם אותי, שאדע שאתה רוצה בי, ורק מייסר אותי כדי לתקן ולא להשמיד¹⁶⁴ **לאמר מתי תנחמני**: ^{טז} וגם כשהייתי ככלי עור, המחזיק את מי התורה, בתוך עשן הגלות, שסודק את העור ובאופן טבעי המים נשפכים **כי-הייתי כנאד בקיטור** לא שכחנו את חוקיך אף שאינם מובנים, והמשכנו להחזיק בהם למרות הצרות **חקיך לא שכתתי**: ^{טז} אבל כמה זמן יוכל עם ישראל להחזיק כך ולהמשיך לעבוד אותך **כמה ימי-עבדך** וגם אם יוכל, מתי יבוא הזמן שתעשה בגויים המציקים לי את המשפט הראוי להם, ובנתיים עיני ונפשי כלות **מתי תעשה בודפי משפט**: ^{טז} ועוד שכיון שאינך מראה לנו סימן לטובה, מנסים הגויים שעושים רצון עצמם להפיל אותנו אל אמונתם, בטענה שעזבת אותנו **כרו-לי זדים שיחות** ורוצים לגרום לנו לעזוב את התורה¹⁶⁵ **אשר לא כתורתך**: ^{טז} אבל אנחנו מחזיקים בכל המצוות ולא מוכנים לבטל אותם, כי סומכים עליך שהם רצונך, וסוף השכר לבוא **כל-מצותיך אמונה** ומה שהם רודפים אותנו, בטענה שעזבת אותנו, הוא שקר, ולכן עוזר לנו כדי שיראו את זה¹⁶⁶ **שקר רדפוני עזני**: ^{טז} והם גם הורגים בנו, עד שכמעט והשמידו אותנו בארץ, כי בשמים אין להם יכולת לגעת **כמעט כלוני בארץ** ולמרות זאת לא עזבנו מה שהפקדת אותנו עליו **ואני לא-עזבתי פקודיך**: ^{טז} ולכן חייה אותנו גם הלאה, שלא יכלה העם בגלות, כמו החסד שיש בעצם החיים **כחסדך חייני** ואנחנו נשמור את מה שהעדת לנו שתגאל אותנו, ונמשיך לצפות להתקיימות דברך **ואשמרה עדות פיך**:

¹⁶¹ וזה היתרון ביסורים שהם קשים ליצר הרע כי הגוף סובל, וטובים ליצר הטוב כשהוא רואה שהם מקדמים אותו, ולכן מחברים את שני היצרים לעבודת ה'.

¹⁶² מבוסס על המילה 'כלה'.

¹⁶³ פרוש נוסף: לא מצד שיהיה לי טובה אישית בגאולה אלא מצד שהיא דברך ואני רוצה את התקיימות דברך.

¹⁶⁴ וכמו שאמרנו בפסוק "זאת נחמתי בעניי כי אמרתך חיתני" וכן "יהי נא חסדך לנחמני כאמרתך לעבדך".

¹⁶⁵ ואולי רומז לנוצרים שהמלכות אצלם נמצאת במה שנראה שהם מאמינים באותו דבר אבל באמת הם לא כתורתך ולא עושים את המצוות.

¹⁶⁶ פרוש נוסף: הם כרו לי שיחות שלא כתורתך במה שאמרו שהמצוות לא מועילות לנו אבל אנחנו יודעים שהם אמונה ומועילות והם רדפוני בשקר.

התורה היא הבסיס של העולם והקיום שלו¹⁶⁷

ק"ט

כט בכל זמן קיום העולם ועד העולם הבא **לְעוֹלָם ה'** מטרת העולם, שהיא כבוד ה', עומדת בשמים ולא משתנה **דְּבַרְךָ נָצַב בַּשָּׁמַיִם** : ז אמנם עד שיגיע העולם למטרתו, העולם נסמך על אמונתך בו, שיגיע למטרתו דרך התהליך הנמשך בכל הדורות **לְדֹר וְדֹר אֲמוֹנֶתְךָ** ועל בסיס זה הכנת את הארץ, אף שעוד אינה מתאימה לשמים, ועומדת על אמונתך **כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וַתַּעֲמֹד** : זא אמנם כבר עכשיו אתה שופט את כל הבריות ביחס למטרה הסופית **לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֹמְדוֹ הַיּוֹם** כי הם כולם נבראו כדי לעבוד אותך, ולגלות את שמך, ונבדקים אם ממלאים את תפקידם **כִּי הִלַּל עֲבָדֶיךָ** : זב ולכן אם לא הייתי חוזר שוב ושוב לעסוק בתורה שנתת לנו **לוֹלִי תוֹרַתְךָ שֶׁעָשִׂי הַיִּיְתִי** אובד לעולם הבא, מצד שהייתי חסר את העיקר **אִז אֲבִדְתִּי בְּעֵנְיִי** : זג ולכן בכל משך ימי העולם, ועד עולם הבא, לא אשכח מה שאני מופקד עליו **לְעוֹלָם לֹא-אֶשְׁכַּח פְּקוּדֶיךָ** כי הם עצם חיינו ומטרתם, גם בעולם הבא וגם בעולם הזה **כִּי חֵיִיתִנִּי** : זד וכיון שאני שייך לך ועובד אותך, תושיע אותי גם מהצרות שבעולם הזה **לְךָ-אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי** כי אני מחפש לעשות את מה שאני מופקד עליו, ויש לך רצון בקיומי¹⁶⁸ **כִּי פְּקוּדֶיךָ דָרְשֵׁתִּי** : זה ואמנם עד שאתה מושיע, הרשעים מקווים שלא תושיע, ויוכלו להשמיד אותי לגמרי **לִי קוֹו רְשָׁעִים לְאֲבִדְנִי** אבל אני מסתכל ומבין מספורי התורה את דרכך, שאף שעוד לא הושעת, עוד תבוא ותושיע, והרשעים האלו רק ממלאים תפקיד **עֲדוֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֵן** : זו וכיון שכל העולם בנוי על התורה, ראיתי שיש סוף לכל דבר כלה ונפסד כאן בארץ **לְכָל תְּכַלֶּה רְאִיתִי קֶץ** אבל מצוות ה' אינם נפסדות, וכוללות את כל הארץ תחתם, שהם המטרה שלה¹⁶⁹ **רְחֵבָה מִצְוֹתֶיךָ מָאֵד** :

מ

כל הטוב שהאדם מקבל מהתורה גם חוץ מהתורה עצמה¹⁷⁰

כ

לחודש

זא עד כמה תורתך מתאימה לי ואני מחובר אליה מצד עצמי **מֵה-אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ** עד שבכל מה שאני עושה, ובכל זמני, אני מדבר בה **כָּל-הַיּוֹם הִיא שִׁיחֹתִי** : זח שבזכות קיום מצוותיך תתן לי חכמה, איך לפעול נכון יותר מאויבי **מְאִיבֵי תַחֲכֻמֵּי מִצְוֹתֶיךָ** כי אני מקיים אותה בשביל עולם הבא, ולכן צריך שאהיה נצחי¹⁷¹ **כִּי לְעוֹלָם הִיא-לִּי** : זט ואני מבין נכון את העולם, יותר מכל מי שמלמד אותי עליו **מִכָּל-מְלַמְדֵי הַשָּׁפְלֵתִי** כי מדבר תמיד בספורי התורה, שמלמדים אותנו איך העולם באמת מתנהג¹⁷² **כִּי עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי** : ק ואבין את המציאות במבט עמוק, יותר מהזקנים, שיש להם הרבה נסיון חיים **מִזְקֵנִים אֲתַבּוֹנֵן** כי אני

¹⁶⁷ מצד ל' של בכל"מ שעונה על השאלה למה קיים העולם ומה מטרתו.

¹⁶⁸ פרוש נוסף: הושיעני כי אני מחפש מה שאני מופקד עליו גם בלי צרות שיגרמו לי לעשות מה שהופקדתי עליו.

¹⁶⁹ פרוש נוסף: לכל דבר תכלית רואים את מטרתו ותועלתו רק בסופו אבל במצוות יש ענין גם בתהליך ולא רק במטרה.

¹⁷⁰ ומבוסס על מ' של בכל"מ כלומר מה בא אלינו ממנה, ובכל זאת בחלק מהמקרים כאן מדובר במ' היתרון ולפעמים אפשר לפרש כך ואפשר כך.

¹⁷¹ פרוש נוסף: אפילו מאויבי אני מקבל חכמה, איך לשמור את המצוות, כשהם מיסירים אותי בחטאי, כי היא מיועדת לי לעולם הבא, ולכן אפשר ליסר אותי בעולם הזה בשבילה.

¹⁷² ואמר דוקא מכל מלמדי ולא מכל אדם, כי יש חכמה בגויים, אבל אם אדם לימד אותי דבר אני מבין יותר ממנו כי יודע גם את מה שהוא יודע וגם את דרך ה' בעולם.

שומר גם את המטרה עליה אנחנו מופקדים, ויודע לאן העולם מכוון.¹⁷³ **כִּי פְקוּדֵיךָ נִצְרָתִי:** קא ואני מונע עצמי מלבחור ללכת בדרך שמובילה לרע וממידות רעות **מִכָּל-אֲרֻחַ רָע כְּלֹאֲתִי רִגְלִי** כי הם מפריעות לשמור ולקיים את דבר ה' **לְמַעַן אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ:** קב ואיני זו מלהתנהג בעולם לפי מה שזכאי ונכון אצלך במשפט **מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא-סָרְתִי** כי לימדת אותנו אותם בתורה, והראית לנו את הדרך הנכונה.¹⁷⁴ **כִּי-אֲתָה הוֹרְתֵנִי:** קג ודברי התורה באים במשלים יפים וסגנון נאה ודברי חכמה.¹⁷⁵ חוץ מעצם התוכן שלהם **מֵה-נִמְלָצוּ לְחַפֵּי אֲמַרְתָּךְ** כך שהם נעימים לאמירה כדבש **מִדְּבַשׁ לִפִּי:** קד וכתוצאה מכל זה אני כבר מסתכל על כל העולם דרך המבט של מה שאני מופקד עליו **מִפְּקוּדֵיךָ אֲתַבּוֹנֶן** ולכן מרחיק באופן פנימי כל דרך שאינה מובילה אל המטרה והאמת, ולא רק מצד שמפריעה לשמור את המצוות **עַל-כֵּן שְׁנֵאתִי כָל-אֲרֻחַ שְׂקָר:**

נ החיבור הפנימי שיש לישראל אל התורה, גם בגלות

קה דברך בתורה מראה לי את הדרך הפרטית שלי, לבחון על פיו אם היא נכונה **נִר-לְרִגְלִי דְּבָרְךָ** ומראה, באור בהיר, את הדרך הכללית שבה צריך ללכת **וְאֹר לְנִתְיָבְתִי:** קו וכבר במעמד הר סיני נשבענו, ואנחנו שוקדים לקיים את זה כל הזמן **נִשְׁבַּעְתִּי וְאֶקְיָמָהּ** שנשמור להיות זכאים במשפטך, שהם האמת והנכון בעולם **לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטֶי צְדָקָךָ:** קי וכיון שלא שמרנו, עוינו בצרות ובגלות, כמעט כמה שאפשר, רק בלי לקחת לנו את חיינו **נַעֲנִיתִי עַד-מָאֵד** ואתה ה' תחיה אותנו בתוך הצרות, כמו שהבטחתנו ה' **חִינִי כְּדְבָרְךָ:** קיא ומה שהתנדבנו בפניו לשמור את התורה, יהיה מרוצה לפניך **נְדָבוֹת פִּי רָצָה-נָא ה'** ותעזור לנו לדעת איך להיות זכאים במשפט **וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמַדִּינִי:** קיב כי בגלות מוכח שאנחנו מתכוונים לשמור את התורה, שהרי אני קרוב בה למות כל הזמן **נַפְשִׁי בְּכַפִּי תִמְיֵד** ובכל זאת לא שוכח אותה **וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:** קיג וגם אם אומות העולם מנסים להטות אותנו, ולהפילנו להיות כמוהם **נָתַנּוּ רְשָׁעִים פֶּחַ לִי** איננו זים מהדרך של מה שאנחנו מופקדים עליו, לתעות בדרכים אחרות שבהם נמצא הפח **וּמִפְּקוּדֵיךָ לֹא תַעֲיִתִי:** קיד ומה שמשמח אותנו והוא השלמת תהליך הגלות, ועוזר לנו לשמור על רצוננו, זה ספורי התורה שקיבלנו מאבותינו.¹⁷⁶ שאנחנו יודעים שתגאל אותנו ושהיסורים לטובתנו **נַחֲלָתִי עֲדוּתְךָ לְעוֹלָם כִּי-שִׁשּׁוֹן לְבִי הִמָּה:** קיז ולכן אנחנו משפיעים על רצוננו, שנטייתו הטבעית תהיה לעשות את המצוות, גם מה שאיננו מבינים **נְטִיתִי לְבִי לְעֲשׂוֹת חֻקֶיךָ** ויודעים שהשכר יהיה בעולם הבא **לְעוֹלָם עֲקָב:**

ס עבודת ה' היא דבר שלם, וכוללת את כל צרכי האדם, ולכן צריך להרחיק דברים שאינם כלולים בה

קיז אני מרחיק ממני דברים שאינם חלק מהתורה, אלא מתפצלים ממנה **סַעֲפִים שְׁנֵאתִי** ומחבר אלי רק את התורה שבה כל צרכי **וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי:** קיח כי אתה מגן עלי שלא יבואו אלי צרות, ואם באו לא יפגעו בי **סִתְרִי וּמִגְנִי אֲתָה** ואם יש לי צרות אני מצפה להתקימות דברך, ולא מנסה להגן עלי בזרוע בשר **לְדְבָרְךָ יַחֲלָתִי:** קיט ואני מרחיק ממני אנשים

¹⁷³ פרוש נוסף: כיוון שאני מחפש לשמור מה שאני מופקד עליו אלמד את התורה שבעל פה מחכמי ישראל הזקנים כדי שאדע איך לקיים.

¹⁷⁴ פרוש נוסף: כשאני שופט אנשים אני לא זו ממשפטי התורה כי אני מתנהג לפי מה שלימדת אותנו ולא לפי שכלי האישי.

¹⁷⁵ נראה ש"נמלצו" הוא פועל שנגזר מהשם "מליצה" שבא משורש "לץ". כלומר ענין של דיבור והסברה.

¹⁷⁶ פרוש נוסף: את הארץ לא נחלנו מאבותינו לעולם כי יש זמנים שאנחנו בגלות אבל את ספורי התורה שקרו להם נחלנו מהם לעולם מאב לבן.

שקשורים אלי שעושים רע¹⁷⁷ **סורו-ממני מרעים** כי חברתם מפריעה לשמירת המצוות של קיט ה', שרק אותו אני עובד ו**אצרה מצות אלהי**: קטז ואתה סומך אותי בכל צרכי בעולם הזה לפי צורכי חיי¹⁷⁸ **סמכני כאמרתך ואחיה** וכשאני נושא עיני אליך, ומצפה שתתן לי צרכי, לא אתבייש ותתן לי **ואל-תבישני משברי**: קיז ואתה תתמוך אותי בתוך צרותי, ותושיע אותי מהם **סעדני ואושעה** ולכן תמיד כל פניתי ללמוד את כל תורתך, גם את חוקיך, כדי להיות ראוי לזה **ואשעה בחקיך תמיד**: קיח (כי יש אנשים שהצרה באה להשמיד אותם ולא לתקן) כי במה שסללת לנו את הדרך, אתה רומס על ידי זה את מי שמטעה את עצמו, שלא לעשות את חוקיך, ועושה רק מה שמבין¹⁷⁹ **סלית כל-שוגים מחקיך** כי אנשים רואים שהשיטה שהם מנסים לרמות בה היא שקר, ואינה מתאימה למסילת ה' **כי-שקר תרמיתם**: קיט וכשאתה מתגלה בארץ אתה מפסיק את מציאות הרשעים, ומסיר אותם כמו סיגים מכסף או זהב, כי אינם מתאימים לתורה **סגים השבת כל-רשעי-ארץ** ולכן אני מחובר לספורי התורה, שמלמדים אותנו שעוד תסיר גם את הרשעים שבימינו **לכן אהבתי עדתיך**: קכ אמנם כיון שכל כך צריך להיות מדויק בדרך התורה, הרי שבשרי החומרי מפחד, שמא אמשך אחר החומריות ואטעה **סמר מפחדך בשרי** ואני ירא מהתאמתי אליך כשתעשה בי משפט, ולכן פועל להתאים לתורה¹⁸⁰ **וממשפטיך יראתי**:

ע הגלות והחשש שנטמע בגויים גורם להגברת הקישור לתורה ולמצוות דרבנן

קכא כנגד מה שאנחנו עושים את המשפט ואת הנכון בעיניך **עשיתי משפט וצדק** תעשה איתנו גם אתה כך, ולכן תשגיח עלינו בגלות, ולא תניח שיקחו אותנו ממך, נגד המשפט **כל-תניחי לעשקי**: קכב ולכן תהיה ערב לנו שנמשך לדבוק בטוב, כיון שאנחנו עובדים אותך¹⁸¹ **ערב עבדך לטוב** כך שהגויים שעושים רצון עצמם לא יוכלו לקחת אותנו אליהם בתחום **אל-יעשקני זדים**: קכג שהרי בגלות, עינינו כביכול נגמרות מרוב ציפיה לישועה, ואינה באה **עיני כלו ליטועתך** אבל באותה מידה גם מצפים לדעת מה הצדק שאתה אומר לעולם בתורה¹⁸² **ולאמרת צדקך**: קכד ולכן בנתיים תעשה איתנו בחסד, כדי שלא נתרחק ממך **עשה עם-עבדך כחסדך** ותלמד אותנו את מה שלא מובן בתורה, יותר ממה שביכולתנו **וחקיך למדני**: קכה וכיון שאנחנו עובדים אותך, ורוצים לקיים את התורה, תתן לנו הבנה מיוחדת בתורה **עבדך-אני הבניני** ונדע ונכיר לעומק את דרכיך שלימדת בספורי התורה, כי נחפש להכירם בגלותנו **ואדעה עדתיך**: קכז כיון שהגלות היא זמן שצריך להגביר בו את העשיה למען ה' **עת לעשות לה'** שהרי הגויים מנסים לגרום לנו להפר את ברית התורה איתך, וצריך לחזקה כנגד זה **הפרו תורתך**: קכז וכתוצאה מכל זה נוצר קשר עמוק לתורה, עד שאנחנו אוהבים אותה יותר מזהב בין מצד תועלתה ובין מצד חשיבותה¹⁸³ **על-כן אהבתי**

¹⁷⁷ "מרעים" יכול להיות אנשים שעושים רע כמו "בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי", ויכול להיות גם הרעים המתחברים אל האדם כמו "כל אחי רש שנאזהו אף כי מרעהו רחוקו ממנו". כאן פרשתי כשילוב של שניהם.

פרוש נוסף: עושי הרע בגלות מפריעים לנו לשמור על המצוות וצריך שיסורו.

¹⁷⁸ ולא במותרות אלא לפי מה שצריך באמת. וזה מה שלמדנו במן שהיה אותה כמות לכולם המרבה והממעט ובא לנו הלחם מן השמים "למען אנסנו הילך בתורתי אם לא".

¹⁷⁹ אפשר לפרש גם "סלית" מלשון "סילון" שהוא קוץ ישר, או מלשון "סולת" כלומר שבררת וניפית אותם.

¹⁸⁰ "פחד" הוא רגש, "יראה" היא עשיית פעולות או המנעות מהם כדי שלא יקרה דבר רע.

¹⁸¹ פרוש נוסף: תעזור לנו שנהיה ערבים לך מלשון "ערב לחיכי".

¹⁸² פרוש נוסף: ומצפים להתגשמות הצדק שאמרת שיהיה לעתיד לבוא ובנתיים אינו קורה.

¹⁸³ ועיין במזמור יט פסוק יא בהערה.

מְצוֹתֶיךָ מִזֶּהב וּמִפָּז: קבה ובגלל כל זה הוספנו מצוות דרבנן, לישר את העם שלא יתרחקו על-כן כל-פקודי כל יִשְׂרָאֵל וְסִיגֵיהֶם לַהֲרַחֵקֵם מִדְּרָכֵי שִׁקְרָה שֶׁנִּמְצְאוֹת סְבִיבֵם כָּל-אֲרֻחַ שִׁקְרָה שְׁנֵאתִי:

פ איך ה' מקדם את האדם דרך התורה להיות צדיק

קבט ספורי התורה הם דברים מופלאים ומרתקים **פְּלֹאוֹת עֲדוֹתֶיךָ** ולכן גם נפשו של מי שאינו תלמיד חכם שומרת אותם על-כן **נִצְרָתֶם נִפְשֵׁי:** קל והם הפתח שדרכו מאירים דברי ה' את האדם **פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֵאָרֵר** שאתה גורם למי שמתפתה בקלות להתחיל להבין דרכם את האמת¹⁸⁴ **מִבֵּין פְּתִיּוֹם:** קלא וכיון שהתחברתי אליהם אני פותח פי לקבל ממך עוד רוח חיים **פִּי-פַעְרֵתִי וְאַשְׁאֶפֶה** כי נוצרת בי הסכמה ורצון אל המצוות **פִּי לְמִצְוֹתֶיךָ יִנְאֲבֵתִי:** קלב ואז פונה אלי ה' לעזור לי, במתנת חינם, מצד רצוני הטוב שמוצא חן בעיני ה' **פְּנֵה-אֵלַי וְחַנּוּנִי** ונותן לי כמו שמגיע לאוהבי שמו ממש, במשפטם, אף שאני רק בתחילת הדרך¹⁸⁵ **כְּמִשְׁפֵּט לֹאֲהַבִּי שְׁמֶיךָ:** קלג ומבסס את צעדי בדרך ה' לפי התורה **פַּעְמֵי הַכֶּן בְּאַמְרֵתֶךָ** ומרחיק ממני את שליטת הרע, שלא יכוון הוא את צעדי **וְאֵל-תִּשְׁלַט-בִּי כָל-אֲוֹן:** קלד ומוציא אותי מבני אדם, שמנסים לקחת אותי אליהם, להיות בדעתם המקולקלת, אף שמצד עצמי עדיין איני יכול להתגונן בפניהם **פְּדֹנִי מֵעֲשֶׂק אֲדָם** ועל ידי זה אשמור לעשות מה שהפקדת אותי עליו **וְאַשְׁמְרֶה פְּקוּדֶיךָ:** קלה ואז תופיע בתוכי רוח הקודש מהארת פניך כיון שהם פונות אלי **פְּנִיךָ הָאֵר בְּעֵבְדֶיךָ** ותלמד אותי להבין גם את מה שאינו מובן באופן פשוט **וְלַמְדֵנִי אֶת-חֻקֶּיךָ:** קלו וכיון שכן אזכה לחיבור טבעי אל התורה, ועיני יבכו הרבה מצערם ומרצוני לכפר **פְּלִגִּי-מַיִם יָרְדוּ עֵינָי** על מה שבעבר הם לא שמרו את דברי התורה שלא לתור אחרי החטא **עַל לֹא-שְׁמְרוּ תוֹרָתֶךָ:**

צ התורה היא צדק ואמת באופן מוחלט¹⁸⁶

קלז ה' נותן התורה, אתה הבסיס שעל פיו נקבע מה נכון וישר **צְדִיק אֵתָה ה'** וכל המשפט שאתה עושה בעולם מכוון ישר אל הצדק **וַיִּשֶׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:** קלה וגם אותנו ציוית לעשות צדק בספורי האבות **צִוִּית צְדֵק עֲדוֹתֶיךָ** ולא בשביל השכר, כי אז איננו עושים צדק, אלא שנאמין שסוף השכר לבוא לעולם הבא¹⁸⁷ **וְאִמּוּנָה מְאֹד:** קלז עד שאפילו מה שאני נלחם במצרים לי, לא מצד מה שעושים לי, אלא כי קנאתי לה' כמעט מאבדה אותי **צְמַתְתֵנִי קְנֵאתִי** מצד שהם שכחו מה מצוותיך ולא הולכים בהם, וצרי הם צריך **כִּי-שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צְרִי:** קמז ולצד השני, אני אוהב ומחובר אל התורה שנתת לנו, לא מצד התועלת, אלא מצד שאני עובד אותך, והיא כולה ישרה כזהב מזורכר, ואין בה פניות לתועלת אישית **צְרוּפָה אֲמַרְתֶּךָ מְאֹד וְעַבְדְּךָ אֶהְבֶּה:** קמא ולכן גם כשאני לא משיג חשיבות בעולם, ועוד מבזים אותי על שמירת התורה **צָעִיר אֲנֹכִי וְנִבְזָה** אינני מרשה לעצמי אפילו לשכוח בטעות את מה שאני מופקד

¹⁸⁴ פרוש נוסף: עדות ה' וספורי התורה מכילים בתוכם דברים עליונים ונסתרים שהם פלאות, אבל בכל זאת יכול כל אדם ללמוד מהם חוכמה ומוסר, גם אם לא מבין את העומק, כי גם פתח דבריך מאיר ונותן בינה לפתיים.

¹⁸⁵ פרוש נוסף: המשפט של ה' לכל אוהבי שמו, כמוני, הוא שיפנה אליהם ויתן להם מתנת חינם.

¹⁸⁶ מבוסס על המילה 'צדק'.

¹⁸⁷ פרוש נוסף: אתה צדיק לתת שכר לצדיק ועונש לרשע, אבל ישר משפטיך שאתה נותן אותם בעולם הבא, שהוא קיים לעד. אמנם כיון שלא רואים את זה כאן, ציוית בעדותיך שנלמד מהם שאתה מעניש, ונותן שכר, ונאמן מאוד שיש שכר ועונש לעולם הבא.

עליו **פְּקוּדֵיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי**: קמג והצדקה שאתה עושה בעולם תראה על פי הצדק לעולם הבא, ולכן בעולם הזה קשה לפעמים לראות מה נכון בה **צְדָקְתְּךָ צֶדֶק לְעוֹלָם** אבל תורתך תמיד רואים שהיא אמת גם בעולם הזה¹⁸⁸ **וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת**: קמג ולכן גם כשמוציאים אותי צרות מבחוץ, ומצוקה בנפש, שאינם נראים כצדקה **צֶדֶק-וּמִצְוֹת מִצְאוּנִי** אני פונה שוב ושוב למצוות לעשותן, ולא לצערי, כי הם אמת גם בצרה **מִצְוֹתֶיךָ שֶׁעָשִׂיתִי**: קמג ובכל זאת מבקש שאת הצדק שספרת לנו בתורה, שאתה גואל ומושיע, שהוא לעולם הבא **צֶדֶק עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם** תן לי להתבונן בו ולראותו בעצמי, ואחיה לעולם הבא **הַבִּינֵנִי וְאַחֲיָה**:

ק ה' קרוב לכל מי שקורא אליו, גם לישראל בזמן הצרות וגם לרשעים, אם ישובו אליו¹⁸⁹

קמג כשיש צרה, אף שאיני יודע לקרוא אליך, צעקתי מצרתי בכל רצוני, כמו שהיה במצרים¹⁹⁰ **קָרָאתִי בְּכָל-לֵב** ואתה ה' תענה לי כי אתה שומע צעקה **עֲנֵנִי ה'** וכיון שתענה לי אדע לעבדך, ואשמור את חוקיך גם אם אינם מובנים לי, כמו שקבלנו אחר כך במעמד הר סיני **חֻקֶיךָ אֶצְרָה**: קמז ומאז אני יודע לכוון את קריאתי אליך, ויודע מראש שאתה עונה, ולכן אתה גם מושיע אותי לגמרי מהצרה **קָרָאתֶיךָ הוֹשִׁיעֵנִי** ואני שומר לדורות את זכרון הגאולה בעדותיך שבתורה **וְאַשְׁמְרָה עֲדוּתֶיךָ**: קמז ולכן כבר קודם שתהיה גלות נוספת, רק מתחיל להעריב היום אל חשכת הגלות, כבר אני קורא אליך ומבקש על גאולה¹⁹¹ **קָדַמְתִּי בַּנְּשִׁי וְאַשְׁוִיעָה (לדבריך) ומצפה כבר אז להתקיימות דברך על הגאולה לְדַבְרֶיךָ חֲלֵתִי**: קמז וגם בתוך הגלות המשולה ללילה, אף שיש עוד חלקים לגלות ולא בא זמן הישועה **קָדַמְתִּי עֵינֵי אֶשְׁמְרוֹת** כבר אני קם ומבקש, ומדבר תמיד בתורה¹⁹² **לְשִׁיחַ בְּאַמְרֹתֶיךָ**: קמז ומבקש שתשמע קולי גם בתוך הגלות, כי זה חסדך לשמוע את הקוראים אליך **קוֹלִי שְׁמַעָה כַּחֲסִדֶיךָ ה'** ותתן לנו חיים גם בתוך הגלות, שלא נאבד, כי כך קבעת שצריך להיות¹⁹³ **כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנֵּי**: קג אמנם אלו שמחפשים את מזימות ליבם, קרבים אל תאוותיהם **קָרְבוּ רִדְפֵי זְמָה** ובוזו מתרחקים מתורתך, וממילא מרגישים שרחוקים ממך, אף שאתה קרוב גם אליהם. וגם מתרחקים מהארץ שהיא מקום שמירת התורה כי באה גלות בעוונותיהם **מִתוֹרַתְךָ רְחִיקוּ**: קגא אבל באמת אתה קרוב גם אליהם בכל זמן שישבו בתשובה **קָרֹב אֵתָה ה'** ויחזרו לשמור את כל המצוות, שיחד הם אמת, ולא כששומר רק חלק, וכך יהיה גם בגאולה כשכל העם ישוב לשמור את התורה כולה **וְכָל-מִצְוֹתֶיךָ אֱמֶת**: קמג וכל זה ידענו עוד קודם שהייתה גלות, מספורי התורה ומה שהעדת בנו בה **קָדְּםָ יוֹדַעְתִּי מַעֲדוּתֶיךָ** כי את הסיפורים

¹⁸⁸ פרוש נוסף: אף שאני צעיר לא שכחתי פקודיך כי צדקתך צדק לעולם ואף שאני נבזה לא שכחתי פיקודיך כי תורתך אמת מוחלטת.

¹⁸⁹ וזה לכאורה מבוסס על המילים "קרוב" ו"קוראיו". והכונה שה' קרוב ומתגלה בקלות אבל צריך קודם כל לקרוא אליו, והאדם צריך להקדים את אמונתו בה' כדי שיענה לו ולא שה' יראה לו אותו ורק אז יאמין. וכן נאמר: "פי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו כה' אלהינו ככל קראנו אליו: ומי גוי גדול אשר לו אלהים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנכי נתן לפניכם היום".

¹⁹⁰ כמו שנאמר "וַיִּאָּחֲזוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֶבְרָה וַיִּזְעָקוּ וַתַּעַל שׁוֹעַתָּם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֶבְרָה: וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם".

¹⁹¹ כמו כל המזמורים בספר תהילים עצמו, שמבקשים ישועה מהגלות ונכתבו עוד לפני הגלות, כגון מזמורי אסף.

¹⁹² פרוש נוסף: אנחנו כל כך דבקים בתורה עד שקמים כבר בתוך הלילה לעסוק בה. ואמר שקם מוקדם ולא שהולך לישון מאוחר, כי אין יצר הרע ללכת לישון מוקדם, אבל יש יצר הרע שלא לקום מוקדם.

¹⁹³ פרוש נוסף: אם תעשה איתנו כחסדך אז תשמע קולנו לגמרי ותציל אותנו מהגלות. ואם לא הגיע הזמן לפחות תעשה כמשפטך הקבועים איתנו לחיות אותנו.

האלו יסדת שיהיו בסיס לכל מה שיהיה בעולם, עד עולם הבא, וכדי להביא אותנו לעולם הבא **פִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתָם:**

ר קרבת ה' לעובדיו מצד ההשגחה¹⁹⁴

קנג השגח בעיניונו, והוצא אותנו מהצרה, גם אם עוד לא בגאולה שלמה **רָאָה-עֲנִי וְחַלְצֵנִי** כיון שאנחנו מחזיקים בתורתך, ולכן אתה משגיח ומציל אותנו **כִּי-תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:** קנד ויותר מזה תריב עם אלו שרבים איתנו, עד שתגאל אותנו לגמרי **רִיבָה רִיבִי וּגְאֹלֵנִי** כי אתה רוצה בחיינו כדי שנעשה בעולם את רצונך **לְאַמְרַתְךָ חֲיִנִי:** קנה ואיננו כמו הרשעים, שמה שהרשעים לא נושעים בדרך כלל **רְחוּק מְרֻשְׁעִים יְשׁוּעָה** נובע ממה שאינם מחפשים לעשות את מה שאינם מבינים **כִּי-חֻקֶיךָ לֹא דָרְשׁוּ:**¹⁹⁵ קנו וגם אם חטאנו, רחמך על עמך רבים, גם כשחוטאים **רְחֵמֶיךָ רַבִּים ה'** ולכן גם בגלות אתה מחיה אותנו שלא נעלם, כפי המשפט המתאים לנו בכל שלב¹⁹⁶ **כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חֲיִנִי:**¹⁹⁷ קנד כיוון שלמרות שרודפים אותנו ומצרים לנו לרוב בגלות **רַבִּים וְרַבִּי וְצָרִי** אנחנו לא זזים מהדרך שהראית לנו בתורה, ומאמינים שתגאל אותנו מהם **מַעֲדוֹתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי:** קנה ומנסים להחזיר גם אחרים בתשובה, שכשאנחנו רואים אנשים מעם ישראל שבוגדים בברית איתך, אנחנו רבים ומתווכחים איתם **רְאִיתִי בְגָדִים וְאַתְקוּטָה** על מה שאינם שומרים את מצוות התורה **אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ לֹא שְׁמָרוּ:** קנט וכיוון שתשגיח עלינו, ותראה שאנחנו מחוברים למה שהפקדת אותנו עליו בעולם **רָאָה כִּי-פְקוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי ה'** תתן לנו חיים, לעשות אותם בעולם, שזה מטרת חסדך בעצם נתינת החיים¹⁹⁸ **כְּחֶסֶדְךָ חֲיִנִי:** קס ומראש התורה שנתת לנו אמת **רֵאשֶׁת-דְּבָרְךָ אֱמֶת** ומטרתה מכוונת לעולם הבא, והדרך לשם עוברת כך שנקבל את הראוי והנכון והטוב במשפט ובצדק לפי השגחתך¹⁹⁹ **וּלְעוֹלָם כָּל-מִשְׁפַּט צְדָקָה:**²⁰⁰

ק²⁰¹ כל מה שחשוב בעולם הוא להתקרב אל ה'

קסא גם כשרדפו אותי אנשים חשובים, ורדפו אותי לשוא שאין לי איך להתגונן מהם **שָׂרִים רְדִפּוּנִי חֲנִים (ומדברֶיךָ)** לא פחדתי מהם אלא משלא אעשה את רצונך²⁰² **וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי:** קסב וכיון שנצחתי את יצרי ואיני מחפש עוד את החומריות, אני שמח על המצוות שאמרת לנו בתורה שהם השלמת כל כוחותי **שֵׁשׁ אֲנֹכִי-עַל-אֲמַרְתְּךָ** כי אני משתמש גם בכוחות היצר

¹⁹⁴ כלומר האות ק' מלמטה למעלה מצד שאנחנו קוראים אל ה' הוא קרוב אלינו, והאות ר' מלמעלה למטה מצד השגחת ה' עלינו. ואולי מבוסס על המילה 'ראה' שזה הביטוי להשגחה.

¹⁹⁵ כנגד "קרבו רדפי זמה מתורתך רקקו" שבאות ק'.

¹⁹⁶ פרוש נוסף: וגם אם אנחנו לא נושעים כי אנחנו עדיין רשעים ולא דורשים מספיק את חוקיך, הרי רחמך רבים ותחיה אותנו תוך כדי שאתה עושה בנו משפט עד שנשוב בתשובה.

¹⁹⁷ כנגד "קולי שמעה כחסדך ה' כמשפטך חייני" שבאות ק'.

¹⁹⁸ פרוש נוסף: כיון שרחמך רבים אתה מחיה אותי, אבל לפי המשפט, שלפעמים צריך שנחיה בגלות. אבל כיון שאתה רואה שאנחנו אוהבים לעשות רצונך, תתן לנו חיים של גאולה ב'אחישנה' כמו חסדך, אף שעוד איננו זכאים לגמרי, כי אנחנו מכוונים למטרה הנכונה.

¹⁹⁹ פרוש נוסף: כיון שמראש דברך הוא אמת מוחלטת לכן לא ישתנה כמו הנימוסים ומשפטי בני אדם ולעולם יהיה המשפט שעל פיו משפט צודק.

²⁰⁰ כנגד "קדם ידעתי מעדתיך כי לעולם יסדתם" שבאות ק'.

²⁰¹ צורת האות היא העיקר ולכן ש' שמאלית נחשבת כש' ולא כס'.

²⁰² וזה נמשל ממה ששאל רדף אחריו חנם אבל הוא לא הרג אותי כי ידע שזה לא רצון ה'.

לעבוד את ה' על ידם **כְּמוֹצֵא שְׁלָל רָב**: קסג ולכן אני מתרחק מדברי השקר שבעולם הזה ומתיחס אליהם כדבר מגעיל גם אם חומרית הם טובים לי **שֶׁקֶר שְׂנֵאתִי וְאֶתְעֵבָה** ואוהב ומחפש להתחבר אל התורה כיון שהיא ממך **תּוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי**: קסד והעיסוק בה מקיף את כל היום, עד שאני משבח אותך בכל משך היום **שֶׁבַע בַּיּוֹם הַלְלַתִּיךָ** על המשפטים שנתת לנו, שדרכם מגיע לעולם האמת והנכון ממך **עַל מִשְׁפָּטֶי צִדְקָךָ**: קסה ולכן למי שאוהב את התורה יש שלום כל הזמן, גם כשיש פגעים, כיון שהם באים לתקנו ולהוסיף לו שלום **שְׁלוֹם רַב לְאֶהְבֵי תּוֹרַתְךָ** ועל ידם אינו נכשל בעבירות **וְאִין-לְמוֹ מִכְשׁוֹל**: קסו ולכן גם כשהישועה לא באה עדיין אני מצפה לה **שֶׁבְרַתִי לִישׁוּעַתְךָ ה'** וממשיך לעשות את המצוות, כי עושה אותם מאהבתך ולא מרצון לשכר **וּמִצְוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי**: קסז וכל הזמן שומר בליבי את סיפורי התורה, שמעידים שתגאל אותנו לבסוף **שְׁמֵרָה נַפְשִׁי עֲדַתֶיךָ** ומחובר אליהם מאוד, גם מצד שהם האמת והנכון, וגם שטובים לי מצד עצמי **וְאֶהְבֵם מְאֹד**: קסח ועיקר עבודתי בעולם, לשמור לעשות מה שאני מופקד עליו, ולהתנהג לפי הדרך שאמרת לנו בתורה **שְׁמַרְתִּי פְקוּדֶיךָ וְעֲדַתֶיךָ** כי מטרת כל דרכי להגיע אליך, ואני מכוון אותם לפי רצונך²⁰³ **כִּי כָל-דְּרָכֶי נִגְדָּד**:

ת בקשה שה' יקבל את התקרבותו²⁰⁴

קסח השבח שאני משבח אותך יקרב אליך כקרבן **תִּקְרַב רִנָּתִי לְפָנֶיךָ ה'** ותבין אותי את התנהלות העולם, כמו שהוא על פי דברך, כך שאשוב בתשובה **כְּדַבְרְךָ הַבִּינְנִי**: קע ואז גם מה שאני מתחנן אליך על צרותי, יבוא ויתקבל לפניך **תְּבוֹא תַחֲנֹנִי לְפָנֶיךָ** ותגאל אותי מהגלות כמו שאמרת לנו **כְּאִמְרַתְךָ הַצִּילְנִי**: קעא ועל זה שפתי החיצוניות יתנו לך שבח, כמעין שמוציא כל הזמן עוד ועוד **תִּבְעֵנָה שְׁפָתַי תְּהִלָּה** כיוון שעל ידי הגאולה תלמד אותי את דרכיך בעולם שלא היו מובנות **כִּי תִלְמַדְנִי חֻקֶיךָ**: קעב ופרוט השבח יהיה מה שאדבר בתורתך **תַּעַן לְשׁוֹנֵי אִמְרַתְךָ** שאראה שכל המצוות הם הנכון והישר לעשות, ואראה את הצדק הזה במציאות **כִּי כָל-מִצְוֹתֶיךָ צִדְקָה**: קעג ואז תתן לנו סיעתא דשמיא בעולם **תְּהִי-יָדְךָ לְעֲזָרְנִי** כי נבחר לעשות מה שהפקדת אותנו עליו **כִּי פְקוּדֶיךָ בְּחֵרְתִי**: קעד ועד שנצליח בתהליך הזה, אנחנו מתאווים לגאולה שתבוא ממך **תֵּאֲבֹתִי לִישׁוּעַתְךָ ה'** ולא מפסיקים לעסוק שוב ושוב בתורה **וְתוֹרַתְךָ שֶׁעָשָׂעִי**: קעה ובנתיים תחיה את נפשנו גם בגלות, ונדע לשבח אותך גם על זה **תְּחִי-נַפְשִׁי וְתִהְלַלְךָ** כי זה המשפט הראוי לנו, ובא לעזור לנו לשמור את התורה²⁰⁵ **וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזָרְנִי**: קעו כיוון שהעם תעה ממך, כשה שאיבד את דרכו, ולא יודע איך לשוב **תְּעִיתִי כְּשֶׁה אֲבַד** ולכן אתה הרועה תחפש אותנו להשיבנו אליך לעבודתך **בְּקֹשׁ עֲבָדְךָ** כי לא שכחנו את מצוותיך, ועדיין מחוברים אליך ורוצים לשוב **כִּי מִצְוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי**:

קכ « שִׁיר הַמַּעֲלֹת אֶל-יְהוָה בְּצִרְתָּהּ לִי קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת-שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מֵה-יִתְּנִי לָךְ וּמֵה-יִסְיֶךָ לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד חֲצִי

לְחֹדֶשׁ

²⁰³ פרוש נוסף: כי אני יודע שאתה משגיח על כל מעשי בעולם וכולם צריכים להיות מיושרים.

²⁰⁴ האות ת' מול האות ש' שש' התקרבות אל ה' מלמטה למעלה ות' קבלת ההתקרבות מלמעלה למטה, כמו היחס בין ק' ור'. ואותיות ת' וש' מסודרות אחת מול השניה, כשבשני זוגות הפסוקים הראשונים הפסוק הראשון בש' מול השני בת' ולהפך, ובארבעת הפסוקים האחרונים פסוק מול פסוק, והרצפה יעיין.

²⁰⁵ פרוש נוסף: נפשי תחיה לעולם הבא ועל זה תהלל אותך כי זה חיייה באמת, ומשפטיך יעזרוני גם בעולם הזה.

פרוש נוסף: ומשפטי התורה יעזרו לי להלל אותך כי הם הדרך להכירך.

גְבוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחְלֵי רִתְמִים: ה' אֹיֶה-לִּי כִּי-גִרְתִּי מִשֶּׁדָּ שְׁכַנְתִּי עִם-אֶהְלֵי קָדֵר: ו רַבַּת שְׁכָנָה-לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׁוֹנָא שְׁלוֹם: ז אֲנִי-שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה לְמַלְחָמָה:

המחבר מבקש שה' יציל אותו מהאויב שאינו יכול לדעת על רעתו ולהזהר ממנו, כיון שהוא משקר ומזיק על ידי השקרים שהוא מספר; ובדומה לזה יציל את עם ישראל מאויביהם שבגלות, שנוהגים בשקר. ומתאים לאמרו נגד אויבים שמתמשים בשקר כדי להסתיר את כוונותיהם, ונגד מדברי לשון הרע המזיקים בלשונם.

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת כְּשִׁישׁ לִי צָרָה אֲנִי קוֹרָא אֵל ה' שִׁיִּצִּיל אוֹתִי וְהוּא עוֹנֵה לִּי אֶל-ה' בְּצַרְתָּהּ לִּי קְרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב ולכן מבקש ממנו שיציל את חיי מאלו שמדברים שקר בשפתותיהם להראות כאוהבים ה' הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשִּׁפְּתַי-שֶׁקֶר וְלִשׁוֹנִי הַמְּפֹרֶטֶת יוֹתֵר מִצַּלִּיחָה לִיצוֹר אֲצִל אַחֵרִים הַבְּנָה מוֹטְעִית שֶׁל הַמַּצִּיאוֹת כְּדִי לְהוֹיֵק לִי מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג וְהָאוֹיֵב הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּשֶׁקֶר, מֵה נוֹתֵן לוֹ שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ קוֹדֵם מֵה-יִתֵּן לָךְ אוֹ מֵה מוֹסִיף לוֹ יוֹתֵר מִמֵּה שֶׁכָּבַר הָיָה לוֹ, מֵעֵבֵר לְכוּחֹ, אוֹתוֹ לִשׁוֹן רְמִיָּה²⁰⁶ וּמֵה-יִסִּיף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה: ד אֲבֵל מוֹסִיפָה נֹזֵק רַב לְאַחֵרִים, שֶׁלִּשׁוֹן הַרְמִיָּה מְזִיקָה כַּחֲצִיִּים חֲדָיִם בְּמַרְחָק וְלֹא יוֹדֵעַ אֲפִילוֹ מִי הִזִּיק לוֹ, אוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְּגוֹן חֲצִי גְבוֹר שְׁנוּנִים וְשֶׁפֶת הַשֶּׁקֶר כַּגַּחְלִים, שֶׁנִּרְאִים כְּבוּיִים, אֲבֵל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם נְכוּוֹה, וְכֵן הָאָדָם גּוֹרֵם נֹזֵק לְעַצְמוֹ שֶׁבֵּא וּמִסִּפֵּר סוֹדוֹתָיו לְרַמְאֵי עִם גַּחְלֵי רִתְמִים: ה וְלִכֵּן אוֹי לְעַם יִשְׂרָאֵל כּוֹלוֹ, שֶׁאֲנַחְנוּ גָרִים בְּגִלוֹת, מִשְׁך זִמְן אַרְוֹךְ אֹיֶה-לִּי כִּי-גִרְתִּי מִשֶּׁדָּ וְשֶׁכְּנִים שֶׁל אֲנָשִׁים חֲשׂוּכִים וְרַעִים²⁰⁷ שְׁכַנְתִּי עִם-אֶהְלֵי קָדֵר: ו וְנִפְשָׁנוּ נִמְצָאת זִמְן רַב עִם אֲנָשִׁים שֶׁשׁוֹנָאִים אֶת הַשְּׁלוֹם רַבַּת שְׁכָנָה-לָּהּ נַפְשִׁי עִם שׁוֹנָא שְׁלוֹם: ז וְאֲנַחְנוּ רוֹצִים בְּשֶׁלוֹם אִיתֵם וְכִי גַם מְדַבְּרִים אִיתֵם אֲנִי-שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר אֲבֵל הֵם רוֹצִים מִלְחָמָה גַם כְּשֶׁמְדַבְּרִים שְׁלוֹם הִמָּה לְמַלְחָמָה:

קָבָא « שִׁיר לְמַעֲלוֹת אֲשָׂא עֵינֵי אֶל-הַהָרִים מֵאֵין יָבֵא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי: ג אֶל-יִתֵּן לְמוֹט רִגְלָךְ אֶל-יָנִים שְׁמֵרְךָ: ד תִּנְהַל לֹא-יָנִים וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֵרְךָ יְהוָה צִלְּךָ עַל-יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמֵם תִּשְׁמַשׁ לֹא-יִכְפֹּה וְיָרֵחַ בְּלִילָהּ: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל-רָע יִשְׁמֵר אֶת-נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמֵר-צַאֲתֶךָ וּבּוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם:

²⁰⁶ וכמו דואג האדומי שכמה הוסיף לו השקר שסיפר על נוב עיר הכהנים ועל אחימלך בעיני שאול מאשר אם היה אומר לו את האמת כולה שעדיין היה אהוב עליו. ואיך אפשר לערוך טובה מועטת כזו מול הנזק הרב שנגרם למי שדיברו עליו.

²⁰⁷ ויש כאן רמז לגלות הארוכה, כי משך הם עמי הנוצרים, שהרי גוג יהיה נשיא משך ותוכל מבני יפת, ואהלי קדר הם עמי האיסלם מבני ישמעאל, ושניהם סילפו את תורתנו בשקר, שנתחבר אליהם, והעלילו עלינו עלילות שקר, או הראו עצמם כאוהבים עד שהרגו אותנו.

פרוש נוסף: מדבר על דוד עצמו שגר משך זמן ארוך במדבר עם אהלי קדר, אבל רבת יותר גרוע מזה הזמן ששכנה נפשו עם שונא שלום כדואג ושכמותו ולא ידע להזהר.

המזמור אומר שה' הוא המציל אותנו מכל צרה, וגם על ידי הצרות; מדובר בעיקר **קבא** על עם ישראל בגלות, אבל גם על האדם הפרטי. **ומתאים לאמרו על שמירת ה' את ישראל בגלות, ולבקש עזרה והצלה מכל צרה, כללית או פרטית.**

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אנחנו מסתכלים על כל הממלכות הגדולות ששולטות בנו²⁰⁸ **אֲשָׂא עֵינַי אֶל-הַהָרִים** ומי יכול לעזור לנו מהם **מֵאֵין יְבֵא עֲזָרִי: ב** אלא שה' הוא העוזר לנו להנצל **עֲזָרִי מֵעַם ה'** שהוא עשה את הממלכות ושולט בהם דרך השמים²⁰⁹ **עֲשֵׂה שְׁמַיִם וְאָרֶץ: ג** ובזמן הצלחתנו לא נותן לנו אפילו להתחיל ליפול **אֶל-יָתֵן לְמוֹט רַגְלֵךָ** ושומר עלינו כל הזמן בלי הפסקה שלא כשומר בשר ודם **אֶל-יָנוּם שְׁמֹרְךָ: ד** אבל גם בזמן הגלות שנראה כישן, באמת לא מתנמנם בזמן השמירה, ולא צריך הפסקה בשמירה כדי לישון, אלא הכל בהשגחה, גם עצם הגלות, וגם המקרים הפרטיים במהלכה²¹⁰ **הֲנֵה לֹא-יָנוּם וְלֹא יִישָׁן** כיון שמידתו שהוא שומר ישראל תמיד, גם בגלות, ונראה את זה בניסיון הקטנים שבכל יום **שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה** וגם על ידי הצרות ה' שומר עלינו **ה' שְׁמֹרְךָ** שבזמן ההצלחה הוא מחסה לנו על ידם שלא נאמר כחי ועוצם ידי בפעולתנו בעולם **ה' צִלַּךְ עַל-יַד יְמִינֵךָ: ו** כך שבזמן ההצלחה שיש עודף שמש לא יכה אותנו חום השמש בגאווה כמו את הרשעים כי ה' צילנו **יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא-יִכָּה** ובזמן הצרות והגלות ה' ירח לנו להחזיר את אור השמש ולהאיר את החשכה שלא תהיה מוחלטת²¹¹ **וְיָרַח בְּלִילָה: ז** כך שה' שומר אותנו מכל דבר רע, בין רע פיזי ובין מהחטא **ה' שְׁמֹרְךָ מִכָּל-רָע** כי העיקר לשמור את נפשנו שתהיה טהורה ולזה לפעמים צריך צרות²¹² **שְׁמֹר אֶת-נַפְשְׁךָ: ח** ולכן ה' שומר עלינו גם על ידי צאתנו לגלות וגם על ידי בואנו חזרה בגאווה **ה' שְׁמֹר-צִאֲתֶךָ וּבֹאֲךָ** בתהליך אחד רציף כבר היום ועד עולם **הבא מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם:**

קבב א **שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי בֵּית יְהוָה גִּלְדָּה: ב** עֲמֻדוֹת הָיִנוּ רַגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלָּם: ג **יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֲבָרְהָ-לָהּ יַחְדָּו: ד** שִׁשָּׁם עָלָי שְׁכָטִים שְׁכָטֵי-יְהוָה עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדְרֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה **כִּי שָׁמָּה |**

²⁰⁸ ובמשמעות של אדם פרטי: נושא עיניו אל כל הדברים הקבועים והיציבים בעולם, כמו הרפואה והממלכות הגדולות, לראות האם מהם יבוא עזרו. ובמיוחד כהמשך של המזמור הקודם שמדבר על הרמאי, ואין מי שיוכל לעזור ממנו כי לא יודעים על מעשיו.

²⁰⁹ ובמשמעות של אדם פרטי: כיון שכל ההרים וכל הדברים הקבועים הם מעשה ידי ה', גם כשנושעים על ידם ה' הוא המושיע ויכול להושיע גם בדרכים אחרות הבאות מהשמים.

²¹⁰ 'לא' הוא דבר מוחלט. 'אל' זה פניה לאחר, בין אם הצעה, בקשה או תקווה ואינו דבר מוחלט. לכן מקוה שתהיה במצב ש"אל ינום שומרך" אבל גם כשאתה לא במצב הזה "לא ינום ולא ישן שומר ישראל" והכל בהשגחה.

ובמשמעות של אדם פרטי: ה' שונה משאר המושיעים כי לא נותן לך כלל להתמוטט עוד קודם שיש צרה שצריך להושיע ממנה, וכי לא ינום ואי אפשר לומר שלא ישים לב כשתתעורר צרה. וגם בזמנים שמסתיר פניו באמת לא ינום ולא ישן ואין לתלות את זה בחוסר שימת לב או בהפסקה בהשגחה אלא זו השגחה מסותרת.

²¹¹ פרוש נוסף: ה' בגלות עושה לך צל על פעולתך בעולם כי כבר עשית על ידה רע כי ה' שומר שבזמן ההצלחה לא תכה אותך השמש בגאווה ולכן מוציא אותך לגלות, ובה יהיה ה' לך ירח ויאיר לך.

²¹² פרוש נוסף: כיון שכל הצרות והגלות למעננו, ישמור בהם את נפשנו שלא יכלה העם בגלות. ובמשמעות של אדם פרטי: כשזכאי שומר אותך מכל דבר רע וכשצריך יסורים אף שמיסר שומר את נפשך שלא תמות בהם.

יִשְׁבוּ כְּסֵאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסֵאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו' שְׂאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיֹו
 אֶהְבִּיךָ: ז' יְהִי-שְׁלוֹם בְּחֵילְךָ שְׁלוֹהַ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח' לְמַעַן אֲחִי וְרַעֲי אֲדַבְרָה-נָא
 שְׁלוֹם בְּךָ: ט' לְמַעַן בֵּית-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ:

דוד מדבר על חשיבות ירושלים, שהוא בונה, כמחברת את העם, את המלוכה ואת המקדש. ומתאים לאמרו על בניין ירושלים ולעולי רגלים.

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שִׁמְחָתִי כְּשִׁאֲמָרוּ לִי הַנְּבִיאִים שִׁמְחָתִי בְּאַמְרִים לִי שִׁמְעָשִׁי הוֹלְכִים
 בְּדֶרֶךְ שְׁסוּפָה בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ²¹³ בֵּית ה' גִּלְדָּ: ב' וְאִנְחָנוּ כְּבָר קְרוּבִים לְבַנִּין הַמִּקְדָּשׁ,
 שְׁעוֹמְדִים בְּסוּף הַדֶּרֶךְ, בְּכַנְסֵיהַ לִירוּשָׁלַם שְׁאוֹתָה עֲצָמָה כְּבָר בְּנִיתִי עֲמֻדוֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ
 בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג' וְכִשְׁיָבִנָה הַמִּקְדָּשׁ בִּירוּשָׁלַם הִבְנוֹיָה תְהִיָה עִיר שְׁעִנִּיָה לְחֹבֵר
 יַחַד אֶת כָּל יִשְׂרָאֵל וְאֶת הַמְּלוּכָה וְהַמִּקְדָּשׁ לְדַבֵּר אֶחָד כְּעִיר שְׁחִבְרָה-לָהּ יַחְדָּו: ד' כִּי לִשְׁמ
 יַעֲלוּ כָּל הַשְּׁבֵטִים הַנִּפְרָדִים שְׁשָׁם עָלוּ שְׁבֵטִים וְיִתְגַּלָּה שְׁבִאֲמַת הֵם כּוֹלָם שְׁיִיכִים לַה' שְׁבֵטִי-
 יָהּ וְיִהְיֶה לָהֶם עֻדוֹת שִׁירָאוּ שֶׁהֵם עִם אֶחָד²¹⁴ עֻדוֹת לְיִשְׂרָאֵל וּמִסְרָתָם יַחַד לַהֲדוֹת לַה' עַל
 שֶׁהֵם עִמוּ, בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְהַדוֹת לְשֵׁם ה': ה' וּמִחֲבַרְתָּ גַם אֶת הַמְּלוּכָה, כִּי בִירוּשָׁלַם יִשְׁבוּ
 כְּסֵאוֹת הַמִּשְׁפָּט שֶׁל הַמֶּלֶךְ, שְׁעַל יְדֵי הַמִּשְׁפָּט מִחֲבַר אֶת הָעַם יַחַד תַּחְתִּיו, וְעוֹשֶׂה שְׁלוֹם
 בֵּינֵיהֶם כִּי שְׁמָה יִשְׁבוּ כְּסֵאוֹת לְמִשְׁפָּט וְיִהְיוּ בְּכָל הַדּוֹרוֹת עַל יְדֵי מַלְכִים מִבֵּית דָּוִד²¹⁵ כְּסֵאוֹת
 לְבֵית דָּוִד: ו' לִכְן כָּל יִשְׂרָאֵל, חֲפָשׁוּ דוֹקָא אֶת הַשְׁלוֹם שְׁעוֹשֶׂה יְרוּשָׁלַם בֵּינֵיכֶם שְׂאֵלוּ
 שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם כִּי דוֹקָא בְּשִׁלוּמָה יִשְׁבוּ בְּמִקְוֹמָם בְּנַחַת כָּל עִם יִשְׂרָאֵל שִׁמְחוּבְרִים אֵלֶיהָ
 יִשְׁלִיֹו אֶהְבִּיךָ: ז' וְיִהְיֶה שְׁלוֹם בְּחוֹמֹתֶיךָ מִפְּגַע חִיצוֹנִי יְהִי-שְׁלוֹם בְּחֵילְךָ וְעַל יְדוּ מִצַּב לְלֹא
 חֲרָדָה וְדֹאגָה בְּאַרְמְנוֹת הַמְּלָכִים²¹⁶ שְׁלוֹהַ בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח' וְמָה שֶׁאֲנִי עוֹשֶׂה בַּה שְׁלוֹם עַל
 יְדֵי הַמִּשְׁפָּט, וּמִחֲפָשׁ אֶת שְׁלוּמָה מֵאוֹיְבִים, לֹא בְּשִׁבְלִי וּבְשִׁבְלֵי בְּנֵי שִׁמְלֹכוֹ, אֲלֹא בְּשִׁבְלֵי
 עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם אֲחִי וְעוֹבְדִים יַחַד אִתִּי אֶת ה' לְמַעַן אֲחִי וְרַעֲי אֲדַבְרָה-נָא שְׁלוֹם בְּךָ:
 ט' וְהַטוֹב שֶׁאֲנִי מֵבִיא לְעִיר וּמִחֲפָשׁ בְּשִׁבְלֵיהָ, הוּא לְבַנוֹת בַּה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּשְׁנַעְבּוֹד בַּה
 אֶת ה' שֶׁהוּא הַטוֹב הָאֲמִיתִי לְמַעַן בֵּית-ה' אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ:

קַבֵּל א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלְיָךְ נִשְׂאָתִי אֶת-עֵינַי הַיֹּשְׁבִי בְּשָׁמַיִם: ב' הִנֵּה כְּעֵינַי
 עֹבְדִים אֶל-יָד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינַי שִׁפְחָה אֶל-יָד גְּבֻרָתָהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל-יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 עַד שִׁיִּחְנְנוּ: ג' חֲנְנוּ יְהוָה חֲנְנוּ כִּי-רַב שִׁבְעָנוּ כְּוֹז: ד' רַבַּת שִׁבְעָה-לָהּ נִפְשָׁנוּ הַלְעַנּוּ
 הַשְּׂאֲנָנִים הַכְּבוֹז לְגֵאוֹנִים:

²¹³ הפסוק הזה והבא מנוסחים במשל כדברי עולה רגל שעולה לירושלים.

²¹⁴ פרוש נוסף: יהיה להם מקום התוועדות להודות בו לשם ה' יחד כעדה.

²¹⁵ וכיון שירושלים היא עדות לשבטי ישראל שהם עם אחד ושבת דוד שולטים עליהם ביטל ירבעם את העליה לרגל כי רצה לעשותם לשני עמים ותחת שלטונו.

פרוש נוסף: כסאות למשפט ה' על ידי הסנהדרין וכסאות לבית דוד למשפט המלך.

²¹⁶ וכמו שאמרנו במזמור מ"ח "שיתו לךם לחילה פסגו ארמנותיה".

פרוש נוסף: שלום על ידי חילך הגדול והחזק ושלווה בארמנותיך שהמלכים והשרים לא ינסו לעשוק את העם.

קכג המחבר מכיר שה' הוא מי שהביא עלינו את המכה, ומבקש ממנו ישועה כי המכה כבר פעלה את פעולתה. **ומתאים לאמרו לבקש על צרות הגלות, ובמיוחד על הבזיון של עם ישראל; וכן למי שרוצה לבקש על כל צרה בקצרה.**

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בכל צרה שיש לנו אנחנו מסתכלים אליך, כי גם הצרה באה ממך **אֵלֶיךָ נִשְׁאַתִּי אֶת-עֵינַי**²¹⁷ שאתה בשמים, וכדי למצוא חן בעיניך צריך לפעול לפי ההגיון של השמים²¹⁸ **הַיֹּשֵׁב בַּשָּׁמַיִם**: **ב** כי כמו עבדים שכל עינים מול יד האדון, שגם כשמכה אותם לא מחכים לישועה מאחר, אלא ממנו **הִנֵּה כְּעֵינַי עֲבָדִים אֶל-יַד אֲדוֹנָיִהֶם** וגם כשפחה המסתכלת אל גברתה, שלפעמים מונעת ממנה מזונות, ומחכה עדיין לקבל צרכיה ממנה לא מאחרת²¹⁹ **כְּעֵינַי שִׁפְחָה אֶל-יַד גְּבֵרָתָה** כך אנחנו מצפים לה', המשגיח עלינו גם דרך הגלות והצרות שבמהלכה **כֵּן עֵינָינוּ אֶל-ה'** אֵלֵהֵינוּ עד שנמצא חן בעיניו ויגאל אותנו מצרותינו **עַד שְׁיִחַנְנוּ**: **ג** ומבקשים שתגאל אותנו לגמרי **חַנְּנוּ ה'** וגם אם עוד לא, תתן לנו צרכינו והקלה בקושי הגלות **חַנְּנוּ** כי מבזים אותנו יותר ממה שאנחנו יכולים לסבול וצריך הקלה **כִּי-רַב שְׂבַעֲנוּ בּוֹז**: **ד** ואפשר גם לגאול אותנו לגמרי, כי נפשנו שבעה יותר מכדי עוונותיה **רַבַּת שְׂבַעָה-לָהּ נִפְשָׁנוּ** את הצחוק מהעמים היושבים במקומם ובטוחים בניגוד אלינו **הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים** ואת מה שבזים לנו העמים השולטים עלינו ומתגאים עלינו ועל ה', ומאנים אותנו לשלוט בנו שלא בצדק דרך החוק²²⁰ בניגוד לחוקיך הצודקים **הַבּוֹז (לגאיונים) לְגֵאֵי יוֹנִים**:

קכד **א** שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְיִלְיָהוּ יְהוָה שֶׁהִנֵּה לָנוּ יֹאמֶר-נָא יִשְׂרָאֵל: **ב** לְיִלְיָהוּ יְהוָה שֶׁהִנֵּה לָנוּ בְּקוֹם עָלֵינוּ אָדָם: **ג** אֲזַי חֲיִים בְּלַעֲוֵנוּ בַּחֲרוֹת אַפָּם בָּנוּ: **ד** אֲזַי הַמּוֹם שֶׁטָּפוּנוּ נִחַלָה עָבַר עַל-נַפְשָׁנוּ: **ה** אֲזַי עָבַר עַל-נַפְשָׁנוּ הַמּוֹם הַיְדוּדָנִים: **ו** בְּרוּךְ יְהוָה שֶׁלֹּא נִתְּנָנוּ טֶרֶף לְשֹׁנֵיהֶם: **ז** נַפְשָׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה מִפֶּחַח יוֹקְשִׁים הַפֶּחַח נִשְׁכָּר וְנִאֲחַזְנוּ נִמְלְטָנוּ: **ח** עֲזַרְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ:

המזמור אומר שה' מושיענו מהגלות, גם בנפש, שלא נתבולל, וגם בגוף. **ומתאים לאמרו על ישועה שבאה לאדם מה', בגוף או בנפש.**

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד אם לא שדבקנו בה' שיהיה לנו לאלקים **לְיִלְיָהוּ ה'** שֶׁהִנֵּה לָנוּ נאמר בגאולה, שבזכות זה נשארנו עם ישראל ולא התבוללנו **יֹאמֶר-נָא יִשְׂרָאֵל**: **ב** ואם לא ה' היה לנו להצילנו **לְיִלְיָהוּ ה'** שֶׁהִנֵּה לָנוּ כשקמו עלינו בני אדם חזקים, שלא היה מי שיושיע מהם

²¹⁷ כנגד "אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי" שבמזמור קכ"א.

²¹⁸ ויתכן שלכן אמר 'יושב' ולא 'יושב' לומר שמצופה גם ממני לעלות למדרגת השמים וה' מושיב אותי בשמים.

²¹⁹ ועצם הגאולה היא צורך הכלל לכן עבדים לשון רבים, וצרכי החיים תוך כדי הגלות הם צורכי הפרט לכן שפחה לשון יחיד.

פרוש נוסף: ה' הוא בורא העולם ובזה הוא המשפיע הראשון וזה יד אדוניהם, אבל גם מנהל את העולם במהלכו כגברת שמקבלת מהאדון ונותנת הלאה וזה יד גברתה.

²²⁰ "יונים" מלשון "הונאה" כלומר גולה בתחכום דרך החוק. וכמו "פי הַיָּתֵה אֶרְצָם לְשִׁמְהָ מִפְּנֵי תְרוּן הַיּוֹנָה" (ירמיהו כ"ה, ל"ח), "קוּמָה וְנִשְׁבָּה אֶל עַמְּנוּ וְאֶל אֶרֶץ מוֹלְדָתְנוּ מִפְּנֵי תְרוּב הַיּוֹנָה" (ירמיהו מ"ו, ט"ז).

אם לא ה' **בְּקוֹם עָלֵינוּ אָדָם**: ג אז היו הורגים את כולנו²²¹ **אָזִי חַיִּים בְּלִעְוֵנוּ** בזמן המלחמה כשכעסו עלינו **בְּחַרְוֹת אַפָּס בְּנוֹ**: ד וגם כשלא מתנו, היו שוטפים אותנו מי הגלות להיות כמו כל העמים **אָזִי הַמַּיִם שְׁטַפוּנוּ** זרימת הנחל²²² היתה לוקחת את נפשנו אל החומריות כמו כל עמי הגלות **נַחֲלָה עָבַר עַל-נַפְשֵׁנוּ**: ה וגם אם לא נשטפנו, ניסו להמיר את דתנו להיות כמוהם בכח ובזדון **אָזִי עָבַר עַל-נַפְשֵׁנוּ הַמַּיִם הַזֵּידוּנִים**: ו אמנם בזה מתווספת הופעת ה' בעולם **בְּרוּךְ ה'** שאף שהיינו ככבשה בין שבעים זאבים, לא יכלו לנו להרגנו, ובוה מתגלה נוראותו עליהם **שֶׁלֹא נִתְּנָנוּ טָרֶף לְשִׁנְיָהִם**: ז ולא רק שלא מתנו, גם הנפש ניצלה ממה שניסו להפילה בפח להיות כמותם, על ידי שדבקה בשמים כציפור **נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלָטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים** וגם מה שכבר נלכדנו בגלות, תשבר הגלות ואנחנו נצא ממנה בין בגוף ובין בנפש **הַפַּח נִשְׁבַּר וְאַנְחָנוּ נִמְלָטָנוּ**: ח כיון שעזרנו מהצרות הוא במה שאנחנו דבקים בשם ה' **עֲזָרָנוּ בְּשֵׁם ה'** שעשה את השמים ונפשנו דבקה בגובה שלהם, ועשה את הארץ ומציל אותנו מהגויים גם כאן²²³ **עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ**:

קִבְּהָ * **שִׁיר הַמַּעֲלֹת הַבְּטָחִים בִּיהֲנֶה כְּהַר-צִיּוֹן לֹא-יָמוּט לְעוֹלָם יִשָּׁב**:
 ב **יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ וַיְהִינָה סָבִיב לְעַמּוֹ מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם**: ג **כִּי לֹא יִנָּח שִׁבְט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא-יִשְׁלַחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעוֹלָתָהּ יְדֵיהֶם**:
 ד **הַיְטִיבָה יְהוָה לְטוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם**: ה **וְהַמַּטִּים עֲקֻלְקֻלוֹתָם יוֹלִיכֶם יְהוָה אֶת-פְּעָלֵי הָאָוֶן שְׁלֹם עַל-יִשְׂרָאֵל**:

המזמור אומר שבשכר הפעולה הטובה של עם ישראל, ה' מושיע אותם גם חומרית וגם רוחנית. **ומתאים לאמרו על גאולת ירושלים, ועל הבטחון בשכר הצדיקים ובנצחון הטוב.**

א שִׁיר הַמַּעֲלֹת הצדיקים הבוטחים בה' שיושיעם **הַבְּטָחִים בַּה'** נמשלים להר ציון המאגד מלוכה ומקדש, חומר ורוח **כְּהַר-צִיּוֹן** שלא יתמוטט חומרית מגבהו, והוא יציב וקיים **לֹא-יָמוּט** ויושב בבני ישראל לעתיד לבוא, ואחריתו הרוחנית טובה²²⁴ **לְעוֹלָם יִשָּׁב**: ב ומה שלא ימוט חומרית, כיון שהרים סביב ירושלים ולא תהומות, ולכן אינו מתפורר לתהום **יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ** וכך ה' סביב עמו להצילם מכל רעה שבאה מכל כיוון, ומגן עליהם שלא יתפרדו **וְה' סָבִיב לְעַמּוֹ** כבר היום שאינם מתמוטטים, ועד שיביאם לתעודתם בעולם הבא שאז לעולם יש **מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם**: ג ולא ימוטו רוחנית, כי ה' לא יתן לרשעים, שנועדו לייסר את הצדיקים, לשלוט גם בחלק עולם הבא שלהם, על ידי שישלטו באופן קבוע על הצדיקים **כִּי לֹא יִנָּח שִׁבְט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצַּדִּיקִים** שאם היה הרשע מצליח תמיד, היו גם צדיקים רבים עושים לפי הרווח האישי שלהם, ולכן נתלה לרשעים רק עד ארבע דורות, שיראו הצדיקים את מפלתם גם בעולם הזה **לְמַעַן לֹא-יִשְׁלַחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעוֹלָתָהּ יְדֵיהֶם**: ד ובסופו של דבר ה' נותן לעושי הטוב את הטוב גם בעולם הזה **הַיְטִיבָה ה' לְטוֹבִים** ולעולם הבא נותן להם עוד יותר מהטוב שעשו בפועל, לפי ישרות רצונם עם

²²¹ פרוש נוסף: אז מרוב כעסם היו אוכלים אותנו כמי שאוכל בשר חי ולא מבושל.

²²² יתכן שאמר "נחלה" לרמזו שהיינו רוצים שתהיה לנו נחלה בתוכם ולכן היינו כמוהם.

²²³ וזה כנגד מה שאמר במזמור הקודם "אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים", כאן גם בארץ. ובמקביל למה שאמר במזמור קכ"א "עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ".

²²⁴ וזה יותר מסתם משל, כי גורל הצדיקים באמת קשור בגורל הר ציון שלעולם ישב. וזה כנגד מה שאמר "אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי" ועזרו כהר ציון.

קכה

רצונו ולישרים בלבנותם: ה ואילו אלו שמטים את דרכיהם, להיות מפותלות ומעוקלות שלא על פי היושר, כדי להגיע אל תאוותם והמטים עקלקלותם כיון שהם מגיעים לעשות דברים רעים, יוליר אותם ה' בדרך שבחרו אל הרע יוליכם ה' את-פעלי האון וכיון שיענשו הרשעים בין מהאומות בין מעם ישראל, יהיה לעם ישראל שלום ואין פגע עוד שלום על-ישראל:

קכז * שיר המעלות בשוב יהנה את-שיבת ציון הוינו כחלמים: ב אז ימלא שחוק פיננו ולשונונו רנה אז יאמרו בגוים הגדיל יהנה לעשות עם-אלה: ג הגדיל יהנה לעשות עמנו היינו שמחים: ד שובה יהנה את-(שבותנו) שביתנו כאפיקים בנגב: ה הזרעים בדמעה ברנה יקצרו: ו הלוד ילד | וככה נשא משך-הזרע בא-יבוא ברנה נשא אלמתי:

המזמור אומר שכשתבוא הגאולה, ישתנה המבט על הגלות כולה, בכך שנבין מה הרווחנו ממנה, ולכן כבר עכשיו אנחנו יודעים וזוכרים את זה. ומתאים לאמרו שלא להתיימש מקשיי הגלות, ולהודות על הגאולה.

א שיר המעלות כאשר ה' ישיב אותנו מהגלות לשילוב ממלכה ומקדש בשוב ה' את-שיבת ציון יתגלה, שכל זמן הגלות היינו כרואים את חזון העתיד בחלום, ומכוונים לפיו את פעולותינו.²²⁵ היינו כחלמים: ב ואז נוכל לצחוק משמחה על כל מה שהיה, גם על קשיי הגלות, כי נראה את הטוב היוצא מהם אז ימלא שחוק פיננו ונוכל לשבח על כל פרט ופרט מהקשיים, שנדע מה יצא ממנו ולשונונו רנה ואז אפילו הגויים ידעו לומר שה' עשה איתנו דבר גדול יותר מכל מה שיכלו לחשוב, ובשבילו היו שוות כל הצרות אז יאמרו בגוים הגדיל ה' לעשות עם-אלה: ג אמנם אנחנו יודעים כבר עכשיו שה' עושה איתנו גדולות הגדיל ה' לעשות עמנו ולכן גם לפני הגאולה כבר שמחנו בה היינו שמחים: ד ומבקשים, שתשיב אותנו מהגלות, כמו מים הזורמים בשיטפון פתאומי במדבר, ומצמיחים דברים שאיש לא זכר שמרעו שובה ה' את-(שבותנו) שביתנו.²²⁶ כאפיקים בנגב: ה ואז אותם עם ישראל שזרעו בבכי, בגלות, מעשים טובים של אלפי שנים הזרעים בדמעה יקבלו את חסדם הנצור לאלפים בשבח גדול ברנה יקצרו: ו וההולכים לגלות, הולכים בבכי, כיון שנושאים על גבם את משך הזמן הארוך שנהיה זרועים בגלות הלוד ילד | וככה נשא משך-הזרע אבל השבים לארץ, ישובו בשבח גדול, כשהם נושאים עליהם את כל התוצאות שיצמחו מזה בא-יבוא ברנה נשא אלמתי:

קכז * שיר המעלות לשלמה אם-יהנה | לא-יבנה בית שוא | עמלו בוניו בו אם-יהנה לא-ישמר-עיר שוא | שקד שומר: ב שוא לכם | משכימי קום מאחרי-שבת אכלי לחם העצבים פן יתן ליריבו שוא: ג הנה נחלת יהנה בגוים שחר פרי הבטן: ד כחצים ביד-גבור פן בני הנעורים: ה אשרי הנזכר אשר מלא את-אשפתו מהם לא-יבשו כי-ידברו את-אויבים בשער:

²²⁵ פרוש נוסף: לעומת הטובה הגדולה של ברינה יקצרו, כל הצרות הגדולות של הזרעים בדמעה יראו קטנות ולא אמיתיות כחלום לעומת המציאות.

²²⁶ "שביתנו" יכול להיות גם אלו ששבים וגם אלו שהיו בשבי.

המזמור אומר שההשתדלות מועילה רק לפי רצון ה' במעשה, ובאמת ה' הוא הפועל בעולם, ולכן פעולת ה' באמצעות דוד נמשכת דרך בניו אחריו, ואינה רק לפי השתדלותו. **ומתאים לאמרו על בניית בית, על חינוך הילדים, ועל השתדלות ובטחון.**

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת על שלמה, בנו של דוד וממשיכו²²⁷ **לְשַׁלְמָה** אם ה' לא ירצה בבנין בית המקדש, שאתה בונה כהמשך שלי **אִם-ה' לֹא-יִבְנֶה בַּיִת** אין תועלת במאמץ שהשקיעו הבונים, כי לא יעמוד, כמו שאכן היה לבסוף **שָׁוְא עֲמְלוֹ בּוֹנְיוֹ בּוֹ** ואם ה' לא ירצה בשמירת ירושלים מהאויבים **אִם-ה' לֹא-יִשְׁמְרֵנוּ עִיר** אין תועלת בעבודה המתמידה של השומר, כמו שאכן היה לבסוף **שָׁוְא שְׂקָד שׁוֹמְרֵי**: **ב** וכן בפרנסת האדם הפרטי, אין תועלת אמיתית להשכים קום לעבודה **שָׁוְא לְכֶם מְשַׁפְּיֵי קוֹם** ולשוב מאוחר **מְאַחְרֵי-שָׁבַת** שאוכלים לחם בעצבון ובעבודה קשה²²⁸ **אֲכָלֵי לֶחֶם הָעֶצְבִּים** שהרי כמו שתשיגו, יתן ה' למי שפועל איתו לפי רצונו, גם אם ישן מוקדם ויקום מאוחר²²⁹ **כִּן יִתֵּן לִידֵידוֹ שְׁנָא**²³⁰: **ג** והנה לפי מה שאמרנו, אין כל מלאכת האדם מוטלת עליו, אלא ה' נוחל מהאדם אחר מותו את בניו שימשיכו את פעולתו **הִנֵּה נַחֲלַת ה' בְּנֵים** והם שכר לאדם בעולם הזה, במה שגם בטנו נותנת לו פירות **שְׂכָר פְּרֵי הַבָּטֶן**: **ד** וההשתדלות חשובה בהם בהיותם צעירים, שהם עוד בידו, והוא מחנכם שילכו בדרכי ה', כי הם כחיצים שיעופו למרחק רב, כי בהתאמה לחינוכם בידו ישפיע על כל מהלך חייהם וחיי צאצאיהם **כַּחֲצִים בְּיַד-גִּבּוֹר כִּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים**: **ה** ולכן אשרי דוד, שיהיו לו בנים ובני בנים רבים שימשיכו את מלכותו **אֲשֶׁרֵי הַגִּבּוֹר אֲשֶׁר מְלֵא אֶת-אֲשַׁפְתּוֹ מֵהֶם** שלא יבושו לא הוא ולא בניו כשינצחו את אויביהם בשער העיר, כיון שיהיו צדיקים וידעו את המשפט, ולא יבושו כשילחמו מלחמתה של תורה מול הזקנים היושבים בשער²³¹ **לֹא-יִבְשׁוּ כִּי-יִדְבְּרוּ אֶת-אוֹיְבֵים בְּשַׁעַר**:

קִבְּחָ * שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁרֵי כָל-יִרְאָה יְהוָה הַהֲלֹךְ בְּדַרְכָּיו: **ב** יִגִּיעַ כְּפִיךָ כִּי תֹאכַל אֲשֶׁרֵיךָ וְטוֹב לִי: **ג** אֲשַׁתֶּךָ | כִּנְגֶנְךָ פְּרִיָהּ בְּיַרְכְּתֵי בֵיתְךָ בְּנִיךָ כְּשֶׁתְּחַלֵּי וַיִּתֵּים סֹכִיב לְשַׁלְחָנְךָ: **ד** הִנֵּה כִּי-כֵן יִכְרֹךְ נֶבֶר יִרְאָה יְהוָה: **ה** יִבְרַכְךָ יְהוָה

²²⁷ אף שאפשר לפרש ששלמה אמרו, נראה לי שנאמר על שלמה, כי כך חייבים לומר במזמור ע"ב "לְשַׁלְמָה אֱלֹהִים מְשַׁפְּטֵיךָ לְמִלְךָ תוֹ", וחוזן משני אלו אין עוד מזמורים של שלמה. ולכן יותר מסתבר ששלמה לא כתב מזמורים בתהילים, אלא נאמר עליו. אמנם מצד הענין אפשר לפרש גם ששלמה אמרו על עצמו.

²²⁸ ורומז כאן לעבודת אלילים שנקראו "עצבים", כי זה דעת עובדי אלילים שהכל נקבע לפי המאמץ, ואין רצון לאלילים, אלא אפשר לרתום אותם לרצונך, ואם הצלחת בזה תצליח, והכל לפי רצון האדם ומעשיו.

²²⁹ ועקרון זה למדנו במן, שהוא הדרך שה' מנהיג את לומדי התורה, כמו שנאמר "וְלֹא הֶעֱדִיף הַמְּרַכֵּה וְהַמְּמַעֵט לֹא הֶחֱסִיר אִישׁ לְפִי אֶכְלוּ לְקִטּוֹ". ולא אמר שלא צריך השתדלות, אלא שצריך גם רצון ה', ואם ה' ישמור עיר יפה שקד השומר.

פרוש נוסף: כמו שהם ישיגו, יתן ה' פרנסה למי שמנדד את השינה מעיניו כדי ללמוד תורה ולא כדי להתפרנס.

²³⁰ ואמר "ידידו" כי כך נקרא שלמה בידי ה' "ידידה" ו"שנא" בא' בסוף אולי לרמוז למילה "שינוי" בארמית כי משנה אותו בזה מדרך העולם, ואין הכונה שגם אצל מי שהולך רק לפי החומרות, יקבל מי שעובד הרבה כמו מי שעובד קצת.

²³¹ נראה שיש כאן כפל לשון. ו"ידברו" גם לשון "דיבור" וגם לשון "דבר", וה' אמר שלא יבושו מאויביהם רק כשיהיו צדיקים ואם לא אז ייסר אותם על ידי אויביהם, ולכן אם יהיו צדיקים ינצחו את האויבים ואם לא, האויבים בשער יגרמו להם לשוב בתשובה ולא לבוש.

מִצִּיּוֹן וְרָאָה בְטוֹב יְרוּשָׁלַם כָּל יְמֵי חַיָּיָה: וּרְאָה-בָנִים לְבָנֶיךָ שְׁלוֹם עַל-קַח יִשְׂרָאֵל:

המזמור אומר מהי הברכה החומרית שאליה ישאף אדם בעולם הזה, ואין צורך בדברים אחרים או ביותר מזה. ומתאים לאמרו למי שרוצה ברכה במעשה ידיו, ולהתפלל על אשתו ועל בניו ועל בני בניו.

א שיר המעלות מיוצב בעולם יהיה כל ירא ה' מעצם יראתו **אֲשֶׁרִי כָל-יְרֵא ה'** כיון שהולך בדרכיו ויזכה לעולם הבא, וזה האושר האמיתי גם אם לא קיבל ברכה חומרית **הַהֲלֵךְ בְּדַרְכָיו: ב** ומצד הברכה החומרית אין צורך בעושר²³² או שתשיג הכל על ידי נס, אלא שיהיה לך כדי צורךך לאכול, ותיגע בו ותשיגהו בעבודתך **יִגִיעַ כַּפְיֶךָ כִּי תֹאכַל** שאז תהיה מיוצב בעולם, כי הנס לא יתמיד **אֲשֶׁרִיךָ** וגם עצם העבודה טובה לך²³³ ותלויות בה מידות טובות **וְטוֹב לְךָ: ג** ותזכה שתהיה אשתך פוריה בבנים, כגפן שפריה משתבח עם השנים, ומשמחת אלקים ואנשים **אֲשֶׁתְּךָ כִּנְגֹן פְּרִיָה** ותהיה צנועה בביתך **בִּירְכֵתִי בֵיתְךָ** ויהיו לך בנים כזיתים, שנטוע אדם כדי שיתנו פירות לשנים רבות מאוד **בְּנֵיךָ כְּשִׁתְלֵי זֵיתִים**²³⁴ ולא יצטרכו לעזוב את חינוכך מחוסר פרנסה, אלא שולחנך יספיק להם ויהיו אצלך²³⁵ **סָבִיב לְשִׁלְחָנְךָ: ד** ואף שאשרי כל ירא ה', כאשר ירצה ה' לברך אדם ירא ה', המתגבר על יצרו בעולם הזה, כך יברך אותו, ואינו צריך יותר **הִנֵּה כִּי-כֹן יִבְרַךְ גְּבוֹר יְרֵא ה': ה** וכן יברך גם את שלמה, שיתן לך ה' ברכה חומרית מיוחדת כיון שאתה בונה את ציון, המלוכה והמקדש **יְבָרְכֶךָ ה' מִצִּיּוֹן** ותזכה לראות את יגיע כפיך, שתראה את ירושלים בבנינה, ואת הטוב היוצא ממנה לעם ישראל ולעולם **וְרָאָה בְטוֹב יְרוּשָׁלַם** ולא יהיה בכל זה מק וחוסר הצלחה בכל ימי חיירך²³⁶ **כָּל יְמֵי חַיָּיָה: ו** ותראה בחיירך את בני בניך, שתדע שיש המשך לזרע

²³² כמו שאמר שלמה "רֵאשׁ וְעֶשֶׂר אֵל תִּתֶן לִי הַטְּרִיפְנֵי לְחֵם חֲקִי: פֶּן אֶשְׁבַּע וְכַחֲשֵׁתִי וְאֶמְרֵתִי מִי ה' וְפֶן אֲנַרְשׁ וְנִגְבַּתִי וְתַפְשֵׁתִי שֵׁם אֱלֹהֵי" (משלי ל, ח - ט).

²³³ וכן אמר שלמה "מִתְחַוָּקָה שְׁנַת הָעֶבֶד אִם מְעֻט וְאִם הֶרְבָּה יֹאכַל וְהִשְׁבַּע לְעֶשֶׂר אֵינְנוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן" (קהלת ה, יא), וכן אמרו חז"ל "יָפָה תִלְמוּד תּוֹרָה עִם דְּרֶךְ אֶרֶץ, שִׁיגִיעַת שְׁנֵיהֶם מְשַׁכַּח עֶזְרוֹ. וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּה מְלָאכָה, סוּפָה בְּטִלְיָה וְגוֹרְרַת עֶזְרוֹ" (אבות ב, ב). ומוסיף מצודות אצלנו, שמי שמקבל מאחרים חולק עמהם בשכר תורתו ומצוותיו כיששכר וזבולון, אבל הנהנה מגיע כפיו מקבל כל שכרו לעולם הבא וטוב לו.

²³⁴ כמו שאמר במזמור הקודם "הִנֵּה נִחַלְתָּ ה' בָּנִים שֹׂכְרֵי הַבֵּטָן".

פרוש נוסף: אם מדבר על דוד עצמו, בניו ימשחו בשמן המשחה אחריו ולכן נמשלים לזיתים.

²³⁵ ויתכן שלכן גם דימה אותם לשיתלי זיתים שדרכם לצאת בקרבת הגזע.

ואפשר גם שדימה לזיתים, מצד שמן זית, שבו נמשלה החכמה כמו במנורה, וכמו שאמר במזמור הקודם "לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער". ואולי שם דיבר על הבנים מצד שער העיר, כי "אם ה' לא ישמור עיר שוא שקד שומר", ואצלנו מצד הברכה בבית כי "אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בניו בו".

וזהו הברכה החומרית שצריך אדם, וכמו שנאמר "וְאֶהְיֶה וְיִבְרַכְךָ וְיִבְרַכְךָ וְיִבְרַכְךָ פְּרִי בִטְנֶיךָ וְפְרִי אֲדָמָתְךָ... לא יִהְיֶה לְךָ עֶקֶר וְעֵקֶרָה וְיִבְרַכְךָ מִתְּמֵךְ" (דברים ז, יג). וכן "וְהוֹתֵרְךָ ה' לְטוֹבָה בְּפְרֵי בִטְנֶיךָ וּבְפְרֵי בִקְמֵתְךָ וּבְפְרֵי אֲדָמָתְךָ" (דברים כח, יא). וריחוק הבנים הוא קללה כמו שנאמר "בְּנֵיךָ וּבְנֵי בְנֵיךָ לְעַם אֲחֵר וְעֵינֶיךָ רְאוּת וְקָלוֹת אֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם וְאֵין לְאֵל יָדָךְ". ולא הבטיחה התורה יותר מזה עושר רב וכדו' כי אלו הדברים החשובים בעולם הזה.

פרוש נוסף: כיון שתאכל יגיע כפיך תוכל אשתך להיות ברכתך ביתך ולא תצטרך לצאת לחפש פרנסה, ובניך יוכלו להיות סביב לשולחנך ולא יצטרכו לחפש פרנסתם, ואם כן מה שתאכל יגיע כפיך גורם שטוב לך.

²³⁶ וכך היה, כי הממלכה נחלקה רק אחרי מות שלמה.

המלוכה וראה-בניס לבניך וזוה תדע שיהיה שלום לישראל גם אחריו, שיש להם מלך מבית דוד וירושלים בנויה²³⁷ שלום על-ישראל:

קכט א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבַּת צְרָרוּנִי מְנַעֲרֵי יֵאמֶר-נָא יִשְׂרָאֵל: ב רַבַּת צְרָרוּנִי מְנַעֲרֵי גַם לֹא-יָכְלוּ לֵי: ג עַל-גְּבֵי חֲרָשׁוֹ חֲרָשִׁים הָאֲרִיכוֹ (לְמַעֲנֹתָם) לְמַעֲנִיתָם: ד יְהוָה צְדִיק קָצָץ עֲבוֹת רְשָׁעִים: ה יְבֹשׁוּ וְיִסְגּוּ אַחֲוֹר כָּל שְׂנְאֵי צִיּוֹן: ו יִהְיוּ כַּחֲצִיר בְּגֹת שְׂקָדְמַת שְׁלֵף יִבֶּשׁ: ז שְׁלֵא מְלֵא כַּפּוֹ קוֹצֵר וַחֲצִנּוֹ מְעַמֵּר: ח וְלֹא אָמְרוּ | הָעֹבְרִים בְּרַכַּת-יְהוָה אֲלֵיכֶם בְּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יְהוָה:

המזמור אומר שהעמים המציקים לישראל הם זמניים ואובדים ברעתם, ואינם מקבלים על מעשיהם שכר, ואילו עם ישראל נצחי. ומתאים לאמרו על הרעות שהעמים עושים לנו בגלות, ובמיוחד על אלו שכבר עברו מהעולם.

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת עם ישראל יאמר, שהרבה צרות עשו לנו כבר מנעורינו במצרים, כיון שצריך לייסר את העם ולתקנו רבת צררוני מנעורי יאמר-נא ישראל: ב ואף שעשו לנו כל כך הרבה צרות, כל כך הרבה זמן, לא יכלו להשמיד אותנו, או לאבדנו בין העמים, וממילא נבין שכל היסורים היו לטובתנו רבת צררוני מנעורי גם לא-יכלו לי: ג ומה שחרשו ופצעו אותנו היה עלינו ובשבילנו, לזרוע בנו בדמעה על-גבי חרשו חרשים ומה שהאריך להם ה' את זמנם, היה לפי המען והמטרה שהיה צריך להוציא מהם בשבילנו, שיאריכו את התלמים²³⁸ האריכו (למענותם) למעניותם: ד וה' עושה את האמת והישר, וכשבא הזמן שתעבור ממלכה מהעולם ה' צדיק חתך את החבלים העבים המחברים אותם למחרישה ואבדו מהעולם קצץ עבות רשעים: ה וכך הדין, שכל שונאי הקודש המופיע בעולם, יבושו לבסוף ממעשיהם, ויתרחקו ממטרתם לאחור²³⁹ יבשו ויסגו אחור כל שנאי ציון: ו ולא יצא מהם תבואה לעתיד, אלא יתברר שהיו כעשב זמני, הצומח על הגג. שנראה לו שהוא גבוה, אבל יש לו מעט אדמה, והשמש מכה עליו בעוצמה יהיו כחציר גנות וקודם שבאו להוציא אותו למאכל בהמה לפחות, כבר יבש מהחום והתברר שאין בו כלום²⁴⁰ שקדמת שלף יבש: ז ולא יוכלו לאסוף את מעשיהם המועילים יחד, כי מעט כאן ומעט כאן שלא מלא כפו קוצר וגם אם נאסוף את כולם יחד, לא ימלא את הכלי שבחיצינותו של אוסף העומרים, לעשות ממנו עומר, כי הכל בכוונה רעה וחיצנו מעמר: ח וכיון שפעלו דרך הרע, אף שהיה רצון ה', לא ראו עליהם, העוברים עליהם, שה' פועל דרכם, והצלחתם מצד ברכת ה', וגם לעתיד לא יחשיבו את מעשיהם כמעשים טובים ולא אמרו העברים ברכת-ה' אליכם ובוודאי שלא

²³⁷ פרוש נוסף: גם הפסוקים האלו מדברים על סתם ירא ה' ולא על שלמה ואומרים שה' יברך אותך בטובת הכלל שהיא מציון, וראה אתה להקדיש כל ימי חיך לטובת ירושלים והכלל, וכן שבניך ובני בניך ימשיכו לדאוג לשלום של עם ישראל כולו.

²³⁸ "מענה" הוא תלם כמו שנאמר "כְּעֶשְׂרִים אִישׁ כְּבִחְצֵי מַעֲנָה צֶמֶד צֶדָה" אבל זו מילה נדירה מאוד ובאה לרמוז על "מען" כלומר המטרה שהיא הבסיס של הדבר, ואולי גם לרמוז על עינוי.

²³⁹ פרוש נוסף: לעתיד לבוא כל אותם שונאים יבושו ויסגו אחור כשיבינו שכל מה שעשו היה למען ציון שהיא הממלכה השלטת, ושאיין להם עוד תפקיד במציאות.

²⁴⁰ פרוש נוסף: קודם שנשלף להציץ מהאדמה כבר זרועה בו היבשות מחמת מקומו, וכך הממלכות קודם שהעלה אותם ה' כבר זרע את נפילתם.

יקבלו ברכה לעתיד מאת ה', כי מקללך אאור אף שגם הקללה באה ממנו **בְּרַכְנֵי אֶתְכֶם קִבַּט בְּשֵׁם ה'**²⁴¹.

קָלַ * שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעַמְקִים קָרְאֲתִיךָ יְהוָה: ב אֲדַנִּי שְׁמַעָה בְּקוֹלִי תִהְיֶינָה אֲזִינֶיךָ קִשְׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי: ג אִם-עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר-יְהוָה אֲדַנִּי מִי יַעֲמֶד: ד כִּי-עַמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּנָּוֶא: ה קִנִּיתִי יְהוָה קִוְיָה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחֲלֵתִי: ו נַפְשִׁי לְאֲדַנִּי מִשְׁמָרִים לְבַקֵּר שְׁמָרִים לְבַקֵּר: ז יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל-יְהוָה כִּי-עַם-יְהוָה הַחֲסֵד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: ח וְהוּא יַפְדֶּה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו:

המזמור אומר שעיקר צרת הגלות היא הריחוק מה', ועיקר הגאולה היא החזרה אליו. **ומתאים לאמרו לבקש על סליחה ועל חזרה בתשובה.**

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אני נמצא בעומק הגלות, ובעומק החטא שגרם לה, ומשניהם אני קורא אל ה', להתקרב אליו ושיושיעני **מִמַּעַמְקִים קָרְאֲתִיךָ ה'**: **ב** וקודם כל מקבל עלי אדנות, ומבקש שישמע אותי, ובוזה הנפש מתקרבת אליו **אֲדַנִּי שְׁמַעָה בְּקוֹלִי** וכיון שמנסה למצוא חן בעיניו, גם יטה אהן לבקשתי להנצל מהגלות²⁴² **תִּהְיֶינָה אֲזִינֶיךָ קִשְׁבוֹת לְקוֹל תַּחֲנוּנָי**: **ג** שהרי אם היתה תכונתך לשמור את העיוותים המחשבתיים שלנו, ולא לעזור לנו לעזוב אותם **אִם-עֲוֹנוֹת תִּשְׁמַר-יְהוָה** כיון שאתה אדון של כולם, מי היה מתקיים בעולם, שהרי אין צדיק שלא יחטא **אֲדַנִּי מִי יַעֲמֶד**: **ד** אלא מי שדבק בך זוכה גם לסליחה על חטאיו **כִּי-עַמְּךָ הַסְּלִיחָה** ועל ידי זה בני אדם לא מתייאשים מלירא אותך, רק כיון שכמו חטאו²⁴³ **לְמַעַן תִּנָּוֶא**: **ה** ולכן מה שאתה מצפה לה' שיושיע אותי מהגלות **קִוְיָה ה'** באמת מצפה נפשי לדבוק בו ולהטרה מחטאיה **נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחֲלֵתִי**: **ו** ונפש העם דבקה בה' אדוניה **נַפְשִׁי לְאֲדַנִּי** על ידי מה שמצפים כל הזמן לגאולה, שנמשלה לבוקר **מִשְׁמָרִים לְבַקֵּר** ולכן שומרים עצמם מלחטוא, כדי להיות ראויים כשיבוקרו באור הגאולה לראות את זכאים לה²⁴⁴ **שְׁמָרִים לְבַקֵּר**: **ז** ולכן עם ישראל כולו יצפה לה' **יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל-יְהוָה** כי הדבק בה' דבק בחסדו, שגם הצרות מצד האמת הם חסד לטהרנו מהחטא **כִּי-עַם-יְהוָה הַחֲסֵד** ומציל אותנו מכל צרה. על ידי הגלות מצרת החטא, ועל ידי הגאולה מצרת הגלות **וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת**: **ח** והעיקר שיגאל אותנו אז גם מכל עיוותי המחשבה, שלא נחטא גם בעתיד²⁴⁵ **וְהוּא יַפְדֶּה אֶת-יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנוֹתָיו**:

²⁴¹ וכמו שנאמר "וְהִנֵּה בְעֵז בְּאֵ מִבֵּית לְחָם וַיֹּאמֶר לְקוֹצְרִים ה' עֲמָכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִבְרַכְךָ ה'" (רות ב, ד). פרוש נוסף: בשנה ברוכה כשהם מצליחים לא יאמרו ברכת ה' עליכם כי הם מתנגדים לה', ובשנת בצורת שמגיע סופם לא יאמרו ברכנו אתכם בשם ה' כי רוצים שיאבדו כבר.

²⁴² פרוש נוסף: תרצה שבקשתי לתקן את החטא תצליח ותעזור לי בזה.

²⁴³ פרוש נוסף: אם היראה היתה יראת העונש, הסליחה היתה גורמת להפחית את היראה, אבל היראה כאן היא יראת הרוממות, וכיון שסולח רואים שהחטא לא נוגע לה' באמת, ויראת הרוממות מתחזקת.

²⁴⁴ פרוש נוסף: שישראל מצפים קץ אחר קץ כשלא בא אחד מצפים לקץ הבא.

פרוש נוסף: נפשי מצפה לה' יותר משהשומרים מצפים שיבוא הבוקר כי הם יודעים בוודאות שיבוא וגם אני יודע שתבוא הגאולה בוודאות אבל הם מצפים רק לבוקר, שיבוא בזמן ידוע, ואני, עם ה' החסד, ואפשר שיחיש את הגאולה אם יפדה אותנו מכל עוונותינו.

²⁴⁵ וכמו שנאמר "וַיִּמַל ה' אֶלְתֵּיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבָבְךָ לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשֶׁךָ".

קל"א * שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד יְהוָה | לֹא-נִבְּהָ לְבִי וְלֹא-רָמּוּ עֵינַי וְלֹא-הִלַּכְתִּי | בְּגִדְלוֹת וּבִנְפִלְאוֹת מִמְּנִי: ב אִם-לֹא שׁוֹיִתִּי | וְדוֹמַמְתִּי נִפְשִׁי כַּנְּמֹל עָלַי אֲמוֹ כַּנְּמֹל עָלַי נִפְשִׁי: ג יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל-יְהוָה מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם:

דוד מעיד על עצמו, שכל מעשיו היו מצד הכוח שנתן לו ה', וכמוהו, גם עם ישראל יזכור תמיד שכל כוחו לפעול בא רק מצד ה'. ומתאים לאמרו כדי לזכור שכל כוחנו לפעול בא מה', ולא בכוחנו ועוצם ידינו; וכן נגד גאוה; וכן מי שרוצה לומר פרק תהילים קצר.

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד אני יודע שהכל ממך ה', ולא התגאתי לחשוב שהכח והגדולה שלי אינם ממך אלא בזכותי ה' **לֹא-נִבְּהָ לְבִי** ולכן לא הסתכלתי על אחרים כשפלים ממני, אף שאני מלך, כיון שכחי אינו ממני **וְלֹא-רָמּוּ עֵינַי** ולכן ידעתי את מקומי, ולא ניסיתי להתעסק בדברים שאינם לפי כוחי **וְלֹא-הִלַּכְתִּי בְּגִדְלוֹת** ולכן לא באתי לעסוק במה שכלל איני מבין, שכל אלו קורים לגאווה **וּבִנְפִלְאוֹת מִמְּנִי**: ב אמנם מה שכן עסקתי בו, היה על ידי שעשיתי נפשי שווה לגמרי, ודומה באופן מלא²⁴⁶ **אִם-לֹא שׁוֹיִתִּי וְדוֹמַמְתִּי נִפְשִׁי** לילד היונק ונסמך על אמו, שכל צרכיו מקבל ממנה, וכל כחי מה' ומחפש לעשות בו רק רצון ה' **כַּנְּמֹל עָלַי אֲמוֹ** וכפי המידה הזו גם קבלתי מה' כח לנפשי לפעול **כַּנְּמֹל עָלַי נִפְשִׁי**: ג וכך גם העם כולו יצפה רק להופעת ה' עליו **יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל-ה'** כבר עכשיו בגלות, אבל גם עד עולם הבא, גם בזמן שיהיה לנו כח לפעול, כי הכל ממנו **מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם**:

קל"ב * שִׁיר הַמַּעֲלוֹת זְכוֹר-יְהוָה לְדָוִד אֵת כָּל-עֲנוֹתָיו: ב אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִיהוָה נָדָר לְאַבִּיר יַעֲקֹב: ג אִם-אָבֹא בְּאֶחָל בֵּיתִי אִם-אֶעֱלֶה עַל-עַרְשׂ יִצְוֵעִי: ד אִם-אֶתֵּן שִׁנַּת לְעֵינַי לְעַפְעָפֵי תְנוּמָה: ה עַד-אֲמַצָּא מְקוֹם לִיהוָה מְשַׁכְּנֹת לְאַבִּיר יַעֲקֹב: ו הִנֵּה-שָׁמַעְנִיהָ בְּאֶפְרַתָּה מִצְּאֹנֶת בְּשַׁדֵּי-יַעֲר: ז נְבוּאָה לְמִשְׁכְּנֹתָיו נִשְׁתַּחֲוֶה לַהַרִּם רִגְלָיו: ח קוֹמָה יְהוָה לְמִנוּחַתָּה אֲתָה וְאַרְוֹן עֵינֶיךָ: ט כַּתְּנִיךְ יִלְבָּשׁוּ-צִדֵּק וְחִסְדֵּיךָ יִרְגְּנוּ: י בַּעֲבוּר דָּוִד עֲבַדְךָ אֶל-תֵּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ: יא נִשְׁבַּע-יְהוָה | לְדָוִד אֲמַתְּ לֹא-יָשׁוּב מִמִּנְהָ מִפְּרִי בִטְנֶיךָ אֲשִׁית לְכֶסֶף-לָךְ: יב אִם-יִשְׁמְרוּ בְּנֵיךָ | בְּרִיתִי וְעַדְתִּי זֹו אֲלַמְּדֵם גַּם-בְּנֵיהֶם עַד-יָשׁוּבוּ לְכֶסֶף-לָךְ: יג כִּי-בָתַר יְהוָה בְּצִיּוֹן אֲנִיהָ לְמוֹשֵׁב לּוֹ: יד זֹאת-מִנוּחַתִּי עַד-פֶּה-אֲשַׁב כִּי אוֹתִיהָ: טו צִדִּיקָה בְּרַךְ אֲבִינֶיהָ אֲשַׁבֵּעַ לָחֶם: טז וְכַתְּנִיהָ אֲלַבִּישׁ יִשַׁע וְחִסְדֵּיךָ רַגְלָיו יִרְגְּנוּ: יז שֵׁם אֲצַמִּיחַ קֶרֶן לְדָוִד עַרְכְּתִי נָר לְמִשִּׁיחִי: יח אוֹיְבָיו אֲלַבִּישׁ בִּשְׁתׁ וְעָלְיוֹ יִצְיִץ נִדְרוֹ:

²⁴⁶ אפשר לפרש גם 'דוממתי' משורש 'דום' והכונה שלא עשיתי שום דבר מרצון נפשי אלא רק מרצון ה'.

קלב דוד מזכיר בפני ה' את מאמציו לבניית המקדש ואת ההבטחה שהבטיח לו ה' בעקבות זה שבניו ימלכו לעולם²⁴⁷. ומתאים לאמרו על השתדלות לבניית המקדש ועל מלך מבית דוד.

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת על ידי המלכת המלכים מבית דוד וחיוקם, תזכור את מה שדוד עינה את עצמו על בניית בית המקדש **זְכוּר-ה' לְדוֹד אֶת כָּל-עֲנוֹתוֹ**: ב שחייב את עצמו בשבועה לפעול להקמת המקדש **אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לֵה'** והקדיש כסף וזהב למקום, שבו יופיע ה' כאלוקי ישראל במציאות, ויפעל בה²⁴⁸ **נְדָר לְאֲבִיר יַעֲקֹב**: ג וכביכול נשבע, שלא אבוא לביתי באופן קבוע לפני שיהיה בית לה²⁴⁹ **אִם-אֲבֵא בְּיָמַי וְשָׁלַא אֶלְךָ לִישׁוֹן בְּנוּחוֹת עַל מִיטַת הַמַּלְכִּים** לפני כן **אִם-אֲמַעֲלָה עַל-עַרְשׂ יְצוּעֵי**: ד וגם שלא אתן לעיני שינת קבע בזמן שאפשר לעסוק בבניית המקדש **אִם-אֶתֵּן שָׁנַת לְעֵינַי** ואפילו לא לעפעפיים להתנמנם מעצמם²⁵⁰ **לְעַפְפֵי תְנוּמָה**: ה עד שאמצא מהו המקום שבו צריך להבנות בית המקדש²⁵¹ **עַד-אֲמַצָּא מְקוֹם לֵה'** ואבנה מקום משכן לה', שיופיע בו במציאות כאלוקי ישראל **מִשְׁכַּנֹּת**²⁵² **לְאֲבִיר יַעֲקֹב**: ו והרי כבר שמענו אפשרות של המקום, בבית אבי בבית לחם אפרתה²⁵³ **הַנְּהָ-שֶׁמְעֵנוּהָ בְּאֶפְרַתָּה** ומצאנו את המקום המדויק בגורן ארוונה, הפתוח כשדה בתוך היער²⁵⁴ **מִצְאֹנָהּ בְּשֹׁדֵי-יַעֲרֵי**: ז ובזכות זה נוכל בעתיד, לבוא אל מקום המשכן של ה' בעולם **נְבוֹאָה לְמִשְׁכַּנֹּתַי** ולהשתחוות למקום שבו הבסיס להופעת ה' בעולם התחתון **נִשְׁתַּחֲוֶה לְהַדָּם וְגִלְיָו**: ח וכיון שכן, צריך עוד שתפעל ה', לעזור לנו בבניית מקום המנוחה

²⁴⁷ כי ההבטחה לדוד שבניו ימלכו לעד נאמרה לו כשרצה לבנות את המקדש, וכשאמר לו ה' שלא הוא יבנה את המקדש אלא בנו.

²⁴⁸ "נדר" פרושו שמחיל איסור או קדושה בחפץ על ידי אמירה מחייבת, ו"שבועה" פרושה שמחייב עצמו באמירתו לעשות או לא לעשות דבר. ודוד נדר לבית המקדש כמו שנאמר "כָּלִי כֶסֶף וְכָלִי זָהָב וְכָלִי נְהַשְׁת׃ גַּם אֲתָם הַקָּדִישׁ הַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵה' עִם הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב אֲשֶׁר הַקָּדִישׁ מִכָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כִּבֵּשׁ" (שמואל ב' ח, י), "וְכָל כְּזִי הַכִּינּוּתִי לְבֵית אֱלֹהֵי הַזָּהָב לְזָהָב וְהַכֶּסֶף וְהַנְּחָשֶׁת לְנְחָשֶׁת הַבְּרָזֶל לְבְרָזֶל וְהַעֲצִים לְעֲצִים אֲבָנֵי שֶׁהֵם וּמְלוֹאִים אֲבָנֵי פוֹד וְרִקְמָה וְכָל אֲבָן יְקָרָה וְאֲבָנֵי יָשֵׁשׁ לְרֹב" (דברי הימים א' כט, ב).

²⁴⁹ שכך אמר לנתן "רְאֵה נָא אֲנִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וְאָרוֹן הָאֱלֹהִים יֹשֵׁב בְּתוֹךְ הַיְרִיעָה".
²⁵⁰ ומוכן שלא נשבע כך ממש, כי אי אפשר לא לישון, ויפר שבועתו, וכמו שנאמר "אמר ר' יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר" (גמרא נדרים טו), אלא נתן ביטוי שירי לרוב המאמץ שהתחייב בו, לעסוק בבית המקדש קודם שעוסק בצרכי עצמו. או שנאמר שעל ערש יצועו, ובביתו, לא יתן לעצמו אפילו תנומה, אבל מחוץ לו יכול לישון, וגם שם רק כפי המחוייב.

²⁵¹ כי המקום לא נודע מראש כמו שנאמר "כִּי אִם אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת שְׁמוֹ שֶׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרָשׁוּ וּבָאתָ שָׁמָּה" (דברים יב, ה).

²⁵² "משכנות" ברבים יכול לרמוז לשלשה בתי מקדש, אבל אפשר גם לומר שמדבר על הקודש וקודש הקודשים.

²⁵³ כי רואים שדוד בחר להביא את ראש גלית הפלישתית לירושלים עוד קודם שמלך, אף שלא היתה עיר חשובה בישראל אז, וכן שבחר אותה לעיר מלכותו קודם שידע שהיא מקום המקדש.

פרוש נוסף: מצאנו את מיקומו רמוז בגבולות הנחלות בספר יהושע שבה משבט אפרים כפי שאומר המדרש.
²⁵⁴ ולכאורה היה שם יער כמו שנאמר "וְהָיָה אֵיל אֲחַר גַּאֲחֹז בְּסִבְכָּה בְּקִרְיָנוֹ", ורמוז בתורה ששם הוא מקום המקדש, שנאמר שם: "וַיִּקְרָא אֲבָרָהָם שֵׁם הַמְּקוֹם הַהוּא ה' יְרָאָה אֲשֶׁר נֶאֱמַר הַיּוֹם בְּהָר ה' יְרָאָה" ונאמר "בהר ה' יראה" על בית המקדש, כמו שכתוב: "שְׁלוֹשׁ פְּעָמַיִם בִּישְׁבָּה יְרָאָה כָּל זֹכֵרָהּ אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֵיךָ בְּמִקְוָם אֲשֶׁר יִבְחַר".

פרוש נוסף: 'שדי יער' הוא כינוי לבית המקדש על שם שעשוי מעצי הלבנון, וכמו שנאמר: "וְהִנְבֵּא אֶל יַעֲר הַשְּׂדֵה הַגָּב: וְאָמַרְתָּ לְיַעֲר הַגָּב שִׁמְעֵ דְבַר ה' כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הִנְנִי מֵצִית בְּךָ אֵשׁ וְאֶקְלָה בְּךָ כָּל עֵץ לַח וְכָל עֵץ יָבֵשׁ" (יחזקאל כא, ב), וכן "צִיּוֹן שְׂדֵה תַחְרָשׁ וִירוּשָׁלַם עֵינֵי תִהְיֶה וְהָר הַבַּיִת לְבָמוֹת יַעֲר" (מיכה ג, יב).

קומה ה' למנוחתך יחד עם ארון העוז שלך, שאינו משתנה, להלחם באויבינו ולנצחם, עד שננוח מכל אויבינו מסביב²⁵⁵ אתה וארון עזך: ט ואז ילבשו הכהנים את בגדי הכהונה הראויים להם כהניך ילבשו-צדק והלויים ישבחו אותך על ידי שירי חסידך וחסידך ירננו: י וכיון שכן, בזכות מה שעשה דוד שעבד אותך באמת בעבור דוד עבדך תקיים את השבועה, ותהיה בעזר המלכים המשוחים מבית דוד, בכל הדורות אל-תשב פני משיחך²⁵⁶: יא שהרי ה' נשבע לדוד נשבע-ה' לדוד וזה דבר אמת שיתקיים ולא יבטל, גם אם לא יהיו ראויים אמת לא-ישוב ממנה גם ששלמה בנך ימלוך אחרך בוודאות, מצד זכותך מפרי בטןך²⁵⁷ אשית לכסא-לך: יב וגם כל הדורות אחריו, בזמן שישמרו את מצות ה' אם-ישמרו בניך בריתי או אם לא ישמרו, אבל יתוקנו על ידי הייסורים שאביא להם, להעיד בהם ועדתי זו אלמדם אז בכל הדורות ישבו בפועל על כסא המלך, כיון שהם זרעך²⁵⁸ גם-בניהם עדי-עד ישובו לכסא-לך: יג והבחירה ברך, כיון שה' בחר למקום מושבו את ציון שהיא עיר מלכותך, ומחברת מלוכה ומקדש פי-בחר ה' בציון ורצונו בה חזק לשבת בה בעולם אנה למושב לו: יד וזה יהיה מקום המקדש עד עולם הבא זאת-מנוחתי עדי-עד וכל זמן שארצה בעיר, כמו עכשיו, גם אשב כאן בפועל²⁵⁹ פה-אשב פי אותי: טו וכשאשב בה יהיה בה רוב שפע על ידי הקרבנות ומעשר שני וכדו' צידה ברך אברך וגם העניים הגרים בה ישבעו, כי יקראו להם לאכול מהם²⁶⁰ אביוניה אשביע להם: טז ואפנה לשעות אל עבודת כהניה, ולתת לכם בקשתכם וכהנייה אשביע לשע ולכן הצדיקים הנמצאים בה והלויים ישבחו את ה', גם על המקדש, וגם על כל הטובה וחסידך רנן ירננו: יז ובמסגרת הופעת הקדושה בציון, אגדל את המלך מבית דוד, ואתן לו כח לנגח את אויביו שם אצמיח קרן לדוד ואסדר לו את נרו, שיאיר את הצלחתו הקבועה, כמו נרות המנורה ערכתי נר למשיחי: יח וינצח את אויביו ותכסה אותם הבושה אויביו אלביש בשת

²⁵⁵ שהוא תנאי לבניית המקדש, כמו שנאמר: "ועבדכם את ה' וישבתם בארץ אשר ה' אלהיכם מנחיל אתכם והניח לכם מפל אביכם מסביב וישבתם בטח: והיה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם" (דברים יב, י).

ונראה שהפסוק הזה בנוי על הפסוקים: "ויהי בנסע הארץ ויאמר משה קומה ה' ונצפו אביך ונסו משנאף מפניך: ובגדה יאמר שובך ה' רבבות אלפי ישראל" (במדבר י, לה-לו), וכאן מסתיים המסע של הארון מהר סיני שמגיע למנוחתו.

²⁵⁶ וכעין הפסוקים האלה אמר שלמה בחנוכת המקדש "ועתה קומה ה' אלהים לנוחה אתה וארון עזך כהניך ה' אלהים ילבשו תשועה וחסידך ישמחו בטוב: ה' אלהים אל תשב פני משיחך ונצחך לחסדי דוד עבדך" (דברי הימים ב' ו, מא-מב).

²⁵⁷ כנגד "הנה נחלת ה' בנים שכר פרי הבטן" שבמזמור קכו.

²⁵⁸ ואם לא יהיו ראויים אז יגלו ולא תהיה מלכות. אבל לא שאם לא יהיו ראויים יהיו מלכים ממשפחה אחרת, כי הבטחת ה' לדוד לא תלויה בצדקות בניו, אבל מה שתהיה מלוכה בפועל תלוי בה. וכך צריך גם להבין את דברי דוד אחרי שאמר לו נתן את ההבטחה: "ועתה ה' אלהים הדבר אשר דברת על עבדך ועל ביתו הקם עד עולם ויעשה כאשר דברת... ועתה אדני ה' אתה הוא האלהים ודברך יהיו אמת ותדבר אל עבדך את הטובה הזאת: ועתה הואל וברך את בית עבדך להיות לעולם לפניך פי אתה אדני ה' דברת ומברכתך וברך בית עבדך לעולם" (שמואל ב' ז, כה).

²⁵⁹ אבל אם "על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת", אז: "ובאו הפשדים הנלקמים על העיר הזאת והציתו את העיר הזאת באש ושרפוה" (ירמיהו לב). ובזה ההבטחה על מקום המקדש מקבילה לגמרי להבטחה על מלכות בית דוד, שגם המלכות תשאר לנצח בידי בית דוד, וגם מקום המקדש יהיה לנצח בירושלים, ואינם תלויים בשום תנאי, אבל הביטוי של זה בפועל בעולם תלוי בצדקות, שאם לא יהיו צדיקים, לא יהיה מקדש לא בירושלים וגם לא במקום אחר, ולא תהיה מלוכה לא לבית דוד ולא למשפחה אחרת, עד שישובו לצדקתם, ויהיה מקדש בירושלים ומלוכה לבית דוד.

²⁶⁰ פרוש נוסף: אתן להם ברכה בארץ בזמן שארצה בהם עד שגם האביונים ישבעו ולהם לא יחסר לאף אדם.

ועליו יראו כולם את כבודו, בנצוצות הכתר, ובמשיחה של שמן המשחה שעליו.²⁶¹ **ועליו קלב יציץ נזרו:**

קלג א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד הִנֵּה מֶה-טוֹב וּמֶה-נְעִים שֶׁבֶת אֲחִים גַּם-יַחַד:
 ב כְּשֶׁמֶן הַטוֹב | עַל-הָרֹאשׁ יָרֵד עַל-הַזָּקֵן וְזָקֵן-אֶהְרֹן שִׁירֵד עַל-פִּי מִדֹּתָיו:
 ג כְּטַל-חֶרְמוֹן שִׁירֵד עַל-הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שָׁם | צִנֵּה יִהְיֶה אֶת-הַבְּרִכָּה חַיִּים עַד-
 הָעוֹלָם:

המזמור אומר שהטוב הרוחני שבא לאדם בזכות הקודש משפיע גם על הטוב הגשמי, שהוא בסיס לרוח²⁶². **ומתאים לאמרו לזכור שהרוח והחומר אינם מתנגדים במצב השלם; וכן למי שרוצה לומר פרק תהילים קצר.**

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לפי מה שאמרנו במזמור הקודם, שהמאמץ בבנין בית המקדש משפיע טובה לדוד וזרעו הנה רואים כמה טוב מבחינה רוחנית **מה-טוב** וגם כמה נעים מבחינה חומרית **ומה-נעים** שהנשמה והגוף, יצר טוב ויצר רע, שהם באמת בני אב אחד, שוכנים באדם יחד למטרת הקודש **שֶׁבֶת אֲחִים גַּם-יַחַד**: **ב** וכשמן המשחה, שהוא גם שמן נעים לסיכה וריח **כְּשֶׁמֶן הַטוֹב** שנמשח על הראש לקדשו **עַל-הָרֹאשׁ** אבל משפיע טוב חומרי גם על צדדי החיים היורדים למטה, כזקן²⁶³ **ירֵד עַל-הַזָּקֵן** וזה דווקא באדם השלם, שמופיע את הקדושה בחומר, כאהרון הכהן הגדול²⁶⁴ **זָקֵן-אֶהְרֹן** שעוד יורד השמן הזה גם על בגדיו²⁶⁵ שאף שעיקרם בגלל החטא והתאוה, אצל האדם השלם הם בגדי קודש לכבוד ולתפארת **שִׁירֵד עַל-פִּי מִדֹּתָיו**: **ג** וכן בארץ כולה, השפע החומרי של הגשם והשלג יורד על החרמון, הגבוה מבחינה פיזית **כְּטַל-חֶרְמוֹן** אבל באמת לא בא לו מצד עצמו, אלא הוא יורד על גב הקדושה, שבאה מהררי ציון המחברים מקדש ומלוכה, קודש וחול **שִׁירֵד עַל-הַרְרֵי צִיּוֹן**²⁶⁶ כי את הברכה שבאה לכל הארץ, ציוה ה' שתבוא דווקא מהעבודה שעובדים בירושלים **כִּי שָׁם צִנֵּה ה' אֶת-הַבְּרִכָּה** כיון שהחיים החומריים מנותבים על ידה, להיות בסיס לחיים האמיתיים, שהם חיי עולם הבא **חַיִּים עַד-הָעוֹלָם**:

קלד א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הִנֵּה | בְּרַכּוּ אֶת-יְהוָה כָּל-עַבְדֵי יְהוָה הָעֹמְדִים בְּבֵית-
 יְהוָה בְּלִילוֹת: ב שְׁאוּ-יַדְכֶם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת-יְהוָה: ג יְבָרְכֶנּוּ יְהוָה מִצִּיּוֹן עֲשֵׂה
 שָׁמַיִם וָאָרֶץ:

²⁶¹ פרוש נוסף: כתרו יהיה כציץ שעל כהן גדול שיראו כולם שהוא 'קודש לה'.

²⁶² המזמור הזה כתוב ברמזים וקשה לעמוד על משמעותו, בכוונה. ולכן, כרגיל במקרים כאלה, יש בו הרבה פרושים שונים. והרוצה יעיין.

²⁶³ כי המשיחה בראש ולא בזקן, וכאן מדבר על הטוב החומרי ולא מצד המשיחה ולכן אמר 'שמן הטוב' ולא 'שמן המשחה' ולכן מכאן לומדים חז"ל שאין בו מעילה אחר שנמשך.

²⁶⁴ שלכן יש לכהן הגדול בגדים מפוארים, שלא כשאר הכהנים, ו"מן המקדש לא יצא".

²⁶⁵ 'מידותיו מלשון "מדו בד".'

²⁶⁶ כנגד "הבוטחים בה' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב" שבמזמור קכ"ה.

המזמור אומר שאת עבודת ה' בעולם הזה והברכה ממנה, שהוסברה במזמור הקודם, אפשר לקבל גם בגלות. **ומתאים לאמרו על עובדי ה' בכל דור, וכן למי שרוצה לומר פרק תהילים קצר.**

א שיר המעלות לפי כל מה שאמרנו בשירי המעלות הנה תרבו הופעת ה' בעולם **בְּרַכּוּ אֶת-ה' כֹּל הַצְּדִיקִים** שעובדים את ה' באמת **כָּל-עַבְדֵי ה'** שהם כעומדים בבית המקדש גם היום, אף שאנחנו בזמן הגלות והצרות **הַעֲמִידִים בְּבֵית-ה' בְּלִילוֹת:** ב ולכן שאו ידיכם ככהנים בקדושה **שְׂאוּ-יְדָכֶם קִדְשׁ** והוסיפו הופעת ה' בעולם דרך מעשי ידיכם **וּבְרַכּוּ אֶת-ה':** ג וכנגד זה תזכו לברכת ה' בעולם, הנובעת מציון גם בחורבנה **וּבְרַכְזָה ה' מִצִּיּוֹן** שה' פועל גם בשמים להשפיע על הארץ, וגם בארץ עצמה, ולכן יברככם ברוחניות ובגשמיות יחד **עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:**

קל"ה א תְּלַלֶּיָהּ | תְּלַלֶּיָהּ אֶת-שֵׁם יְהוָה תְּלַלֶּיָהּ עַבְדֵי יְהוָה: ב שְׁעֵמֲדִים בְּבֵית יְהוָה בְּחִצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: ג תְּלַלֶּיָהּ כִּי-טוֹב יְהוָה זָמְרוּ לְשִׁמּוֹ כִּי נָעִים: ד כִּי-יַעֲקֹב בָּתָר לוֹ יְהוָה יִשְׂרָאֵל לְסִגְלוֹתָיו: ה כִּי אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי-גָדוֹל יְהוָה וְאֲדַגְּנֶנּוּ מִכָּל-אֱלֹהִים: ו כָּל אֲשֶׁר-חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ בַּיָּמִים וְכָל-תְּהוֹמוֹת: ז מַעֲלָה נִשְׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרִקִּים לְמַטֵּר עָשָׂה מוֹצֵא-רוּחַ מְאֹזְרוֹתָיו: ח שִׁהְפָה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם מֵאֲדָם עַד-בְּהֵמָה: ט שְׁלַח | אֲתוֹת וּמִפְתִּים בְּתוֹכֵי מִצְרַיִם בְּפִרְעֹה וּבְכָל-עַבְדָּיו: י שִׁהְפָה גֹזִים רַבִּים וְהָרַג מַלְכִים עֲצוּמִים: יא לְסִיחֹן | מִלֶּךְ הָאֲמֹרִי וְלַעֲוֹג מִלֶּךְ הַבְּשָׁן וְלְכָל מַמְלָכוֹת כְּנָעַן: יב וְנָתַן אֲרָצָם נַחֲלָה נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ: יג יְהוָה שָׁמַר לְעוֹלָם יְהוָה זְכָרָה לְדֶרֶךְ-וְדָר: יד כִּי-יַדִּין יְהוָה עַמּוֹ וְעַל-עַבְדָּיו יִתְנַחֵם: טו עֲצַבֵּי הַגֹּזִים כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה יְהוָה אֲדָם: טז פֶּה-לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ: יז אֲזַנַּיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֶף אֵין-יֵשׁ-רוּחַ בְּפִיהֶם: יח כְּמוֹתֵם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם כָּל אֲשֶׁר-בִּטַּח בָּהֶם: יט בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַכּוּ אֶת-יְהוָה בֵּית אֱהֲרֹן בְּרַכּוּ אֶת-יְהוָה: כ בֵּית תְּלַלֵי בְּרַכּוּ אֶת-יְהוָה יֵרְאִי יְהוָה בְּרַכּוּ אֶת-יְהוָה: כא בְּרִיזָה יְהוָה | מִצִּיּוֹן שִׁבְּן יְרוּשָׁלַם תְּלַלֶּיָהּ:

כהמשך למזמור הקודם, כאן מפורטת הברכה שיברכו עבדי ה', ומשלימים בזה את ההלל, שלא רק בגאולה נדע לברך את ה', אלא גם בגלות נברך אותו על גדולתו בעולם, ונלמד מעצם הגלות שהאלימים אינם אמת כלל²⁶⁷. **ומתאים לאמרו לשבח את ה' על גדולתו בטבע ובנס, וכשהוא פועל דרך האדם; וכן כהשלמה להלל.**

²⁶⁷ כי המזמור הזה מבוסס על מזמור קט"ו שבהלל, והמזמור הבא מבוסס על קי"ח שבהלל והם באים להשלימו למדרגה חדשה. כי בהלל ביקשנו בעיקר על הגאולה ממש, ושאו נשבח את ה', אמנם בסוף ההלל אמרנו שאו נבין שגם הגלות היתה לטובה ונשבח גם עליה. ולכן באו אחר כך מזמור קי"ט להוסיף את המבט של התורה מכל צדדיה, וחמש עשרה שירי המעלות שמעלות אותנו במדרגות הבטחון, עד שנבין שעיקר הבטחון בה' הוא לדבוק בו, וזה אפשר גם בגלות, להיות עומדים בבית ה' ולשבח את ה', ולא רק בגאולה. ואת המבט הזה מביאים עכשיו המזמור שלנו והמזמור הבא המכונה גם "הלל הגדול".

קלה

א שבחו את ה' יחד איתי הַלְלוּהָ ושבחו את הופעת ה' בעולם הַלְלוּ אֶת-שֵׁם ה' ואת זה ישבחו היום בגלות, הצדיקים שעובדים את ה' באמת הַלְלוּ עַבְדֵי ה': ב שהם כעומדים בבית המקדש גם היום, בגלות, כמו שאמרנו במזמור הקודם²⁶⁸ שְׁעַמְדִים בְּבֵית ה' ומשם יכולים להוסיף הופעת ה' גם החוצה, כך שיהפכו את החוצות לחצרות של בית אלוקינו, שאנחנו עובדים אותו²⁶⁹ בְּחִצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ: ג ומה שתשבחו איתי את ה' הַלְלוּהָ לומר שה' טוב וכל מעשיו הם הטוב המוחלט בִּי-טוֹב ה' ועוד נפרט את הופעתו, שבעתיד גם נרגיש את טובתה עלינו, גם במושגים שלנו זָמְרוּ לְשִׁמּוֹ כִּי נָעִים²⁷⁰: ד ונשבח, שה' טוב, כי בחר את כל הפרטים וכל הדורות של עם ישראל להיות לו, וגם אם עוברות עליהם צרות, הרי הם דבקים בו שהוא הטוב האמיתי בִּי-יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יְהוָה והכלל כולו יראה גם את נעימותו, כי ישראל הוא הדבר החשוב לו בעולם,²⁷¹ ושומר אותנו מכל רע יִשְׂרָאֵל לִסְגָלָתוֹ: ה ודוקא אנחנו יכולים לשבח את ה', כי אנחנו יודעים שה' גדול ומקיף כל מה שקורה בארץ כִּי אֲנִי וְדַעְתִּי בִּי-גְדוֹל ה' ויודעים שדרך מה שמראה את אדנותו עלינו, רואים כבר עכשיו, שכל אלהי העמים אינם כלום מולו, שאת זה הגויים ידעו רק בעתיד וְאֲדַנִּינוּ מִכָּל-אֱלֹהִים: ו שגדולתו מתבטאת בכך שכל מה שרצונו לעשותו עשה כָּל אֲשֶׁר-חָפֵץ ה' עָשָׂה בין בשמים השולטים בכל, ובין בארץ עצמה בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ ובין במים שאין האדם שולט שם בַּיָּמִים וגם בתהום שמכוסה מעין וְכָל-תְּהוֹמוֹת²⁷²: ז שמחיה את העולם כולו על ידי הגשם, שמעלה את העננים להתנשא נגד טבע המים, מקצה הארץ הנראית מַעֲלָה נְשָׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ וכדי להוריד את הגשם מביא ברק שהם הפכים, אש ומים בְּרָקִים לְמִטֵּר עָשָׂה ועל ידי הרוח הבאה ממנו מניע את העננים למקומם להוריד גשם במקום שרוצה ולא להוריד איפה שלא רוצה²⁷³ מוּצָא²⁷⁴-רוּחַ מְאוּצְרוֹתָיו: ח ועוד שהראה שהוא שולט בחיים, כשהכה את הבכורים בלבד²⁷⁵ שֶׁהָפָה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם וגם בחיי האדם וגם בחיי הבהמה מֵאֲדָם עַד-בְּהֵמָה: ט וכן פרסם את שמו בעולם על ידי האותות והמופתים שעשה בעשרת המכות שבארץ מצרים²⁷⁶ שָׁלַח אֹתוֹת וּמִפְתִּים בְּתוֹכֶיךָ מִצְרַיִם²⁷⁷ והראה שהוא מעניש, כשהטביע

²⁶⁸ וכן רמזנו גם בסוף ההלל בפרק קיח: "ברוך הבא בשם ה' ברכנוכם מבית ה'".

והכונה שכל ימיהם הם עסוקים בדעת אלוקים, ולכן הם כביכול נמצאים בביתו, וכמו שאמר במזמור כ"ז "שבתי בבית ה' כל ימי חיי". ולא רק בדעתם, אלא גם יוצאים ופועלים מכח זה בעולם החומרי, שרק זו הדרך להוסיף ברכת ה' בעולם, וגם שם הם בחצרות בית אלוקינו כי מתנהגים לפי רצונו וציוויו. ועל כן השבח שמשבחים את ה' הוא גם על התוך וגם על החוץ, גם על הרוח וגם על החומר.

²⁶⁹ וכך אמרנו גם במזמור צ"ב "שתולים בבית ה' בחצרות אלוקינו יפריחו".

²⁷⁰ כנגד "הנה מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד" שבמזמור קל"ג.

²⁷¹ 'סגולה' פרושו הדבר המובהר ביותר וכמו "כנסתי לי גם כסף וזהב וסגולת מלכים והמדינות", "ועתה ברצונית בבית אלקי יש לי סגולה זהב וכסף".

²⁷² וזה כנגד ואדונינו מכל אלהים כמו שנאמר: "לא תעשה לך פסל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בְּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לְאָרֶץ".

²⁷³ פרוש נוסף: מדבר במשל שה' עושה כל רצונו בים הגלות וכל תהומותיו שהיינו בהם במצרים, והוא העלה את נשיאי עם ישראל ממצרים שהיא קצה הארץ, והביאם להר סיני שם נתן להם בברקים המראים אותו, את התורה שנמשלה למטר כמו שנאמר "יערוף כמטר לקחי", והוציא מאצרותיו את הרוח שתניע את עם ישראל בעולם. ואת כל המשל הזה מפרט בהמשך המזמור.

²⁷⁴ יתכן שאמר מוצא ולא מוציא, לומר שהרוח קיימת גם היא בעולם באופן טבעי, וה' משתמש בה להניע למקום שרוצה, וכביכול מוצא אותה בעולם להשתמש בה לצורכו. וכן בכל הדברים הטבעיים שבעולם, ואינו צריך לחדש ניסים כדי לשלוט בו.

הפסוק הזה מובא בשינויים קלים גם בירמיהו י, יג, ובירמיהו נא, טז, ושם נאמר: "ויוצא רוח מאוצרותיו".

²⁷⁵ פרוש נוסף: בזה הראה שגדול מכל אלהים כי פגע בהם ולא עזרו להם אלהיהם.

את פרעה ועבדיו בים **בַּפְרָעָה וּבְכָל-עַבְדָּיו**: י והראה שהוא פועל בעולם דרך עם ישראל, כשהכה על ידם צבאות גדולים **שֶׁהִכָּה גוֹיִם רַבִּים** והרג על ידם מלכים גדולים בכח וממלכה **וְהָרַג מַלְכִים עַצוּמִים**: יא כסיוחן שהיה לו עם רב **לְסִיחוֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי** וכעוג שהיה מלך גדול וחזק בגופו ובממלכתו **וּלְעוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן** וכל עמי כנען, שהיו ממלכות רבות שהתאגדו נגד ישראל **וּלְכָל מַמְלֻכוֹת כְּנָעַן**: יב והראה שהוא המנחיל ארצות, בין שנתנם לגויים בין שלקח מהם ונתן לנו **וְנָתַן אֶרְצָם נַחְלָה** ושמשלם שכר טוב לעובדיו שנתנה לישראל שהם עמו **נַחְלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ**: יג והשם הזה שעשית לך בעולם, הוא מכוון לעולם הבא, והרוצה לדבוק בך צריך לעבוד לפי ההגיון הזה **ה' שִׁמְךָ לְעוֹלָם** וזכר המעשים האלה נמצא איתנו בכל הדורות, וגם בגלות לא שוכחים את גדולתך וכוחך **ה' זְכַרְךָ לְדֹר-דָּר**: יד ואת מה שגדלו אדונינו מכל האלהים, נלמד דוקא על ידי הגלות, שה' דן את עמו שעבדו לאלהי העמים²⁷⁸ **כִּי-יָדִין ה' עַמּוֹ** וכיון שהעם כולו נידון, גם עבדיו נופלים איתם, וה' מוותר על טובתם²⁷⁹ **וְעַל-עַבְדָּיו יִתְנַחֵם**: טו ואז ילמדו עם ישראל לראות, שאילולי הגויים, המעציבים את עובדיהם כשאינם עונים להם, עשויים מחומרים ארציים **עַצְבֵי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב** ועל ידי בני אדם, שאין בהם כח לתת יותר מכחם **מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם**: טז שבניגוד לה', שברא את העולם ושולט בו במאמרו, להם יש פה פיזי, ואפילו מה שבני אדם עושים בפיהם אינם יכולים לעשות **פֶּה-לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ** ובניגוד לה', המשיגיו ורואה כל מה שבארץ, יש להם עיניים פיזיות, ואפילו לראות כבני אדם אינם יכולים **עֵינַיִם יְכוּלִים לֹא יִדְבְּרוּ** ובניגוד לה', השומע תפילה וזקקה, יש להם אוזניים פיזיות, ואפילו לשמוע כבני אדם אינם יכולים **אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִאֲזִינוּ** וגם אין להם רוח חיים בפיהם לנשום, כך שאינם חיים כלל²⁸⁰ **אֵף אִין-יֵשׁ-רוּחַ בְּפִיהֶם**: יז וכשימותו הגויים שעשו אותם, יהיו כמוהם, שיהיה להם את כל האברים, אבל לא יעשו את תפקידם, ואין להם השארות הנפש, ולא יקומו לעולם הבא **כְּמוֹהֶם יִהְיוּ עֲשִׂיהֶם** וזה כיון שבטחו בהבל, ולכן יהיו כמותו **כָּל אֲשֶׁר-בָּטַח בָּהֶם**: יח ולכן עם ישראל הנוהג כמשפחה אחת, הוסיפו הופעת ה' בעולם כבר עכשיו²⁸¹ **בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרַכּוֹ אֶת-ה'** ומשפחת הכהונה המקודשת יותר, תוסיפו הופעת ה' בעולם **בֵּית אֱהֲרֹן בְּרַכּוֹ אֶת-ה'** **ה':** כ ושבת לוי שתפקידם להלל את ה', תוסיפו הופעת ה' בעולם **בֵּית הַלְוִי בְּרַכּוֹ אֶת-ה'**

²⁷⁶ פרוש נוסף: "בתוככי מצרים" כלומר שלא רק עשה במצרים, אלא גם בתוך הארץ הזו, הבדיל בין ישראל למצרים שבה.

פרוש נוסף: לא רק לעיני עם ישראל גילה את גדולתו, אלא גם בתוך מצרים שהיא ארץ טמאה, ולעיני פרעה וכל עבדיו שהם עם טמא, וכך לעתיד לבוא יגלה את שמו לעיני כל העולם.

²⁷⁷ כנגד "בחצרות בית ה' בתוככי ירושלים הללויה" שבהלל.

²⁷⁸ פרוש נוסף: כשה' ידן אותנו מיד העמים לעתיד לבוא ויתנחם על הרעה שעשה לנו כיון שכבר נהיה עבדיו, אז כל העולם יראה שעצבי הגויים כסף וזהב מעשה ידי אדם כמו שלמדו לראות במכות מצרים, וכשמך אז יהיה שמך לעולם הבא.

²⁷⁹ הפסוק הזה לקוח משירת האזינו, שם נאמר: "לִי נָקָם וְשָׁלֵם לְעַת תְּמוּט רַגְלָם כִּי קְרוּב יוֹם אֵינָם וְקָשׁ עֲתָדוֹת לָמוֹ: כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ וְעַל עַבְדָּיו יִתְנַחֵם כִּי יִרְאֶה כִּי אָזְלַת יָד וְאָפָס עֲצוּר וְעִזּוּב: וְאָמַר אֵי אֱלֹהֵימוֹ צוּר חֲסִיוֹ בּוֹ: אֲשֶׁר חָלַב זִבְחֵימוֹ יֵאָכְלוּ יִשְׁתּוּ יִין נְסִיכִים יִקְוּמוּ וַיַּעֲזֹרְכֶם יְהִי עֲלֵיכֶם סִתְרָה: רָאוּ עֲמָה כִּי אָנִי אָנִי הוּא וְאִין אֱלֹהִים עַמְדֵי אָנִי אֲמִית וְאֲחִזָּה מְחַצְתִּי וְאָנִי אֶרְפָּא וְאִין מְדֵי מְצִיל" (דברים לב, לה-לט), כלומר, שעל ידי הצרות לומדים שהאלילים אינם כלום ורק ה' שולט בעולם.

²⁸⁰ 'אף' מלשון 'גם', שהרי במזמור קטו אמר: "אף להם", ולא יאמר כאן שאין להם אף, אלא שמשחק על אותה מילה. ואולי אמר רוח בפיהם ולא באפיהם לומר שאצל ה' לא רק שהוא אלקים חיים גם נתן על ידי דבר פיו רוח המניעה את האנשים.

²⁸¹ כנגד מה שאמרנו במזמור קטו: "ישראל בטח בה" בהיותם בגלות, ובמזמור קיה אמרנו על הגאולה: "ה' זכרנו יברך יברך את בית ישראל", כאן כבר הגענו למדרגה שהשאלה לא אם ישוע אותנו או אם יברך אותנו אלא שאנחנו נברך אותו, וכתוצאה ממה שאנחנו מברכים גם ה' יברך אותנו כמו שאמר במזמור הקודם: "ברכו את ה' כל עבדי ה'... יברכך ה' מציון".

קלה

ויראי ה' שיודעים לראות את הופעתו יותר מכולם, הוסיפו הופעתו בעולם **יראי ה' ברכו את-ה'** **כא** ולא רק יברכנו ה' מציון, גם אנחנו מברכים אותו ממדרגת ציון **ברוך ה' מציון** שהוא שוכן בירושלים כל הזמן גם בחורבנה **שכן ירושלים**²⁸² ועל זה שבחו את ה' יחד איתי **הללויה**:

קלָא * הודו ליהוה פי-טוב פי לעולם חסדו: ב הודו לאלתי האלהים פי לעולם חסדו: ג הודו לאדני האדנים פי לעולם חסדו: ד לעשה נפלאות גדלות לבדו פי לעולם חסדו: ה לעשה השמים בתבונה פי לעולם חסדו: ו לרקע הארץ על-המים פי לעולם חסדו: ז לעשה אוזניים גדלים פי לעולם חסדו: ח את-השמש לממשלת ביום פי לעולם חסדו: ט את-הירח וכוכבים לממשלות בלילה פי לעולם חסדו: י למכה מצרים בבכוריהם פי לעולם חסדו: יא ויוצא ישראל מתוכם פי לעולם חסדו: יב ביד חזקה ובזרוע נטויה פי לעולם חסדו: יג לגזר ים-סוף לגזרים פי לעולם חסדו: יד והעביר ישראל בתוכו פי לעולם חסדו: טו ונער פרעה וחילו בים-סוף פי לעולם חסדו: טז למוליד עמו במדבר פי לעולם חסדו: יז למכה מלכים גדלים פי לעולם חסדו: יח ויחרג מלכים אדירים פי לעולם חסדו: יט לסיחון מלך האמרי פי לעולם חסדו: כ ולעונ מלך הבשן פי לעולם חסדו: כא ונתן ארצם לנחלה פי לעולם חסדו: כב נחלה לישראל עבדו פי לעולם חסדו: כג שבשפלונו זכר לנו פי לעולם חסדו: כד ויפרקנו מצרינו פי לעולם חסדו: כה נתן לחם לכל-בשר פי לעולם חסדו: כו הודו לאל השמים פי לעולם חסדו:

המזמור בא להודות לה', גם בגלות וגם כשלא רואים את טובתו, על כל מעשיו שעשה איתנו, שדרכם אנחנו יודעים שהוא יכול לעשות כל מה שברצונו, והוא רוצה בטובת עם ישראל, ועוד יגאלנו, ומה שעוד לא נגאלנו הוא חלק מתהליך הטוב, ולא מתוך חוסר יכולת. **ומתאים לאמרו לשבח את ה' על יכולתו לעשות כל מה שהוא רוצה, ולשבח על בריאת העולם ועל יציאת מצרים.**

א תנו תודה לה' על כל מה שעושה הודו לה' כי הוא הטוב המוחלט וכל מעשיו לטובה פי-טוב²⁸³ ומה שלפעמים נראה לנו לא כך, מצד שחסדו מכוון לזכותנו לעולם הבא ולכן לפעמים צריך גלות בעולם הזה פי²⁸⁴ **לעולם חסדו**: **ב** ותנו הודאה לה', שהוא השולט במלאכים השולטים בכוחות הטבע **הודו לאלתי האלהים** ומה שלא רואים את כוחו הזה בגלות, הוא רק מצד שחסדו מכוון לעולם הבא, וכשיגיע הזמן המתאים יתגלה כוחו פי **לעולם חסדו**: **ג** ותנו תודה לה', שהוא שולט בכל השליטים בארץ, במלכים ובעמים, **הודו**

²⁸² כנגד "יברכך ה' מציון וראה בטוב ירושלים כל ימי חייד" שבמזמור קכ"ה.

²⁸³ כנגד "הללויה כי טוב ה'" שבמזמור הקודם.

²⁸⁴ 'כי' כאן אינו סיבה אלא שזה מה שנודה לו עליו. והמשפט אומר 'הודו לה' שהוא טוב על מה שחסדו מכוון לעולם הבא'.

לְאֲדָנִי הָאֲדֹנִים²⁸⁵ ומה שנראה שהם פועלים נגדנו, גם זה חסד ה', שמכוון להצילנו מהחטא לעולם הבא **פִּי לְעֹלָם חֶסֶדוֹ**: ז' ולימד אותנו את זה במה שאינו חייב לפעול דרך המלאכים או השליטים, אלא יכול גם לעשות ניסים בלי לעבוד דרכם כלל **לְעֵשָׂה נִפְלְאוֹת גְּדֹלוֹת לְבָדוֹ** ומה שלא עושה לנו היום אותם, כי אנחנו עוד צריכים את הגלות, אבל חסדו הזה ישוב להופיע כשיבוא הזמן **פִּי לְעֹלָם חֶסֶדוֹ**: ה' ולימד ששולט בכוחות, כי עשה את השמים כך שנוכל להבין את התנהלותם שבאה ממנו **לְעֵשָׂה הַשָּׁמַיִם בְּתַבְנִיחָה**²⁸⁶ כי ברא את העולם כך שיגיע בחסדו לעולם הבא, ולא שיטעו אנשים אחרי אלהים אחרים **פִּי לְעֹלָם חֶסֶדוֹ**: ו' ואת היבשה סידר שתהיה מעל המים, כך שידעו אנשים שהמים יכולים להציף אותם, ותהיה להם יראת העונש **לְרַקַע הָאָרֶץ עַל-הַמַּיִם**²⁸⁷ ועל ידי זה מכוון אותם לעולם הבא בחסדו **פִּי לְעֹלָם חֶסֶדוֹ**: ז' ועשה שני מאורות גדולים, כדי שלא יטעו אחרי השמש לומר שהיא אלוהות²⁸⁸ **לְעֵשָׂה אוֹרִים גְּדֹלִים** ועל ידי זה מכוון את העולם לעולם הבא **פִּי לְעֹלָם חֶסֶדוֹ**: ח' שנתן לשמש, שהיא הגדולה מביניהם, שליטה רק ביום ויראו שאין לה יכולת בלילה **אֶת-הַשָּׁמֶשׁ לְמַמְשָׁלֶת בַּיּוֹם**²⁸⁹ כי רצה לזכות את העולם שיגיע לעולם הבא **פִּי לְעֹלָם חֶסֶדוֹ**: ט' ובלילה ברא את הירח מולה, וכדי שלא יאמרו ששניהם אלהות וכל אחד בזמנו, שם לו גם את הכוכבים שישלטו איתו²⁹⁰ **אֶת-הַיָּרֵחַ וְכּוֹכָבִים לְמַמְשָׁלוֹת בַּלַּיְלָה** ועל ידי זה מזכה את העולם שלא יטה ליבם אחריהם **פִּי לְעֹלָם חֶסֶדוֹ**: י' והראה שהוא אדון לאדונים, במה שהכה את מצרים ששלטו בנו, על ידי בכוריהם, והענישם על מה ששלטו בנו **לְמַכַּה מִצְרַיִם בְּבְכוֹרֵיהֶם**²⁹¹ ואף שהיום איננו רואים את כוחו זה, לימד אותנו שיכול, ומה שלא עושה היום, כי מזכה אותנו על ידי הגלות לעולם הבא **פִּי לְעֹלָם חֶסֶדוֹ**: י"א והראה שיכול להוציאנו מיד

²⁸⁵ כנגד "כי גדול ה' ואדונינו מכל אלהים" שבמזמור הקודם.

²⁸⁶ נראה שמדבר כאן כנגד עבודה זרה, גם כיון שהפרק הקודם והפרק הזה משמשים בסיס לפרק י' בירמיהו, שחלקו חוזר גם בפרק נ"א בירמיהו, ושם מדבר נגד האלילים: "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי דָרָךְ הַגּוֹיִם אֵל תִּלְמְדוּ וּמֵאֲתוֹת הַשָּׁמַיִם אֵל תַּחֲתוּ כִּי יַחֲתוּ הַגּוֹיִם מִהֶמָּה... בְּכֶסֶף וּבְזָהָב יִפְהוּ... וְלֹא יִדְבְּרוּ נְשׂוּאָה וְנִשְׂוֹאָה כִּי לֹא יִצְעְדוּ... כֶּסֶף מְרַקַע מִתְרַשֵּׁשׁ יוֹבֵא וְזָהָב מְאוּפָז מְעַשֶׂה חֶרֶשׁ וְיָדֵי צוֹרָף תִּכְלֵת וְאֶרְצָמֶן לְבוֹשֶׁם מְעַשֶׂה חֲכָמִים כְּלָם... עֲשֵׂה אֶרֶץ כְּכַחוֹ מְכִין תֵּבֵל בְּחֶקְמָתוֹ וּבַתְּבִינָתוֹ נִטָּה שְׁמָיִם: לְקוֹל תַּחֲתוֹ הַמּוֹן מִיָּם בְּשָׁמַיִם וַיַּעֲלֶה נְשָׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לְמִטְרָ עֲשֵׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מְאֶצְרֵתוֹ: נִבְעַר כָּל אָדָם מִדַּעַת חֲבִישׁ כָּל צוֹרָף מִפְּסָל כִּי שִׁקָּר נִסְכּוֹ וְלֹא רוּחַ בָּם: הִקְבֵּל הֶמָּה מְעַשֶׂה וַיּוֹצֵא עֲשָׂוִים בַּעַת פְּקַדְתֶּם יֹאבְדוּ: לֹא כִאֲלֶהָ חֵלֶק יַעֲקֹב כִּי יוֹצֵר הַכֹּל הוּא וַיִּשְׂרָאֵל שִׁבְט נִחְלָתוֹ ה' צְבָאוֹת שְׁמוֹ".

²⁸⁷ כנגד "כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהומות" שבמזמור הקודם.

והארץ אינה ממש מעל המים אלא גבוהה מהם כי הם הולכים למקום הנמוך. והביטוי הזה נאמר בענין עבודה זרה "לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ פְּסָל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ", "פֶּן תִּשְׁחַתּוּן וַעֲשִׂיתֶם לָכֶם פְּסָל תְּמוּנַת כָּל סִמָּל... תִּבְנִית כָּל דָּגָה אֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ". והשורש רקע לגבי הארץ נאמר בישיבתו מב ו-מד: "בּוֹרָא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם רִקַּע הָאָרֶץ וְצִאֲצָאֶיהָ... אָנִי ה' הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחַר לֹא אָתָּן וַתְּהַלְתִּי לְפָסִילִים", "אָנֹכִי ה' עֲשֵׂה כָל נְטֵה שָׁמַיִם לְבָדִי רִקַּע הָאָרֶץ מֵאֵתָּה: מִכָּר אֲתוֹת בְּדִים וּקְסָמִים יְהוֹלֵל".

²⁸⁸ פרוש נוסף: שמה שעשה אורים גדולים הוא חסד להאיר לעולם ואף שטועים אחריהם כיון שהחסד מכוון עד עולם ואז כבר לא יטעו אחריהם. ובפסוקים הבאים מסביר גם מה עשה כדי שמי שרוצה יוכל לדעת את האמת ולא לטעות.

²⁸⁹ הביטוי "ממשלה" בענין המאורות בא מהבריאה, שנאמר בה: "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמְּאֹר הַגָּדֹל לְמַמְשָׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמְּאֹר הַקָּטָן לְמַמְשָׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרִיקַע הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ: וְלְמַשֵּׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב".

²⁹⁰ פרוש נוסף: את השמש של התורה המאירה את העולם, למשול את ממשלתו בזמן הצלחת ישראל, ואת הירח שהם עם ישראל המחזיר את אור התורה להאיר את חשכת הגלות, וכל פרטי העם המשוליים לכוכבים, שהם מושלים את ממשלתו בזמן הגלות והצרות.

²⁹¹ כנגד "שהכה בכורי מצרים מאדם עד בהמה" שבמזמור הקודם.

קלו

האדונים האלו²⁹² ויוציא ישׂראל מתוכם וגם זה יעשה לנו בעתיד, ועכשיו עוד לא בא הזמן פי לעולם חסדו: יב והיה על ידי נפלאות גדולות כיון שהיו מעשים גדולים, והוציאים בכח ולא בגניבה, וראו שהמעשים האלו באים מה' ביד חזקה ובזרוע נטויה ולמדנו שה' מצילנו בכח, ומה שלא רואים את זה עכשיו כי אנחנו עוד צריכים את הגלות פי לעולם חסדו: יג והראה שהוא רוקע הארץ על המים, כשעשה יבשה בתוך ים סוף וחצה אותו לשני חלקים לגזר ים-סוף לגזרים וכך יעשה לנו ניסים גם בעתיד, כשנהיה ראויים פי לעולם חסדו: יד ואת עמו העביר דרך הים, להראות שיכול להצילם מכל דבר ובכל דרך והעביר ישׂראל בתוכו וכך יעשה לנו גם בעתיד כשיבוא הזמן פי לעולם חסדו: טו והאדונים לנו, סגר עליהם את הים, והראה שהארץ לא חייבת להיות מעל המים ויש עונש בעולם הזה ונער²⁹³ פרעה וחילו בנים-סוף וכך יעשה גם לעמים המשעבדים אותנו היום, כשיבוא הזמן²⁹⁴ פי לעולם חסדו: טז וכן דאג לכל מחסורנו, גם במקום שאי אפשר באופן טבעי, כיון שאנחנו עמו שבחר לו למוליך עמו במדבר וכך יעשה לנו גם בגלות הזו פי לעולם חסדו: יז והכה בעזרת עם ישראל מלכים לעמים גדולים במלכי כנען למכה מלכים גדלים והיה חסדו הזה מכוון לעולם הבא, ולכן עוד נזכה לשוב לארץ ושיפעל ה' דרכנו, ולא היה רק לדור ההוא פי לעולם חסדו: יח והרג על ידינו מלכים חזקים במיוחד במלכי כנען ויהרג מלכים אדירים²⁹⁵ וגם זה יעשה על ידינו בעתיד פי לעולם חסדו: יט עד שהכה על ידינו, כעם שלא ידע מלחמות, את סיחון שהיה לו עם רב לסיחון מלך האמרי וכך יעשה גם לעתיד כשנהיה ראויים פי לעולם חסדו: כ ואת עוג שהיה חזק בעצמו ובארצו ולעוג מלך הבשן²⁹⁶ וכך יכול לעשות גם היום אם רק נהיה ראויים פי לעולם חסדו: כא והוא שנתן להם נחלה את ארצם, ולקחה מהם ונתנה לנו, כי הוא המנחיל ארצות ונתן ארץ לנחלה וכך גם היום מה שארץ ישראל לא בידינו, מצד שכך צריך להיות, לפי חסדו המכוון לעולם הבא, וכשיבוא הזמן תשוב לידינו פי לעולם חסדו: כב ונתנה לישראל על שהם עבדו ולהם היא מתאימה נחלה לישׂראל עבדו²⁹⁷ וכשנשוב לעבדו ישוב ויתנה לנו פי לעולם חסדו: כג והראה לנו שגם בעומק צרותינו זוכר אותנו כשצריכים, למשל בימי השופטים ובנס פורים שֶׁבִּשְׁפִלְנוּ זְכַר לָנוּ וכך גם היום זוכר אותנו, ואם עוד לא מציל, זה מצד שאנחנו עוד צריכים את היסורים פי לעולם חסדו: כד וכשמגיע הזמן, גם מפריד אותנו מהגויים המצרים לנו, וגואל אותנו מהם ויפקנו מצרינו וכך יעשה גם לנו כשיבוא הזמן פי לעולם חסדו: כה וגם היום אנחנו רואים את טובו במה שנותן את צרכי החיים לכל חי נתן לחם לכל-בשר ואף שהיום אינם זכאים, אבל חסדו מכוון מצד שיהיה העולם זכאי לעולם הבא, ולכן מקיימו כבר היום פי לעולם חסדו: כו ולכן הודו לה', אף שכרגע מתגלה רק כח השולט בשמים ולא כשולט בארץ הודו לאל השמים כי גם זה חלק מחסדו, שעל ידי זה נהיה זכאים לעולם הבא פי לעולם חסדו:

²⁹² פרוש נוסף: הוציא אותנו מתוכם שלא נהיה עובדי עבודה זרה כמותם, ולכן אמר כאן 'ישראל' ולא 'עמו' או 'עבדו' כמו בהמשך.

²⁹³ נראה ש"ניער" כאן כלומר עשה בהם פעולת נייעור. ואולי בא לומר שאף שבאופן טבעי כשמים נסגרים נוצרות מערבולות, והנייעור הוא תופעה טבעית, בכל זאת מיוחסת לה', כי מה שלא סגר את הים כמו הירדן ששב ללכת כמקודם, אלא סגר אותו בדרך הטבע היה בכונה כדי שייער אותם.

²⁹⁴ פרוש נוסף: גזר ים סוף לגזרים ללמד שעם ישראל יוכל להתקיים בתוך הגלות שנמשלה לים, ונער פרעה וחילו בים סוף להראות שעצם מה ששלטו בנו ושיעבדו אותנו בגלות יביא עליהם את סופם ולא יתקיימו בה.

²⁹⁵ כנגד "שהכה גויים רבים והרג מלכים עצומים" שבמזמור הקודם.

²⁹⁶ כנגד "לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען" שבמזמור הקודם.

²⁹⁷ כנגד "ונתן ארצם נחלה נחלה לישראל עמו" שבמזמור הקודם.

קָלָא אַ עַל נְהוּרוֹת | בְּכָל שָׁם יִשְׁבְּנוּ גַם-בְּכִינוּ בְּזַכְרֵנוּ אֶת-צִיּוֹן: בַּעַל-עֲרָבִים
 בְּתוֹכָהּ תְּלִינּוּ כְּנֻרוֹתֵינוּ: גַּ כִּי שָׁם שְׁאֲלוּנוּ שׁוֹבֵינּוּ דְבַר-יְשׁוּרָה וְתוֹלְלֵינוּ שְׁמִיחָה
 שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן: דַּ אִיךְ נִשְׁיֵר אֶת-שִׁיר-יְהוָה עַל אֲדָמַת נֶגֶר: הַ אִם-אֲשַׁכְּחֶךָ
 יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי: וְתִדְבֶּק-לְשׁוֹנִי | לְחֻפֵּי אִם-לֹא אֲזַכְּרֶכִי אִם-לֹא אֲעֲלֶה
 אֶת-יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמִיחָתִי: זֶ זָכַר יְהוָה | לְבִנְיָ אֲדוֹם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַם
 הָאֲמָרִים עָרוּ | עָרוּ עַד הַיְסוּד בָּהּ: חַ בַּת-בְּכָל הַשְׁדוּדָה אֲשֶׁרִי שְׁיִשְׁלַם-לָךְ
 אֶת-גְּמוּלָךְ שְׁנִמְלֵת לָנוּ: ט אֲשֶׁרִי | שִׂי אֲחִיז וְנִפְּץ אֶת-עַלְלֶיךָ אֶל-הַסֵּלַע:

המזמור אומר²⁹⁸ שהקשר לירושלים נמצא בבסיס של כל מה שאנחנו עושים בחיים, ואין לנו קיום בלעדיו; ומי שפגע בירושלים לא ינקה, כי היא בבסיס הכל. **ומתאים לאמרו על החורבן ועל הנקמה בגויים.**

א למרות שהיינו על נהרות הפרת והחידקל הטובים מבחינה חומרית **על נהרות בבל** אף ששם ישבנו ישיבת קבע **שם יִשְׁבְּנוּ** לא שמחנו בטובה החומרית אלא בכינו **גַם-בְּכִינוּ** כי כל הזמן זכרנו בפועל את ציון החרבה **בְּזַכְרֵנוּ אֶת-צִיּוֹן**: **ב** ועל ערבי הנחל שבבבל תלינו, והשארנו, את כלי הנגינה כדי שלא נשתמש בהם **עַל-עֲרָבִים**²⁹⁹ **בְּתוֹכָהּ תְּלִינּוּ כְּנֻרוֹתֵינוּ**: **ג** כיוון ששובינו רצו שנשיר להם בעזרתם **כִּי שָׁם שְׁאֲלוּנוּ שׁוֹבֵינּוּ דְבַר-יְשׁוּרָה** ואלו שתלו אותנו³⁰⁰ רצו שנשמח אותם בעזרתם **וְתוֹלְלֵינוּ שְׁמִיחָה** ואמרו שנשיר עליהם ועל ארצם, את השירים ששרנו בבית המקדש על ציון **שִׁירוּ לָנוּ מִשִּׁיר צִיּוֹן**: **ד** ואנחנו, איך נשיר אותם על בבל, שהם שיר ה' ואינם סתם שירי שמחה וחומריות **אִיךְ נְשִׁיר אֶת-שִׁיר-ה'** ועוד על אדמה זרה לנו, שלעולם לא נהיה חלק ממנה, כי איננו רוצים להשתלב בהם **עַל אֲדָמַת נֶגֶר**: **ה** ועל כן אמרנו, שאם לא נזכור את ירושלים, לא נפעל עוד פעולה בחירות בעולם, כי כל פעולתנו מכה לירושלים באה, ולכן לא ננגן להם בימינו³⁰¹ **אִם-אֲשַׁכְּחֶךָ יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי**: **ו** ואם לא נזכור אותה בפה כל הזמן, לא נאמר עוד דבר, כי כל דיבורנו רק מכה, ולכן לא נשיר להם **תִּדְבֶּק-לְשׁוֹנִי לְחֻפֵּי אִם-לֹא אֲזַכְּרֶכִי** ובכל שמחה שיש לנו, כחתונה או לידה, ירושלים היא מטרת השמחה ואליה היא שואפת, ורק בזכות הקישור לירושלים נשמח בה, ולכן לא נשמח בשיר על נהרות בבל **אִם-לֹא אֲעֲלֶה אֶת-יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמִיחָתִי**: **ז** ומול זה אנו מבקשים, שגם אתה ה' תזכור לאדומים, שנלוו אל הבבלים ביום חורבן ירושלים,³⁰² אף שרק דיברו בפייהם³⁰³ **זָכַר ה' לְבִנְיָ אֲדוֹם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלַם** את מה שעודדו

²⁹⁸ המזמור הזה וודאי נאמר אחר החורבן, כי מזכיר בפרוש את בבל ומה שעשו לנו, ולא נראה לומר שהוא בנבואה. ומצד שני כנראה שנאמר לפני כיבוש בבל בידי פרס ומדי.

²⁹⁹ צורת הרבים של ערבה בתנ"ך היא 'ערבים' ולא 'ערבות' וכמו "וּפְקַדְתֶּם עַל נַחַל הַעֲרָבִים יִשְׂאוּם", "וְצִמְחוּ בִּבְיָן קְצִיר פְּעָרִים עַל יְבֵלֵי מַיִם". יתכן שאמר "ערבים" דוקא, לרמוז שמה שהיינו ליד הנהרות היה לנו ערב וחושך וצרה אף שהיתה לנו טובה חומרית.

³⁰⁰ לא דווקא תלו אלא לשון נופל על לשון עם "על ערבים בתוכה תלינו כנורותינו".

פרוש נוסף: תוללינו מלשון תל חורבות, שהחריבו את ירושלים וכמו שמפרט בסוף המזמור.

³⁰¹ פרוש נוסף: אם אפעל בעולם שלא למטרת ירושלים ישכה מה שאעשה בעולם כי לא יהיה לו ערך נצחי.

³⁰² כמו שנאמר: "יַעַן עָשׂוֹת אֲדוֹם בְּנֶקֶם נֶקֶם לְבֵית יְהוָה וַיֹּאשְׁמוּ אֲשׁוּם וַנִּקְמָה בָּהֶם: לָכֵן פֹּה אֲמַר אֲדָנִי ה' וְנִטְתִּי יָדִי עַל אֲדוֹם וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אֲדָם וְגִהְמָה וְנִמְתִּיהָ תִּרְבֶּה מִתִּימָן וַיִּדְבָּר בְּחָרָב: פְּלוּ: וְנִמְתִּי אֶת נִקְמָתִי בְּאֲדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְעָשׂוֹ בְּאֲדוֹם כְּאִפִּי וְכַחֲמָתִי וַיִּדְעוּ אֶת נִקְמָתִי נְאֻם אֲדָנִי ה'" (יחזקאל כה, יב-יד), "מְצָרִים לְשִׁמְמָה תִּהְיֶה וְאֲדוֹם לְמַדְבַּר שִׁמְמָה תִּהְיֶה: מִחֲמַסּ בְּנֵי יְהוָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נְקִיָּה בְּאֶרֶץ" (יואל ד, ד).

קלז

אותם להחריב את העיר עד יסודה **האמרים ערו ערו עד היסוד בה**: ז והדור שיחיה בבבל כשתשדד בידי פרס ומדי **בת-בבל השדודה** יציב בעולם יהיה מי שישלם לכם את הגמול על מעשה חורבן ירושלים, המחכה לתגובה **אשרי שישלם לך את-גמולך שגמלת לנו**: ט ויציב בעולם יהיה מי שיאחו בידי³⁰⁴ וישמיד גם את עוללך, אף שלא עשו דבר בבחירה, כדי שלא ישאר לכם זכר בעולם לדורות, ויערו אתכם עד יסוד הסלע **אשרי שיאחו ונפץ את-עלליך אל-הסלע**:

קלח * לְדֹד | אֹדֶךָ בְּכָל-לְבִי נִגַּד אֱלֹהִים אֲזַמְרֶךָ: ב אֲשַׁתְּחֹה אֶל-הֵיכַל קִדְשֶׁךָ וְאֹדֶה אֶת-שִׁמְךָ עַל-חַסְדֶּךָ וְעַל-אֲמֻנָתְךָ כִּי-הִגְדַּלְתָּ עַל-כָּל-שִׁמְךָ אֲמַרְתָּךָ: ג בְּיָוֵם קָרָאתִי וַתַּעֲנֵנִי תִרְהַבְנִי בְּנִפְשֵׁי עֵז: ד יִנְדֹּד יְהוָה כָּל-מַלְכֵי-אֶרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אֲמָרֵי-פִיךָ: ה וַיִּשְׁירוּ בְּדַרְכֵי יְהוָה כִּי גָדוֹל כְּבוֹד יְהוָה: ו כִּי-רַם יְהוָה וְשָׁפַל יִרְאָה וְנָבְהָ מִמְּרוֹתֶיךָ יִדְעֶ: ז אִם-אֵלֹהִים | בְּקִרְבִּי צָרָה תִּתְחַנְּנֵנִי עַל אֲפִי אֵיבֵי תִשְׁלַח יְדֶיךָ וְתוֹשִׁיעֵנִי יְמִינֶךָ: ח יְהוָה יִגְמַר בְּעַדֵי יְהוָה חַסְדֶּךָ לְעוֹלָם מַעֲשֵׂי יְדֶיךָ אֶל-תִּרְרֶךָ:

דוד בא להודות לה' על שהוא פועל באמצעותו בעולם ולכן גם מגן עליו. ומתאים לאמרו למי שפועל בעולם בשביל ה', ולזכור שה' הוא הפועל באמת והמטרה צריכה להיות למענו.

א לְדֹד אודה לך ה' בכל רצוני, שמכוון לעשות רצונך **אודך בכל-לבי** ואפרט את פעולתך, מול כל הכוחות בעולם, שאתה פועל בנסתר דרך כולם **נגד אלהים אֲזַמְרֶךָ**: ב ומטרתני במה שאתה פועל דרכי תהיה לעבוד אותך, שאתה מלכי ואדוני, ולא 'לנצל' את כחך לטובתי **אֲשַׁתְּחֹה אֶל-הֵיכַל קִדְשֶׁךָ** ואודה לך גם על החסד שאתה עושה איתי כשמציל אותי, ועוזר לי להתגבר על אויבי, וגם על האמת שבזה שאתה פועל דרכי למענך **וְאֹדֶה אֶת-שִׁמְךָ עַל-חַסְדֶּךָ וְעַל-אֲמֻנָתְךָ** כי מה שאתה אומר שיקרה בעולם, גדול יותר ממה שאנחנו יודעים לקרוא עליו את שמך, וכולל גם את פעולתך הנסתרת דרך אנשים ודרך כוחות **כִּי-הִגְדַּלְתָּ עַל-כָּל-שִׁמְךָ אֲמַרְתָּךָ**: ג וכשאתה עונה לקריאתי, ביום שאני צריך אותך, ומציל אותי **בְּיָוֵם קָרָאתִי וַתַּעֲנֵנִי** אז אתה בונה בנפשי חזק, שהיא הפועלת בעולם, אף שזו תחושה מדומה כי אתה הוא הפועל דרכי **תִּרְהַבְנִי בְּנִפְשֵׁי עֵז**: ד והמטרה של זה אינה למעני, אלא לגדל שם ה' בעולם, עד שלעתיד לבוא כל מלכי הארץ יודו לך, כמוני, שאתה הפועל **יִדְוֶךָ ה' כָּל-מַלְכֵי-אֶרֶץ** כשיצליחו לשמוע את מה שאתה אומר שיקרה, ולראות שהוא מה שקורה דרכם ודרכי **כִּי שָׁמְעוּ אֲמָרֵי-פִיךָ**: ה וזה יוביל אותם לשיר לך, אבל גם לישר את דרכם לפי דרכיך, להיות ראויים שאמרתך תופיע דרכם **וַיִּשְׁירוּ בְּדַרְכֵי ה' כִּי כְבוֹדְךָ לֹא קִטַּן בְּמַה שֶׁאַתָּה פּוֹעֵל דֶּרֶךְ אַנְשִׁים**, אלא גדל, כי מתגלה שהעולם כולו פועל בשבילך **כִּי גָדוֹל כְּבוֹד ה' | וְכִי יִרְאוּ שְׁלִמּוֹת רֹמְמוֹתֶיךָ**, אתה משגיח באנשים שפלים, לדעת את צרכם ואם זכאים **כִּי-רַם ה' וְשָׁפַל יִרְאָה** ואף שאתה גבוה מעל האדם, אתה גורם לאדם להכיר אותך ולהתקרב אליך, על אף שהוא כל כך רחוק ונבזה **מִמְּרוֹתֶיךָ יִדְעֶ**: ז ולכן גם כשאני הולך

(ט), "על שלשה פשעי אדם ועל ארבעה לא אשיבנו על רדפו בקרב אחיו ושחת רחמי ויטרף לעד אפו ועקרתו שְׁמֵרָה בְּצַח" (עמוס א, יא).

³⁰³ כנגד "תדבק לשוני לחכי".

³⁰⁴ כנגד "תשכח ימיני".

בתוך הצרה, אתה מחיה אותי בה, ושומר עלי שלא אמות **אם-אלך בקרב צרה תחיני** וידך השמאלית הנסותרת פועלת דרכי, להלחם בכעסי על אייבי **על אף אייבי תשלח ידך** ולפעמים גם מושיעני מהם לגמרי, בפעולתך הניסית הנקראת על שמך **ותושיעני ימינך**: **ז** כיון שה' מסייע לפעולותי במקום שאני לא יכול ה' **יגמור בעדי** וחסדו של ה' שבחר בי, לפעול דרכי ודרך זרעי, יהיה קיים עד עולם הבא ה' **חסדך לעולם** ועל כן אני אבקש שלא תרפה ממני ומצאצאי מלתקן אותנו, כי ידך פועלת בעולם דרכנו **מעשי ידך אל-תָּרֵף**:

קל"ט * **למנצח לדוד מזמור יהנה חקרתני ותדע**: **ב** אתה ידעת שבתי וקומי בנתה לרעי מרחוק: **ג** ארתי ורבעי זריתי וכל-דרך הסכנתה: **ד** כי אין מלה בלשוני הן יהנה ידעת כלה: **ה** אחר וקדם צרתני ותשת עלי כפכה: **ו** (פלאיה) פליאה דעת ממני נשגבה לא-אוכל לה: **ז** אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח: **ח** אם-אסך שמים שם אתה ואציעה שאול הנך: **ט** אשא כנפי-שחר אשכנה באחרית יום: **י** גם-שם ידך תנחני ותאחזני ימינך: **יא** ואמר אד-חשך ישפני ולילה אור בעדני: **יב** גם-חשך לא-יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה באורה: **יג** כי-אתה קניית כליתי תספני בבטן אמי: **יד** אודך על פי נוראות נפילתי נפלאים מעשיך ונפשי ידעת מאד: **טו** לא-נכתד עצמי ממך אשר-עשיתי בסתר רקמותי בתחתיות ארץ: **טז** גלמי | ראו עיניך ועל-ספרך כלם יכתבו ימים יצרו (ולא) ולו אתד בהם: **יז** ולי מה-יקרו רעיה אל מה עצמו ראשיהם: **יח** אספרם מחול ירבון הקיצתי ועודי עמך: **יט** אם-תקטל אלוה | רשע ואנשי דמים סורו מני: **כ** אשר יאמרך למזמה נשא לשוא עריך: **כא** הלא-משנאיד יהנה | אשנא ובתקוממיך אתקוטט: **כב** תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי: **כג** חקרני אל ודע לבבי בחנני ודע שרעפי: **כד** וראה אם-דרך-עצב בי ונחני בדרך עולם:

המזמור עוסק בשאלת הידיעה והבחירה, ואומר שה' יודע כל מה שנעשה, למרות שיש לנו בחירה חופשית מה לעשות, ומפרט את המשמעויות הדבר³⁰⁵. **ומתאים לאמרו לחוק את האמונה שה' משגיח ויודע הכל מראש.**

א למנצח לדוד מזמור ה' אתה בוחן את מחשבותינו ורצונותינו, לדעת מה בחרנו ה' חקרתני אבל גם יודע מראש כל מה שנעשה **ותדע**: **ב** שאתה יודע את מעשי בפועל, בין יושב ובין קם לפעול **אתה ידעת שבתי וקומי** וגם מבין דבר מתוך דבר, לדעת מראש מה אצטרך כשאקום או אשב, ומזמין לי את המרעה המתאים בגלגולי הסיבות, הרבה לפני שהצורך נוצר³⁰⁶ **בנתה לרעי מרחוק**: **ג** והקפת, על ידי המקרים הבאים עלי, גם את הדרכים שאני

³⁰⁵ המזמור כתוב במילים מסובכות וכנראה בכונה, כיון שעוסק בנושא קשה להבנה, לא רוצה שיהיה מובן בקלות למי שלא יכול להבין את הענין.

³⁰⁶ פרוש נוסף: כבר מרחוק סובבת סיבות לחבר אותי אליך להיות לך רע, וכמו שיאמר בהמשך המזמור "ולוי מה יקרו רעיד א-ל".

קלט

הולך בהם, לשנותם אם צריך, וגם את המקומות שאני רובץ בהם³⁰⁷ ולא פועל, כדי לגרום לי לפעול **אַרְחִי וְרַבְעֵי זְרִיתָ** ועל ידי זה כיוונת את כל הדרכים שאני הולך בהם, כך שיועילו³⁰⁸ למטרותיך בעולם, בין מרצוני ובין לא **וְכַל-דְּרָכֵי הַסִּפְנָתָהּ**: **ז** שהרי אפילו בדיבור, קודם שאמרת דבר **כִּי אֵין מַלְּה בְּלִשׁוֹנִי** אתה כבר יודע כל מה שאומר **הוּן ה' יְדַעְתָּ כְּלָה**: **ה** ואתה צורר אותי שאהיה לך, ומצר לי כשחוטא, גם אחרי החטא כעונש, אבל גם לפניו כדי למנוע את החטא **אַחור וְקִדְם צִרְתָּנִי** ושם עלי את ירך להכות כשצריך³⁰⁹ **וּתְשֹׁת עָלַי כַּפְּכָה**: **ו** (**פלאיה**) ודעת זו, שאתה יודע כל מה שאעשה, נסתרת ממני, איך אפשר לדעת כל מה שיהיה וגם שתהיה הבחירה חופשית **פְּלִיאָה דַעַת מִמְּנִי** והיא עליונה מהשגתי, ולכן לא אוכל להתנגד לה ולנסות שלא תדע **נִשְׁגְּבָה לֹא-אוּכַל לָהּ**: **ז** אין לאן ללכת, כך שלא רוחך תנחה אותי לעשות את רצונך **אֵנָה אֵלֶיךָ מְרוּחָךְ** ואין לאן לברוח מפני ידיעתך **וְאֵנָה מִפְּנֵיךָ אֲבָרַח**: **ח** שאינני יכול להיות במקום שאינו כלול בך, שאם אעלה³¹⁰ לשמים לעשות את הטוב הרי שם הוא מקומך **אִם-אֶסֶק שְׁמַיִם שָׁם אֶתָּה** אבל גם אם אבחר לרדת אל הגיהנום, שיהיה השאול מצע לי, גם שם אתה שופט ודן **וְאֶצִּיעָה שְׂאוּל הַנֶּדֶךְ**: **ט** ואיני יכול לפעול שלא על ירך, שבין אם אחליט להתקרב ככל שניתן, כעף בכנפיים למזרח **אֲשָׂא כְּנָפַי-שָׁחַר** או אתרחק לשכון תמיד בסוף מערב **אֲשַׁכְּנָה בְּאַחֲרֵית יָם**: **י** גם כשאני מתקרב אליך אתה הוא המנחה אותי בסתר **גַּם-שָׁם יְדַדְךָ תִּנְחָנִי** וכשמתרחק תחזיק אותי ימינך שלא אכלה ושאוכל לשוב **וְתִאחַזְנִי יְמִינֶךָ**: **יא** ואין אפשרות שלא תשגיח עלי, שאם אמרתי שארשיע, ואז לא תשגיח עלי כי אהיה בחושך **וְאָמַר אֶד-חֲשֹׁךְ יְשׁוּפְנִי** או הגלות שהיא הסתר פנים, ונמשלה ללילה, תעצור את היכולת לראות אותי **וְלִלְלָה אוֹר בְּעֵדְנִי**: **יב** הרי החושך לא מסתיר ממך דבר, כי באמת אתה רואה מעשי כולם **גַּם-חֲשֹׁךְ לֹא-יְחַשֵּׂיךָ מִמֶּנִּי** והסתר הפנים בגלות הוא רק מצידנו אבל לא מצידך, שאתה מציץ בין החרכים **וְלִלְלָה כִּיֹּם יָאִיר** כי הגלות והגאולה שווים אצלך, מצד ששניהם מקדמים את מטרותיך בשווה **כְּחֲשִׁיכָה כְּאוֹרָה**: **יג** כי אתה יצרת את המידות והתגובות האוטומטיות שלי שגורמות חלק גדול ממעשי **כִּי-אֶתָּה קִנִּיתָ כְּלִיתִי** ויצרת אותי לפי רצונך כבר מהבטן³¹¹ **תְּסַכְּנֵי בְּבֶטֶן אִמִּי**: **יד** אבל אני אודה לך על שיצרת אותי כך, כי הופלתי בזה לטובה מכל בעלי החיים, במה שיש לי את היכולת לירא ממך **אוֹדְךָ עַל כִּי נִוְרָאוֹת נִפְלִיתִי** ואף שכל מעשיך מוסתרים מעין **נִפְלְאִים מַעֲשֵׂיךָ** נתת לנפשי את היכולת לדעת אותם, ולרדת לחקר עמקם עוד ועוד **וְנִפְשִׁי יִדְעַת מְאֹד**: **טו** וגם מבחינה פיזית גלויות לפניך עצמותי הפנימיות **לֹא-נִכְחַד עֲצָמֵי מִמֶּנִּי** ועצם עשייתי אף שהיה בסתר **אֲשֶׁר-עֲשִׂיתִי בְּסִתְרוֹ** ומה שנקשרו הגידים כמעשה רקמה ברחם ששם נוצרתי מן העפר **רְקִמְתִּי בְּתַחְתִּיּוֹת אֶרֶץ**: **טז** והשגחת בחומר הגולמי שלי לתת בו נשמה **גְּלִמִי רָאוּ עֵינֶיךָ** וכל נשמות הצדיקים יכתבו מעשיהם בספרך **וְעַל-סִפְרֶךָ כָּלֵם יִכְתְּבוּ** ואף שימים רבים יקח עד שיווצרו כולם **יָמִים יִצְרוּ (וּלֹא) לִפְנֵי**

³⁰⁷ 'רבע' הוא 'רבץ' בארמית. ונראה שבחר דוקא לשון המתאימה לבהמה, כי היצר הרע מושך אותנו אל הרביצה וחוסר הפעולה.

³⁰⁸ 'זר' הוא עיגול מסביב שמבדיל בין מה שבפנים למה שבחוץ. 'סכן' פרושו: מביא תועלת.

³⁰⁹ ונראה שרומז כאן שזה חלק ממידות רחמים, וגם שאי אפשר להבין את העניין כולו, כמו שאומר מיד, כי ענין הפסוק לקוח מ"ג מידות רחמים "ושמתיד בנקרת הצור ושכותי כפי עליך עד עברי וראית את אחורי ופני לא יראו".

³¹⁰ 'אסק' זה תרגום ארמית של 'אעלה'.

³¹¹ ואז 'תסוכני' משורש 'סכן' מצד התועלת שמביא, או מצד ששומר עליו כמו ששומרים על דבר חשוב.

פרוש נוסף: 'תסוכני' משורש 'סכן' והכונה שאתה יצרת את צידי הפנימי שזה כליתי וגם כבר מהבטן אתה צידי החיצוני וכל העולם שסובב אותי, כך שגם מבפנים וגם מבחוץ אתה משפיע עלי.

ה' הם אחד, וכתובים לפניו יחד, כמהלך ומגמה אחת³¹² וְלוֹ אֶחָד בְּהֵם: יז אבל לי, כבן אדם, כמה נדיר להבין את תכלית מעשיהם של צדיקים וְלִי מִה-יָקָרוּ רַעֲיָךְ אֵל וכמה רבים הם בעיני בכל הדורות³¹³ מִה עֲצָמוּ רֵאשִׁיָּהֶם: יח ואם אנסה לספור אותם ירבו כחול אשר על שפת הים אֶסְפָּרָם מִחֹל יִרְבוֹן כִּיּוֹן שְׁגָם כַּשֶּׁאֲקִיץ מִהֲמוֹת אֲנִי עוֹד נִמְצָא עִם ה', ויש השארות הנפש, ולכן צדיקי כל הדורות צריכים להספר יחד הַקִּיצִיתִי וְעוֹדֵי עִמָּךְ: יט וכדי שאלך לגמרי בדרכך מבקש, שתהרוג³¹⁴ את הרשעים, לתת עונשם בעולם הזה אִם-תִּקְטַל אֱלֹהֶיךָ רַשָּׁע וְתִסֵּר מִמֶּנִּי אֹתָם שֶׁלֹא יִהְרָגוּ אוֹתִי וְאֲנִשִּׁי דָמִים סוּרוּ מִנִּי: כ שכיון שהם רואים שלא נענשים ולא מושגחים, ירוממו אותך מהשגחה וידיעה, על מנת שיוכלו לעשות מזימתם³¹⁵ אֲשֶׁר יִמְרָד לְמִזְמָה וּמִנְשָׂאִים אוֹתְךָ לומר שפחיתות לך להתעסק באנשים השפלים נִשָּׂא וְזֶה לְשׂוֹא, כי אינו נכון, ומנסים להשיג על ידי זה מטרות שוא, שהם כביכול מרוקנים³¹⁶ את משמעות האלוקות מתוכן לִשְׂוֹא עֲרִיף: כא אז, אם תהרגם, הרי אשנא את הגורמים לאחרים לשנוא את מצוותיך הַלֹּא-מִשְׁנֹאֲיֶיךָ ה' אֲשֹׁנָא ואריב עם הקמים נגד רצונך וּבִתְקוּמָיֶיךָ אֶתְקוּטָט: כב ועכשיו, שאין העונש גלוי, השנאה אינה שלמה, כי יש צד של קנאה או ספק, רק אני שונא אותם בגלל תכלית הדבר, שאינם מכוונים לעולם הבא תְּכַלִּית שְׂנֵאָה שְׂנֵאָתִים וגם אם לא רב איתם, הם אויבים לי כי דרכינו הפוכות לְאוֹיְבִים הִיוּ לִי: כג אמנם כיון שעליהם אתה לא משגיח ועל הצדיקים אתה משגיח, אני מבקש שאהיה מאלו שאתה חוקר את מחשבותיהם ובחירותיהם, ויודע מראש מה שבליבם, אף שנענשים יותר חֲקֵרְנִי אֵל וְדַע לְבָבִי³¹⁷. ושתנסה אותי לראות מה אעשה, וגם תדע מראש מה הפעולות שיוצאות מדרך מחשבתי בְּחֵנִי וְדַע שְׂרַעְפִּי: כד כדי שתראה אם אני הולך בדרך לא טובה, שיש בה צער לעולם הבא וְרָאָה אִם-דָּרָךְ-עֲצָב בִּי ואז תתקן אותי ותכוון אותי בדרכים ההולכות אל העולם הבא וְנִחַנִּי בְּדָרָךְ עוֹלָם:

קַבְלִי * לְמִנְצַח מִזְמוֹר לְדָוִד: ב חֲלַצְנִי יְהוָה מֵאֲרָם רַע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי: ג אֲשֶׁר חָשְׁבוּ רַעוֹת בְּלִבָּם כָּל-יּוֹם יִגִּירוּ מִלְחָמוֹת: ד שָׁנְנוּ לְשׁוֹנֵם כְּמוֹ-נֶחֱשׁ חֲמַת עֲכָשׁוֹב תַּחַת שְׁפָתֵינוּ סֵלָה: ה שְׁמַרְנִי יְהוָה | מִיְדֵי רַשָּׁע מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי אֲשֶׁר חָשְׁבוּ לְדַחוֹת פְּעָמֵי: ו טָמְנוּ-גֵּאִים | פֶּחַ לִי וְחִבְלִים פָּרְשׁוּ רֶשֶׁת לִיד-מַעְגַּל מִקְשִׁים שְׁתוּ-לִי סֵלָה: ז אֲמַרְתִּי לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲתָהּ הֲאֵינִי יְהוָה קוֹל תִּחְנוּנֵי: ח יְהוָה אֲדַרְנִי עַז יִשׁוּעָתִי סִפְתָּה לְרֵאשִׁי בְּיוֹם נִשְׁק: ט אֵל-תִּתֵּן יְהוָה מֵאִינִי רַשָּׁע זָמְמוּ אֵל-תִּפְקֵן יְרוּמוּ סֵלָה: י רֵאשׁ מִסְבֵּי עִמָּל שְׁפָתֵינוּ (יִכְסוּמוּ) יִכְסוּמוּ: יא (יִמִּיטוּ) יִמוּטוּ עַל־יָהֶם גִּחְלִים בָּאֵשׁ יִפְלֹם בְּמַחְמָרוֹת בָּל-יִקְוִמוּ: יב אִישׁ לְשׁוֹן בָּל-יִכּוֹן בְּאֶרֶץ אִישׁ-חֲמָס רַע יִצְוֹדְנוּ לְמַדְחַפְתּ: יג (יִדְעַת) יִדְעָתִי

כט
לחודש

³¹² פרוש נוסף: עיניך ראו את גלמי כשהיה עוד רק נקודה אחת של חומר גולמי, אבל בספרך כבר היו כתובים אז כל אבריו שרוקמתי מהם, ואף שימים רבים יוצרו ברחם לפני ה' הם כולם גנוזים בבת אחת באותה נקודה.

³¹³ פרוש נוסף: כמה ראשים שונים אני רואה להם, שיש בעיני שיטות רבות ושונות בעבודת ה', כיון שאיני רואה איך לך אחד בהם.

³¹⁴ 'קטל' זה תרגום ארמית של 'הרג' ומשמם הגיע גם לעברית.

³¹⁵ ואז יומרוך לשון "את ה' האמרת היום".

פרוש נוסף: לשון אמירה שהם אומרים שאם אתה יודע ומשגיח ובכל זאת לא מעניש אותם אז כנראה אתה שותף למזימתם ורוצה בה.

³¹⁶ 'עריך' מלשון 'לערות' שפרושו לרוקן כמו "ותער כדה אל השוקת".

³¹⁷ כנגד "ה' חקרתני ותדע".

קמ כִּי-יַעֲשֶׂה יְהוָה בְּיַד עֲנִי מְשַׁפֵּט אֲבִינִים: י אָךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבּוּ יִשְׁרִים אֶת-פְּנֵיךָ:

דוד מבקש מה' שיציל אותו מאלו שמלשינים עליו לשאול כדי שיפגע בו, ובמקביל שיציל אותו מלשמוע לאנשיו שרוצים שיפגע בשאול שלא כדין³¹⁸. ומתאים לאמרו כדי לזכור שלא לפעול נגד רצון ה' גם כדי להציל את עצמו, אלא יסמוך על ה' שיציל אותו.

א לַמְנַצֵּחַ מִזְמוֹר לְדָוִד: ב ה' תוֹצִיא אוֹתִי מֵהַצָּרָה שֶׁל אוֹיְבֵי הַמְנַסִּים הַלְשִׁין עָלַי לְשֹׂאֵל חֲלָצְנִי ה' מֵאֲדָם רָע וְעַל יַדִּי זֶה תִּשְׁמֹר אוֹתִי מִשֹּׂאֵל עֲצוּמִי, שְׂרוּצָה לְהַרְגוֹ אוֹתִי שֶׁלֹּא כְּדִין מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי: ג שֶׁהֵם חוֹשְׁבִים רַעוֹת בְּלִבָּם עָלַי, וְלֹא מַגְלִים, כְּדִי שֶׁלֹּא אֶזְהַר מֵהֵם אֲשֶׁר חֲשָׁבוּ רַעוֹת בְּלִבָּם וּבְכָל זְמַן שִׁיכּוּלִים גּוֹרְרִים עָלַי מִלַּחְמוֹת, וּמֵרַבִּים מִלַּחְמָה בְּעוֹלָם כָּל-יּוֹם יְגוּרוּ מִלְחָמוֹת: ד וְהֵם מִחֲדָדִים לְשׁוֹנֵם שֶׁתּוֹכֵל לְהַרְגוֹ כְּמוֹ אֲרֵס נַחֵשׁ, עַל יַדִּי לְשׁוֹן הָרַע שְׂאוּמְרִים עָלַי שֶׁנִּנְנוּ לְשׁוֹנֵם כְּמוֹ-נֶחֱשׁ וְאֲרֵס שֶׁל עֵכָבִישׁ שֶׁלּוֹכֵד בְּרִשְׁתּוֹ בְּעֵרְמָה, מוֹסְתֵר תַּחַת שִׁפְתוֹתֶיהֶם בְּאוֹפֵן מְהוּתִי וְתַמִּידִי גַם כְּשֶׁכְּבִיכּוֹל מְדַבְּרִים אֵלַי טוֹבוֹת חֲמִת עֲכָשׁוֹב תַּחַת שְׁפָתֵימוֹ סֵלָה: ה וּבִמְקַבֵּל שְׁמוֹר אוֹתִי מֵהַרְשָׁעִים שֶׁבְּאַנְשֵׁי שְׂמַנְסִים שֶׁאֵהִיָּה יְדִיִּים לָהֶם לְפָגוּעַ בְּשֹׂאֵל שְׁמֵרְנִי ה' מִיַּדִּי רָשָׁע וְתִשְׁמֹר אוֹתִי מִלְּהוּיֹת אִישׁ חֲמַס שֶׁפּוֹעֵל שֶׁלֹּא כְּדִין מֵאִישׁ חֲמָסִים תִּנְצְרֵנִי שֶׁאַנְשִׁים אֵלּוֹ חֲשָׁבוּ אִיךְ לְגַרוֹם לְצַעֲדֵי לִזוּז מִדֶּרֶךְ הַיִּשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֲשָׁבוּ לְדַחּוֹת פְּעַמָּי: ו וְהֵם בְּגֹאוֹתָם, שְׁעוֹשִׂים רַצוֹן עֲצַמָם וְלֹא רַצוֹן ה', מִסְתִּירִים לִי מִלְּכֹדֶת שֶׁאֶפּוֹל בְּהַ טְמֵנוֹ-גֵּאִים פַּח לִי וְפוֹרְשִׁים חֲבָלִים שֶׁאֲכַשֵּׁל בָּהֶם וְאֲמַשֵּׁךְ אַחֲרֵיהֶם וְחֲבָלִים פְּרִשׁוּ וְלִיד דְּרָכֵי שֶׁאֲנִי חוֹזֵר בָּהֶם תַּמִּיד שְׁמוֹ רֶשֶׁת, שֶׁאֲלַכְּד בָּהּ וְלֹא אֲשׁוּב בְּתִשׁוּבָה רְשָׁת לִיד-מַעֲגָל³¹⁹ וּבְאוֹפֵן תַּמִּידִי בְּכָל דִּיבּוּרָם אִתִּי שְׁמִים לִי מוֹקְשִׁים, שֶׁלֹּא אֶרְאֶה אֶת הַמְּלַכּוּדוֹת מִקְשִׁים שֶׁתּוֹ-לִי סֵלָה: ז אֲבָל אֲנִי אֲמַרְתִּי מֵרֵאשִׁית, וְכַךְ כָּל פְּעוּלָתִי, שֶׁאַתָּה הַכַּח הַמוֹשִׁיעַ אוֹתִי וְלֹא אֶעֱשֶׂה דָבָר בְּנִיגוּד לְרַצוֹנְךָ אֲמַרְתִּי לֵה' אֱלֹהֵי אֲתָהּ וְלִכֵּן הִטָּה אוֹזְנְךָ לְשִׁמּוֹעַ מֵהַ שֶׁאֲנִי מְנַסֶּה לְמַצּוֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ הַאֲזִינָה ה' קוֹל תַּחֲנוּנָי: ח וְאַתָּה בּוֹרֵא הָעוֹלָם, שֶׁאַתָּה הַאֲדוֹן שְׁלִי, בְּךָ אֲנִי בּוֹטֵחַ שֶׁתְּבִיא לִי יִשׁוּעָה תַּמִּיד [קְרִי – אֱלֹקִים אֲד-נִי] ה' אֲדַנִּי עַז יִשׁוּעָתִי וְאַתָּה מִגֵּן וּמִכֶּסֶה עַל רֵאשִׁי בְּיוֹם שְׁבָאִים לְהַלְחֵם בִּי בְּנֶשֶׁק סִפְתָּה לְרֵאשִׁי בְּיוֹם נֶשֶׁק: ט וְלִכֵּן אֵל תִּאֲפֹשֶׁר אֶת רַצוֹן הַרְשָׁעִים שֶׁבְּאַנְשֵׁי, לְפָגוּעַ בְּשֹׂאֵל בְּעַצְמָם אֶל-תַּתֵּן ה' מֵאֲוִי רָשָׁע וְאֵל תִּאֲפֹשֶׁר לְתַכְנוֹן שֶׁלָּהֶם לְצַאת לְפּוֹעֵל זְמַמוֹ אֶל-תַּפֵּק וְעַל יַדִּי זֶה יִתְרוֹמְמוּ בְּאוֹפֵן מְהוּתִי לְחַפֵּשׁ לְעִשׂוֹת אֶת רַצוֹנְךָ כְּשֶׁלֹּא יִצְלִיחוּ³²⁰ רִיוְמוֹ סֵלָה: י וּבְעוֹד שֶׁאַתָּה סֹכְתָה לְרֵאשִׁי, לְרֵאשׁ הַמְּסוּבָבִים אוֹתִי לְפָגוּעַ בִּי יִכְסֶה מֵהַ שְׂדִיבְרוֹ עָלַי. שֶׁלֹּא יִצְלִיחַ לָהֶם אֲבָל יִבִּיא תּוֹצְאוֹת אַחֲרוֹת רֵאשׁ מִסִּבֵּי עֲמַל שְׁפָתֵימוֹ (יִכְסוּמוֹ) יְכַסְּמוֹ: יא (יִמִּיטוֹ) וְהַלְשׁוֹן הָרַע שֶׁמִּתְעַסְקִים בּוֹ, שֶׁנִּמְשַׁל לְגַחְלִים,³²¹ יִפּוֹל עֲלֵיהֶם, כְּשִׁיכּוּ בּוֹ בְּלִי לְשִׁים לֵב יְמוּטוֹ עֲלֵיהֶם וְחֲלָלִים וְעַמְלָם יִפִּיל אוֹתָם עֲצַמָם לֹאשׁ הַמְּחַלּוֹקֵת בְּאֵשׁ יִפְלֵם בְּתוֹצְאוֹת שֶׁל מֵהַ שִׁמִּיר ה'

³¹⁸ וממשיך בענין הזה גם במזמורים הבאים. ובדומה לזה עיין בפרושנו למזמור ז.

³¹⁹ נראה שיש כאן רמז שמה שטמנו לי פח הוא המערה ששם היו טמונים, ורשת ליד מעגל זה צפחת המים ששם שכב שאול במעגל והעם חונים סביבותיו. ושם כיון שהיה פעם שניה, כבר היה רשת שניסו שילכד בה באופן קבוע.

³²⁰ פרוש נוסף: המלכודות שטמנו לי יתרוממו מהארץ תמיד כך שאראה אותם ולא אפול בהם.

³²¹ כמו שאמרנו "חיצו גיבור שנונים עם גחלי רתמים". שאדם לא יודע להזהר מהם ומביא את הכויה על עצמו.

אותי בהם,³²² ולכן לא יקומו עוד כשיגרמו לעצמם כל מה שרצו לעשות לי **במהמרות בל-יקומו**: יב כי כך הדרך, שמי שמשתמש בלשונו לפגוע באחרים, לא יוכל להתיצב לאורך זמן בארץ **איש לשון בל-יכון בארץ** כי בסופו של דבר מי שעושה שלא כדין דברים רעים, כמו שאול **איש-חמס רע** יצוד אותו עצמו לבור אליו ניסה לדחוף אחרים **יצודנו למדחפת: יג (ידעת)** ואני יודע שה' יעשה את דין המעונים, כמוני וכמו אנשי **ידעתי פי-יעשה ה' דין עני** ואת משפטם של חסרי האמצעים מיד החזקים **משפט אבנים**: יד אבל בנתיים רק הצדיקים יכולים לתת תודה לשמך, המתגלה גם דרך הצרות ודרך שאול הרודף אותי **אף צדיקים יודו לשמך** ולכן לעתיד, רק אלו שישמרו על מעשיהם לפי קו היושר יוכלו לשבת על כסא המלכות בהשגחתך, כי העושים את הרע כדי להציל את עצמם לא יוכלו לעמוד בפני השגחתך **ישבו ישראלים את-פניך**:

קבוא * מזמור לדוד יהנה קראתיך חושה לי האזינה קולי בקראי-לך:
 ב תכון תפלתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת-ערב: ג שיתה יהנה שמרה לפי נצרה על-הל שפתי: ד אל-תט-לפי לךבר | לע להתעולל עללות | ברשע את-אישים פעלי-און ובל-אלחם במנעמיהם: ה יהלמני-צדיק | חסד ויוכיחני שמן ראש אל-יני ראשי כי-עוד ותפלתי ברעותיהם: ו נשמטו בידי-סלע שפטיהם ושמעו אמרי כי נעמו: ז כמו פלח ובקע בארץ נפזרו עצמינו לפי שאול: ח כי אליך | יהנה אדני עיני בכה חסיתי אל-תער נפשי: ט שמרני מידי פח נקשו לי ומקשות פעלי און: י ופלו במכמרי רשעים יחד אנכי עד-אעבור:

כהמשך למזמור הקודם, מבקש דוד מה' שיעזור לו שלא לשמוע לאנשיו לפגוע בשאול, ולהישאר מדויק במעשיו. **ומתאים לאמרו לשמור עצמו מלעשות רע אפילו כדי להציל את עצמו.**

א מזמור לדוד ה' כיון שקראתי לך להציל אותי, תמהר להמציא לי ישועה כבר קודם, כך שתהיה מוכנה מיד כשאצטרך ה' **קראתיך חושה לי** וגם אם עוד לא הגיע זמני להנצל, תטה און לקולי כשאקרא, ותכין לי ישועה בהמשך **האזינה קולי בקראי-לך**: ב וגם אם זה עוד לא, כיון שאני מתפלל לעשות את הטוב והישר, תחשב התפילה כמקטיר קטורת לנחת רוח לפניך **תכון תפלתי קטרת לפניך** ומה שאני נושא אליך כפי יהיה כקרבן תמיד של ערב, שרומז לקרבת אלוקים גם בזמן הצרות **משאת כפי מנחת-ערב**: ג וכדי שלא אציל את עצמי על ידי הריגת שאול, תשים שמירה על פי, שלא אצוה או אסכים לאנשי להרגו **שיתה ה' שמרה לפי** ותשמור את דברי הדלים, שאוכל לשכנע את אנשי שלא יפגעו בו הם³²³ **נצרה על-דל שפתי**: ד ואל תטה אפילו במשהו את רצוני³²⁴ להרוג את שאול,

³²² המילה 'מהמורות' לא מופיעה עוד בתנ"ך, ולכאורה השורש שלה 'המר' אלא שאין לנו בתנ"ך שורש כזה. ותמיד 'המר' זה שורש של 'מרירות' או 'תמורה' או 'ממרה', והה' ה' הידיעה או הפעיל וכדו'. ולכן כאן אפשר לפרש מכל אחד מהשורשים האלו, או כשילוב של 'מהומה' ו'מרירות'.

³²³ וכמו שנאמר "ויאמר לאנשיו תלילה לי מה' אם אעשה את הדבר הזה לאדני למשיח ה' לשלח ידי בו פי משיח ה' הוא: וישפע דוד את אנשיו בדברים ולא נתנם לקום אל שאול" (שמואל א' כד, ז-ח).

פרוש נוסף: שמור לך את תפילתי למרות דלותה ותציל אותי משאול.

שזה דבר רע **אל-תט-לבי לדבר רע** על ידי שהמידות הרעות של אנשי יגרמו לי לעשות דבר **קמא** רשע, שגורם למידות להשתנות לרע **להתעולל עללות בְרָשָׁע** יחד עם אנשים שעושים רע ולא לפי דרך הישר, אף שלא אהיה איתם בדעתם³²⁵ **את-אישים פְּעִל־אָוֹן** ואפילו לא אקח את מה שנעים להם, להיות לי ללחם ההכרחי לחיי, כי אמשך אחרי הנעימות לעשות את הרע **ובל-אלחם בַּמְנַעְמֵיהֶם**: **ה** אלא אני מעדיף שיכה אותי הנביא וזבה יעשה לי חסד **יְהַלְמֵנִי-צַדִּיק חֶסֶד** ויוכיח אותי על רעותי **ויוכיחני** כך ששמח המשחה שנמשחתי בו, לא יגרום לי גאווה, וימנע³²⁶ ממני למלוך על העם, כמו שאול שלא קיבל תוכחה ולכן ירד ממלכותו **שָׁמֹן ראש אל-יְנִי ראשִׁי** שהרי שאול שלא נוהג כך, עוד בזמן שאני מתפלל לטובתו הוא ברעתו כלפי **פי-עוד ותפלתִי בְרַעוּתֵיהֶם**: **ו** ואף שניצל על ידי שהגנתי עליו כסלע מאנשי שרצו לשפוט **נִשְׁמָטוּ בִידֵי-סָלַע שִׁפְטֵיהֶם** ואף ששמע את דברי הנעימים שלא ירדוף אחרי ושהצלתי אותו **וְשָׁמְעוּ אֲמָרֵי פִי נַעֲמוּ**: **ז** המשיך לרדוף ולחפש אותי בכל מקום כמחרשה הבוקעת בארץ **כְּמוֹ פֶלַח וּבִקְעָה בְּאַרְצָךָ** ומפירת את העצמות מהקבר, כך מפזר אותי ואת אנשי הנמצאים תמיד על סף המות **נִפְזְרוּ עַצְמֵינוּ לְפִי שְׂאוֹל**³²⁷: **ח** אבל אני נושא רק אליך את עיני שתציל אותי, כי אתה יכול להציל, ואתה אדון שלי, ואני פועל לפי רצונך **פִּי אֶלֶיךָ [קרי – אלקים אד-ני] ה' אֲדַנִּי עֵינַי** ורק בקרבתי אליך אני מסתתר מהרעות, ולכן עוזר לי שלא תתרוקן נפשי מעשיית הישר, וגם לא מחייה על ידי שאול **בְּכַה חֲסִיתִי אֶל-תַּעַר נִפְשִׁי**: **ט** ותשמור אותי מהפח ששאול שם לי **שְׁמֵרֵנִי מִיַּדִּי פַח יִקְשׁוּ לִי** ובמקביל שלא אפול במוקש של אנשי שרוצים לעשות רע **וּמִקְשׁוֹת פְּעִלֵי אָוֹן**: **י** אלא הרשעים יפלו ברשתות שהם פורשים בעצמם **יָפְלוּ בַּמִּכְמָרִיו רְשָׁעִים** אבל אני אהיה דבק בך עד שאעבור את הפח ולא אפול בו **יַחַד אֲנֹכִי עַד-אֶעְבֹּר**:

קמב * משְׁכִיל לְדוֹד בְּהִיּוֹתוֹ בַּמַּעֲרָה תִפְלָה: **ב** קוֹלִי אֶל-יְהוָה אֲזַעֵק קוֹלִי אֶל-יְהוָה אֶתְחַנֵּן: **ג** אֲשַׁפֵּךְ לְפָנָיו שִׁחִי צָרָתִי לְפָנָיו אֲנִיד: **ד** בְּהִתְעַטֵּף עָלַי | רִיחִי וְאַתָּה יִדְעֵתָ נְתִיבָתִי בְּאַרְחֵ-זֶה אֶתְקַלֵּךְ שְׁמֵנוּ פַח לִי: **ה** תִּבְרֵט יָמִין | וּרְאֵה וְאִין-לִי מִכִּיר אֶבֶד מְנוּס מִמֶּנִּי אִין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי: **ו** זַעֲקָתִי אֶלֶיךָ יְהוָה אֲמַרְתִּי אַתָּה מַחְסֵי חַלְקִי בְּאַרְץ חַתִּים: **ז** תִּקְשִׁיבָה | אֶל-רִנָּתִי כִי-דַלּוֹתִי מְאֹד תִּצְיַלְנִי מִרְדְּפֵי כִּי אֲמַצּוּ מִמֶּנִּי: **ח** הוֹצִיאָה מִמִּסְגָּר | נַפְשִׁי לְהוֹדוֹת אֶת-שְׁמִיךָ בִּי יִכְתְּרוּ צַדִּיקִים כִּי תִגְמַל עָלַי:

כהמשך לפרקים הקודמים, מבקש דוד מה' שיציל אותו בסופו של דבר, ואף שאינו רואה דרך הצלה על ידי כוחו, הוא מבקש מה' שיציל אותו למען שמו. **ומתאים לאמרו על כל צרה שאין לאדם פתרון בשבילה, ובמיוחד על אויבים.**

³²⁴ אף שהבחירה היא של דוד, יש הטיה, והבחירה אינה שקולה בכל רגע, בין מצד החינוך של האדם, או תכונותיו, או האנשים שסביבו, או המקרים הבאים עליו, שיכולים להטות את בחירתו כך שיהיה לו יותר קל לבחור צד אחד מאשר צד אחר.

³²⁵ 'את' זה שאחד נמצא עם השני אבל לא למטרותיו או שהוא רק טפל אליו, 'עם' זה ממש יחד, בראש אחד. וכן "לא תלך עממה לא תאר את העם", "קום לך איתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה".

³²⁶ פרשתי 'יני' כ'יניא' כלומר יבטל את התכנון העתידי.

³²⁷ ויש כאן לשון נופל על לשון שמה שאנחנו מפורזים תמיד זה מצד מה ששאול אומר בפיו לרדוף אחרינו בניגוד לפה שלי שאני שומר מלומר לאנשי לפגוע בשאול.

א מִשְׁכִּיל לְדוֹד בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעֲרָה תִּפְלָה: ב אני פונה אל ה' בתפילה גם מעצם קושי הצרה, שכיון שאני זועק, אני זועק אליו **קולי אל-ה' אֶזְעַק** וגם כיון שאני משתדל למצוא חן בעיניו, ולתקן דרכי על ידי התפילה **קולי אל-ה' אֶתְחַנֵּן:** ג ואת מה שמציק לי ואני מדבר בו תמיד, אומר לפניו את כולו **אֶשְׁפָּךְ לְפָנָיו שִׁיחִי** ואגיד לו מה שצר לי, גם מעצם היכולת לפרוק מעל הלב, וגם מצד שיתן לי פתרון **צְרֹתִי לְפָנָיו אֶגִּיד:** ד כשרוח חיי כבר כמעט עוזבת אותי **בְּהִתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי** ואני הרי הולך בדרך קבועה לפי דרכך **וְאַתָּה יְדַעְתָּ נְתִיבָתִי** ובדרך הזו עצמה הם מנסים להכשיל אותי ולהרוג אותי, על ידי מה שאני הולך לפי רצונך **בְּאַרְח-זו אֶהְלֵךְ טְמֵנוּ פַח לִי:** ה וכשאני מסתכל על יכולתי להושיע את עצמי בכח³²⁸ אין מי שמוכן להודות שמכיר אותי ולעזרני **הֵבִיט יְמִין וְרָאָה וְאִין-לִי מַכִּיר** ואין לי גם לאן לברוח, כי כולם מפחדים משאלו ויסגירו אותי **אֲבָד מְנוּס מִמְּנִי** ובודאי שאין מי שמחפש את נפשי מעצמו ורוצה בקיומה **אִין דּוֹרֵשׁ לְנַפְשִׁי:** ו רק אליך אני יכול עוד לצעוק מצרתי, שאתה מכיר לי **זְעַקְתִּי אֵלֶיךָ ה'** כי ידעתי שרק אתה מחסה ומנוס לי **אֲמַרְתִּי אַתָּה מַחְסִי** ובדרך אחרת איני רוצה להינצל, כי החלק שאני רוצה בעולם הזה הוא הקרבה אליך, שאתה דורש לנפשי, ואיני רוצה להציל את חיי העולם הזה במחיר הריחוק ממך **חֲלָקִי בְּאַרְץ הַחַיִּים:** ז אבל צריך שתקשיב למה שאשבח אותך כשתצילני, כי כחי דל וחסר ואיני יכול לפעול מצד עצמי³²⁹ **הַקְשִׁיבָה אֶל-רִנָּתִי כִּי-זָלוּתִי מֵאֵד** והצל אותי מהרודפים אחרי **הַצִּילֵנִי מִרְדְּפֵי** כי כוחם רב מכוחי ובדרך הטבע ינצחו אותי **כִּי אֲמַצּוּ מִמְּנִי:** ח ומה שתוציא את נפשי ממה שסוגר עליה המות **הַוּצִיָּאָה מִמַּסְגַּר נַפְשִׁי** יהיה כדי שאודה ואפרסם שאתה הצלת אותי, ושמך נקרא על ההצלה, ואז יהיה השבח רב יותר **לְהוֹדוֹת אֶת-שְׁמִיךָ** וכשתגמול לי טובה כזאת יכתירו הצדיקים אותך כמלכם, דרך מה שיכתירו אותי שהולך בדרכיך, ויתגדל בזה כבוד שמך **בִּי יִכְתְּרוּ צְדִיקִים כִּי תִגְמַל עָלַי:**

קְמוּגָא « מְזֻמּוֹר לְרִנְדָּה יְהוָה | שְׁמַע תְּפִלָּתִי הַאֲזִינָה אֶל-תְּחִנָּתִי בְּאֲמִנְתְּךָ עֲנֵנִי בְּצַדִּיקְתְּךָ: ב וְאַל-תִּבְוֹא בְּמִשְׁפָּט אֶת-עַבְדְּךָ כִּי לֹא-יִצְדֵּק לְפָנֶיךָ כָּל-חַי: ג כִּי רִדְף אוֹיֵב | נַפְשִׁי דָבָא לְאַרְץ חַיִּתִּי הוֹשִׁיבֵנִי בְּמַחְשָׁכִים כְּמַתִּי עוֹלָם: ד וְתִתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי בְּתוֹכִי יִשְׁתַּוְּמֵם לִבִּי: ה זְכַרְתִּי יָמִים | מִקֶּדֶם הִגִּיתִי בְּכָל-פְּעֻלָּךְ בְּמַעֲשֵׂה יְדִיךָ אֲשׁוּחָח: ו פִּתְּשֵׁתִי יְדֵי אֱלֹהֶיךָ נַפְשִׁי | כְּאַרְץ-עֵיפָה לְךָ סֵלָה: ז מִתֵּר עֲנֵנִי | יְהוָה כְּלָתְתָה רוּחִי אֶל-תִּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמְּנִי וְנִמְשַׁלְתִּי עִם-יְרֵדֵי בָּרוּ: ח הַשְׁמִיעֵנִי בְּבִקְרָה | תִּסְדֹּךָ כִּי-בָהּ בְּטַחְחֵתִי הוֹדִיעֵנִי דְרָךְ-זֵנוּ אֱלֹהֶיךָ כִּי-אֱלֹהֶיךָ נִשְׁאַתִּי נַפְשִׁי: ט הַצִּילֵנִי מֵאֹיְבֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּסְתֵנִי: י לְמַדְּנִי | לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כִּי-אַתָּה אֱלֹהֵי רוּחֲךָ טוֹבָה תִּנְחַנֵּנִי בְּאַרְץ מִישׁוֹר: יא לְמַעַן-שְׁמַחַךְ יְהוָה תִּחְיֵנִי בְּצַדִּיקְתְּךָ | תוּצִיא מִצְרָה נַפְשִׁי: יב וְבַחֲסִדְךָ תִּצְמִית אֹיְבֵי וְהֶאֱבַדְתָּ כָּל-צַרְרֵי נַפְשִׁי כִּי אֲנִי עַבְדְּךָ:

³²⁸ פרוש נוסף: הבט על אלו שעומדים לעזרתי שהם כמו יד ימין שלי וראה שגם שם אינם מוכנים להודות שמכירים אותי.

³²⁹ פרוש נוסף: הקשיבה אל רינתי, שבמה שאיני הורג את שאול מצד שהוא משיח ה' אני משבח אותך, ובזכות זה תציל אותי, כי אני מאבד את כחי להציל את עצמי במה שלא הרגתי אותו, ואם לא תציל אמות בידי.

קמג דוד אומר שעיקר צרתו היא הריחוק מה' שאיבד גורם לו, ועיקר מה שהוא מבקש ישועה הוא כדי שישוב וידבק בה'. ומתאים לאמרו כשמרגיש ריחוק מה', וכשיש צרה שמונעת ממנו קרבת אלוקים ועבודת אלוקים.

א מְזֹמֹר לְדָוִד אִף שֶׁאֵין רְחוּק מִמֶּךָ תִּשְׁמַע אֶת תְּפִילָתִי ה' שְׁמַע תְּפִלָּתִי וְתִטָּה אֶזְכָּר, לְהִתְקַרֵּב לְשִׁמּוֹעַ מִה שֶׁאֵין מִנְסָה לְמִצּוֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ, וְלִהְיוֹת קָרֵב אֵלַי תְּחַנּוּנֵי וְתַעֲנֵה לְבַקְשָׁתִי, בְּמֵה שֶׁאַתָּה סוֹמֵךְ עָלַי שֶׁאֵדְבֵק בְּךָ כְּשֶׁתְּצִיל אוֹתִי בְּאִמְנַתְךָ עֲנֵנִי שׁוּבָה עֲשִׂיתָ הַטוֹב וְהַיָּשָׁר, שֶׁהִיא מִדְּתֵךְ, לְלַכֵּת לְפִי הֶעֱתִיד גַּם אִם בְּהוֹוֵה אֵין מִסְפִּיק זְכוּיוֹת בְּצִדְקָתְךָ: ב וְכִיוֵן שֶׁאֵין רוּצָה לְעַבּוֹד אוֹתְךָ, אֵל תִּשְׁפּוֹט אוֹתִי לְפִי מַעֲשֵׂי הַנוֹכְחִים בְּלִבְד וְאֵל-תִּבְּוֹא בְּמִשְׁפָּט אֶת-עַבְדְּךָ כִּי אִם לֹא תִסְתַּכַּל עַל הֶעֱתִיד, אֵין חֵי שִׁיְהִיָּה זְכָאֵי לְחַיִּי, שֶׁהֵרִי כוֹלֵם קָבְלוּ אוֹתָם בְּחִסָּד קוֹדֵם שֶׁעָשׂוּ מִשְׁהוּ לְהַצְדִּיק אוֹתָם³³⁰ פִּי לֹא-יִצְדַּק לְפָנֶיךָ כָּל-חַי: ג וְעוֹד, שֶׁהִרְחִיק הַנוֹכְחֵי מִמֶּךָ נִגְרַם בְּגַלְל הָאוִיב, שֶׁהוּא רוֹדֵף אֶת נַפְשִׁי, וְלֹא מֵאִפְשָׁר לֵה לְעַבּוֹד אוֹתְךָ כְּרִצּוֹנָה פִּי רָדִף אוִיבִי נִפְשִׁי וְשָׁבַר אֶת יְכוּלָתִי לְהִתְקַיֵּם, כִּךְ שֶׁאֵין מִתְעַסֵּק בְּעֵנֵי הָאֲרִצְיוֹת כֹּל הַזְּמַן, בְּאוֹכַל וְהִגְנָה דָּבָא לְאַרְץ חִיָּתִי וְכִדִּי שֶׁאֵנְצַל מִמֶּנּוּ אֵין מוֹכֵר לְשִׁבְתָּ בְּמַעֲרָה בְּחוֹשֵׁר הַוְּשִׁיבֵנִי בְּמַחְשָׁפִים וְעַל יְדֵי כֹל אֵלוֹ אֵין רְחוּק מִמֶּךָ, כֹּאֵלוֹ שֶׁכָּבַר מִתּוֹ וְלֹא יִקוּמוּ גַם לְעוֹלָם הַבָּא כְּמִתִּי עוֹלָם: ד וְהִתְנַחֵם שֶׁל זֶה כִּלְפִי, שֶׁאֵין לִי כֹבֵר כֹּחַ הַנְּעָה לְהִתְקַרֵּב אֵלַי, כְּמִי שֶׁהוֹלֵךְ לְמוֹת וְתִתְעַטֵּף עָלַי רוּחִי וְרִצּוֹנִי שָׁמַם, וְאֵינוֹ שׁוֹאֵף לְדַבֵּר מִלְבָּד לְעֵצָם הַקִּיּוֹם בְּתוֹכִי יִשְׁתוּמֵם לְבִי: ה אִמְנָם אֵין זְכוּר בִּימֵים שֶׁעָבְרוּ, קוֹדֵם שֶׁהוֹצַרְתִּי לְבִרוּחַ וְכָרְתִּי יָמִים מְקַדְּם שֶׁבָּהֶם הֵייתִי רוּאָה בְּכֹל דְּבַר אֶת ה', שֶׁהֵייתִי מִתְבּוֹנֵן בְּמַעֲשֵׂי הַמוֹשְׁלִימִים כְּבָר הִגִּיתִי בְּכָל-פְּעֻלָּתְךָ וּמִזֶּה לּוֹמֵד לְהַבִּין גַּם אֶת כֹּל הַמַּעֲשֵׂה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה אִיתִי בְּאוֹתוֹ זְמַן³³¹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֶיךָ אֲשׁוּחַח: ו וְכִיוֵן שֶׁזְכַּרְתִּי אֶת זֶה, פִּרְשֵׁתִי יְדֵי אֵלַי בְּתַפִּילָה לְהִתְקַרֵּב אֵלַי³³² פִּרְשֵׁתִי יְדֵי אֵלַי כִּיּוֹן שֶׁנִּפְשִׁי בְּאוֹפֵן מֵהוֹתִי וְתִמִּידִי מַחְכָּה לְךָ, כְּאַרְץ שֶׁצִּמְאָה לְמִים נִפְשִׁי פִּאֲרָץ-עֵינָה לְךָ סֵלָה: ז וְלִכֵּן צָרִיךְ שֶׁתַּעֲנֵה לִי מֵהַר הַצִּילָנִי מֵהַר עֲנֵנִי ה' כִּי כְּבָר נִגְמַר כֹּחַ הַהֲנַעָה שְׁלִי אֵלַי כְּלִתָּה רוּחִי וְאִם תִּמְשִׁיךְ לְהִסְתִּיר פָּנֶיךָ, שֶׁלֹא אִמְצָא קִרְבַּת אֱלֹקִים אֵלַי אֵל-תִּסְתֵּר פָּנֶיךָ מִמֶּנִּי יֵשׁ חֲשֵׁשׁ שֶׁאִפְסִיק לְחַפְשִׁי, וְאֵהִיָּה כְּמוֹ אֵלוֹ, שִׁיּוֹרֵד לְבוֹר הַקֶּבֶר נִפְשָׁם עִם גּוֹפָם, וְאֵין לֵה חֵלֶק לְמַעְלָה כֹּל וְנִמְשָׁלְתִי עִם-יְרֵדֵי בּוֹר: ח וְלִכֵּן מִבְּקֵשׁ, שֶׁאֲשַׁמַּע אֶת חֲסֵדְךָ מִגִּיעַ אֵלַי, כְּשִׁיחַרְךָ וְיִתְחַלֵּל בּוֹקֵר הַצִּלְחָתִי הַשְּׂמִיעֵנִי בְּבִקְרָתְךָ כִּי עֵצָם מֵה שֶׁאֵין בּוֹטַח רַק בְּךָ, מִצְדִּיק שֶׁתְּחַלֵּל אֶת תְּהִלָּתְךָ יִשׁוּעָתִי פִּי-בְךָ בְּטַחְתִּי וְאֵז אִפְשָׁר יִהְיֶה לְשׁוּבָה וְלְדַבּוֹק בְּךָ, וְתוֹדִיעַ לִי מֵה הַדֶּרֶךְ שֶׁאַתָּה רוּצָה שֶׁאֵלֶךְ בָּה הַדִּיעֵנִי דָּר-זוֹ אֵלֶיךָ כִּי בְּאִמְתּוֹ זֶה מִטְרָתִי, לְהֵרִים אֶת נַפְשִׁי לְדַבּוֹק בְּךָ פִּי-אֵלֶיךָ נְשִׂאתִי נִפְשִׁי: ט וּבְשִׁלְבַת הַשְּׁנִי תְצִיל אוֹתִי לְגַמְרֵי מֵאוִיבֵי הַצִּילָנִי מֵאוִיבֵי ה' כִּי מֵה שֶׁכִּיסִּיתִי עִצְמִי, לְהִסְתַּתֵּר מִפְּנֵי הָאוִיב, הִיָּה לְמַעַן כְּדִי לְהִגִּיעַ אֵלַי אֵלֶיךָ כְּסִתִּי: י וְאֵז תִּלְמַד אוֹתִי, בְּתִהְיוֹךְ שׁוֹבִיל לְכָךְ שֶׁאֲעֲשֶׂה רַק אֶת רִצּוֹנְךָ לְמַדֵּנִי לְעֲשׂוֹת רִצּוֹנְךָ כִּי אֶתָּה, הַמִּשְׁגִּיחַ עָלַי, מִנְחָה אוֹתִי בְּכַח הַנְּעָה הַמּוֹבִיל אֵל הַטוֹב פִּי-אֶתָּה אֱלֹהֵי רוּחְךָ טוֹבָה וְלִכֵּן תְּכוּוֹן אוֹתִי לְלַכֵּת בְּאַרְץ שְׁכוּלָה מִיּוֹשׁוֹר, שֶׁאֵין בָּה מְכֻשׁוֹלִים בְּעַבְדוֹתְךָ תְּנַחֵנִי בְּאַרְץ מִיּוֹשׁוֹר: יא וְמֵה שֶׁתִּתֵּן לִי חַיִּים כְּבָר עֲכָשׁוּ יִהְיֶה כְּדִי שֶׁאִקְרָא אֵז בְּשִׁמְךָ שֶׁתִּתְגַּלֶּה אֵז עַל יְדֵי לְמַעַן-שְׁמַחְךָ ה' תְּחַנֵּנִי וְכִיוֵן

³³⁰ פְּרוּשׁ נוֹסֵף: אֵל תְּהִיָּה בְּעַל דִּין שְׁלִי לְבוֹא אִיתִי לְמַשְׁפָּט לְהַשׁוֹת אֶת בְּקִשְׁתִּי מוֹל הַטּוֹבוֹת שֶׁכָּבַר עֲשִׂית לִי, כִּי בְּמִבְט כֹּזֵה אֵין חֵי שֶׁיִּצְדַּק בְּמַשְׁפָּט שֶׁהֵרִי לְכוֹלֵם עֲשִׂית טוֹבוֹת לְלֹא גְבוּל מִעֵצָם מֵה שֶׁהֵם חַיִּים, וְהֵם אֵינֵם יְכוּלִים לְעַבְדְּךָ לְלֹא גְבוּל.

³³¹ פְּרוּשׁ נוֹסֵף: כִּיּוֹן שֶׁאֵין בְּמַחְשָׁכִים לֹא נוֹתֵר לִי אֵלֹא לְזַכּוֹר אֶת הַמַּעֲשִׂים הַגְּדוּלִים שֶׁעֲשִׂית בִּימֵי קֹדֵם, לְהוֹצִיא מִלִּיבֵי הַבְּנָה בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית וּבְנִיסִיד שְׁבַכֵּל יוֹם. אִמְנָם הַפְּרוּשׁ הַזֶּה נִרְאָה פְּחוּת כִּי אֵז לְכַאוֹרָה הַאֲתַנְחָתָה הִיָּתָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת עַל הַמִּילָה 'מְקַדֵּם'.

³³² פְּרוּשׁ נוֹסֵף: פִּרְשֵׁתִי יְדֵי אֵלַי לְתַת לְךָ אוֹתָם, שֶׁתְּפַעֵל אֶת מַעֲשֵׂי יְדֶיךָ שֶׁשׁוּחַחְתִּי בָּהֶם, דֶּרֶךְ יְדִי.

שלשם אגיע, הטוב והישר הוא שתוציא את נפשי הרוצה לדבוק בך מהצרה גם עכשיו **בְּצַדִּיקְתָּךְ תּוֹצִיאַ מִצְרָה נַפְשִׁי**: יב ותוסיף לעשות לי חסד מעבר למחויב, ותאבד מהעולם את אויבי לגמרי ו**בְּחֶסֶדְךָ תַצְמִית אִיבֵי** ולא יהיו עוד מי שיצרו לנפשי ויפריעו לה לדבוק בך **וְהֶאֱבַדְתָּ כָּל-צַרְרֵי נַפְשִׁי** כי אני עובד אותך, וכך אוכל לעבוד אותך בדרך הטובה ביותר **כִּי אֲנִי עַבְדְּךָ**:

קַמֹּד א לְדָוִד | בְּרִוְךָ יְהוָה | צוּרֵי הַמְּלֶמֶד יָדֵי לִקְרָב אֲצַבְעוֹתַי לְמַלְחָמָה:
 ב חֲסִדֵי וּמִצְוֹדֹתַי מִשְׁנֵבֵי וּמִפְלִטֵי לִי מִגִּנֵּי וּבֹו חֲסִיתִי הִרְוֹדֵד עִמִּי תַחְתִּי:
 ג יְהוָה מִה-אָדָם וַתִּדְעֵהוּ בֶן-אָנוּשׁ וַתַּחֲשֹׁבֵהוּ: ד אָדָם לַחֲבֹל דָּמָה יָמָיו כְּצֶלַע
 עוֹבֵר: ה יְהוָה הֵט-שְׁמִיךָ וַתִּרְדַּ גַּע בְּהַרְרִים וַיַּעֲשֶׂנוּ: ו בְּרוּק בָּרַק וַתִּפְיֹצֵם שְׁלַח
 חֲצִיךָ וַתַּהַמֵּם: ז שְׁלַח יָדֶיךָ מִמְּרוֹם פְּצַנִּי וְהִצִּילֵנִי מִמַּיִם רַבִּים מִיַּד בְּנֵי נֹכֵר:
 ח אֲשֶׁר פִּיהֶם דְּבַר-שׁוֹא וַיִּמְיֵנָם יָמִין שְׁקֵר: ט אֱלֹהִים שִׁיר חֲדָשׁ אֲשִׁירָה לָךְ
 בְּגִבְלֵ עֲשׂוֹר אֲזַמְרָה-לְךָ: י הַנּוֹתֵן תְּשׁוּעָה לְמַלְכִים הַפּוֹצֵה אֶת-דָּוִד עַבְדּוֹ
 מִחֶרֶב רָעָה: יא פְּצַנִּי וְהִצִּילֵנִי מִיַּד בְּנֵי-נֹכֵר אֲשֶׁר פִּיהֶם דְּבַר-שׁוֹא וַיִּמְיֵנָם יָמִין
 שְׁקֵר: יב אֲשֶׁר בְּגִינֵו | כְּנֹטְעִים מְגִדְלִים בְּנִעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְּזֵיתֵי מְחַטְבוֹת
 תִּבְגְּתֵי הַיֶּקֶל: יג מְזוּנֵינוּ מְלֵאִים מִפִּיקִים מִזֵּן אֶל-גֵּן צֵאוּנֵנוּ מֵאֲלִיפוֹת מְרַבְּבוֹת
 בְּחִיצוֹתֵינוּ: יד אֲלוֹפֵינוּ מְסֻבְּלִים אֵין-פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְנוּחָה בְּרַחֲבֵתֵינוּ:
 טו אֲשֶׁרֵי הָעַם שִׁפְכָה לֹו אֲשֶׁרֵי הָעַם שִׁיְהַנֶּה אֱלֹהֵיו:

דוד אומר שמה שה' פועל באמצעות האדם אינו מצד חשיבות האדם, אלא משום שבזה שם ה' מתגלה בעולם, והאדם משבח אותו; וכיון שה' פועל באמצעות המלך, הוא מגן בזה על עמו לקיים בידם את ברכתו. **ומתאים לאמרו לבקש סייעתא דשמיא במלחמה, וכהודאה על רוב טובה שיש לאדם ולעם.**

א לְדָוִד הופעת ה' בעולם מתגברת **בְּרוּךְ ה'** במה שהוא מגן עלי **צוּרֵי** ופועל דרכי, שמלמד את ידי לפעול נכון כשאני נלחם בעצמי **הַמְּלֶמֶד יָדֵי לִקְרָב** ולהורות נכון באצבעותי לצבא כמלך, במלחמה כולה **אֲצַבְעוֹתַי לְמַלְחָמָה**: ב וכל מה שעושה איתי עושה בחסד **חֲסִדֵי** וגם כשצד אותי זה כדי לתקן אותי ו**מִצְוֹדֹתַי** ואז מעלה אותי על ידי הצרה **מִשְׁנֵבֵי** ומציל אותי ממנה לטובתי ו**מִפְלִטֵי לִי** וכיון שאני מתוקן, מגן עלי שלא יבואו צרות כלל **מִגִּנֵּי** ובו אני חוסה מהם ולא בכחי ועוצם ידי **וּבֹו חֲסִיתִי** ולכן שם את עם ישראל לשבת לבטח במקומו³³³ תחת הנהגתי **הִרְוֹדֵד עִמִּי תַחְתִּי**: ג אמנם ודאי שכל זה לא בשבילי, כי מה חשיבותו של אדם שתשגיח עליו להצילו **ה' מִה-אָדָם וַתִּדְעֵהוּ** וכיון שהוא חסר סיכוי, וסופו

³³³ "רווד" יכול להיות לשון "רדיה", כלומר שלטון לטובת השולט, ואז נאמר שחוץ מכל החסדים האלו גם משליט אותי על העם ועוזר לי שלא ימרדו. אבל אפשר גם לפרש כתרגום ארמית של 'רקע', שהעם שטוח במקומו כאילו רקעו אותו אל הקרקע, וכך פרשתי כאן.

פרוש נוסף: ה' מגן עלי בחסדו להיות לי מצודה, אף שאני בה במצור, ובמצב טוב יותר להיות משגב שאני מוגן בו מאויבי, ובמצב טוב יותר מציל אותי לגמרי מהם, ובמצב יותר טוב מגן שכלל לא יבואו עלי, ובמצב יותר טוב אני חוסה בו שלא חושבים כלל להלחם בי, ובמצב יותר טוב נותן לי לרדות בעמי שגם הם לא יתנגדו לי.

למות, למה תביא את מעשיו בחשבון מעשיך הנצחיים, לפעול דרכו³³⁴ בן-אנוש ותחשבהו: **קמד**
ד שהרי אדם דומה לדבר שאין בו ממש³³⁵ ומה יש להשיגו במעשיו **אדם להבל דמה** וימיו
עוברים כצל שאין בו ממש, מזריחת שמשו עד ערבו,³³⁶ ואיך יעבור דרכו מעשה נצחי **ימיו**
כצל עובר: **ה** אלא שזו דרך ההופיע בעולם, שאתה מטה את השמים לרדת אל הארץ **ה'**
הט-שמיך ותרד ונוגע בממלכות הגדולות המשולות להרים והם נשמדות **גע בהרים ויעשנו**:
ו או גם אם בהתגלות קטנה יותר, מראה משמים את התגלותך בברק, ומפיץ את האויב גם
אם לא משמיד אותו³³⁷ **ברוק ברק ותפיצם** או לפחות שולח מהשמים את חיצוך ומשבש את
דעתם שלא יוכלו להלחם **שלח חציך ותהמם**: **ז** ואם גם זה לא, ואיך פועל דרכי לנצח
את האויב, לפחות שולח ידך על פי הגובה של השמים **שלח ידך ממרום** ותפתח לי פתח
להנצל, או אם אין בכחי, תציל אותי ממש **פצני והצילני** מהממלכות שהם כמים רבים, ומיד
אלו שאינם מישראל התוקפים אותי **ממים רבים מיד בני נכר**³³⁸: **ח** שהם אינם מופיעים
את אמרתך, אלא פיהם מדבר דברים שאינם **אשר פיהם דבר-שוא** וכחם לא מבטא אותך,
אלא את האלילים, ואין ממש בפעולתם **וימינם ימיו שקר**: **ט** ומטרה ראשונה, שבזה
יתגלה כחך בעולם, ואשיר לך לפרסם מעשיך החדשים שהתחדשו בעולם בישועתי **אלהים**
שיר חדש אשיכה לך ואפרט את מעשיך בניגון שלם על כל צדדיו **בנבל עשור אומר-לך**:
י שאתה מושיע את מלכי ישראל, להציל על ידם את עמך **הנותן תשובה למלכים** ופותח לי,
כיון שאני עבדך, פתח להנצל מהחרב שלא תמית אותי **הפוצה את-דוד עבדו מחרב רעה**:
יא ומטרה שנייה, שבזה תתן טובה לעמך, שבמה שתפתח לי פתח ותציל אותי מעמים
אחרים **פצני והצילני מיד בני-נכר** וזה במקום שאינם עושים רצונך לייסר את עמך, אלא
באים בשם כוונה שאינה נכונה **אשר פיהם דבר-שוא** ומנסים לפעול דברים שאינם
כרצונך³³⁹ **וימינם ימיו שקר**: **יב** ובזה תתקיים הברכה שתברך את עמך, שבנינו יהיו
כשתילי זיתים שמחונכים טוב בנעוריהם לגדול לפי רצון הנוטע **אשר בנינו כנטעים מגדלים**
בנעוריהם ובנותינו בירכתי וזויות ביתינו בצניעותן **בנותינו כזויות**³⁴⁰ שהם יפות כעצים

³³⁴ שורש 'חשב' מלשון 'חשוב' לא מופיע בתנ"ך וגם לא בארמית התנ"כית אלא רק מלשון 'מחשבה' ו'חשבון'.

³³⁵ מצד העולם הזה, אבל רק 'דמה' כי מצד נשמתו אינו הבל.

³³⁶ ניתן להסביר שכמו שהצל הוא תופעת לוואי של תנועת השמש, כך חיי אדם מסוים הם רק 'תופעת לוואי' של הזמן העובר על העולם עד שיגיע למטרתו, וכיון שעובר זמן רב וכיון שנגזרה מיתה על האדם, נוצרים בני אדם רבים, אבל מצד המבט הכולל אין בהם ממש ודי היה באדם אחד.

³³⁷ פרוש נוסף: תראה את עצמך בהתגלות רגעית משמים, ובזה יראו כולם שאיליהם אינם אמת וממילא יפוצו כל אחד לכיוון אחר.

והפסוקים האלו לקוחים כמשל ממתן תורה, שם נאמר: "ויהי קולת וברקים ויענן כבד על ההר... והר סיני עשן כלו מפני אשר ירד עליו ה' באש ועל עשנו כעשן הכבשן ויחרד כל ההר מאד".

³³⁸ הפסוקים האלו מפורטים הרבה יותר במזמור יח: "ותגעש ותרעש הארץ ומוסדי הרים ירזו ויתגעשו פי הרה לו: עלה עשן באפו ואש מפיו תאכל גתלים בערו ממנו: ויש שמים וירד וערפל תחת רגליו: וירכב על קרוב ויעף וינדא על כנפי רוח: ישת השד סתרו סביבותיו סכתו חשכת מים עבי שחקים: מנזה נגדו עביו עברו כרד וגתלי אש: וירעם בשמים ה' ועליון יתן קלו כרד וגתלי אש: וישלח חציו ויפיצם וברקים רב ויהמם: ויראו אפקי מים ויגלו מוסדות תבל מגערתה מנשמת רוח אפה: ישלח ממרום יקחני ימשני ממים רבים".

³³⁹ פרוש נוסף: תציל אותי מאנשי המתנהגים כבני נכר שמנסים לגרום לי להאמין בשוא ולחשוב שכחי ועוצם ידי מנצח וזה הרי שקר. וכיון שתציל אותי מהם ואהיה מלך עובד ה' אז תתקיים בנו כל הברכה שבנינו כנטיעים וכו'.

³⁴⁰ הפסוק הזה מקביל ל"אשתך כגפן פוריה בירכתי ביתך בניך כשתלי זיתים סביב לשולחנך" שבמזמור קכ"ח.

המצפים את ההיכל מבפנים, ויופין משמש פנימה לקדושה³⁴¹ **מְחֻסְבוֹת תְּבִנִית הַיְכָל:** יג זוויות הבתים מלאים כל טוב **מְזוּיָנוּ מְלֵאִים** וסוג תבואה שבזוית זו מתערבב עם סוג תבואה שבזווית השניה³⁴² **מְפִיקִים מִזֶּן אֶל-זֶן** והצאן מתרבות לאלפים ורבבות מעצמן, בלא טורח, בחוצות הערים ואין פחד מגניבה **צֹאוֹנֵנוּ מְאֻלִּיפוֹת מְרֻבְבוֹת בְּחוּצוֹתֵינוּ:** יד ובעלי החיים המאולפים סובלים על גבם משא תבואה רב **אֲלוֹפֵינוּ**³⁴³ **מְסֻבְלִים** וכל זה נשמר, כי אין פרץ בחומה, ואין יוצא למלחמה או בשבי, ואין צוחת הפסד ברחובות³⁴⁴ **אֵין-פֶּרֶץ וְאֵין יוֹצֵאת וְאֵין צוֹחֶה בְּרַחֲבֵתֵינוּ:** טו והעם שזה מצבו החומרי יהיה יציב **אֲשֶׁרִי הָעָם שְׂפָכָה לוֹ** וכך יהיה מצב עם ישראל כשעובד את ה', וה' משגיח עליו לטובה. ועצם מה שה' אלוקיו, זו הברכה העיקרית **אֲשֶׁרִי הָעָם שֶׁה' אֱלֹהָיו:**

קְמוּהָ * תהלה לַדָּוָד אֲרוֹמְמוֹתָ אֱלֹהֵי הַמֶּלֶךְ וְאַבְרָכָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד:
 ב **בְּכָל-יּוֹם אַבְרָכְךָ וְאַתְלִלְךָ שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וָעֶד:** ג **גָּדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֶקֶר:** ד **דָּוָד לְדָוִד יִשְׁבַח מַעֲשֵׂיךָ וּגְבוּרָתֶיךָ יְגִידוּ:** ה **הַדָּר כְּבוֹד הַהוֹדָה וְדַבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה:** ו **וַעֲזוּזוֹ נִזְרָאתֶיךָ יֹאמְרוּ (וּגְדוּלַתֶיךָ) וּגְדוּלָּתֶךָ אֲסַפְּרֶנָּה:** ז **זָכַר רַב-טוֹבֶכָה יִבְיַעוּ וְצִדְקָתֶךָ יִרְגְּנוּ:** ח **חֲנֹן וּרְחוּם יְהוָה אֲרַךְ אֲפָיִם וּגְדֻל-חֶסֶד:** ט **טוֹב-יְהוָה לְכָל-וְרַחֲמָיו עַל-כָּל-מַעֲשָׂיו:** י **יִוְדֶה יְהוָה כָּל-מַעֲשֵׂיךָ וְחִסְדֵיךָ יִבְרַכְכֶּנָּה:** יא **כְּבוֹד מַלְכוּתֶךָ יֹאמְרוּ וּגְבוּרָתֶךָ יִדְבְּרוּ:** יב **לְהוֹדִיעַ | לְבַנְי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ וְכְבוֹד הַדָּר מַלְכוּתוֹ:** יג **מַלְכוּתֶךָ מַלְכוּת כָּל-עֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתֶּךָ בְּכָל-דָּוָר וְדוֹר:** יד **סוֹמְךָ יְהוָה לְכָל-הַנְּפֻלִים וְזוֹקֶךָ לְכָל-הַכְּפוּפִים:** טו **עֵינַי-כָּל אֵלֶיךָ יִשְׁבְּרוּ וְאַתָּה גֹּתֵן-לָהֶם אֶת-אֲכָלָם בְּעֵתוֹ:** טז **פּוֹתַח אֶת-יְדֶךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל-תּוֹ רִצּוֹן:** יז **צִדִּיק יְהוָה בְּכָל-דִּרְכָיו וְחִסְדֵי בְּכָל-מַעֲשָׂיו:** יח **קָרוֹב יְהוָה לְכָל-קִרְאָיו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאָמֶת:** יט **רִצּוֹן-יִרְאִיו יַעֲשֶׂה וְאֶת-שׁוֹעֲתָם יִשְׁמַע וְיוֹשִׁיעֵם:** כ **שׁוֹמֵר יְהוָה אֶת-כָּל-אֱהָבָיו וְאֶת כָּל-**

³⁴¹ וכיון שהבנים מחונכים, והיופי מופנה פנימה, לא יהיה לרועץ ולהרס המוסר, אלא ישמש לבניית עתיד העם.

פרוש נוסף: כשעץ מתחיל לגדול צריך לדאוג שיגדל ישר, ואז ימשיך כך תמיד. וכך הבנים, צריך לדאוג לחינוכם בתחילת דרכם, וגם כי יזקינו לא יסורו ממנה. וכן זוויות ההיכל, אם הן ישרות מתחילתן כל הבנין יהיה ישר, וכיון שהבנות ישרות כך כל הבית יהיה בנוי ביושר.

³⁴² כי 'זן' הוא תרגום של 'מין' בארמית.

פרוש נוסף: אין עניים שאין להם אלא מוציא כל אחד מהעודף שיש לו וזן בו אחר שהוא בתמורה זן אותו בעודף של מה שיש לו. והפרוש הזה כי יש משמעות של 'זן' בארמית שהיא כלכלה ומזון.

פרוש נוסף: לא רק אמצע המחסנים מלאים אלא גם הזוויות, ומוציאים את המזון של שנה שעברה מפני המזון של שנה הבאה כמו שנאמר "וישן מפני חדש תוציא".

³⁴³ לשון נופל על לשון עם 'מאליפות'.

³⁴⁴ שהשלום הוא הכלי המחזיק את הברכה, ולכן סוף הברכות שה' יברך את עמו בשלום.

ואמר דוקא ברחובותינו כי צער פרטי תמיד יש והוא חלק מצורך העולם הזה, אבל צער כללי ולאומי לא יהיה.

וסדר הברכה בפסוקים כאן מקביל ל"פרוץ פרי בטןך ופרי אדמתך ופרי בקמתך שגור אלפיה ועשתרות צאנך" (דברים כח, ד).

הַרְשָׁעִים יִשְׁמִיד: כֹּא תִהְיֶה יְהוָה יִדְבָּר-פִּי וַיִּכְרַךְ כָּל-בֶּשֶׂר שֵׁם קְדָשׁוֹ לְעוֹלָם קְמָה וְעָרָה:

המזמור אומר³⁴⁵ שחשוב שעם ישראל ישבח את ה' בעולם, ומה השבח שנאמר. ומתאים לאמרו לשבח את ה' ולזכור את חשיבות השבח.

א הלל ושבח קבוע תהלה לדוד ואמנם אתה מרומם מכל ברכה ותהילה אַרְוִמְמָךְ אבל אני עובד אותך בעולם הזה כדי שלבסוף תהיה המלך של כל העולם³⁴⁶ אֱלֹהֵי הַמְלָךְ ולכן אני מוסיף את הופעת שמך, ואותו אפשר להלל ולברך בעולם הזה וְאַבְרָכָה שְׁמֶךָ במשך כל הדורות, עד עולם הבא, שבו תמלוך על כל לעולם ועד: ב ובכל יום, בכל המקרים שקורים ובכל מה שנפגוש, יש ברכה מיוחדת כי אתה מתגלה בכל פרט³⁴⁷ בְּכָל-יוֹם אַבְרָכָךְ אבל מה שנהלל את התגלותך בזה היא אותה תהילה תמיד, שהיא מכוונת לאסוף את כל ההתגלויות, עד עולם הבא, למטרה כללית אחת וְאַהֲלָה שְׁמֶךָ לְעוֹלָם וְעַד: ג כי ה' מופיע דרך כל דבר, מהתחתון ביותר עד המלאכים גְּדוֹל ה' וכך גם רבים שבחיו, כי בכל מקום שנמצא אותו יש בו שבח מיוחד, ולכן נברך בכל יום לפי מה שנפגוש וּמְהַלֵּל מְאֹד ואי אפשר להגיע לחקר כל גדולתו, כי בשביל זה צריך להכיר את כל פרטי הברואה, ולכן ימשך ההלל לעולם ועד וְלִגְדַלְתֵנו אֵין חֶקֶר: ד וכך יצרף השבח גם מדור לדור, שכל דור יאמר לדור שאחריו מה שהיה בימיו ובימי הדורות שלפניו דוֹר דוֹר ויתנו שבח למעשים שראו יִשְׁבַח מַעֲשֵׂיךָ ויאמרו גם את מה שהענשת אותם, ללמד את העם לירא, אבל על זה לא ישבחו באותה צורה³⁴⁸ וְגִבּוֹרֵיךָ גִּידוּ: ה והמטרה שאדם מישראל יעסוק בכל פרטי עולם הטבע, לבנות מהם את תחושת הכבוד, לה' המתגלה בהם הַדָּר כְּבוֹד הוֹדָךְ וכן ידבר תמיד בניסים שהיו ובשכל יום, שבהם מתגלה ה' בגלוי וְדַבְרֵי נִפְלְאוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה: ו ומעשי הטבע והניסים יאמרו לי מעצמם שאתה מעניש, כמו שרואים בניסים, ושעולם הטבע עם כל מה שאינו משתנה, משתנה מפניך כשצריך בניסים, ואם כן הם עזים יותר ממנו וְעִזּוֹ נוֹרְאוֹתֶיךָ יֵאֱמָרוּ (וגדולתך) ואני אנסח מתוך הטבע ומתוך הניסים את גדולתך, אף שאי אפשר לאמרה כולה, לראות שכוללת הכל ואין דבר חוץ ממך³⁴⁹ וְגִידַלְתָּ אֶסְפְּרָנָה: ז ועל ידי הופעתך בטבע, יאמרו את רוב טובך, שאתה נותן לכל חי את צורכו ונותן חיים לבריותיך זָכַר רַב-טוֹבֶךָ יִבְעִנוּ והניסים יראו את שבחך, שבסוף הכל הולך אל הצדק, וכל מי שנברא

³⁴⁵ המזמור על פי א' ב', כשהאות נ' חסרה בכוונה. במזמור יש עשרה תארים לה' כמו "גדול", "חנון", "קרוב", עשר פעולות של ה' כמו "סומך", "משביע", "ישמיד", ועשרה תארים למעשי ה' בעולם כמו "גבורותיך", "טובך", "ממשלתך". בנוסף המזמור משתמש בשלשה עשר תארים לברואים כמו "חסידך", "כל בשר", "הכפופים", ושלוש עשרה דרכי שבח שלהם כמו "אהלה", "יאמרו", "ידברו".

³⁴⁶ פרוש נוסף: אף שאני מברך אותך על דברים חומריים כפרי העץ, לא אשכח שאתה מרומם מהחומריות ורק מופיע דרכה ולכן אקדים לברכה את התארים "אלוקינו מלך העולם" לזכור את זה. וכך מדגיש בסוף המזמור "ויברך כל בשר שם קדשו".

³⁴⁷ כמו שאנחנו מברכים את ה' כשאנחנו רואים פרי ורואים דרכו את בורא פרי העץ או רואים ברק ורואים בו את עושה מעשה בראשית. וככל שנראה את ה' בעולם יותר כך נגדיל הופעתו בו, והיא ברכתו.

³⁴⁸ פרוש נוסף: "גבורותיך" הם הניסים ואת המעשים שראו כל דור בעיניהם צריכים לשבח להסביר איפה התגלות ה' בזה, אבל את גבורותיך שמעבירים מדור לדור את סיפורי הניסים הגדולים רק צריך להגיד כי השבח שבהם ברור מעצם הנס.

³⁴⁹ פרוש נוסף: את עזו נוראותיך יאמרו דור לדור כי זה מתגלה רק לעיתים רחוקות בניסים הגלויים, אבל גדולתך אספרנה מעצם מה שאני עוסק בהדר כבוד הודך ודברי נפלאותך.

עוד יגלה את שמך ותוצדק בריאתו, כי אתה פועל בעולם להביאו למטרתו³⁵⁰ וְצִדְקָתְךָ יִרְנְנוּ: ז' ואין סתירה בין עוז העונש של נוראותיך לבין רוב טובך לבריותיך, כי הכל בצדק, ואתה נותן אפשרות לשוב, שאתה מקור החנינה והרחמים שלא להעניש מיד ובמלוא העוצמה חַנוּן וְרַחוּם ה' ונותן זמן לשוב לפני שהכעס מתבטא אַרְךָ אַפַּיִם ונותן חסד לכל חי גם קודם שזכאים, וממשיך לחיותם גם אחר שחטאו אולי ישובו וּגְדֹל-חַסְדֵךָ: ט' ואת רוב טובו נתן לכל, שבעצם החיים נתן להם את טובו³⁵¹ טוֹב-ה' לְכָל וכוון שעשה אותם גם מרחם עליהם לתת להם מחיה, ואפשרות לשוב אליו וְרַחֲמָיו עַל-כָּל-מַעֲשָׂיו: י' ולכן כל מה שעשית בעולם גורם הודאה לך, על הטובה שעשית לו יוֹדוּךָ ה' כָּל-מַעֲשֵׂיךָ וחסידך מעם ישראל ידעו לברך אותך בפועל, על הטובה של כל היצורים, אף שהם עצמם לא יודעים להביע את זה וְחַסִּידֶיךָ בְּרַכּוּכָה: י"א ויוסיפו החסידים, שבעקבות כל ההודאה צריך לקבל את מלכות ה' עלינו, ולתת לו כבוד להזיז את רצוננו מפני רצונו כְּבוֹד מַלְכוּתְךָ יֵאמְרוּ ויוסיפו שמי שאינו מקיים את רצונו, ה' מכריח אותו בסופו של דבר לפעול לפי רצונו וּגְבוּרָתְךָ יְדַבְּרוּ: י"ב כי מטרתם להודיע לכל בני האדם בעולם את גבורת ה', שיראו ממנו יראת העונש לְהוֹדִיעַ לְבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרָתוֹ ובעקבות זה יקבלו עליהם את עול מלכותו, בכל פרטי המצוות שמצווה אותם וּכְבוֹד הַדָּר מַלְכוּתוֹ: י"ג שמלכותך תתקבל על כל בריותיך רק בעולם הבא, אבל בנסתר היא כוללת גם את העולם הזה מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל-עַלְמִים כי אתה מושל בכח בכל בריותיך בכל הדורות, ויתברר בעתיד שכולם עשו את רצונך בפועל, גם אם קשה להבין את זה עכשיו וּמִמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל-דוֹר וְדוֹר: י"ד ולכן אף שבגלות נראה שהגויים עושים את רצונם, ה' פועל שם בסתר שהנפילה לא תהיה גמורה, אלא סומך את ישראל ונשארים כפופים סוֹמֵךְ ה' לְכָל-הַנְּפִלִים ובגאולה יזקוף את כפיפתם³⁵² בכבוד גדול, ויתברר למפרע שגם הנפילה עצמה בידי הגויים היתה ממנו, ואז נשוב ונהללו גם באות נ' על הנפילה עצמה וְזוֹקֵף לְכָל-הַנְּפִיפִים: ט"ו וכבר היום, באמת כולם מקבלים מלכותך, במה שכולם צריכים לך לאכלם, אף שלא יודעים שאתה הוא זה שנושאים אליו עיניהם עֵינֵי-כָל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל ואתה נותן לכל אחד את אכלו הצריך לו, בזמנו הצריך לו, שלא ימות וְאַתָּה נוֹתֵן-לָהֶם אֶת-אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: ט"ז ולא כי כולם זכאים, אלא שאתה פותח לכולם יחד את השפע על ידי הגשם פוֹתַח אֶת-יְדֶיךָ וכוון שאתה רוצה בקיום כל עולם החי, משביע להם כפי צורכם, לכלל החיים יחד וּמִשְׂבִּיעַ לְכָל-חַי רְצוֹן³⁵³: י"ז וכל דרכי ה' מובילות אל הצדק והיושר לבסוף, אף שבמהלך הדרך קשה לראות את זה צְדִיק ה' בְּכָל-דְּרָכָיו כי בכל מעשיו הפרטיים שבדרך מתנהג במידת החסד, ונותן ללא גבול, ובלי צורך בהצדקה, והצדק שבזה יראה בעיקר בסוף הדרך לפי מטרתו וְחַסִּיד בְּכָל-מַעֲשָׂיו: י"ח ומה שמייסר את הצדיקים, אף שלא נראה צודק, כיון שעל ידי היסורים קוראים אליו בני אדם, ובזה מתקרבים אליו שהוא הטוב האמיתי קְרוֹב ה' לְכָל-קוֹרְאָיו³⁵⁴ בתנאי שאינם קוראים לנסותו, או שבטוחים על אדם ולא עליו לְכָל אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ בְּאֵמַת: י"ט וכוון שהתקרבו אליו ונהיו

³⁵⁰ פרוש נוסף: "הדר כבוד הוֹדךָ" אלו המצוות שהם הפרטים הבונים את הרגשת רוממות ה', ו"דברי נפלאותיך" הם הניסים ושניהם יחד מרכיבים את התורה שבה אשיחה, והיא תאמר לי את "עוֹז נוראותיך" שהוא העונש לעובר על רצונך ואת "זכר רב טובך" שנזכר בתורה שכר עולם הבא לעושים את רצונך. ו"צדקתך ירננו" לשבח אותך על שאתה נותן אפשרות לשוב בתשובה לפי י"ג מידות רחמים.

³⁵¹ ומידות רחמים קודמות לטוב ה' כי העולם לא יכול להתקיים בלעדיהם ולכן הם צריכות לקדם לו.

³⁵² 'כפף' זה שורש כפול של 'כף' כלומר מעוגל באופן מוחלט, ו'זקף' זה תרגום ארמית של 'הרמה'. ושניהם כמעט ולא מופיעים עוד בתנ"ך, חוץ מכאן והמזמור הבא. ונראה שפרושם כמו בלשוננו.

³⁵³ מקביל למה שאמר במזמור קד: "כָּל־אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְתַת אֲכָלָם בְּעֵתוֹ: כח תתן להם יְלַקְטוּן תַּפְתַּח יְדֶךָ יִשְׁבְּעוּן טוֹב".

³⁵⁴ כנגד "עיני כל אליך ישרו".

קמה³⁵⁵ יראיו, היסורים גורמים להם לרצות אותו כדי לברוח מהיסורים רצון-יראיו יעשה³⁵⁵ וכשמשלימים היסורים פעולתם, לא רק קרוב אלא גם שומע את בקשתם, ומושיעם מהם ואת-שועתם ישמע ויושיעם: כ וכיון שהתקרבו אליו לרצות אותו, ונהיו אוהביו, שומר אותם מליפול בחטא על ידי היסורים³⁵⁶ שומר ה' את-כל-אהביו אבל הרשעים שלא מיוסרים בכל אלו, אובדים ברשתם, עד שנשמדים כשמתמלאת סאתם³⁵⁷ ואת-כל-הרשעים ישמיד: כא ולכן אנחנו, עם ישראל, נשמרים להיות לה', כדי לדבר בפינו הלל ושבח קבוע לה' בעולם הזה תהלת ה' ידבר-פי עד שכל החיים יברכו אותו ויברך כל-בשר ויכירו שהופעתו בעולם קדושה, ואינה מכוונת לעניני החומריות שם קדשו ואת זה נעשה במהלך העולם הזה, ועד שיושלם התהליך לעולם הבא לעולם ועד:

קמו * הַלְלִינָהּ תְּלִילֵי נַפְשֵׁי אֶת-יְהוָה: ב אֶהְלֵלָה יְהוָה בְּחַיֵּי אֲזַמְרָה לְאֵלֵי בְּעוֹדֵי: ג אֶל-תִּבְטְחוּ בְּנֹדִיכִים בְּבֶן-אָדָם | שְׁאִין לוֹ תְּשׁוּעָה: ד תִּצְאָ רִיחוֹ יִשָּׁב לְאֲדָמְתוֹ בַּיּוֹם הַהוּא אֲבָדוּ עֲשֵׂתְנָתוּ: ה אֲשֶׁרִי שָׁאֵל יַעֲקֹב בְּעִזְרוֹ שָׁבְרוֹ עַל-יְהוָה אֱלֹהָיו: ו עֲשֵׂה | שְׁמִים נְאֻרֵץ אֶת-הַיָּם וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-בָּם הַשָּׁמַר אֲמַת לְעוֹלָם: ז עֲשֵׂה מִשְׁפָּט | לְעֹשִׂיקִים נִתֵּן לָחֶם לְרַעֲבִים יְהוָה מְתִיר אֲסוּרִים: ח יְהוָה | פָּקַח עֵינָיו יְהוָה זָקַף כְּפוּפָיִם יְהוָה אָהַב צַדִּיקִים: ט יְהוָה | שָׁמַר אֶת-גְּרָם יְתוֹם וְאֶלְמָנָה יְעוֹדֵד וְדַרְךְ רַשָּׁעִים יַעֲוֶת: י יִמְלֹךְ יְהוָה | לְעוֹלָם אֱלֹהֵיךָ צִיּוֹן לְדָר וְדָר הַלְלוּיָהּ:

המזמור מדבר על בטחוננו בה' גם בגלות³⁵⁸ וגם כשעדיין אינו גואל אותנו; ומתפרש גם כפשוטו על בטחוננו של אדם פרטי בה'. ומתאים לאמרו לחזק את הבטחון בה' ולא בבני אדם, ואת הבטחון בגאולה גם כשאינה נראית.

א הללו את ה' יחד איתו³⁵⁹ הַלְלוּיָהּ עצם חיי נועדו כדי לשבח את ה' הַלְלֵי נַפְשֵׁי אֶת-ה': ב ולכן גם בזמן שיש עוד צרות, אשבח את ה' על עצם החיים שנתן לי, ומשמרם בקרבי אֶהְלֵלָה ה' בְּחַיֵּי ואפרט את הופעתו בכל מה שנתן לי, גם חוץ מהחיים, ובכל זמן שיוסיף לחיי, ולא רק לעולם הבא³⁶⁰ אֲזַמְרָה לְאֵלֵי בְּעוֹדֵי: ג ואף שכרגע אינו מציל אותנו עוד

³⁵⁵ כנגד "ומשביע לכל חי רצון".

³⁵⁶ פרוש נוסף: מי שירא מה' משווע אליו כשבאות צרות ואז מושיעו, אבל אוהביו כאברהם יצחק ויעקב בוטחים בו ולא מבקשים שתסור הצרה אלא מבינים שהיסורים נצרכים. וה' מיסר אותם אבל שומר אותם שלא ימותו.

³⁵⁷ פרוש נוסף: לכל אוהבי ה' יש חלק לעולם הבא ושם שמורים, אבל הרשעים נשמדים לעולם הבא.
³⁵⁸ המזמור מתפרש על עם ישראל כולו כיון שכל חמשת המזמורים בסוף תהילים הם רצף של שלבים בגאולה. וכן מצד שלא מצאנו שה' מתיר אסורים פרטיים כתואר, אלא כשמדובר על עם ישראל מהגלות, וכן לא מצאנו בתנ"ך שפקח עיורים, אלא רק כמשל על היציאה מהגלות.

³⁵⁹ נראה שבחמשת הפרקים הקרובים, מתחיל כל מזמור ומסיים כל מזמור ב'הללויה', כדי לומר שכל אחד מהשלבים ראוי לשבח עליו בפני עצמו, ולא רק כשלב בדרך לשלבים האחרים. או כדי לומר שיש כאן צד של הלל פרטי, מצד תחילת כל מזמור שמדברת על תהילה גם של אדם פרטי, וצד של הלל לאומי מצד הסיום של המזמור שמדבר תמיד על הענין הלאומי.

³⁶⁰ ובדומה לזה במזמור קד: "אֲשִׁירָה לָהּ" בְּחַיֵּי אֲזַמְרָה לְאֵלֵי בְּעוֹדֵי".

מהגלות, אל תבטחו בעמים שרוצים לעזור מנדבת ליבם, כי אפשר שבהמשך לא ירצו לעזור עוד **אל-תבטחו בנדיבים** וגם אם ירצו, הרי הם בני אדם שלא יכולים להושיע גם את עצמם מכל צרה, ולא בטוח שיוכלו להציל אתכם גם אם ירצו **בבן-אדם שאין לו תשועה**³⁶¹: **ד** שהרי כשימותו לא תוכל רוחם עוד להפעיל אותם **תצא רוחו** וגופם ישוב להיות עפר ולא יוכלו להציל **ישב לאדמתו** ויחד עם זה יאבד כל הרכוש והכח שצברו³⁶² וילך לאחרים **ביום ההוא אבדו עשתנתיו: ה** אבל יציב יהיה מי שראוי לעזרת ה', כי ה', שהוא הכח המנהיג גם את כל הדורות הפרטיים של ישראל, עוזר לו **אשרי שאל יעקב בעזרו** שגם אם לא מושיע כרגע, הרי הוא נושא עיניו לה' בורא הכל שמשגיח עליו, ולא לתשועת אדם **שברו על-ה' אלהיו: ו** שהוא יכול לעזור תמיד, שהרי עשה את השמים השולטים בארץ, ואת הארץ עצמה וקבע את חוקיה, ומקיים אותם כל הזמן **עשה שמים וארץ** וכן את הגלות המשולה לים **את-הים** וגם את כל הצבאות של המלאכים, ובני האדם, וגם הגויים המשעבדים אותנו בגלות, עושים את זה מרצונו, וודאי הוא לטובה **ואת-כל-אשר-בם** וגם כשאינו מושיע, שומר את דברי האמת שאנחנו עושים לעולם, לתת את השכר בסופו של דבר, ולגאול אותנו כשיבוא הזמן **השומר אמת לעולם: ז** וגם בתוך הגלות עושה משפט לעם ישראל, העשוק על ידי הגויים,³⁶³ להצילם מהם שלא ירעו להם מדי **עשה משפט לעשוקים** וממשיך לקיים אותנו בגלות, כיון שהוא הנותן לחם לכל בשר **נתן לחם לרעבים** וגם כשעוד לא מתבטא, הרי תארו שהוא מתיר את ישראל מאסוריהם בגלות ה' **מתיר אסורים: ח** וכן תארו שיוציא את ישראל מחושך הגלות וישובו לראות באור הגאולה³⁶⁴ ה' **פקח עורים** ושישוב ויזקוף את קומתם הכפופה מקושי הגלות ה' **זקף כפופים** וה' גם רוצה לעזור לנו, כי תארו שהוא אוהב את הצדיקים, גם אם מייסר אותם ה' **אהב צדיקים: ט** וה' עוזר לחלשים, ומצוה לעזור לגרים, וכן שומר את ישראל שהם גרים בארצות אויביהם ה' **שמר את-גרים** ומצוה על עזרת היתום והאלמנה, וכן יקיים באופן מלא³⁶⁵ את ישראל, שהיו כיתומים ואין אב, ואת ירושלים שהיתה כאלמנה **יתום ואלמנה יעודד** ואף שמאריך אף לרשעים, זה רק כדי לאפשר להם לעקם לגמרי את דרכם, עד שיגיע זמנם לכליון **ודרך רשעים יענת**³⁶⁶: **י** ואנחנו יודעים שה' מולך עד עולם הבא, גם בזמן הגלות **ימלך ה' לעולם** ושככל הדורות,

פרוש נוסף: מה שאעשה בחיי זה להלל ולשבח את ה' שכל חיי יצטרפו לשבח אחד, וכל זמן שיתן לי עוד אפרט את השבח הזה בעוד צדדים.

³⁶¹ וכן במזמור קיח: "טוב לחסות בה' מבטוח באדם טוב לחסות בה' מבטוח בנדיבים".

³⁶² 'עשתון' משורש 'עשת' שפרושו הכח שיש בתוספת, וכמו "על כן גדלו ויעשירו: שקמנו עשתו גם עברו דברי רע", "קום קרא אל אלהיה אולי יתעשת האלהים לנו ולא נאבד", "שגר אלקיד ועשתרת צאנך" וכן 'עשתי עשר' שהוא האחד הנוסף על העשר. ו' ון' של 'עשתון' כמו 'ראשון' כלומר מצב קבוע של תוספת.

³⁶³ כמו שנאמר 'עשוקים בני ישראל ובני יהודה יחדו וכל שביהם הקזיקו בם מאנו שלחם', ו'ויתלכו מגוי אל גוי ומממלכה אל עם אחר: לא הניח לאיש לעשקם ויוכח עליהם מלכים".

פרוש נוסף: ה' הוריד את ישראל לגלות כיון שעושה משפט לעשוקים שהיו עושים עושק בישראל ולכן הגלה אותם כמו שנאמר: "וישפכו על ירושלים סללה היא העיר הפקד פלה עשק בקרבה", 'דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק פן תצא כאש חמתי ובערה ואין מכבה".

³⁶⁴ כי המשל של פקחת עיני עוירים נאמר על הגאולה וכמו 'והצרתו לאדם והלכו בעורים פי לה' חטאו', 'הוציא עם עזר ועינים יש וחרשים ואזנים למו', "לקחת עינים ערות להוציא ממסגר אסיר מבית פלא ישבי חשך", "והולכתי עורים בדרך לא ידעו בנתיבות לא ידעו אדריכם אשים מקחשך לפניהם לאור ומעקשים למישור".

³⁶⁵ 'עדו' הוא שורש נדיר ונראה שהוא שורש כפול של 'עוד' כלומר דבר קיים ונמשך. ואפשר ש'שומר את גרים' כנגד 'אשירה לה' בחיי' ו'יתום ואלמנה יעודד' כנגד 'אזמרה לאלקי בעודי'.

³⁶⁶ כנגד "שומר ה' את כל אוהביו ואת כל הרשעים ישמיד" שבמזמור הקודם.

וגם בגלות, הוא המשגיח עלינו מכח ציון אף כשחרבה³⁶⁷ אֱלֹהֵינוּ צִיּוֹן לִדֹר וְדֹר ועל זה קמו תשבחו את ה' יחד איתי הַלְלוּהָ:

קָמוּ א תְּלַלוּהָ | כִּי-טוֹב זָמְרָה אֱלֹהֵינוּ כִּי-נָעִים נֶאֱמָה תְּהַלֶּה: ב בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם יְהוָה נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכַּנֶּס: ג הֲרַפָּא לְשָׁבוּרֵי לֵב וּמַחְבֵּשׁ לְעַצְבוֹתָם: ד מוֹנֵה מְסַפֵּר לְכוֹכְבִים לְכֹלֵם שְׁמוֹת יִקְרָא: ה גְּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב-כֹּחַ לְתַבּוּנָתוֹ אֵין מְסַפֵּר: ו מְעוֹדֵד עֲנָנִים יְהוָה מִשְׁפִּיל רְשָׁעִים עַד־אֶרֶץ: ז עֲנֵנו לִיהוָה בְּתוֹדָה זָמְרוּ לְאֵלֵינוּ בְּכִנּוֹר: ח הַמְכֹסֶה שָׁמַיִם | בְּעֵבִים הַמְזַכֵּן לְאֶרֶץ מִטָּר הַמְצַמֵּחַ הַרִים חֲצִיר: ט נוֹתֵן לְבַהֲמָה לַחֲמָה לְבִנֵי עֵרֶב אֲשֶׁר יִקְרְאוּ: י לֹא בְּבוֹרַת הַסּוּס יִחַפֵּץ לֹא-בְשֹׁקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה: יא רוֹצֵחַ יְהוָה אֶת-יִרְאָיו אֶת-הַמִּינְחָלִים לְחֶסֶדוֹ: יב שְׁבַחֵי יְרוּשָׁלַם אֶת-יְהוָה הַלְלֵי אֱלֹהֵינוּ צִיּוֹן: יג כִּי-חִזַּק בְּרִיתִי שְׁעָרֶיךָ בַּיָּד בְּנֵיךָ בְּקִרְבֶּךָ: יד הַשֶּׁם-גְּבוּלְךָ שְׁלֹמֵם חֵלֶב חַטָּיִם וְשִׁבְעֵי עֵד: טו הַשְׁלַח אֲמַרְתָּ אֶרֶץ עַד-מְהֵרָה יְרוּץ דְּבָרוֹ: טז הַנִּתֵּן שְׁלֵג כְּצִמּוֹר כְּפֹדֹר כְּאֶפֶר יִפְזֹר: יז מִשְׁלֵיךְ קָרְתוֹ כִּפְתִּימִים לִפְנֵי קָרְתוֹ מִי יַעֲמֹד: יח יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּמְסַס יֵשֵׁב רוּחוֹ וַיְזַל־מַיִם: יט מְגִיד (דְּבָרוֹ) דְּבָרָיו לְיעֲקֹב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל: כ לֹא עָשָׂה כֵן | לְכֹל-גּוֹי וּמִשְׁפָּטִים בַּל-יִדְעוּם הַלְלוּהָ:

המזמור אומר שכל מה שעשה ה', גם בגלות, ישוב להיות לטובה ולברכה בגאולה, ואז נבין שגם מה שנראה לנו רע וקשה, באמת היה חלק מהטוב³⁶⁸. ומתאים לאמרו לנחמה על צרות ועל דברים רעים ועל הגלות.

א שבחו את ה' יחד איתי הַלְלוּהָ נפרט את שבחי ה' כי כל מעשיו הולכים לטוב, גם כשלא מרגישים את נעימותם כִּי-טוֹב זָמְרָה אֱלֹהֵינוּ וכי בעתיד גם נרגיש שנעים ה', ולכן נתאוה לשבח אותו כִּי-נָעִים נֶאֱמָה תְּהַלֶּה: ב כי כבר עכשיו ה' בונה את ירושלים בתהליך מתמיד בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם ה' וכשיושלם התהליך, יביא אל תוכה את ישראל שנפוצו בכל העולם נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל יִכַּנֶּס: ג כי על ידי הגלות הוא שובר את ליבם שישבו אליו, ומרפא אותו לקבל לב חדש³⁶⁹ הֲרַפָּא לְשָׁבוּרֵי לֵב ואת כל הצער שסבלו לשם כך בכל הגלות, חובש וממתק גם אותו וּמַחְבֵּשׁ לְעַצְבוֹתָם: ד ולא שכל הדורות שעברו בגלות לא יזכו לתיקון, כי ה' סופר כל אחד מבני ישראל, שנמשלו לכוכבים מצד חשיבותם מוֹנֵה מְסַפֵּר לְכוֹכְבִים ולכל אחד מהם היה תפקיד אצלו בקידום תהליך הגאולה, ולכן יזכו כולם לעולם הבא לְכֹלֵם שְׁמוֹת יִקְרָא: ה וה' אדון לכולם, ומביא גאולה גדולה דרך כל הדורות האלו גְּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ ועל ידם אסף

³⁶⁷ פרוש נוסף: לעתיד לבוא ימלוך ה' על כל העולם אבל על ציון מולך כבר עכשיו בכל הדורות כי על עם ישראל מולך היום.

³⁶⁸ ובדומה לזה עיין בפרושונו בפרק קכ"ו.

³⁶⁹ וכמו שנאמר: "וְזָכְרוּ פְּלִיטֵיכֶם אוֹתִי בְּגוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ שֶׁם אֲשֶׁר נִשְׁבַּרְתִּי אֶת לִבִּי הַזֶּה אֲשֶׁר סָר מֵעָלַי וְאֶת עֵינַיִקָהּ הַזֶּה אֲחִירִי גְלוּלֵיכֶם", "עַן מִשָּׁח ה' אֶתִּי לְבָשָׁר עֲנָנִים שָׁלַחֵנִי לְחַבֵּשׁ לְנִשְׁבָּרֵי לֵב לְקִרְא לְשִׁבּוּיִם דְּרוּר וְלְאֶסְרוּרִים פָּחַח קוֹחַ", "וְנִתְמִי לְכֶם לֵב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֲמֵן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסְרִיתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרְכֶם וְנִתְמִי לְכֶם לֵב בָּשָׂר: וְאֶת רוּחִי אֲמֵן בְּקִרְבְּכֶם וְעֲשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר בְּחִזְקוֹ תִּלְכוּ וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם".

כח רב, שתהיה לישראל זכות לגאולה רבת כח³⁷⁰ **וְרַב-לַח** וצריך תבונה רבה להבין פעולת כל הכוכבים שברא בשמים, וכך כל הדורות שפעל דרכם, שנסתר מעינינו מספרם, ולהבין את פעולת כולם **לְתַבְּנֹתָ אֵין מִסְפָּר**: ואת ישראל שעשו את תפקידם בעונה, אף שלא הבינו כל דור מה הוא מקדם, יתן להם קיום והמשכיות **מְעוֹדֵי עֲנִיִּים ה'** ואילו האומות הרשעות שהגביהו עצמם, יוריד כשיבוא זמנם, ויגלו שהיו חומריות בלבד³⁷¹ **מִשְׁפִּיל רְשָׁעִים עֲדֵי-אֶרֶץ**: וזו נענה לה', על כל מה שגמל איתנו, בקרבן תודה **עֲנֵנו לַה' בְּתוֹדָה** ונפרט את כל מעשי השגחתו עלינו בשמחה ובניגון **זָמְרוּ לַאלֹהֵינוּ בְּכַנּוֹר**: כי היכולת החומרית של האומות היא רק כלי בידי ה', כמו שאת כל תהליך החיים הוא מתחיל בסתר, שמכסה את שמיו בעננים שכביכול לא יראו שזה בא ממנו, אלא נראה שבא מהטבע **הַמְכַסֶּה שְׁמַיִם בְּעָבִים** ונותן גשם שגורם הכנה לארץ להוציא צמחים **הַמְכִּינָ לְאֶרֶץ מִטָּר** ועל ידי זה מצמיח גם בהרים שאינם מושקים ממעינות, עשב טרי לתחילת תהליך החיים **הַמְצַמִּיחַ הַרִים חֲצִיר**: ו על ידי זה נותן לבהמות את צורכם גם בלי שטרחו בו **נֹתֵן לְבַהֲמָה לַחֲמָה** וגם לילדי העורב שקוראים כביכול אליו, את מזונם שמזמן להם,³⁷² כי העיקר לצפות אליו **לְבָנֵי עֶרֶב אֲשֶׁר יִקְרְאוּ**: ואם כן אין לה' רצון בגבורת סוסי האומות למטרותיו, שיתן על זה שכר **לֹא בְּגִבּוֹרַת הַסּוּס יִחְפֹּץ** ולא בכח שוקיהם לרוץ כי אין זה מותר האדם מן הבהמה **לֹא-בְשׁוֹקֵי הָאִישׁ יִרְצֶה**: ואלא ה' השתמש בהם כדי שיהיו ישראל יראים ממנו ומרוצים לו **רוֹצֵה ה' אֶת-יִרְאָיו** ושיצפו וישאפו שיתן להם חסדו להוציאם מהגלות, כילדי העורב שאינם בוטחים על כחם **אֶת-הַמִּיחְלִים לְחַסְדּוֹ**: וכוון שיוציאם מהגלות, תשבח ירושלים את ה' על הטוב שיתן לה **שִׁבְחֵי יְרוּשָׁלַם אֶת-ה'** וציון המחברת חול וקודש תהלל את אלוקיה שעובדת, כי תדע שכל הטוב מגיע ממנו ולא בכחה **הַלְלֵי אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן**: ויג שה' הוא שימנע מהאויב לנצח אותה **כִּי-חֲזַק בְּרִיחֵי שְׁעָרֶיךָ** ועל ידי זה ישמור את ברכת ישראל שישבו לתוכה **בְּרַךְ בְּנֵיךָ בְּקִרְבֶּךָ**: ויד עד שיגיע הזמן שיתן לה שלום מכל עבריה, ולא תצטרך כלל הגנה בגבורת הסוס **הַשֶּׁם-גְּבוּלְךָ שְׁלוֹם** ויזמין לה כל פרנסתה כמו שנותן לבהמה לחמה³⁷³ **חֶלֶב חֲטָיִם יִשְׁבִּיעֶךָ**: וטו וכמו המים המחיים את האדמה ה' נותן לירושלים כל צורכה, וכך גם הגלות והצרות נצרכות לישראל להשיבם בתשובה, כי ה' שולח את דברו על ידי הנביאים לארץ **הַשְּׁלַח אֲמַרְתוּ אֶרֶץ** והנבואה מחכה עד בא זמנה אם ישוב, ואם לא, אז דבר ה' הגנוז בה מתממש מהרה **עַד-מְהֵרָה**³⁷⁴ **יְרוּץ דְּבָרוֹ**: וטז ולזה נותן ה' את הנבואות הקשות, שנמשלות לקרח לעומת המים, כדי שישביבו את העם בתשובה, להלבין חטאיהם כשלג, וכצמר שמתעטפים בו להתחמם **הִנֵּתֵן שֶׁלֶג כְּצֶמֶר** ולפעמים צריך יותר מזה כדי לכפר על חטאי העם, שיבוא בדרך של שריפה ואפר, ופיזור לגלות **כְּפֹר כְּאֶפֶר יִפּוֹר**: וזו ולפעמים הקור של הקרח הוא מה שאנחנו צריכים לחיינו, כמו הלחם, וכמו המן שהיה דק ככפור³⁷⁵ **מְשַׁלֵּיךָ קִרְחוֹ כְּפִתִים** ולפעמים אי אפשר לעמוד לפני הקור ונענשים על ידו³⁷⁶

³⁷⁰ פרוש נוסף: וכחו רב גם לשוב ולהחיותם לתחית המתים ומה שכבר מתו אינו עוצר בעדו.

³⁷¹ כי כיון שהגלות פעלה פעולה חשובה כל כך ירצו האומות לקבל עליה שכר, אבל כיון שהם היו רשעים ברצונם והתכוונו לרע לכן לא יהיה להם חלק בעולם הבא אלא הם שייכים לכוחות הארציים שה' פועל דרכם שלא מדעתם.

³⁷² יתכן שיש ענין מיוחד בילדי העורב כמו שנאמר באיוב "מי יכין לערב צידו פי ילדיו אל אל ישנעו יתעו לבלי אכל", ויתכן שהכוונה לכל בעלי החיים אלא שהעורבים קוראים בקול ולכן לקח אותם כמשל.

³⁷³ הביטוי לקוח מהאזינו: "חמאת בקר וחלב צאן עם חלב פרים ואילים בני בשן ועתודים עם חלב פליות חטה ודם ענב תשמה חמר".

³⁷⁴ 'עד מהרה' אינו ביטוי בתנ"ך ומופיע רק כאן ואם כן פרושו כפשוטו שילוב של 'עד' ו'מהרה'.

³⁷⁵ המן היה קשה לישראל וכמו שנאמר: "ויענה וירעבה ויאכלך את המן אשר לא ידעת ולא ידעו אבותיך למען הודיעך פי לא על הלחם לבדו יתנה האדם פי על כל מוצא פי ה' יתנה האדם".

קמוז

לפני קרתו מי יעמד: יח אבל אחר שיפעל דברו את פעולתו, ישלח אמירה נוספת, וימיס את הקרח הקר והממית, ויתגלה על ידי הגאולה שתוכו הוא מים חיים ישלח דברו וימסס ורוח ה' תשוב להניע את ישראל, ואז כל העונש של הגלות יהפוך למי התורה³⁷⁷ ישב רוחו יזלו-מים: יט וכך ה' אומר לנו בנבואה את מה שיקרה לכל דור לפי צורכו מגיד (דברו) דבריו ליעקב כדי שישמרו את התורה שנתן לישראל שהיא שיא מדרגת הנבואה חקיו ומשפטיו לישראל: כ ולגויים לא נתן נביאים³⁷⁸ ולא נבואות זעם, לפחיתותם, כי לא יתוקנו על ידי זה לא עשה כן לכל-גוי ולא לימדם כלל את משפטיו, כי אינם יכולים לשמור אותם, ולכן גם אינם נצחיים ומושגחים ומשפטים בל-ידעים ועל כל זה יהלל עם ישראל את ה' הללויה:

קמוז * הללויה | הללו את-יהנה מן-השמים הללוהו בפרומים: ב הללוהו כל-מלאכיו הללוהו כל-(צבאו) צבאיו: ג הללוהו שמש וירח הללוהו כל-כוכבי אור: ד הללוהו שמי השמים והמים אשר | מעל השמים: ה יהללו את-שם יהנה כי הוא צנה ונבראו: ו ויעמיהם לעד לעולם חק-נתן ולא יעבור: ז הללו את-יהנה מן-הארץ תנינים וכל-תהמות: ח אש וברד שלג וקישור רוח סערה עשה דברו: ט ההרים וכל-גבעות עין פרי וכל-ארזים: י החנה וכל-בהמה רמש וצפור כנף: יא מלכי-ארץ וכל-לאמים שרים וכל-שפטי ארץ: יב בחורים ונם-בתולות זקנים עם-נערים: יג יהללו | את-שם יהנה כי-נשגב שמו לבדו הודו על-ארץ ושמים: יד ויגרם קרן | לעמו תהלה לכל-חסידיו לבני ישראל עם-קרבו הללויה:

בפשטו, המזמור אומר שכל הבריאה משבחת את ה', לפי הסדר, החל ממי שהגיוני שישבח ועד מי שהשבח לא מצוי ממנו; ובנמשל רומז שיש שכל הזמן משבחים את ה', גם כשקשה, ולעתיד לבוא תשבח הבריאה כולה³⁷⁹. ומתאים

ומובן שכל אלו בפשטם הם משלים על המראה של הקרח, שהשלג יורד כחתיכות צמר והכפור מכסה את האדמה בשכבה דקה ולבנה כאפר, והקרח שיוורד כברד נראה כחתיכות לחם לבן שיוורדות יחסית מהר.

³⁷⁶ פרוש נוסף: נתן לנו את התורה שבמבט ראשון נראה שהיא קרה וקשה לביצוע ומלאה עונשים אבל מתגלה שהיא הלחם הדרוש לנו לקיומנו, אבל מאומות העולם אין מי שיעמוד לפני קרתו זו ולכן משפטים בל ידעום.

³⁷⁷ כעין המשל שנאמר כאן נאמר: "כי גבהו שמים מארץ פן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבתי ממחשבתכם: כי פאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי אם הרנה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל: פן יהנה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר תפצתי והצליח אשר שלחתי" (ישעיהו נה, ט-יא). וכן: "היעזב מצור שדי שלג לבנון אם ינתשו מים זרים קרים נוזלים: כי שכתני עמי לשוא וקטרו" (ירמיהו יח, יד-טו).

³⁷⁸ וכמו שנאמר "כי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים ואל קסמים ישמעו ואתה לא כן נתן לה ה' אלהיך: נביא מקרבו מאחיד פמני יקים לה ה' אלהיך אליו תשמעו" (דברים יח, יד-טו).

³⁷⁹ פרשתי כך כיון שהדוגמאות הרבות שמובאות במזמור הזה חוזרות על הדוגמאות שבמזמורים הקודמים, ולכן נראה שבאו לומר אותו משל כמו בהם, ומצד שני אינם אותן מילים עצמן, כך שאפשר לפרשו גם כפשטו.

לאמרו כדי לשבח את ה' על הבריאה וגם על המהלכים שה' מוביל בהיסטוריה.

א שבחו לה' יחד איתי הַלְלוּהָ קודם לכל מגיע הילולו של ה' מהשמים שהם מקומו הַלְלוּ אֶת-ה' מִן-הַשָּׁמַיִם וגם בארץ כשמשבחים אותו מתחיל שבחו מהמבט כלפי מעלה הַלְלוּהוּ בְּמִרוּמָיִם: ב שישבחו אותו מלאכיו שמכירים את בוראם, ובנמשל שיודעים מראש את מטרת המהלכים שמוביל כאן בעולם הַלְלוּהוּ כָּל-מַלְאָכָיו וכן שאר צבא השמים כשרפים וחיות³⁸⁰ הַלְלוּהוּ כָּל-(צבאו) צְבָאָיו: ג ואחריהם יעלה הילולו כשבני אדם רואים את השמש והירח, ובנמשל בין מהנהגת התורה בזמן ההצלחה ובין מעם ישראל המחזיר את אורה בזמן הגלות הַלְלוּהוּ שָׁמַשׁ וְיָרֵחַ ואחריהם מהכוכבים הקטנים יותר,³⁸¹ ובנמשל מעם ישראל שנמשלו לכוכבים, ויודעים להללו גם בזמן הגלות הַלְלוּהוּ כָּל-כּוֹכְבֵי אוֹר: ד ואחריהם יעלה שבחו מגובה השמים הנראים, שמלמדים שיש עוד מעליהם הַלְלוּהוּ שָׁמַי הַשָּׁמַיִם והעננים המביאים את המים לארץ הזקוקה להם, וגורמים לבני האדם לשאת עיניהם לשמים, וכן בנמשל כל תהליך הצמיחה שקיים תמיד, וגם בזמן הצרות נותן לחם לכל בשר, ובעננים רואים שזה בא ממנו וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמַיִם: ה שהשמש והירח וכדו' מהללים את ה' כי בהם רואים את הבריאה, כי אין בהם שינוי, ובנמשל כל אלו כולל עם ישראל מהללים את ה' תמיד, וגם בגלות, מעצם טבע בריאתם יְהַלְלוּ אֶת-שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ: ו ואת כל אלו עשה שיעמדו תמיד ולא יכלו וַיַּעֲמִידֵם לְעַד לְעוֹלָם קִבַּע את חוק פעולתם ואינם עוברים על מצוותו, וכן גם עם ישראל חֵק-נֶתַן וְלֹא יַעֲבוּ: ז ואחרי השמים שבח ה' עולה גם מהדברים שבארץ, ובנמשל לעתיד לבוא יהללו את ה' גם מהאומות שבארץ הַלְלוּ אֶת-ה' מִן-הָאָרֶץ קודם כל מהדגים הגדולים ומה שבתהומות הים, שהאדם רואה רק עיתים רחוקות ומתפעל מהם, ובנמשל מהממלכות הגדולות שבים הגלות כשה' יגאל את עמו תְּנִינִים וְכָל-תְּהוֹמוֹת: ח ואחריהם עולה שבחו מכוחות הטבע החזקים והמייראים הפועלים בעולם, לפי רמת הפחד שבהם, ובנמשל מצרות הגלות שמביא על עם ישראל, שבאמת באות כולם מציוויו³⁸² אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֵּג וְקִיטוֹר רִיחַ סַעֲרָה עֲשֵׂה דְבָרוֹ: ט ואחריהם עולה שבחו מההרים והגבעות והגבוהים, שהאדם רואה בהם את גדולת הבורא, ובנמשל כשישובו ישראל לארצם הַהָרִים וְכָל-גְּבָעוֹת ואחריהם מעולם הצומח, שכבר יותר רחוק מהבריאה עצמה, קודם מעצי הפרי מכל פרי בפני עצמו לפי הנאתו, ואחריהם מעצם קיום עצי הסרק, ובנמשל מתהליך הגאולה, נתינת ארץ ישראל את יבולה, ומבית המקדש הבנוי בארזים עֵץ פְּרִי וְכָל-אַרְזֵיִם: י ואחריהם מבעלי החיים, שיש להם רצון חופשי ולכן פחות רואים בהם את ה', וקודם חיות הבר שהאדם רואה לעיתים רחוקות ומתפעל מהם, ואחריהם מהמבויתים, ואחריהם מהרמשים והעופות שהאדם לא כל כך מרגיש בהם, ובנמשל ממה שה' נותן לחם לחיה הצריכה לו ולבני עורב הקוראים אליו, אבל הם יבינו שהוא הנותן רק לעתיד לבוא³⁸³ הַחֵיָה וְכָל-בְּהֵמָה רִמָּשׁ וְצִפּוֹר כָּנָף: יא ואחריהם מבני האדם, שיש להם בחירה חופשית ורצונם חלוק מה', וקודם כל חלק מהמלכים וכל העמים, שה' משפיע על בחירתם ויותר נראה בהם רצון ה' מַלְכֵי-אָרֶץ וְכָל-לְאָמִים ואחריהם חלק

³⁸⁰ שהם אינם פועלים במציאות כשליחים ולכן שבחם אחרי המלאכים. ואף שבדרך כלל צבא השמים הם הכוכבים כמו "וַיִּשְׁחָחוּם לְשִׁמְשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם", כאן לא נראה לומר כך שהרי היה ראוי להקדים להם את השמש והירח וכוכבי האור, ולכן נראה כמו שנאמר: "רְאִיתִי אֶת ה' יֹשֵׁב עַל כְּסֵאוֹ וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמְדֵי עָלָיו מִיְמִינֵוֹ וּמִשְׁמָאלֹו: וַיֹּאמֶר ה' מִי יִפְתָּה אֶת אֲהָאָב וַיַּעַל וַיִּפֹּל בְּרַמַּת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה בְּכֹה וְזֶה אֲמַר בְּכֹה".

³⁸¹ ואמר "כוכבי אור" כי אף שיש כוכבים שאינם מאירים לא עולה מהם השבח כי לא רואים אותם.

³⁸² כמפורט במזמור הקודם.

³⁸³ כמפורט במזמור הקודם.

קמח

מהשרים, וכל השופטים שמחפשים מה שנכון לעשות במציאות,³⁸⁴ ובנמשל כשיגאלו ישראל יכירו את ה' גם שאר העולם, מלכיו והעמים, וישלטו וישפטו לפי דרכיו **שָׁרִים וְכָל-שֹׁפְטֵי אֶרֶץ: יב** ואחר כך משאר כל העם, ממה שה' דואג להמשך הדורות בנישואי הבחורים והבתולות, וכשבני האדם מזדקנים באים תחתיהם הצעירים, ובנמשל כשתמלא הארץ דעה את ה' ויכירוהו כולם, גם הבחורים והבתולות שאין דרכם לעסוק בחכמה, ולא יהיה הבדל בין השגת הזקן להשגת הנער³⁸⁵ **בַּחֹרִים וְגַם-בְּתוֹלוֹת זְקֵנִים עַם-וְעָרִים: יג** וכל אלו שבארץ יהללו את ה', שלמרות ששמו עליון, הרי שרושם כבודו נמצא גם על הארץ וגם כשרואים את השמים³⁸⁶. ובנמשל, כל אלו ישבחו את ה' רק בזמן שישגב שמו לבדו, והאלילים כליל יחלוף, שאז יהיה הודו גם על הארץ בראשונה ורק אחריה על השמים **יְהַלְלוּ אֶת-שֵׁם ה' כִּי-נִשְׁגַב שְׁמוֹ לְבַדּוֹ הוֹדוּ עַל-אֶרֶץ וְשָׁמַיִם: יד** וזה יהיה כשירים את קרן עמו שמשבחים אותו, וכל שאר העולם ילמד מהם **וַיִּרְם קֶרֶן לַעֲמוֹ** ובוזה תהיה גם תהילה לחסידיו, שישבחו אותם כולם על שעבדו את ה' תמיד **תְּהִלָּה לְכָל-חַסִּידָיו** וישבחו את עם ישראל כולו, על שהם הקרובים לה' יותר משאר האומות, גם לעתיד לבוא **לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל עַם-קָרְבוֹ** ועל זה הללו את ה' יחד איתי **תְּהִלָּתִי**:

קמח * תְּהִלָּתִי | שִׁירֵי לַיהוָה שִׁיר חֲדָשׁ תְּהִלָּתוֹ בְּקִתְּל חַסִּידִים: ב יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשׂוֹי בְּנֵי-צִיּוֹן וַיְגִילוּ בְּמִלְכָּם: ג יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְּמַחֹל בְּתֵף וְכִנּוֹר וְזָמְרוּ-לוֹ: ד כִּי-רוֹצָה יְהוָה בְּעַמּוֹ וּפְאָר עֲנֹוִים בִּישׁוּעָה: ה יַעֲלֶזְנוּ חַסִּידִים בְּכִבּוֹד וְרִנְנוֹ עַל-מִשְׁכְּבוֹתָם: ו רומְמוֹת אֵל בְּנִרוֹנָם וְחָרַב פִּיפִיּוֹת בִּידָם: ז לַעֲשׂוֹת נִקְמָה בְּנוֹוִים תּוֹכַחַת בַּל-אָמִים: ח לְאֶסֶר מְלַכֵּיהֶם בְּזָקִים וְנִכְבְּדֵיהֶם בְּכַבְּלֵי בְרִזָּל: ט לַעֲשׂוֹת בָּהֶם | מִשְׁפָּט פְּתוּב הַדָּר הוּא לְכָל-חַסִּידָיו תְּהִלָּתִי:

המזמור אומר שהשבח יבוא לה' בשלב הראשון מעם ישראל לבדו, שיקבלו את מלכותו עליהם, וכחלק מזה יילחמו באומות שלא יקבלו את מלכותו³⁸⁷. **ומתאים לאמרו כשבח על הגאולה ועל המלחמה בגויים לשם ה'.**

א שבחו את ה' יחד איתי **תְּהִלָּתִי** ובגאולה נשיר לה' שיר חדש, מעבר למה ששיבחנו אותו גם בגלות **שִׁירֵי לַה' שִׁיר חֲדָשׁ** ושבחו יעלה מישראל, שהם חסידיו הנקהלים יחד לעבודתו **תְּהִלָּתוֹ בְּקִתְּל חַסִּידִים**³⁸⁸: **ב** שעם ישראל ישמח בה' שעשה אותו לשמו,³⁸⁹ ותהיה בוזה רק שמחה, ולא קושי כמו בגלות **יִשְׁמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֲשׂוֹי** והעם היושב בציון ימליכו את ה' עליהם לבדם, וישמחו בגילוי החדש של מלכותו **בְּנֵי-צִיּוֹן וַיְגִילוּ בְּמִלְכָּם: ג** וכיון שיושיעם יהיה השבח בריקודים ושמחה **יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְּמַחֹל** ויפרטו את גדולתו בכלי נגינה כבשירת הים **בְּתֵף וְכִנּוֹר וְזָמְרוּ-לוֹ: ד** כי יגיע הזמן שיתרצה ה' לעמו להושיעם **כִּי-רוֹצָה ה' בְּעַמּוֹ** ואף

³⁸⁴ פרוש נוסף: קיום מלכי הארץ ועמיהם נותן לנו משל להבין את החס בין ה' לבינינו, וכן השרים והשופטים נותנים לנו משל על גדולת ה' ומה שהוא שופט את הארץ.

³⁸⁵ ואולי לכן אמר "בחורים וגם בתולות" כי דרכם, שלא מצד החכמה, להיות יחד, ומצד קנין החכמה יהיו בנפרד, ו"זקנים עם נערים", כי דרכם לעסוק בדברים שונים, וכדי לקנות את החכמה יתקבצו יחד.

³⁸⁶ ומבחינת המבט של האדם פוגש את ה' קודם בארץ ורק אחר כך במה שמתבונן בשמים.

³⁸⁷ ויתכן שזה יהיה בגוג ומגוג.

³⁸⁸ כנגד מה שאמר בסוף המזמור הקודם: "וירם קרן לעמו תהילה לכל חסידיו לבני ישראל עם קרובו".

³⁸⁹ כמו שנאמר: "עם זו יצרת לי תהילתי יספרו" (ישעיהו מג, כא).

שהם קבלו גם את הצרות בעונה ובטחו בו, יפאר את דרכם על ידי הישועה שתראה שצדקו יפאר ענינים בישועה: ה' וישמחו עובדי ה' שמחה שלמה בכבוד שיש לעם ישראל על שעושים רצון ה' יעלו חסידים בקבוץ וישבחו כשישכבו לבטח ולא יוכלו הגויים לפגוע בהם ירננו על-משפכותם: ו' וירוממו את ה' בפיהם מול הלאומים שמחזיקים בדעות אחרות, כדי לפרסם את מלכות ה' בעולם רוממות אל בגרונם ויחזיקו חרב לכל הכוזבים³⁹⁰ להלחם מלחמת ה' במי שלא מוכן לקבל מלכותו, אף שהם עצמם יושבים לבטח וחרב פיפיות בידם: ז' לנקום בעמים על מה שעשו לישראל, שיראו שרצונם הרע גורר עונש אף שה' פעל דרכם לעשות נקמה בגוים ולהתווכח עם הדתות האחרות להשיבם אל האמת תוכחת בלאמים: ח' ולאסור את המלכים באזיקים שלא יוכלו לפעול נגד רצון ה' לאסור מלכיהם בזקים וכל נכבדיהם יעבדו את עם ישראל ונכבדיהם בכבלי ברזל: ט' ולא מצד רצוננו בנקמה אלא מצד שזה המשפט שכתב ה' עליהם להאביד את עובדי האלילים מתוכנו לעשות בהם משפט תיבוב ועם ישראל יעשו את המלאכה בשביל ה', כי על ידי המלחמה למענו מתגלה הרשע שלו על חסידיו שפועל דרכם³⁹¹ הדר הוא לכל-חסידי ועל זה תשבחו את ה' יחד איתי ה' תלונה:

קב | תלונה | תלונה-אל בקדשו תלונה ברקיע עזו: ב תלונה בנבורתיו תלונה כרב גדלו: ג תלונה בתקע שופר תלונה בנבל וכנור: ד תלונה בתוף ומחול תלונה במנים ועוגב: ה תלונה בצלצלי-שמע תלונה בצלצלי תרועה: ו כל הנשמה תתהלל יה תלונה:

המזמור מפרט את השבח השלם לה' שיהיה לעתיד לבוא³⁹². ומתאים לאמרו לשבח את ה' בשבח שלם.

א שבחו כולם את ה' יחד איתי תלונה שבחו את ה', שבאמת הוא כח אחד של קדושה, שמגמתו מובילה את כל העולם תלונה-אל בקדשו ושבחו אותו על הנהגת השמים את הארץ, כך שמגמתם אינה משתנה, ומובילה את הארץ למטרתה תמיד תלונה ברקיע עזו: ב שבחו אותו על מה שהוביל בארץ את רצונו דרך כל סיבובי הסיבות עד שהביאה למטרתה תלונה בנבורתיו שבחו אותו במה שכיון שהתגלה שהוא המלך על כל הארץ, הוא מופיע בכל פרט מפרטי המציאות תלונה כרב גדלו: ג שבחו אותו במה שישראל נאספו תמיד סביבו על ידי השופר תלונה בתקע שופר שבחו אותו בשמחתם בגאולה על ידי נבל וכנור³⁹³ תלונה בנבל וכנור: ד ושבחו אותו לכל העמים, בתוף שנשמע למרחוק וריקוד שמחבר את כולם יחד תלונה בתוף ומחול וכיון שכולם יעבדו אותו תרבו את השמחה במיני כלי זמר נוספים כדי ליצור חשק לעבודתו תלונה במנים ועוגב: ה ותשבחו אותו בהשמעת צלילים, שישמעו כל העמים את מלכותו וטובו תלונה בצלצלי-שמע ומזה תבואו לשבחו בצלילים, שיריעו כולם לקבל מלכותו עליהם תלונה בצלצלי תרועה: ו עד

³⁹⁰ פרוש נוסף: פיפיות על שם שבמה שהיא הורגת היא משבחת בפיה את ה'.

³⁹¹ פרוש נוסף: המלחמה בחרב היא השפעה חיצונית של החסידים על אומות העולם ואחריה תבוא גם השפעה פנימית יותר. וכן פרשנו במזמור מה: "הגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך".

³⁹² ויש במזמור עשרה צדדי שבח.

³⁹³ ובדומה לזה במזמור פא, ג-ד: "שאו זמרה ותנו תוף כנור נעים עם נבל: תקעו בחדש שופר בפסה ליום תגבו".

שכל אשר נשמה באפו יקבל את מלכות ה' עליו, וישבח את ה' בפיו ובמעשיו **כל הנְשָׁמָה**
תְּהַלֵּל יְהוָה ועל זה שבחו כולם את ה' יחד איתי **הַלְלוּ יְהוָה** :

מילון

מילון זה מלוקט מתוך הערות השוליים בספר. מטרתו לאפשר לעיין בפרוש המילה גם בפרקים בהם לא נכתב פירושה בהערת שוליים. לפיכך לא מופיע בו פירוש מדויק כללי, אלא הפירוש לפי הנצרך במזמור בו נכתב, ויתכן שיש פירושים נוספים.

אוהל	מקום מגורים מחומרים ארעיים ולא במקום קבוע.
און	דבר רע ושקרי כמו בפסוק "כִּי הִתְרַפִּים דְּבָרוֹ אֵן וְהִקְוִים חֲזוֹ שְׁקֵר".
אור פני ה'	כשה' מכוון פניו אל האדם יש לזה שתי משמעויות. האחת - השגחה על מעשיו, וזה נמשל בדרך כלל בראייה או ידיעה. זה יכול להיות גם שלילי, אם האדם לא זכאי. השנייה - עצם מה שהאדם מואר מה', שמעלת האדם גדולה כיון שה' מסתכל לכיוונו ושמו נקרא עליו, וזה הנמשל של "אור פני ה'". וכן בברכת כהנים: "יאר ה' פניו אליך" קודם ש"ישא ה' פניו אליך", כי על ידי זה "יחונך" ותמצא חן בעיניו כשישגיח עליך. וכן בברכת שים שלום: "כי באור פניך נתת לנו תורת חיים ואהבת חסד".
אורח	דרך - הדרך עצמה, ואדם יכול ללכת בה או לא ללכת, כגון דרך בין שתי ערים. אורח - הדרך שבחר האדם הזה ללכת, בין דרך קבועה שלו או מקרית, ועל שם זה נקרא ההולך בדרך 'אורח'.
אות	אות - סימן מוסכם. מופת - דבר המוכיח מצד עצמו, כמו בפסוקים: "וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטוֹפֹת בֵּין עַיְנֵיכֶם", "וְהָיָה יְחֻזְקָא לְכֶם לְמוֹפֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה תַעֲשׂוּ".
אַל; איל	לשון כח, כמו בפסוק "יש לאל ידי לעשות עמכם רע".
אל; לא	'לא' - דבר מוחלט. 'אל' - פנייה לאחר, בהצעה, בקשה או תקוה, ואינו דבר מוחלט.
אלוקי ...	משמעות המילה 'אלוקי' בסמיכות היא שיש יחס ביניהם, וזה יכול להיות בשני מובנים: או שאני עובד אותך כאלוה-ה או שאתה משגיח עלי.
אלים	המלאכים השולטים בכוחות הטבע, ובניהם הם הכוחות עצמם הנשלטים על ידי המלאכים. 'אל' לשון כח, כמו "יש לאל ידי". וכן נאמר: "וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּבְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה' וַיֵּבֹאוּ גַם הַשָּׁטָן בְּתֹכָם לְהִתְיַצֵּב עַל ה'". וכן: "כִּי מִי בִשְׁחָק יַעֲרֹךְ לֵה' יְדָמָה לֵה' בְּבְנֵי אֱלִים".
אמן	סמיכה על הדבר. וכן "כאשר ישא האומן את היונק", "האמונים עלי תולע" ועמודי הבנין נקראים אומנות.
אמר	דיבור - עצם פעולת הדיבור. אמירה - התוכן של מה שנאמר. לכן בדרך כלל אחרי 'וידבר' יבוא 'לאמר', כלומר תוכן הדברים שדיברו.
אנוש	כינוי לבני אדם מצד היותם חסרי סיכוי ובני תמותה, מלשון מחלה אנושה.
אנחה	אנחה - קול צער רצוני שמבטא את הקושי. אנקה - קול לא רצוני.
אנף	כעס על מישהו או הענשתו לא בגללו אלא בגלל מישהו אחר, כמו בפסוק: "גַּם בִּי הִתְאַנַּף ה' בְּגִלְלָתְךָ לְאָמַר גַּם אֲנִי לֹא תָבֵא שָׁם".
אנקה	ראה: אנחה
אף	חמה - כעס פנימי. אף - הופעה של כעס חיצוני שהוא בדרך כלל ביטוי של החמה הפנימית.
אפך	מלשון 'אף' כלומר 'גם', שהצרה באה עלי עוד ועוד.
אצבעות	'מעשה אצבעותיך' (לעומת 'מעשה ידיך') - הפרטים הקטנים שצריכים דיוק בעשיה.
ארץ חיים	כינוי לעולם הזה.
אשורים	רגליים, מצד שהם הבסיס שעליו אדם מתייבב, כמו בפסוק "וַיִּקְּם עַל סֵלַע רְגְלֵי כּוֹנֵן אֲשֶׁרִי" (תהלים מ, ג).
אשרי	'אשרי' - טוב, יציב וקיים, כי 'אשורים' הם מה שהאדם מיוצב עליו, כגון רגליו; ומילת היחס "אשרי" היא התכונה החשובה לעניינינו בדבר, כלומר מה שהוא עומד עליו. גם בלשוננו "מאושר" אינו אמור על מי ששמח כרגע, אלא על מי ששמחתו יציבה וקבועה.
את; עם	'את' - שאחד נמצא עם האחר, אבל לא למטרותיו, או שהוא רק טפל אליו. 'עם' - ממש יחד, בראש אחד. וכך נאמר "לא תלך עמהם לא תאר את העם", לעומת "קום לך איתם ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה".

יש מקומות ש'בהמות' הן החיות המבויתות לעומת 'חיות' שהן חיות בר. אבל בדרך כלל 'בהמות' הן בעלי חיים גדולים ו'חיות' הן כל השאר.	בהמות
נסיון - לבדוק מה התכונות הלא ידועות של דבר. בחינה - לראות האם דבר אכן הוא כמו שידוע שהוא.	בחן
בדרך כלל מדובר על ילדים; אבל יש גם בענין חומריות כמו בפסוק "ובטן רשעים תחסר". מקום מגורים קבוע.	בטן
ראה: אלים	בית
'למען' - סיבה ישירה. 'בעבור' - סיבה עקיפה. כמו בפסוקים "לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם", "מלא העמר ממנו למשמרת לדורתכם למען יראו את הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר".	בני אלים בעבור
כנראה: מניעה ועצירה. חומה בצורה מונעת כניסה; בצורת מנועה מגשם; בצורת ענבים מונעת את המשך התפתחותם.	בצר
נגזר מ'ביקורת' כמו בפסוק "לא יבקר הכהן לשיער הצהוב", שפרושו בדיקה וחיפוש. ואפשר גם לפרשו מלשון בוקר.	בקר; לבקר
לדרוש - לחפש דבר במקום שידוע שהוא נמצא, כמו דעת אלוקים, שצריך אדם להעמיק בה אבל ידוע איפה לחפש. לבקש - לחפש דבר בלי לדעת את מקומו, כמו הופעת ה' בעולם באמצעות המקרים, שאינך יודע איפה ומתי יופיע.	בקש
תבואה נקיה שנבררה מהמוץ.	בר
גדול ושמן.	בריא
'נברכה' היא ירידה על הברכיים, לומר: אינני הולך לפי רצוני אלא לפי רצונך. והוא ביטוי של עבדות. רמזה בו גם המילה 'ברכה'.	ברך
תוספת שפע וטוב.	ברכה
בדרך כלל מדובר על הצד החומרי לעומת הצד הרוחני.	בשר
דור מסויים שחי בציון ומהווה אותה בדור הזה.	בת ציון
הרים - דברים גבוהים באופן מוחלט. גבעות - גבוהות מסביבתן גם אם לא באופן מוחלט.	גבעות
'גדודיה' - ענין של חיתוך כמו בפסוק "לא תתגודדו". מזה נגזר גם 'גדוד', שהוא חלק של הצבא.	גדד
עם - קיבוץ אנשים רבים. גוי או לאום - מה שנקרא בלשונו 'עם'.	גוי
לצאת ממקום סגור שהיה בו.	גיח; גוח
שמחה על גילוי חדש.	גילה
גמול - מעשה שראויה לו תגובה, או תגובה למעשה כזה. כמו בפסוקים "לו ישקמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו", "צדיק אתה ממני כי אתה גמלתני הטובה ואני גמלתך הרעה", "גמלני ה' כצדקתי כבר ידי ישיב לי".	גמל
אמירה שעוצרת את האדם ומונעת אותו ממעשיו, או גם מרחיקה אותו לאחור.	גער
מי שאינו בן מקומו.	גר
ראה: אמר	דבר
תרגום ארמית של לקיחת אנשים, הנהגת והכוונתם.	דבר
מלשון הדף.	דופי
חסר אמצעים.	דל
נאמר תמיד בהקשר של הריגה.	דמים
ראה: אורח	דרך
מה שה' לא ציווה בפרוש אלא הדרך הכללית שהוא רוצה שנתנהג בה, כמו מידות, הנהגות וסידור החיים.	דרך ה'
דריכה על הקשת ברגל כדי לעקם אותה ולחבר את המיתר.	דרך קשת
ראה: בקש	דרש
פרושו להוציא, הוצאת מילים בפה או שהלב מוציא רעיונות וכו'.	הגה
מלשון הגה, הוצאת דברים בין בפה בין מהלב.	הגיון
הוד - תחושת גדולה וכבוד שדבר משרה על אחרים באופן שאי אפשר להסביר. הדר - כשאפשר להסביר מה גורם לתחושה זו ולפרט אותו, כגון קישוטים או ריבוי חיילים.	הדר; הוד
דבר רע. זו לשון שירית שמופיעה בכתובים בלבד. נראה שהו' נגזר מזה.	הוה, הוות

היכל	מקום מושב המלך.
הלך	'הליכה' מושאלת למעשה אקטיבי.
הרים	משל לדברים שקיימים תמיד ויציבים וחזקים. ראה עוד: גבעות
זבול	מקום משכן קבוע.
זיז	מלשון זה או להזות, כלומר כל דבר שאפשר להצביע עליו.
זכר	לזכור אין פירושו לא לשכוח, אלא שהדבר הופך להיות משמעותי לעכשיו, שמחזיקים את הדבר במחשבה. ולכן שייך זכרון אצל ה' אף שאין שכחה לפני כסא כבודו. וכיון ש"לא זכר שר המשקים את יוסף", לכן "וישכחהו". ואנחנו מצויים לזכור את עמלק באמירה כדי שלא נבוא לשכוח.
זמר	שיר שבח שמפרט את כל הצדדים של הדבר, מלשון 'זמורות', ענפים דקים שמתפרטים.
זעם	קללה ופגיעה בעקבות הכעס, כמו בפסוק "לכה ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל".
זעף	כעס כללי, ולא מול מקרה מסוים.
זעק	זעקה - דבר לא רצוני, שמרוב הקושי נוצרת צעקה. צעקה - מעשה בחירי.
זקף	'הרמה' בארמית, ופרושו כמו בלשוננו.
זר	עיגול שמבדיל בין מה שבפנים למה שבחוץ.
זרוע ה'	מעשה שרואים שבא מה'.
חגר	לפעמים הוא במשמעות של הזדרזות לפעולה, כמו בפסוק "חגר מתניך יקח פך השמן הזה בידך ויך רמת גלעד".
חזה	להודיע. מקורו בארמית.
חוק	כללים שה' חקק וקבע במציאות. אף שכל התורה היא כך, הם ניכרים בעיקר במצוות שאיננו מבינים את טעמם, שמבטאים רק מה שה' קבע אותן ככלל.
חזה	מראה בעיני הרוח.
חיה; חית	לפעמים הוא במובן של צרכי החיים, כמו בפסוקים "חית ידך מצאת על כן לא חלית", "ודחמתו חיתו ונפשו מאכל תאנה", "התצוד ללביא טרף וחית כפירים תמלא".
חיות	ראה: בהמות
חיל; חל	הצד החיצוני של החומה, חומה קטנה שנמצאת בחוץ, כמו בפסוק "ויאבל חל וחומה יחדיו אומללו". אפשר לפרש מלשון חיל הצבא שעומדים על חומותיה.
חלד	הצד החומרי של העולם, צד העפר שבו (ומזה נגזר 'חולד'). אולי זה שיכול אותיות 'מחלד'.
חלה	'תחולל' מלשון "חלה גם ילדה", כלומר הריון.
חלק	ללא בליטות. נאמר על מי שדרכם אינה ישרה אבל מיישרים אותה למראית עין.
חמה	ראה: אף
חמר	ערמה, כמו בפסוק "ויצברו אתם חמרם וחמרם ותבאש הארץ".
חן; חנן	חנינה - שנותנים לאדם לא לפי זכותו אלא כיון שרוצים בטובתו. מציאת חן - שמרגישים כלפי אדם שרוצים בטובתו ולא מצד החובה. כשאדם מוצא חן, ממילא חוננים אותו.
חנף	מחטיא אחר או גורם עונש לאחר בחטאו.
חסד	מה שנותנים לאדם לא לפי זכותו.
חסיד	מלשון חסד, מי שעושה מה שאינו מחויב בו.
חסן	מה שנאסף ונשמר, כמו בפסוק "ונתתי את כל חסן העיר הזאת ואת כל יגיעה ואת כל יקרה ואת כל אוצרות מלכי יהודה אתן ביד איביהם ובזוזם ולקחום וקביאום בבלה". ואם האוצרות האלו נותנים לו כח, זה גם ביטוי לכח ועמידות, כמו בפסוק "אשר כגבה ארזים גבהו וחסן הוא כאלונים".
חרץ	חרוץ הוא כינוי לזהב, כמו בפסוק "טוב פריי מחרוץ ומפז ותבואתי מכסף נבחר". הוא גם במובן חריצים, כמו בפסוק "הנה שמתוך למורג חרוץ חדש".
חרק שן	מי שרוצה לאכול את השני אבל אינו יכול ורק מתכנן זאת.
חשב	מלשון 'מחשבה' ו'חשבון'. אינו מופיע בתנ"ך וגם לא בארמית התנ"כית במובן 'חשוב'.
טוב	טוב - כמו שצריך להיות. יפה - יותר ממה שצריך.
טעם	טעם הוא השאלה של הבנה של פנימיות הדבר כמי שטועם אותו ויודע גם את טעמו חוץ מנתונו החיצוניים וכמו "בשנותו את טעמו לפני אבימלך ויגרשהו וילך".
יגה; נגה	יגיה מלשון נגה שהוא החזר האור.

	מאמץ כדי להשיג מטרה מסוימת.	יגע
יד ה'	ימין ה' היא פעולתו הגלויה, ושמאל (כלומר יד ה'), פעולתו הנסתרת דרך הטבע. ואולי דרך כבוד לא אומרים כלפי ה' שמאל אלא יד.	
ידידות	נראה שידידות מלשון יד ויד כלומר פעולה משותפת וכן נקראו עם ישראל "נתתי את ידידות נפשי בכף אויביה". ולכן נקרא שלמה המלך על ידי ה' ידידיה.	
ידיעת ה'	ה' יודע הכל אלא שבוחר שלא להשגיח על חלק מהדברים. לכן ידיעת ה' היא בדרך כלל ההשגחה.	
יהב	מארמית ופרושו לתת.	
יחד	אין בתנ"ך ליחד מלשון מיוחד אלא תמיד כוונתו שני דברים שנהיים לאחד.	
ימין	ימין הוא דרום בכמה מקומות בתנ"ך, ולכאורה זה מצד המבט של בית המקדש שמסתכל ממערב למזרח ולכן דרום נהיה ימין.	
ימין ה'	ימין ה' היא פעולתו הגלויה, ושמאל (כלומר יד ה'), פעולתו הנסתרת דרך הטבע. ואולי דרך כבוד לא אומרים כלפי ה' שמאל אלא יד.	
יעקב	יעקב מציין את הפרטים או דור מסויים וישראל את עצם העם וכללותו.	
יפה	ראה: טוב	
יצר	מלשון יצירה - עשיית דבר שלא היה קודם. אולי הכוונה שהאדם יוצר רעיונות ותפיסות עולם שאינם קיימים באמת, כדי להצדיק את נטייתו לחטא. וכן "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום".	
יקץ; הקיץ	להתעורר - להתחיל לפעול. להקיץ - מלשון קץ, כלומר לסיים את מצב השינה.	
ירא	פחד - רגש. יראה - עשיית פעולות או הימנעות מהם כדי שלא יקרה דבר רע.	
ירושלים	ירושלים - שם העיר. ציון - תכונת העיר, שהקודש והחול משתלבים ומופיעים יחד, על ידי מקדש ומלוכה שהחיבור ביניהם מהותי.	
ישועה; שעה; שעה	'ישועה' בא מלשון 'שוועה' ו'שעה' שפרושו לפנות אל הדבר. כלומר שאדם משועו וקורא לעזרה, שה' יפנה אליו, ואז ה' פונה אליו ומושיעו מצרתו.	
ישר; דרך ישרה	דרך ישרה - אין הכוונה שאין בה פניות וסיבובים, אלא שאין בה בורות ומכשולים.	
ישראל	יעקב - הפרטים או דור מסויים. ישראל - עצם העם וכללותו.	
כבוד	כבוד מלשון כבד. וקולן וקללה מלשון קל. מי שכבד יותר הוא מי שהאחר צריך לזוז מפני רצונו ואין להזיז אותו מפני רצונו של האחר.	
כוס	דימוי של כל קיבול של מעשי האדם שהולך ומתמלא עד שלבסוף ישתה את תוצאות מעשיו.	
כליות	משל ליצרים ולתכונות המוטבעות באדם, כיון שיש מהם שתיים, יצר טוב ויצר רע.	
כלכל	שורש כפול של 'כל', כלומר לדאוג לכל צרכיו פעם אחר פעם.	
כסח	בארמית פרושו לזמור.	
כסל	כנראה מלשון כיסוי, כלומר שמתכסה בה'. בדרך כלל הוא מקביל ל"מבטח".	
ככף	שורש כפול של 'כף', כלומר מעוגל באופן מוחלט, ופרושו כמו בלשוננו.	
כפר	לכפר אינו מחיקה מלאה כמו סליחה, אלא כיסוי, כמו בפסוק "וכפרת אותה מבית ומחוץ בכופר".	
כרע	קיפול הכרעיים, תחילת הנפילה, והוא ביטוי לכניעה, כמו שאויב מנוצח כורע ונופל.	
לא	ראה: אל	
לאום	קיבוץ לאומי מצד הדת. ראה עוד: גוי.	
לב; לבב	לב - רצון ורגש, כיון שפעולתם מתבטאת בהפעלה מוגברת של הלב. לבב - מציין שיש שני יצרים, שני כיווני רצון שהלב בנוי מהם.	
לילה	בדרך כלל לילה הוא משל לגלות ולצרות.	
למה	למה - שאלה רטורית, בדרך כלל, שבאה לומר שדבר מסוים אינו טוב, כמו בפסוק "למה תעשה כה לעבדיך". מדוע - שאלה שמחכה לתשובה.	
למען	ראה: בעבור	
לעג	צחוק של חרפה, או לשון לא מובנת, כמו בפסוק "בלעגי שפה ובלשון אחרת".	
לץ	מלשון מליצה ומליץ, כלומר ענין של דיבור. ונראה שהם אלו שיש להם הסברים ותרוצים ובונים אידיאולוגיות להסביר את דרכם המוטעית. ואינו דוקא ענין של בדיחות.	
לשון	פה - ענין כללי של דיבור. לשון - פרטי הדיבור.	

מגור	פחד שגורם לאדם להתרחק, מלשון גרירה וגירות.
מגן	מגן - מכיוון אחד. צינה - משלשה כיוונים. אלו סוגי הגנה שונים.
מדוע	ראה: למה
מוסרות	מוסרות - המושכות שמייסרות את הבהמה. עבותות - חבלים עבים שמחברים אותה לעגלה.
מופת	ראה: אות
מושל; מלך	מלוכה - כשהעם מקבל עליו את המלך ולכן הוא צריך המלכה. ממשלה - שליטה מצד הכוח גם ללא רצון המונהגים.
מותן	משל לכוח והזדרזות, מפני שמי שרץ מהר חוגר בכוח את מותניו. גם משל לכוח צבאי, מפני שחוגרים שם את החרב.
מזמור	כמו "זמורות", כלומר שיר עם הרבה ענפים, שמפרט את הדבר על כל צדדיו.
מעגלות	דרכים קבועות שהולכים בהן שוב ושוב.
מעוז	עוז - דבר חזק שלא ניתן לשינוי בקלות. מעוז - מקום שבו מתגוננים על ידי העוז.
מעני	החלל הפנימי. לאו דווקא אברי העיכול.
מצולה	מלשון "צל", כלומר מים כל כך עמוקים שאור השמש לא מגיע אליהם.
מרעים	אנשים שעושים רע, כמו בפסוק "בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי", או הרעים המתחברים אל האדם, כמו בפסוק "כל אחי רש שנאהו אף כי מרעהו רחוקו ממנו".
משפט	מקרה שבו צריך לברור בין כמה אפשרויות, והתורה מגדירה מה האפשרות הנכונה בכל מקרה. גם כשה' עושה דין - נקרא משפט.
נבל	מי שמרוקן מתוכן טוב. וכן נבל יין, שהוא מרוקן. וכן כלי הנגינה נבל - הוא כנראה כלי עם תיבת תהודה. וכן נבלה היא גוף מרוקן מרוח חיים.
נדיב	לעמים הוא במשמעות של גדולים, ולא מי שמתנדב, כמו בפסוקים "מקים מעפר דל מאשפת ירים אביון להושיב עם נדיבים וכסא כבוד ינחלם", "שפך בוז על נדיבים ויתעם בתהו לא דרך: וישגב אביון מעוני".
נדר	נדר - מחיל איסור או קדושה בחפץ על ידי אמירה מחייבת. שבועה - מחייב עצמו באמירתו לעשות או לא לעשות דבר.
נהם	קול שעושה האריה לבלבל את הטרף, כך שלא ידע מה לעשות.
נופת	דבר מתוק. אולי בא מלשון פיתוי.
נחלת ה'	בדרך כלל זו עם ישראל, כמו בפסוק "ונשפטי עמם שם על עמי ונחלתי ישראל אשר פָּרְזוּ בגוים ואת ארצי חלקו". אבל לפעמים הכוונה לארץ ישראל כמו בפסוק "אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעיים", לפעמים אפשר לפרש בשני האופנים.
נטש	לעזוב - להשאיר דבר במקומו כמו שהוא. לנטוש - דבר שכבר היה בידך והעזיבה שלו משנה את מצבו.
נין	צאצא. בתנ"ך אין משמעותו דווקא אחר שלשה דורות.
נכון	קיים ויציב, מלשון "הכיר וכנו".
נס	מוט או דגל שמורם, והכול מתקבצים סביבו.
נסה	ראה: בחן
נצר	לשמור - להגן על דבר קיים, שלא יינזק. לנצר - לשמור דבר עד שיתפתח.
נשק	פוגש ונדבק לדבר אחר. הוא אות של קרבה בתנ"ך.
נתץ	זו פעולה באבנים.
נתש	לעקור, כמו בפסוק "ונטעתים ולא אתוש". "לעקור" בתנ"ך עניינו להוציא דבר משימוש.
סוד	פרושו בתנ"ך: חיבור לקבוצה סגורה.
סוכה	בית קבוע, אבל מחומרים ארעיים.
סכן	מביא תועלת.
סלה	זו מילה ייחודית לתהילים. פרושה הנראה ביותר הוא: "באופן מהותי ותמידי".
סתר	צפון - דבר שכלל לא יודעים איפה הוא. נסתר - דבר שיודעים איפה הוא נמצא אבל לא רואים אותו.
עבותות	ראה: מוסרות
עברה	כעס, מצד שהכועס לוקח עבר אחר ממי שהוא כועס עליו.

עד לאן. פרושו: מה עוד צריך לקרות, ולאיזה מטרה זה מכוון.	עד אנה
שורש נדיר. נראה שהוא שורש כפול של 'עוד', כלומר דבר קיים ונמשך.	עדר
עדה - קבוצת אנשים שכולם עושים אותו הדבר, גם אם אינם נמצאים יחד. קהל - אנשים שנקהלו יחד, גם אם אינם בדעה אחת.	עדה
מצוות וסיפורים שנועדו להזכיר ניסים ועניינים אחרים, שצריך להעיד עליהם.	עדות
ראה: מעוז	עוז
עשיית דבר לא מצד הצדק והיושר אלא מצד הרווח האישי. זה הפך היושר.	עוול
"לעולם" - הרבה פעמים אין פירושו זמן ארוך, אלא עולם הבא.	עולם
עיוות השכל שגורם לחטא להשתרש מצד טעות. בדרך כלל הטעות נובעת מהשפעת היצר הרע על החשיבה.	עון
ראה: נטש	עזב
כתר, כשמדברים עליו מצד הפאר.	עטרת
חסר כוח, בין מצד רעב, בין מצד צמא, בין מצד שלא ישן, בין מצד ייאוש, בין מצד מאמץ. כמו בפסוקים: "נתן לי עיף כח", "תנו נא כפרות לחם לעם אשר ברגלי כי עיפים הם", "לא שתה מים ויעיף", "ולבמה נשאתיכם עמוסות משא לעיפה", "והוא נרדם ויעיף וימת", "כי עיפה נפשי להרגים".	עיף
מעשה הנובע ממידות מסוימות. כשנאמר על בני אדם, בדרך כלל הוא לרע.	עליה
אדם צעיר. אפשר לפרש שבא מלשון מה שנעלם.	עלם
שם כלי נגינה או צורת שירה, כמו שנאמר בדברי הימים "וזכרה ויעזיאל ושמירמות ויחזאל ועני ואליאב ונעשיהו ונביהו בנבלים על עלמות". אפשר גם לפרש כעלמים צעירים בקלות ומהירות.	עלמות
"עלץ" הוא שמחה שמכסה הכל בלי להשאיר מקום לרגשות אחרים.	עלץ- עלז
ראה: גוי	עם
ראה: את	עם; את
מלבד המובן הפשוט, מושאל לעשיית פעולה כמו בפסוקים "ועמדו זרים ורעו צאנכם", "רווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר", או למילוי תפקיד כמו בפסוקים "עד עמוד כהן לאורים ותומים", "ומנערי העמדתי על השערים".	עמד
מעשה שאין לו תוצאה כלל, כמו בהגדה של פסח "ואת עמלנו אלו הבנים" - שזרקו אותם לאור, וכן השתמר בלשוננו במושג 'התעמלות'; או מעשה שכל תוצאתו בעולם הזה ואין לו תוצאה לעולם הבא, שלא כמו מצוות שיש להן תוצאה בעולם הבא.	עמל
לא דווקא עוני כספי, אלא מלשון עינוי.	עני
דבר שבא בעקבות דבר אחר, כמו שחר. הוא גם משל לתוצאה שאינה ישירה, כמו דבר שהולך בעקבות דבר אחר.	עקב
מועקה - הגבלה, כמו בפסוק "ועשית מעקה לגגך".	עקה
עקש - מי שהולך ברמאות, הפך התום והיושר. פיתול - הליכה בסיבובים, זה יכול להיות טוב כשצריך, כמו בפסוק "נפתולי אלוקים נפתלתי עם אחותי גם יכולתי".	עקש
ראה: יקץ	ער
לסדר דבר מול דבר.	ערך
'עשתון' מושרש 'עשת', שפרושו הכוח שיש בתוספת. לכן 'עשתי עשר' הוא האחד הנוסף על העשר.	עשת
הפסיק לפעול.	פג
ראה: לשון	פה
סוג של זהב.	פז
ראה: ירא	פחד
דבר נסתר, כמו בפסוק "היפלא מה דבר", "כי יפלא ממך דבר למשפט", "שלשה המה נפלא ממני וארבעה לא ידעתים". ניסים נקראים נפלאות כיון שלא מובן איך קרו.	פלא
הבדלה והעדפה של אחד על אחר, כמו בפסוק "אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל".	פלה
שישמר מצרה ויישאר לפליטה.	פלט
כלי מדידה לדעת מה ישר.	פלט
צעד בודד.	פעם

מה שה' הפקיד אותנו עליו שיהיה תחת אחריותינו, ובכלל זה מצוות דרבנן שתפקידנו לתקן.

ראה: עקש	פתל
נגזר מ"צדק" - מי שעושה את מה שצריך לעשות.	צדיק
מה שנוכח וצריך להיות.	צדק
כנראה סוג של דבש.	צוף
מקום פתוח, אבל חזק ומוגן.	צור
מה ששומרים לדרך.	צידה
ראה: ירושלים	ציון
ראה: מגן	צינה
אבד לגמרי. מכירה לצמיתות - שאובד לחלוטין מהמוכר.	צמת
ראה: זעק	צעק
ראה: סתר	צפן
מלשון צרה, מי שרוצה להצר את המקום של אדם.	צר
ראה: עדה	קהל
בהשאלה - במובן של התחלה לפעול כמו בפסוקים "ויקם וילך", "קום צא מן הארץ הזאת".	קום
ראה: כבד	קלהל; קלון
כעס עקיף, כגון שנגרם מחטא של אדם אחד ופוגע גם באדם אחר, או שהחטא נגרם בטעות, כמו בפסוקים "האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף", "והיה אתם תמרדו היום בה' וימחר אל כל עדת ישראל יקצוף", "ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם".	קצף
משל לדבר שמנגח ומנצח, ולדבר גבוה, כי הקרן מעל ראש החיה כך שהוא מגביה אותה. מלשון לרגל, ההולך אחר אחרים ובודק את מעשיהם.	קרן
מופיע בתנ"ך רק בתהילים. אין פירושו כמו בלשוננו אלא עניין התחברות.	רגל
השולט לטובת עצמו, לא כמלך השולט בעם לטובתם.	רגש
"ירדפוני" - מתאמצים לדבוק בי בכל מה שאפשר.	רדה
אפשר לומר שפרושו חוזק מדומה, כמו בפסוק "ומצרים הָבֵל וְרִיק יַעֲזְרוּ לְכֵן קָרַאתִי לְזֹאת רְהַב הַם שִׁבֵּת". ובדרך כלל הוא כינוי למצרים בשל כך.	רדף
מנהיג מצד המשפט.	רהב
משל לכוח שמניע אדם או דבר אחר, ואיננו רואים את הכוח אלא רק את תוצאותיו.	רוזן
ההפך מצרה, כמו בפסוק "מן המצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה".	רוח
"רום עלי" - אפשר לפרש 'יתגאה עלי' או 'ירגיש צדיק יותר ממני'.	רחב
לאו דווקא חבר, אלא מי שיש לאדם קשר איתו מכל סיבה שהיא.	רם; לרום על
לאו דווקא ממחלה, כמו בפסוק "וירפא את מזבח ה' ההרוס".	רע
נחת רוח, מלשון עבד המרצה את אדוניו. שונה מחשק או חפץ.	רפא
מי שאין לו כלום בתחום הכספי.	רצון
בטן האדמה.	רש
בדרך כלל פירושו לבקש. נגזר מזה גם לשאול חפץ.	שאל
בשר, כמו בפסוקים "גזלי עורם מעליהם ושארם מעל עצמותם ואשר אכלו שאר עמי ועורם מעליהם הפשיטו", "הגם לחם יוכל תת אם יכין שאר לעמו", "וימטר עליהם כעפר שאר וכחול ימים עוף כנף".	שאר
ראה: נדר	שבועה
ענין של השקטה, כמו בפסוק "אתה מושל בגאות הים בשוא גליו אתה תשבחם". "שבח" במשמעות של הלל באה מארמית, ונמצאת במובן הזה גם בספרי דוד ושלמה.	שבח
לשגות - הטועה בידיעה שאולי הוא טועה. לשגוג - הטועה באופן מלא, שעל זה מורה כפילת האות ג' בשורש, כלומר שכלל אינו מעלה על דעתו שהוא טועה.	שגג; שגה
השורש 'שוה' עניינו השוואה. יש לו משמעות של 'לשים' כשיש בשימה עניין של שוויון, כמו בפסוק "שיויתי עזר על גיבור", כי העזר מתאים לגיבור.	שוה; שויתי
להתעסק בדבר שמעסיק את האדם, וממילא הוא מדבר בו כל הזמן.	שוח; שיח
חומה, בארמית.	שור

מלשון ראייה. פרושו אלו שמסתכלים בי לרעה או מחכים לראות במפלת.	שוררי
כיפוף הגב. הוא ביטוי של כבוד, לומר: אתה מעלי.	שחה; השתחה
אולי משורש שח, שהשמים יורדים אלינו.	שחקים
לשחר - לחפש במאמץ גם באור מועט, מלשון שחר, שבא מלשון שחור, כלומר תחילת האור.	שחר
מכשול, כח מתנגד.	שטן
כשמלה זו באה בקשר לה', הכוונה היא שכביכול הוא שוכח, כיוון שהאדם נתון כביכול לידי המקרה.	שכחה
כלי מדידה, כמו בפסוק "מי מִדֵּד בְּשֶׁעֶלוּ מַיִם וְשָׁמַיִם בְּזָרֶת תִּכַּן וְכָל בְּשָׁלֵשׁ עֶפֶר הָאָרֶץ".	שליש
מה שה' מופיע בעולם, שאפשר להצביע עליו ולקרוא בשם.	שם ה'
ראה: נצר	שמר
ראה: ישועה	שעה; ישועה
אינו בדיוק כמו בלשוננו, אלא שורש כפול של 'שוע' שפרושו לפנות, כלומר פונה שוב ושוב.	שעשע
העמדת סיר בצורה יציבה.	שפת
ענין של ראייה, מלשון "שור" ו"שוררי". ולא כמו בלשוננו.	שרירות
"ששון" הוא שמחה בהשלמת הדבר.	ששון
לשית - לשים. יש במובן לשים מצור, ויש במובן לשים בענין המלחמה, כמו בפסוק "והפרשים שות שתו השערה".	שת
כלל סדר העשייה של דבר מסויים כמו "תורת העולה". התורה כולה היא כלל סדר העשייה של הנהגת האדם בעולם.	תורה
מדידה, כמו בפסוק "מי מִדֵּד בְּשֶׁעֶלוּ מַיִם וְשָׁמַיִם בְּזָרֶת תִּכַּן".	תכן
שלם; בדרך כלל, שלם בכונתו לה'.	תם; תמים
להתפלל מלשון "פילים" בבנין "התפעל", כלומר האדם מעמיד את עצמו לדין לפני ה', שכיון שהוא מבקש שינוי במציאות, בודקים האם הוא זכאי לזה, וכיון שהוא מבקש השגחה פרטית ממילא כלול בה גם השגחה על מעשיו הרעים.	תפילה
תקיעה בשופר נועדה לקבץ את כל הציבור יחד, ולכן בהמלכה תקעו בשופר.	תקע שופר

מפתח נושאים

[למציאת מזמור שמתאים לאומרו לצורך של המתפלל]

מלכות ה' לעתיד לבוא תתקן את כל העולם : צו
 מלכות ה' על הכל באחרית הימים : צג
 משפט ה' ברשעים לעתיד לבוא : צז
 שבח עליה : סה צח קמט
 תיאור גדולת ישראל בעתיד : מה
 תפלה לבקש אותה : עט פ פד פה פו צ קב
 תפלה על המשיח : פט קי

גוים
 הרעות שעושים לנו : עד
 התנגדות הגוים הכבושים תחת ידינו : ב
 כשנראה שישלטו לעולם : מט
 נקמה בהם : קלז
 שמצייקים לישראל : פג

גלות : יד
 אריכותה : יג מב מג מד עד עז
 בזיון עם ישראל בה : קכג
 הבנת תפקידה : סה
 הודאה על הטובה שנבעה ממנה : ע
 הצרות בה : קכג
 הרעות שגוים עושים לנו בה : קכט
 ישועה ממנה : עא
 נחמה עליה : קמז
 צידוק הדין עליה : קו
 קשייה : סט פח קב
 —לא להתייאש מהם : קכו
 שמירה על ישראל בה : קכא

גשמים
 הודאה עליהם : סה

דאגה
 הסרתה : ה

דוד (ראה : מלך)
דרכי ה' : קיא
 לזכור שה' הוא הפועל : קלח
 לזכור שמעשי ה' אמת : קיז
 מתאימות לעוה"ז ולעוה"ב : קיא

הודאה
 על גשמים ותבואה : סה
 על הטוב : ל קיח קמד
 —על טובה ראשונה : ל
 —שיצאה מתוך צרה : מ
 על הכוח שה' נותן לנו לעשות : יח
 על הצלה ונצחון על אויבי ה' : ט
 על הצלה פרטית : עא
 על הרע : קיח
 על התאמת התורה לעולם : יט
 על התורה : קיט
 על ישועה : יח מ קטז

אויבים : קמב
 בקשה לנצחם : ט
 בקשת ישועה מהם : כה לה
 המצייקים לישראל : סח
 המתנגדים לרצון ה' : קט
 הרוצה שלא להרע להם : ז
 ישועה מאויב לאומי : כח
 ישועה מהם : נה נו
 מישראל - שלא יהיה חילול השם בנפילתו : נט
 של אדם פרטי : סט
 של ה' : כא

שמראים עצמם כאוהבים : מא
 שמרעים לו בעקיפין : נד
 שמתשמים בשקר כדי להסתיר את כוונותיהם : קכ
 שנראה שהם מנצחים : ס
 שנראים כצדיקים : סד

אמונה
 חיוק אמונה בגדולת ה' ובכוחו : כט

אריכות ימים : לט
ארץ ישראל
 הקשר של יהודי אליה : פז

בטחון בה' : ד כ סב
 בהצלת ה' : קמ
 התחזקות בה : כז לד
 —בבטחון ביכולת ה' : לג
 חיווקי : קיח קכז קמו
 —בזמנים של הסתר פנים : יא
 שיילחם באויביו : ז

בית
 בניית בית : קכז

בית המקדש
 השתדלות לבנייתו : קלב
 חורבנו : עט קלז

בריאה
 כה ה' לשנות אותה : קיד

בריאת העולם
 שבח עליה : קלו קמח

ברכה
 במעשה ידיו : קכח

גאווה
 נגדה : קלא

גאולה
 בטחון בה : קח קמו
 הודאה עליה : ע קז קכו
 כל העולם יעבוד את ה' : מה צו צח
 למען ה' : קטו
 מגמת העולם בעתיד : מז

מוות	על נס פרטי: סו
בקשה שלא ימות בקיצור שנים: צ	הלל
בקשת הצלה ממוות: פח	השלמה לו: קלה
מחלה	הסתר פנים: יד ס
הודאה על הצלה ממחלה: קג	חיווק הבטחון אז: יא
מלחמה	שלא מבינים את רצון ה': קח
בגוים: פג	השגחת ה': קיג
—לשם ה': קמט	אמונה בה: קלט
—נצחון בה: יח	כשלא רואים אותה: נג
סיוע מה' בה: קמד	מי שאינו מרגיש את השגחת ה': י
פחד ממנה: מו	השתדלות: קכו
מלך	זקנה
בקשת שיבת מלכות בית דוד: פט	חשש ממנה: עא
מלך כשר: כ כא	חולה
—מבית דוד: קי קלב	רפואתו: צ
שמלכות ישראל תלך בדרך ה': עב	חומריות
משיח (ראה: גאולה)	לזכור שהחומר והרוח יכולים להתאים: קלג
משפחה	חורבן (ראה: בית המקדש)
אשתו ובניו: קכח	חטאים (ראה גם: סליחה)
משפט	הודאה בהם: קק
עיוותו: פב	חילול השם
נס	במפלה של ישראל: עט
הודאה על נסים: קה	חינוך
נסיון	לחינוך ילדים: קכו
לזכור שלא לנסות את ה': עח	יסורים: ו צד
סליחה	בקשת ישועה מהם: כה לב
בקשתה: כג קג קל	—אם מתקשה לתקן את חטאיו: לח
הודאה עליה: קג	יציאת מצרים: קיד
עבודת ה'	זכר ניסי יציאת מצרים: עח
בקשה להבין מה חשוב באמת: נו	שבח עליה: קלו
בקשה שלא יחטא כדי להינצל: נז	יצר הרע
המלכת ה' עלינו: צג	התגברות עליו: לו
הרגשת ריחוק מה': קמג	יצר לעשות רע כדי להרוויח: לז
התחזקות בה: א כו צב	מלחמה עמו: ב
התכוונות להשקיע בה: מט	ירושלים
התמקדות בקרבת אלוקים על פני החומריות: עג	בניינה: קכב
התרחקות מחברה רעה: נה	גאולתה: קכה
חיווק בקיום מצוות: קיט	הקשר של יהודי אליה: פז
חיווק המבט האמיתי על העולם: לז	שבח לה: מח
חיווק הרצון לבטוח בה': לג לד	ישועה: כ
חיווק הרצון להתיישר כרצון ה': ה	בגוף או בנפש: קכד
חיווק הרצון לעשות רצון ה': קיב	בקשתה: כח
—לשמו ולא לרווח אישי: קטו	מי שאינו מבין מדוע אינו נושע: לא
להמליך את ה' עלינו: כד	מי שלא נושע זמן רב ולא יודע מה לתקן: יג
לזכור שהמטרה היא שכל העולם יעבוד את ה': סז	ישראל
לזכור שהעיקר בעולם הוא עבודת ה' ולא הטובה החומרית: טז	הודאה על בחירתם: קה
לזכור שהעיקר הוא דבקות בה': סג	מעלת עם ישראל: צט
לזכור שהעיקר הוא קרבת אלוקים: סא פד	—לכן הם נענשים יותר: צט
לזכור שיש לפעול בשביל ה': קלח	שיהיו אור לגוים: עב
לזכור שכל כוחנו בא מה': קלא	לשון הרע
לזכור שמטרתנו לברך את ה': קג	המזיקים בה: קכ
	נגד בעלי לה"ר: נב

רפואה

בקשתה: מא

רשע, רשעים

בקשה שלא ייבהל מהם: נח

בקשת ישועה ממנו: כח

ה' מציל מהם: צו

שמצליחים: י צב צד

—לא לדאוג מהצלחתם: עג עה

שמראים עצמם כצדיקים: יב

שבח

חשיבות השבח: קמה

לה': קיג קמה קנ

על גדולת ה': צה קיא

—בטבע ובנס: קלה

—מול האומות: עו

על גדולת האדם: ח

על הבריאה והטבע: קד

על התפילה: ח

על יכולת ה': קלו

על מהלכי ה' בהיסטוריה: קמח

על מעשי ה' בהיסטוריה: סח

על שליטת ה' בכל העולם: סו

שמירה

מפגעים: צא

תורה

בקשה עליה: קיט

מי שמרגיש סתירה בין התורה לחיים: יט

תפילה

המתפלל הרבה ולא נענה: כב

תשובה: קל

בקשה שתתקבל: נא

לחזק את רצונו לעשות רצון ה': קיב

ליישר דעתו בה: נ

ליישר דרכיו: כד כה לו לז נח פו קא

—לפני התפילה: יז

מי שיש לו תרעומת כלפי ה': ק

עוברי ה': קלד

קבלת עול ה': צה

שאיפת לקירבת אלקים: כז מב

שלא לפעול נגד רצון ה': קמ קמא

עולי רגלים: קכב**צדיקים**

שכרם: קכה

צדקה

חיזוק הרצון לתת צדקה: קיב

צידוק הדין: לח**צרה, צרות: ג קטז קכא קכג**

בגלל אויבים: ג

בקשת הצלה ממנה: פו פח קה

הוראה על הצלה ממנה: קז

חיזוק הבטחון בה' בעת צרה: כג

לזכור שהן מביאות לקרבת אלקים: סא

לזכור שהן נחוצות: סו

נחמה עליהן: קמז

שאינן לה פתרון: קמב

שמונעת קרבת אלקים: קמג

שנראה שה' אינו שומע את התפילות עליה: עז

שנראית בלי פתרון: כב

קדושה

התחזקות בקדושה למול החומריות: טו

ראש השנה

הדין בו: פא

לזכר עולם

ר' יעקב בן בנימין יצחק בלום
(ח' בסיון תרע"ג — ח"י בחשוון תשנ"א)

כל מי שהכיר את אבינו וסבנו, ר' יעקב בלום, ידע שבפניו אדם מיוחד. קשה מאד לתאר במלים את מעלותיו ואת ייחודו. דרך סיפור קורות חייו, בשזירת קווי אופיו, מידותיו ומעשיו הטובים, נקווה להעלות על הכתב לפחות תמונה חלקית של דמותו המפליאה.

הוא נולד באסרו חג שבועות דחו"ל (ח' סיון) בשנת תרע"ג (1913) לבנימין יצחק בן יעקב אנטאשווינסקי, וציפא בת פייבוש (לבית קענסקי), בפרבר של העיר וילנה. הוא נרשם ב"ספר הנולדים של יהודי וילנה", כפי שמעידה "תעודת לידה", שהיה מציג בגאון.

בילדותו הוא חי עם משפחתו בעיירה קטנה ("שטעטל") באיזור וילנה. על חוויות החיים הפסטורליים בעיירה היה מספר לילדיו ואחייניו סיפורים אין קץ, ולימים אף רשם אותם בסדרת מכתבים לנכדו אחת לאחר שעלה לישראל. במכתבים אלה הוא תיאר בפרוטרוט את מלאכת אביו, את סדרי הלימוד ב"חדר", את כלכלתם ואת המעבר לחיים "מערביים" בארה"ב.

בגיל 10 הוריו היגרו אתו ועם אחותו ואחיו הקטנים ממנו לארצות הברית, שם שינו את שמם ל"בלום". זמן קצר לאחר הגיעם לניו יורק, פורסמו על יעקב הצעיר ידיעות בעתונות האידיש המקומית בכותרת "עילוי הגיע", בגלל ידיעותיו הרבות בלימודי קודש.

בבית הספר העממי, אליו נשלח, הוא היה היהודי היחיד בכיתה. שם, בנוסף ללימוד השפה הזרה אנגלית, גם למד להגן על עצמו בכוח הזרוע. לימים היה מספר, איך הוא למד, שכדי להסתדר עם הגוים בכיתה, הוא היה חייב להראות להם, שהוא מסוגל ל"דבר בשפת הכוח שלהם". מכאן גם יסוד להזדהותו עם עקרונותיו של חתנו הגדול, הרב מאיר כהנא הי"ד.

הוא המשיך את לימודי הקודש בשעות אחר הצהריים (כפי שהיה נהוג באותם שנים) בישיבה של הרב משה פיינשטיין, "ישיבת תפארת ירושלים". בגלל ידיעותיו הרבות הוא צורף לכיתה של בניו בני שש עשרה.

כמו רוב בני גילו ה"מהגרים החדשים", עזר בפרנסת משפחתו. הוריו עשו מאמצים רבים לבסס את כלכלת המשפחה. באופן כללי היתה בבית רוח של הסתפקות במועט ושל חסכון. ר' יעקב דבק ברוח זו כל ימיו, ולא סבל לראות בזבוז. הוא קימץ בצרכי עצמו, אך לצרכי אחרים ידו היתה פתוחה. הוא הרבה במתן צדקה ומתנות. הוא עזר לכל, אף למי שידע שאינם מנהלים כלכלה מחושבת כמותו. פעם הוא העיר על החיים הבזבזניים של היום: "עוני ועושר הם דבר יחסי, המשתנה עם הזמן. מה שהיום קרוי עוני, היה פעם קרוי עושר מופלג". מידת ההסתפקות במועט, שהוריש לנו, חשובה יותר מירושה בממון, שעוברת עם הזמן.

בשנת תרצ"ו הוא התחתן: אשתו לאה נולדה בהונגריה בעיר נודבורוד (Nagyvarad) בשנת 1915 למנחם זאב בן יצחק פרידמן וחנה בת אליעזר בראון, והיגרה עם משפחתה לארצות הברית, כשהיתה בת עשר, בשנת 1924. אביה שימש ברב כאיזורים שונים של מנהטן וברוקלין, והתעניין במיוחד בחינוך בנותיו. הוא עמד על ידיעותיו הרבות של ר' יעקב בתורה, ורצה להסמיך אותו לרבנות, אבל ר' יעקב סירב.

התקופה היתה תקופת שפל כלכלי עמוק, והמחסור במקומות עבודה היה בהיקף אדיר. הודות לכשרונותיו, הצליח לקבל ציון גבוה מאד בבחינה שערכה עיריית ניו יורק למשרה של פקיד, וכך זכה למשרה עם משכורת מובטחת, דבר נדיר באותן שנים. השפל הכלכלי השאיר עליו רושם עז, ולכן לא עזב את משרתו הבטוחה בעירייה למרות המשכורת הנמוכה יחסית לאותה עבודה בסקטור הפרטי.

בין ההקפדות שלו היתה דייקנות במסירת מעשר כספים. היתה לו מעטפה, שבה היה מניח בתחילת כל חודש עשירית מהמשכורת שלו, בשנים שהמשכורת שולמה במזומן. לאחר מכן, היה שומר קצת מזומן במעטפה זו, ומנהל רישום מדויק של הסכומים שהיה חייב אותם לצדקה.

נולדו לו בת, ליבי, ובן, שרגא. למרות שעבד משמרת שנייה בחנות הוריו בנוסף על עבודתו בעירייה, היה מסור מאד בטיפול ובחינוך ילדיו. כאשר היה בבית, הוא תמיד השתתף בעבודות הבית — אף פעם לא ישב בטל, כשאשתו עסוקה.

בבית הכנסת בחו"ל, אף על פי שלא היתה לו משרה רשמית, היה פועל לטובת כל דבר נצרך. כאב ליבו, כאשר ראה המון סדורים וחומשים קרועים בבית הכנסת, ולכן למד לכרוך ספרים, והיה מתקן אותם. גם בשנותיו האחרונות, כאשר לא היה יכול לעבוד בהתנדבות מחוץ לבית, הוא כרך בהתנדבות מאות ספרי קודש עבור ישיבת מרכז הרב ועבור בית הכנסת במושב אבן שמואל.

הוא גם היה אחראי לרישום המקומות לימים הנוראים בבית הכנסת בחו"ל, ואיסוף התשלומים עבור אותם מקומות. הוא תמיד נזהר להפריד בין כספי הציבור לכספו הפרטי, ולשמרם בכיסים נפרדים, כהוראת ההלכה בגבאי צדקה. חברי ההנהלה הכירו במסירותו למען בית הכנסת, ונתנו לו כמות הוקרה, מגש לנרות שבת, עליו חרוטות המלים הבאות, אותן הוא חיבר: "ראש השנה תשי"ג, לאדל [לאה] בלום, אשת חיל. בהוקרה על שמאפשרת לבעלה להקדיש את זמנו לבית הכנסת, מקהילת סניר-ווילנה".

בתקופה זו קרה דבר, שבו באו לידי ביטוי מיוחד מאוויו הפנימיים למען יושר וצדק ולמען ההלכה. למרות אופיו הצנוע והשקט, שבלט לעיני כל מי שהכיר אותו, כאן נתגלה כלוחם אמיץ: "במקום שאין איש..."

בשנת תשי"ג, עיריית ניו יורק הוציאה צו להרוס את בנין בית הכנסת, כדי לבנות שיכונים במקום. החברים הרשמיים של בית הכנסת, עליהם נמנה, תכננו למכור את בית הכנסת לעירייה, ולשלשל את רוב הכסף לכיסיהם הפרטיים. ר' יעקב היה היחיד מבין החברים שדרש שהכספים ייתרמו למוסדות דתיים אחרים, כפי שמחייבת ההלכה במקרה כזה. כתוצאה מעמידתו האיתנה, תבעו אותו החברים לדין פלילי בטענה שהפריע לביצוע דרישת העירייה לנטישת המבנה.

אבל "ועד הרבנים דניו יארק רבתי" תמך בו, ולבסוף, בית הכנסת, שנבנה כמאה שנה לפני כן, והיה במצב ירוד, שוקם ועומד עד עצם היום הזה. באותו זמן, רב בית הכנסת היה הרב אליהו משה שיסגל זצ"ל, חתנו של הרב משה פיינשטיין זצ"ל, והוא נתבע לדין הפלילי יחד עם ר' יעקב.

עוד דוגמה יוצאת דופן של מעורבותו בחיים הציבוריים היתה פעילותו ב"ארגון שומרי שבת בשירות הציבורי" (Sabbath Observers in Civil Service). כאשר הוא התחיל לעבוד בעיריית ניו יורק, שבוע העבודה כלל את יום השבת. לאלה שלא עבדו בשבת, היו מורידים את ערך היום ממשכורתם הדלה. שומרי השבת עובדי העירייה התארגנו, וביקשו שיורשה להם לעבוד שעות נוספות בימי חול, כדי להשלים את השעות של שבת, וכך תשולם להם משכורת שלמה.

הארגון הגיש תביעה משפטית נגד העירייה, עליה היה ר' יעקב אחר משני החתומים. הוא היה מודע לכך, שבחתימתו על התביעה הוא מסכן את משרתו, אך סוף הסיפור היה ניצחון: בין המסמכים שהשאיר אחריו, יש מכתב מן העירייה, מיום 25 ביוני 1943, המודיע, שהחל מתאריך 19 ליוני, שומרי שבת יוכלו להוסיף שעות במשך השבוע, ויקבלו משכורת מלאה. אלה היו שני מקרים, בהם לחם בתקיפות למען עמו ותורתו.

כל ימיו קבע עתים לתורה, אבל משנה מרץ ללימוד תורה קיבל בתום מלחמת העולם השנייה, כאשר הגיעו ידיעות שהושמדה העיריה שלו, ושנספו כל יושביה (חורן משניים). הוא הבין ששם לא ימשך לימוד התורה, ולכן קיבל על עצמו ללמוד תורה במקום הניספים. מלבד פרשת השבוע, הוא למד דף יומי בגמרא בנאמנות.

הוא היה מדייק מאד בלשון הגמרא. פעמים רבות היה מעיר על סגנון משונה בגמרא או ברש"י, והתאמץ למצוא את הפתרון. "יגעת ומצאת — תאמין". (גם בלימוד פרשת השבוע אהב לעסוק בפשטות הישרה של הפסוקים; במיוחד חיבב את הספרים "אזנים לתורה" ו"העמק דבר" בגלל השיטה הפשטנית והאמיתית שלהם).

הוא פירק את מסכתותיו לקונטרסים קונטרסים, והיה לוקח אותם אתו לכל מקום, כדי לנצל את זמנו הפנוי, בהמתנה בתורים, באוטובוסים, וכדומה. זמניו הקבועים ללימוד היו, בין היתר, שעה לפני כל תפילה וגם אחרי התפילה. בלימודו בדף היומי היה תמיד מחזיק 15 דפים קדימה, לפני הלוח הכללי, כדי שאם ח"ו יקרה משהו ולא יוכל ללמוד, עדיין יעמוד בקצב של הלוח.

לכל מסכת היה מצרף דף, בו רשם דברים מתוך לימודו. גם את תאריך הסיום שלו רשם, וכן את קורות משפחתו וקורות העולם באותו יום בו סיים. לאחר קום המדינה היה מייחד חלק לקורות במדינת ישראל בנפרד מהקורות בעולם הכללי. על פי הרישום הזה ידוע לנו שהוא סיים את הש"ס כשבע פעמים.

התרשמנו מאד למצוא את אשר כתב בתקופה מוקדמת יחסית באחד הדפים הללו, על רצונו העז לעלות לארץ ישראל. את אהבתו ונאמנותו למדינת ישראל רואים כבר בשנים הראשונות, גם ברשימות הנ"ל וגם באוסף מודעות ומאמרים ששמר. למשל, מוצאים את אשר תיאר לאחר מלחמת ששת הימים. מתוך התיאור עולים גודל התרגשותו ועוצם פליאתו מן הנסים.

בגיל 59 הוא יצא לפנסיה מוקדמת, והגשים את חלום חייו, כאשר הוא עלה לארץ בשנת תשל"ב. לאחר שעלה, מעולם לא יצא לחו"ל, אפילו לראות את קרוביו הרבים. מיד כשהגיע, הקדיש מרץ רב לשיפור ידיעותיו בלשון העברית. גם לאחר שגמר את האולפן, המשיך ללמוד שיעורי עברית מתקדמים מאד, כדי להשתפר עוד ועוד. באשר לתעסוקה הוא אמר: "מספיק זמן עבדתי להרוויח כסף; כעת אני רוצה להרוויח מצוות". הוא התחיל לעבוד כמתנדב בבית החולים שערי צדק. הוא עסק בהתנדבות זו במשך עשר שנים, עד שחלתה אשתו.

בעבודתו כמתנדב הוא הצטיין במסירותו ובחריצותו. תכונתו הקבועה להקדים לכל מקום באה לידי ביטוי גם כאן: הוא דייק בימים ובשעות, כאילו מונים את השעות בשביל משכורת. עבודתו היתה בדרך כלל בהליכה לבתים של אנשים חולים: היה מניח תפילין לאנשים רתוקים למיטה, והיה לומד אתם. עם אחרים היה מטייל, וסתם מדובב אותם, והיה מאיר במקצת את חייהם במזגו הנעים. באופן כללי, הוא ידע לתת הוגשה טובה לכל מי שהיה לידו. בבית הכנסת, בקשו ממנו ללמד נער בכל יום גמרא. הוא עשה כן, ואפילו בימיו האחרונים, כשהיה באפיסת כוחות, ישב כל יום עם הנער, ולמד גמרא.

גם בארץ הקדיש זמן רב לבית הכנסת. כפי שאמר הרב אהרן נשר בהספרו: "לא הקדימו אדם לבית המדרש מעולם. בחורף היה משכים קום להדליק את התנורים בבית הכנסת שעה לפני התפילה, וישב ולמד עד תחילת התפילה. ובערב, לאחר גמר השיעורים, הוא ישב ולמד. אם נעדר מגיד השיעור הקבוע של השיעור במשנה ברורה, היו מבקשים ממנו ללמד, כי הרי תלמודו בידו, והוא אינו צריך להכין את השיעור קודם לכן. אם היו מבקשים ממנו לגשת לפני העמוד, תמיד היה מתנדב, ולא מפני שהיה לו כח גדול, ולא מפני שהיה גדול החזנים, אלא מפני ש'במקום שאין איש, הִיָּה אתה איש'".

אהבתו לארץ ישראל ורוחו הציונית באו לידי ביטוי במכתביו הרבים, שכתב לבני משפחתו בחו"ל משך כל שנותיו בארץ. בעיניו אפילו נהלים פשוטים במדינה היו ראויים לשבח. כך זכה להפיץ ברבים את שבחי ארץ ישראל, מדינת ישראל וצה"ל.

אי אפשר שלא לציין את אהבתו הגדולה לילדים בכלל ונאמנותו למשפחה בפרט. היה לו ולאשתו לאה ז"ל חלק גדול מאד בגידול הנכדים. וכאשר החלו נולדים הנינים, שניהם שוב לבשו מרץ נעורים, והחלו מטפלים בתינוקות כמלפני שנים. ר' יעקב לא הפסיק לשמור על הנינים ולטייל איתם, עד שכלו כל כוחותיו. בקיץ תש"ן, כאשר בקושי היה לו כוח לצאת מן הבית, עדיין בא לשבת בבית נכדותיו לשמור על התינוקות, כדי שתוכלנה לצאת או לנוח.

הוא היה משתדל ככל האפשר ללמד זכות על אחרים; נמנע מלדבר לשון הרע. אם אמר דבר שנשמע כזה, מיד בא הסבר: "אני יכול להבין אותו, היו לו נימוקים אלו ואלו". עוררו את חמתו רק אלו שאמרו דלטוריה על עם ישראל, שפנו לגוים בהתנגדות למדינת ישראל, כי זה היה נגד מהותו.

מעולם לא התלונן. אפילו בסוף חייו, כשמצבו התדרדר, היה מדגיש וחוזר ומדגיש: "אין לי על מה להתלונן, ברוך השם היו לי הרבה שנים טובות". הוא קיבל את הכל בשמחה.

אבל ראש לכל מידותיו היתה מידת הענווה. הרב נשר סיפר עליו: "הוא היה בא אלי להתייעץ בפרטי פרטים, אם בדבר הלכה, אם בדבר הנהגה, אם בדברים שנוגעים לאחרים, וגם בדברים שבני אדם חושבים שאפשר להחליט עליהם לבר. הענווה שלו לא נתנה לו להחליט לבר". כמוכן, זה לא גרע ממידת העצמאות הגדולה שלו. תמיד השתדל לעשות הכל בעצמו, ולא להיעזר באחרים. אפילו כשכבר היה חלש, נמנע מלבקש עזרה.

בכל מה שעשה היה מצטנע: בתורתו ובמעשיו הטובים. אפשר לומר שהתבלט באי התבלטותו. לא דיבר בפני אחרים כשלא היה צריך. לא נכנס לוויכוחים מיותרים. אף על פי שנתן הרבה לצדקה, עשה הכל תוך בריחה מן הכבוד. וכפי שחתנו הרב מאיר כהנא זצוק"ל היה אומר: "כל הבורח מן הכבוד, הכבוד רודף אחריו — זה נאמר על ר' יעקב".

בחדשים האחרונים לחייו כוחותיו אפסו בהידרדרות מהירה. אור ל"ח חשוון תשנ"א, איבד את הכרתו, וכך נחסכה ממנו הידיעה המרה על רצח חתנו הרב מאיר דור כהנא הי"ד, אשר הגיעה אלינו כמה שעות לאחר מכן. עברו עוד כמה שעות, ויצאה נשמתו הטהורה באותו יום. אין בינינו היודע להסביר את "מפלאות תמים דעים", מדוע נגזר שיסתלקו שניהם באותו יום. אך ברור שהיו שניהם "בני עלייה", אם זכו להופעה מיוחדת כזאת של השגחה פרטית.

בחיינו למדנו ממנו מתוך הסתכלות עליו וחיים בקרבתו, בהכרתנו אותו, כמו ספר מוסר מהלך. עכשו כדי ללמוד ממנו אנו צריכים לספר עליו ולמנות את שבחיו. חבל על דאבדין ודלא משתכחין.

ועד הרבנים דניו-יארק רבתי

Rabbinical Board

KNOWN UNDER THE NAME

ASSOCIATION OF ORTHODOX RABBIS

OF THE CITY OF NEW YORK, Inc.

Office: 213 EAST BROADWAY

NEW YORK CITY

ב"ה. יום עש"ק בלחדש סיון ה'שי"ד

כבוד הנכבד ויקר תלמיד חכם מצוין. ירא ד' כאמת עסקן כצבור נמרץ וכו' וכו' כסר ר' יעקב כלום נ"י.

זיער חשובער און ווירדיקער ר' יעקב כלום .

איך איז זיכער בעחסט וויא ווייט סיר רבנים חכמים פון אגודת הרבנים און ועד הרבנים זינען זיער בעזארנט וועגען דעם שיקואל פון די בעחסטע און פיל בעריסטע סיניער שוהל וועלכע איז גייווען פאר פילע צענדליגער יאהרען א סקדע מעט און א סרכו פון תורה און תפלה

סיר רבנים פון צעזער זייט זינען גרייט צוטאן און צו העלפען מיט אלע אונזערע סעגליכקייטן צו ראטעווען אזא הייליגען תורה סענטער פון אונטערנאנג און חורבן ח"ו . איהר אלס תלמיד חכם ירא שמים ליגט אויף איך א חוב קדש ווי אויף יעדן איבערנעבענעם אידען זיך די גרעסטע מיהע געבען צו ראטעווען די שוהל פון חורבן ח"ו .

אין נאמען פון די פילע הונדערטער ארטאדאקסישע רבנים חכמים בעסטען סיר איך און ניט נאר סיר בעסטען נאר סיר באפעלטען איך אלס תלמיד חכם און ירא ד' סרכים אז איר סוזט אנעמען אלע לעגאלע מיטלען וועלכע זינען נאר סעגליך צו ראטעווען די סיניער שוהל פון אונטערנאנג ח"ו סיר זינען זיכער אז גי' וועט שיקען זיין ברכה און ווייטער הייליגע ארכעט זכוכות דעם וועט איר געוויס געבענשט ווערען מיט אלעס גוטעס און איר וועט זיין פון די סוכי הרבים .

כבוד רב נבחרה רבה

ועד הרבנים דניו-יארק רבתי
ר' א. י. פינעלזאן מנהל

אגודת הרבנים דארצות הברית וקנדה

ר' מאיר כהן, מנהל

מכתב תמיכה במאבקו של ר' יעקב להצלת בית הכנסת סינייר-וילנא

Dear Shoshi: (for retelling to your big sisters and even parents)

As I mentioned at the end of the last letter about Chelm, I now want to tell you something about what life was like when I was your age. To be exact what my life was like from the time I was born (or a few weeks after) until I was ten years old when we migrated to the U S A. Here goes!!!!!!!

The "Shtetle" we lived in was called Bistrevitz. It was on the Vilna River in the province of Vilna, in what was once Lithuania.

First, the meaning of the word "Shtetle". This is the ~~xx~~ Yiddish name for a small village where Jews lived. It comes from the word "Shtodt" which means a town or city, where Jews lived. In other words "Shtetle" means a very small "Shtodt".

In the Shtetle of Bistrevitz there were 21 small houses, wooden houses, where 21 families (all Jewish), lived. Why were there only Jews living there? That part will be explained in a later chapter.

Oh yes, one more thing. Many, many, many, years ago the area was part of the country, or Kingdom of Lithuania. When I was born in 1913, ~~it~~ Lithuania was part of Russia. Between World War I and World War II (1918 to 1939) it was part of Poland. Then it became Russia again. But the area is still called Lithuania.

Now; this was a small village on a small River. We did not have any electricity, or Gas, or Steam Heat, or Telephone, or plumbing, or radio, (forget about TV and all those new fangled ideas), or automobiles, or busses, or bicycles, or roller skates, or schools (except a "Cheder") or stores, or packaged foods, or milk containers, or any of these prepared foods you buy in stores. Remember, there were no stores, no clothing store, no candy store, no drug store, no doctor, no dentist, not even a grocery store.

To be continued. (Meanwhile cheer up, we had it pretty good ~~without~~)

הראשון בסדרת מכתבים שכתב ר' יעקב לנכדתו בחיבור חייו בליטא

בעזה"י

קרמז בשבת רח ארבעון לחדש אלול שנת חמשת אלפים
ושש מאות ארבע ושלש לבריאת עולם למנין שאנו מונין פאן
זור וולאו ארבע אלף ושלש מאות ושלש
בתולתא 1893 בת אלול
פדת משה וישראל ואנא אפלה ואקיר ואיוון ואפרנס ותיכי ליכי
בהלכות גמירין ויהי און דהלוי גמירין ויהי גמירין גמירין
בקושטא. ויהיבנא ליכי מותר בתולכי כסף וזון מאתן דהזו ליכי
מדאורייתא ומזונכי וכסותכי וספונכי ומיעל לותיכי בארת כל
ארעא. וצביאת מרת 1893 בתולתא דא והוית

ליה לאנתו. ודין נדוניא דהנעלת ליה מבי
בין בכסף בין בדהב ובין בתכשיטין במאני דלבושא בשמושי
דידה ובשמושי דערסא הכל קבל עליו 5 חתן וכל
חתן דגן במאה זקוקים כסף צרוף וצב 5 חתן
דגן והוסיף לה מן דיליה עוד מאה זקוקים כסף צרוף אחרים
בגודן סך הכל מאתים זקוקים כסף צרוף וכך אמר 5
חתן דגן אחריות שמר בתבתא דא נדוניא דין
ותוספתא דא קבילת עלי ועל ירמי בתרא להתפרע מכל שמר
ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמרא דקנאי ודעתיד
אנא למקנא. נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות
בלהון יהון אחראין וער באין לפרוע מנהון שמר בתבתא דא נדוניא
דין ותוספתא דא מנאי ואפילו מן גלימא דעל פתפאי פחי
ובמותי מן יומא דגן ולעלם. ואחריות שמר בתבתא דא נדוניא
דין ותוספתא דא קבל עליו 5 חתן וכל
חתן דגן בחומר כל שמרי כתבות דנהינין בכנת ישראל העשויין
בתקון חז"ל דלא כאסמכתא ודלא כמופסי דשמרי. וקנינא מן
חתן דגן למרת 1893 בת
בתולתא דא על כל הא דכתוב

ומפרש לעיל במנא דכשר למקנא ביה.
והכל שריר וקים.
נאום יצחק וברכה חיים בן אהרן וירושלם אהרן
ונאום נחום אהרן בן אהרן וירושלם אהרן

ЖЕСУБА, т. е. Образец брачной записи.
Дозволено Цензурою Варшава 7 Юния 1894 г.
ВАРШАВА, въ тип. М. И. Гальтера и М. Айзенштадта, улица Налевки № 7.

הכתובה של הוריו של ר' יעקב

Congregation of the Cities of
Sinner and Vilna v. Ebbin—Motion
for temporary injunction is granted.
Settle order on one day's notice pro-
viding for a bond in the sum of \$1,500.

Blum v. Congregation of the
Cities of Sinner and Vilna—Motion
for temporary injunction is granted
to extent of enjoining defendants from
distributing to members or diverting
from corporate uses or purposes any
part of the condemnation award made
to the Congregation; otherwise denied.
So much of the stay as enjoins other
and further acts is hereby vacated.
Cross-motion is in all respects denied
without prejudice to renewal of mo-
tion to dismiss at trial. The issues of
law and fact raised upon this motion
and cross-motion should await full
development of facts upon a trial. Set-
tle order on one day's notice providing
for bond in the sum of \$250.

רשומה בעיתון ניו יורקי על צו על תנאי שהוציא בית המשפט נגד הנהלת
בית הכנסת יוצאי סניר ווילנא לבקשת ר' יעקב בלום

June 25, 1948

Mrs. Margaret Bourke, Director, Personnel Div.
Mr. Irving Berman, Manager, Payroll Section

Henry J. Reamer
Assistant to the Commissioner

First Deputy Commissioner Rhatigan has agreed to the following change in policy:

Beginning with June 19th, no deductions shall be made from the salaries of Sabbath Observers for Saturday in view of the fact that the Sabbath Observers make up Saturday morning by working an additional three and three-quarter hours during the week. When the Department resumes its normal schedule in the fall to include Saturday mornings, Sabbath Observers shall have a total of 3 hours added to the regular work day for the entire work week from Monday to Friday. On consideration of this additional time there shall be no deductions for Saturday thereafter.

To sum up, from now on under these new arrangements, Sabbath Observers will receive full pay without any deductions.

HJR:df

cc: Com. Rhatigan
Miss Gertrude Zavin
Mr. Jacob Blum

הוראת הרשויות, בעקבות מאבקו של ר' יעקב וחבריו, לאפשר לשומרי שבת העובדים בעיריית
ניו יורק לשבות בשבת ולהשלים את השעות במשך השבוע

